

تجربہ روشنی جدید برای حفظ و آموزش آیات طوری

کلید واژه‌ی

آیات علوی

در قرآن کریم

جلد اوّل - دوم

مقدمه استاد محقق
علامه حاج شیخ علی اکبر مهدی پور

تألیف: سید محمد بنزیر عثمانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کلید واژه‌های آیات علوی در قرآن کریم : روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم

نویسنده:

محمد جعفر روضاتی

ناشر چاپی:

اعتقاد ما

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست	۵
کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم : روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم	۲۷
مشخصات کتاب	۲۷
جلد ۱	۲۸
مشخصات کتاب	۲۸
اشاره	۲۹
فهرست مطالب	۳۳
تقریظ آیت الله حاج سید محمود بحرالعلوم میردامادی دام بقائه	۶۰
اشاره	۶۰
مقدمه استاد علامه علی اکبر مهدی پور دام عزه	۶۱
سیمای ملکوتی مولای متقیان در آیات نورانی قرآن	۶۱
کتابنامه	۶۳
پیشگفتار	۷۳
سوره مبارکه حمد	۹۲
شماره: ۱ - کد آیه: ۱/۶ - اسم آیه: صراط مستقیم	۹۲
شماره: ۲ - کد آیه: ۱/۷ - اسم آیه: نعمت ولایت	۹۵
سوره مبارکه بقره	۹۶
شماره: ۳ - کد آیه: ۲/۲ - اسم آیه: هدایت کننده متقین	۹۶
شماره: ۴ - کد آیه: ۲/۸ - اسم آیه: منافقان در غدیر	۹۸
شماره: ۵ - کد آیه: ۲/۹ - اسم آیه: دسیسه در غدیر	۱۰۲
شماره: ۶ - کد آیه: ۲/۱۰ - اسم آیه: دل‌های مریض	۱۰۵
شماره: ۷ - کد آیه: ۲/۳۰ - اسم آیه: خلیفه پیامبر(صلی الله علیه و آله)	۱۱۲
شماره: ۸ - کد آیه: ۲/۳۱ - اسم آیه: اسم حضرت علی(علیه السلام)	۱۱۵
شماره: ۹ - کد آیه: ۲/۳۷ - اسم آیه: کلمات	۱۱۶

- شماره: ۱۰ - کد آیه: ۲/۴۰ - اسم آیه: وفادار بولایت علی (علیه السلام) ----- ۱۲۰
- شماره: ۱۱ - کد آیه: ۲/۴۳ - اسم آیه: اولین رکوع کننده ----- ۱۲۲
- شماره: ۱۲ - کد آیه: ۲/۴۵ - اسم آیه: خاشعان ----- ۱۲۳
- شماره: ۱۳ - کد آیه: ۲/۵۸ - اسم آیه: درگاه توبه ----- ۱۲۶
- شماره: ۱۴ - کد آیه: ۲/۸۱ - اسم آیه: گناه بزرگ ----- ۱۲۸
- شماره: ۱۵ - کد آیه: ۲/۸۲ - اسم آیه: اولین مؤمن ----- ۱۳۱
- شماره: ۱۶ - کد آیه: ۲/۸۳ - اسم آیه: بهتر از پدر ----- ۱۳۳
- شماره: ۱۷ - کد آیه: ۲/۱۰۵ - اسم آیه: رحمت مخصوص ----- ۱۳۷
- شماره: ۱۸ - کد آیه: ۲/۱۱۵ - اسم آیه: وجه خدا ----- ۱۳۸
- شماره: ۱۹ - کد آیه: ۲/۱۲۱ - اسم آیه: تلاوت کننده قرآن ----- ۱۴۰
- شماره: ۲۰ - کد آیه: ۲/۱۲۴ - اسم آیه: کلمات ----- ۱۴۱
- شماره: ۲۱ - کد آیه: ۲/۱۳۲ - اسم آیه: دین ----- ۱۴۵
- شماره: ۲۲ - کد آیه: ۲/۱۳۸ - اسم آیه: رنگ ولایت ----- ۱۴۶
- شماره: ۲۳ - کد آیه: ۲/۱۴۳ - اسم آیه: شاهدان الهی _ اُمت وسط ----- ۱۴۸
- شماره: ۲۴ - کد آیه: ۲/۱۵۹ - اسم آیه: کتمان حقیقت ----- ۱۵۰
- شماره: ۲۵ - کد آیه: ۲/۱۶۶ و ۱۶۷ - اسم آیه: عاقبت دشمنان علی (علیه السلام) ----- ۱۵۱
- شماره: ۲۶ - کد آیه: ۲/۱۸۵ - اسم آیه: راحتی و آسایش در ولایت ----- ۱۵۴
- شماره: ۲۷ - کد آیه: ۲/۱۸۹ - اسم آیه: خانه ی ولایت ----- ۱۵۶
- شماره: ۲۸ - کد آیه: ۲/۲۰۷ - اسم آیه: جان بر کف ----- ۱۵۸
- شماره: ۲۹ - کد آیه: ۲/۲۰۸ - اسم آیه: سلامت در سایه ولایت ----- ۱۶۱
- شماره: ۳۰ - کد آیه: ۲/۲۱۳ - اسم آیه: هدایت به راه راست ----- ۱۶۳
- شماره: ۳۱ - کد آیه: ۲/۲۳۸ - اسم آیه: نماز میانی ----- ۱۶۴
- شماره: ۳۲ - کد آیه: ۲/۲۵۳ - اسم آیه: فضیلت ----- ۱۶۵
- شماره: ۳۳ - کد آیه: ۲/۲۵۶ - اسم آیه: دستگیره ی محکم ----- ۱۶۸
- شماره: ۳۴ - کد آیه: ۲/۲۵۷ - اسم آیه: نور ولایت ----- ۱۷۰
- شماره: ۳۵ - کد آیه: ۲/۲۶۵ - ----- ۱۷۳

شماره: ۳۶ - کد آیه: ۲/۲۶۹ - اسم آیه: حکمت	۱۷۵
شماره: ۳۷ - کد آیه: ۲/۲۷۴ - اسم آیه: انفاق	۱۷۷
سورة مباركة آل عمران	۱۷۹
شماره: ۳۸ - کد آیه: ۳/۷ - اسم آیه: راسخون	۱۷۹
شماره: ۳۹ - کد آیه: ۳/۱۸ - اسم آیه: عالم	۱۸۰
شماره: ۴۰ - کد آیه: ۳/۱۹ - اسم آیه: دین	۱۸۲
شماره: ۴۱ - کد آیه: ۳/۳۳ - اسم آیه: برگزیدگان	۱۸۳
شماره: ۴۲ - کد آیه: ۳/۶۱ - اسم آیه: نفس پیامبر(صلی الله علیه و آله)	۱۸۵
شماره: ۴۳ - کد آیه: ۳/۶۸ - اسم آیه: سزاوارترین	۱۸۸
شماره: ۴۴ - کد آیه: ۳/۸۱ - اسم آیه: میثاق نصرت	۱۸۹
شماره: ۴۵ - کد آیه: ۳/۱۰۳ - اسم آیه: ریسمان الهی	۱۹۲
شماره: ۴۶ - کد آیه: ۳/۱۱۲ - اسم آیه: ریسمانی برای مردم	۱۹۷
شماره: ۴۷ - کد آیه: ۳/۱۲۸ - اسم آیه: صاحب اختیار	۱۹۸
شماره: ۴۸ - کد آیه: ۳/۱۴۴ - اسم آیه: ارتداد	۲۰۲
شماره: ۴۹ - کد آیه: ۳/۱۵۷ - اسم آیه: راه خدا	۲۰۴
شماره: ۵۰ - کد آیه: ۳/۱۶۲ - اسم آیه: منکر حقّ علی(علیه السلام)	۲۰۶
شماره: ۵۱ - کد آیه: ۳/۱۸۵ - اسم آیه: بهترین برادر	۲۰۸
شماره: ۵۲ - کد آیه: ۳/۱۹۱_۱۹۵ - اسم آیه: مرد مهاجر	۲۱۱
شماره: ۵۳ - کد آیه: ۳/۲۰۰ - اسم آیه: ارتباط	۲۱۸
سورة مباركة نساء	۲۲۰
شماره: ۵۴ - کد آیه: ۴/۲۶ - اسم آیه: اعلم از پیامبران	۲۲۰
شماره: ۵۵ - کد آیه: ۴/۳۳ - اسم آیه: عهد و پیمان	۲۲۲
شماره: ۵۶ - کد آیه: ۴/۴۷ - اسم آیه: نور آشکار	۲۲۳
شماره: ۵۷ - کد آیه: ۴/۴۸ - اسم آیه: منکر ولایت	۲۲۴
شماره: ۵۸ - کد آیه: ۴/۵۴ - اسم آیه: حسادت به مقام ولایت	۲۲۸
شماره: ۵۹ - کد آیه: ۴/۵۹ - اسم آیه: اولی الامر	۲۳۱

- شماره: ۶۰ - کد آیه: ۴/۶۵ - اسم آیه: تسلیم ولایت ----- ۲۳۵
- شماره: ۶۱ - کد آیه: ۴/۶۹ - اسم آیه: صدیق ----- ۲۳۹
- شماره: ۶۲ - کد آیه: ۴/۸۳ - اسم آیه: صاحبان امر ----- ۲۴۳
- شماره: ۶۳ - کد آیه: ۴/۸۳ - اسم آیه: فضل و رحمت خدا ----- ۲۴۵
- شماره: ۶۴ - کد آیه: ۴/۱۳۷ - اسم آیه: منکران ولایت ----- ۲۴۷
- شماره: ۶۵ - کد آیه: ۴/۱۵۹ - اسم آیه: دیدن حقیقت ----- ۲۴۹
- شماره: ۶۶ - کد آیه: ۴/۱۷۴ و ۱۷۵ - اسم آیه: نور امامت ----- ۲۵۴
- سورة مباركة مائده ----- ۲۵۶
- شماره: ۶۷ - کد آیه: ۵/۱ - اسم آیه: عهد ولایت ----- ۲۵۶
- شماره: ۶۸ - کد آیه: ۵/۳ - اسم آیه: دین کامل ----- ۲۵۷
- شماره: ۶۹ - کد آیه: ۵/۵ - اسم آیه: زیانکاران ----- ۲۶۶
- شماره: ۷۰ - کد آیه: ۵/۳۵ - اسم آیه: وسیله ----- ۲۶۸
- شماره: ۷۱ - کد آیه: ۵/۳۷ - اسم آیه: دشمنان حضرت علی (علیه السلام) در عذاب دائم ----- ۲۷۰
- شماره: ۷۲ - کد آیه: ۵/۵۴ - اسم آیه: حضرت علی (علیه السلام) محب پروردگار ----- ۲۷۲
- شماره: ۷۳ - کد آیه: ۵/۵۵ - اسم آیه: ولی الله ----- ۲۷۴
- شماره: ۷۴ - کد آیه: ۵/۵۶ - اسم آیه: حزب خدا ----- ۲۸۱
- شماره: ۷۵ - کد آیه: ۵/۶۷ - اسم آیه: ابلاغ ولایت حضرت علی (علیه السلام) ----- ۲۸۴
- شماره: ۷۶ - کد آیه: ۵/۶۸ - اسم آیه: کافرین به نزول ولایت ----- ۲۹۱
- سورة مباركة انعام ----- ۲۹۲
- شماره: ۷۷ - کد آیه: ۶/۲۸ - اسم آیه: دروغ منکر ولایت ----- ۲۹۲
- شماره: ۷۸ - کد آیه: ۶/۴۴ - اسم آیه: ترک ولایت ----- ۲۹۵
- شماره: ۷۹ - کد آیه: ۶/۸۲ - اسم آیه: ایمان آلوده ----- ۲۹۶
- شماره: ۸۰ - کد آیه: ۶/۱۲۲ - اسم آیه: جاهلان بولایت مرده اند ----- ۲۹۸
- شماره: ۸۱ - کد آیه: ۶/۱۴۹ - اسم آیه: حجت بالغه ----- ۳۰۰
- شماره: ۸۲ - کد آیه: ۶/۱۵۱ - اسم آیه: پدر ائمت ----- ۳۰۱
- شماره: ۸۳ - کد آیه: ۶/۱۵۳ - اسم آیه: راه راست ----- ۳۰۳

شماره: ۸۴ - کد آیه: ۶/۱۵۸ - اسم آیه: ایمان بی فایده ----- ۳۰۶

شماره: ۸۵ - کد آیه: ۶/۱۵۹ - اسم آیه: جدایی از حضرت علی(علیه السلام) ----- ۳۰۹

سورة مباركة اعراف ----- ۳۱۱

شماره: ۸۶ - کد آیه: ۷/۴۳ - اسم آیه: شکر نعمت هدایت به ولایت ----- ۳۱۱

شماره: ۸۷ - کد آیه: ۷/۴۴ - اسم آیه: مؤذن ----- ۳۱۳

شماره: ۸۸ - کد آیه: ۷/۴۶ - اسم آیه: مردان اعراف ----- ۳۱۷

شماره: ۸۹ - کد آیه: ۷/۶۹ - اسم آیه: ولایت، بزرگترین نعمت ----- ۳۲۱

شماره: ۹۰ - کد آیه: ۷/۱۲۸ - اسم آیه: متقین و وارثین زمین ----- ۳۲۲

شماره: ۹۱ - کد آیه: ۷/۱۵۷ - اسم آیه: نور نازل شده ----- ۳۲۵

شماره: ۹۲ - کد آیه: ۷/۱۷۲ - اسم آیه: میثاق الست ----- ۳۲۸

شماره: ۹۳ - کد آیه: ۷/۱۸۰ - اسم آیه: زیباترین اسم ----- ۳۳۱

شماره: ۹۴ - کد آیه: ۷/۱۸۱ - اسم آیه: فرقه ی نجات یافته ----- ۳۳۳

سورة مباركة انفال ----- ۳۳۵

شماره: ۹۵ - کد آیه: ۸/۷ - اسم آیه: کلمات ----- ۳۳۵

شماره: ۹۶ - کد آیه: ۸/۱۱ - اسم آیه: آب پاک کننده ----- ۳۳۷

شماره: ۹۷ - کد آیه: ۸/۲۴ - اسم آیه: دعوت به حیات ----- ۳۴۰

شماره: ۹۸ - کد آیه: ۸/۲۵ - اسم آیه: فتنه ----- ۳۴۲

شماره: ۹۹ - کد آیه: ۸/۳۲ و ۳۳ - اسم آیه: نزول سنگ بر سر منکر ولایت ----- ۳۴۴

شماره: ۱۰۰ - کد آیه: ۸/۴۱ - اسم آیه: ذی القربی ----- ۳۴۸

شماره: ۱۰۱ - کد آیه: ۸/۶۲ - اسم آیه: یاور پیامبر(صلی الله علیه و آله) ----- ۳۵۰

شماره: ۱۰۲ - کد آیه: ۸/۶۴ - اسم آیه: حامی پیامبر(صلی الله علیه و آله) ----- ۳۵۲

شماره: ۱۰۳ - کد آیه: ۸/۷۵ - اسم آیه: بهترین خویشان ----- ۳۵۳

سورة مباركة توبه ----- ۳۵۹

شماره: ۱۰۴ - کد آیه: ۹/۳ - اسم آیه: اذان ----- ۳۵۹

شماره: ۱۰۵ - کد آیه: ۹/۱۶ - اسم آیه: ولیجه ----- ۳۶۳

شماره: ۱۰۶ - کد آیه: ۹/۱۹ - اسم آیه: مقایسه ----- ۳۶۵

شماره: ۱۰۷-کد آیه: ۹/۲۳-اسم آیه: ایمان	۳۷۰
شماره: ۱۰۸-کد آیه: ۹/۳۲-اسم آیه: نور خدا	۳۷۲
شماره: ۱۰۹-کد آیه: ۹/۳۶-اسم آیه: ماه حرام	۳۷۵
شماره: ۱۱۰-کد آیه: ۹/۱۰۰-اسم آیه: اولین پیشگام	۳۷۸
شماره: ۱۱۱-کد آیه: ۹/۱۰۵-اسم آیه: عرضه ی اعمال	۳۸۵
شماره: ۱۱۲-کد آیه: ۹/۱۱۹-اسم آیه: صادقین	۳۸۹
سورة مباركة یونس	۳۹۲
شماره: ۱۱۳-کد آیه: ۱۰/۲-اسم آیه: مقام راستین	۳۹۲
شماره: ۱۱۴-کد آیه: ۱۰/۷-اسم آیه: آیات	۳۹۳
شماره: ۱۱۵-کد آیه: ۱۰/۱۵-اسم آیه: غیر از حضرت علی(علیه السلام)	۳۹۴
شماره: ۱۱۶-کد آیه: ۱۰/۲۵-اسم آیه: راه مستقیم	۳۹۶
شماره: ۱۱۷-کد آیه: ۱۰/۳۵-اسم آیه: هادی به حق	۳۹۷
شماره: ۱۱۸-کد آیه: ۱۰/۵۳-اسم آیه: جانشین بر حق	۴۰۲
شماره: ۱۱۹-کد آیه: ۱۰/۵۸-اسم آیه: رحمت خدا	۴۰۴
شماره: ۱۲۰-کد آیه: ۱۰/۶۲-اسم آیه: اولیای خدا	۴۰۸
شماره: ۱۲۱-کد آیه: ۱۰/۶۳و۶۴-اسم آیه: رستگاری بزرگ	۴۱۰
شماره: ۱۲۲-کد آیه: ۱۰/۹۴-اسم آیه: سؤال از ولایت در شب معراج	۴۱۴
شماره: ۱۲۳-کد آیه: ۱۰/۱۰۱-اسم آیه: آیات	۴۱۷
سورة مباركة هود	۴۱۸
شماره: ۱۲۴-کد آیه: ۱۱/۳-اسم آیه: صاحب فضیلت	۴۱۸
شماره: ۱۲۵-کد آیه: ۱۱/۱۲-اسم آیه: نگرانی پیامبر(صلی الله علیه و آله)از ابلاغ ولایت	۴۲۰
شماره: ۱۲۶-کد آیه: ۱۱/۱۷-اسم آیه: شاهد	۴۲۴
سورة مباركة یوسف	۴۳۴
شماره: ۱۲۷-کد آیه: ۱۲/۱۰۸-اسم آیه: پیروی با بصیرت	۴۳۴
سورة مباركة زمر	۴۳۷
شماره: ۱۲۸-کد آیه: ۱۳/۴-اسم آیه: شجره	۴۳۷

شماره: ۱۲۹ - کد آیه: ۱۳/۷ - اسم آیه: هادی	۴۳۸
شماره: ۱۳۰ - کد آیه: ۱۳/۱۹ - اسم آیه: مقایسه	۴۴۳
شماره: ۱۳۱ - کد آیه: ۱۳/۲۰ - اسم آیه: میثاق ولایت	۴۴۵
شماره: ۱۳۲ - کد آیه: ۱۳/۲۸ - اسم آیه: آرامش دلها	۴۴۷
شماره: ۱۳۳ - کد آیه: ۱۳/۲۹ - اسم آیه: بهترین سعادت	۴۴۹
شماره: ۱۳۴ - کد آیه: ۱۳/۴۳ - اسم آیه: تمام علم	۴۵۲
سورة مباركة ابراهيم	۴۶۰
شماره: ۱۳۵ - کد آیه: ۱۴/۱۸ - اسم آیه: عامل بطلان اعمال	۴۶۰
شماره: ۱۳۶ - کد آیه: ۱۴/۲۴ - اسم آیه: شجره ی طیبه	۴۶۳
شماره: ۱۳۷ - کد آیه: ۱۴/۲۷ - اسم آیه: ایمان ثابت، اعتقاد ثابت	۴۶۵
شماره: ۱۳۸ - کد آیه: ۱۴/۲۸ - اسم آیه: نعمت	۴۷۰
شماره: ۱۳۹ - کد آیه: ۱۴/۳۵ - اسم آیه: نتیجه ی دعای حضرت ابراهیم(علیه السلام)	۴۷۲
شماره: ۱۴۰ - کد آیه: ۱۴/۳۷ - اسم آیه: دلهای عاشق ولایت	۴۷۴
سورة مباركة حجر	۴۷۹
شماره: ۱۴۱ - کد آیه: ۱۵/۴۱ - اسم آیه: راه مستقیم	۴۷۹
شماره: ۱۴۲ - کد آیه: ۱۵/۴۷ - اسم آیه: برادر رسول خدا(صلی الله علیه و آله)	۴۸۲
شماره: ۱۴۳ - کد آیه: ۱۵/۷۵ - اسم آیه: متوسم	۴۸۵
سورة مباركة نحل	۴۸۹
شماره: ۱۴۴ - کد آیه: ۱۶/۱۶ - اسم آیه: علامت	۴۸۹
شماره: ۱۴۵ - کد آیه: ۱۶/۲۲ - اسم آیه: مستکبران	۴۹۱
شماره: ۱۴۶ - کد آیه: ۱۶/۴۳ - اسم آیه: اهل ذکر	۴۹۴
شماره: ۱۴۷ - کد آیه: ۱۶/۶۸ - اسم آیه: امیر نحل	۴۹۷
شماره: ۱۴۸ - کد آیه: ۱۶/۷۶ - اسم آیه: مقایسه	۵۰۰
شماره: ۱۴۹ - کد آیه: ۱۶/۸۳ - اسم آیه: نعمت خدا	۵۰۲
شماره: ۱۵۰ - کد آیه: ۱۶/۸۸ - اسم آیه: عذابی مضاعف برای مخالفین ولایت	۵۰۶
شماره: ۱۵۱ - کد آیه: ۱۶/۸۹ - اسم آیه: شاهد و گواه	۵۰۷

- شماره: ۱۵۲ - کد آیه: ۱۶/۸۹ - اسم آیه: تبیان ----- ۵۰۸
- شماره: ۱۵۳ - کد آیه: ۱۶/۹۰ - اسم آیه: احسان ----- ۵۱۱
- شماره: ۱۵۴ - کد آیه: ۱۶/۹۲ - اسم آیه: پیمان شکنان ----- ۵۱۵
- سورة مباركة اسراء ----- ۵۲۲
- شماره: ۱۵۵ - کد آیه: ۱۷/۹ - اسم آیه: هدايت ----- ۵۲۲
- شماره: ۱۵۶ - کد آیه: ۱۷/۲۶ - اسم آیه: اسراف در ولايت ----- ۵۲۵
- شماره: ۱۵۷ - کد آیه: ۱۷/۳۶ - اسم آیه: بازپرسی از ولايت ----- ۵۲۶
- شماره: ۱۵۸ - کد آیه: ۱۷/۴۸ - اسم آیه: راه ----- ۵۲۸
- شماره: ۱۵۹ - کد آیه: ۱۷/۶۴ - اسم آیه: شريك شيطان ----- ۵۲۹
- شماره: ۱۶۰ - کد آیه: ۱۷/۷۱ - اسم آیه: امام ----- ۵۳۱
- شماره: ۱۶۱ - کد آیه: ۱۷/۷۳ - اسم آیه: وسوسه ی دشمنان ----- ۵۳۶
- شماره: ۱۶۲ - کد آیه: ۱۷/۸۰ - اسم آیه: ياور رسول خدا(صلی الله عليه و آله) ----- ۵۳۸
- شماره: ۱۶۳ - کد آیه: ۱۷/۸۱ - اسم آیه: حق ----- ۵۳۹
- شماره: ۱۶۴ - کد آیه: ۱۷/۸۹ - اسم آیه: كفر به ولايت ----- ۵۴۱
- شماره: ۱۶۵ - کد آیه: ۱۷/۱۱۰ - اسم آیه: اسرار ولايت ----- ۵۴۳
- شماره: ۱۶۶ - کد آیه: ۱۸/۲ - اسم آیه: نگهبانی استوار ----- ۵۴۶
- شماره: ۱۶۷ - کد آیه: ۱۸/۲۹ - اسم آیه: انتخاب حق ----- ۵۴۷
- شماره: ۱۶۸ - کد آیه: ۱۸/۳۷ - اسم آیه: كفر به ولايت ----- ۵۵۰
- شماره: ۱۶۹ - کد آیه: ۱۸/۴۴ - اسم آیه: ولايت خدا ----- ۵۵۴
- شماره: ۱۷۰ - کد آیه: ۱۸/۴۶ - اسم آیه: بهترين عمل ----- ۵۵۶
- شماره: ۱۷۱ - کد آیه: ۱۸/۸۸ - اسم آیه: بهترين پاداش ----- ۵۵۸
- شماره: ۱۷۲ - کد آیه: ۱۸/۱۰۱ - اسم آیه: نابينا ----- ۵۶۰
- شماره: ۱۷۳- کد آیه: ۱۸/۱۱۰ - اسم آیه: عمل صالح ----- ۵۶۳
- سورة مباركة مريم ----- ۵۶۵
- شماره: ۱۷۴ - کد آیه: ۱۹/۵ - اسم آیه: پسر عمو ----- ۵۶۵
- شماره: ۱۷۵ - کد آیه: ۱۹/۵۰ - اسم آیه: بهترين اسم ----- ۵۶۷

شماره: ۱۷۶ - کد آیه: ۱۹/۷۳ - اسم آیه: غرور منکران ولایت	۵۷۰
شماره: ۱۷۷ - کد آیه: ۱۹/۹۶ - اسم آیه: محبت قلبی	۵۷۲
سورة مباركة طه	۵۸۱
شماره: ۱۷۸ - کد آیه: ۲۰/۳۵_۳۲ - اسم آیه: وزیر	۵۸۱
شماره: ۱۷۹- کد آیه: ۲۰/۵۴ - اسم آیه: صاحب خرد	۵۸۷
شماره: ۱۸۰ - کد آیه: ۲۰/۸۲ - اسم آیه: هدایت به ولایت	۵۸۹
شماره: ۱۸۱ - کد آیه: ۲۰/۱۰۸ - اسم آیه: داعی	۵۹۴
شماره: ۱۸۲ - کد آیه: ۲۰/۱۲۴ - اسم آیه: نتیجه ی دوری از ولایت	۵۹۵
شماره: ۱۸۳ - کد آیه: ۲۰/۱۳۲ - اسم آیه: اهل بیت(علیهم السلام)	۵۹۹
شماره: ۱۸۴ - کد آیه: ۲۰/۱۳۵ - اسم آیه: راه مستقیم	۶۰۲
سورة مباركة انبياء	۶۰۶
شماره: ۱۸۵- کد آیه: ۲۱/۷ - اسم آیه: اهل ذکر	۶۰۶
شماره: ۱۸۶- کد آیه: ۲۱/۱۰ - اسم آیه: اطاعت	۶۰۷
شماره: ۱۸۷- کد آیه: ۲۱/۲۴ - اسم آیه: معیت	۶۰۸
شماره: ۱۸۸- کد آیه: ۲۱/۷۳ - اسم آیه: پیشوایان هدایت	۶۰۹
شماره: ۱۸۹- کد آیه: ۲۱/۱۰۱ - اسم آیه: وعده نیک	۶۱۴
شماره: ۱۹۰- کد آیه: ۲۱/۱۰۳ - اسم آیه: روز خوشحالی شیعیان	۶۱۶
سورة مباركة حج	۶۱۸
شماره: ۱۹۱ - کد آیه: ۲۲/۱۵ - اسم آیه: خشم کفار از یاری پیامبر(صلی الله علیه و آله)	۶۱۸
شماره: ۱۹۲- کد آیه: ۲۲/۱۹ - اسم آیه: عذاب دشمن ولایت	۶۲۰
شماره: ۱۹۳ - کد آیه: ۲۲/۲۴ - اسم آیه: راه پسندیده	۶۲۲
شماره: ۱۹۴ - کد آیه: ۲۲/۲۵ - اسم آیه: عذاب منکر امیر المؤمنین(علیه السلام)	۶۲۴
شماره: ۱۹۵- کد آیه: ۲۲/۴۰ - اسم آیه: ظلم به امیر المؤمنین(علیه السلام)	۶۲۵
شماره: ۱۹۶- کد آیه: ۲۲/۴۱ - اسم آیه: برپا دارنده ی دستورات خدا	۶۲۷
شماره: ۱۹۷- کد آیه: ۲۲/۴۵ - اسم آیه: چاه متروک	۶۳۱
شماره: ۱۹۸- کد آیه: ۲۲/۵۲ - اسم آیه: محدث	۶۳۵

شماره: ۱۹۹-کد آیه: ۲۲/۵۷-اسم آیه: عذاب منکر ولایت	۶۴۰
شماره: ۲۰۰-کد آیه: ۲۲/۶۰-اسم آیه: یاری خداوند	۶۴۱
شماره: ۲۰۱-کد آیه: ۲۲/۶۷-اسم آیه: راه مستقیم	۶۴۲
شماره: ۲۰۲-کد آیه: ۲۲/۷۲-اسم آیه: خشم و عصبانیت در چهره کفار	۶۴۴
شماره: ۲۰۳-کد آیه: ۲۲/۷۷و۷۸-اسم آیه: شاهدان الهی	۶۴۶
سورة مباركة مؤمنون	۶۵۰
شماره: ۲۰۴-کد آیه: ۲۳/۱-اسم آیه: رستگاران	۶۵۰
شماره: ۲۰۵-کد آیه: ۲۳/۶۰-اسم آیه: اطاعت همراه با ولایت	۶۵۷
شماره: ۲۰۶-کد آیه: ۲۳/۶۱-اسم آیه: سابق	۶۶۲
شماره: ۲۰۷-کد آیه: ۲۳/۷۴-اسم آیه: انحراف از ولایت	۶۶۶
شماره: ۲۰۸-کد آیه: ۲۳/۹۳-۹۵-اسم آیه: جنگ با حضرت علی(علیه السلام)	۶۶۹
شماره: ۲۰۹-کد آیه: ۲۳/۱۱۱-اسم آیه: صبر رستگاران	۶۷۴
سورة مباركة نور	۶۷۶
شماره: ۲۱۰-کد آیه: ۲۴/۱۰-اسم آیه: رحمت خدا	۶۷۶
شماره: ۲۱۱-کد آیه: ۲۴/۳۵-اسم آیه: مصباح	۶۷۸
شماره: ۲۱۲-کد آیه: ۲۴/۳۶-اسم آیه: خانه حضرت علی(علیه السلام)	۶۸۳
شماره: ۲۱۳-کد آیه: ۲۴/۴۰-اسم آیه: ظلم به حضرت علی(علیه السلام)	۶۸۵
شماره: ۲۱۴-کد آیه: ۲۴/۵۴-اسم آیه: پیمان معهود	۶۸۷
شماره: ۲۱۵-کد آیه: ۲۴/۵۵-اسم آیه: خلیفه	۶۸۹
سورة مباركة فرقان	۶۹۱
شماره: ۲۱۶-کد آیه: ۲۵/۸و۹-اسم آیه: گمراهان از ولایت	۶۹۱
شماره: ۲۱۷-کد آیه: ۲۵/۱۱-اسم آیه: اشرف ساعات	۶۹۳
شماره: ۲۱۸-کد آیه: ۲۵/۲۰-اسم آیه: صبر حضرت علی(علیه السلام)	۶۹۵
شماره: ۲۱۹-کد آیه: ۳۰-۲۵/۲۷-اسم آیه: راه پیامبر(صلی الله علیه و آله)- ذکر	۶۹۷
شماره: ۲۲۰-کد آیه: ۲۵/۵۰-اسم آیه: انکار ولایت	۷۰۲
جدول فهرست سوره های قرآن کریم	۷۰۴

جلد ۲ - ۷۱۱

مشخصات کتاب ۷۱۱

اشاره ۷۱۲

فهرست مطالب ۷۱۶

سورة مباركة فرقان ۷۳۹

شماره: ۲۲۱- کد آیه: ۲۵/۵۴ اسم آیه: برادر و داماد ۷۳۹

شماره: ۲۲۲- کد آیه: ۲۵/۷۰ اسم آیه: بخشودگی محبتین حضرت علی (علیه السلام) ۷۴۳

شماره: ۲۲۳- کد آیه: ۲۵/۷۴ اسم آیه: امام متقین ۷۴۵

شماره: ۲۲۴- کد آیه: ۲۵/۷۵ اسم آیه: بالاترین درجه بهشت ۷۴۷

سورة مباركة شعراء ۷۵۰

شماره: ۲۲۵- کد آیه: ۲۶/۴ اسم آیه: نشانه ای از آسمان ۷۵۰

شماره: ۲۲۶- کد آیه: ۲۶/۸۴ اسم آیه: زبان صدق ۷۵۲

شماره: ۲۲۷- کد آیه: ۱۰۲ _ ۲۶/۱۰۰ اسم آیه: حسرت دشمنان ولایت هنگام شفاعت ۷۵۳

شماره: ۲۲۸- کد آیه: ۱۹۴ _ ۲۶/۱۹۲ اسم آیه: نزول ولایت، بر قلب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ۷۵۶

شماره: ۲۲۹- کد آیه: ۲۶/۲۱۴ اسم آیه: يوم التار ۷۵۹

شماره: ۲۳۰- کد آیه: ۲۶/۲۲۷ اسم آیه: جایگاه ستمکاران بولایت ۷۶۴

سورة مباركة نمل ۷۶۷

شماره: ۲۳۱- کد آیه: ۲۷/۶۲ اسم آیه: خلیفه زمین ۷۶۷

شماره: ۲۳۲- کد آیه: ۲۷/۸۲ اسم آیه: جنبده زمین ۷۶۹

شماره: ۲۳۳- کد آیه: ۲۷/۸۹ اسم آیه: بهترین حسنه ۷۷۲

سورة مباركة قصص ۷۷۵

شماره: ۲۳۴- کد آیه: ۲۸/۵ اسم آیه: مستضعف ۷۷۵

شماره: ۲۳۵- کد آیه: ۲۸/۳۵ اسم آیه: پشتیبان و حامی ۷۷۷

شماره: ۲۳۶- کد آیه: ۲۸/۶۱ اسم آیه: وعده نیک ۷۸۰

شماره: ۲۳۷- کد آیه: ۲۸/۶۸ اسم آیه: برگزیده ۷۸۲

شماره: ۲۳۸- کد آیه: ۲۸/۸۸ اسم آیه: وجه خدا ۷۹۸

سورة مباركة عنكبوت	۸۰۱
شماره: ۲۳۹- کد آیه: ۲۹/۲ اسم آیه: آزمایش	۸۰۱
شماره: ۲۴۰- کد آیه: ۲۹/۸ اسم آیه: بهتر از پدر	۸۰۴
شماره: ۲۴۱- کد آیه: ۲۹/۴۹ اسم آیه: صاحب علم	۸۰۵
شماره: ۲۴۲- کد آیه: ۲۹/۶۹ اسم آیه: محسن	۸۰۷
سورة مباركة روم	۸۰۸
شماره: ۲۴۳- کد آیه: ۳۰/۲۲ اسم آیه: شناخت رنگ مردم	۸۰۸
شماره: ۲۴۴- کد آیه: ۳۰/۳۰ اسم آیه: ولایت در فطرت	۸۱۱
شماره: ۲۴۵- کد آیه: ۳۰/۵۶ اسم آیه: صاحب علم و ایمان	۸۱۳
سورة مباركة لقمان	۸۱۷
شماره: ۲۴۶- کد آیه: ۳۱/۱۴ اسم آیه: والدین	۸۱۷
شماره: ۲۴۷- کد آیه: ۳۱/۲۰ اسم آیه: نعمت باطن	۸۲۰
شماره: ۲۴۸- کد آیه: ۳۱/۲۲ اسم آیه: دستگیره نجات	۸۲۲
سورة مباركة سجده	۸۲۵
شماره: ۲۴۹- کد آیه: ۳۲/۱۶ اسم آیه: عابد در دل شب	۸۲۵
شماره: ۲۵۰- کد آیه: ۳۲/۱۸ اسم آیه: مؤمن	۸۲۸
شماره: ۲۵۱- کد آیه: ۳۲/۲۴ اسم آیه: پیشوایان هدایت	۸۳۰
سورة مباركة احزاب	۸۳۲
شماره: ۲۵۲- کد آیه: ۳۳/۴ اسم آیه: محبت قلبی	۸۳۲
شماره: ۲۵۳- کد آیه: ۳۳/۶ اسم آیه: سزاوارترین	۸۳۵
شماره: ۲۵۴- کد آیه: ۳۳/۷ اسم آیه: عهد و پیمان ولایت	۸۴۰
شماره: ۲۵۵- کد آیه: ۳۳/۲۳ اسم آیه: در انتظار شهادت	۸۴۳
شماره: ۲۵۶- کد آیه: ۳۳/۲۵ اسم آیه: کفایت	۸۴۷
شماره: ۲۵۷- کد آیه: ۳۳/۳۳ اسم آیه: جنگ با حضرت علی (علیه السلام)	۸۵۴
شماره: ۲۵۸- کد آیه: ۳۳/۳۳ اسم آیه: پاکیزگان	۸۵۶
شماره: ۲۵۹- کد آیه: ۳۳/۵۶ اسم آیه: صلوات	۸۷۰

- شماره: ۲۶۰- کد آیه: ۳۳/۵۷ اسم آیه: آزار حضرت علی (علیه السلام) ۸۷۵
- شماره: ۲۶۱- کد آیه: ۳۳/۷۱ اسم آیه: رستگاری بزرگ ۸۸۲
- شماره: ۲۶۲- کد آیه: ۳۳/۷۲ اسم آیه: امانت ولایت ۸۸۴
- سورة مباركة سبأ ۸۸۷
- شماره: ۲۶۳- کد آیه: ۳۴/۱۸ اسم آیه: ایمنی زیر چتر ولایت ۸۸۷
- شماره: ۲۶۴- کد آیه: ۳۴/۲۰ اسم آیه: غاصبین ولایت، عاملین شیطان ۸۹۵
- شماره: ۲۶۵- کد آیه: ۳۴/۴۶ اسم آیه: توصیه به ولایت ۸۹۸
- سورة مباركة فاطر ۹۰۱
- شماره: ۲۶۶- کد آیه: ۳۵/۱۰ اسم آیه: کلمه پاک ۹۰۱
- شماره: ۲۶۷- کد آیه: ۳۵/۱۹_۲۲ اسم آیه: مقایسه ۹۰۷
- شماره: ۲۶۸- کد آیه: ۳۵/۲۸ اسم آیه: علماء ۹۱۰
- شماره: ۲۶۹- کد آیه: ۳۵/۳۲ اسم آیه: بخشش بزرگ ۹۱۲
- سورة مباركة یس ۹۲۰
- شماره: ۲۷۰- کد آیه: ۸ و ۳۶/۷ اسم آیه: عاقبت انکار ولایت ۹۲۰
- شماره: ۲۷۱- کد آیه: ۳۶/۱۲ اسم آیه: امام مبین ۹۲۳
- سورة مباركة صافات ۹۳۲
- شماره: ۲۷۲- کد آیه: ۳۷/۲۴ اسم آیه: بازپرسی از ولایت ۹۳۲
- شماره: ۲۷۳- کد آیه: ۳۷/۸۳ اسم آیه: شیعه ۹۴۱
- شماره: ۲۷۴- کد آیه: ۳۷/۱۳۰ اسم آیه: آل یاسین ۹۴۶
- شماره: ۲۷۵- کد آیه: ۳۷/۱۴۲ اسم آیه: نمونه ای از انکار ولایت ۹۵۰
- شماره: ۲۷۶- کد آیه: ۳۷/۱۶۴ اسم آیه: مقام معلوم ۹۵۴
- شماره: ۲۷۷- کد آیه: ۳۷/۱۶۵ و ۸۶ اسم آیه: اولین تسبیح گو ۹۵۵
- سورة مباركة ص ۹۶۰
- شماره: ۲۷۸- کد آیه: ۳۸/۲۸ اسم آیه: مقایسه ۹۶۰
- شماره: ۲۷۹- کد آیه: ۳۸/۷۵ اسم آیه: عالین ۹۶۲
- شماره: ۲۸۰- کد آیه: ۳۸/۸۶ و ۸۷ اسم آیه: یاد جهانی ۹۶۴

سورة مباركة زمر ----- ۹۶۶

شماره: ۲۸۱- کد آیه: ۳۹/۹ اسم آیه: مقایسه ----- ۹۶۶

شماره: ۲۸۲- کد آیه: ۳۹/۲۹ اسم آیه: تسلیم رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ----- ۹۷۰

شماره: ۲۸۳- کد آیه: ۳۲ و ۳۹/۳۱ اسم آیه: تکذیب حقیقت ----- ۹۷۶

شماره: ۲۸۴- کد آیه: ۳۹/۳۳ اسم آیه: مصدّق ----- ۹۷۸

شماره: ۲۸۵- کد آیه: ۳۹/۵۶ اسم آیه: جانب خدا ----- ۹۸۰

شماره: ۲۸۶- کد آیه: ۳۹/۶۵ اسم آیه: حبط عمل ----- ۹۸۶

سورة مباركة غافر ----- ۹۸۹

شماره: ۲۸۷- کد آیه: ۴۰/۷ اسم آیه: استغفار ملائکه برای شیعیان ----- ۹۸۹

شماره: ۲۸۸- کد آیه: ۴۰/۱۰ اسم آیه: ایمان ----- ۹۹۴

شماره: ۲۸۹- کد آیه: ۴۰/۱۲ اسم آیه: مشرکین بولایت ----- ۹۹۶

شماره: ۲۹۰- کد آیه: ۴۰/۶۵ اسم آیه: نشانه اخلاص در توحید ----- ۹۹۹

سورة مباركة فصلت ----- ۱۰۰۱

شماره: ۲۹۱- کد آیه: ۴- ۴۱/۱ اسم آیه: اعراض از ولایت ----- ۱۰۰۱

شماره: ۲۹۲- کد آیه: ۲۸ و ۴۱/۲۷ اسم آیه: عذاب تارک ولایت ----- ۱۰۰۳

شماره: ۲۹۳- کد آیه: ۴۱/۳۰ اسم آیه: استقامت ----- ۱۰۰۶

شماره: ۲۹۴- کد آیه: ۴۱/۳۳ اسم آیه: صالح ترین ----- ۱۰۱۴

سورة مباركة شوری ----- ۱۰۱۶

شماره: ۲۹۵- کد آیه: ۴۲/۸ اسم آیه: رحمت ----- ۱۰۱۶

شماره: ۲۹۶- کد آیه: ۴۲/۹ اسم آیه: معجزه ولی خدا ----- ۱۰۱۷

شماره: ۲۹۷- کد آیه: ۴۲/۱۳ اسم آیه: اقامه دین بر محور ولایت ----- ۱۰۲۰

شماره: ۲۹۸- کد آیه: ۴۲/۱۷ اسم آیه: میزان ----- ۱۰۲۵

شماره: ۲۹۹- کد آیه: ۲۰ و ۴۲/۱۹ اسم آیه: رزق ولایت ----- ۱۰۲۷

شماره: ۳۰۰- کد آیه: ۴۲/۲۳ اسم آیه: مودّت ----- ۱۰۲۹

شماره: ۳۰۱- کد آیه: ۵۳ و ۴۲/۵۲ اسم آیه: نور ----- ۱۰۳۶

سورة مباركة زخرف ----- ۱۰۴۰

- شماره: ۳۰۲- کد آیه: ۴۳/۴ اسم آیه: علی حکیم ----- ۱۰۴۰
- شماره: ۳۰۳- کد آیه: ۴۳/۱۹ اسم آیه: بازخواست ----- ۱۰۴۳
- شماره: ۳۰۴- کد آیه: ۴۳/۲۸ اسم آیه: کلمه باقیه ----- ۱۰۴۵
- شماره: ۳۰۵- کد آیه: ۴۳/۴۱ اسم آیه: منتقم ----- ۱۰۴۷
- شماره: ۳۰۶- کد آیه: ۴۳/۴۳ اسم آیه: صراط مستقیم ----- ۱۰۴۹
- شماره: ۳۰۷- کد آیه: ۴۳/۴۴ اسم آیه: قوم پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ----- ۱۰۵۱
- شماره: ۳۰۸- کد آیه: ۴۳/۴۵ اسم آیه: سؤال از انبیاء (علیهم السلام) ----- ۱۰۵۴
- شماره: ۳۰۹- کد آیه: ۴۳/۵۷ اسم آیه: مثل به عیسی (علیه السلام) ----- ۱۰۵۹
- شماره: ۳۱۰- کد آیه: ۴۳/۵۹ اسم آیه: نعمت ----- ۱۰۶۶
- شماره: ۳۱۱- کد آیه: ۴۳/۶۱ اسم آیه: علم ----- ۱۰۶۹
- شماره: ۳۱۲- کد آیه: ۴۳/۷۹ و ۸۰ اسم آیه: دسیسه ----- ۱۰۷۲
- سورة مبارکه دخان ----- ۱۰۷۶
- شماره: ۳۱۳- کد آیه: ۴۴/۲ اسم آیه: کتاب ----- ۱۰۷۶
- شماره: ۳۱۴- کد آیه: ۴۴/۳۲ اسم آیه: بهترین انتخاب ----- ۱۰۷۸
- شماره: ۳۱۵- کد آیه: ۴۲ و ۴۴/۴۱ اسم آیه: اهل رحمت ----- ۱۰۸۴
- سورة مبارکه جائیه ----- ۱۰۸۷
- شماره: ۳۱۶- کد آیه: ۴۵/۲۱ اسم آیه: مقایسه ----- ۱۰۸۷
- شماره: ۳۱۷- کد آیه: ۴۵/۲۹ اسم آیه: سخنگو ----- ۱۰۸۸
- سورة مبارکه احقاف ----- ۱۰۸۹
- شماره: ۳۱۸- کد آیه: ۴۶/۱۳ اسم آیه: استقامت ----- ۱۰۸۹
- سورة مبارکه محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) ----- ۱۰۹۰
- شماره: ۳۱۹- کد آیه: ۴۷/۱ اسم آیه: راه خدا ----- ۱۰۹۰
- شماره: ۳۲۰- کد آیه: ۴۷/۹ اسم آیه: حبط عمل ----- ۱۰۹۴
- شماره: ۳۲۱- کد آیه: ۴۷/۲۵ و ۲۶ اسم آیه: کراهت از ولایت ----- ۱۰۹۶
- شماره: ۳۲۲- کد آیه: ۴۷/۲۸ اسم آیه: نتیجه بیزاری از ولایت ----- ۱۱۰۰
- شماره: ۳۲۳- کد آیه: ۴۷/۲۹ اسم آیه: بیمار دلان ----- ۱۱۰۲

- شماره: ۳۲۴- کد آیه: ۴۷/۳۰ اسم آیه: لحن کینه توزان ----- ۱۱۰۳
- شماره: ۳۲۵- کد آیه: ۴۷/۳۲ اسم آیه: مخالفین ولایت ----- ۱۱۰۵
- سورة مباركة فتح ----- ۱۱۰۷
- شماره: ۳۲۶- کد آیه: ۴۸/۲ اسم آیه: گناهان شیعیان ----- ۱۱۰۷
- شماره: ۳۲۷- کد آیه: ۴۸/۱۰ اسم آیه: دست خدا ----- ۱۱۱۲
- شماره: ۳۲۸- کد آیه: ۴۸/۱۸ اسم آیه: بیعت رضوان ----- ۱۱۱۴
- شماره: ۳۲۹- کد آیه: ۴۸/۲۵ اسم آیه: غربال ----- ۱۱۱۸
- شماره: ۳۳۰- کد آیه: ۴۸/۲۶ اسم آیه: کلمه تقوا ----- ۱۱۲۰
- سورة مباركة حجرات ----- ۱۱۲۳
- شماره: ۳۳۱- کد آیه: ۴۹/۷ اسم آیه: ایمان ----- ۱۱۲۳
- شماره: ۳۳۲- کد آیه: ۴۹/۱۰ اسم آیه: برادر رسول خدا ----- ۱۱۲۴
- سورة مباركة ق ----- ۱۱۲۷
- شماره: ۳۳۳- کد آیه: ۵۰/۲۱ اسم آیه: سائق ----- ۱۱۲۷
- شماره: ۳۳۴- کد آیه: ۵۰/۲۴ اسم آیه: کینه توزان ولایت در عذاب ----- ۱۱۲۸
- سورة مباركة ذاریات ----- ۱۱۳۸
- شماره: ۳۳۵- کد آیه: ۵۱/۵و۶ اسم آیه: دین ----- ۱۱۳۸
- شماره: ۳۳۶- کد آیه: ۵۱/۸و۹ اسم آیه: انحراف از ولایت ----- ۱۱۳۹
- سورة مباركة طور ----- ۱۱۴۱
- شماره: ۳۳۷- کد آیه: ۵۲/۲۱ اسم آیه: پیروی از ایمان ----- ۱۱۴۱
- سورة مباركة نجم ----- ۱۱۴۴
- شماره: ۳۳۸- کد آیه: ۵۳/۱_۴ اسم آیه: ستاره امامت ----- ۱۱۴۴
- سورة مباركة قمر ----- ۱۱۵۰
- شماره: ۳۳۹- کد آیه: ۵۴/۵۴و۵۵ اسم آیه: متّقین ----- ۱۱۵۰
- سورة مباركة الرحمن ----- ۱۱۵۳
- شماره: ۳۴۰- کد آیه: ۵۵/۱_۴ اسم آیه: بیان ----- ۱۱۵۳
- شماره: ۳۴۱- کد آیه: ۵۵/۵_۹ اسم آیه: میزان ----- ۱۱۵۴

- شماره: ۳۴۲- کد آیه: ۵۵/۱۳ اسم آیه: نعمت ۱۱۵۷
- شماره: ۳۴۳- کد آیه: ۵۵/۱۹ و ۲۰ اسم آیه: دریا ۱۱۵۹
- شماره: ۳۴۴- کد آیه: ۵۵/۲۷ اسم آیه: وجه خدا ۱۱۶۴
- شماره: ۳۴۵- کد آیه: ۵۵/۳۱ اسم آیه: گران مایه ۱۱۶۸
- سورة مباركة واقعه ۱۱۷۰
- شماره: ۳۴۶- کد آیه: ۵۶/۱۰ و ۱۱ اسم آیه: سابق ۱۱۷۰
- شماره: ۳۴۷- کد آیه: ۵۶/۱۳ و ۱۴ اسم آیه: آخر ۱۱۷۴
- شماره: ۳۴۸- کد آیه: ۵۶/۷۹ اسم آیه: مطهرين ۱۱۷۵
- شماره: ۳۴۹- کد آیه: ۵۶/۸۸ و ۸۹ اسم آیه: مقربين ۱۱۷۸
- شماره: ۳۵۰- کد آیه: ۵۶/۹۰ و ۹۱ اسم آیه: اصحاب يمين ۱۱۷۹
- سورة مباركة حديد ۱۱۸۲
- شماره: ۳۵۱- کد آیه: ۵۷/۳ اسم آیه: اول و آخر ۱۱۸۲
- شماره: ۳۵۲- کد آیه: ۵۷/۹ اسم آیه: نور ولايت ۱۱۸۷
- شماره: ۳۵۳- کد آیه: ۵۷/۱۲ اسم آیه: نور ولايت ۱۱۸۸
- شماره: ۳۵۴- کد آیه: ۵۷/۱۳ اسم آیه: باب رحمت ۱۱۹۰
- شماره: ۳۵۵- کد آیه: ۵۷/۱۹ اسم آیه: صديق ۱۱۹۴
- شماره: ۳۵۶- کد آیه: ۵۷/۲۸ اسم آیه: نور ولايت ۱۱۹۷
- سورة مباركة مجادله ۱۲۰۰
- شماره: ۳۵۷- کد آیه: ۵۸/۹ اسم آیه: نشانة نفاق ۱۲۰۰
- شماره: ۳۵۸- کد آیه: ۵۸/۱۲ اسم آیه: نجوا ۱۲۰۲
- شماره: ۳۵۹- کد آیه: ۵۸/۲۲ اسم آیه: رستگاران ۱۲۰۸
- سورة مباركة حشر ۱۲۰۹
- شماره: ۳۶۰- کد آیه: ۵۹/۷ اسم آیه: خویشاوندان ۱۲۰۹
- شماره: ۳۶۱- کد آیه: ۵۹/۹ اسم آیه: ايثار ۱۲۱۱
- شماره: ۳۶۲- کد آیه: ۵۹/۱۰ اسم آیه: سابق ۱۲۱۵
- شماره: ۳۶۳- کد آیه: ۵۹/۲۰ اسم آیه: رستگاران ۱۲۱۹

سورة مباركة صف	۱۲۲۳
شماره: ۳۶۴- کد آیه: ۶۱/۸ اسم آیه: نور خدا	۱۲۲۳
شماره: ۳۶۵- کد آیه: ۶۱/۹ اسم آیه: دین حق	۱۲۲۵
شماره: ۳۶۶- کد آیه: ۶۱/۱۰ اسم آیه: تجارت پر سود	۱۲۲۷
سورة مباركة جمعه	۱۲۲۸
شماره: ۳۶۷- کد آیه: ۶۲/۹ اسم آیه: ذکر خدا	۱۲۲۸
سورة مباركة منافقون	۱۲۳۲
شماره: ۳۶۸- کد آیه: ۶۳/۱ اسم آیه: منافق، منکر ولایت	۱۲۳۲
سورة مباركة تغابن	۱۲۳۵
شماره: ۳۶۹- کد آیه: ۶۴/۶ اسم آیه: بیّنات	۱۲۳۵
شماره: ۳۷۰- کد آیه: ۶۴/۸ اسم آیه: نور	۱۲۳۶
شماره: ۳۷۱- کد آیه: ۶۴/۱۲ اسم آیه: عاقبت ترک ولایت	۱۲۳۹
سورة مباركة طلاق	۱۲۴۱
شماره: ۳۷۲- کد آیه: ۶۵/۱۰ اسم آیه: اهل ذکر	۱۲۴۱
سورة مباركة تحریم	۱۲۴۵
شماره: ۳۷۳- کد آیه: ۶۶/۴ اسم آیه: صالح المؤمنین	۱۲۴۵
سورة مباركة ملک	۱۲۴۹
شماره: ۳۷۴- کد آیه: ۶۷/۲۲ اسم آیه: راه راست	۱۲۴۹
شماره: ۳۷۵- کد آیه: ۶۷/۲۷ اسم آیه: وعده الهی	۱۲۵۱
شماره: ۳۷۶- کد آیه: ۶۷/۲۹ اسم آیه: روشن شدن حقیقت	۱۲۵۴
سورة مباركة قلم	۱۲۵۵
شماره: ۳۷۷- کد آیه: ۶۸/۵ اسم آیه: رسوا شدن دشمن علی (علیه السلام)	۱۲۵۵
شماره: ۳۷۸- کد آیه: ۶۸/۵۱ و ۶۸/۵۲ اسم آیه: نسبت جنون به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در غدیر	۱۲۵۷
سورة مباركة حاقه	۱۲۵۹
شماره: ۳۷۹- کد آیه: ۶۹/۱۲ اسم آیه: گوش شنوا	۱۲۵۹
شماره: ۳۸۰- کد آیه: ۶۹/۱۹ اسم آیه: نامه عمل	۱۲۶۴

شماره: ۳۸۱- کد آیه: ۵۱_۶۹/۴۰ اسم آیه: حسرت کافرین و منکرین ولایت	۱۲۶۶
سورة مباركة معارج	۱۲۶۹
شماره: ۳۸۲- کد آیه: ۳_۷۰/۱ اسم آیه: عذاب کافر ولایت	۱۲۶۹
سورة مباركة نوح	۱۲۷۳
شماره: ۳۸۳- کد آیه: ۲۸/۷۱ اسم آیه: خانه ولایت	۱۲۷۳
سورة مباركة جن	۱۲۷۴
شماره: ۳۸۴- کد آیه: ۱۳/۷۲ اسم آیه: هدایت	۱۲۷۴
شماره: ۳۸۵- کد آیه: ۱۶/۷۲ اسم آیه: پاداش استقامت در ولایت	۱۲۷۶
شماره: ۳۸۶- کد آیه: ۱۷/۷۲ اسم آیه: نتیجه جدایی از حضرت علی (علیه السلام)	۱۲۷۹
شماره: ۳۸۷- کد آیه: ۱۸/۷۲ اسم آیه: مساجد	۱۲۸۱
شماره: ۳۸۸- کد آیه: ۲۳_۷۲/۲۱ اسم آیه: اهمیت ابلاغ ولایت	۱۲۸۲
سورة مباركة مدثر	۱۲۸۴
شماره: ۳۸۹- کد آیه: ۳۱/۷۴ اسم آیه: ولایت، عامل زیاد شدن ایمان	۱۲۸۴
شماره: ۳۹۰- کد آیه: ۳۹ و ۳۸/۷۴ اسم آیه: اصحاب یمین	۱۲۸۶
شماره: ۳۹۱- کد آیه: ۴۱/۷۴ اسم آیه: مجرمین	۱۲۸۸
شماره: ۳۹۲- کد آیه: ۴۳ و ۴۲/۷۴ اسم آیه: شیعه و پیرو	۱۲۹۰
سورة مباركة قیامه	۱۲۹۲
شماره: ۳۹۳- کد آیه: ۳۲ و ۳۱/۷۵ اسم آیه: تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در غدیر	۱۲۹۲
سورة مباركة انسان	۱۲۹۸
شماره: ۳۹۴- کد آیه: ۷/۷۶ اسم آیه: وفای به نذر	۱۲۹۸
شماره: ۳۹۵- کد آیه: ۹ و ۸/۷۶ اسم آیه: ایثار حضرت علی (علیه السلام)	۱۳۰۰
شماره: ۳۹۶- کد آیه: ۲۳/۷۶ اسم آیه: تنزیل	۱۳۰۴
شماره: ۳۹۷- کد آیه: ۳۱/۷۶ اسم آیه: رحمت	۱۳۰۵
سورة مباركة مرسلات	۱۳۰۶
شماره: ۳۹۸- کد آیه: ۱۸_ ۷۷/۱۵ اسم آیه: تکذیب ولایت	۱۳۰۶
شماره: ۳۹۹- کد آیه: ۳۱_ ۷۷/۲۹ اسم آیه: تشنگی منکران ولایت در قیامت	۱۳۰۸

شماره: ۴۰۰- کد آیه: ۷۷/۴۱ اسم آیه: متّقین	۱۳۱۰
سورة مباركة نأ	۱۳۱۱
شماره: ۴۰۱- کد آیه: ۷۸/۱_۳ اسم آیه: خبر بزرگ	۱۳۱۱
شماره: ۴۰۲- کد آیه: ۷۸/۳۸ اسم آیه: اقرار به توحيد به برکت ولايت	۱۳۱۵
شماره: ۴۰۳- کد آیه: ۷۸/۴۰ اسم آیه: ابو تراب	۱۳۱۸
سورة مباركة نازعات	۱۳۲۱
شماره: ۴۰۴- کد آیه: ۷۹/۶و۷ اسم آیه: رادفه	۱۳۲۱
سورة مباركة عبس	۱۳۲۲
شماره: ۴۰۵- کد آیه: ۸۰/۱۷_۲۲ اسم آیه: رجعت حضرت على (عليه السلام)	۱۳۲۲
سورة مباركة تكوير	۱۳۲۴
شماره: ۴۰۶- کد آیه: ۸۱/۲۲_۲۷ اسم آیه: دفاع از پيامبر (صلى الله عليه و آله و سلم) در راه ولايت	۱۳۲۴
سورة مباركة انفطار	۱۳۲۷
شماره: ۴۰۷- کد آیه: ۸۲/۱۳و۱۴ اسم آیه: نيکان	۱۳۲۷
سورة مباركة مطففين	۱۳۲۸
شماره: ۴۰۸- کد آیه: ۸۳/۱۸ اسم آیه: دلهاى شيعيان	۱۳۲۸
شماره: ۴۰۹- کد آیه: ۸۳/۲۷و۲۸ اسم آیه: تسنيم	۱۳۳۰
شماره: ۴۱۰- کد آیه: ۸۳/۲۹ اسم آیه: جواب استهزاء	۱۳۳۲
سورة مباركة انشقاق	۱۳۳۵
شماره: ۴۱۱- کد آیه: ۸۴/۷_۹ اسم آیه: حساب شيعيان على (عليه السلام)	۱۳۳۵
سورة مباركة بروج	۱۳۳۶
شماره: ۴۱۲- کد آیه: ۸۵/۱ اسم آیه: بروج	۱۳۳۶
شماره: ۴۱۳- کد آیه: ۸۵/۳ اسم آیه: مشهود	۱۳۳۸
شماره: ۴۱۴- کد آیه: ۸۵/۱۱ اسم آیه: رستگارى بزرگ	۱۳۳۹
سورة مباركة طارق	۱۳۴۰
شماره: ۴۱۵- کد آیه: ۸۶/۱ اسم آیه: آسمان	۱۳۴۰
سورة مباركة أعلی	۱۳۴۱

- شماره: ۴۱۶- کد آیه: ۸۷/۱۶و۱۷ اسم آیه: ارزش ولایت در آخرت - - - - - ۱۳۴۱
- سورة مباركة فجر - - - - - ۱۳۴۳
- شماره: ۴۱۷- کد آیه: ۸۹/۱_۳ اسم آیه: شفع - - - - - ۱۳۴۳
- شماره: ۴۱۸- کد آیه: ۸۹/۲۷_۳۰ اسم آیه: نفس مطمئنه - - - - - ۱۳۴۵
- سورة مباركة بلد - - - - - ۱۳۴۸
- شماره: ۴۱۹- کد آیه: ۹۰/۳ اسم آیه: پدر - - - - - ۱۳۴۸
- شماره: ۴۲۰- کد آیه: ۹۰/۸و۹ اسم آیه: زبان - - - - - ۱۳۵۰
- شماره: ۴۲۱- کد آیه: ۹۰/۱۱_۱۳ اسم آیه: ولایت، آزاد کردن بنده - - - - - ۱۳۵۱
- سورة مباركة شمس - - - - - ۱۳۵۴
- شماره: ۴۲۲- کد آیه: ۹۱/۱و۲ اسم آیه: ماه - - - - - ۱۳۵۴
- شماره: ۴۲۳- کد آیه: ۹۱/۹ اسم آیه: تزکیه - - - - - ۱۳۵۶
- شماره: ۴۲۴- کد آیه: ۹۱/۱۲ اسم آیه: بدبخت ترین مردم - - - - - ۱۳۵۷
- سورة مباركة لیل - - - - - ۱۳۶۱
- شماره: ۴۲۵- کد آیه: ۹۲/۱ اسم آیه: شب - - - - - ۱۳۶۱
- شماره: ۴۲۶- کد آیه: ۹۲/۱۲و۱۳ اسم آیه: هدایت - - - - - ۱۳۶۲
- سورة مباركة انشراح - - - - - ۱۳۶۴
- شماره: ۴۲۷- کد آیه: ۹۴/۱ اسم آیه: شرح صدر - - - - - ۱۳۶۴
- شماره: ۴۲۸- کد آیه: ۹۴/۷ اسم آیه: انتصاب - - - - - ۱۳۶۶
- سورة مباركة تین - - - - - ۱۳۶۹
- شماره: ۴۲۹- کد آیه: ۹۵/۲ اسم آیه: طور سینا - - - - - ۱۳۶۹
- شماره: ۴۳۰- کد آیه: ۹۵/۷ اسم آیه: دین - - - - - ۱۳۷۰
- سورة مباركة علی - - - - - ۱۳۷۳
- شماره: ۴۳۱- کد آیه: ۹۶/۴و۵ اسم آیه: تعلیم - - - - - ۱۳۷۳
- سورة مباركة قدر - - - - - ۱۳۷۵
- شماره: ۴۳۲- کد آیه: ۹۷/۴ اسم آیه: شب قدر - - - - - ۱۳۷۵
- سورة مباركة بینه - - - - - ۱۳۷۹

شماره: ۴۳۳- کد آیه: ۹۸/۷ اسم آیه: بهترین آفریدگان	۱۳۷۹
سورة مباركة زلزال	۱۳۸۴
شماره: ۴۳۴- کد آیه: ۹۹/۱-۳ اسم آیه: انسان	۱۳۸۴
سورة مباركة قارعه	۱۳۸۷
شماره: ۴۳۵- کد آیه: ۱۰۱/۶ و ۷ اسم آیه: راضی	۱۳۸۷
سورة مباركة تكاثر	۱۳۸۹
شماره: ۴۳۶- کد آیه: ۱۰۲/۸ اسم آیه: نعمت ولایت	۱۳۸۹
سورة مباركة عصر	۱۳۹۳
شماره: ۴۳۷- کد آیه: ۱۰۳/۳ اسم آیه: ولایت، عامل رفع خسارت	۱۳۹۳
سورة مباركة ماعون	۱۳۹۴
شماره: ۴۳۸- کد آیه: ۱۰۷/۱ اسم آیه: دین	۱۳۹۴
سورة مباركة کوثر	۱۳۹۵
شماره: ۴۳۹- کد آیه: ۱۰۸/۱ اسم آیه: کوثر	۱۳۹۵
سورة مباركة اخلاص	۱۳۹۷
شماره: ۴۴۰- کد آیه: ۱۱۲/۱ اسم آیه: تمثیل	۱۳۹۷
منابع و مأخذ	۱۴۰۱
جدول فهرست سوره های قرآن کریم	۱۴۱۱
درباره مرکز	۱۴۱۸

کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم

مشخصات کتاب

سرشناسه: روضاتی، سیدمحمدجعفر، ۱۳۵۲ -

عنوان و نام پدیدآور: کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم / تالیف سیدمحمدجعفر روضاتی؛ تقریظ سیدمحمود بحرالعلوم میردامادی؛ مقدمه علی اکبر مهدی پور.

مشخصات نشر: مشهد: اعتقادما، ۱۳۹۸ -

مشخصات ظاهری: ۲ ج.

شابک: ۱۹۰۰۰۰۰ ریال، دوره. ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۲-۹؛ ج. ۱.۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۳-۶؛ ج. ۲.۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۴-۳:

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم.

موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- جنبه های قرآنی -- احادیث

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۰۰-۶۶۱ -- Qur'anic teaching-- Hadiths

موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- جنبه های قرآنی

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۰۰-۶۶۱ -- Qur'anic teaching

موضوع: قرآن. برگزیده ها -- ترجمه ها

موضوع: Qur'an. Selections --Translations

موضوع: قرآن -- حفظ

موضوع: Qur'an -- Memorizing

شناسه افزوده: میردامادی، سید محمود، ۱۳۳۶ -

شناسه افزوده: مهدی پور، علی اکبر، ۱۳۲۴ -، مقدمه نویس

رده بندی کنگره: BP۸/۸۰

رده بندی دیویی: ۱۵۱/۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۱۳۰۵۶

ص: ۱

جلد ۱

مشخصات کتاب

سرشناسه: روزضاتی، سیدمحمدجعفر، ۱۳۵۲ -

عنوان و نام پدیدآور: کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم / تالیف سیدمحمدجعفر روزضاتی؛ تقریظ سیدمحمود بحرالعلوم میردامادی؛ مقدمه علی اکبر مهدی پور.

مشخصات نشر: مشهد: اعتقادما، ۱۳۹۸ -

مشخصات ظاهری: ۲ ج.

شابک: ۱۹۰۰۰۰۰ ریال، دوره. ۹۷۸-۶۰۶۲-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۲-۹؛ ج. ۱. ۹۷۸-۶۰۶۲-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۳-۶؛ ج. ۲. ۹۷۸-۶۰۶۲-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۴-۳:

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم.

موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- جنبه های قرآنی -- احادیث

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۰۰-۶۶۱ -- Qur'anic teaching-- Hadiths

موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- جنبه های قرآنی

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۰۰-۶۶۱ -- Qur'anic teaching

موضوع: قرآن. برگزیده ها -- ترجمه ها

موضوع: Qur'an. Selections --Translations

موضوع: قرآن -- حفظ

موضوع: Qur'an -- Memorizing

شناسه افزوده: میردامادی، سید محمود، ۱۳۳۶ -

شناسه افزوده: مهدی پور، علی اکبر، ۱۳۲۴ -، مقدمه نویس

رده بندی کنگره: BP۸/۸۰

رده بندی دیویی: ۱۵۱/۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۱۳۰۵۶

ص: ۱

اشاره

کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم

روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم

تالیف سید محمد جعفر روضاتی

تقریظ سید محمود بحر العلوم میردامادی

مقدمه علی اکبر مهدی پور

ص: ۲

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: ٣

تقديم به محضر مقدسه اولين مدافع ولايت علوى، حضرت فاطمه الزهراء (سلام الله عليها)

ص: ۴

فهرست مطالب.. ۵

تقریظ آیت الله حاج سید محمود بحر العلوم میردامادی دام بقائه ۲۰

مقدمه استاد علامه علی اکبر مهدی پور دام عزّه ۲۱

سیمای ملکوتی مولای متّقیان در آیات نورانی قرآن. ۲۱

کتابنامه ۲۳

پیشگفتار. ۳۳

سوره مبارکه حمد ۵۱

۱_ کد آیه: ۱/۶ اسم آیه: صراط مستقیم ۵۱

۲_ کد آیه: ۱/۷ اسم آیه: نعمت ولایت.. ۵۴

سوره مبارکه بقره ۵۵

۳_ کد آیه: ۲/۲ اسم آیه: هدایت کنندۀ متّقین. ۵۵

۴_ کد آیه: ۲/۸ اسم آیه: منافقان در غدیر. ۵۷

۵_ کد آیه: ۲/۹ اسم آیه: دسیسه در غدیر. ۶۱

۶_ کد آیه: ۲/۱۰ اسم آیه: دلّهای مریض.... ۶۴

۷_ کد آیه: ۲/۳۰ اسم آیه: خلیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ۷۱

ص: ۵

- ۸_ کد آیه: ۲/۳۱ اسم آیه: اسم حضرت علی (علیه السلام) ۷۴
- ۹_ کد آیه: ۲/۳۷ اسم آیه: کلمات.. ۷۵
- ۱۰_ کد آیه: ۲/۴۰ اسم آیه: وفادار بولایت علی (علیه السلام) ۷۹
- ۱۱_ کد آیه: ۲/۴۳ اسم آیه: اولین رکوع کننده ۸۱
- ۱۲_ کد آیه: ۲/۴۵ اسم آیه: خاشعان. ۸۲
- ۱۳_ کد آیه: ۲/۵۸ اسم آیه: درگاه توبه ۸۵
- ۱۴_ کد آیه: ۲/۸۱ اسم آیه: گناه بزرگ. ۸۷
- ۱۵_ کد آیه: ۲/۸۲ اسم آیه: اولین مؤمن. ۹۰
- ۱۶_ کد آیه: ۲/۸۳ اسم آیه: بهتر از پدر. ۹۲
- ۱۷_ کد آیه: ۲/۱۰۵ اسم آیه: رحمت مخصوص.... ۹۶
- ۱۸_ کد آیه: ۲/۱۱۵ اسم آیه: وجه خدا ۹۷
- ۱۹_ کد آیه: ۲/۱۲۱ اسم آیه: تلاوت کننده قرآن. ۹۹
- ۲۰_ کد آیه: ۲/۱۲۴ اسم آیه: کلمات.. ۱۰۰
- ۲۱_ کد آیه: ۲/۱۳۲ اسم آیه: دین. ۱۰۴
- ۲۲_ کد آیه: ۲/۱۳۸ اسم آیه: رنگ ولایت.. ۱۰۵
- ۲۳_ کد آیه: ۲/۱۴۳ اسم آیه: شاهدان الهی _ امت وسط. ۱۰۷
- ۲۴_ کد آیه: ۲/۱۵۹ اسم آیه: کتمان حقیقت.. ۱۰۹
- ۲۵_ کد آیه: ۲/۱۶۶ و ۱۶۷ اسم آیه: عاقبت دشمنان علی (علیه السلام) ۱۱۰
- ۲۶_ کد آیه: ۲/۱۸۵ اسم آیه: راحتی و آسایش در ولایت.. ۱۱۳
- ۲۷_ کد آیه: ۲/۱۸۹ اسم آیه: خانه‌ی ولایت.. ۱۱۵

۲۸_ کد آیه: ۲/۲۰۷ اسم آیه: جان بر کف.. ۱۱۷

ص: ۶

۲۹_ کد آیه: ۲/۲۰۸ اسم آیه: سلامت در سایه ولایت.. ۱۲۰

۳۰_ کد آیه: ۲/۲۱۳ اسم آیه: هدایت به راه راست.. ۱۲۲

۳۱_ کد آیه: ۲/۲۳۸ اسم آیه: نماز میانی.. ۱۲۳

۳۲_ کد آیه: ۲/۲۵۳ اسم آیه: فضیلت.. ۱۲۴

۳۳_ کد آیه: ۲/۲۵۶ اسم آیه: دستگیری محکم ۱۲۷

۳۴_ کد آیه: ۲/۲۵۷ اسم آیه: نور ولایت.. ۱۲۹

۳۵_ کد آیه: ۲/۲۶۵ اسم آیه: مرضات الله... ۱۳۲

۳۶_ کد آیه: ۲/۲۶۹ اسم آیه: حکمت.. ۱۳۴

۳۷_ کد آیه: ۲/۲۷۴ اسم آیه: انفاق. ۱۳۶

سوره مبارکه آل عمران. ۱۳۸

۳۸_ کد آیه: ۳/۷ اسم آیه: راسخون. ۱۳۸

۳۹_ کد آیه: ۳/۱۸ اسم آیه: عالم ۱۳۹

۴۰_ کد آیه: ۳/۱۹ اسم آیه: دین. ۱۴۱

۴۱_ کد آیه: ۳/۳۳ اسم آیه: برگزیدگان. ۱۴۲

۴۲_ کد آیه: ۳/۶۱ اسم آیه: نفس پیامبر(صلی الله علیه و آله) ۱۴۴

۴۳_ کد آیه: ۳/۶۸ اسم آیه: سزاوارترین. ۱۴۷

۴۴_ کد آیه: ۳/۸۱ اسم آیه: میثاق نصرت.. ۱۴۸

۴۵_ کد آیه: ۳/۱۰۳ اسم آیه: ریسمان الهی. ۱۵۱

۴۶_ کد آیه: ۳/۱۱۲ اسم آیه: ریسمانی برای مردم ۱۵۶

۴۷_ کد آیه: ۳/۱۲۸ اسم آیه: صاحب اختیار. ۱۵۷

۴۸_ کد آیه: ۳/۱۴۴ اسم آیه: ارتداد ۱۶۱

ص: ۷

۴۹_ کد آیه: ۳/۱۵۷ اسم آیه: راه خدا ۱۶۳

۵۰_ کد آیه: ۳/۱۶۲ اسم آیه: منکر حقّ علی (علیه السلام) ۱۶۵

۵۱_ کد آیه: ۳/۱۸۵ اسم آیه: بهترین برادر. ۱۶۷

۵۲_ کد آیه: ۳/۱۹۱_۱۹۵ اسم آیه: مرد مهاجر. ۱۷۰

۵۳_ کد آیه: ۳/۲۰۰ اسم آیه: ارتباط. ۱۷۷

سورة مباركة نساء. ۱۷۹

۵۴_ کد آیه: ۴/۲۶ اسم آیه: اعلم از پیامبران. ۱۷۹

۵۵_ کد آیه: ۴/۳۳ اسم آیه: عهد و پیمان. ۱۸۱

۵۶_ کد آیه: ۴/۴۷ اسم آیه: نور آشکار. ۱۸۲

۵۷_ کد آیه: ۴/۴۸ اسم آیه: منکر ولایت.. ۱۸۳

۵۸_ کد آیه: ۴/۵۴ اسم آیه: حسادت به مقام ولایت.. ۱۸۷

۵۹_ کد آیه: ۴/۵۹ اسم آیه: اولی الامر. ۱۹۰

۶۰_ کد آیه: ۴/۶۵ اسم آیه: تسلیم ولایت.. ۱۹۴

۶۱_ کد آیه: ۴/۶۹ اسم آیه: صدّیق. ۱۹۸

۶۲_ کد آیه: ۴/۸۳ اسم آیه: صاحبان امر. ۲۰۲

۶۳_ کد آیه: ۴/۸۳ اسم آیه: فضل و رحمت خدا ۲۰۴

۶۴_ کد آیه: ۴/۱۳۷ اسم آیه: منکران ولایت.. ۲۰۶

۶۵_ کد آیه: ۴/۱۵۹ اسم آیه: دیدن حقیقت.. ۲۰۸

۶۶_ کد آیه: ۴/۱۷۴ و ۱۷۵ اسم آیه: نور امامت.. ۲۱۳

سورة مباركة مائده ۲۱۵

۶۷_ کد آیه: ۵/۱ اسم آیه: عهد ولایت.. ۲۱۵

ص: ۸

۶۸_ کد آیه: ۵/۳ اسم آیه: دین کامل. ۲۱۶

۶۹_ کد آیه: ۵/۵ اسم آیه: زیانکاران. ۲۲۵

۷۰_ کد آیه: ۵/۳۵ اسم آیه: وسیله ۲۲۷

۷۱_ کد آیه: ۵/۳۷ اسم آیه: دشمنان حضرت علی (علیه السلام) در عذاب دائم ۲۲۹

۷۲_ کد آیه: ۵/۵۴ اسم آیه: حضرت علی (علیه السلام) محبّ پروردگار. ۲۳۱

۷۳_ کد آیه: ۵/۵۵ اسم آیه: ولیّ الله... ۲۳۳

۷۴_ کد آیه: ۵/۵۶ اسم آیه: حزب خدا ۲۴۰

۷۵_ کد آیه: ۵/۶۷ اسم آیه: ابلاغ ولایت حضرت علی (علیه السلام) ۲۴۳

۷۶_ کد آیه: ۵/۶۸ اسم آیه: کافرین به نزول ولایت.. ۲۵۰

سوره مبارکه انعام ۲۵۱

۷۷_ کد آیه: ۶/۲۸ اسم آیه: دروغ منکر ولایت.. ۲۵۱

۷۸_ کد آیه: ۶/۴۴ اسم آیه: ترک ولایت.. ۲۵۴

۷۹_ کد آیه: ۶/۸۲ اسم آیه: ایمان آلوده ۲۵۵

۸۰_ کد آیه: ۶/۱۲۲ اسم آیه: جاهلان بولایت مرده اند ۲۵۷

۸۱_ کد آیه: ۶/۱۴۹ اسم آیه: حجّت بالغه ۲۵۹

۸۲_ کد آیه: ۶/۱۵۱ اسم آیه: پدر امت.. ۲۶۰

۸۳_ کد آیه: ۶/۱۵۳ اسم آیه: راه راست.. ۲۶۲

۸۴_ کد آیه: ۶/۱۵۸ اسم آیه: ایمان بی فایده ۲۶۵

۸۵_ کد آیه: ۶/۱۵۹ اسم آیه: جدایی از حضرت علی (علیه السلام) ۲۶۸

سوره مبارکه اعراف.. ۲۷۰

۸۶_ کد آیه: ۷/۴۳ اسم آیه: شکر نعمت هدایت به ولایت.. ۲۷۰

ص: ۹

۸۷_ کد آیه: ۷/۴۴ اسم آیه: مؤذّن. ۲۷۲

۸۸_ کد آیه: ۷/۴۶ اسم آیه: مردان اعراف.. ۲۷۶

۸۹_ کد آیه: ۷/۶۹ اسم آیه: ولایت، بزرگترین نعمت.. ۲۸۰

۹۰_ کد آیه: ۷/۱۲۸ اسم آیه: متّقین و وارثین زمین. ۲۸۱

۹۱_ کد آیه: ۷/۱۵۷ اسم آیه: نور نازل شده ۲۸۴

۹۲_ کد آیه: ۷/۱۷۲ اسم آیه: میثاق الست.. ۲۸۷

۹۳_ کد آیه: ۷/۱۸۰ اسم آیه: زیباترین اسم ۲۹۰

۹۴_ کد آیه: ۷/۱۸۱ اسم آیه: فرقهی نجاتیافته ۲۹۲

سورة مباركة انفال. ۲۹۴

۹۵_ کد آیه: ۸/۷ اسم آیه: کلمات.. ۲۹۴

۹۶_ کد آیه: ۸/۱۱ اسم آیه: آب پاککننده ۲۹۶

۹۷_ کد آیه: ۸/۲۴ اسم آیه: دعوت به حیات.. ۲۹۹

۹۸_ کد آیه: ۸/۲۵ اسم آیه: فتنه ۳۰۱

۹۹_ کد آیه: ۸/۳۲ و ۳۳ اسم آیه: نزول سنگ بر سر منکر ولایت.. ۳۰۳

۱۰۰_ کد آیه: ۸/۴۱ اسم آیه: ذی القربی. ۳۰۷

۱۰۱_ کد آیه: ۸/۶۲ اسم آیه: یاور پیامبر(صلی الله علیه و آله) ۳۰۹

۱۰۲_ کد آیه: ۸/۶۴ اسم آیه: حامی پیامبر(صلی الله علیه و آله) ۳۱۱

۱۰۳_ کد آیه: ۸/۷۵ اسم آیه: بهترین خویشان. ۳۱۲

سورة مباركة توبه ۳۱۸

۱۰۴_ کد آیه: ۹/۳ اسم آیه: اذان. ۳۱۸

۱۰۵_ کد آیه: ۹/۱۶ اسم آیه: ولیجه ۳۲۲

ص: ۱۰

۱۰۶_ کد آیه: ۹/۱۹ اسم آیه: مقایسه ۳۲۴

۱۰۷_ کد آیه: ۹/۲۳ اسم آیه: ایمان. ۳۲۹

۱۰۸_ کد آیه: ۹/۳۲ اسم آیه: نور خدا ۳۳۱

۱۰۹_ کد آیه: ۹/۳۶ اسم آیه: ماه حرام ۳۳۴

۱۱۰_ کد آیه: ۹/۱۰۰ اسم آیه: اولین پیشگام ۳۳۷

۱۱۱_ کد آیه: ۹/۱۰۵ اسم آیه: عرضهی اعمال. ۳۴۴

۱۱۲_ کد آیه: ۹/۱۱۹ اسم آیه: صادقین. ۳۴۸

سوره مبارکه یونس.. ۳۵۱

۱۱۳_ کد آیه: ۱۰/۲ اسم آیه: مقام راستین. ۳۵۱

۱۱۴_ کد آیه: ۱۰/۷ اسم آیه: آیات.. ۳۵۲

۱۱۵_ کد آیه: ۱۰/۱۵ اسم آیه: غیر از حضرت علی (علیه السلام) ۳۵۳

۱۱۶_ کد آیه: ۱۰/۲۵ اسم آیه: راه مستقیم ۳۵۵

۱۱۷_ کد آیه: ۱۰/۳۵ اسم آیه: هادی به حق. ۳۵۶

۱۱۸_ کد آیه: ۱۰/۵۳ اسم آیه: جانشین بر حق. ۳۶۱

۱۱۹_ کد آیه: ۱۰/۵۸ اسم آیه: رحمت خدا ۳۶۳

۱۲۰_ کد آیه: ۱۰/۶۲ اسم آیه: اولیای خدا ۳۶۷

۱۲۱_ کد آیه: ۱۰/۶۳و۶۴ اسم آیه: رستگاری بزرگ. ۳۶۹

۱۲۲_ کد آیه: ۱۰/۹۴ اسم آیه: سؤال از ولایت در شب معراج. ۳۷۳

۱۲۳_ کد آیه: ۱۰/۱۰۱ اسم آیه: آیات.. ۳۷۶

سوره مبارکه هود ۳۷۷

۱۲۴_ کد آیه: ۱۱/۳ اسم آیه: صاحب فضیلت.. ۳۷۷

ص: ۱۱

۱۲۵_ کد آیه: ۱۱/۱۲ اسم آیه: نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ابلاغ ولایت ۳۷۹

۱۲۶_ کد آیه: ۱۱/۱۷ اسم آیه: شاهد ۳۸۳

سوره مبارکه یوسف.. ۳۹۳

۱۲۷_ کد آیه: ۱۲/۱۰۸ اسم آیه: پیروی با بصیرت.. ۳۹۳

سوره مبارکه رعد ۳۹۶

۱۲۸_ کد آیه: ۱۳/۴ اسم آیه: شجره ۳۹۶

۱۲۹_ کد آیه: ۱۳/۷ اسم آیه: هادی.. ۳۹۷

۱۳۰_ کد آیه: ۱۳/۱۹ اسم آیه: مقایسه ۴۰۲

۱۳۱_ کد آیه: ۱۳/۲۰ اسم آیه: میثاق ولایت.. ۴۰۴

۱۳۲_ کد آیه: ۱۳/۲۸ اسم آیه: آرامش دلها ۴۰۶

۱۳۳_ کد آیه: ۱۳/۲۹ اسم آیه: بهترین سعادت.. ۴۰۸

۱۳۴_ کد آیه: ۱۳/۴۳ اسم آیه: تمام علم ۴۱۱

سوره مبارکه ابراهیم ۴۱۹

۱۳۵_ کد آیه: ۱۴/۱۸ اسم آیه: عامل بطلان اعمال. ۴۱۹

۱۳۶_ کد آیه: ۱۴/۲۴ اسم آیه: شجره طیبه ۴۲۲

۱۳۷_ کد آیه: ۱۴/۲۷ اسم آیه: ایمان ثابت، اعتقاد ثابت.. ۴۲۴

۱۳۸_ کد آیه: ۱۴/۲۸ اسم آیه: نعمت.. ۴۲۹

۱۳۹_ کد آیه: ۱۴/۳۵ اسم آیه: نتیجهی دعای حضرت ابراهیم (علیه السلام) ۴۳۱

۱۴۰_ کد آیه: ۱۴/۳۷ اسم آیه: دلهای عاشق ولایت.. ۴۳۳

سوره مبارکه حجر. ۴۳۸

۱۴۱_ کد آیه: ۱۵/۴۱ اسم آیه: راه مستقیم ۴۳۸

ص: ۱۲

۱۴۲_ کد آیه: ۱۵/۴۷ اسم آیه: برادر رسول خدا(صلی الله علیه و آله) ۴۴۱

۱۴۳_ کد آیه: ۱۵/۷۵ اسم آیه: متوسّم ۴۴۴

سورة مبارکه نحل. ۴۴۸

۱۴۴_ کد آیه: ۱۶/۱۶ اسم آیه: علامت.. ۴۴۸

۱۴۵_ کد آیه: ۱۶/۲۲ اسم آیه: مستکبران. ۴۵۰

۱۴۶_ کد آیه: ۱۶/۴۳ اسم آیه: اهل ذکر. ۴۵۳

۱۴۷_ کد آیه: ۱۶/۶۸ اسم آیه: امیر نحل. ۴۵۶

۱۴۸_ کد آیه: ۱۶/۷۶ اسم آیه: مقایسه ۴۵۹

۱۴۹_ کد آیه: ۱۶/۸۳ اسم آیه: نعمت خدا ۴۶۱

۱۵۰_ کد آیه: ۱۶/۸۸ اسم آیه: عذابى مضاعف برای مخالفین ولایت.. ۴۶۵

۱۵۱_ کد آیه: ۱۶/۸۹ اسم آیه: شاهد و گواه ۴۶۶

۱۵۲_ کد آیه: ۱۶/۸۹ اسم آیه: تبیان. ۴۶۷

۱۵۳_ کد آیه: ۱۶/۹۰ اسم آیه: احسان. ۴۷۰

۱۵۴_ کد آیه: ۱۶/۹۲ اسم آیه: پیمان شکنان. ۴۷۴

سورة مبارکه اسراء. ۴۸۱

۱۵۵_ کد آیه: ۱۷/۹ اسم آیه: هدایت.. ۴۸۱

۱۵۶_ کد آیه: ۱۷/۲۶ اسم آیه: اسراف در ولایت.. ۴۸۴

۱۵۷_ کد آیه: ۱۷/۳۶ اسم آیه: بازپرسی از ولایت.. ۴۸۵

۱۵۸_ کد آیه: ۱۷/۴۸ اسم آیه: راه ۴۸۷

۱۵۹_ کد آیه: ۱۷/۶۴ اسم آیه: شریک شیطان. ۴۸۸

۱۶۰_ کد آیه: ۱۷/۷۱ اسم آیه: امام ۴۹۰

ص: ۱۳

۱۶۱_ کد آیه: ۱۷/۷۳ اسم آیه: وسوسہی دشمنان. ۴۹۵

۱۶۲_ کد آیه: ۱۷/۸۰ اسم آیه: یاور رسول خدا(صلی اللہ علیہ و آلہ) ۴۹۷

۱۶۳_ کد آیه: ۱۷/۸۱ اسم آیه: حقّ. ۴۹۸

۱۶۴_ کد آیه: ۱۷/۸۹ اسم آیه: کفر بہ ولایت.. ۵۰۰

۱۶۵_ کد آیه: ۱۷/۱۱۰ اسم آیه: اسرار ولایت.. ۵۰۲

۱۶۶_ کد آیه: ۱۸/۲ اسم آیه: نگہبانی استوار. ۵۰۵

۱۶۷_ کد آیه: ۱۸/۲۹ اسم آیه: انتخاب حق. ۵۰۶

۱۶۸_ کد آیه: ۱۸/۳۷ اسم آیه: کفر بہ ولایت.. ۵۰۹

۱۶۹_ کد آیه: ۱۸/۴۴ اسم آیه: ولایت خدا ۵۱۳

۱۷۰_ کد آیه: ۱۸/۴۶ اسم آیه: بہترین عمل. ۵۱۵

۱۷۱_ کد آیه: ۱۸/۸۸ اسم آیه: بہترین پاداش.. ۵۱۷

۱۷۲_ کد آیه: ۱۸/۱۰۱ اسم آیه: نابینا ۵۱۹

۱۷۳_ کد آیه: ۱۸/۱۱۰ اسم آیه: عمل صالح. ۵۲۲

سورۃ مبارکہ مریم ۵۲۴

۱۷۴_ کد آیه: ۱۹/۵ اسم آیه: پسر عمو. ۵۲۴

۱۷۵_ کد آیه: ۱۹/۵۰ اسم آیه: بہترین اسم ۵۲۶

۱۷۶_ کد آیه: ۱۹/۷۳ اسم آیه: غرور منکران ولایت.. ۵۲۹

۱۷۷_ کد آیه: ۱۹/۹۶ اسم آیه: محبت قلبی. ۵۳۱

سورۃ مبارکہ طہ ۵۴۰

۱۷۸_ کد آیه: ۲۰/۲۵_۳۲ اسم آیه: وزیر. ۵۴۰

۱۷۹_ کد آیه: ۲۰/۵۴ اسم آیه: صاحب خرد ۵۴۶

ص: ۱۴

۱۸۰_ کد آیه: ۲۰/۸۲ اسم آیه: هدایت به ولایت.. ۵۴۸

۱۸۱_ کد آیه: ۲۰/۱۰۸ اسم آیه: داعی.. ۵۵۳

۱۸۲_ کد آیه: ۲۰/۱۲۴ اسم آیه: نتیجهی دوری از ولایت.. ۵۵۴

۱۸۳_ کد آیه: ۲۰/۱۳۲ اسم آیه: اهل بیت (علیهما السلام) ۵۵۸

۱۸۴_ کد آیه: ۲۰/۱۳۵ اسم آیه: راه مستقیم ۵۶۱

سوره مبارکه انبیاء. ۵۶۵

۱۸۵_ کد آیه: ۲۱/۷ اسم آیه: اهل ذکر. ۵۶۵

۱۸۶_ کد آیه: ۲۱/۱۰ اسم آیه: اطاعت.. ۵۶۶

۱۸۷_ کد آیه: ۲۱/۲۴ اسم آیه: معیت.. ۵۶۷

۱۸۸_ کد آیه: ۲۱/۷۳ اسم آیه: پیشوایان هدایت.. ۵۶۸

۱۸۹_ کد آیه: ۲۱/۱۰۱ اسم آیه: وعده نیک. ۵۷۳

۱۹۰_ کد آیه: ۲۱/۱۰۳ اسم آیه: روز خوشحالی شیعیان. ۵۷۵

سوره مبارکه حج. ۵۷۷

۱۹۱_ کد آیه: ۲۲/۱۵ اسم آیه: خشم کفار از یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ۵۷۷

۱۹۲_ کد آیه: ۲۲/۱۹ اسم آیه: عذاب دشمن ولایت.. ۵۷۹

۱۹۳_ کد آیه: ۲۲/۲۴ اسم آیه: راه پسندیده ۵۸۱

۱۹۴_ کد آیه: ۲۲/۲۵ اسم آیه: عذاب منکر امیر المؤمنین (علیه السلام) ۵۸۳

۱۹۵_ کد آیه: ۲۲/۴۰ اسم آیه: ظلم به امیر المؤمنین (علیه السلام) ۵۸۴

۱۹۶_ کد آیه: ۲۲/۴۱ اسم آیه: برپا دارندهی دستورات خدا ۵۸۶

۱۹۷_ کد آیه: ۲۲/۴۵ اسم آیه: چاه متروک. ۵۹۰

۱۹۸_ کد آیه: ۲۲/۵۲ اسم آیه: محدّث.. ۵۹۴

ص: ۱۵

۱۹۹_ کد آیه: ۲۲/۵۷ اسم آیه: عذاب منکر ولایت.. ۵۹۹

۲۰۰_ کد آیه: ۲۲/۶۰ اسم آیه: یاری خداوند ۶۰۰

۲۰۱_ کد آیه: ۲۲/۶۷ اسم آیه: راه مستقیم ۶۰۱

۲۰۲_ کد آیه: ۲۲/۷۲ اسم آیه: خشم و عصبانیت در چهره کفار. ۶۰۳

۲۰۳_ کد آیه: ۲۲/۷۷ و ۷۸ اسم آیه: شاهدان الهی. ۶۰۵

سوره مبارکه مؤمنون. ۶۰۹

۲۰۴_ کد آیه: ۲۳/۱ اسم آیه: رستگاران. ۶۰۹

۲۰۵_ کد آیه: ۲۳/۶۰ اسم آیه: اطاعت همراه با ولایت.. ۶۱۶

۲۰۶_ کد آیه: ۲۳/۶۱ اسم آیه: سابق. ۶۲۱

۲۰۷_ کد آیه: ۲۳/۷۴ اسم آیه: انحراف از ولایت.. ۶۲۵

۲۰۸_ کد آیه: ۲۳/۹۳-۹۵ اسم آیه: جنگ با حضرت علی (علیه السلام) ۶۲۸

۲۰۹_ کد آیه: ۲۳/۱۱۱ اسم آیه: صبر رستگاران. ۶۳۳

سوره مبارکه نور. ۶۳۵

۲۱۰_ کد آیه: ۲۴/۱۰ اسم آیه: رحمت خدا ۶۳۵

۲۱۱_ کد آیه: ۲۴/۳۵ اسم آیه: مصباح. ۶۳۷

۲۱۲_ کد آیه: ۲۴/۳۶ اسم آیه: خانه حضرت علی (علیه السلام) ۶۴۲

۲۱۳_ کد آیه: ۲۴/۴۰ اسم آیه: ظلم به حضرت علی (علیه السلام) ۶۴۴

۲۱۴_ کد آیه: ۲۴/۵۴ اسم آیه: پیمان معهود ۶۴۶

۲۱۵_ کد آیه: ۲۴/۵۵ اسم آیه: خلیفه ۶۴۸

سوره مبارکه فرقان. ۶۵۰

۲۱۶_ کد آیه: ۲۵/۸ و ۹ اسم آیه: گمراهان از ولایت.. ۶۵۰

ص: ۱۶

۲۱۷_ کد آیه: ۲۵/۱۱ اسم آیه: اشرف ساعات.. ۶۵۲

۲۱۸_ کد آیه: ۲۵/۲۰ اسم آیه: صبر حضرت علی (علیه السلام) ۶۵۴

۲۱۹_ کد آیه: ۲۵/۲۷-۳۰ اسم آیه: راه پیامبر (صلی الله علیه و آله)_ ذکر ۶۵۶

۲۲۰_ کد آیه: ۲۵/۵۰ اسم آیه: انکار ولایت.. ۶۶۱

جدول فهرست سوره های قرآن کریم... ۶۶۳

ص: ۱۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وله الحمد والصلوة والسلام على نبينا ابي القاسم
محمد وآله الطاهرين كاسيا بقية الله في الارضين
ولعنة الله على اعدائهم اجمعين
فكر در بزرگيهاي بزرگ هسي و اندیشه در
شخصي كه « فيه كرام القرآن وهو كنز الرحمن »
يعني مولاي متقيان ، امير مؤمنان حضرت

« علي بن ابي طالب عليه السلام »

ممدوح حق تعالى است و آينه غذای اين فکر
است و مهندسی اين اندیشه بشماري آيات آيات
ولايت و امامت است .

بايد همگان بويژه نسل جوان به غذای فکريشان
نگاه کنند که عنبر از قرآن و روایات نباشد ،
قال الله تعالى : فاسئلوا اهل الذکر - بخموش
در امام شناسي ، اقوال اين قرآن و دور افتادگان
از تسبیح برای اهل تفقه به فائده و بگله مضاعف باشد
کتاب شریف : کلید وارزه آيات علوی در قرآن کریم

تأليف سلاية السادات حجة الاسلام والمسلمين خباب آقاي
حاج سيد محمد روضائي دام عزه برای امام شناسي راه
راهنما نموده است ، سزاوار است طلاب

و دانشويان عزيز از اين كتاب استفاده نمایند
برای مؤلف محترم توفيق بيش از پيش از خداوند متعال
حفا سارم والسلام عليه وعلى جميع اخواننا المؤمنين

مخفف استوف - ربيع الثاني ۱۴۴۰

مسئله محمود محمد العلوم مدرسه ادي

محمد

بسم الله الرحمن الرحيم

و له الحمد و الصّیْلوه و السّیّلام علی نبینا ابی القاسم محمّد و آله الطّاهرين لاسیّما بقیّه الله فی الارضین و لعنه الله علی اعدائهم اجمعین.

فکر در بزرگی های بزرگ هستی و اندیشه در شخصیّتی که «فیه کرائم القرآن و هو کنز الرحمن»، یعنی مولای متّقیان، امیر مؤمنان حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) ممدوح حق تعالی است و آنچه غذای این فکر است و مهندسی این اندیشه بشمار می آید، آیات ولایت و امامت است.

باید همگان بویژه نسل جوان به غذای فکرشان نگاه کنند که غیر از قرآن و روایات نباشد، قال الله تعالی: «فاسئلوا اهل الذکر»، بخصوص در امام شناسی، اقوال این و آن و دور افتادگان از تشیّع برای اهل تفقّه بی فایده و بلکه مضر می باشد.

کتاب شریف «کلید واژه آیات علوی در قرآن کریم» تألیف سلاله السادات حجه الاسلام و المسلمین جناب آقای حاج سید جعفر روضاتی دام عزّه برای امام شناسی راه را هموار نموده است، سزاوار است طلبّ و دانشجویان عزیز از این کتاب استفاده نمایند. برای مؤلّف محترم توفیق بیش از پیش از خداوند متعال خواستارم.

و السّلام علیه و علی جمیع اخواننا المؤمنین

نجف اشرف _ ربیع الثانی ۱۴۴۰

سید محمود بحر العلوم میردامادی

سیمای ملکوتی مولای متّقیان در آیات نورانی قرآن

حافظ عبید الله حسکانی از بزرگان اهل سنّت در قرن پنجم هجری در دیباچه ی کتابش: «شواهد التنزیل» انگیزه ی تألیف کتابش را این گونه بیان می کند:

یکی از اصحاب ابن کرام که بر عده ای از عوام ریاست دارد، در این ایّام در مجلسی که جمع کثیری از عوام گرداگرد او جمع شده بودند، در مقام اغوای آن ها پس از اهانت به نقیب علوی ها، گامی فراتر نهاده به نیاکانش نیز اهانت کرده با کمال گستاخی گفت:

احدی از مفسّران نگفته که سوره ی «هل اتی» در حقّ حضرت علی و اهل بیتش نازل شده است!!

سپس گامی فراتر نهاده گفت:

نه، هرگز چیزی از قرآن در این رابطه نازل نشده است!!

از جسارت، جرأت، تهمت و گستاخی اش بسیار شگفت زده شدم، منتظر ماندم که برخی از علمای بزرگ در ردّ سخنان بی پایه اش کتابی بنویسند و مطالب پوچش را ردّ کنند، ولی چیزی منتشر نشد، به جز سخنان عتاب آمیزی از قاضی ابو العلاء صاعد بن محمد که خطاب به افرادی که

در جلسات وی حاضر می شدند، گفته بود و آن ها را از حضور در جلسات آن فرد منحرف نهی کرده بود.

لذا بر خود وظیفه دیدم که این شبهه را رد کنم و این کتاب را در این رابطه تألیف نمودم. (۱)

آنگاه ۸۵ حدیث در کثرت فضائل مولا- در قرآن کریم نقل کرده (۲) سپس به ترتیب سوره های قرآن، آیات نازل شده در مورد مولای متقیان و خاندانش را بر اساس احادیث واصله از بزرگ مفسر قرآن، رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) بر شمرده است.

این کتاب در سه جلد چاپ شده است. (۳)

در این کتاب ۲۱۰ آیه به استناد ۱۱۶۰ حدیث در فضائل و مناقب مولای متقیان نقل شده است.

غیرت دینی حافظ حسکانی بسیار ستودنی است که چون مطلع می شود که شیادی منکر نزول آیه ای در شأن مولای متقیان شده است، دامن همت به کمر می بندد و کتاب ارزشمندی در رد او تألیف می کند و نسخه ی دست نویس آن در طول هزار سال باقی می ماند و در زمان ما به زیور طبع آراسته می شود.

پیش از ایشان دو تن دیگر از بزرگان اهل سنت غیرت به خرج داده و در رد افکار پوچ هم کیشان خود اثر فاخری نوشته اند:

۱- حافظ احمد بن شعیب نسائی (۲۱۵-۳۰۳ق) صاحب کتاب «سنن نسائی» یکی از صحاح سته، وقتی که وارد دمشق شد و غربت مولای متقیان را در آن سامان

ص: ۲۲

۱- حافظ حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۹.

۲- همان، ص ۲۱-۷۲.

۳- چاپ وزارت ارشاد، تهران، ۱۴۱۱ هـ، ۱۵۰۶ صفحه ی وزیری (۱۵۰۶ = ۴۱۱ + ۵۱۱ + ۵۸۴).

مشاهده کرد، کتاب ارزشمندی به نام «خصائص امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام)» نوشت، از او خواستند که کتابی نیز در حق معاویه بنویسد، امتناع کرد، آن قدر لگد زدند که در زیر ضربات لگد هم کیشان خود به شهادت رسید. (۱)

۲- محمد بن جریر طبری (۲۲۴-۳۱۰ق) صاحب «تاریخ طبری» وقتی مطلع شد که ابن ابی داود، بر بهاری و برخی دیگر از حنبلی ها در مورد حدیث غدیر خم تشکیک کرده اند، کتاب ارزشمندی به نام «الولایه» نوشت و حدیث غدیر را از ۷۵ طریق در دو مجلد بزرگ تألیف کرد، چون وفات نمود عوام حنبلی ها از دفن او در قبرستان مسلمان ها جلوگیری کردند!! و لذا در حیاط خانه اش او را به خاک سپردند. (۲)

در زمینه ی فضائل و مناقب مولای متقیان در آیات نورانی قرآن کریم آثار ارزشمندی از علمای شیعه و سنی در طول قرون و اعصار تألیف شده که با اسامی تعدادی از آن ها در زیر آشنا می شویم:

کتابنامه

در این رابطه آثار ارزشمند فراوانی به رشته ی تحریر در آمده و شماری از آن ها به زیور طبع آراسته شده است، که محقق فرزانه مؤلف ارجمند، تعداد ۱۹ عنوان از آن ها را در مقدمه ی کتاب به عنوان نمونه آورده است. اینک تعداد دیگری به عنوان نمونه و استدراک در این جا معرفی می شود:

۱- أربعون آیه فی فضائل أمير المؤمنين (علیه السلام)، از مؤلفی ناشناخته. (۳)

ص: ۲۳

۱- ابن کثیر، البدایه و النهایه، ج ۱۱، ص ۱۲۴.

۲- همان، ص ۱۴۶.

۳- الذریعه، ج ۱۱، ص ۴۹.

۲_ أربعون آیه فی فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، به نام شرف الدّین گلستانه تألیف شده است. (۱)

۳_ أسماء أمير المؤمنين (عليه السلام) فی کتاب الله، تألیف: محمّد بن احمد بن ابی الثلج بغدادی. (۲)

۴_ إمامه أمير المؤمنين (عليه السلام) من القرآن، تألیف: شیخ مفید. (۳)

۵_ أوضح دلیل فی ما جاء فی علیّ و آله من التّزلیل، تألیف: شیخ علی بن شیخ جعفر قطیفی. (۴)

۶_ حدائق الیقین فی فضائل امام المتّقین و الآیات النّازله فی شأن أمير المؤمنين (عليه السلام)، تألیف: ابو طالب استرآبادی. (۵)

۷_ خصائص أمير المؤمنين (عليه السلام) من القرآن المبين، تألیف: حاکم نیشابوری. (۶)

۸_ خصائص الوحي المبين فی مناقب أمير المؤمنين (عليه السلام)، تألیف: ابن بطریق. (۷)

۹_ الدر الثّمين فی ذکر خمس مائه آیه نزلت من کلام ربّ العالمين فی فضائل أمير

ص: ۲۴

۱- _ الذّریعه، ج ۱۷، ص ۲۶۴.

۲- _ الذّریعه، ج ۱۱، ص ۷۵ و ج ۴، ص ۴۵۴.

۳- _ الذّریعه، ج ۲، ص ۳۴۱ و ج ۱۲، ص ۱۸۳.

۴- _ نسخه ی خطّی آن در کتابخانه ی استاد اشکوری موجود است (ما نزل من القرآن فی أهل البيت، ص ۱۳ مقدمه).

۵- _ الذّریعه، ج ۶، ص ۲۹۲.

۶- _ الذّریعه، ج ۷، ص ۱۶۶.

۷- _ الذّریعه، ج ۷، ص ۱۷۵.

المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: حافظ رجب برسی. (۱)

۱۰_ الدر الثمين في أسرار الأنزع البطين، تلخيص كتاب پیشین، توسط: تقی الدین عبد الله حلبی. (۲)

۱۱_ ذکر الآيات النازلہ فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، از مؤلفی نا شناخته، به نقل از ابن طاووس. (۳)

۱۲_ سیمای امام علی (عليه السلام) در قرآن، تأليف: حاکم حسانى، ترجمه: یعقوب جعفرى. (۴)

۱۳_ علی فی القرآن، تأليف: سيد صادق حسینی شیرازی. (۵)

۱۴_ ما أنزل الله من القرآن فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو الحسين احمد بن محمد بن احمد قزوینی. (۶)

۱۵_ ما نزل فی القرآن فی علی (عليه السلام)، تأليف: هارون بن عمر بن عبد العزيز مجاشعی، از اصحاب امام رضا (عليه السلام). (۷)

۱۶_ ما نزل فی القرآن فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو جعفر محمد بن اؤرمه ی

ص: ۲۵

۱- _ الذریعه، ج ۸، ص ۶۴.

۲- _ الذریعه، ج ۸، ص ۶۵.

۳- _ سعد السعود، ص ۳۶.

۴- _ چاپ قم، انتشارات اسوه.

۵- _ چاپ بیروت، انتشارات دار العلوم.

۶- _ ضیافه الاخوان و هدیة الخلان، ص ۲۸۰، به نقل از کتاب «التدوین»، ج ۲، ص ۲۲۷.

۷- _ رجال نجاشی، ص ۴۳۹.

- ۱۷_ ما نزل فی القرآن فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو اسحاق ثقفی، متوفای ۳۸۳ق. (۲)
- ۱۸_ ما نزل فی القرآن فی علی (عليه السلام)، تأليف: حسين بن حکم حبري، متوفای ۲۸۶ق. (۳)
- ۱۹_ ما نزل فی القرآن فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: عبد العزيز بن يحيى جلودي، متوفای ۳۳۲ق. (۴)
- ۲۰_ ما نزل فی القرآن فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: محمد بن احمد بن ابی الثلج، متوفای ۳۲۵ق. (۵)
- ۲۱_ ما نزل فی القرآن فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو الفرج اصفهانی، متوفای ۳۵۶ق. (۶)
- ۲۲_ ما نزل فی القرآن فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو عبد الله مرزبانی، متوفای ۳۷۸ق. (۷)

ص: ۲۶

-
- ۱- _ رجال نجاشی، ص ۳۳۰.
- ۲- _ الذریعه، ج ۱۹، ص ۲۸.
- ۳- _ چاپ قم، انتشارات مجمع الذخائر.
- ۴- _ معالم العلماء، ص ۸۱.
- ۵- _ الذریعه، ج ۱۹، ص ۲۸.
- ۶- _ الذریعه، ج ۱۹، ص ۲۸.
- ۷- _ الذریعه، ج ۱۹، ص ۲۹.

۲۳_ ما نزل فی القرآن فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو نعيم اصفهاني، متوفای ۴۳۰ق. (۱)

۲۴_ ما نزل فی القرآن فی عليّ (عليه السلام)، تأليف: محمد بن مؤمن شیرازی، قرن ششم. (۲)

۲۵_ ما نزل فی القرآن فی عليّ (عليه السلام)، تأليف: مظفر بن ابی بکر حنفی آقسرائی، متوفای ۶۳۱ق. (۳)

و اینک جالب ترین و جامع ترین و پربارترین آن ها، کتاب ارزشمند:

«کلید واژه ی آیات علوی در قرآن کریم»؛

تأليف منيف سلاله الأطياب، حاج سيد محمد جعفر روضاتي، محقق فرزانه و مؤلف فرهیخته، از دودمان جلیل صاحب روضات قدس سرّه، را در دست دارید، که به شیوه ای مبتکرانه و محققانه در این رابطه تدوین شده است.

نخستین اثری که از مؤلف محترم در این رابطه منتشر شده، کتاب پربار: «کلید واژه ی آیات مهدوی در قرآن کریم» می باشد (۴) که در آن سیمای نورانی حضرت مهدی؟ عج؟ در ۲۴۰ آیه از آیات نورانی قرآن با استناد به احادیث اهل بیت (علیهم السلام) بررسی شده است.

دومین اثر ایشان در این زمینه، کتاب ارزشمند: «کلید واژه ی آیات رجعت در قرآن

ص: ۲۷

۱- _ معالم العلماء، ص ۲۵.

۲- _ مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۳۲.

۳- _ نسخه ی خطی آن را محقق طباطبائی در کتابخانه ی سلیمانیّه، بخش لاله لی، در ضمن مجموعه ای به شماره ی ۳۷۳۹ در استانبول دیده است. (أهل البيت فی المكتبة العریّیه، ص ۴۵۴).

۴- _ انتشارات عطر عترت، قم، ۱۴۳۴ق.

کریم» می باشد، که در ضمن آن هنگامه ی رجعت در ۸۰ آیه بر اساس احادیث واصله از معصومین (علیهم السلام) بررسی شده است. (۱)

سومین اثر پربار ایشان کتاب نفیس و فاخر: «کلید واژه ی آیات علوی در قرآن کریم» می باشد که در آن سیمای ملکوتی مولای متقیان امیر مؤمنان (علیه السلام) در ۴۴۰ آیه از آیات نورانی قرآن به استناد احادیث بزرگ مفسر قرآن، رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیشوایان معصوم از خاندان عصمت و طهارت، بر صفحات کتاب نقش بسته است.

نیازی به توضیح ندارد که آیات علوی در قرآن کریم به این تعداد منحصر نیست، آنچه مؤلف توانسته در این صفحات محدود منعکس نماید، این تعداد می باشد و گرنه آب دریا در یک سبو نمی گنجد، که مولای متقیان اقیانوس بیکران همه ی فضائل انسانی است که جز منطق وحی نمی تواند آن فضائل بی شمار را احصا کند.

برای تقریب به ذهن یادآور می شویم که سید هاشم بحرانی در کتاب گرانسنگ: «اللّوامع النّورانیة فی أسماء علیّ و أهل بیته القرآنیة»، ۱۶۱۹ حدیث فقط در مورد اسامی آن حضرت در قرآن کریم آورده است. (۲)

از این احادیث ارتباط تنگاتنگ مولای متقیان با قرآن کریم و رابطه ی جدایی ناپذیر آن دو از یک دیگر روشن می شود.

بزرگ مفسر قرآن، خاتم پیامبران، این حقیقت را با یک تعبیر نغز و پر مغز بیان فرموده:

عَلِی مَعَ الْقُرْآنِ؛

علی با قرآن است.

ص: ۲۸

۱- _ انتشارات اعتقاد ما، مشهد مقدّس، ۱۴۳۶ق.

۲- _ چاپ مکتبه ی رضویّه، قم، ۱۴۲۹ق. ۹۴۱ صفحه ی وزیری.

وَالْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ؛

و قرآن نیز با علی است.

لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ؛

قرآن و علی، هرگز از یک دیگر جدا نمی شوند، تا در حوض کوثر بر من وارد شوند.

این حدیث شریف با اندک اختلافی در تعبیر، در ده ها منبع سنی و صدها منبع شیعی با اسناد صحیح از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) روایت شده است. (۱)

منابع حدیث شریف:

«عَلَى مَعَ الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ، لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ»

این حدیث شریف از طریق اهل بیت (علیهم السلام) و از طریق اهل سنت، از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با سند صحیح روایت شده و در صدها منبع نقل شده، که به تعدادی از منابع اهل سنت اشاره می کنیم:

۱- إتحاف الجماعة بما جاء في الفتن و الملاحم، ج ۱، ص ۱۸۱-۱۸۴.

۲- إتحاف المهره بأطراف العشرة، از ابن حجر عسقلانی، ج ۱۸، ص ۱۷۹.

۳- إجمال الاصابه فی أقوال الصّحابه، ج ۱، ص ۵۵.

۴- أسنى المطالب، از شمس الدّین جزری، ج ۱، ص ۱۸۵.

۵- تاریخ الخلفاء، از جلال الدّین سیوطی، ص ۱۷۳.

ص: ۲۹

۱- کاظم عبود الفتلاوی، الکشاف المنتقى لفضائل علی المرتضی، ص ۲۷۷-۲۷۸.

- ۶- تفریح الأحباب فی مناقب الآل و الأصحاب، از محمد قرشی هاشمی هندی، ص ۳۵۳.
- ۷- تلخیص المستدرک، از شمس الدین ذهبی، در هامش مستدرک، ج ۳، ص ۱۲۴.
- ذهبی تصریح کرده که اسناد آن صحیح است.
- ۸- التَّنْوِیر، شرح الجامع الصَّغیر، ج ۷، ص ۳۳۴.
- ۹- توضیح الدلائل علی ترجیح الفضائل، از شهاب الدین ایجی، ص ۲۸۶.
- ۱۰- التَّیسیر بشرح الجامع الصَّغیر، ج ۲، ص ۱۴۶، با تصریح به صحت اسناد آن.
- ۱۱- الجامع الصَّغیر، از جلال الدین سیوطی، ج ۱، ص ۸۲۴ و ج ۲، ص ۶۹ و ص ۳۴۶.
- ۱۲- جمع الفوائد، از محمد بن سلیمان بن فاسی مغربی، ج ۲، ص ۵۱۶.
- ۱۳- جواهر العقدین، از سمهودی، ج ۲، ص ۸۸.
- ۱۴- جوهره الکلام، از محمود بن وهیب حنفی، ص ۵۷.
- ۱۵- دلیل الواعظ الی ادله المواعظ، ج ۲، ص ۲۶۷.
- ۱۶- سُبُل الهدی و الرِّشاد، از صالحی شامی، ج ۱۱، ص ۲۹۷.
- ۱۷- الشَّراج المنیر، از علی بن احمد عزیزی، ج ۲، ص ۴۵۹.
- ۱۸- سمط النجوم العوالی، از عبد الملک عصامی، ج ۲، ص ۵۰۳.
- ۱۹- شرح الزَّرقانی علی المواهب اللدنیة بالمنح، ج ۲، ص ۵۴۲.
- ۲۰- شواهد التَّنزیل، از عبید الله حسکانی، ج ۳، ص ۹.

- ۲۱_ الصّواعق المحرقة، از ابن حجر مکی، ج ۲، ص ۳۶۱ و ۳۶۸.
- ۲۲_ الفتح الکبیر، از یوسف نبهانی، ج ۲، ص ۲۴۲.
- ۲۳_ الفتح الرّبّانی من فتاوی الامام الشّوکانی، ج ۸، ص ۴۰۸۵.
- ۲۴_ الفتوحات الاسلامیّه، از زینی دحلان، ج ۲، ص ۵۱۶.
- ۲۵_ فرائد السّمطین، از حموینی، ج ۱، ص ۱۷۷.
- ۲۶_ الفردوس، از شیرویه، ج ۳، ص ۲۸۲.
- ۲۷_ فیض القدیر، از عبد الرّحیم مناوی، ج ۴، ص ۴۷۰.
- ۲۸_ کفایه الطّالب، از گنجی شافعی، ص ۲۵۴.
- ۲۹_ کنز العمّال، از متّقی هندی، ج ۶، ص ۱۵۳.
- ۳۰_ الکواکب الدّرّیه، از مناوی، ج ۱، ص ۳۹.
- ۳۱_ مجلّه الجامعه الاسلامیّه بالمدينه المنوّره، شماره ی ۵۲، ج ۲۳، ص ۴۴۰.
- ۳۲_ مجمع الزوائد، از هیثمی، ج ۹، ص ۱۳۴.
- ۳۳_ المستدرک علی الصّحیحین، از حاکم نیشابوری، ج ۳، ص ۱۲۴.
- حاکم تصریح کرده که اسناد حدیث صحیح می باشد.
- ۳۴_ المعجم الأوسط، از طبرانی، ج ۵، ص ۱۲۵، با تصریح به این که سندش حسن است.
- ۳۵_ المعجم الصّغیر، از طبرانی، ج ۲، ص ۲۸.
- ۳۶_ مناقب سیدنا علیّ، از عینی، ص ۳۸.

۳۷_ مناقب علی بن ابی طالب (علیه السلام)، از ابن مردویه، ص ۱۱۷.

۳۸_ مناقب علی بن ابی طالب (علیه السلام)، از أخطب خوارزمی، ص ۱۵۴.

۳۹_ نور الأبصار، از شبلنجی، ص ۸۰.

۴۰_ ینایع المودّه، از قندوزی، ج ۱، ص ۲۶۹ و ج ۲، ص ۳۹۶، ۳۹۷ و ۴۰۳.

در این حدیث شریف پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تأکید می کند بر این که مولای متّقیان همواره با قرآن و قرآن با اوست، هرگز از یک دیگر جدا نمی شوند، تا در حوض کوثر بر آن حضرت وارد شوند.

چنین تعبیری هرگز در مورد احدی از دیگر اصحاب وارد نشده است.

ما این حدیث را از چهل منبع از منابع اهل سنّت نقل کردیم، اگر منابع شیعه را بر آن می افزودیم، از مرز یکصد منبع بالاتر می رفت.

در پایان مزید توفیقات روز افزون مؤلف را از خداوند مّنان مسألت نموده، برای ناشر محترم و دست اندر کاران طبع و نشر این کتاب، سعادت و سلامتی و توفیق خدمت به قرآن و اهلیت را بیش از پیش خواستارم.

دهم ربیع الثانی ۱۴۴۰ قمری

سالروز ارتحال جانگداز کریمه ی اهلیت حضرت معصومه (سلام الله علیها)

حوزه ی علمیّه ی قم

علی اکبر مهدی پور

ص: ۳۲

«حمد و سپاس خداوندی را که اوّل است، و چیزی پیش از او وجود نداشت، و آخر است و پس از او موجودی نخواهد بود، چنان آشکار است که فراتر از او چیزی نیست، و چنان مخفی و پنهان است که مخفی تر از او یافت نمی شود.»^(۱)

و

«سپاس خداوندی را که سخنوران، از ستودن او عاجزند، و حسابگران، از شمارش نعمت های او ناتوانند، و تلاشگران از ادای حق او درمانده اند. خدایی که افکار ژرف اندیش، ذات او را درک نمی کنند، و دست غوّاصان دریای علوم، به او نخواهد رسید. پروردگاری که برای صفات او حدّ و مرزی وجود ندارد، و برایش تعریف کاملی نمی توان یافت.»^(۲)

و

«ستایش خدایی را سزااست که بخشیدن، بر مال او نیافزاید، و بخشش، او را فقیر نسازد، زیرا هر بخشنده ای جز او، اموالش کاهش یابد، و جز او، هر کس از بخشش دست کشد، مورد نکوهش قرار گیرد. اوست بخشنده انواع نعمت ها،

ص: ۳۳

۱- نهج البلاغه، خطبه ی ۹۶.

۲- نهج البلاغه، خطبه ی ۱.

و بهره های فزاینده، و تقسیم کننده رزق و روزی پدیده ها، مخلوقات همه جیره خوار سفره او هستند، که روزی همه را تضمین، و اندازه اش را تعیین فرمود.» (۱)

و

«ستایش می کنم خداوند را، برای تکمیل نعمت هایش، و تسلیم بودن در برابر بزرگیش، و ایمن ماندن از نافرمانی او. و در رفع نیازها از او یاری می طلبم، زیرا کسی را که خدا هدایت کند، هرگز گمراه نگردد، و هر که را خدا دشمن دارد، هرگز نجات نیابد، و هر آن کس را که خداوند بی نیاز گرداند، نیازمند نخواهد شد.

پس ستایش خداوند، گران سنگ ترین چیز است، و برترین گنجی است که ارزش ذخیره شدن دارد، و گواهی می دهم که جز خدای یکتای بی شریک، معبودی نیست، شهادتی که اخلاص آن آزموده، و پاکی و خلوص آن را باور داریم، و تا زنده ایم بر این باور استواریم، و آن را برای صحنه های هولناک روز قیامت ذخیره می کنیم، زیرا شهادت به یگانگی خدا، نشانه استواری ایمان، باز کننده درهای احسان، مایه خشنودی خدای رحمان، و دور کننده شیطان است.

و شهادت می دهم که، محمد (صلی الله علیه و آله) بنده خدا، و فرستاده اوست. خداوند او را با دینی آشکار، و نشانه ای پایدار، و قرآنی نوشته شده و استوار، و نوری درخشان، و چراغی تابان، و فرمانی آشکار کننده فرستاد، تا شک و تردیدها را نابود سازد، و با دلائل روشن استدلال کند، و با آیات الهی مردم را پرهیز دهد، و

ص: ۳۴

معمولاً مقدمه هر کتابی را با حمد و ثنای خداوند متعال، و شکر و سپاس او شروع می کنند، و سپس به موضوع آن کتاب و مختصری از تاریخچه و اهداف نگارش می پردازند.

ولی حقیر وقتی خواستم مقدمه این کتاب شریف را شروع نمایم، و خداوند متعال را به خاطر این نعمت عظمی و این توفیق بزرگ، شکر و سپاس بگویم، ذهن و فکرم از کار افتاد، و نتوانستم کلمه ای در حمد و سپاس الهی، که در شأن این کتاب باشد، بنویسم.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى جَعَلَ لِأَخِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَضَائِلَ، لَا يَحْصِي عَدَدَهَا غَيْرُهُ، فَمَنْ ذَكَرَ فَضِيلَهُ مِنْ فَضَائِلِهِ مُقَرَّراً بِهَا، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ، وَ لَوْ وَافَى الْقِيَامَةَ بِحُدُوبِ الثَّقَلَيْنِ، وَ مَنْ كَتَبَ فَضِيلَهُ مِنْ فَضَائِلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تَسْتَغْفِرُ لَهُ مَا بَقِيَ لِكَتَابِهِ رِسْمٌ، وَ مَنْ اسْتَمَعَ إِلَى فَضِيلِهِ مِنْ فَضَائِلِهِ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الذُّنُوبَ الَّتِي اكْتَسَبَهَا بِالْإِسْتِمَاعِ، وَ مَنْ نَظَرَ إِلَى كِتَابِهِ فِي فَضَائِلِهِ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الذُّنُوبَ الَّتِي اكْتَسَبَهَا بِالنَّظَرِ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) النَّظَرُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) عِبَادَةٌ، وَ ذِكْرُهُ عِبَادَةٌ، وَ لَا يَقْبَلُ إِيْمَانُ عَبْدٍ، إِلَّا بِوَلَايَتِهِ وَ الْبَرَاءَةِ مِنْ أَعْدَائِهِ. (۲)

رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند: خداوند برابرا درم علی بن ابی طالب (عليه السلام) فضائل بیشمارى مقرر کرده، هر کس یک فضیلت از فضائل

ص: ۳۵

۱- نهج البلاغه، خطبه ۲.

۲- الأمالی (للمصدق)، ص ۱۳۸، مجلس ۲۸، ح ۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۹۶، ح ۴؛ جامع الأخبار (للشعیری)، ص ۱۵؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۱۲۲.

او را ذکر کند و به آن ایمان داشته باشد، خداوند گناهان گذشته و آینده اش را بیامرزد، گرچه با گناه جن و انس به محشر آید، و هر که یک فضیلت از فضائل او را بنویسد، تا زمانی که آن نوشته بماند، فرشتگان برایش آمرزش جویند، و هر که به فضیلتی از فضائل او گوش فرا دهد، خداوند گناهایی که به وسیله گوش، مرتکب شده را بیامرزد، و هر که به یک فضیلت از فضائل او نگاه کند، خداوند گناهایی که با چشم انجام داده را بیامرزد.

سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: نگاه به سیمای علی بن ابی طالب (علیه السلام) عبادت است، و ذکر و یاد او عبادت است، و ایمان هیچ بنده ای پذیرفته نیست، جز به ولایت او، و برائت از دشمنان او.

چون موضوع این کتاب در باره فضائل و مناقب مولای متقیان، اسد الله، اذن الله، عین الله، ید الله، وجه الله، ولی الله، حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام)، در قرآن کریم است، لذا با خود گفتم، باید از جملاتی که حضرتش، در موارد مختلف، خداوند متعال را ستایش نموده اند، استفاده نمایم.

لذا به کتاب شریف نهج البلاغه مراجعه نمودم، و همانطور که ملاحظه فرمودید، بخشی از بیانات زیبای آن حضرت، که در حمد، سپاس، شکر و وصف خداوند متعال فرموده بودند را، انتخاب نمودم، تا از این طریق، هم از زبان مولایم امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، حمد و سپاس پروردگار را گفته باشم، و هم اینکه هر خواننده محترم و منصفی که، این جملات زیبا را مطالعه می کند، به بزرگی و عظمت مقام الهی آن حضرت ایمان آورد، که اینها فقط، قطره ای از اقیانوس بی کران مقامات و کرامات علمی و الهی آن امام همام، می باشد.

نه خدا توانمش خواند

متحیرم چه نامم

نه بشر توانمش گفت

شه ملک لافتی را

حال، به این سه روایت توجه فرماید:

۱_ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ: إِنَّ أُمَّةَ مُوسَى (عليه السلام)، افترقت بَعْدَهُ عَلَى إِحْدَى وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، فِرْقَةٌ مِنْهَا نَاجِيَةٌ وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَ افترقت أُمَّةُ عِيسَى (عليه السلام) بَعْدَهُ عَلَى اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، فِرْقَةٌ مِنْهَا نَاجِيَةٌ وَ إِحْدَى وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَ إِنَّ أُمَّتِي سَتَفْتَرِقُ بَعْدِي عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، فِرْقَةٌ مِنْهَا نَاجِيَةٌ وَ اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ. (۱)

از سلیمان بن مهران نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، از پدر بزرگوارشان، از جدشان، از پدرشان حضرت حسین بن علی (علیهما السلام)، روایت است که فرمودند: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که می فرمودند: به راستی که امت حضرت موسی (علیه السلام) پس از او به هفتاد و یک گروه پراکنده شدند، که یک گروه از آنها رهایی یافته و هفتاد گروه دیگر در دوزخ خواهند بود، و امت حضرت عیسی (علیه السلام) پس از او به هفتاد و دو گروه پراکنده شدند، که یک گروه از آنان نجات یافته و هفتاد و یک گروه دیگر در آتش خواهند بود، و به زودی امت من پس از من به هفتاد و سه گروه پراکنده می شوند، که فقط یک گروه از آنها رهایی یافته و هفتاد

ص: ۳۷

و دو گروه دیگر در آتش دوزخ اند.

۲- رَوَى عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ لِأَسَى الْيَهُودِ: عَلَى كَمْ افْتَرَقْتُمْ؟ فَقَالَ: عَلَى كَذَا وَ كَذَا فِرْقَةً، فَقَالَ عَلَى (عليه السلام): كَذَبْتُ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَقَالَ: وَاللَّهِ! لَوْ تَبَيَّنَتْ لِي الْوَسَادَةُ، لَفَضَيْتُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَةِ بِتَوَارِيهِمْ، وَ بَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِإِنْجِيلِهِمْ، وَ بَيْنَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِزُبُورِهِمْ، وَ بَيْنَ أَهْلِ الْقُرْآنِ بِقُرْآنِهِمْ.

افْتَرَقَتِ الْيَهُودُ عَلَى إِحْدَى وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، سَبْعُونَ مِنْهَا فِي النَّارِ وَ وَاحِدَةٌ نَاجِيَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ هِيَ الَّتِي اتَّبَعَتْ يَوْشَعَ بْنَ نُونٍ، وَ صِي مُوسَى (عليه السلام).

وَ افْتَرَقَتِ النَّصَارَى عَلَى اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، إِحْدَى وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ وَ وَاحِدَةٌ بِالْجَنَّةِ، وَ هِيَ الَّتِي اتَّبَعَتْ شَمْعُونَ الصَّفَا، وَ صِي عِيسَى (عليه السلام).

وَ تَفْتَرِقُ هَذِهِ الْأُمَمُ عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ وَ وَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ هِيَ الَّتِي اتَّبَعَتْ وَصِي مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ ضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى صَدْرِهِ، ثُمَّ قَالَ: ثَلَاثَ عَشْرَةَ فِرْقَةً مِنَ الثَّلَاثِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، كُلُّهَا تَنْتَحِلُ مَوَدَّتِي وَ حُبِّي، وَاحِدَةٌ مِنْهَا فِي الْجَنَّةِ، وَ هِيَ النَّمَطُ الْأَوْسَطُ، وَ اثْنَتَا عَشْرَةَ فِي النَّارِ. (۱)

از حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) نقل است که به رئیس یهودیان فرمودند:

ص: ۳۸

۱- _ الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۱، ص ۲۶۳؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۵۲۳، مجلس ۱۸، ح ۶۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۴، ح ۵؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۲۱۶؛ کتاب سلیم بن قیس الہلالی، ج ۲، ص ۸۰۳، ح ۳۲.

شما در دینتان چند فرقه شدید؟ او گفت: بر فلان و فلان فرقه.

حضرت (علیه السلام) فرمودند: دروغ گفتی! سپس روی به مردم نموده و فرمودند: به خدا قسم! اگر برای من مسند بیاندازند و بر آن بنشینم، هر آینه، میان اهل تورات، با توراتشان، و میان اهل انجیل، با انجیلشان، و میان اهل زبور، با زبورشان، و میان اهل قرآن، با قرآن قضاوت و داوری می نمایم.

یهود، هفتاد و یک فرقه شدند، که هفتاد فرقه اش جهنمی و تنها یک فرقه اش اهل بهشت است، و آن همان فرقه ای است که از یوشع بن نون، وصی موسی (علیه السلام) پیروی کردند.

و نصاری، هفتاد و دو فرقه شدند، هفتاد و یک فرقه اش اهل دوزخ اند و تنها یک فرقه ایشان اهل بهشت شدند، و آن همان گروهی که از شمعون، وصی عیسی (علیه السلام) پیروی کردند.

و این امت نیز هفتاد و سه فرقه خواهند شد، که هفتاد و دوتای آنها در آتش اند و فقط یک فرقه اش اهل بهشت اند، و آن فرقه ای است که از وصی محمد (صلی الله علیه و آله) پیروی خواهند کرد، در این حال دست مبارک خود را بر سینه شان زدند و سپس فرمودند:

سیزده فرقه از آن هفتاد و سه فرقه، تماماً دوستی و مودت مرا می پذیرند، که تنها یکی از این سیزده فرقه اهل بهشت اند، و ایشان گروه میانه رو هستند، و دوازده فرقه الباقی، همه اهل آتش خواهند بود.

۳- عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَائِلِي، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: ... ثُمَّ قَالَ: إِنَّ

الْيَهُودَ تَفَرَّقُوا مِنْ بَعْدِ مُوسَى (عليه السلام) عَلَى إِحْدَى وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً مِنْهَا، فِرْقَةٌ فِي الْجَنَّةِ وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ، وَ تَفَرَّقَتِ النَّصَارَى بَعْدَ عِيسَى (عليه السلام) عَلَى اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، فِرْقَةٌ مِنْهَا فِي الْجَنَّةِ وَ إِحْدَى وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَ تَفَرَّقَتِ هَذِهِ الْأُمَّةُ بَعْدَ نَبِيِّهَا (عليهما السلام) عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ وَ فِرْقَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ مِنَ الثَّلَاثِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً ثَلَاثَ عَشْرَةَ فِرْقَةً تَنْتَحِلُ وَ لَا يَتَنَا وَ مَوَدَّتَنَا، اثْنَتَا عَشْرَةَ فِرْقَةً مِنْهَا فِي النَّارِ وَ فِرْقَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ سِتُونَ فِرْقَةً مِنْ سَائِرِ النَّاسِ فِي النَّارِ. (۱)

از ابو خالد کابلی نقل است که گفت: امام باقر (عليه السلام) فرمودند: همانا یهود پس از حضرت موسی (عليه السلام) هفتاد و یک فرقه شدند، که یک فرقه آنها در بهشت هستند و هفتاد فرقه دیگر در آتش دوزخ جا دارند، و نصاری پس از حضرت عیسی (عليه السلام) هفتاد و دو فرقه شدند، که یک فرقه آنها در بهشت، و هفتاد و یک فرقه دیگر در دوزخ هستند، و این امت پس از پیغمبرشان هفتاد و سه فرقه شدند، که هفتاد و دو فرقه در آتش، و یک فرقه در بهشت اند، و از این هفتاد و سه فرقه سیزده فرقه آنها دوستی و محبت ما را با خود دارند، که دوازده فرقه آنها در دوزخ اند و یک فرقه در بهشت جای دارند، و شصت فرقه از سایر مردم نیز در دوزخ اند. (که دوزخیان جمعاً همان هفتاد و دو فرقه می شوند)

با دقت در این سه روایت، کمی به اهمیت این موضوع می رسیم، که اعتقاد به ولایت و امامت بلا فصل حضرت امیر المؤمنین علی (عليه السلام)، و یازده امام پاک، از نسل

ص: ۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۱۳، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۰۷، ح ۹۲۰۷؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۲۴، ح ۲۸۳.

آن حضرت، موجب فلاح و رستگاری، و نجات از عذاب دوزخ می شود.

پس هر کسی که طالب هدایت، سعادت و بهشت است، و دوست دارد در زمرة فرقة ناجیه ای باشد، که خداوند متعال در روز قیامت به آنها ایمنی از عذابش را مرده داده است، باید در راستای شناخت و معرفت امام و پیشوای این فرقه، تلاش نماید.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): دَخَلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْجَدَلِيَّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ (عليه السلام): يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! أَلَا أُخْبِرُكَ بِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَ هُمْ مِنْ فَرْعِ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ»، «وَ مَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»، (۱) قَالَ: بَلَى، يَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ! جُعِلَتْ فِدَاكَ! فَقَالَ: الْحَسَنَةُ مَعْرِفَةُ الْوَلَايَةِ وَ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، وَ السَّيِّئَةُ انْكَارُ الْوَلَايَةِ وَ بُغْضُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ. (۲)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: امام باقر (علیه السلام) فرمودند: ابو عبد الله جدلی بر امیر المؤمنین (علیه السلام) وارد شد، حضرت فرمودند: ای ابو عبد الله! آیا نمی خواهی ترا خبر دهم از فرمایش خدای عز و جل: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَ هُمْ مِنْ فَرْعِ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ»، «وَ مَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»؟ عرض کرد: بله، ای امیر مؤمنان!

ص: ۴۱

۱- ۲۷/۸۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۰۴، ح ۷۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۳۲، ح ۸۰۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۰۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۰۴، ح ۱۲۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۵، ح ۱۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۲۲، ح ۱۴؛ الوافی، ج ۲، ص ۸۹، ح ۱۳.

قربانت کردم، حضرت فرمودند: «حسنه»، شناختن ولایت و دوستی ما اهل بیت است، و «سیئه»، انکار ولایت و دشمنی ما اهل بیت است، و باز هم آن آیه را تلاوت فرمودند.

و چون پیامبر رحمت (صلی الله علیه و آله) در آخرین وصیتشان همه ما را به دو چیز سفارش فرمودند، یکی قرآن کریم، و دیگری اهل بیت شان:

۱_ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، قَالَ: صَلَّيْنَا بِنَا رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ عَلَيْنَا، فَقَالَ: مَعَاشِرَ أَصْحَابِي! أَوْصِيَكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ الْعَمَلِ بِطَاعَتِهِ، فَمَنْ عَمِلَ بِهَا فَازَ وَ غَنِمَ وَ أَنْجَحَ، وَ مَنْ تَرَكَهَا حَلَّتْ بِهِ النَّدَامَةُ، فَالْتَمِسُوا بِالتَّقْوَى السَّلَامَةَ مِنْ أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَكَأَنِّي أَدْعَى فَأُجِيبُ، وَ إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ، كِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي، مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا، وَ مَنْ تَمَسَّكَ بِعِتْرَتِي مِنْ بَعْدِي كَانَ مِنَ الْفَائِزِينَ، وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُمْ كَانَ مِنَ الْهَالِكِينَ. (الحديث) (۱)

از حذیفه بن یمان نقل است که گفت: ما با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) (به جماعت) نماز خواندیم، سپس با صورت مبارکش رو به ما نمودند و فرمودند: ای اصحابم! من شما را به تقوای الهی و اطاعت از او، سفارش می کنم، هر که به این سفارش رفتار کند بهره مند و رستگار می شود، و هر که واگذارد، پشیمانی بر او رواست، پس به وسیله تقوا و پرهیزکاری از هولها و وحشت‌های قیامت، سلامتی طلب کنید، من، به همین زودی،

ص: ۴۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۳۱، ح ۱۹۱؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۴، ص ۸۱، باب ۱۴، ح ۱؛ کفایه الأثر فی النص علی الأئمة الإثنی عشر، ص ۱۳۶؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۳۸۲، ح ۶۱۷.

به سوی خداوند خوانده می شوم، و دعوت حق را اجابت می کنم، و من دو چیز گران بها در میان شما می گذارم: کتاب خدا و عترت من اهل بیت، تا زمانی که به آن دو چنگ زبید هرگز گمراه نمی شوید، و هر که پس از من، به عترت من چنگ زند، از زمره رستگاران خواهد بود، و هر که از ایشان دوری و تخلف کند، از زمره نابودشدگان است.

۲- عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، عَنِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) قَالَ: سَيِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَنْ مَعْنَى قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِنِّي مُخَلِّفٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ، كِتَابَ اللَّهِ وَ عِترَتِي، مَنِ الْعِترَةُ؟

فَقَالَ: أَنَا وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ الْأَئِمَّةُ النَّسَبُ عَنْهُ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ، تَاسِ (عليهم السلام) مَهْدِيَهُمْ وَ قَائِمُهُمْ، لَا يَفَارِقُونَ كِتَابَ اللَّهِ، وَ لَا يَفَارِقُهُمْ حَتَّى يَرِدُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) حَوْضَهُ. (۱)

از غیاث بن ابراهیم نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) از پدرانشان (علیهم السلام)، روایت کرده اند که حضرت حسین بن علی (صلی الله علیه و آله) فرمودند: شخصی از حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) در باره معنی این کلام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) که: «من دو شیء نفیس در میان شما نهادم، کتاب خدا و عترتم»، پرسید، که عترت چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: من، حسن، حسین و ائمه نه گانه ای که از فرزندان حسین هستند، و نهمین آنها مهدی و قائم آنهاست، از کتاب خدا جدا

ص: ۴۳

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۷۲، ح ۲۰۸؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۴۷، ح ۱۱۰؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۵۷، ح ۲۵؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۴۰، ح ۶۴؛ معانی الأخبار، ص ۹۰، ح ۴.

نشوند، و کتاب خدا نیز از آنها جدا نشود، تا آنکه بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) کنار حوض کوثر وارد شوند.

۳- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ حُبَيْشِ (حنش) بْنِ الْمُعْتَمِرِ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا ذَرٍّ الْغِفَارِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَخَذَ بِلِصِّمِ الْكَعْبَةِ، وَهُوَ يَقُولُ: أَلَا مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي، وَمَنْ لَمْ يَعْرِفَنِي فَأَنَا أَبُو ذَرٍّ جُنْدَبُ بْنُ السَّكَنِ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) يَقُولُ: إِنِّي خَلَفْتُ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَعِزَّتِي أَهْلَ بَيْتِي، وَإِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يردَا عَلَى الْحَوْضِ، أَلَا وَإِنَّ مَثَلَهُمَا فِيكُمْ كَمَثَلِ نُوْحٍ، مَنْ رَكِبَ فِيهَا نَجَا، وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ. (۱)

از ابو اسحاق حُبَيْش (حنش) بن معتمر نقل است که گفت: ابو ذر غفاری را دیدم که حلقهٔ درب کعبه را گرفته بود و می گفت: هر که مرا می شناسد که می شناسد، و هر که مرا نمی شناسد بداند که من ابو ذر جندب بن سکن هستم، از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که می فرمودند: من در میان شما دو شیء نفیس می گذاردم: کتاب خدا و عترتم اهل بیتم را، و آن دو از یکدیگر جدا نمی شوند، تا آنکه در حوض کوثر بر من در آیند، بدانید که مثل آن دو، مانند کشتی نوح است، که هر که بر آن سوار شود نجات یابد، و هر که از آن تخلف ورزد غرق شود.

به همین جهت تصمیم گرفتیم، تا در بارهٔ آیاتی که در شأن و منقبت مولای انس و جان، امیر مؤمنان، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، کتابی آماده نمایم.

البته تا کنون کتابهای زیادی در بارهٔ این موضوع، به رشتهٔ تحریر و تألیف در آمده

ص: ۴۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۳۵، ح ۷۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۷، ح ۷۹؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۳۹، ح ۵۹.

است، به طور مثال:

۱_ آیات الباهره من وحی سید العتره الطاهره، تألیف: عبدالله عتیق المالکی، لبنان، ناشر: مؤسسه التاريخ العربی، عربی، وزیری، ۵۴۳ صفحه.

۲_ آیات الفضائل یا فضائل علی (علیه السلام) در قرآن، تألیف: سید محمد حسینی بهارنچی، قم، ناشر: مؤلف، فارسی، وزیری، ۸۳۲ صفحه.

۳_ آیات قرآن مجید در شأن حضرت علی (علیه السلام)، تألیف: علیرضا جذبی، مشهد، ناشر: سلسله الرضا (علیه السلام)، فارسی، وزیری، ۲۰۳ صفحه.

۴_ آیات الولایه (در پرتو فضائل امیرالمؤمنین علی (علیه السلام))، تألیف: کاظم ارفع، تهران، ناشر: فیض کاشانی، فارسی، وزیری، ۴۱۰ صفحه.

۵_ آیاتی در شأن امیرالمؤمنین (علیه السلام)، تألیف: اعظم غم شکن، مشهد، مرکز آموزشی: مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواران، فارسی، رحلی، ۱۶۰ صفحه.

۶_ الأربعون المنتقاء فی سید الولاه اربعون آیه من القرآن الکریم نزلت فی علی ابن ابی طالب (علیه السلام)، تألیف: عبدالامیر رحیم خزاعی، عراق، ناشر: امانه مسجد السهله المعظم، عربی، وزیری، ۳۵۰ صفحه.

۷_ امامت علی (علیه السلام) در آینه عقل و قرآن، تألیف: محمد جواد مغنیه، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۸۰ صفحه.

۸_ امام علی (علیه السلام) در قرآن از دیدگاه اهل سنت، تألیف: ابوالفضل یغمایی، قم، ناشر: احسن الحدیث، فارسی، وزیری، ۲۰۸ صفحه.

۹_ الامام علی (علیه السلام) فی القرآن و السنه، ۲ جلدی، تألیف: محمد علی اسبر، بیروت، ناشر: دارالاصاله، عربی، وزیری، ۴۸۹ صفحه.

ص: ۴۵

۱۰_ الامام علی (علیه السلام) مرآه القرآن، تألیف: طالب خان، تهران، ناشر: دارمحبی الحسین (علیه السلام)، عربی، رقعی، ۱۸۴ صفحه.

۱۱_ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در قرآن، ترجمه کتاب (۵۰۰ آیه نزلت فی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام))، تألیف: رجب بن محمد برسی حلی (حافظ)، مترجم: اکبر منفرد، قم، ناشر: طلعه سبز، فارسی، وزیری، ۳۲۰ صفحه.

۱۲_ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) فی القرآن و السنه، تألیف: جمعیه القرآن الکریم للتوجيه و الارشاد، بیروت، ناشر: جمعیه القرآن الکریم لتوجيه و الارشاد، عربی، رقعی، ۴۸ صفحه.

۱۳_ بررسی و استخراج مصادر روایات وارده در فضائل علی (علیه السلام) در تفسیر الدر المنثور، تألیف: رؤیا جعفری، قم، ناشر: دانشکده اصول دین، فارسی، رحلی، ۳۲۸ صفحه.

۱۴_ البیان الجلی فی ما انزل الله فی علی (علیه السلام) ۳جلدی، تألیف: علی عبد الزهرا بدری، بیروت، ناشر: عربی، وزیری، مؤلف، ۴۰۰ صفحه.

۱۵_ خورشید ایمان، ترجمه علی (علیه السلام) و القرآن، تألیف: محمد جواد مغنیه، مترجم یوسف صدیق گیلانی، قم، مصطفوی، ۲۲۲ صفحه.

۱۶_ رهبری امام علی (علیه السلام) در قرآن و سنت، تألیف: سید شرف الدین موسوی، مترجم: محمد جعفر امامی، ناشر: سازمان تبلیغات اسلامی، تهران، ۵۵۸ صفحه.

۱۷_ علی (علیه السلام) و قرآن، تألیف: رضا تقوی دامغانی، تهران، احیاء کتاب ۱۸_ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیه، تألیف: مرحوم

علامه سید هاشم حسینی بحرانی، دارالتفسیر، ۵۶۰ صفحه، وزیری.

۱۹ _ ۱۰۰۰ آیه نزلت فی الامام علی (علیه السلام)، تألیف: مرحوم سید هاشم بن سلیمان حسینی بحرانی، بیروت، ناشر: دارالجوادین (صلی الله علیه و آله)، عربی، وزیری، ۵۴۲ صفحه.

و ...

ولی کتابی که در دست دارید، با بکار گیری روشی جدید، راه را جهت آموزش و حفظ آیات علوی در قرآن کریم، برای اساتید گرامی و آموزگاران محترم هموار نموده، تا به کمک این روش، کُد آیات علوی را به خاطر بسپارند، و آنها را به همه جویندگان معارف علوی، به خصوص جوانان و دانشجویان عزیز، آموزش دهند، و شناخت و معرفتشان، نسبت به اولین امام و مقتدایشان، حضرت مولا امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، بیشتر شود، و شبهات و انحرافات دشمنان، بر اعتقاداتشان اثر نگذارد.

در این روش برای هر آیه ای یک «اسم»، و یک «کُد» تعریف شده است، که اسم آیه، بیانگر موضوع و محتوای آن آیه است، و کُد آیه، که از یک عدد صحیح و یک عدد اعشاری تشکیل شده است، آدرس آیه را در قرآن کریم، به ما نشان می دهد.

عدد صحیح، معرف شماره سورة قرآن، در ردیف فهرست سور قرآنی است، و عدد اعشاری، شماره آیه را نشان می دهد.

به طور مثال: کُد: ۵/۵۵، که عدد ۵ یعنی سورة مائده که پنجمین سورة قرآن است، و عدد ۵۵ شماره آیه مورد نظر را نشان می دهد.

البته چون شماره آیات در بعضی از نسخه های قرآن کریم، متفاوت است، ما این شماره ها را، از نسخه «عثمان طه» انتخاب نمودیم، تا عزیزان به راحتی بتوانند آیه

ص: ۴۷

و باز هم شکر بی پایان و سپاس فراوان می گویم خداوند متعال را، که به بنده حقیر، توفیق نگارش سوّمین اثر از مجموعه «کلید واژه ها» را، با عنوان «کلید واژه آیات علوی در قرآن کریم»، عنایت فرمود، تا پس از تألیف کتب شریف «کلید واژه آیات مهدوی در قرآن کریم»، که به معرّفی و شرح ۲۴۰ کُده، از آیات قرآن کریم در موضوع مهدویت، و «کلید واژه آیات رجعت در قرآن کریم»، که به معرّفی و شرح ۸۰ کُده، از آیات قرآن کریم در موضوع رجعت، پرداختم، این کتاب شریف را، در دو جلد به رشته تحریر در آورم، که در این دو جلد، به ۴۴۰ آیه در باره ی حضرت مولا امیر المؤمنین علی (علیه السلام) اشاره نموده ام، و البته این ها تنها بخشی از فضائل و مناقب آن حضرت، در قرآن کریم می باشد.

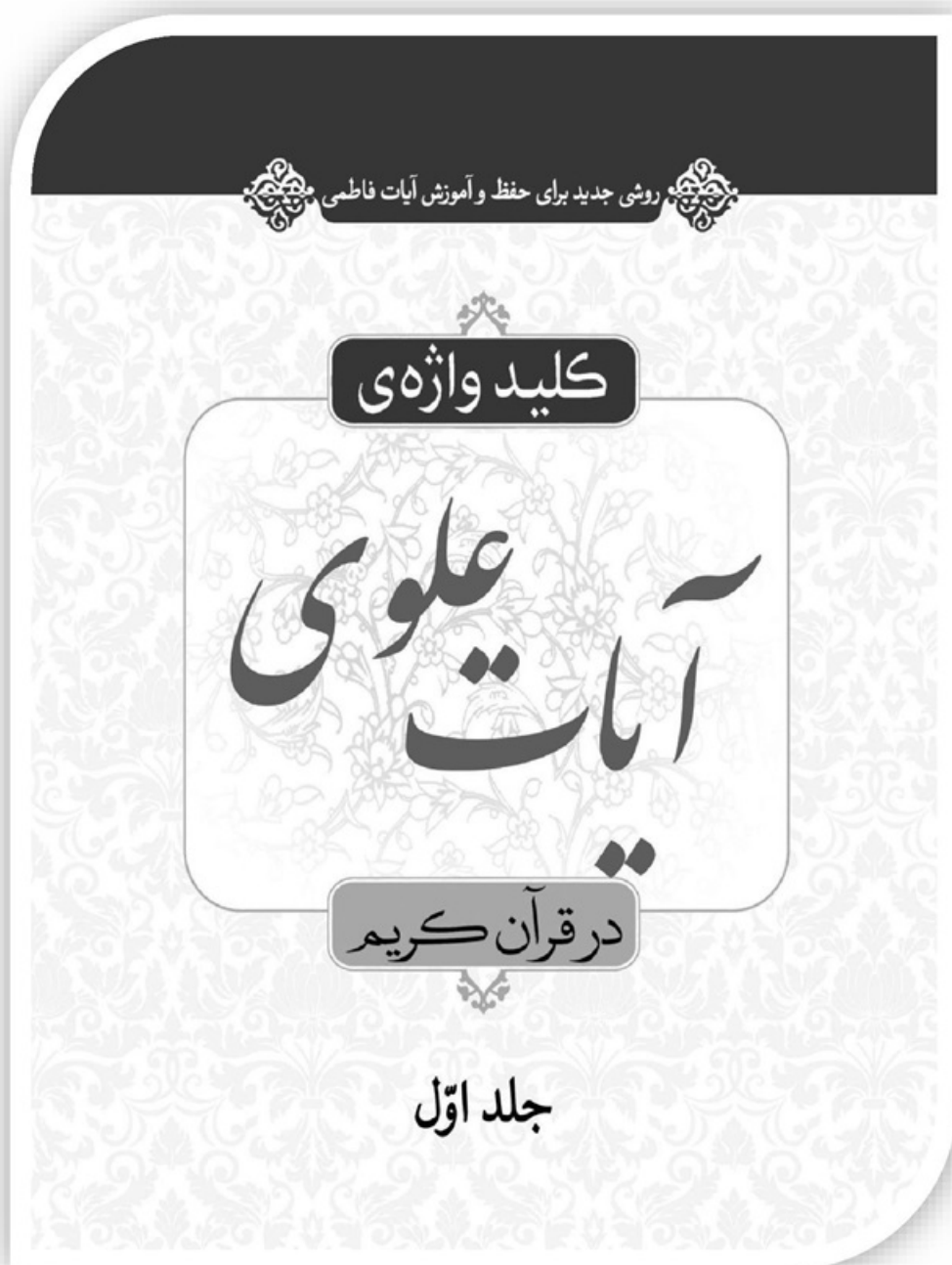
در اینجا بر خود لازم می دانم، تا از کارشناس مباحث امامت و ولایت، جناب استاد، علامه حاج شیخ علی اکبر مهدی پور دام بقائه، تقدیر و تشکر فراوان نمایم، که همیشه بنده را مورد لطف و عنایت خویش قرار داده، و این بار نیز مقدمه این کتاب شریف را، با قلم محققانه و عالمانه خویش، مزین فرموده اند، و از درگاه خداوند متعال، برای ایشان، و همه خدمت گزاران آستان مولانا امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام)، آرزوی صحت و عافیت و طول عمر با عزّت، می نمایم.

امید است این اثر ولائی، مورد قبول پروردگار متعال قرار گیرد، و توشه ای برای روز رستاخیز باشد، ان شاء الله.

قم مقدّسه

سید محمّد جعفر روضاتی

ص: ۴۸

«اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»

ما را به راه راست هدایت کن.

۱- عَيْنُ حَمَادِ بْنِ عِيسَى عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ مَعْرِفَتُهُ، وَ الدَّلِيلُ عَلَى أَنَّهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَوْلُهُ (عز وجل): «وَ إِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَمَدِينَا لَعَلَى حَكِيمٍ»، (۱) وَ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي أُمِّ الْكِتَابِ، فِي قَوْلِهِ (عز وجل): «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ». (۲)

از حماد بن عیسی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»،

فرمودند: مقصود، امیر المؤمنین (علیه السلام) و شناختن آن حضرت است، و دلیل بر این، فرمایش خداوند است: «وَ إِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَمَدِينَا لَعَلَى حَكِيمٍ» (و همانا قرآن در لوح محفوظ که نزد ما است بلند پایه و اساسش محکم است)، و منظور آن امیر المؤمنین (علیه السلام) است که در ام کتاب، «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ» مذکور شده است.

ص: ۵۱

۱- ۴۳/۴.

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۴۵، ح ۶۰۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲، ح ۴ و ج ۳۵، ص ۳۷۳، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۰۷، ح ۲۷۱؛ تفسیر کتزلدقائق، ج ۱۲، ص ۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۱، ح ۹۰ و ج ۴، ص ۵۹۲، ح ۶؛ معانی الأخبار، ص ۳۲، ح ۳.

۲_ عَنْ يَاسِرِ الْخَادِمِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِعَلِيٍّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! أَنْتَ حُجَّةُ اللَّهِ وَ أَنْتَ بَابُ اللَّهِ وَ أَنْتَ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ وَ أَنْتَ النَّبِيُّ الْعَظِيمُ وَ أَنْتَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ وَ أَنْتَ الْمَثَلُ الْأَعْلَى، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ إِمَامُ الْمُسْلِمِينَ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ خَيْرُ الْوَصِيِّينَ وَ سَيِّدُ الصَّدِّيقِينَ، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ وَ أَنْتَ الصَّدِّيقُ الْأَكْبَرُ، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ خَلِيفَتِي عَلَى أُمَّتِي وَ أَنْتَ قَاضِي دِينِي وَ أَنْتَ مُنْجِزُ عَهْدَاتِي، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْمَظْلُومُ بَعِيدِي، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْمُفَارِقُ بَعِيدِي، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْمَحْجُورُ بَعِيدِي، أَشْهَدُ اللَّهَ تَعَالَى وَ مَنْ حَضَرَ مِنْ أُمَّتِي أَنَّ حِزْبَكَ حِزْبِي وَ حِزْبِي حِزْبُ اللَّهِ وَ أَنَّ حِزْبَ أَعْدَائِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ. (۱)

از یاسر، خادم امام رضا (علیه السلام)، نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام)، از پدر بزرگوارشان (علیه السلام)، از اجدادشان (علیهما السلام)، از حضرت حسین بن علی (علیهما السلام) روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! توئی باب خدا، و توئی راه به سوی خدا، و توئی نباء عظیم، و توئی صراط مستقیم، و توئی مثل الاعلی، و توئی امام المسلمین و امیر المؤمنین، و توئی بهترین اوصیاء و سرور و آقای صدیقان.

ای علی! توئی فاروق اعظم، و توئی صدیق اکبر، یا علی! توئی خلیفه من بر امت من، و توئی ادا کننده قرض من، و توئی به جا آورنده و ثابت کننده وعده های من. ای علی! توئی که بعد از من به تو ستم کنند. ای علی! توئی که بعد از من از تو

ص: ۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۱۱، ح ۴۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۶۵، ح ۱۱۳۲۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۷۳؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱۰، ص ۱۹۴، و ج ۱۴، ص ۹۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۸۰، و ج ۵، ص ۴۹۱؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۶، ح ۱۳.

فاصله گیرند. ای علی! توئی که بعد از من تو را تنها گذارند.

ای علی! گواه می گیرم خدا را، و آن کسانی که از امت من حاضرند، همانا حزب تو، حزب من است، و حزب من، حزب خدا است، و حزب دشمنان تو، حزب شیطان هستند.

۳_ عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنِ الصِّرَاطِ، فَقَالَ: هُوَ الطَّرِيقُ إِلَى مَعْرِفَةِ اللَّهِ (عز وجل) وَهُمَا صِرَاطَانِ، صِرَاطٌ فِي الدُّنْيَا وَصِرَاطٌ فِي الْآخِرَةِ، وَأَمَّا الصِّرَاطُ الَّذِي فِي الدُّنْيَا، فَهُوَ الْإِمَامُ الْمُفْتَرَضُ الطَّاعِي، مَنْ عَرَفَهُ فِي الدُّنْيَا وَاقْتَدَى بِهَدَاهُ، مَرَّ عَلَى الصِّرَاطِ الَّذِي هُوَ جَسِيرُ جَهَنَّمَ فِي الْآخِرَةِ، وَمِنْ لَمْ يَعْرِفْهُ فِي الدُّنْيَا زَلَّتْ قَدَمُهُ عَنِ الصِّرَاطِ فِي الْآخِرَةِ، فَتَرَدَّى فِي نَارِ جَهَنَّمَ. (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) پرسیدم، صراط چیست؟ حضرت فرمودند: راهی به سوی شناختن خدای بزرگ است، و صراط دو گونه است: یک صراط در دنیا و دیگری صراط در سرای آخرت، و اما صراط دنیا امام می باشد، که فرمانبرداری از او واجب است، هر کس که در دنیا او را شناخت و رهنمودهای او را بکار بست، در آخرت از صراط که پلی است به روی جهنم خواهد گذشت، و هر کس در اینجا امام خود را شناخت، هنگام گذشتن از صراط آخرت گامش خواهد لغزید و در آتش دوزخ خواهد افتاد.

ص: ۵۳

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۱، ص ۱۳۰؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۶۶، ح ۳ و ج ۲۴، ص ۱۱، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۱۳، ح ۲۸۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۸۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۱، ح ۹۱؛ معانی الأخبار، ص ۳۲، ح ۱.

«صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»

راه کسانی که آنان را مشمول نعمت خود ساختی نه کسانی که بر آنان غضب کرده ای و نه گمراهان.

فی تفسیر فرات بن ابراهیم، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ... «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»، قَالَ: شِيعَةُ عَلَى الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ بِوَلَايَةِ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) لَمْ تَغْضَبْ عَلَيْهِمْ وَلَمْ يَضِلُّوا. (۱)

تفسیر فرات از پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله) روایت کرده که حضرت در باره آیه «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»، فرمودند: منظور شیعیان علی (علیه السلام) هستند که ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) بر آنان ارزانی شده است و خداوند بر آنان غضب نمی کند و گمراه نمی شوند.

ص: ۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۷، ح ۸ و ج ۳۶، ص ۱۲۸، ح ۷۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۱۵، ح ۲۹۳؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۲، ح ۱۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۴، ح ۱۰۳؛ معانی الأخبار، ص ۳۶، ح ۸.

«ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ»

آن کتاب با عظمتی است که شک در آن راه ندارد و مایه هدایت پرهیزکاران است.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ»، قَالَ: «الْكِتَابُ» عَلَى لَا شَكَّ فِيهِ، «هُدًى لِلْمُتَّقِينَ» قَالَ (عليه السلام): بَيَانٌ لِشِيعَتِنَا. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خداوند متعال: «ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ»، فرمودند: کتاب، علی بن ابی طالب (علیهما السلام) است که هیچ شکی در حقایق او نیست، «هُدًى لِلْمُتَّقِينَ»، بیان وصف است برای شیعیان ما، که به وسیله آن حضرت هدایت شده اند.

۲- عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ قَالَ: سَأَلْتُ الصَّادِقَ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «الْم ذَلِكِ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ» ... فَقَالَ: «الْمُتَّقُونَ» شِيعَةُ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۲)

ص: ۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۲، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۲۳، ح ۳۱۰؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۱۰۸.

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۵، ص ۷۲، ح ۹۳؛ بحار الأنوار، ج ۵۱، ص ۵۲، ح ۲۹ و ج ۵۲، ص ۱۲۴، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۲۴، ح ۳۱۵؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۳۴؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۱۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۱، ح ۱۲؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۱۸ و ج ۲، ص ۳۴۰، ح ۲۰.

از یحیی بن ابا القاسم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند متعال: «الم»،
«ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: متّقین شیعیان حضرت علی (علیه السلام) هستند.

ص: ۵۶

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ»

گروهی از مردم کسانی هستند که می گویند: «به خدا و روز رستاخیز ایمان آورده ایم.» در حالی که ایمان ندارند.

قَالَ الْإِمَامُ الْعَسْكَرِيُّ (عليه السلام): قَالَ الْعَالِمُ، مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام): إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَمَّا أَوْقَفَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) فِي يَوْمِ الْغَدِيرِ، مَوْقِفَهُ الْمَشْهُورَ الْمَعْرُوفَ، ثُمَّ قَالَ: يَا عِبَادَ اللَّهِ! انْشُبُونِي.

فَقَالُوا: أَنْتَ مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ.

ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! أَلَسْتُ أَوْلَى بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ؟ وَ أَنَا مَوْلَاكُمْ وَ أَوْلَى بِكُمْ مِنْكُمْ بِأَنْفُسِكُمْ؟ قَالُوا: بَلَى، يَا رَسُولَ اللَّهِ!

فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ، وَ قَالَ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ، يَقُولُ هُوَ ذَلِكَ، وَ هُمْ يَقُولُونَ ذَلِكَ، ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: أَلَا! مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ وَ أَوْلَى بِهِ، فَهَذَا عَلَى مَوْلَاهُ وَ أَوْلَى بِهِ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ، وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ، وَ انْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ، وَ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ.

ثُمَّ قَالَ: قُمْ، يَا أَبَا بَكْرٍ! فَبَايَعْ لَهُ يَوْمَهِ الْمُؤْمِنِينَ. فَقَامَ، فَبَايَعَ لَهُ يَوْمَهِ الْمُؤْمِنِينَ.

ثُمَّ قَالَ: قُمْ، يَا عُمَرُ! فَبَايَعْ لَهُ يَوْمَهِ الْمُؤْمِنِينَ. فَقَامَ، فَبَايَعَ لَهُ يَوْمَهِ الْمُؤْمِنِينَ.

ثُمَّ قَالَ: بَعْدَ ذَلِكَ لَتَمَامِ التَّسْعَةِ، ثُمَّ لِرُؤُسَاءِ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ، فَبَايَعُوا كُلَّهُمْ.

فَقَامَ مِنْ بَيْنِ جَمَاعَتِهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَقَالَ: بَخْ بَخْ لَكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ!

أَصْبَحَتْ مَوْلَاىَ وَ مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ. ثُمَّ تَفَرَّقُوا عَنْ ذَلِكَ، وَ قَدْ وَكَّدَتْ عَلَيْهِمُ الْعُهُودُ وَ الْمَوَاقِيقُ.

ثُمَّ إِنَّ قَوْمًا مِنْ مُتَمَرِّدِيهِمْ وَ جَبَابِرَتِهِمْ تَوَاطَّطُوا بَيْنَهُمْ: لَئِنْ كَانَتْ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) كَائِنَةٌ، لَيَدْفَعَنَّ هَذَا الْأَمْرَ عَنْ عَلِيٍّ، وَ لَا يَتْرُكُونَهُ لَهُ. فَعَرَفَ اللَّهُ تَعَالَى ذَلِكَ مِنْ قِبَلِهِمْ، وَ كَانُوا يَأْتُونَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ يَقُولُونَ: لَقَدْ أَقَمْتَ عَلَيْنَا أَحَبَّ خَلْقِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَيْكَ وَ إِلَيْنَا، كَفَيْتَنَا بِهِ مَثْوَاهُ الظَّلْمَةِ لَنَا، وَ الْجَائِرِينَ فِي سِيَاسَتِنَا، وَ عَلِمَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ قُلُوبِهِمْ خِلَافَ ذَلِكَ، وَ مِنْ مَوَاطِئِهِمْ لِبَعْضٍ، أَنَّهُمْ عَلَى الْعِدَاوَةِ مُقِيمُونَ، وَ لَدَفَعَ الْأَمْرَ عَنْ مُسْتَحِقِّهِ مُؤَثِّرُونَ.

فَأَخْبَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مُحَمَّدًا عَنْهُمْ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ»، الَّذِي أَمَرَكَ بِنُصْبِ عَلِيٍّ إِمَامًا، وَ سَائِسًا لَأَمَّتِكَ وَ مُدَبِّرًا، «وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ»، بِذَلِكَ، وَ لَكِنَّهُمْ يَتَوَاطَّطُونَ عَلَى إِهْلَاكِكَ وَ إِهْلَاكِهِ، يَوَطُّنُونَ أَنْفُسَهُمْ عَلَى التَّمَرُّدِ عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، إِنَّ كَانَتْ بِكَ كَائِنَةٌ. (١)

حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام) فرمودند: امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: وقتی در روز غدیر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) امیر مؤمنان علی بن ابی طالب (علیه السلام) را در آن جایگاه معروف قرار دادند، خطاب به مردم فرمودند: ای بندگان خدا! نسب مرا بیان کنید، آنها عرض کردند: شما، محمد بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف هستید. پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای مردم! آیا من از شما بر خودتان اولی نبوده، مولای شما و از شما بر خودتان سزاوارتر، نیستیم؟ همه عرض کردند: بله، ای رسول خدا! پس پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: ۵۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۴۱، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۳۵، ح ۳۲۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱، ص ۱۶۰؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۱۱۱، ح ۵۸.

رو به سوی آسمان کردند و سه مرتبه فرمودند: خدایا! گواه باش که این بنده ات چنین گفت، و آنها نیز چنین گفتند.

سپس فرمودند: آگاه باشید! هر که من مولای او، و از او بر خودش سزاوارتر هستم، این علی، مولای او و از او بر خودش سزاوارتر است. خدایا! دوستدار او را دوست بدار، و دشمنش را دشمن باش، یار او را یاور باش، و خوارکننده او را خوار گردان.

سپس فرمودند: ای ابوبکر! برخیز و با او در مقام امیر مؤمنان، بیعت کن. وی برخاست و چنین کرد. سپس فرمودند: ای عمر! برخیز و با او در مقام امیر مؤمنان، بیعت کن. وی برخاست و بیعت کرد. بعد از آن، به همه آن نه نفر، و سپس به سران مهاجرین و انصار، فرمودند، و همه آنها بیعت کردند.

از میان آن جمع، عمر بن خطاب برخاست و گفت: مبارک باشد، مبارک باشد، ای پسر ابو طالب! تو مولای من و مولای هر مرد و زن مؤمن هستی.

سپس در حالی که این عهد و پیمان بر آنان گران بود، از آن جا بیرون رفته و پراکنده شدند. بعد از آن رویداد، گروهی از سرکشان ستمگر آن قوم، در میان خویش دسیسه چیدند و گفتند: اگر در محمد (صلی الله علیه و آله) شائبه ای وجود داشت، (و انتقال ولایت به حضرت علی (علیه السلام) منشأ و حیانی نداشت)، محمد (صلی الله علیه و آله) قطعاً این مقام را به علی (علیه السلام) نمی سپرد، و در این صورت، آنان توطئه کنندگان نیز، اجازه نمی دادند علی (علیه السلام) به این مقام برسد، و در این جایگاه بماند.

اما خداوند متعال، از دلهای آنان و آنچه در آن می گذشت، آگاه بود. آنها نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می آمدند و می گفتند: به راستی که علی (علیه السلام) را نزد خداوند، و خود، و ما، محبوبترین آفریدگان قرار دادی، و او را برای در امان نگاه داشتن ما، از حکومت بیدادگران و ستمگران، کافی دانستی. خداوند متعال می دانست آنان در دل، خلاف گفته هایشان، و در سر، دسیسه ای داشته، راه دشمنی در پیش گرفته اند، و برآند تا

این مرد شایسته را، از این امر کنار زنند.

پس خداوند، حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) را، از نیت آنها با خبر ساخت، و فرمود: ای محمد! «وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ»، اوست که تو را فرمان داد، تا علی(علیه السلام) را امام و مهتر و پیشوای امت گردانی، حال آن که، «وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ»، یعنی به ولایت علی(علیه السلام) ایمان ندارند، بلکه بر کشتن تو و او، تبانی کرده اند، و خود را آماده کرده اند، تا اگر شائبه ای در تو بینند، از علی(علیه السلام) سرپیچی کنند.

ص: ۶۰

«يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ»

می خواهند خدا و مؤمنان را فریب دهند در حالی که جز خودشان را فریب نمی دهند (اما) نمی فهمند.

قَالَ الْإِمَامُ الْعَسْكَرِيُّ (عليه السلام): قَالَ الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام): فَاتَّصَلَ ذَلِكَ مِنْ مُوَاطَاتِهِمْ وَقِيلِهِمْ فِي عِلَى (عليه السلام)، وَ سُوءِ تَدْبِيرِهِمْ عَلَيْهِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَدَعَاهُمْ وَ عَاتَبَهُمْ، فَاجْتَهَدُوا فِي الْإِيمَانِ.

وَ قَالَ أَوْلَاهُمْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ اللَّهُ مَا اعْتَدَدْتُ بِشَيْءٍ كَاعْتِدَادِي بِهِذِهِ الْبَيْعَةِ، وَ لَقَدْ رَجَوْتُ أَنْ يَفْسَحَ اللَّهُ لِي فِي قُصُورِ الْجَنَانِ، وَ يَجْعَلَنِي فِيهَا مِنْ أَفْضَلِ التَّنْزَالِ وَ الشُّكَّانِ.

وَ قَالَ ثَانِيهِمْ: يَا أَبَى أَنْتَ وَ أُمِّ! يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا وَثَّقْتُ بِدُخُولِ الْجَنَّةِ، وَ النِّجَاهِ مِنَ النَّارِ إِلَّا بِهَذِهِ الْبَيْعَةِ، وَ اللَّهُ! مَا يَسُرُّنِي إِنْ نَقَضْتُهَا، أَوْ نَكَّثْتَ بَعْدَ مَا أُعْطِيتُ مِنْ نَفْسِي مَا أُعْطِيتُ، وَ إِنْ كَانَ لِي طِلَاعٌ مَا بَيْنَ الثَّرَى إِلَى الْعَرْشِ لَأَلِي رَطْبُهُ وَ جَوَاهِرُ فَاحِرَةٍ.

وَ قَالَ ثَالِثُهُمْ: وَ اللَّهُ! يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَقَدْ صِرْتُ مِنَ الْفَرَحِ بِهَذِهِ الْبَيْعَةِ مِنَ السُّرُورِ وَ الْفَسَحِ مِنَ الْأَمَالِ فِي رِضْوَانِ اللَّهِ، مَا أَيْقَنْتُ أَنَّهُ لَوْ كَانَتْ ذُنُوبُ أَهْلِ الْأَرْضِ كُلِّهَا عَلَى لِمَحَصَّتْ عَنِّي بِهِذِهِ الْبَيْعَةِ.

وَ حَلَفَ عَلَى مَا قَالَتْ مِنْ ذَلِكَ، وَ لَعَنَ مَنْ بَلَغَ عَنْهُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) خِلَافَ مَا حَلَفَ عَلَيْهِ. ثُمَّ تَتَابَعَ بِمِثْلِ هَذَا الْإِعْتِدَارِ، مِنْ بَعْدِهِمْ مِنَ الْجَبَابِرَةِ وَ الْمُتَمَرِّدِينَ.

فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) «يَخَادِعُونَ اللَّهَ»، يَعْنِي: يَخَادِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِإِيمَانِهِمْ خِلَافَ مَا فِي جَوَانِحِهِمْ، «وَالَّذِينَ آمَنُوا»، كَذَلِكَ أَيْضاً، الَّذِينَ سَيِّدُهُمْ وَفَاضِلُهُمْ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، ثُمَّ قَالَ: «وَمَا يَخَادِعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ»، وَ مَا يَضُرُّونَ بَيْتَكَ الْخَدِيعَةَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ غَنَى عَنْهُمْ وَ عَنْ نُصَيْرَتِهِمْ، وَ لَوْ لَا إِمْهَالُهُ لَهُمْ لَمَا قَدَرُوا عَلَى شَيْءٍ مِنْ فُجُورِهِمْ وَ طُغْيَانِهِمْ، «وَمَا يَشْعُرُونَ»، أَنَّ الْأَمْرَ كَذَلِكَ، وَ أَنَّ اللَّهَ يَطْلُعُ نَبِيَّهُ عَلَى نِفَاقِهِمْ وَ كَذِبِهِمْ وَ كُفْرِهِمْ، وَ يَأْمُرُهُ بِلَغْنِهِمْ فِي لَغْنِهِ الظَّالِمِينَ النَّاكِثِينَ، وَ ذَلِكَ اللَّغْنُ لَمَّا يَفَارِقُهُمْ، فِي الدُّنْيَا يَلْعَنُهُمْ خِيَارُ عِبَادِ اللَّهِ، وَ فِي الْآخِرَةِ يَبْتَلُونَ بِشِدَائِدِ عِقَابِ اللَّهِ. (١)

حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام) فرمودند: حضرت امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: خبر دسیسه چینی و یاوه گویی و بداندیشی آنها، علیه حضرت علی (علیه السلام) به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسید، آن حضرت، آنها را فراخواندند و سرزنش کردند.

ولی آنها در تلاش برای اثبات ایمان خود، برآمدند، و یکی از آنها عرض کرد: ای رسول خدا! به خدا سوگند! تاکنون به هیچ بیعتی، همچون این بیعت، اطمینان نداشته ام، و امید دارم، که خداوند به خاطر آن، دری از قصرهای بهشت را به روی من بگشاید، و مرا از برترین ساکنان و مقیمان آن قرار دهد.

دومی عرض کرد: پدر و مادرم به فدایت! ای رسول خدا! تنها پس از این بیعت بود، که از راه یافتن خود به بهشت، و نجات یافتن از دوزخ، اطمینان یافتم، و به خدا سوگند! در ازای سر باز زدن، و روی بر تافتن از این بیعت، هیچ عطا و پاداشی مرا

ص: ۶۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۴۱، ذیل ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۳۵، ح ۳۳۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱، ص ۱۶۷؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۱۱۳، ح ۵۹.

خوشحال نمی کند، حتی اگر برایم سرتاسر زمین و آسمان را آکنده از مرواریدهای تر، و گوهرهای درخشان کنند.

سومی عرض کرد: ای رسول خدا! به خدا سوگند! پس از این بیعت، شادمانی در جانم، جای هراس را گرفت، و امید به بهشت خداوند متعال در دلم، پر گشود، و اطمینان یافتم، که اگر بار گناه تمامی اهل زمین بر دوش من باشد، با این بیعت از همه آنها پاک شده ام، سپس بر راستی گفتار خود، سوگند خورد، و به کسی که خلاف آن را به عرض رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسانده بود، لعنت فرستاد. دیگر ستمگران و سرکشان نیز، پس از این سه تن، پوزش خواستند و چنین سخنانی گفتند.

خداوند عز و جل به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرمود: «يَخَادِعُونَ اللَّهَ»، یعنی با سوگند خوردن بر آن چه که خلاف باورشان است، قصد دارند رسول خدا را فریب دهند، «وَالَّذِينَ آمَنُوا»، و نیز آنان را که علی بن ابی طالب (علیهما السلام) سرور و مهترشان است، سپس فرمود: «وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ»، یعنی: نیرنگ آنها، تنها به خودشان زیان می رسانند، چرا که خداوند تبارک و تعالی از آنها و یاریشان بی نیاز است، و اگر نبود فرصتی که حق تعالی به آنها داده است، هرگز، یارای گستاخی و گردن کشی نداشتند، «وَمَا يَشْعُرُونَ»، ماجرا این گونه بود، و خداوند پیامبرش را از دورویی و کفرورزی و دروغگویی آنها، آگاه ساخت، و فرمان داد تا آنان را در جرگه ستمکاران و عهد شکنان، لعنت گوید، لعنتی که در دنیا از آنها جدا نشود، و بر زبان بندگان برگزیده خداوند، جاری شود، و در آخرت، به سخت ترین عذاب خداوند، گرفتار آیند.

«فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ»

در دل‌های آنان یک نوع بیماری است خداوند بر بیماری آنان افزوده و به خاطر دروغ‌هایی که میگفتند، عذاب دردناکی در انتظار آنهاست.

قَالَ الْإِمَامُ الْعَسْكَرِيُّ (عليه السلام): قَالَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام): إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لَمَّا اعْتَذَرَ هَؤُلَاءِ الْمُنَافِقُونَ بِمَا اعْتَذَرُوا، تَكَرَّمَ عَلَيْهِمْ بِأَنْ قَبِلَ ظَوَاهِرَهُمْ، وَكَلَّ بَوَاطِنَهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ، لَكِنْ جَبْرَيْلُ (عليه السلام) أَتَاهُ فَقَالَ:

يَا مُحَمَّدُ! إِنَّ الْعَلَى الْأَعْلَى يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ: أَخْرِجْ هَؤُلَاءِ الْمَرَدَّةَ، الَّذِينَ اتَّصَلَ بِكَ عَنْهُمْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، عَلَى نَكْثِهِمْ لِبَيْعَتِهِ، وَتَوَطَّنِهِمْ نُفُوسَهُمْ عَلَى مُخَالَفَتِهِمْ عَلِيًّا، لِيُظْهَرَ مِنْ عَجَائِبِ مَا أَكْرَمَهُ اللَّهُ بِهِ، مِنْ طَاعَةِ الْأَرْضِ وَالْجِبَالِ وَالسَّمَاءِ لَهُ، وَسَائِرِ مَا خَلَقَ اللَّهُ، لَمَّا أَوْفَقَهُ مَوْقِفَكَ وَأَقَامَهُ مَقَامَكَ، لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَلِيَّ اللَّهِ عَلِيًّا، غَنَى عَنْهُمْ، وَأَنَّهُ لَا يَكْفُ عَنْهُمْ انتِقَامَهُ مِنْهُمْ، إِلَّا بِأَمْرِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ فِيهِ وَفِيهِمُ التَّدْبِيرُ الَّذِي هُوَ بِالْغَيْهِ، وَالْحِكْمَةُ الَّتِي هُوَ عَامِلٌ بِهَا، وَمُضِىَ لِمَا يَوْجِبُهَا.

فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) الَّذِينَ اتَّصَلَ بِهِ عَنْهُمْ مَا اتَّصَلَ فِي أَمْرِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَالْمُؤَاطَاةِ عَلَى مُخَالَفَتِهِ بِالْخُرُوجِ.

فَقَالَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام)، لَمَّا اسْتَقَرَّ عِنْدَ سَفْحِ بَعْضِ جِبَالِ الْمَدِينَةِ: يَا عَلِيُّ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَ هَؤُلَاءِ بِنُصْرَتِكَ وَمُسَاعَدَتِكَ، وَالْمُؤَاطَاةِ عَلَى خِدْمَتِكَ، وَالْجِدِّ فِي طَاعَتِكَ، فَإِنْ أَطَاعُوكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُمْ، يَصْتَبِرُونَ فِي جَنَانِ اللَّهِ مُلُوكًا خَالِدِينَ نَاعِمِينَ، وَإِنْ خَالَفُوكَ فَهُوَ

شَرُّ لَهُمْ، يَصِيرُونَ فِي جَهَنَّمَ خَالِدِينَ مُعَذِّبِينَ.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَتِلْكَ الْجَمَاعَةِ: اَعْلَمُوا، اَنْتُمْ اِنْ اَطَعْتُمْ عَلِيًّا (عليه السلام) سَعِدْتُمْ، وَ اِنْ خَالَفْتُمُوهُ شَقِيتُمْ، وَ اَعْنَاهُ اللَّهُ عَنْكُمْ بِمَنْ سَيَرِيكُمْوهُ، وَ بِمَا سَيَرِيكُمْوهُ.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَا عَلِيُّ! سَلِ رَبُّكَ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ، الَّذِينَ اَنْتَ بَعِيدٌ مُحَمَّدٍ سَيِّدُهُمْ، اَنْ يَقْلَبَ لَكَ هَذِهِ الْجِبَالَ مَا شِئْتَ.

فَسَالَ رَبُّهُ تَعَالَى ذَلِكَ فَاِنْقَلَبَتْ فِضَّةً.

ثُمَّ نَادَاهُ الْجِبَالُ: يَا عَلِيُّ! يَا وَصِي رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ! اِنَّ اللَّهَ قَدْ اَعَدَّ لَكَ اِنْ اَرَدْتَ اِنْفَاقَنَا فِي اَمْرِكَ، فَمَتَى دَعَوْتَنَا اَجْبِنَاكَ لِنُفِضِي فِيهَا حُكْمَكَ، وَ تُنْفِذَ فِيْنَا قَضَاءَكَ، ثُمَّ اِنْقَلَبْتَ ذَهَبًا اَحْمَرَ كُلِّهَا، وَ قَالَتْ مَقَالَةُ الْفِضَّةِ، ثُمَّ اِنْقَلَبَتْ مِسْكًا وَ عَثْرًا وَ غَيْرًا وَ جَوَاهِرَ وَ يَوَاقِيتَ، وَ كُلُّ شَيْءٍ مِنْهَا يَنْقَلِبُ اِلَيْهِ يَنَادِيهِ: يَا اَبَا الْحَسَنِ! يَا اَخَا رَسُولِ اللَّهِ! نَحْنُ الْمُسِيخَرَاتُ لَكَ، اِذْعُنَا مَتَى شِئْتَ لِنُفِيقَنَّا فِيَمَا شِئْتَ نُنْجِكَ، وَ نَتَحَوَّلَ لَكَ اِلَى مَا شِئْتَ.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) اَرَأَيْتُمْ قَدْ اَغْنَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلِيًّا بِمَا تَرَوْنَ، عَنْ اَمْوَالِكُمْ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَ آلِهِ يَا عَلِيُّ! سَلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ، الَّذِينَ اَنْتَ سَيِّدُهُمْ بَعِيدٌ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ، اَنْ يَقْلَبَ لَكَ اَشْجَارَهَا رِجَالًا شَاكِيَ الْأَسْلِحَةِ، وَ صُخُورَهَا أُسُودًا وَ نُمُورًا وَ أَفَاعِي.

فَدَعَا اللَّهُ عَلِيَّ (عليه السلام) بِذَلِكَ، فَاَمْتَلَأَتْ تِلْكَ الْجِبَالُ وَ الْهَضَبُ، وَ قَرَارُ الْأَرْضِ مِنَ الرِّجَالِ الشَّاكِي الْأَسْلِحَةِ، الَّذِينَ لَا يَفِيءُ الْوَاحِدَ مِنْهُمْ عَشْرَةُ آلَافٍ مِنَ النَّاسِ الْمُعْهُودِينَ، وَ مِنَ الْأُسُودِ وَ التُّمُورِ وَ الْأَفَاعِي، حَتَّى طَبَقَتْ تِلْكَ الْجِبَالُ وَ الْأَرْضُونَ وَ الْهَضَبُ بِذَلِكَ، كُلُّ يَنَادِي:

يَا عَلِيُّ! يَا وَصِيَّ رَسُولِ اللَّهِ! هَا نَحْنُ قَدْ سَخَّرْنَا اللَّهُ لَكَ، وَ أَمَرْنَا بِإِجَابَتِكَ، كُلَّمَا دَعَوْتَنَا إِلَى اضْطِلَامِ كُلِّ مَنْ سَلَّطْنَا عَلَيْهِ، فَمَتَى شِئْتَ فَادْعْنَا نُجِيبَكَ، وَ بِمَا شِئْتَ فَأْمُرْنَا بِهِ نُطِيعُكَ.

يَا عَلِيُّ! يَا وَصِيَّ رَسُولِ اللَّهِ! إِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الشَّانِ الْعَظِيمِ، مَا لَوْ سَأَلْتَ اللَّهَ أَنْ يَصِيرَ لَكَ أَطْرَافُ الْأَرْضِ وَ جَوَائِبُهَا، هَيْئَةً وَاحِدَةً كَصِيرَةِ كَيْسٍ لَفَعَلْ، أَوْ يَحِيطَ لَكَ السَّمَاءُ إِلَى الْأَرْضِ لَفَعَلْ، أَوْ يَرْفَعَ لَكَ الْأَرْضَ إِلَى السَّمَاءِ لَفَعَلْ، أَوْ يَقْلِبَ لَكَ مَا فِي بَحَارِهَا الْأَجَاجَ مَاءً عَذْبًا أَوْ زَيْتًا بَانًا، أَوْ مَا شِئْتَ مِنْ أَنْوَاعِ الْأَشْرِبَةِ وَ الْأَذْهَانِ لَفَعَلْ.

وَ لَوْ شِئْتَ أَنْ يَجْمَدَ الْبَحَارَ، وَ يَجْعَلَ سَائِرَ الْأَرْضِ هِيَ الْبَحَارَ لَفَعَلْ، فَلَا يَخْزُنُكَ تَمَرُّدُ هَؤُلَاءِ الْمُتَمَرِّدِينَ، وَ خِلَافُ هَؤُلَاءِ الْمُخَالِفِينَ، فَكَأَنَّهُمْ بِالْدُّنْيَا إِذَا انْقَضَتْ عَنْهُمْ، كَأَنْ لَمْ يَكُونُوا فِيهَا وَ كَأَنَّهُمْ بِالْآخِرَةِ إِذَا وَرَدَتْ عَلَيْهِمْ، كَأَنْ لَمْ يَرَالُوا فِيهَا.

يَا عَلِيُّ! إِنَّ الَّذِي أَمَّهَلَهُمْ مَعَ كُفْرِهِمْ وَ فِسْقِهِمْ، فِي تَمَرُّدِهِمْ عَنْ طَاعَتِكَ، هُوَ الَّذِي أَمَّهَلَ فِرْعَوْنَ ذَا الْأَوْتَادِ، وَ نُمْرُودَ بْنَ كَنْعَانَ، وَ مَنْ ادَّعَى الْإِلَهِيَّةَ مِنْ ذَوِي الطُّغْيَانِ، وَ أَطْعَى الطُّغَاهِ إِيْلَيْسَ رَأْسَ الضَّلَالَةِ.

وَ مَا خُلِفْتَ أَنْتَ وَ لَا هُمْ لِإِدَارِ الْفَنَاءِ، بَلْ خُلِفْتُمْ لِإِدَارِ الْبَقَاءِ، وَ لِكِنَّكُمْ تُثَقِّلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ، وَ لَا حَاجَةَ لِرَبِّكَ إِلَى مَنْ يَسُوسُهُمْ وَ يَزْعَاهُمْ، وَ لِكِنَّهُ أَرَادَ تَشْرِيفَكَ عَلَيْهِمْ، وَ إِبَانَتَكَ بِالْفَضْلِ فِيهِمْ وَ لَوْ شَاءَ لَهَدَاهُمْ.

قَالَ: فَمَرَضَتْ قُلُوبُ الْقَوْمِ لِمَا شَهِدُوهُ مِنْ ذَلِكَ، مُضَافًا إِلَى مَا كَانَ فِي قُلُوبِهِمْ مِنْ مَرَضٍ حَسَرَ بِهِمْ لَهُ وَ لِعَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، فَقَالَ اللَّهُ عِنْدَ ذَلِكَ: «فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ»، أَيْ فِي قُلُوبِ هَؤُلَاءِ الْمُتَمَرِّدِينَ الشَّاكِينَ، النَّاكِثِينَ لِمَا أَخَذَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْعِهِ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، «فَرَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا»، بِحَيْثُ تَاهَتْ لَهُ قُلُوبُهُمْ، جَزَاءً بِمَا أَرَبَتْهُمْ مِنْ هَذِهِ الْآيَاتِ وَ الْمُعْجَزَاتِ، «وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ»، مُحَمَّدًا وَ

يَكْذِبُونَ فِي قَوْلِهِمْ: إِنَّا عَلَى الْبَيْعِ وَالْعَهْدِ مُقِيمُونَ. (۱)

حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام) فرمودند: حضرت امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: وقتی آنان برای پوزش طلبی، خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسیدند، حضرت، بزرگ منشانه، آن چه در ظاهرشان دیدند، پذیرفتند، و باطن آنها را به خداوند واگذار نمودند، آنگاه جبرئیل (علیه السلام) فرود آمد و عرض کرد: ای محمد! خداوند علی اعلی، بر تو سلام می فرستد، و می فرماید: ستمکارانی را که در رابطه با علی (علیه السلام)، و پوزش طلبی به خاطر شکستن بیعتشان با او، و عذرخواهی به خاطر زمینه سازی برای مخالفت با او، نزد تو آمده اند، بیرون کن، تا امری شگفت، بر آنها آشکار گردد، و بدانند! خداوند آنچنان علی (علیه السلام) را گرامی داشته، که زمین و آسمان و کوه و دیگر آفریده های خود را، به فرمان او درآورده است، و این گونه او را در جایگاهی نهاده، که تو را نهاده است، و مقامی بخشیده، که تو را بخشیده است، و بگذار تا بدانند، ولی خدا، علی (علیه السلام) از آنها بی نیاز است، و آنها از پس دادن تاوان رفتار خود، با علی (علیه السلام) رهایی نمی یابند، مگر آن که خداوند بخواهد. خدایی که سامان امور همگان در دست اوست، و علی (علیه السلام) در این راه بنده کوشای اوست، و خدایی که حکمت امور نزد اوست، و علی (علیه السلام) بر این اساس، کارگزار او، و تحقق بخش فرامین اوست.

آنگاه، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به آن گروه که در رابطه با حضرت علی (علیه السلام) و پوزش خواهی، به خاطر دسیسه چینی علیه او، خدمت ایشان آمده بودند، خطاب کردند و فرمودند تا با ایشان بیرون روند. حضرت (صلی الله علیه و آله و سلم) بر دامنه کوهی در مدینه ایستادند و به

ص: ۶۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۴۴، ذیل ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۳۸، ح ۳۳۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱، ص ۱۷۹؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۱۱۴، ح ۶۰؛ مدینه معجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۱، ص ۴۳۵، ح ۲۹۵.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! خداوند متعال، اینان را فرمان داده، تا یار و یاور تو باشند، و کمر به خدمت تو بندند، و در فرمان بری از تو بکوشند، پس نفع آنها در این است که از تو پیروی کنند، تا در بهشت خدا، همچون فرمانروایانی جاوید، در ناز و نعمت به سر برند، و زیانشان در این است که از تو سرپیچی کنند، تا در جهنم خدا، تا ابد عذاب کشند.

سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به آن گروه فرمودند: بدانید! اگر از علی اطاعت کنید، سعادت‌مند خواهید شد، و اگر با او مخالفت کنید، سیه روز خواهید شد، و خداوند او را از شما، با آن کس و آن چیز که بزودی خواهید دید، بی نیاز می‌سازد، سپس فرمودند: ای علی! به حق محمد و خاندان پاکش، که تو پس از محمد، سرورشان هستی، از خداوند درخواست کن، تا این کوه را به هر چه که می‌خواهی تبدیل کند، پس حضرت علی (علیه السلام) چنین کردند، و کوه سرتاسر نقره شد.

سپس کوه‌ها رو به حضرت علی (علیه السلام) نمودند، و چنین زبان گشودند: ای علی! ای جانشین فرستاده پروردگار جهانیان! خداوند ما را برای تو فراهم نموده، اگر خواهی ما را در کار خود خرج کن، که هر گاه ما را فراخوانی، تو را پاسخ خواهیم داد، تا به وسیله ما، قصد خود را محقق سازی، و خواست خود را برآوری، سپس سرتاسر طلا شدند، و کلام کوه‌های نقره را تکرار کردند. سپس به مُشک و عنبر و عبیر و جواهر و یاقوت تبدیل شدند، و گفتند: ای أبا الحسن! ای برادر رسول خدا! ما در اختیار تو هستیم، هر گاه خواستی ما را فراخوان.

سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! به حق محمد و خاندان پاکش، که تو پس از محمد سرور ایشان، از خداوند درخواست کن که این درختانش را، به مردانی تا دندان مسلح، و صخره هایش را، به شیر و پلنگ و افعی تبدیل کند، و حضرت

علی (علیه السلام) از خداوند چنین خواستند، آنگاه، کوه ها و دشت ها و پستی و بلندی های زمین، سراسر آکنده از مردانی تا دندان مسلح شد، که ده هزار مرد عادی، توان رویارویی با یک تن از آنها را نداشت، و کوه ها و دشت ها و آن سرزمین ها، پُر از شیر و پلنگ و افعی شدند، و هر یک ندا دادند: ای علی! ای جانشین رسول خدا! خداوند ما را گوش به فرمان تو قرار داده و به ما فرمان داده، تا تو را اجابت گوئیم، و هر که را به زیر دستان ما نهادی، بنیادش برافکنیم، هرگاه خواستی، ما را فراخوان، تا تو را پاسخ دهیم، و هرچه خواستی، دستور ده، تا تو را اطاعت کنیم.

ای علی! ای جانشین رسول خدا! تو در نظر خدا چنان جایگاه والایی داری، که اگر از او بخواهی، برایت سرتاسر زمین را به شکلی، همچون قوچ درآورد، یا آسمان را بر زمین فرود آورد، یا زمین را به سوی آسمان بالا ببرد، بدون شک، چنین خواهد کرد.

یا اگر از او درخواست کنی، که آب دریاها را، به آبی گوارا، یا سیماب، یا خردل، یا هر نوع نوشیدنی، و یا به روغن تبدیل کند، مسلماً چنین خواهد کرد. از سرکشی این نافرمانان، و سرپیچی این گردن کشان، غمگین مباش، گمان کن، چنان از صفحه روزگار پاک شده اند، که گویا هیچگاه در آن نبوده اند، و یا آنگاه که در صحنه آخرت قرار گیرند، گویا همیشه در آن بوده اند.

ای علی! بدان! آن کسی که، آنها را با وجود کفر و بد کاریشان، و سرپیچی کردن از فرمان تو، مهلت داده است، همان کسی است که به فرعون ذوالاوتاد، و نمرود بن کنعان، و دیگر یاغیان مدّعی خدایی، مهلت داد، همانگونه که به نافرمان ترین سرکشان، یعنی شیطان، که سرآغاز گمراهی ها بود، مهلت داد.

نه تو و نه آنان، هیچکدام برای ماندن در این سرای گذرا آفریده نشده اید، بلکه برای سفر به سرای جاودان، به دنیا آمده اید، و از سرایی به سرایدیگر خواهید رفت.

پروردگار تو، به این که، کسی آنان را سرپرستی کند، نیاز ندارد، او می خواهد تو به آنان افتخار دهی، و برتری ات را در میانشان هویدا سازی، اگر پروردگارت می خواست، هدایتشان می کرد.

سپس فرمودند: دیدن آن صحنه، مرضی بر دل هایشان افکند، افزون بر مرضی که از حسد و کینه محمد (صلی الله علیه و آله) و علی بن ابی طالب (علیهما السلام) بر تن هایشان بود، در این هنگام خداوند متعال فرمود: «فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ»، یعنی در دل های آن سرکشان پر ادعای پیمان شکن، به خاطر بیعتی که با علی (علیه السلام) از آنان گرفتی، «فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا»، آنگونه که دل هایشان به خاطر آن نشانه ها و معجزه هایی که نشانشان دادی، سرگردان شد، «وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ»، در آنچه که گفتند: ما بر عهد و پیمان خود استواریم.

ص: ۷۰

«وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ...»

(به خاطر بیاور) هنگامی را که پروردگارت به فرشتگان گفت: «من در روی زمین، جانشینی (نماینده ای) قرار خواهم داد».

عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الرُّضَا (عليه السلام) عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام) عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ (عليهما السلام) فِي بَعْضِ طُرُقَاتِ الْمَدِينَةِ، إِذْ لَقِينَا شَيْخَ طَوَالٍ كَثُ اللَّحْيَةِ بَعِيدٌ مَا بَيْنَ الْمُنْكَبَيْنِ، فَسَلَّمْتُ عَلَى النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله) وَرَحَّبَ بِهِ، ثُمَّ التَّفَتَ إِلَيَّ وَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَابِعَ الْخُلَفَاءِ! وَرَحِمَهُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ، أَلَيْسَ كَذَلِكَ هُوَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بَلَى! ثُمَّ مَضَى، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا هَذَا الَّذِي قَالَ لِي هَذَا الشَّيْخُ وَتَصَدِّقُكَ لَهُ؟

قَالَ: أَنْتَ كَذَلِكَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، إِنَّ اللَّهَ (عز وجل) قَالَ فِي كِتَابِهِ: «إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً»، وَالْخَلِيفَةُ الْمَجْعُولُ فِيهَا آدَمُ (عليه السلام) وَقَالَ (عز وجل): «يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ»، (۱) فَهُوَ الثَّانِي، وَقَالَ (عز وجل): حِكَايَهُ عَنْ مُوسَى (عليه السلام) حِينَ قَالَ لِهَارُونَ: «اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ» فَهُوَ هَارُونُ إِذَا اسْتَخْلَفَهُ مُوسَى (عليه السلام) فِي قَوْمِهِ، وَهُوَ الثَّلَاثُ، وَقَالَ (عز وجل): «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ»، (۲) فَكُنْتَ أَنْتَ الْمُبَلَّغُ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَأَنْتَ وَصِيٌّ وَوَزِيرِي وَقَاضِي دِينِي وَ الْمُؤَدِّي

ص: ۷۱

عَنِّي، وَ أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، فَأَنْتَ رَابِعُ الْخُلَفَاءِ كَمَا سَلَّمَ عَلَيْكَ الشَّيْخُ، أَوْ لَا تَدْرِي مَنْ هُوَ؟
قُلْتُ: لَا، قَالَ: ذَاكَ أَخُوكَ الْخَضِرُ (عليه السلام) فَأَعْلَمَ. (۱)

حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) از آباء گرامی شان از حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: روزی من در یکی از کوچه های مدینه با پیغمبر (صلی الله علیه و آله) می رفتم، ناگهان پیرمردی بلند قد که ریش انبوهی داشت و چهار شانه بود، به ما برخورد و سلام کرد بر پیغمبر و بعد از احوال پرسشی با آن جناب، روی به من نمود و گفت: (السلام علیک یا رابع الخلفاء و رحمه الله و برکاته)، سلام بر تو ای چهارمین خلفاء، و رو کرد به رسول خدا و عرض کرد: آیا چنین نیست یا رسول الله؟!

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: بلی! چنین است پس از آن از ما گذشت و رفت، من عرض کردم: یا رسول الله! این چه مطلبی بود که این شیخ به من گفت و تصدیق شما چه معنی داشت؟

پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: الحمد لله! توئی متصف به این صفت که حق تعالی در کتاب خود فرموده: «إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً»، و آن خلیفه را که حق تعالی در روی زمین قرار داد حضرت آدم (علیه السلام) بود و حق تعالی فرموده: «يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ»، پس داود (علیه السلام) دومین خلیفه می باشد و حق تعالی حکایت از موسی (علیه السلام) می فرماید هنگامی که به هارون گفت: «اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ»، ای هارون در میان قوم من خلیفه باش و اصلاح کن، پس هارون سومین خلیفه است که موسی (علیه السلام) او را در میان قوم خود، خلیفه قرار داد، و باز

ص: ۷۲

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۳۰، ح ۱۰۸؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۴۱۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۳۵، ح ۴۴۳۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۸، ح ۷۳؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۰، ح ۲۳؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۴۱۹، ح ۶۴۸.

حق تعالی می فرماید: «وَ أَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ»، بی زار بودن خدا و رسول خدا از مشرکین، اعلامی است از خدا و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به سوی مردم در روز حج بزرگ.

پس توئی تبلیغ کننده از جانب خدا و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و توئی وصی من و وزیر من و قضاکننده قرض من، و اداکننده امانات از جانب من، و توئی نسبت به من به منزلت هارون نسبت به موسی، مگر این که پیغمبری بعد از من نیاید.

پس توئی چهارمین خلیفه، چنان که آن پیرمرد بر تو سلام کرد و این مطلب را گفت. آیا ندانستی آن پیر مرد کیست؟ من عرض کردم: نه! حضرت فرمودند: این برادر تو خضر (علیه السلام) بود، پس بدان این معنی را.

«وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ»

سپس

علم اسماء را همگی به آدم آموخت، بعد آنها را به فرشتگان عرضه داشت و فرمود: اگر راست می گوئید، اسامی اینها را به من خبر دهید!

قال الإمام أبو محمد العسكري (عليه السلام): ... فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا»، أَسْمَاءُ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ، وَ أَسْمَاءُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ، وَ الطَّيِّبِينَ مِنْ آلِهِمْ، وَ أَسْمَاءُ خِيَارِ شَتَّىعَتِهِمْ وَ عَتَاهِ أَغْيَدَائِهِمْ. (الحديث) (۱)

امام حسن عسکری (علیه السلام) در تفسیر آیه: «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا»، فرمودند: اسامی پیامبران الهی، و اسامی محمد (صلی الله علیه و آله) و علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام)، و اسامی پاکان از خاندان ایشان، و اسامی خوبان از شیعیانشان، و اسامی طغیانگران از دشمنانشان.

ص: ۷۴

۱- بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۱۱۷، ح ۴۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۶۴، ح ۳۶۸؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۲۱۷، ح ۱۰۰.

«فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۖ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ»

سپس آدم از پروردگارش کلماتی دریافت داشت و خداوند توبه او را پذیرفت چرا که خداوند توبه پذیر و مهربان است.

۱- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله) عَنِ الْكَلِمَاتِ الَّتِي تَلَقَّاهَا آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَيْهِ، قَالَ: سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحُسَيْنِ وَ الْحُسَيْنِ إِلَّا تُبَّتْ عَلَى فَتَابَ عَلَيْهِ. (۱)

از سعید بن جبیر، از قول ابن عباس نقل است که گفت: از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) پرسیدم، کلماتی که آدم از پروردگار خود دریافت نمود و به برکت آن کلمات خداوند توبه آدم را پذیرفت چه بود؟ حضرت فرمودند: از خداوند درخواست کرد که بار الها به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین توبه ام را بپذیر و خداوند توبه اش را پذیرفت.

۲- فِي تَفْسِيرِ الْإِمَامِ الْعَسْكَرِيِّ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ اللَّهُ (عز وجل): «فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ» التَّوَّابُ الْقَابِلُ لِلتَّوْبَاتِ الرَّحِيمُ بِالتَّائِبِينَ فَلَمَّا زَلَّتْ

ص: ۷۵

۱- بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۱۷۶، ح ۲۲ و ج ۲۶، ص ۳۲۴، ح ۴ و ج ۹۱، ص ۲۰، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۹۳، ح ۴۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۸، ح ۱۴۷؛ الخصال، ج ۱، ص ۲۷۰، ح ۸؛ معانی الأخبار، ص ۱۲۵، ح ۱؛ وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۹۹، ح ۸۸۴۳.

مِنْ آدَمَ الْخَطِيئَةُ فَاعْتَذَرَ إِلَى رَبِّهِ (عز وجل) قَالَ: يَا رَبُّ تُبْ عَلَيَّ وَاقْبَلْ مَعِذَتِي وَاعِدْنِي إِلَى مَرَّتَيْي وَارْفَعْ لَدَيْكَ دَرَجَتِي فَلَقَدْ تَبَيَّنَ نَقْصُ الْخَطِيئَةِ وَذِلَّتْهَا بِأَعْضَائِي وَسَائِرِ بَدَنِي.

قَالَ اللَّهُ (عز وجل): يَا آدَمُ! أَمَا تَذْكُرُ أَمْرِي إِيَّاكَ أَنْ تَدْعُوَنِي بِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ عِنْدَ شِدَائِكَ وَدَوَاهِيكَ وَفِي النَّوَازِلِ الَّتِي تَبْهَظُكَ، قَالَ آدَمُ: بَلَى يَا رَبُّ! قَالَ اللَّهُ (عز وجل): فَهُمْ مُحَمَّدٌ وَعَلَى وَفَاطِمَةُ وَالحَسَنُ وَالحُسَيْنُ (عليهم السلام) خُصُوصاً اذْعُنِي أُجِبْكَ إِلَى مُلْتَمَسِكَ وَارْزُوكَ فَوْقَ مُرَادِكَ.

فَقَالَ آدَمُ: يَا رَبُّ وَإِلَهِي! فَقَدْ بَلَغَ عِنْدَكَ مِنْ مَحَلِّهِمْ أَنَّكَ بِالتَّوَسُّلِ بِهِمْ تَقْبِلُ تَوْبَتِي وَتَغْفِرُ خَطِيئَتِي، وَأَنَا الَّذِي أَشِجَدُ لَهُ مَلَائِكَتَكَ وَابْتَحْتُهُ جَنَّتَكَ وَزَوَّجْتُهُ أَمَّتَكَ وَأَخْدَمْتُهُ كِرَامَ مَلَائِكَتِكَ.

قَالَ اللَّهُ تعالى: يَا آدَمُ! إِنَّمَا أَمَرْتُ الْمَلَائِكَةَ بِتَعْظِيمِكَ بِالسُّجُودِ إِذْ كُنْتَ وَعَاءً لِهَذِهِ الْأَنْوَارِ وَلَوْ كُنْتَ سَأَلْتَنِي بِهِمْ قَبْلَ خَطِيئَتِكَ أَنْ أَعْصِمَكَ مِنْهَا وَأَنْ أَفْطَنِكَ لِإِدْوَاعِي عِدْوُوكَ إِبْلِيسَ حَتَّى تَخْتَرِزَ مِنْهَا لَكُنْتَ قَدْ فَعَلْتَ ذَلِكَ وَ لَكِنَّ الْمَعْلُومَ فِي سَابِقِ عِلْمِي يَجْرِي مُوَافِقاً لِعِلْمِي فَالآنَ فِيهِمْ فَادْعُنِي لِأَجِيبَكَ.

فَعِنْدَ ذَلِكَ، قَالَ آدَمُ: اللَّهُمَّ بِحَاجَةِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ بِحَاجَةِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى وَفَاطِمَةَ وَالحَسَنِ وَالحُسَيْنِ مِنَ آلِهِمْ لَمَّا تَفَضَّلْتَ عَلَيَّ بِقَبُولِ تَوْبَتِي وَغُفْرَانِ زَلَّتِي وَإِعَادَتِي مِنْ كَرَامَاتِكَ إِلَى مَرَّتَيْي.

فَقَالَ اللَّهُ (عز وجل): قَدْ قَبِلْتُ تَوْبَتِكَ وَأَقْبَلْتُ بِرِضْوَانِي عَلَيْكَ وَصَيَّرْتُ آلَعَائِي وَنَعْمَائِي إِلَيْكَ وَأَعِيدْتُكَ إِلَى مَرَّتَيْتِكَ مِنْ كَرَامَاتِي وَوَفَّرْتُ نَصِييَكَ مِنْ رَحْمَاتِي فَذَلِكَ قَوْلُ

اللَّهُ (عز وجل): «فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ».(۱)

در تفسیر امام حسن عسکری (علیه السلام) ذیل این آیه چنین آمده است: حضرت آدم (علیه السلام) چون خطا کرد و خواست که به درگاه الهی عذرخواهی کند، گفت: خدایا! توبه و عذر مرا بپذیر و مرا به مقام خود بازگردان و به درگاه خودت رفعت بخش که همانا اثر گناه و ذلت خطا در ظاهر و باطن من آشکار گردیده است، و چون چنین گفت، خطاب آمد:

ای آدم! مگر امر مرا به یاد نداری، که در سختی ها و مشکلات مرا به حق محمد (صلی الله علیه و آله) و آل پاکش بخوانی؟

آدم عرض کرد: بلی!

خطاب آمد: ای آدم! مرا به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین، مخصوصاً بخوان تا تو را اجابت کنم و پیش از خواسته ات به تو کرم نمایم.

آدم عرض کرد: خدایا! آیا مقام آنها نزد تو به اندازه ای است، که با توسل به ایشان توبه مرا بپذیری و از خطای من در گذری؟ در حالی که مرا مسجود ملائکه ساختی، و بهشت را برای من مباح کردی، و حوا را همسر قرار دادی، و ملائکه را به خدمت من گماشتی؟

خطاب شد: ای آدم! همانا من به ملائکه امر کردم که به خاطر تکریم و تعظیم تو، در برابر تو سجده کنند، چون تو ظرف این انوار مقدس بودی، و اگر پیش از خطایت به آنها توسل جسته بودی، و از من خواسته بودی که تو را از خطا حفظ کنم، و از حيله

ص: ۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۱۹۱، ح ۴۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۹۵، ح ۴۲۷؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۵۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۷۵؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۲۲۵، ح ۱۱.

شیطان آگاه سازم، چنین می کردم، اما آنچه می دانستم مطابق آن انجام شد. پس اکنون به آنان توسّل جو، و مرا با نام آنان بخوان تا تو را اجابت کنم.

پس آدم گفت: اللهم بجاه محمّد و علی و فاطمه و الحسن و الحسين و الطّیین من آلهم لما تفضلت بقبول توبتی و غفران زلتی و اعادتی من کراماتک الی مرتبتی.

خطاب آمد: توبه تو را پذیرفتم و از تو خوشنود شدم، و نعمتهای ظاهری و باطنی خود را به تو باز گرداندم، و تو را به مقام و مرتبه اکرام و رحمت خود رساندم.

سپس امام حسن عسکری (علیه السلام) فرمودند: این است معنای آیه شریفه: «فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ».

«يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِنِّي فَارِهُونَ»

ای فرزندان اسرائیل! نعمتهایی را که به شما ارزانی داشتم به یاد آورید! و به پیمانی که با من بسته اید وفا کنید، تا من نیز به پیمان شما وفا کنم، و تنها از من بترسید!

۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ» ... إِلَى أَنْ قَالَ (صلى الله عليه وآله)

أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ عَلِيًّا سَيِّدَ الْوَصِيِّينَ، وَفَائِدُ الْغُرِّ الْمَحْجَلِينَ، وَمَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ، وَلِيُّهُ وَلِيٌّ، وَوَلِيُّ وَلِيِّ اللَّهِ، وَعَدُوُّهُ عَدُوِّي، وَعَدُوِّي عَدُوُّ اللَّهِ، أَيُّهَا النَّاسُ! أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ فِي عَلِيٍّ يَوْفَ لَكُمْ فِي الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (۱).

از ابن عباس نقل است که گفت: وقتی خداوند تبارک و تعالی آیه: «وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ» را نازل کرد، پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای مردم! همانا علی سرور همه اوصیاء، و پیشوای روسفیدان و پرهیزکاران، و مولای مؤمنان است، و دوستدار او دوستدار من، و دوستدار من دوست خدا است، و دشمن او دشمن من، و دشمن من دشمن خدا است، ای مردم! به پیمانی که خدا در باره علی از شما گرفته وفا کنید، خدا هم روز قیامت برای شما در بهشت وفا خواهد کرد.

ص: ۷۹

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۴۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۲۹، ح ۸۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۰۰، ح ۴۴۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۹۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۲، ح ۱۵۹؛ معانی الأخبار، ص ۳۷۲، ح ۱.

۲- قَالَ سَمَاعُهُ بْنُ مِهْرَانَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ»، قَالَ: أَوْفُوا بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) فَرَضًا مِنَ اللَّهِ أُوفِ لَكُمْ بِالْجَنَّةِ. (۱)

از سماعه بن مهران نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند تعالی: «أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ» سؤال کردم، حضرت فرمودند: به ولایت علی بن ابی طالب (علیهما السلام)، که از جانب خداوند واجب شده، وفا کنید، تا خداوند برای شما در بهشت وفا نماید.

ص: ۸۰

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۴۰، ح ۵۸۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۷، ح ۳۵ و ص ۱۳۰، ح ۸۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۰۱، ح ۴۴۱؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۲۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۴۲، ح ۳۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۹، ح ۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۹۵.

«وَأَقِمْوَا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ»

و نماز را بپا دارید، و زکات را بپردازید، و همراه رکوع کنندگان رکوع کنید.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ: «ارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ»، نَزَلَتْ فِي رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ عَلَيَّ بَيْنَ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِمَا السَّلَام) خَاصَّةً، وَهُمَا أَوَّلُ مَنْ صَلَّى وَرَكَعَ. (۱)

از ابن عباس نقل شده است که گفت: این آیه شریفه، در شأن رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام) بخصوص، نازل گردیده است، زیرا آن دو بزرگوار، نخستین نمازگزار، و رکوع کننده هستند.

ص: ۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۷، ح ۲۴ و ج ۳۶، ص ۱۶۶، ح ۱۵۱ و ج ۳۸، ص ۲۰۱، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۰۴، ح ۴۵۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۹، ح ۲۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۱۱، ح ۱۲۴؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۳.

«وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ»

از صبر و نماز یاری جوید و این کار، جز برای خاشعان، گران است.

۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ»، وَ الْخَاشِعُ، الدَّلِيلُ فِي صَلَاتِهِ الْمُقْبِلُ إِلَيْهَا، يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از ابن عباس و حضرت باقر (عليه السلام) درباره آیه: «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ»، روایت است که: (خاشع) کسی است که در نماز خود فروتن باشد و به آن روی آورد، یعنی رسول خدا (صلى الله عليه و آله) و امیر المؤمنین علی (عليه السلام).

۲- رَوَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَدَقَةَ، أَنَّهُ قَالَ: سَأَلَ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ سَلْمَانَ الْفَارِسِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! مَا مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بِالتَّوَرَانِيهِ؟ قَالَ: يَا جُنْدَبُ! فَاْمُضْ بِنَا حَتَّى نَسْأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ، قَالَ: فَأَتَيْنَاهُ فَلَمْ نَجِدْهُ، قَالَ: فَانْتَظَرْنَاهُ حَتَّى جَاءَ، قَالَ (عليه السلام): مَا جَاءَ بِكُمْ؟ قَالَا: جِئْنَاكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ نَسْأَلُكَ عَنْ مَعْرِفَتِكَ بِالتَّوَرَانِيهِ؟ قَالَ (عليه السلام): مَرْحَبًا بِكُمْ مِنْ وَلِيِّنَا مُتَعَاهِدِينَ لِدِينِهِ! لَسْتُ بِمُقَصِّرِينَ، لَعَمْرِي! إِنَّ ذَلِكَ

ص: ۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۸، ح ۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۰۹، ح ۴۶۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۶۰، ح ۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۴۱۰؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۱۸۵، ح ۷؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۱۵، ح ۱۲۶؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۲۰.

وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ.

ثُمَّ قَالَ (عليه السلام): يَا سَلْمَانُ! وَ يَا جُنْدَبُ! قَالَا: لَبَّيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! قَالَ (عليه السلام): إِنَّهُ لَا يَشِيءُ تَكْمِلُ أَحَدٌ الْإِيمَانَ حَتَّى يَعْرِفَنِي كُنْهَ مَعْرِفَتِي بِالنُّورَانِيَّةِ، فَإِذَا عَرَفَنِي بِهَذِهِ الْمَعْرِفَةِ، فَقَدْ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ، وَ شَرَحَ صِدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ، وَ صَارَ عَارِفًا مُسْتَبْصِرًا، وَ مَنْ قَصَرَ عَنْ مَعْرِفَةِ ذَلِكَ، فَهُوَ شَاكٍ وَ مُرْتَابٌ، يَا سَلْمَانُ! وَ يَا جُنْدَبُ! قَالَا: لَبَّيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! قَالَ (عليه السلام): مَعْرِفَتِي بِالنُّورَانِيَّةِ مَعْرِفَةُ اللَّهِ (عز وجل) وَ مَعْرِفَةُ اللَّهِ (عز وجل) مَعْرِفَتِي بِالنُّورَانِيَّةِ وَ هُوَ الدِّينُ الْخَالِصُ ...

... الى ان قال سَلْمَانُ:

قُلْتُ: يَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ! وَ مَنْ أَقَامَ الصَّلَاةَ أَقَامَ وَلَايَتِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا سَلْمَانُ! تَضِيدُ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى فِي الْكِتَابِ الْعَزِيزِ «وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ وَ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ»، فَالصَّبْرُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ الصَّلَاةُ إِقَامُهُ وَلَايَتِي، فَمِنْهَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ وَ لَمْ يَقُلْ وَ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ، لِأَنَّ الْوَلَايَةَ كَبِيرَةٌ حَمْلُهَا إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ، وَ الْخَاشِعُونَ هُمُ الشَّيْعَةُ الْمُسْتَبْصِرُونَ. (الحديث) (١)

از محمد بن صدقه روايت است كه ابوذر غفارى از سلمان فارسى (كه خداوند از هر دوى آنها خوشنود باد) پرسيد: اى ابا عبدالله! معرفت امير المومنين على (عليه السلام) به نورايت چيست؟ سلمان گفت: اى جندب (ابوذر)! بيا با هم برويم تا اين را از خود آن حضرت پرسيم، سپس به سوى منزل آن حضرت رفتيم ولى او را نيافتيم، پس به انتظار ايشان مانديم تا آن حضرت آمدند. حضرت فرمودند: چه امرى شما را به اينجا كشانده است؟

ص: ۸۳

۱- _ إلزام الناصب، ج ۱، ص ۳۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱، باب ۱۴، ح ۱؛ المناقب (للعلوى)، ص ۶۷، ح ۱۱.

ابوذر و سلمان گفتند: ای امیرمؤمنان! به نزد شما آمدیم تا در مورد معرفتتان به نورانیت سؤال کنیم.

حضرت فرمودند: آفرین بر شما دو دوست وفادار به دین خویش که کوتاهی نمی کنید. به جان خودم سوگند! که این معرفت بر هر مرد و زن مؤمن واجب است.

سپس حضرت فرمودند: ای سلمان و ای جندب! هر دو عرض کردند: بله ای امیر مؤمنان! حضرت (علیه السلام) فرمودند: هیچ کس ایمان را به حد کمال خویش نمی رساند تا آنکه مرا به عمق معرفتم بشناسد. سپس آن گاه که مرا به این معرفت شناخت هر آینه خداوند قلب او را با ایمان آزموده، سینه اش را برای اسلام گشاده ساخته، و عارفی روشن بین گردیده است، و هر کس که از شناخت آن کوتاهی نمود و به آن نرسید، شک کننده و تردیدگر است. ای سلمان و ای جندب! عرض کردند: بله ای امیر المؤمنین!

حضرت فرمودند: معرفت من به نورانیت، معرفت خداوند (عز وجل) است و معرفت خداوند (عز وجل) معرفت من به نورانیت است، و این همان دین خالص است.

... تا آنجا که سلمان گفت: عرض کردم: ای برادر رسول خدا! هر کس نماز را به پاداشت، ولایت شما را به پا داشته است؟ حضرت فرمودند: آری ای سلمان! این سخن خدای تعالی در قرآن عزیز تصدیق کننده این حقیقت است که فرمود: به وسیله صبر و نماز یاری و مدد بجویید و هر آینه آن جز بر خاشعان بزرگ و سنگین است، (صبر) رسول خدا و (نماز) بر پا داشتن ولایت من است، بدین خاطر خداوند متعال فرموده: و هر آینه آن بزرگ و سنگین است، و نفرمود: هر آینه آن دو بزرگ و سنگین می باشند، زیرا هر آینه ولایت حملش جز بر خاشعان بزرگ و سنگین است، و خاشعان همان شیعیان روشن بین و اهل بصیرت می باشند.

«وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ ۖ وَسَيَرْزِقُ الْمُحْسِنِينَ»

و (به خاطر بیاورید) زمانی را که گفتیم: «در این شهر (بیت المقدس) وارد شوید! و از نعمتهای فراوان آن، هر چه می خواهید بخورید! و از در (معبد بیت المقدس) با خضوع و خشوع وارد گردید! و بگویید: «خداوندا! گناهان ما را بریز!» تا خطاهای شما را ببخشیم و به نیکوکاران پاداش بیشتری خواهیم داد.»

۱- عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ الرَّضَا عَلِيِّ بْنِ مُوسَى (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِكُلِّ أُمَّه صَدِيقٌ وَ فَارُوقٌ، وَ صَدِيقُ هَذِهِ الْأُمَّه وَ فَارُوقُهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، وَ إِنَّهُ سَفِينَةُ نَجَاتِهَا وَ بَابُ حِطَّتِهَا، وَ إِنَّهُ يَوْشَعُهَا وَ شَمْعُونُهَا وَ ذُو قَرْيَتِهَا.

مَعَاشِرَ النَّاسِ! إِنَّ عَلِيًّا خَلِيفَةُ اللَّهِ وَ خَلِيفَتِي عَلَيْكُمْ بَعْدِي، وَ إِنَّهُ لَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ خَيْرُ الْوَصِيِّينَ، مَنْ نَازَعَهُ فَقَدْ نَازَعَنِي، وَ مَنْ ظَلَمَهُ فَقَدْ ظَلَمَنِي، وَ مَنْ غَالَبَهُ فَقَدْ غَالَبَنِي، وَ مَنْ بَرَّهَ فَقَدْ بَرَّنِي، وَ مَنْ جَفَاهُ فَقَدْ جَفَانِي، وَ مَنْ عَادَاهُ فَقَدْ عَادَانِي، وَ مَنْ وَالَاهُ فَقَدْ وَالَانِي، وَ ذَلِكَ أَنَّهُ أَحْيَى وَ وَزِيرِي وَ مَخْلُوقٌ مِنْ طِينَتِي، وَ كُنْتُ أَنَا وَ هُوَ نُورًا وَاحِدًا. (۱)

از حسین بن خالد روایت است که گفت: حضرت علی بن موسی از پدران گرامیشان (علیهم السلام) از امیر مؤمنان (علیه السلام) نقل کردند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: برای هر امتی صدیق و فاروقی است، و صدیق و فاروق این امت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) است و او

ص: ۸۵

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۳۱، ح ۱۰۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۱۲، ح ۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۱۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۸۲، ح ۲۰۸؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۳، ح ۳۰.

کشتی نجات و باب حطه (درگاه توبه) این امت است، و نیز او یوشع و شمعون و ذو القرنین این امت می باشد.

ای مردم! علی برگزیده خدا و جانشین من پس از من است، و او همان امیر مؤمنان و بهترین اوصیاء است، هر کس با او به ستیز برخیزد با من به ستیز برخاسته، و هر کس به او ستم کند بیگمان به من ستم کرده است، و هر کس بر او چیرگی کند با من چیرگی نموده، و هر آن کس که به وی نیکی نماید به من نیکی کرده، و هر کس به او جفا کند به من جفا کرده است، و هر کس با او دشمنی نماید با من دشمنی ورزیده است، و هر کس او را دوست بدارد مرا دوست داشته، زیرا او برادر و پشتیبان من است، و از طینت من آفریده شده و من و او یک نور واحدیم.

۲_ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يَقُولُ: إِنَّمَا مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِي فِيكُمْ كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مِنْ رَكِبَهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ وَ مَثَلِ بَابِ حِطَّةٍ مَنْ دَخَلَهُ نَجَا وَ مَنْ لَمْ يَدْخُلْهُ هَلَكَ. (۱)

ابوذر گوید: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که می فرمودند: مثل اهل بیت من در میان شما، مانند کشتی نوح است، هر که سوار آن شد، نجات یافت و هر که تخلف نمود، غرق شد و مانند درب حطه است، هر که داخل گردید نجات یافت و کسی که داخل نشد هلاک گردید.

ص: ۸۶

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۱۳۳، ح ۳۹۷؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۶۰، مجلس ۲، ح ۵۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۰۵، ح ۳ و ص ۱۲۰، ح ۴۰؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۸۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۹۷؛ نوادر الأخبار، ص ۱۲۲، ح ۱۲.

«بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ ۖ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»

آری، کسانی که کسب گناه کنند، و آثار گناه، سراسر وجودشان را بپوشاند، آنها اهل آتشند و جاودانه در آن خواهند بود.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَحَدِهِمَا (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ: «بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ»، قَالَ: إِذَا جَحَدَ إِمَامَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، «فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ». (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، یا حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ»، فرمودند: وقتی امامت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) را انکار کنند، «فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ».

۲- عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) أَنَّهُ تَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ «فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ أَصْحَابُ النَّارِ؟ قَالَ: مَنْ قَاتَلَ عَلِيًّا بَعْدِي، أُولَٰئِكَ

ص: ۸۷

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۲، ح ۴۲؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۵۸، ح ۲۰ و ج ۲۴، ص ۴۰۱، ح ۱۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۶۱، ح ۵۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۶۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۹۳، ح ۲۵۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۹، ح ۸۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۸، ح ۱۶۱۳.

هُم أَصْحَابُ النَّارِ مَعَ الْكَفَّارِ فَقَدْ كَفَرُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ، أَلَمَّْا وَإِنَّ عَلِيًّا مِنِّي فَمَنْ حَارَبَهُ فَقَدْ حَارَبَنِي وَاسِيَّ خَطِّ رَبِّي، ثُمَّ دَعَا عَلِيًّا (عليه السلام) فَقَالَ: يَا عَلِيُّ حَرْبُكَ حَرْبِي، وَسَلْمُكَ سَلَمِي، وَأَنْتَ الْعَلَمُ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ أُمَّتِي بَعْدِي. (۱)

حضرت علی (علیه السلام) روایت کرده اند که پیامبر گرامی (صلی الله علیه و آله) این آیه را خواندند: «و آنان اصحاب دوزخ اند که در آتش جاودانه اند» پرسیده شد: ای رسول خدا! اصحاب دوزخ چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: کسانی که پس از من با علی بجنگند، آنان کسانی هستند که به همراه کافران اهل دوزخ اند، کسانی که چون حق به سویشان آمد، کافر گشتند. بدانید که علی از من است، و هر کس با او جنگیده، پروردگارم را به خشم آورده است. سپس علی (علیه السلام) را خواندند و فرمودند: ای علی! جنگ با تو، جنگ با من و سازش با تو، سازش با من است، و تو پس از من، نشانه میان من و ائمت هستی.

۳- قَالَ الْإِمَامُ الْعَسْكَرِيُّ (عليه السلام): فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، قَالَ: السَّيِّئَةُ، الْمُحِيطَةُ بِهِ أَنْ تُخْرِجَهُ عَنْ جُفْلِهِ دِينَ اللَّهِ، وَتَنْزَعَهُ عَنْ وَلَمَايِهِ اللَّهِ، وَتَزِمِيهِ فِي سَيِّئَةِ اللَّهِ، وَهِيَ الشُّرُكُ بِاللَّهِ، وَالْكُفْرُ بِهِ، وَالْكُفْرُ بِبُيُوتِهِ مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَالْكُفْرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، كُلُّ وَاحِدٍ مِنْ هَذِهِ سَيِّئَةٍ تُحِيطُ بِهِ، أَى تُحِيطُ بِأَعْمَالِهِ فَتُبْطِلُهَا وَتَمَحَقُّهَا، «فَأُولَئِكَ»، عَامِلُو هَذِهِ السَّيِّئَةِ الْمُحِيطَةِ، «أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ». (۲)

ص: ۸۸

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۳۶۴، مجلس ۱۳، ح ۱۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۲۰۳، ح ۳ و ج ۳۸، ص ۱۱۷، ح ۵۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۶۱، ح ۵۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۶۶.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۵۸، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۵۱۹ و ج ۴، ص ۶۰۱، ح ۸۹۹۴؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۳۰۴، ح ۱۴۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۴۹.

حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، فرمودند: گناه، همان گناهی است که او را از دین خدا خارج می کند، و از ولایت خداوند بی بهره می سازد، و در خشم او می افکند، آن گناه، شرک و کفر به خدا و کفر به نبوت حضرت محمد (علیهما السلام)، و کفر به ولایت حضرت علی بن ابیطالب (علیهما السلام)، است، که هر گوشه ای از آن او را در میان می گیرد، یعنی اعمالش را فرا می گیرد و همه را باطل می کند و از بین می برد، «فَأُولَئِكَ»، یعنی: پس آنان که این گناه فراگیر را مرتکب می شوند، «أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، چنین کسانی در آتش اند، و در آن ماندگار خواهند بود.

«وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»

و آنها که ایمان آورده، و کارهای شایسته انجام داده اند، آنان اهل بهشتند و همیشه در آن خواهند ماند.

۱- قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام): فِي قَوْلِهِ: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ»، نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام)، وَ هُوَ أَوَّلُ مُؤْمِنٍ وَ أَوَّلُ مُصَلٍّ. (۱)

حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ»، فرمودند: این آیه در باره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده، ایشان نخستین مؤمن و نخستین نمازگزار هستند.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام) خَاصَّةً، وَ هُوَ أَوَّلُ مُؤْمِنٍ وَ أَوَّلُ مُصَلٍّ بَعْدَ النَّبِيِّ (عليهما السلام). (۲)

ص: ۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۳۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۷۷، ح ۱؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۸، ح ۲۷ و ج ۳۸، ص ۲۰۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۷۷، ح ۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۶۰، ح ۲۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۱۷، ح ۱۲۷؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۴.

ابن عباس در باره فرمایش خداوند: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، گفت: این آیه مخصوص حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) نازل شده، و او نخستین کسی بود که ایمان آورد و نخستین نمازگزار پس از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بود.

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...»

و (به یاد آورید) زمانی را که از بنی اسرائیل پیمان گرفتیم که جز خداوند یگانه را پرستش نکنید و به پدر و مادر نیکی کنید.

۱- فی تفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، قَالَ اللَّهُ (عز وجل): «وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَفْضَلُ وَالِدَيْكُمْ وَ أَحَقُّهُمَا لِشُكْرِكُمْ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ (عليهما السلام). (۱)

در تفسیر امام حسن عسکری (علیه السلام)، راجع به آیه: «وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»، نقل است که پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) فرمودند: بهترین و سزاوارترین پدر و مادر شما به سپاسگزاری، محمد و علی (علیهما السلام) هستند.

۲- قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام): سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يَقُولُ: أَنَا وَ عَلِيٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَ لَحَقْنَا عَلَيْهِمْ أَعْظَمُ مِنْ حَقِّ أَبِي وَلِمَادَتِهِمْ، فَإِنَّا نُنَقِّذُهُمْ إِنْ أَطَاعُونَا مِنَ النَّارِ إِلَى دَارِ الْقَرَارِ، وَ نُلْحِقُهُمْ مِنَ الْعُبُودِيَةِ بِخِيَارِ الْأَخْرَارِ. (۲) حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) فرمودند: از پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) شنیدم که

ص: ۹۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۹، ح ۸ و ج ۳۶، ص ۹، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۶۴، ح ۵۳۴؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۵۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۶۵؛ التفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۸۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۹، ح ۸ و ج ۳۶، ص ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۰۷، ح ۸۲۴۳؛ التفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۹۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۵۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۶۵.

می فرمودند: من و علی دو پدر این امت هستیم، حق ما بر مردم بیشتر از حق پدر و مادری است که آنها را به دنیا آوردند، زیرا ما آنها را در صورت اطاعت، از جهنم نجات می دهیم، و به بهشت برین رهنمون می کنیم و از بندگی رهائی می بخشیم و آزادی را به ایشان ارزانی می داریم.

۳_ قَالَتْ فَاطِمَةُ (سَلامُ اللَّهِ عَلَيْهَا): أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ (عليهما السَّلام)، يَقِيمَانِ أَوْدَهُنَّ وَ يَنْقِذَانِهِنَّ مِنَ الْعَذَابِ الدَّائِمِ إِنْ أَطَاعُوهُمَا وَ يَبْخِضَانَهُمُ النَّعِيمَ الدَّائِمَ إِنْ وَافَقُوهُمَا. (۱)

حضرت فاطمه (سلام الله عليها) فرمودند: دو پدر این امت، محمد و علی (عليهما السلام) هستند، اگر امت مطیع آندو باشند، آنها را از انحراف باز می دارند، و از عذاب دائم نجاتشان می دهند، و آنها را به نعمت جاوید می رسانند.

۴_ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السَّلام): مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ (عليهما السَّلام)، أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ، فَطُوبَى لِمَنْ كَانَ بِحَقِّهِمَا عَارِفًا، وَ لَهُمَا فِي كُلِّ أَحْوَالِهِ مُطِيعًا، يَجْعَلُهُ اللَّهُ مِنْ أَفْضَلِ سُكَّانِ جَنَّاتِهِ، وَ يَسْعِدُهُ بِكَرَامَاتِهِ وَ رِضْوَانِهِ. (۲)

حضرت امام حسن (علیه السلام) فرمودند: دو پدر این امت، محمد و علی (عليهما السلام) هستند، خوشا به حال کسی که عارف به حق آنها باشد، و در تمام احوال از ایشان اطاعت

ص: ۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۹ و ج ۳۶، ص ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۰۷، ح ۸۲۴۴؛ التفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۹۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۶۰ و ج ۳۶، ص ۹، ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۰۷، ح ۸۲۴۵؛ التفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۹۲.

کند، خدا او را از بهترین ساکنین بهشت قرار می دهد، و سعادت و لطف و عنایت خدا را در می یابد.

۵_ قَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام): مَنْ عَرَفَ حَقَّ أَبَوَيْهِ الْأَفْضَلَيْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، وَ أَطَا (عليهم السلام) أَحَقَّ طَاعَتِهِ قِيلَ لَهُ: تَبْحِجُ فِي أَى الْجَنَانِ شِئْتَ. (۱)

حضرت امام حسین (علیه السلام) فرمودند: هر کس حق دو پدر شایسته تر خود، محمد و علی (علیهما السلام) را بشناسد، و به حقیقت از ایشان اطاعت کند، به او می گویند: هر کجای بهشت که مایلی ساکن شو.

۶_ قَالَ عَلِيٌّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام): إِنْ كَانَ الْمَأْبُوتَانِ إِنَّمَا عَظُمَ حَقُّهُمَا عَلَى أَوْلَادِهِمَا، لِإِحْسَانِهِمَا إِلَيْهِمْ، فَإِحْسَانُ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ إِلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ أَجَلٌ وَ أَعْظَمُ، فَهُمَا بِأَنْ يَكُونَا أَبَوَيْهِمْ أَحَقُّ. (۲)

حضرت علی بن الحسین (علیهما السلام) فرمودند: اگر حق پدر و مادر زیاد است، به خاطر نیکی و احسان آنها به فرزند است، پس احسان و نیکی محمد و علی (علیهما السلام) به امت، بیشتر از آنها است، پس آن دو شایسته ترند که دو پدر امت باشند.

۷_ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام): مَنْ أَرَادَ أَنْ يَعْلَمَ كَيْفَ قَدْرُهُ عِنْدَ اللَّهِ، فَلْيَنْظُرْ كَيْفَ قَدْرُ أَبَوَيْهِ الْأَفْضَلَيْنِ عِنْدَهُ مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله) وَ عَلِيٍّ (علیه السلام). (۳)

ص: ۹۴

۱_ همان.

۲_ همان.

۳_ همان.

حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) فرمودند: هر کس می خواهد بداند چقدر در نزد خداوند متعال، مقام دارد، ببیند به دو پدر شایسته خود، حضرت محمّد (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام)، چه قدر احترام می گذارد.

ص: ۹۵

«... وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ»

و خداوند، رحمت خود را به هر کس بخواهد، اختصاص می دهد و خداوند، صاحب فضل بزرگ است.

عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنِ الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ»، قَالَ: الْمُخْتَصُّ بِالرَّحْمَةِ، نَبِيُّ اللَّهِ وَ وَصِيُّهُ وَ عِتْرَتُهُمَا (عليهما السلام)، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ مِائَةَ رَحْمَةٍ، تِسْعٌ وَ تِسْعُونَ رَحْمَةً عِنْدَهُ مِذْخُورَةٌ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ عِتْرَتِهِمَا، وَ رَحْمَةٌ وَاحِدَةٌ مَبْسُوطَةٌ عَلَى سَائِرِ الْمَوْجُودِينَ. (۱)

از حماد بن عثمان نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام) از قول پدرشان، از جد بزرگوارشان، از حضرت جعفر بن محمد (علیهما السلام) در باره آیه: «يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ»، فرمودند: کسانی که رحمت خدا به آنها اختصاص دارد، پیامبر اکرم و وصی او و عترت ایشان (علیهم السلام) هستند، همانا خداوند تعالی یکصد رحمت آفریده، که نود و نه قسمت آن، برای حضرت محمد و علی و عترت آنها (علیهم السلام) ذخیره شده است، و یک رحمت برای سایر مردم گشوده شده است.

ص: ۹۶

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۲، ح ۴۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۰۰، ح ۵۷۴؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۸۱؛ تفسیر کتر الدقائق، ج ۲، ص ۱۱۴.

«وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۖ فَأَيْنَمَا تُولُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ»

مشرق و مغرب، از آن خداست! و به هر سو رو کنید، خدا آنجاست! خداوند بی نیاز و داناست!

عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) أَنْتُمْ الصَّلَاةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ (عز وجل)؟ وَأَنْتُمْ الزَّكَاةُ؟ وَأَنْتُمْ الْحُجُّ؟

فَقَالَ: يَا دَاوُدُ! نَحْنُ الصَّلَاةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ (عز وجل)، وَنَحْنُ الزَّكَاةُ، وَنَحْنُ الصَّيَامُ، وَنَحْنُ الْحُجُّ، وَنَحْنُ الشَّهْرُ الْحَرَامُ، وَنَحْنُ الْبَلَدُ الْحَرَامُ، وَنَحْنُ كَعْبَةُ اللَّهِ، وَنَحْنُ قِبْلَةُ اللَّهِ، وَنَحْنُ وَجْهَ اللَّهِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «فَأَيْنَمَا تُولُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ»، وَنَحْنُ الْآيَاتُ، وَنَحْنُ الْبَيِّنَاتُ.

وَعَدُوْنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ (عز وجل): الْفَحْشَاءُ وَالْمُنْكَرُ وَالْبَغْيُ وَالْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ وَالْأَصْنَامُ وَالْأَوْثَانُ وَالْجِبْتُ وَالطَّاغُوتُ وَالْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخَنَزِيرِ.

يَا دَاوُدُ! إِنَّ اللَّهَ خَلَقَنَا، فَأَكْرَمَ خَلْقَنَا، وَفَضَّلَنَا وَجَعَلَنَا أَمْنَاءَهُ وَحَفَظَهُ وَخُزَانَهُ عَلَى مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ، وَجَعَلَ لَنَا أَضْدَادًا وَأَعْدَاءً، فَسَيِّمَانَا فِي كِتَابِهِ، وَكَنَّى عَنْ أَشْيَائِنَا بِأَحْسَنِ الْأَسْمَاءِ وَأَحَبِّهَا إِلَيْهِ، وَسَمَّى أَضْدَادَنَا وَأَعْدَاءَنَا فِي كِتَابِهِ، وَكَنَّى عَنْ أَشْيَائِهِمْ، وَضَرَبَ لَهُمُ الْأَمْثَالَ فِي كِتَابِهِ فِي أَبْغَضِ الْأَسْمَاءِ إِلَيْهِ، وَإِلَى عِبَادِهِ

از داود بن کثیر نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: آیا شما در قرآن نماز هستید و شما زکات و حج هستید؟

حضرت فرمودند: ای داود! ما در قرآن نماز و زکات، روزه، حج، ماه حرام و شهر حرام و کعبه و قبله و وجه الله هستیم، و خداوند فرموده: «فَأَيْنَمَا تُؤَلُّوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ»، ما آیات و بینات هستیم.

و دشمن ما در قرآن فحشاء و منکر و بغی و خمر و میسر و انصاف و ازلام و اصنام و اوثان و جبت و طاغوت و مردار و خون و گوشت خوگ هستند.

خداوند ما را آفرید و به ما امتیاز بخشید، ما را امانت و نگهبانان و خزینه داران آسمانها و زمین قرار داد، برای ما دشمنان و مخالفین قرار داد، ما را در کتاب خود نام برد، و از نامهای ما به بهترین چیزها که دوست داشت، کنایه آورد، دشمنان و مخالفین ما را نیز در کتاب خود به کنایه نام برد، به نام های بدترین چیزها در نزد خود، و نزد بندگان پرهیزگار.

ص: ۹۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۰۳، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۲، ح ۱۸۱؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۲۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۴۰۶.

«الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ»

آنان که کتابشان داده ایم و آن را چنانکه سزاوار آن است می خوانند، همینانند که به آن ایمان می آورند، و هر که بدان کافر شود ایشانند زیانکاران.

فی تفسیر العیاشی، عَنْ أَبِي وَلَّادٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ»، قَالَ: هُمُ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام). (۱)

در تفسیر عیاشی، از ابو ولاد نقل شده که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ»، سؤال کردم، حضرت

فرمودند: آنها ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۹۹

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۲۰۶، ح ۶۸۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۹، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۱۵، ح ۵۹۶؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۸۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۵۷، ح ۸۳؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۱۳۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۲۰، ح ۳۳۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۵، ح ۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۸، ح ۱۵۳۱.

«وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ»

و هنگامی که خداوند، ابراهیم را با وسایل گوناگونی آزمود. و او به خوبی از عهده این آزمایشها برآمد. خداوند به او فرمود: «من تو را امام و پیشوای مردم قرار دادم!» ابراهیم عرض کرد: «از دودمان من (نیز امامانی قرار بده!)» خداوند فرمود: «پیمان من، به ستمکاران نمی رسد!».

۱- عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ» مَا هَذِهِ الْكَلِمَاتُ؟

قَالَ (عليه السلام): هِيَ الْكَلِمَاتُ الَّتِي تَلَقَّاهَا آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَيْهِ، وَهُوَ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَبِّ! أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَعَلَى وَفَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ إِلَّا تُبَيِّنَ عَلَيَّ، فَتَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَابُ الرَّحِيمُ. (الحديث) (۱)

از مفصل بن عمر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خداوند: «و اذا ابتلی ابراهیم ربّه بکلمات فاتمهن» و هنگامی که ابراهیم را پروردگارش به کلماتی آزمایش کرد و آن را به پایان رسانید. پرسیدم، که این کلمات

ص: ۱۰۰

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۶۵، ح ۱۷۸؛ بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۱۷۷، ح ۲۴ و ج ۱۲، ص ۶۶، ح ۱۲ و ج ۲۴، ص ۱۷۷، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۶۰۳؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۸۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۸۳ و ج ۲، ص ۱۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۸، ح ۱۴۸ و ج ۱، ص ۱۲۰، ح ۳۳۸؛ الخصال، ج ۱، ص ۳۰۵، ح ۸۴؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۵۸، باب ۳۳، ح ۵۷؛ معانی الأخبار، ص ۱۲۶، ح ۱.

حضرت فرمودند: آنها سخنانی بود که حضرت آدم از جانب پروردگارش دریافت کرد و سپس بوسیله آنها توبه نمود و آنها عبارت بودند از این کلمات: یا رب اسألك بحق محمد و علی و فاطمه و الحسن و الحسين ألا تبت علی (پروردگارا به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین از تو درخواست می کنم که توبه مرا بپذیری) پس خداوند توبه او را پذیرفت که او بسیار توبه پذیر و مهربان است.

۲_ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ الرَّضَا (عليه السلام) بِمَرْوَ، فَاجْتَمَعْنَا فِي الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي يَدَيْ مَقْدَمِنَا، فَأَدَارُوا أَمْرَ الْإِمَامَةِ، وَ ذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِيهَا، فَدَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي (عليه السلام)، فَأَعْلَمْتُهُ خَوْضَ النَّاسِ فِيهِ، فَتَبَسَّمَ (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ! جَهْلُ الْقَوْمِ، وَ خِدْعُوا عَنْ آرَائِهِمْ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ يَقْبُضْ نَبِيَّهُ حَتَّى أَكْمَلَ لَهُ الدِّينَ وَ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، فِيهِ تَفْيَانُ كُلِّ شَيْءٍ، بَيْنَ فِيهِ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ الْحُدُودِ وَ الْأَحْكَامِ وَ جَمِيعَ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ النَّاسُ كَمَلًا...

... سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

إِنَّ الْإِمَامَةَ أَجَلٌ قَدَرًا وَ أَعْظَمُ شَأْنًا وَ أَعْلَى مَكَانًا وَ أَمْنَعُ جَانِبًا وَ أَبْعَدُ عَوْرًا مِنْ أَنْ يَبْلُغَهَا النَّاسُ بِعُقُولِهِمْ، أَوْ يَنَالُوهَا بِآرَائِهِمْ، أَوْ يَقِيمُوا إِمَامًا بِاخْتِيَارِهِمْ، إِنَّ الْإِمَامَةَ خَصَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهَا إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ (عليه السلام) بَعْدَ النَّبِيِّ وَ الْخُلَّةِ، مَرْتَبَةً ثَالِثَةً وَ فَضِيلَةً شَرَفَتْ بِهَا، وَ أَشَادَ بِهَا ذِكْرَهُ، فَقَالَ: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا»، فَقَالَ الْخَلِيلُ (عليه السلام) سُرُورًا بِهَا: «وَمِنْ ذُرِّيَّتِي»، قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ»، فَأَبْطَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ إِمَامَةَ

كُلِّ ظَالِمٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ صَارَتْ فِي الصَّفْوَةِ (عليهما السلام). (الحديث) (۱)

از عبد العزیز بن مسلم نقل است که گفت: در زمان حضرت علی بن موسی الرضا (صلی الله علیه و آله و سلم) در مرو بودیم، از ابتدای ورود ما، روز جمعه ای، در مسجد جامع آن شهر گرد آمده بودیم، که مردم در باره امامت و اختلافات زیاد مردم در آن مورد، بحث و گفتگو می کردند، من نزد آقا و سرورم حضرت رضا (علیه السلام) رفتم، و گفتگوهای مردم را، به عرض ایشان رساندم، حضرت تبسمی کردند و سپس فرمودند: ای عبد العزیز! مردم اطلاعی ندارند، از دین خود فریب خورده و گمراه شده اند، خداوند تبارک و تعالی پیامبر خود را قبض روح نکرد، مگر بعد از اینکه دین را برای او کامل گردانید، و قرآن را، که بیان همه چیز در آن است، بر او نازل فرمود، حلال و حرام، حدود و احکام و آنچه مردم به آن نیاز دارند را، به طور تمام و کمال، در آن بیان فرمود و ...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید، که فرمودند:

همانا امامت، قدرش بالاتر، و شأنش بزرگتر، و جایگاهش بلندتر، و محیطش منیع تر، و غوطه ور شدن در آن دوردست تر از آن است که مردم بتوانند با عقلهایشان به آن برسند، و یا با رأی هایشان انتخابش کنند، و یا به اختیار خودشان، امامی را تعیین نمایند.

امامت، همان است که خداوند، ابراهیم خلیل را، پس از نبوت و خلت با سؤمین رتبه، مخصوصش فرمود، و با این مقام او را بسیار گرامی داشت، و در قرآنش بدان

ص: ۱۰۲

۱- _ الأُمَالِی (لِلصَّدُوقِ)، ص ۶۷۴، المَجْلِس ۷۹، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۱۲۰، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۲۲، ح ۶۰۷؛ عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۲۱۶، باب ۲۰، ح ۱؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۲۱۶، ح ۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۵، ح ۳۲؛ معانی الأخبار، ص ۹۶، ح ۲.

اشاره نموده، می فرماید: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا»، (من تو را برای مردم، امام قرار خواهم داد)، حضرت ابراهیم (علیه السلام)، که به خاطر رسیدن به این مقام، بسیار شاد و خرسند شده بود، عرض کرد: «وَمِنْ ذُرِّيَّتِي»، یعنی: آیا از فرزندان من نیز، امام قرار می دهی؟ و خداوند فرمود: «لَا- يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ»، یعنی: عهد من، (یعنی امامت) در دسترس ستمگران، قرار نمی گیرد.

با این آیه، امامت هر ستمگری، تا روز قیامت، باطل شد، و خداوند متعال آن را، در برگزیدگان و پاکان از فرزندان حضرت ابراهیم (علیه السلام)، قرار داد.

ص: ۱۰۳

«وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ»

و ابراهیم و یعقوب، فرزندان خود را به این آیین، وصیت کردند (و هر کدام به فرزندان خویش گفتند:) «فرزندان من! خداوند این آیین پاک را برای شما برگزیده است و شما، جز به آیین اسلام، از دنیا نروید!»

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ»، بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ (۱).

حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، در باره فرمایش خدای (عز وجل): «وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ»، فرمودند: یعنی حضرت ابراهیم و یعقوب (علیهما السلام)، فرزندان خود را به ولایت حضرت علی (عليه السلام)، سفارش کردند.

ص: ۱۰۴

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۱، ح ۴۸ و ج ۳۸، ص ۴۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۳۶، ح ۶۴۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۸۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۱۶۳؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۲۵۳.

«صِبْغَةَ اللَّهِ ۖ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً ۖ وَنَحْنُ لَهُ ۖ عَابِدُونَ»

رنگِ خدایی، و چه رنگی از رنگِ خدایی بهتر است؟! و ما تنها او را عبادت می کنیم.

۱- فی تفسیر العیاشی، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «صِبْغَةَ اللَّهِ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً»، قَالَ: الصَّبْغَةُ مَعْرِفَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، بِالْوَلَايَةِ فِي الْمِيثَاقِ. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «صِبْغَةَ اللَّهِ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً»، فرمودند: رنگِ الهی، معرفت امیر المؤمنین (علیه السلام) به ولایت، در زمان عهد و میثاق است.

۲- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «صِبْغَةَ اللَّهِ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً»، قَالَ: صَبَغَ الْمُؤْمِنِينَ بِالْوَلَايَةِ فِي الْمِيثَاقِ. (۲)

ص: ۱۰۵

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳، ص ۲۸۱، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۳۹، ح ۶۶۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۶۲، ح ۱۰۹.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۳۸، ح ۶۵۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۱۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۳۲، ح ۳۹۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۵۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۷، ح ۵۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۳، ح ۱۵۴۶.

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای (عز وجل): «صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً»، فرمودند: رنگی که خداوند، مؤمنین را، در زمان عهد و میثاق، بر آن سرشته است، ولایت است.

ص: ۱۰۶

«وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...»

همان گونه شما را نیز، امت میانه ای قرار دادیم، تا بر مردم گواه باشید و پیامبر هم بر شما گواه است.

۱- عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»، قَالَ: نَحْنُ الْأَئِمَّةُ الْوَسَطُ، وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَحُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ. (۱)

از بُریدِ عَجَلِی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره ی فرمایش خدای تبارک و تعالی: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ»، سؤال کردم، پس آن حضرت فرمودند: ما ئیم امت و گروهی که افضل امت ها و اشرف ایشانیم، و گواهان خدا بر خلقش، و حجت های او در زمینش، ما هستیم.

۲- عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِيَّاَنَا عَنَى بِقَوْلِهِ: «لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»، فَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) شَاهِدٌ عَلَيْنَا، وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَحُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ وَنَحْنُ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ

ص: ۱۰۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۴۲، ح ۲۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۴۳، ح ۶۶۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۶۳، ح ۱۱.

فِيهِمْ: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا».(۱)

از سلیم بن قیس هلالی نقل است که گفت: حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: همانا خداوند در این سخن خود: «لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»، ما را اراده فرموده است، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) گواه بر ما هستند، و ما گواهان خدا بر مردم، و حجت او در زمینش هستیم، و ما همان کسانی هستیم که خداوند درباره آنان فرموده: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا».

ص: ۱۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۴۴۱ و ج ۲۳، ص ۳۳۴؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۹۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۳۴، ح ۴۰۶؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۱۹، ح ۱۲۹؛ کتاب سلیم بن قیس الهلالی، ج ۲، ص ۹۴۴، ح ۸۰؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۷.

«إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ»

کسانی که دلایل روشن، و وسیله هدایتی را که نازل کرده ایم، بعد از آنکه در کتاب برای مردم بیان نمودیم، کتمان کنند، خدا آنها را لعنت می کند و همه لعن کنندگان نیز، آنها را لعن می کنند.

فی تفسیر العیاشی، عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام): «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ»، فِي عَلِيٍّ (علیه السلام). (۱)

تفسیر عیاشی روایت نموده که حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ»، فرمودند: این آیه در باره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده است.

ص: ۱۰۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲، ص ۷۶، ح ۵۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۶۵، ح ۷۳۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۷۱، ح ۱۳۶؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۲۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۴۸، ح ۴۷۳؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۷.

«إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا رَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ۝ ۱۶۶ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّا كَرِهَ فَنَتَّبِعَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّأُوا مِنَّا ۝ كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۝ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ۝ ۱۶۷»

آنگاه که پیشوایان از پیروان بیزاری نمایند و عذاب را ببینند و رشته های پیوندشان گسسته گردد. (۱۶۶) و آنان که پیروی کردند گویند: کاش ما را بازگشتی می بود تا از آنها بیزاری می نمودیم چنانکه از ما بیزاری نمودند. خداوند اینگونه کردارهایشان را مایه پشیمانی و اندوه به آنان می نمایاند و هرگز از آتش دوزخ بیرون نیابند. (۱۶۷)

۱- عَنْ أُيَّانَ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ مِنْ بَطْنَانِ الْعَرْشِ: أَيْنَ خَلِيفَةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ؟

فَيَقُومُ دَاوُدُ النَّبِيُّ (عليه السلام)، فَيَأْتِي النَّدَاءَ مِنْ قَبْلِ اللَّهِ (عز وجل): لَسْنَا بِإِيَّاكَ أَرْدْنَا، وَإِنْ كُنْتَ لِلَّهِ خَلِيفَةً، ثُمَّ يَنَادِي ثَانِيَةً: أَيْنَ خَلِيفَةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ؟

فَيَقُومُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، فَيَأْتِي النَّدَاءَ مِنْ قَبْلِ اللَّهِ (عز وجل): يَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ! هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ خَلِيفَةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، وَحُجَّتُهُ عَلَى عِبَادِهِ، فَمَنْ تَعَلَّقَ بِحَبْلِهِ فِي دَارِ الدُّنْيَا، فَلْيَتَعَلَّقْ بِحَبْلِهِ فِي هَذَا الْيَوْمِ، يَسْتَضِيءُ بِنُورِهِ، وَلْيَتَّبِعْهُ إِلَى دَرَجاتِ الْعُلَى مِنَ الْجَنَانِ، قَالَ: فَيَقُومُ أَنَاسٌ قَدْ تَعَلَّقُوا بِحَبْلِهِ فِي دَارِ الدُّنْيَا فَيَتَّبِعُونَهُ إِلَى الْجَنَّةِ، ثُمَّ يَأْتِي النَّدَاءَ مِنْ قَبْلِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ: أَلَا مَنْ أَنتُمْ بِإِمَامٍ فِي دَارِ الدُّنْيَا، فَلْيَتَّبِعْهُ إِلَى حَيْثُ يَذْهَبُ بِهِ، فَحِينَئِذٍ يَتَّبِعُ «الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا رَأَوُا الْعَذَابَ

وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ»، «وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأُ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤْنَا مِنْكَ كَذَلِكَ يَرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَ مَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ».(۱)

از ابان بن عثمان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: وقتی که روز قیامت فرا می رسد منادی از درون عرش، ندا می دهد: خلیفه خداوند در زمینش کجاست؟

پس داود پیامبر (علیه السلام) برمی خیزد، پس از جانب خداوند (عز وجل) ندا می آید: منظور ما تو نیستی، هر چند که تو خلیفه خداوند بوده ای، بار دوم ندا می رسد: خلیفه خداوند در زمینش کجاست؟

در این هنگام، امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) برمی خیزد، از جانب خدای (عز وجل) ندا می رسد: ای آفریدگان، این علی بن ابی طالب خلیفه خدا در زمین او، و حجتش بر بندگان او است، پس هر که در دنیا به ریسمان (ولایت) او آویخته، امروز نیز به ریسمان او بیاویزد، تا از نور او روشنی گیرد، و به دنبال او به درجات بلند بهشتی راه یابد.

حضرت فرمودند: پس گروهی از مردم که در دنیا به ریسمان (ولایت) او آویخته بودند برخاسته، و به دنبال آن حضرت، به بهشت می روند. سپس از جانب خداوند جلّ جلاله ندا رسد: آگاه باشید! هر کس در دنیا به دنبال پیشوائی راه افتاده (امروز نیز) به دنبال او به هر جا که بخواهد و او را ببرد، راه بیفتد.

ص: ۱۱۱

۱- _ الأُمالی (للطوسی)، ص ۶۳، مجلس ۳، ح ۱ و ص ۹۹، مجلس ۴، ح ۷؛ الأُمالی (للمفید)، ص ۲۸۵، مجلس ۳۴، ح ۳؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۰، ح ۳ و ج ۳۱، ص ۶۵۲، ح ۱۹۴ و ج ۴۰، ص ۳، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۶۸، ح ۷۵۱؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۲؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۸۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۲۱۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۵۰، ح ۴۸۵؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۱۴۱.

اینجاست که «پیشوایان از پیروان بیزاری جویند، و عذاب را ببینند، و همه اسباب و وسائل از دسترسی آنان دور و بریده باشد»، «و پیروان آنان گویند: ای کاش ما را بازگشتی بود (به دنیا) تا از آنان بیزاری می جستیم، همان گونه که از ما بیزاری جستند، این چنین خداوند اعمال آنان را، حسرت بر آنان بنمایاند، و آنان از آتش دوزخ بیرون نخواهند شد».

۲- عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ؟» قَالَ: عِدُّوْ (أَعْدَاءُ) عَلِيٍّ (عليه السلام)، هُمْ الْمُخَلَّدُونَ فِي النَّارِ، أَبَدَ الْأَبَدِينَ وَ دَهْرَ الدَّاهِرِينَ. (۱)

از منصور بن حازم نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: منظور از آیه: «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ»، چیست؟ حضرت فرمودند: آنها، دشمنان حضرت علی (علیه السلام) هستند، که همواره در آتش جهنم، در عذابند، و در آن جاودان می مانند.

ص: ۱۱۲

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۶۲، ح ۳۷ و ج ۳۰، ص ۲۲۱، ح ۸۷ و ج ۳۱، ص ۶۴۸، ح ۱۸۱ و ج ۶۹، ص ۱۳۵، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۷۰، ح ۷۵۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۷۳، ح ۱۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۲۱۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۴۸۸.

«... يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ»

خدا برای شما آسانی می خواهد و برای شما دشواری نمی خواهد، و تا شمار آن را تمام کنید و خدای را به پاس آنکه شما را راه نمود به بزرگی بستاید و باشد که سپاس گزارید.

۱- فی تفسیر فرات بن ابراهیم: عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ»، قَالَ: فَذَلِكَ الْيُسْرُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

در تفسیر فرات بن ابراهیم، آمده: از یونس بن یعقوب نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ»، فرمودند: آسایش و راحتی، حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (عليه السلام) هستند.

۲- عَنْ الْبَاقِرِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ»، قَالَ:

ص: ۱۱۳

«الْيُسْرُ» أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ «الْعُسْرُ» فَلَانٌ وَ فَلَانٌ. (١)

از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) روایت است که در باره فرمایش خدای متعال: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ»، فرمودند: آسایش امیر المؤمنین (عليه السلام) است، و سختی و دشواری فلان و فلان هستند.

ص: ۱۱۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۲۳، ح ۱۱۳ و ج ۳۶، ص ۱۰۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۹۳، ح ۸۶۸؛ مناقب آل أبی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۳.

«... وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى ۖ وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

و نیکی آن نیست که به خانه ها از پشت آنها در آید، و لیکن نیکی از آن کس است که پرهیزگاری کند، پس به خانه ها از درهای آنها در آید و از خدا پروا کنید، باشد که رستگار شوید.

عَنْ أَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَجَاءَ ابْنُ الْكَوَّاءِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! مِنَ الْبُيُوتِ فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَ أَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا»؟ قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): نَحْنُ الْبُيُوتُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا أَنْ تُؤْتَى مِنْ أَبْوَابِهَا، نَحْنُ بَابُ اللَّهِ وَ بُيُوتُهُ الَّتِي يُؤْتَى مِنْهُ، فَمَنْ تَابَعَنَا وَ أَقْرَبَ بَوْلَانَتَنَا فَقَدْ أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا، وَ مَنْ خَالَفَنَا وَ فَضَّلَ عَلَيْنَا غَيْرَنَا فَقَدْ أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا. (الحديث) (۱)

اصبغ بن نباته گفت: خدمت امیر المؤمنین (علیه السلام) نشسته بودم که ابن کواء وارد شد، عرض کرد: یا امیر المؤمنین! معنی این آیه چیست: «وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَ أَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا»، حضرت فرمودند: ما همان خانه هائی هستیم که خداوند دستور داده از درب آن وارد شوید، ما باب الله و بیوت

ص: ۱۱۵

۱- _ الإحتجاج (للطبرسی)، ج ۱، ص ۲۲۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۸، ح ۹ و ج ۲۴، ص ۲۴۸، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۰۸، ح ۹۱۶؛ تأویل الآیات، ص ۹۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۴۲، ح ۱۷۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۷۷، ح ۶۲۰.

خدائیم، که از اینجا باید به سوی او رفت، هر کس با ما بیعت کند و اقرار به ولایت ما آورد از درب خانه وارد شده، و هر که مخالف ما باشد و دیگری را بر ما مقدّم دارد از پشت وارد خانه شده است.

ص: ۱۱۶

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ»

بعضی از مردم، جان خود را به خاطر خشنودی خدا می فروشند و خداوند نسبت به بندگان مهربان است.

۱- عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) حِينَ بَاتَ عَلَى فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) (۱)

از حکیم بن جبیر نقل است که گفت: حضرت علی بن حسین (علیهما السلام) در باره فرمایش خداوند (عز وجل): «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»، فرمودند: این آیه در باره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده، هنگامی که در شب هجرت رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) در بستر آن حضرت خوابیدند.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: بَاتَ عَلِيٌّ (عليه السلام) لَيْلَةَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِلَى الْمُشْرِكِينَ عَلَى فِرَاشِهِ لِيَعْمَى عَلَى قُرَيْشٍ، وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ

ص: ۱۱۷

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۴۴۶، مجلس ۱۶، ح ۲؛ بحار الأنوار، ج ۱۹، ص ۵۴، ح ۱۲؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۱، ص ۴۴۲، ح ۱۰۷۲؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۱، ص ۱۳۵، ح ۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۰۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۰۴، ح ۷۵۷.

از ابن عباس نقل است که گفت: شبی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به سوی مشرکان خارج شدند، علی (علیه السلام) در بسترشان خوابیدند تا قریش را از کشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) منحرف سازد و در این باره این آیه نازل شد: «بعضی از مردم در طلب خشنودی خدا جان خود را می فروشند».

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَبِي رَافِعٍ وَ هِنْدِ بْنِ أَبِي هَالَةَ، أَنَّهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله) أَوْحَى اللَّهُ إِلَى جِبْرِئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ أَنِّي آخِيتُ بَيْنَكُمَا وَ جَعَلْتُ عُمَرَ أَخِيَدِكُمَا أَطْوَلَ مِنْ عُمَرِ صَاحِبِهِ، فَأَيُّكُمَا يُؤْثِرُ أَخَاهُ؟ فَكِلَاهُمَا كَرِهَا الْمَوْتَ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِمَا أَلَّا كُتِبَ لِمِثْلٍ مِثْلٌ وَلِيَّ عَلَى ابْنِ أَبِي طَالِبٍ آخِيَةٌ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ فَأَثَرُهُ بِالْحَيَاةِ عَلَى نَفْسِهِ ثُمَّ ظَلَّ أَوْ رَقَدَ عَلَى فِرَاشِهِ يَقِيهِ بِمُهِجَتِهِ اهْبِطَا إِلَى الْأَرْضِ جَمِيعًا فَاحْفَظَاهُ مِنْ عَدُوِّهِ فَهَبَطَ جِبْرِئِيلُ فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ وَ مِيكَائِيلُ عِنْدَ رِجْلَيْهِ وَ جَعَلَ جِبْرِئِيلُ يَقُولُ: يَخْ بَخْ مَنْ مِثْلُكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ وَ اللَّهُ يَبَاهِي بِكَ الْمَلَائِكَةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ اِئْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» (۲).

از ابن عباس و ابی رافع و هند بن ابی هاله روایت است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: خداوند به جبرئیل و میکائیل وحی کرد: همانا من شما دو نفر را برادر هم قرار

ص: ۱۱۸

۱- _ احقاق الحق، ج ۲۰، ص: ۱۱۰؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۲۵۲، مجلس ۹، ح ۴۳؛ بحار الأنوار، ج ۱۹، ص ۵۶، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۴۳، ح ۱۰۷۵.

۲- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۴۶۹، مجلس ۱۶، ذیل ح ۳۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۴۳، ذیل ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۴۴، ح ۱۰۸۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۲۳؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۶۵.

داده ام و عمر یکی از شما را از دیگری طولانی تر کرده ام، پس کدام یک از شما دیگری را به زنده بودن بر می گزیند؟ هر دو تای آنان زندگی را انتخاب کردند و آن را برای خود خواستند، پس خداوند به آنان وحی کرد که چرا شما مانند علی بن ابی طالب نیستید، او را با پیامبر خودم محمد برادر کردم پس او در بستر محمد خوابید تا او را با جان خود حفظ کند، شما به زمین فرود آیید و او را از دشمنش حفظ کنید، پس جبرئیل نزد سر او و میکائیل نزد پاهای او قرار گرفتند و جبرئیل ندا می داد: آفرین به کسی مانند تو که خداوند با وجود تو به فرشتگان مباحثات می کند، پس خدا این آیه را نازل کرد: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ».

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ»

ای کسانی که ایمان آورده اید همگی در صلح و آشتی درآیید! و از گامهای شیطان، پیروی نکنید که او دشمن آشکار شماست.

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَمِعْتُ الصَّادِقَ (عليه السلام) يَقُولُ فِي قَوْلِهِ (عز وجل): «ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً»، قَالَ: ادْخُلُوا فِي وَلَآئِهِ عَلَىٰ بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، «وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ»، أَيْ لَا تَتَّبِعُوا غَيْرَهُ. (۱)

از محمد بن ابراهیم نقل است که گفت: شنیدم از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند (عز وجل): «ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً»، فرمودند: در ولایت علی بن ابی طالب (علیهما السلام)، داخل شوید، «وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ»، یعنی از غیر او پیروی نکنید.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ»، قَالَ: أَتَدْرِي مَا السَّلَامُ؟ قَالَ: قُلْتُ: أَنْتَ أَعْلَمُ! قَالَ: وَلَمَّا يَهُ عَلَىٰ وَ الْمَائِمَةِ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: وَ «خُطَوَاتُ الشَّيْطَانِ»، وَ

ص: ۱۲۰

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۲۹۹، مجلس ۱۱، ح ۳۸؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۲، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۴۶، ح ۱۰۸۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۹۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۱۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۰۵، ح ۷۶۶.

ابو بصیر گفت: از حضرت صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَ لَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ»، ای مؤمنین همگی داخل در سلم شوید و پیروی از گامهای شیطان ننمائید، فرمودند: میدانی سلم چیست؟ عرض کردم: شما بهتر می دانید! فرمودند: ولایت علی و ائمه (علیهم السلام) جانشینان بعد از او، می باشد، و فرمودند: «خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ»، به خدا قسم! ولایت فلانی و فلانی است.

۳- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ بَلَالٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليهما السلام)، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) عَنْ جَبْرِئِيلَ عَنْ مِيكَائِيلَ عَنْ إِسْرَافِيلَ عَنِ اللُّوحِ عَنِ الْقَلَمِ، قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ (عز وجل): وَلَايَةُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ حِصْنِي فَمَنْ دَخَلَ حِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي. (۲)

علی بن بلال، از حضرت علی بن موسی الرضا (علیهما السلام)، از موسی بن جعفر (علیهما

السلام)، از جعفر بن محمد (علیهما السلام)، از محمد بن علی (علیهما السلام)، از علی بن حسین (علیهما

السلام)، از حسین بن علی (علیهما السلام)، از علی بن ابی طالب (علیهما السلام)، از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از جبرئیل، از میکائیل، از اسرافیل، از لوح از قلم، روایت نموده که خداوند عز و جل می فرماید: ولایت و دوستی علین ابی طالب قلعه محکم من است، هر کس در آن داخل شود، از عذابم در امان است.

ص: ۱۲۱

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۲۰۷، ح ۶۹۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۹، ح ۱ و ج ۳۱، ص ۶۰۴، ح ۵۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۴۶، ح ۱۰۸۸؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۴۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۰۲، ح ۲۹۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۰۶، ح ۷۶۷.

۲- _ الأمالی (للصدوق)، ص ۲۳۵، مجلس ۴۱، ح ۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۴۶، ح ۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۱۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۹، ح ۵۰؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۳۶، باب ۳۸، ح ۱.

«... وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»

و خداوند هر که را بخواهد به راه راست هدایت می کند.

عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلَا تَشِيتُ خَلِيفُ عَلِيٍّ؟ قَالَ: إِنْ تَوَلَّوْا عَلِيًّا، تَجِدُوهُ هَادِيًا مَهْدِيًا يَسِيلُكُمْ بِكُمْ الطَّرِيقَ الْمُسْتَقِيمَ. (۱)

از حذیفه بن یمان نقل است که گفت: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) پرسیدند: یا رسول الله! آیا برای خلافت علی (علیه السلام) را نصب نمی کنید؟ حضرت فرمودند: اگر شما او را به ولایت و خلافت انتخاب کنید، او را هادی و مهدی خویش می یابید، که شما را به راه مستقیم، سوق می دهد.

ص: ۱۲۲

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۲۲۳، ح ۴۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۳۸، ذیل ح ۹۸؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۱۵۵ و ص ۱۶۱.

«حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»

بر نمازها و نماز میانه مواظبت کنید، و خاضعانه برای خدا به پا خیزید.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»، قَالَ: الصَّلَاةُ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنَ (عليهما السلام)، وَ الْوُسْطَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»، طَائِعِينَ لِلْأُتَمَّةِ. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای تعالی: «حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»، فرمودند: نماز، رسول خدا و امیر المؤمنین و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام) هستند، و نماز میانی، حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند، «وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»، یعنی در راه اطاعت ائمه (علیهم السلام)، بپا خیزید.

ص: ۱۲۳

۱- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۹۸، ح ۱۳۲۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۲۸، ح ۴۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۳۷، ح ۹۴۱.

«تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ۚ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْتَلَمَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ ءَامَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْتَلَمُوا وَلَكِنْ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ»

بعضی از آن رسولان را بر بعضی دیگر برتری دادیم برخی از آنها، خدا با او سخن می گفت و بعضی را درجاتی برتر داد و به عیسی بن مریم، نشانه های روشن دادیم و او را با «روح القدس» تأیید نمودیم، و اگر خدا می خواست، کسانی که بعد از آنها بودند، پس از آن همه نشانه های روشن که برای آنها آمد، جنگ و ستیز نمی کردند، ولی این امتهای بودند که با هم اختلاف کردند بعضی ایمان آوردند و بعضی کافر شدند، اگر خدا می خواست، با هم پیکار نمی کردند ولی خداوند، آنچه را می خواهد، انجام می دهد.

۱- عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ الَّذِينَ تَقَاتِلُهُمْ، الدَّعْوَةُ وَاحِدَةٌ، وَ الرَّسُولُ وَاحِدٌ، وَ الصَّلَاةُ وَاحِدَةٌ، وَ الْحُجُّ وَاحِدٌ، فَبِمَ نُسَمِّيهِمْ؟

قَالَ: سَمَّيَهُمْ بِمَا سَمَّاهُمُ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ، فَقَالَ: مَا كُلُّ مَا فِي كِتَابِ اللَّهِ أَغْلَمُهُ.

قَالَ: أَمَّا سَمِعْتَ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَ رَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَ آتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَ أَيَّدْنَاهُ

بِرُوحِ الْقُدُسِ وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَ مِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ؟
 فَلَمَّا وَقَعَ الْاِخْتِلَافُ كُنَّا نَحْنُ أَوْلَى بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بِالنَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) وَ بِالْكِتَابِ، وَ بِالْحَقِّ، فَنَحْنُ الَّذِينَ آمَنُوا، وَ هُمُ
 الَّذِينَ كَفَرُوا، وَ شَاءَ اللَّهُ قِتَالَهُمْ بِمَشِيَّتِهِ وَ إِرَادَتِهِ. (۱)

از اصبح بن نباته روایت است که گفت: مردی نزد حضرت علی (علیه السلام) آمد و گفت: ای امیر مؤمنان! این گروه که شما با آنها می جنگید، در دعوت (توحید)، و فرستاده، و نماز، و حج با ما یکی هستند، پس (اگر مسلمان نیستند)، آنها را چه بنامیم؟ حضرت فرمودند: آنها را به همان نامی بخوانید، که خداوند در کتاب خود ایشان را نامیده است، عرض کردم: من به هر آنچه در قرآن آمده، آگاهی ندارم، حضرت فرمودند: آیا نشنیده ای که خداوند می فرماید: «تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ...»، این پیامبران را برخی بر بعضی برتری و فضیلت دادیم ...

تا آنجا که فرماید: «... وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَ مِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ...»، و اگر خدا می خواست پس از فرستادن پیامبران و معجزات آشکار، مردم با یکدیگر در مقام خصومت و قتال بر نمی آمدند. ولی با یکدیگر به اختلاف و دشمنی برخاستند، و برخی ایمان آورده و برخی کافر شدند.

پس هنگامی که اختلاف واقع شد، ما سزاوارترین اشخاص به خداوند و پیامبر و کتاب

ص: ۱۲۵

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۱۹۷، مجلس ۷، ح ۳۹؛ الأُمَالِي (للمفيد)، ص ۱۰۱، مجلس ۱۲، ح ۳؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۱۰۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۹، ص ۴۵۵ و ج ۳۲، ص ۳۱۹، ح ۲۹۰ و ص ۴۹۳، ح ۴۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۱۴، ح ۱۳۷۸؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۹۱؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۱، ص ۶۲، ح ۱۲۴۲۷.

و حق، بودیم، پس ما کسانی هستیم که ایمان آورده ایم، و آنان کسانی هستند که کافر شدند، و خدا خواست که با مشیت و اراده ی او، با آنان به مقابله و جنگ بپردازیم.

۲- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَا خَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا أَفْضَلَ مِنِّي، وَ لَا أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنِّي، قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَنْتَ أَفْضَلُ أَمْ جَبْرِئِيلُ؟ فَقَالَ (صلى الله عليه و آله) يَا عَلِيُّ! إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَضَّلَ أَنْبِيَاءَهُ الْمُؤَسِّلِينَ عَلَى مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ، وَ فَضَّلَنِي عَلَى جَمِيعِ النَّبِيِّينَ وَ الْمُؤَسِّلِينَ، وَ الْفَضْلُ بَعْدِي لَكَ، يَا عَلِيُّ! وَ لِلْأَئِمَّةِ مِنْ بَعْدِكَ، وَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَخُدَّامُنَا وَ خُدَّامُ مُحِبِّينَا. (۱)

حضرت امیر المؤمنین، علی (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: خداوند، کسی را برتر و گرامی تر از من نیافریده است، حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: پس من عرض کردم: ای رسول خدا! آیا شما برتر هستید یا جبرئیل؟

پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! خداوند، پیامبران مرسل خود را بر ملائکه مقربین فضیلت و برتری داده، و مرا بر همه ی پیامبران و مرسلین فضیلت و برتری داده است، و این فضیلت، بعد از من، ای علی! از برای تو و ائمه ی بعد از تو، می باشد، و همانا ملائکه، خادمان ما، و خادمان دوستان و محبان ما هستند.

ص: ۱۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۱۸، ص ۳۴۵، ح ۵۶ و ج ۲۶، ص ۳۳۵، ح ۱ و ج ۵۷، ص ۳۰۳، ح ۱۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۸۳۵؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۸۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۹۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۵۴، ح ۱۰۱۲ و ج ۳، ص ۱۷۵، ۲۵۴؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۵، ح ۱؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۶۲، ح ۲۲؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۵۴، ح ۴.

«... فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا ۖ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»

به دستگیره محکمی چنگ زده است، که گسستن برای آن نیست. و خداوند، شنوا و داناست.

۱- قَالَ الرضا(عليه السلام): قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَمَسَّكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى، فَلْيَتَمَسَّكَ بِحُبِّ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ أَهْلِ بَيْتِي. (۱)

امام رضا(عليه السلام) روایت کرده اند که رسول خدا(صلى الله عليه و آله) فرمودند: هر کس دوست دارد که به دستاویز محکمی چنگ بزند، پس باید به دوستی و محبت علی(عليه السلام) و اهل بیت من(عليهما السلام)، چنگ زند.

۲- عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرضا(عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آيَاتِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرْكَبَ سَفِينَةَ النِّجَاهِ، وَيَسْتَمْسِكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى، وَيَعْتَصِمَ بِحَبْلِ اللَّهِ الْمَتِينِ، فليُوالِ عَلِيًّا بَعْدِي وَلِيَعَادَ عِدُوَّهُ، وَلِيَأْتَمَّ بِالْأَيْمَةِ الْهَيْدَاهِ مِنْ وَلَدِهِ، فَإِنَّهُمْ خُلَفَائِي وَأَوْصِيَائِي وَحُجَجُ اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ بَعْدِي، وَ سَادَةُ أُمَّتِي، وَ قَادَةُ

ص: ۱۲۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۷۹، ح ۱۴؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۱۰۲؛ عیون أخبار الرضا(عليه السلام)، ج ۲، ص ۵۸، ح ۲۱۶؛ مناقب آل أبي طالب(عليهم السلام)(لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۶.

الْآتِقِيَاءِ إِلَى الْجَنَّةِ حَزْبُهُمْ حَزْبِي وَ حَزْبِي حَزْبُ اللَّهِ وَ حَزْبُ أَعْدَائِهِمْ حَزْبُ الشَّيْطَانِ. (۱)

از حضرت رضا (علیه السلام) روایت است، از اجداد گرامی شان (علیهما السلام)، از امیر المؤمنین (علیه السلام) که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هر که دوست دارد، سوار کشتی نجات شود و به دستگیره محکم چنگ زند و به ریسمان محکم الهی درآویزد، پس باید بعد از من علی را دوست بدارد و دشمن او را دشمن بدارد، و باید به ائمه هدایت از اولاد او، اقتدا کند که ایشان خلفاء و اوصیاء منند و حجج الهی بر خلق بعد از من هستند و سادات امت منند و پیشرو انبیاء به سوی بهشتند، حزب ایشان حزب من است و حزب من حزب حق تعالی، و حزب اعداء ایشان حزب شیطان است.

ص: ۱۲۸

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۵۵؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۱۹، مجلس ۵، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۴۴، ح ۱۰۰ و ج ۳۸، ص ۹۲، ح ۵؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۴۴۰، ح ۵؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۹۲، ح ۴۳؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۲، ص ۲۹۵.

«إِلَّا لِلَّهِ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»

خداوند، ولی و سرپرست کسانی است که ایمان آورده اند آنها را از ظلمتها، به سوی نور بیرون می برد. (اما) کسانی که کافر شدند، اولیای آنها طاغوتها هستند که آنها را از نور، به سوی ظلمتها بیرون می برند آنها اهل آتشند و همیشه در آن خواهند ماند.

۱- قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا»، بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) «أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ»، نَزَلَتْ فِي أَعْدَائِهِ وَ مَنْ تَبَّ (عليهم السلام) أَخْرَجُوا النَّاسَ مِنَ النُّورِ، وَ النُّورَ وَلَايَةُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَصَارُوا إِلَى الظُّلْمَةِ وَلَايَةِ أَعْدَائِهِ. (۱)

امام باقر (عليه السلام) در باره فرمایش خدای متعال که فرمود: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا»، فرمودند: کسانی که به ولایت و امامت حضرت علی ابن ابیطالب (عليه السلام) کفر ورزیدند رهبران ایشان عصیانگر و طاغوتند، این آیه در باره دشمنان امیر مؤمنان (عليه السلام) و پیروان ایشان نازل شده است، که مردم را از روشنائی خارج کردند، و روشنائی همان ولایت حضرت علی (عليه السلام) است، پس دشمنان ولایت و امامت به سوی تاریکی رفته و جزو پیروان عصیانگران و طاغوت شدند.

ص: ۱۲۹

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۲۵، ح ۱۴۲۰؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۱.

۲_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): إِنِّي أَخَالِطُ النَّاسَ، فَيَكْثُرُ عَجَبِي مِنْ أَقْوَامٍ لَا يَتَوَلَّوْنَكُمْ، وَ يَتَوَلَّوْنَ فَلَانًا وَ فَلَانًا، لَهُمْ أَمَانَةٌ وَ صِدْقٌ وَ وَفَاءٌ، وَ أَقْوَامٌ يَتَوَلَّوْنَكُمْ، لَيْسَ لَهُمْ تِلْكَ الْأَمَانَةُ وَ لَا الْوَفَاءُ وَ الصَّدْقُ.

قَالَ: فَاسْتَوَى أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) جَالِسًا، فَأَقْبَلَ عَلَى كَالْغَضْبَانِ، ثُمَّ قَالَ: لَا دِينَ لِمَنْ دَانَ اللَّهُ بِوَلَايَةِ إِمَامٍ جَائِرٍ لَيْسَ مِنَ اللَّهِ، وَ لَا عَتَبَ عَلَى مَنْ دَانَ بِوَلَايَةِ إِمَامٍ عَادِلٍ مِنَ اللَّهِ.

قُلْتُ: لِمَا دِينَ لِأُولَئِكَ، وَ لِمَا عَتَبَ عَلَى هَؤُلَاءِ؟! قَالَ: نَعَمْ، لَا دِينَ لِأُولَئِكَ، وَ لَا عَتَبَ عَلَى هَؤُلَاءِ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا تَسْمَعُ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ حَيَّلَ: «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ»؟ يَعْنِي مِنْ ظُلُمَاتِ الذُّنُوبِ إِلَى نُورِ التَّوْبَةِ وَ الْمَغْفِرَةِ، لِوَلَايَتِهِمْ كُلِّ إِمَامٍ عَادِلٍ مِنَ اللَّهِ، وَ قَالَ: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ»، إِنَّمَا عَنَى بِهَذَا، أَنَّهُمْ كَانُوا عَلَى نُورِ الْإِسْلَامِ، فَلَمَّا أَنْ تَوَلَّوْا كُلَّ إِمَامٍ جَائِرٍ لَيْسَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، خَرَجُوا بِوَلَايَتِهِمْ إِيَّاهُ مِنْ نُورِ الْإِسْلَامِ إِلَى ظُلُمَاتِ الْكُفْرِ، فَأَوْجَبَ اللَّهُ لَهُمُ النَّارَ مَعَ الْكُفَّارِ، فَ «أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ».(۱)

از عبدالله بن ابی یعفور نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم که: من با مردم آمیزش و معاشرت دارم، و تعجب من بسیار می شود از گروهی چند که شما را دوست نمی دارند، و فلانی و فلانی را دوست می دارند، ولی امانتدار و راستگو و وفادار هستند، و گروهی دیگر که شما را دوست می دارند، ولی آن

ص: ۱۳۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۲، ح ۳۹ و ج ۶۵، ص ۱۰۴، ح ۱۸ و ج ۶۹، ص ۱۳۵، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۲۲، ح ۱۴۰۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۰۲؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۸۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۳۸، ح ۴۶۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۴۱۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۶۶، ح ۱۰۷۰؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۱۳۲، ح ۱۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۷۵، ح ۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۲۱۵، ح ۳؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۲۰، ح ۵۸۱.

راوی می گوید که: حضرت صادق (علیه السلام)، درست نشستند و مانند کسی که خشمناک است، رو به من نمودند، و فرمودند: هر که خدا را عبادت کند، با دوستی امام ستمگری، که از جانب خدا نیست، دین ندارد. و هر که دینداری کند، با دوستی امام عادل که از جانب خدا باشد، عتابی بر او نیست.

عرض کردم: گروهی که دوستی امام ستمگر را دارند، دین ندارند، و جماعتی که دوستی امام عادل را دارند، عتاب ندارند؟

حضرت فرمودند: آری، آن گروه دین ندارند، و این گروه سرزنش و عتابی ندارند. بعد از آن فرمودند: آیا نشنیده ای سخن خداوند (عز وجل) را که می فرماید: «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ»، یعنی: خداوند، مؤمنان را، از تاریکی های گناهان به سوی نور توبه و آمرزش، به جهت دوستی ایشان با هر امام عادل که از جانب خدای (عز وجل) باشد، بیرون می برد.

سپس می فرماید: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ»، جز این نیست که به این، قصد فرموده که ایشان بر نور اسلام بودند، پس چون، هر امام ستمگری که از جانب خدا نیست، برگزیدند، به سبب پذیرش ولایت او، از نور اسلام به سوی تاریکی های کفر، خارج شدند، پس خداوند، آتش جهنم را، بر آنان به همراه کافران، واجب گردانید، «أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ».

اسم آیه: مرضات الله

«وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَ- أَتَتْ أَكْطَافَهَا مَغْفِينٌ فَإِنْ لَمْ يُصِْبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ ۖ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ»

و (کار) کسانی که اموال خود را برای خشنودی خدا، و تثبیت روح خود، انفاق می کنند، همچون باغی است که در نقطه ی بلندی باشد، و باران های درشت به آن برسد، و میوه ی خود را دو چندان دهد، و خداوند به آنچه انجام می دهید، بیناست.

۱- تفسیر العیاشی، عَنْ سَلَامِ بْنِ الْمُسْتَنِيرِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام). (۱)

تفسیر عیاشی، از سلام بن مستنیر نقل کرده که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند تعالی: «مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»، فرمودند: این آیه در وصف حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام)، نازل شده است.

۲- تفسیر العیاشی، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ: «وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»، قَالَ: عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) أَفْضَلُهُمْ، وَهُوَ مِمَّنْ يَنْفِقُ

ص: ۱۳۲

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۳۵، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۴۴، ح ۱۴۷۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۴۸، ح ۴۸۵؛ تفسیر کتر الدقائق، ج ۲، ص ۴۳۹؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۳۴، ح ۱۴۴.

تفسیر عیاشی، از ابو بصیر، از حضرت صادق (علیه السلام) روایت کرده که حضرت در باره آیه: «وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ اِيتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ»، فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) بهترین آنهاست و او از کسانی بود که مال خود را برای جلب خوشنودی های خدا انفاق می کرد.

ص: ۱۳۳

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۳۵، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۴۴، ح ۱۴۷۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۴۸، ح ۴۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۴۳۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۸۴، ح ۱۱۱۸؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۳۴، ح ۱۴۵.

«يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۚ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ»

(خداوند) دانش و حکمت را به هر کس که بخواهد می دهد و به هر کس دانش داده شود، خیر فراوانی داده شده است. و جز خردمندان، (این حقایق را درک نمی کنند، و) متذکر نمی گردند.

۱- عَنْ أَبِي بصيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»، فَقَالَ: هِيَ طَاعَةُ اللَّهِ وَ مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) از تفسیر فرمایش خداوند: «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: حکمت، طاعت خداوند و شناخت و معرفت امام است.

۲- فِي تَفْسِيرِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»، قَالَ: الْخَيْرُ الْكَثِيرُ مَعْرِفَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةِ (عليهما السلام). (۲)

ص: ۱۳۴

۱- اثبات الهداه، ج ۱، ص ۱۰۶، ح ۲۹؛ بحار الانوار، ج ۱، ص ۲۱۵، ح ۲۲ و ج ۲۴، ص ۸۶، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۴۸، ح ۱۴۹۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۴۹۶؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۴۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۸۷، ح ۱۱۳۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۵، ح ۱۱.

۲- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۴۹، ح ۱۴۹۶؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۹۹؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۹۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۴۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۸۷.

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر فرمایش خداوند تعالی: «يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»، می گوید: خیر کثیر، شناخت و معرفت امیرالمؤمنین (علیه السلام) و ائمه (علیهم السلام) است.

۳_ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) آخِذًا بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) وَهُوَ يَقُولُ: هَذَا أَمِيرُ الْبَرِّهِ، وَقَاتِلُ الْفَجَرَةِ، مَنْصُورٌ مَنْ نَصِيرَةٍ، مَخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُ. ثُمَّ رَفَعَ بِهَا صَوْتَهُ: أَنَا مَدِينَةُ الْحِكْمَةِ، وَ عَلِيٌّ بَابُهَا، فَمَنْ أَرَادَ الْحِكْمَةَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ. (۱)

جابر بن عبد الله انصاری گوید: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را دیدم که دست علی (علیه السلام) را گرفتند و فرمودند: این است امیر نیکوکاران، و کشنده کافران، هر که او را یاری نماید یاری می شود، و هر که او را بی یاور گذارد خوار و ذلیل می گردد، سپس صدایشان را بلند کردند و فرمودند: من شهر حکمت و علی درب آن است، هر کس حکمت می خواهد باید از درب آن وارد شود.

ص: ۱۳۵

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۰۹، ح ۴۳۴؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۴۸۳، مجلس ۱۷، ح ۲۴؛ بحار الأنوار، ج ۴۰، ص ۲۰۱، ح ۳ و ص ۲۰۶، ح ۱۳.

«الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»

آنها که اموال خود را، شب و روز، پنهان و آشکار، انفاق می کنند، مزدشان نزد پروردگارشان است نه ترسی بر آنهاست، و نه غمگین می شوند.

۱- تفسیر العیاشی، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: كَانَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) أَرْبَعَةُ دَرَاهِمٍ لَمْ يَمْلِكْ غَيْرَهَا، فَتَصَدَّقَ بِدِرْهَمٍ لَيْلاً وَبِدِرْهَمٍ نَهَاراً وَبِدِرْهَمٍ سِرّاً وَبِدِرْهَمٍ عَلَانِيَةً، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَقَالَ: يَا عَلِيُّ! مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ: إِنِّ جَازُ مَوْعُودِ اللَّهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ».(۱)

تفسیر عیاشی، از ابو اسحاق روایت نموده که گفت: نزد حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) جز چهار درهم نبود، پس درهمی را شب، درهمی را روز، درهمی را پنهانی و درهمی را آشکارا صدقه دادند، پس به پیامبر خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) رسیدند، حضرت به او فرمودند: چه چیزی تو را وادار به این کار کرد؟ علی بن ابی طالب (علیهما السلام) گفتند: می خواستم وعده خداوند را بر خود مسلم کنم، پس خداوند این آیه را نازل نمود:

ص: ۱۳۶

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۳۵، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۵۱، ح ۱۵۰۹؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۰۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۵۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۴۵۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۹۰، ح ۱۱۵۳؛ وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۴۰۳، باب ۱۴، ح ۹.

«الَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ».

۲_ فى عيون أخبار الرضا (عليه السلام) بِإِسْنَادِ التَّمِيمِ عَنِ الرُّضَا (عليه السلام) عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) تَزَلَّتْ «الَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً» فِي عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

حضرت رضا (عليه السلام) از اجدا طاهرينشان (عليهم السلام) روايت نموده اند، كه پيامبر خدا (صلى الله عليه وآله) فرمودند: آيَةُ «الَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً» در باره حضرت على (عليه السلام) نازل شده است.

ص: ۱۳۷

۱_ بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۳۵، ح ۸؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۱، ص ۵۵۱، ح ۱۵۰۷؛ عيون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۲، ص ۶۲، ح ۲۵۲.

«... وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ...»

در حالی که تفسیر آن را، جز خداوند و راسخان در علم، نمی دانند.

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: «الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةُ (عليهم السلام) مِنْ بَعْدِهِ. (۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: راسخون در علم، امیر المؤمنین (عليه السلام) و ائمه (عليهم السلام) بعد از آن حضرت می باشند.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: نَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ، وَ نَحْنُ نَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ. (۲)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: ما راسخون در علم هستیم، و ما تأویل آن را می دانیم.

ص: ۱۳۸

-
- ۱- _ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۳۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۳، ح ۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۳۶، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۳۲، ح ۴؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۷۹، باب ۱۳، ح ۷.
- ۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۹۹، ح ۳۱ و ج ۸۹، ص ۹۲، ح ۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۹۷، ح ۱۵۹۸ و ص ۶۰۰، ح ۱۶۱۰؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۰۴، ح ۵؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۰۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۱ و ص ۳۱۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۶۴، ح ۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۱۶، ح ۳۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۳، ح ۱.

«شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»

خداوند، گواهی می دهد که معبودی جز او نیست و فرشتگان و صاحبان دانش، گواهی می دهند در حالی که قیام به عدالت دارد معبودی جز او نیست، که هم توانا و هم حکیم است.

۱- عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ»، فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَشْهَدُ بِهَا لِنَفْسِهِ وَهُوَ كَمَا قَالَ فَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَالْمَلَائِكَةُ» فَإِنَّهُ أَكْرَمَ الْمَلَائِكَةِ بِالتَّسْلِيمِ لِرَبِّهِمْ وَصَدَّقُوا وَشَهِدُوا كَمَا شَهِدَ لِنَفْسِهِ وَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ»، فَإِنَّ أُولَى الْعِلْمِ، الْأَنْبِيَاءَ وَالْأَوْصِيَاءَ وَهُمْ قِيَامٌ بِالْقِسْطِ، وَالْقِسْطُ هُوَ الْعِدْلُ فِي الظَّاهِرِ، وَالْعِدْلُ فِي الْبَاطِنِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: خداوند گواهی می دهد که خدائی جز ذات یکتایش نیست و همین طور هم هست، ملائکه نیز همین گواهی را می دهند، خداوند به آنها احترام گذارده که تسلیم به پروردگارند و گواهی دارند، اما این قسمت آیه: «أُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا

ص: ۱۳۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۴، ح ۵۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۰۴، ح ۱۶۳۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۶۶، ح ۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۲۳، ح ۶۶.

بِالْقِسْطِ»، صاحبان علم انبیاء و اوصیائند، و آنها به پا دارنده قسط هستند، و قسط در ظاهر عدل و دادگری است، و عدل در باطن امیر المؤمنین (علیه السلام) می باشند.

۲_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ: نَحْنُ أُولُو الذِّكْرِ، وَ نَحْنُ أُولُو الْعِلْمِ، وَ عِنْدَنَا الْحَلَالُ وَ الْحَرَامُ. (۱)

از عبد الله بن عطاء نقل است که گفت: از امام باقر (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: ما صاحبان ذکریم، و ما صاحبان علم هستیم، و علم به حلال و حرام الهی نزد ما است.

ص: ۱۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۲، ح ۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۰۴، ح ۱۶۳۳؛ مختصر البصائر، ص ۲۱۰، ح ۲۰۰.

«إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ»...

دین در نزد خدا، اسلام (و تسلیم بودن در برابر حق) است.

قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ»، قَالَ: التَّسْلِيمُ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) بِالْوَلَايَةِ. (۱)

حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه: «إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ»، فرمودند: مقصود، پذیرش و تسلیم، در برابر ولایت علی بن ابی طالب (عليهما السلام)، است.

ص: ۱۴۱

۱- _ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۰۵، ح ۱۶۳۶؛ مناقب آل ابی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۵.

«إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ»

خداوند، آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را بر جهانیان برتری داد.

۱- فی حدیث طویل: عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ: ... فَلَمَّا قَضَىٰ مُحَمَّدٌ (صلی الله علیه و آله) تُبُوتَهُ وَ اسْتُكْمِلَتْ أَيَامُهُ، أَوْحَى اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِلَيْهِ: يَا مُحَمَّدُ! قَدْ قَضَيْتَ تُبُوتَكَ وَ اسْتُكْمِلْتَ أَيَامَكَ، فَاجْعَلِ الْعِلْمَ الَّذِي عِنْدَكَ وَ الْإِيمَانَ وَ الْإِسْمَ الْأَكْبَرَ وَ مِيرَاثَ الْعِلْمِ وَ آثَارَ عِلْمِ التُّبُوهِ فِي أَهْلِ بَيْتِكَ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیهما السلام)، فَإِنِّي لَمْ أَقْطَعْ الْعِلْمَ وَ الْإِيمَانَ وَ الْإِسْمَ الْأَكْبَرَ وَ مِيرَاثَ الْعِلْمِ وَ آثَارَ عِلْمِ التُّبُوهِ، مِنْ الْعَقَبِ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ، كَمَا لَمْ أَقْطَعْهَا مِنْ بُيُوتَاتِ الْأَنْبِيَاءِ، الَّذِينَ كَانُوا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ أَبِيكَ آدَمَ، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَ نُوحًا وَ آلَ إِبْرَاهِيمَ وَ آلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ»، «ذُرِّيَّةَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ». (الحدیث) (۱)

در حدیثی طولانی، از ابو حمزه ثمالی نقل است که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: ... پس چون دوران پیامبری حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) سپری گشت و روزگارشان به پایان رسید، خداوند تبارک و تعالی به او وحی کرد که: ای محمد! دوران پیامبری تو سپری گشته، و روزگارت پایان یافته است، پس علم، ایمان، اسم اکبر، میراث علم و نشانه های دانش پیامبری را در میان خاندانت، نزد علی بن ابی طالب (علیهما السلام) به ودیعت بگذار، که من علم، ایمان، اسم اکبر، میراث علم و نشانه های دانش پیامبری را هرگز از

ص: ۱۴۲

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۲۲، ح ۷۷؛ بحار الأنوار، ج ۴۰، ص ۲۱۷، ح ۱۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۶۸، ح ۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۶۸، ح ۳۱؛ الکافی، ج ۸، ص ۱۱۷، ح ۹۲؛ الوافی، ج ۲، ص ۲۸۷، ح ۹.

نسل تو بیرون نبرم، چنان که از خاندان پیامبرانی که میان تو و پدرت آدم (علیه السلام) بودند، بیرون نبردم، و این فرموده پروردگار است که: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَ نُوحًا وَ آلَ إِبْرَاهِيمَ وَ آلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ»، «ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ».

۲- فی عیون الأخبار، فی باب ذکر مجلس الرضا (علیه السلام) مع المأمون، فی الفرق بین العترة و الأئمة، فی حدیث طویل و فيه: فَقَالَ الْمَيِّمُونُ: هَلْ فَضَّلَ اللَّهُ الْعِتْرَةَ عَلَى سَائِرِ النَّاسِ؟ فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (علیه السلام): إِنَّ اللَّهَ (عز وجل) أَبَانَ فَضْلَ الْعِتْرَةِ عَلَى سَائِرِ النَّاسِ فِي مُحْكَمِ كِتَابِهِ، فَقَالَ لَهُ الْمَيِّمُونُ: وَ أَيْنَ ذَلِكَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؟ فَقَالَ لَهُ الرُّضَا (علیه السلام): فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل) «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَ نُوحًا وَ آلَ إِبْرَاهِيمَ وَ آلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» (۱).

در کتاب عیون اخبار الرضا (علیه السلام)

در حدیثی طولانی در ذکر مجلس آن جناب با مأمون ملعون در فرق میان عترت و ائمت، گوید: مأمون پرسید: آیا خداوند عترت را بر سایر مردم برتری داده است؟ حضرت فرمودند: خداوند (عز وجل) برتری عترت را بر سایر مردم در کتابش آشکارا بیان کرده است، مأمون گفت: در کجای قرآن است؟ حضرت فرمودند: در این آیه: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَ نُوحًا وَ آلَ إِبْرَاهِيمَ وَ آلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»، خداوند آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را بر جهانیان برگزید، آنان نسلی هستند که از یک دیگر می باشند، و خداوند شنوا و داناست.

ص: ۱۴۳

۱- _ الأُمَالِی (لِلصَّدُوقِ)، ص ۵۲۴، مجلس ۷۹، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۲۲، ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۱۲، ح ۱۶۶۲؛ تفسیر کتر الدقائق، ج ۳، ص ۷۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۲۸، ح ۹۹؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۳۰، باب ۲۳، ح ۱.

«فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ»

هر گاه بعد از علم و دانشی که به تو رسیده، کسانی با تو به محاجه و ستیز برخیزند، به آنها بگو: «بیایید ما فرزندان خود را دعوت کنیم، شما هم فرزندان خود را ما زنان خویش را دعوت نماییم، شما هم زنان خود را ما از نفوس خود دعوت کنیم، شما هم از نفوس خود آن گاه مباهله کنیم و لعنت خدا را بر دروغگویان قرار دهیم.»

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ حِذِّهِ عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ عَمِّهِ الْحَسَنِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ (عليه السلام): ... فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) حِينَ جَحَدَهُ كَفَرَهُ أَهْلِيلِ الْكِتَابِ وَ حِجَاوُهُ: «فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ».

فَأَخْرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مِنَ الْأَنْفُسِ مَعَهُ أَبِي، وَ مِنَ الْبَنِينَ إِيَّايَ وَ أَخِي، وَ مِنَ النِّسَاءِ أُمِّي فَاطِمَةَ مِنَ النَّاسِ جَمِيعًا، فَنَحْنُ أَهْلُهُ وَ لَحْمُهُ وَ دَمُهُ وَ نَفْسُهُ، وَ نَحْنُ مِنْهُ وَ هُوَ مِنَّا. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: از حضرت جعفر بن محمد (علیهما السلام) از

ص: ۱۴۴

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۵۶۴، مجلس ۲۱، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۴۱، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۳۰، ح ۱۷۱۸؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۷۵، باب ۹، ح ۱.

قول پدرشان، از قول جدّشان حضرت علی بن حسین (علیهما السلام)، از قول عمویشان امام حسن مجتبی (علیه السلام) حدیثی طولانی را روایت نموده اند، تا آنجا که امام حسن (علیه السلام) فرمودند: خداوند موقعی که اهل کتاب، نبوت حضرت محمّد (صلی الله علیه و آله) را انکار کردند، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: «فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ أَبْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ».

پس پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برای مباحله با خود، مصداق انفس پدرم حضرت علی (علیه السلام) را، و مصداق ابناء من و برادرم را، و مصداق زنان مادرم را، از میان تمام مردم، به همراه بردند، پس ما خانواده آن حضرت هستیم، و گوشت و خون و نفس ایشان هستیم، ما از آن حضرت هستیم و آن حضرت از ما هستند.

۲- فی عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، فی حدیث طویل، قال مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (علیهما السلام): ... لَمْ يَدَّعِ أَحَدٌ أَنَّهُ أَدْخَلَ النَّبِيَّ (صلی الله علیه و آله) تَحْتَ الْكِسَاءِ عِنْدَ الْمُتَبَاهِلَةِ لِلنَّصِيَارَى، إِلَّا عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ (علیهما السلام)، فَكَانَ تَأْوِيلُ قَوْلِهِ تَعَالَى: أَبْنَاءَنَا الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ، وَ نِسَاءَنَا فَاطِمَةَ، وَ أَنْفُسَنَا عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (علیهما السلام). (۱)

در کتاب عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، در حدیث طولانی، حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام) می فرمایند: پیامبر (صلی الله علیه و آله) در هنگام مباحله با نصاری نجران، کسی را زیر کساء داخل ننمودند بغیر از علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین (علیهما السلام)، پس تأویل «ابنائنا»، حسن و حسین است، و تأویل «نسائنا»، حضرت فاطمه هستند، و

ص: ۱۴۵

۱- بحار الأنوار، ج ۹۳، ص ۲۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۳۶، ح ۱۷۲۴ و ج ۲، ص ۷۱۹، ح ۴۳۷۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۴۸، ح ۱۶۲؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۸۵، ح ۹.

۳- عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: جَاءَ الْعَاقِبُ وَالسَّيِّدُ أُسَيْقُفًا نَجْرَانِ يَدْعُوَانِ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) إِلَى الْمُلَاعَنَةِ، فَقَالَ الْعَاقِبُ لِلْسَّيِّدِ: إِنَّ لِمَاعِنَ بِأَصْحَابِهِ فَلَيْسَ بِنَبِيِّ، وَإِنْ لِمَاعِنَ بِأَهْلِ بَيْتِهِ فَهُوَ نَبِيٌّ! فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَدَعَا عَلِيًّا، فَأَقَامَهُ عَنْ يَمِينِهِ، ثُمَّ دَعَا الْحَسَنَ فَأَقَامَهُ عَنْ يَسَارِهِ، ثُمَّ دَعَا الْحُسَيْنَ فَأَقَامَهُ عَنْ يَمِينِ عَلِيٍّ، ثُمَّ دَعَا فَاطِمَةَ فَأَقَامَهَا خَلْفَهُ، فَقَالَ الْعَاقِبُ لِلْسَّيِّدِ: لَا تُلَاعِنَهُ إِنَّكَ إِنْ لَاعَنْتَهُ لَا تُفْلِحَ نَحْنُ وَلَا أَعْقَابُنَا! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَوْ لَاعَنُونِي مَا بَقِيَتْ بَنَجْرَانِ عَيْنٌ تَطْرِفُ. (۱)

حذیفه بن یمان گفت: عاقب و سید، دو اسقف مسیحیان نجران آمدند و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به ملاعنه و مباهله دعوت کردند، عاقب به سید گفت: اگر او با اصحاب خود برای ملاعنه و مباهله آمد پیامبر نیست، ولی اگر با اهل بیت خود بیاید پیامبر است، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) برخاستند و حضرت علی (علیه السلام) را صدا زدند و ایشان را در طرف راست خود قرار دادند، سپس حسن (علیه السلام) را خواندند و او را در طرف چپ خود قرار دادند، پس از آن حسین (علیه السلام) را صدا زدند و او را در طرف راست حضرت علی (علیه السلام) قرار دادند، آنگاه حضرت فاطمه (سلام الله علیها) را صدا زدند و او را پشت سر خود قرار دادند، پس عاقب به سید گفت: با او ملاعنه مکن، اگر ملاعنه کنی هرگز ما و نسل ما رستگار نخواهیم شد!

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: اگر ملاعنه می کردند اثری از مسیحیان نجران باقی نمی ماند.

ص: ۱۴۶

«إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ»

سزاوارترین مردم به ابراهیم، آنها هستند که از او پیروی کردند، و این پیامبر و کسانی که (به او) ایمان آورده اند (از همه سزاوارترند) و خداوند، ولی و سرپرست مؤمنان است.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا»، قَالَ: هُمُ الْأَتَمَّةُ (عليهما السلام)، وَمَنْ اتَّبَعَ (عليهم السلام). (۱)

از عبد الله بن عجلان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا»، فرمودند: آنها ائمه (علیهم السلام) هستند، و کسانی که از آنها پیروی می کنند.

ص: ۱۴۷

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۸، ح ۴۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۲۵، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۴۰، ح ۱۷۳۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۱۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۱۲۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۵۳، ح ۱۸۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۶، ح ۲۰؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۸، ح ۱۵۲۹.

«وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ۚ قَالَ ءَأَقْرَضُكُمْ وَآخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَلِكُمْ إِصْرِي ۚ قَالُوا أَقْرَضْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا ۚ وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ۚ»

به یاد آرید هنگامی که خداوند از پیامبران و امت هایشان پیمان مُحکم گرفت که: هرگاه کتاب و حکمت به شما عطا کردم، سپس در آینده پیامبری برای شما آمد که آنچه از کتاب های آسمانی نزد شماست تصدیق کرد باید به او ایمان بیاورید، و لزوماً او را یاری دهید، آن گاه خداوند فرمود: آیا اقرار کردید؟ و بر این حقیقت پیمان مُحکم مرا به شرط وفای به آن دریافت نمودید؟ گفتند: اقرار کردیم. خداوند فرمود: پس بر این پیمان گواه باشید، و من هم با شما از گواهانم.

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسِيكَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ»، قَالَ: مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا مِنْ لَدُنْ آدَمَ (عليه السلام)، إِلَّا وَ يَرْجِعُ إِلَى الدُّنْيَا، فَيَنْصُرُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ هُوَ قَوْلُهُ: «لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ»، يَعْنِي بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) «وَلَتَنْصُرُنَّهُ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

ص: ۱۴۸

۱- _ الإيقاظ من الهجعه بالبرهان على الرجعه، ص ۳۳۲، ح ۴۵؛ بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۲۵، ح ۴ و ج ۵۳، ص ۵۰، ح ۲۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۱، ص ۶۴۶، ح ۱۷۶۶؛ تفسير الصافي، ج ۱، ص ۳۵۱؛ تفسير القمي، ج ۱، ص ۲۵ و ص ۱۰۶؛ تفسير كنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۵۰؛ تفسير نور الثقلين، ج ۱، ص ۳۵۹، ح ۲۱۸؛ مختصر البصائر، ص ۱۵۰، ح ۱۱۶.

از عبد الله بن مسكان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در تفسیر این آیه: «هنگامی که خدا از پیامبران پیمان گرفت که این کتاب و حکمتی را که به شما دادم، اگر پیغمبری سویتان آمد و آنچه نزد شما است تصدیق کرد باید به وی ایمان آرید و یاریش کنید»، فرمودند: از زمان حضرت آدم (علیه السلام) تا کنون، خداوند هیچ پیامبری را نفرستاده، جز این که به دنیا برمی گردد و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امیر المؤمنین (علیه السلام) را، یاری می کند، پس تأویل «لَتُؤْمِنَنَّ بِهِ»، یعنی باید به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایمان بیاورید، و «لَتَنْصُرُنَّهُ»، یعنی امیر المؤمنین (علیه السلام) را، یاری کنید.

۲- عَنْ فَيْضِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) يَقُولُ: «وَلَا هَذِهِ الْآيَةُ: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ»، الْآيَةُ قَالَ: لَيُؤْمِنَنَّ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَلَيَنْصُرُنَّ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، قُلْتُ: وَلَيَنْصُرُنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) قَالَ (علیه السلام): نَعَمْ، وَاللَّهِ! مِنْ لَدُنْ آدَمَ فَهَلَمَّ جَزَاءً، فَلَمْ يَنْبَغِ لِلَّهِ نَبِيًّا وَلَا رَسُولًا إِلَّا رَدَّ جَمِيعِهِمْ (علیهم السلام) إِلَى الدُّنْيَا، حَتَّى يَقَاتِلُوا بَيْنَ يَدَيِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)» (۱).

فیض بن ابی شیبہ روایت کرده که شنیدم حضرت صادق (علیه السلام) آیه: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ» را تلاوت نمودند و سپس فرمودند: تمام پیغمبران، به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ایمان می آورند و علی (علیه السلام) را یاری می نمایند و بعد فرمودند: آری، و الله! خداوند از زمان آدم تا پیغمبر خاتم هر پیغمبری را که مبعوث گردانید دوباره به دنیا برمی گرداند، تا در رکاب امیر المؤمنین (علیه السلام) جهاد کنند.

ص: ۱۴۹

۱- _ الإيقاظ من الهجعه بالبرهان على الرجعه، ص ۳۶۰، ح ۱۱۰؛ بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۴۱، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۴۶، ح ۱۷۶۷؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۳، ص ۱۰۰، ح ۷۶۳.

۳- عَنْ فَرَجِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) وَقَدْ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ»، يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) «وَلَتَنْصُرُنَّهُ»، يَعْنِي وَصِيَّهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَلَمْ يَبْعَثِ اللَّهُ نَبِيًّا وَ لَمْ رَسُولًا إِلَّا وَ أَخَذَ عَلَيْهِ الْمِيثَاقَ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) بِالْثُبَّوْهِ وَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) بِالْإِمَامَةِ. (۱)

فرج بن ابی شیبہ گفت: شنیدم از حضرت صادق (علیه السلام) پس از تلاوت این آیه: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ»، فرمودند: یعنی ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بیاورید، «وَلَتَنْصُرُنَّهُ»، یعنی وصی و جانشینش امیر المؤمنین (علیه السلام) را یاری کنید، سپس فرمودند: خداوند هیچ پیامبر و رسولی را مبعوث نکرد مگر اینکه از او پیمان گرفت به رسالت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و امامت حضرت علی (علیه السلام).

ص: ۱۵۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۲، ح ۷۰ و ج ۲۶، ص ۲۹۷، ح ۶۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۴۷، ح ۱۷۶۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۴۸.

«وَاَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...»

و همگی به ریسمان خدا، چنگ زنید، و پراکنده نشوید!

۱- قَالَ عَلَىٰ بَنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام): كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ذاتَ يومَ جَالِسًا وَمَعَهُ أَصْحَابُهُ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: يُطْلَعُ عَلَيْكُمْ مِنْ هَذَا الْبَابِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، يَشَأَلُ عَمَّا يَغْنِيهِ، فَطَلَعَ رَجُلٌ طَوَالُ يَشْبِهِ بِرِجَالِ مُضَرَ، فَتَقَدَّمَ فَسَلَّمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَجَلَسَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ (عز وجل) يَقُولُ فِيمَا أَنْزَلَ: «وَاَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»، فَمَا هَذَا الْحَبْلُ الَّذِي أَمَرَنَا اللَّهُ بِالْإِعْتِصَامِ بِهِ وَ أَلَّا نَتَفَرَّقَ عَنْهُ؟ فَأَطَّرَقَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَلِيًّا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ أَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) وَقَالَ: هَذَا حَبْلُ اللَّهِ الَّذِي مَنْ تَمَسَّكَ بِهِ عَصِمَ بِهِ فِي دُنْيَاهُ وَ لَمْ يَضِلَّ بِهِ فِي آخِرَتِهِ، فَوَثَبَ الرَّجُلُ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَاخْتَضَنَهُ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِهِ وَ هُوَ يَقُولُ: اَعْتَصِمْتُ بِحَبْلِ اللَّهِ وَ حَبْلِ رَسُولِهِ، ثُمَّ قَامَ فَوَلَّى وَ خَرَجَ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ النَّاسِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلْحَقُّهُ فَأَسْأَلُهُ أَنْ يَشْتَغْفِرَ لِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِذَا تَجِدُهُ مُؤَفَّقًا، فَقَالَ: فَلِحَقِّهِ الرَّجُلُ، فَسَأَلَهُ أَنْ يَشْتَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ! فَقَالَ لَهُ: أَفَهَمْتَ مَا قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ مَا قُلْتُ لَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَإِنْ كُنْتَ مُتَمَسِّكًا بِذَلِكَ الْحَبْلِ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ وَ إِلَّا فَلَا يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ! (۱)

حضرت علی بن الحسین (صلى الله عليه و آله) فرمودند: روزی رسول خدا (صلى الله عليه و آله) با اصحاب خود در مسجد نشسته بودند پس فرمودند: مردی از اهل بهشت از این در بر شما وارد می شود

ص: ۱۵۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۷۰، ح ۱۸۶۳؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۲۳؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۸۶؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۴۲، باب ۲، ح ۲.

و در بارهٔ مسائلی که به او مربوط است پرسش می کند، در این هنگام مرد بلند قامتی که به مردان قبیله مضر شباهت داشت، وارد شد، نزدیک آمده و به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سلام کرد و نشست، بعد گفت: ای رسول خدا! من شنیده ام خداوند در کتابی که فرو فرستاده می فرماید: «همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و از هم جدا نشوید» این ریسمانی که خداوند چنگ زدن به آن و متفرق نشدن از گردن آن را به ما امر فرموده چیست؟ پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) مدتی سر به زیر افکندند و خاموش ماندند، سپس سر مبارک را بلند کردند و با دست خویش به علی بن ابی طالب (علیهما السلام) اشاره فرمودند و گفتند: این همان ریسمان خدا است که هر کس به آن چنگ زند، در دنیا محفوظ و در آخرت از گمراهی مصون است، پس آن مرد به علی (علیه السلام) نزدیک شده و او را از پشت سر در آغوش گرفته و می گفت: من به ریسمان خدا و رسولش آویختم، سپس برخاست و از مسجد بیرون رفت، پس از رفتن او مردی به پا خاست و عرض کرد: ای رسول خدا! اجازه می دهید خود را به او رسانده و از او بخواهم برای من طلب آمرزش نماید؟ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: در صورتی که موفق شوی او را پیدا کنی! راوی گوید: آن مرد خود را به او رساند و از او درخواست کرد که از خدا برایش آمرزش طلبد، آن مرد گفت: آیا فهمیدی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به من چه فرمودند و من به ایشان چه گفتم؟ مرد جواب داد: آری! آنگاه اضافه کرد: اگر تو به همان ریسمان چنگ بزنی خداوند تو را می آمرزد، در غیر این صورت خدا تو را نخواهد بخشید.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي خُطْبَتِهِ: أَنَا الْهَادِي، وَأَنَا الْمُهْتَدِي، وَأَنَا أَبُو الْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَزَوْجُ الْأَرَامِلِ، وَأَنَا مَلَجَأُ كُلِّ ضَعِيفٍ وَمَأْمُنُ كُلِّ خَائِفٍ، وَأَنَا قَائِدُ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى الْجَنَّةِ، وَأَنَا حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ، وَأَنَا

عَزَّوَهُ اللَّهُ الْوُثْقَى وَ كَلِمَةُ التَّقْوَى، وَ أَنَا عَيْنُ اللَّهِ وَ لِسَانُهُ الصَّادِقُ وَ يَدُهُ. (الحديث) (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: امیر المؤمنین (علیه السلام) در یکی از خطبه هایشان فرمودند: من هدایت کننده و هدایت شده هستم، و من پدر یتیمان و مسکینان و همسر بیوه زنان هستم، و من پناه هر ضعیف هستم، و من محل امن برای هر ترسیده ای هستم، و من پیشوای مؤمنین به سوی بهشت هستم، و من حبل الله المتین (ریسمان محکم خدا) هستم، من محل اتکا و چنگ زدن مطمئن خداوند و کلمه تقوای او هستم، و من چشم خدا و زبان صادق او و دست او هستم...

۳- عَيْنُ أَبِي الْجَارُودِ عَيْنُ أَبِي جَعْفَرٍ عَيْنُ أَبِيهِ عَيْنُ حَيْدِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: حَيَاءُ رَجُلٍ فِي هَيْئِهِ أَعْرَابِي إِلَى النَّبِيِّ (عليهما السلام) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي! مَا مَعْنَى «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا»، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (عليهما السلام): أَنَا نَبِيُّ اللَّهِ وَ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ حَبْلُهُ، فَخَرَجَ الْأَعْرَابِيُّ وَ هُوَ يَقُولُ: آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ اعْتَصَمْتُ بِحَبْلِهِ. (۲)

ابو جارود روایت کرده از امام باقر از پدرشان از جدشان (علیهم السلام) که فرمودند: مردی شبیه اعراب، نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمد و عرض کرد: ای رسول خدا! پدر و مادرم فدایتان! معنی «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا» چیست؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله) به او فرمودند: من پیامبر خدا هستم و علی بن ابی طالب ریسمان خداست، پس اعرابی خارج شد

ص: ۱۵۳

۱- _ الإختصاص، ص ۲۴۸؛ بحار الأنوار، ج ۴، ص ۹، ح ۱۸ و ج ۲۴، ص ۱۹۹، ح ۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۷، ح ۹۲۴۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱۱، ص ۳۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۹۴، ح ۸۲؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۶۵، باب ۲۲، ح ۲؛ معانی الأخبار، ص ۱۷، ح ۱۴.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۸، ح ۹؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۹۰، ح ۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۸۷.

در حالی که می گفت: به خدا و پیامبرش ایمان آوردم و به ریسمانش چنگ زدم.

۴- فی تفسیر العیاشی، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: آلُ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) هُم حَبْلُ اللَّهِ الَّذِي أُمِرَ بِالْاِعْتِصَامِ بِهِ، فَقَالَ: «وَاِعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا».(۱)

در تفسیر عیاشی، جابر از امام باقر (علیه السلام) روایت کرده که حضرت فرمودند: آن ریسمان الهی که امر شده به آن چنگ بزنید، آل محمد (علیهم السلام) هستند، سپس آیه را تلاوت فرمودند: «وَاِعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا».

۵- عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ الْغِفَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَا حُذَيْفَةُ! إِنَّ حُجَّةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ بَعْدِي عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ، الْكُفْرُ بِهِ كُفْرٌ بِاللَّهِ، وَالشُّرُوكُ بِهِ شِرْكٌ بِاللَّهِ، وَالشَّكُّ فِيهِ شَكٌّ فِي اللَّهِ، وَالْإِلْحَادُ فِيهِ إِلْحَادٌ فِي اللَّهِ، وَالْإِنْكَارُ لَهُ إِنْكَارٌ لِلَّهِ، وَالْإِيمَانُ بِهِ إِيْمَانٌ بِاللَّهِ، لِأَنَّهُ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ وَوَصِيِّهِ وَإِمَامُ أُمَّتِهِ وَمَوْلَاهُمْ، وَهُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ، وَعُزْوَتُهُ الْوُثْقَى الَّتِي لَا انْفِصَامَ لَهَا، وَسَيَهْلِكُ فِيهِ اثْنَانِ، وَلَا ذَنْبَ لَهُ مُحِبٌّ غَالٍ وَمَقْصُرٌ، يَا حُذَيْفَةُ! لَا تُفَارِقَنَّ عَلِيًّا فَتُفَارِقَنِي، وَلَا تُخَالِفَنَّ عَلِيًّا فَتُخَالِفَنِي، إِنَّ عَلِيًّا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ، مَنْ أَسْخَطَهُ فَقَدْ أَسْخَطَنِي، وَمَنْ أَرْضَاهُ فَقَدْ أَرْضَانِي.(۲)

از حذیفه بن اسید غفاری روایت است که، رسول خدا (صلی الله علیه وآله) فرمودند: ای حذیفه!

ص: ۱۵۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸۵، ح ۹ و ج ۶۵، ص ۲۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۷۲، ح ۱۰۹۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۴، ح ۲۹۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۸۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۷۷، ح ۳۰۴.
- ۲- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۶۰، ح ۲۵۵؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۱۹۷، مجلس ۳۶، ح ۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۹۷، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۱۴۰۹.

به راستی حجت خدا بعد از من بر شما علی بن ابی طالب است، کفر به او کفر به خداست، شرک به او شرک به خداست، شک در او شک در خداست، و الحاد در او الحاد در خداست، انکار او انکار خداست، ایمان به او ایمان به خداست، زیرا او برادر رسول خدا و وصی او و امام امت او و سرور آنها است، و او است حبل الله المتین و عروه الوثقی است که هیچ وقت قطع نمی شود، و دو کس در باره او هلاک شوند و او تقصیر ندارد، یکی دوست غلو کننده و دیگری مقصر، ای حذیفه! از علی جدا مشو که از من جدا شوی، و با او مخالفت مکن که مخالف من باشی، علی از من است و من از علی، هر کس او را خشمگین کند مرا به خشم آورده، و هر که خشنودش کند مرا خشنود کرده.

۶_ فی تفسیر العیاشی، عَنِ ابْنِ یزید، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (علیه السلام) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا»، قَالَ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِين. (۱)

ابن یزید گوید: از حضرت ابا الحسن الرضا (علیه السلام) در باره آیه: «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: ریسمان محکم الهی، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۱۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۷۲، ح ۱۸۶۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۴، ح ۱۲۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۸۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۷۷، ح ۳۰۳.

«ضَرَبْتُ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةَ أَيْنَ مَا تُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ...»

آنها هر کجا یافته شوند، مُهر ذلّت و خواری بر آنها خورده است، مگر آنکه به ریسمانی از جانب خدا، و یا ریسمانی از سوی مردم (چنگ ززند).

فی تفسیر العیاشی، عَنْ یونسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا رَفَعُوهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ»، قَالَ: الْحَبْلُ مِنَ اللَّهِ كِتَابُ اللَّهِ، وَالْحَبْلُ مِنَ النَّاسِ هُوَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ. (۱)

در تفسیر عیاشی روایت است که حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ»، فرمودند: حبل خدا قرآن است، و حبل مردم علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۱۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۷۷، ح ۱۸۸۸؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۷۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۶، ح ۱۳۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۰۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۸۳، ح ۳۳۰.

«لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ»

هیچ گونه اختیاری برای تو نیست، مگر اینکه (خدا) بخواهد آنها را ببخشد، یا مجازات کند، زیرا آنها ستمگرند.

۱- عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَوْلُهُ لِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، فَسَّرَهُ لِي، قَالَ: فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): يَا جَابِرُ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) كَانَ حَرِيصًا عَلَى أَنْ يَكُونَ عَلَى (عليه السلام) مِنْ بَعْدِهِ عَلَى النَّاسِ، وَكَأَنَّ عِنْدَ اللَّهِ خِلَافَ مَا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ: قُلْتُ: فَمَا مَعْنَى ذَلِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، عَنِّي بِحَدِّكَ قَوْلَ اللَّهِ لِرَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله) «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، يَا مُحَمَّدُ! فِي عَلَى الْأَمْرِ إِلَى فِي عَلَى وَفِي غَيْرِهِ، أَلَمْ أَنْزِلْ إِلَيْكَ، يَا مُحَمَّدُ! فِيمَا أَنْزَلْتُ مِنْ كِتَابِي إِلَيْكَ؟: «الْم»، «أَحْسِبِ النَّاسَ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَلْيَعْلَمَنَّ الْكَافِرِينَ» (۱) قَالَ: فَوَضَّ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْأَمْرَ إِلَيْهِ. (۲)

از جابر نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: این آیه که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می فرماید: «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، را برایم تفسیر فرمائید، حضرت فرمودند: ای جابر! پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) خیلی دوست داشتند که

ص: ۱۵۷

۱- ۳- ۲۹/۱

۲- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۱۲، ح ۲۳ و ج ۲۴، ص ۲۳۱، ح ۳۷ و ج ۲۵، ص ۳۳۸، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۸۷، ح ۱۹۱۱؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۷۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۷، ح ۱۴۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۲۱۷ و ج ۱۰، ص ۱۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۸۸، ح ۳۴۸ و ج ۴، ص ۱۴۹، ح ۱۰.

حضرت علی (علیه السلام)، پس از ایشان فرمانروای مردم شوند، ولی خدا می دانست چنین نخواهد شد.

عرض کردم: پس معنی آیه چیست؟ حضرت فرمودند: بلی، منظور این است که می فرماید: یا محمد! این کار بسته به میل تو نیست، در مورد علی (علیه السلام) زمام و اختیار دست من است، در مورد او و دیگران، مگر در آیات قرآن بر تو نازل نکردم آیه: «الم»، «أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ»، تا «وَلِيَعْلَمَنَّ الْكَافِرِينَ»، فرمودند: پس پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) کار را به خدا واگذار نمودند.

(منظور اینست که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) مایل بودند که بدون مزاحمت مخالفان، حضرت علی (علیه السلام) جانشین ایشان شوند، ولی خداوند می خواست مردم آزمایش شوند، و منافقین از مؤمنین شناخته شوند).

۲_ عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: قَرَأْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَوْلَ اللَّهِ: «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، قَالَ: بَلَى، وَاللَّهِ! إِنَّ لَهُ مِنَ الْأَمْرِ شَيْئاً وَ شَيْئاً وَ شَيْئاً، وَلَيْسَ حَيْثُ ذَهَبْتَ وَلَكِنِّي أُخْبِرُكَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمَّا أَمَرَ نَبِيَّهُ (صلی الله علیه و آله) أَنْ يَظْهَرَ وَلَمَّا يَهْ عَلِيَّ (علیه السلام) فَكَرَّرَ فِي عِدَاوَةِ قَوْمِهِ لَهُ، وَ مَعْرِفَتِهِ بِهِمْ، وَ ذَلِكَ لِلَّذِي فَضَّلَهُ اللَّهُ بِهِ عَلَيْهِمْ فِي جَمِيعِ خِصَالِهِ، كَانَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ بِمَنْ أَرْسَلَهُ، وَ كَانَ أَنْصَرَّ النَّاسِ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ، وَ أَقْتَلَهُمْ لِعِدَاؤِهِمَا، وَ أَشَدَّهُمْ بُغْضاً لِمَنْ خَالَفَهُمَا، وَ فَضَّلَ عِلْمَهُ الَّذِي لَمْ يَسَاوِهِ أَحَدٌ وَ مَنَاقِبَهُ، الَّتِي لَا تُحْصَى شَرْفاً، فَلَمَّا فَكَّرَ النَّبِيُّ (عليهما السلام) فِي عِدَاوَةِ قَوْمِهِ لَهُ، فِي هَذِهِ الْخِصَالِ وَ حَسَدِهِمْ لَهُ عَلَيْهَا، ضَاقَ عَنْ ذَلِكَ، فَأَخْبَرَ اللَّهُ أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ شَيْءٌ، إِنَّمَا الْأَمْرُ فِيهِ إِلَى اللَّهِ أَنْ يَصِيرَ عَلِيّاً وَصِيَّهُ وَ وَلِيَّ الْأَمْرِ بَعْدَهُ، فَهَذَا عَنْهُ اللَّهُ، وَ كَيْفَ لَا يَكُونُ لَهُ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ، وَ قَدْ فَوَّضَ اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ جَعَلَ مَا أَحَلَّ، فَهُوَ حَلَالٌ، وَ مَا حَرَّمَ، فَهُوَ حَرَامٌ، قَوْلُهُ:

«ما آتاكمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ ما نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا» (۱). (۲)

از جابر جعفی نقل است که گفت: در نزد امام باقر (علیه السلام) آیه: «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، را تلاوت کردم، امام باقر (علیه السلام) فرمودند: بله، قسم به خدا! برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) چیزها وجود داشت و اینطور نیست که تو خیال کرده ای، اما من به تو خبر می دهم که (اصل موضوع از این قرار است)، هنگامی که خداوند، پیامبرش را مأمور به اظهار و ابلاغ ولایت حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) نمود، رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در حیرت ماندند که با عداوت و دشمنی قومشان با حضرت علی (علیه السلام)، چه باید کرد؟!

زیرا فضائلی را که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره ی حضرت علی (علیه السلام)، سراغ داشتند، همه و همه باعث طغیان و دشمنی و حسادت مردم می شد، و آن فضائل عبارت بودند از اینکه حضرت علی (علیه السلام) اوّل کسی بودند که به خدا و رسولش ایمان آورده بودند، و حضرت علی (علیه السلام) بهترین یار خدا و رسول بودند، و رزمنده ترین افراد با دشمنان خدا و رسول، و سرسخت ترین افراد با مخالفین بودند، و همچنین مقام علمی آن حضرت، که هیچ کس را، یارای هموردی با ایشان نبود، و سایر مناقبی که از حد شمارش بیشتر است.

وقتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به فکر دشمنی آنها با حضرت علی (علیه السلام) افتادند، که بر او رشک می برند، دلتنگ شدند، پس خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اطلاع داد که این امر مربوط بهاو نیست، این بستگی به خدا دارد که علی (علیه السلام) وصی و ولیّ امر بعد از او باشد، منظور از

ص: ۱۵۹

۱- ۵۹/۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۱۱، ح ۲۲ و ج ۲۵، ص ۳۳۷، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۸۶، ح ۱۹۱۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۷۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۷، ح ۱۳۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۲۱۷، تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۸۸، ح ۳۴۷.

آیه این است که چگونه ممکن است او اختیاری نداشته باشد با اینکه به او تفویض نموده که هر چه را حلال کند حلال است، و هر چه را حرام کند حرام است، به دلیل این آیه: «مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا».

ص: ۱۶۰

«وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۚ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ ۚ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا ۚ وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ»

و محمد (صلی الله علیه و آله) جز فرستاده ای نیست که پیش از او نیز، فرستادگانی بوده اند آیا اگر او بمیرد و یا کشته شود، شما به عقب برمی گردید؟ (از عقیده ی خود باز می گردید) و هر کس به عقب باز گردد، هرگز به خدا ضرری نمی زند و خداوند بزودی سپاس گزاران را پاداش دهد.

حَنَانٌ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: كَانَ النَّاسُ أَهْلَ رَدِّهِ بَعْدَ النَّبِيِّ (عليهما السلام) إِلَّا ثَلَاثَةً، فَقُلْتُ: وَمَنْ الثَّلَاثَةُ؟ فَقَالَ: الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ وَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ، رَحِمَهُ اللَّهُ وَ بَرَكَاتُهُ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ عَرَفَ أَنَسٌ بَعْدَ يَسِيرٍ، وَ قَالَ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ دَارَتْ عَلَيْهِمُ الرَّحَى، وَ أَبُونا أَنْ يَبَايَعُوا، حَتَّى جَاءُوا بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مُكْرَهًا فَبَايَعَ، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۚ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَ مَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَ سَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ» (۱)

حنان از پدرش نقل کرده که امام باقر (علیه السلام) فرمودند: همه مردم پس از پیامبر (صلی الله علیه و آله) از دین برگشتند جز سه نفر. عرض کردم: آن سه نفر چه کسانی بودند؟

ص: ۱۶۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۳۳۳، ح ۴۵ و ص ۳۵۱، ح ۷۶ و ج ۲۸، ص ۲۳۶، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۹۸، ح ۱۹۳۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۲۸؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۸۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۹، ح ۱۴۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۹۶، ح ۳۸۰؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۴۵، ح ۳۴۱؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۹۸، ح ۲۱.

حضرت فرمودند: مقداد بن اسود، ابو ذر غفاری و سلمان فارسی، که رحمت خدا و برکاتش بر ایشان باد، و بعد اندکی از آنها معرفت پیدا نموده و از ارتداد برگشتند، حضرت فرمودند: اینان همان کسانی بودند که چرخ دین بر محور آنها می گردید و از بیعت (با خلیفهٔ اوّل) روی گردانند، تا آن گاه که امیر المؤمنین (علیه السلام) را به زور و تهدید بیاوردند تا از آن حضرت بیعت بگیرند، و این است معنای این فرمودهٔ پروردگار که: «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَ مَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئاً وَ سَيُجْزَى اللَّهُ الشَّاكِرِينَ».

«وَلَيْنَ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»

اگر هم در راه خدا کشته شوید یا بمیرید، آمرزش و رحمت خدا، از تمام آنچه آنها (در طول عمر خود)، جمع آوری می کنند، بهتر است!

۱- عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «وَلَيْنَ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ»، قَالَ لِي: يَا جَابِرُ! أَ تَدْرِي مَا سَبِيلُ اللَّهِ؟ قَالَ: قُلْتُ: لِمَا أَعْلَمُ، إِلَّا أَنْ أَسْمِعَهُ مِنْكَ، فَقَالَ (عليه السلام): سَبِيلُ اللَّهِ عَلَى (عليه السلام) وَ ذُرِّيَّتُهُ (عليهما السلام)، مَنْ قُتِلَ فِي وَلَايَتِهِمْ، قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَ مَنْ مَاتَ فِي وَلَايَتِهِمْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره تفسیر فرمایش خدای (عز وجل): «وَلَيْنَ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: ای جابر! آیا تو می دانی راه خدا کدام است؟ جابر گفت: عرض کردم: نمی دانم، مگر آنکه آن را از شما بشنوم، حضرت فرمودند: راه خدا و «سبیل الله» علی (عليه السلام) و فرزندان او (عليهم السلام) می باشند، و کسی که در راه ولایت ایشان کشته شود، در راه خدا مقتول گردیده و هر کس که در ولایت ایشان بمیرد در راه خدا جان داده است.

۲- عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَلَيْنَ قُتِلْتُمْ فِي

ص: ۱۶۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۰۵، ح ۱۹۵۹ و ص ۷۰۶، ح ۱۹۶۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۰۲، ح ۱۵۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۴۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۰۴، ح ۴۰۷؛ معانی الأخبار، ص ۱۶۷، ح ۱.

سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ تُتُّمَّ»، قَالَ: أَتَدْرِي يَا جَابِرُ! مَا سَبِيلُ اللَّهِ؟ فَقُلْتُ: لَا وَاللَّهِ! إِلَّا أَنْ أَسْمَعَ مِنْكَ، قَالَ: سَبِيلُ اللَّهِ عَلَى (عليه السلام) وَدُرَيْتُهُ (عليهما السلام)، فَمَنْ قُتِلَ فِي وَلَإِيَّتِهِ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَ مَنْ مَاتَ فِي وَلَإِيَّتِهِ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، لَيْسَ مَنْ يُؤْمِنُ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ، إِلَّا وَ لَهُ قِتْلَةٌ وَ مِيتَةٌ، قَالَ: إِنَّهُ مَنْ قُتِلَ يَنْشُرُ حَتَّى يَمُوتَ، وَ مَنْ مَاتَ يَنْشُرُ حَتَّى يَقْتَلَ. (١)

جابر گوید: از حضرت باقر (علیه السلام) تفسیر آیه: «وَلَنْ يَنْفَعَكَ إِيْمَانُكَ إِذَا لَمْ تُبْدِلْ بِهَذَا مَالًا» سؤال شد، حضرت فرمودند: ای جابر! آیا می دانی راه خدا کدام است؟ عرض کردم: نه به خدا! مگر اینکه از شما بشنوم، حضرت فرمودند: راه خدا، علی (علیه السلام) و اولاد اوست، هر کس در راه محبت او کشته شود، در راه خدا کشته شده است، و هیچ کس نیست که ایمان به این آیه داشته باشد، مگر اینکه کشته شدن و مرگی در پیش دارد، به این معنی که اگر کشته شود دوباره برانگیخته می شود تا بمیرد، و اگر بمیرد، برانگیخته می شود تا اینکه کشته شود.

ص: ۱۶۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۷۱، ح ۱۵ و ج ۵۳، ص ۴۰، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۰۵، ح ۱۹۶۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۰۲، ح ۱۶۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۰۳، ح ۴۰۵، مختصر البصائر، ص ۱۱۱، ح ۸۵.

«أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ»

آیا کسی که از رضای خدا پیروی کرده، همانند کسی است که به خشم و غضب خدا بازگشته؟! و جایگاه او جهنم، و پایان کار او بسیار بد است.

۱- فی تفسیر العیاشی عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل) «أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ»، فَقَالَ: هُمْ الْأَنْثَمَةُ، وَاللَّهُ! يَا عَمَّارُ! دَرَجَاتٌ لِلْمُؤْمِنِينَ عِنْدَ اللَّهِ، وَبِمُؤَالَاتِهِمْ وَبِمَعْرِفَتِهِمْ إِيَّانَا يَصْأَعِفُّ اللَّهُ لِلْمُؤْمِنِينَ حَسَنَاتِهِمْ، وَيَرْفَعُ لَهُمُ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى، وَأَمَّا قَوْلُهُ يَا عَمَّارُ! «كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ إِلَى قَوْلِهِ الْمَصِيرُ» فَهُمْ وَاللَّهُ! الَّذِينَ جَحَدُوا حَقَّ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) وَحَقَّ الْأَنْثَمَةُ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ، فَبَاءُوا لِدَلِكِ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ. (۱)

از عمار بن مروان نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) از تفسیر آیه شریفه: «أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: ای عمار! سوگند به خداوند! آنها امامان هستند، ای عمار! درجات مؤمنان در نزد خداوند به اندازه محبت و مغفرت آنها در باره ما می باشد، که خداوند حسنات آنها را زیاد و درجات آنها را بالا می برد.

ص: ۱۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۶۶، ص ۱۷۱، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۱۰، ح ۱۹۷۵؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۹۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۰۵، ح ۱۴۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۰۶، ح ۴۲۰.

ای عمار! گفتار خداوند، در باره کسانی است که، حقّ علی (علیه السلام) و امامان از اهل بیت (علیهم السلام) را انکار کردند، و حق آنها را نشناختند، و برای همین جهت مورد خشم و غضب خداوند متعال قرار گرفتند.

۲- عَنْ عَمَّارِ السَّابَّاطِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ»، فَقَالَ: الَّذِينَ اتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ هُمْ الْأَتَمَّةُ (عليهم السلام) وَهُمْ وَاللَّهُ يَا عَمَّارُ! دَرَجَاتٌ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَبَوْلَايَتِهِمْ وَمَعْرِفَتِهِمْ إِيَّانَا يَضَاعِفُ اللَّهُ لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ، وَ يَرْفَعُ اللَّهُ لَهُمُ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى. (۱)

عمار ساباطی گفت: از حضرت صادق (علیه السلام)، تفسیر این آیه را پرسیدم: «أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ، هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ»، حضرت فرمودند: کسانی که در پی خشنودی خداوند بودند، و ایشان، ای عمار! به خدا سوگند، که درجه ها و پایه های بلندند از برای مؤمنان، و به دوستی ایشان با ما و شناختن ایشان ما را، خداوند اعمال ایشان و ثواب آن را از برای ایشان، دو برابر می کند، و پایه های بلند را از برای ایشان بلند می سازد.

ص: ۱۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۲، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۱۰، ح ۱۹۷۴؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۵۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۰۶، ح ۴۲۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۰، ح ۸۴؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۱۷۹.

«... فَمَنْ زُخْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۖ...»

پس هر که را از آتش به دور دارند و در بهشت درآورند قطعاً کامیاب شده است.

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَدْعَى مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله) فَيَكْسِي حُلَّةً وَرَدِيَّةً، ثُمَّ يَقَامُ عَلَى يَمِينِ الْعَرْشِ، ثُمَّ يَدْعَى إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام) فَيَكْسِي حُلَّةً بَيْضَاءَ، فَيَقَامُ عَنِ يَسَارِ الْعَرْشِ، ثُمَّ يَدْعَى بَعْلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَيَكْسِي حُلَّةً وَرَدِيَّةً، فَيَقَامُ عَلَى يَمِينِ النَّبِيِّ (عليهما السلام)، ثُمَّ يَدْعَى يَسْمَاعِيلَ فَيَكْسِي حُلَّةً بَيْضَاءَ، فَيَقَامُ عَلَى يَسَارِ إِبْرَاهِيمَ، ثُمَّ يَدْعَى بِالْحَسَنِ (عليه السلام) فَيَكْسِي حُلَّةً وَرَدِيَّةً، فَيَقَامُ عَلَى يَمِينِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ثُمَّ يَدْعَى بِالْحُسَيْنِ (عليه السلام) فَيَكْسِي حُلَّةً وَرَدِيَّةً، فَيَقَامُ عَلَى يَمِينِ الْحَسَنِ (عليه السلام) ثُمَّ يَدْعَى بِالْأَئِمَّةِ فَيَكْسُونَ حُلَّةً وَرَدِيَّةً، وَ يَقَامُ كُلُّ وَاحِدٍ عَلَى يَمِينِ صَاحِبِهِ، ثُمَّ يَدْعَى بِالشَّيْعَةِ فَيَقُومُونَ أَمَامَهُمْ، ثُمَّ يَدْعَى بِفَاطِمَةَ وَ نِسَائِهَا مِنْ ذُرِّيَّتِهَا وَ شَيْعَتِهَا، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ، ثُمَّ يَنَادِي مُنَادٍ مِنْ بَطْنَانِ الْعَرْشِ مِنْ قَبِيلِ رَبِّ الْعِزَّةِ وَ الْأُفُقِ الْأَعْلَى: نِعَمَ الْأَبِ أَبُوكَ يَا مُحَمَّدُ! وَ هُوَ إِبْرَاهِيمُ، وَ نِعَمَ الْأَخِ أَخُوكَ وَ هُوَ عَلَى بَنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ نِعَمَ السَّبْطَانِ سَبْطَاكَ وَ هُمَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ، وَ نِعَمَ الْجَنِينِ جَنِينِكَ وَ هُوَ مُحَسِّنٌ، وَ نِعَمَ الْأَئِمَّةِ الرَّاشِدُونَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ وَ هُمْ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ، وَ نِعَمَ الشَّيْعَةِ شَيْعَتِكَ، أَلَا إِنَّ مُحَمَّدًا وَ وَصِيَّهُ وَ سَبْطِيهِ وَ الْأَئِمَّةَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ هُمْ الْفَائِزُونَ، ثُمَّ

يُؤْمَرُ بِهِمْ إِلَى الْجَنَّةِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ: «فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ».(۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: روز قیامت که می شود پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را می خوانند پس حله ای گلرنگ بر پیکر او می پوشانند و در طرف راست عرش می ایستد، سپس ابراهیم خلیل (علیه السلام) را می خوانند، او را حله ای سفید می پوشانند و در طرف چپ عرش می ایستد، بعد علی بن ابی طالب (علیه السلام) را می خوانند و حله ای گلرنگ نیز بر پیکر او می پوشانند و در طرف راست پیامبر (صلی الله علیه و آله) می ایستد.

آنگاه حضرت اسماعیل (علیه السلام) را می خوانند، و حله ای سفید بر تن او می پوشانند و در طرف چپ حضرت ابراهیم (علیه السلام) می ایستد، بعد حضرت امام حسن (علیه السلام) را می خوانند و حله ای گل رنگ به او می پوشانند و در طرف راست امیر المؤمنین (علیه السلام) می ایستد، بعد حضرت امام حسین (علیه السلام) را می خوانند و حله ای گلرنگ بر او می پوشانند و طرف راست حضرت امام حسن (علیه السلام) می ایستد، بعد یکایک ائمه (علیهم السلام) را می خوانند و به هر کدام حله ای گلرنگ می پوشانند و در طراف راست هم دیگر می ایستند.

بعد شیعیان را می خوانند و در مقابل ائمه (علیهم السلام) می ایستند، آنگاه حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) و زنان از نژاد آن سرور و ارادتمندانش را می خوانند، پس اینان داخل بهشت می شوند، بدون حساب.

آنگاه یک منادی از طرف پروردگار، از دل عرش و افق اعلی، فریاد می زند: خوب

ص: ۱۶۸

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۲۸، ح ۳ و ج ۱۲، ص ۶، ح ۱۴ و ج ۲۳، ص ۱۳۰، ح ۶۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۱۹، ح ۲۰۰۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۲۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۸۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۲۰، ح ۴۷۱.

پدری داشتی ای محمّد! که ابراهیم است، و خوب برادری داری که علی است، و خوب فرزندان داری که حسن و حسین هستند، و خوب بیچه ای در نهاد مادر داشتی که محسن است، و خوب پیشوایانی هستند از نژاد تو که فلان و فلان نام دارند، و خوب شیعیانی هستند شیعیان تو.

ای مردم آگاه باشید! که محمّد و وصی او و دو فرزندش و ائمه از اولاد او رستگارانند، سپس دستور صادر می شود که به جانب بهشت رهسپار شوند، و این آیه اشاره به همان است: «فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ».

ص: ۱۶۹

«الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ...» الى قوله: «فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ ۖ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأَكْفِرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عِنْدَهُ ۖ حُسْنُ الثَّوَابِ ۝۱۹۵»

همانها که خدا را در حال ایستاده و نشسته، و آن گاه که بر پهلو خوابیده اند، یاد می کنند و در اسرار آفرینش آسمانها و زمین می اندیشند ... تا آنجا که فرمود: خداوند، درخواست آنها را پذیرفت (و فرمود:) من عمل هیچ عمل کننده ای از شما را، زن باشد یا مرد، ضایع نخواهم کرد شما ممنوعید، و از جنس یکدیگر! آنها که در راه خدا هجرت کردند، و از خانه های خود بیرون رانده شدند و در راه من آزار دیدند، و جنگ کردند و کشته شدند، بیقین گناهانشان را می بخشم و آنها را در باغهای بهشتی، که از زیر درختانش نهرها جاری است، وارد می کنم. این پاداشی است از طرف خداوند و بهترین پاداشها نزد پروردگار است.

فی الامالی الطوسی ... فَلَمَّا أَتَاهُ كِتَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) تَهَيَّأَ لِلْخُرُوجِ وَ الْهِجْرَةِ، فَمَازَنَ مَنْ كَانَ مَعَهُ مِنْ ضِعْفَاءِ الْمُؤْمِنِينَ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَتَسَلَّلُوا وَ يَتَخَفَّفُوا إِذَا مَلَأَ اللَّيْلُ بَطْنَ كُلِّ وادٍ إِلَى ذِي طُوًى، وَ خَرَجَ عَلَى (عليه السلام) بِفَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ أُمُّهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ

أَسَدِ بْنِ هَاشِمٍ، وَفَاطِمَةُ بِنْتُ الزُّبَيْرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَقَدْ قِيلَ هِيَ ضُبَاعَةُ، وَتَبِ (عليهم السلام) أَيْمَنُ ابْنُ أُمِّ أَيْمَنَ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَأَبُو وَاقِدٍ، رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَجَعَلَ يَسُوقُ بِالزَّوَادِجِ فَأَعْنَفَ بِهِمْ، فَقَالَ عَلَى (عليه السلام): ارْزُقْ بِالنِّسْوَةِ يَا أَبَا وَاقِدٍ! إِنَّهُمْ مِنَ الضَّعَائِفِ. قَالَ: إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَدْرِكَنَا الطَّلَبُ، فَقَالَ عَلَى (عليه السلام): ارْزُقْ عَلَيْكَ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ لِي: يَا عَلَى! إِنَّهُمْ لَنْ يَصِلُوا مِنَ الْمَأْنِ إِلَيْكَ بِمَا تَكْرَهُهُ، ثُمَّ جَعَلَ يَغْنَى عَلِيًّا (عليه السلام) يَسُوقُ بِهِنَّ سَوْقًا رَفِيقًا وَهُوَ يَزَجِرُ وَيَقُولُ:

لَيْسَ إِلَّا اللَّهُ فَارْفَعْ ظَنِّكَ يَكْفِيكَ رَبُّ النَّاسِ مَا أَهَمَّكَ

وَسَيَّارَ فَلَمَّا شَارَفَ ضَجَّانَ أَدْرَكَهُ الطَّلَبُ، وَعَدَدُهُمْ سَبْعَةُ فَوَارِسٍ مِنْ قُرَيْشٍ مُشْتَلِمِينَ، وَثَامِنُهُمْ مَوْلَى لِحَرْبِ بْنِ أُمَيَّةٍ يَدْعَى جَنَاحًا، فَأَقْبَلَ عَلَى (عليه السلام) عَلَى أَيْمَنَ وَ أَبِي وَاقِدٍ، وَقَدْ تَرَاءَى الْقَوْمُ، فَقَالَ لَهُمَا: أُنِيخَا الْإِبِلَ وَاعْقِلَاهَا، وَتَقَدَّمَ حَتَّى أُنْزَلَ النَّسْوَةُ، وَدَنَا الْقَوْمُ فَاسْتَقْبَلَهُمْ (عليه السلام) مُنْتَضِعًا سَيْفَهُ، فَأَقْبَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا: أَظَنَنْتَ أَنَّكَ يَا عُذْرُ نَاجٍ بِالنِّسْوَةِ! ارْزُقْ لَأَبَا لَكَ، قَالَ: فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ، قَالُوا: لَتَرْجِعَنَّ رَاغِمًا، أَوْ لَتَرْجِعَنَّ بِأَكْثَرِ شَعْرٍ وَأَهْوَنُ بِكَ مِنْ هَالِكِ، وَدَنَا الْفَوَارِسُ مِنَ النَّسْوَةِ وَالْمَطَايَا لِيُثْرُوها، فَحَالَ عَلَى (عليه السلام) بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُمَا، فَأَهْوَى لَهُ جَنَاحَ سَيْفِهِ، فَرَاغَ عَلَى (عليه السلام) عَنْ ضَرْبَتِهِ وَتَحْتَلَّهُ عَلَى (عليه السلام) فَضْرَبَهُ عَلَى عَاتِقِهِ، فَأَشْرَعَ السَّيْفُ مُضْطَّعًا فِيهِ حَتَّى مَسَّ كَاتِبَةَ فَرْسِهِ، فَكَانَ (عليه السلام) يَشُدُّ عَلَى قَدَمِهِ شَدَّ الْفَرَسِ، أَوْ الْفَارِسِ عَلَى فَرْسِهِ، فَشَدَّ عَلَيْهِمْ بِسَيْفِهِ وَهُوَ يَقُولُ:

خَلُّوا سَبِيلَ الْجَاهِدِ الْمُجَاهِدِ آلَيْتُ لَا أَعْبُدُ غَيْرَ الْوَاحِدِ

فَتَصَدَّعَ عَنْهُ الْقَوْمُ وَقَالُوا لَهُ: أَعْنِ عَنَّا نَفْسِكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ! قَالَ: فَإِنِّي مُنْطَلِقٌ إِلَى ابْنِ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَآلِهِ (عليه السلام) بِشَرْبٍ، فَمَنْ سَرَّهَ أَنْ أَفْرِى لِحَمِّهِ وَأُرِيقَ دَمَهُ، فَلْيَتَعَقَّبْنِي أَوْ فَلْيَدْنُ مِنِّي. ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى صَاحِبِيهِ أَيْمَنَ وَ أَبِي وَاقِدٍ، فَقَالَ لَهُمَا: أَطْلَقَا مَطَايَاكُمَا. ثُمَّ سَارَ ظَاهِرًا قَاهِرًا حَتَّى نَزَلَ ضَجَّانَ، فَتَلَوَّ بِهَا قَدْرَ يَوْمِهِ وَلَيْلَتِهِ، وَلَحِقَ بِهِ نَفَرٌ مِنْ

الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَفِيهِمْ أُمُّ أَيْمَنَ مَوْلَاهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَظَلَّ لَيْلَتَهُ تِلْكَ هُوَ وَالْفَوَاطِمُ: أُمُّهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدٍ، وَفَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَفَاطِمَةُ بِنْتُ الزُّبَيْرِ، طَوْرًا يَصِلُونَ وَطَوْرًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَ عَلَى جُنُوبِهِمْ، فَلَمْ يَزَالُوا كَذَلِكَ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ فَصَلَّى (عليه السلام) بِهِمْ صِلَاءَ الْفَجْرِ، ثُمَّ سَارَ لَوَجْهِهِ يَجُوبُ مَنْزِلًا بَعْدَ مَنْزِلٍ، لَا يَفْتُرُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ، وَالْفَوَاطِمُ كَذَلِكَ وَغَيْرُهُمْ مِمَّنْ صَحِبَهُ حَتَّى قَدِمُوا الْمَدِينَةَ، وَقَدْ نَزَلَ الْوَحْيُ بِمَا كَانَ مِنْ شَأْنِهِمْ قَبْلَ قُدُومِهِمْ بِقَوْلِهِ تَعَالَى:

«الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» إِلَى قَوْلِهِ: «فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى»، الذِّكْرُ عَلَى، وَ الْأُنْثَى الْفَوَاطِمُ الْمُتَقَدِّمُ ذِكْرُهُنَّ، وَ هُنَّ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَيْهِ وَآلِهِ وَفَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدٍ، وَفَاطِمَةُ بِنْتُ الزُّبَيْرِ «بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ» يَقُولُ:

عَلَى مِنْ فَاطِمَةَ أَوْ قَالَ: الْفَوَاطِمُ وَ هُنَّ مِنْ عَلَى «فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَ أُذُوا فِي سَبِيلِي وَ قَاتَلُوا وَ قُتِلُوا لَأَكْفِرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَ لَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ اللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ»، وَ تَلَمَّا (صلى الله عليه وآله وسلم) النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ» (١)

قَالَ: وَقَالَ: يَا عَلَى! أَنْتِ أَوَّلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِيْمَانًا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ، وَ أَوَّلُهُمْ هِجْرَةً إِلَى اللَّهِ وَ رَسُولِهِ، وَ آخِرُهُمْ عَهْدًا بِرَسُولِهِ، لَا يَجُوبُكَ، وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! إِلَّا مُؤْمِنٌ قَدِ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيْمَانِ، وَ لَا يَبْغُضُكَ إِلَّا مُنَافِقٌ أَوْ كَافِرٌ. (٢) مرحوم شيخ طوسي؟ ق؟، در كتاب امالي نقل کرده كه: ... رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) در مسير

ص: ١٧٢

١- ٢/٢٠٧.

٢- _ الأمالي (للطوسي)، ص ٤٧٠، مجلس ١٦، ح ٣٧؛ بحار الأنوار، ج ١٩، ص ٦٥، ح ١٨؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ٦٧٧، ح ٤٢٥١؛ حليه الأبرار في أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ١، ص ١٤٩، ح ٧.

هجرت به نزدیکی مدینه رسیدند و در قُبا ابتدا مهمان خانهٔ عمرو بن عوف شدند، ابوبکر اصرار داشت که مسیر را ادامه دهند و وارد مدینه شوند، ولی پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست او را رد کردند و فرمودند: وارد یثرب نمی شوم تا آن که پسرعمو و برادرم و دخترم بیایند.

با فرا رسیدن شب، ابوبکر از پیامبر جدا شد و به مدینه رفت، اما پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قُبا ماندند، حضرت از همان جا، توسط ابو واقد لیثی، نامه ای به حضرت علی (علیه السلام) فرستادند، و به آن حضرت فرمودند که درنگ نکند و هر چه زودتر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ملحق شوند.

وقتی نامهٔ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به حضرت علی (علیه السلام) رسید، برای بیرون آمدن از مکه و هجرت آماده شدند، از مؤمنان ناتوانی که تا آن روز در مکه مانده بودند، خواستند که در تاریکی شب به طور پنهانی، خود را به ذی طوی برسانند، و حضرت علی (علیه السلام) به همراه فاطمه، دختر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و مادرشان، فاطمه بنت اسد بن هاشم، و فاطمه، دختر زبیر بن عبد المطلب، که گاهی او را ضباعه می گفتند، بیرون آمدند، و ایمن پسر ام ایمن، غلام رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و ابو واقد، فرستادهٔ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیز، به دنبال ایشان آمدند.

ابو واقد، شروع به راندن شترها کرد و بر آنان سخت گرفت، که حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای ابو واقد! با زنان مهربانی کن که آنان ناتوانند.

او عرض کرد: من می ترسم کسی به ما برسد، حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: با شتر خود بتاز (ولی با ما کاری نداشته باش)، زیرا رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به من فرمودند: ای علی! آنان زیانی به تو نخواهند رساند. سپس خود حضرت به آرامی شتر زنان را راندند، و چنین می خواندند:

هیچ معبودی جز خدای یکتا نیست، پس بدگمان مباش، که پروردگار مخلوقات، تو را به آن چه که اهمیت می دهی کفایت می کند.

وقتی به ضجنان رسیدند، جاسوسان مکه آنان را یافتند، که تعدادشان هفت سوار قریشی جامه رزم پوشیده بود، و هشتمین نفر، غلام حرب بن امیه بود، که جناح نام داشت.

پس حضرت علی (علیه السلام)، به نزد ایمن و ابو واقد، آمدند و درحالی که به همدیگر می نگرستند، به آنان فرمودند: شتران را بخوابانید و پاهایشان را ببندید، و با سرعت زنان را پیاده کردند، آن گروه نزدیک شدند و حضرت با شمشیر برهنه، به پیشواشان رفتند.

آنان به حضرت رو کرده، گفتند: ای خائن! آیا گمان کردی که می توانی این زنان را نجات دهی؟! باز گرد که تو را پدری نیست، حضرت فرمودند: و اگر برنگردم؟ آنان گفتند: به زور باز می گردی، یا فقط موهایت را باز می گردانیم، و کشتن تو آسان تر است. آن گاه، آن سواران به زنان و شتران نزدیک شدند، تا آنها را برگردانند، که ناگهان حضرت علی (علیه السلام)، میان آنان و شتران قرار گرفتند، و هنگامی که جناح شمشیرش را به سوی حضرت دراز کرد، حضرت علی (علیه السلام)، از آن ضربت کنار کشیدند و فریض دادند، و سپس ضربه ای بر شانه اش زدند، و شمشیر چنان در آن فرو رفت، که به نزدیک زین اسبش رسید. پس آن حضرت، بر روی پاهایشان، همچون سواری بر اسبش، حمله بردند، و با شمشیر بر آنان تاختند، در حالی که می فرمودند:

باز کنید راه مبارز رزم آور را، من سوگند خورده ام که جز آن یکتا را نپرستم. پس آن گروه از او گریختند و گفتند: ای پسر ابو طالب! دست از سر ما بردار. حضرت فرمودند:

همانا من به سوی پسر عمویم، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در یثرب می روم، و هر کس دوست دارد که گوشتش را پاره کنم، و خونش را بریزم، دنبال من بیاید، یا به من نزدیک

شود. سپس به دو همراهشان، ایمن و ابو واقد، رو کردند و فرمودند: شترانتان را برانید.

پس آنان، به پشت و عقب عقب رفتند، تا در ضحجان فرود آمدند، و یک شب و یک روز در آن جا ماندند، و گروهی از مؤمنان ناتوان، که امّ ایمن، کنیز رسول خدا(صلی الله علیه و آله) نیز، در میانشان بود، به آنان پیوستند.

آن شب را، حضرت و سه فاطمه: مادرش فاطمه دختر اسد، و فاطمه دختر رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) و فاطمه دختر زبیر، چنان سپری کردند، که گاه نماز می خواندند، و هرگاه ایستاده و نشسته و بر پهلو خوابیده، خدا را یاد می کردند، و پیوسته چنین بودند تا سپیده زد.

سپس حضرت علی(علیه السلام)، نماز صبح را با آنان خواندند، و بعد حرکت کردند. منزل به منزل می رفتند، و از یاد خدا، سستی نمی کردند و آن سه فاطمه و همراهان دیگر نیز، چنین بودند تا اینکه به مدینه رسیدند.

درحالی که پیش از رسیدنشان خداوند در شأن آنان، وحی فرستاده بود، آنجا که فرمود: «آنان که ایستاده و نشسته و به پهلو خفته، خدا را یاد می کنند و در آفرینش آسمان ها و زمین می اندیشند»، تا آن جا که فرمود: «و پروردگارشان درخواست آنان را پذیرفت، که من کار هیچ کس را خواه زن یا مرد، تباه نمی کنم»، که منظور از مرد، حضرت علی(علیه السلام) هستند، و منظور از زن، سه فاطمه ای که ذکرشان گذشت، و آنان فاطمه دختر رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) و فاطمه دختر اسد، و فاطمه دختر زبیر بودند، که بعضی از یکدیگرند، می فرماید: علی(علیه السلام) از فاطمه(سلام الله علیها) است، یا فرمود: آن سه فاطمه، و آن زنان، از علی(علیه السلام) هستند.

«و کسانی که هجرت کردند و از خانه هایشان رانده شدند و در راه من آزار شدند و کشتند و کشته شدند گناهشان را می بخشم و به باغ هایی که از زیر درخت هایشان

نهرهایی روان است، می برم و پاداش نیکو نزد خداوند است»، و حضرت خواندند: «و از مردم کسانی در طلب خشنودی خداوند جان خود را می فروشند و خداوند نسبت به بندگانش مهربان است».

و فرمودند: ای علی! تو در ایمان به خدا و رسولش، نخستین نفر از این امت هستی، و نخستین کسی هستی که به سوی خدا و رسولش هجرت کرد، و در پای بندی به رسول خدا نیز، تا آخر می مانی. سوگند به کسی که جانم در دست او است! تو را جز مؤمنی که خداوند دلش را برای ایمان آزموده است، دوست نمی دارد، و جز کسی که منافق یا کافر است، با تو دشمنی نمی کند.

ص: ۱۷۶

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

ای کسانی که ایمان آورده اید، صبر کنید و دیگران را هم به صبر و شکیبایی وادارید، و با یکدیگر پیوند و ارتباط برقرار کنید، و از خدا پروا نمایید، تا رستگار شوید.

۱- عَنْ أَبِي السَّفَاتِجِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا»، قَالَ: اصْبِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ، وَ صَابِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ، وَ رَابِطُوا عَلَى الْأَثَمَةِ (عليهما السلام). (۱)

از ابو السفاتج نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آیه: «اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا»، فرمودند: در به جا آوردن واجبات، صبر پیشه کنید، و در برابر مشکلات و مصائب، یکدیگر را به شکیبایی و صبر دعوت نمایید، و ارتباط و پیوند خودتان را، با ائمه (عليهما السلام)، حفظ نمایید.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: فِي تَفْسِيرِهِ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا»، عَلَى مَحَبَّةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) «وَ اتَّقُوا اللَّهَ»، فِي مَحَبَّةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ

ص: ۱۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲۱، ح ۲۲ و ج ۶۸، ص ۱۹۵، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۳۰، ح ۲۰۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۳۰۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۲۷، ح ۵۰۴؛ الکافی، ج ۲، ص ۸۱، ح ۳؛ الوافی، ج ۴، ص ۳۲۱، ح ۲۰۱۶؛ وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۵۹، ح ۲۰۴۴۶.

ابن عباس در تفسیر سخن خداوند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا»، گفت: یعنی بر محبت علی بن ابی طالب (علیه السلام) شکیبایی کنید، «وَاتَّقُوا اللَّهَ»، یعنی در محبت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) و فرزندان او (علیهما السلام)، از خدا پروا کنید.

ص: ۱۷۸

«يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ ۖ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»

خداوند می خواهد (احکام خود را) برای شما آشکار سازد، و شما را به روش های (نیکوی) پیشینیان، رهنمون گرداند، و توبه شما را بپذیرد، و خداوند دانا و حکیم است.

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): يَمْضُونَ الثَّمَادَ وَيَدْعُونَ النَّهْرَ الْعَظِيمَ، قِيلَ لَهُ: وَمَا النَّهْرُ الْعَظِيمُ؟ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَالْعِلْمُ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ، إِنَّ اللَّهَ (عز وجل) جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) سِنَنَ النَّبِيِّينَ مِنْ آدَمَ، وَهَلَمَّ جَزْأً إِلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) قِيلَ لَهُ: وَمَا تِلْكَ السُّنَنُ؟ قَالَ: عِلْمُ النَّبِيِّينَ بِأَشْرِهِ، وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) صَيَّرَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَعْلَمُ، أَمْ بَعْضُ النَّبِيِّينَ؟ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): إِشْمَعُوا مَا يَقُولُ! إِنَّ اللَّهَ يَفْتَحُ مَسَامِعَ مَنْ يَشَاءُ، إِنِّي حَدَّثْتُهُ أَنَّ اللَّهَ جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) عِلْمَ النَّبِيِّينَ، وَ أَنَّهُ جَمَعَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ هُوَ يَسْأَلُنِي أ هُوَ أَعْلَمُ، أَمْ بَعْضُ النَّبِيِّينَ. (۱)

امام باقر (عليه السلام) فرمودند: مردم آب قلیل، که به هیچ چشمه ای متصل نیست را

ص: ۱۷۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۶۶، ح ۲۱؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۱۷، ح ۱۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۳۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۷۱، ح ۱۹۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۲۲، ح ۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۱۳، ح ۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۵۱، ح ۵.

می‌مکند، و نهر بزرگ را رها می‌کنند، شخصی عرض کرد: نهر بزرگ چیست؟ حضرت فرمودند: مقصود، رسول خدا(صلی الله علیه و آله) هستند، و علمی که خداوند به ایشان عطا فرموده است. همانا خدای(عز وجل) تمام سنت های پیامبران گذشته، از آدم تا خاتم، را در وجود مبارک حضرت محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) جمع نموده است.

عرض شد: آن سنتها چیست؟ حضرت فرمودند: علوم تمام پیامبران، که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) تمام آن علوم را، نزد امیر المؤمنین(علیه السلام) گذارده اند.

مردی پرسید: ای پسر رسول خدا! آیا امیر المؤمنین أعلم است، یا بعضی از پیامبران؟

امام باقر(علیه السلام) (به اطرافیان توجه کردند و) فرمودند: گوش کنید این مرد چه می‌گوید؟! همانا خدا گوشهای هر که را بخواهد باز می‌کند.

من به او می‌گویم: خداوند علم تمام پیامبران را، برای حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) جمع نموده، و آن حضرت، همه را به امیر المؤمنین(علیه السلام)، تحویل داده اند، باز او از من می‌پرسد که علی(علیه السلام) أعلم است، یا بعضی از پیامبران؟! (و نمی‌فهمد که معنی سخن من اینست که آنچه همه ی پیامبران می‌دانستند، حضرت علی(علیه السلام) به تنهایی می‌دانند).

توضیح: مقصود از مکیدن آب قلیل این است که علمی که ابوحنیفه و امثالش، از راه قیاس و اجتهاد و آراء و افکار خود، به دست آورده اند، مانند رطوبت و نمی است که در گودالی باقی مانده، و منبع و سرچشمه ندارد، و پیروان آنها، با عشق و علاقه ی فراوانی، مانند عشق و علاقه ی نوزاد به پستان مادر، برای یاد گرفتن آنها می‌کوشند، ولی علوم ما، که به خاطر اتصالش به اقیانوس علم خدا، مانند نهری بزرگ، در جریان است را، رها می‌کنند.

(خداوند! رشته اتصال ما را، تا قیامت، از این اقیانوس بزرگ، قطعفرما).

«وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِينَ عَقَدْتُ أَيْمَانُكُمْ فِـتَوَهُمْ نَصِيَّتُهُمْ ﴿٣٤﴾ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا»

برای هر کسی، وارثانی قرار دادیم، که از میراث پدر و مادر و نزدیکان ارث ببرند و (نیز) کسانی که با آنها پیمان بسته اید، نصیبشان را پردازید! خداوند بر هر چیز، شاهد و ناظر است.

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدْتُ أَيْمَانُكُمْ»، قَالَ: إِنَّمَا عَنَى بِذَلِكَ الْأَيْمَةَ (عليهما السلام)، بِهِمْ عَقَدَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَيْمَانَكُمْ. (۱)

از حسن بن محبوب نقل است که گفت: از حضرت امام رضا (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای عز و جل: «وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدْتُ أَيْمَانُكُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: همانا، مقصود از آن، ائمه (علیهم السلام) هستند، که خداوند عز و جل، عهد و پیمان شما را، با ایشان بسته است.

ص: ۱۸۱

۱- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۲، ح ۲۳۴۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۳۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۱؛ وسائل الشیعه، ج ۲۶، ص ۲۴۷، ح ۳۲۹۳۱.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ءَامِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ...»

ای کسانی که به شما کتاب داده شده است، به آنچه فرو فرستادیم و تصدیق کننده همان چیزی است که با شماست، ایمان بیاورید.

عَنْ مُنْخَلٍ، عَنْ أَبِي عَبِيدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِيلُ (عليه السلام) عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ءَامِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا فِي عَلَى نُورًا مُبِينًا». (۱)

از مُنْخَل نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: جبرئیل (عليه السلام)، این آیه را، بر حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) این چنین فرود آورد: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ءَامِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا فِي عَلَى نُورًا مُبِينًا»، یعنی: ای اهل کتاب! ایمان بیاورید به آنچه فرو فرستادیم در شأن علی (عليه السلام)، در حالی که آن نوری است آشکارا.

ص: ۱۸۲

۱- _ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۵۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۷ ح ۲۴۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۲۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۷ ح ۲۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۲۹ ح ۲۷؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۹ ح ۲۴.

«إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ» وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

خداوند هرگز مشرک را نمی بخشد و پائین تر از آن را برای هر کس بخواد می بخشد و هر که برای خدا شریک قرار دهد، مرتکب افترا و گناه بزرگ شده است.

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ كَثِيرٍ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَلَمَّا صَرَرْنَا فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ صَعِدَ عَلَى جَبَلٍ فَأَشْرَفَ فَنَظَرَ إِلَى النَّاسِ، فَقَالَ: مَا أَكْثَرَ الضَّجِيجِ وَ أَقَلَّ الْحَجِيجِ، فَقَالَ لَهُ دَاوُدُ الرَّقِّي: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! هَلْ يَسْتَجِيبُ اللَّهُ دُعَاءَ هَذَا الْجَمْعِ الَّذِي أَرَى؟ قَالَ: وَيَحْكُ! يَا أَبَا سَلِيمَانَ! «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ»، الْجَاهِدُ لَوْلَايَهُ عَلَى (عليه السلام) كَعَابِدِ الْوَثَنِ. قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! هَلْ تَعْرِفُونَ مُحِبَّكُمْ وَ مُبْغِضَكُمْ؟

قَالَ: وَيَحْكُ، يَا أَبَا سَلِيمَانَ! إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدِ يُولَعْدُ إِلَّا كُتِبَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ مُؤْمِنٌ أَوْ كَافِرٌ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَدْخُلُ إِلَيْنَا بَوْلَايَتِنَا وَ بِالْبَرَاءَةِ مِنْ أَعْيَادِنَا فَنَرَى مَكْتُوبًا بَيْنَ عَيْنَيْهِ مُؤْمِنٌ أَوْ كَافِرٌ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، (۱) نَعْرِفُ عَدُوَّنَا مِنْ وَلِينَا. (۲)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: در خدمت حضرت امام جعفر

ص: ۱۸۳

۱- ۱۵/۷۵.

۲- الإختصاص، ص ۳۰۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲۴، ح ۱ و ج ۲۷، ص ۱۸۱، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۷۹، ح ۵۹۰۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۵۸، ح ۱۵؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱، ص ۱۵۷، ح ۲۴۷.

صادق(علیه السلام) به حج مشرف شدم، در بین راه، امام(علیه السلام) بر فراز کوهی رفتند و به جمعیت مردم نگاه کردند، سپس فرمودند: چه قدر سر و صدا زیاد است ولی حاجی کم است.

داود رقی عرض کرد: ای پسر رسول خدا! آیا خداوند دعای این جمعیت را مستجاب می کند؟ حضرت فرمودند: وای بر تو! ای ابا سلیمان! خداوند نمی آمرزد کسی را که برایش شریک قرار دهد، و منکر ولایت علی(علیه السلام) مانند بت پرست است.

عرض کردم: فدایتان شوم! آیا شما دوستان و دشمنان خود را می شناسید؟

حضرت فرمودند: وای بر تو، ای ابا سلیمان! هر انسانی که متولد می شود در پیشانی اش نوشته است که مؤمن است یا کافر.

شخصی که با ولایت ما و بیزاری از دشمنانمان، پیش ما می آید، ما می بینیم در پیشانی اش نوشته است مؤمن است یا کافر، خداوند در قرآن می فرماید: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، ما دوست را از دشمن تشخیص می دهیم.

۲_ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ: قَالَ لَمَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ آيَةَ: «إِنَّ

... الْمُؤْمِنُ عَلَى أَى حَالٍ مَاتَ، وَفِي أَى سَاعَةٍ قُبِضَ، فَهُوَ شَهِيدٌ، وَلَقَدْ سَمِعْتُ حَبِيبِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَقُولُ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الدُّنْيَا وَ عَلَيْهِ مِثْلُ ذُنُوبِ أَهْلِ الْأَرْضِ، لَكَانَ الْمَوْتُ كَفَّارَةً لِّلذُّنُوبِ، ثُمَّ قَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم) مَنْ قَالَ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» بِالْإِخْلَاصِ فَهُوَ بَرِيءٌ مِنَ الشُّرْكِ، وَمَنْ خَرَجَ مِنَ الدُّنْيَا لَا يَشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ آيَةَ: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَ يَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ»، وَ هُمْشِيعَتُكَ وَ مُحِبُّوكَ يَا عَلِيُّ!

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذَا لِشَيْعَتِي؟! فَقَالَ: إِي، وَ رَبِّي! لِشَيْعَتِكَ وَ مُحِبِّيكِ خَاصَّةً، وَ إِنَّهُمْ لَيُخْرِجُونَ مِنْ قُبُورِهِمْ، وَ هُمْ يَقُولُونَ: لَمَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، عَلَى وَلِيَّ اللَّهِ، فَيُؤْتُونَ بِحُلَلٍ خَضِرٍ مِنَ الْجَنَّةِ، وَ أَكَالِيلٍ مِنَ الْجَنَّةِ، وَ تِيَّحَانٍ مِنَ الْجَنَّةِ، وَ يَلْبَسُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ حُلَّةً خَضِرَاءَ، وَ تَاجَ الْمُلْكِ، وَ إِكْلِيلَ الْكَرَامَةِ، وَ يَرْكَبُونَ النَّجَائِبَ، فَتَطِيرُ بِهِمْ إِلَى الْجَنَّةِ، «لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَ تَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ» (١). (٢)

امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: مؤمن در هر حال و هر ساعتی که بمیرد، شهید مرده است، همانا از حبیبم رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که می فرمودند: اگر مؤمن در حالی از دنیا خارج شود که گناهای بمانند گناهان اهل زمین را با خود داشته باشد، هر آینه مرگ، کفاره آن گناهان خواهد بود، سپس فرمودند: کسی که از سر اخلاص بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» او از شرک منزّه است، و هر کس بدون شرک از دنیا برود وارد بهشت می گردد، سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَ يَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ»، ای علی! ایشان از شیعیان و دوستان تواند، حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: پس گفتیم: یا رسول الله! این امتیاز برای شیعیان و من است؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: آری، به پروردگارم قسم! این برای شیعیان و محبان تو است، و ایشان در روز قیامت در حالی از قبرهایشان خارج می شوند که می گویند: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، عَلَى وَلِيَّ اللَّهِ»، پس در این هنگام لباسهای سبزی از بهشت برای آنها می آورند و تاج هائی بر سر آنها می گذارند، هر یک از آنها آن لباسها را در بر کرده و آن تاج ها را بر سر نهاده سوار بر

ص: ۱۸۵

۱- ۲۱/۱۰۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۱۴۰، ح ۸۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۹۰، ح ۲۴۱۸؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۴۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۵۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۸۸، ح ۲۹۱؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۴۱۱، ح ۵۸۹۶؛ الوافی، ج ۲۴، ص ۲۷۰، ح ۴.

مرکبهای بهشتی می گردند و به طرف بهشت پرواز می کنند، و ترس روز قیامت ایشان را محزون نمی سازد، و فرشتگان به استقبال ایشان می آیند و می گویند: این، همان روزی است که به شما وعده می دادند.

۳- قَالِ عَلٰی (علیه السلام) قَالَ: مَا فِي الْقُرْآنِ آيَةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ قَوْلِهِ (عز وجل): «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ».(۱)

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: در قرآن آیه ای نزد من محبوب تر از این آیه نیست: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ».

ص: ۱۸۶

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۹۰، ح ۲۴۱۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۵۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۲۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۸۷، ح ۲۸۱؛ التوحید (للصدوق)، ص ۴۰۹، باب ۶۳، ح ۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۰، ص ۴۲.

«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَءَاتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا»

یا اینکه نسبت به مردم (پیامبر و خاندانش)، و بر آنچه خدا از فضلش به آنان بخشیده، حسد می ورزند؟ ما به آل ابراهیم، کتاب و حکمت دادیم و حکومت عظیمی در اختیار آنها قرار دادیم.

۱- عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): يَا أَبَا الصَّبَّاحِ! نَحْنُ قَوْمٌ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَنَا، لَنَا الْأَنْفَالُ وَ لَنَا صِيْفُ الْمَالِ، وَ نَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ، وَ نَحْنُ الْمُحْسُدُونَ، الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ: «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ». (۱)

از ابو صباح کنانی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: ای ابو صباح! ما گروهی هستیم که خداوند اطاعت از ما را، واجب نموده است، انفال از آن ماست، و اموال برگزیده و نفیس، به ما اختصاص دارد، و ما راسخین در علم هستیم، و ما هستیم که مورد رشک و حسد مردم قرار گرفته ایم، که خداوند در باره ی ما فرموده: «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ».

ص: ۱۸۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۹۴، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۵، ح ۱۴۲ و ج ۲، ص ۹۳، ح ۲۴۲۹ و ص ۹۷، ح ۲۴۴۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۰۲، باب ۱۰، ح ۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۴۷، ح ۱۵۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۲۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۹۱، ح ۳۰۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۶، ح ۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۱، ص ۲۸۵.

۲- فی تفسیر القمی، ... قَالَ: «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ»، يَعْنِي بِالنَّاسِ هَاهُنَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةَ (عليهما السلام). (۱)

در تفسیر قمی روایت کرده که: «یا رشک بر مردم می برند»، منظور از مردم، امیر المؤمنین و ائمه (علیهم السلام) هستند.

۳- فی تفسیر فرات، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): جُعِلْتُ فِدَاكَ! مَا تَقُولُ فِي هَذِهِ آيَةِ: «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ آتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا»؟ قَالَ (عليه السلام): نَحْنُ النَّاسُ، الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ، وَ نَحْنُ الْمُحْسُدُونَ، وَ نَحْنُ أَهْلُ الْمُلْكِ، وَ نَحْنُ وَرَثَةُ النَّبِيِّينَ، وَ عِنْدَنَا عَصَا مُوسَى، وَ إِنَّا لَخَزَانُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، لَشَيْئًا بِخَزَانٍ عَلَى ذَهَبٍ وَ لَا فِضَّةٍ، وَ إِنَّ مِنَّا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلِيًّا وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ (عليهما السلام). (۲)

فرات کوفی در تفسیرش آورده که، از ابراهیم نقل نموده که او گفت: به حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) عرض کردم: فدایتان شوم! در مورد این آیه: «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ آتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا»، چه می فرمائید؟ حضرت فرمودند: منظور از ناس در این آیه، ما هستیم، که به ما رشک می برند، ما صاحب ملک و وارث پیامبرانیم، در نزد ما عصای موسی است، و ما گنجینه های خدا در زمین هستیم، نه گنج طلا و نقره، از ما خانواده است پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) و امیر المؤمنین و امام حسن و امام حسین (عليهما السلام).

ص: ۱۸۸

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۱۹۳، ح ۳۷ و ج ۲۳، ص ۳۷۰، ح ۴۵؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۱۳۷؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۴۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۹۰، ح ۲۹۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۹۹، ح ۵۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۰۷، ح ۱۰۱؛ تفسیر کتر الدقائق، ج ۳، ص ۴۳۱.

۴_ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَا: نَظَرَ خُزَيْمَةُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): أَمَا تَرَى كَيْفَ أَحْسَدَ عَلِيٌّ فَضْلَ اللَّهِ بِمَوْضِعِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ، وَمَا رَزَقَنِيهِ اللَّهُ مِنَ الْعِلْمِ فِيهِ؟ فَقَالَ خُزَيْمَةُ:

رَأَوْا نِعْمَةَ اللَّهِ لَيْسَتْ عَلَيْهِمْ

عَلَيْكَ وَفَضْلًا بَارِعًا لَا تُنَازِعُهُ

مِنَ الدِّينِ وَالدُّنْيَا جَمِيعًا لَكَ الْمُنَى

وَفَوْقَ الْمُنَى أَخْلَاقُهُ وَطَبَائِعُهُ

فَعَضُّوا مِنَ الْغَيْظِ الطَّوِيلِ أَكْفَهُمْ

عَلَيْكَ وَ مَنْ لَمْ يَرْضَ فَاللَّهُ خَادِعُهُ (۱)

خزیمه به علی بن ابی طالب (علیهما السلام) نگاه کرد، حضرت علی (علیه السلام) به او فرمودند: آیا می بینی که چگونه به خاطر فضل خدا مورد حسد واقع شده ام؟ (و این به سبب) موقعیت من نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به سبب علمی است که خداوند به من روزی کرده است، پس خزیمه عرض کرد:

نعمت خدا را که آنان ندارند و نیز فضیلت والایی را که کسی نمی تواند درباره آن با تو نزاع کند، بر تو دیدند.

از دین و دنیا آنچه مورد آرزوست، تو داری و بالاتر از آرزو اخلاق و طبیعت آن است.

آنان از خشم طولانی خود دست های خود را درباره تو بر هم زدند و هر کس راضی نباشد، خداوند خوار کننده اوست.

ص: ۱۸۹

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۖ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ ءَآخِرِ ۖ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا»

ای کسانی که ایمان آورده اید! اطاعت کنید خدا را! و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولو الامر (اوصیای پیامبر) را! و هر گاه در چیزی نزاع داشتید، آن را به خدا و پیامبر بازگردانید (و از آنها داوری بطلبید) اگر به خدا و روز رستاخیز ایمان دارید! این (کار) برای شما بهتر، و عاقبت و پایانش نیکوتر است.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) قُلْتُ لَهُ: إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ لَنَا: فَمَا مَنَعَهُ أَنْ يَسْمِيَ عَلِيًّا وَ أَهْلَ بَيْتِهِ فِي كِتَابِهِ؟ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): قُولُوا لَهُمْ: إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ عَلَى رَسُولِهِ الصَّلَاةَ وَ لَمْ يَسْمَ ثَلَاثًا وَ لَا أَرْبَعًا حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ، وَ نَزَلَ عَلَيْهِ الزَّكَاةَ وَ لَمْ يَسْمَ لَهُمْ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام)، وَ أَنْزَلَ الْحَجَّ فَلَمْ يَنْزِلْ طَوْفُوا أُسْبُوعًا حَتَّى فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام)، وَ أَنْزَلَ «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام). (الحديث) (۱)

ص: ۱۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۱۰، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۱۱، ح ۲۴۹۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۵۰، ح ۱۶۹؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۱۰، ح ۱۱۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۲۰۳.

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای تعالی: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: در باره علی بن ابی طالب (علیهما السلام) نازل شده است، به حضرت عرض کردم: مردم می گویند: چرا نام علی و خانواده اش در قرآن برده نشده؟ حضرت فرمودند: به آنها بگو: آیه نماز، بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شد و سه رکعتی و چهار رکعتی آن بیان نشد، تا اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) خود برای مردم بیان کردند، و آیه زکات بر آن حضرت نازل شد و بیان نشد که زکات از هر چهل درهم یک درهم است، تا اینکه خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن را برای مردم شرح دادند، و امر به حج نازل شد و به مردم نگفت هفت دور طواف کنید، تا اینکه خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای آنها توضیح دادند، و آیه: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، که نازل شد، در باره حضرات علی و حسن و حسین (علیهم السلام) نازل شد.

۲- عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ (عز وجل) عَلَى نَبِيِّهِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! عَرَفْنَا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ، فَمَنْ أُولُو الْأَمْرِ الَّذِينَ قَرَنَ اللَّهُ طَاعَتَهُمْ بِطَاعَتِكَ؟ قَالَ: هُمْ خُلَفَائِي يَا جَابِرُ! وَ أئِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ بَعْدِي، أُولُهُمْ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام). (الحديث) (۱)

جابر بن یزید جعفی گوید: از جابر بن عبد الله انصاری شنیدم که گفت: چون خدای تعالی این آیه را بر پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نازل فرمود: «ای کسانی که ایمان آورده اید خدای را اطاعت کنید و پیغمبر و صاحبان امر خویش را فرمان برید» عرض کردم: ای

ص: ۱۹۱

۱- إثبات الهداه، ج ۲، ص ۷۴، ح ۲۱۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۵۰، ح ۶۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۰۳، ح ۲۴۷۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۴۱؛ تفسیر کتر الدقائق، ج ۳، ص ۴۵۱؛ کفایه الأثر فی النص علی الأئمه الإثنی عشر، ص ۵۳؛ کمال الدین، ج ۱، ص ۲۵۳، ح ۳.

رسول خدا! ما خدا و پیغمبر را شناخته ایم، (اکنون بیان فرما) صاحبان امری که خداوند فرمانبرداری ایشان را به فرمانبرداری خودش همراه و قرین کرده کیانند؟ حضرت فرمودند: ای جابر! آنها جانشینان و امامان مسلمین بعد از من هستند، که نخستین آنها علی بن ابی طالب (علیهما السلام) است ...

۳- عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِهِ: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، قَالَ: عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ الْأَوْصِيَاءُ مِنْ بَعْدِهِ. (۱)

از عمرو بن سعید نقل است که گفت: از حضرت امام کاظم (علیه السلام) در باره آیه: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: منظور، علی بن ابی طالب (علیهما السلام) و اوصیاء بعد از آن حضرت می باشند.

۴- عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): ... «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، إِيَّانَا عَنِّي خَاصَّةً، أَمَرَ جَمِيعَ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ بِطَاعَتِنَا. (الحديث) (۲) برید عجلی گوید: از امام باقر (علیه السلام) پرسیدم منظور از فرمایش خداوند تعالی: «يَا أَيُّهَا

ص: ۱۹۲

-
- ۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۰۹، ح ۷۰۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۹۳، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۱۴، ح ۲۵۰۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۵۳، ح ۱۷۶.
 - ۲- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۰۵، ح ۲۴۷۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۴۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۶۲؛ تفسیر کتر الدقائق، ج ۳، ص ۴۵۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۹۷، ح ۳۲۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۷۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۲۴، باب ۶۴، ح ۱.

الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، چیست؟ حضرت فرمودند: مقصود از اولی الامر فقط ما اهل بیت (علیهم السلام) هستیم، که خداوند همه مؤمنان را تا قیامت به اطاعت از ما امر فرموده ...

ص: ۱۹۳

«فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»

به پروردگارت سوگند که آنها مؤمن نخواهند بود، مگر اینکه در اختلافات خود، تو را به داوری طلبند و سپس از داوری تو، در دل خود احساس ناراحتی نکنند و کاملاً تسلیم باشند.

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ النَّجَاشِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»، قَالَ: عَنِّي بِهَا عَلِيًّا (عليه السلام). (۱)

از عبد الله نجاشی نقل است که گفت: از امام صادق (عليه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از آن، حضرت علی (عليه السلام) هستند.

۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ النَّجَاشِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي

ص: ۱۹۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۶، ح ۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۲۰، ح ۲۵۲۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۵۲۰، ح ۲؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بيته القرآنية، ص ۱۷۵، ح ۳۲۸؛ مختصر البصائر، ص ۲۲۰، ح ۲۰۹.

أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا» (١)، يَعْنِي: وَ اللَّهُ! فُلَانًا وَ فُلَانًا، «وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ لَوْ أَنْهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا» (٢)، يَعْنِي: وَ اللَّهُ! النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلِيًّا (عليه السلام) مِمَّا صَنَعُوا، أَيْ لَوْ حَيَّاءُوكَ بِهَا، يَا عَلِيُّ! فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ، مِمَّا صَنَعُوا، وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ، لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا، «فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يَحْكُمُوكَ فِيمَا شَجَرِ بَيْنَهُمْ».

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): هُوَ، وَ اللَّهُ! عَلِيُّ بِعَيْنِهِ، «ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ»، عَلَى لِسَانِكَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! يَعْنِي: بِهِ مِنْ وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، «وَ يَسْلَمُوا تَسْلِيمًا»، لِعَلِيٍّ (عليه السلام). (٣)

از عبد الله نجاشی نقل است که گفت: از امام صادق (عليه السلام)، شنیدم که در باره گفتار خدای عز و جل: «أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ عَظُّهُمْ وَ قُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا»، فرمودند: به خدا سوگند! مقصود، فلانی و فلانی هستند، (و در آیه بعد)، «وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ لَوْ أَنْهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا»، فرمودند: به خدا قسم! مقصود، پیامبر (صلى الله عليه و آله) و علی (عليه السلام)، هستند، که در پیش آنها (بیایند و) از اعمال خود آمرزش خواهند، یعنی: ای علی! اگر به نزد تو می آمدند، و از کردار خود، از خدا آمرزش می خواستند، و پیامبر (صلى الله عليه و آله) نیز، برای ایشان آمرزش خواسته بود، حتماً

ص: ۱۹۵

۱- ۴/۶۳.

۲- ۴/۶۴.

۳- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۲۷۱، ح ۱۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۱۹، ح ۲۵۲۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۳۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۵۵، ح ۱۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۱۰، ح ۳۶۹؛ الکافی، ج ۸، ص ۳۳۵، ح ۵۲۶؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۴۸۹، ح ۵۲۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۳۶، ح ۱۶۳۱.

خدا را توبه پذیر و مهربان می یافتند، (و در آیه بعد از آن)، «فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يَحْكُمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ».

سپس امام صادق (علیه السلام) فرمودند: مقصود از اختلاف میان آنها، همان علی (علیه السلام) است، «ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ»، یعنی: به زبان تو ای رسول خدا! یعنی: در باره اعلام ولایت علی (علیه السلام)، «وَيَسْلُمُوا تَسْلِيمًا»، یعنی: تسلیم ولایت و خلافت حضرت علی (علیه السلام)، بشوند.

۳- عَنْ زُرَّارَةَ أَوْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ قَالَ: لَقَدْ خَاطَبَ اللَّهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) فِي كِتَابِهِ، قَالَ: قُلْتُ: فِي أَى مَوْضِعٍ؟ قَالَ: فِي قَوْلِهِ: «وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا»، «فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يَحْكُمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ»، فِيمَا تَعَاقَدُوا عَلَيْهِ لِيُنَّ أَمَاتَ اللَّهُ مُحَمَّدًا، أَلَّا يُرْذُوا هَذَا الْأَمْرَ فِي بَنِي هَاشِمٍ، «ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ»، عَلَيْهِمْ مِنَ الْقَتْلِ أَوْ الْعُقُوبِ، «وَيَسْلُمُوا تَسْلِيمًا». (۱)

از زراره یا برید نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: به تحقیق، خداوند در کتابش، امیر المؤمنین (علیه السلام) را، مخاطب خود قرار داده است، عرض کردم: در کجای قرآن؟ حضرت فرمودند: در این آیه: «وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا»، «فَلَا وَ رَبِّكَ لَا

ص: ۱۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۲۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۲۰، ح ۲۵۲۴ و ج ۵، ص ۸۶۵، ح ۱۲۱۲۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۳۹؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۶۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۴۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۱۱، ح ۳۷۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۹۱، ح ۷؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۲۸۳، ح ۷؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۱۳، ح ۵۷۳.

يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يَحْكُمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ»، یعنی در پیمانی که بسته بودند، و آن پیمان این بود که، زمانی که محمد (علیهما السلام) از دنیا برود، دیگر امر خلافت را به بنی هاشم باز نگردانند، «ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ»، در باره آنها به کشتن یا بخشیدن حکم نمودی، «وَيَسْلُمُوا تَسْلِيمًا».

«وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۖ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»

و کسی که خدا و پیامبر را اطاعت کند، همنشین کسانی خواهد بود که خدا، نعمت خود را بر آنان تمام کرده از پیامبران و صدیقان و شهدا و صالحان و آنها رفیقهای خوبی هستند!

۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»، قَالَ: «الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ»، أَنَا «وَالصِّدِّيقِينَ»، عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ «وَالشُّهَدَاءِ»، الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ «وَالصَّالِحِينَ»، حَمْزُهُ «وَ حَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»، الْأُثْمَةُ الْإِثْنَا عَشَرَ بَعْدِي. (۱)

ام سلمه گوید: از پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) در باره آیه: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: «الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ»، من هستم، «وَالصِّدِّيقِينَ»، علی است، «وَالشُّهَدَاءِ»، حسن و حسین هستند، «وَالصَّالِحِينَ»، حمزه است، «وَ حَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»، ائمه دوازده گانه بعد از من هستند.

ص: ۱۹۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۴۷، ح ۲۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۲۵، ح ۲۵۴۴؛ کفایه الأثر فی النص علی الأئمه الإثنی عشر، ص ۱۸۳؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۱، ص ۲۸۳.

۲_ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي بَعْضِ الْأَيَّامِ صِلَاءَ الْفَجْرِ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تُفَسِّرَ لَنَا قَوْلَهُ تَعَالَى: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»، فَقَالَ (صلى الله عليه و آله) أَمَّا النَّبِيُّونَ فَأَنَا، وَأَمَّا الصَّدِّيقُونَ فَأَخِي عَلِيٌّ، وَأَمَّا الشُّهَدَاءُ فَعَمِّي حَمْزُهُ، وَأَمَّا الصَّالِحُونَ فَابْنَتِي فَاطِمَةُ وَأَوْلَادُهَا الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ، قَالَ: وَكَانَ الْعَبَّاسُ حَاضِرًا فَوَثَبَ وَجَلَسَ بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَقَالَ: أَلَسْنَا أَنَا وَأَنْتَ وَعَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ مِنْ نَبْعِهِ وَاحِدَةٍ؟ قَالَ: وَمَا ذَاكَ يَا عَمُّ؟ قَالَ: لِأَنَّكَ تُعَرِّفُ بِعَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ دُونَنَا، قَالَ: فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ! وَقَالَ: أَمَّا قَوْلُكَ يَا عَمُّ! أَلَسْنَا مِنْ نَبْعِهِ وَاحِدَةٍ، فَصَدَقْتَ! وَ لَكِنْ يَا عَمُّ! إِنَّ اللَّهَ خَلَقَنِي وَ خَلَقَ عَلِيًّا وَ فَاطِمَةَ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ قَلِيلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ (عليه السلام) حِينَ لَمَّا سَمَاءَ مَبْنِيَّةً وَ لَا أَرْضَ مَدْحِيَّةً وَ لَا ظُلْمَةَ وَ لَا نُورَ وَ لَا شَمْسَ وَ لَا قَمَرَ وَ لَا جَنَّةَ وَ لَا نَارَ. (الحديث) (۱)

از انس بن مالک روایت است که گفت: روزی با پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) نماز صبح را خواندیم، در این موقع آن جناب صورت مبارکش را به جانب ما گرداندند، من عرض کردم: یا رسول الله! برای ما این آیه را تفسیر بفرمائید: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا» حضرت فرمودند: منظور از پیامبران، من هستم، و صدیقین، برادر من علی است، اما شهداء، عمویم حمزه می باشد، و صالحین، دختر من فاطمه و اولاد او حسن و حسین (علیهما السلام) هستند.

چون این سخنان را عباس، عموی پیامبر (صلى الله عليه و آله) شنید، از جای خود برخاست و

ص: ۱۹۹

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۱، ح ۲ و ج ۳۷، ص ۸۳، ح ۵۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۲۵، ح ۲۵۴۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۴۳؛ تفسیر کتر الدقائق، ج ۳، ص ۴۶۴؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟، ج ۴، ص ۹۷، باب ۱، ح ۱؛ مدینه معجز، ج ۳، ص ۲۲۱، ح ۸۴۰.

مقابل آن حضرت نشست و عرض کرد: مگر ما و شما و علی و فاطمه و حسن و حسین از یک منبع نیستیم؟ رسول خدا(صلی الله علیه و آله)فرمودند: چطور، ای عمو!؟

عباس عرض کرد: شما تنها علی و فاطمه و حسن و حسین را معرفی می کنید و ما را از خودتان نمی دانید! رسول خدا(صلی الله علیه و آله)تبسم نمودند و فرمودند: اما اینکه گفتم ما از یک منبع و ریشه هستیم، راست می گویی، و لکن خداوند، من و علی و فاطمه و حسن و حسین را قبل از خلقت آدم آفرید، در حالی که هنوز آسمان و زمین و نور و ظلمت و خوشید و ماه و بهشت و جهنم و ... را خلق نکرده بود.

۳_ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) لِكُلِّ أُمَّةٍ صِدِّيقٌ وَفَارُوقٌ، وَصِدِّيقُ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَفَارُوقُهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام). (۱)

رسول خدا(صلی الله علیه و آله)فرمودند: برای هر امتی صدیق و فاروقی است، و صدیق و فاروق این امت علی بن ابی طالب(علیهما السلام)است.

۴_ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله) ذَاتَ يَوْمٍ، وَقَدْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةُ: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصُّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا» فَأَقْرَأْنِيهَا (صلی الله علیه و آله) فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي! مَنْ هَؤُلَاءِ إِنِّي أَجِدُ اللَّهَ بِهِمْ حَفِيًّا؟! قَالَ: يَا حُذَيْفَةُ! أَنَا مِنَ النَّبِيِّينَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

ص: ۲۰۰

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۳۱، ح ۱۰۹ و ص ۱۳۶، ح ۵۶۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۱۲، ح ۴۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۶۹؛ تفسیر کتیر الدقائق، ج ۲، ص ۱۸ و ج ۳، ص ۴۶۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۸۲، ح ۲۰۸ و ص ۵۱۵، ح ۳۹۲ و ج ۳، ص ۲۹۵، ح ۲۱۰؛ عیون أخبار الرضا(علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۳، باب ۳۰، ح ۳۰.

أَنَا أَوْلُهُمْ فِي النَّبَوَّةِ وَآخِرُهُمْ فِي الْبُعْثِ، وَ مِنْ الصَّادِقِينَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ، وَلَمَّا بَعَثَنِي اللَّهُ (عز وجل) بِرِسَالَتِهِ كَانَتْ أَوَّلَ مَنْ صَدَّقَ بِي، ثُمَّ مِنَ الشُّهَدَاءِ حَمْزَةُ وَ جَعْفَرٌ، وَ مِنَ الصَّالِحِينَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، «وَ حَسَنٌ أَوْلَيْكَ رَفِيقًا» الْمَهْدِي فِي زَمَانِهِ. (١)

حذیفه بن یمان گفت: روزی نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) رفتم و این آیه نازل شده بود: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسَنٌ أَوْلَيْكَ رَفِيقًا» پیامبر (صلی الله علیه و آله) این آیه را به من یاد دادند، عرض کردم: ای پیامبر خدا! پدر و مادرم فدای تو باد! اینان چه کسانی هستند که من خدا را به اینان مهربان می بینم؟ حضرت فرمودند: ای حذیفه! من از پیامبرانی هستم که خدا به آنان نعمت داده است، من نخستین آنان در نبوت و آخرین آنان در مبعوث شدن هستم، و از صدیقان علی بن ابی طالب (علیهما السلام) است، که چون خداوند مرا به رسالت خود مبعوث نمود، او نخستین کسی بود که مرا تصدیق کرد، سپس از شهدا حمزه و جعفر هستند، و از صالحان حسن و حسین (علیهما السلام) سروران جوانان اهل بهشت هستند، «وَ حَسَنٌ أَوْلَيْكَ رَفِيقًا»، مهدی؟ عج؟، در زمان خودش است.

ص: ۲۰۱

«وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۚ...»

و هنگامی که خبری، چه ایمنی و چه ترس به آنها برسد، آن را در همه جا فاش می کنند. و حال آنکه اگر در آن به پیامبر و اولو الامرشان رجوع می کردند، حقیقت امر را از آنان درمی یافتند.

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ»، قَالَ: هُمْ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام). (۱)

از عبد الله بن عجلان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره آیه: «وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ»، فرمودند: آنها، ائمه (علیهم السلام) هستند.

۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ، عَنِ الرِّضَا (عليه السلام) فِي حَدِيثٍ قَالَ: ... أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ»، يَعْنِي آلَ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) وَهُمْ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَ مِنْهُمْ الْقُرْآنَ، وَيَعْرِفُونَ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ، وَ

ص: ۲۰۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۹۵، ح ۳۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۳۵، ح ۲۵۸۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۲۰۵؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۲۰۰، ح ۳۳۵۹۲.

عبد الله بن جندب، در حدیثی از امام رضا (علیه السلام) روایت کرده که حضرت فرمودند: ... خداوند در قرآن می فرماید: «وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعِلِمَهُ الَّذِينَ لَا يَبْطِئُونَ عَنْهُمْ»، یعنی، آل محمد (علیهم السلام)، و آنان کسانی هستند که از قرآن استنباط می کنند، و حلال و حرام را تشخیص می دهند، و حجت خداوند بر مردم هستند.

ص: ۲۰۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۹۶، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۳۶، ح ۲۵۸۴؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۷۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۲۰۶؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۸۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۴۲۹؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۷۱، ح ۳۳۵۱۹.

«... وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا»

و اگر فضل و رحمت خدا نبود، جز اندکی، همگان از شیطان پیروی می کردند.

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فَضِيلٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْكَاظمِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا»، قَالَ: «الرَّحْمَةُ»، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ «الْفَضْلُ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند تعالی: «وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا»، فرمودند: رحمت، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هستند، و فضل، امیر المؤمنین (علیه السلام) می باشند.

۲- عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، وَ حُمْرَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «لَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، قَالَ: فَضْلُ اللَّهِ، رَسُولُهُ، وَ رَحْمَتُهُ، وَلَا يَهُ الْأَيْمَةُ (عليهما السلام). (۲)

زراره از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، و حمران از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، روایت کرده اند که آن حضرات در باره آیه: «لَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، فرمودند:

ص: ۲۰۴

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۳۸، ح ۲۵۸۸؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۷۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۱، ح ۲۰۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۸۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۴۳۲.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۰، ح ۴۰ و ج ۲۴، ص ۶۲، ح ۴۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۳۷، ح ۲۵۸۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۲۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۴۳۱.

فضل خداوند، رسولش است، و رحمتش، ولایت ائمه (علیهم السلام) می باشد.

۳- ابْنُ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ: «وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، فَضْلُ اللَّهِ، مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَرَحْمَتُهُ، عَلَى (عليه السلام)، وَقِيلَ: فَضْلُ اللَّهِ، عَلَى (عليه السلام)، وَرَحْمَتُهُ، فَاطِمَةُ (سلام الله عليها). (۱)

ابن عباس در بارة آیه: «وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، گفت: فضل خداوند، حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) هستند، و رحمتش علی (عليه السلام)، و گفته شد: فضل خداوند، علی (عليه السلام) هستند، و رحمتش فاطمه (سلام الله عليها).

ص: ۲۰۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۴، ذیل ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۲، ح ۷۵۷۱؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۹.

(إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيُهْدِيَهِمْ سَبِيلًا)

کسانی که ایمان آوردند، سپس کافر شدند، باز هم ایمان آوردند، و دیگر بار کافر شدند، سپس بر کفر خود افزودند، خدا هرگز آنها را نخواهد بخشید، و آنها را به راه (راست) هدایت نخواهد کرد.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ

ازدادوا كفراً»، «لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ» (١)، قَالَ: نَزَلَتْ فِي فُلَانٍ وَفُلَانٍ وَفُلَانٍ، آمَنُوا بِالنَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) فِي أَوَّلِ الْأَمْرِ، وَكَفَرُوا

حَيْثُ عُرِضَتْ عَلَيْهِمُ الْوَلَايَةُ، حِينَ قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) مِمَّنْ كُنْتُ مُؤْلَاهُ فَهَذَا عَلَى مُؤْلَاهُ، ثُمَّ آمَنُوا بِبَائِعِيهِ لِأَمِيرِ

الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، ثُمَّ كَفَرُوا حَيْثُ مَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَلَمْ يَقْرُوا بِبَائِعِيهِ، ثُمَّ ازدادوا كُفْرًا بِآخِذِهِمْ

مَنْ بَاعَهُ بِبَائِعِيهِ لَهُمْ، فَهُوَ لَمْ يَبْقَ فِيهِمْ مِنَ الْإِيمَانِ شَيْءٌ. (٢)

عبد الرحمن بن کثیر از حضرت صادق(علیه السلام) نقل کرده، که حضرت در مورد آیه : «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا

ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ إِذَا دُؤا كُفْرًا» ، «لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ»، فرمودند: این

ص: ٢٠٦

.3/9. -1

٢- إثبات الهداه، ج ٣، ص ٨، ح ١٨؛ بحار الأنوار، ج ٢٣، ص ٣٧٥، ح ٥٧ و ج ٣١، ص ٦٠٨، ح ٦٥؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ١٨٦، ح ٢٧٩٢؛ تفسير كنز الدقائق، ج ٣، ص ٥٦٤؛ تفسير نور الثقلين، ج ١، ص ٥٦٢، ح ٦٢٠؛ الكافي، ج ١، ص ٤٢٠، ح ٤٢؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ٥، ص ٤٦، ح ٤٢؛ الوافي، ج ٣، ص ٩٢٣، ح ٢١.

آیه در بارهٔ فلان و فلان و فلان نازل شده، که اوّل به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایمان آوردند، ولی وقتی ولایت بر آنها عرضه شد، کافر شدند، موقعی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هر که من مولای اویم، علی مولای اوست، به وسیلهٔ بیعت با امیر المؤمنین (علیه السلام) ایمان آوردند، باز کافر شدند، موقعی که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از دنیا رفت، بیعت خود را انکار نمودند، بعد در کفر خود افزودند، چون بیعت گرفتند برای خود، از کسانی که با علی (علیه السلام)، بیعت کرده بودند، آنها دیگر از ایمان، ذره ای برایشان باقی نماند.

«وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا»

و هیچ یک از اهل کتاب نیست مگر آنکه پیش از مرگش به او ایمان آورد و عیسی در روز قیامت به ایمانشان گواهی خواهد داد.

۱- فی تفسیر العیاشی، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) فِي قَوْلِهِ: «وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا»، قَالَ: لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ مِّنْ جَمِيعِ الْأَذْيَانِ يَمُوتُ، إِلَّا رَأَى رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) حَقًّا مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایش خداوند متعال: «وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا»، فرمودند: هیچ کس از ادیان گذشته، از اولین و آخرین نمی میرد، جز آنکه در وقت مرگ، رسول خدا (صلى الله عليه و آله) و امیر المؤمنین (علیه السلام) را بر حق خواهد دید.

۲- عَنْ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنِ الْبَاقِرِينَ (عليهما السلام) قَالَا: حَرَامٌ عَلَى رُوحٍ أَنْ تُفَارِقَ جَسَدَهَا،

ص: ۲۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۸۸، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۹۸، ح ۲۸۳۶؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۵۱۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۸۴، ح ۳۰۳؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۷۲، ح ۶۶۴.

حَتَّى تَرَى مُحَمَّدًا وَ عَلِيًّا وَ حَسَنًا وَ حُسَيْنًا (عليهما السلام)، بِحَيْثُ تَقَرُّ عَيْنُهَا. (۱)

از فضیل بن یسار نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، و حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، فرمودند: بر روح، حرام است که از جسد جدا شود، مگر اینکه حضرات محمد و علی و حسن و حسین (علیهم السلام) را، ببیند، به طوری که چشمهایش روشن شود.

۳_ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) لِحَارِثِ الْهَمْدَانِي:

يَا حَارِ هَمْدَانَ مَنْ يُمُتْ يَرِنِي مِنْ مُؤْمِنٍ أَوْ مُنَافِقٍ قُبُلًا

يَعْرِفُنِي طَرَفُهُ وَ أَعْرِفُهُ بِنَعْتِهِ وَ اسْمِهِ وَ مَا عَمِلَا (۲)

حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) به حارث همدانی فرمودند:

ای حارث همدانی هر کس، چه مؤمن و چه منافق، پیش از مرگش مرا در مقابل و روبرو خواهد دید.

او مرا با دیدگان خود می بیند، و من او را با تمام صفات و نام و نشان و کردار و عملش می شناسم.

ص: ۲۰۹

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۶۲۸، مجلس ۳۰، ح ۶؛ بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۹۱، ح ۳۷ و ج ۳۹، ص ۲۴۲، ذیل ح ۲۹؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۵۱۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۸۵؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۲۳.

۲- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۶۲۷، مجلس ۳۰، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۴، ص ۴۳۲، ح ۷۴ و ج ۳۹، ص ۲۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۸۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۷۲، ح ۶۶۳.

۴_ عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَا عَلِيُّ! مَثَلُكَ فِي أُمَّتِي، مَثَلُ الْمَسِيحِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام)، افْتَرَقَ قَوْمُهُ ثَلَاثَ فِرَقٍ: فِرْقَةُ مُؤْمِنُونَ وَ هُمُ الْخَوَارِيُّونَ، وَ فِرْقَةُ عَادُوهُ وَ هُمُ الْيَهُودُ، وَ فِرْقَةُ غَلَوُا فِيهِ فَخَرَجُوا عَنِ الْإِيمَانِ، وَ إِنَّ أُمَّتِي سَيَفْتَرِقُ فِيكَ ثَلَاثَ فِرَقٍ: فِرْقَةُ شِيعَتِكَ وَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ، وَ فِرْقَةُ عِدُوِّكَ وَ هُمُ الشَّاكُونَ، وَ فِرْقَةُ تَغْلَوُ فِيكَ وَ هُمُ الْجَا حِدُونَ، وَ أَنْتَ فِي الْجَنَّةِ، يَا عَلِيُّ! وَ شِيعَتُكَ وَ مُحِبُّ شِيعَتِكَ، وَ عِدُوُّكَ وَ الْغَالِي فِي النَّارِ. (۱)

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! مثل تو در امت من، همانند عیسی بن مریم (علیهما السلام) است، که امتش به سه فرقه تقسیم شدند: گروه مؤمنان، که خواریون بودند، گروهی که دشمن او بودند، یعنی یهودیان، و گروهی که در باره او غلو کردند، و با این اعتقاد، از دایره ایمان بیرون رفتند.

همانا امت من نیز در مورد تو، به سه گروه تقسیم می شوند: گروه شیعیان تو، که آنان مؤمنان هستند، گروه دشمنان تو، که همان تردید کنندگان هستند، و گروهی که در مورد تو غلو می کنند، که آنان منکر، و کافرند.

تو، ای علی! در بهشتی، و شیعیان تو و دوستان شیعیانت نیز، در بهشت هستند، و دشمنان تو و غلو کنندگان نسبت به تو، در آتش جهنم اند.

۵_ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ نَاجِدٍ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) قَالَ: دَعَانِي النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) فَقَالَ لِي: يَا عَلِيُّ! إِنَّ فِيكَ مِنْ عِيسَى مَثَلًا، أَبْغَضْتَهُ الْيَهُودُ، حَتَّى بَهْتُوا أُمَّهُ، وَ أَحْبَبْتَهُ النَّصَارَى، حَتَّى أَنْزَلُوهُ

ص: ۲۱۰

بِالْمَنْزِلَةِ الَّتِي لَيْسَتْ لَهُ.

وَقَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): إِنَّهُ يَهْلِكُ فِي مُحِبِّ مُطَرِّقِ ظُنِّي بِمَا لَيْسَ فِي، وَ مُبْغِضُ مُفْتَرِّ يَحْمِلُهُ شَتَائِي عَلَى أَنْ يَنْهَتَنِي.

أَلَمْ! وَإِنِّي لَسْتُ نَبِيًّا، وَلَمَّا يُوْحَى إِلَيَّ، وَلَكِنِّي أَعْمَلُ بِكِتَابِ اللَّهِ مَا اسْتِطَعْتُ، فَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ، فَحَقُّ عَلَيْكُمْ طَاعَتِي، فِيمَا أَحْبَبْتُمْ وَفِيمَا كَرِهْتُمْ، وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ أَوْ غَيْرِي مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ، فَلَمَّا طَاعَهُ فِي الْمَعْصِيَةِ، الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ، الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ، ثَلَاثًا. (۱)

از امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) روایت است که فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) مرا فرا خوانده، فرمودند: ای علی! همانا، در تو مثال و شباهتی به عیسی بن مریم (صلی الله علیه و آله) است، که یهود او را دشمن داشتند، تا جایی که به مادر او تهمت زده، و نسبت ناسزا دادند، و نصاری او را به حدی دوست داشتند، که منزلت و مقامی برای او قائل شدند، که در شأن و جایگاه او نبود.

سپس علی بن ابیطالب (علیه السلام) فرمودند: درباره ی من نیز، دو گروه به هلاکت می رسند، اول دوستی که در دوستی آنقدر زیاده روی کند، تا مرا در تحسین و تعریف به حدی رساند، که در حد من نیست، و دوم دشمن و مبغضی که بغض و عداوت، او را وادار کند که به من تهمت زند، و نسبت ناروا دهد.

آگاه باشید! من پیامبر نیستم، و به من وحی نمی شود، بلکه تا آنجا که توانایی داشته باشم، به دستورات قرآن عمل می کنم، پس هر وقت شما را به اطاعت از خداوند دعوت نمودم، از من اطاعت کنید، اگرچه آن کار را دوست داشته باشید و یا

ص: ۲۱۱

از آن ناراحت شوید.

اما اگر من و یا دیگری، شما را به معصیت و نافرمانی خدا دعوت نمود، از او اطاعت نکنید، زیرا در معصیت نباید از کسی اطاعت نمود، و اطاعت فقط در اعمال صالح و نیک می باشد، و سه بار این جمله را تکرار فرمودند.

ص: ۲۱۲

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ۚ ۱۷۴ فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةِ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۱۷۵»

ای مردم! دلیل روشن از طرف پروردگارتان برای شما آمد و نور آشکاری به سوی شما نازل کردیم. (۱۷۴) اما آنها که به خدا ایمان آوردند و به آن چنگ زدند، بزودی همه را در رحمت و فضل خود، وارد خواهد ساخت و در راه راستی، به سوی خودش هدایت می کند. (۱۷۵)

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَوْلُهُ: «قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا» قَالَ: الْبُرْهَانُ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله) وَ النُّورُ عَلِيٌّ (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ قَوْلُهُ: «صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا»، قَالَ: الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ عَلِيٌّ (عليه السلام). (۱)

از عبد الله بن سلیمان نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: «قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا»، تفسیرش چیست؟ حضرت فرمودند: برهان، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و نور، علی (علیه السلام) است، گفتم: «صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا» چیست؟ فرمودند: صراط مستقیم، علی (علیه السلام) است.

ص: ۲۱۳

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۱۹۷، ح ۴۷ و ج ۳۵، ص ۳۶۳، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۰۴، ح ۲۸۵۵؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۵۲۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۸۵، ح ۳۰۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۹۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۷۹، ح ۷۰۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۷۹، ح ۹۳.

۲- فِي تَفْسِيرِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْقُمِيِّ فِي قَوْلِهِ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا»، فَالنُّورُ، إِمَامُهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، ثُمَّ قَالَ: «فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ اعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيَدْخُلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ»، هُمُ الَّذِينَ تَمَسَّكُوا بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَ الْإِثْمَةِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ). (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر فرمایش خداوند تعالی: «یا ایها الناس قد جاءکم برهان من ربکم و انزلنا الیکم نوراً مبیناً»، گفته: مقصود از نور، امامت امیر المؤمنین (علیه السلام) است و سپس در باره: «فأما الذين آمنوا بالله و اعتصموا به فسيدخلهم في رحمة»، گفته: آنها کسانی هستند که، به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و ائمه (علیهما السلام)، تمسک می جویند.

ص: ۲۱۴

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۰۴، ح ۲۸۵۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۵۹؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۵۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۹۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۷۹، ح ۶۹۹.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ ...»

ای کسانی که ایمان آورده اید، به عهد و پیمان خود وفادار باشید.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (عليهما السلام) عَقَدَ عَلَيْهِمْ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) فِي الْخِصَامَةِ، فِي عَشْرَةِ مَوَاطِنَ، ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، الَّتِي عُقِدَتْ عَلَيْكُمْ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

حضرت جواد الائمه (عليه السلام) در باره آیه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، فرمودند: همانا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در ده موضع، از مردم، برای خلافت و جانشینی حضرت علی (عليه السلام) اقرار گرفتند، سپس خداوند این آیه را نازل فرمود: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، به آن عهدها و پیمانهای که، شما با امیر المؤمنین (عليه السلام) بستید، وفا دار باشید.

ص: ۲۱۵

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۴۶، ح ۶۰۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۲، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۱۶، ح ۲۸۷۸؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۵؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۶۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۲۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۸۳، ح ۹.

«... الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا...»

امروز، دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان آیین (جاودان) شما پذیرفتم.

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقُلْتُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! قَدْ أَرْمَضَنِي اخْتِلَافُ الشَّيْعَةِ فِي مَذَاهِبِهَا، فَقَالَ: يَا جَابِرُ! أَلَمْ أَفُكَّكَ عَلَى مَعْنَى اخْتِلَافِهِمْ مِنْ أَيْنَ اخْتَلَفُوا وَمِنْ أَى جِهَةٍ تَفَرَّقُوا؟ قُلْتُ: بَلَى يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! قَالَ: فَلَا تَخْتَلِفْ إِذَا اخْتَلَفُوا يَا جَابِرُ! إِنَّ الْجَا حِدَ لِصَاحِبِ الزَّمَانِ كَالْجَا حِدِ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي أَيَّامِهِ، يَا جَابِرُ! اسْمِعْ وَعِ، قُلْتُ: إِذَا شِئْتُ، قَالَ: اسْمِعْ وَعِ وَبَلِّغْ حَيْثُ انْتَهَتْ بِكَ رَا حِلَّتْكَ، إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) خَطَبَ النَّاسَ بِالْمَدِينَةِ بَعْدَ سَبْعَةِ أَيَّامٍ مِنْ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ ذَلِكَ حِينَ فَرَّغَ مِنْ جَمْعِ الْقُرْآنِ وَ تَأْلِيفِهِ، فَقَالَ: ...

... فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِلَى حَجَّةِ الْوَدَاعِ، ثُمَّ صَارَ إِلَى غَدِيرِ خُمٍّ فَأَمَرَ فَأُصْلِحَ لَهُ شِدْبَةُ الْمَنِيرِ ثُمَّ عَلِمَاهُ وَ أَخَذَ بَعْضُهُ دِي حَتَّى رُبِّي بِيَاضُ إِبْطِلِيهِ رَافِعاً صَوْتَهُ قَائِلاً فِي مَحْفَلِهِ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَى مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عِيَادِ مَنْ عِيَادَاهُ، فَكَأَنْتَ عَلَى وَلَآئِي وَلَآئِي وَلَآئِي، وَ عَلَى عِيَادَتِي عِيَادَةُ اللَّهِ، وَ أَنْزَلَ اللَّهُ (عز وجل) فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»، فَكَأَنْتَ وَلَآئِي

از جابر بن یزید نقل است که گفت: بر حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) وارد شدم و عرض کردم: ای فرزند پیامبر! اختلاف شیعه در مذاهب گوناگون مرا گداخته است، پس حضرت فرمودند: ای جابر! آیا تو را به مفهوم اختلاف آنها و خاستگاه این اختلاف و جهت پراکندگی مسلمانان آگاه نسازم؟

عرض کردم: آری ای فرزند پیامبر! حضرت فرمودند: ای جابر! اگر آنها به راه جدایی و اختلاف رفتند تو به راه آنها مرو، ای جابر! منکر امام زمان (علیه السلام) همچون منکر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است در زمان حیاتش. ای جابر! گوش کن و در یاد نگهدار. عرض کردم: اگر بخواهید چنین کنم.

حضرت فرمودند: گوش دار و در یاد نگهدار، و تا آنجا که مرکب می رود آن را به دیگران برسان. همانا امیر المؤمنین (علیه السلام) هفت روز پس از رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) پس از فراغت از گردآوری و تألیف قرآن برای مردم مدینه چنین خطبه خواند: ... پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حجه الوداع از مکه بیرون آمدند و از غدیر خم گذر کردند و دستور دادند برای ایشان شبه منبری بپا کنند و سپس بر منبر رفتند و بازوی مرا گرفتند تا سپیدی زیر دو بغلم دیده شد، و صدایخویش را در این انجمن چنین بلند فرمودند: هر که را من سرور اویم علی سرور اوست، خدایا دوست بدار هر که او را دوست دارد و دشمن بدار هر که او را دشمن می دارد.

پس معیار دوستی خدا دوستی من شد، و معیار دشمنی خدا دشمنی با من، و خداوند در همان روز این آیه را فرو فرستاد: الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ

ص: ۲۱۷

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۲۰، ح ۷۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۸، ح ۷۷۸۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۸۸، ح ۲۸؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۷، ح ۴؛ مرآة العقول، ج ۲۵، ص ۶۰، ح ۴.

نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا، پس ولایت من کمال دین و رضایت پروردگار متعال گردید.

۲- عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): أُعْطِيتُ تِسْعًا، لَمْ يَعْطَ أَحَدٌ قَبْلِي، سِوَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) لَقَدْ فُتِحَتْ لِي السُّبُلُ، وَ عَلِمْتُ الْمَنَایَا، وَ الْبَلَايَا، وَ الْأَنْسَابَ، وَ فَضْلَ الْخِطَابِ، وَ لَقَدْ نَظَرْتُ فِي الْمَلَكُوتِ بِإِذْنِ رَبِّي، فَمَا غَابَ عَنِّي مَا كَانَ قَبْلِي وَ لَا مَا يَأْتِي بَعْدِي، وَ أَنَّ بَوْلَايَتِي أَكْمَلَ اللَّهُ لِهَؤُودِهِ الْأُمَمِ دِينَهُمْ، وَ أَتَمَّ عَلَيْهِمُ النَّعْمَ، وَ رَضِيَ لَهُمْ إِسْلَامَهُمْ، إِذْ يَقُولُ يَوْمَ الْوَلَايَةِ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْهُمْ أَنِّي أَكْمَلْتُ لَهُمُ الْيَوْمَ دِينَهُمْ، وَ أَتَمَمْتُ عَلَيْهِمُ النَّعْمَ، وَ رَضِيتُ إِسْلَامَهُمْ، كُلَّ ذَلِكَ مِنْ اللَّهِ بِهِ عَلَيَّ فَلَهُ الْحَمْدُ. (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: امیر المؤمنین (علیه السلام) فرموده اند: به من نه چیز عطا شده، که پیش از من به هیچ کس، جز پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) عطا نشده است: راه ها به روی من باز شده، و علم انساب به من یاد داده شده، و ابرها برای من به حرکت درآمده، و علم مرگ ها و بلاها و فصل خطاب (تعیین کننده حق) را می دانم، و با اذن پروردگارم در ملکوت نظر کردم، هیچ چیز از من پنهان نشد، چه آنچه پیش از من بوده، و چه آنچه پس از من می آید، و خداوند با ولایت من، دین این امت را کامل نمود، و نعمت ها را بر آنان تمام نمود، و به اسلام

ص: ۲۱۸

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۲۰۵، المجلس الثامن، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۴۱، ح ۱۴ و ج ۳۹، ص ۳۳۶، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۲۹۰۶؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۰۱، ح ۴؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۱۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۵۷؛ الخصال، ج ۲، ص ۴۱۴، ح ۴.

آنان راضی شد، و این هنگامی بود که در روز ولایت (روز غدیر خم) به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرمود: یا محمد! از من به آنان خبر بده که امروز دینشان را کامل کردم، و به اسلام به عنوان دین آنان راضی شدم، و نعمت خود را بر آنان تمام کردم.

همه اینها، نعمت هایی است که خداوند آنها را بر من مَنّت نهاده است، پس سپاس خدا را.

۳_ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ، قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، عَلَى إِكْمَالِ الدِّينِ وَ إِتْمَامِ النُّعْمَةِ وَ رِضَى الرَّبِّ بِرِسَالَتِي وَ وَلَمَّا يَهُ عَلَيَّ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ مِنْ بَعِيدِي وَ قَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ أَنْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ وَ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ. (۱)

ابو سعید خدری گفت: وقتی این آیه بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شد، حضرت فرمودند: الله اکبر، بر کامل شدن دین و تمام شدن نعمت و خوشنودی پروردگار به رسالت من و ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) پس از من، سپس فرمودند: هر کس که من مولای اویم علی مولای اوست، خداوند! دوست بدار کسی را که او را دوست بدارد و دشمن بدار کسی را که او را دشمن بدارد و کمک کن کسی را که او را کمک کند و خوار کن کسی را که او را خوار کند.

ص: ۲۱۹

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۲۵، ح ۴۹۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۲۴۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۴۳، ح ۲۹۰۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۸۹، ح ۳۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۰۱، ح ۲۱۱؛ کتاب سلیم بن قیس الهمالی، ج ۲، ص ۸۲۸، ح ۳۹؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۴۶.

٤_ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: كُنَّا فِي أَيَّامِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام) يَمْرُؤَ، فَاجْتَمَعْنَا فِي الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَدْءِ مَقْدَمِنَا، فَأَدَارُوا أَمْرَ الْإِمَامَةِ، وَذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِيهَا، فَدَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي (عليه السلام)، فَأَعْلَمْتُهُ خَوْضَ انِّ النَّاسِ، فَتَبَسَّمَ (عليه السلام) ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ! جَهْلَ الْقَوْمِ وَخُدْعُوا عَنْ أَذْيَانِهِمْ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَقْبِضْ نَبِيَّهُ (صلى الله عليه وآله) حَتَّى أَكْمَلَ لَهُ الدِّينَ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، فِيهِ تَفْصِيلُ كُلِّ شَيْءٍ، بَيْنَ فِيهِ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَالْخَيْرِ وَالْأَحْكَامِ، وَجَمِيعِ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ النَّاسُ كَمَلًا، فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «مَا قَرُّنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ» (١) وَأَنْزَلَ فِي حِجَبِ الْوَدَاعِ وَهِيَ آخِرُ عُمْرِهِ (صلى الله عليه وآله) «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيَتْ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا»، (٢) فَأَمَرَ الْإِمَامَةَ مِنْ تَمَامِ الدِّينِ وَلَمْ يَمُضِ (صلى الله عليه وآله) حَتَّى بَيَّنَ لِأُمَّتِهِ مَعَالِمَ دِينِهِمْ، وَأَوْضَحَ لَهُمْ سَبِيلَهُمْ، وَتَرَكَهُمْ عَلَى قَصْدِ الْحَقِّ، وَأَقَامَ لَهُمْ عَلِيًّا (عليه السلام) عَلَمًا وَإِمَامًا، وَمَا تَرَكَ شَيْئًا تَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَّا بَيْنَهُ، فَمَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَكْمِلْ دِينَهُ، فَقَدْ رَدَّ كِتَابَ اللَّهِ الْعَزِيزِ، وَمَنْ رَدَّ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَهُوَ كَافِرٌ. (الحديث) (٣)

از عبد العزيز بن مسلم نقل است که گفت: ما، در روزگار امامت حضرت رضا (عليه السلام) در شهر مرو بودیم، و در نخستین روز ورودمان، در مسجد جامع گرد آمدیم، و حاضران مجلس از مسئله امامت و کثرت اختلاف مردم در این باب سخن می گفتند، من بر مولایم حضرت علی بن موسی الرضا (عليه السلام) وارد شدم و ایشان را از گفتگوهای مردم با

ص: ۲۲۰

۱- ۶/۳۸.

۲- ۵/۳.

۳- _ الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۲، ص ۴۳۳؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۶۷۴، مجلس ۹۷، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۱۲۰، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۸۲، ح ۸۱۸۲؛ عیون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۱، ص ۲۱۶، باب ۲۰، ح ۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۵، ح ۳۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۷۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۴۸۰، باب ۵۴، ح ۱.

خبر ساختم، آن حضرت تبسمی کرده و فرمودند:

ای عبد العزیز! این مردم آگاهی ندارند و فریب عقائد خود را خورده اند، به راستی خداوند جلیل و عزیز، پیامبرش را قبض روح نکرد تا اینکه دین اسلام را برایش به کمال رسانید و کامل ساخت، و قرآن را که حاوی تفصیل هر چیزی هست بر او نازل ساخته، و در آن حلال و حرام، حدود و احکام، و جمیع نیازمندیهای مردم به طور کلی بیان شده است، و فرمود: «در کتاب هیچ گونه کوتاهی نکرده ایم»، در آخرین سفر حج، که اواخر عمر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود نیز این آیه را نازل فرمود: «امروز دین شما را به کمال رساندم و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را دین شما پسندیدم»، پس مسئله امامت از تمامیت دین است.

و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از دنیا نرفتند تا اینکه برای امتشان دانستیهای دین را بیان فرمودند، و راهشان را آشکار ساخته و در مسیر حق قرارشان دادند، و حضرت علی (علیه السلام) را برای ایشان نشانه و پرچم راهنما و امام، تعیین فرمودند، و هیچ چیزی را که امت بدان نیازمند شوند فرو نگذاشتند، جز اینکه آن را روشن ساختند، پس هر که گمان کند که خداوند دینش را کامل نکرده، در حقیقت او کتاب خدا را انکار نموده، و منکر کتاب خدا، کافر است.

۵- عَنْ سَلِيمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ عَنْ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ أَنَّهُ قَالَ فِي مَجْلَسٍ عَظِيمٍ فِيهِ أَكْثَرُ مِنْ مِائَتِي رَجُلٍ فِي زَمَانِ عُمَانَ، ...

... اِلَى اِنْ قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): ثُمَّ خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ فِي غَدِيرِ خُمٍّ، ...

فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! أَتَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ (عَزَّ وَجَلَّ) مَوْلَايَ وَأَنَا مَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ، وَأَنَا أَوْلَى بِهِمْ مِنْ

أَنْفُسِهِمْ؟ قَالُوا: بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: قُمْ يَا عَلِيٌّ! فَقُمْتُ، فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ، فَقَامَ سَلَمَانٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَلِمَاءُ كَمَيَّا ذَا؟ قَالَ: وَلِمَاءُ كَوَلَمَائِي، مَنْ كُنْتُ أَوْلَىٰ بِهِ مِنْ نَفْسِهِ فَعَلِيٌّ أَوْلَىٰ بِهِ مِنْ نَفْسِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (عز وجل): «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»، فَكَبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ تَمَامُ نُبُوتِي وَ تَمَامُ دِينِ اللَّهِ وَلَا يَهُ عَلَىٰ بَعْدِي.

فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ وَقَالَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذِهِ الْآيَاتُ خَاصَّةٌ فِي عَلِيٍّ! قَالَ: بَلَىٰ! فِيهِ وَ فِي أَوْصِيَائِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (۱)

سلیم بن قیس، در خبری طولانی، روایت کرده که در زمان حکومت عثمان در مجلسی که در مسجد پیامبر (صلی الله علیه و آله) با حضور بیش از دویست نفر از قریش و انصار تشکیل شد، حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ... و بعد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در غدیر خم خطابه ای ایراد کردند و فرمودند:

ای مردم! آیا می دانید که خداوند (عز وجل) صاحب اختیار من است و من صاحب اختیار مؤمنین هستم و من از خود آنان به ایشان صاحب اختیار ترم؟ گفتند: بلی، یا رسول الله!

پس فرمودند: برخیز، ای علی! من برخاستم و حضرت فرمودند: «هر کس من صاحب اختیار او هستم این علی صاحب اختیار اوست. پروردگارا! هر کس او را دوست می دارد دوست بدار و هر کس او را دشمن می دارد دشمن بدار.»

(در روز غدیر خم) سلمان برخاست و عرض کرد: یا رسول الله! ولایتو صاحب

ص: ۲۲۲

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۸۲، ح ۲۲۸؛ الإحتجاج (طبرسی)، ج ۱، ص ۱۴۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۴۱۰، ح ۱؛ کتاب سلیم بن قیس الهمدانی، ج ۲، ص ۶۴۴، ح ۱۱؛ کمال الدین (صدوق)، ج ۱، ص ۲۷۶، ح ۲۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۴۵، ح ۲۶۱.

اختیاری او چگونه است؟ پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: ولایت و صاحب اختیاری او همچون ولایت من است. هر کس من نسبت به او از خودش صاحب اختیارترم علی هم نسبت به او از خودش صاحب اختیارتر است.

خداوند تعالی هم این آیه را نازل کرد: الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا، «امروز دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را بعنوان دین شما راضی شدم.» پیامبر(صلی الله علیه و آله) سه مرتبه تکبیر گفتند و فرمودند: الله اکبر، کمال نبوت من و تکمیل دین خدا ولایت علی بعد از من است.

ابو بکر و عمر برخاستند و گفتند: یا رسول الله! آیا این آیات به خصوص در باره علی است؟! حضرت فرمودند: آری! در باره او و جانشینانم تا روز قیامت است.

۶- عَنْ عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَقُولُ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ خِصَالٍ، عَلَى الشَّهَادَتَيْنِ، وَالْقَرِيبَتَيْنِ، قِيلَ لَهُ: أَمَّا الشَّهَادَتَانِ فَقَدْ عَرَفْنَاهُمَا، فَمَا الْقَرِيبَتَانِ؟

قَالَ: الصَّلَاةُ، وَالزَّكَاةُ، فَإِنَّهُ لَا يَقْبَلُ أَحَدُهُمَا إِلَّا بِالْأُخْرَى، وَالصَّيَامُ، وَحَاجَّ بَيْتِ اللَّهِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا، وَخُتِمَ ذَلِكَ بِالْوَلَايَةِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا».(۱)

حضرت علی امیر المؤمنین(علیه السلام) فرمودند: از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) شنیدم که فرمودند: اسلام، بر پنج خصلت بنا شده است، شهادتین و دو قرینه آن.

ص: ۲۲۳

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۵۱۸، المجلس الثامن العشر، ح ۴۱؛ بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۳۷۹، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۲۹۰۷.

گفته شد: ای رسول خدا! شهادتین را می دانیم، ولی قرینه آن را نمی دانیم، آن چیست؟

رسول خدا(صلی الله علیه و آله)فرمودند: آن، نماز و زکات است، که هیچ یک، بدون دیگری پذیرفته نمی شود، و روزه و حج خانه خدا، برای کسی که توانائی دارد، باید آنها را انجام دهد، و همه این ها با ولایت ختم می گردد، که خداوند در این مورد فرموده: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا».

ص: ۲۲۴

«... وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ ۖ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»

و کسی که انکار کند آنچه را باید به آن ایمان بیاورد، اعمال او تباه می گردد و در سرای دیگر، از زیانکاران خواهد بود.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»، قَالَ: تَفْسِيرُهَا فِي بَطْنِ الْقُرْآنِ، يَعْنِي مَنْ يَكْفُرُ بَوْلَايَةِ عَلِيٍّ، وَ عَلِيٌّ هُوَ الْإِيمَانُ. (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره فرمایش خداوند تبارک و تعالی: «وَمَنْ يَكْفُرُ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: تفسیرش در باطن قرآن این است که، یعنی هر کس به ولایت علی (علیه السلام) کافر شود، چون علی (علیه السلام) همان ایمان هستند، اعمالش از بین رفته و از خاسرین و زیانکاران است.

ص: ۲۲۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۹، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۵۳، ح ۲۹۶۰؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۷، ح ۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۴، ص ۴۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۹۵، ح ۶۵.

۲_ عن جابر عن أبي جعفر (عليه السلام) قال: سألته عن تفسير هذه الآية: «وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ»، يعني بولایه علی (عليه السلام)، «وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ».(۱)

از جابر نقل است که گفت: از امام باقر (عليه السلام) از تفسیر آیه شریفه: «وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: یعنی کسانی که به ولایت علی (عليه السلام) کافر شدند در آخرت زیان خواهند کرد، و از ایمان خود سودی نخواهند برد.

ص: ۲۲۶

۱_ بحار الأنوار، ج ۶۹، ص ۹۸، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۵۳، ح ۲۹۶۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۹۷، ح ۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۹۵، ح ۶۳.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

ای کسانی که ایمان آورده اید! از خدا بپرهیزید! و وسیله ای برای تقرب به او بجوئید! و در راه او جهاد کنید، باشد که رستگار شوید!

۱- عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ» (۱)، فَقَالَ: أَنَا هُوَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ، وَقَدْ صَدَّقَهُ اللَّهُ، وَأَعْطَاهُ الْوَسِيلَةَ فِي الْوَصِيَّةِ، وَلَا يَخْلِي أُمَّتَهُ مِنْ وَسِيلَتِهِ إِلَيْهِ وَإِلَى اللَّهِ، فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ» (۲).

از سلمان فارسی نقل است که گفت: امیر المؤمنین (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند تبارک و تعالی: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، فرمودند: آن کسی که تمام علم کتاب نزد اوست، من هستم، و منم آنکه خداوند او را تصدیق نمود، و او را در وصیت، وسیله عطا نمود، پس هیچگاه امتش، از این وسیله اش، که از سوی او و خداوند است، بی نیاز نمی شوند، که خداوند می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ».

ص: ۲۲۷

۱- ۱۳/۴۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۳۲، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۹۲، ح ۳۰۷۹ و ج ۳، ص ۲۷۵، ح ۵۶۵۰؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۲۱.

۲_ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): «وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»، أَنَا وَسِيلَتُهُ. (۱)

امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمودند: «وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»، من وسیله او هستم.

۳_ فی تفسیر علی بن ابراهیم قوله: «اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»، فقال: تقربوا الیه بالإمام. (۲)

علی بن ابراهیم در باره آیه شریفه: «اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»، می فرماید: یعنی به وسیله امام، به خداوند نزدیک شوید.

ص: ۲۲۸

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۹۲، ح ۳۰۷۸؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۵.

۲- بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۲۷۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۹۲، ح ۳۰۷۷؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۳؛ تفسیر

القمی، ج ۱، ص ۱۶۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۴، ص ۱۰۴، تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۲۷، ح ۱۷۹.

«يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا» وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ

آنها همواره می خواهند از آتش بیرون آیند، ولی نخواهند توانست از آن خارج شوند، و برای آنان عذابی دائم و پایدار است.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، يَقُولُ: أَعْدَاءُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، هُمُ الْمُخَلَّدُونَ فِي النَّارِ، قَالَ اللَّهُ: «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا».(۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: دشمنان حضرت علی (علیه السلام)، همیشه در آتش جهنم هستند، و خداوند می فرماید: «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا».

۲- عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حِازِمٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ؟» قَالَ: عِيدُو (أَعْدَاءُ) عَلِيٍّ (عليه السلام)، هُمُ الْمُخَلَّدُونَ فِي النَّارِ، أَبَدَ الْأَبَدِينَ وَدَهْرَ الدَّاهِرِينَ.(۲)

ص: ۲۲۹

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۴۸، ح ۱۸۰ و ج ۶۹، ص ۱۳۵، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۹۴، ح ۳۰۸۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۱۰۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۲۷، ح ۱۸۰.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۶۲، ح ۳۷ و ج ۳۰، ص ۲۲۱، ح ۸۷ و ج ۳۱، ص ۶۴۸، ح ۱۸۱ و ج ۶۹، ص ۱۳۵، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۷۰، ح ۷۵۷ و ج ۲، ص ۲۹۴، ح ۳۹۸۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۷۳، ح ۱۴۵ و ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۱۰۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۲۱۵ و ج ۴، ص ۱۰۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۴۸۸ و ج ۱، ص ۶۲۷، ح ۱۸۱.

از منصور بن حازم نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: منظور از آیه: «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ»، چیست؟ حضرت فرمودند: آنها دشمنان حضرت علی (علیه السلام) هستند، که همواره در آتش جهنم، در عذابند، و در آن جاودان می مانند.

ص: ۲۳۰

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَزِدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ ۖ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ...»

ای کسانی که ایمان آورده اید! هر کس از شما، از آیین خود بازگردد، پس خداوند جمعیتی را می آورد که آنها را دوست دارد و آنان (نیز) او را دوست دارند، در برابر مؤمنان متواضع، و در برابر کافران سرسخت و نیرومندند.

۱- فُرَاتٌ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ سَعِيدٍ مُعْنَعًا، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ»، قَالَ: عَلِيٌّ (عليه السلام) وَ شِيعَتُهُ. (۱)

فرات کوفی گوید: حسین بن سعید معنعناً روایت کرده، از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند متعال که می فرماید: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ»، فرمودند: ایشان، حضرت علی (علیه السلام) و شیعیانش هستند.

۲- قَالَ الثَّعْلَبِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ» قَالَ: هُوَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۲)

ص: ۲۳۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۲، ح ۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۲۳، ح ۱۳۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۲، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱۵، ح ۳۱۶۱؛ الکشف و البیان عن تفسیر القرآن (ثعلبی)، ج ۴، ص ۷۸، عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۲۸۸، ح ۴۷۰؛ نهج الحق و کشف الصدق، ص ۱۸۶، ح ۲۲.

ثعلبی در تفسیرش در باره آیه شریفه: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ»، می گوید: او، علی بن ابیطالب (علیه السلام) است.

ص: ۲۳۲

«إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»

سرپرست و ولی شما، تنها خداست و پیامبر او و آنها که ایمان آورده اند همانها که نماز را برپا می دارند، و در حال رکوع، زکات می دهند.

۱_ عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رَبِيعٍ، قَالَ: بَيْنَمَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ، جَالِسٌ عَلَى شَفِيرِ زَمْزَمَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِذَا أَقْبَلَ رَجُلٌ مُتَعَمِّمٌ بِعِمَامَةٍ، فَجَعَلَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِلَّا قَالَ الرَّجُلُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: سَأَلْتُكَ بِاللَّهِ! مَنْ أَنْتَ؟ فَكَشَفَ الْعِمَامَةَ عَنْ وَجْهِهِ، وَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي، وَمَنْ لَمْ يَعْرِفَنِي، فَأَنَا جُنْدُبُ بْنُ جُنَادَةَ الْبَدْرِيُّ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ، سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِهَاتَيْنِ الْإِلَّا فَصَمْتًا، وَرَأَيْتُهُ وَإِلَّا فَعَمِيئًا، وَهُوَ يَقُولُ: عَلَى قَائِدِ الْبَرِّهِ وَقَاتِلِ الْكُفَرِهِ، مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ وَمُخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُ.

أَمَّا إِنِّي صِلَيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَوْمًا مِنَ الْأَيَّامِ، صِلَاءَ الظُّهْرِ، فَسَأَلَ سَائِلٌ فِي الْمَسْجِدِ، فَلَمْ يَعْطِهِ أَحَدٌ، فَرَفَعَ السَّائِلُ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ أَنِّي سَأَلْتُ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَلَمْ يَعْطِنِي أَحَدٌ شَيْئًا.

وَكَانَ عَلَى رَاكِعًا، فَأَوْمَى إِلَيْهِ بِخِصْرِهِ الْيُمْنَى، وَكَانَ يَتَخَنَّمُ فِيهَا، فَأَقْبَلَ السَّائِلُ حَتَّى أَخَذَ الْخَاتَمَ مِنْ خِصْرِهِ، وَذَلِكَ بِعَيْنِ النَّبِيِّ فَلَمَّا فَرَغَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) مِنْ صِلَاتِهِ، رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ أَخِي مُوسَى سَأَلَكَ، فَقَالَ: «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي»، «وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي»، «وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي»، «يَفْقَهُوا قَوْلِي»، «وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي»،

«هَارُونَ أَخِي»، «اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي»، «وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي»، (١) فَأَنْزَلَتْ عَلَيْهِ قُرْآنًا نَاطِقًا: «سَيَنْشُدُ عَصَاكَ بِأَخِيكَ»، (٢) اللَّهُمَّ وَ أَنَا مُحَمَّدٌ نَبِيكَ وَ صَفِيكَ، اللَّهُمَّ فَاشْرَحْ لِي صَدْرِي وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِي ... وَ اجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي عَلِيًّا أَخِي اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي.

قَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَوَ اللَّهُ! مَا اسْتَتَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) الْكَلَامَ، حَتَّى هَبَطَ عَلَيْهِ جَبْرَائِيلُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! هُنِيئًا لَكَ مَا وَهَبَ اللَّهُ لَكَ فِي أَخِيكَ، قَالَ: وَمَا ذَاكَ جَبْرَائِيلُ؟ قَالَ: أَمَرَ اللَّهُ أُمَّتَكَ بِمَوَالَاتِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ أَنْزَلَ قُرْآنًا عَلَيْكَ: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ». (٣)

ابو اسحاق احمد بن محمد بن ثعلبی، در تفسیرش آورده که: یک روز عبد الله بن عباس در کنار زمزم نشسته بود و می گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) چنین فرمودند: در این هنگام مردی که عمامه بر روی صورت کشیده بود، آمد و هر وقت که ابن عباس می گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند، او نیز می گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند.

ابن عباس گفت: تو را به خدا تو کیستی؟ او عمامه از صورت خود کنار زد و گفت: مردم هر کس مرا شناخت که شناخته، و هر کس مرا نمی شناسد من جندب بن جناده بدری، ابو ذر غفاری هستم.

ص: ۲۳۴

۱- ۲۵/۲۰-۳۲.

۲- ۳۵/۲۸.

۳- _ إرشاد القلوب إلى الصواب (للدیلمی)، ج ۲، ص ۲۲۰؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۱۹۴، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱۹، ح ۳۱۷۱؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۵۷؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۲۹، ح ۲۳۵؛ الطوائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۴۷، ح ۴۰؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۱۲۰، ح ۱۵۸؛ الكشف و البیان عن تفسیر القرآن (ثعلبی)، ج ۴، ص ۸۰؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۱۱؛ كشف الیقین فی فضائل أمير المؤمنين (علیه السلام)، ص ۹۸.

از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) با این دو گوشم شنیدم و گرنه کر شوندم، و نیز با این دو چشمم دیدم و گرنه کور شوندم که فرمودند: علی رهبر نیکان و کشنده کافران است، هر کس او را یاری کند، یاری می شود، و هر کس او را خوار سازد خوار می شود.

آگاه باشید! که من در روزی از روزها نماز ظهر را با پیامبر خدا خواندم، سائلی در مسجد سؤال کرد و کسی به او چیزی نداد، سائل دست خود را به سوی آسمان دراز کرد و گفت: خدایا! گواه باش که در مسجد پیامبر خدا سؤال کردم و کسی چیزی به من نداد.

در این هنگام علی (علیه السلام) در حال رکوع بود، و به انگشت کوچک دست راست خود که انگشتی در آن بود، اشاره کرد، پس سائل جلو آمد و انگشت را از انگشت او در آورد، و این کار مقابل چشمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود، و چون پیامبر از نماز فارغ شد سر خود را به سوی آسمان بلند کرد، و گفت: خدایا! برادرم موسی از تو تقاضایی کرد و گفت:

«پروردگارا سینه مرا گشاد کن» «و کار مرا آسان ساز» «و از زبان من لکنت را باز کن» «تا سخن مرا در یابند» «و برای من وزیری از خاندان خودم قرار بده» «هارون برادرم را» «و به وسیله او پشت مرا محکم کن» «و او را در کار من شریک ساز»، پس تو به او قرآن نازل کردی (و گفتی): «به زودی پشت تو را به وسیله برادرت محکم خواهیم کرد».

خدایا! من محمد پیامبر تو و برگزیده تو هستم، خدایا! سینه مرا وسعت بخش (یعنی صبر و تحمل مرا زیاد کن) و کار مرا آسان نما و برای من از خاندانم وزیری قرار بده، علی برادرم را، به وسیله او پشت مرا محکم کن.

ابوذر می گوید: به خدا سوگند! هنوز سخن پیامبر (صلی الله علیه و آله) تمام نشده بود که جبرئیل از جانب خدا بر او نازل شد و گفت: یا محمد! آنچه خداوند راجع به برادرت بر تو بخشید، گوارایت باد، گفت: آن چیست ای جبرئیل؟ گفت: خداوند اُمت تو را تا روز

قيامت به ولايت او امر کرده و قرآن بر تو نازل کرده: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ».

۲- عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا» الْآيَةُ، قَالَ: إِنَّ رَهْطًا مِنَ الْيَهُودِ أَسْلَمُوا مِنْهُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ وَ أَسَدٌ وَ ثَعْلَبَةٌ وَ ابْنُ يَامِينَ وَ ابْنُ صُورِيَا، فَأَتَوْا النَّبِيَّ (عليهما السلام) فَقَالُوا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! إِنَّ مُوسَى (عليه السلام) أَوْصَى إِلَى يَوْشَعَ بْنِ نُونٍ، فَمَنْ وَصَّيَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! وَ مَنْ وَلَّيْنَا بَعْدَكَ؟ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ».

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام): قُومُوا، فَقَامُوا فَأَتَوْا الْمَسْجِدَ، فَإِذَا سَائِلٌ خَارِجٌ، فَقَالَ: يَا سَائِلُ! أَمَا أُعْطَاكَ أَحَدٌ شَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ هَذَا الْخَاتَمُ، قَالَ: مَنْ أُعْطَاكَهُ؟ قَالَ: أُعْطَانِيهِ ذَلِكَ الرَّجُلُ الَّذِي يَصِلُنِي، قَالَ: عَلَى أَى حَالٍ أُعْطَاكَ قَالَ: كَانَ رَاكِعًا، فَكَبَّرَ النَّبِيُّ (عليهما السلام) وَ كَبَّرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ فَقَالَ النَّبِيُّ (عليهما السلام): عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ وَلَيْكُمُ بَعْدِي، قَالُوا: رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَ بِالْإِسْلَامِ دِينًا وَ بِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا وَ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَلِيًّا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (عز وجل): «وَ مَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمْ الْغَالِبُونَ» (۱) فَرَوَى عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّهُ قَالَ: وَ اللَّهُ! لَقَدْ تَصَيَّدْتُ بِأَرْبَعِينَ خَاتَمًا وَ أَنَا رَاكِعٌ لِيَنْزَلَ فِي مَا نَزَلَ فِي عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَمَا نَزَلَ. (۲)

ص: ۲۳۶

۱- ۵/۵۶.

۲- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۵۸، ح ۲۴۵؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۱۲۴، مجلس ۲۶، ح ۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۱۸۳، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱۷، ح ۳۱۶۷؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۱۵۸؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۶؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۴، ص ۱۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۴۷، ح ۲۶۹؛ الوافی، ج ۲، ص ۲۷۸.

حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) در تفسیر فرمایش خدای (عز وجل): «همانا ولیّ شما، خدا و رسول او هستند، آنان که ایمان دارند»، تا آخر آیه، فرمودند: جمعی از یهودیان که تازه مسلمان شده بودند، مانند عبد الله بن سلام، اسد، ثعلبه، بن یامین و بن صوریاء، و نزد پیغمبر (صلی الله علیه و آله) آمدند و گفتند: یا نبی الله! موسی (علیه السلام) یوشع بن نون را وصیّ خود قرار داد، وصی شما کیست؟ چه کسی پس از شما سرپرست ما است؟

در این هنگام این آیه نازل شد که: «ولّی شما، خدا و رسول او هستند و آن کسانی که گرویدند و نماز برپا داشتند و زکات پرداختند و در رکوع اند»، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: برخیزید، برخاستند و به مسجد آمدند، ناگاه سائلی بیرون می آمد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای سائل! کسی چیزی به تو نداد؟

گفت: چرا! این انگشتر را داد، حضرت فرمودند: انگشتر را چه کسی به تو داد؟ سائل عرض کرد: این مردی که نماز می خواند، حضرت فرمودند: او انگشتر را در چه حالی به تو بخشید؟ گفت: در حال رکوع، پیامبر (صلی الله علیه و آله) تکبیر گفتند و اهل مسجد هم تکبیر گفتند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: علی بن ابی طالب (علیه السلام)، پس از من ولیّ شما است، آنها گفتند: به پروردگاری خدا خوشنودیم، و به دین اسلام، و به پیغمبری محمّد و به ولایت علی بن ابی طالب، خدا این آیه را فرستاد: «هر که خدا را ولیّ خود داند و رسولش و آنها که گرویدند به راستی حزب خدا غالبند».

از عمر بن خطاب روایت شده که گفت: من چهل انگشتر در حال رکوع صدقه دادم، تا در باره من هم آنچه در باره علی (علیه السلام) نازل شد، نازل شود و چیزی نازل نشد. ۳_ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ

حَيْدَهُ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكُرُونَهَا» (١)، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، اجْتَمَعَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: مَا تَقُولُونَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّا كَفَرْنَا بِهَذِهِ الْآيَةِ نَكْفُرُ بِسَائِرِهَا، وَإِنْ آمَنَّا فَإِنَّ هَذَا ذُلٌّ حِينَ يَسْلُطُ عَلَيْنَا ابْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالُوا: قَدْ عَلِمْنَا أَنَّ مُحَمَّدًا صَادِقٌ فِيمَا يَقُولُ، وَلَكِنَّا نَتَوَلَّاهُ وَ لَا نَطِيعُ عَلَيْهِ فِيمَا أَمَرَنَا، قَالَ: فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكُرُونَهَا»، يَعْرِفُونَ يَعْنِي وَلَمَّا يَهِيَ عَلَى بَيْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»، بِالْوَلَايَةِ. (٢)

از احمد بن عيسى نقل است که گفت: حدیث کرد مرا جعفر بن محمد (علیهما السلام)، از پدرشان، از جدشان (علیهما السلام)، در باره فرمایش خدای (عز وجل): «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكُرُونَهَا»، که حضرت ابا عبد الله الحسین (علیه السلام) فرمودند: وقتی که این آیه نازل شد: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، عدّه ای از اصحاب رسول خدا (صلى الله عليه وآله) در مسجد مدینه جمع شدند و به یکدیگر می گفتند: در باره این آیه چه می گوید؟ بعضی از آنها گفتند: اگر به این آیه کافر شویم و قبول نکنیم، لازم می آید که به سایر آیات قرآن نیز کافر شویم، و اگر ایمان آوریم و آن را قبول کنیم، همین خواری و ذلت بزرگی است، در هنگامی که پسر ابوطالب بر ما مسلط شود، و ما از او اطاعت کنیم. بعد از آن گفتند: ما می دانیم که محمد (علیهما السلام)، هر چه می گوید راست و حقیقت

ص: ۲۳۸

۱- ۱۶/۸۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۳، ح ۴۹ و ج ۳۵، ص ۱۹۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱۶، ح ۳۱۶۳؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۱۴۵ و ج ۷، ص ۲۵۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۴۴، ح ۲۶۰ و ج ۳، ص ۷۲، ح ۱۶۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۷، ح ۷۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۹۵، ح ۷۷؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۴.

است، و او را دوست می داریم ولی، امر او در باره علی را اطاعت نمی کنیم، و نمی پذیریم.

حضرت فرمودند: پس، این آیه نازل شد: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، و فرمودند: مقصود از نعمت خدا، ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، «وَ أَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»، یعنی: و بیشتر آنها به ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) ایمان نیاوردند و کافر شدند.

۴_ قَالَ الثَّغَلِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ: ... وَقَالَ السُّدِّيُّ وَعُتْبَةُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ وَغَالِبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: إِنَّمَا عَنِى بِقَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) لِأَنَّهُ مَرَّ بِهِ سَائِلٌ وَهُوَ رَاكِعٌ فِي الْمَسْجِدِ، فَأَعْطَاهُ خَاتَمَهُ. (۱)

ثعلبی در تفسیرش ذیل آیه: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، می گوید: این آیه درباره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده است، زیرا هنگامی که سائلی از کنار آن حضرت رد شد و ایشان در حالت رکوع بودند، پس انگشترشان را به او دادند.

ص: ۲۳۹

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۲۹۱، ذیل ح ۴۱۶؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۱۹۵؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۱۸، ح ۲۲۶؛ الطوائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۴۷، ح ۳۹؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۱۱۹، ح ۱۵۷.

«وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ»

و کسانی که ولایت خدا و پیامبر او و افراد باایمان را بپذیرند، پیروزند (زیرا) حزب و جمعیت خدا پیروز است.

۱- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَقِيصَةَ عَنْ سَيِّدِ الشَّهَدَاءِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَا عَلِيُّ! أَنْتَ أَخِي وَأَنَا أَخُوكَ، أَنَا الْمُصْطَفَى لِلنَّبُوَّةِ وَأَنْتَ الْمُجْتَبَى لِلإِمَامَةِ، وَأَنَا صَاحِبُ التَّنْزِيلِ وَأَنْتَ صَاحِبُ التَّوْوِيلِ، وَأَنَا وَأَنْتَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ.

یا عَلِيُّ! أَنْتَ وَصِيِّي وَخَلِيفَتِي وَوَزِيرِي وَوَارِثِي وَأَبُو وَلَدِي، شَيْعَتُكَ شَيْعَتِي وَأَنْصَارُكَ أَنْصَارِي وَأَوْلِيَاؤُكَ أَوْلِيَائِي وَأَعْدَاؤُكَ أَعْدَائِي.

یا عَلِيُّ! أَنْتَ صَاحِبِي عَلَى الْخَوْضِ غَدَاً، وَأَنْتَ صَاحِبِي فِي الْمَقَامِ الْمَحْمُودِ وَأَنْتَ صَاحِبُ لَوَائِي فِي الْآخِرَةِ كَمَا أَنْتَ صَاحِبُ لَوَائِي فِي الدُّنْيَا لَقَدْ سَعِدَ مَنْ تَوَلَّاكَ وَشَقِيَ مَنْ عَادَاكَ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ تَقَدَّسَ ذِكْرُهُ بِمَحَبَّتِكَ وَوَلَايَتِكَ وَاللَّهُ إِنَّ أَهْلَ مَوَدَّتِكَ فِي السَّمَاءِ لَأَكْثَرُ مِنْهُمْ فِي الْأَرْضِ.

یا عَلِيُّ! أَنْتَ أَمِينُ أُمَّتِي وَحُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهَا بَعْدِي، قَوْلُكَ قَوْلِي وَأَمْرُكَ أَمْرِي وَطَاعَتُكَ طَاعَتِي وَزَجْرُكَ زَجْرِي وَنَهْيُكَ نَهْيِي وَمَعْصِيَتُكَ مَعْصِيَتِي وَحِزْبُكَ حِزْبِي

وَ حِزْبِي حِزْبُ اللَّهِ: «وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ».(۱)

ابو سعید عقیصا از حضرت سید الشهداء امام حسین (علیه السلام) روایت کرده که امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: یا علی! تو برادر منی و من برادر تو، من برای نبوت بر گزیده شده ام و تو برای امامت، من صاحب تنزیلم و تو صاحب تأویل، من و تو دو پدر این امت هستیم.

ای علی! تو وصی و خلیفه و وزیر و وارث منی، و پدر دو فرزندم، شیعیان شیعیان من اند و یارانت یارانم و دوستانت دوستانم و دشمنانت دشمنانم.

ای علی! تو کنار من هستی سر حوض در روز قیامت، تو همراه منی در مقام محمود، تو پرچمدار منی در آخرت، چنانچه پرچمدار منی در دنیا، خوشبخت است هر که تو را دوست داشته باشد، و بدبخت است هر که دشمنت دارد، فرشتگان در آسمان به دوستی تو تقرب جویند، و به ولایت تو، به خدا دوستدرانت در آسمان بیشترند از زمین.

ای علی! تو امین امت منی و حجت خدا بر آنها بعد از من، گفتار تو گفتار من است و امرت امر من و طاعتت طاعت من، غدقنت غدقن من و نهیت نهی من و نافرمانیت نافرمانی من و حزبت حزب من و حزب من حزب خدا: «هر که دوست گیرد خدا و رسولش و کسانی که گرویدند بر راستی حزب خدا همانا آنها پیروزند».^۲ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ، يَغْنَى يَحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ يَغْنَى

ص: ۲۴۱

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۶۳، ح ۲۶۴؛ الأمالی (شیخ صدوق)، ص ۳۳۲، مجلس ۵۳، ح ۱۳، بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۹۳، ح ۳ و ج ۴۰، ص ۵۳، ح ۸۸، بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۵۵.

مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم) «وَالَّذِينَ آمَنُوا»، يَعْنِي وَيَحِبُّ عَلَى بَنِّ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ»، يَعْنِي شَيْعَةَ اللَّهِ وَشَيْعَةَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) وَشَيْعَةَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُمُ الْغَالِبُونَ، يَعْنِي الْعَالُونَ عَلَى جَمِيعِ الْعِبَادِ، الظَّاهِرُونَ عَلَى الْمُخَالِفِينَ لَهُمْ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَيَدَأُ اللَّهُ فِي هَذِهِ آيَةٍ بِنَفْسِهِ، ثُمَّ تَنَى بِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) ثُمَّ ثَلَّثَ بِعَلِيٍّ (عليه السلام) (ثُمَّ قَالَ): فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) رَحِمَ اللَّهُ عَلِيًّا، اللَّهُمَّ أَدْرِ الْحَقَّ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ. (١)

ابن عباس گفت: «و من يتولَّ الله»، یعنی خدا را دوست بدارید و «رسوله» یعنی محمد (صلى الله عليه وآله) را، «و الذين آمنوا»، یعنی علی بن ابی طالب (عليه السلام) را دوست داشته باشید، «فان حزب الله هم الغالبون»، یعنی شیعه خدا و شیعه محمد (صلى الله عليه وآله) و آل (عليه السلام) آنان هستند که پیروزند، یعنی بر تمام بندگان برتر و بر مخالفانشان چیره اند. ابن عباس گفت:

خداوند در این آیه از خودش شروع کرد، در مرحله دوم حضرت محمد (صلى الله عليه وآله) و در مرحله سوم علی (عليه السلام) را گفت، او اضافه کرد: وقتی این آیه نازل شد، پیامبر خدا (صلى الله عليه وآله) فرمودند: خدا رحمت کند علی را، خدایا حق را با او بگردان هر کجا که بگردد.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به روایت شماره ۲، ذیل آیه قبل نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۲۴۲

«يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۚ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۚ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ»

ای پیامبر! آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است، کاملاً (به مردم) برسان! و اگر نکنی، رسالت او را انجام نداده ای! خداوند تو را از مردم، نگاه می دارد و خداوند، جمعیت کافران را هدایت نمی کند.

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ بْنِ الْمُخْتَارِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام) قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ذَاتَ يَوْمٍ، وَهُوَ رَاكِبٌ، وَخَرَجَ عَلَيَّ (عليه السلام) وَهُوَ يَمْشِي، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! إِمَّا أَنْ تَرْكَبَ وَإِمَّا أَنْ تَنْصَرِفَ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَنِي أَنْ تَرْكَبَ إِذَا رَكِبْتُ وَتَمْشِيَ إِذَا مَشَيْتُ وَتَجْلِسَ إِذَا جَلَسْتُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ حَيْدٌ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ لَا بُدَّ لَكَ مِنَ الْقِيَامِ وَالْقُعُودِ فِيهِ وَ مَا أَكْرَمَنِي اللَّهُ بِكَرَامِهِ إِلَّا وَقَدْ أَكْرَمَكَ بِمِثْلِهَا ...

... سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَلَقَدْ أَمَرَنِي رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْ أَفْتَرِضَ مِنْ حَقِّكَ مَا أَفْتَرِضُهُ مِنْ حَقِّي، وَإِنَّ حَقَّكَ لَمَفْرُوضٌ عَلَيَّ مِنْ آمَنَ، وَلَوْلَاكَ لَمْ يَعْرِفْ حِزْبُ اللَّهِ، وَبِكَ يَعْرِفُ عِيدُ اللَّهِ، وَمَنْ لَمْ يَلْقَهُ بِوَلَايَتِكَ لَمْ يَلْقَهُ بِشَيْءٍ، وَلَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ»، يَعْنِي فِي وَلَايَتِكَ يَا عَلِيُّ، «وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ» وَلَوْ لَمْ أُبَلِّغْ مَا أُمِرْتُ بِهِ مِنْ وَلَايَتِكَ لَحَبِطَ عَمَلِي، وَمَنْ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِغَيْرِ وَلَايَتِكَ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ، وَعِيدٌ يُنْجِزُ لِي، وَمَا أَقُولُ إِلَّا قَوْلَ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى، وَإِنَّ الَّذِي أَقُولُ لَمِنْ

محمد بن فیض بن مختار از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) نقل کرده که حضرت فرمودند: روزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از منزلشان، سواره، خارج شدند و حضرت علی (علیه السلام) نیز به همراه ایشان پیاده راه می رفتند، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: یا علی! یا سوار شو یا برگرد، زیرا خداوند به من دستور داده که سوار شوی موقعی که من سوارم، و پیاده باش وقتی من پیاده ام و بنشین وقتی من نشسته ام، مگر در بعضی از مأموریت‌های الهی، که چاره ای از قیام و قعود در آن نداری.

خداوند هر فضیلت و امتیازی به من داده، به تو نیز مانند آن را داده است، ...

... تا آنجا که فرمودند:

خداوند مرا مأمور کرده که آن حقی که برای خودم واجب است را برای تو نیز واجب بگردانم، حق تو لازم است بر هر کس ایمان به من آورده باشد، اگر تو نبودی دشمن خدا شناخته نمی شد، هر که خدا را بدون ولایت تو ملاقات کند با دست خالی به پیشگاه او رفته، خداوند این آیه را بر من نازل کرد: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ»، یعنی برسان آن دستوری که به تو داده ایم در مورد ولایت علی (علیه السلام)، «وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ»، اگر تبلیغ آن دستور را در مورد ولایت تو نمی رساندم عملم از میان می رفت، و هر کس خدا را بدون ولایت تو ملاقات کند عملش از میان رفته و عملش موجب فاصله او از خدا می شود، من آن چه می گویم از جانب خدا است و آنچه می گویم خدا در باره تو نازل کرده است.

ص: ۲۴۴

۱- _ الأُمالی شیخ صدوق، ص ۴۹۴، مجلس ۷۴، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۴، ح ۵۰ و ج ۳۸، ص ۱۰۵، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۳۶، ح ۳۲۱۵؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۱۷۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۲۲؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۱۰.

٢_ عَنْ أَبِي الْحَارِثِ رُوِيَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُ أَيْمَنَ جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ: فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى الْعِبَادِ خَمْسًا، أَخَذُوا أَرْبَعًا وَتَرَكُوا وَاحِدًا.

قُلْتُ: أَتَسَمِّيَهُنَّ لِي، جُعِلَتْ فِتْدَاكَ! فَقَالَ: الصَّلَاةُ، وَكَانَ النَّاسُ لَمَّا يَدْرُونَ كَيْفَ يَصِلُونَ، فَنَزَلَ جَبْرِئِيلُ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْهُمْ بِمَوَاقِيتِ صَلَاتِهِمْ، ثُمَّ نَزَلَتِ الزَّكَاةُ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْهُمْ مِنْ زَكَاتِهِمْ مَا أَخْبَرْتَهُمْ مِنْ صَلَاتِهِمْ، ثُمَّ نَزَلَ الصَّوْمُ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِذَا كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ بَعَثَ إِلَى مَا حَوْلَهُ مِنَ الْقُرَى، فَصَامُوا ذَلِكَ الْيَوْمَ، فَنَزَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ بَيْنَ شُعْبَانَ وَشَوَّالٍ، ثُمَّ نَزَلَ الْحَجُّ، فَنَزَلَ جَبْرِئِيلُ (عليه السلام)، فَقَالَ: أَخْبِرْهُمْ مِنْ حَجِّهِمْ مَا أَخْبَرْتَهُمْ مِنْ صَلَاتِهِمْ وَزَكَاتِهِمْ وَصِيَوْمِهِمْ، ثُمَّ نَزَلَتِ الْوَلَايَةُ، وَإِنَّمَا أَتَاهُ ذَلِكَ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ بِعَرَفَةِ، أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاتَّمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي» (١)، وَكَانَ كَمَالُ الدِّينِ بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَقَالَ: عِنْدَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَآلِهِ (أُمَمِي حَدِيثُ عَهْدٍ بِالْجَاهِلِيَّةِ، وَمَتَى أَخْبَرْتَهُمْ بِهَذَا فِي ابْنِ عَمِّي؟ يَقُولُ قَائِلٌ وَيَقُولُ قَائِلٌ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي مِنْ غَيْرِ أَنْ يُنْطَقَ بِهِ لِسَانِي، فَأَتَنَنْتِي عَزِيمَةً مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بَنَلَهُ، أَوْعَدَنِي إِنْ لَمْ أُبَلِّغْ أَنْ يَعَذِّبَنِي، فَنَزَلَتْ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ»)، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَآلِهِ (بِيَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِمَّنْ كَانَ قَبْلِي إِلَّا وَقَدْ عَمَّرَهُ اللَّهُ، ثُمَّ دَعَا، فَأَجَابَهُ، فَأَوْشَكَ أَنْ أَدْعَى فَأَجِيبَ، وَأَنَا مَسْئُولٌ وَأَنْتُمْ مَسْئُولُونَ، فَمَاذَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ؟

فَقَالُوا: نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَنَصِيحَتَ وَأَدَيْتَ مَا عَلَيْكَ، فَجَزَاكَ اللَّهُ أَفْضَلَ جَزَاءِ الْمُرْسَلِينَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ قَالَ: يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ! هَذَا وَلِيِّكُمْ مِنْ

ص: ٢٤٥

از ابوالجارود نقل است، از حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام)، که گفت: شنیدم از آن حضرت (علیه السلام) که می فرمودند: خداوند (عز وجل)، پنج چیز را بر بندگانش واجب گردانید، پس چهار چیز را عمل نموده و یکی را وا گذاشتند.

عرض کردم: فدای شما گردم! آیا آنها را برای من نام می برید؟ حضرت فرمودند: نماز، و مردم نمی دانستند که چگونه نماز بخوانند، پس از آن، جبرئیل (علیه السلام) فرود آمد و گفت: ای محمّد! ایشان را به اوقات نمازی که باید به جا آورند، خبر ده.

بعد از آن فرمان زکات را، فرود آورد، و گفت: ای محمّد! آنها را از امر زکاتشان خبر ده، همان گونه که نسبت به امر نمازشان مطلع ساختی.

بعد از آن، وجوب روزه فرود آمد، پس چون روز عاشورا می رسید (روز دهم محرم)، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آبادی های اطراف را فرا می خواندند، و آن روز را روزه می گرفتند. تا اینکه، وجوب روزه ماه مبارک رمضان، که در میانه ماه شعبان و شوال است، نازل شد.

بعد از آن، وجوب حج، فرود آمد، پس جبرئیل نازل شد و گفت که: ایشان را خبر ده از کیفیت حج، همان طور که آنان را، از چگونگی نماز و زکات و روزه ایشان، آگاه نمودید.

سپس، ولایت و وجوب اظهار آن را نازل نمود، و این امر، در روز جمعه در عرفه، بر او وحی شد، و خداوند (عز وجل)، در این باره فرو فرستاد: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ

ص: ۲۴۶

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۳، ح ۲۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۳۳۴، ح ۳۲۱۴؛ تفسير الصافي، ج ۲، ص ۵۲؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۳۳ و ج ۴، ص ۱۶۷؛ تفسير نور الثقلين، ج ۱، ص ۵۸۷، ح ۲۶ و ج ۱، ص ۶۵۱، ح ۲۹۰؛ الكافي، ج ۱، ص ۲۹۰، ح ۶؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۲۵۹، ح ۶؛ الوافي، ج ۲، ص ۲۷۳، ح ۷۴۶.

عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي»، و کمال دین، با ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) بود، و آن زمان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: اَمّت من هنوز، از زمان جاهلیت، خیلی دور نشده اند، و زمانی که این امر را، که در مورد پسر عمویم است، به آنها خبر دهم، هر یک از آنها سخنی خواهد گفت، پس حضرت فرمودند: من این مطلب را در دل خویش گفتم، بدون آنکه زبانم به آن گویا شود. پس از جانب خداوند (عز وجل)، اراده ای قاطع و دستوری روشن رسید، و مرا تهدید کرد، که اگر آن را ابلاغ نکنم، مرا عذاب کند.

پس این آیه، فرود آمد: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِي مُرَكِّبًا مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ»، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دست علی (علیه السلام) را گرفتند، و فرمودند: ای مردم! به درستی که خداوند به همه پیامبرانی که پیش از من بوده اند، عمری طولانی عطا نمود، سپس آنان را به سوی خود فرا خواند، و آنان هم اجابت کردند، و نزدیک است که من نیز فرا خوانده شوم و اجابت کنم، و از من سؤال خواهد شد و از شما نیز سؤال می شود، پس شما در جواب چه خواهید گفت؟

پس همه گفتند: شهادت می دهیم که شما ابلاغ رسالت خدا کردید و نصیحت و خیرخواهی نمودید، و آنچه بر دوش شما بود، به جا آوردید. پس خداوند شما را، بیش از همه پیامبران، جزای خیر و پاداش دهد.

پیامبر (صلی الله علیه و آله) سه مرتبه فرمودند: خدایا، شاهد باش. سپس فرمودند: ای گروه مسلمانان! این شخص، پس از من، ولی و صاحب اختیار شما است، پس باید هر که در این جمع حضور دارد، غایبان را مطلع سازد.

۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ (عليهما السلام) قَالَ: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ، سَمِعْتُ (نِدَاءً مِنْ)

تَحْتَ الْعَرْشِ، أَنْ عَلِيًّا رَأَاهُ الْهُدَى، وَ حَبِيبٌ مَنْ يُؤْمِنُ بِي، بَلِّغْ يَا مُحَمَّدُ! قَالَ: فَلَمَّا نَزَلَ النَّبِيُّ (عليهما السلام) أَسِرَّ ذَلِكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ»، فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، «وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَ اللَّهُ يَعْصِي مَكْرَ مِنَ النَّاسِ» (۱).

از ابو هريره نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: در شب معراج، آن هنگام که در آسمان سیر می کردم، ندایی جذاب از زیر عرش بگوشم رسید، که چنین می گفت: به درستی که علی (علیه السلام) علم هدایت و حبیب و محبوب مؤمن به من است، ای محمد! پیامت را ابلاغ کن.

چون پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به زمین بازگشتند، این پیام را سری نگه داشتند و کتمان کردند، تا این که خدای سبحان آیه شریفه: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ» را در باره علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل فرمود، و در ادامه فرمان داد: «وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَ اللَّهُ يَعْصِي مَكْرَ مِنَ النَّاسِ».

۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ، الْآيَةَ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام)، أُمْرَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) أَنْ يَبْلُغَ فِيهِ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) بِيَدِ عَلِيٍّ (علیه السلام) فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَى مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ. (۲).

از ابن عباس روایت است که در باره آیه شریفه: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ...» گفت: این آیه درباره علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل شده است، زمانی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأموریت یافت، ولایت را درباره او ابلاغ کند، پس دست او را گرفت و

ص: ۲۴۸

۱- شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۴۹، ح ۲۴۴.

۲- بشاره المصطفیٰ لشیعه المرتضیٰ، ج ۲، ص ۲۴۴؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۳۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۵۱، ح ۲۴۵.

گفت: هر کس که من مولای اویم علی مولای اوست، خدایا! هر کس که او را دوست دارد دوست بدار، و هر کس که او را دشمن بدارد دشمن بدار.

۵- تَفْسِيرِ التَّعَالِي: قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام): مَعْنَاهُ بَلَّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ فِي فَضْلِ عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ، أَخَذَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) يَدَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ. (۱)

در تفسیر ثعالبی روایت است که امام صادق (علیه السلام) فرمودند: معنای این آیه چنین است که آنچه در فضیلت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است را، ابلاغ کن، پس چون این آیه نازل شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) دست حضرت علی (علیه السلام) را گرفتند، و فرمودند: هر کس من مولای او هستم، پس این علی مولای اوست.

ص: ۲۴۹

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۵۵، ذیل ح ۳۹؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۱.

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ»

ای اهل کتاب! شما هیچ آیین صحیحی ندارید، مگر اینکه تورات و انجیل و آنچه را از طرف پروردگارتان بر شما نازل شده است، برپا دارید. ولی آنچه بر تو از سوی پروردگارت نازل شده، (نه تنها مایه بیداری آنها نمی گردد، بلکه) بر طغیان و کفر بسیاری از آنها می افزاید. بنا بر این، از این قوم کافر، (و مخالفت آنها)، غمگین مباش!

عَنْ حُمْرَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ طُغْيَانًا وَكُفْرًا»، قَالَ: هِيَ وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از حمران نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر در باره فرمایش خدای متعال: «يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ طُغْيَانًا وَكُفْرًا»، فرمودند: منظور، ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) است.

ص: ۲۵۰

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۱۹۸، ح ۵۳ و ج ۳۶، ص ۹۵، ح ۳۰ و ص ۱۴۸، ح ۱۲۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۴۰، ح ۳۲۲۸ و ح ۳۲۳۰؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۷۴، ح ۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۳۴، ح ۱۵۶.

«بَلْ بَدَأَ لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ»

بلکه اعمال و نیاتی که قبلاً پنهان می کردند، در برابر آنها آشکار شد، و اگر باز گردند، به همان اعمالی که از آن نهی شده بودند، باز می گردند، آنها دروغگو هستند.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: رَأَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَهُوَ خَارِجٌ مِنَ الْكُوفَةِ، فَتَبِعْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ حَتَّى صَارَ إِلَى جَبَانِهِ الْيَهُودِ، وَوَقَفَ فِي وَسِيطِهَا وَنَادَى: يَا يَهُودُ! فَأَجَابُوهُ مِنْ جَوْفِ الْقُبُورِ: لَبَّيْكَ! لَبَّيْكَ! مُطَاعٌ، يَعْنُونَ بِذَلِكَ يَا سَيِّدَنَا، فَقَالَ: كَيْفَ تَرَوْنَ الْعَذَابَ؟

فَقَالُوا: بَعْضُ يَانِنَا لَكَ كَهَارُونَ فَنَحْنُ وَمَنْ عَصَاكَ فِي الْعَذَابِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ صَاحَ صَاحَةً كَادَتْ السَّمَاوَاتُ يَنْقَلِبْنَ، فَوَقَعَتْ مَغْشِيًّا عَلَى وَجْهِهِ مِنْ هَوْلٍ مَا رَأَيْتُ، فَلَمَّا أَفْقَتْ رَأَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَلَى سَرِيرٍ مِنْ يَاقُوتِهِ حُمْرَاءَ، عَلَى رَأْسِهِ إِكْلِيلٌ مِنَ الْجَوْهَرِ، وَ عَلَيْهِ حُلٌّ خَضَرٌ وَ صُفْرٌ، وَ وَجْهُهُ كَدَارِهِ الْقَمَرِ، فَقُلْتُ: يَا سَيِّدِي! هَذَا مُلْكٌ عَظِيمٌ!

قَالَ: نَعَمْ، يَا جَابِرُ! إِنَّ مُلْكَنَا أَعْظَمُ مِنْ مُلْكِ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ، وَ سُلْطَانَنَا أَعْظَمُ مِنْ سُلْطَانِهِ، ثُمَّ رَجَعَ، وَ دَخَلْنَا الْكُوفَةَ، وَ دَخَلْتُ خَلْفَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَجَعَلَ يَخْطُو

خُطُوتٍ، وَ هُوَ يَقُولُ: لَا وَاللَّهِ! لَا فَعَلْتُ، لَا وَاللَّهِ! لَا كَانَ ذَلِكَ أَبَدًا.

فَقُلْتُ: يَا مَوْلَايَ! لِمَنْ تُكَلِّمُ، وَ لِمَنْ تُخَاطِبُ، وَ لَيْسَ أَرَى أَحَدًا؟! فَقَالَ: يَا جَابِرُ! كُشِفَ لِي عَنْ بَرَهَوْتَ، فَرَأَيْتُ شَيْبُوِيَه وَ حَبَّتْرَ، وَ هُمَا يَعِذُّبَانِ فِي جَوْفِ تَابُوتٍ فِي بَرَهَوْتَ، فَنَادَيْانِي: يَا أَبَا الْحَسَنِ! يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! رُدَّنَا إِلَى الدُّنْيَا نُقَرِّ بِفَضْلِكَ وَ نُقَرِّ بِالْوَلَايَةِ لَكَ، فَقُلْتُ: لَا، وَاللَّهِ! لَا فَعَلْتُ، لَا، وَاللَّهِ! لَا كَانَ ذَلِكَ أَبَدًا، ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: «وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ»، يَا جَابِرُ! وَ مَا مِنْ أَحَدٍ خَالَفَ وَصِي نَبِيٍّ، إِلَّا حُشِرَ أَعْمَى، يَتَكَبَّرُ فِي عَرَصَاتِ الْقِيَامَةِ. (١)

از جابر بن عبدالله، که رحمت خدا بر او باد، روایت شده است که گفت: حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) را، هنگامی که از کوفه بیرون می آمدند، دیدم، به دنبال ایشان راه افتادم، تا این که به قبرستان یهودیان رسیدند، و در وسط آن ایستادند، و ندا سر دادند: ای یهودیان! ای یهودیان! پس از داخل قبرهایشان، جواب دادند: بله، بله، ای مطلع ما! یعنی: ای سرور ما!

حضرت فرمودند: چگونه عذاب را چشیدید؟ گفتند: به علت سرکشی و نافرمانی از شما، که به منزله هارون هستید، ما و آنان که از شما نافرمانی کردند، تا روز قیامت در عذاب به سر خواهیم برد.

سپس فریادی بر آوردند که نزدیک بود آسمانها شکافته شوند، پس من از آن صحنه هولناک، بی هوش با صورت بر زمین افتادم، و هنگامی که به هوش آمدم، امیرالمؤمنین (علیه السلام) را دیدم که بر تختی از یاقوت سرخ نشسته اند، و بر سرشان تاجی از

ص: ۲۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۳۰۶، ح ۱۱ و ج ۴۱، ص ۲۲۲، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۱۲، ح ۳۴۴۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۶۸؛ مدینه معجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۹۷، ح ۴۲۲.

جواهر است، و حله های سبز و زرد بر تن دارند، و چهره ایشان مانند قرص ماه می درخشد.

پس عرض کردم: ای سرورم! این ملک، بس عظیم است! حضرت فرمودند: آری، ای جابر! ملک ما، از ملک سلیمان فرزند داود، بزرگتر است، و سلطنت ما، از سلطنت او عظیم تر است.

سپس بازگشته و وارد کوفه شدیم، و من به دنبال ایشان وارد مسجد شدم، ایشان چند گام برداشتند، در حالی که می فرمودند: به خدا قسم! این کار را نمی کنم، نه، به خدا، این کار، هیچ گاه از من سر نزنند.

عرض کردم: ای سرورم! با چه کسی صحبت می کنید؟ و چه کسی را مورد خطاب قرار می دهید؟ در حالی که من کسی را نمی بینم!

حضرت فرمودند: ای جابر! حجابها کنار رفت، و برهوتی برای من نمایان شد، پس شنبویه و حبترا دیدم، در حالی که در آن برهوت، در درون تابوتی، شکنجه می شدند، پس مرا صدا زدند: ای ابا الحسن! ای امیر مؤمنان! ما را به دنیا برگردان تا به فضیلت و ولایت تو اقرار و اعتراف کنیم. پس گفتم: به خدا قسم! این کار را نمی کنم، نه، به خدا! این کار هیچگاه از من سر نزنند. سپس این آیه را خواندند: «وَلَوْ رُدُّوْا لَعَادُوْا لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُوْنَ»، ای جابر! هیچ کسی با وصی یکی از پیامبران، مخالفت نکند، مگر این که خداوند او را در روز قیامت، نابینا محسور می کند، تا در صحنه های قیامت، افتان و خیزان بر زمین بخورد.

«فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ...»

پس چون آنچه را بدان پند داده شدند فراموش کردند درهای همه چیز را بر آنان بگشودیم.

عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ»، قَالَ: أَمَّا قَوْلُهُ: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ»، يَعْنِي فَلَمَّا تَرَكُوا وَلَايَةَ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَقَدْ أُمِرُوا بِهِ، «فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ»، يَعْنِي دَوْلَتَهُمْ فِي الدُّنْيَا، وَمَا بَسِطَ لَهُمْ فِيهَا. (الحديث) (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: اَمَّا فرمایش خداوند: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ»، یعنی هنگامی که ولایت و امامت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) را ترک کردند و نپذیرفتند، در حالی که مأمور به قبول و پذیرش آن بودند، «فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ»، یعنی دولت آنها در دنیا و آنچه در آن برای آنها فراهم شده است.

ص: ۲۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۳، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۱۹، ح ۳۴۶۹؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۲۱؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۰۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۳۳۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۱۸، ح ۸۲.

«الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ»

آنها که ایمان آوردند، و ایمان خود را با شرک و ستم آلوده نکردند، ایمنی فقط برای آنهاست، و آنها هدایت یافتگانند!

۱- عُبَيْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ»، قَالَ: بِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه و آله) مِنَ الْوَلَايَةِ، وَ لَمْ يَخْلُطُوهَا بِوَلَايَةِ فُلَانٍ وَ فُلَانٍ، فَهُوَ الْمُتَّبَسُّ بِالظُّلْمِ. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای (عز و جل): «الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ»، فرمودند: یعنی کسانی که فقط، به آن ولایتی ایمان دارند، که آن را حضرت محمد (صلى الله عليه و آله و سلم) آورده اند، (یعنی ولایت امیر المؤمنین علی (عليه السلام))، و آن را با پذیرش ولایت فلان و فلان، نیامیخته باشند، پس اگر کسی چنین کند، ایمانش را به ظلم و ستم تیره کرده است.

۲- عَيْنُ أَبِيانَ بْنِ تَغْلِبٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ، مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ»، قَالَ:

ص: ۲۵۵

-
- ۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۱۶، ح ۳۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۱، ح ۴۹ و ج ۳۱، ص ۶۰۷، ح ۶۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۴۴، ح ۳۵۳۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۷۰؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۳۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۶۶، ح ۴۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۳۷۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۴۰، ح ۱۵۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۳، ح ۳.

أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): يَا أَبَانُ! أَنْتُمْ تَقُولُونَ هُوَ الشِّرْكَ بِاللَّهِ، وَنَحْنُ نَقُولُ هَذِهِ آيَةُ نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، لِأَنَّهُ لَمْ يَشْرِكْ بِاللَّهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ قَطُّ، وَلَمْ يَعْبُدِ اللَّاتَ وَالْعُزَّى، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ صَدَّقَهُ فَهَذِهِ آيَةُ نَزَلَتْ فِيهِ. (١)

از ابان بن تغلب نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) درباره فرمایش خداوند متعال: «الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ»، گفتم، حضرت فرمودند: ای ابان! شما می گوید آن، شرک به خدا است، و ما می گوئیم این آیه، درباره علی بن ابی طالب (عليه السلام) نازل شده است، زیرا آن حضرت، به اندازه چشم به هم زدن هم، به خدا شرک نوزیدند، و لحظه ای، لات و عزى را نپرستیدند، ایشان، اولین کسی بودند که با پیامبر خدا (صلى الله عليه و آله) نماز خواندند، و اولین کسی بودند که پیامبر خدا (صلى الله عليه و آله) را تصدیق کردند، پس این آیه در خصوص ایشان، نازل شد.

ص: ۲۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۷، ح ۳۵؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۳۴، ح ۱۵۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۳۸۱.

«أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا» كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»

آیا کسی که مرده بود، سپس او را زنده کردیم، و نوری برایش قرار دادیم که با آن در میان مردم راه برود، همانند کسی است که در ظلمتها باشد و از آن خارج نگردد؟! این گونه برای کافران، اعمال (زشتی) که انجام می دادند، تزئین شده (و زیبا جلوه کرده) است.

۱- عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، قَالَ: الْمَيِّتُ الَّذِي لَمَّا يَعْرِفُ هَذَا الشَّأْنَ يَعْنِي هَذَا الْمَأْمَرُ، «وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا»، إِمَامًا يَأْتُمُّ بِهِ يَعْنِي عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، قُلْتُ: فَقَوْلُهُ «كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا»، فَقَالَ: بِيَدِهِ هَكَذَا، هَذَا الْخَلْقُ الَّذِي لَا يَعْرِفُونَ شَيْئًا. (۱)

از برید عجلی نقل است که گفت: از امام باقر (علیه السلام) درباره این سخن خدای تبارک و تعالی: «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: میت، کسی است که این مقام را نمی شناسد، یعنی این امر را، «وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»

ص: ۲۵۷

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۴، ح ۲۵ و ج ۶۴، ص ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۷۶، ح ۳۶۴۹؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۵۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۷۶، ح ۹۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۳۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۶۴، ح ۲۷۲؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیة، ص ۲۱۷، ح ۳۲۸.

جَعَلْنَا لَهُ نُورًا»، یعنی امامی که به او اقتدا می کند، یعنی علی بن ابی طالب (علیه السلام)، گفتم: پس این سخن خداوند: «كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا»، یعنی چه؟ حضرت (درحالی که با دستشان اشاره می کردند) فرمودند: این مردمی هستند که چیزی نمی دانند.

۲- عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ قَالَ: «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَخْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، قَالَ: الْمَيِّتُ الَّذِي لَا يَعْرِفُ هَذَا الشَّأْنَ.

قَالَ: أَ تَدْرِي مَا يَعْنِي مَيِّتًا؟ قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! لَا، قَالَ: الْمَيِّتُ الَّذِي لَا يَعْرِفُ شَيْئًا فَأَخْيَيْنَاهُ بِهَذَا الْأَمْرِ، «وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، قَالَ: إِمَامًا يَأْتُمُّ بِهِ، قَالَ: «كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا»، قَالَ: كَمَثَلِ هَذَا الْخَلْقِ الَّذِينَ لَا يَعْرِفُونَ الْإِمَامَ. (۱)

از برید عجلّی، نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَخْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، فرمودند: میت، کسی است که این مقام (امامت) را نمی شناسد، سپس فرمودند: آیا می دانی «میتا» یعنی چه؟ عرض کردم: قربانت کردم! خیر، فرمودند: میت، کسی است که چیزی را نمی داند، پس ما او را با شناخت امام زنده می کنیم. «وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، فرمودند: برایش امامی قرار می دهیم که از او پیروی کند، «كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا»، فرمودند: مانند این مردمی که امام را نمی شناسند.

ص: ۲۵۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۱۰، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۷۵، ح ۳۶۴۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۷۵، ح ۸۹؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۲۱۷، ح ۳۲۷.

«قُلْ لِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۖ فَلَوْ شَاءَ لَهْدِيكُمْ أَجْمَعِينَ»

بگو، حجت بالغه و دلیل قاطع از آن خداست، پس اگر او بخواهد همه شما را (از طریق اجبار) هدایت می کند.

عَنْ سَيِّدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! مَا أَنْتُمْ؟ قَالَ (عليه السلام): نَحْنُ خُزَّانُ عِلْمِ اللَّهِ، وَ نَحْنُ تَرَاجِمُهُ وَحْيِ اللَّهِ، وَ نَحْنُ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ عَلَى مَنْ دُونَ السَّمَاءِ وَ مَنْ فَوْقَ الْأَرْضِ. (۱)

از سدید نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: فدای شما گردم! شما چه صفاتی دارید؟ حضرت فرمودند: ما خزانه دار علم خدا هستیم، ما مترجم وحی خدا هستیم، ما حجت رسای پروردگاریم، بر هر کسی که زیر آسمان، و هر کسی که روی زمین است.

ص: ۲۵۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۰۵، ح ۴؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟، ج ۱، ص ۱۰۴، ح ۶؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۶۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۷۶، ح ۳۳۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۲، ح ۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۴۷، ح ۳.

«قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ ۖ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ۖ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...»

بگو: بیاید آنچه را پروردگارتان بر شما حرام کرده است برایتان بخوانم: اینکه چیزی را شریک خدا قرار ندهید! و به پدر و مادر نیکی کنید!

۱- عَنْ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، عَنْ سَيِّدِ النَّبِيِّينَ، مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (عليهما السلام)، خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَرَضَ عَلَيْكُمْ طَاعَتِي، وَنَهَاكُمْ عَنْ مَعْصِيَتِي، وَأَوْجَبَ عَلَيْكُمْ اتِّبَاعَ أَمْرِي، وَفَرَضَ عَلَيْكُمْ مِنْ طَاعَتِهِ عَلَيَّ بَعْدِي، مَا فَرَضَهُ مِنْ طَاعَتِي، وَنَهَاكُمْ مِنْ مَعْصِيَتِهِ، عَمَّا نَهَاكُمْ عَنْهُ مِنْ مَعْصِيَتِي، وَجَعَلَهُ أَخِي وَوَزِيرِي وَصِيِّي وَوَارِثِي، وَهُوَ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ، حُبُّهُ إِيْمَانٌ، وَبُغْضُهُ كُفْرٌ، وَمُحِبُّهُ مُحِبِّي، وَمُبْغِضُهُ مُبْغِضِي، وَهُوَ مَوْلَى مَنْ أَنَا مَوْلَاهُ، وَأَنَا مَوْلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ، وَأَنَا وَإِيَاهُ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ. (۱)

از حضرت مولا امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) نقل است که فرمودند: روزی، خاتم الانبیاء، حضرت محمد بن عبد الله (علیهما السلام) فرمودند: همانا خدای تبارک و تعالی، اطاعت از مرا، بر شما واجب فرموده، و شما را از نافرمانی من نهی نموده، و فرمانبرداری از امر مرا، بر شما لازم دانسته است، و پس از من، اطاعت از علی (علیه السلام) را بر شما واجب فرموده، همانگونه که اطاعت مرا واجب فرموده بود، و شما را از نافرمانی

ص: ۲۶۰

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۵۴، ح ۲۱۸؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۱۴، مجلس ۴، ح ۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۲۶۴، ح ۴۹ و ج ۳۸، ص ۹۱، ح ۴ و ج ۳۸، ص ۱۵۱، ح ۱۲۴؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۱۶۰؛ كنز الفوائد، ج ۲، ص ۱۳.

علی (علیه السلام) نهی نموده، همانگونه که ترک نافرمانی مرا بر شما فرض و لازم دانسته بود، و خداوند او را برادر و وزیر و وصی و وارث من قرار داده است، او از من است و من از اویم، حبّ و دوستی او ایمان است، و بغض و دشمنی نسبت به او کفر است، دوستدار او دوستدار من است، و دشمن او دشمن من، و او مولا و آقای هر کسی است که من مولا و آقای اویم، و من مولای هر زن و مرد مسلمانم، و من و او دو پدر این امت هستیم.

۲- عَنْ جَابِرِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام): حَقُّ عَلِيٍّ (عليه السلام) عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ، كَحَقِّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَلَدِ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: حق علی (علیه السلام) بر این امت، مثل حق پدر بر فرزندش است.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر، می توانید به روایات ذیل آیه ۲/۸۳ مراجعه فرمایید.

ص: ۲۶۱

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۹۷، ح ۳۷۷؛ الأمالی (للطوسي)، ص ۵۴، مجلس ۲، ح ۴۱؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵، ح ۱ و ص ۱۱؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۵، ص ۲۹۶، ح ۱ و ح ۴؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۵.

«وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ۖ ذَلِكُمْ وَصَايُكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»

این راه مستقیم من است، از آن پیروی کنید! و از راه های پراکنده پیروی نکنید، که شما را از طریق حق، دور می سازد! این چیزی است که خداوند شما را به آن سفارش می کند، شاید پرهیزگاری پیشه کنید!

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ»، قَالَ: هُوَ وَاللَّهُ عَلَى الْمِيزَانِ وَالصِّرَاطِ. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره تفسیر آیه: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به خدا سوگند! منظور علی (علیه السلام) است که او میزان و صراط مستقیم است.

۲- عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ»، قَالَ: أَتَدْرِي مَا يَعْنِي بِ «صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا»؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: وَلَا يَهْ عَلَيَّ (عليه السلام) وَالْأَوْصِيَاءِ (عليهما السلام)، قَالَ: وَتَدْرِي مَا يَعْنِي «فَاتَّبِعُوهُ»؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: يَعْنِي عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، قَالَ: وَتَدْرِي مَا يَعْنِي «وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ»؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: وَلَا يَهْ فُلَانٍ وَفُلَانٍ، قَالَ: وَتَدْرِي مَا يَعْنِي «فَتَفَرَّقَ بِكُمْ

ص: ۲۶۲

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۶۷، ح ۵۸۷۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۹، ح ۹ و ج ۱، ص ۵۱۲، ح ۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۷۹، ح ۳۴۶.

عَنْ سَبِيلِهِ؟ قَالَ: يَعْنِي سَبِيلَ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

از برید عجلی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ»، آیا می دانی منظور از «صراطی مستقیماً» چیست؟ عرض کردم: خیر، حضرت فرمودند: ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) و اوصیای ایشان (علیهم السلام) است.

سپس حضرت فرمودند: و آیا می دانی منظور از «فاتبعوه» چیست؟ عرض کردم: خیر، فرمودند: یعنی، از علی بن ابی طالب (علیه السلام)، پیروی کنید، باز حضرت فرمودند: و آیا می دانی منظور از «وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» چیست؟ عرض کردم: خیر، فرمودند: قسم به خدا! ولایت فلانی و فلانی است.

آنگاه فرمودند: آیا می دانی منظور از «فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» چیست؟ عرض کردم: خیر، حضرت فرمودند: یعنی از راه علی (علیه السلام).

۳- ابن شهر آشوب، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَحْكُمُ وَ عَلَى بَيْنَ يَدَيْهِ مُقَابَلَتُهُ، وَ رَجُلٌ عَنْ يَمِينِهِ، وَ رَجُلٌ عَنْ شِمَالِهِ، فَقَالَ: الْيَمِينُ وَ الشَّمَالُ مَضَلَّةٌ، وَ الطَّرِيقُ الْمُسْتَوِيُّ الْجَادَّةُ، ثُمَّ أَشَارَ بِيَدِهِ، وَ أَنَّ هَذَا صِرَاطٌ عَلَى مُسْتَقِيمٍ فَاتَّبِعُوهُ. (۲)

ابن شهر آشوب، از ابن عباس نقل کرده است که: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) قضاوت

ص: ۲۶۳

۱- إثبات الهداه، ج ۲، ص ۲۰۹، ح ۷۰۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۷۱، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۹۸، ح ۳۷۲۶؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۷۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۸۴، ح ۱۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۷۸، ح ۳۴۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۶، ذیل ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۹۹، ح ۳۷۳۱؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۴.

می کردند، درحالی که علی (علیه السلام) در برابر ایشان، و مردی در سمت راست و مردی دیگر در سمت چپشان، نشسته بودند، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: جهت راست و چپ، موجب گمراهی می شود، و راه درست، همان راه مستقیم است، سپس با دست خود به امیر المؤمنین (علیه السلام) اشاره کردند و فرمودند: همانا راه علی (علیه السلام) راه راست و مستقیم است، پس از او پیروی کنید.

ص: ۲۶۴

«هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا ۚ قُلِ انتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ»

آیا انتظاری غیر از این دارند که فرشتگان به سویشان بیایند، یا پروردگارت بیاید، یا برخی از نشانه های پروردگارت بیاید؟! روزی که برخی از نشانه های پروردگارت (پدید) آید، آن وقت کسی که قبلاً ایمان نیاورده، یا در ایمانش نیکی کسب نکرده است، ایمان آوردنش دیگر سودی نخواهد داشت، بگو: منتظر باشید! که ما (هم) منتظریم.

۱- عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ»، يَعْنِي فِي الْمِيثَاقِ، «أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا»، قَالَ: الْإِفْرَازُ بِالْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) خَاصَّةً، قَالَ: لَا يَنْفَعُ إِيْمَانُهَا لِأَنَّهَا سَلِبَتْ. (۱)

از هشام بن حکم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خداوند عزّ و جلّ: «لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ»، یعنی در میثاق، «أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا»، فرمودند: مقصود اعتقاد به انبیاء و اوصیاء (علیهم السلام)،

ص: ۲۶۵

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۲، ح ۴۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۴۰۱، ح ۱۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۰۰، ح ۳۷۳۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۷۴؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۷۳؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۹۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۸۲، ح ۳۶۰.

و به خصوص ایمان به امیر المؤمنین (علیه السلام)، است، و فرمودند: آنکه ایمانش سودی نمی دهد، چون ایمانش گرفته شده، و بی ایمان از دنیا می رود.

۲- عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: كُنْتُ مَعَهُ جَالِسًا، فَرَأَيْتُ أَنَّ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَدْ قَامَ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ، وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَبَا الرَّبِيعِ! حَدِيثُ تَمْضَعُهُ الشَّيْعَةُ بِالسَّنَةِ، لَا تَدْرِي مَا كُنْهَهُ، قُلْتُ: مَا هُوَ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ!؟

قَالَ: قَوْلُ أَبِي، عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): إِنَّ أَمْرَنَا صِغْبٌ مُسْتَضِيْعٌ، لَا يَحْتَمِلُهُ، إِلَّا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، أَوْ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، أَوْ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ امْتَحَنَ اللَّهَ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ.

يَا أَبَا الرَّبِيعِ! أَلَمْ تَرَى أَنَّهُ يَكُونُ مَلَكٌ وَ لَمْ يَكُنْ مُقَرَّبًا، وَ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مُقَرَّبٌ، وَ قَدْ يَكُونُ نَبِيٌّ وَ لَيْسَ بِمُرْسَلٍ، وَ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مُرْسَلٌ، وَ قَدْ يَكُونُ مُؤْمِنٌ وَ لَيْسَ بِمُتَّحِنٍ وَ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ قَدْ امْتَحَنَ اللَّهَ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ. (۱)

از ابو ربیع شامی نقل است که گفت: در محضر حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) نشسته بودم، که ناگهان حضرت برخاستند و سرشان را بلند کردند، و فرمودند: ای ابو ربیع! شیعیان حدیثی را به زبانشان جاری می کنند، ولی حقیقت آن را درک نمی کنند.

عرض کردم: خداوند مرا فدای شما گرداند، آن حدیث چیست؟

حضرت فرمودند: فرمایش پدرم، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است که فرمودند: همانا امر ما سخت و دشوار است، و فقط برای فرشته مقرب، و یا پیامبر مرسل، و یا بنده ای

ص: ۲۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲، ص ۱۹۷، ح ۴۹؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۶، ح ۱؛ الخرائج و الجرائح، ج ۲، ص ۷۹۴، ح ۲.

که خداوند قلبش را با ایمان امتحان کرده باشد، قابل تحمّل است.

ای ابو ربیع! آیا می دانی که گاهی ممکن است فرشته باشد، ولی مقرب نباشد، پس فقط فرشته ای که مقرب است، می تواند تحمّل کند، و گاهی پیامبر است ولی مرسل نیست، پس فقط پیامبر مرسل می تواند آن را تحمّل کند، و گاهی شخص مؤمن است، ولی مورد امتحان الهی قرار نگرفته است، پس فقط مؤمنی که خداوند قلبش را با ایمان امتحان کرده باشد، می تواند آن را تحمّل نماید.

ص: ۲۶۷

«إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ۚ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ»

کسانی که آئین خود را پراکنده ساختند، و به دسته های گوناگون

تقسیم شدند، تو هیچ گونه رابطه ای با آنها نداری! سر و کار آنها، تنها با خداست سپس خدا آنها را از آنچه انجام می دادند، با خبر می کند.

۱_ العیاشی: عَنْ كُلَيْبِ الصِّدَاوِي، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا»، قَالَ: كَانَ عَلَى (عليه السلام) يَقْرُؤُهَا: «فَارَّقُوا دِينَهُمْ»، قَالَ: فَارَقَ وَ اللَّهِ الْقَوْمَ دِينَهُمْ. (۱)

عیاشی: از کلب صیداوی آورده است که: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این سخن خدای عز و جل: «إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: علی (علیه السلام) این آیه را این گونه می خواندند: «فارقوا دینهم»، و فرمودند: به خدا قسم! قوم از دینشان جدا شدند.

۲_ فی تفسیر القمی: قَوْلُهُ: «إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا»، قَالَ: فَارَّقُوا أَمِيرَ

ص: ۲۶۸

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۰۸، ح ۷۸ و ج ۳۱، ص ۵۸۴، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۰۳، ح ۳۷۴۶؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۷۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۸۵، ح ۱۳۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۹۴.

الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ صَارُوا أُخْرَابًا. (۱)

علی بن ابراهیم، درباره این سخن خدای تبارک و تعالی: «إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَ كَانُوا شِيعَةً»، گفت: از امیر المؤمنین (علیه السلام) جدا شدند و گروه گروه شدند.

ص: ۲۶۹

۱- _ بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۰۸، ح ۷۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۰۳، ح ۳۷۴۴؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۷۴؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۲۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۹۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۸۲، ح ۳۶۱.

«... وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ وَنُودُوا أَنْ تَتْلُوا الْجَنَّةَ أَوْ رَتَّبْنَاهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ»

و گفتند: ستایش مخصوص خدایی است که ما را به این (نعمت ها) رهنمون شد و اگر خدا ما را راهنمایی نکرده بود، ما هرگز هدایت نمی یافتیم، مسلماً فرستادگان پروردگار ما، حق را آوردند، و (آنگاه) به آنان ندا داده می شود که: این بهشت است که آن را به سبب آنچه همواره انجام می دادید، آن را به ارث داده شدید.

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، فَقَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، دُعِيَ بِالنَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) وَ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ بِأَلَمَائِهِ مِنْ وَلَدِهِ (عليهما السلام)، فَيَنْصَبُونَ لِلنَّاسِ، فَإِذَا رَأَتْهُمْ شَيْعَتُهُمْ، قَالُوا: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، يَغْنِي هَدَانَا اللَّهُ فِي وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ أَلَمَائِهِ مِنْ وَلَدِهِ (عليهما السلام). (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش

ص: ۲۷۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۲، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۵، ح ۳۸۸۶؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۹۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۸۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۱، ح ۱۱۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۸، ح ۳۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۳۳، ح ۳۳.

خدای (عز وجل): «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَ مَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْ لَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، فرمودند: هنگامی که روز قیامت بر پا شود، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امیر المؤمنین (علیه السلام) و ائمه از فرزندان ایشان، را می طلبند، و ایشان را برای (شفاعت) مردم، منصوب می نمایند، پس، چون شیعیان‌شان، آنها را ببینند، می گویند: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَ مَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْ لَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، یعنی: سپاس خدایی را که ما را به وسیله ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و امامان از فرزندان ایشان، هدایت فرمود.

«وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۖ قَالُوا نَعَمْ ۖ فَاذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»

و بهشتیان دوزخیان را صدا می زنند که: «آنچه را پروردگارمان به ما وعده داده بود، همه را حق یافتیم، آیا شما هم آنچه را پروردگارتان به شما وعده داده بود حق یافتید؟!» گفتند: آری، در این هنگام، ندادهنده ای در میان آنها ندا می دهد که: «لعنت خدا بر ستمگران باد!»

۱- رَوَى أَبُو الْقَاسِمِ الْحُسَكَانِيُّ، بِإِسْنَادِهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: أَنَا ذَلِكِ الْمُؤَذِّنُ. (۱)

حاکم ابو القاسم حسکانی، با سند خود، از محمد بن حنفیه، از حضرت علی (علیه السلام)، روایت کرده است که آن حضرت فرمودند: من، آن مؤذّن هستم.

۲- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلَّالِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَاذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى

ص: ۲۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۳۱ و ج ۳۹، ص ۲۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۶؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۸۱؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۹۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۹۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۲؛ ح ۱۲۳؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۲۷۴؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۶۷؛ ح ۲۶۱؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۳۶.

الظَّالِمِينَ»، قَالَ: الْمُؤَذِّنُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

حسین بن محمد، از معلی بن محمد، از وشاء، از احمد بن عمر حلال روایت کرده است که گفت: سؤال کردم از حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام) از فرمایش خدای تعالی: «فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»، حضرت فرمودند: «آن آواز دهنده، امیر المؤمنین (علیه السلام) است».

۳- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام) قَالَ: الْمُؤَذِّنُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، يُوَذِّنُ أَذَانًا يَسْمَعُ الْخَلَائِقُ كُلُّهَا، وَالدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي سُورَةِ بَرَاءةٍ: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ»، (۲) فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): كُنْتُ أَنَا الْأَذَانُ فِي النَّاسِ. (۳)

از علی بن ابراهیم نقل است که گفت: پدرم از محمد بن فضیل، از حضرت ابو الحسن (علیه السلام) روایت کرده است که فرمودند: مؤذِّن، امیر مؤمنان (علیه السلام) است، که اذانی را سر می دهد که همه آفریدگان آن را می شنوند، و دلیل این ادعا، سخن خدای عز و جل در سوره براءت (توبه) است: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ»، پس امیر مؤمنان (علیه السلام) فرمودند: اذان مردم، من بودم.

ص: ۲۷۳

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۳۹، ح ۱۹ و ج ۲۴، ص ۲۶۹، ح ۳۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۵، ح ۳۸۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۹۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۲، ح ۱۲۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۶، ح ۷۰؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۷، ح ۷۰.

۲- ۹/۳.

۳- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۶۳، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۵، ح ۳۸۸۷؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۳۱.

۴- عَيْنُ حَبْرٍ الْجُعْفَى عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) قَالَ: خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) بِالْكُوفَةِ بَعْدَ مُنْصَرَفِهِ مِنَ النَّهْرَوَانِ، وَبَلَغَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ، يَسْتَبْجُهُ وَيَلْعَنُهُ وَيَقْتُلُ أَصْحَابَهُ، فَقَامَ خَطِيبًا فَحَمِدَ اللَّهَ وَاثْنَى عَلَيْهِ وَصَلَّى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) و... الى ان قال (عليه السلام):

وَأَنَا الْمُؤَذِّنُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «فَإِذَا نَزَلَ الْمُؤَذِّنُ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى الظَّالِمِينَ»، أَنَا ذَلِكَ الْمُؤَذِّنُ. (۱)

از جابر جعفی، روایت شده است که امام باقر (علیه السلام) فرمودند: امیر مؤمنان علی بن ابی طالب (علیه السلام) در هنگام ترک نهروان این خطبه را ایراد فرمودند، زیرا به ایشان خبر رسیده بود، که معاویه به وی دشنام می دهد، و از او خرده می گیرد، و اصحابش را به قتل می رساند، سپس به ایراد خطبه پرداختند، تا این جا که گفتند: مؤذن در دنیا و آخرت من ام، خدای عز و جل می فرماید: «فَإِذَا نَزَلَ الْمُؤَذِّنُ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى الظَّالِمِينَ»، و آن مؤذن، من هستم، و نیز می فرماید: «فَإِذَا نَزَلَ الْمُؤَذِّنُ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى الظَّالِمِينَ»، من هستم.

۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنَّ لِعَلِيَّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ أَسْمَاءً، لَمَا يَعْرِفُهَا النَّاسُ، مِنْهَا قَوْلُهُ تَعَالَى: «فَإِذَا نَزَلَ الْمُؤَذِّنُ بَيْنَهُمْ» فَهُوَ الْمُؤَذِّنُ بَيْنَهُمْ، يَقُولُ: أَلَا لَعَنَهُ اللَّهُ

ص: ۲۷۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۲۸۴، ح ۵۴۷ و ج ۳۵، ص ۴۵، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۶، ح ۳۸۸۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۸۴، ح ۳۴؛ معانی الأخبار، ص ۵۹، ح ۹.

عَلَى الَّذِينَ كَذَبُوا بَوَلَايَتِي، وَاسْتَخَفُّوا بِحَقِّي. (۱)

از ابن عباس روایت کرده است که گفت: علی بن ابی طالب (علیه السلام) در کتاب خدا نام هایی دارد که مردم آنها را نمی شناسند، و از آن جمله است این سخن خدای تبارک و تعالی: « فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ »، و او همان مؤذن (ندا دهنده) است که در میان مردم اذان سر می دهد و می گوید: آگاه باشید، لعنت خدا بر کسانی باد که ولایت مرا تکذیب کردند و حق را پایمال نمودند.

ص: ۲۷۵

۱- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۸۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۶۸، ح ۲۶۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۳۶.

«وَيَبْنِيهِمَا حِجَابٌ ۖ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمَا ۖ وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ۖ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ»

و در میان آن دو (بهشتیان و دوزخیان)، حجابی است و بر «اعراف» مردانی هستند که هر یک از آن دو را از چهره شان می شناسند و به بهشتیان صدا می زنند که: «درود بر شما باد!» اما داخل بهشت نمی شوند، در حالی که امید آن را دارند.

۱- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ مُقَرِّنٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: جَاءَ ابْنُ الْكَوَّاءِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمَا»، فَقَالَ: نَحْنُ عَلَى الْأَعْرَافِ، نَعْرِفُ أَنْصَارَنَا بِسِيمَاهُمَا، وَنَحْنُ الْأَعْرَافُ الَّتِي لَا يَعْرِفُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا بِسَبِيلِ مَعْرِفَتِنَا، وَنَحْنُ الْأَعْرَافُ يَعْرِفُنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى الصِّرَاطِ، فَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ عَرَفَنَا وَعَرَفْنَاهُ، وَ لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا مَنْ أَنْكَرْنَا وَ أَنْكَرْنَاهُ، إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَوْ شَاءَ لَعَرَّفَ الْعِبَادَ نَفْسَهُ، وَ لَكِنْ جَعَلْنَا أَبْوَابَهُ وَ صِرَاطَهُ وَ سَبِيلَهُ وَ الْوُجْهَ الَّذِي يُؤْتَى مِنْهُ، فَمَنْ عَدَلَ عَنْ وَلايَتِنَا أَوْ فَضَّلَ عَلَيْنَا غَيْرَنَا، فَإِنَّهُمْ «عَنِ الصِّرَاطِ لَنَّاكِبُونَ» (۱)، فَلَا سَوَاءَ مَنْ اعْتَصَمَ النَّاسُ بِهِ، وَ لَا سَوَاءَ حَيْثُ ذَهَبَ النَّاسُ إِلَى عُيُونٍ كَدِرِهِ يَفْرُغُ بَعْضُهَا فِي بَعْضٍ، وَ ذَهَبَ مَنْ ذَهَبَ إِلَيْنَا إِلَى عُيُونٍ

ص: ۲۷۶

محمد بن یعقوب کلینی: از حسین بن محمّد، از معلی بن محمّد، از جمهور، از عبد الله بن عبد الرحمان اصم، از هیثم بن واقد، از مقرّن نقل کرده است که گفت: از حضرت ابو عبد الله الصادق (علیه السلام) شنیدم که فرمودند: ابن کواء نزد امیر مؤمنان (علیه السلام) آمد، و به آن حضرت عرض کرد: ای امیر مؤمنان! تفسیر آیه: «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ»، چیست؟

حضرت فرمودند: ما بر روی اعراف هستیم، و ما یارانمان را با نشانه هایشان می شناسیم، اعراف، ما هستیم، که خداوند متعال جز از راه معرفت و شناخت ما، شناخته نمی شود، و ما اعراف هستیم، که خداوند در روز قیامت، ما را بر روی صراط نگاه می دارد، هیچ کس وارد بهشت نمی شود، مگر آن کسی که ما را شناخته، و ما او را شناخته ایم، و هیچ کس وارد آتش جهنم نمی شود، مگر کسی که ما را انکار کرده، و ما نیز او را انکار کرده ایم.

به درستی که اگر خدای تبارک و تعالی بخواهد، می تواند خود را به مردم معرفی کند تا او را بشناسند و به در خانه اش بیایند، ولی او، ما را ابواب و راه و گذرگاه، به در خانه خود قرار داده، که از آن درب و گذرگاه باید بیایند، هر که از ولایت ما منحرف شود، و یا دیگران را بر ما ترجیح دهد، همانا او از صراط و راه راست منحرف شده است، کسانی که مردم به آنها پناه بردند، یکسان نیستند، و نیز یکسان نیست این که مردم به سوی چشمه های گل آلود که همدیگر را خالی و تهی می کنند، بروند، یا این که به سوی ما

ص: ۲۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۵۳؛ ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۷؛ ح ۳۸۹۴؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۹۷، ح ۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۴، ح ۹؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۱۶، ح ۹.

بیایند. کسی که به سوی ما بیاید به سوی چشمه های صاف و زلالی رفته است که به امر پروردگار جاری است، چشمه هایی که هیچ گاه پایان پذیر نیست و همواره جاری است.

۲- عَنْ أَبِي بصيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ: «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسَيِّمَاهُمُ»، قَالَ: نَحْنُ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ، فَمَنْ عَرَفْنَاهُ كَانَ مِنَّا، وَمَنْ كَانَ مِنَّا كَانَ فِي الْجَنَّةِ، وَمَنْ أَنْكَرَنَاهُ فِي النَّارِ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) که درباره آیه: «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسَيِّمَاهُمُ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: اصحاب اعراف ما هستیم، هر که ما را می شناسد، از ما است، و هر که از ما شد سرنوشتش بهشت است و هر که ما را انکار کند، سرنوشتش آتش است.

۳- عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: أَقْسِمُ بِاللَّهِ! لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! إِنَّكَ وَالْأَوْصِيَاءَ مِنْ بَعِيدِي، أَوْ قَالَ: مِنْ بَعِيدِكَ، أَعْرَافٌ، لَا يَعْرِفُ اللَّهُ إِلَّا بِسَبِيلِ مَعْرِفَتِكُمْ، وَأَعْرَافٌ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ عَرَفْتُمُوهُ وَعَرَفْكُمْ، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا مَنْ أَنْكَرَكُمْ وَأَنْكَرْتُمُوهُ. (۲)

از اصبع بن نباته، از سلمان فارسی نقل شده است که گفت: به خدا قسم! من از

ص: ۲۷۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۵۱، ح ۱۰؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۹۹، ح ۱۳.

۲- إثبات الهداه، ج ۲، ص ۱۴۸، ح ۴۶۰؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۵۲، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۵۰، ح ۳۹۰۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۹۷، ح ۷.

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) شنیدم که به حضرت علی(علیه السلام) فرمودند: ای علی! تو و اوصیای پس از من، یا اینکه فرمودند: پس از تو، اعراف اند و خداوند شناخته نمی شود، مگر از راه معرفت و شناخت تو.

اعراف کسانی هستند که کسی از شما وارد بهشت نمی شود، مگر کسی که او را شناخته است و او نیز شما را شناخته است، و کسی وارد آتش نمی شود، مگر کسی که او شما را انکار کرده است و شما نیز او را انکار کرده اید.

۴_ فی تفسیر العیاشی، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (علیهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (علیه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (علیه السلام)، عَنْ عَلِيٍّ (علیه السلام)، قَالَ: أَنَا يَغُثُّبُ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَنَا أَوَّلُ السَّابِقِينَ، وَخَلِيفَةُ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَأَنَا قَسِيمُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَأَنَا صَاحِبُ الْأَعْرَافِ. (۱)

در تفسیر عیاشی: از مسعده بن صدقه، از حضرت امام جعفر بن محمد(علیهما السلام)، از پدرشان(علیه السلام)، از پدر بزرگشان(علیه السلام)، از حضرت امام علی(علیه السلام) روایت کرده که آن حضرت فرمودند: من پیشوا و رئیس و زعیم مؤمنین هستم، و من اول سبقت گیرنده در اسلام هستم، و خلیفه رسول پروردگار جهانیان هستم، و من تقسیم کننده بهشت و جهنم هستم، و من صاحب اعراف هستم.

ص: ۲۷۹

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص: ۳۳۶، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص: ۵۵۳، ح ۳۹۱۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص: ۱۷، ح ۴۲؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص: ۹۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص: ۳۳، ح ۱۳۰.

«... فَادْكُرُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

پس نعمتهای خدا را به یاد آورید، شاید رستگار شوید!

عَنْ أَبِي يُوسُفَ الْبَزَّازِ، عَنْ أَبِي عَبِيدٍ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: تَلَّمَا أَبُو عَبِيدٍ اللَّهِ (عليه السلام) هَذِهِ الْآيَةَ: «فَادْكُرُوا اللَّهَ»، قَالَ: أَ تَدْرِي مَا آلَاءُ اللَّهِ؟ قُلْتُ: لَأَ، قَالَ: هِيَ أَعْظَمُ نِعَمِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، وَ هِيَ وَلَايَتُنَا. (۱)

از ابو یوسف بزاز نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کرده است که: ایشان این آیه را خواندند: «فَادْكُرُوا اللَّهَ»، و فرمودند: آیا معنای «آلاء الله» را می دانی؟ عرض کردم: خیر، حضرت فرمودند: آن، بزرگترین نعمت خدای متعال، بر آفریدگان خویش است، و آن، ولایت ما می باشد.

ص: ۲۸۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۵۹، ح ۳۶ و ج ۶۴، ص ۱۴۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۶۰، ح ۳۹۳۷؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۸۱، ح ۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۸۳؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۱۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۴، ح ۱۷۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۷، ح ۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۸، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۳۸، ح ۱۰۷۰.

«... إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»

همانا زمین از آن خداست، و آن را به هر کس از بندگانش که بخواهد، واگذار می کند و سرانجام (نیک) برای پرهیزکاران است!

۱- عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَابِلِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: وَجَدْنَا فِي كِتَابِ عَلِيٍّ (عليه السلام): «إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»، أَنَا وَ أَهْلُ بَيْتِي الَّذِينَ أَوْرَثْنَا الْأَرْضَ وَ نَحْنُ الْمُتَّقُونَ، وَ الْأَرْضُ كُلُّهَا لَنَا، فَمَنْ أَحْيَا أَرْضًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَلْيَعْمُرْهَا وَ لِيُؤَدِّ خَرَجَهَا إِلَى الْإِمَامِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، وَ لَهُ مَا أَكَلَ مِنْهَا، فَإِنْ تَرَكَهَا أَوْ أَخْرَجَهَا، فَأَخَذَهَا رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْ بَعْدِهِ فَعَمَرَهَا وَ أَحْيَاهَا، فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا مِنَ الَّذِي تَرَكَهَا، فَلْيُؤَدِّ خَرَجَهَا إِلَى الْإِمَامِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، وَ لَهُ مَا أَكَلَ، حَتَّى يَظْهَرَ الْقَائِمُ (عليه السلام) مِنْ أَهْلِ بَيْتِي بِالسَّيْفِ، فَيَحْوِيَهَا وَ يَمْنَعَهَا وَ يَخْرِجَهُمْ مِنْهَا، كَمَا حَوَاهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ مَنَعَهَا، إِلَّا مَا كَانَ فِي أَيْدِي شِعَتِنَا، فَإِنَّهُ يَقَاطِ (عليهم السلام) عَلَى مَا فِي أَيْدِيهِمْ وَ يَتْرُكُ الْأَرْضَ فِي أَيْدِيهِمْ. (۱)

از ابو خالد کابلی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: ما در کتاب حضرت علی (عليه السلام) این نوشته را «إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ

ص: ۲۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۵۸، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۷۰، ح ۳۹۶۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۱۸۴؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۲۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۵، ح ۶۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۱۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۶، ح ۲۲۲؛ الکافی، ج ۵، ص ۲۷۹، ح ۵؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۹، ص ۳۷۰، ح ۵؛ الوافی، ج ۱۰، ص ۲۸۵، ح ۹۵۸۹ و ج ۱۸، ص ۹۸۲، ح ۱۸۶۷۶.

لِلْمُتَّقِينَ»، یافته ایم، که آن حضرت، در آن کتاب فرموده اند: خداوند زمین را، به من و اهل بیت به ارث داد، و پرهزکاران، ما هستیم، و همه زمین از آن ما است، پس هر که زمینی از زمینهای مسلمانان را احیا و آباد کند، خراج آن را باید به یکی از ائمه اهل بیت (علیهم السلام) بپردازد، و آنچه از آن (زمین) استفاده کند و بخورد، برای او است، و اگر آن را پس از آبادی، ترک و یا خراب کرد، و شخص دیگری از مسلمانان پس از او، آن را گرفت و آباد و احیا کرد، او به آن زمین، از کسی که آن را ترک کرده است، شایسته تر است، البته او نیز باید خراج آن را به امام از اهل بیت بپردازد، و آن چه را که از حاصل آن می خورد، برای او است، تا زمانی که قائم (علیه السلام) از اهل بیت، که سلام و درود خدا بر آنان باد، با شمشیر ظاهر شود و آن را مالک شود، و از آن محافظت کند، و او را از آن خارج کند، همچنان که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آن را صاحب شده، و از آن محافظت کرده بود، مگر آن چه در دست شیعیان ما باشد، که آن حضرت، با ایشان مقاطعه می کند و قراردادی بنا می گذارد، بر آنچه در دست ایشان است، و زمین را در دست ایشان وا می گذارد.

۲- عَنْ عَمَارِ السَّابَّاطِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: «إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ»، قَالَ: فَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ لِرَسُولِهِ وَ مَا كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ فَهُوَ لِلْإِمَامِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) (۱).

از عمار ساباطی نقل کرده است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)

ص: ۲۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۵۸، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۷۱، ح ۳۹۶۲؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۲۷، تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۵، ح ۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۱۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۶؛ ح ۲۲۱.

شنیدم که فرمودند: «إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ»، آنچه که برای خدا است، برای رسولش نیز هست، و آنچه برای رسول او است، برای امام پس از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیز، هست.

ص: ۲۸۳

«الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»

همانها که از فرستاده (خدا)، پیامبر «امی» پیروی می کنند پیامبری که صفاتش را، در تورات و انجیلی که نزدشان است، می یابند آنها را به معروف دستور می دهد، و از منکر باز می دارد اشیاء پاکیزه را برای آنها حلال می شمرد، و ناپاکیها را تحریم می کند و بارهای سنگین، و زنجیرهایی را که بر آنها بود، (از دوش و گردنشان) بر می دارد، پس کسانی که به او ایمان آوردند، و حمایت و یاریش کردند، و از نوری که با او نازل شده پیروی نمودند، آنان رستگارانند.

۱- عَلِي بْنُ إِبْرَاهِيمَ بِإِسْنَادِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ»، إِلَى قَوْلِهِ: «... وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، قَالَ: النُّورُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ، عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَنْمَةُ (عليهما السلام). (۱)

ص: ۲۸۴

۱- إثبات الهداه، ج ۲، ص ۵، ح ۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۱۰، ح ۱۰؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۵۹۳، ح ۴۰۰۶؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۸۳، ح ۳۰۰؛ الكافي، ج ۱، ص ۱۹۴، ح ۲؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۵۴، ح ۲.

علی بن ابراهیم با سند خود از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کرده است که درباره این فرمایش خدای عز و جل: «الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيَعِزُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيَحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ ...»، تا این سخن خدای تبارک و تعالی: وَ اتَّبِعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، حضرت فرمودند: نور در این جا امیر مؤمنان (علیه السلام) و ائمه (علیهم السلام) هستند.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّوْهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام): النُّورُ، هُوَ عَلِيٌّ (علیه السلام). (۱)

از ابو بصیر نقل شده است که امام باقر (علیه السلام) درباره این سخن خدای تبارک و تعالی: «فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّوْهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ» فرمودند: نور، همان علی (علیه السلام) است.

۳- فی تفسیر القمی، علی بن ابراهیم: فی معنی الآیه، ... ثُمَّ قَالَ: «فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ» یَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ (علیهما السلام)، «وَ عَزَّوْهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ»، یَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، «أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، فَأَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ رَسُولِ اللَّهِ (علیهما السلام) عَلَى الْأَنْبِيَاءِ أَنْ يَخْبِرُوا أُمَّهَاتِهِمْ وَ يَنْصُرُوهُ، فَقَدْ نَصَرُوهُ بِالْقَوْلِ، وَ أَمَرُوا أُمَّهَاتِهِمْ بِذَلِكَ، وَ سَيَرْجِعُ رَسُولُ اللَّهِ (علیهما السلام) وَ يَرْجِعُونَ وَ يَنْصُرُونَهُ فِي الدُّنْيَا. (۲)

ص: ۲۸۵

۱- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۴۳، ح ۵۹۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۴، ح ۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۹۵، ح ۴۰۱۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۳۱، ح ۸۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۸۵، ح ۳۰۴.

۲- الإيقاظ من الهجعه بالبرهان علی الرجعه، ص ۳۴۱، ح ۶۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۰۹، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۹۴، ح ۴۰۰۸؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۴۲.

علی بن ابراهیم در تفسیرش می گوید: ... سپس فرمود: «فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ» یعنی آنان که به او یعنی به پیغمبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ایمان آورند، «وَعَزَّوْهُ وَنَصَّوْهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ»، یعنی مراد از آن نور، امیر المؤمنین (علیه السلام)، است، «أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، خداوند تبارک و تعالی از پیمبران پیمان گرفت، که امتشان را به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت دهند و او را یاری کنند، آنان او را با سخن یاری دادند و امت هایشان را به این کار مکلف کردند، و طولی نمی کشد که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به دنیا برمی گردند و آنان نیز برخواهند گشت و او را در همین دنیا یاری خواهند کرد.

«وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ؟ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ»

و زمانی که پروردگارت از پشت و صلب فرزندان آدم، ذریه ی آنها را برگرفت و آنها را گواه بر خویشتن ساخت (و فرمود): «آیا من پروردگار شما نیستم؟» گفتند: «آری، گواهی می دهیم!» تا روز قامت نگویند: «ما از این، (حقیقت آشکار) بی خبر و غافل بودیم.

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ لَهُ: لِمَ سُمِّيَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: اللَّهُ سَمَّاهُ، وَ هَكَذَا أُنْزِلَ فِي كِتَابِهِ: «وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ»، وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولِي، وَ أَنَّ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. (۱)

از جابر نقل است که از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) روایت شده است که گفت: به ایشان عرض کردم: چرا به امیر المؤمنین (علیه السلام)، امیر المؤمنین گفته شده است؟

حضرت فرمودند: خداوند متعال، او را نامگذاری کرده است، و در کتابش اینچنین نازل نموده: «وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى»، که همانا، محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) رسول من، و علی (علیه السلام)، امیر المؤمنین است.

ص: ۲۸۷

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۰۸، ح ۴۰۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۹۲، ح ۳۳۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۲، ح ۴؛ مختصر البصائر، ص ۴۱۸، ۳۹۱؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۳۷۰، ح ۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۶۶۸، ح ۱۲۷۱.

۲_ عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): يَا جَابِرُ! لَوْ يَعْلَمُ الْجَهْلُ مَتَى سُمِّيَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، لَمْ يَنْكِرُوا حَقَّهُ. قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! مَتَى سُمِّيَ؟

فَقَالَ لِي: قَوْلُهُ: «وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ إِلَى أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ»، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولِي، وَأَنَّ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ.

قَالَ: ثُمَّ قَالَ لِي: يَا جَابِرُ! هَكَذَا وَاللَّهِ! جَاءَ بِهَا مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم) (۱).

از جابر نقل شده است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: ای جابر! اگر نادانان می دانستند که از چه زمانی، حضرت علی (عليه السلام)، امیر المؤمنین نامگذاری شد، حق او را انکار نمی کردند. گفت: عرض کردم: فدایتان شوم! کی نامگذاری شد؟

حضرت فرمودند: این سخن خدای تبارک و تعالی که فرمود: «وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا»، همانا، حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) رسول من است، و علی (عليه السلام)، امیر المؤمنین است.

سپس به من فرمودند: ای جابر! به خدا قسم! حضرت محمد (عليهما السلام)، آن را این چنین آورده اند.

۳_ عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْقَصِيرِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِنَّ أُمَّتِي عُرِضَتْ عَلَى عِنْدَ الْمِيثَاقِ، وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِي وَصَدَّقَنِي عَلِيٌّ (عليه السلام)، وَكَانَ

ص: ۲۸۸

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۴۳، ح ۵۹۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۳۳۳، ذیل ح ۷۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۴، ح ۴۰۷۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۴۱، ح ۱۱۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۹۸، ح ۳۶۰؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۱، ص ۶۱، ح ۱۰.

أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِي وَصَدَّقَنِي حَيْثُ بُعِثْتُ، فَهُوَ الصَّدِّيقُ الْأَكْبَرُ. (۱)

از عبد الرحیم قصیر نقل است کہ گفت: حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: همانا، اَمّت من، در هنگام گرفتن پیمان بر من عرضه شدند، و علی (علیه السلام) اولین کسی بود کہ به من ایمان آورد، و مرا در هنگام بعثت، باور داشت و تصدیق کرد، پس او، صدیق اکبر است.

ص: ۲۸۹

۱- _ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۲۶، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۴، ح ۴۰۷۸؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۸۴، ح ۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۹۸، ح ۳۶۱؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۸۹؛ مختصر البصائر، ص ۴۰۷، ح ۴۶۹.

«وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۖ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»

و برای خدا، نامهای نیکی است، خدا را به آن (نامها) بخوانید! و کسانی را که در اسماء خدا تحریف می کنند، رها سازید! آنان به زودی جزای اعمالی را که انجام می دادند، می بینند!

۱- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ: قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مَا تَقُولُ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) قَالَ: ذَاكَ نَفْسِي، قُلْتُ: فَمَا تَقُولُ فِي الْحُسَيْنِ وَ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)؟ قَالَ: هُمَا رُوحَايَ، وَ فَاطِمَةُ أُمُّهُمَا ابْنَتِي، يَسْوُونِي مَا سَاءَ هَا، وَ يَسْرُنِي مَا سَرَّهَا، أَشْهَدُ اللَّهَ أَنِّي حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبَهُمْ، وَ سِلْمٌ لِمَنْ سَأَلَهُمْ.

یا جابر! إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَدْعُو اللَّهَ فَيَسْتَجِيبَ لَكَ، فَادْعُهُ بِأَسْمَائِهِمْ، فَإِنَّهَا أَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ. (۱)

از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) روایت است که فرمودند: جابر بن عبد الله انصاری

گفت: به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عرض کردم: ای رسول خدا! درباره علی ابن ابی طالب (علیه السلام) چه می فرماید؟ حضرت فرمودند: او خود من است، عرض کردم:

پس درباره حسن و حسین (علیهما السلام) چه می گوئید؟ حضرت فرمودند: آنان جان من هستند، و مادرشان فاطمه (سلام الله علیها)، دختر من است، و هر چه او را ناراحت می کند، مرا نیز

ص: ۲۹۰

۱- _ الإختصاص، ص ۲۲۲، ح ۱۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۳۴۷، ح ۶۳ و ج ۳۷، ص ۷۶، ح ۴۳ و ج ۹۱، ص ۲۱، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۸، ح ۴۰۹۵.

ناراحت می کند، و هر چه موجب خوشحالی او است، موجب خوشحالی من نیز هست، خدا را گواه می گیرم که با کسی که با آنان می جنگد، در جنگم و با کسی که به صلح با آنان رفتار می کند، در صلحم.

ای جابر! اگر خواستی خدا را بخوانی و دعایت را مستجاب کند، با نام های آنان دعا کن، زیرا که نام ایشان، دوست داشتنی ترین نام ها نزد خدای عزّ و جل است.

۲_ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا»، قَالَ: نَحْنُ، وَ لِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى، الَّتِي لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ عَمَلًا، إِلَّا بِمَعْرِفَتِنَا. (۱)

از معاویه بن عمار نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این سخن خدای تبارک و تعالی: «وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا»، فرمودند: قسم به خدا! اسامی حسنی ما هستیم، و خدا عمل کسی از بندگان را نمی پذیرد، مگر با معرفت و شناخت نسبت به ما.

ص: ۲۹۱

۱- _ بحار الأنوار، ج ۹۱، ص ۶، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۷، ح ۴۰۹۱؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۹۴؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۵۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۰۳، ح ۳۷۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۴۳، ح ۴؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۱۱۶، ح ۴.

«وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ»

و از آنها که آفریدیم، گروهی به حق هدایت می کنند، و به حق اجرای عدالت می نمایند.

۱- عَنْ زَادَانَ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) قَالَ: تَفْتَرِقُ هَذِهِ الْأُمَّةَ عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَ وَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ هُمُ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يَعْدِلُونَ»، وَ هُمْ أَنَا وَ شِيعَتِي. (۱)

از زاذان نقل است که گفت: حضرت امام علی (علیه السلام) فرمودند: این امت، هفتاد و سه فرقه، می شود، که هفتاد و دو فرقه ی آن، در آتش اند، و یک فرقه در بهشت است، و آنها کسانی هستند که خداوند عز و جل، درباره آنان فرموده: «وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يَعْدِلُونَ»، و ایشان، من و شیعیانم هستیم.

۲- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً»، قَالَ: يَعْنِي مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ، أُمَّةٌ، يَعْنِي: عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، «يَهْدُونَ بِالْحَقِّ»، يَعْنِي: يَدْعُونَ بَعْدَكَ، يَا

ص: ۲۹۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۶، ح ۱۸ و ج ۳۶، ص ۱۸۶، ح ۱۸۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۹، ح ۴۱۰۶؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۱۹۵؛ كشف اليقين فی فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۳۸۹؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۲.

مُحَمَّدُ! إِلَى الْحَقِّ، «وَبِهِ يَغْدُلُونَ»، فِي الْخِلَافَةِ بَعْدَكَ. (۱)

از ابن عباس نقل است که درباره سخن خدای عزّ و جل: «وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً»، گفت: یعنی: از امت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) امتی است، یعنی علی بن ابی طالب (علیه السلام)، «يَهْدُونَ بِالْحَقِّ»، یعنی: ای محمد! پس از تو، به حق دعوت خواهند کرد، «وَبِهِ يَغْدُلُونَ»، یعنی: در خلافت پس از تو.

ص: ۲۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۹، ذیل ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۹، ح ۴۱۰۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۶۹، ح ۲۶۶؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۴.

«... وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»

ولی خداوند می خواهد حق را با کلمات خود تقویت، و ریشه کافران را قطع نماید.

عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَةِ، فِي قَوْلِ اللَّهِ: «يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): تَفْسِيرُهَا فِي الْبَاطِنِ يُرِيدُ اللَّهُ، فَإِنَّهُ شَىءٌ يَرِيدُهُ، وَلَمْ يَفْعَلْهُ بَعْدُ، وَأَمَّا قَوْلُهُ: «يُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ»، فَإِنَّهُ يَغْنَى حَقُّ آلِ مُحَمَّدٍ، وَأَمَّا قَوْلُهُ: «بِكَلِمَاتِهِ»، قَالَ: كَلِمَاتُهُ فِي الْبَاطِنِ، عَلَى (عليه السلام)، هُوَ كَلِمَةُ اللَّهِ فِي الْبَاطِنِ، وَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»، فَيَغْنَى بَنَى أُمِّيهِ هُمُ الْكَافِرُونَ، يَقْطَعُ اللَّهُ دَابِرَهُمْ، وَأَمَّا قَوْلُهُ: «لِيُحِقَّ الْحَقَّ» (۱)، فَإِنَّهُ يَغْنَى لِيُحِقَّ حَقُّ آلِ مُحَمَّدٍ، حِينَ يَقُومُ الْقَائِمُ، وَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَيَبْطِلُ الْبَاطِلُ» (۲)، يَغْنَى الْقَائِمُ (عليه السلام)، فَإِذَا قَامَ يَبْطِلُ بَاطِلُ بَنَى أُمِّيهِ وَذَلِكَ: «لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيَبْطِلُ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ» (۳). (۴)

از جابر نقل کرده است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره تفسیر این آیه

ص: ۲۹۴

۱- ۸/۸.

۲- همان.

۳- همان.

۴- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۷۸، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۵۹، ح ۴۲۱۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۵۰، ح ۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۸۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۳۶، ح ۲۸.

شریفه: «وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: این آیه تفسیر باطنی دارد، که همان چیزی است که خداوند می خواهد، ولی آن را هنوز انجام نداده است، اما منظور از این سخن خدای تبارک و تعالی: «يُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ»، آن است که حق آل محمد (علیهما السلام)، را احقاق کرده و آن را ثابت و محقق می کند، و در باره این سخن خدای تبارک و تعالی: «بِكَلِمَاتِهِ» فرمودند: کلمات او در باطن، حضرت علی (علیه السلام) هستند، و این سخن خدای تبارک و تعالی: «وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»، منظور از کافران، بنی امیه است که خدا خواست ریشه آنان را از بین ببرد.

و این فرموده خدای عزّ و جل: «لِيُحِقَّ الْحَقَّ»، یعنی حق آل محمد (علیهما السلام)، را در زمان قیام قائم (علیه السلام)، احقاق می کند، و این سخن خدای تبارک و تعالی: «وَيُبْطِلُ الْبَاطِلَ»، یعنی حضرت قائم (علیه السلام) هنگامی که قیام می کند، باطل بنی امیه را ابطال خواهد کرد، و این همان سخن اوست که: «لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ».

«إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ»

و (یاد آورید) هنگامی را که خواب سبکی که مایه ی آرامش از سوی خدا بود، شما را فراگرفت و آبی از آسمان برایتان فرستاد، تا شما را با آن پاک کند و پلیدی شیطان را از شما دور سازد و دلهایتان را محکم، و گامها را با آن استوار دارد!

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ فِي الْبَطْنِ: «وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، قَالَ: السَّمَاءُ، فِي الْبَاطِنِ، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَآلِهِ وَآلِهِ (عليه السلام)، جَعَلَ اللَّهُ عَلِيًّا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَآلِهِ وَآلِهِ (عليه السلام)، فَذَلِكَ عَلَى (عليه السلام)، يُطَهِّرُ اللَّهُ بِهِ قَلْبَ مَنْ وَالَاهُ، وَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي مَنْ وَالَى عَلِيًّا (عليه السلام)، يَذْهِبُ الرَّجْزَ عَنْهُ، وَيَقْوَى قَلْبُهُ، «وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي عَلِيًّا (عليه السلام)، مَنْ وَالَى عَلِيًّا يَرْبِطُ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ، فَيُثَبِّتُ عَلَى وَلَايَتِهِ (عليه السلام). (۱)

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) مفهوم باطنی این آیه را پرسیدم: «وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَ

ص: ۲۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷۶، ح ۱۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۶۰، ح ۴۲۱۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۵۰، ح ۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۸۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۳۷، ح ۳۱.

لِيُزَبِّطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَ يَتَّبِعَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، حضرت فرمودند: منظور از آسمان در باطن آیه، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و منظور از آب، علی (علیه السلام) است، که خدا او را از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) قرار داده است، و این سخن خدای تبارک و تعالی: «مَاءٌ لِيَطَهَّرَ كُمْ بِهِ»، منظور، حضرت علی (علیه السلام) هستند، یعنی هر که از حضرت علی (علیه السلام) پیروی کند، خدا ناپاکی را از او دور می سازد و قلبش را تقویت می کند، اما مقصود از این سخن خداوند: «وَيَذْهَبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ»، حضرت علی (علیه السلام) هستند، یعنی هر که از حضرت علی (علیه السلام)، تبعیت کند، خداوند قلبش را به وسیله آن حضرت، استوار می سازد، و بر ولایتش ثابت قدم می ماند.

۲_ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) فِي قَوْلِهِ: «وَيَنْزِلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءٌ لِّيَطَهَّرَ كُمْ بِهِ وَ يَذْهَبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَ لِيُزَبِّطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَ يَتَّبِعَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، قَالَ: أَمَّا قَوْلُهُ: «وَيَنْزِلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءٌ»، فَإِنَّ السَّمَاءَ فِي الْبُطْنِ، رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ الْمَاءُ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، جَعَلَ عَلِيًّا مِّنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) فَذَلِكَ قَوْلُهُ: «وَيَنْزِلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءٌ»، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «لِيَطَهَّرَ كُمْ بِهِ»، فَذَلِكَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) يَطَهِّرُ اللَّهُ بِهِ قَلْبَ مَنْ وَالَاهُ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَيَذْهَبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي مَنْ وَالَى عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُ الرِّجْسَ وَ تَابَ عَلَيْهِ. (۱)

از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این آیه: «وَيَنْزِلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءٌ لِّيَطَهَّرَ كُمْ بِهِ وَ يَذْهَبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَ لِيُزَبِّطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَ يَتَّبِعَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، روایت است که آن حضرت فرمودند: اما در باره فرمایش خدای تعالی: «وَيَنْزِلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءٌ»، پس همانا منظور از آسمان در باطن آیه، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و منظور از آب، امیر

ص: ۲۹۷

المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که خدا آن حضرت را، از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) قرار داده است، و این سخن خدای تبارک و تعالی: «مَاءٌ لِيَطَهَّرَكُم بِهِ»، منظور حضرت علی (علیه السلام) هستند، یعنی هر که از حضرت علی (علیه السلام) پیروی کند، خداوند قلبش را به وسیله آن حضرت، پاک می سازد، و اما مقصود از این سخن خداوند: «وَيَذْهَبَ عَنْكُمُ رِجْزُ الشَّيْطَانِ»، حضرت علی (علیه السلام) هستند، پس هر که از حضرت علی (علیه السلام)، تبعیت کند، خداوند ناپاکی را از او دور می سازد، و گناهانش را می بخشد.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ...»

ای کسانی که ایمان آورده اید! دعوت خدا و پیامبر را اجابت کنید هنگامی که شما را به سوی چیزی می خواند که شما را حیات می بخشد!

۱- عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام). (الحديث) (۱)

از ابو الربيع شامی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: این آیه، در باره ولایت حضرت علی (عليه السلام)، نازل شد.

۲- عَنْ أَبِي الْحِزَّازِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»، يَقُولُ: وَلَايَةُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَإِنَّ اتِّبَاعَكُمْ

ص: ۲۹۹

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۲۲، ح ۷۸؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۶۶۴، ح ۴۲۳۳؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۱۵؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۵۰؛ الكافي، ج ۸، ص ۲۴۸، ح ۳۴۹؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۲۱۹، ح ۳۴۹؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۰۳، ح ۱۵۷۱ و ج ۲۶، ص ۴۳۷، ح ۲۵۵۲۸.

إِيَّاهُ وَوَلَايَتَهُ أَجْمَعُ لِأَمْرِكُمْ، وَ أَبْقَى لِلْعَدْلِ فِيكُمْ. (الحديث) (۱)

از ابو جارود نقل است که گفت: امام باقر (علیه السلام) در باره آیه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»، می فرمودند: منظور، ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، پس همانا پیروی شما از آن حضرت و پذیرش ولایتش، موجب وحدت هر چه بیشتر شما می گردد، و موجب پایداری عدالت، در بین شما خواهد بود.

ص: ۳۰۰

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۱۰، ح ۸۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۶۴، ح ۴۲۳۵؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۸۹؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۷۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۱۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۵۲.

«وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ»

و از فتنه ای بپرهیزید که تنها به ستمکاران شما نمی رسد (بلکه همه را فرا خواهد گرفت)، و بدانید همانا خداوند، سخت کیفر است!

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْهُ (عَنِ الصَّادِقِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)) فِي قَوْلِهِ: «وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً»، قَالَ: أَصَابَتْ النَّاسَ فِتْنَةٌ بَعِيدٌ مَا قَبَضَ اللَّهُ نَبِيَّهُ، حَتَّى تَرَكُوا عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَبَيَّاعُوا غَيْرَهُ، وَهِيَ الْفِتْنَةُ الَّتِي فُتِنُوا بِهَا، وَقَدْ أَمَرَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَاتَّبَاعِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَالْأَوْصِيَاءُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ). (۱)

از عبد الرحمان بن سالم نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدای تبارک و تعالی: «وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً»، فرمودند: پس از این که خداوند، پیامبرش را قبض روح نمود، مردم دچار فتنه شدند، و حضرت علی (علیه السلام) را رها کردند، و با شخص دیگری بیعت کردند، و این همان فتنه ای است که به آن مبتلا شدند، در حالی که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آنان را به پیروی از حضرت علی (علیه السلام) و اوصیاء از آل محمد (علیهما السلام)، دستور داده بودند.

ص: ۳۰۱

۱- بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۳۳۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۶۶، ح ۴۲۴۴؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۸۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۵۳، ح ۴۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۱۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۴۲، ح ۵۸.

۲- عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَنْ ظَلَمَ عَلِيًّا (عليه السلام)، مَقْعَدِي هَذَا بَعْدَ وَفَاتِي، فَكَأَنَّمَا جَحَدَ بُنَوْتِي، وَتُبَّوَّةَ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي. (۱)

از سعید بن مسیب، از ابن عباس نقل کرده است که گفت: هنگامی که این آیه: «وَاتَّقُوا فِتْنَةً»، نازل شد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هر کس پس از درگذشت من، به حضرت علی (علیه السلام)، که جانشین من است، ستم کند، مثل این است که نبوت من و همه پیامبران قبل از من را، انکار کرده باشد.

ص: ۳۰۲

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۲۷، ح ۵۰۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۵۷۵، ذیل ح ۳ و ج ۳۸، ص ۱۵۵، ح ۱۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۶۷، ح ۴۲۴۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۱۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۹۸؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۷۱، ح ۲۶۹؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۱۶.

«وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝۳۲ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ ۝ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ۝۳۳»

و (به خاطر بیاور) زمانی را که گفتند: «پروردگارا! اگر این حق است و از طرف توست، بارانی از سنگ از آسمان بر ما فرود آر! یا عذاب دردناکی برای ما بفرست!» (۳۲) ولی (ای پیامبر!) تا تو در میان آنها هستی، خداوند آنها را مجازات نخواهد کرد و (نیز) تا استغفار می کنند، خدا عذابشان نمی کند. (۳۳)

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسًا، إِذْ أَقْبَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِنَّ فِيكَ شَبَهًا مِنْ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام)، وَلَوْ لَمَا أَنْ تَقُولَ فِيكَ طَوَائِفُ مِنْ أُمَّتِي، مَا قَالَتِ النَّصِيَارَى فِي عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام)، لَقُلْتُ فِيكَ قَوْلًا لَمَا تَمُرُّ بِمَلَأٍ مِنَ النَّاسِ، إِلَّا أَخَذُوا الثُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْكَ، يَلْتَمِسُونَ بِذَلِكَ الْبَرَكَهَ.

قَالَ: فَغَضِبَ الْأَعْرَابِيَانِ، وَ الْمَغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ، وَ عِدَّةٌ مِنْ قُرَيْشٍ م (عليهم السلام)، فَقَالُوا: مَا رَضِيَ أَنْ يَضْرِبَ لِابْنِ عَمِّهِ مَثَلًا إِلَّا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ (صلى الله عليه و آله) فَقَالَ: «وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ»، «وَقَالُوا أَلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جِدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصَصَ مُونَ»، «إِنْ هُوَ إِلَّا عِبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ»، «وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ»، يَغْنَى مِنْ بَنِي هَاشِمٍ، «مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ»

يُخْلِفُونَ»(١)، قَالَ: فَغَضِبَ الْحَارِثُ بْنُ عَمْرِو الْفُهْرِي، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ»، أَنْ بَنَى هَاشِمٌ يَتَوَارَثُونَ هِرْقُلًا بَعِيدَ هِرْقُلٍ، «فَأَمْطَرُ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ أَثْنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ»، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَقَالَةَ الْحَارِثِ وَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ»، ثُمَّ قَالَ لَهُ: يَا ابْنَ عَمْرٍو! إِمَّا تُبْتَ وَ إِمَّا رَحِلْتَ؟

فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! بَلْ تَجْعَلُ لِسَائِرِ قُرَيْشٍ شَيْئًا مِمَّا فِي يَدَيْكَ، فَقَدْ ذَهَبَتْ بَنُو هَاشِمٍ بِمَكْرَمَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) لَيْسَ ذَلِكَ إِلَيَّ، ذَلِكَ إِلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! قَلْبِي مَا يَتَابَعُنِي عَلَى التَّوْبَةِ، وَلَكِنْ أَرْحَلُ عَنْكَ، فَدَعَا بِرَاحِلَتِهِ فَرَكِبَهَا، فَلَمَّا صَارَ بِظَهْرِ الْمَدِينَةِ، أَتَتْهُ جَنْدَلَةٌ، فَرَضَخَتْ هَامَتَهُ، ثُمَّ أَتَى الْوَحْيُ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ فَقَالَ: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِلْكَافِرِينَ - بَوْلَايِهِ عَلَى - لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ»، «مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ»(٢).

قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! إِنَّا لَا نَقْرُؤُهَا هَكَذَا، فَقَالَ: هَكَذَا وَ اللَّهُ نَزَلَ بِهَا جَبْرِئِلُ عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ وَ هَكَذَا هُوَ وَ اللَّهُ مُبْتً فِي مُصْحَفِ فَاطِمَةَ (سلام الله عليها).

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِمَنْ حَوْلَهُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: انْطَلِقُوا إِلَى صَاحِبِكُمْ، فَقَدْ أَتَاهُ مَا اسْتَفْتَحَ بِهِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ اسْتَفْتَحُوا وَ خَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ»(٣). (٤)

ص: ٣٠٤

١- ٤٣/٥٧-٦٠.

٢- ٧٠/١-٣.

٣- ١٤/١٥.

٤- بحار الأنوار، ج ٣٥، ص ٣٢٣، ح ٢٢؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ٦٨٠، ح ٤٢٥٨ و ج ٣، ص ٢٩٢، ح ٥٦٩٦ و ج ٤، ص ٨٧٦، ح ٩٦٤٩ و ج ٥، ص ٤٨٣، ح ١١٠٦١؛ تفسير الصافي، ج ٢، ص ٢٩٩؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٥، ص ٣٣٦ و ج ٧، ص ٤٠ و ج ١٢، ص ٨٣؛ الكافي، ج ٨، ص ٥٧، ح ١٨؛ مدينه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ٢، ص ٢٦٥، ح ٥٤٤؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ٢٥، ص ١٢٥، ح ١٨؛ الوافي، ج ٣، ص ٩٣٢، ح ١٦٢١.

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام صادق (علیه السلام) فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نشسته بودند که امیر المؤمنین (علیه السلام) نزد ایشان آمدند، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: همانا تو، به عیسی بن مریم (علیهما السلام) شباهت داری، و اگر ترس این نبود که ممکن است گروه هایی از امت من، در باره تو بگویند، آنچه که مسیحیان در باره عیسی بن مریم (علیهما السلام) گفتند، سخنی در وصف تو می گفتم، که از میان مردم گذر نکنی، مگر آنکه خاک پایت را برای تبرک برمی داشتند.

امام (علیه السلام) فرمودند: پس آن دو مرد عرب و مغیره بن شعبه و تعدادی از قریشیان که همراه آنان بودند، به خشم آمدند، و گفتند: کسی را به عنوان مثال برای پسر عمویش جز عیسی بن مریم، نیافته است، پس خداوند این آیه ها را بر پیامبرش (صلی الله علیه و آله) نازل کرد: «وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ»، «وَقَالُوا آلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصَصَ مَوْنٌ»، «إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ»، «وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ - يَعْنِي از بنی هاشم - مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ».

حضرت فرمودند: پس حارث بن عمرو فهری خشمگین شد و گفت: خدایا! اگر این حکم درست است و از نزد تو آمده است، که مقرر شده بنی هاشم، پیشوایی امت را مانند هراکلیوس پس از هراکلیوس، به ارث ببرند (یعنی به رسم پادشاهان روم)، پس، از آسمان بر سر ما سنگ بباران، یا عذاب دردناکی بر ما فرود آر. پس خداوند گفته حارث را بر او نازل کرد، و این آیه نازل شد: «وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ».

سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله) به او فرمودند: ای ابن عمرو! توبه می کنی و یا این جا را ترک می کنی؟ پس گفت: ای محمّد! چیزی از آنچه در دست توست، برای قریش باقی بگذار، زیرا که بنی هاشم افتخارات عرب و عجم را از آن خود ساخته اند. پس پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فرمودند: این در اختیار من نیست، بلکه در اختیار خدای تبارک و تعالی است.

پس گفت: ای محمّد! دلم نمی خواهد توبه کنم، ولی از کنار تو می روم. پس شترش را خواست تا برایش بیاورند و بر آن سوار شد. هنگامی که از مدینه خارج شد، تکه سنگی بر سر او سقوط کرد و سرش را شکست، سپس وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شد و خداوند چنین فرمود: «سَأَلُ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِّلْكَافِرِينَ» — به ولایت علی — لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ، «مِّنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ»

ابو بصیر می گوید: گفتم: فدایت شوم! ما آن را این چنین نمی خوانیم؟ پس حضرت فرمودند: به خدا سوگند! جبرئیل آن را بر حضرت محمّد (صلی الله علیه و آله و سلم) این چنین فرو فرستاد، و به خدا سوگند! در مصحف حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نیز، چنین ثبت شده است.

پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به منافقینی که پیرامون ایشان بودند، فرمودند: به سوی دوست تان بروید، که آنچه را خواست، به سرش آمد، خداوند می فرماید: «وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ».

ص: ۳۰۶

«وَأَعْلَمُوا أَنَّ مَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ ۖ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ الْجُمُعَانِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

و بدانید هر گونه غنیمتی به دست آورید، خمس آن برای خدا، و برای پیامبر، و برای ذی القربی و یتیمان و مسکینان و واماندگان در راه است، اگر به خدا و آنچه بر بنده خود در روز جدایی حق از باطل، روز درگیری دو گروه (باایمان و بی ایمان) نازل کردیم، ایمان آورده اید، و خداوند بر هر چیزی توانا است!

۱- فی کتابِ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسِ الْهَلَالِی، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام): ... وَ سَبَاقَ الْحَدِيثِ الطَّوِيلِ إِلَى أَنْ قَالَ (علیه السلام): وَلَمْ أُعْطِ سَهْمَهُمْ ذَوِ الْقُرْبَى، إِلَّا مَنْ أَمَرَ اللَّهُ بِإِعْطَائِهِ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ: «إِنْ كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَى الْجُمُعَانِ»، فَخُنَّ الَّذِينَ عَنِ اللَّهِ بِ«ذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ»، فِينَا خَاصَّةً، لِأَنَّهُ لَمْ يَجْعَلْ لَنَا فِي سَهْمِ الصَّدَقَةِ نَصِيبًا، أَكْرَمَ اللَّهُ نَبِيَهُ (صلی الله علیه و آله) وَأَكْرَمَنَا أَنْ يَطْعَمَنَا أَوْسَاخَ أَيْدِي النَّاسِ. (۱)

سلیم بن قیس هلالی از امیر مؤمنان (علیه السلام) روایت کرده است که: خدای عز و جل فرمودند: «إِنْ كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَى الْجُمُعَانِ»، به

ص: ۳۰۷

۱- بحار الأنوار، ج ۹۳، ص ۲۰۳، ذیل ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۹۶، ح ۴۳۰۸؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۰۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۵۵، ح ۹۷؛ تهذیب الأحکام (تحقیق خراسان)، ج ۴، ص ۱۲۶، ح ۳؛ عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیہ، ج ۳، ص ۱۲۴، ح ۳؛ الکافی، ج ۸، ص ۵۸، ح ۲۱؛ کتاب سلیم بن قیس الهلالی، ج ۲، ص ۷۱۸ تا ص ۷۲۳، ح ۱۸.

خدا قسم! ما هستیم که خداوند از ذی القربی قصد کرده، و ما را با نام ذی القربی و یتیمان و مساکین و درراه ماندگان، ذکر کرده است، و این آیه فقط درباره ما نازل شده است، و در صدقه برای ما نصیبی قرار نداده است، خداوند پیامبرش (صلی الله علیه و آله) را و ما اهل بیت را، بالاتر از آن دانسته است که چرک و کثافات مردم (یعنی پول باقی مانده در دست مردم) را به ما بخوراند.

۲_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى»، قَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْأَئِمَّةُ (عليهما السلام). (۱)

عبد الرحمن بن کثیر از حضرت صادق (علیه السلام) نقل کرده که حضرت در باره آیه شریفه: «وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى»، فرمودند: امیر المؤمنین و ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۳۰۸

۱- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۹۰، ح ۴۲۷۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۴، ح ۱۲.

«وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ ۖ هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ»

و اگر بخواهند تو را فریب دهند، خدا برای تو کافی است او همان کسی است که تو را، با یاری خود و مؤمنان، تقویت کرد.

۱- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) قَالَ: مَكْتُوبٌ عَلَى الْعَرْشِ: أَنَا اللَّهُ لَمَّا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَخِيدِي لَا شَرِيكَ لِي، وَ مُحَمَّدٌ عَبْدِي وَ رَسُولِي، أَيْدِيَّتُهُ بَعْلِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِينَ»، فَكَانَ النَّصْرُ عَلِيًّا (عليه السلام)، وَ دَخَلَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ، فَدَخَلَ فِي الْوُجْهِينِ جَمِيعًا. (۱)

از ابو صالح، از ابو هريره، نقل است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: بر روی عرش خداوند چنین نوشته شده است: همانا من خدا هستم و هیچ خدائی جز من نیست، یگانه ام و شریکی برای من نیست و محمد (صلی الله علیه و آله) بنده و پیامبر من است، او را به وسیله علی (علیه السلام) تأیید کردم، سپس خدای عز و جل این آیه را نازل فرمود: «هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِينَ»، که منظور از نصر، علی (علیه السلام) است و در مفهوم مؤمنان نیز وارد شده، پس در هر دو وجه وارد است.

۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَنَّهُ قَالَ: مَكْتُوبٌ عَلَى الْعَرْشِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

ص: ۳۰۹

۱- _ الأمالی (شیخ صدوق)، ص ۲۱۵، ح ۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۲، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۰۷، ح ۴۳۵۷؛ روضه الواعظین و بصیره المتعظین، ج ۱، ص: ۴۲.

وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، مُحَمَّدٌ عَبْدِي وَرَسُولِي، أَيْدِيَّتُهُ بَعْلِي بَنِ أَبِي طَالِبٍ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ: «هُوَ الَّذِي أَيْدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ»، يَعْنِي عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از ابو هريره، نقل است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: بر روی عرش پروردگار، این عبارت نوشته شده است: خدایی جز الله نیست، محمد (صلی الله علیه و آله) رسول خداست، او را به وسیله علی (عليه السلام) تأیید و یاری نمودم، و این همان سخن خدای تبارک و تعالی است: «هُوَ الَّذِي أَيْدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ»، یعنی حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام).

ص: ۳۱۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۰، ح ۲۳؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۲۰۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۶۶.

«يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»

ای پیامبر! خداوند و مؤمنانی که از تو پیروی می کنند، برای حمایت تو کافی هستند.

۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

حضرت جعفر بن محمد (عليهما السلام)، از پدرشان (عليه السلام)، نقل می کنند که آن حضرت در باره ی این سخن خدای متعال: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»، فرمودند: این آیه، درباره حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام)، نازل شده است.

۲- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَ مُحَمَّدٌ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ (عليه السلام): ... وَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»، قَالَ: هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ هُوَ رَأْسُ الْمُؤْمِنِينَ. (۲)

ابن عباس و حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه شریفه: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»،

فرمودند: ایشان، حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام) است، که سرور مؤمنان می باشد.

ص: ۳۱۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۴، ح ۹؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۰۱، ح ۳۰۵.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۱، ح ۳؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۱۲.

«وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

و کسانی که بعداً ایمان آوردند و هجرت کردند و با شما جهاد نمودند، از شما هستند و خویشاوندان نسبت به یکدیگر، در احکامی که خدا مقرر داشته، (از دیگران) سزاوارترند خداوند به همه چیز داناست.

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَتَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ (عليه السلام) عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي مَرْضِهِ، وَقَدْ أُغْمِيَ عَلَيْهِ، وَرَأْسُهُ فِي حَجَرِ جَبْرِئِيلَ، وَجَبْرِئِيلُ فِي صُورِهِ دَحِيهَ الْكَلْبِيِّ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيَّ (عليه السلام)، قَالَ لَهُ جَبْرِئِيلُ: دُونَكَ رَأْسَ ابْنِ عَمِّكَ، فَأَنْتَ أَحَقُّ بِهِ مِنِّي، لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ»، فَجَلَسَ عَلَيَّ (عليه السلام) وَ أَخَذَ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَ آله وَ سَلَّمَ فَوَضَعَهُ فِي حَجَرِهِ، فَلَمْ يَزَلْ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي حَجَرِهِ، حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ، وَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَ آله أَفَاقَ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ، فَنَظَرَ إِلَى عَلَيَّ (عليه السلام)، فَقَالَ: يَا عَلِيُّ! أَيْنَ جَبْرِئِيلُ؟ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا رَأَيْتُ إِلَّا دَحِيهَ الْكَلْبِيِّ، دَفَعَ إِلَيَّ رَأْسِيكَ، قَالَ: يَا عَلِيُّ! دُونَكَ رَأْسَ ابْنِ عَمِّكَ، فَأَنْتَ أَحَقُّ لَهُ مِنِّي، لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ»، فَجَلَسْتُ وَ أَخَذْتُ رَأْسِيكَ، فَلَمْ يَزَلْ فِي حَجَرِي حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَ آله أَفْضَلِيَتِ الْعَصْرُ؟ فَقَالَ: لَا: قَالَ: فَمَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ؟ فَقَالَ: قَدْ أُغْمِيَ عَلَيْكَ، فَكَانَ رَأْسُكَ فِي حَجَرِي، فَكَرِهْتُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ كَرِهْتُ أَنْ أَقُومَ وَ أَصِلِّي وَ أَضَعُ رَأْسَكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَ آله اللَّهُمَّ إِنَّ عَلِيًّا كَانَ فِي طَاعَتِكَ وَ طَاعَةِ رَسُولِكَ، حَتَّى فَاتَتْهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ، اللَّهُمَّ فَرِّدْ عَلَيْهِ

الشَّمْسُ، حَتَّى يَصِلَ إِلَى الْعَصْرِ فِي وَقْتِهَا، قَالَ: فَطَلَعَتِ الشَّمْسُ، فَصَارَتْ فِي وَقْتِ الْعَصْرِ بَيْضَاءَ نَقِيَّةٍ، وَنَظَرَ إِلَيْهَا أَهْلُ الْمَدِينَةِ، وَإِنَّ عَلِيًّا قَامَ وَصَلَّى، فَلَمَّا انْصَرَفَ غَابَتِ الشَّمْسُ وَصَلُّوا الْمَغْرِبَ. (۱)

از عبدالله بن سنان، از امام صادق (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از پدرانشان (علیهم السلام) روایت کرده است که فرمودند: حضرت علی (علیه السلام)، در زمان بیماری رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نزد ایشان آمدند، در حالی که آن حضرت بی هوش بودند و سرشان در آغوش جبرئیل قرار داشت، و جبرئیل به شکل دحیة کلبی بود.

وقتی که حضرت علی (علیه السلام) وارد شدند، جبرئیل به ایشان عرض کرد: سرِ پسر عمویتان را بگیرید، چرا که شما، به آن شایسته تر هستید، زیرا خدا در کتابش می فرماید: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ».

حضرت علی (علیه السلام) نشستند و سرِ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را گرفتند و در دامان خود نهادند، پس سرِ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) همچنان در آغوششان بود، تا خورشید غروب کرد، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به هوش آمدند، سرشان را بلند کردند و به حضرت علی (علیه السلام) نگاه کردند و فرمودند: ای علی! جبرئیل کجاست؟ حضرت علی (علیه السلام) عرض کردند: ای رسول خدا! من کسی را جز دحیة کلبی ندیدم، و او سرتان را در دامان من قرار داد، و گفت: ای علی! سرِ پسر عمویت را بگیر، زیرا که تو، به آن از من شایسته تری، چرا که خدا در کتابش می فرماید: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ»، پس نشستم و سر شما را گرفتم، و همچنان تا غروب خورشید در آغوشم بودید. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: آیا نماز عصر را به جا آورده ای؟ عرض کردند: خیر، پس حضرت فرمودند: چرا تا کنون نمازت را نخواندی؟ عرض کردند: شما بی هوش

ص: ۳۱۳

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۱۷۲، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۲۱، ح ۴۳۸۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۷۰، ح ۸۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۸۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۷۳، ح ۱۷۳.

بودید، و سرتان در دامان من بود، و دوست نداشتم شما را به زحمت اندازم، و نخواستم سر شما را روی زمین بگذارم و از جا برخیزم و نماز بخوانم.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: خدایا! همانا او در حال اطاعت از تو، و اطاعت از رسول تو بوده، تا این که نماز عصرش قضا شده است. خدایا! خورشید را برای او برگردان، تا بتواند نماز عصر را در وقت خود بخواند.

حضرت فرمودند: پس ناگهان خورشید طلوع کرد و هنگام عصر، روشن و شفاف در آسمان قرار گرفت، و اهل مدینه آن را می دیدند، پس حضرت علی (علیه السلام) برخاستند و نمازشان را به جا آوردند، سپس هنگامی که نمازشان تمام شد، بار دیگر خورشید غروب کرد، و مردم نماز مغرب را به جا آوردند.

۲- فِي تَفْسِيرِ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْإِمَامِ (عَلَيْهِ السَّلَام): أَثْبَتَ اللَّهُ بِهَذِهِ الْآيَةِ، وَلَايَةَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام)، لِأَنَّ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام) كَانَ أَوَّلَى رُسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مِنْ غَيْرِهِ، لِأَنَّهُ كَانَ أَخَاهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، لِأَنَّهُ حَازَ مِيرَاثَهُ وَسِلَاحَهُ وَمَتَاعَهُ وَبَغَلَتَهُ الشَّهِيَاءَ وَجَمِيعَ مَا تَرَكَ، وَوَرِثَ كِتَابَهُ مِنْ بَعِيدِهِ، قَالَهُ اللَّهُ تَعَالَى: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا» (۱)، وَهُوَ الْقُرْآنُ كُلُّهُ نَزَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) (۲).

در تفسیر جابر بن یزید، از امام (علیه السلام) روایت کرده است که: خداوند، به وسیله این آیه، ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را ثابت کرده است، زیرا حضرت علی (علیه السلام) برای رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از دیگران، شایسته تر بودند، همانا ایشان برادر پیامبر، در دنیا و آخرت بودند، برای اینکه میراث آن حضرت و سلاحشان و متاعشان و قاطر شهباء و همه آنچه را که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به جای گذاشته بود، به ایشان رسید، و پس از

ص: ۳۱۴

۱- ۳۵/۳۲.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۱۷، ذیل ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۲۲، ح ۴۳۹۱؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۶۸.

پیامبر کتابشان را به ارث بردند، که خدای عز و جل می فرماید: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا»، و آن، همه قرآن است که بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شد.

۳- زید بن علی (علیهما السلام): فی قوله تعالی: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ»، قال: ذلک علی بن ابی طالب (علیه السلام)، کان مهاجراً ذا رحم. (۱)

از زید بن علی (علیهما السلام) روایت شده است که در باره این فرمایش خدای عز و جل: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ» فی کتاب الله، گفت: ایشان، همان حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، ایشان مهاجری بودند که رابطه رحمی داشتند.

۴- عن ابن جُبیر، عن ابن عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي بَيْتِهِ، فَغَدَا عَلَيْهِ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بِالْغَدَاةِ، وَكَانَ يَجِبُ أَنْ لَا يَشِيقَهُ إِلَيْهِ أَحَدٌ، فَدَخَلَ، فَإِذَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) فِي صَحنِ الدَّارِ، وَإِذَا رَأْسُهُ فِي حَجَرٍ دَحِيهِ الْكَلْبِيِّ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ، كَيْفَ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فَقَالَ لَهُ دَحِيهٌ: وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ، أَصْبَحَ بِخَيْرٍ، يَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ!

فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ (عليه السلام): جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ خَيْرًا، فَقَالَ لَهُ دَحِيهٌ: إِنِّي أُحِبُّكَ، وَإِنَّ لَكَ عِنْدِي مِدْحَةً أَزْفُهَا إِلَيْكَ، أَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، وَأَنْتَ سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ، مَا خَلَا النَّبِيُّنَ وَ الْمُرْسَلِينَ، لَوَاءُ الْحَمْدِ بِيَدِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، تُرَفُّ أَنْتَ وَ شِيعَتُكَ مَعَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) وَ حِزْبِهِ إِلَى الْجَنَانِ، قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَوَلَّاكَ، وَ خَسِرَ مَنْ تَخَلَّاكَ،

ص: ۳۱۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۱۷، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۲۲، ح ۳۴۹۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۶۸.

مُحِبُّو مُحَمَّدٍ مُّحِبُّوكَ، وَ مُبْغِضُوهُ مُبْغِضُوكَ، لَنْ تَنَالَهُمْ شَفَاعَةُ مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله و سلم)

اِذْنُ مِنِّي، يَا صِفْوَةَ اللَّهِ! وَ خُذْ رَأْسَ ابْنِ عَمِّكَ، فَأَنْتَ أَحَقُّ بِهِ مِنِّي، فَأَخَذَ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله)، فَأَنْتَبَهَ، فَقَالَ: مَا هَذِهِ الِهِمَمَةُ؟ فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ، فَقَالَ: لَمْ يَكُنْ دَحِيهَ، وَ إِنَّمَا كَانَ جَبْرِئِلُ، سَمَّاكَ بِاسْمِ سَمَّاكَ اللَّهُ بِهِ، وَ هُوَ الَّذِي أَلْقَى مَحَبَّتَكَ فِي صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ رَهْبَتَكَ فِي صُدُورِ الْكَافِرِينَ. (۱)

از جناب سعید بن جبیر نقل است که گفت: ابن عباس گفت: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در خانه خود بودند، صبحگاهان، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) بر ایشان، وارد شدند، در حالیکه دوست داشتند کسی بر ایشان، پیشی بگیرد، پس داخل شدند در حالی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صحن خانه بودند، به طوری که سرشان در دامن دحیه کلبی بود، پس گفتند: سلام بر تو، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) چگونه صبح کردند؟ دحیه عرض کرد: به نیکی، ای برادر رسول خدا!

پس حضرت علی (علیه السلام) به او فرمودند: خداوند از سوی ما اهل بیت، به تو پاداش خیر دهد، دحیه به آن حضرت عرض کرد: به درستی که من شما را دوست دارم، همانا در نزد من برای شما مدحی است، که آن را برای شما می خوانم، شما امیر المؤمنین، و پیشوای رو سفیدان، هستید، شما سرور فرزندان آدم، غیر از پیامبران و رسولان، هستید، و در روز قیامت، پرچم حمد، به دست شما است، شما و شیعیانتان، با حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و طرفداران ایشان، در روز قیامت، وارد بهشت می شوید، رستگار است هر که شما مولایش باشید، و زیان کرد هر که شما را تنها

ص: ۳۱۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۲۹۵، ح ۱۲ و ج ۳۹، ص ۹۶، ح ۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۸۹؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۴۳؛ کشف الیقین فی فضائل امیر المؤمنین علیه السلام، ص ۲۷۱.

گذاشت، دوستداران محمد(صلی الله علیه و آله و سلم)دوست داران شما هستند، و دشمنان آن حضرت، دشمنان شما، که شفاعت حضرت محمد(صلی الله علیه و آله)به آنها نمی رسد.

ای برگزیده خدا! نزدیک من بیائید، و سر پسر عمویتان را در دامن بگیرید، که شما به اینکار، از من سزاوارتر هستید.

پس حضرت علی(علیه السلام)، سر رسول خدا(صلی الله علیه و آله)را گرفتند و در دامن خود گذاشتند، پس پیامبر(صلی الله علیه و آله)به هوش آمدند و فرمودند: این همه از چیست؟ پس حضرت علی(علیه السلام) جریان را به ایشان گفتند، پس آن حضرت فرمودند: او دحیه نبود، همانا او جبرئیل بود، تو را به نامی خواند، که خداوند تو را به این نام خوانده بود، پس او کسی است که محبت تو را در سینه های مؤمنان قرار داد، و ترس تو را در سینه های کافران.

ص: ۳۱۷

«وَإِذَا نُنَادِي مِنَ اللَّهِ وَرَسُولُهُ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ ۚ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ ۚ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ»

و این، اعلامی است از ناحیه خدا و پیامبرش به مردم در روز حج اکبر که: خداوند و پیامبرش از مشرکان بیزارند! با این حال، اگر توبه کنید، برای شما بهتر است! و اگر سرپیچی نمایید، بدانید شما نمی توانید خدا را ناتوان سازید، و کافران را به مجازات دردناک بشارت ده!

۱- عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَ إِذَا نُنَادِي مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ»، قَالَ: الْأَذَانُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): كُنْتُ أَنَا الْأَذَانُ فِي النَّاسِ. (۱)

از حکیم بن جبیر نقل است که گفت: حضرت امام زین العابدین (علیه السلام) در معنی آیه شریفه: «وَ إِذَا نُنَادِي مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ»، فرمودند: منظور از اذان حضرت علی (علیه السلام) هستند، و در حدیث دیگر: امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمودند: من اذان در بین مردم هستم.

ص: ۳۱۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۹۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۳۲، ح ۴۴۲۰ و ۴۴۲۱؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۰۳؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۲۱؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۸۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۸۳، ح ۳۱ و ۳۰.

۲- عَيْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ قَالَ أَبِي: دَفَعَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) الرَّايَةَ يَوْمَ خَيْبَرَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ أَوْفَقَهُ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ، فَأَعْلَمَ النَّاسَ أَنَّهُ مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ مِنِّي وَ أَنَا مِنْكَ.

وَ قَالَ لَهُ: تُقَاتِلُ عَلَى التَّأْوِيلِ كَمَا قَاتَلْتَ عَلَى التَّنْزِيلِ.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى.

وَ قَالَ لَهُ: أَنَا سَلِمٌ لِمَنْ سَالَمْتَ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبْتَ.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ تُبَيِّنُ لَهُمْ مَا اشْتَبَهَ عَلَيْهِمْ بَعْدِي.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ إِمَامٌ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ، وَ وَلِيَّ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ بَعْدِي.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولُهُ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ». (الحديث) (۱)

از عبد الرحمن بن ابی لیلی نقل است که گفت: پدر من گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در روز خیبر، پرچم را به دست امیر المؤمنین (علیه السلام) دادند، تا حق سبحانه و تعالی، به دست آن حضرت، آن را فتح فرمود، و در روز غدیر خم آن حضرت را به مردم معرفی نمودند، که او مولای هر مؤمن و مؤمنه است، و فرمودند که: تو از منی و من از تو، و دیگر فرمودند که: تو مقاتله بر تأویل می کنی چنانچه من بر تنزیل جنگ کردم، و تو نسبت به من به منزله

ص: ۳۱۹

۱- _ الأمالی (شیخ طوسی)، ص ۳۵۱، مجلس ۱۲، ح ۶۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۴۵، ح ۸ و ج ۳۷، ص ۱۹۱، ح ۷۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۵۱، ح ۸۶۰۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۸۳، ح ۳۲؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۹۸؛ کشف الیقین فی فضائل امیر المؤمنین (علیه السلام)، ص ۴۶۶.

هارونی نسبت به موسی، و دیگر من به صلح با کسی که با تو به صلح است، و من به جنگم با کسی که با تو به جنگ است، و توئی ریسمان محکم و استوار، و توئی که بیان کنی برای مردم آنچه مشتبه باشد بر ایشان بعد از من، و توئی امام هر مرد و زن مؤمن بعد از من، و توئی ولی هر مرد و زن مؤمن بعد از من، و توئی که حق تعالی در شأن تو این آیه را فرستاد که: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ».

۳- عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ النَّضِيرِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ»، فَقَالَ: اسْمُ نَحْلَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلِيًّا (عليه السلام) مِنَ السَّمَاءِ، لِأَنَّهُ هُوَ الَّذِي أَدَّى عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بَرَاءَةً، وَ قَدْ كَانَ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي بَكْرٍ أَوَّلًا، فَتَزَلَّ عَلَيْهِ جَبْرِئِلُ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ لَكَ: إِنَّهُ لَا يَبْلُغُ عَنْكَ، إِلَّا أَنْتَ أَوْ رَجُلٌ مِنْكَ، فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عِنْدَ ذَلِكَ عَلِيًّا (عليه السلام) فَلَحِقَ أَبَا بَكْرٍ وَ أَخَذَ الصَّحِيفَةَ مِنْ يَدِهِ، وَ مَضَى بِهَا إِلَى مَكَّةَ، فَسَمَّاهُ اللَّهُ تَعَالَى أَذَانًا مِنَ اللَّهِ، إِنَّهُ اسْمُ نَحْلَةِ اللَّهِ مِنَ السَّمَاءِ لِعَلِي (عليه السلام). (۱)

از حارث نصری نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) تفسیر آیه: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ»، را پرسیدم، حضرت فرمودند: این نامی است که خداوند از آسمان اختصاص به حضرت علی (عليه السلام) داده است، زیرا اوست که از جانب رسول خدا (صلى الله عليه و آله) بیزاری از مشرکین را اعلام کرد، پیامبر (صلى الله عليه و آله) نخست، آن را به ابو بکر داده بودند، جبرئیل فرود آمد و گفت: ای محمد! خدا به تو می فرماید: «همانا هیچ کس حق ابلاغ آن را از جانب تو ندارد، جز خودت، یا مردی که

ص: ۳۲۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۹۲، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۳۳، ح ۴۴۲۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۸۴، ح ۳۵؛ معانی الأخبار، ص ۲۹۸، ح ۲.

از خودت باشد».

بعد از آن فرمان بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) حضرت علی (علیه السلام) را فرستادند، و آن حضرت به ابو بکر رسیدند، و صحیفه را از دستش گرفته و بردند، و به دیوار کعبه نصب نمودند، از این جهت خداوند آن حضرت را اذان نامید، همانا این نامی است که خداوند از آسمان، اختصاص به حضرت علی (علیه السلام) داده است.

ص: ۳۲۱

«أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ»

آیا گمان کردید که (به حال خود) رها می شوید در حالی که هنوز کسانی که از شما جهاد کردند، و غیر از خدا و رسولش و مؤمنان را محرم اسرار خویش انتخاب ننمودند، (از دیگران) مشخص نشده اند؟! و خداوند به آنچه عمل می کنید، آگاه است!

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً»، يَعْنِي بِالْمُؤْمِنِينَ الْأَئِمَّةَ (عليهما السلام)، لَمْ يَتَّخِذُوا الْوَلَايَةَ مِنْ دُونِهِمْ. (۱)

از عبدالله بن عجلان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خدای تبارک و تعالی: «أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً»، فرمودند: منظور او از مؤمنان، ائمه (علیهم السلام) هستند، که جز از غیر خدا و رسول و امامان محرم رازی نگرفتند.

ص: ۳۲۲

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۱۸، ح ۴۰؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴۴، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۶، ح ۴۴۵۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۱۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۲، ح ۷۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۵، ح ۱۵؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۹، ح ۱۵؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۴۲۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۶، ح ۱۵۲۵.

۲_ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّخَعِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَيْفِيَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الضَّبْعِيُّ، قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ (عليه السلام)، أَسْأَلُهُ عَنِ الْوَلِيَجَةِ، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: «وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيَجَةً»، قُلْتُ فِي نَفْسِي: لَا فِي الْكِتَابِ مَنْ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ هَاهُنَا؟ فَرَجَعَ الْجَوَابُ: الْوَلِيَجَةُ الَّتِي يَقَامُ دُونُ وَلِيِّ الْأَمْرِ، وَحَدَّثَكَ نَفْسُكَ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ مَنْ هُمْ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ؟ فَهُمْ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام)، الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ عَلَى اللَّهِ، فَيَجِيزُ أَمَانَهُمْ. (۱)

از اسحاق بن محمد نخعی نقل است که گفت: سفیان بن محمد ضبعی، روایت کرد برای من و گفت: به حضرت ابو محمد، امام حسن عسکری (علیه السلام) نامه ای نوشتم، و از ایشان در باره ولیجه پرسیدم، یعنی همان فرمایش خداوند متعال که می فرماید: «وَلَمْ يَتَّخِذُوا ... مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيَجَةً»، و در همان وقت، با خودم گفتم، ولی در نامه ننوشتم: مقصود از مؤمنین در این جا چه می تواند باشد؟

پس پاسخ آن نامه، چنین به من رسید: ولیجه (یار و همساز) کسی را گویند، که او را به جای ولی امر، نصب کنند، و این که با خود اندیشیدی، که مقصود از مؤمنین در آیه چه کسانی هستند؟ آنان ائمه (علیهم السلام) هستند، که با ضمانت الهی امان می دهند، و خداوند، امان آنها را امضاء می کند.

ص: ۳۲۳

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴۵، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۶، ح ۴۴۶۰؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۲۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۱۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۲، ح ۷۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۵۰۸، ح ۹؛ مدینه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ۷، ص ۵۴۶، ح ۲۵۲۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۶، ص ۱۵۴، ح ۹؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۵۱، ح ۱۴۶۴.

«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ»

آیا سیراب کردن حجاج، و آباد ساختن مسجد الحرام را، همانند (عمل) کسی قرار دادید که به خدا و روز قیامت ایمان آورده، و در راه او جهاد کرده است؟! (این دو)، نزد خدا مساوی نیستند! و خداوند گروه ظالمان را هدایت نمی کند!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ الْعَبَّاسِ وَ شَيْبَةَ، قَالَ الْعَبَّاسُ: أَنَا أَفْضَلُ، لِأَنَّ سِقَايَةَ الْحَاجِّ بِيَدِي، وَقَالَ شَيْبَةُ: أَنَا أَفْضَلُ، لِأَنَّ حِجَابَهُ الْبَيْتِ بِيَدِي، وَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): أَنَا أَفْضَلُ، فَإِنِّي آمَنْتُ قَبْلَكُمْ ثُمَّ هَاجَرْتُ وَ جَاهَدْتُ فَرَضُوا بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ»، إِلَى قَوْلِهِ: «إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ». (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: این آیه درباره حضرت علی (علیه السلام) و عباس و شیهه نازل شده است.

عباس گفت: من بهترم، زیرا که آب رسانی به حجاج، به دست من است، و شیهه گفت: من بهترم، زیرا کلیدداری خانه خدا، و عمارت مسجد الحرام به دست من است، و حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: من بهترم، زیرا من قبل از شما ایمان آوردم، و

ص: ۳۲۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۲۸۸، ح ۵۹ و ج ۳۶، ص ۳۴، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۸، ح ۴۴۶۵؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۲۸؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۳، ح ۷۵.

سپس ہجرت و جہاد کردم، پس رسول خدا (صلی اللہ علیہ و آلہ) را بہ عنوان داور پذیرفتند.

خدای عزّ و جل این آیہ را نازل فرمود: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ، تَا این فرمودہ خدای عزّ و جل: إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ».

۲۔ فی رواہ ابی الحارث، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیہ السلام) قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیہ السلام)، قَوْلُهُ: «كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ».

ثُمَّ وَصَفَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیہ السلام)، فَقَالَ: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أَوْلَيْكَ هُمُ الْفَائِزُونَ» (۱)، ثُمَّ وَصَفَ مِمَّا لِعَلِيٍّ (علیہ السلام) عِنْدَهُ، فَقَالَ: «يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَ رِضْوَانٍ وَ جَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ»، «خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ» (۲). (۳)

در روایت ابو جارود، از امام محمد باقر (علیہ السلام) روایت شدہ است کہ آن حضرت فرمودند: این آیہ، در شأن حضرت علی بن ابی طالب (علیہ السلام) نازل شدہ: «كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ». سپس حضرت علی بن ابی طالب (علیہ السلام) را توصیف می کند: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أَوْلَيْكَ هُمُ الْفَائِزُونَ»، و

ص: ۳۲۵

۱۔ ۹/۲۰.

۲۔ ۹/۲۱ و ۲۲.

۳۔ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۵، ذیل ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۸، ح ۴۴۶۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۸۴.

سپس بخشی از پاداش حضرت علی (علیه السلام)، که نزد خداوند است را، توصیف می کند، و می فرماید: «يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ»، «خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ».

۳- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَخْبِرْنَا بِأَفْضَلِ مَنَاقِبِكَ، قَالَ: نَعَمْ، كُنْتُ أَنَا وَعَبَّاسٌ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، قَالَ عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ: أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْخِزَانَةَ، يَعْنِي مَفَاتِيحَ الْكُعْبَةِ، وَقَالَ الْعَبَّاسُ: أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) السَّقَايَةَ، وَهِيَ زَمْزَمُ، وَلَمْ يُؤْتِك شَيْئًا، يَا عَلِيُّ!

قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «أَجْعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ». (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: از امیر المؤمنین (علیه السلام) سؤال شد که بهترین مناقب و فضیلت های تان را به ما بگوئید؟ حضرت فرمودند: بله، روزی من و عباس و عثمان بن ابو شیبہ، در مسجد الحرام بودیم.

عثمان بن ابو شیبہ گفت: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) خزانت، یعنی کلیدهای کعبه را به من واگذار نمودند، و عباس گفت: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) سقایت را، یعنی مسئولیت زمزم را به من واگذار نمودند، و به تو چیزی نداده اند، ای علی!

حضرت فرمودند: پس خداوند، این آیه را نازل فرمود: «أَجْعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ».

ص: ۳۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۳۶، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۹، ح ۴۴۶۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۸۳، ح ۳۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۴، ح ۸۲.

٤- مِنْ تَفْسِيرِ الثَّعْلَبِيِّ، قَوْلُهُ تَعَالَى: «أَجْعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ»، وَ بِالْإِسْنَادِ الْمُقَدَّمِ قَالَ الثَّعْلَبِيُّ: قَالَ الْحَسَنُ وَ الشَّعْبِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ الْقُرْظِيُّ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي عِلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ طَلْحَةَ بْنِ شَيْبَةَ وَ ذَلِكَ أَنَّهُمْ افْتَحَرُوا، فَقَالَ طَلْحَةُ: أَنَا صَاحِبُ الْبَيْتِ بِيَدِي مُفْتَاخُهُ وَ لَوْ أَشَاءَ بَتُّ فِي الْمَسْجِدِ، وَ قَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَام): مَا أَذْرِي مَا تَقُولَانِ، لَقَدْ صِلَيْتَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ قَبْلَ النَّاسِ، وَ أَنَا صَاحِبُ الْجِهَادِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ: «أَجْعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» (١).

ثعلبي در تفسير آیه شریفه: «أَجْعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ...»، از حسن، شعبي و محمد ابن كعب قرظي روايت کرده است كه: اين آيه در باره حضرت علي (عليه السلام) و عباس بن عبد المطلب و طلحه ابن شيبه نازل شده، و داستان از اين قرار بود كه روزي اين سه نفر با يك ديگر تفاخر مي كردند، طلحه مي گفت: من تعمير كننده مسجد الحرام، و كليد دار خانه خدا هستم، و اگر بخواهم، در مسجد بيتوته مي كنم، عباس مي گفت: من صاحب منصب و مسئول سقائي حاجيانم.

حضرت علي (عليه السلام) فرمودند: من نمي دانم شما چه مي گوئيد، ولي من شش ماه،

ص: ۳۲۷

١- البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ٧٥٠، ح ٤٤٧٢؛ تأويل الآيات الظاهره، ص ٢٠٦؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ٥، ص ٢٨؛ عمده عيون صحاح الأخبار في مناقب إمام الأبرار، ص ١٩٣، ح ٢٩٢؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ٤، ص ٧١؛ الكشف و البيان عن تفسير القرآن (تفسير ثعلبي)، ج ٥، ص ٢٠؛ اللوامع النورانيه في اسماء علي و اهل بيته القرآنيه، ص ٢٥٧، ح ٤١٧؛ مجمع البيان في تفسير القرآن، ج ٥، ص ٢٣.

قبل از مردم، نماز گزاردم، و من صاحب جهاد در راه خدا هستم، پس در این لحظه بود که خداوند متعال آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ»، را، نازل فرمود.

ص: ۳۲۸

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ»

ای کسانی که ایمان آورده اید! هر گاه پدران و برادران شما، کفر را بر ایمان ترجیح دهند، آنها را ولی خود قرار ندهید! و کسانی از شما که آنان را ولی خود قرار دهند، ستمگرند!

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ آيَةٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ...»، إِلَى قَوْلِهِ: «الْفَاسِقِينَ» (۱)، فَأَمَّا «لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ»، فَإِنَّ الْكُفْرَ فِي الْبَاطِنِ فِي هَذِهِ آيَةٍ، وَلَمَّا هُوَ الْمَأُولُ وَالثَّانِي، وَهُوَ كُفْرٌ، وَقَوْلُهُ: «عَلَى الْإِيمَانِ»، فَالْإِيمَانُ وَلَايَةُ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، قَالَ: «وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ» (۲).

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این آیه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ»، تا این سخن خدای تبارک و تعالی: «الْفَاسِقِينَ»، سؤال کردم.

پس حضرت فرمودند: «لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ»، کفر در باطن، در این آیه، ولایت اولی و دومی است، و در این فرمایش

ص: ۳۲۹

۱- ۹/۲۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۲۳۰، ح ۹۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۵۰، ح ۴۴۷۵؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۲۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۸۴، ح ۳۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۲۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۵، ح ۸۳.

خداوند: «عَلَى الْإِيمَانِ»، ایمان، همان ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که فرمود: «وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ».

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ»، قَالَ: فَإِنَّ الْإِيمَانَ وَلَايَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ»، فرمودند: ایمان، همان ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۳۳۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۰، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۵۱، ح ۴۴۷۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۴.

«يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ ۖ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»

آنها می خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش کنند ولی خدا جز این نمی خواهد که نور خود را کامل کند، هر چند کافران ناخشنود باشند!

عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَاسِدِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، قَالَ: صَيَّعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْمُبْتَزَّ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ نَظْرَةً، فَاخْتَارَنِي مِنْهُمْ، ثُمَّ نَظَرَ ثَانِيَةً، فَاخْتَارَ عَلِيًّا أَخِي وَوَزِيرِي وَوَارِثِي وَوَصِيِّي وَخَلِيفَتِي فِي أُمَّتِي وَوَلِيَّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي، مَنْ تَوَلَّاهُ تَوَلَّى اللَّهَ، وَمَنْ عَادَاهُ عَادَى اللَّهَ، وَمَنْ أَحَبَّهُ أَحَبَّهُ اللَّهُ، وَمَنْ أَبْغَضَهُ أَبْغَضَهُ اللَّهُ.

وَاللَّهُ! لَمَّا يَحِبُّهُ إِلَّا الْمُؤْمِنُ، وَلَمَّا يَبْغِضُهُ إِلَّا الْكَافِرُ، وَهُوَ نُورُ الْأَرْضِ بَعْدِي وَرُكْنُهَا، وَهُوَ كَلِمَةُ اللَّهِ التَّقْوَى، وَالْعُرْوَةُ الْوُثْقَى، ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) «يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»، يَا أَيُّهَا النَّاسُ! لِيَبْلُغَ مَقَالَتِي هَذِهِ شَاهِدُكُمْ غَائِبُكُمْ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ عَلَيْهِمْ.

أَيُّهَا النَّاسُ! وَإِنَّ اللَّهَ نَظَرَ ثَالِثَةً، وَاخْتَارَ بَعْدِي وَبَعِيدَ أَخِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَحَدَ عَشَرَ إِمَامًا، وَاحِدًا بَعِيدَ وَاحِدٍ، كُلَّمَا هَلَكَ وَاحِدٌ قَامَ وَاحِدٌ، مِثْلُهُمْ كَمِثْلِ نُجُومِ السَّمَاءِ، كُلَّمَا غَابَ نَجْمٌ طَلَعَ نَجْمٌ، هِدَاةٌ مَهْدِيُونَ، لَا يَضُرُّهُمْ كَيْدُ مَنْ كَادَهُمْ وَخَذَلَهُمْ، هُمْ حُجَّةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، وَشُهَدَاؤُهُ عَلَى خَلْقِهِ، مَنْ أَطَاعَ عَلَيْهِمُ السَّلَامَ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَاهُمْ عَصَى

اللَّهُ، هُمْ مَعَ الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ مَ (عليهم السلام)، لَا يَفَارِقُهُمْ وَلَا يَفَارِقُونَهُ، حَتَّى يَرُدُّوا عَلَى الْخَوْضِ. (۱)

از ابو اسحاق حارث بن عبد الله حاسدی نقل است که گفت: حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از منبر بالا رفتند، و فرمودند: خداوند به اهل زمین نگاه کرد و مرا از میان آنان برگزید، پس یک بار دیگر نگریست و علی (علیه السلام) را به عنوان برادر، وزیر، وارث، جانشین و خلیفه ی من در میان اتمم، و سرپرست هر مؤمنی، پس از من، انتخاب نمود، هر کس او را دوست بدارد، خدا را دوست دارد، هر کس با او دشمن باشد، با خدا دشمن است، هر کس به او عشق بورزد، به خدا عشق ورزیده است، و هر کس دشمن او باشد، دشمن خداست.

به خدا سوگند! فقط مؤمنین او را دوست دارند، و تنها کافران با او دشمن هستند، او پس از من، نور زمین و رکن آن است، او کلمه ی تقوی، و عروه الوثقی است. سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) این آیه را تلاوت فرمودند: «يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يَتِمَّ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»، و بعد فرمودند: ای مردم! هر کس این کلام مرا شنید، باید به غائبین برساند. پروردگارا! من تو را گواه بر آنان می گیرم.

ای مردم! خداوند، برای بار سوم نگاه کرد، و پس از من و علی بن ابی طالب (علیه السلام)، یازده امام را برگزید، آنان یکی پس از دیگری می آیند، هر گاه یکی از دنیا رفت، دیگری به جا او خواهد آمد، مانند ستاره های آسمان، که هر گاه ستاره ای پنهان می شود، ستاره ی دیگری طلوع می کند، آنان هادیان هدایت شده هستند، نیرنگ هیچ کس به آنان ضرری نمی رساند، و تلاش برای ناکام گذاشتن و خوار کردن آنان، بی نتیجه است. آنان حجت خدا در روی زمین هستند، و آنان گواهان بر خلق خدا هستند، هر کس از

ص: ۳۳۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۰، ح ۳۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۶۶، ح ۱۰۶۹۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۳۲.

آنان اطاعت کند، از خدا اطاعت کرده است، و هر کس از آنان سرپیچی کند، از خدا سرپیچی کرده است، آنان با قرآن هستند و قرآن با آنان است، آنان از قرآن جدا نمی شوند و قرآن هم از آنان جدا نخواهد شد، تا این که بر من، در کنار حوض، وارد شوند.

ص: ۳۳۳

«إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ۚ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ ۚ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً ۚ كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ»

تعداد ماه ها نزد خداوند در کتاب الهی، از آن روز که آسمانها و زمین را آفریده، دوازده ماه است که چهار ماه از آن، ماه حرام است، این آیین ثابت و پابرجا است! بنا بر این، در این ماه ها به خود ستم نکنید و با مشرکان، دسته جمعی پیکار کنید، همان گونه که آنها دسته جمعی با شما پیکار می کنند و بدانید خداوند با پرهیزگاران است!

عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ، مُحَمَّدٍ الْبَاقِرِ (عليه السلام) ذَاتَ يَوْمٍ، فَلَمَّا تَفَرَّقَ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ، قَالَ لِي: يَا أَبَا حَمْزَةَ! مِنَ الْمُحْتَمِ الْوَلَدِ لَا تَبْدِيلَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ قِيَامُ قَائِمِنَا، فَمَنْ شَكَّ فِيهِمَا، أَقُولُ لِقَى اللَّهَ وَهُوَ بِهِ كَافِرٌ وَلَهُ جَاحِدٌ، ثُمَّ قَالَ: بِأَبِي وَ أُمِّي! الْمُسَيَّمِ بِاسْمِي، وَالْمُكْنَى بِكُنْيَتِي، السَّابُعُ مِنْ بَعْدِي، بِأَبِي! مَنْ يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطًا، كَمَا مِلْتُمْ ظُلْمًا وَ جَوْرًا، وَ قَالَ: يَا أَيُّهَا حَمْزَةُ! مَنْ أَدْرَكَهُ فَلَمْ يَسَلِّمْ لَهُ، فَمَا سَلَّمَ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) وَ عَلَى (عليه السلام) وَ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ، وَ مَأْوَاهُ النَّارُ، وَ بَسَّ مَثْوَى الظَّالِمِينَ، وَ أَوْضَحَ مِنْ هَذَا بِحَمْدِ اللَّهِ، وَ أَنْوَرَ وَ أَبْيَنَ وَ أَزْهَرَ لِمَنْ هَدَاهُ اللَّهُ، وَ أَحْسَنَ إِلَيْهِ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى فِي مُحْكَمِ كِتَابِهِ: «إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ»، وَ مَعْرِفَةُ الشُّهُورِ الْمُحَرَّمِ وَ صَفَرٍ وَ رَبِيعٍ وَ مَا بَعْدَهُ، وَ الْحُرُمُ مِنْهَا، وَ هِيَ

جُمَادَى وَ ذُو الْقَعْدَةِ وَ ذُو الْحِجَّةِ وَ الْمُحَرَّمِ، لَا يَكُونُ دِينًا قِيَمًا، لِأَنَّ الْيَهُودَ وَ النَّصَارَى وَ الْمَجُوسَ وَ سَائِرَ الْمِلَلِ وَ النَّاسَ جَمِيعًا مِنَ الْمُنَافِقِينَ وَ الْمُخَالِفِينَ يَعْرِفُونَ هَذِهِ الشُّهُورَ وَ يَعِدُّونَهَا بِأَسْمَائِهِمْ، وَ إِنَّمَا هُمْ الْأَيْمَةُ (عليهما السلام)، الْقَوَامُونَ بِحُكْمِ اللَّهِ، وَ الْحُرْمُ مِنْهَا، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) الَّذِي اشْتَقَّ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ اسْمًا مِنْ اسْمِهِ الْعَلِيِّ، كَمَا اشْتَقَّ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) اسْمًا مِنْ اسْمِهِ الْمُحَمَّدِ، وَ ثَلَاثَةٌ مِنْ وَلَدِهِ أَسْمَاؤُهُمْ عَلِيٌّ، عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، وَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى، وَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، فَصَارَ لِهَذَا الْإِسْمِ الْمُشْتَقِّ مِنَ اسْمِ اللَّهِ تَعَالَى حُرْمَةٌ بِهِ (١).

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: روزی نزد حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) بودم، هنگامی که حاضران از نزد آن حضرت رفتند، به من فرمودند: ای ابو حمزه! قیام قائم ما (عليه السلام) از جمله امور حتمی است، که نزد خداوند تغییر پذیر نیست. هر که در آنچه می گویم شک کند، با خدا در حالی دیدار خواهد کرد، که به او کافر و منکر است، سپس فرمودند: پدر و مادرم فدایت شوند! ای کسی که هم نام من و هم کنیه من هستی، و هفتمین (امام) پس از من هستی. پدرم فدای کسی شود که، زمین را پر از عدل و داد می کند، چنانکه پُر از ظلم و ستم شده است، سپس فرمودند: ای ابو حمزه! هر که او را درک کند، و به او تسلیم نشود، بر حضرت محمد و حضرت علی (عليهما السلام) تسلیم نشده است، و همانا خداوند بهشت را بر او حرام می کند، و جایگاه او در آتش است، که بدترین جایگاه برای ستمگران است.

سپاس خداوند را که روشن ترین و آشکارترین برهان، برای کسی که خدای تعالی

ص: ۳۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴۱، ح ۴ و ج ۵۱، ص ۱۳۹، ح ۱۳ و ج ۳۶، ص: ۳۹۳، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص: ۷۷۳، ح ۴۵۳۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۰۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۵۱؛ الغيبة (للنعمانی)، ص ۸۶، ح ۱۷.

او را هدایت کند، و بهترین احسان را به او نماید، گفتار اوست، که در کتاب محکمش می فرماید: «إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ»، و شناختن ماه ها، مثل محرم و صفر و ربیع، و پس از آن و ماه های حرام از آنها: رجب، ذی قعدة، ذی حجه و محرم، دین قیّم (ارزشمند) نمی باشند، چون یهودیان و مسیحیان و مجوس و سایر آیین ها و همه مردم از موافق و مخالف، این ماه ها را می دانند و آنها را با نام می شمارند.

در حقیقت، آنان، ائمه (علیهم السلام) هستند، ایشان بر پادارنده دین خدا هستند، و ماه های حرام از آنها، این ها است: امیر المؤمنین علی (علیه السلام) که خداوند نامی را از نام های خوش (یعنی علی) اشتقاق کرده است، چنانکه برای رسولش (صلی الله علیه و آله)، از نام محمودش مشتق نموده است، و نام سه نفر از فرزندان: علی بن حسین و علی بن موسی و علی بن محمد (علیهم السلام) است، پس این نام، گرفته شده از نام خدای عزّ و جل است، و به وسیله او دارای حرمت شد.

«وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ»

پیشگامان نخستین از مهاجرین و انصار، و کسانی که به نیکی از آنها پیروی کردند، خداوند از آنها خشنود گشت، و آنها (نیز) از او خشنود شدند و باغهایی از بهشت برای آنان فراهم ساخته، که نهرها از زیر درختانش جاری است جاودانه در آن خواهند ماند و این است پیروزی بزرگ!

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، قَالَ: لَمَّا أَجْمَعَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام) عَلَى صِلْحِ مُعَاوِيَةَ خَرَجَ حَتَّى لَقِيَهُ، فَلَمَّا اجْتَمَعَا قَامَ مُعَاوِيَةُ خَطِيبًا، فَصَعِدَ الْمِثْبَرُ وَأَمَرَ الْحُسَيْنُ (عليه السلام) أَنْ يَقُومَ أَسْفَلَ مِنْهُ بِدَرَجِهِ، ثُمَّ تَكَلَّمَ مُعَاوِيَةُ، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! هَذَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ وَابْنُ فَاطِمَةَ، رَأَيْنَا لِلْخِلَافَةِ أَهْلًا، وَلَمْ يَرِ نَفْسُهُ لَهَا أَهْلًا، وَقَدْ أَتَانَا لِبَيَاعِ طَوْعًا.

ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا حَسَنُ! فَقَامَ الْحُسَيْنُ (عليه السلام) فَخَطَبَ فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُسِيَّ تَحْمِدُ بِالْأَلَاءِ، وَتَتَابِعُ النِّعَمَاءِ، وَصَارِفِ الشَّدَائِدِ وَ الْبَلَاءِ، عِنْدَ الْفُتُحَاءِ وَ غَيْرِ الْفُتُحَاءِ، الْمُذْعِنِينَ مِنْ عِبَادِهِ لِمُتَنَاعِهِ بِجَلَالِهِ وَ كِبَرِيَّائِهِ، وَ عَلُوِّهِ عَنْ لُحُوقِ الْأَوْهَامِ بِبَقَائِهِ، الْمُزْتَفِعِ عَنْ كُنْهِ ظَنَائِهِ الْمُخْلُوقِينَ، مِنْ أَنْ تُحِيطَ بِمَكْنُونِ غَيْبِهِ رَوِيَّاتُ عُقُولِ الرَّاغِبِينَ، وَ أَشْهَدُ أَنْ لَمَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ فِي رُبُوبِيَّتِهِ، وَ وُجُودِهِ وَ وَحْدَانِيَّتِهِ، صَمَدًا لَا شَرِيكَ لَهُ، فَرْدًا لَا ظَهِيرَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، اصْطَفَاهُ وَ انْتَجَبَهُ وَ ارْتَضَاهُ، وَ بَعَثَهُ دَاعِيًا

إِلَى الْحَقِّ، وَ سِرَاجاً مُنِيرًا، وَ لِّلْعِيَادِ مِمَّا يَخَافُونَ نَذِيرًا، وَ لِمَا يَأْمُلُونَ بَشِيرًا، فَ نَصِيحَ لِلْأَمَّةِ، وَ صِدْعَ بِالرَّسَالَةِ، وَ أَبَانَ لَهُمْ دَرَجَاتِ الْعَمَالَةِ، شَهَادَةً عَلَيْهَا أَمُوتُ وَ أَحْشَرُ، وَ بِهَا فِي الْأَجَلِ أَقْرَبُ وَ أَحَبُّ.

وَ أَقُولُ مَعَشَرَ الْخَلَائِقِ! فَاسْمَعُوا، وَ لَكُمْ أَفْتِدَةٌ وَ أَسِيمَاعُ فَعُودًا: إِنَّا أَهْلُ بَيْتِ أَكْرَمَنِ اللَّهِ بِالْإِسْلَامِ، وَ اخْتَارَنَا وَ اضْيَظَفَانَا وَ اجْتَبَانَا، فَأَذْهَبَ عَنَّا الرَّجْسَ وَ طَهَّرَنَا تَطْهِيرًا، وَ الرَّجْسَ هُوَ الشُّكُّ، فَلَمَّا نَشَكَكَ فِي اللَّهِ الْحَقِّ وَ دِينِهِ أَبِيدًا، وَ طَهَّرَنَا مِنْ كُلِّ أَفْنٍ وَ غِيَةٍ، مُخْلِصِينَ إِلَى آدَمَ نِعْمَةً مِنْهُ، لَمْ يَفْتَرِقِ النَّاسُ قَطُّ فِرْقَتَيْنِ إِلَّا جَعَلَنَا اللَّهُ فِي خَيْرِهِمَا، فَأَدَّتِ الْأُمُورُ وَ أَفْضَتِ الدُّهُورُ إِلَى أَنْ بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه و آله) لِلنَّبِيِّوهِ، وَ اخْتِيَارَهُ لِلرَّسَالَةِ، وَ أَنْزَلَ عَلَيْهِ كِتَابَهُ، ثُمَّ أَمَرَهُ بِالدُّعَاءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَكَانَ أَبِي (عليه السلام) أَوَّلَ مَنْ اسْتَجَابَ لِلَّهِ تَعَالَى، وَ لِرَسُولِهِ (صلى الله عليه و آله) وَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ وَ صَدَّقَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ، وَ ...

وَ سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ»، فَهُوَ سَابِقُ جَمِيعِ السَّابِقِينَ، فَكَمَا أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَ السَّابِقِينَ عَلَى الْمُتَخَلِّفِينَ وَ الْمُتَأَخِّرِينَ، فَكَذَلِكَ فَضَّلَ سَابِقَ السَّابِقِينَ عَلَى السَّابِقِينَ. (الحديث) (١)

از عبد الرحمان بن كثير نقل است كه گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از پدرشان (عليه السلام)، از جدشان علي بن حسين (عليهما السلام)، روايت است كه حضرت فرمودند: هنگامى كه حضرت امام حسن بن علي (عليهما السلام) تصميم گرفتند كه با معاويه صلح كنند، از خانه بيرون آمدند و او راديدند، وقتى كه با يكديگر اجتماع كردند، معاويه

ص: ٣٣٨

١- _ الأمالى (شيخ طوسى)، ص ٥٦١، مجلس ٢١، ح ١؛ بحار الأنوار، ج ١٠، ص ١٣٨، ح ٥ و ج ٦٩، ص ١٥١، ح ٢٩؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ٢، ص ٨٢٨ ح ٤٦٦٥؛ حليه الأبرار فى أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ٢، ص ٧١، باب ٩، ح ١؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ٦، ص ٢٦٥، ح ١٢.

بالای منبر رفت، و به امام حسن (علیه السلام) گفت: شما یک پله پایین تر از من بایستید، سپس معاویه شروع به سخن نمود و چنین گفت: ای مردم! همانا حسن پسر علی و فاطمه (علیهما السلام)، مرا برای خلافت شایسته دانسته، و خویش را برای آن سزاوار نمی داند، و اکنون آمده تا با من بیعت کند، سپس گفت: برخیز، ای حسن!

پس امام حسن (علیه السلام) برخاستند، و چنین فرمودند:

ستایش می کنم خداوندی را که به همه نعمت هایش ستوده شده و بندگانش همواره از آن نعمت ها برخوردار می باشند، سپاس خداوندی را سزااست که سختیها و گرفتاریها را برطرف می کند، این نعمت ها در نزد افراد دانسته و یا ندانسته معلوم می باشد، و همه در نزد بزرگی و عظمت و مقام او سر تعظیم فرود آورده اند، و اوهام و خیالات به مقام بلند نمی رسند و کسی به حقیقت کنه او نخواهد رسید، و مخلوقات از درک آن عاجز می باشند و اسرار او را در نمی یابند.

و گواهی می دهم که خداوندی جز او نیست و شریک و همتائی ندارد و در خدائی خود به کسی نیازمند نیست، او پیوسته وجود دارد و همواره یگانه می باشد، کسی به حقیقت آن دست پیدا نمی کند و نظیر و مانند ندارد، گواهی می دهم که محمد بنده و فرستاده او هست، خداوند او را برگزید و پسندید و برای خود اختیار فرمود، او را به عنوان پیامبری مبعوث فرمود و او مانند چراغ فروزانی در جامعه ظهور کرد و مردم را به طرف حق فرا خواند.

پیامبر گرامی، بندگان را به طرف خدا فرا خواند، و آنها را از عواقب اعمالشان بیم داد، و از عذاب خداوند آنان را آگاه ساخت، و به رحمت های خداوندی و نعمت های او مژده داد، او جامعه را نصیحت کرد و راه سعادت و نیک بختی را به آنان نشان داد، و برای رسانیدن پیام خدا کوشش فرمود.

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) برای رسانیدن پیام خداوند به پا خواست و کوشش کرد و نتیجه کار آنها را برای آنان روشن کرد، و مقامات آنها را در آخرت به آنان نشان داد، با این عقیده از دنیا می رویم، و با این عقیده محشور می گردیم، و در آینده با همان عقیده خود را به خداوند نزدیک می کنیم و خوشحال هم می باشیم.

ای اشراف! و ای بزرگان! که در اینجا جمع شده اید، اینک توجه داشته باشید چه می گویم، اکنون دل های خود را آماده کنید، و گوش ها را فرا دارید و بنگرید چه می گویم و سخنم چیست، ما خاندانی هستیم که خداوند به وسیله اسلام ما را گرامی داشت، او ما را برگزید و اختیار فرمود:

خداوند پلیدی ها را از ما دفع کرد و ما را پاک و پاکیزه قرار داد، شک و تردید را از ما برداشت و ما هرگز در حق تردید نداریم، پروردگار، ما و فرزندان ما را از پلیدی و گمراهی و کثافت پاک گردانید، و ما، تا حضرت آدم پاک و منزّه می باشیم.

هر گاه نسل ها عوض می شد خداوند ما را در بهترین آنها قرار می داد تا آنگاه که پروردگار، محمد(صلی الله علیه و آله) را برانگیخت و او را لباس نبوت پوشانید و جامه رسالت را در بر او نمود، و کتاب خود را برای او فرستاد و به او فرمان داد تا مردم را به اسلام دعوت کند.

پدرم(علیه السلام) نخستین کسی بودند که گفته های آن حضرت را قبول کردند و به ایشان ایمان آوردند، ...

تا آنجا که فرمودند:

در قرآن کریم آمده: «السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ»، در این آیه شریفه از سابقان نخستین، که مسلمان شدند و مهاجرت کردند سخن به میان آمده، و فضیلت آنها بیان شده، و موقعیت آنها در اسلام یاد شده است.

در این جا باید توجه داشت که حضرت علی (علیه السلام) از آنها هم سابق تر است، در این جا باید توجه کرد همان گونه که خداوند متعال سابقان را بر آیندگان فضیلت و امتیاز داده است، همان گونه سابق سابقان را هم بر آنها برتری می دهد و برای او فضیلتی خاص قائل است.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، سَبَقَ النَّاسَ كُلَّهُمْ بِالْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ، وَصَلَّى الْقِبْلَتَيْنِ وَبَاعَ الْبَيْعَيْنِ، وَهَاجَرَ الْهَجْرَتَيْنِ فِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ. (۱)

ابن عباس درباره سخن خداوند: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، گفت: این آیه درباره علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل شده، او در ایمان به خدا و رسولش از همه مردم پیشی گرفت، و به دو قبله نماز خواند، و دو بار بیعت کرد، و دوبار هجرت نمود، و این آیه درباره او نازل شد.

۳- مِنْ تَفْسِيرِ الثَّعْلَبِيِّ فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ»، قَالَ الثَّعْلَبِيُّ: قَدْ اتَّفَقَتِ الْعُلَمَاءُ عَلَى أَنَّ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بَعْدَ خَدِيجَةَ مِنَ الذُّكُورِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَهُوَ قَوْلُ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، وَزَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، وَمُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، وَرَبِيعَةَ الرَّأْيِ، وَأَبِي الْجَارُودِ الْمَدَنِيِّ. (۲)

ص: ۳۴۱

۱- شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۳۶، ح ۳۴۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۴۶؛ كشف الغمه في معرفه الأئمة؟، ج ۱، ص ۸۶؛ الكشف و البيان عن تفسير القرآن (تفسير ثعلبي)، ج ۵، ص ۸۳؛ كشف اليقين في فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۳۶.

ثعلبی در تفسیر: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ»، می گوید: اتفاق علماء است که بعد از خدیجه (سلام الله علیها)، اوّل کسی که از مردان به پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ایمان آورد، علی بن ابی طالب (علیه السلام) بود، و این قول ابن عباس، و جابر بن عبد الله انصاری، و زید بن ارقم، و محمد بن منکدر، و ربیعہ الرای و ابی الجارود المدنی است.

۴_ عَنْ سَلِيمِ بْنِ قَيْسٍ الْهَلَالِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ، أَنَّهُ قَالَ: فِي مَجْلَسٍ عَظِيمٍ فِيهِ أَكْثَرُ مِنْ مِائَتَيْ رَجُلٍ فِي زَمَانِ عِثْمَانَ، ... إِلَى أَنْ قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): ثُمَّ قَالَ: أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ، أَتَعْلَمُونَ أَنِّي أَوَّلُ الْأُمَّةِ إِيمَانًا بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ.

قَالَ: نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ، أَتَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَ فِي كِتَابِهِ السَّابِقَ عَلَى الْمَسْبُوقِ فِي غَيْرِ آيَةٍ، وَ إِنِّي لَمْ يَسْبِقْنِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِلَى رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله) أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ.

قَالَ: أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ، أَتَعْلَمُونَ حَيْثُ نَزَلَتْ: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ» «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، سُئِلَ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ) فَقَالَ: أَنْزَلَهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الْأَنْبِيَاءِ وَ فِي أَوْصِيَاءِهِمْ، فَأَنَا أَفْضَلُ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَصِيٌّ أَفْضَلُ الْأَوْصِيَاءِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. (۱)

سليم بن قيس، در خبری طولانی، روایت کرده که در زمان حکومت عثمان در مجلسی که در مسجد پیامبر (صلی الله علیه و آله) با حضور امیر المؤمنین علی (علیه السلام) و بیش از

ص: ۳۴۲

۱- _ إحقاق الحق و إزهاق الباطل، ج ۲۰، ص ۲۸۶؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۴۱۰، ح ۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۵۵، ح ۲۸۳؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۱۵۲، ح ۸؛ فرائد السمطين، ج ۱، ص ۳۱۴؛ کتاب سليم بن قيس الهلالي، ج ۲، ص ۶۴۳؛ کمال الدين و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۷۶، ح ۲۵.

دویست نفر از قریش و انصار تشکیل شد، تا آنجا که ...

سپس حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: شما را به خدا قسم می دهم! آیا می دانید که خداوند عزّ و جل در کتابش، سابق را بر مسبوق در بیش از یک آیه فضیلت داده است، و احدی از این امت از من نسبت به خدا و رسولش سبقت نگرفته است؟

گفتند: آری، به خدا قسم!

فرمودند: شما را به خدا قسم می دهم! آیا می دانید که وقتی آیه: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، نازل شد، در این باره از پیامبر (صلی الله علیه و آله) سؤال شد، حضرت فرمودند: خداوند این آیات را در مورد انبیاء و جانشینان ایشان نازل کرده است، من افضل انبیاء و رسولان خدا هستم، و علی بن ابی طالب (علیه السلام) جانشین من، افضل اولیاء است؟ گفتند: آری، به خدا قسم!

ص: ۳۴۳

«وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ ۖ وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عَالَمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»

و بگو: «عمل کنید! خداوند و فرستاده او و مؤمنان، اعمال شما را می بینند! و به زودی، به سوی دانای نهان و آشکار، بازگردانده می شوید و شما را به آنچه عمل می کردید، خبر می دهد!»

۱- عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الزِّيَّاتِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِيَانَ الزِّيَّاتِ، وَ كَانَ مَكِيناً عِنْدَ الرِّضَا (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا (عليه السلام) ادْعُ اللَّهَ لِي وَلِأَهْلِ بَيْتِي، فَقَالَ: أَوْ لَسْتُ أَفْعَلُ؟ وَاللَّهِ! إِنَّ أَعْمَالَكُمْ لَتُعْرَضُ عَلَيَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، قَالَ: فَاسْتَعْظَمْتُ ذَلِكَ، فَقَالَ لِي: أَمَّا تَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، قَالَ: هُوَ، وَاللَّهِ! عَلَيَّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از قاسم بن محمد زیات، از عبدالله بن ابان زیات نقل است که، او در نزد امام رضا (علیه السلام) صاحب قدر و جاه بود که گفت: به خدمت امام رضا (علیه السلام) عرض کردم که دعا کنید برای من و برای اهل خانه من، حضرت فرمودند: «آیا من چنانم که به شما دعا نکنم؟ به خدا سوگند! که اعمال شما، در هر روز و هر شب، بر من عرضه می شود». راوی می گوید: من این مطلب را بسیار بزرگ شمردم، حضرت به من فرمودند: آیا کتاب

ص: ۳۴۴

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۳۹ ح ۴۶۹۵؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۱۳؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۷۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۵۳۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۶۴ ح ۳۲۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۹ ح ۴؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۵ ح ۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۴۵؛ وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۰۸.

خدای (عز وجل) را نمی خوانی که می فرماید: «وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ»؟ فرمودند: به خدا سوگند! مؤمن، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند.

۲- تفسیر العیاشی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانِ الْكُوفِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام) قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نُصِبَ مُتَبَرِّ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ، لَهُ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ مِزْقَةً، وَ يَجِيءُ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ بِيَدِهِ لَوَاءُ الْحَمْدِ، فَيُرْتَقِيهِ وَ يَغْلُوهُ وَ يَغْرُضُ الْخَلَائِقُ عَلَيْهِ، فَمَنْ عَرَفَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَ مَنْ أَنْكَرَهُ دَخَلَ النَّارَ، وَ تَفْسِيرُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ: «قُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ»، قَالَ: هُوَ وَ اللَّهُ! أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از محمد بن حسان کوفی نقل است که گفت: جناب محمد بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان، حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کردند که آن حضرت فرمودند: هرگاه روز قیامت فرا رسد، منبری در سمت راست عرش برپا می شود که بیست و چهار پله دارد، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) می آیند، در حالی که پرچم حمد (ستایش) به دست ایشان است، سپس از آن بالا می روند و بر آن می نشینند و خلائق بر او عرضه می گردند، هر که او را شناخت وارد بهشت می شود و هر که او را نشناخت، وارد آتش می شود، و تفسیر این در کتاب خدا، در این آیه است: «قُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ»، حضرت فرمودند: به خدا قسم! او، امیر مؤمنان علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

۳- عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ: «اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ»، فَقَالَ: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَمُوتُ وَ لَا كَافِرٍ يَوْضَعُ فِي قَبْرِهِ، حَتَّى يَغْرُضَ عَمَلُهُ

ص: ۳۴۵

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۳۱، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۴۴، ح ۴۷۲۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۱۰، ح ۱۲۷؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۵۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۶۳، ح ۳۲۲.

عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَعَلَى (عليه السلام)، فَهَلُمَّ جَزًّا إِلَى آخِرِ مَنْ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ عَلَى الْعِبَاد. (۱)

از برید بن عجلی نقل شده است که گفت: به امام باقر (علیه السلام) عرض کردم: «اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، حضرت فرمودند: هیچ مؤمنی یا کافری نمی میرد و در قبر نهاده نمی شود، مگر این که عمل او به رسول خدا (صلى الله عليه وآله) و امیر المؤمنین علی (علیه السلام) و همین طور تا آخرین کسی از امامان، که خداوند اطاعت آنها را بر بندگان واجب کرده است، عرضه می شود.

۴_ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، قَالَ: هُمُ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام). (۲)

از یعقوب بن شعیب نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این فرموده خدای عز و جل: «وَقُلْ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: آنان، ائمه (علیهم السلام) هستند.

۵_ تفسیر العیاشی، عَنْ يَحْيَى بْنِ مُسَاوِرٍ، عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام)، قُلْتُ: حَدَّثَنِي فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) حَدِيثًا. فَقَالَ: أَشْرَحُهُ لَكَ أَمْ أَجْمَعُهُ؟ قُلْتُ: بَلِ اجْمَعُهُ، فَقَالَ: عَلَى بَابٍ

ص: ۳۴۶

۱- _ بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۸۳، ح ۱۳ و ج ۲۳، ص ۳۵۱، ح ۶۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۴۱، ح ۴۷۰۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۲۸، ح ۸؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۷۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۰۹، ح ۱۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۵۳۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۶۲، ح ۳۱۹؛ وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۱۳.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۵۳، ح ۷۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۳۹، ح ۴۶۹۳؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۴۲۸، ح ۱۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۱۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۵۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۶۳، ح ۳۲۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۹، ح ۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۴۵، ح ۱۰۸۲؛ وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۰۷، ح ۲۱۱۰۴.

هُدًى، مَنْ تَقَدَّمَهٗ كَانَ كَافِرًا، وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ كَانَ كَافِرًا.

قُلْتُ: زِدْنِي، قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، نُصِبَ مِنْبَرٌ عَنِ يَمِينِ الْعَرْشِ، لَهُ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ مَرَقَمَةً، فَيَأْتِي عَلَى (عليه السلام) وَيَبْدُوهُ اللُّوَاءُ، حَتَّى يَرْكَبَهُ وَيَعْرِضَ الْخَلْقُ عَلَيْهِ، فَمَنْ عَرَفَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ أَنْكَرَهُ دَخَلَ النَّارَ.

قُلْتُ لَهُ: تَوَجَّدْنِيهِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، أَمَا تَقْرَأُ هَذِهِ آيَةَ يَقُولُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»؟ هُوَ وَاللَّهِ! عَلَى بَنِّ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از یحیی بن مساور حلبی نقل است که گفت: به امام صادق (علیه السلام) عرض کردم: در باره حضرت علی (علیه السلام)، حدیثی را به من بگویید؟ حضرت فرمودند: آیا آن را به تفصیل بگویم، یا به طور مختصر؟ عرض کردم: بلکه به طور مختصر.

حضرت فرمودند: علی (علیه السلام) درب هدایت است، هر که از او پیشی گیرد، کافر است، و هر که از او عقب بماند، کافر است.

عرض کردم: بیشتر بگویید! فرمودند: هر گاه روز قیامت فرا رسد، منبری در سمت راست عرش بر پا می شود، که بیست و چهار پله دارد، حضرت علی (علیه السلام) پرچم به دست می آیند، تا این که از آن بالا روند و بر آن بنشینند، و خلائق بر او عرضه می شوند. هر که او را شناخت وارد بهشت می شود، و هر که نشناخت وارد آتش می شود.

عرض کردم: آیا در این باره، آیه ای در کتاب خدا، وجود دارد؟ حضرت فرمودند: بلی، آیا نخوانده ای این آیه را، که خدای تبارک و تعالی می فرماید: «وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، به خدا سوگند! او، همان علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۳۴۷

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۳۰، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۴۴، ح ۴۷۲۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۰۸، ح ۱۲۱.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»

ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت فرمان) خدا بپرهیزید، و با صادقان باشید!

۱- عَنْ أَبِيانَ بْنِ تَغْلِبٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، قَالَ: مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از ابان بن تغلب نقل است که حضرت ابو جعفر (علیه السلام) در باره سخن خداوند: «اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، فرمودند: یعنی با علی بن ابی طالب (علیه السلام) باشید.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، أَيْ كُونُوا مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۲)

از ابن عباس نقل است که در باره فرمایش خداوند: «اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، گفت: یعنی با علی بن ابی طالب (علیه السلام) باشید.

۳- عَنْ سَلِيمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ، أَنَّهُ قَالَ: فِي

ص: ۳۴۸

-
- ۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۰۴، ح ۴۰۶؛ الأمالی (شيخ طوسي)، ص ۲۵۵، مجلس ۹، ح ۵۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۱۴؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۸۶۴، ح ۴۷۹۱؛ تفسير فرات الكوفي، ص ۱۷۳، ح ۲۲۱؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۴۴، ح ۳۵۵.
- ۲- _ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۸ و ص: ۴۱۴؛ تفسير فرات الكوفي، ص ۱۷۳؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۱۳۵؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۲.

مجلس عظیم فیہ اکثر من مائتی رجل فی زمان عثمان، ... الی ان قال (علیہ السلام): ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ (علیہ السلام): أَنَشُدُكُمُ اللَّهَ أَ تَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمَّا أُنْزِلَ فِي كِتَابِهِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، فَقَالَ سَلَمَانُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! عَامَّةُ هَذِهِ أَمْ خَاصَّةُ؟ فَقَالَ (صلى الله عليه و آله) أَمَّا الْمُأْمُرُونَ، فَعَامَّةُ الْمُؤْمِنِينَ أَمْرُوا بِذَلِكَ، وَ أَمَّا الصَّادِقُونَ، فَخَاصَّةُ لِأَخِي عَلِيٍّ وَ أَوْصِيَائِي مِنْ بَعْدِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. (الحديث) (۱)

سلیم بن قیس، در خبری طولانی، روایت کرده که در زمان حکومت عثمان در مجلسی که در مسجد پیامبر (صلی الله علیه و آله) با حضور امیر المؤمنین علی (علیه السلام) و بیش از دویست نفر از قریش و انصار تشکیل شد، تا آنجا که ...

سپس حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: شما را به خدا قسم می دهم! آیا می دانید که خداوند، جلّ اسمہ، در کتابش چنین نازل کرده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، «ای کسانی که ایمان آورده اید، از خدا بترسید و با صادقین باشید»؟

که در آن روز سلمان پرسید: ای رسول خدا! آیا این آیه عامّ است یا خاصّ؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: آنان که دستور داده شده اند عامّ اند، زیرا جمعیت مؤمنین به این دستور مأمور شده اند، ولی «صادقین»، مخصوص برادرم علی بن ابی طالب (علیه السلام) و جانشینانم بعد از او، تا روز قیامت است، گفتند: آری، به خدا قسم! ۴- عَنْ ابْنِ أَبِي نَضْرٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرُّضَا (علیه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ:

ص: ۳۴۹

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۸۳، ح ۲۲۸؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص: ۴۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۶۴، ح ۴۷۹۲؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص: ۵۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۸۰، ح ۳۹۷؛ کتاب سلیم بن قیس الہلالی، ج ۲، ص ۶۴۷؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۷۸، ح ۲۵.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، قَالَ: الصَّادِقُونَ، هُمُ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام)، وَ الصَّادِقُونَ بِطَاعَتِهِمْ. (١)

از ابن ابو نصر نقل است که گفت: از حضرت امام رضا (علیه السلام) در باره این سخن خدای عزّ و جلّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: راستگویان، همان ائمه (علیهم السلام)، هستند، که در فرمانبرداری شان، بسیار راستگو هستند.

ص: ۳۵۰

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۷، ح ۸؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۱، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۶۳، ح ۴۷۸۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۵۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۸۰، ح ۳۹۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۰۸، ح ۲؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۲۱، ح ۲؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۰۷، ح ۵۶۳.

«... وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۖ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ»

و به کسانی که ایمان آورده اند بشارت ده که برای آنها، نزد پروردگارشان مقام و منزلتی راستین است، (اما) کافران گفتند: این، جادوگری آشکار است!

عَنْ يُونُسَ، عَمَّنْ رَفَعَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ»، قَالَ: وَلَا يَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از یونس نقل است که گفت: از یک راوی در حدیثی مرفوع، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کرده است که آن حضرت در باره فرمایش خدای (عز وجل): «وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ»، فرمودند: مقصود، ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) است.

ص: ۳۵۱

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۰، ح ۳۰؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۴۳، ح ۴۲ و ج ۲۴، ص ۴۰، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۲، ح ۴۸۳۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۹۲، ح ۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۵۰؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۵، ح ۵۰؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۳، ح ۱۵۴۵.

«إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ»

آنها که ایمان به ملاقات ما (و روز رستاخیز) ندارند، و به زندگی دنیا خشنود شدند و بر آن تکیه کردند، و آنها که از آیات ما غافلند.

تفسیر القمی: «وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ»، قَالَ: الْآيَاتِ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَنْمَةُ (عليهما السلام)، وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): مَا لِلَّهِ آيَةٌ أَكْبَرُ مِنِّي. (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر: «وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ»، می فرماید: آیات، حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام)، و ائمه (علیهم السلام) هستند، و دلیل بر این مطلب، فرمایش امیر المؤمنین (علیه السلام) است، که فرمودند: برای خداوند، آیه ای بزرگتر از من نیست.

ص: ۳۵۲

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۶، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۵، ح ۴۸۴۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۰۹؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بيته القرآنية، ص ۲۸۴، ح ۴۶۵.

«وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا إِنَّتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدَّبُّهُ ۖ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ ۖ مِنْ تَلْقَاءِ نَفْسِي ۖ إِنْ أَتَّبَعُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ ۖ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ»

و هنگامی که آیات روشن ما بر آنها خوانده می شود، کسانی که ایمان به لقای ما ندارند می گویند: «قرآنی غیر از این بیاور، یا آن را تبدیل کن!» بگو: «من حق ندارم که از پیش خود آن را تغییر دهم فقط از چیزی که بر من وحی می شود، پیروی می کنم! من اگر پروردگارم را نافرمانی کنم، از مجازات روز بزرگ می ترسم!»

۱- عَنْ أَبِي السَّفَاتِجِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «إِنَّتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدَّبُّهُ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبَعُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ»، يَعْنِي فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از ابو سفاتج نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در تفسیر این آیه: «إِنَّتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدَّبُّهُ»، فرمودند: منظور، حضرت امیر المؤمنین، علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، «قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبَعُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ»، یعنی: درباره علی بن ابی طالب، امیر المؤمنین (علیه السلام).

ص: ۳۵۳

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۱۳، ح ۹۰ و ج ۳۶، ص ۸۰، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۹، ح ۴۸۵۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۱۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۹۶، ح ۲۷.

۲_ عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «أَنْتَ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ»، قَالَ: قَالُوا: أَوْ بَدِّلْ عَلَيَّ (عليه السلام). (۱)

از مفصل بن عمر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) معنای آیه: «أَنْتَ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ»، را پرسیدم، حضرت فرمودند: گفتند: یا آن که شخص دیگری غیر از علی (عليه السلام) را قرار بده.

۳_ فِي تَفْسِيرِ الْعِيَّاشِيِّ، عَنِ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ: «وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَنْتَ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ»، قَالَ: لَوْ بَدَّلَ مَكَانَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، أَبُو بَكْرٍ أَوْ عُمَرُ اتَّبَعْنَاهُ. (۲)

در تفسیر عیاشی، از ابو حمزه ثمالی، از امام باقر (عليه السلام) روایت است که حضرت در تفسیر آیه: «وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَنْتَ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ»، فرمودند: آنان گفتند: اگر ابو بکر یا عمر، جایگزین علی (عليه السلام) شوند، از پیامبر (صلی الله علیه وآله و سلم) تبعیت و پیروی خواهیم کرد.

ص: ۳۵۴

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۹، ح ۲۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۱۰، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۰، ح ۴۸۵۷؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۲۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۳۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۹۶، ح ۲۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۹، ح ۳۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۳۹، ح ۳۷.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۴۸، ح ۱۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۰، ح ۴۸۵۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۰، ح ۱۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۳۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۹۶، ح ۲۸؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۲۸۵، ح ۴۶۸.

«وَاللّٰهُ يَدْعُوْا اِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ»

و خداوند به سرای صلح و سلامت دعوت می کند و هر کس را بخواهد، به راه راست هدایت می نماید.

عَلَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، «وَاللّٰهُ يَدْعُوْا اِلَى دَارِ السَّلَامِ»، يَعْنِي بِهِ الْجَنَّةَ، «وَيَهْدِي مَنْ يَّشَاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ»، يَعْنِي بِهِ وَلَايَةَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

علی بن عبد الله بن عباس، از قول پدرش، و زید، فرزند امام زین العابدین (علیه السلام) نقل نموده که در تفسیر آیه: «وَاللّٰهُ يَدْعُوْا اِلَى دَارِ السَّلَامِ»، فرمود: منظور از دار السّلام، بهشت است، و در آیه: «وَيَهْدِي مَنْ يَّشَاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ»، مقصود از صراط مستقیم، ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۳۵۵

۱- _ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۵ و ص ۳۷۲، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۴، ح ۴۸۷۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۲۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۷۸، ح ۲۲۸ و ح ۲۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۸؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۴۶، ح ۳۵۸ و ص ۳۴۷، ح ۳۵۹؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۴.

﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ﴾ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ ﴿أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَى﴾ ﴿فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ﴾

بگو: «آیا هیچ یک از معبودهای شما، به سوی حق هدایت می کنند؟! بگو: «تنها خدا به حق هدایت می کند! آیا کسی که هدایت به سوی حق می کند برای پیروی شایسته تر است، یا آن کس که خود هدایت نمی شود مگر هدایتش کنند؟ شما را چه می شود، چگونه داوری می کنید؟!»

۱- فی تفسیر العیاشی، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْقَاسِمِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) وَ ذَكَرَ أَصْحَابَ النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله و سلم) ثُمَّ قَرَأَ: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ، إِلَى قَوْلِهِ: تَحْكُمُونَ»، فَقُلْنَا: مَنْ هُوَ أَصْلَحُكَ اللَّهُ؟ فَقَالَ: بَلَّغْنَا أَنَّ ذَلِكَ عَلِيٌّ (علیه السلام). (۱)

در تفسیر عیاشی، از عمرو بن ابو القاسم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که نام اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) را ذکر می کردند، سپس این آیه را تلاوت نمودند: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ...»، پس ما گفتیم: خدا به شما خیر و برکت دهد، شخص مورد نظر این آیه کیست؟ حضرت فرمودند: به ما این گونه رسیده که مقصود از آن، حضرت علی (علیه السلام) می باشد.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ: لَقَدْ قَضَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) بِقَضِيهِ مَا

ص: ۳۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۹، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰، ح ۴۸۹۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۲، ح ۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۰۴، ح ۶۳؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیتہ القرآنیه، ص ۲۸۵، ح ۴۷۰.

قَضَى بِهَا أَحَدٌ كَانَ قَبْلَهُ، وَكَانَتْ أَوَّلَ قَضِيَّةٍ قَضَى بِهَا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَذَلِكَ أَنَّهُ لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَفْضَى إِلَى أَبِي بَكْرٍ، أَتَى بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ، فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ: أَشَرِبْتَ الْخَمْرَ؟ فَقَالَ الرَّجُلُ: نَعَمْ، فَقَالَ: وَلِمَ شَرِبْتَهَا وَهِيَ مُحَرَّمَةٌ؟

فَقَالَ: إِنِّي لَمَّا أَسْلَمْتُ وَمَنْزِلِي بَيْنَ ظَهْرَانِي قَوْمٌ يَشْرَبُونَ الْخَمْرَ وَيَسْتَحِلُّونَهَا، وَلَوْ أَعْلَمْتُ أَنَّهَا حَرَامٌ فَأَجْتَنِبَهَا، قَالَ: فَالْتَفَتَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى عُمَرَ، فَقَالَ: مَا تَقُولُ يَا أَبَا حَفْصٍ فِي أَمْرِ هَذَا الرَّجُلِ؟! فَقَالَ: مُعْضِلُهُ وَابْنُ الْحَسَنِ لَهَا، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا غُلَامُ! ادْعُ لَنَا عَلِيًّا، قَالَ عُمَرُ: بَلْ يُؤْتَى الْحَكْمُ فِي مَنْزِلِهِ.

فَأَتَوْهُ وَمَعَهُ سَيِّلَمَانُ الْفَارِسِيَّ، فَأَخْبَرَهُ بِقِصَّةِ الرَّجُلِ، فَأَقْتَصَّ عَلَيْهِ قِصَّتَهُ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) لِأَبِي بَكْرٍ: ابْعَثْ مَعَهُ مَنْ يَدُورُ بِهِ عَلَى مَجَالِسِ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ، فَمَنْ كَانَ تَلَا عَلَيْهِ آيَةَ التَّحْرِيمِ، فَلْيَشْهَدْ عَلَيْهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ تَلَا عَلَيْهِ آيَةَ التَّحْرِيمِ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ. فَفَعَلَ أَبُو بَكْرٍ بِالرَّجُلِ مَا قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، فَلَمْ يَشْهَدْ عَلَيْهِ أَحَدٌ فَخَلَّى سَبِيلَهُ.

فَقَالَ سَيِّلَمَانُ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): لَقَدْ أَرَشَدْتَهُمْ؟ فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أُجَدِّدَ تَأْكِيدَ هَذِهِ الْآيَةِ فِي وَفِيهِمْ: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يَتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ» (١).

از ابو بصير نقل است كه گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: امير مؤمنان علي (عليه السلام) در موردی چنانداوری نمودند كه هيچ كس پيش از ايشان چنين

ص: ٣٥٧

١- _ إحقاق الحق و إزهاق الباطل، ج ٣٢، ص ١٥٢؛ بحار الأنوار، ج ٤٠، ص ٢٩٩، ح ٥٦؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٣، ص ٢٨، ح ٤٨٨٥؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٦، ص ٥٦؛ تفسير نور الثقلين، ج ٢، ص ٣٠٤، ح ٦٢؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ٥، ص ٢٧١، ح ٥؛ الكافي، ج ٧، ص ٢٤٩، ح ٤؛ اللوامع النورانية في اسماء علي و اهل بيته القرآنية، ص ٢٨٦، ح ٤٧١؛ مرآه العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ٢٣، ص ٣٨٧، ح ٤.

داوری نکرده بود، و آن، اولین قضاوتی بود که آن حضرت پس از شهادت پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) انجام دادند، هنگامی که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) از دنیا رفتند و خلافت به دست ابو بکر افتاد، مردی را آوردند که شراب خورده بود، ابو بکر به او گفت: آیا شراب نوشیدی؟ گفت: آری، ابو بکر گفت: چرا شراب نوشیدی در حالی که حرام است؟

گفت: هنگامی که مسلمان شدم، خانه ام در میان گروهی بود که شراب می خوردند و آن را حلال می شمردند، اگر می دانستم شراب خواری حرام است، از آن دوری می کردم.

ابو بکر به عمر رو کرد و گفت: ای ابا حفص! درباره حکم این مرد چه می گویی؟ عمر گفت: داستان پیچیده ای است، ابو الحسن آن را می داند، ابو بکر گفت: ای غلام! علی را فرا بخوان.

عمر گفت: نه، بلکه او در خانه اش حکم خواهد نمود. (ما نزد آن حضرت می رویم)

پس آن مرد شراب خوار را، در حالی که سلمان فارسی آنان را همراهی می کرد، به خانه حضرت علی (علیه السلام) آوردند، و داستان آن مرد را برای آن حضرت بیان کردند، و خودش نیز، ماجرا را برای ایشان بیان نمود.

حضرت علی (علیه السلام) به ابو بکر فرمودند: کسی را همراه این مرد بفرست تا او را میان مهاجرین و انصار بگردانند، هر کس آیه تحریم را برای این مرد تلاوت کرده بود، علیه او شهادت دهد، و چنانچه کسی آیه تحریم را برای او نخوانده باشد، حدی به عهده این مرد نخواهد بود. ابو بکر نیز فرمان حضرت علی (علیه السلام) را اجرا نمود، اما کسی علیه آن مرد شهادت نداد، بنابراین ابو بکر او را آزاد نمود.

در این هنگام سلمان به حضرت علی (علیه السلام) عرض نمود: آن ها را راهنمایی نمودید؟!!

حضرت فرمودند: خواستم دوباره میان خودم و آنان، این آیه را تأکید نمایم که: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ».

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: اخْتَصَمَ قَوْمٌ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَأَمَرَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ أَنْ يَحْكُمَ بَيْنَهُمْ، فَحَكَمَ فَلَمْ يَرْضَوْا بِهِ، فَأَمَرَ عَلِيًّا (عليه السلام) (أَنْ يَحْكُمَ بَيْنَهُمْ) فَحَكَمَ بَيْنَهُمْ فَرْضُوا بِهِ، فَقَالَ لَهُمْ بَعْضُ الْمُنَافِقِينَ:

حَكَمَ عَلَيْكُمْ فَلَا تُفْلَمُ تَرْضَوْنَ بِهِ، وَ حَكَمَ عَلَيْكُمْ عَلَى فَرَضٍ يُتَمُّ بِهِ، بِئْسَ الْقَوْمُ أَنْتُمْ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِي عَلِيٍّ (عليه السلام): «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ»، وَ ذَلِكَ أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ يَوْفِقُ لِحَقِيقَةِ الْقَضَاءِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَعْلَمَ. (۱)

از ابن عباس نقل شده است: در روزگار پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله و سلم) بین طایفه ای خصومت و اختلاف پیش آمد، آن جماعت به حضور رسول خدا (صلى الله عليه و آله) رسیدند تا آنکه حضرت بین آنان حکم کنند.

پیامبر (صلى الله عليه و آله) به بعضی از اصحابشان امر فرمودند تا قضاوت و حکم کنند، چون آن افراد حکم کردند، آن طایفه تسلیم دادرسی آنان نشدند، سپس پیامبر (صلى الله عليه و آله) به حضرت علی (عليه السلام) فرمودند تا بین آن جماعت به عدل حکم کند و به اختلاف آنان خاتمه دهد، چون امیر المؤمنین علی (عليه السلام) به انصاف حکم را صادر فرمودند، همگان از قضاوت آن حضرت راضی شدند. بعضی از منافقین به متخاصمین گفتند: شما چه قوم بدی هستید! فلان کس

ص: ۳۵۹

۱- _ إحقاق الحق و إزهاق الباطل، ج ۱۴، ص ۵۸۸؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۴۸، ح ۳۶۱.

حکم کرد راضی نشدید، اما به قضاوت علی (علیه السلام) تن دادید و تسلیم شدید.

خدای عزّ و جلّ برای کوبیدن منافقین و تأیید حقانیت حضرت علی (علیه السلام) در قضاوت، آیه: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ...» را نازل فرمود، به همین سبب است که حضرت علی (علیه السلام)، قضاوتشان همیشه مطابق واقع است، بدون این که تعلیمی در قضاوت دیده باشند.

ص: ۳۶۰

«وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ ۖ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ ۖ لَحَقُّ ۖ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ»

از تو می پرسند: «آیا آن حق است؟» بگو: «آری، به پروردگارم سوگند! قطعاً حق است و شما نمی توانید از آن جلوگیری کنید!»

۱- رَوَى الْحَسَيْنُ بْنُ جُبَيْرٍ فِي نَحْبِ الْمَنَاقِبِ بِإِسْنَادِهِ، عَنِ الْبَاقِرِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ ۖ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ» قَالَ: يَسْأَلُونَكَ يَا مُحَمَّدُ! أَعَلَى وَصِيكَ؟ قُلْ: إِي، وَرَبِّي! إِنَّهُ لَوْصِي. (۱)

حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ ۖ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ»، فرمودند: ای محمد! از تو سؤال می کنند: آیا علی وصی تو است؟ بگو: آری، به خدا قسم! او وصی من است.

۲- عَنِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ»، قَالَ: يَسْتَنْبِئُكَ يَا مُحَمَّدُ! أَهْلُ مَكَّةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، إِمَامٌ هُوَ؟ «قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ». (۲)

ص: ۳۶۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۱، ح ۶۷ و ج ۳۶، ص ۱۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۴، ح ۴۹۱۰؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۲۱؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۲۸۹، ح ۴۷۷؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۶۱.

۲- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۷۵، ح ۳۰۸؛ الأمالی (شيخ صدوق)، مجلس ۹۶، ص ۶۷۳، ح ۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۰، ح ۴۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۳، ح ۴۹۰۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۳، ح ۲۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۰۶، ح ۷۵؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۵۱، ح ۳۶۳؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۲۸۹، ح ۴۷۶.

از یحیی بن سعید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، در باره آیه: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلُّ إِي وَ رَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ»، روایت کرده اند که فرمودند: ای محمد! اهالی مکه از تو راجع به علی بن ابی طالب (علیه السلام) می پرسند که آیا او امام است؟ «قُلُّ إِي وَ رَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ»، بگو آری، به خدا او به حق امام است.

۳- عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِيِّ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ»، أَيْ مَا تَقُولُ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) «قُلُّ إِي وَ رَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ وَ مَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ» (۱).

از قاسم بن محمد جوهری، از فردی از شیعیان، از امام صادق (علیه السلام) روایت کرد که ایشان در باره آیه: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ»، فرمودند: یعنی نظر شما راجع به حضرت علی (علیه السلام) چیست؟ «قُلُّ إِي وَ رَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ وَ مَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ»، یعنی آری، به پروردگارم سوگند! قطعاً او حق است، و شما نمی توانید از این فضیلت، جلوگیری کنید.

ص: ۳۶۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۱، ح ۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۳، ح ۴۹۰۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۶۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۰، ح ۸۷؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۲۲، ح ۸۷؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۹؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۹، ح ۱۶۱۴.

«قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ»

بگو: «به فضل و رحمت خدا باید خوشحال شوند که این، از تمام آنچه گردآوری کرده اند، بهتر است!»

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ: «بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ»، فَقَالَ: الْإِفْرَارُ بِبُيُوتِهِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ الْإِثْمَامُ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُ هَؤُلَاءِ فِي دُنْيَاهُمْ. (۱)

از ابو حمزه نقل است که از امام باقر (عليه السلام) پرسیدم، معنی و تفسیر آیه: «بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ»، چیست؟ حضرت فرمودند: اقرار به نبوت حضرت محمد (صلى الله عليه و آله) و اقتدا کردن به امیر المؤمنین (عليه السلام)، که این، از همه دارایی اینان در دنیا، بیشتر و بهتر است.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ بْنِ الْمُخْتَارِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ حَيْدِهِ (عليه السلام)، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ذَاتَ يَوْمٍ، وَهُوَ رَاكِبٌ، وَخَرَجَ عَلَيَّ (عليه السلام) وَهُوَ يَمْشِي، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! إِمَّا أَنْ تَرْكَبَ وَإِمَّا أَنْ تَنْصِيرَ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَنِي أَنْ تَرْكَبَ إِذَا رَكَبْتُ، وَتَمْشِيَ إِذَا مَشَيْتُ، وَتَجْلِسَ إِذَا

ص: ۳۶۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۵، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۵، ح ۴۹۱۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۴، ح ۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۷۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۰۸، ح ۸۸.

جَلَسْتُ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ حَيْدٌ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ لَمَّا بُدِّ لَكَ مِنَ الْقِيَامِ وَالْقُعُودِ فِيهِ، وَمَا أَكْرَمَنِي اللَّهُ بِكَرَامِهِ إِلَّا وَقَدْ أَكْرَمَكَ بِمِثْلِهَا، وَخَصَّنِي بِالتُّبُوهِ وَالرَّسَالَةِ، وَجَعَلَكَ وَلِيًّا فِي ذَلِكَ تَقُومُ فِي حُدُودِهِ، وَفِي صَعْبِ أُمُورِهِ.

وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ نَبِيًّا، مَا آمَنَ بِي مَنْ أَنْكَرَكَ وَلَا أَقَرَّ بِي مَنْ جَعَلَكَ وَلَا آمَنَ بِاللَّهِ مَنْ كَفَرَ بِكَ، وَإِنْ فَضَّلَكَ لِمَنْ فَضَّلِي وَإِنْ فَضَّلِي لَكَ لَفَضَّلُ اللَّهِ، وَهُوَ قَوْلُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، فَفَضَّلُ اللَّهِ، تُبُوهُ نَبِيِّكُمْ، وَرَحْمَتُهُ، وَلَمَّا يَهُ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ، «فَبِذَلِكَ»، قَالَتْ: بِالتُّبُوهِ وَالْوَلَايَةِ، «فَلْيَفْرَحُوا»، يَعْنِي الشَّيْعَةَ، «هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، يَعْنِي مُخَالِفِيهِمْ مِنَ الْأَهْلِ وَالْمَالِ وَالْوَلَدِ فِي دَارِ الدُّنْيَا. (الحديث) (١)

از محمد بن فیض بن مختار از پدرش نقل است که گفت: حضرت ابا جعفر، امام محمد باقر (علیه السلام)، از قول پدرشان (علیه السلام)، از قول جدشان (علیه السلام)، روایت نمودند که آن حضرت فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سواره، و حضرت علی (علیه السلام) پیاده بیرون آمدند، ناگهان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای ابو الحسن! یا سوار شو یا برگرد، زیرا خداوند به من فرمان داده که هرگاه من سوار بودم، تو سوار شوی، هرگاه من پیاده بودم، تو پیاده باشی و هرگاه من نشستم تو هم نشسته باشی، مگر آن که حدی از حدود الهی باشد که تو ناچار هستی برخیزی و بنشینی.

خداوند به هیچ کرامتی مرا اکرام نکرد، جز آن که تو را هم به مثل آن، اکرام کرد، مرا به

ص: ۳۶۴

۱- _ الأُمَالِی (شیخ صدوق)، ص ۴۹۴، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۰۵، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۳۶، ح ۳۲۱۵ و ج ۳، ص ۳۵، ح ۴۹۱۸؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۱۷۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۲۲؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۱۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۲۴، ح ۲.

نبوّت و رسالت اختصاص داد و در این مورد، تو را ولّی من قرار داد، که حدود آن را نگه می داری و باید قیام به این کار کنی و این مأموریت دشوار را به انجام رسانی.

سوگند به آن که محمّد را به حق به نبوّت برگزید! کسی که تو را انکار کند، به من ایمان نیاورده است، و کسی که تو را نفی کند، به من اقرار نکرده است، و کسی که به تو کافر شود، به من ایمان نیاورده است.

فضل تو از فضل من است و فضل من از فضل خداست و این، همان سخن خداست که فرموده: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ»، فضل خدا، نبوّت پیامبرتان است و رحمت او، ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است. «فَبِذَلِكَ»، یعنی به نبوّت و ولایت، «فَلْيَفْرَحُوا»، یعنی شیعه باید شاد باشد «هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ»، یعنی این اعتقاد، بهتر است از قبیله و عشیره و مال و فرزندی که مخالفین حضرت علی (علیه السلام) در دنیا بر هم انباشته می کنند.

۳- فی تفسیر القمی: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ»، قَالَ: الْفَضْلُ، رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَالرَّحْمَةُ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، «فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا»، قَالَ: فَلْيَفْرَحْ شِيعَتُنَا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا أُعْطِيَ أَعْدَاؤُنَا مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ. (۱)

علی بن ابراهیم در باره آیه: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ»، فرمود: منظور از فضل، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و مقصود از رحمت، امیر مؤمنان علی (علیه السلام) هستند، «فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا»، فرمود: یعنی این که شیعیان ما باید شادی کنند و خوشحال شوند، این بهتر از طلاها و نقره هایی است که به دشمنانمان داده شده است.

ص: ۳۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۳، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۴؛ ح ۴۹۱۳؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۲۲؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۱۳.

۴- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ، الْآيَةَ»، قَالَ: بِفَضْلِ اللَّهِ، النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ
سَلَّمَ) وَبِرَحْمَتِهِ، عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام). (۱)

ابن عباس درباره سخن خداوند: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ»، گفت: فضل خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند و رحمت او،
حضرت علی (علیه السلام) می باشند.

ص: ۳۶۶

۱- _ الأُمَالِي (شيخ طوسي)، ص ۲۵۴، ح ۴۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۳، ح ۲؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۳۶،
ح ۴۹۲۰؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۵۲، ح ۳۶۵؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۹.

«أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»

آگاه باشید همانا اولیای خدا، نه ترسی دارند و نه غمگین می شوند!

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ الْأَشْلِيِّ، عَنْ بَعْضِ الْفُقَهَاءِ، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): «إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»، ثُمَّ قَالَ: تَدْرُونَ مَنْ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ؟ قَالُوا: مَنْ هُمْ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟! فَقَالَ: هُمْ نَحْنُ وَ أَتْبَاعُنَا، فَمَنْ تَبِعَنَا مِنْ بَعْدِنَا، طُوبَى لَنَا وَ طُوبَى لَهُمْ، أَفْضَلُ مِنْ طُوبَى لَنَا.

قَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! مَا شَأْنُ طُوبَى لَهُمْ، أَفْضَلُ مِنْ طُوبَى لَنَا؟ أَلَسْنَا نَحْنُ وَ هُمْ عَلَى أَمْرٍ؟ قَالَ: لَا، لِأَنَّهُمْ حَمَلُوا مَا لَمْ تَحْمَلُوا عَلَيْهِ، وَ أَطَاعُوا مَا لَمْ تُطِيعُوا. (۱)

از عبد الرحمن بن سالم اشلی، از یکی از فقها روایت کرده که امیر المؤمنین (علیه السلام) این آیه را تلاوت فرمودند: «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»، و سپس فرمودند: آیا می دانید اولیای خدا چه کسانی هستند؟ گفتند: چه کسانی هستند، ای امیر مؤمنان؟! حضرت فرمودند: آنان، ما هستیم و پیروان ما، پس هر کسی که بعد از ما از ما تبعیت و پیروی کند، هم خوشا به حال ما و خوشا به سعادت آنان، البته بیشتر برای آنان مایهٔ خشنودی و سعادت است.

گفته شد: ای امیر مؤمنان! منظور شما از این که فرمودید بیشتر برای آنان مایهٔ خشنودی و سعادت است، چیست؟ مگر ما و آنان، هم عقیده نیستیم؟

ص: ۳۶۷

۱- بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۳۴، ح ۷۲ و ج ۶۶، ص ۲۷۷، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۹، ح ۴۹۲۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۴، ح ۳۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۷۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۰۹، ح ۹۱.

حضرت فرمودند: خیر، آنها چیزهایی را تحمّل کردند که شما تحمّل نکردید و چندان بردباری نمودند که شما نداشتید.

۲- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِنَّ مِنَ الْعِبَادِ عِبَادًا يَغْبِطُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ، تَحَابُّوا بِرُوحِ اللَّهِ عَلَى غَيْرِ مَالٍ وَلَا عَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا، وَجُوهُهُمْ نُورٌ، لَا يَخَافُونَ إِذَا خَافَ النَّاسُ، وَلَا يَحْزَنُونَ إِذَا حَزَنُوا، أَتَدْرُونَ مَنْ هُمْ؟ قُلْنَا: لَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: هُمْ، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ جَعْفَرٌ وَ عَقِيلٌ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» (۱).

از ابو هریره نقل است که گفت: رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند: از بندگان خدا کسانی هستند که پیامبران به آنان غبطه می خورند، آنها بدون چشم داشت نسبت به مال و متاع دنیا، با رحمت خدا یکدیگر را دوست دارند و چهره هایشان نورانی است و زمانی که مردم می ترسند آنها نمی ترسند و زمانی که مردم اندوهگین می شوند آنها اندوهگین نمی شوند، آیا می دانید آنان چه کسانی هستند؟

گفتم: نه، ای رسول خدا! حضرت فرمودند: آنان، علی بن ابی طالب (علیه السلام) و حمزه بن عبد المطلب و جعفر و عقیل هستند، سپس این آیه را قرائت فرمودند: «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ».

ص: ۳۶۸

«الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۖ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۖ ۶۴»

کسانی که ایمان آوردند، و پرهیز می کردند. (۶۳) در زندگی دنیا و در آخرت، شاد (و مسرور) ند وعده های الهی تخلف ناپذیر است! این است آن رستگاری بزرگ! (۶۴)

۱- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): يَا عُقْبَةُ! لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، إِلَّا هَذَا الْأَمْرَ، الَّذِي أَنْتُمْ عَلَيْهِ، وَ مَا بَيْنَ أَحَدِكُمْ، وَ بَيْنَ أَنْ يَرَى مَا تَقَرَّبَ بِهِ عَيْنُهُ، إِلَّا أَنْ تَبْلُغَ نَفْسُهُ إِلَى هَذِهِ، ثُمَّ أَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى الْوَرِيدِ، ثُمَّ اتَّكَأَ، وَ كَانَ مَعِيَ الْمُعَلَّى، فَعَمَزَنِي أَنْ أَسْأَلَهُ، فَقُلْتُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَإِذَا بَلَغَتْ نَفْسُهُ هَذِهِ، أَى شَىءٍ يَرَى؟ فَقُلْتُ لَهُ بِضْعَ عَشْرَةَ مَرَّةً: أَى شَىءٍ؟ فَقَالَ: فِي كُلِّهَا يَرَى، وَ لَا يَزِيدُ عَلَيْهَا، ثُمَّ جَلَسَ فِي آخِرِهَا، فَقَالَ: يَا عُقْبَةُ! فَقُلْتُ: لَبَّيْكَ! وَ سَعْدَيْكَ! فَقَالَ: أَبَيْتَ، إِلَّا أَنْ تَعْلَمَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! إِنَّمَا دِينِي مَعَ دِينِكَ، فَإِذَا ذَهَبَ دِينِي كَانَ ذَٰلِكَ، كَيْفَ لِي بِكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ كُلِّ سَاعَةٍ وَ بَكَيْتُ، فَزَقَّ لِي، فَقَالَ: يَرَاهُمَا، وَ اللَّهُ! فَقُلْتُ: بِأَبِي وَ أُمِّي! مَنْ هُمَا؟ قَالَ: ذَٰلِكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلَى (عليه السلام)، يَا عُقْبَةُ! لَنْ تَمُوتَ نَفْسُ مُؤْمِنَةٍ أَبَدًا، حَتَّى تَرَاهُمَا.

قُلْتُ: فَإِذَا نَظَرَ إِلَيْهِمَا الْمُؤْمِنُ، أَيْرُجِعُ إِلَى الدُّنْيَا؟ فَقَالَ: لَا، يَمْضِي أَمَامَهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِمَا مَضَى أَمَامَهُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَقُولَانِ شَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ، يَدْخُلَانِ جَمِيعًا عَلَى الْمُؤْمِنِ، فَيَجْلِسُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عِنْدَ رَأْسِهِ، وَ عَلَى (عليه السلام) عِنْدَ رِجْلَيْهِ، فَيَكُوبُ عَلَيْهِ رَسُولُ

اللَّهُ (صلی الله علیه و آله و سلم) فَيَقُولُ: يَا وَلِيَّ اللَّهِ! أَبَشِّرْ، أَنَا رَسُولُ اللَّهِ، إِنِّي خَيْرٌ لَكَ مِمَّا تَرَكْتَ مِنَ الدُّنْيَا، ثُمَّ يَنْهَضُ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) فَيَقُومُ عَلَى (عليه السلام)، حَتَّى يَكِبَّ عَلَيْهِ، فَيَقُولُ: يَا وَلِيَّ اللَّهِ! أَبَشِّرْ، أَنَا عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ، الَّذِي كُنْتُ تُحِبُّهُ، أَمَا لَأَنْفَعَنَّكَ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ هَذَا فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قُلْتُ: أَيْنَ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ! هَذَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؟

قَالَ: فِي يُونُسَ، قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ هَاهُنَا: «الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ»، «لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ» (۱).

از علی بن عقیبه و او از پدرش روایت کرده است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) به من فرمودند: ای عقیبه! خداوند متعال در روز قیامت، هیچ عقیده ای را از بندگانش نمی پذیرد، مگر این باور و عقیده ای که شما بر آن هستید، و اگر کسی بخواهد چیزی را ببیند که چشمش روشن شود و شادمان گردد، فقط باید جانش به این جا برسد، و سپس به رگ گردنشان اشاره فرمودند و بعد تکیه دادند.

معلی همراه من بود، او به من علامت داد که از امام (علیه السلام) بپرسم: منظورشان چه بود؟ عرض کردم: ای فرزند رسول خدا! وقتی جان او به رگ گردن برسد، چه چیزی را می بیند؟ بیش از ده بار این سؤال را تکرار کردم، و گفتم: چه چیزی را می بیند؟ و ایشان هر بار در پاسخ من فقط می فرمودند: می بیند، و چیزی اضافه نکردند.

بالآخره امام (علیه السلام) نشستند و فرمودند: ای عقیبه! عرض کردم: بله، امر بفرمایید تا اطاعت کنم، حضرت فرمودند: گویا تا پاسخت را نگیری، دست بردار نیستی!

ص: ۳۷۰

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۸۵، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۷، ح ۴۹۲۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۵، ح ۳۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۷۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۱۰، ح ۹۷؛ الکافی، ج ۳، ص ۱۲۸، ح ۱؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۷۵، ح ۱۵۸؛ مدینه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ۳، ص ۱۰۶، ح ۷۶۹؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۳، ص ۲۸۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۲۴، ص ۲۴۷، ح ۲۳۹۷۶.

عرض کردم: آری، چنین است، ای فرزند رسول خدا! من پیرو دین و آیین شما هستم، و به شما عقیده دارم، و نگران از دست رفتن دینم هستم.

ای فرزند رسول خدا! من که نمی توانم هر وقت که بخواهم خدمت شما بیایم، و سپس گریه کردم، پس دل امام (علیه السلام) به حال من سوخت، سپس فرمودند: به خدا قسم! آن دو را می بیند، گفتم: پدر و مادرم به فدایتان! آن دو نفر چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: ای عقبه! آن دو نفر، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام) هستند، و هیچ مؤمنی از دنیا نمی رود، مگر آن که آن دو را می بیند، پرسیدم: اگر چشم مؤمن به آن دو بزرگوار بیفتد، آیا به این دنیا برمی گردد؟

حضرت فرمودند: نه، اگر به آنها نگاه کند، دنیا از مقابل چشمانش محو می شود، پرسیدم: آیا چیزی به او می گویند؟ فرمودند: بله، هر دو بر مؤمن وارد می شوند، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بالای سر او می نشینند، و حضرت علی (علیه السلام) در کنار پاهای او، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) با صورت به روی او خم می شوند و می فرمایند: ای ولی خدا! تو را مژده و بشارت باد، که منم رسول خدا، و من برای تو از همه آن چه را که در دنیا به جای گذاشتی بهترم، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از جایشان بلند می شوند و حضرت علی (علیه السلام) می آیند و به سمت صورت او خم می شوند و می فرمایند: ای ولی خدا! به تو مژده می دهم که من علی بن ابی طالب هستم، همان کسی که تو او را دوست می داشتی، تردید نداشته باش که برای تو نافع خواهم بود.

سپس حضرت فرمودند: آنچه گفتم در کتاب خدای متعال وجود دارد، عرض کردم: فدایتان کردم! در چه قسمتی از کتاب الهی آمده است؟ حضرت فرمودند: در سوره یونس، در همین آیه: «الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ»، «لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ».

۲_ المناقب لابن شهر آشوب، زُرِّقُ، عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا»، قَالَ: هُوَ أَنْ يَبْشُرَاهُ بِالْجَنَّةِ عِنْدَ الْمَوْتِ، يَغْنِي مُحَمَّداً وَ عَلِيّاً (عليهما السلام). (۱)

ابن شهر آشوب به نقل از زُرِّقُ، نقل نموده که حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا»، فرمودند: معنایش این است که در هنگام مرگ، مژده ورود به بهشت را به او می دهند، یعنی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (عليه السلام).

ص: ۳۷۲

۱_ بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۹۱، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۱، ح ۴۹۳۵؛ الفصول المهمه فی أصول الأئمه (تكملة الوسائل)، ج ۱، ص ۳۱۹، ح ۳۷۹؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۲۳.

«فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ ۖ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ»

و اگر در آنچه بر تو نازل کرده ایم تردیدی داری، از کسانی که پیش از تو کتاب آسمانی را می خواندند بپرس، به یقین، «حق» از طرف پروردگارت به تو رسیده است بنا بر این، هرگز از تردیدکنندگان مباش!

۱- عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعِينٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): آيَةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى شَكَّكْتَنِي، قَالَ: مَا هِيَ؟ قُلْتُ: قَوْلُهُ: «فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ»، أَلَمْ آيَةٍ، مَنِ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أُمِرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بِسُؤَالِهِمْ؟

فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) قَالَ: لَمَّا أُسِيرَ بِي إِلَى السَّيَاءِ، فَصِرْتُ فِي السَّيَاءِ الرَّابِعَةِ، جَمَعَ اللَّهُ إِلَى النَّبِيِّنَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الْمَلَائِكَةَ، فَأَذَّنَ جَبْرِئِيلُ، وَ أَقَامَ الصَّلَاةَ، ثُمَّ قَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ آله وَ سَلَّمَ فَصَلَّى بِهِمْ، فَلَمَّا انْصَرَفَ، قَالَ: بِمَ تَشْهَدُونَ؟

قَالُوا: نَشْهَدُ أَنَّ لَمَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ، وَ أَنَّ عَلِيًّا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، فَهُوَ مَعْنَى قَوْلِهِ: «فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ» (۱).

از زراره بن اعین نقل است که گفت: به امام باقر (علیه السلام) عرض کردم: آیه ای در قرآن است که فکر مرا پریشان ساخته و مرا در شک انداخته است، حضرت فرمودند: کدام

ص: ۳۷۳

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۷۴، ح ۷۵۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۳۳۹، ح ۸۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۵، ح ۴۹۷۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۸۸؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۸۱، ح ۲۳۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۴۲.

آیه؟ عرض کردم: آیه: «فَسَيَلِّ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ»، (تا آخر آیه)، به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) امر شد که از چه کسانی سؤال کنند؟

آن حضرت پاسخ دادند: همانا رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هنگامی که مرا به آسمانها بردند، (شب معراج)، وقتی به آسمان چهارم برده شدم، خداوند همه پیامبران و صدیقان و شهیدان و فرشتگان را، به خاطر من، جمع نمود، سپس جبرئیل اذان و اقامه گفت، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) جلو رفتند و نماز را با حضور آنان، اقامه کردند، پس وقتی نماز تمام شد، گفتند: به چه چیزی شهادت می دهید؟ گفتند: گواهی می دهیم که هیچ معبودی جز خداوند وجود ندارد و شما (محمد (صلی الله علیه و آله)) رسول خدا هستید، و علی (علیه السلام)، امیر مؤمنان است، و این معنی فرمایش خدای متعال است که می فرماید: «فَسَيَلِّ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ».

۲_ عَنْ ابْنِ مُسِيكَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ: لَمَّا أُسْرِيَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) إِلَى السَّمَاءِ، وَ أُوحِيَ إِلَيْهِ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام)، مَا أُوحِيَ مِنْ شَرَفِهِ وَ عِظَمِهِ عِنْدَ اللَّهِ، وَ رُذِّ إِلَى الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ، وَ جَمَعَ لَهُ النَّبِيِّينَ وَ صِلَوْا خَلْفَهُ، عَرَضَ فِي نَفْسِهِ مِنْ عِظَمِ مَا أُوحِيَ إِلَيْهِ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام)، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسَيَلِّ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ»، يَغْنِي الْأَنْبِيَاءَ فَقَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ فِي كُتُبِهِمْ مِنْ فَضْلِهِ مَا أَنْزَلْنَا فِي كِتَابِكَ، «لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُؤْمَرِينَ»، «وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ

كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونُ مِنَ الْخَاسِرِينَ» (۱)، فَقَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام): فَوَ اللَّهُ! مَا شَكَّ وَ لَا سَأَلَ (۲).

از ابن مُسْكَان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: وقتی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در شب معراج، به آسمان عروج کردند، خداوند جایگاه و منزلت بلند و والای علی (عليه السلام) نزد خودش را، به آن حضرت نشان داد، و وقتی به بیت المعمور برگشتند و خداوند همه پیامبران را نزد او جمع کرد، و پشت سرش نماز خواندند، در روح و جان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نسبت به منزلت و جایگاه والای علی (عليه السلام) و عظمت او، چیزی پدید آمد، پس خداوند این آیه را نازل فرمود: «إِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسِئْلِ الَّذِينَ يَنْقُرُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ»، یعنی از پیامبران بپرس، چرا که خداوند، هر آن چه در کتاب تو نازل کرده است، از فضل و کرم خود، برای آنان نیز نازل فرموده است، «لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ»، «وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونُ مِنَ الْخَاسِرِينَ»، امام صادق (عليه السلام) فرمودند: به خدا قسم! آن حضرت، نه هرگز شک نمودند، و نه سؤال کردند.

ص: ۳۷۵

۱- ۱۰/۹۵.

۲- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۸۲، ح ۶ و ج ۳۶، ص ۹۴، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۳، ح ۴۹۶۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۲۷؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۱۹؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۱۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۳۴۵.

«قُلْ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ»

بگو: «نگاه کنید چه چیز در آسمانها و زمین است!» اما این آیات و انذارها به حال کسانی که ایمان نمی آورند مفید نخواهد بود!

عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّي قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ»، قَالَ: الْآيَاتُ هُمُ الْأَنْبِيَاءُ (عليهما السلام)، وَالنُّذُرُ هُمُ الْأَنْبِيَاءُ (عليهما السلام). (۱)

از داود رقی نقل است که گفت: از امام صادق (علیه السلام) در باره این فرمایش خدای متعال: «وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: آیات، ائمه (علیهم السلام) هستند، و بیم دهندگان، پیامبران (علیهم السلام) می باشند.

ص: ۳۷۶

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۶، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۷، ح ۴۹۹۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۲۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۱۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۳۲، ح ۱۴۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۰۷، ح ۱؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۱۴، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۲۲، ح ۱۰۳۹.

«وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ ۖ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ»

و اینکه: از پروردگار خویش آمرزش بطلبید سپس بسوی او بازگردید تا شما را تا مدت معینی، به خوبی بهره مند سازد و به هر صاحب فضیلتی، به مقدار فضیلتش ببخشد! و اگر روی گردان شوید، من بر شما از عذاب روز بزرگی بیمناکم!

۱- فی تفسیر القمی، فی روایه اَبی الحِارُودِ، عَنْ اَبی جَعْفَرٍ (علیه السلام): «الرِّكَابُ اُحْكَمْتُ آيَاتُهُ»، (۱) قَالَ: هُوَ الْقُرْآنُ، «مِنْ لَدُنِّ حَكِيمٍ خَبِيرٍ»، (۲) قَالَ: مَنْ عِنْدَ حَكِيمٍ خَبِيرٍ، «وَ اَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ»، يَعْنِي الْمُؤْمِنِينَ، قَوْلُهُ: «وَ يُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ»، فَهُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام). (۳)

در تفسیر قمی، از ابو جارود نقل است، که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در مورد آیه: «الرِّكَابُ اُحْكَمْتُ آيَاتُهُ»، فرمودند: منظور، قرآن است، «مِنْ لَدُنِّ حَكِيمٍ خَبِيرٍ»، فرمودند: یعنی از جانب خداوند دانا و آگاه است، «وَ اَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ»، یعنی شما

ص: ۳۷۷

۱- ۱۱/۱.

۲- همان.

۳- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۱۳، ح ۹۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷، ح ۵۰۰۲؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۳۴، ح ۵؛ مناقب آل اَبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۸.

ای مؤمنین استغفار کنید، «يُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ»، منظور از این آیه، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

۲- فِی کِتَابِ فَهْمِ الْقُرْآنِ، عَنِ (الإمام) جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ»، قَالَ: (قَالَ) الْبَاقِرُ (عليه السلام): هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

در کتاب فهم قرآن، از امام جعفر بن محمد (علیهما السلام)، در ذیل آیه: «وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ»، فرمودند: امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: ایشان، امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام)، هستند.

ص: ۳۷۸

۱- شواهد التنزیل، ج ۱، ص: ۳۵۵، ح ۳۶۷.

«فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صِدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كِتَابٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ»

پس شاید (ابلاغ) بعضی از آیاتی را که به تو وحی می شود، ترک کنی و سینه ات از این جهت تنگ (و ناراحت) شود که می گویند: «چرا گنجی بر او نازل نشده؟! و یا چرا فرشته ای همراه او نیامده است؟!» همانا تو فقط بیم دهنده ای و خداوند، نگاهبان و ناظر بر همه چیز است.

۱- عَنْ عَمَّارِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صِدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كِتَابٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ»، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لَمَّا نَزَلَ قُدَيْدَ، قَالَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُوَالِيَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَفَعَلَ، وَ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُوَاحِيَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَفَعَلَ، وَ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يَجْعَلَكَ وَصِيًّا، فَفَعَلَ.

فَقَالَ رَجُلَانِ مِنْ قُرَيْشٍ: وَاللَّهِ! لَصَاحُغٌ مِنْ تَمَرٍ فِي شَنْ بَالٍ، أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ، فَهَلَّا سَأَلَ رَبَّهُ مَلَكًا، يَغْضُدُهُ عَلَىٰ عَدُوِّهِ، أَوْ كِتَابًا يَسْتَعْنِي بِهِ عَنْ فَاقَتِهِ، وَاللَّهِ مَا دَعَاهُ إِلَىٰ حَقٍّ وَلَا بَاطِلٍ، إِلَّا أَجَابَهُ إِلَيْهِ.

فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ

از عمار بن سوید نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا- أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ»، پس فرمودند: هنگامی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به سرزمین قدید رسیدند، به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! همانا من، از پروردگارم درخواست کردم، که میان من و تو دوستی افکند، پس او اجابت کرد، و از پروردگارم خواستم که میان من و تو برادری افکند، پس او اجابت نمود، و از پروردگارم خواستم که تو را وصی و جانشین من قرار دهد، پس او چنین کرد.

در این هنگام، دو نفر از قریش گفتند: به خدا سوگند! یک صاع خرما، در یک مشک پوسیده و کهنه، نزد ما، محبوب تر است از آنچه که محمد از پروردگارش درخواست کرده است، به جا بود که او، از پروردگارش بخواهد، که یک فرشته ای به کمک او بفرستد، تا او را در برابر دشمنش یاری رساند، یا یک گنجی به او بدهد، که از این بینوائی و ننداری خود، نجات یابد و توان گر و ثروتمند شود، به خدا سوگند! که او برای هیچ حق و باطلی، به درگاه خدا، دعا نکرده، مگر اینکه خداوند او را اجابت نموده است، پس خداوند سبحان و متعال، این آیه را نازل فرمود: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ»، تا آخر آیه.

ص: ۳۸۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۰، ح ۴۴ و ج ۳۶، ص ۱۴۷، ح ۱۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۵، ح ۵۰۳۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۳۱؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۳۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۲، ح ۳۰؛ الکافی، ج ۸، ص ۳۷۸، ح ۵۷۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۵۶۷، ح ۵۷۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۳۸، ح ۱۶۳۴.

۲- عَيْنُ جَابِرِ بْنِ أَرْقَمَ، عَيْنُ أَخِيهِ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، قَالَ: إِنَّ جَبْرِئِيلَ، الرُّوحَ الْأَمِينَ، نَزَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) بَوْلَايَهُ عَلَى ابْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، عَشِيَّةَ عَرَفَةَ، فَضَاقَ بِحَدِّكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) مَخَافَةَ تَكْذِيبِ أَهْلِ الْإِفْكِ وَالنِّفَاقِ، فَدَعَا قَوْمًا أَنَا فِيهِمْ فَاسْتَشَارَهُمْ فِي ذَلِكَ، لِيُقِيمَ بِهِ فِي الْمَوْسِمِ، فَلَمْ نَذَرِ مَا نَقُولُ لَهُ، فَبَكَى (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ لَهُ جَبْرِئِيلُ: يَا مُحَمَّدُ! أَجَزَعْتَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ؟ فَقَالَ: كَلَّا يَا جَبْرِئِيلُ! وَلَكِنْ قَدْ عَلِمَ رَبِّي مَا لَقِيتُ مِنْ قُرَيْشٍ، إِذْ لَمْ يَقْرَأُوا لِي بِالرَّسَالَةِ، حَتَّى أَمَرَنِي بِجِهَادِهِمْ، وَأَهْبَطَ إِلَى جُنُودًا مِنَ السَّمَاءِ فَنَصَرُونِي، فَكَيْفَ يَقْرَأُونَ لِعَلِيٍّ مِنْ بَعْدِي؟!

فَانْصَرَفَ عَنْهُ جَبْرِئِيلُ، فَنَزَلَ عَلَيْهِ: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ» (۱).

از جابر ارقم، از برادرش زید بن ارقم، نقل است که گفت: جبرئیل، روح الامین، در شب عرفه، خبر ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را، بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نازل ابلاغ کرد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از این خبر دلتنگ شدند، چون می ترسیدند که اهل تهمت و نفاق، او را تکذیب کنند.

پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) گروهی که من هم در بین آنان بودم را دعوت نمودند، تا با آنان، در این باره مشورت کنند، که این خبر را در موسم حج، اعلام کنند، و ما نمی دانستیم به او چه بگوییم، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) گریه کردند.

جبرئیل به آن حضرت عرض کرد: ای محمّد! آیا برای فرمان خدا ناراحت هستی؟ حضرت فرمودند: نه، ای جبرئیل! هرگز، ولی خدای من خودش خوب می داند که من از قریش چه رنجها کشیده ام، هنگامی که بهپیامبری و رسالت من

ص: ۳۸۱

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۷، ح ۵۰۳۵؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۳۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۱۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۳، ح ۳۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۵۶، ح ۳۶۸.

اقرار نکردند، تا اینکه خداوند مرا به مبارزه و جهاد با آنان، فرمان داد، و لشکریانی از آسمان، برای من فرستاد، تا مرا یاری رسانند، پس چطور ممکن است که آنها، پس از من، به ولایت علی (علیه السلام)، اقرار کرده، و آن را بپذیرند؟

در این هنگام، جبرئیل از نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رفت، سپس این آیه را آورد: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضُ مَا يُوْحٰی إِلَيْكَ وَ ضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ».

ص: ۳۸۲

«أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ...»

آیا کسی که از طرف پروردگارش دلیلی روشن دارد، و شاهی از او، پیرو آن است، (همانند کسی است که اینچنین نباشد).

۱- قَالَ سَلِيمُ بْنُ قَيْسٍ: قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَىٰ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ أَنَا أَسْمَعُ، فَقَالَ: أَخْبِرْنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِأَفْضَلِ مَنْقَبِهِ لَكَ، قَالَ: مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِي مِنْ كِتَابِهِ، قَالَ: وَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيكَ؟ قَالَ: قَوْلُهُ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، أَنَا الشَّاهِدُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (عليهما السلام). (الحديث) (۱)

از سلیم بن قیس نقل است که گفت: مردی خدمت امیر المؤمنین (علیه السلام) آمد و در حالی که من هم می شنیدم، عرض کرد: یا امیر المؤمنین! بالاترین منقبت خود را به من خبر بده. حضرت فرمودند: آنچه خداوند در کتابش در باره من نازل کرده است، عرض کرد: خداوند در باره شما چه نازل کرده است؟

حضرت فرمودند: کلام خداوند: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، من شاهد نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستم.

ص: ۳۸۳

۱- _ الإحتجاج على أهل اللجاج (شيخ طبرسی)، ج ۱، ص ۱۵۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۸۷، ح ۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۴۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۶، ح ۴۲؛ کتاب سلیم بن قیس الهمالی، ج ۲، ص ۹۰۳، ح ۶۰.

۲_ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): لَوْ كَسِرْتُ لِي وَسَادَةٌ فَقَعَدْتُ عَلَيْهَا، لَقَضَيْتُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَةِ بِتَوَرَاتِهِمْ، وَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِإِنْجِيلِهِمْ، وَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِزُبُورِهِمْ، وَ أَهْلِ الْفُرْقَانِ بِفُرْقَانِهِمْ، بِقَضَاءٍ يَضَعُ اللَّهُ يَزْهَرُ، وَ اللَّهُ مَا نَزَلَتْ آيَةٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ فِي لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمْتُ فِيمَنْ أُنْزِلَتْ، وَ لَا مِمَّنْ مَرَّ عَلَى رَأْسِهِ الْمَوَاسِي مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا وَ قَدْ نَزَلَتْ فِيهِ، آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَسُوقُهُ إِلَى الْجَنَّةِ أَوْ إِلَى النَّارِ.

فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! مَا الْآيَةُ الَّتِي نَزَلَتْ فِيكَ؟ قَالَ لَهُ: أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ يَقُولُ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ، وَ أَنَا شَاهِدٌ لَهُ فِيهِ وَ أَتْلُوهُ مَعَهُ. (۱)

از ابو جارود، از اصبغ بن نباته نقل است که گفته است: امیر مؤمنان (علیه السلام) فرمودند: اگر من به قدرت برسم و حکم و قضاوت از آن من باشد، در میان یهودیان، براساس توراتشان، و در میان مسیحیان براساس انجیلشان، و در میان پیروان زبور با زبورشان، و در میان پیروان قرآن، با قرآن، قضاوت می کنم، به طوری که مورد قبول ذات حق بوده و واضح و روشن باشد.

به خدا قسم! که تک تک آیات قرآن را، خواه در شب یا در روز نازل شده باشد، می شناسم و می دانم درباره چه کسی نازل شده است، درباره هرکسی از قریشیان که تیغ سلمانی بر سرش کشیده شده باشد (یعنی به بلوغ رسیده باشد) در قرآن، آیه ای هست که او را به بهشت یا جهنم، سوق می دهد.

در این هنگام فردی برخاست و پرسید: ای امیر مؤمنان! چه آیه ای درباره خودتان

ص: ۳۸۴

۱- _ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۸۷، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱، ح ۵۰۴۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۳۲، ح ۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۸۸، ح ۲۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۴۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۵، ح ۳۷؛ فرائد السمطين، ج ۱، ص ۳۳۸، ح ۲۶۱.

نازل شده است؟ حضرت فرمودند: مگر این آیه را نشنیده ای: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ؟» فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دلیل آشکار و بینه ای از جانب خدا داشتند، و من شاهد صدق ادعای او هستم و در پی او آیات را تلاوت می کنم.

۳- عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلَّالِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ؟» فَقَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) الشَّاهِدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (عليهما السلام) وَرَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ. (۱)

از احمد بن عمر حلال روایت است که گفت: از امام موسی کاظم (علیه السلام) سؤال کردم از معنی فرمایش خدای (عز وجل): «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ؟» حضرت فرمودند: امیر المؤمنین (علیه السلام)، شاهد و گواه بر رسول خداست، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از طرف پروردگار دارای بینه و دلیل آشکاری است.

۴- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، أَنَّهُ كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَقَالَ: وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسِيمَةَ، مَا مِنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ جَرَتْ عَلَيْهِ الْمَوَاسِي إِلَّا وَقَدْ نَزَلَتْ فِيهِ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، أَعْرِفُهَا كَمَا أَعْرِفُهُ.

فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! مَا آيَتُكَ الَّتِي نَزَلَتْ فِيكَ؟ فَقَالَ: إِذَا سَأَلْتُ فَافْهَمْ وَلَا عَلَيْكَ أَلَّا تَسْأَلَ عَنْهَا غَيْرِي، أَقْرَأْتُ سُورَةَ هُودٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ!

ص: ۳۸۵

۱- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۵۷، ح ۴۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱، ح ۵۰۴۲؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۳۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۳۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۴، ح ۳۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۰، ح ۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۴۱، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۰۰، ح ۳.

قَالَ: فَسَمِعَتِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَالَّذِي عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام)، وَ الَّذِي يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ، وَ هُوَ الشَّاهِدُ وَ هُوَ مِنْهُ، عَلَى ابْنِ أَبِي طَالِبٍ، وَ أَنَا الشَّاهِدُ، وَ أَنَا مِنْهُ (عليهما السلام). (١)

روزی امیر مؤمنان (علیه السلام) در خطبه نماز جمعه فرمودند: سوگند به کسی که دانه را شکافت و جنبدگان را آفرید، کسی از قریش نیست که بر او ستمی روا شده باشد، مگر آنکه درباره او آیه ای نازل شده است.

کسی برخاست و پرسید: ای امیر مؤمنان! آیه ای که درباره شما نازل شده، کدام است؟ حضرت فرمودند: چون پرسیدی، بفهم و اشکالی ندارد که جز از من نپرسی. آیا سوره هود را خوانده ای؟ او عرض کرد: بله، ای امیر مؤمنان! حضرت فرمودند: پس شنیده ای که خداوند (عز وجل) می فرماید: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، او عرض کرد: بله، حضرت فرمودند: کسی که دلیلی روشن از جانب پروردگارش داشت، حضرت محمد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بودند، و کسی که به دنبالش شاهد او بود که گواه است و از او است، علی پسر ابو طالب است، شاهد منم و من از اویم.

٥- عَنْ عَبَادِ بْنِ عَزِيدٍ اللَّهِ، قَالَ: قَدِمَ رَجُلٌ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، قَالَ: قَالَ (عليه السلام): رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) الَّذِي كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ أَنَا الشَّاهِدُ لَهُ وَ مِنْهُ، وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أَحَدٌ جَرَتْ عَلَيْهِ الْمَوَاسِي مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا وَ قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ مِنْ كِتَابِهِ طَائِفَةً،

ص: ۳۸۶

۱- _ الأُمَالِي (شيخ طوسي)، ص ۳۷۱، مجلس ۱۳، ح ۵۱؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۸۶، ح ۲؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۹۱، ح ۵۰۴۴؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۴۲؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۳۴۵، ح ۴۰؛ اللوامع النورانية في اسماء على و اهل بيته القرآنية، ص ۲۹۳، ح ۴۸۷.

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنْ يَكُونُوا يَعْلَمُونَ مَا قَضَى اللَّهُ لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ عَلَى لِسَانِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مِلٌّ هَذِهِ الرَّحْبَةِ ذَهَبًا، وَاللَّهُ مَا مَثَلُنَا فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ إِلَّا كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ أَوْ كَبَابٍ حِطَّةٍ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ. (۱)

از عباد بن عبد الله نقل است که گفت: مردی به حضور امیر مؤمنان علی (علیه السلام) آمد و عرض کرد: ای امیر مؤمنان! به من خبر دهید از معنی فرمایش خدای متعال که می فرماید: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يُتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ».

راوی گفت: حضرت فرمودند: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) همان کسی است که از سوی خدای متعال، دلیل و برهانی آشکار داشت، و من گواه او، و از او هستم. سوگند به آن کس که جانم به دست اوست! احدی از قریش نیست که تیغ سرتراشی بر سرش کشیده باشد، جز اینکه خداوند در باره او مطلبی در کتاب خود فرو فرستاده است، و سوگند به آن کس که جانم به دست اوست! اگر آنان بدانند آنچه را که خداوند در باره ما اهل بیت بر زبان پیامبر اُمّی خود جاری ساخته، (این دانستن آنان) نزد من محبوب تر است از اینکه به اندازه ظرفیت این صحن (صحن مسجد کوفه) برایم طلا باشد. به خدا سوگند! مثل ما در میان این امت، همچون کشتی نوح و باب حطّه در بین بنی اسرائیل، است.

۶- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ

ص: ۳۸۷

۱- _ الأُمّالی (شيخ مفيد)، مجلس ۱۸، ص ۱۴۵، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۰، ح ۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۹۲، ح ۵۰۴۶؛ تفسير فرائد الكوفي، ص ۱۸۹، ح ۲۴۲؛ شرح الأخبار في فضائل الأئمة الأطهار؟، ج ۲، ص: ۴۸۰، ح ۸۴۳؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۲۳، ح ۵ و ج ۴، ص ۶۸، ح ۶؛ اللوامع النورانية في اسماء على و اهل بيته القرآنيه، ص ۲۹۴، ح ۴۸۹.

عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، قَالَ: لَمَّا أَجْمَعَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام) عَلَى صَلَاحِ مُعَاوِيَةَ، خَرَجَ حَتَّى لَقِيَهُ، فَلَمَّا اجْتَمَعَا، قَامَ مُعَاوِيَةُ خَطِيبًا، فَصَدَّ عَنِ الْمُنْتَبِرِ وَأَمَرَ الْحَسَنَ (عليه السلام) أَنْ يَقُومَ أَسْفَلَ مِنْهُ بِدَرَجِهِ، ثُمَّ تَكَلَّمَ مُعَاوِيَةُ، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! هَذَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَابْنُ فَاطِمَةَ (سلام الله عليهما)، رَأَيْنَا لِلْخِلَافَةِ أَهْلًا، وَلَمْ يَرِ نَفْسُهُ لَهَا أَهْلًا، وَقَدْ أَتَانَا لِيَبَايَعَ طَوْعًا.

ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا حَسَنُ! فَقَامَ الْحَسَنُ (عليه السلام) فَخَطَبَ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُسْتَحْمَدِ بِالْآلَاءِ، وَتَتَابِعِ النِّعَمَاءِ، وَصَارِفِ الشَّدَائِدِ وَالبَلَاءِ، عِنْدَ الْفُهَمَاءِ وَغَيْرِ الْفُهَمَاءِ، الْمُدْعَيْنَ مِنْ عِبَادِهِ لِمُتَنَاعِهِ بِجَلَالِهِ وَكِبَرِيَانِهِ، وَعُلُوِّهِ عَنْ لُحُوقِ الْأَوْهَامِ بِبَقَائِهِ، الْمُرْتَفِعِ عَنْ كُنْهِ ظَنَانِهِ الْمُخْلُوقِينَ، مِنْ أَنْ تُحِيطَ بِمَكْنُونِ غَيْبِهِ رَوِيَّاتُ عُقُولِ الرَّايِينَ، ... وَسَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَأَذَتْ الْأُمُورُ، وَأَفْضَتْ الدُّهُورُ، إِلَى أَنْ بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) لِلنُّبُوَّةِ، وَاخْتَارَهُ لِلرِّسَالَةِ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ كِتَابَهُ، ثُمَّ أَمَرَهُ بِالدُّعَاءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَكَانَ أَبِي (عليه السلام) أَوَّلَ مَنْ اسْتَجَابَ لِلَّهِ تَعَالَى، وَلِرَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَأَوَّلَ مَنْ آمَنَ وَصَدَّقَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْمُتَنَزَّلِ عَلَى نَبِيِّهِ الْمُرْسَلِ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، فَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الَّذِي عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ، وَأَبِي (عليه السلام) الَّذِي يَتْلُوهُ، وَهُوَ شَاهِدٌ مِنْهُ. (الحديث) (١)

امام علی بن الحسین (علیهما السلام) فرمودند: موقعی که امام حسن مجتبی (علیه السلام) تصمیم گرفتند، با معاویه صلح کنند، از خانه خود خارج شدند، تا اینکه او را دیدند.

هنگامی که با هم اجتماع کردند، معاویه بپا خاست و بالای منبر رفت، و به امام حسن (علیه السلام) گفت: شما یک پله پائین تر بایستید، و شروع به سخنرانی کرد، و گفت: ای

ص: ۳۸۸

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۵۶۱، مجلس ۲۱، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۳۸، ح ۵ و ج ۶۹، ص ۱۵۱، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۲۸، ح ۴۶۶۵؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۷۱، باب ۹، ح ۱.

مردم! این حسن، پسر علی و فاطمه (علیهما السلام) است، که ما را شایستهٔ خلافت دانسته، و خود را سزاوار آن نمی داند، به همین جهت آمده است تا اختیار نه به اجبار، با ما بیعت کند، سپس گفت: ای حسن! برخیز.

امام حسن (علیه السلام) برخاستند، و شروع به سخنرانی کرده، فرمودند: سپاس خدای را سزااست، که به سبب نعمتها، و پیاپی بودن آنها، و برطرف ساختن شدائد و بلاها، نزد دانایان و غیر آنها، شایستهٔ حمد و ستایش است، بندگانی که به وجودش اعتراف دارند، به سبب آنکه، به خاطر جلالت و بزرگی اش، از توهم به دور مانده است، و از آنکه او هام به او راه یابند، برتر می باشد، و از آنکه در افکار مخلوقاتش قرار گیرد، و عقول اندیشمندان او را احاطه نماید، اوج گرفته است.

... تا آنجا که فرمودند:

بالا-خره روزها گذشت و سالها طی شد، تا حضرت خداوند محمّد (صلی الله علیه و آله) را به نبوت برگزید، و به رسالت برانگیخت، و کتاب آسمانی خود را بر او نازل کرد.

سپس دستور داد که مردم را به سوی خدا دعوت نماید، پس اولین کسی که دعوت او را پذیرفت، پدرم علی (علیه السلام) بودند. ایشان، اولین مؤمن و تصدیق کنندهٔ رسالت بودند، که خداوند در قرآن کریم می فرماید: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يُتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، پس پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) کسی است که نشانه ای از جانب خداوند دارد، و پدرم، کسی است که همراهی او نموده، و گواه از جانب خدا است.

۷- عَنْ عَمَّارِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام)، يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَ ضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْ لَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ

جاء معه ملك»، فقال: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَمَّا نَزَلَ قُدَيْدَ، قَالَ لِعَلِي (عليه السلام): يا عَلِيُّ! إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُوَالِيَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَفَعَلَ، وَ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يَجْعَلَكَ وَصِيي، فَفَعَلَ.

فَقَالَ رَجُلَانِ مِنْ قُرَيْشٍ: وَاللَّهِ! لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ فِي شَنْ بَالٍ، أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ، فَهَلَّا سَأَلَ رَبَّهُ مَلَكًا، يَغْضُدُهُ عَلَى عَدُوِّهِ، أَوْ كَنْزًا يَشْتَعْنِي بِهِ عَنْ فَاقَتِهِ، وَاللَّهِ مَا دَعَاهُ إِلَى حَقٍّ وَلَا بَاطِلٍ، إِلَّا أَجَابَهُ إِلَيْهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ»، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ.

قَالَ: وَ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي آخِرِ صَلَاتِهِ، رَافِعًا بِهَا صَوْتَهُ يَسْمَعُ النَّاسُ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ هَبْ لِعَلِي الْمَوَدَّةَ فِي صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْهَيْبَةَ وَالْعِظَمَةَ فِي صُدُورِ الْمُنَافِقِينَ.

فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، «فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا» (١)، بَنَى أُمِّيهِ، فَقَالَ: رُمِعَ وَاللَّهِ! لَصِيَاغٌ مِنْ تَمْرٍ فِي شَنْ يِيَالٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ، أَفَلَا سَأَلَهُ مَلَكًا يَغْضُدُهُ أَوْ كَنْزًا يَشْتَهَرُ بِهِ عَلَى فَاقَتِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ هُودٍ، أَوَّلُهَا: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ»، إِلَى «أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ»، وَلَمَّا يَهُ عَلَى، «قُلْ فَاتُوا بِعَشْرِ سُورٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ»، إِلَى «فَالَمْ يَشْتَجِبُوا لَكُمْ»، فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ، «فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ»، لِعَلِيٍّ وَلَايَتِهِ، «مَنْ كَانَ يَرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا»، يَعْنِي فُلَانًا وَفُلَانًا، «نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا» (٢)، «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ»، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) «وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً»، قَالَ: كَانَ وَلَايَةُ عَلِيٍّ (عليه السلام) فِي كِتَابِ مُوسَىٰ، «أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ

ص: ٣٩٠

مَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مَرْيَةٍ مِنْهُ، فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، «إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ» (۱)، هُمُ الْمَائِمَةُ (عليهما السلام)، «هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ» (۲)، إِلَى قَوْلِهِ: «هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَمْ فَلَا تَذَكَّرُونَ» (۳). (۴)

از عمار بن سوید نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) شنیدم که می فرمودند: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صِدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كُتُبٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ»، پس فرمودند: هنگامی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به سرزمین قدید رسیدند، به علی (عليه السلام) فرمودند: ای علی! همانا من، از پروردگارم درخواست کردم، که میان من و تو دوستی افکند، پس او اجابت کرد، و از پروردگارم خواستم که میان من و تو برادری افکند، پس او اجابت نمود، و از پروردگارم خواستم که تو را وصی و جانشین من قرار دهد، پس او چنین کرد.

در این هنگام، دو نفر از قریش گفتند: به خدا سوگند! یک صاع خرما، در یک مشک پوسیده و کهنه، نزد ما، محبوب تر است از آنچه که محمد از پروردگارش درخواست کرده است، به جا بود که او، از پروردگارش بخواهد، که یک فرشته ای به کمک او بفرستد، تا او را در برابر دشمنش یاری رساند، یا یک گنجی به او بدهد، که از این بینوائی و نداری خود، نجات یابد و توان گر و ثروتمند شود، به خدا سوگند! که او برای هیچ حق و باطلی، به درگاه خدا، دعا نکرده، مگر اینکه خداوند او را اجابت نموده است، پس خداوند سبحان و متعال، این آیه را نازل فرمود: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ

ص: ۳۹۱

۱- ۱۱/۱۸.

۲- همان.

۳- ۱۱/۲۴.

۴- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۰، ح ۴۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶، ح ۵۰۳۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۱۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۴، ح ۳۲.

بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَ صَاقِقٌ بِهِ صَدْرُكَ»، تا آخر آیه.

پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در آخر نمازشان و با صدای بلند، به طوری که همه مردم آن را بشنوند، این چنین برای امیر المؤمنین (علیه السلام) دعا کردند: خداوند! محبت علی را در دل مؤمنان، و هیبت و عظمت او را در دل منافقان، قرار ده. پس خداوند این آیه را نازل فرمود: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، «فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُّدًّا»، که منظور، بنی امیه هستند، فردی گفت: به خدا قسم! یک پیمانہ خرما در مشکی پوسیده و کهنه، برای من محبوب تر است از آن چه محمد از پروردگارش درخواست نمود، چرا محمد از خدا نخواست که فرشته ای را به کمک او بفرستد، تا او را یاری نماید، یا گنجی را نطلبید، تا او را از فقر برهاند؟!

پس خداوند در منزلت علی (علیه السلام)، ده آیه از سوره مبارکه هود را نازل فرمود، که با «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ»، شروع می شود، و تا «أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ»، که منظور ولایت علی (علیه السلام) است، «قُلْ فَأَتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ»، تا «فَإِنْ لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ»، در شأن و ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) می باشد، اما آیه: «فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ»، در مورد حضرت علی (علیه السلام) و ولایت ایشان است.

«مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا»، یعنی فلانی و فلانی، «نُوفَ إِلَيْهِمْ أَعْمَىٰ لَهُمْ فِيهَا»، «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْتِهِ مِنْ رَبِّهِ» منظور، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هستند، «وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ» منظور، امیر المؤمنین (علیه السلام) می باشند، «وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً»، اشاره به ولایت حضرت علی (علیه السلام) در کتاب حضرت موسی (علیه السلام) است.

«أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ»، که درباره ولایت علی (علیه السلام) نازل شده است، «إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ»، تا «وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ»، که البته منظور، ائمه (علیهم السلام) هستند، «هُؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ» تا عبارت «وَهُلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ».

«قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ»

بگو این راه من است که من و پیروانم با بصیرت کامل همه ی مردم را به سوی خدا دعوت می کنیم، منزله است خدا، و من از مشرکان نیستم.

۱- عَنْ عُمَرَ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، قَالَ: «وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، عَلَىٰ بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از عمر بن حمید نقل است که گفت: از حضرت ابا جعفر امام باقر (علیه السلام) در تفسیر آیه: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، سؤال کردم، آن بزرگوار فرمودند: منظور از «مَنِ اتَّبَعَنِي»، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

۲- فِي تَفْسِيرِ الْعِيَّاشِيِّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، قَالَ: فَقَالَ: عَلَىٰ بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) خَاصَّةً، وَإِلَّا فَلَا أَصَابَنِي شَفَاعَةُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) (۲)

عیاشی از اسماعیل جعفی روایت کرده است، که امام باقر (علیه السلام) در توضیح آیه: «قُلْ

ص: ۳۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۲، ح ۶؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۰۲، ح ۲۶۶؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۷۳، ح ۳۹۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۲، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۱۴، ح ۵۴۰۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۰۰، ح ۹۹؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۲۹۸، ح ۴۹۷.

هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، فرمودند:

مقصود به طور ویژه، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که اگر چنین نباشد، شفاعت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) شامل حال من نشود.

۳- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَشِيَّاطٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي (عليه السلام): يَا سَيِّدِي! إِنَّ النَّاسَ يَنْكَرُونَ عَلَيْكَ حَدِيثَهُ سَيِّدُكَ، قَالَ: وَمَا يَنْكَرُونَ عَلَيَّ مِنْ ذَلِكَ، فَوَ اللَّهِ! لَقَدْ قَالَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه و آله) «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، فَمَا اتَّبَعَهُ غَيْرُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَكَانَ ابْنُ تِسْعٍ سِنِينَ، وَأَنَا ابْنُ تِسْعٍ سِنِينَ. (۱)

از علی بن اسباط نقل است که گفت: به امام جواد (علیه السلام) عرض کردم: ای آقای من! مردم به کم سن و سال بودن شما ایراد می گیرند، حضرت فرمودند: آن چه می گویند برای من اهمیتی ندارد، به خدا قسم! خداوند به پیامبرش (صلی الله علیه و آله) فرمود: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، پس جز حضرت علی (علیه السلام) که نه سال داشتند، کسی از پیامبر اطاعت نکرد، و من هم الان پسرى نه ساله هستم. ۴- عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ نَجْمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، قَالَ: وَمَنِ اتَّبَعَنِي،

ص: ۳۹۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۱، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۱۴، ح ۵۴۰۷؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۵۸؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عههم؟، ج ۴، ص ۵۴۶، ح ۷. و با کمی اختلاف: البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۱۴، ح ۵۴۰۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۳۹۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۷۶، ح ۲۳۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۸۴، ح ۸؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۷، ص ۲۷۸، ح ۱۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۲۵۱، ح ۸.

از ثعلبه بن میمون، از نجم نقل است که گفت: از حضرت ابا جعفر (علیه السلام)، درباره آیه: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، پرسیدم، حضرت فرمودند: منظور از «وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند.

ص: ۳۹۵

۱- _ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۰۲، ح ۲۶۵؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۷۳، ح ۳۹۱.

«وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنَوَانٌ وَغَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفِضَ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ»

و در روی زمین، قطعاتی در کنار هم قرار دارد که با هم متفاوتند و باغهایی از انگور و زراعت و نخلها، که گاه بر یک پایه می رویند و گاه بر دو پایه، همه آنها از یک آب سیراب می شوند! و با این حال، بعضی از آنها را از جهت میوه بر دیگری برتری می دهیم، در اینها نشانه هایی است برای گروهی که عقل خویش را به کار می گیرند!

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يَقُولُ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! النَّاسُ مِنْ شَجَرٍ شَتَّى، وَ أَنَا وَ أَنْتَ مِنْ شَجَرَةٍ وَاحِدَةٍ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام): «وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِيلٌ صِنَوَانٌ وَ غَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ» (۱).

از جابر عبد الله انصاری نقل است که گفت: شنیدم رسول خدا (صلی الله علیه و آله) خطاب به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! مردم از درختان پراکنده اند، ولی من و تو از یک درختیم، آن گاه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) این آیه را قرائت فرمودند: «وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِيلٌ صِنَوَانٌ وَ غَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ».

ص: ۳۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۸۰، ح ۱۷۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۲۵، ح ۵۴۳۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۳۵؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۲۰۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۷۵، ح ۳۹۵.

«وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ ۚ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»

و کسانی که کافر شدند می گویند: «چرا آیه (و معجزه ای) از پروردگارش بر او نازل نشده؟!» همانا تو فقط بیم دهنده ای! و برای هر گروهی هدایت کننده ای است.

۱- عَنْ الْمُفَضَّلِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) الْمُنْذِرُ، وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) الْهَادِي. (۱)

مفضل از جابر نقل کرده که امام باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند (عز وجل): «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه و آله) منذر هستند، و حضرت علی (علیه السلام) هادی می باشند.

۲- عَنِ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) الْمُنْذِرُ، وَ فِي كُلِّ زَمَانٍ مِّنَّا هَادِيًّا (هَادٍ) يَهْدِيهِمْ إِلَى مَا جَاءَ بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ ثُمَّ الْهُدَاهُ مِنْ بَعْدِ عَلِيٍّ (عليه السلام) ثُمَّ الْأَوْصِيَاءُ وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ. (۲)

برید عجلی از حضرت باقر (علیه السلام) نقل کرده که حضرت در مورد تفسیر آیه: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فرمودند: پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) منذر است و در هر زمانی یک هادی و راهنما از ما خانواده هست که آنها را به دستورات پیامبر (صلى الله عليه و آله) راهنمایی می کند، و

ص: ۳۹۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۲، ح ۱۷؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۰، ح ۴.

۲- إثبات الهداه، ج ۲، ص ۲۱۰، ح ۷۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳، ح ۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۹، ح ۱.

هادیان بعد از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) عبارتند از علی بن ابی طالب (علیه السلام) سپس جانشینان، یکی پس از دیگری.

۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) الْمُنْذِرُ وَبِعَلَى (عليه السلام) يَهْتَدِي الْمُهْتَدُونَ. (۱)

از عبد الله بن عطاء نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که حضرت در باره آیه: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) منذر هستند و هدایت یافتگان به وسیله علی (علیه السلام) هدایت می شوند.

۴- عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْقَصِيرِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) الْمُنْذِرُ وَبِعَلَى (عليه السلام) الْهَادِي، أَمَا وَاللَّهِ مَا ذَهَبَتْ مِنَّا وَمَا زَالَتْ فِينَا إِلَى السَّاعَةِ. (۲)

عبد الرحیم قصیر از حضرت باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، نقل کرده که حضرت فرمودند: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) منذر هستند و حضرت علی (علیه السلام) هادی هستند، به خدا قسم! این سمت از دست ما بیرون نشده است و همواره در میان ما خواهد بود تا روز قیامت.

ص: ۳۹۸

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۲، ح ۱۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۹، ح ۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۰۵، ح ۲۶۹.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۲۹، ح ۵۴۴۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۰، ح ۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۸۳، ح ۲۳؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۱۱۰، ح ۴۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۲، ح ۴؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۴۶، ح ۴.

۵- عَنْ الْأَعْمَشِ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَزِيدٍ اللَّهُ، قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): مَا نَزَلَتْ مِنَ الْقُرْآنِ آيَةٌ إِلَّا وَقَدْ عَلِمْتُ أَيْنَ نَزَلَتْ وَفِيمَنْ نَزَلَتْ وَفِي أَى شَيْءٍ نَزَلَتْ وَفِي سَبِيلٍ نَزَلَتْ أَوْ فِي جَبَلٍ نَزَلَتْ، قِيلَ: فَمَا نَزَلَ فِيكَ؟ فَقَالَ: لَوْ لَمَا أَنْتُمْ سَيَأْتِيُونَنِي مَا أَخْبَرْتُكُمْ نَزَلَتْ فِي الْآيَةِ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فَرَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) الْمُنْذِرُ، وَ أَنَا الْهَادِي إِلَى مَا جَاءَ بِهِ. (۱)

عباد بن عبد الله گفت: علی (علیه السلام) فرمودند: هیچ آیه ای از قرآن نازل نشده مگر اینکه می دانم کجا نازل شده، و در باره چه کسی نازل شده، و در چه موضوعی نازل شده، در دشت است یا کوه، گفته شد: درباره شما چه چیزی نازل شده است؟

حضرت فرمودند: اگر از من نمی پرسیدید به شما خبر نمی دادم، درباره من این آیه نازل شده است: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بیم دهنده است و من هدایت کننده به چیزی هستم که او آورده است.

۶- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) بِطَهْوَرٍ فَلَمَّا فَرَغَ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام) فَالْزَمَهَا يَدَهُ ثُمَّ قَالَ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ»، ثُمَّ ضَمَّ يَدَهُ إِلَى صِدْرِهِ، قَالَ: «وَلكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، ثُمَّ قَالَ: يَا عَلِيُّ! أَنْتَ أَصْلُ الدِّينِ، وَ مَنَارُ الْإِيمَانِ، وَ غَايَةُ الْهُدَى، وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، أَشْهَدُ لَكَ بِذَلِكَ. (۲)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که از امام باقر (علیه السلام) شنیدم که حضرت فرمودند: رسول

ص: ۳۹۹

-
- ۱- _ الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ)، ص ۲۷۶، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۵، ح ۵ و ج ۸۹، ص ۷۹، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۲۹، ح ۵۴۴۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۱۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۸۲، ح ۱۵.
 - ۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳، ح ۲ و ج ۳۵، ص ۴۰۰، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۳۰، ح ۵۴۵۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۰، ح ۸؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۰۵، ح ۲۷۰.

خدا(صلی الله علیه و آله)فرمودند تا «طهور» (آب برای آرایش) بیاورند و چون از آن فارغ شدند، دست حضرت علی(علیه السلام) را گرفتند و در دست خود نهادند.

سپس فرمودند: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ»، سپس دست خود را بر سینه علی(علیه السلام) نهادند و فرمودند: «وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، سپس فرمودند: ای علی! تو اصل دین و مناره ایمان هستی، و غایت هدایت و سرکرده سپیدرویان تابناک هستی، من گواه تو بر این مقام هستم.

۷_ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَيْدَقَةَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): فِينَا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام): أَنَا الْمُنْذِرُ وَأَنْتَ الْهَادِي، يَا عَلِيُّ! فَمِنَّا الْهَادِي وَالنَّجَاهُ وَالسَّعَادَةُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (۱)

حضرت امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) فرمودند: این آیه: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، درباره ما نازل شده است، پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله)فرمودند: من هشدار دهنده و ترساننده هستم و تو هادی و راهنما هستی، ای علی! پس مقام هدایت و نجات و سعادت مردم، تا روز قیامت، در میان خاندان ما خواهد بود.

۸_ عَنْ حَكَمِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسَدِيِّ قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) بِالطَّهْرِ، وَعِنْدَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) بِيَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام) بَعْدَ مَا تَطَهَّرَ، فَأَلْزَقَهَا بِصَدْرِهِ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ»، ثُمَّ رَدَّهَا إِلَى صَدْرِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: «وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، ثُمَّ قَالَ: إِنَّكَ مَنَارَةُ الْأَنَامِ، وَغَايَةُ الْهُدَى، وَأَمِيرُ الْقُرَاءِ، أَشْهَدُ عَلَى ذَلِكِ أَنَّكَ

ص: ۴۰۰

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۳۱، ح ۵۴۵۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۰۳، ح ۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۱۴.

حکم بن جبیر از ابو برزه اسلمی نقل می کند که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در حالی که علی بن ابی طالب (علیه السلام) نزدشان بودند، برای وضو، آب خواستند، وقتی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) وضو گرفتند، دست علی (علیه السلام) را گرفتند و آن را به سینه ی خویش گذاشتند و فرمودند: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ»، یعنی خودشان، سپس دستشان را بر روی سینه علی (علیه السلام) قرار دادند و فرمودند: «وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، سپس فرمودند: ای علی! همانا تو برای مردم نور هستی، و منتهای هدایت و امیر قاریان هستی، من گواهی می دهم بر اینکه تو اینچنین هستی.

ص: ۴۰۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۳۲، ح ۵۴۶۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۳۷؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۹۳، ح ۴۱۴.

«أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ ۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ»

آیا کسی که می داند آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده حق است، همانند کسی است که نابیناست؟! تنها صاحبان اندیشه متذکر می شوند.

۱- عَنْ أَبِي الْوُرْدِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ»، هُوَ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَالْمَأْعَمَى هُنَا هُوَ عَيْدُوهُ، وَأُولُوا الْأَلْبَابِ شَيْعَتُهُ الْمُؤَصِّفُونَ بِقَوْلِهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ يُوَفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ» (۱)، الْمَأْخُوذُ عَلَيْهِمْ فِي الذَّرِّ بَوْلَاتِيهِ وَ يَوْمِ الْغَدِيرِ (۲).

از ابو ورد نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره این سخن خداوند عز و جل: «أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ»، فرمودند: ایشان، امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (عليه السلام) هستند، و اعمی و کور در آیه، دشمن آن حضرت است، و اولو الالباب (خردمندان) شیعیان ایشان، هستند، که چنین توصیف شده اند: «الَّذِينَ يُوَفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ»، کسانی که به عهد و پیمان خدا وفادارند، و عهد و میثاقی که در عالم ذر، و در روز غدیر، راجع به ولایت حضرت علی (عليه السلام)، از آنها گرفته شد را، نمی شکنند.

ص: ۴۰۲

۱- ۱۳/۲۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۴۰۱، ح ۱۳۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۳۳.

۲_ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّما أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ»، قَالَ: عَلِيٌّ (عليه السلام)، «كَمَنْ هُوَ أَعْمَى»، قَالَ: الْأَوَّلُ. (۱)

از ابن عباس نقل است که درباره این فرموده خداوند: «أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّما أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ»، گفت: مقصود، حضرت علی (عليه السلام) هستند، «كَمَنْ هُوَ أَعْمَى»، گفت: مقصود، اولی است.

ص: ۴۰۳

۱_ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۶، ذیل ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۴۴، ح ۵۵۱۸؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۶۰.

«الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ»

آنها که به عهد الهی وفا می کنند، و پیمان را نمی شکنند.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام) قَالَ: إِنَّ رَحِمَ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ صَلِّ مَنْ وَصَلَنِي، وَاقْطَعْ مَنْ قَطَعَنِي، وَهِيَ تَجْرِي فِي كُلِّ رَحِمٍ. وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي آلِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام). (۱).

و ما عاهدهم عليه، و ما أخذ عليهم من الميثاق في الذّر من ولایه أمير المؤمنين و الأئمه (عليهم السلام) بعده، و هو قوله: «الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ لَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ» الآية، ثم ذكر أعداهم، فقال: «وَ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ»، (۲) یعنی فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، و هو الذي أخذ الله عليهم في الذّر، و أخذ عليهم رسول الله (عليهما السلام) بغدير خم ثم قال: «أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدَّارِ» (۳). (۴)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن امام موسی بن جعفر (عليهما السلام) فرمودند: همانا رحم آل محمد (عليهم السلام) به عرش الهی آویخته است، و می گوید:

ص: ۴۰۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۶۵، ح ۹ و ج ۷۱، ص ۸۹، ح ۳ و ص ۹۸، ح ۳۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۴۷، ح ۵۵۳۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۳۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۰۸، ح ۲۹؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۶۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص: ۴۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۹۵، ح ۸۹؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۵، ص ۲۳۶، ح ۱۸۱۰۴.

۲- ۱۳/۲۵.

۳- همان.

۴- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۴۶، ح ۵۵۲۹؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۶۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۳۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۹۳، ح ۸۰.

پروردگارا! با کسی که با من پیوند کند، پیوند کن، و از کسی که پیوند من را بگسلد پیوندت قطع نما، و این در هر رحمی جاری است.

این آیه در باره آل محمد (علیهم السلام) و عهد و میثاقی که برای آنان در عالم ذر گرفته است، نازل شده است، و میثاق آنان چنین بود که ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و امامان پس از ایشان را بپذیرند.

خداوند در این زمینه چنین می فرماید: «الَّذِينَ يَوْفُونَ بَعْدَ اللَّهِ وَ لَا يُنْقِضُونَ الْمِيثَاقَ»، سپس دشمنان اهل بیت را ذکر کرده، می فرماید: «وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ»، یعنی امیر المؤمنین (علیه السلام)، و او همان کسی است که خداوند از بندگانش در عالم ذر برای او پیمان گرفت، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هم در غدیر خم از مردم برای او عهد و پیمان گرفت. سپس می فرماید: «أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدَّارِ».

ص: ۴۰۵

«الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»

آنها کسانی هستند که ایمان آورده اند، و دلهایشان به یاد خدا مطمئن (و آرام) است آگاه باشید، تنها با یاد خدا دلها آرامش می یابد!

۱- فی تفسیر علی بن ابراهیم قمی، قوله: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ»، قَالَ: «الَّذِينَ آمَنُوا»، الشَّيْعَةُ، وَ «ذِكْرُ اللَّهِ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام)، ثُمَّ قَالَ: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ». (۱)

علی بن ابراهیم قمی در باره آیه: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ»، گفته است: «الَّذِينَ آمَنُوا»، شیعه هستند و «ذکر الله»، امیر المؤمنین و ائمه (علیهم السلام) هستند، سپس این آیه را خواند: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ».

۲- فَرَأَتْ قَال: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ عُبَيْدٍ مُعْنَعًا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): تَدْرِي فِيمَنْ نَزَلَتْ؟ قَالَ: اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَغْلَمَ، قَالَ: فِيمَنْ صِدَقَ بِي وَ آمَنَ بِي، وَ أَحَبَّكَ وَ عَتَرْتِكَ مِنْ بَعْدِكَ، وَ سَلَّمَ لَكَ الْأَمْرَ وَ الْأَئِمَّةَ مِنْ بَعْدِكَ. (۲)

فرا ت کوفه از قاسم بن عبید روایت کرده که حضرت صادق (علیه السلام) در باره آیه: «الَّذِينَ

ص: ۴۰۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۵، ح ۵۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۵۳، ح ۵۵۶۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۰؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۴۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۰۲، ح ۱۱۹.

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۳۱، ح ۷۹۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۷، ح ۳۶؛ تفسیر فرائد الکوفی، ص ۲۰۷، ح ۲۷۴.

آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا- بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»، فرمودند: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از علی بن ابی طالب(علیه السلام) پرسیدند: می دانی این آیه در باره چه کسی نازل شده؟

حضرت علی(علیه السلام) عرض کردند: خدا و پیامبرش داناترند! رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: در باره کسی است که مرا تصدیق کند و به من ایمان آورد، و ترا و عترت را بعد از تو دوست بدارد، و تسلیم تو و ائمه بعد از تو باشد.

۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»، أَ تَدْرِي مَنْ هُمْ يَا ابْنَ أُمِّ سَلِيمٍ؟ قُلْتُ: مَنْ هُمْ، يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! قَالَ: نَحْنُ أَهْلُ الْبَيْتِ وَ شِيعَتُنَا. (۱)

از انس بن مالک نقل است که گفت: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»، سپس به من فرمودند: ای پسر اُمّ سلیم! آیا می دانی اینها چه کسانی هستند؟ عرض کردم: ای رسول خدا! چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: ما اهل بیت هستیم، و شیعیان ما.

ص: ۴۰۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۴، ح ۴۷ و ج ۳۵، ص ۴۰۵، ذیل ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۵۳، ح ۵۵۶۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۳۹.

«الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَـآبٍ»

آنها که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، پاکیزه ترین (زندگی) نصیبشان است و بهترین سرانجامها!

۱- عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَنْ طُوبَى؟ قَالَ: شَجَرَةٌ أَضِلُّهَا فِي دَارِي وَفَرَعُهَا عَلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ سُئِلَ عَنْهَا مَرَّةً أُخْرَى، فَقَالَ: فِي دَارِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: إِنَّ دَارِي وَدَارَ عَلِيٍّ فِي الْجَنَّةِ بِمَكَانٍ وَاحِدٍ. (۱)

از حضرت موسی بن جعفر (صلی الله علیه و آله و سلم) از پدرشان، از اجدادشان (علیهم السلام) روایت است که فرمودند: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) راجع به معنی «طوبی» سؤال شد؟ حضرت فرمودند: درختی است که اصل آن در خانه من است و شاخه هایش در منزل اهل بهشت می باشد، بار دیگر از ایشان در این باره سؤال شد، فرمودند: اصل آن در خانه علی (علیه السلام) است، وقتی از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) درباره تفاوت این دو گفتار پرسیدند، فرمودند: منزل من و علی (علیه السلام) در بهشت در یکجا می باشد.

ص: ۴۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۸۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۵۶، ح ۵۵۷۴؛ تأویل الآیات، ص ۲۴۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۰؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۵۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۰۶، ح ۱۳۷؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۹۶، ح ۴۱۷؛ مجمع البیان، ج ۶، ص ۴۴۸؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۳۴.

۲_ عَنْ أَبِي بصيرٍ، قَالَ: قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام): طُوبَى لِمَنْ تَمَسَّكَ بِأَمْرِنَا فِي غَيْبِهِ قَائِمِنَا، فَلَمْ يَزُغْ قَلْبُهُ بَعْدَ الْهَدَايَةِ، فَقُلْتُ لَهُ: جُعِلَتْ فِدَاكَ! وَ مَا طُوبَى؟

قَالَ: شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ، أَصْلُهَا فِي دَارِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ لَيْسَ مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَ فِي دَارِهِ غُصْنٌ مِنْ أَغْصَانِهَا، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «طُوبَى لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ» (۱).

از ابو بصير نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: خوشا به حال کسی که در غیبت قائم ما به امر ما تمسک جوید و قلبش پس از هدایت منحرف نشود، عرض کردم: فدای شما شوم! طوبی چیست؟

حضرت فرمودند: درختی در بهشت است که ریشه آن در سرای علی بن ابی طالب (عليه السلام) است و هیچ مؤمنی نیست جز آنکه شاخه ای از شاخه های آن درخت در سرای اوست، و آن همان فرمایش خدای تعالی است که فرمود: «طوبی لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ».

۳_ عَنْ بِلَالِ بْنِ حَمَّامَةَ قَالَ: طَلَعَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) ذَاتَ يَوْمٍ، وَ وَجْهُهُ مُشْرِقٌ كَدَارِهِ الْقَمَرِ، فَقَامَ إِلَيْهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا هَذَا النُّورُ؟

قَالَ: بِشَارَةٌ أَتَيْنِي مِنْ رَبِّي فِي أَخِي وَ ابْنِ عَمِّي وَ ابْنَتِي، وَ أَنَّ اللَّهَ زَوَّجَ عَلِيًّا مِنْ فَاطِمَةَ، وَ أَمَرَ رِضْوَانَ خَازِنَ الْجَنَانِ، فَهَزَّ شَجَرَةَ طُوبَى، فَحَمَلَتْ رِقَاعًا يَعْنِي صِكَكَاً بَعْدَ مُجَبِّي أَهْلِ بَيْتِي، وَ أَنْشَأَ مِنْ تَحْتِهَا مَلَائِكَةً مِنْ نُورٍ، وَ دَفَعَ إِلَيَّ كُلَّ مَلَكٍ صِكَكَاً.

فَإِذَا اسْتَوَتْ الْقِيَامَةُ بِأَهْلِهَا، نَادَتِ الْمَلَائِكَةُ فِي الْخَلَائِقِ، فَلَا يَنْقُى مُحِبُّ لَأَهْلِ الْبَيْتِ إِلَّا دَفَعَتْ إِلَيْهِ صِكَكَاً فِيهِ فَكَأَكُهُ مِنَ النَّارِ بِأَخِي وَ ابْنِ عَمِّي وَ ابْنَتِي فَكَأَكِ رِقَابِ رِجَالٍ وَ

ص: ۴۰۹

۱- بحار الأنوار، ج ۵۲، ص ۱۲۳، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۵۴، ح ۵۵۶۶؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۵۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۵۸، ح ۵۵؛ معانی الأخبار، ص ۱۱۲، ح ۱.

از بلال بن حمامه نقل است که گفت: روزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بر ما ظاهر شدند در حالی که صورت مبارکشان مانند قرص ماه می درخشید، آنگاه عبد الرحمن بن عوف از جای برخاست و عرض کرد: ای رسول خدا! این چه نوری است که در صورت مبارک شما می درخشد؟

حضرت فرمودند: (این نور از) بشارتی است که پروردگارم درباره برادر و پسر عمویم و دخترم به من عنایت فرموده، همانا خداوند تعالی تزویج فرمود علی را به فاطمه، و امر کرد به رضوان، خزانه دار بهشت، که (به میمنت این ازدواج) درخت «طوبی» را تکان دهد، و آن درخت باردار شد به برگه هایی، (که آن برگه ها) به تعداد محبت اهل بیت من است، و از زیر آن درخت، فرشتگانی را از نور آفرید و به هر فرشته یکی از آن برگه ها را مرحمت فرمود.

پس چون روز قیامت فرا رسد، این فرشتگان در بین خلائق ندا کنند: ای محبت علی بن ابی طالب (علیه السلام)! پیش آید و امانت های خود را بگیرد.

آنگاه احدی از دوستان ما اهل بیت باقی نمی ماند مگر آن که ملائکه یکی از آن برگه های درخت طوبی را به او می دهند، که در آن، (حکم) آزادی اوست از آتش جهنم، و این برگه آزادی برای هر زن و مردی از محبت اهل بیت است که به عوض محبت علی بن ابی طالب (علیه السلام) و دخترم فاطمه (سلام الله علیها) و فرزندان آنهاست.

ص: ۴۱۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۱۷، ح ۹۶ و ج ۴۳، ص ۱۲۳، ذیل ح ۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۵۹، ح ۵۵۸۸؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۵۲؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه؟ عهم؟، ص ۱۶۶، منقبت ۹۸.

«وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ۖ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»

و آنها که کافر شدند می گویند: «تو پیامبر نیستی!» بگو: «کافی است که خداوند، و کسی که علم کتاب (و آگاهی بر قرآن) نزد اوست، میان من و شما گواه باشند!»

۱- عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) «قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، قَالَ: إِيَّاَنَا عَنِّي وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) أَوْلُنَا وَ أَفْضَلُنَا وَ خَيْرُنَا بَعْدَ النَّبِيِّ (عليهما السلام). (۱)

از برید بن معاویه نقل است که گفت: به امام باقر (علیه السلام) عرض کردم: مقصود از آیه: «قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، چیست؟ حضرت فرمودند: فقط ما را قصد کرده، و حضرت علی (علیه السلام) اول و افضل و بهترین ما، بعد از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) هستند.

۲- فِي تَفْسِيرِ الْقَمِي، أَبِي عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ أَذِيْنَه، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: «الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ» هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ سُئِلَ عَنْ «الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ

ص: ۴۱۱

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۹۱، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۷۵، ح ۵۶۵۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۲۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۸۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۲۱، ح ۲۰۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۲۹، ح ۶.

مِنْ الْكِتَابِ»، أَعْلَمُ أَمْ «الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»؟

فَقَالَ: مَا كَانَ عِلْمُ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ عِنْدَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ إِلَّا بِقَدْرِ مَا تَأْخُذُ الْبُعُوضُ بِجَنَاحِهَا مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ وَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): أَلَا إِنَّ الْعِلْمَ الَّذِي هَبَطَ بِهِ آدَمُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ، وَ جَمِيعَ مَا فَضَّلَتْ بِهِ النَّبِيُّونَ، إِلَى خَاتَمِ النَّبِيِّينَ فِي عِزِّهِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ. (١)

علی بن ابراهیم از پدرش، از ابن ابی عمیر، از عمر بن اذینه، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) نقل کرده است که حضرت فرمودند: آن کسی که علم کتاب نزد اوست، امیر مؤمنان (علیه السلام) هستند، از ایشان سؤال شد چه کسی دانایتر است، کسی که بخشی از علم کتاب نزد اوست، یا کسی که همه علم کتاب نزد اوست؟

حضرت فرمودند: دانش کسی که بخشی از علم کتاب را دارد، نسبت به کسی که همه علم کتاب را می داند، چونان پشه ای است که با بال های خود از آب دریا برگیرد، و امیر مؤمنان (علیه السلام) فرمودند: بدانید دانشی که آدم (علیه السلام) با خود از آسمان به زمین آورد و همه علمی که پیامبران از آغاز تا خاتم الانبیا (صلی الله علیه و آله) به آن فضیلت داده شده اند، همگی در عترت (اهل بیت) خاتم الانبیا (صلی الله علیه و آله) وجود دارد.

۳- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ حَيْلٌ ثَنَاءُؤُهُ: «قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ»، (٢) قَالَ: ذَاكَ وَصِي أَخِي سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ (عليهما السلام)،

ص: ۴۱۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۶۰، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۷۳، ح ۵۶۵۴؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۷؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۶۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۲۳، ح ۲۰۹.

۲- ۲۷/۴۰.

فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، قَالَ: ذَاكَ أَخِي عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (١)

از ابو سعید خدری، نقل است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره آیه: «قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از این آیه، وصی برادرم، سلیمان فرزند داود (صلی الله علیه و آله) است.

عرض کردم: ای رسول خدا! پس آیه شریفه: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، راجع به کیست؟ حضرت فرمودند: کسی که تمام علم کتاب نزد اوست، برادرم علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

٤- عَنْ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: كُنْتُ عِنْدَهُ فَذَكَرُوا سُلَيْمَانَ، وَمَا أُعْطِيَ مِنَ الْعِلْمِ، وَمَا أُوتِيَ مِنَ الْمُلْكِ، فَقَالَ لِي: وَمَا أُعْطِيَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، إِنَّمَا كَانَ عِنْدَهُ حَرْفٌ وَاحِدٌ مِنَ الْأَسْمِ الْأَعْظَمِ، وَصَاحِبُكُمْ الَّذِي قَالَ اللَّهُ: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، وَكَانَ وَاللَّهِ! عِنْدَ عَلِيٍّ (عليه السلام) عِلْمُ الْكِتَابِ، فَقُلْتُ: صَدَقْتَ وَاللَّهِ! جُعِلْتُ فِدَاكَ. (٢)

از عبد الله بن بکیر نقل است که گفت: من در حضور حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) بودم، که شخصی راجع به حضرت سلیمان نبی (علیه السلام) و دانش و قدرتی که خداوند به او عطا فرموده بود، سخن به میان آورد، امام (علیه السلام) به من فرمودند: به سلیمان بن داود چه

ص: ۴۱۳

۱- _ الأُمَالِي (شيخ صدوق)، ص ۵۶۴، مجلس ۸۳، ح ۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۹، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۷۵، ح ۵۶۵۱؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۸۸، ح ۳۲.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۷۰، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۷۴، ح ۵۶۴۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۱۲، ح ۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۲۴، ح ۲۲۰.

چیزی عطا شد؟ وی تنها حرفی از حروف اسم اعظم پروردگار را می دانست، اما امام شما که خداوند درباره اش فرموده است: «قُلْ كَفَى بِاللّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، به خداوند قسم! علی (علیه السلام) بودند که تمام علم کتاب را می دانستند، من عرض کردم: فدایتان شوم! به خدا سوگند! راست فرمودید.

۵- عَنْ فَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «قُلْ كَفَى بِاللّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) إِنَّهُ عَالِمٌ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدَ النَّبِيِّ (عليهما السلام). (۱)

فضیل بن یسار از امام باقر (علیه السلام) روایت کرده است که در توضیح آیه: «قُلْ كَفَى بِاللّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، فرمودند: این آیه درباره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده است، که ایشان بعد از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) عالم این امت هستند.

۶- رَوَى أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيّاً (عليه السلام) كَانَ جَالِساً فِي الْمَسْجِدِ، إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلَانِ فَاخْتَصِمَا إِلَيْهِ، وَ كَانَ أَحَدُهُمَا مِنَ الْخَوَارِجِ، فَتَوَجَّهَ الْحُكْمُ إِلَى الْخَارِجِيِّ، فَحَكَّمَ عَلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام).

فَقَالَ لَهُ الْخَارِجِيُّ: وَاللَّهِ! مَا حَكَمْتَ بِالسَّوِيَّةِ، وَ لَا عَدَلْتَ فِي الْقَضِيَّةِ، وَ مَا قَضَيْتُكَ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى بِمَرْضِيَّةٍ.

ص: ۴۱۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۳۲، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۷۵، ح ۵۶۴۹ و ص ۲۷۶، ح ۵۶۵۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۱۸؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۲۱، ح ۷۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۸۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۲۳، ح ۲۱۴.

فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): وَ أَوْمَأَ إِلَيْهِ، اخْسَأْ عَدُوَّ اللَّهِ! فَاسْتَحَالَ كَلْبًا أَسْوَدَ.

فَقَالَ: مَنْ حَضَرَهُ فَوَّ اللَّهُ! لَقَدْ رَأَيْنَا ثِيَابَهُ تَطَايُرُ عَنْهُ فِي الْهَوَاءِ، وَ جَعَلَ يَبْضِي بَصُ لَأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ دَمَعَتْ عَيْنَاهُ فِي وَجْهِهِ.

وَ رَأَيْنَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ قَدْ رَقَّ فَلَحَظَ السَّمَاءَ وَ حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِكَلَامٍ لَمْ نَسْمَعْهُ فَوَّ اللَّهُ! لَقَدْ رَأَيْنَاهُ وَ قَدْ عَادَ إِلَى حَالِ الْإِنْسَانِيَةِ، وَ تَرَا جَعَتْ ثِيَابُهُ مِنَ الْهَوَاءِ حَتَّى سَقَطَتْ عَلَى كَتِفَيْهِ، فَرَأَيْنَاهُ وَ قَدْ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ وَ أَنَّ رِجْلَيْهِ لَتَضْطَرِبَانِ.

فَبَهْتُنَا نَنْظُرُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ لَنَا: مَا لَكُمْ تَنْظُرُونَ وَ تَعْجَبُونَ؟

فَقُلْنَا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! كَيْفَ لِمَا نَتَعَجَّبُ وَ قَدْ صَيَّغْتَ مَا صَيَّغْتَ، فَقَالَ: أَمَّا تَعْلَمُونَ أَنَّ أَصْفَ بْنَ بَرْخِيَا، وَصِيَّ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ (صلى الله عليه و آله) قَدْ صَنَعَ مَا هُوَ قَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ فَقَصَّ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ قِصَّتَهُ، حَيْثُ يَقُولُ: «أَيْكُمْ يَا بُنَيَّ بِعَرَشَهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ»، «قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَ إِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِي أَمِينٌ»، قَالَ الَّذِي عَنْدهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَ أَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ»، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. (١)

فَأَيُّمَا أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ نَبِيِّكُمْ أَمْ سُلَيْمَانُ (عليه السلام) فَقَالُوا: بَلْ نَبِينَا أَكْرَمُ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! قَالَ: فَوَصِيَّ نَبِيِّكُمْ أَكْرَمُ مِنْ وَصِيَّ سُلَيْمَانَ، وَ إِنَّمَا كَانَ عِنْدَ وَصِيَّ سُلَيْمَانَ مِنْ اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ حَرْفٌ وَاحِدٌ، فَسَأَلَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ، فَخَسَفَ لَهُ الْأَرْضُ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ سَرِيرِ بَلْقَيْسَ، فَتَنَاوَلَهُ فِي أَقْلٍ مِنْ طَرْفِ الْعَيْنِ.

وَ عِنْدَنَا مِنْ اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ اثْنَانِ وَ سَبْعُونَ حَرْفًا، وَ حَرْفٌ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى اسْتَأْثَرَ بِهِ دُونَ خَلْقِهِ.

ص: ٤١٥

فَقَالُوا لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! فَإِذَا كَانَ هَذَا عِنْدَكَ فَمَا حَاجَتُكَ إِلَى الْأَنْصَارِ فِي قِتَالِ مُعَاوِيَةَ وَغَيْرِهِ وَاسْتَغْفَارِكَ النَّاسَ إِلَى حَرْبِهِ ثَانِيَةً؟

فَقَالَ: «يَلْ عِبَادُ مُكَرَّمُونَ»، «لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ»^(۱) إِنَّمَا أَدْعُو هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ إِلَى قِتَالِهِ، لِيُثْبِتَ الْحُجَّةَ وَكَمَالَ الْمِحْنَةِ، وَلَوْ أُذِنَ لِي فِي إِهْلَاكِهِ لَمَّا تَأَخَّرَ لَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَمْتَحِنُ خَلْقَهُ بِمَا شَاءَ، قَالُوا: فَهَؤُؤْنَا مِنْ حَوْلِهِ وَنَحْنُ نُعْظِمُ مَا أَتَى بِهِ (عليه السلام).^(۲)

روایت شده که روزی حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در مسجد نشسته بودند، ناگهان دو نفر که با هم مشاجره می کردند داخل شدند، و یکی از آنها از خوارج بود، پس حکم بر علیه مردی که از خوارج بود قرار گرفت، و حضرت بر علیه او حکم کردند، پس آن مرد گفت: به خدا سوگند! به مساوات حکم نکردی، و عدل را در این موضوع به کار نبستی، و در نزد خداوند در این باره برای خشنودی او قضاوت نکردی.

ناگهان حضرت به او فرمودند: دور شو، ای دشمن خدا! پس او به صورت سگ شد، پس آنها که حاضر بودند گفتند: به خدا سوگند! دیدیم که لباس آن مرد به هوا پرتاب شد، پس آن سگ برای حضرت اظهار عجز می نمود و دم تکان می داد و اشکهای آن سگ بر صورتش جاری شد، پس دیدم که حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) بر او ترحم کردند و سر به سوی آسمان بلند کردند و لبهایشان را حرکت دادند و کلامی فرمودند که ما نشنیدیم.

پس به خدا سوگند! دیدم که آن سگ به حالت انسانی خودش باز گشت و لباسش از هوا باز گشت و بر کتفش افتاد و از مسجد خارج شد درحالی کهپاهایش می لرزید.

ص: ۴۱۶

۱- ۲۷_۲۶/۲۱.

۲- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۱۹، ح ۸۰۲۳؛ خصائص الأئمة (علیهم السلام) (خصائص أمير المؤمنين (علیه السلام))، ص ۴۶؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۱، ص ۳۰۸، ح ۱۹۳.

پس ما بهت زده به حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) نگاه می کردیم، حضرت فرمودند: چه شده است شما را که این گونه نگاه می کنید و متعجب هستید؟

پس ما گفتیم: ای امیرالمؤمنین! چطور تعجب نکنیم، در حالی که این کار را از شما دیدیم.

حضرت فرمودند: آیا می دانید همانا آصف بن برخیا، وصی سلیمان بن داود (صلی الله علیه و آله) کاری کرد شبیه این کار و خداوند جلّ اسمه قصّه آن را بیان می کند، پس کدام یک نزد خداوند گرامی ترند، پیامبر شما یا سلیمان؟

گفتیم: بلکه نبیّ ما گرامی تر هستند، ای امیرالمؤمنین!

پس حضرت فرمودند: پس وصیّ نبیّ شما گرامی تر است از وصیّ سلیمان است، همانا نزد وصیّ سلیمان از اسم اعظم خداوند یک حرف بود، پس سؤال کرد از خدای جلّ اسمه پس ما بین او و تخت بلقیس، زمین برای او شکافته شد، پس آن تخت را در کمتر از چشم به هم زدن آورد.

ولی نزد ما، از اسم اعظم خداوند هفتاد و دو حرف است، و حرفی نزد خداوند از خلش پنهان شده است.

گفتیم: ای امیرالمؤمنین! پس حالا که این علم نزد شما است، پس چه حاجتی برای یاری در جنگ با معاویه و غیر او دارید، تا مردم دوباره به سوی جنگ آیند؟

حضرت فرمودند: همانا خواندم این مردم را برای جنگ با او تا حجت ثابت شود و امتحان کامل گردد، و اگر اذن در هلاک او بود من در این کار تأخیر نمی کردم، ولی خدای تعالی آزمایش می کند مخلوقاتش را به آنچه می خواهد پس ما از نزد آن حضرت پراکنده شدیم، و بزرگ می داشتیم آنچه را که به ایشان عطا شده بود.

۷- عَيْنُ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، عَيْنُ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: سَجِئَتُهُ يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَمِنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، قَالَ: الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ، هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) شنیدم که در باره این آیه: «وَمِنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، فرمودند: آن شخصیتی که تمام علم کتاب نزد ایشان است، حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام) هستند.

ص: ۴۱۸

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۷۴، ح ۵۶۴۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۲۴، ح ۲۱۸.

«مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ۖ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَا يَقْعِدُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ»

اعمال کسانی که به پروردگارشان کافر شدند، همچون خاکستری است در برابر تندباد در یک روز طوفانی! آنها توانایی ندارند کمترین چیزی از آنچه را انجام داده اند، به دست آورند و این همان گمراهی دور و دراز است!

۱- قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ فِي تَفْسِيرِهِ: وَقَوْلُهُ: «مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ»، قَالَ: مَنْ لَمْ يَقَرَّ بَوْلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بَطَلَ عَمَلُهُ، مَثَلُ الرَّمَادِ الَّذِي تَجِيءُ الرِّيحُ فَتَحْمِلُهُ. (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش، در باره این آیه: «مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ»، گفته است: هر کس اقرار به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) نداشته باشد، عملش باطل است، مانند خاکستری که بادی بر آن بوزد، و آن را از بین ببرد.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ: كُلُّ مَنْ دَانَ اللَّهُ بِعِبَادَةٍ

ص: ۴۱۹

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۱۷، ح ۹۶ و ج ۲۷، ص ۱۶۶ و ج ۳۶، ص ۷۹، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۹۴، ح ۵۷۰۳؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۶۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۳۳، ح ۴۵.

يَجْهَدُ فِيهَا نَفْسَهُ، وَلَمَّا إِمَامَ لَهُ مِنَ اللَّهِ، فَسِعِيهِ غَيْرُ مَقْبُولٍ، وَهُوَ ضَالٌّ مُتَحِيرٌ، وَاللَّهُ شَانِيٌّ لِأَعْمَالِهِ، وَمَثَلُهُ كَمَثَلِ شَاهٍ ضَلَّتْ عَنْ رَاعِيهَا وَقَطِيعِهَا، فَهَجَمَتْ ذَاهِبَةً وَجَائِيَةً يَوْمَهَا، فَلَمَّا جَنَّهَا اللَّيْلُ بَصُرَتْ بِقَطِيعٍ مَعَ غَيْرِ رَاعِيهَا، فَحَنَّتْ إِلَيْهَا وَاعْتَرَتْ بِهَا، فَبَاتَتْ مَعَهَا فِي رَبْضِ تَيْهَا، فَلَمَّا أَنْ سَاقَ الرَّاعِي قَطِيعَهُ، أَنْكَرَتْ رَاعِيَهَا وَقَطِيعَهَا، فَهَجَمَتْ مُتَحِيرَةً تَطْلُبُ رَاعِيَهَا وَقَطِيعَهَا، فَبَصُرَتْ بِغَنَمٍ مَعَ رَاعِيهَا، فَحَنَّتْ إِلَيْهَا وَاعْتَرَتْ بِهَا، فَصَاحَ بِهَا الرَّاعِي الْحَقِي بِرَاعِيكَ وَقَطِيعُكَ، فَإِنَّكَ تَائِهَةٌ مُتَحِيرَةٌ عَنْ رَاعِيكَ وَقَطِيعِكَ، فَهَجَمَتْ دَعْرَةً مُتَحِيرَةً نَادَّةً، لَا رَاعِيَ لَهَا يَزِيدُهَا إِلَى مَرْعَاهَا أَوْ يُرُدُّهَا، فَبَيْنَا هِيَ كَذَلِكَ إِذَا اغْتَنَمَ الذُّبُّ ضَيْعَتَهَا فَأَكَلَهَا.

وَكَذَلِكَ وَاللَّهِ! يَا مُحَمَّدُ! مَنْ أَضَيَّحَ مِنْ هَذِهِ الْأَمَّةِ لَا إِمَامَ لَهُ مِنَ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ، ظَاهِرًا عَادِلًا أَضَيَّحَ ضَالًّا تَائِهًا، وَإِنْ مَاتَ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ، مَيَاتٌ مَيْتَةٌ كُفْرٌ وَنِفَاقٌ، وَاعْلَمْ يَا مُحَمَّدُ! إِنَّ أَيْمَةَ الْجَوْرِ وَأَتْبَاعَهُمُ السَّلامِ لَمَعُزُولُونَ عَنْ دِينِ اللَّهِ، قَدْ ضَلُّوا وَأَضَلُّوا فَأَعْمِ اللَّهُمَّ الَّتِي يَعْمَلُونَهَا، «كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكُ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ» (١).

از محمد بن مسلم نقل است که گفت: از امام محمد باقر (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: هر کس که با عبادت خدای عز و جل سخت خود را به زحمت افکند، ولی هیچ امامی از طرف خداوند نداشته باشد، کوشش او پذیرفته نیست، او گمراه و سرگردان است و خداوند از او بیزاری می جوید.

چنین شخصی مانند گوسفندی است که چوپان و گله خود را گم کرده باشد، و

ص: ۴۲۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۸۶، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۹۴، ح ۵۷۰۴؛ الغیبه (نعمانی)، ص ۱۲۸، ح ۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۷۵، ح ۲؛ المحاسن، ج ۱، ص ۹۲، ح ۴۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۲۱۴، ح ۲؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۱۸، ح ۵۸۰.

تمام روز را سر در گم و بدون هدف می گذرانند و به این سو و آن سو می رود، و چون شب همه جا را فرا می گیرد، از دور گله ای را با چوپانش می بیند، بسوی آنها می شتابد و فریب می خورد و شب را در خوابگاه آنها به سر می برد، و چون بامداد چوپان گله خود را برای چرا به صحرا می برد، آن گوسفند گمشده نه چوپان را می شناسد و نه گله را، و حیران و سرگردان می دود به دنبال چوپان و گله خودش، باز گله گوسفندی را با چوپانش می بیند و بدان دل می دهد و فریب می خورد، ولی ناگهان چوپان بر سر او فریاد می زند که: به دنبال چوپان و گله خود برو! تو از چوپان و گله ات گم شده ای و سرگردانی، و او هراسان، سرگردان، می دود و چوپانی ندارد که او را به چراگاه خود راهنمایی کند و برگرداند، در این میان که او سرگردان و حیران است، گرگ از تنهای او استفاده می کند و او را می درد.

ای محمد! به خداوند سوگند! این چنین است حال کسی که از بین این امت باشد، و امامی که از سوی خداوند عز و جل منصوب شده باشد و حق را از باطل متمایز کند و عدالت بیاورد، نداشته باشد، چنین کسی گم کرده راه و سرگردان است، و اگر در این حالت بمیرد، در حال کفر و نفاق مرده است.

ای محمد! بدان که پیشوایان جور و پیروانشان از دین خدا سخت به دور هستند، آنان گمراهند و گمراه کننده. اعمال آنان مثل خاکستری است که باد سخت در یک روز طوفانی به آن می وزد و آنان نمی توانند از آنچه کسب کرده اند بهره ای ببرند، این همان گمراهی آشکار و عمیق است.

«الَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ»

آیا ندیدی چگونه خداوند «کلمه طیبه» را به درخت پاکیزه ای تشبیه کرده که ریشه آن (در زمین) ثابت، و شاخه آن در آسمان است؟!

۱- عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ»، قَالَ: فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَصْلُهَا، وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَرْعُهَا، وَ الْمَائِمَةُ مِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا أَغْصَانُهَا، وَ عِلْمُ الْأَئِمَّةِ ثَمَرَتُهَا، وَ شَيْعَتُهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَ رَقَّتْهَا، هَلْ فِيهَا فَضْلٌ؟ قَالَ: قُلْتُ: لِمَا، وَ اللَّهُ! قَالَ: وَ اللَّهُ! إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَوْلَدُ فُتُورَقُ وَ رَقَّةً فِيهَا، وَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَمُوتُ فَتَشْقُطُ وَ رَقَّةً مِنْهَا. (۱)

از عمرو بن حرث نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره آیه: «كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ»، پرسیدم، پس ایشان فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) اصل و ریشه آن درخت است، و امیر مؤمنان (عليه السلام) تنه آن است و امامان از نسل علی (عليه السلام) شاخه های آن، و دانش امامان (عليهم السلام) میوه های آن، و شیعیان مؤمن برگ های آن، هستند. آیا در این درخت، زیادتى هست؟

عرض کردم: نه، به خدا! حضرت فرمودند: به خدا سوگند! که هرگاه مؤمنی به دنیا بیاید، برگی از آن درخت می روید، و چون بمیرد، برگی از آن می افتد.

ص: ۴۲۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۲، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۹۶، ح ۵۷۱۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۸۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۸، ح ۸۰؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۰۲، ح ۸۰.

۲_ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «كَشَجَرِهِ طَيِّبِهِ أَضِلُّهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا»، فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَنَا أَضِلُّهَا، وَ عَلَى فَرْعِهَا، وَ اللَّائِمَةُ أَغْصَانُهَا، وَ عَلِمْنَا ثَمَرَهَا، وَ شَيَعَتُنَا وَرَقُهَا، يَا أَبَا حَمْزَةَ! هَلْ تَرَى فِيهَا فَضْلًا؟

قَالَ: قُلْتُ: لِمَا، وَ اللَّهُ! لِمَا أَرَى فِيهَا، قَالَ: فَقَالَ: يَا أَبَا حَمْزَةَ! وَ اللَّهُ! إِنَّ الْمَوْلُودَ يُولَدُ مِنْ شَيْعَتِنَا فَتَوَرَّقَ وَرَقَهُ مِنْهَا، وَ يَمُوتُ فَتَشَقُّطُ وَرَقَهُ مِنْهَا. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) درباره آیه: «كَشَجَرِهِ طَيِّبِهِ أَضِلُّهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا»، پرسیدم و ایشان فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) فرمودند: من اصل و ریشه آن درخت هستم، و علی (عليه السلام) تنه آن، و امامان (عليهم السلام) شاخه های آن، و دانش ما میوه آن، و شیعیان ما برگ های آن، هستند. ای ابو حمزه! آیا در این درخت زیادتی می بینی؟ گفتم: خیر، به خدا سوگند! که زیادتی در آن نمی بینم، حضرت فرمودند: ای ابو حمزه! به خدا قسم! هر نوزاد مؤمنی که به دنیا می آید، برگی به آن درخت افزوده می شود و چون بمیرد، برگی از آن می افتد.

ص: ۴۲۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۳۸، ح ۳ و ج ۶۵، ص ۴۲، ذیل ح ۸۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۹۷، ح ۵۷۱۱؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۵۸، ح ۱.

«يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ ۖ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ»

خداوند کسانی را که ایمان آوردند، به خاطر گفتار و اعتقاد ثابتشان، استوار می دارد، هم در این جهان، و هم در سرای دیگر! و ستمگران را گمراه می سازد، خداوند هر کار را بخواهد انجام می دهد!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أُخْرِجَ مِنْ بَيْتِهِ شَيْعَتُهُ الْمَلَائِكَةُ إِلَى قَبْرِهِ، يَزْدَحْمُونَ عَلَيْهِ، حَتَّى إِذَا انْتَهَى بِهِ إِلَى قَبْرِهِ، قَالَتْ لَهُ الْأَرْضُ: مَرْحَبًا بِكَ! وَ أَهْلًا! أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ يَمْشِيَ عَلَى مِثْلِكَ، لَتَرَيْنَ مَا أَضْيَعُ بِكَ، فَيُوسَّعُ لَهُ مَدَدَ بَصِيرِهِ، وَ يَدْخُلُ عَلَيْهِ فِي قَبْرِهِ مَلَكَا الْقَبْرِ وَ هُمَا قَعِيدَا الْقَبْرِ مُنْكَرٌ وَ نَكِيرٌ، فَيَلْقِيَانِ فِيهِ الرُّوحَ إِلَى حَقْوِيهِ، فَيَقْعِدَانِهِ وَ يَسْأَلَانِهِ فَيَقُولَانِ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: اللَّهُ، فَيَقُولَانِ: مَا دِينُكَ؟ فَيَقُولُ: الْإِسْلَامُ، فَيَقُولَانِ: مَنْ نَبِيِّكَ؟ فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَيَقُولَانِ: وَ مَنْ إِمَامُكَ؟ فَيَقُولُ: فُلَانٌ، قَالَ: فَيَنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ صِدَقَ عَبْدِي، أَفْرُسُوا لَهُ فِي قَبْرِهِ مِنَ الْجَنَّةِ، وَ افْتَحُوا لَهُ فِي قَبْرِهِ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَ أَلْبَسُوهُ مِنْ ثِيَابِ الْجَنَّةِ، حَتَّى يَأْتِيَنَا، وَ مَا عِنْدَنَا خَيْرٌ لَهُ، ثُمَّ يَقَالُ لَهُ: نَمْ نَوْمَهُ الْعُرُوسِ، نَمْ نَوْمَهُ لَا حُلْمَ فِيهَا.

قَالَ: وَ إِنْ كَانَ كَافِرًا، خَرَجَتِ الْمَلَائِكَةُ تُشَيِّعُهُ إِلَى قَبْرِهِ، يَلْعَنُونَهُ حَتَّى إِذَا انْتَهَى إِلَى قَبْرِهِ، قَالَتْ لَهُ الْأَرْضُ: لَا مَرْحَبًا بِكَ! وَ لَا أَهْلًا! أَمَّا وَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ أُبْغِضُ أَنْ يَمْشِيَ عَلَى مِثْلِكَ، لَمَّا جَرَمَ لَتَرَيْنَ مَا أَضْيَعُ بِكَ الْيَوْمَ، فَتَضَيِّقُ عَلَيْهِ حَتَّى تَلْتَقِيَ جَوَانِحُهُ، قَالَ: ثُمَّ يَدْخُلُ عَلَيْهِ مَلَكَا الْقَبْرِ وَ هُمَا قَعِيدَا الْقَبْرِ مُنْكَرٌ وَ نَكِيرٌ.

قَالَ أَبُو بَصِيرٍ: جُعِلَتْ فِدَاكَ! يَدْخُلَانِ عَلَى الْمُؤْمِنِ وَالْكَافِرِ فِي صُورِهِ وَاحِدَةٍ؟

فَقَالَ: لَا، قَالَ: فَيَقْعَدَانِهِ وَيَلْقِيَانِ فِيهِ الرُّوحَ إِلَى حَقْوِيهِ، يَقُولَانِ لَهُ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَتَلَجَّلُجُ، وَيَقُولُ: قَدْ سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ، يَقُولَانِ لَهُ: لِمَا دَرَيْتَ، وَيَقُولَانِ لَهُ: مَا دِينُكَ؟ فَيَتَلَجَّلُجُ، يَقُولَانِ لَهُ: لَا دَرَيْتَ، وَيَقُولَانِ لَهُ: مَنْ نَبِيِّكَ؟ فَيَقُولُ: قَدْ سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ، يَقُولَانِ لَهُ: لِمَا دَرَيْتَ، وَيَسْأَلُ مِنْ إِمَامٍ زَمَانِهِ، قَالَ: فَيَنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ كَذَبَ عَبْدِي، افْرُشُوا لَهُ فِي قَبْرِهِ مِنَ النَّارِ وَالْبُسُوهِ مِنْ ثِيَابِ النَّارِ وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ، حَتَّى يَأْتِيَنَا وَمَا عِنْدَنَا شَرٌّ لَهُ، فَيَضْرِبَانِهِ بِمِرْزَبِهِ ثَلَاثَ ضَرْبَاتٍ لَيْسَ مِنْهَا ضَرْبَةٌ، إِلَّا يَنْطَايِرُ قَبْرُهُ نَارًا، لَوْ ضُرِبَ بِتِلْكَ الْمِرْزَبَةِ جِبَالُ تِهَامَةَ لَكَانَتْ رَمِيمًا.

وَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): وَيَسْلُطُ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي قَبْرِهِ الْحَيَاتِ، تَنْهَشُهُ نَهَشًا، وَالشَّيْطَانُ يُغْمُهُ غَمًّا، قَالَ: وَيَسْمَعُ عَذَابَهُ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ إِلَّا الْجِنَّ وَالْإِنْسَ، قَالَ: وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ خَفَقَ نَعَالِهِمْ وَنَفْضَ أَيْدِيهِمْ، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَبْتَئِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ» (١).

از ابو بصير نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق فرمودند: هنگامی که جنازه مؤمن از خانه اش بیرون آورده می شود، فرشتگان بسیاری او را تا قبرش تشییع می کنند، و هنگامی که او را به قبرش می رسانند، زمین به او می گوید: خوش آمدی، آفرین بر تو! به خداوند سوگند! من آنان که مثل تو بودند را دوست داشتم بر روی من راه بروند، و خواهی دید که با تو چگونه رفتار خواهیم کرد.

سپس به اندازه ای که چشم او کار می کند، قبرش فراخ می شود، در این هنگام دو

ص: ۴۲۵

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۲۶۴، ح ۱۰۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۱، ح ۵۷۲۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۵۸؛ الکافی، ج ۳، ص ۲۳۹، ح ۱۲؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۴، ص ۲۱۲، ح ۱۲؛ الوافی، ج ۲۵، ص ۶۱۹، ح ۲۴۷۶۴.

فرشته، که همان دو همنشین قبر، یعنی منکر و نکیر هستند، بر او وارد می شوند، و روح او را تا کمرش باز می گردانند، و او را می نشانند، و از او می پرسند: پروردگار تو کیست؟ می گوید: الله، می گویند: دین تو چیست؟ پاسخ می دهد: اسلام، می گویند: پیامبر تو کیست؟ می گوید: محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) می گویند: امام تو کیست؟ می گوید: فلانی.

سپس منادی از آسمان ندا می دهد: بنده من راست گفت، قبر او را از فرش های بهشتی بگسترانید، و برای او دری به سوی بهشت باز نمایید، و از لباس های بهشتی بر او بپوشانید، تا آن زمان که نزد ما آید، زیرا آن چه که در نزد ماست برای او بهتر است.

سپس به او گفته می شود: بخواب! همچون خواب عروس، آن خوابی که نعمت آن پایان یافتنی نیست.

و اگر میت کافر باشد، فرشتگان بیرون می آیند و او را تا قبرش تشییع و لعن می کنند، هنگامی که به قبرش می رسانند زمین به او می گوید: خوش نیامدی که به خدا سوگند! همواره کسی که مثل تو بر روی من راه برود را دشمن می داشتم، و خواهی دید که امروز با تو چگونه رفتار خواهم کرد.

سپس آنچنان قبر را بر او تنگ می کند، که استخوان های سینه اش به یکدیگر می رسند. آن گاه دو فرشته، که همان دو همنشین قبر، یعنی منکر و نکیرند، بر او وارد می شوند.

ابو بصیر به امام (علیه السلام) عرض کرد: فدایتان شوم! آیا آن دو فرشته بر مؤمن و کافر به یک صورت وارد می شوند؟

حضرت فرمودند: نه، سپس فرمودند: آنگاه میت کافر را می نشانند و روح او را تا کمرش باز می گردانند و به او می گویند: پروردگار تو کیست؟ او به لکنت زبان می افتد و می گوید: از مردم شنیده ام که یک چیزی می گویند، به او می گویند: و تو هرگز

نخواهی دانست، از او می پرسند: دین تو چیست؟ به لکنت زبان می افتد، و به او می گویند: هرگز نخواهی دانست، از او می پرسند: پیامبر تو کیست؟ پاسخ می دهد: از مردم چیزی شنیدم که می گویند، به او می گویند: تو نخواهی دانست، و هم چنین از امام زمانش از او می پرسند.

سپس امام (علیه السلام) فرمودند: در این هنگام منادی از آسمان ندا می دهد: بنده من دروغ گفت، از آتش بر قبر او بگسترانید و از جامه های آتشین بر او بپوشانید و برای او دری به سوی جهنم بگشایید تا این که نزد ما آید و آن چه در نزد ماست برای او بدتر است.

پس با گریزی آهین سه ضربه به او می زنند، که در هر ضربه قبر او را آتش فرا می گیرد، که اگر با آن گرز، به کوه های مکه بزنند، آن را تبدیل به تلی از خاک خواهد کرد.

امام صادق (علیه السلام) در ادامه فرمودند: خداوند در قبرش مارها را بر او مسلط می کند که او را نیش می زنند، و شیطان را بر او مسلط می کند که او را سخت غمگین می سازد.

حضرت فرمودند: و صدای شکنجه شدن او را، همه آفریدگان خدا، به غیر از انسان ها و اجنه، می شنوند.

سپس امام (علیه السلام) فرمودند: به راستی که مؤمن صدای پای تشیع کنندگان و تکان دادن خاک های دستشان را می شنود، و این همان قول خداوند متعال است که می فرماید: «خداوند آن هایی را که ایمان آورده اند در دنیا و جهان آخرت به آن گفتاری را که ثابت و پابرجاست، ثابت و استوار دارد، و خداوند ستمگران را گمراه می کند، و آن چه را که می خواهد، انجام می دهد».

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَبْتُلُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ»، قَالَ: بَوْلَايِهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي

ابن عباس درباره فرمایش خداوند تعالی: «يَتَّبِعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ»، گفت: منظور از این آیه، ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

۳- عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ: إِنَّ الشَّيْطَانَ لَيَأْتِي الرَّجُلَ مِنْ أَوْلِيَانَا عِنْدَ مَوْتِهِ، يَأْتِيهِ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ يَسَارِهِ، لِيُصَدِّدَهُ عَمَّا هُوَ عَلَيْهِ، فَيَأْتِي اللَّهَ لَهُ ذَلِكَ، وَ كَذَلِكَ قَالَ اللَّهُ: «يَتَّبِعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ». (۲)

از صفوان بن مهران نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: هر گاه زمان مرگ یکی از طرفداران و شیعیان ما فرا می رسد، شیطان از سمت راست و چپ به بالین او می آید، تا او را از آنچه بدان اعتقاد دارد گمراه سازد، (یعنی از ولایت و محبت اهل بیت (علیهم السلام))، ولی خداوند عز و جل نمی خواهد که او به این هدفش برسد، و این همان فرمایش خداوند تعالی است که می فرماید: «يَتَّبِعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ»، یعنی: خداوند سبحان آنان را که ایمان آورده اند در زندگانی دنیا و به سرای آخرت بر قول ثابت (که همان اعتقادات حقّه صحیح و واقعی است) استوار و پا بر جای نگه می دارد.

ص: ۴۲۸

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۴۱، ح ۱۰۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۵، ح ۵۷۳۶؛ بشاره المصطفی لشیعیه المرتضی، ج ۲، ص ۲۴۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۲۱، ح ۲۹۵؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۱۰، ح ۴۳۴.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۸۸، ح ۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۳، ح ۵۷۳۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۸۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۱۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص: ۶۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۴۱، ح ۷۳؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۳۴، ح ۳۶۰؛ الوافی، ج ۲۴، ص ۲۵۸، ح ۲۳۹۹۶.

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبُورِ»

آیا ندیدی کسانی را که نعمت خدا را به کفران تبدیل کردند، و قوم خود را به سرای نیستی و نابودی کشاندند؟!

۱- عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): مَا بَالُ أَقْوَامٍ غَيَّرُوا سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَعَدَّلُوا عَنْ وَصِيَّتِهِ لَا يَتَخَوَّفُونَ أَنْ يَنْزَلَ بِهِمُ الْعَذَابُ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبُورِ»، «جَهَنَّمَ»، ثُمَّ قَالَ: نَحْنُ النُّعْمَةُ الَّتِي أَنْعَمَ اللَّهُ بِهَا عَلَى عِبَادِهِ، وَبِنَا يَفُوزُ مَنْ فَازَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (۱)

از اصبح بن نباته نقل است که گفت: حضرت امیر مؤمنان (علیه السلام) فرمودند: برخی از مردمان را چه شده که سیره و سنت رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) را تغییر داده اند و از جانشین او روی برتافته اند؟ آیا نمی ترسند که این عذاب، بر آنان فرود آید؟ و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبُورِ»، «جَهَنَّمَ»، سپس فرمودند: ما همان نعمتی هستیم که خداوند، بندگان خود را از آن برخوردار کرد و به وسیله ما است که افراد در روز قیامت به رستگاری دست می یابند.

۲- فِي تَفْسِيرِ الْعِيَّاشِيِّ، عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا»، قَالَ: نَحْنُ نِعْمَةُ اللَّهِ الَّتِي أَنْعَمَ بِهَا عَلَى

ص: ۴۲۹

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۶، ح ۵۷۳۸؛ تأویل الآیات، ص ۲۵۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۶۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۴۲، ح ۷۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۷، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۶، ح ۱.

تفسیر عیاشی از اصبع بن نباته نقل می کند که امیر مؤمنان (علیه السلام) در تفسیر این سخن پروردگار: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا»، فرمودند: ما همان نعمت خدایی هستیم که خداوند آن را به بندگان خود ارزانی داشته است.

۳- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا»، الْآيَةَ، قَالَ: عَنِيَ بِهَا قُرَيْشًا قَاطِبَةً، الَّذِينَ عَادُوا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ نَصَّيُوا لَهُ الْحَرْبَ، وَ جَحَدُوا وَصِيَّةَ وَصِيهِ. (۲)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «آیا نگاه نکنی به کسانی که تبدیل کردند نعمت خدا را به کفر»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود، تمامی قریش هستند، که با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دشمنی نمودند، و به جنگ او برخاستند، و وصیت او را، در باره جانشینش انکار نمودند.

ص: ۴۳۰

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۵۵، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۷، ح ۵۷۴۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۲۹، ح ۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۶۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۴۴، ح ۸۴.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۵۹، ح ۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۶، ح ۵۷۳۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۵۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۷، ح ۴؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۹، ح ۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۳۷، ح ۱۰۶۸.

«وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ»

(به یاد آورید) زمانی را که ابراهیم گفت: «پروردگارا! این شهر (مکه) را شهر امنی قرار ده! و من و فرزندانم را از پرستش بتها دور نگاه دار!

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَنَا دَعَوُهُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَكَيْفَ صَدْرَتْ دَعْوَةُ أَبِيكَ إِبْرَاهِيمَ؟ قَالَ: أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى إِبْرَاهِيمَ: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا»، (۱) فَاسْتَخَفَّ إِبْرَاهِيمُ الْفَرْحَ، فَقَالَ: يَا رَبِّ! وَمِنْ ذُرِّيَّتِي أَنْتَمَ مِثْلِي؟

فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ: أَنْ، يَا إِبْرَاهِيمَ! إِنِّي لَا أُعْطِيكَ عَهْدًا لَا أَفِي لَكَ بِهِ، قَالَ: يَا رَبِّ! مَا الْعَهْدُ الَّذِي لَا تَفِي لِي بِهِ؟ قَالَ: لَا أُعْطِيكَ لِظَالِمٍ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ، قَالَ: يَا رَبِّ! وَمَنِ الظَّالِمُ مِنْ وَلَدِي الَّذِي لَا يَنَالُهُ عَهْدُكَ؟

قَالَ: مَنْ سَجَدَ لِصَيِّمٍ مِنْ دُونِي لَمَّا أَجْعَلُهُ إِمَامًا أَبَدًا، وَلَمَّا يَضِلُّحُ أَنْ يَكُونَ إِمَامًا. قَالَ إِبْرَاهِيمُ عِنْدَهَا: «وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ»، «رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّوا كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ»، قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) فَانْتَهَتْ الدَّعْوَةُ إِلَى وَإِلَى (أَخِي) عَلِيٍّ، لَمْ يَسْجُدْ أَحَدٌ مِنَّا لِصَيِّمٍ قَطُّ، فَاتَّخَذَنِي اللَّهُ نَبِيًّا، وَ عَلِيًّا وَصِيًّا. (۲)

ص: ۴۳۱

۱- ۲/۱۲۴.

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۰۹، ح ۴۳۰؛ الأمالی (شیخ طوسی)، ص ۳۷۹، ح ۶۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۰۰، ح ۱۲ و ج ۳۸، ص ۱۴۳، ح ۱۰۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۲۵، ح ۶۱۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۷۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۱۱، ح ۴۳۵.

عبد الله بن مسعود گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: من نتیجه دعای پدرم حضرت ابراهیم (علیه السلام) هستم.

گفتیم: ای رسول خدا! شما چگونه نتیجه دعای پدرتان حضرت ابراهیم (علیه السلام) هستید؟ حضرت فرمودند: خداوند به حضرت ابراهیم (علیه السلام) وحی کرد که: «من تو را امام و پیشوا قرار می دهم»، شادی، حضرت ابراهیم (علیه السلام) را فرا گرفت و عرض کرد: پروردگارا! آیا در ذریئه من هم، این امامت را قرار می دهی، همان گونه که برای من مقرر فرمودی؟ پس خداوند به او وحی کرد که: ای ابراهیم! من به تو تعهدی نمی دهم که به آن وفا نکنم.

ابراهیم (علیه السلام) عرض کرد: پروردگارا! آن تعهدی که به آن وفا نکنی چیست؟ خدای تعالی فرمود: درباره هر کسی از خاندان تو که ستمگر باشد، آن تعهد را به تو نمی دهم، او گفت: پروردگارا! کسی که از خاندان من ستمگر است و عهد تو به او نمی رسد، کیست؟ فرمود: هر کس به جای من به بتی سجده کند، هرگز او را پیشوا قرار نمی دهم، و شایسته آن نیست که امام و پیشوا باشد.

در این هنگام ابراهیم (علیه السلام) گفت: «وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ، رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ»، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: در نتیجه، دعای ابراهیم (علیه السلام)، به کرسی اجابت نشست، و این دعا به من و برادرم علی رسید، هیچ یک از ما هرگز به بتی سجده نکردیم، پس خدای سبحان مرا نبی، و علی (علیه السلام) را وصی قرار داد.

«رَبَّنَا إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ دُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْنَدَهُ مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ»

پروردگارا! من بعضی از فرزندانم را در سرزمین بی آب و علفی، در کنار خانه ای که حرم توست، ساکن ساختم تا نماز را برپا دارند تو دلهای گروهی از مردم را متوجه آنها ساز و از ثمرات به آنها روزی ده شاید آنان شکر تو را بجای آورند!

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: وَقَدْ عَلِيَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَهْلُ الْيَمَنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) (جَاءَكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ يُبْشِرُونَ بِسَيِّئٍ، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَآلِهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَوْمٌ رَقِيقَةٌ قُلُوبُهُمْ، رَاسِخٌ إِيْمَانُهُمْ، وَ مِنْهُمْ الْمُنْصُورُ، يُخْرُجُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا، يُنْصَرُّ خَلْفِي وَ خَلْفَ وَصِيِّ، حَمَائِلُ سُيُوفِهِمُ الْمِسْكُ.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ وَصِيكَ؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي أَمَرَكُمْ اللَّهُ بِالْاِعْتِصَامِ بِهِ فَقَالَ جَلٌّ وَ عَزٌّ: «وَاِعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (۱).

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بَيْنَ لَنَا مَا هَذَا الْحَبْلُ؟ فَقَالَ: هُوَ قَوْلُ اللَّهِ: «إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النَّاسِ» (۲) فَالْحَبْلُ مِنَ اللَّهِ كِتَابُهُ، وَ الْحَبْلُ مِنَ النَّاسِ وَصِي.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ وَصِيكَ؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ: «أَنْ تَقُولَ نَفْسِي يَا

ص: ۴۳۳

حَسَرْتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ» (١).

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا جَنْبُ اللَّهِ هَذَا؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي يَقُولُ اللَّهُ فِيهِ: «وَيَوْمَ يَعِضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، هُوَ وَصِي وَالسَّبِيلُ إِلَى مَنْ بَعْدِي.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بِالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيًّا أَرِنَاهُ فَقَدْ اشْتَقْنَا إِلَيْهِ، فَقَالَ: هُوَ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ الْمُتَوَسِّمِينَ، فَإِنْ نَظَرْتُمْ إِلَيْهِ نَظَرَ مَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ وَصِي، كَمَا عَرَفْتُمْ أَنِّي نَبِيُّكُمْ، فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَتَصِفُّوا الْوُجُوهَ، فَمَنْ أَهْوَتْ إِلَيْهِ قُلُوبُكُمْ، فَإِنَّهُ هُوَ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «فَاجْعَلْ أَفْتِدَاءَ مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ»، أَيْ إِلَيْهِ وَإِلَى ذُرِّيَّتِهِ (عليه السلام).

ثُمَّ قَالَ: فَقَامَ أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ فِي الْأَشْعَرِيِّينَ، وَابْنُ غَزَّاهُ الْخَوْلَانِيُّ فِي الْخَوْلَانِيِّينَ، وَظَبْيَانُ وَعُثْمَانُ بْنُ قَيْسٍ فِي بَنِي قَيْسٍ، وَغُرْنَةُ الدَّوْسِيُّ فِي الدَّوْسِيِّينَ، وَلَاحِقُ بْنُ عَلَاقَةَ، فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَتَصَفَّفُوا الْوُجُوهَ، وَآخَذُوا بِبِيدِ الْأَنْزَعِ الْأَصْلَعِ الْبُطَيْنِ، وَقَالُوا: إِلَى هَذَا أَهْوَتْ أَفْتِدَاتُنَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ!

فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) أَنْتُمْ نَجَبَةُ اللَّهِ حِينَ عَرَفْتُمْ، وَصِي رَسُولِ اللَّهِ قَبِيلَ أَنْ تُعَرَّفُوهُ، فَبِمَ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ هُوَ؟ فَرَفَعُوا أَصْوَانَهُمْ يَبْكُونَ وَيَقُولُونَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! نَظَرْنَا إِلَى الْقَوْمِ فَلَمْ تَحِنَّ لَهُمْ قُلُوبُنَا وَلَمَّا رَأَيْنَاهُ رَجَفَتْ قُلُوبُنَا، ثُمَّ اطمأنَّتْ نُفُوسُنَا وَانْجَاسَتْ أَكْبَادُنَا وَهَمَلَتْ أَعْيُنُنَا وَانْتَلَجَتْ صُدُورُنَا، حَتَّى كَأَنَّهُ لَنَا أَبٌ وَنَحْنُ لَهُ بَنُونَ.

فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) «وَمَا يَغْلَمُ تَأْوِيلُهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ»، (٢) أَنْتُمْ مِنْهُمْ،

ص: ٤٣٤

١- ٣٩/٥٦.

٢- ٣/٧.

بِالْمَنْزِلَةِ الَّتِي سَبَقَتْ لَكُمْ بِهَا الْحُسْنَى، وَأَنْتُمْ عَنِ النَّارِ مُبْعِدُونَ، قَالَ: فَبَقِيَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ الْمُسَدَّيْنِ شَهِدُوا مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) الْجَمَلِ وَصَةً فَمِنْ، فَقَتَلُوا بِصَةِ فَمِنْ رَحِمَهُمُ اللَّهُ، وَكَانَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) بَشَّرَهُمُ بِالْجَنَّةِ، وَأَخْبَرَهُمْ أَنَّهُمْ يَسْتَشْهِدُونَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: اهالی یمن نزد رسول خدا (صلى الله عليه وآله) شرفیاب شدند، پیامبر (صلى الله عليه وآله) فرمودند: اهالی یمن نزد شما آمدند در حالی که به شدت دارند تلاش می کنند، هنگامی که نزد آن حضرت آمدند، پیامبر (صلى الله عليه وآله) به آنها فرمودند: قومی نازک دل و با ایمانی استوار هستند که فردی به نام منصور جزو آنهاست، با هفتاد هزار خارج می شوند، و جانشین من و جانشین وصی مرا یاری می رسانند، در حالی که بند شمشیرشان از چرم است.

سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! وصی تو کیست؟ حضرت فرمودند: او آن کسی است که خداوند شما را به چنگ زدن به او امر کرده است، چرا که خداوند عز و جل فرموده است:

«وَاِعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»، گفتند: ای رسول خدا! برای ما بیان کنید که این ریسمان چیست؟

آن حضرت فرمودند: آن این گفته خداوند است: «إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ»، ریسمان خدا کتاب او است، و ریسمان مردم وصی من است.

ص: ۴۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷، ح ۶ و ص ۱۱۲، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۵، ح ۷۷۸۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۱، ح ۴۱؛ الغیبه (نعمانی)، ص ۳۹، باب ۲، ح ۱؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۱۴۱، ح ۱۸۶؛ الهدایه القرآنیه الی الولاية الامامیه، ج ۲، ص ۱۶۳، ح ۹۶۲.

آنها گفتند: ای رسول خدا! وصیّ شما کیست؟ پیامبر(صلی الله علیه و آله) پاسخ دادند: او کسی است که خداوند در باره اش فرموده: «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْبَ رَبِّي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! مراد از حضور خداوند چیست؟

آن حضرت فرمودند: آن چه خداوند عزّ و جل، خود درباره اش می گوید: «يَوْمَ يَعِضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، منظور از این آیه وصیّ من است، که بعد از من راه رسیدن به من است.

آنها گفتند: ای رسول خدا! شما را سوگند به کسی که به حق شما را به پیامبری برگزید! آن را به ما نشان بده، چرا که ما مشتاق او گشته ایم.

پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: او همان کسی است که خداوند او را برای مؤمنین چهره شناس و با فراست نشانه ای قرار داده، اگر شما مانند صاحب‌دل یا ناظر آگاهی که گوش فرا می دارد، به او بنگرید، خود خواهید دانست، همان گونه که من پیامبر شما هستم و نیز وصیّ من است، حال به میان صفها بروید و چهره ها را از نظر بگذرانید، پس هر کس که دل‌های شما به جانب او گرایش پیدا کند حتماً خود اوست، چرا که خداوند در کتابش می فرماید: «فَاجْعَلْ أَفْتِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ»، منظور از ضمیر «هم» در این آیه، پیامبر و خاندان او هستند.

سپس راوی می گوید: در این هنگام ابو عامر اشعریّ از میان اشعریان برخاست، و ابو عَزّه خولانی از میان خولانی ها، و ظبیان و عثمان بن قیس در میان بنی قیس، و عرنه دوسی از میان دوسی ها، و لاحق بن علاقه، برخاستند و وارد صف ها شدند و چهره ها را از نظر گذرانیده و بعد دست مردی را گرفتند که دو طرف پیشانی و جلو سرش بی مو بود و شکمی بزرگ داشت، و گفتند: ای رسول خدا! دل های ما شیفته این فرد شده است.

پیامبر(صلی الله علیه و آله)فرمودند: حال که شما وصی رسول خدا را قبل از این که او را به شما معرفی کنم، شناختید، برگزیدگان خداوند می باشید، از کجا دانستید که آن فرد مورد نظر من، همین است؟

سپس آنها صدایشان را بلند کردند و شروع به گریه نمودند و عرض کردند: ای رسول خدا! ما به همه جمعیت نگاه کردیم، دل‌های ما به هیچ کدام از آنان تمایلی نشان نداد، ولی وقتی او را دیدیم دل‌های ما به طیش افتاد و سپس آرامشی در ما پدید آمد و کبد‌هایمان تکان خورد و اشک از دیدگانمان سرازیر شد و قلب‌هایمان آرامش یافت، تا آنجا که گوئی او پدر ما است و ما فرزندان او هستیم.

سپس پیامبر(صلی الله علیه و آله)فرمودند: «وَمَا يَغْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ»، شما به حدی به این افراد (ریشه داران در علم) نزدیک هستید که به خاطر آن، نیکی و ثواب پیشاپیش برایتان می رسد، و شما از آتش دور می گردید.

راوی در ادامه گوید: گروه یاد شده همچنان در مدینه ماندند تا در رکاب امیر المؤمنین(علیه السلام) در جنگ‌های جمل و صفین حاضر شدند، و بالأخره در صفین کشته شدند، خدایشان رحمت کند. رسول خدا(صلی الله علیه و آله)به آنان بشارت بهشت داده و به آنان خبر داده بود که در رکاب امیر المؤمنین(علیه السلام) به شهادت می رسند.

«قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»

فرمود: این راه مستقیمی است که بر عهده من است.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): «هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»، قَالَ: هُوَ، وَاللَّهُ! عَلَيَّ (عليه السلام)، هُوَ وَاللَّهُ! الْمِيزَانُ، وَالصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره تفسیر آیه: «هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به خدا سوگند! منظور، حضرت علی (عليه السلام) هستند، که ایشان، میزان و صراط مستقیم هستند.

۲- عَنْ سَلَامِ بْنِ الْمُسَيَّبِ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فَقُلْتُ: جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ! إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ فَإِنْ أَذْنَتْ لِي أَنْ أَسْأَلَكَ سَأَلْتُكَ، فَقَالَ: سَلْنِي عَمَّا شِئْتُمْ، قَالَ: قُلْتُ: أَسْأَلُكَ عَنِ الْقُرْآنِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: قُلْتُ: مَا قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ: «قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»، قَالَ: صِرَاطٌ عَلَيَّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)

ص: ۴۳۸

۱- الامام علی بن ابی طالب (عليه السلام) من حجه عنوان الصحیفه، ص ۴۶۳، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۶۷، ح ۵۸۷۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۷۹، ح ۳۴۶؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۴۵، ح ۳؛ مختصر البصائر، ص ۲۱۲، ح ۴۴.

فَقُلْتُ: صِرَاطُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالَ: صِرَاطُ عَلِيٍّ (بْنِ أَبِي طَالِبٍ) (عليه السلام). (۱)

از سلام بن مستنیر جعفری نقل است که گفت: روزی در منزل حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) به خدمت آن بزرگوار رسیدم و عرض کردم، فدایتان شوم! سؤالی دارم اگر برایتان زحمت ندارد، جواب دهید.

حضرت فرمودند: از هر چه دوست داری سؤال کن، عرض کردم: اجازه می فرمائید از مسائل قرآن بپرسم؟ حضرت فرمودند: سؤال کن!

پرسیدم معنی آیه شریفه: «قَالَ هَذَا صِرَاطُ عَلِيٍّ مُسْتَقِيمٌ»، چیست؟ حضرت فرمودند: آن صراط، علی بن ابی طالب (عليه السلام) است. پرسیدم: آیا صراط، علی بن ابی طالب (عليه السلام) است. دوباره بیان فرمودند: بلی، آن صراط، علی بن ابی طالب (عليه السلام) است.

۳- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنِ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: قَامَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ: إِنَّكَ لَمَا تَزَالُ تَقُولُ لِعَلِيٍّ، أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، وَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ هَارُونَ فِي الْقُرْآنِ، وَلَمْ يَذْكُرْ عَلِيًّا، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَا أَعْرَابِي! يَا غَلِيظُ! أَمَّا سَجَعْتَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: «هَذَا صِرَاطُ عَلِيٍّ مُسْتَقِيمٌ». (۲)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از پدرشان (عليه السلام)، از اجدادشان (عليهما السلام)، روایت کرده اند

ص: ۴۳۹

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۷۲، ح ۱۸؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۲۵، ح ۳۰۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۷۸، ح ۹۲.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۵۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۶۷، ح ۵۸۷۳؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۲، ص ۵۱، ح ۷۵؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیتہ القرآنیة، ص ۳۲۵، ح ۵۵۲؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه (ابن شاذان)، ص ۱۶۰، منقبه ۸۵.

که: عمر بن خطاب، نزد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) آمد و گفت: تو همیشه می گویی: ای علی! تو برای من همانند هارون نسبت به موسی هستی، حال آن که خدا نام هارون را در قرآن آورده است، امّا نام علی را در قرآن نیاورده است؟ پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای بادیه نشین! ای تندخو! آیا نشنیده ای که خداوند تعالی می فرماید: «هَذَا صِرَاطٌ عَلَى مُسْتَقِيمٍ».

۴_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ حَدَّثَنِي أَخِيهِ جَعْفَرِ الصَّادِقِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِهِ: «هَذَا صِرَاطٌ عَلَى مُسْتَقِيمٍ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از عبد الله بن ابی جعفر نقل است که گفت: حدیث کرد مرا برادر امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند تعالی: «هَذَا صِرَاطٌ عَلَى مُسْتَقِيمٍ»، فرمودند: ایشان امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند.

ص: ۴۴۰

۱- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۶۸، ح ۵۸۷۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۴۲، ح ۱۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۵، ح ۵۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۷۹، ح ۹۶.

«وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»

هر گونه غل (حسد و کینه و عداوت و خیانت) را از سینه های آنها برمی کنیم در حالی که همه برادرند، و بر تختها روبروی یکدیگر قرار دارند.

۱- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) قَالَ: إِنِّي مُيَاخِ بَيْنَكُمْ، كَمَا يَأْخِي اللَّهُ بَيْنَ الْمَلَائِكَةِ، ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): يَا أَخِي! أَنْتَ أَخِي وَ رَفِيقِي، ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: «إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»، الْأَخِلَاءُ يُنْظَرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ. (۱)

از زید بن ارقم نقل است که گفت: نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رفتم، حضرت فرمودند: آن گونه که خداوند میان ملائکه پیمان اخوت بسته، من نیز بین شما پیمان اخوت برقرار می کنم، پس به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: تو برادر و رفیق و یاور من هستی، سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»، که یک دیگر را در راه خدا دوست دارند و به یک دیگر می نگرند.

۲- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَذَكَرَ قِصَّةَ مُؤَاخَاهِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَقَالَ: قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): لَقَدْ ذَهَبَ رُوحِي وَ انْقَطَعَ ظَهْرِي حِينَ رَأَيْتُكَ فَعَلْتَ بِأَصْحَابِكَ مَا فَعَلْتَ غَيْرِي، فَإِنْ كَانَ هَذَا مِنْ سَخَطٍ عَلَى فَلَكَ الْعُتْبِيُّ الْكَرَامَةُ.

ص: ۴۴۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۴۴، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۷۵، ح ۵۸۹۷؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۲۸؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۳۲۶، ح ۵۵۶.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ! مَا اخْتَرْتُكَ إِلَّا لِنَفْسِي، فَأَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، وَأَنْتَ أَخِي وَوَزِيرِي وَوَارِثِي.

قَالَ: قَالَ: وَمَا أَرِثُ مِنْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! قَالَ: مَا وَرَثَ الْأَنْبِيَاءُ قَبْلِي، كِتَابَ اللَّهِ وَ سُنَّةَ نَبِيِّهِمْ، وَأَنْتَ مَعِيَ فِي قَصِيرِي فِي الْجَنَّةِ مَعَ ابْنَتِي فَاطِمَةَ وَأَنْتَ أَخِي وَرَفِيقِي ثُمَّ تَلَمَّا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) «إِخْوَانًا عَلَى سِرِّرٍ مُتَقَابِلِينَ»، الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ. (١)

از زید بن ابی اوفی نقل است که گفت: روزی به محضر پیامبر (صلى الله عليه و آله) رفتم، پس آن حضرت، برای من داستان پیمان برادری را، تعریف کردند، حضرت علی (علیه السلام) به پیامبر (صلى الله عليه و آله) عرض کردند: وقتی دیدم شما با اصحاب خود به جز من چه کردید، روح از کالبدم خارج شد و کمرم شکست، اگر این امر به خاطر نارضایتی و خشم شما از من است، که خشنودی و کرامت از آن شماست.

پس رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند: سوگند به آنکه مرا به حق به پیامبری مبعوث کرد! تو را برای خود نگه داشته ام، پس تو برای من، همانند هارون برای موسی هستی، جز اینکه بعد از من پیامبری نیست، و تو برادر و وارث من هستی.

حضرت پرسیدند: ای رسول خدا! آیا من از شما، چیزی به ارث می برم؟ پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: آنچه را که پیامبران پیش از من به ارث گذاشتند. حضرت گفتند: پیامبران قبل از شما چه چیزی را به ارث گذاشتند؟ پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: کتاب خدا و سنت نبوت شانرا، و تو و دخترم فاطمه (سلام الله علیها) در قصرم در بهشت، همراه

ص: ۴۴۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۴۲، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۷۴، ح ۵۸۹۶؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۱۶۷، ح ۲۵۷ و ص ۲۳۱، ح ۳۶۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۲، ص ۳۴، ح ۴۴؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۲۶؛ کشف الیقین فی فضائل أمير المؤمنين (علیه السلام)، ص ۲۰۰؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیده القرآنیه، ص ۳۲۶، ح ۵۵۵.

من خواهید بود، تو برادر و دوست و یاور من هستی، سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»، کسانی که به خاطر خدا با یکدیگر دوستی می کنند و به همدیگر می نگرند.

ص: ۴۴۳

«إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»

همانا در آن، نشانه هایی است برای هوشیاران!

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: بَيْنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ، إِذْ جَاءَتْ امْرَأَةٌ تَشْتَغِدُنِي عَلَى زَوْجِهَا، فَقُلْتُ (فَقَضَى) لِرُؤُوسِهَا عَلَيْهَا، فَعَصَبْتُ، فَقَالَتْ: وَاللَّهِ! مَا الْحَقُّ فِيمَا قَضَيْتَ، وَمَا تَقْضِي بِالسَّوِيَّةِ، وَلَا تَعْدِلُ فِي الرَّعِيَّةِ، وَلَا قَضَيْتُكَ عِنْدَ اللَّهِ بِالْمَرْضِيَّةِ.

فَنَظَرُ إِلَيْهَا مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لَهَا: كَذَبْتَ، يَا جَرِيَّةُ! يَا يَدِيَّةُ! يَا سِلْسُعُ! أَيُّ الَّتِي لَا تَحْبِلُ مِنْ حَيْثُ تَحْبِلُ النِّسَاءُ! قَالَتْ: قَوْلُ الْمَرْأَةِ هَارِبَةً تُؤَلِّوْلُ، وَتَقُولُ: يَا وَيْلِي! يَا وَيْلِي! ثَلَاثًا، لَقَدْ هَتَكْتَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) سِرًّا كَانَ مَسْتُورًا.

قَالَ: فَلَحِقَهَا عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ، فَقَالَ لَهَا: يَا أُمَّهَ اللَّهِ! لَقَدْ اسْتَقْبَلْتَ عَلِيًّا (عليه السلام) بِكَلَامٍ سَرَرْتَنِي، ثُمَّ إِنَّهُ نَزَعَكَ بِكَلِمَةٍ فَوَلَّيْتَ عَنْهُ هَارِبَةً تُؤَلِّوْلِينَ؟

قَالَتْ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام)، وَاللَّهِ! أَخْبَرَنِي بِالْحَقِّ، وَبِمَا أَكْتُمُهُ مِنْ زَوْجِي مُنْذُ وَلِي عِصْمَتِي وَمِنْ أَبِي. فَرَجَعَ عَمْرُو إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَأَخْبَرَهُ بِمَا قَالَتْ لَهُ الْمَرْأَةُ، وَقَالَ لَهُ: فَبِمَا تَقُولُ مَا نَعْرِفُكَ بِالْكِهَانَةِ؟

قَالَ لَهُ: يَا عَمْرُو! وَيْلَكَ! إِنَّهَا لَيْسَتْ بِالْكِهَانَةِ شَيْءٌ، وَلَكِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْأَرْوَاحَ قَبْلَ الْأَبْدَانِ بِالْفَى عَامٍ، فَلَمَّا رَكِبَ الْأَرْوَاحُ فِي أَبْدَانِهَا كَتَبَ بَيْنَ أَغْنِيهِمْ مُؤْمِنٌ أَمْ كَافِرٌ، وَمَا هُمْ بِهِ مُبْتَلَوْنَ وَمَا هُمْ عَلَيْهِ مِنْ سَيِّئٍ مِنْ أَعْمَالِهِمْ وَحُسْنِهِ فِي قَدْرِ أُذُنِ الْفَأْرَةِ، ثُمَّ أَنْزَلَ

بِعَذْلِكَ قُرْآنًا عَلَى نَبِيِّهِ، فَقَالَ: «إِنَّ فِي ذَلِكِ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) هُوَ الْمُتَوَسِّمُ، ثُمَّ أَنَا مِنْ بَعْدِهِ وَ الْأَئِمَّةُ مِنْ ذُرِّيَّتِي مِنْ بَعْدِي هُمُ الْمُتَوَسِّمُونَ، فَلَمَّا تَأَمَّلْتُهَا عَرَفْتُ مَا عَلَيْهَا بِسِيمَاهَا. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: روزی امیر المؤمنین (علیه السلام) در مسجد کوفه بودند، زنی وارد شد و از شوهر خود شکایت نمود. حضرت علی (علیه السلام) به نفع شوهر حکم کردند.

زن با خشم تمام گفت: به خدا قسم! در این قضاوت حق را رعایت نکردید و به عدالت رفتار ننمودید و مساوات را در نظر نگرفتید، خدا از چنین قضاوتی راضی نیست.

حضرت علی (علیه السلام) به دقت به او نگاه کردند و فرمودند: دروغ گفתי ای زن بی حیا و بد زبان و تندخو! زنی که مانند سایر زنان باردار نمی شود.

از شنیدن این سخنان، زن با ترس و واویلا گویان، برگشت و با خود می گفت: پرده ی مرا که مستور بود گشودی، ای پسر ابو طالب!

عمرو بن حریث (که از مخالفین حضرت علی (علیه السلام) بود) به دنبال آن زن رفت و به او گفت: سخنی با علی (علیه السلام) گفתי که مرا شاد کرد، اما او در جواب ترا چنان سرزنش نمود که با واویلا برگشتی و فرار کردی!

زن گفت: به خدا قسم! حضرت علی (علیه السلام) واقع را بیان کردند و خبر از مطلبی دادند که من آن را از شوهرم، از وقتی با من ازدواج کرد، و هم از پدر و مادرم، پنهان داشته بودم.

ص: ۴۴۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲۹، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۸۳، ح ۵۹۲۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۵۴، ح ۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۴۸، ح ۳۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۳۰، ح ۳۰۸؛ مدینه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ۲، ص ۲۰۶، ح ۳۵۳.

عمرو بن حریث، خدمت حضرت علی (علیه السلام) بازگشت و سخنان زن را نقل نمود و گفت: من سابقه کهنات از شما نداشتم.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: این کهنات نیست، خداوند ارواح را دو هزار سال قبل از بدن‌ها آفرید، وقتی روح‌ها را در بدن‌ها ترکیب نمود، در پیشانی آنها بین دو چشم شان نوشت که مؤمن است یا کافر، و امتحانها و گرفتاریها و کارهای خوب و بدی که انجام می دهند را، در یک سطح کوچکی به اندازه گوش موش، آنگاه در این مورد، این آیه بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نازل شد: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّمُتَوَسِّمِينَ»، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) متوسّم بودند، و من نیز بعد از ایشان، متوسّم هستم، و ائمه از فرزندان من نیز، متوسّمین هستند، پس وقتی من در این زن دقت کردم، از چهره و پیشانی، متوجه آنچه بود، شدم.

۲- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَإِنِّي مَعَهُ فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ إِذْ صَعِدَ عَلَى جَبَلٍ، فَنَظَرَ إِلَى النَّاسِ، فَقَالَ: مَا أَكْثَرَ الضَّجِيجِ! فَقَالَ لَهُ دَاوُدُ بْنُ كَثِيرٍ الرَّقِّيُّ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! هَلْ يَسْتَجِيبُ اللَّهُ دُعَاءَ الْجَمْعِ الَّذِي أَرَى؟

فَقَالَ: وَيْحَكَ يَا أَبَا سَلِيمَانَ! إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يَشْرَكَ بِهِ إِنَّ الْجَاهِدَ لَوْلَايِهِ عَلَى (عليه السلام) كَعَابِدٍ وَثَنٍ، فَقُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! هَلْ تَعْرِفُونَ مُحِبِّكُمْ مِنْ مُبْغِضِكُمْ؟

فَقَالَ: وَيْحَكَ يَا أَبَا سَلِيمَانَ! إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدِ يُولَعُ إِلَّا كُتِبَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ مُؤْمِنٌ أَوْ كَافِرٌ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيَدْخُلَ إِلَيْنَا يَتَوَلَّانَا وَ يَتَبَرَّأُ مِنْ عَدُوِّنَا فَيَرَى مَكْتُوبًا بَيْنَ عَيْنَيْهِ مُؤْمِنٌ،

قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، فَخُحْنُ نَعْرِفُ عَدُوَّنَا مِنْ وَلِينَا. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: با حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) به حج رفته بودم، در بین راه امام (علیه السلام) بر فراز کوهی رفتند و مردم را از نظر گذرانیدند.

ناگهان حضرت فرمودند: چه قدر سر و صدا کننده زیاد است! داود رقی عرض کرد: یا ابن رسول الله! آیا خداوند دعای این جمعیت را مستجاب می کند؟

حضرت فرمودند: وای بر تو ای ابا سلیمان! خداوند نمی آموزد کسی را که برایش شریک قرار دهد، همانا منکر ولایت علی (علیه السلام) مانند بت پرست است.

داود گفت: فدایت شوم! آیا شما دوستان و دشمنان را می شناسید؟

حضرت فرمودند: وای بر تو ابا سلیمان! هیچ کس متولد نمی شود، مگر اینکه در پیشانی او نوشته می شود، مؤمن است یا کافر.

هر که با ولایت ما و بیزاری از دشمنانمان، پیش ما آید، ما می بینیم در پیشانیش، مؤمن، نوشته شده است، خداوند در قرآن می فرماید: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، ما دشمنان را، از دوستان تشخیص می دهیم.

ص: ۴۴۷

۱- _ الاختصاص، ص ۳۰۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲۴، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۸۲، ح ۵۹۱۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۵۸، ح ۱۵؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بیهة القرآنیة، ص ۳۳۰، ح ۵۶۲.

«وَعَلَامَاتٍ ۖ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»

و علاماتی قرار داد و به وسیله ی ستارگان هدایت می شوند.

۱- عَنْ أَبِي دَاوُدَ الْمُشَرِّقِ، قَالَ: حَدَّثَنَا دَاوُدُ الْجَصَّاصُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: «وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، قَالَ: «النَّجْمُ»، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ «الْعَلَامَاتُ»، هُمُ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام). (۱)

از ابو داود مُشَرِّق نقل است که گفت: حدیث کرد ما را داود جصاص و گفت: شنیدم از امام جعفر صادق (علیه السلام) که در باره آیه: «وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، فرمودند: این «ستاره»، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هستند، و این «نشانه ها»، ائمه (علیهم السلام) می باشند.

۲- عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَحَدِهِمَا (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۲)

از مفضل بن صالح نقل است که گفت: یکی از یارانم، از امام باقر (علیه السلام) یا امام

ص: ۴۴۸

۱- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۵۹، ح ۵۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۰۸، ح ۵۹۸۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۰۶، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۱۲، ح ۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸۱، ح ۲۳ و ج ۳۶، ص ۱۴۷، ح ۱۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۰۹، ح ۵۹۸۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۵۵، ح ۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۶، ح ۴۹.

صادق(علیه السلام) روایت نمود، که در باره فرمایش پروردگار متعال: «وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، فرمودند: منظور امیر المؤمنین(علیه السلام) هستند.

۳_ عَنْ الْوَشَاءِ، قَالَ: سَأَلْتُ الرَّضَا(علیه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، قَالَ: نَحْنُ الْعَلَامَاتُ، وَ النُّجُومُ رَسُولُ اللَّهِ(صلی الله علیه و آله و سلم)(۱)

از وشاء نقل است که گفت: از حضرت امام رضا(علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: ما «علامات» هستیم، و «نجم»، رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) هستند.

ص: ۴۴۹

۱- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۰۸، ح ۵۹۸۳؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۵۷؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۲۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۵، ح ۳۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۰۷، ح ۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۱۳، ح ۳.

«إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ ۖ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»

معبود شما خداوند یگانه است، اما کسانی که به آخرت ایمان نمی آورند، دل‌هایشان (حق را) انکار می کند و مستکبرند.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ فِي قَوْلِهِ: «فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ»، يَعْنِي أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ بِالرَّجَعِ، أَنَّهَا حَقٌّ، «قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ»، يَعْنِي أَنَّهَا كَافِرَةٌ، «وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»، يَعْنِي أَنَّهُمْ عَنْ وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) مُسْتَكْبِرُونَ، «لَا جَزَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَسِّرُونَ وَ مَا يَغْلِبُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ» (۱)، عَنْ وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَقَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ هَكَذَا «وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أُنْزِلَ رُبُّكُمْ - فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) - قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ» (۲).

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت از حضرت باقر (علیه السلام) شنیدم که حضرت در باره آیه: «فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ»، فرمودند: یعنی کسانی که به حقانیت رجعت ایمان ندارند، در حالیکه آن حق است، «قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ»، یعنی آنها کافر هستند، «وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»، یعنی از پذیرفتن ولایت حضرت علی (علیه السلام) روی گردانند، «لَا جَزَمَ أَنَّ

ص: ۴۵۰

۱- ۱۶/۲۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۰۷، ح ۶۱ و ج ۳۶، ص ۱۰۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۱۱، ح ۵۹۹۷؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۸۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۱۹۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۷، ح ۵۴؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیهة القرآنیه، ص ۳۳۷، ح ۵۸۰.

اللَّهُ يَعْلَمُ مَا يَسِرُّونَ وَ مَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكَبِرِينَ»، یعنی خدا آنان را که ولا-یت حضرت علی (علیه السلام) را نمی پذیرند، دوست ندارد، و فرمودند: در اصل آیه این چنین بوده: «وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ _ فِی عَلٰی (علیه السلام) _ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ».

۲_ عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: «وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَ هُمْ يَخْلُقُونَ»، «أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ»، (۱) قَالَ: «الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ»، الْمَأْوَلُ وَ الثَّانِي وَ الثَّلَاثُ، كَذَبُوا رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بِقَوْلِهِ: «وَالْوَا عَلِيًّا وَ اتَّبِعُوهُ، فَعَادُوا عَلِيًّا وَ لَمْ يَوَالُوهُ، وَ دَعَا النَّاسَ إِلَى وَلايِهِ أَنْفُسِهِمْ، فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ: «وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ»، قَالَ: وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا»، فَإِنَّهُ يَعْنِي: لَمَّا يَعْبُدُونَ شَيْئًا، «وَ هُمْ يَخْلُقُونَ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي وَ هُمْ يَعْبُدُونَ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ»، يَعْنِي كُفَّارٌ غَيْرُ مُؤْمِنِينَ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي إِنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ أَنََّّهُمْ يَشْرِكُونَ، «إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ»، فَإِنَّهُ كَمَا قَالَ اللَّهُ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي لَا يُؤْمِنُونَ بِالرَّجْعَةِ، أَنَّهَا حَقٌّ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي قُلُوبُهُمْ كَافِرَةٌ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَ هُمْ مُسْتَكَبِرُونَ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي عَنْ وَلايِهِ عَلِي (علیه السلام) مُسْتَكَبِرُونَ، قَالَ اللَّهُ لِمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ وَ عِيداً مِنْهُ: «لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَسِرُّونَ وَ مَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكَبِرِينَ»، (۲) عَنْ وَلايِهِ عَلِي (علیه السلام). (۳)

از جابر نقل است که گفت: از امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ

ص: ۴۵۱

۱_ ۲۱_ ۱۶/۲۰.

۲_ ۲۳_ ۱۶.

۳_ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۰۷، ح ۶۰ و ج ۳۶، ص ۱۰۳، ح ۴۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۱۱، ح ۵۹۹۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۵۶، ح ۱۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۶، ح ۵۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۱۹۴.

دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يَخْلُقُونَ»، «أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: «الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ»، مقصود، ابوبکر و عمر و عثمان هستند، آنان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را که فرمودند: علی (علیه السلام) را دوست بدارید و او را ولی خود قرار داده، از او پیروی نمایید، تکذیب نمودند، و با حضرت علی (علیه السلام) دشمنی کردند و دوست و یاور او نشدند، و مردم را به ولایت خودشان فراخواندند، و این تفسیر فرمایش خداوند است که می فرماید: «وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ».

اما این بخش از آیه که می فرماید: «لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا»، یعنی آنها چیزی را عبادت نمی کنند و نمی پرستند، «وَهُمْ يَخْلُقُونَ»، یعنی آنها پرستیده می شوند، «أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ»، یعنی آنها کافرند و مؤمن نیستند، «وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ»، یعنی آنها ایمان نمی آورند و مشرک هستند، «إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ»، یعنی: حکم، همان است که خداوند فرموده است، «فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ»، یعنی آنها به رجعت و بازگشت، ایمان ندارند، در حالیکه آن حق است، «قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ»، یعنی اینکه قلبهای آنها حق را نمی پذیرد و کافر است، «وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»، یعنی آنها ولایت حضرت علی (علیه السلام) را نمی پذیرند، به خاطر همین خداوند در تهدید آنها فرموده است: «لَا جَزَاءَ أَنْ اللَّهَ يَعْلَمَ مَا يَسِرُّونَ وَ مَا يَعْلَنُونَ إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ»، یعنی: خداوند، کسانی را که از ولایت حضرت علی (علیه السلام) سرپیچی نمایند، را دوست ندارد.

«وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ ۖ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»

و پیش از تو، جز مردانی که به آنها وحی می کردیم، نفرستادیم! اگر نمی دانید، از آگاهان پرسید.

۱- عَنْ الْأَضْيَعِ بْنِ نُبَاتَةَ، عَنْ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، قَالَ: نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ. (۱)

اصیغ بن نباته روایت کرده از حضرت علی (علیه السلام) در باره آیه: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، که حضرت فرمودند: اهل ذکر ما هستیم.

۲- عَنْ السُّدِّيِّ عَنِ الْحَارِثِ، قَالَ: سَأَلْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ»، فَقَالَ: وَاللَّهِ! إِنَّا لَنَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ، نَحْنُ أَهْلُ الْعِلْمِ، وَنَحْنُ مَعْدِنُ التَّأْوِيلِ وَالتَّنْزِيلِ. (۲)

سَدّی از حارث نقل می کند که گفت: از حضرت علی (علیه السلام) درباره این آیه پرسیدم:

ص: ۴۵۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص: ۱۸۶، ح ۵۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۲۷، ح ۶۰۴۴؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۳۱۸؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۷، ص ۲۶۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۷۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۹۷، (مستدرک)، ح ۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴، ح ۱۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۳۲، ح ۴۵۹؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۱۷۹.

« فَسَيُكَلِّمُوا أَهْلَ الذِّكْرِ »، پس حضرت فرمودند: به خدا سوگند! که ما اهل ذکر هستیم، ما اهل دانش هستیم و ما مرکز تأویل و تنزیل هستیم.

۳- إِبَانَةُ أَبِي الْعَبَّاسِ الْفَلَكَيِّ، قَالَ عَلَى (عليه السلام): أَلَا إِنَّ الذِّكْرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَنَحْنُ أَهْلُهُ، وَنَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ، وَنَحْنُ مَنَارُ الْهُدَى وَاعْلَامُ التَّقَى، وَلَنَا ضَرْبَتِ الْأَمْثَالِ. (۱)

ابانه ابو العباس فلکی: می نویسد حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: آگاه باشید «ذکر» پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله) هستند و ما اهل آن جناب هستیم، ما راسخین در علمیم، و مشعلهای هدایت و پرچمهای تقوی برای ما مثال زده شده است.

۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسَيُكَلِّمُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) «الذِّكْرُ» أَنَا، وَالْأَيُّمَةُ «أَهْلُ الذِّكْرِ». (۲)

عبدالله بن عجلان، از امام محمد باقر (علیه السلام) روایت کرده است در باره فرمایش خدای (عز وجل): «فَسَيُكَلِّمُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، که آن حضرت فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) فرمودند: «ذکر»، من هستیم و ایتمه، «اهل ذکر» هستند.

ص: ۴۵۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۴، ح ۴۹؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۸.
 - ۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۹، ح ۱۴؛ بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۵۹، ح ۵۵؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۴۲۳، ح ۶۰۲۹ و ج ۴، ص ۸۶۷، ح ۹۶۲۲؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۲۵۹؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۵۵، ح ۸۹؛ الكافي، ج ۱، ص ۲۱۰، ح ۱؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص: ۴۲۷؛ وسائل الشيعة، ج ۲۷، ص ۶۳.

۵- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنَّ مَنْ عِنْدَنَا يَزْعُمُونَ أَنَّ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسَيَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، أَنََّّهُمُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى، قَالَ: إِذَنْ يَدْعُونَكُمْ إِلَى دِينِهِمْ، قَالَ: ثُمَّ أَوْمَى بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ، وَقَالَ: نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ وَنَحْنُ الْمَسْئُولُونَ. (۱)

محمد بن مسلم، از امام محمد باقر (عليه السلام) روایت کرده است که به آن حضرت عرض کردم: کسانی که نزد ما هستند، گمان می کنند که فرمایش خدای (عز وجل): «فَسَيَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، اهل ذکری که در آن مذکورند، یهود و نصاری هستند، حضرت فرمودند: در این صورت که مراد، ایشان باشند، شما را به سوی دین خویش می خوانند، راوی می گوید: پس حضرت با دست خویش اشاره به سینه مبارک خود کردند، و فرمودند: ما اهل ذکر و ما یم سؤال شدگان.

ص: ۴۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۰، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۲۴، ح ۶۰۳۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۱، ح ۱۷؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۳۱۹؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۳۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۰، ح ۳۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۶، ح ۹۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۱، ح ۷؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۳۰، ح ۷؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۶۳.

«وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»

و پروردگار تو به زنبور عسل الهام کرد که از کوه ها و درختان و آنچه که مردم برمی افرازند، برای خود خانه هایی برگزین!

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقُضَيْلِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا»، قَالَ: هُمُ الْأَوْصِيَاءُ، قَالَ: قُلْتُ قَوْلُهُ: «أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا»، قَالَ: مِنْ قُرَيْشٍ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «وَمِنَ الشَّجَرِ»، قَالَ: يَعْنِي مِنَ الْعَرَبِ، قَالَ: قُلْتُ قَوْلُهُ: «وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»، قَالَ: يَعْنِي مِنَ الْمَوَالِي، قَالَ: قُلْتُ قَوْلُهُ: «فَاسْئَلِكِي سُبُلَ رَبِّكَ ذُلُلًا»، قَالَ: هُوَ السَّبِيلُ الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ مِنْ دِينِهِ، قُلْتُ: «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، قَالَ: يَعْنِي مَا يَخْرُجُ مِنْ عِلْمِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَهُوَ الشِّفَاءُ كَمَا قَالَ اللَّهُ: «شِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ». (۱) (۲)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) در باره آیه: «وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: منظور از نحل، ائمه (علیهم السلام) هستند، گفتم: «أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا»، چیست؟ حضرت فرمودند: جبال، از بین قریش هستند، گفتم: «وَمِنَ الشَّجَرِ»، حضرت فرمودند: و شجر، سایر عرب هستند، عرض کردم: «وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»، فرمودند: عجمان و موالی اند، گفتم: «فَاسْئَلِكِي سُبُلَ رَبِّكَ ذُلُلًا»، فرمودند: مقصود آن دین حقی است که ما بر آن هستیم، عرض کردم: «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، حضرت فرمودند:

ص: ۴۵۶

کنایه از علوم امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که به مردم رسیده و موجب شفای امراض جهالت و ضلالت شده است، چنانکه خدای متعال در باره قرآن فرموده است: «شِفَاءٌ لِّمَا فِی الصُّدُورِ».

۲_ عَنْ مَسِيعَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»، إِلَى «إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ»، فَالنَّحْلُ الْأَائِمَّةُ (عليهما السلام)، وَالْجِبَالُ الْعَرَبُ، وَالشَّجَرُ الْمَوَالِي عَتَاقَهُ، «وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»، يَعْنِي الْأَوْلَادَ وَالْعَبِيدَ مِمَّنْ لَمْ يَعْتَقْ، وَهُوَ يَتَوَلَّى اللَّهُ وَرَسُولَهُ وَالْأَائِمَّةَ (عليهما السلام)، وَالشَّرَابُ الْمُخْتَلِفُ أَلْوَانُهُ فَنُونُ الْعِلْمِ قَدْ يَعْلَمُهَا الْأَائِمَّةُ (عليهم السلام) شَيَعَتَهُمْ، «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، يَقُولُ فِي الْعِلْمِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ، وَالشَّيْعَةُ هُمُ النَّاسُ، وَغَيْرُهُمْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِهِمْ مَا هُمْ.

قَالَ: وَلَوْ كَانَ كَمَا يُزْعَمُ أَنَّهُ الْعَسَلُ الَّذِي يَأْكُلُهُ النَّاسُ، إِذَا مَا أَكَلَ مِنْهُ فَلَا يَشْرَبُ دُوْعَاهُ إِلَّا بَرَأَ لِقَوْلِ اللَّهِ «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، وَلَا خُلْفَ لِقَوْلِ اللَّهِ، وَإِنَّمَا الشِّفَاءُ فِي عِلْمِ الْقُرْآنِ لِقَوْلِهِ: «وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ»، (۱) فَهُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِأَهْلِهِ لَمَّا شَكَّ فِيهِ وَ لَمَّا مَرِيَهُ وَأَهْلُهُ الْأَائِمَّةُ الْهُدَى (عليهم السلام) الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا». (۲) (۳)

ص: ۴۵۷

۱- ۱۷/۸۲.

۲- ۳۵/۳۲.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۱۲، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۳۵، ح ۶۰۷۴؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۴۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۳، ح ۴۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۳۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۶۵، ح ۱۳۲.

مسعده بن صدقه از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کرده که حضرت درباره آیه: «وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِمَّنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِمَّنَ الشَّجَرِ مِمَّا يَغْرِشُونَ» تا «إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ»، فرمودند: نحل ائمه (علیهم السلام) هستند، و جبال عرب، و شجر بردگان آزاد شده هستند، «وَمِمَّا يَغْرِشُونَ»، اولاد و برده هائی که آزاد نشده اند، در صورتی که دوستدار خدا و رسول و ائمه (علیهم السلام) باشند.

و آشامیدنی رنگارنگ، انواع علم است که ائمه (علیهم السلام) به شیعیان خود می آموزند که «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، یعنی در علم شفا برای مردم است، که منظور از ناس شیعیان هستند، و دیگران، خدا می داند چه هستند.

اگر آن طور که خیال می کنند منظور همان عسلی باشد که مردم می خورند، باید هر بیماری که آن را می خورد، شفا یابد، چون خداوند می فرماید: «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، و هرگز خدا وعده خلاف نمی دهد، بلکه شفا در علم قرآن است، به دلیل این آیه: «وَنُزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ»، پس قرآن شفا و رحمت است برای اهلش، که بدون شک و تردید، اهل قرآن، ائمه هدی (علیهم السلام) هستند، که در این آیه ذکر شده اند: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا».

«وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»

خداوند مثالی (دیگر) زده است: دو نفر را، که یکی از آن دو، گنگ مادرزاد است و قادر بر هیچ کاری نیست و سربار صاحبش می باشد او را در پی هر کاری بفرستد، خوب انجام نمی دهد آیا چنین انسانی، با کسی که امر به عدل و داد می کند، و بر راهی راست قرار دارد، برابر است؟!

۱- عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ، وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ. (۱)

حمزه بن عطاء روایت کرده از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) که در باره فرمایش خداوند متعال: «هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، فرمودند: ایشان امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که به عدل، امر می کنند، و راهشان صراط مستقیم است.

ص: ۴۵۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۰؛ ح ۶۱۰۲؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۴۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۰۷.

۲- عن علی بن ابراهیم فی تفسیره: فی قوله تعالى: «وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، قَالَ: كَيْفَ يَسْتَوِي هَذَا؟! وَ هَذَا الَّذِي يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ، أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةَ (عليهما السلام). (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش در باره فرمایش خداوند متعال: «وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، فرمود: چگونه ممکن است این ها با هم مساوی باشند؟! در حالیکه منظور از آنکه به سوی عدل، امر می کند، امیر المؤمنین و ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۴۶۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۰، ح ۶۱۰۱؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۸۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۷۰، ح ۱۶۱.

«يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»

آنها نعمت خدا را می شناسند سپس آن را انکار می کنند و اکثرشان کافرند!

۱- عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ» (۱) اجْتَمَعَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: مَا تَقُولُونَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ كَفَرْنَا بِهِذِهِ الْآيَةِ نَكْفُرُ بِسَائِرِهَا، وَإِنْ آمَنَّا فَإِنَّ هَذَا ذُلٌّ حِينَ يَسْلُطُ عَلَيْنَا ابْنُ أَبِي طَالِبٍ.

فَقَالُوا: قَدْ عَلِمْنَا أَنَّ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه و آله) صَادِقٌ فِيمَا يَقُولُ، وَلَكِنَّا نَتَوَلَّاهُ وَ لَا نَطِيعُ عَلِيًّا فِيمَا أَمَرَنَا، قَالَ: فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، يَعْرِفُونَ يَعْنِي وَلَا يَهْ عَالِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»، بِالْوَلَايَةِ (۲).

از احمد بن عیسی نقل است که گفت: حدیث کرد مرا جعفر بن محمد (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای (عز وجل): «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، که حضرت ابا عبد الله الحسین (علیه السلام) فرمودند: وقتی که این آیه نازل شد:

ص: ۴۶۱

۱- ۵/۵۵.

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۲، ح ۴۰؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۳، ح ۴۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۲، ح ۶۱۰۷؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۷۲، ح ۱۶۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۷، ح ۷۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۹۵، ح ۷۷.

«إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ»، عده ای از اصحاب رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در مسجد مدینه جمع شدند و به یکدیگر می گفتند: در باره این آیه چه می گوید؟ بعضی از آنها گفتند: اگر به این آیه کافر شویم و قبول نکنیم، لازم می آید که به سایر آیات قرآن نیز کافر شویم، و اگر ایمان آوریم و آن را قبول کنیم، همین خواری و ذلت بزرگی است، در هنگامی که پسر ابو طالب بر ما مسلط شود، و ما از او اطاعت کنیم.

بعد از آن گفتند: ما می دانیم که محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) هر چه می گوید راست و حقیقت است، و او را دوست می داریم ولی، امر او در باره علی را اطاعت نمی کنیم، و نمی پذیریم.

حضرت فرمودند: پس، این آیه نازل شد: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، و فرمودند: مقصود از نعمت خدا، ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، «وَ أَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»، یعنی: و بیشتر آنها به ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) ایمان نیاوردند و کافر شدند.

۲- سُئِلَ الصَّادِقُ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، قَالَ: يَعْرِفُونَهَا يَوْمَ الْغَدِيرِ وَ يُنْكِرُونَهَا يَوْمَ السَّقِيفَةِ. (۱)

از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره ی این آیه: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، سؤال شد، حضرت فرمودند: در روز غدیر آن را می شناسند، و در روز سقیفه

ص: ۴۶۲

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۷۱، ح ۷۳۶؛ بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۶۶، ذیل ح ۴۲؛ جامع الأخبار (شعیری)، ص ۱۱؛ سفینه البحار، ج ۶، ص ۶۰۶.

آن را انکار می کنند.

۳_ عَنْ الْبَاقِرِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ»، قَدْ عَرَفَهُمْ وَلَايَهُ عَلَيَّ (عليه السلام) وَ أَمَرَهُمْ بِوَلَايَتِهِ، ثُمَّ أَنْكَرُوا بَعْدَ وَفَاتِهِ. (۱)

ابن شهر آشوب از امام باقر (عليه السلام) روایت کرده که حضرت در ذیل آیه: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكُرُونَهَا»، فرمودند: مقصود این است که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) ولایت حضرت علی (عليه السلام) را به آنها شناساند، و آنها را به پذیرفتن ولایت فرمان داد، ولی آنان بعد از وفات او (پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله))، آن را انکار کردند.

۴_ تَفْسِيرُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ الْهَيْثَمِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) سُئِلَ عَنْ ...

ساق الحديث الى ان قال (عليه السلام):

فَمَا بَالُ قَوْمٍ غَيَّرُوا سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَعَيَّدُوا عَنْ وَصِيَّهِ؟ لَا يَخَافُونَ أَنْ يَنْزَلَ بِهِمُ الْعَذَابُ؟ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «الَّذِينَ يَدَّبُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَ أَحْلَوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ»، «جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَ بئسَ القَرَارُ»، (۲) ثُمَّ قَالَ: نَحْنُ وَ اللَّهُ! نِعْمَةُ اللَّهِ، الَّتِي أَنْعَمَ اللَّهُ بِهَا عَلَيَّ

ص: ۴۶۳

۱- _ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۴، ذیل ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۲، ح ۶۱۰۹؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیه، ص ۳۴۳، ح ۵۹۳؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۹.

۲- _ ۲۹_ ۱۴/۲۸.

از اصبع بن نباته، نقل است که گفت: از امیر مؤمنان (علیه السلام) سؤال شد، ...

تا آنجا که حضرت فرمودند: آن گروهی که سیره و سنت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را تغییر داده و از جانشین او روی برتافته اند را چه شده است؟ آیا نمی ترسند از این که عذاب بر آنان فرود آید؟ و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «أَلَمْ تَرِ إِلَى الَّذِينَ يَدْعُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَ أَحْلَوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ»، «جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَ بُئْسَ الْقَرَارُ»، سپس فرمودند: به خدا سوگند! ما همان نعمتی هستیم که خداوند، بندگان خود را از آن برخوردار نموده، و هر که رستگار شد به وسیله پیروی از ما رستگار شده است.

تذکر: البته برای آگاهی بیشتر می توانید به کُد ۱۴/۲۸ نیز، مراجعه فرمایید.

ص: ۴۶۴

۱- بحار الأنوار، ج ۵۵، ص ۲۱، ح ۳۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۱۸، ح ۱۳۹۲ و ج ۳، ص ۳۰۷، ح ۵۷۴۲ و ص ۴۴۲، ح ۶۱۰۸؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۸۵.

«الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ»

کسانی که کافر شدند و (مردم را) از راه خدا بازداشتند، بخاطر فسادى که مى کردند، عذابى بر عذابشان مى افزایم!

على بن ابراهيم فى تفسيره: «الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ»، قَالَ: كَفَرُوا بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَصَدُّوا عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ». (۱)

على بن ابراهيم قمى در تفسيرش ذيل آيه شريفه: «الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ»، فرمود: يعنى آنهائى كه بعد از پيامبر اكرم (صلى الله عليه و آله) كافر شدند، و راه امير المؤمنين (عليه السلام) را بستند، پس خداوند هم براى ايشان عذابى سخت قرار داد به خاطر فسادى كه مرتكب شدند.

ص: ۴۶۵

۱- _ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۵۷۸، ح ۹؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۳، ص ۴۴۳، ح ۶۱۱۱؛ تفسير الصافى، ج ۳، ص ۱۵۰؛ تفسير القمى، ج ۱، ص ۳۸۸؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۷۳، ح ۱۷۱.

«وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ۚ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ...»

و (به یاد آورید) روزی را که از هر امتی، گواهی از خودشان بر آنها برمی انگیزیم و تو را گواه بر آنان قرار می دهیم!

فی تفسیر القمی، «وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ»، يَعْنِي مِنَ الْأَئِمَّةِ (عليهما السلام)، ثُمَّ قَالَ لِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه و آله) «وَجِئْنَا بِكَ»، يَا مُحَمَّدُ، «شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ»، يَعْنِي عَلَى الْأَئِمَّةِ (عليهما السلام)، فَرَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) شَهِيدٌ عَلَى الْأَئِمَّةِ (عليهما السلام)، وَ هُمْ شُهَدَاءُ عَلَى النَّاسِ. (۱)

علی بن ابراهیم در تفسیرش در باره آیه: «وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ»، می گوید: روزی که بر می انگیزیم در میان هر امتی از میان خودشان گواهی، منظور ائمه (علیهم السلام) هستند، آنگاه به پیامبر (صلى الله عليه و آله) می فرماید: «وَجِئْنَا بِكَ»، یعنی تو را می آوریم ای محمد! «شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ»، تا گواه بر ائمه (علیهم السلام) باشی، پس پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) گواه بر ائمه (علیهم السلام) هستند، و ائمه (علیهم السلام) گواه بر مردم.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به روایات ذیل کد ۱۱/۱۷ مراجعه نمایید.

ص: ۴۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۴۱، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۳، ح ۶۱۱۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص: ۱۵۰؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص: ۳۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص: ۲۵۲.

«... وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ»

و ما این کتاب را بر تو نازل کردیم که بیانگر همه چیز، و مایه هدایت و رحمت و بشارت برای مسلمانان است!

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْوَلِيدِ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): أَيُّ شَيْءٍ تَقُولُ الشَّيْعَةُ فِي عِيسَى وَ مُوسَى وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليهما السلام)؟ قُلْتُ: يَقُولُونَ إِنَّ عِيسَى وَ مُوسَى أَفْضَلُ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). قَالَ: فَقَالَ: يَزْعُمُونَ أَنَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَدْ عَلِمَ مَا عَلِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) قُلْتُ: نَعَمْ، وَ لَكِنْ لَا يَقْدُمُونَ عَلَى أُولَى الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ أَحَدًا.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): فَخَاصَّةٌ مِنْهُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ، قَالَ: قُلْتُ: وَ فِي أَيِّ مَوْضِعٍ أُخَاصَّةٌ مِنْهُمْ؟ قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِمُوسَى (عليه السلام): «وَ كَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ» (۱)، عَلِمْنَا أَنَّهُ لَمْ يَكْتُبْ لِمُوسَى كُلَّ شَيْءٍ، وَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِعِيسَى (عليه السلام): «وَ لَأَيِّبَنَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ» (۲)، وَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) «وَ جِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا» (۳)، «وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ» (۴).

ص: ۴۶۷

۱- ۷/۱۴۵.

۲- ۴۳/۶۳.

۳- ۴/۴۱.

۴- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۳۲، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۴، ح ۶۱۱۶؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۲۷، ح ۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۱۸۱ و ج ۱۲، ص ۹۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۶۸، ح ۲۵۸ و ج ۴، ص ۶۱۲، ح ۷۹.

از عبد الله بن ولید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) به من فرمودند: شیعیان ما در باره عیسی، موسی و امیرالمؤمنین (علیهم السلام) چه می گویند؟ عرض کردم: می گویند: موسی و عیسی از امیر المؤمنین (علیه السلام) برتر هستند.

آیا آنها به این مطلب اعتقاد دارند که: هر چه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دانستند، امیر المؤمنین (علیه السلام) هم می دانستند؟ عرض کردم: بله، ولی هیچ کس را بر پیامبران اولوالعزم مقدم نمی شمارند.

حضرت فرمودند: با استفاده از قرآن با آنها بحث کن. عرض کردم: از کجای قرآن با آنان بحث نمایم؟ حضرت فرمودند: با این آیه قرآن که خداوند متعال درباره حضرت موسی (علیه السلام) می فرماید: «وَكُتِبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَابِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ»، پس معلوم می شود که خداوند سبحان همه چیز را برای موسی (علیه السلام) بیان نکرده است، و خداوند درباره عیسی (علیه السلام) نیز چنین فرموده است: «وَلَأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ»، در حالی که خداوند تبارک و تعالی برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می فرماید: «وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا»، «وَوَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ».

۲_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (علیه السلام) يَقُولُ: نَزَلَ جِبْرِئِيلُ عَلَى مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله) بِرُمَاتَيْنِ مِنَ الْجَنَّةِ، فَلَقِيَهُ عَلَى (علیه السلام) فَقَالَ لَهُ: مَا هَاتَانِ الرُّمَاتَانِ فِي يَدَيْكَ؟ قَالَ: أَمَّا هَذِهِ فَالْتَّبُوءُ، لَيْسَ لَكَ فِيهَا نَصِيبٌ، وَأَمَّا هَذِهِ فَالْعِلْمُ، ثُمَّ فَلَقَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَأَعْطَاهُ نِصْفَهَا، وَ أَخَذَ نِصْفَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ سَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: أَنْتَ شَرِيكِي فِيهِ وَ أَنَا شَرِيكُكَ فِيهِ، قَالَ: فَلَمْ يَعْلَمْ وَ اللَّهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) حَرْفًا مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ إِلَّا عَلَّمَهُ

عَلِيًّا (عليه السلام)، ثُمَّ انْتَهَى ذَلِكَ الْعِلْمُ إِلَيْنَا، ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِهِ. (۱)

از محمد بن مسلم نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) شنیدم که می فرمودند: جبرئیل برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) دو انار بهشتی آورد، حضرت علی (عليه السلام) آنحضرت را ملاقات کردند و عرض کردند: این دو انار که در دست دارید چیست؟ حضرت فرمودند: اما این یکی نبوت است، که تو از آن بهره ای نداری، و اما این یکی علم است، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آن را به دو نصف تقسیم کردند، نصفش را به علی (عليه السلام) دادند، و نصف دیگر را خود برداشتند، سپس فرمودند: در این تو با من شریک هستی و من با تو.

پس امام باقر (عليه السلام) فرمودند: به خدا سوگند! رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از آنچه خدایش تعلیم داد حرفی نیاموخت، جز آنکه آن را به علی (عليه السلام) تعلیم دادند، سپس آن علم به ما رسید، آنگاه دست خود را بر سینه خود گذاشتند.

ص: ۴۶۹

۱- _ الإختصاص، ص ۲۷۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۷۳، ح ۴۴ و ج ۴۰، ص ۲۰۹، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۶، ح ۶۱۲۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۹۵، ح ۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۴۳، ح ۵۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۶۳، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۶۰۵، ح ۱۱۷۷.

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ»

خداوند به عدل و احسان و بخشش به نزدیکان فرمان می دهد و از فحشا و منکر و ستم، نهی می کند خداوند به شما اندرز می دهد، شاید متذکر شوید!

۱- عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»، قَالَ: يَا سَعْدُ! «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ»، وَهُوَ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم) «وَالْإِحْسَانِ»، وَهُوَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، «وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ»، وَهُوَ قَرَابَتُنَا أَمَرَ اللَّهُ الْعِبَادَ بِمَوَدَّتِنَا وَإِيتَائِنَا وَنَهَاهُمْ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ مَنْ بَغَىٰ عَلَىٰ أَهْلِ الْبَيْتِ وَدَعَا إِلَىٰ غَيْرِنَا. (۱)

عیاشی در تفسیرش از سعد روایت کرده که امام باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»، فرمودند: ای سعد! «خداوند دستور به عدل می دهد»، یعنی حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) و «احسان»، یعنی حضرت علی (عليه السلام)، «وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ»، که همان خویشاوندی ما است. خدا مردم را مأمور به مودّت و محبت و رسیدگی به ما نموده و از کارهای زشت و فحشاء بازداشته و از کسی که بر ما خانواده ستم روا دارد و مردم را دعوت به غیر ما کند.

ص: ۴۷۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۶۸، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۸، ح ۶۱۳۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۷، ح ۵۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۵۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۷۹، ح ۲۰۳.

۲_ فی تفسیر القمی، قَوْلُهُ تَعَالَى: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ»، قَالَ: «الْعَدْلُ»، شَهَادَةُ أَنْ لَمَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَ «الْإِحْسَانُ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ «الْفَحْشَاءُ وَالْمُنْكَرُ وَالْبَغْيُ»، فَلَانٌ وَ فَلَانٌ وَ فَلَانٌ. (۱)

علی ابراهیم قمی در تفسیرش، در باره آیه: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ»، فرمود: «عدل»، گواهی به یکتائی خدا و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، و «احسان»، امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند، «و فحشاء (کار زشت) و منکر (عمل بد) و بغی (ستم)»، فلانی و فلانی و فلانی هستند.

۳_ عَنْ عَطِيهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»، الْمَأْيَةِ، قَالَ: «الْعَدْلُ» شَهَادَةُ الْإِخْلَاصِ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَ «الْإِحْسَانُ» وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ الْإِتْيَانُ بِطَاعَتِهِمَا وَ «إِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ»، الْحَسَيْنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ الْمَائِمَةُ مَتْنٌ وَ لُحْدِهِ (عليهما السلام)، وَ «يَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ»، هُوَ مَنْ ظَلَمَهُمْ وَ قَتَلَهُمْ وَ مَنَعَ حُقُوقَهُمْ. (۲)

از عطیه بن حارث روایت است که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»، فرمودند: «عدل» گواهی به یگانگی خداوند و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) است، و «احسان» ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و پیروی از آن دو است، و

ص: ۴۷۱

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۸، ح ۶ و ج ۳۰، ص ۱۷۱، ح ۲۶ و ج ۳۶، ص ۱۷۹، ح ۱۷۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۷، ح ۶۱۳۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۵۱؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۷۷، ح ۱۹۳.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۸، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۹، ح ۶۱۳۸؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۶۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۵۹؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۳۴۶، ح ۶۰۴.

«إِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى» امام حسن (عليه السلام) و امام حسين (عليه السلام) و ائمه از نسل امام حسين (عليهم السلام) هستند، و «يَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ وَ الْبَغْيِ»، هر کس به آنها ستم روا دارد و بکشد ایشان را و مانع رسیدن به حقوقشان شود.

۴- فُرَاتٌ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ سَعِيدٍ مُعَنَّأً، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: كُنْتُ مَعَهُ جَالِسًا، فَقَالَ لِي: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، قَالَ: «الْعَدْلُ» رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ «الْإِحْسَانُ» أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ «إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ (سلام الله عليها). (۱)

در تفسیر فرات از حسین بن سعید روایت است که گفت: من در محضر حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) نشسته بودم، که حضرت به من فرمودند: خداوند می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، «عدل» رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) و «احسان» امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (عليه السلام)، و «إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى» فاطمه زهرا (سلام الله عليها) هستند.

۵- فی تفسیر العیاشی، عَنْ عَامِرِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي الْعَدِيرِ، عَنْ عَطَاءِ الْهَمْدَانِي، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): فِي قَوْلِ اللَّهِ: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، قَالَ: «الْعَدْلُ» شَهَادَةُ أَنْ لِمَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ «الْإِحْسَانُ» وَلَمَا يَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ «يَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ» الْفَحْشَاءُ الْأَوَّلُ، وَ «الْمُنْكَرُ» الثَّانِي، وَ «الْبَغْيُ» الثَّلَاثُ. (۲) در تفسیر عیاشی، از عطاء همدانی روایت است که حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)

ص: ۴۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۰، ح ۱۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۳۶، ح ۳۱۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۰، ح ۱۳ و ج ۳۱، ص ۶۰۶، ح ۵۹ و ج ۳۶، ص ۱۸۰، ح ۱۷۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۹، ح ۶۱۳۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۸، ح ۶۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۸۰، ح ۲۰۵؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیة، ص ۳۴۶، ح ۶۰۳.

در باره آیه: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، فرمودند: «عدل» شهادت به لا اله الا الله است، و «احسان» ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) است، و «فحشاء» اولی است، «منکر» دوّمی، و «بغی» سوّمی.

ص: ۴۷۳

«وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ ۚ إِنَّمَا يَبُلُوَكُمْ اللَّهُ بِهِ ۚ وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»

همانند آن زن (سبک مغز) نباشید که پشمهای تابیده خود را، پس از استحکام، وامی تابید! در حالی که (سوگند و پیمان) خود را وسیله خیانت و فساد قرار می دهید بخاطر اینکه گروهی، جمعیتشان از گروه دیگر بیشتر است، خدا فقط شما را با این وسیله آزمایش می کند و به یقین روز قیامت، آنچه را در آن اختلاف داشتید، برای شما روشن می سازد!

۱- عَنْ زَيْدِ بْنِ الْجَهْمِ الْهَلَالِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: لَمَّا نَزَلَتْ وَلَايَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَكَانَ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) سَلِّمُوا عَلَى عَلِيٍّ بِأَمْرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَكَانَ مِمَّا أَكَّدَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ.

یا زید! قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَهْمَا قَوْمًا فَسَلِّمَّا عَلَيْهِ بِأَمْرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَا: أَمِنْ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ لَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مِنَ اللَّهِ وَ مِنَ رَسُولِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ»، (۱) یعنی بِه قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَهْمَا، وَقَوْلُهُمَا: أَمِنْ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ؟ «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ ۚ إِنَّمَا يَبُلُوَكُمْ اللَّهُ بِهِ ۚ وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ» قَالَ: قُلْتُ: جُعِلَتْ فِدَاكَ! أَيْمَهُ؟

ص: ۴۷۴

قَالَ: إِي، وَ اللَّهِ! أُنَمُّهُ، قُلْتُ: فَإِنَّا نَقْرَأُ «أَرْبَى»، فَقَالَ: مَا أَرْبَى؟ وَ أَوْ مَا يَبِيدُهُ فَطَرَحَهَا، «إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ»، يَغْنِي عَلَيَّ (عليه السلام)، «وَ لَيَبِينَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ لَكِنْ يَفْضَلُ مَنْ يَشَاءُ وَ لَكَسِيئَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ»، «وَ لَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا»، يَغْنِي بَعْدَ مَقَالِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي عَلَيَّ (عليه السلام)، «وَ تَذُوقُوا الشَّوَاءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، يَغْنِي بِهِ عَلِيًّا (عليه السلام)، «وَ لَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ» (١). (٢)

از زید بن جهم هلالی نقل است که گفت: شنیدم حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: وقتی امر ولایت علی بن ابی طالب (عليه السلام) نازل شد، پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: به لقب امیر المؤمنان، به علی (عليه السلام) سلام کنید.

ای زید! از جمله تأکیداتی که خدا در آن روز بر آن دو نفر (ابو بکر و عمر) نمود، این بود که رسول خدا (صلى الله عليه و آله) به آنها فرمودند: برخیزید و به عنوان امیر مؤمنان، به علی بن ابی طالب (عليه السلام) سلام کنید.

آن دو نفر گفتند: ای رسول خدا! این امر از جانب خدا است یا از جانب رسولش؟

رسول خدا (صلى الله عليه و آله) به آنها فرمودند: از جانب خدا و رسولش، پس خدای عزّ و جل این آیه را نازل فرمود: «و سوگندها را، پساز محکم کردنش، که خدا را ضامن آن کرده اید، نشکنید، زیرا خدا می داند چه می کنید»، مقصود فرمایش رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم)

ص: ۴۷۵

۱- ۱۶/۹۳ و ۹۴.

۲- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۵۰، ح ۶۱۳۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۶۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۸۱، ح ۲۰۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۹۲، ح ۱؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیتہ القرآنیة، ص ۳۴۸، ح ۶۰۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۲۶۵، ح ۱.

به آنها است و گفته آنها که این امر از جانب خداست یا رسولش؟

«و مانند آن زن نباشید که رشته های خود را پس از تابیدن، پنبه می کرد و پراکنده می ساخت، شما هم سوگندهایتان را میان خودتان برای آن که (ائمه ای پاکتر از ائمه شما هستند)، وسیله نیرنگ نسازید».

زید گفت: عرض کردم: ائمه فرمودید؟

حضرت فرمودند: آری، به خدا قسم! ائمه است، عرض کردم: ما، «أربی» قرائت می کنیم، حضرت فرمودند: أربی چیست؟ و با اشاره با دست آن را دور انداختند، (یعنی رد کردند)، «فقط خدا شما را به وسیله آن آزمایش می کند»، یعنی به وسیله حضرت علی (علیه السلام)، «و برای اینکه در روز قیامت آنچه را در آن اختلاف دارید، برای شما واضح سازد»، «اگر خدا می خواست شما را یک امت کرده بود، ولی هر که را بخواهد، گمراه کند، و هر که را بخواهد، هدایت کند، و از آنچه می کرده اید، بازخواست می شوید»، «سوگندهایتان را میان خود دستاویز نیرنگ نکنید، مبادا قدمی پس از استواریش، بلغزد»، یعنی بعد از فرمایش رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره حضرت علی (علیه السلام)، «و به سزای بازداشتن از راه خدا به شما بدی برسد»، مقصود از راه خدا، حضرت علی (علیه السلام) است، «و برای شما عذابی بزرگ باشد».

۲_ قَالَ عَلِي بْنُ اِبْرَاهِيمَ فِي نَفْسِيْرِهِ: حَدَّثَنِي أَبِي رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): لَمَّا نَزَلَتِ الْوَلَايَةُ، وَ كَانَ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بِغَدِيرِ خُمٍّ: سَلِّمُوا عَلَيَّ عَلَيَّ يَوْمَهِ الْمُؤْمِنِينَ.

فَقَالَا: مِنَ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ؟ فَقَالَ لَهُمَا: نَعَمْ، حَقًّا مِنَ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ، إِنَّهُ أَمِيرٌ

الْمُؤْمِنِينَ وَ إِمَامَ الْمُتَّقِينَ وَ قَاتِلَ الْغُرِّ الْمُحْجَلِينَ، يَقَعِدُهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى الصِّرَاطِ فَيَدْخِلُ أَوْلِيَاءَهُ الْجَنَّةَ وَ يَدْخِلُ أَعْدَاءَهُ النَّارَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعِيدَ تَوَكُّيدِهَا وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ»، يَغْنِي قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مِنْ رَسُولِهِ، ثُمَّ ضَرَبَ لَهُ مَثَلًا فَقَالَ: «وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعِيدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ».(۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: هنگامی که آیه ولایت (دستور اعلان ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام)) نازل شد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در غدیر خم فرمودند: به علی (علیه السلام) با عنوان «امیر المؤمنین»، سلام کنید.

آن دو نفر گفتند: این (دستور) از جانب خدا است، یا از جانب رسولش؟

حضرت آن دو فرمودند: آری، حقیقتاً آن، از جانب خدا و پیامبرش است. سپس فرمودند: همانا او (علی بن ابی طالب)، امیر مؤمنان، امام پرهیزکاران و پیشوای روسفیدان است، که خداوند در روز قیامت او را بر صراط می نشاند پس دوستانش را وارد بهشت می کند و دشمنانش را در آتش (دوزخ) می اندازد، پس خداوند (عز و جل) فرمود: «و سوگندها را پس از استواری آنها مشکنید، زیرا خدا می داند چه می کنید»، یعنی فرمایش رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هم از جانب خداست و هم رسولش، سپس مثالی برای او آورد و فرمود: «و مانند آن زن مباشید که رشته های خود را پس از تابیدن، پنبه می کرد و پراکنده می ساخت، شما هم سوگندهایتان را میان خودتان وسیله نیرنگ مسازید».

ص: ۴۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۶۹، ح ۱۵۷ و ج ۳۷، ص ۱۲۰، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۵۰، ح ۶۱۴۰؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۷۰؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۸۹.

٣- عَنْ زَيْدِ بْنِ جَهْمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَجِئَتُهُ يَقُولُ: لَمَّا سَلِمُوا عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) بِإِمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِلأَوَّلِ: قُمْ فَسَلِّمْ عَلَى عَلِيٍّ بِإِمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: أَمِنْ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، مِنَ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ، ثُمَّ قَالَ لِصَاحِبِهِ: قُمْ فَسَلِّمْ عَلَى عَلِيٍّ بِإِمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: مِنَ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، مِنَ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ، ثُمَّ قَالَ: يَا مَقْدَادُ! قُمْ فَسَلِّمْ عَلَى عَلِيٍّ بِإِمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: فَلَمْ يَقُلْ مَا قَالَ صَاحِبِي، ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا بَا ذَرَّ! فَسَلِّمْ عَلَى عَلِيٍّ بِإِمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَامَ وَ سَلِّمْ، ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا سَلْمَانُ! وَ سَلِّمْ عَلَى عَلِيٍّ بِإِمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَامَ وَ سَلِّمْ، قَالَ: حَتَّى إِذَا خَرَجَا وَ هُمَا يَقُولَانِ: لَا وَ اللَّهُ! لَمَّا نَسِيتُ لَهُمَا قَالَ أَيْدَاءُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى نَبِيِّهِ: «وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَ هَذَا جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا»، (١) بِقَوْلِكُمْ أَمِنْ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ: «إِنَّ اللَّهَ يَغْلُمُ مَا تَفْعَلُونَ»، (٢) «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ»، «أَنْ تَكُونَ أَيْمَنُ هِيَ أَرْكَى مِنْ أَيْمَتِكُمْ»، قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! إِنَّمَا نَقَرُوهَا: «أَنْ تَكُونَ أَيْمَنُ هِيَ أَرْبَى مِنْ أَيْمَنِهِ»، فَقَالَ: وَيْحَكَ يَا زَيْدُ! وَ مَا أَرْبَى؟ أَنْ تَكُونَ أَيْمَنُ هِيَ أَرْكَى مِنْ أَيْمَتِكُمْ، «إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ»، يَعْنِي عَلِيًّا، «وَ لَيَسِنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ لَكِنْ يَضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَ لَتَشِينَنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»، «وَ لَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا»، (٣) بَعْدَ مَا سَلِمْتُمْ عَلَى عَلِيٍّ بِإِمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، «وَ تَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، يَعْنِي عَلِيًّا، «وَ لَكُمْ عَذَابٌ

ص: ٤٧٨

١- ١٦/٩١.

٢- هـمان.

٣- ١٦/٩٣ و ٩٤.

از زید بن جهم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: زمانی که به حضرت علی (علیه السلام) با عنوان امیر المؤمنین سلام می کردند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اوّلی (ابوبکر) فرمودند: برخیز و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، پس او عرض کرد: آیا این دستور خداست یا پیامبر؟ حضرت فرمودند: بله، دستور خداست و پیامبرش.

سپس به دوستش (عمر) فرمودند: برخیز و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، پس او گفت: این امر خداست یا پیامبر خدا؟ حضرت فرمودند: بله، امر خداست و پیامبرش.

سپس فرمودند: ای مقداد! برخیز و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، او برخاست و چنین کرد و آن سؤالی که دو نفر قبلی پرسیدند را نگفت.

سپس فرمودند: برخیز، ای ابوذر! و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، پس برخاست و چنین کرد، سپس فرمودند: برخیز، ای سلمان! و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، پس او هم برخاست و امر پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انجام داد.

تا اینکه آن دو نفر از آن جلسه بیرون آمدند و به هم می گفتند: نه، به خدا قسم! هیچ وقت، آنچه را گفت نمی پذیریم و تسلیم او نمی شویم، پس خداوند ای آیه را بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل فرمود: «وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ

ص: ۴۷۹

۱- _ همان.

۲- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۴۴، ح ۶۰۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۴۸، ح ۱۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۵۱، ح ۶۱۴۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۸، ح ۶۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۸۰، ح ۲۰۷.

كَفِيلًا»، به خاطر این گفتارشان که: این دستور خداست یا پیامبر خدا؟ «إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ»، «وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ»، تا ائمه ای پاک تر از امامان شما باشند، زید گفت: عرض کردم: فدایتان شوم! ولی آن را ما به این صورت می خوانیم: «أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمِّهِ»، حضرت فرمودند: وای بر تو ای زید! اربی چیست؟ تا این که، به خدا قسم! پاک تر از امامان شما باشد، «إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ»، یعنی به وسیله علی (علیه السلام)، «وَلَيَبْيَنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يَضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتَسْلُكُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»، «وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَرِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا»، یعنی پس از آنکه به علی (علیه السلام) به عنوان امیر المؤمنین سلام کردید، «وَتَذُوقُوا الشُّوَاءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، یعنی پس از آنکه از علی (علیه السلام) روی برگردانید، «وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ». (حدیث ادامه دارد)

«إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا»

این قرآن، به راهی که استوارترین راه هاست، هدایت می کند و به مؤمنانی که اعمال صالح انجام می دهند، بشارت می دهد که برای آنها پاداش بزرگی است.

۱- عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ سَيْيَابَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ»، قَالَ: يَهْدِي إِلَى الْإِمَامِ (۱).

از علاء بن سیابه نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدای متعال: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ»، فرمودند: به سوی امام، راهنمایی می کند.

۲- عَنْ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ»، قَالَ:

ص: ۴۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۵، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۰۹، ح ۶۲۶۷؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۷۷، ح ۱۲؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۲۷۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۴۰، ح ۸۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۲؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۳۵۲، ح ۶۱۴؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۶، ح ۲.

از فضیل نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ»، فرمودند: این قرآن، به سوی ولایت، هدایت می کند.

۳- معانی الاخبار: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِي، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُقْرِي الْجُرْجَانِي، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُؤَصِّلِي بَغْدَادِي، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَاصِمٍ الطَّرِيفِي، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ الْحُسَيْنِ الْكَحَّالُ مِيُولَى زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام) قَالَ: الْإِمَامُ مِنَّا لَا يَكُونُ إِلَّا مَعْصُومًا، وَ لَيْسَتْ الْعِصْمَةُ فِي ظَاهِرِ الْخَلْقِ، فَيَعْرِفُ بِهَا وَ لِمَذَلِكِ لَا يَكُونُ إِلَّا مَنْصُوصًا، فَقِيلَ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَمَا مَعْنَى الْمَعْصُومِ؟

فَقَالَ: هُوَ الْمُعْتَصِمُ بِحَبْلِ اللَّهِ، وَ حَبْلُ اللَّهِ هُوَ الْقُرْآنُ لَا يَفْتَرِقَانِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ الْإِمَامُ يَهْدِي إِلَى الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ يَهْدِي إِلَى الْإِمَامِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ» (٢).

از عباس کحال غلام زید بن علی نقل است که گفت: پدرم برایم گفت: حضرت

ص: ۴۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۵، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۱۰، ح ۶۲۷۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۸۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۸۳، ح ۲۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۴۱، ح ۹۰؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۳۵۴، ح ۶۱۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۱۹۴، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۰۹، ح ۶۲۶۸؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۳۶۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۴۱، ح ۸۹؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۳۵۳، ح ۶۱۵؛ معانی الأخبار، ص ۱۳۲، ح ۱.

موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام)، از امام سجّاد (علیه السلام) روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: از ما خاندان جز معصوم، شخص دیگری نمی تواند امام باشد، و عصمت صفتی نیست که در ظاهر بدن باشد تا با چشم دیده شود و شناخته گردد، و به همین جهت نمی توان معصوم بودن کسی را تشخیص داد، مگر اینکه خداوند به وسیله پیغمبرش آن را به صراحت بیان فرموده باشد.

شخصی عرض کرد: ای فرزند گرامی رسول خدا! معنی معصوم چیست؟ حضرت فرمودند: معصوم شخصی است که به واسطه چنگ زدنش به ریسمان الهی و جدا نشدنش از آن، هرگز به گناهی آلوده نگردد، و رشته محکم خدا قرآن است که آن دو تا روز قیامت از یک دیگر جدا نگردند، و تا رستاخیز امام هدایت می کند به قرآن، و قرآن راهنمائی می نماید به امام، و این است فرموده خدا: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ».

«... وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»

و هرگز اسراف و تبذیر مکن.

۱- عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ: «وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»، قَالَ: لَمَّا تُبْذِرُوا وَلَكُمْ عَلَيْهِ (عليه السلام). (۱)

از اسحاق بن عمار نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»، فرمودند: ولایت حضرت علی (علیه السلام) را، اسراف نکنید.

۲- عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ، فِي قَوْلِهِ: «وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»، قَالَ: لَا تُبْذِرُ فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۲)

از اسحاق بن عمار نقل است که در باره فرمایش خداوند: «وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»، گفت: در ولایت و دوستی حضرت علی (علیه السلام)، زیاده روی و اسراف نکن.

ص: ۴۸۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۸۴، ح ۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۲۳، ح ۶۳۳۳؛ المحاسن، ج ۱، ص ۲۵۷، ح ۲۹۸.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۶، ح ۵۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۲۳، ح ۶۳۳۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۸۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۸۸، ح ۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۵۷، ح ۱۷۰.

«وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔوْلًا»

از آنچه به آن آگاهی نداری، پیروی مکن، چرا که گوش و چشم و دل، همه مسئولند.

عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَيِّدِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ الرِّضَا (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِنَّ أَبَا بَكْرٍ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ السَّمْعِ، وَإِنَّ عُمَرَ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ الْبَصَرِ، وَإِنَّ عُثْمَانَ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ الْفُؤَادِ.

قَالَ: فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ، دَخَلْتُ إِلَيْهِ، وَعِنْدَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَتِ! سَجَعْتُكَ تَقُولُ فِي أَصْحَابِكَ هَؤُلَاءِ قَوْلًا، فَمَا هُوَ؟

فَقَالَ (صلى الله عليه وآله) نَعَمْ، ثُمَّ أَشَارَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: هُمُ السَّمْعُ وَالْبَصَرُ وَالْفُؤَادُ، وَ سَيَسْأَلُونَ عَنْ وَصِيِّ هَذَا، وَ أَشَارَ إِلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: «إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا».

ثُمَّ قَالَ (صلى الله عليه وآله) وَ عَزَّهٗ رَبِّي! إِنَّ جَمِيعَ أُمَّتِي لَمَوْفُوفُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَ مَسْئُولُونَ عَنْ

وَلَا يَتِيهِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ» (۱). (۲)

از عبد العظیم بن عبد الله حسنی نقل است که گفت: آقام امام هادی (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از اجدادشان (علیهما السلام)، از امام حسین (علیه السلام) روایت کردند که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: همانا ابو بکر به منزله گوش من، و عمر به منزله چشم من، و عثمان به منزله قلب من است.

امام حسین (علیه السلام) فرمودند: روز بعد، خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) رسیدم، در حالی که امیر المؤمنین (علیه السلام)، ابو بکر، عمر و عثمان، در محضر آن حضرت بودند، به آن بزرگوار گفتم: ای پدر جان! دیروز در مورد این اصحابتان، مطلبی فرمودید، مقصودتان چه بود؟

پس پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: آری! آنگاه با دست مبارکشان، به سوی آنها اشاره کردند و فرمودند: آنان گوش و چشم و دل هستند، به زودی از آنان، در باره ولایت این وصی من، سؤال خواهد شد، و بعد به سوی حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) اشاره کردند، و فرمودند: به راستی خدای عز و جل می فرماید: «إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا»، سپس فرمودند: به عزت پروردگارم سوگند! تمامی امت من، در روز رستاخیز نگهداشته می شوند، تا از ولایت و دوستی علی (علیه السلام)، از ایشان پرسیده شود، و این همان فرموده خدای عز و جل است که می فرماید: «وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ».

ص: ۴۸۶

۱- ۳۷/۲۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۱۸۰، ح ۴۱ و ج ۳۱، ص ۶۱۷، ح ۹۴ و ج ۳۶، ص ۷۷، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۹۳، ح ۸۹۶۸؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۳۱۳، ح ۸۶؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۰۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۶۴، ح ۲۰۸؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۸۹، ح ۱.

«انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا»

بین چگونه برای تو مثلها زدند! در نتیجه گمراه شدند، و نمی توانند راه حق را پیدا کنند.

تفسیر القمی: «انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا»، قَالَ: إِلَى وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُوَ السَّبِيلُ. (۱)

در تفسیر قمی روایت است که امام محمد باقر (عليه السلام)، در باره آیه: «انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا»، فرمودند: آنها دیگر نمی توانند راهی به ولایت حضرت علی (عليه السلام) بیابند، و حضرت علی (عليه السلام)، همان راه هستند.

ص: ۴۸۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۳، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۴، ح ۷۷۴۸؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۹۱، ح ۳۹۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۷، ح ۲۲.

«وَإِشْتَفَرُّزْ مَنْ أَسِيَتْطَعَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلَبَ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْمَآمُوالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدَّهُمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُم الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا»

هر کدام از آنها را می توانی با صدايت تحريك كن! و لشكر سواره و پياده ات را بر آنها گسيل دار! و در ثروت و فرزندانشان شركت جوى! و آنان را با وعده ها سرگرم كن! و شيطان جز به فريب و دورغ به آنان وعده نمى دهد.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: كُنَّا بِمِنَى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِذْ بَصُرْنَا بِرَجُلٍ سَاجِدٍ وَ رَاكِعٍ وَ مُتَضَرِّعٍ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا أَحْسَنَ صَلَاتَهُ!

فَقَالَ (صلى الله عليه و آله) هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ آبَاكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ، فَامْضَى إِلَيْهِ عَلَى (عليه السلام) غَيْرِ مُكْتَرِبٍ فَهَزَّ هَزَّهُ أَذْخَلَ أَضْلَاعَهُ الْيَمْنَى فِي الْيُسْرَى وَ الْيُسْرَى فِي الْيَمْنَى، ثُمَّ قَالَ: لَأَقْتُلَنَّكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ!

فَقَالَ: لَنْ تَقْدِرَ عَلَى ذَلِكَ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ مِنْ عِنْدِ رَبِّى، مَا لَكَ تُرِيدُ قَتْلِى؟ فَوَ اللَّهُ! مَا أَبْغَضَكَ أَحَدٌ إِلَّا سَبَقَتْ نُطْفَتِى إِلَى رَحِمِ أُمِّهِ قَبْلَ نُطْفَةِ أَبِيهِ، وَ لَقَدْ شَارَكْتُ مُبْغِضِيَّكَ فِي الْمَآمُوالِ وَالْأَوْلَادِ، وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي مُحْكَمِ كِتَابِهِ: «وَ شَارِكُهُمْ فِي الْمَآمُوالِ وَالْأَوْلَادِ»، قَالَ النَّبِى (صلى الله عليه و آله) صَدَقَ، يَا عَلَى! لَا يَبْغُضُكَ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا سَفَاحِى، وَ لَا مِنْ الْأَنْصَارِ إِلَّا يَهُودِى، وَ لَمَّا مِنَ الْعَرَبِ إِلَّا دَعِى، وَ لَمَّا مِنْ سَائِرِ النَّاسِ إِلَّا شَقِى، وَ لَا مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا سِلْقَلْقِيَّةُ، وَ هِىَ الَّتِى تَحِيضُ مِنْ دُبْرِهَا، ثُمَّ أَطْرَقَ مَلِيًّا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: مَعَاشِرَ الْأَنْصَارِ! اغْرِضُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى مَحَبَّةِ عَلَى.

قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: فَكُنَّا نَغْرِضُ حُبَّ عَلَى (عليه السلام) عَلَى أَوْلَادِنَا، فَمَنْ أَحَبَّ عَلِيًّا

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: در خدمت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در سرزمین منا بودیم، که پیرمردی را مشاهده کردیم که در رکوع و سجده، تضرع داشت.

گفتیم: ای رسول خدا! چقدر خوب نماز می خواند! حضرت فرمودند: این همان کسی است که پدر شما را از بهشت خارج کرد.

حضرت علی (علیه السلام) بی باکانه پیش او رفتند و چنان او را تکان دادند که پهلوهایش درهم فرو رفت، سپس فرمودند: اگر خدا بخواهد ترا می کشم.

شیطان گفت: تا آن مهلتی که در نزد پروردگارم تعیین شده نمی توانی، ترا چه شده که می خواهی مرا بکشی؟ به خدا قسم! هیچ کس با تو دشمنی نمی ورزد مگر اینکه نطفه من قبل از نطفه پدرش با مادر او می آمیزد، من با دشمنان تو در اموال و اولاد مشارکت می کنم، و این آیه در قرآن اشاره به همان است: «وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ».

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! راست می گوید، از قریش کسی با تو دشمنی نمی ورزد مگر اینکه زنزاده باشد، و از انصار، مگر آنکه یهودی باشد، و از عرب، مگر آنکه پلید باشد، و از سایر مردم، مگر آنکه شقی باشد، و از زنان، مگر زنی که از مقعد حیض می بیند، بعد سرشان را به زیر انداختند، سپس سر برداشته فرمودند: ای گروه انصار! به فرزندان خود، محبت علی (علیه السلام) را عرضه بدارید.

جابر بن عبد الله انصاری گفت: ما محبت حضرت علی (علیه السلام) را بر فرزندان خود عرضه می داشتیم، هر که آن حضرت را دوست می داشت، می فهمیدیم اولاد ما است، و هر که با آن حضرت دشمنی می ورزید، او را از خود نمی دانستیم.

ص: ۴۸۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۵۱، ح ۲۰ و ج ۶۰، ص ۲۳۷، ح ۸۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۴۸، ح ۴۷۵؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۴۲، ح ۷.

«يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمامِهِمْ ۖ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ ۖ يَمِينُهُ فَأُولَئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا»

(به یاد آورید) روزی را که هر گروهی را با پیشوایشان می خوانیم! کسانی که نامه عملشان به دست راستشان داده شود، آن را

می خوانند و به قدر رشته شکاف هسته خرمایی به آنان ستم نمی شود!

۱- عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ أَمَرَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): بِالْمَسِيرِ إِلَى الْمَدَائِنِ مِنَ الْكُوفَةِ، فَمِيزَنَا يَوْمَ الْأَحَدِ وَتَخَلَّفَ عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ فِي سَبْعَةِ نَفَرٍ، فَخَرَجُوا إِلَى مَكَانٍ بِالْحِيرَةِ يَسَمَى الْخَوَزَنْقَ، فَقَالُوا: نَتَنَزَّهُ فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ، خَرَجْنَا فَلَحَقْنَا عَلِيًّا (عليه السلام) قَبِيلَ أَنْ يَجْمَعَ، فَبَيْنَا هُمْ يَتَغَدَّوْنَ إِذْ خَرَجَ عَلَيْهِمْ ضَبٌّ فَصَادُوهُ، فَأَخَذَهُ عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ، فَنَصَبَ كَفَّهُ، فَقَالَ: بَايَعُوا، هَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، فَبَايَعَهُ السَّبْعَةُ وَ عَمَرُوا ثَمَانِيَهُمْ، وَ ارْتَحَلُوا لَيْلَةَ الْأَرْبَعَاءِ، فَقَدِمُوا الْمَدَائِنَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَخْطُبُ، وَ لَمْ يَفَارِقْ بَعْضُهُمْ بَعْضًا كَانُوا جَمِيعًا، حَتَّى نَزَلُوا عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ، فَلَمَّا دَخَلُوا نَظَرَ إِلَيْهِمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَسِيرَ إِلَى أَلْفِ حَدِيثٍ، فِي كُلِّ حَدِيثٍ أَلْفُ بَابٍ، لِكُلِّ بَابٍ أَلْفُ مِفْتَاحٍ، وَ إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمامِهِمْ»، وَ إِنِّي أَقْسِمُ لَكُمْ بِاللَّهِ! لَيَبْعَثَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَمَانِيَهُ نَفَرٍ بِإِمامِهِمْ، وَ هُوَ ضَبٌّ، وَ لَوْ شِئْتُ أَنْ أُسَمِّيَهُمْ فَعَلْتُ، قَالَ: فَلَوْ رَأَيْتَ عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ سَقَطَ كَمَا تَسْقُطُ

از اصبع بن نباته روایت است، که حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) به ما امر فرمودند از کوفه به مدائن برویم، یک روز راه رفتیم، عمرو بن حرث همراه هفت نفر عقب ماندند، و به جایی در حیره به نام خورنق رفتند و گفتند: این جا گردش می کنیم.

روز چهارشنبه ما به علی (علیه السلام) ملحق شدیم قبل از آن که آنها برسند، صبحگاهان آنها سوسماری را دیدند و آن را کشتند، عمرو بن حرث دست سوسمار را گرفت و بالا آورد و گفت: بیعت کنید، این امیر المؤمنین است، آن هفت نفر با آن سوسمار، بیعت کردند، و عمرو هشتمین نفر بود، شب چهارشنبه به راه افتادند و روز جمعه به مدائن رسیدند، در حالی که امیر المؤمنین (علیه السلام) در مسجد خطبه می خواندند، آنها از همدیگر جدا نشدند و همگی به در مسجد آمدند، وقتی وارد مسجد شدند، امیر المؤمنین (علیه السلام) به آنها نگاهی کردند و فرمودند:

ای مردم! رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هزار راز به من گفتند که در هر یک از آنها هزار درب و در هر درب، هزار کلید وجود دارد، و من شنیدم خداوند تبارک و تعالی فرمود: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ»، و من برای شما، به خدا سوگند می خورم! که روز قیامت هشت نفر از میان شما مبعوث می شوند، در حالی که امامشان سوسمار است، و اگر می خواستم، نام آنها را برایتان می گفتم.

ابن نباته گفت: باید چهره عمرو بن حرث را می دیدی، که چگونه از ترس به خود می لرزید.

ص: ۴۹۱

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۴۵۶، ح ۷۷؛ الإختصاص، ص ۲۸۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۴۰۴، ح ۶۲۵ و ج ۴۱، ص: ۲۸۶، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۵۶، ح ۶۴۷۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۰۶، ح ۱۵؛ الخرائج و الجرائح، ج ۲، ص ۷۴۶، ح ۶۴؛ الخصال، ج ۲، ص ۶۴۴، ح ۲۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۹۰، ح ۳۲۷.

۲_ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: لَمَّا أُنْزِلَتْ: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمامِهِمْ»، قَالَ الْمُشْرِكُونَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلَسْتَ إِمَامَ النَّاسِ كُلِّهِمْ أَجْمَعِينَ؟

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَنَا رَسُولُ اللَّهِ إِلَى النَّاسِ أَجْمَعِينَ، وَلَكِنْ سَيَكُونُ بَعْدِي أئِمَّةٌ عَلَى النَّاسِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي مِنَ اللَّهِ، يَقُومُونَ فِي النَّاسِ فَيَكْذِبُونَهُمْ وَ يَظْلِمُونَهُمْ أئِمَّةُ الْكُفْرِ وَ الضَّلَالِ وَ أَشْيَا (عليهم السلام).

أَلَمَّا فَمِنَ وَالَاهُمْ وَ اتَّبَ (عليهم السلام) وَ صَدَقَهُمْ، فَهُوَ مِنِّي وَ مَعِيَ وَ سَيَلْقَانِي، أَلَمَّا وَ مَنْ ظَلَمَهُمْ وَ أَغْرَانِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَ كَذَبَهُمْ، فَلَيْسَ مِنِّي وَ لَا مَعِيَ وَ أَنَا مِنْهُ بَرِيءٌ. (۱)

از جابر جعفی روایت است که امام باقر (علیه السلام) فرمودند: وقتی آیه: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمامِهِمْ»، نازل شد، مسلمانان گفتند: ای رسول خدا! مگر شما امام همه مردم نیستید؟

رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند: من پیامبر و فرستاده خدا به سوی همه مردم هستم، ولی بعد از من امامهائی از اهل بیتم برای مردم خواهند بود، از جانب خدا، که در میان مردم بیا می خیزند، اما آنها را تکذیب می کنند، و پیشوایان کفر و گمراهی و پیروانشان به آنها ستم روا می دارند.

هرکس با آنها دوستی کند و ولایت آنها را بپذیرد و پیرو آنها باشد، او از من است، همراه من خواهد بود و مرا ملاقات خواهد کرد، اما هرکس به آنها ظلم کند و آنها را تکذیب نماید، از من و همراه من نخواهد بود و من از او بیزارم.

ص: ۴۹۲

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۹، ح ۱۵؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۶۵، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص: ۵۵۱، ح ۶۴۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۳، ح ۱؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۷۶؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۰۶؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۱۳۶، ح ۲۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۵، ح ۱؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۵۵، ح ۸۴.

۳- عَنْ بَشِيرِ الدَّهَّانِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: أَنْتُمْ، وَاللَّهُ! عَلَى دِينِ اللَّهِ، ثُمَّ تَلَا: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمامِهِمْ»، ثُمَّ قَالَ: عَلَى (عليه السلام) إِمَامُنَا، وَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِمَامُنَا، كَمْ مِنْ إِمَامٍ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَلْعَنُ أَصْحَابَهُ وَيَلْعَنُونَهُ، وَنَحْنُ ذُرِّيَّةُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) وَأُمَّنَا فَاطِمَةُ (سلام الله عليها). (۱)

از بشیر دهان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: به خدا سوگند! شما بر دین خدا هستید، سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمامِهِمْ»، سپس فرمودند: حضرت علی (علیه السلام)، امام ماست، و رسول خدا (صلى الله عليه و آله) هم امام ما هستند، چه بسیار پیشوایان و رهبرانی که روز قیامت به صحرای محشر می آیند و یاران خود را نفرین می کنند و آنها هم به ایشان لعنت و نفرین می گویند، ما نسل حضرت محمد (صلى الله عليه و آله) هستیم، و حضرت فاطمه (سلام الله عليها) مادر ما هستند.

۴- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمامِهِمْ»، قَالَ: يَدْعَى كُلُّ قَوْمٍ بِإِمامٍ زَمَانِهِمْ وَكِتَابِ رَبِّهِمْ وَ سُنَّةِ نَبِيِّهِمْ. (۲)

ص: ۴۹۳

۱- _ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۳، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۵۴، ح ۶۴۶۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۳۰۳، ح ۱۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۶۰؛ غایه المرام و حجه الخصام فی تعیین الامام، ج ۳، ص ۱۳۴، ح ۱۴؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۳، ص ۳۷۲، ح ۲.

۲- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۱، ص ۱۶۶، ح ۲۶۸؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۰، ح ۲ و ج ۲۴، ص ۲۶۴، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۵۲، ح ۶۴۵۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۹۰، ح ۳۲۶؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۳۳، ح ۶۱؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۲، ص ۲۶۹.

حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در باره فرمایش پروردگار عزّ و جلّ: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ»، فرمودند: هر گروهی با امام زمانشان، و کتاب پروردگارشان، و سنت پیامبرشان فرا خوانده می شوند.

ص: ۴۹۴

«وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ ۖ وَإِذَا لَاتَتَّخَذُوكَ خَلِيلًا»

نزدیک بود آنها تو را (با وسوسه های خود) از آنچه بر تو وحی کرده ایم بفریبند، تا غیر آن را به ما نسبت دهی و در آن صورت، تو را به دوستی خود برمی گزینند!

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: «وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ»، فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

ابو حمزه از امام محمد باقر (عليه السلام) روایت کرده است که حضرت فرمودند: آیه: «وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ»، درباره حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام)، نازل شده است.

۲- عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: كَانَ الْقَوْمُ قَدْ أَرَادُوا النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله) لِيَرِيْبُوا رَأْيَهُ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ لِيَمْسِكَ عَنْهُ بَعْضُ الْإِمْسَاكِ، حَتَّى إِنَّ بَعْضَ نِسَائِهِ أَلَحَّ عَلَيْهِ فِي ذَلِكَ، فَكَادَ يَرْكُنُ إِلَيْهِمْ بَعْضَ الزُّكُونِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ - فِي عَلِيٍّ - لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذَا لَاتَتَّخَذُوكَ خَلِيلًا»، «وَلَوْ لَا أَنْ تَبْتَنَّاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكُنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا

ص: ۴۹۵

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۶۱، ح ۶۴۸۵؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۷۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۶۸؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۳۵۷، ح ۶۲۵.

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت ابو الحسن موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام) روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: قریش می خواستند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در رأی و نظرشان نسبت به حضرت علی (علیه السلام)، دچار تردید و شک کنند، تا پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست از حضرت علی (علیه السلام) بردارند، و او را رها کنند، حتی برخی از زنان حضرت، در این باره بسیار بر آن حضرت، اصرار ورزیدند، و نزدیک بود پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آنها اعتماد کنند، که خداوند این آیه را نازل کرد: «وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ _ درباره علی (علیه السلام) _ لَتَفْتَرِي عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذَا لَاتَخَذُوكَ خَلِيلًا»، «وَلَوْ لَا أَنْ تَبْتَئَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَوَكَّنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا».

توضیح: محمد بن عباس گفته است: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) معصوم هستند، و این آیه هشدار و تحذیری برای مؤمنان است، تا مبادا هیچگاه مؤمنی به مشرکی اعتماد کند.

ص: ۴۹۶

۱- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۶۱، ح ۶۴۸۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۷۸؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۳۵۷، ح ۶۲۶.

«وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا»

و بگو: «پروردگارا! مرا (در هر کار،) با صداقت وارد کن، و با صداقت خارج ساز! و از سوی خود، حجتی یاری کننده برابم قرار ده!»

عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَ عَطَاءٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا»، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَ اللَّهُ! لَقَدْ اسْتَجَابَ اللَّهُ لِنَبِيِّنَا دُعَاءَهُ، فَأَعْطَاهُ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) سُلْطٰنًا يَنْصُرُهُ عَلَيَّ اَعْدَائِهِ. (۱)

از ابن عباس نقل است که درباره آیه: «وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا»، گفت: به خدا سوگند! خداوند دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مستجاب کرد، و حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را به او عطا نمود، که حجتی بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در برابر دشمنانش، یاری می کرد.

ص: ۴۹۷

«وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا»

و بگو: «حق آمد، و باطل نابود شد یقیناً باطل نابود شدنی است!»

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ لِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: دَخَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) مَكَّةَ وَ فِي الْبَيْتِ وَ حَوْلَهُ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ سِتُّونَ صَنَمًا، فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فَالْقَيْتُ كُلَّهُمَا لُجُوهَهُمَا، وَ كَانَ عَلَى الْبَيْتِ صَيْنَمٌ طَوِيلٌ، يُقَالُ لَهُ: «هُبْلٌ»، فَنَظَرَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) إِلَيَّ (عليه السلام)، وَ قَالَ لَهُ: يَا عَلِيُّ! تَرْكَبُ عَلَيَّ أَوْ أَرْكَبُ عَلَيْكَ لِأُلْقِيَ هُبْلٌ عَنْ ظَهْرِ الْكَعْبَةِ؟

قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بَلْ تَرْكَبُنِي فَلَمَّا جَلَسَ عَلَيَّ ظَهَرِي لَمْ أَشِطَّطِعْ حَمْلَهُ لِثِقَلِ الرَّسَالَةِ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بَلْ أَرْكَبُكَ، فَضَحِكَ وَ نَزَلَ وَ طَاطَأَ لِي ظَهْرَهُ، وَ اسْتَوَيْتُ عَلَيْهِ، فَوَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسِيمَةَ! لَوْ أَرَدْتُ أَنْ أُمْسِكَ السَّمَاءَ لَأُمْسَكْتُهَا بِيَدِي، فَالْقَيْتُ هُبْلَ عَنْ ظَهْرِ الْكَعْبَةِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» (۱).

ابو هریره گفت: جابر بن عبد الله انصاری به من گفت: به همراه پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) وارد مکه شدیم در حالیکه در بیت خدا و اطراف آن سیصد و شصت بُت بود که به جای خدا آنها را عبادت می کردند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور دادند و من همه آنها را سرنگون کردم، و روی کعبه بُت درازی بود که «هُبْل» نام داشت، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به امیر المؤمنین علی (علیه السلام) نگاه کردند و به او گفتند: یا علی! یا تو بر دوش من سوار شو یا من بر

ص: ۴۹۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۷۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۷۸؛ ح ۶۵۲۹؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۵۳، ح ۴۸۰؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۳۵.

دوش تو سوار شوم، تا هُبَل را از کعبه برداریم؟

(علی (علیه السلام) می گوید) به ایشان گفتم: یا رسول الله! شما سوار شوید، و چون پیامبر بر پشت من نشستند به خاطر سنگینی رسالت نتوانستم ایشان را حمل کنم و گفتم: یا رسول الله! بگذارید من سوار شوم، پیامبر (صلی الله علیه و آله) خندیدند و پایین آمدند و پشت خود را به طرف من کردند و من بر آن قرار گرفتم، سوگند به کسی که دانه را شکافت و انسان را آفرید! اگر می خواستم آسمان را با دستانم لمس کنم می توانستم، پس هُبَل را از پشت کعبه انداختم و خداوند این آیه را نازل کرد: «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا».

ص: ۴۹۹

«وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»

ما در این قرآن، برای مردم از هر چیز نمونه ای آوردیم، اما بیشتر مردم (در برابر آن، از هر کاری) جز انکار، ابا داشتند!

۱- عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْحَسَنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقُضَيْلِ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِيلُ بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ - بَوْلَايِهِ عَلَيَّ - إِلَّا كُفُورًا».(۱)

از ابو حمزه نقل است که: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: جبرئیل (عليه السلام) این آیه را این چنین آورد: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ بَوْلَايِهِ عَلَيَّ إِلَّا كُفُورًا»، یعنی بیشتر مردم نسبت به ولایت حضرت علی (عليه السلام) کفر ورزیدند.

۲- عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام).(۲)

ص: ۵۰۰

-
- ۱- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۱، ح ۳۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۶؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۵۸۵، ح ۶۵۵۶؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۲۴، ح ۶۴؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۰، ح ۶۴؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۲۷، ح ۳۱.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۱، ح ۷۰؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۵۸۵، ح ۶۵۵۷؛ تأويل الآيات الظاهرة، ص ۲۸۴.

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»، فرمودند: این آیه در باره ولایت حضرت علی (علیه السلام)، نازل شده است.

۳- عَنِ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»، قَالَ: بَوْلَايِهِ عَلِيٍّ (عليه السلام) يَوْمَ أَقَامَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) (۱).

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین (علیهما السلام)، درباره این سخن خدای متعال: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»، فرمودند: یعنی به ولایت حضرت علی (علیه السلام)، در آن روزی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را بلند کردند.

ص: ۵۰۱

«... وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»

و نمازت را زیاد بلند، یا خیلی آهسته نخوان و در میان آن دو، راهی (معتدل) انتخاب کن!

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَةِ فِي قَوْلِ اللَّهِ: «وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، قَالَ: لَا تَجْهَرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَهُوَ الصَّلَاةُ، وَلَا بِمَا أَكْرَمْتَهُ بِهِ، حَتَّى أَمُرَكَ بِهِ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ: «وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ»، وَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَلَا تُخَافُ بِهَا»، فَإِنَّهُ يَقُولُ: وَلَا تَكْتُمُ ذَلِكَ عَلِيًّا، يَقُولُ: أَعْلِمُهُ مَا أَكْرَمْتَهُ بِهِ، فَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، يَقُولُ: تَسْأَلُنِي أَنْ آذَنَ لَكَ أَنْ تَجْهَرَ بِأَمْرِ عَلِيٍّ بِوَلَايَتِهِ، فَأَذِنَ لَهُ بِإِظْهَارِ ذَلِكَ يَوْمَ عَدِيرِ حُجٍّ، فَهُوَ قَوْلُهُ يَوْمَئِذٍ: اللَّهُمَّ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) از تفسیر این آیه در فرمایش خدای تعالی: «وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: تفسیرش این است که ولایت حضرت علی (علیه السلام) را آشکار نکن، و این همان نماز است، و نیز آنچه که ما به حضرت علی (علیه السلام) اکرام کرده ایم، را آشکار نکن، تا زمانی که تو را به آن، امر نمایم، و این معنی کلام خدا

ص: ۵۰۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۵، ح ۵۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۰۱، ح ۶۵۹۵؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۲۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۳۱۹، ح ۱۸۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۵۳۷، تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۲۳۵، ح ۴۸۹.

است که می فرماید: «وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ».

اما این که می فرماید: «وَلَا تُخَافُ بِهَا»، یعنی این ولایت را از حضرت علی (علیه السلام) پوشیده مدار، و این اکرامی که ما به او کرده ایم را به او اعلام کن، و امّا مقصود از: «وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، این است که از من بخواه تا به تو اجازه دهم که امر ولایت حضرت علی (علیه السلام) را آشکار نمایی، که در روز غدیر خم خداوند این اجازه را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) داد، و آن حضرت در آن روز به خداوند عرضه داشتند: خدایا! هر کس که من مولای او هستم، پس این علی مولای اوست، خدایا! هر کس که او را دوست بدارد، دوست بدار، و با دشمن او دشمنی نما.

۲_ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، قَالَ: تَفْسِيرُهَا وَ لَا تَجْهَرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ، وَ لَا بِمَا أَكْرَمْتَهُ بِهِ، حَتَّى نَأْمُرَكَ بِذَلِكَ، «وَلَا تُخَافُ بِهَا»، يَعْنِي وَ لَا تَكْتُمُهَا عَلِيًّا (عليه السلام) وَ أَعْلَمُهُ، وَ مَا أَكْرَمْتَهُ بِهِ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، فَإِنَّهُ يَعْنِي اطْلُبْ إِلَيَّ، وَ سَلْنِي أَنْ آذِنَ لَكَ أَنْ تَجْهَرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ، وَ ادْعُ النَّاسَ إِلَيْهَا، فَأَذِنَ لَهُ يَوْمَ غَدِيرِ حُمٍّ. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای تعالی: «وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: تفسیرش این است که ولایت علی (علیه السلام) را آشکار مکن، و آنچه که ما به علی (علیه السلام) اکرام کرده ایم، را نیز آشکار مکن، تا زمانی که تو را به اعلام آن، امر کنیم، و مقصود از: «وَلَا تُخَافُ بِهَا»، این است که این ولایت را از علی (علیه السلام)

ص: ۵۰۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷۱، ح ۱۵۸؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۷۹، ح ۸.

پوشیده مدار، و این اکرامی که ما به او کرده ایم را به او اعلام کن، و اما مقصود از: «وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، این است که از من بخواه و سؤال کن، تا به تو اجازه دهم که ولایت علی (علیه السلام) را آشکار نمایی، و مردم را به سوی او بخوانی، و حق تعالی این اجازه را به پیامبرش، در روز غدیر خم صادر فرمود.

ص: ۵۰۴

«قَيِّمًا لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا»

کتابی استوار که از سوی او عقوبتی سخت را هشدار دهد، و مؤمنانی را که کارهای شایسته انجام می دهند، بشارت دهد که پاداش نیکویی برای آنهاست.

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): «لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ»، قَالَ: الْبَأْسُ الشَّدِيدُ عَلَى (عليه السلام) وَهُوَ لَدُنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) قَاتِلَ مَعَهُ عَدُوَّهُ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: «لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ». (۱)

از ابوبصیر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه: «لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ»، فرمودند: «البأس الشدید»، حضرت علی (عليه السلام) هستند، که نزد رسول خدا (صلى الله عليه و آله) و همراه آن حضرت، با دشمن ایشان، می جنگید.

ص: ۵۰۵

۱- _ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۱، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۱۲، ح ۶۶۱۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۳۲۱، ح ۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۲۴۲، ح ۱۰.

«وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَإِنْ يَسْتَعِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا»

بگو: «این حق است از سوی پروردگارتان! هر کس می خواهد ایمان بیاورد، و هر کس می خواهد کافر گردد!» ما برای ستمگران آتشی آماده کردیم که سراپرده اش آنان را از هر سو احاطه کرده است! و اگر تقاضای آب کنند، آبی برای آنان می آورند که همچون فلز گداخته صورتها را بریان می کند! چه بد نوشیدنی، و چه بد محل اجتماعی است!

۱- عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ»، فِي وَلَمَّا يَهُ عَلِي (عليه السلام)، «فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ»، قَالَ: وَقَرَأَ إِلَى قَوْلِهِ: «أَحْسَنَ عَمَلًا»، (۱) ثُمَّ قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) «فَاضِدْعُ بِمَا تُؤْمَرُ»، (۲) فِي أَمْرٍ عَلَى (عليه السلام) فَإِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ، «فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ»، فَجَعَلَ اللَّهُ تَرْكَهُ مَعْصِيَةً وَكُفْرًا، قَالَ: ثُمَّ قَرَأَ: «إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ - لَأَلٍ مُحَمَّدٍ - نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا»، ثُمَّ قَرَأَ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا»، يَعْنِي بِهِمْ آلَ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام). (۳)

ص: ۵۰۶

۱- ۱۸/۳۰.

۲- ۱۵/۹۴.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۱، ح ۷۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۱، ح ۶۶۶۲؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۷۳.

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن موسی بن جعفر (علیهما السلام) از پدرشان حضرت صادق (علیه السلام) روایت کردند که آن حضرت در باره آیه: «وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ»، فرمودند: در باره ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، «فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ»، و خواندند آیه را تا رسیدند به این قسمت: «أَحْسَنَ عَمَلًا»، آنگاه بیان نمودند که خداوند به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ»، آشکارا بیان کن مسأله ولایت علی (علیه السلام) را، این است حق از جانب خدا، هر که می خواهد، بپذیرد، و هر که مایل نیست، نپذیرد.

خداوند ترک ولایت حضرت علی (علیه السلام) را، معصیت و کفر قرار داده، بعد خواندند: «إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ»، ما آماده کرده ایم برای ستمگران آل محمد (علیهما السلام)، «نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا»، سپس خواندند: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا»، منظور آل محمد (علیهما السلام)، هستند.

۲- عَنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِئِيلُ بِهِدْيِهِ الْآيَةَ هَكَذَا: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ - بَوْلَايِهِ عَلَيَّ - إِلَّا كُفُورًا»، (۱) قَالَ: وَ نَزَلَ جِبْرِئِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَام) بِهِدْيِهِ الْآيَةَ هَكَذَا: «وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ - فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ - فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ - آلَ مُحَمَّدٍ - نَارًا». (۲)

ص: ۵۰۷

۱- ۲۵/۵۰.

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۱، ح ۶۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۱، ح ۶۶۶۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۴۱؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۲۵۸، ح ۷۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۵، ح ۶۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۰، ح ۶۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۷، ح ۱۶۱۰.

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام) این آیه را اینچنین فرود آورد که: «پس بیشتر مردم _ از ولایت علی (علیه السلام) _ سرباز زدند و نخواستند، مگر ناسپاسی کردن را که آن انکار حق است»، و همچنین جبرئیل (علیه السلام) این آیه را هم، این چنین آورده: «و بگو حق از جانب پروردگار شما است، در باره علی (علیه السلام)، هر که مایل است ایمان آورد، و هر که می خواهد انکار کند و کافر شود، که ما برای ستمگران در حق آل محمد، آتشی آماده کرده ایم».

«قَالَ لَهُ صاحِبُهُ وَهُوَ يُحاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّيَكَ رَجُلًا»

دوست (با ایمان) وی- در حالی که با او گفتگو می کرد- گفت: «آیا به خدایی که تو را از خاک، و سپس از نطفه آفرید، و پس از آن تو را مرد کاملی قرار داد، کافر شدی؟! »

۱- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ (عليه السلام) قَالَ: لَمَّا اسْتِخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ، أَقْبَلَ عُمَرُ عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ قَدْ اسْتِخْلِفَ؟ قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): فَمَنْ جَعَلَهُ كَذَلِكَ؟ قَالَ: الْمُسْلِمُونَ رَضُوا بِذَلِكَ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): وَاللَّهِ! لَأَشِيرَ مَا خَالَفُوا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَنَقَضُوا عَهْدَهُ وَلَقَدْ سَمَّوْهُ بِغَيْرِ اسْمِهِ، وَاللَّهِ! مَا اسْتِخْلَفَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَآلَهُ وَ سَلَّمَ) فَقَالَ عُمَرُ: كَذَبْتَ فَعَلَ اللَّهُ بِكَ وَفَعَلَ.

فَقَالَ عَلِيٌّ (عليهما السلام): إِنَّ شَيْئًا أَنْ أُرِيكَ بُرْهَانًا عَلَى ذَلِكَ فَعَلْتُ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: مَا تَزَالُ تَكْذِبُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ مَوْتِهِ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليهما السلام): انْطَلِقْ بِنَا لِنَعْلَمَ أَيُّنَا الْكَذَّابُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ مَوْتِهِ؟

فَانْطَلَقَ مَعَهُ حَتَّى أَتَى الْقَبْرَ، فَإِذَا كَفَّ فِيهَا مَكْتُوبٌ: أَكَفَرْتَ يَا عُمَرُ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا؟ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام): أَرْضَيْتَ وَاللَّهِ لَقَدْ جَحَدْتَ اللَّهُ فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ وَفَاتِهِ. (۱)

ص: ۵۰۹

۱- _ الإختصاص، ص ۲۷۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۲۲۰، ح ۱۱ و ج ۴۱، ص ۲۲۹، ح ۳۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۶۳۳، ح ۶۶۷۱؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۷۵، ح ۶؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۲۸۰، ح ۵۴۸.

از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت است که فرمودند: وقتی که ابوبکر به خلافت رسید، عمر با حضرت علی (علیه السلام) برخورد کرد و گفت: ای علی! آیا خبر دارید که ابوبکر به خلافت رسید؟ حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: چه کسی او را به خلافت رساند؟

عمر گفت: مسلمانان او را انتخاب کردند.

حضرت فرمودند: چه قدر زود با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به مخالفت پرداختند، و پیمانی که با او بسته بودند را نقض کردند، و عنوانی غیر عنوان خودش را به او دادند، به خدا قسم! او خلیفه رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیست.

عمر گفت: تو دروغ می گویی، خدا جزای تو را بدهد.

حضرت فرمودند: اگر بخواهی به تو دلیلی نشان دهم که ثابت شود حکومت ابوبکر، منفور پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؟

عمر گفت: تو همیشه در زمان حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ایشان دروغ می بستی، هم اکنون هم بعد از وفات پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به وی تهمت می زنی.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: بیا برویم تا به تو ثابت شود که کدام یک از ما به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در حیات و بعد از وفاتش، دروغ بسته است؟

حضرت او را کنار قبر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آوردند، ناگهان عمر مشاهده کرد روی قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) دستی ظاهر شده که بر کف آن دست نوشته بود: ای عمر! آیا کافر شدی به خدایی که تو را از خاک آفرید، سپس از نطفه به وجودت آورد و پس از آن، تو را به صورت مردی ساخت؟

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: به خدا قسم! تو کسی هستی که در زمان حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) منکر نبوت او بودی، تا چه رسد به بعد از وفات آن حضرت.

۲- مَنَاقِبُ إِسْحَاقَ الْعَدْلِ: أَنَّهُ كَانَ فِي خِلَافِهِ هِشَامٌ، خَطِيبٌ يَلْعَنُ عَلِيًّا (عليه السلام) عَلَى الْمِنْبَرِ، قَالَ: فَخَرَجْتُ كَفًّا مِنْ قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَرَى الْكَفَّ وَ لَمَّا يَرَى الذِّرَاعَ عَاقَدَةً عَلَى ثَلَاثٍ وَ سِتِّينَ، وَ إِذَا كَلَامٌ مِنْ قَبْرِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) وَيَلَمُّكَ مِنْ أُمُوئِ أَ كَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا، وَ أَلْقَتْ مَا فِيهَا، وَ إِذَا دُخَانٌ أَرْزَقُ، قَالَ: فَمَا نَزَلَ عَنْ مَنْبَرِهِ إِلَّا وَ هُوَ أَعْمَى يَقَادُ، قَالَ: وَ مَا مَضَتْ لَهُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ حَتَّى مَاتَ. (۱)

از اسحاق عدل نقل شده که گوید: در زمان حکومت هشام بن عبدالملک خطیبی بود که همیشه بر بالای منبر، حضرت علی (علیه السلام) را لعن می کرد. پس روزی چون آن حضرت را لعن نمود، دستی از قبر رسول خدا (صلى الله عليه وآله) بیرون آمد که بازویش معلوم نبود، دستی که مشخص بود متعلق به فردی شصت و سه ساله است.

پس صدایی از قبر مطهر به گوش رسید، که به آن خطیب می گفت: وای بر تو! ای اموی! آیا به خدایی که تو را از خاک آفرید و از نطفه ای تو را به انسانی تبدیل نمود، کافر شدی؟ و سپس دود سیاهی از آن دست به آن خطیب فرستاده شد، و او از منبر پایین نیامد، جز آن که نابینا شد، و پس از سه روز به هلاکت رسید.

۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: لَمَّا أُخْرِجَ بِعَلِيٍّ (عليه السلام) مُلَبَّيًّا، وَقَفَ عِنْدَ قَبْرِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَ آلِهِ قَال: يَا «ابْنَ أُمِّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَوْا عَفْوَني وَ كَادُوا يَقْتُلُونِي»، (۲) قَالَ: فَخَرَجْتُ مِنْ قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَ آلِهِ يَغْرِفُونَ أَنَّهَا يَدُهُ وَ صَوْتُ يَغْرِفُونَ أَنَّهَا صَوْتُهُ

ص: ۵۱۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۳۱۹، ذیل ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۶، ح ۶۶۷۹؛ مدینه معجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۲۷۸، ح ۵۴۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۳۴۴.

۲- ۷/۱۵۰.

نَحْوُ أَبِي بَكْرٍ: «أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا» (۱).

از عبد الله بن سلیمان نقل است که حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: آن زمانی که گریبان حضرت علی (علیه السلام) را گرفتند و برای بیعت با ابوبکر از خانه خارج کردند، آن حضرت کنار قبر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ایستادند و گفتند: ای پسر عمو! همانا این قوم مرا ضعیف گردانیدند، و نزدیک بود که مرا به قتل برسانند.

پس در این هنگام دستی از قبر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بیرون آمد، که همه شاهدان دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) را شناختند، و با صدایی که همه دانستند صدای آن حضرت است ابوبکر را مخاطب قرار داده فرمودند: آیا کافر شدی به آن خداوندی که تو را از خاک خلق کرده است، سپس از نطفه، پس تو را مردی گردانیده است.

ص: ۵۱۲

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۴۶۸، ح ۱۰۸؛ الإختصاص، ص ۲۷۵؛ بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۲۲۰، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۳، ح ۶۶۷۰؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۷۵، ح ۵؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۲۷۹، ح ۵۴۷؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۲۴۸.

«هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ ۖ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا»

در آنجا ثابت شد که ولایت از آن خداوند بر حق است! اوست که برترین ثواب، و بهترین عاقبت را (برای مطیعان) دارد!

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ»، قَالَ: وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از عبد الرحمان بن کثیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: مقصود از آن، ولایت امیر المؤمنین (عليه السلام) است.

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ»، قَالَ: تِلْكَ وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، الَّتِي لَمْ يَبْعَثْ نَبِيٌّ قَطُّ إِلَّا بِهَا. (۲)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: حضرت ابو جعفر محمد بن علی (عليهما السلام) در

ص: ۵۱۳

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۰، ح ۳۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۲، ح ۷۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۸، ح ۶۶۸۲؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۸۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۲۶۲، ح ۹۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۵۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۷، ح ۵۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۰، ح ۲۶.

۲- شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۶۱، ح ۴۸۷.

تفسیر و شرح آیه شریفه: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ»، فرمودند: منظور از ولایت در این آیه شریفه، ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) است، و هیچ پیامبری مبعوث نشد، مگر به ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام).

۳- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَاباً وَ خَيْرٌ عُقْباً»، قَالَ: هِيَ وَلَايَةُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، هِيَ خَيْرٌ ثَوَاباً وَ خَيْرٌ عُقْباً. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: مقصود از آیه: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَاباً وَ خَيْرٌ عُقْباً»، چیست؟ حضرت فرمودند: آن، ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، که بهترین پاداش و بهترین عاقبت را دارد.

ص: ۵۱۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۸، ح ۶۶۸۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۸۹.

«... وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا»

و اعمال صالح که (تا قیامت) باقی است، نزد پروردگارت از جهت پاداش بهتر، و از لحاظ امید داشتن به آنها نیکوتر است.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَ عَمِّي الْحُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ وَ أَذْنَاهُ، وَ قَالَ: ابْنُ مَنْ هَذَا مَعَكَ؟ قَالَ: ابْنُ أَخِي إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: رَحِمَهُ اللَّهُ، وَ تَجَاوَزَ عَنْ سَيِّئِ عَمَلِهِ، كَيْفَ مُخَلَّفُوهُ؟ قَالَ: نَحْنُ جَمِيعًا بِخَيْرٍ، مَا أَبْقَى اللَّهُ لَنَا مَوَدَّتَكُمْ، قَالَ: يَا حُصَيْنُ! لَا تَشْتَصِيْ غِرَّ مَوَدَّتِنَا، فَإِنَّهَا مِنَ الْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ، فَقَالَ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! مَا أَسْتَصِيْ غِرَّهَا، وَ لَكِنْ أَحْمَدُ اللَّهُ عَلَيْهَا، لِقَوْلِهِمْ (عليهما السلام): مَنْ حَمِدَ فَلْيُقْلُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى أَوَّلِ النَّعَمِ، قِيلَ: وَ مَا أَوَّلُ النَّعَمِ؟ قَالَ: وَ لَا يَتَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

از محمد بن اسماعیل بن عبد الرحمن جعفی نقل است که گفت: من و عمویم حصین بن عبد الرحمن خدمت حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) رسیدیم، پس عمویم به امام سلام کرد، و امام (علیه السلام) جوابش را دادند، و او را نزدیک خود نشاندند، و فرمودند: این کسی که همراه تو است، پسر کیست؟

او گفت: این پسر برادرم، اسماعیل است، حضرت فرمودند: خداوند اسماعیل را

ص: ۵۱۵

۱- _ الإختصاص، ص ۸۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۰۴، ح ۱۶ و ج ۲۷، ص ۷۵، ح ۳ و ج ۴۷، ص ۳۴۰، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۴۰، ح ۶۶۹۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۹۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۸۷.

رحمت کند، و از کردار بدش درگذرد، حال بازماندگانش چطور است؟

عمویم گفت: ما همه حالمان خوب است، تا وقتی که خداوند مودّت و ولایت شما را برای ما نگه دارد، حضرت فرمودند: ای حصین! مودّت و محبّت ما را کوچک شمار، که آن از باقیات الصالحات است.

عرض کرد: ای پسر رسول خدا! من آن را کوچک نمی شمارم، بلکه خداوند را بر این نعمت سپاسگزارم، چون از پدران شما نقل شده است: هر که بخواهد شکر خدا را به جای آورد و او را سپاس گوید، پس باید بگوید: سپاس خدای عزّ و جلّ را به خاطر اوّلین نعمت ها، گفته شد: اوّلین نعمت ها چیست؟ فرمودند: ولایت ما اهل بیت (علیهم السلام) است.

ص: ۵۱۶

«وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ نِ الْحُسْنَىٰ ۖ وَنَقُولُ لَهُ ۖ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا»

و اما هر که ایمان آورده و کار شایسته انجام داده است، پس بهترین پاداش برای اوست، و ما هم از سوی خود تکلیفی آسان به او خواهیم داد.

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ هَيْثَمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَوْلَايَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى (عليهما السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَتَانِي جَبْرِئِيلُ عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، وَ هُوَ يَقُولُ: رَبِّي يَقْرُئُكَ السَّلَامَ، وَ يَقُولُ لَكَ: يَا مُحَمَّدُ! بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ، الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ، وَ يُؤْمِنُونَ بِكَ وَ بِأَهْلِ بَيْتِكَ، بِالْجَنَّةِ، وَ لَهُمْ عِنْدِي جَزَاءُ الْحُسْنَى، يَدْخُلُونَ (۱) الْجَنَّةَ. (۲)

محمد بن عباس، از حسن بن علی بن عاصم، از هیثم بن عبد الله روایت نموده که او گفت: مولایم امام رضا (علیه السلام) از پدر بزرگوارشان (علیه السلام)، از پدرانشان (علیها السلام)، از امیر المؤمنین (علیه السلام) روایت نموده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند:

جبرئیل (علیه السلام) از سوی خداوند نزد من آمد و گفت: خداوند تو را سلام می رساند و می فرماید: ای محمد! مؤمنان را به بهشت بشارت بده، کسانی که کار نیک انجام

ص: ۵۱۷

۱- در بعضی از نسخ «سَيَدْخُلُونَ» ثبت شده است.

۲- بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۳۶۷، ح ۵ و ج ۲۴، ص ۲۶۹، ح ۳۹ و ج ۶۵، ص ۱۹، ح ۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۷۴، ح ۶۷۸۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۹۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۴۹؛ جامع الأخبار (للشعیری)، ص ۸۵؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۳۳، ح ۶۴.

می دهند و به تو و اهل بیت تو ایمان آورده اند، به درستی که برای ایشان در نزد من پاداش نیکویی است، و به زودی وارد بهشت می شوند.

نکته: البته در بعضی از کتب، به این حدیث عبارت زیر اضافه شده است:

أى: جزاء الحسنی، و هى ولایه اهل البیت (علیهم السلام) دخول الجنّة و الخلود فیها فى جوارهم صلوات الله علیهم. (۱)

یعنی: پاداش نیک همان ولایت اهل بیت صلوات الله علیهم اجمعین، و ورود به بهشت و ماندن در جوارشان برای همیشه است.

ص: ۵۱۸

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۷۴، ح ۶۷۸۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۹۰.

«الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا»

همان کسانی که چشمان (بصیرت) شان از یاد من در پرده بود، و توانایی شنیدن (حق) نداشتند.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ»، (۱) قَالَ: يَعْنِي فِي الْخَلْقِ أَنَّهُ مِثْلُهُمْ مَخْلُوقٌ، «يُوحَىٰ إِلَىٰ - إِلَىٰ قَوْلِهِ - بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، (۲) قَالَ: لَا يَتَّخِذُ مَعَ وَلَايَةِ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) وَلَايَةَ غَيْرِهِمْ، وَوَلَايَتُهُمُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ، فَمَنْ أَشْرَكَ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ، فَقَدْ أَشْرَكَ بِوَلَايَتِنَا وَكَفَرَ بِهَا، وَجَحَدَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) حَقَّهُ وَوَلَايَتَهُ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي»، قَالَ: يَعْنِي بِالذِّكْرِ وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَهُوَ قَوْلُهُ: «ذِكْرِي»، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا»، قَالَ: كَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ إِذَا ذُكِرَ عَلَيَّ (عليه السلام) عِنْدَهُمْ أَنْ يَسْمَعُوا ذِكْرَهُ، لِشِدَّةِ بَغْضٍ لَهُ، وَعَدَاوَةٍ مِنْهُمْ لَهُ، وَلِأَهْلِ بَيْتِهِ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزْلًا»، (۳) قَالَ (عليه السلام): يَعْنِيهِمَا وَأَشْيَا (عليهم السلام)، الَّذِينَ اتَّخَذُوهُمَا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ، وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنََّّهُمْ بِحُبِّهِمَا إِيَّاهُمَا، أَنََّّهُمَا يَنْجِيَانِهِمْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ، وَكَانُوا بِحُبِّهِمَا كَافِرِينَ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزْلًا»، أَيْ مَنْزِلًا فَهِيَ لَهُمَا وَلِأَشْيَا (عليهم السلام)، عَتِيدَةٌ عِنْدَ اللَّهِ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «نُزْلًا»، قَالَ: مَأْوَى وَمَنْزِلًا. (۴)

ص: ۵۱۹

۱- ۱۸/۱۱۰.

۲- همان.

۳- ۱۸/۱۰۲.

۴- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۷۷، ح ۱۰۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۸۵، ح ۶۸۰۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۷.

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ»، فرمودند: یعنی من از جهت خلق و آفرینش مثل شما هستم، «يُوحَىٰ إِلَىٰ أَنَّمَا إِلَهُ الْكُفَّاءِ إِلَهُ أَحَدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، یعنی با ولایت آل محمد (علیهم السلام) ولایت دیگری را نپذیرید، ولایت این خاندان عمل صالح است، هر کس شریک برای عبادت خدا بگیرد، شریک برای ولایت ما گرفته، و کافر شده، و منکر حق امیر المؤمنین (علیه السلام) و ولایت اوست.

گفتم: «الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي»، فرمودند: منظور از «ذکر»، ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، گفتم: «لَا يَشَاءُ أَنْ يَطِيعُوا سَمْعًا»، فرمودند: وقتی در نزد آنها، سخن از حضرت علی (علیه السلام) به میان می آمد، تاب شنیدن آن را نداشتند، به خاطر شدت کینه و دشمنی با او و خاندانش.

گفتم: «أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا»، فرمودند: منظور از این آیه، آن دو نفر و پیروان آنها است، کسانی که به جای سرپرستی خداوند، سرپرستی آن دو را در قبول کردند، و گمان می کردند که دوست داشتن آن دو، سبب نجاتشان می شود، در حالی که دوستی آنان نسبت به آن دو نفر، موجب کفرشان شده است.

گفتم: «إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا»، فرمودند: یعنی جهنم را منزلگاه آن دو نفر و پیروانشان، قرار دادیم، پرسیدم «نزلاً»، یعنی چه؟ حضرت فرمودند: منزل و جایگاه.

۲_ عَنْ أَبِي الصَّلْتِ عُبَيْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ الْهَرَوِيِّ، قَالَ: سَأَلَ الْمَأْمُونُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ...

سَأَلَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَأَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْمَعُونَ سَمْعًا»، فَقَالَ (عليه السلام): إِنَّ غِطَاءَ الْعَيْنِ لَمَّا يَمْنَعُ مِنَ الذِّكْرِ، وَالذِّكْرُ لَمَّا يَرَى بِالْعَيْنِ، وَلَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ شَبَّهَ الْكَافِرِينَ بِوَلَمَّايَه عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بِالْعُمَيَّانِ، لِأَنََّّهُمْ كَانُوا يَسْتَقِلُّونَ قَوْلَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) فِيهِ، فَلَا يَسْمَعُونَ لَهُ سَمْعًا، فَقَالَ الْمَأْمُونُ: فَرَجَّتْ عَنِّي فَجَّ اللَّهُ عَنْكَ. (۱)

از ابا صلت، عبد السلام بن صالح هروی نقل است که گفت: مأمون از حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) در باره آیاتی از قرآن کریم سؤالاتی نمود ...

تا اینکه به این قسمت رسید:

مأمون گفت: حال در باره این آیه برایم بگوئید: «الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْمَعُونَ سَمْعًا»، (کسانی که چشمهایشان از (دیدن) یاد من در پرده و پوشش بود (و از یاد من غافل بودند) و توانایی شنیدن هم نداشتند.

پس حضرت فرمودند: پرده (مقابل چشم) از یاد و توجه قلبی ممانعت نمی کند، و یاد و توجه با چشم دیده نمی شود، و لیکن خداوند، کسانی که ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را قبول ندارند، به افراد نابینا تشبیه نموده است، چون گفتار پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) برای آنها سنگین و دشوار می آید و نمی توانستند به آن سخنان گوش فرا دهند. مأمون گفت: خاطر من را آسوده نمودی، خداوند آسوده خاطر نماید!

ص: ۵۲۱

۱- _ الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۲، ص ۴۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۵، ص ۴۰، ح ۶۲ و ج ۱۰، ص ۳۴۳، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۸۵، ح ۶۸۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۷۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۱۰، ح ۲۴۳؛ التوحید (للصدوق)، ص ۳۵۳، ح ۲۵؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۱۳۶، ح ۳۳.

«قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»

بگو: «من فقط بشری هستم مثل شما (امتیازم این است که) به من وحی می شود که تنها معبودتان معبود یگانه است پس هر که به لقای پروردگارش امید دارد، باید کاری شایسته انجام دهد، و هیچ کس را در عبادت پروردگارش شریک نکند!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ»، يَعْنِي فِي الْخَلْقِ أَنَّهُ مِثْلُهُمْ مَخْلُوقٌ، «يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، قَالَ: لَا يَتَّخِذُ مَعَ وَلَايَةِ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) غَيْرَهُمْ، وَلَمَّا يَتَّخِذُ الصَّالِحُ، فَمَن أَشْرَكَ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ بِوَلَايَتِنَا، وَكَفَرَ بِهَا، وَجَحَدَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) حَقَّهُ وَوَلَايَتَهُ. (الحديث) (۱)

از ابی بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ»، فرمودند: یعنی در خلقت مثل شماست، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) مثل شما خلق شده اند، «يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، فرمودند: با ولایت

ص: ۵۲۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۷۷، ح ۱۰۴ و ج ۸۱ ص ۳۴۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۹۰، ح ۶۸۲۲؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۷۰؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۷۹.

خاندان حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) ولایت غیر ایشان را شریک نکنید، و عمل صالح، همان ولایت خاندان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است، هر کس در عبادت خداوند، کسی را شریک قرار دهد، به ولایت ما، شرک ورزیده، و به ولایت ما کافر شده، و به امیرالمؤمنین (علیه السلام) جفا نموده، و به ولایتش کافر گشته است.

۲- عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، قَالَ: الْعَمَلُ الصَّالِحُ، الْمَعْرِفَةُ بِالْأَيْمَةِ (عليهما السلام)، «وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، التَّسْلِيمُ لِعَلِي (عليه السلام)، لَا يُشْرِكْ مَعَهُ فِي الْخِلَافَةِ مَنْ لَيْسَ لَهُ ذَلِكَ وَلَا هُوَ مِنْ أَهْلِهِ. (۱)

از سماعه بن مهران نقل است که گفت: از امام جعفر صادق (علیه السلام) در مورد آیه: «فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از عمل صالح، شناخت ائمه (علیهم السلام) است، «وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، یعنی تسلیم شدن به ولایت حضرت علی (علیه السلام)، و این که در خلافت، شخصی را که شایسته خلافت نیست، با آن حضرت شریک نگرداند.

ص: ۵۲۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۶، ح ۵۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۹۱، ح ۶۸۲۸؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۷۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۳۵۳، ح ۹۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۸۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۱۷، ح ۲۷۹.

«وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا»

و من از بستگانم، پس از خودم، بیمناکم و (از طرفی) همسرم نازا و عقیم است، تو از نزد خود جانشینی به من ببخش.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام) قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي يَوْمًا قَاعِدًا حَتَّى أَتَى رَجُلٌ، فَوَقَفَ بِهِ، قَالَ: أَفِيكُمْ بَاقِرُ الْعِلْمِ وَرَئِيسُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام)؟ قِيلَ لَهُ: نَعَمْ، فَجَلَسَ طَوِيلًا، ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فِي قِصَّةِ زَكَرِيَّا: «وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا»، قَالَ: نِعَمْ الْمَوَالِيَ بَنُو الْعَيْمِ، وَ أَحِبَّ اللَّهُ أَنْ يَهَبَ لَهُ وَلِيًّا مِنْ صُلْبِهِ، وَ ذَلِكَ أَنَّهُ فِيْمَا كَانَ عَلِمَ مِنْ فَضْلِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم) قَالَ: يَا رَبِّ! أَمَعَ مَا شَرَفْتَ مُحَمَّدًا وَكَرَّمْتَهُ وَ رَفَعْتَ ذِكْرَهُ، حَتَّى قَرْنْتَهُ بِذِكْرِكَ، فَمَا يَمْنَعُكَ يَا سَيِّدِي أَنْ تَهَبَ لَهُ ذُرِّيَّةً مِنْ صُلْبِهِ فَيَكُونَ فِيهَا الثُّبُوهُ؟ قَالَ: يَا زَكَرِيَّا! قَدْ فَعَلْتُ ذَلِكَ بِمُحَمَّدٍ وَ لَا تُبَوِّهْ بَعْدَهُ وَ هُوَ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ، وَ لَكِنَّ الْإِمَامَةَ لِابْنِ عَمِّهِ وَ أَخِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ مِنْ بَعْدِهِ، وَ أَخْرَجْتُ الذُّرِّيَّةَ مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ إِلَى بَطْنِ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ، وَ صَيَّرْتُ بَعْضَهَا مِنْ بَعْضٍ، فَخَرَجْتُ مِنْهُ السَّائِمَةُ حُجَجِي عَلَى خَلْقِي، وَ إِنِّي مُخْرِجٌ مِنْ صُلْبِكَ وَلَدًا يَرِثُكَ وَ يَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ، فَوَهَبَ اللَّهُ لَهُ يُحْيِي (عليه السلام). (۱)

ص: ۵۲۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۷۳، ح ۱۰۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۹۹، ح ۶۸۳۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۹۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۹۶.

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: روزی خدمت پدرم نشسته بودم، تا اینکه مردی وارد شد، ایستاد و گفت: آیا شکافنده علم که زعیمش محمد بن علی (علیهما السلام) است در بین شما است؟

یک نفر به او گفت: آری، پس او مدتی طولانی نشست، سپس برخاست و عرض کرد: ای پسر رسول خدا! این آیه که در باره جناب زکریا است را برای من توضیح دهید: «وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا»، حضرت فرمودند: منظور از موالی پسر عموها هستند.

خداوند می خواست به او از نژاد و صلبش، فرزندی عنایت کند، و چون زکریا از مقام و منزلت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) اطلاع داشت، گفت: خدایا! با این مقام و شرافتی که به حضرت محمد عنایت فرموده ای، و نام او را قرین و ردیف نام خود قرار داده ای، چه شد که به او فرزندی از نهاد و صلب خودش ندادی، که نبوت به او برسد.

خداوند فرمود: ای زکریا! چنین کاری نیز در باره محمد انجام داده ام، که پس از او پیامبری نیست، و او آخرین پیامبر است، ولی امامت متعلق به پسر عمو و برادرش، علی بن ابی طالب است، که ذریه را از صلب علی به رحم فاطمه دختر محمد منتقل ساختم، و آنها را از یکدیگر به وجود آوردم، و از همین نژاد، امام ها و حجت های خود را برگزیدم، من می خواهم از صلب تو نیز فرزندی خارج کنم، که وارث تو و آل یعقوب باشد، پس خداوند به او یحیی (علیه السلام) را عنایت فرمود.

«وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»

و به آنان از رحمت خویش بخشیدیم، و برای آنان نامی نیک و ستایشی و الامرتبه قرار دادیم.

۱- عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عليه السلام): إِنَّ قَوْمًا طَالَبُونِي بِاسْمِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، فَقُلْتُ لَهُمْ: مِنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»، فَقَالَ: صَدَقْتُ، هُوَ هَكَذَا. (۱)

از یونس بن عبد الرحمان نقل است که گفت: به حضرت ابا الحسن الرضا (عليه السلام) عرض کردم: همانا گروهی از من، اسم امیرالمؤمنین (عليه السلام) را، در کتاب خداوند عز و جل، درخواست نمودند، پس من به ایشان گفتم: از جمله ی آن آیات، این آیه است: «وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»، پس آن حضرت فرمودند: درست گفتم، همین طور است.

۲- فِي تَفْسِيرِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْقُمِيِّ: «فَلَمَّا اعْتَرَلَهُمْ» (۲)، يَعْنِي إِبْرَاهِيمَ، «وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا»، يَعْنِي لِإِبْرَاهِيمَ وَ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ، «مِنْ رَحْمَتِنَا»، يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) «وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). حَدَّثَنِي بِذَلِكَ

ص: ۵۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۷، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۱۷، ح ۶۸۹۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص: ۲۹۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۲۳۱؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنیه، ص ۳۷۳، ح ۶۵۹.

۲- ۱۸/۴۹.

أَبِي، عَنِ الْإِمَامِ الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ (عليه السلام). (۱)

در تفسیر علی بن ابراهیم قمی آمده: «فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ»، یعنی حضرت ابراهیم (علیه السلام)، از آنان دوری کرد، «وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا»، یعنی برای ابراهیم و اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، است، و منظور از: «مِنْ رَحْمَتِنَا»، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، «وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»، و منظور از این آیه، امیرالمؤمنین (علیه السلام) هستند.

جناب علی بن ابراهیم گفت: این حدیث را پدرم، از حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام)، برایم روایت کرده است.

۳- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آيَائِهِ (عليهما السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لَيْلَةَ عُرْجِ بَنِي إِسْمَاعِيلَ، حَمَلَنِي جَبْرَائِيلُ عَلَى جَنَاحِهِ الْأَيْمَنِ، فَقِيلَ لِي: مَنْ اسْتَخْلَفْتَهُ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ؟

فَقُلْتُ: خَيْرَ أَهْلِهَا لَهَا أَهْلًا، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أَخِي، وَ حَبِيبِي، وَ صَهْرِي، يَعْنِي ابْنَ عَمِّي، فَقِيلَ لِي: يَا مُحَمَّدُ! أَ تُحِبُّهُ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ!

فَقَالَ لِي: أَحَبُّهُ، وَ مُزُ أُمَّتِكَ بِحُبِّهِ، فَإِنِّي أَنَا الْعَلِيُّ الْأَعْلَى اسْتَفَقْتُ لَهُ مِنْ أَسْمَائِي اسْمًا، فَسَمَّيْتُهُ عَلِيًّا، فَهَبَطَ جَبْرَائِيلُ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَ يَقُولُ لَكَ: اقْرَأْ، قُلْتُ: وَ مَا أَقْرَأُ؟ قَالَ: «وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَ جَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا». (۲) از حضرت امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از

اجدادشان (علیهم السلام)، از

ص: ۵۲۷

۱- بحار الأنوار، ج ۱۲، ص ۹۳، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۱۷، ح ۶۸۹۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۵۱، تفسیر

کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۲۳۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۳۹، ح ۸۷.

۲- شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۶۳، ح ۴۸۸.

امیر المؤمنین (علیه السلام) روایت فرمودند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: آن شب که مرا به معراج بردند، جبرئیل مرا بر بال راست خود قرار داده بود و می برد، پس به من گفته شد: چه کسی را جانشین خود، برای اهل زمین قرار دادی؟

گفتم: بهترین اهل زمین، علی بن ابی طالب را، که برادر، و دوست، و داماد، و پسر عموی من است.

پس خطاب شد: ای محمد! آیا او را دوست داری؟ گفتم: آری، ای پروردگار جهانیان! آنگاه فرمود: او را دوست بدار، و امت خود را به دوست داشتن او، امر کن، همانا من علیّ اعلی هستم، و از نام خود، نام او را برگرفتم، و او را علی نام نهادم.

سپس جبرئیل فرود آمد و گفت: خداوند بر تو سلام می رساند، و به تو می گوید: بخوان، گفتم: چه بخوانم؟ گفت: «وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا».

«وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا»

و هنگامی که آیات روشن ما بر آنان خوانده می شود، کافران به مؤمنان می گویند: «کدام یک از دو گروه (ما و شما) جایگاهش بهتر، و جلسات انس و مشورتش زیاتر، و بخشش او بیشتر است؟!»

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا»، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) دَعَا قُرَيْشًا إِلَىٰ وَلَايَتِنَا، فَنفَرُوا وَ أَنْكَرُوا، فَقَالَ: «الَّذِينَ كَفَرُوا»، مِنْ قُرَيْشٍ، «الَّذِينَ ءَامَنُوا»، الَّذِينَ أَقَرُّوا لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، «أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا»، تَغْيِيرًا مِنْهُمْ فَقَالَ اللَّهُ رَدًّا عَلَيْهِمْ، «وَ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ، مِنْ الْأُمَمِ السَّالِفَةِ، هُمْ أَحْسَنُ أَثْنًا وَ رِيًّا» (۱).

قُلْتُ: قَوْلُهُ: «مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلَيْمَ دُدُّ لَهُ الرَّحْمَنُ مِدًّا» (۲)، قَالَ: كُلُّهُمْ كَانُوا فِي الضَّلَالَةِ لَا يُؤْمِنُونَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ لَمَّا بَوَلَّيْتِنَا، فَكَانُوا ضَالِّينَ مُضِلِّينَ فِيمَا دُدُّ لَهُمْ فِي ضَلَالَتِهِمْ وَ طُغْيَانِهِمْ حَتَّى يَمُوتُوا، فَيَصِيرُهُمُ اللَّهُ شَرًّا مَكَانًا وَ أَضْعَفَ جُنْدًا. (۳)

ص: ۵۲۹

۱- ۱۹/۷۴.

۲- ۱۹/۷۵.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۲، ح ۵۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۲۷، ح ۶۹۲۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۹۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۱، ح ۹۰؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص: ۱۲۵، ح ۹۰؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۲، ح ۱۰.

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره قول خدای (عز وجل): «وَ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيِ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَ أَحْسَنُ نَدِيًّا»، فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) قریش را به ولایت ما دعوت نمودند، اما آنان نپذیرفتند و منکر شدند، «قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا»، کسانی که از قریش کافر شدند، «لِلَّذِينَ آمَنُوا»، به کسانی که به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و ما اهل بیت، اقرار کرده بودند، گفتند: «أَيِ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَ أَحْسَنُ نَدِيًّا»، کدام یک از ما دو گروه بهتر و خوش بزم تریم، و این بیان حال ایشان است پس خداوند هم در جواب ایشان فرمود: «كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ»، یعنی: چقدر هلاک کرده ایم پیش از آنها از امت های گذشته، «هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَ رِئَاءً»، که آنها به مراتب دارای لوازمی بهتر و ظاهری آراسته تر بودند.

عرض کردم: مقصود از این آیه: «مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا»، چیست؟ حضرت فرمودند: همه آنها در ضلالت و گمراهی بودند، و به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و به ولایت ما، ایمان نمی آوردند، و به این سبب، هم گمراه بودند و هم گمراه کننده، و خدا نیز آنان را در این گمراهی و طغیانی که دارند، وامی گذارد تا بمیرند، پس آنان را بدون یار و یاور، در بدترین جایگاه قرار می دهد.

«إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»

مسلماً کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند، خداوند رحمان محبتی برای آنان در دلها قرار می دهد!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ...

... قَالَ: قُلْتُ لَهُ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، قَالَ: وَلَا يَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) هِيَ الْوُدُّ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (۱).

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آیاتی سؤال کردم ... تا اینکه گفتم: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، حضرت فرمودند: ولایت امیر المؤمنین (عليه السلام) همان ودّ و محبتی است که خدای تعالی در این آیه بیان فرموده است.

۲- فی تفسیر القمی، قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام): كَانَ سَبَبَ نُزُولِ هَذِهِ الْآيَةِ، أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) كَانَ جَالِسًا بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ لَهُ: قُلْ يَا عَلِيُّ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ وُدًّا، فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فِي قُلُوبِ

ص: ۵۳۱

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۳، ح ۴۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۲، ح ۵۸ و ج ۳۵، ص ۳۵۳، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۲۷، ح ۶۹۲۴ و ج ۳، ص ۷۳۷، ح ۶۹۴۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۶۳، ح ۱۶۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۱، ح ۹۰.

الْمُؤْمِنِينَ وَدًّا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا».(۱)

در تفسیر قمی، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت است که، آن حضرت فرمودند: سبب نزول این آیه این است که روزی امیر المؤمنین (علیه السلام) نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نشسته بودند پس پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! بگو: «خداوند! برای من، در دلهای مؤمنین دوستی و محبت قرار بده»، پس امیر المؤمنین (علیه السلام) گفتند، و این دعا مستجاب شد، و خداوند این آیه را فرو فرستاد.

۳- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، وَ الْغَزِيرِيِّ السَّجِسْتَانِي فِي غَرِيبِ الْقُرْآنِ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو، كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ: «سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، فَقَالَ: نَزَلَ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام) لِأَنَّهُ مَا مِنْ مُسْلِمٍ إِلَّا وَ لِعَلِيٍّ فِي قَلْبِهِ مَحَبَّةٌ.(۲)

از ابن عباس راجع به این آیه شریفه: «سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، سؤال شد، او پاسخ داد: این آیه در باره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده، پس همانا هیچ مسلمان حقیقی نیست، جز اینکه در دل او محبت حضرت علی (علیه السلام) وجود دارد. ۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بِيَدِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) وَ صَلَّى

ص: ۵۳۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۵ و ج ۳۵، ص ۳۵۴، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۳۷، ح ۶۹۴۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۲؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۹۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۵۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۶۴، ح ۱۶۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۵۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۳۸، ح ۶۹۴۹؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۳.

أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، فَلَمَّا سَلَّمَ رَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ سَأَلْتُكَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ أَنْ تَشْرَحَ لَهُ صِدْرَهُ وَتُيسِّرَ أَمْرَهُ وَتَحُلَّ عُقْدَهُ مِنْ لِسَانِهِ يَفْقَهُوا قَوْلَهُ وَتَجْعَلَ لَهُ وَزِيرًا مِنْ أَهْلِهِ تَشُدُّ بِهِ أَرْزَهُ، وَأَنَا مُحَمَّدٌ أَسْأَلُكَ أَنْ تَشْرَحَ لِي صَدْرِي وَتُيسِّرَ لِي أَمْرِي وَتَحُلَّ عُقْدَهُ مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي وَتَجْعَلَ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي تَشُدُّ بِهِ أَرْزِي.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: سَمِعْتُ مُنَادِيًا يَنَادِي مِنَ السَّمَاءِ: يَا مُحَمَّدُ! «قَدْ أُوتِيَتْ سُؤْلُكَ» (١) فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) ادْعُ يَا أَبَا الْحَسَنِ! ارْفَعْ يَدَكَ إِلَى السَّمَاءِ، وَقُلْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي عِنْدَكَ عَهْدًا وَاجْعَلْ لِي عِنْدَكَ وُدًّا، فَلَمَّا دَعَا، نَزَلَ جِبْرِيلُ وَقَالَ: اقْرَأْ يَا مُحَمَّدُ! «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، فَتَلَاهَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) فَتَعَجَّبَ النَّاسُ مِنْ سُرْعَةِ الْإِجَابَةِ، فَقَالَ: اَعْلَمُوا أَنَّ الْقُرْآنَ أَرْبَعُهُ أَرْبَاعٌ رُبْعٌ فِيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، وَرُبْعٌ قِصَصٌ وَأَمْثَالٌ، وَرُبْعٌ فَضَائِلٌ وَإِنْذَارٌ، وَرُبْعٌ أَحْكَامٌ، وَاللَّهُ أَنْزَلَ فِي عَلَي كَرَائِمِ الْقُرْآنِ (٢).

از ابن عباس نقل است که: روزی پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) بعد از سلام نماز چهار رکعتی، دست علی بن ابی طالب (علیه السلام) را گرفتند، دستان خود را به سوی آسمان بلند کردند و دعا کردند و فرمودند: خدایا موسی بن عمران از تو درخواست کرد که شرح صدر به او دهی و امورش را آسان کنی و گره از زبانش بگشایی تا کلامش را بفهمند و از اهل خودش وزیری قرار دهی تا قدرت برای او شود، و من محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) از تو درخواست می کنم: شرح صدر به من دهی و امورم را آسان کنی و گره از زبانم بگشایی تا کلامم را بفهمند و

ص: ۵۳۳

۱- ۲۰/۳۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۵۵، ح ۶؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۴۸، ح ۳۳۶؛ الدر النظیم فی مناقب الأئمه اللہامیم، ص ۳۱۰؛ الروضه فی فضائل أمير المؤمنين علی بن أبی طالب علیهما السلام (لابن شاذان القمی)، ص ۱۰۰، ح ۸۸؛ الفضائل (لابن شاذان القمی)، ص ۱۲۴.

وزیری از اهل‌م قرار دهی که با آن قدرت پیدا کنم.

ابن عباس می گوید: شنیدم منادی از آسمان ندا داد: یا محمد! به تحقیق به سؤال و درخواست، جواب دادیم.

سپس پیامبر(صلی الله علیه و آله) به علی(علیه السلام) فرمودند: ای ابالحسن! دعا کن، دستانت را به آسمان بلند کن و بگو: خدایا! برای من نزد خودت پیمانی قرار بده و برای من نزد خودت محبتی قرار بده.

وقتی حضرت علی(علیه السلام) دعا کردند، جبرئیل نازل شد و گفت: ای محمد! بخوان: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، پیامبر(صلی الله علیه و آله) تلاوت کردند.

مردم همگی از سرعت اجابت دعای پیامبر(صلی الله علیه و آله) تعجب کردند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: بدانید قرآن چهار قسمت است، یک چهارم دربارهٔ ما اهل بیت، و یک چهارم قصه‌ها و مثل‌های قرآنی، و یک چهارم فضائل و پندها، و یک چهارم احکام حلال و حرام. به خدا قسم! خداوند برگزیدهٔ قرآن را دربارهٔ علی(علیه السلام)، نازل کرده است.

۵_ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكْرِيَا، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ، عَنْ أَبِيهِ: فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، فَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَفِي قَلْبِهِ حُبٌّ لِعَلِيِّ (علیه السلام). (۱)

ص: ۵۳۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۵۷، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۳۷، ح ۶۹۴۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۲۷۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۶۳، ح ۱۶۵.

از ابن عباس نقل است که گفت: این آیه مخصوص حضرت علی (علیه السلام) است، زیرا هیچ مؤمنی نیست، مگر اینکه در دلش محبت حضرت علی (علیه السلام) را داشته باشد.

۶- عَنْ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، قَالَ: لَمَا تَلَقَى مُؤْمِنًا إِلَّا وَفِي قَلْبِهِ وُدٌّ لِمُؤْمِنِينَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ (عليهما السلام). (۱)

محمد بن حنفیه در باره آیه: «سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، گفت: هیچ مؤمنی را ملاقات نمی کنی، مگر اینکه در دل او محبت حضرت علی (علیه السلام) و اولاد آن حضرت باشد.

۷- رَوَى زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ آيَائِهِ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، قَالَ: لَقِيتُ رَجُلًا، فَقَالَ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي أُحِبُّكَ فِي اللَّهِ، فَارْجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِ الرَّجُلِ، فَقَالَ: لَعَلَّكَ صَنَعْتَ إِلَيْهِ مَعْرُوفًا، فَقَالَ: وَاللَّهِ! مَا صَنَعْتُ إِلَيْهِ مَعْرُوفًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَلَمْ يَجْعَلْ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ تَتَوَقَّ إِلَيْكَ بِالْمُودَّةِ، فَتَزَلْ قَوْلُهُ تَعَالَى: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا». (۲)

زید بن علی روایت کند از پدران بزرگوار خود، و ایشان از حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، نقل کرده اند که آن حضرت فرمودند: روزی مردی مرا دید و گفت: ای ابا الحسن! به خدا سوگند! که من تو را به خاطر خدا دوست می دارم، پس من برگشتم

ص: ۵۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۸۹، ح ۸۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۳۸، ح ۶۹۵۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۵۱، ح ۳۴۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۷۶، ح ۵۰۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۵۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۳۸، ح ۶۹۵۱؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۱۰۷؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۰۷؛ کفایه الطالب فی مناقب علی بن ابیطالب (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۴۹.

محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و ایشان را از سخن آن مرد، با خبر نمودم، حضرت فرمودند: شاید تو به او نیکی نموده ای، گفتم: به خدا سوگند! که من در حق او نیکی نکرده ام، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ستایش خدایی را که دلهای مؤمنین را، مشتاق مودت و محبت تو ساخته است، پس این آیه نازل شد: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا».

تذکر: روایت زیر، که البته به صورت مختصر بیان شده، شاهد آیه فوق نسیت، بلکه به خاطر محتوای آن، مبنی بر اشتیاق مودت و محبت امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، در دلهای مؤمنین، آورده شده است، که شما می توانید برای مشاهده متن کامل آن، به حدیث ذیل کد آیه ۱۴/۳۷ نیز مراجعه فرمایید.

۸_ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: وَفَدَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَهْلُ الْيَمَنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) خِيَاءُكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ يَبْسُونَ بَسِيئًا، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَسَلَّمَ قَالَ: قَوْمٌ رَقِيقَةٌ قُلُوبُهُمْ، رَأْسُهُ إِيمَانُهُمْ، وَ مِنْهُمْ الْمَنْصُورُ، يُخْرَجُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا، يَنْصُرُ خَلْفِي وَ خَلْفَ وَصِيِّي، حَمَائِلُ سُيُوفِهِمُ الْمَشْكُ.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ وَصِيكَ؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي أَمَرَكُمُ اللَّهُ بِالْاِعْتَصَامِ بِهِ فَقَالَ جَلَّ وَ عَزَّ: «وَ اِعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا» (۱).

... ساقِ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بِالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيًّا أَرِنَاهُ فَقَدْ اشْتَقْنَا إِلَيْهِ، فَقَالَ: هُوَ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ الْمُتَوَسِّمِينَ، فَإِنْ نَظَرْتُمْ إِلَيْهِ نَظَرَ مَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ

ص: ۵۳۶

وَهُوَ شَهِيدٌ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ وَصِيِّي، كَمَا عَرَفْتُمْ أَنِّي نَبِيِّكُمْ، فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَتَصِفُّوا الْوُجُوهَ، فَمَنْ أَهْوَتْ إِلَيْهِ قُلُوبُكُمْ، فَإِنَّهُ هُوَ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «فَاجْعَلْ أَفْنِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ»، أَيْ إِلَيْهِ وَإِلَى ذُرِّيَّتِهِ (عليه السلام).

ثُمَّ قَالَ: فَقَامَ أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ فِي الْأَشْعَرِيِّينَ، وَابْنُ عَزَّةٍ الْخَوْلَانِيُّ فِي الْخَوْلَانِيِّينَ، وَظَبْيَانُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ قَيْسٍ فِي بَنِي قَيْسٍ، وَعُرْتَةُ الدَّوْسِيُّ فِي الدَّوْسِيِّينَ، وَلاحِقُ بْنُ عِلَاقَةَ، فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَتَصِفُّوا الْوُجُوهَ، وَأَخَذُوا بِيَدِ الْأَنْزَعِ الْأَصْلَعِ الْبُطِينِ، وَقَالُوا: إِلَى هَذَا أَهْوَتْ أَفْنِدَتُنَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ!

فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) أَنْتُمْ نَجَبُهُ اللَّهِ حِينَ عَرَفْتُمْ، وَصِيِّي رَسُولِ اللَّهِ قَبِيلَ أَنْ تُعَرَّفُوهُ، فَبِمَ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ هُوَ؟ فَارْفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ يَبْكُونَ وَيَقُولُونَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! نَظَرْنَا إِلَى الْقَوْمِ فَلَمْ تَحِنَّ لَهُمْ قُلُوبُنَا وَلَمَّا رَأَيْنَاهُ رَجَفَتْ قُلُوبُنَا، ثُمَّ اطْمَأَنَّتْ نُفُوسُنَا وَانْجَاشَتْ أَكْبَادُنَا وَهَمَلَتْ أَعْيُنُنَا وَانْتَلَجَتْ صُدُورُنَا، حَتَّى كَأَنَّهُ لَنَا أَبٌ وَنَحْنُ لَهُ بَنُونَ. (١)

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: اهالی یمن نزد رسول خدا (صلى الله عليه و آله) شرفیاب شدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: اهالی یمن نزد شما آمدند در حالی که به شدت دارند تلاش می کنند، هنگامی که نزد آن حضرت آمدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) به آنها فرمودند: قومی نازک دل و با ایمانی استوار هستند که فردی به نام منصور جزو آنهاست، با هفتاد هزار خارج می شوند، و جانشین من و جانشین وصی مرا یاری می رسانند، در حالی که بند شمشیرشان از چرم است.

ص: ۵۳۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷، ح ۶ و ص ۱۱۲، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۵، ح ۷۷۸۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۱، ح ۴۱؛ الغیبه (نعمانی)، ص ۳۹، باب ۲، ح ۱؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۱۴۱، ح ۱۸۶؛ الهدایه القرآنیة الی الولاية الامامیه، ج ۲، ص ۱۶۳، ح ۹۶۲.

سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! وصیّ شما کیست؟ حضرت فرمودند: او آن کسی است که خداوند شما را به چنگ زدن به او امر کرده است، چرا که خداوند عزّ و جل فرموده است:

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»، گفتند: ای رسول خدا! برای ما بیان کنید که این ریسمان چیست؟

آن حضرت فرمودند: آن این گفته خداوند است: «إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ»، ریسمان خدا کتاب او است، و ریسمان مردم وصیّ من است.

... تا اینکه روایت به اینجا رسید:

آنها گفتند: ای رسول خدا! شما را سوگند به کسی که به حق شما را به پیامبری برگزید! آن را به ما نشان بده، چرا که ما مشتاق او گشته ایم.

پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: او همان کسی است که خداوند او را برای مؤمنین چهره شناس و با فراست نشانه ای قرار داده، اگر شما مانند صاحب‌دل، یا ناظر آگاهی که گوش فرا می دارد، به او بنگرید، خودتان خواهید دانست، همان گونه که من پیامبر شما هستم، او نیز وصیّ من است، حال به میان صفها بروید و چهره ها را از نظر بگذرانید، پس هر کس که دل‌های شما به جانب او گرایش پیدا کند، حتماً خود اوست، چرا که خداوند در کتابش می فرماید: «فَاجْعَلْ أَفْتِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ»، منظور از ضمیر «هم» در این آیه، پیامبر و خاندان او هستند.

سپس راوی می گوید: در این هنگام ابو عامر اشعریّ از میان اشعریان برخاست، و ابو غزّه خولانی از میان خولانی ها، و ظبیان و عثمان بن قیس در میان بنی قیس، و عرنه دوسی از میان دوسی ها، و لاحق بن علاقه، برخاستند و وارد صف ها شدند و چهره ها

را از نظر گذرانیده و بعد دست مردی را گرفتند که دو طرف پیشانی و جلو سرش، مو نداشت، و شکمی بزرگ داشت، و گفتند: ای رسول خدا! دل های ما شیفته این مرد شده است.

پیامبر(صلی الله علیه و آله)فرمودند: حال که شما وصی رسول خدا را قبل از این که او را به شما معرفی کنم، شناختید، برگزیدگان خداوند می باشید، از کجا دانستید که آن فرد مورد نظر من، همین است؟

پس آنها صدایشان را به گریه بلند کردند و عرض کردند: ای رسول خدا! ما به همه جمعیت نگاه کردیم، دل های ما به هیچ کدام از آنان تمایلی نشان نداد، ولی وقتی او را دیدیم، دل های ما به طیش افتاد، و سپس آرامشی در ما پدید آمد، و کبد هایمان تکان خورد، و اشک از دیدگانمان سرازیر شد، و قلب هایمان آرامش یافت، تا آنجا که گوئی او پدر ما است، و ما فرزندان او هستیم.

ص: ۵۳۹

«قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ۚ ۲۵ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ۚ ۲۶ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ۚ ۲۷ يَفْقَهُوا قَوْلِي ۚ ۲۸ وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي ۚ ۲۹ هَارُونَ أَخِي ۚ ۳۰ اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ۚ ۳۱ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ۚ ۳۲»

(موسی (علیه السلام)) گفت: پروردگارا! سینه ام را گشاده کن (۲۵) و کارم را برایم آسان گردان! (۲۶) و گره از زبانم بگشای (۲۷) تا سخنان مرا بفهمند! (۲۸) و وزیری از خاندانم برای من قرار ده (۲۹) برادرم هارون را! (۳۰) با او پشتم را محکم کن (۳۱) و او را در کارم شریک ساز (۳۲)

۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَبِيَدِي، وَنَحْنُ بِمَكَّةَ، وَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ نَبِيَّكَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ سَأَلَكَ، فَقَالَ: «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي»، «وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي»، «الْأَيَّه، وَ أَنَا مُحَمَّدٌ نَبِيَّكَ أَسْأَلُكَ: «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي»، «وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي»، «وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي»، «يَفْقَهُوا قَوْلِي»، «وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي»، «عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَخِي»، «اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي»، «وَ أَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي»، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَتَجَمَّعَتْ مُنَادِيًا يَنَادِي: يَا أَحْمَدُ! قَدْ أُوتِيَتْ مَا سَأَلْتَ. (۱)

ص: ۵۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۶، ذیل ح ۶۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۶۲، ح ۷۰۰۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۰۷، دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۴۰۹.

از ابن عباس نقل است که گفت: روزی پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) دست من و دست علی بن ابی طالب (علیه السلام) را گرفتند، در حالی که ما، در مکه بودیم، آنگاه چند رکعت نماز خواندند، سپس دستانشان را به سوی آسمان بلند کردند و گفتند: خدایا! موسی بن عمران (علیه السلام) از تو درخواست کرد، و من محمّد، پیامبر تو نیز از تو می خواهم که: سینه مرا فراخ کنی، و کار مرا آسان سازی، و گره از زبان من بگشایی، تا سخن مرا درک کنند، و برای من وزیری از خاندانم قرار بده، علی بن ابی طالب (علیه السلام) برادرم را، و به وسیله او پشت مرا محکم کن، و او را در کار من شریک گردان.

ابن عباس می گوید: ناگهان شنیدم منادی ندا داد: ای احمد! آنچه را که خواستی به تو داده شد.

۲_ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ، قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بِإِزَاءِ ثَبِيرٍ، وَهُوَ يَقُولُ: أَشْرِقْ ثَبِيرُ، أَشْرِقْ ثَبِيرُ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَا سَأَلَكَ بِهِ أَخِي مُوسَى، أَنْ تَشْرَحَ لِي صَدْرِي وَأَنْ تُيسِّرَ لِي مِنْ أَمْرِي، وَأَنْ تُحَلِّلَ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي، يَفْقَهُوا قَوْلِي، وَأَنْ تَجْعَلَ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي، عَلِيًّا أَخِي، «اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي»، «وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي»، «كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا»، «وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا»، «إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا».(۱)

از اسماء بنت عمیس نقل است که گفت: روزی، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را، در کنار ثبیر (کوهی در مکه مکرمه) دیدم، که می فرمودند: روشن باد ثبیر، روشن باد ثبیر، سپس

ص: ۵۴۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۶، ح ۶۷ و ج ۳۸، ص ۱۴۳، ح ۱۰۶ و ص ۳۲۸، ح ۴۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۶۲، ح ۷۰۰۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۵؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۵۶، ح ۳۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۰۷؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۴۰۸.

پروردگارا! من از تو همان تقاضایی را دارم، که برادرم موسی (علیه السلام) تقاضا کرد، از تو می خواهم سینه ام را گشاده کنی، و کارها را بر من آسان گردانی، گره از زبانم بگشائی، تا سخنانم را درک کنند، برای من وزیری از خاندانم قرار دهی، برادرم علی (علیه السلام) را، خداوندا! به وسیله او پشتم را محکم کن، و او را در کار من شریک گردان، تا تو را بسیار تسبیح گوئیم، و تو را بسیار یاد کنیم، که تو به حال ما بصیر و بینائی.

۳_ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ، قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَقَالَ: أَبْشِرْ وَأَبْشِرْ، إِنَّ مُوسَى دَعَا رَبَّهُ أَنْ يَجْعَلَ لَهُ وَزِيرًا مِنْ أَهْلِهِ هَارُونَ، وَإِنِّي أَدْعُو رَبِّي أَنْ يَجْعَلَ لِي، «وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي»، عَلِيًّا أَخِي، «أَشَدُّ بِهِ ظَهْرِي»، «وَأَشْرَكُهُ فِي أَمْرِي». (۱)

حذیفه بن اسید گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) دست حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را گرفتند، و گفتند: مژده باد! و مژده باد! موسی (علیه السلام) از خداوند خواست که از خاندانش، هارون را وزیر او قرار دهد، و من از پروردگارم می خواهم که از خاندانم، علی (علیه السلام) را وزیر من قرار بدهد، (خدایا) به وسیله او پشت مرا محکم کن، و او را در رسالت من شریک گردان.

۴_ عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) فِي نَخِيلِ الْمَدِينَةِ، وَهُوَ يَطْلُبُ عَلِيًّا (عليه السلام)، إِذَا انْتَهَى إِلَى حَائِطٍ فَاطَّلَعَ فِيهِ فَنَظَرَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَهُوَ يَعْمَلُ فِي الْأَرْضِ وَقَدْ اغْبَارَ، فَقَالَ: مَا أَلْوَمَ النَّاسَ إِنْ يَكُونُكَ أَبَا تُرَابٍ، فَلَقَدْ رَأَيْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) تَمَعَّرَ

ص: ۵۴۲

وَجْهَهُ وَ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ وَ اشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ.

فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) أَلَا أُرْضِيكَ يَا عَلِيٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَخَذَ بِيَدِهِ، فَقَالَ: أَنْتَ أَخِي وَ وَزِيرِي وَ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي، تَقْضِي دِينِي، وَ تُبْرِئُ ذِمَّتِي، مَنْ أَحَبَّكَ فِي حَيَاةٍ مِنِّْي فَقَدْ قُضِيَ لَهُ بِالْجَنَّةِ، وَ مَنْ أَحَبَّكَ فِي حَيَاةٍ مِنْكَ بَعْدِي خَتَمَ اللَّهُ لَهُ بِالْأَمْنِ وَ الْإِيمَانِ، وَ مَنْ أَحَبَّكَ بَعْدَكَ وَ لَمْ يَرْكَ خَتَمَ اللَّهُ لَهُ بِالْأَمْنِ وَ الْإِيمَانِ وَ آمَنَهُ يَوْمَ الْفَرَجِ الْأَكْبَرِ، وَ مَنْ مَاتَ وَ هُوَ يَبْغِضُكَ يَا عَلِيٌّ! مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً، يَحَاسِبُهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِمَا عَمِلَ فِي الْإِسْلَام. (۱)

از عبدالله بن عمر روایت شده که گفت: در حالی که من در میان نخلستان مدینه، همراه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودم و ایشان به دنبال حضرت علی (علیه السلام) می گشتند، تا اینکه به یک چهار دیواری رسیدند و به آن چشم انداختند و حضرت علی (علیه السلام) را مشاهده فرمودند که روی بر زمین کار می کردند، و سر و روی آن حضرت را، گرد و غبار پوشانده بود، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: مردم را سرزنش نمی کنم که تو را «ابوتراب» لقب داده اند، پس حضرت علی (علیه السلام) را مشاهده کردم که چهره اش افروخته شد و رنگش تغییر کرد و این سخن بر او، گران آمد.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! آیا تو را خشنود سازم؟ حضرت علی (علیه السلام) عرض کردند: آری، ای پیامبر خدا!

پس پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) دست حضرت علی (علیه السلام) را گرفتند و خطاب به او فرمودند: تو برادر و وزیر و جانشین من در میان خاندانم هستی، قرض مرا ادا می کنی و ذمّه مرا بری می سازی، هر کس تو را دوست بدارد در زمان حیات من، بی گمان اهل بهشت خواهد بود، و هر کس بعد از من، در زمان حیات تو، تو را دوست بدارد، خدای متعال کار او را به امتیّت و ایمان به پایان می رساند، و هر کس تو را بعد از تو، دوست بدارد، در

ص: ۵۴۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۹، ح ۲؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۵۷، باب ۱۲۵، ح ۳؛ غایه المرام، ج ۱، ص ۶۰، باب ۷.

حالی که تو را ندیده است، خدای متعال کار او را به امتیت و ایمان، پایان دهد و او را از وحشت بزرگ (روز قیامت)، امانش بخشد.

ای علی! هر کس بمیرد در حالی که را تو دشمن بدارد، به مرگ جاهلیت از دنیا می رود، و خدای عزیز و گرامی، او را به آنچه در اسلام، بدان عمل می شود، حسابرسی می فرماید.

۵_ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اضْطَفَانِي وَ اخْتَارَنِي وَ جَعَلَنِي رَسُولًا، وَ أَنْزَلَ عَلَيَّ سَيِّدَ الْكُتُبِ، فَقُلْتُ: إِلَهِي وَ سَيِّدِي! إِنَّكَ أَرْسَلْتَ مُوسَى إِلَى فِرْعَوْنَ، فَسَأَلَمَكَ أَنْ تَجْعَلَ مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا، تَشُدُّ بِهِ عَضُدَهُ، وَ تُصَدِّقُ بِهِ قَوْلَهُ، وَ إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا سَيِّدِي وَ إِلَهِي! أَنْ تَجْعَلَ لِي مِنْ أَهْلِي وَ زِيرًا، تَشُدُّ بِهِ عَضُدِي، فَجَعَلَ اللَّهُ لِي عَلِيًّا وَ زِيرًا وَ أَخًا، وَ جَعَلَ الشَّجَاعَةَ فِي قَلْبِهِ، وَ أَلْبَسَهُ الْهَيْبَةَ عَلَى عِدُوِّهِ، وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِي وَ صَدَّقَنِي، وَ أَوَّلُ مَنْ وَحَدَ اللَّهَ مَعِي، وَ إِنِّي سَأَلْتُ ذَلِكَ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ فَأَعْطَانِيهِ، فَهُوَ سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ، اللَّهُقُ بِهِ سِعَادَةٌ، وَ الْمَوْتُ فِي طَاعَتِهِ شَهَادَةٌ، وَ اسْمُهُ فِي التَّوْرَةِ مَقْرُونٌ إِلَى إِسْمِي، وَ زَوْجَتُهُ الصَّديقَةُ الْكُبْرَى ابْنَتِي، وَ ابْنَاهُ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ ابْنَائِي، وَ هُوَ وَ هُمَا وَ الْأَئِمَّةُ بَعْدَهُمْ حُجَجُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ بَعْدَ النَّبِيِّينَ، وَ هُمْ أَبْوَابُ الْعِلْمِ فِي أُمَّتِي، مَنْ تَبَّ (عليهم السلام) نَجَا مِنَ النَّارِ، وَ مَنْ افْتَدَى بِهِمْ، «هُدًى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» (۱) لَمْ يَهَبِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَحَبَّتَهُمْ لِعَبْدٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ. (۲)

ص: ۵۴۴

۱- ۳/۱۰۱.

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۱۰۰، ح ۲۸۱؛ الأمالی (للسدوق)، ص ۲۱، مجلس ۶، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۹۲، ح ۶؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آلہ الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۳۶، ح ۵ و ص: ۴۳۹، ح ۴.

از جابر عبد الله انصاری نقل است که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: به راستی خداوند تبارک و تعالی مرا برگزید و اختیار کرد و رسول گردانید، و سید کتابها را به من نازل کرد، و عرض کردم: سیدا و معبودا! تو موسی را به سوی فرعون فرستادی، و او از تو خواست که برادرش هارون را با او همراه کنی و وزیرش گردانی، تا قوت بازویش گردد و گفتارش را تصدیق کند.

ای آقا و معبودم! من هم، از تو خواهش دارم، از بین خاندانم، وزیری برایم مقرر داری، که قوت بازویم شود، خداوند متعال، حضرت علی (علیه السلام) را وزیر و برادرم قرار داد، و او را دلدار کرد، و هیبت او را به دل دشمنانش انداخت، و او اوّل کسی است که به من ایمان آورد و مرا تصدیق کرد، و اوّل کسی است که به همراه من یگانه پرستی کرد، من او را از خدا خواستم، و خداوند او را به من عطا کرد، او سید اوصیا است، و رسیدن به او سعادت، و مرگ در طاعتش شهادت است، نامش در تورات کنار نام من است، و همسرش صدّیقه کبری، دختر من است، و دو پسرش دو آقای اهل بهشت اند و دو پسر من اند، و او و آنها و امامان پس از آنها حجتّهای خداوند بر خلقش، پس از پیامبران هستند، و آنان دریای علم اند در امتّ، هر که پیروی آنها کند از دوزخ نجات یافته، و هر که به آنها اقتدا کند به صراط مستقیم راه برده، خداوند عزّ و جل دوستی آنها را به بنده ای عطا نکرده است، جز آنکه او را داخل بهشت گرداند.

«كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ ۖ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»

هم خودتان بخورید و هم چهارپایانتان را در آن به چرا برید! مسلماً در اینها نشانه های روشنی برای خردمندان است!

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ رَبِطٍ، عَنْ مَرْوَانَ (۱)، عَنْ أَبِي عَدِيٍّ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»، قَالَ: نَحْنُ وَ اللَّهُ! أُولُوا النُّهَى، فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! وَ مَا مَعْنَى أُولَى النُّهَى؟

قَالَ: مَا أَخْبَرَ اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ مِمَّا يَكُونُ بَعْدَهُ، مِنْ ادِّعَاءِ أَبِي فَلَانٍ الْخِلَافَةَ وَ الْقِيَامَ بِهَا، وَ الْآخِرِ مِنْ بَعْدِهِ، وَ الثَّلَاثِ مِنْ بَعْدِهِمَا، وَ بَنِي أُمَيَّةَ، فَأَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ كَانَ ذَلِكَ كَمَا أَخْبَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ، وَ كَمَا أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَلَيْهِ (السلام)، وَ كَمَا انْتَهَى إِلَيْنَا مِنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) فِيمَا يَكُونُ مِنْ بَعْدِهِ، مِنَ الْمُلْكِ فِي بَنِي أُمَيَّةَ وَ غَيْرِهِمْ، فَهَذِهِ الْآيَةُ الَّتِي ذَكَرَهَا اللَّهُ فِي الْكِتَابِ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولَى النُّهَى»، الَّذِي انْتَهَى إِلَيْنَا عِلْمُ هَذَا كُلِّهِ، فَصَبَرْنَا لِأَمْرِ اللَّهِ فَتَحْنُ قُورِ اللَّهُ عَلَى خَلْقِهِ، وَ خَزَائِنُهُ عَلَى دِينِهِ، نَحْزَنُهُ وَ نَسْتُرُهُ، وَ نَكْتُمُ بِهِ مِنْ عِدُوِّنَا، كَمَا اكْتَتَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) حَتَّى أَذِنَ اللَّهُ لَهُ فِي الْهَجْرَةِ، وَ جَاهِدَ الْمُشْرِكِينَ فَتَحْنُ عَلَى مِنْهَاجِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَنَا فِي إِظْهَارِ دِينِهِ بِالسَّيْفِ وَ نَدْعُو النَّاسَ إِلَيْهِ، فَضَرْبُهُمْ عَلَيْهِ عَوْدًا، كَمَا ضَرْبُهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بَدَأَ. (۲)

ص: ۵۴۶

۱- _ در بعضی از کتب «عمار بن مروان» ثبت شده است.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۱۸، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۶۵، ح ۷۰۱۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۵۱۸، ح ۵۱؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۶۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۸۲، ح ۷۵.

از علی بن رئاب، از مروان نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به خدا قسم! ما «اولی النهی» هستیم، عرض کردم: فدایتان شوم! معنی «اولی النهی» چیست؟

حضرت فرمودند: یعنی همان مطالبی که خدا به پیامبرش اطلاع داد که پس از در گذشت آن حضرت، چه کسی ادعای خلافت می کند، اولی و بعد دومی و بعد از آنها سومی و سپس بنی امیه.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) این جریانها را، به حضرت علی (علیه السلام) خبر دادند و تمام آنها مطابق اخبار خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و آنچه حضرت علی (علیه السلام) به ما فرموده بودند، واقع شد، که خلافت را بعد از ایشان، چه کسی از بنی امیه و دیگران می گیرند.

این است تفسیر این آیه که در قرآن کریم ذکر شده: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»، ما اولی النهی هستیم، که علم این جریان ها به ما منتهی شده، به واسطه دستور خدا صبر کردیم، ما ارکان خدا در میان مردم، و نگهبانان دین او هستیم، که حفظ می کنیم و پنهان می نمائیم از دشمنان خود، چنانچه پیامبر (صلی الله علیه و آله) پنهان بودند تا اینکه اجازه هجرت به ایشان داده شد، و با مشرکین جهاد کردند، ما نیز پیرو راه پیامبریم، تا خدا اجازه دهد به اظهار دین، با شمشیر، مردم را دعوت به دین می کنیم، و در این راه شمشیر به کار می بریم، چنانچه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در ابتدای اسلام، به کار بردند.

«وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»

و من هر که را توبه کند، و ایمان آورد، و عمل صالح انجام دهد، سپس هدایت شود، می آمرزم!

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنِ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَيْدَةَ (عليه السلام)، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ذَاتَ يَوْمٍ، وَهُوَ رَاكِبٌ، وَخَرَجَ عَلَيَّ (عليه السلام) وَهُوَ يَمْشِي، ...

سَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَاللَّهِ! يَا عَلِيُّ! مَا خُلِقْتَ إِلَّا لِتَعْبِدَ رَبُّكَ، وَلِيَعْرِفَ بِكَ مَعَالِمُ الدِّينِ، وَيُضِلَّحَ بِكَ دَارِسُ السَّبِيلِ، وَلَقَدْ ضَلَّ مَنْ ضَلَّ عَنْكَ، وَلَنْ يَهْدِيَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ لَمْ يَهْتِدِ إِلَيْكَ وَإِلَى وَلَايَتِكَ، وَهُوَ قَوْلُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، يَغْنِي إِلَيَّ وَلَايَتُكَ. (الحديث) (۱)

محمد بن فیض بن مختار از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) از پدرشان، از جدشان نقل کرده که حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: روزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از

ص: ۵۴۸

۱- _ الأُمَالِي شيخ صدوق، ص ۴۹۴، مجلس ۷۴، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۴، ح ۵۰ و ج ۳۸، ص ۱۰۵، ح ۳۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۳۳۵، ح ۳۲۱۵ و ج ۳، ص ۳۵، ح ۴۹۱۸ و ص ۷۷۰، ح ۷۰۲۷؛ بشاره المصطفى لشيعة المرتضى، ج ۲، ص ۱۷۹؛ تأويل الآيات الظاهرة، ص ۲۲۲؛ حليه الأبرار في أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۱۰.

منزلشان، سواره، خارج شدند و علی (علیه السلام) نیز به همراه ایشان پیاده راه می رفتند، ...

تا آنجا که فرمودند:

یا علی! به خدا قسم! تو آفریده نشدی مگر برای آنکه خدا پرستیده شود، و به وسیله تو معالم دین شناخته شود، و راه کهنه اصلاح گردد، گمراه کسی است که از تو گمراه گردد، و هر که راهی به تو و ولایت ندارد، راهی به خدا ندارد، و اینست گفتار پروردگار عز و جل: «به راستی من بسیار آمرزنده ام کسی را که باز گردد و ایمان آورد و کار شایسته انجام دهد و به راه آید»، یعنی به ولایت تو.

۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْفَيْضِ، عَنِ أَبِيهِ، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ، مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ذَاتَ يَوْمٍ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، ثُمَّ قَالَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): إِلَيَّ وَلَايَتُكَ. (۱)

حضرت ابو جعفر، امام محمد باقر (علیه السلام) از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام) روایت کردند که حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بیرون آمدند و فرمودند: همانا خداوند می فرماید: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، سپس به علی بن ابی طالب (علیه السلام) گفتند: به ولایت تو (هدایت می شود).

ص: ۵۴۹

۳- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، قَالَ: إِلَى وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از جابر جعفری نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، فرمودند: یعنی به وسیله ولایت حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، هدایت پیدا کند.

توضیح: یعنی هر کس به سبب ولایت حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هدایت شود، مورد غفران و عفو الهی قرار می گیرد.

۴- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): «إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا»، قَالَ: وَاللَّهِ! لَوْ أَنَّهُ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا، وَلَمْ يَهْتَدِ إِلَى وَلَايَتِنَا وَمَوَدَّتِنَا وَمَعْرِفَةِ فَضْلِنَا، مَا أَغْنَى عَنْهُ ذَلِكَ شَيْئًا. (۲)

از ابو سعید همدانی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا»، فرمودند: به خدا سوگند! اگر کسی توبه کند و ایمان آورد و عمل صالحی انجام دهد، ولی به سوی ولایت و محبت ما، و شناخت فضائل ما، هدایت نشده باشد، توبه و ایمان و عمل صالح او برایش، هیچ سودی نخواهد داشت.

ص: ۵۵۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۸، ح ۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۱، ح ۷۰۳۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۰.

۲- الأُمالي (للطوسي)، ص ۲۵۹، المجلس العاشر، ح ۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۸۱، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۱، ح ۷۰۳۲.

۵- عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّي، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فَقُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، فَمَا هَذَا الْهُدَى بَعْدَ التَّوْبَةِ وَالْإِيمَانِ وَالْعَمَلِ الصَّالِحِ؟ قَالَ: فَقَالَ: مَعْرِفَةُ الْأَيْمَةِ، وَاللَّهُ! إِمَامٌ بَعْدَ إِمَامٍ. (۱)

از داود بن کثیر رقی نقل است که گفت: بر حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) وارد شدم، و به آن حضرت عرض کردم: فدایتان شوم! در آیه شریفه: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، منظور از هدایت، بعد از توبه و ایمان و عمل صالح، چیست؟ حضرت فرمودند: به خدا سوگند! معرفت و شناخت ائمه هدی است، امامی، پس از امام دیگر.

۶- عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ، قَالَ: وَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، قَالَ: وَ مَنْ تَابَ مِنْ ظُلْمٍ، وَ آمَنَ مِنْ كُفْرٍ، وَ عَمِلَ صَالِحًا، ثُمَّ اهْتَدَى إِلَى وَلَائِنَا، وَ أَوْمِيَا بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ. (۲)

از یعقوب بن شعیب نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این آیه: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، پرسیدم، آن حضرت فرمودند: منظور، کسی است که از ظلم توبه کند، و از کفر بازگشته، و ایمان آورد، و عمل صالح انجام دهد، و سپس به سوی ولایت ما، هدایت شود، و با دستشان به

ص: ۵۵۱

-
- ۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۱، ص ۱۵۰، ح ۱۹۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۹۸، ح ۶۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۲، ح ۷۰۳۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۰؛ فضائل الشيعة، ص ۲۷، ح ۲۲.
 - ۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۷۶، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۰، ح ۷۰۲۶؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۷۸، ح ۶.

سینه خودشان اشاره فرمودند.

۷_ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ (عليه السلام): «ثُمَّ اهْتَدَى»، إِلَى وَلَايَتِنَا أَهْلِ الْبَيْتِ، فَوَاللَّهِ! لَوْ أَنَّ رَجُلًا عَيَّدَ اللَّهَ عُمرَهُ مَا بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْمَقَامِ، ثُمَّ مَاتَ وَلَمْ يَجِئْ بِوَلَايَتِنَا، لَأَكَبَهُ اللَّهُ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ. (۱)

حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: «ثُمَّ اهْتَدَى»، یعنی به ولایت ما اهل بیت هدایت شود، به خدا قسم! اگر مردی تمام عمرش، در بین «رکن» و «مقام»، خدا را عبادت کند، و در حالی بمیرد، که ولایت ما را نداشته باشد، خداوند او را با صورت به آتش بیاندازد.

ص: ۵۵۲

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۹، ذیل ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۱، ح ۷۰۳۴؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۱۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۳۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۸۷، ح ۹۵.

«يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ ^۱ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا»

در آن روز، همه از دعوت کننده الهی پیروی نموده، و قدرت بر مخالفت او نخواهند داشت و همه صداها در برابر خداوند رحمان، خاضع می شود و جز صدای آهسته چیزی نمی شنوی!

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُ أَبِي، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ»، قَالَ: الدَّاعِيَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن، موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام) روایت کردند، که آن حضرت فرمودند: از پدر بزرگوارم، در باره آیه: «يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از «داعی»، حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند.

ص: ۵۵۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۷، ح ۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۷، ح ۷۰۴۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۵۱.

«وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»

و هر کس از یاد من روی گردان شود، زندگی (سخت و) تنگی خواهد داشت و روز قیامت، او را نابینا محسوس می کنیم!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا»، قَالَ: يَعْنِي بِهِ وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قُلْتُ: «وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، قَالَ: يَعْنِي أَعْمَى الْبَصَرِ فِي الْآخِرَةِ، أَعْمَى الْقَلْبِ فِي الدُّنْيَا، عَنْ وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام).

قَالَ: وَهُوَ مُتَحَيِّرٌ فِي الْقِيَامَةِ يَقُولُ: «لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا»، «قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسَيْتَهَا» (۱)، قَالَ: الْآيَاتُ الْأَمِّمَةُ (عليهما السلام)، «فَنَسَيْتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى»، يَعْنِي تَرَكْتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُتْرَكُ فِي النَّارِ كَمَا تَرَكْتَ الْأَمِّمَةَ (عليهم السلام) فَلَمْ تُطِيعْ أَمْرَهُمْ وَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَهُمْ، قُلْتُ: «وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى» (۲)، قَالَ: يَعْنِي مَنْ أَشْرَكَ بِوَلَمَّائِهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) غَيْرَهُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَتَرَكَ الْأَمِّمَةَ مُعَانِدَةً فَلَمْ يَتَّبِعْ أَثَارَهُمْ وَلَمْ يَتَوَلَّهُمْ. (الحديث) (۳)

ص: ۵۵۴

۱- ۲۰/۱۲۵ و ۱۲۶.

۲- ۲۰/۱۲۷.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۴۸، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۸۴، ح ۷۰۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۷۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۵، ح ۹۲؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۵۷، ح ۹۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۹، ح ۱۲.

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا»، فرمودند: منظور از «ذکر»، ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) است.

عرض کردم: «وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»؟ حضرت فرمودند: یعنی: چشمش در آخرت کور است، و در دنیا، از درک ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام)، کور دل است.

سپس فرمودند: آن کس در روز قیامت سرگردان است، می گوید: «لَمْ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا»، «قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا»؟ حضرت فرمودند: «آیات»، ائمه (علیهم السلام) هستند.

«فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى»، یعنی: پس چون فراموش کردی آن آیات را، اینچنین امروز وا گذاشته می شوی در آتش دوزخ، چنانچه ائمه (علیهم السلام) را وا گذاشتی، پس فرمان ایشان را اطاعت نکردی و سخن ایشان را نشنیدی.

عرض کردم: «وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى»؟ حضرت فرمودند: یعنی: کسی که شریک گرداند با ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) غیر او را و ایمان نیارود به آیات پروردگار خویش و ائمه را از روی عناد ترک کند، و آثار ایشان را پیروی ننماید، و ایشان را دوست ندارد.

۲_ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (علیهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (علیه السلام)، عَنْ عَلِيٍّ (علیه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ: أَحِبُّوا عَلِيًّا لِحُبِّي، وَ أَكْرِمُوهُ لِكِرَامَتِي، وَاللَّهُ! مَا قُلْتُ لَكُمْ هَذَا مِنْ قَبْلِي، وَلَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَنِي بِذَلِكَ، يَا مَعْشَرَ الْعَرَبِ! مَنْ أَبْغَضَ عَلِيًّا مِنْ بَعْدِي، حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى، لَيْسَ لَهُ حُجَّةٌ. (۱)

ص: ۵۵۵

از ابان بن تغلب نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، از حضرت سجاد (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام)، روایت کردند که حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به مهاجرین و انصار فرمودند: علی را به خاطر محبت من، دوست داشته باشید، و به خاطر گرامی داشت من، گرامی بدارید.

به خدا سوگند! این سخن را از خودم نمی گویم، بلکه خداوند مرا به آن مأمور کرده است، و ای گروه عرب! هر کس پس از من علی را دشمن بدارد، خداوند او را در روز قیامت کور محشور می کند و حجتی برای او نیست.

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، أَيْ مَنْ تَرَكَ وَلَايَةَ عَلِيٍّ (علیه السلام)، أَعْمَاهُ اللَّهُ وَ أَصَمَّهُ عَنِ الْهُدَى. (۱)

از ابن عباس نقل است که در باره آیه: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، گفت: یعنی، هر کس ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را ترک کند، و آن را نپذیرد، خداوند او را از درک هدایت، کور و کر، خواهد کرد.

۴- عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ، مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، أَنَّهُ سَأَلَ أَبَاةَ (علیه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَمَنْ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى»، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) يَا أَيُّهَا النَّاسُ! اتَّبِعُوا هُدَايَ اللَّهُ تَهْتَدُوا وَ تَرْتَدُّوا، وَ هُوَ هُدَايَ، وَ هُدَايَ، هُدَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، فَمَنْ اتَّبَعَ هُدَايَ فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ مَوْتِي، فَقَدْ اتَّبَعَ هُدَايَ، وَ مَنْ اتَّبَعَ هُدَايَ، فَقَدْ اتَّبَعَ هُدَى اللَّهِ، وَ مَنْ اتَّبَعَ هُدَى اللَّهِ، فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى، قَالَ: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَ نَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى:

ص: ۵۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۳، ح ۱۹ و ج ۳۶، ص ۱۰۱، ذیل ح ۴۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۸۵، ح ۷۰۷۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۶۱، ح ۳۵۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۷.

«وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ» (۱)، فِي عِدَاوَةِ آلِ مُحَمَّدٍ، «وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى» (۲)، ثُمَّ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى» (۳)، وَهُمْ الْأَيْمَةُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ، وَمَا كَانَ فِي الْقُرْآنِ مِثْلَهَا. (۴)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن، موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: از پدرشان در باره این آیه سؤال نمودند: «فَمَنْ اتَّبَعَ هِدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى»، پدرشان (یعنی حضرت صادق (علیه السلام)) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای مردم! پیرو هدایت خدا باشید، تا هدایت شوید و رشد یابید، و آن، هدایت من است، که همان هدایت علی ابن ابی طالب (علیه السلام) است، پس هر کس، در حیات من و بعد از وفاتم، پیرو حضرت علی (علیه السلام) باشد، بدون شک، از هدایت من پیروی نموده، و هر کس از هدایت من پیروی نماید، از هدایت خداوند پیروی کرده، و هر کس پیرو خدا باشد، گمراه و بدبخت نخواهد شد، خداوند متعال می فرماید: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، تا «وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ»، هر که در عداوت و دشمنی نسبت به آل محمد (علیهما السلام)، اسراف و زیاده روی کند، «وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى»، سپس خداوند فرموده: «أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»، ایشان ائمه (علیهم السلام) هستند، و هر چه که مانند آن در قرآن وجود دارد.

ص: ۵۵۷

۱- ۲۰/۱۲۷.

۲- همان.

۳- ۲۰/۱۲۸.

۴- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۹، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۸۴، ح ۷۰۶۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۷۱.

«وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۖ نَحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى»

خانواده خود را به نماز فرمان ده و بر انجام آن شکبیا باش! از تو روزی نمی خواهیم (بلکه) ما به تو روزی می دهیم و عاقبت نیک برای تقواست!

۱- عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) يَأْتِي بَابَ فَاطِمَةَ كُلَّ سَحْرَةٍ، فَيَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، الصَّلَاةُ يَرْحَمُكُمُ اللَّهُ، «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَ كُمْ تَطْهِيرًا» (۱) (۲)

از زراره نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، از پدرشان روایت کردند که آن حضرت در باره این فرمایش خداوند عز و جل: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»، فرمودند: این آیه درباره حضرت علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام) نازل شده است، چرا که رسول خدا (صلى الله عليه و آله) هر روز سحرگاهان به در خانه حضرت فاطمه (سلام الله علیها)، می آمدند و می فرمودند: سلام و رحمت خداوند بر شما اهل البيت باد،

ص: ۵۵۸

۱- ۳۳/۳۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۲۰، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۹۰، ح ۷۰۸۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۳۱۶.

برای نماز آماده شوید، خداوند شما را رحمت کند، این اراده الهی است که می خواهد پلیدیها و ناشایستگیها را از شما خانواده دور کند، و شما را پاک و پاکیزه گرداند.

۲_ فی تفسیر القمی: «وَأُمِرُ أَهْلُكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»، ... فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) يَجِيءُ كُلَّ يَوْمٍ عِنْدَ صِلَاةِ الْفَجْرِ، حَتَّى يَأْتِيَ بَابَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ (عليهما السلام)، فَيَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، فَيَقُولُ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (عليهما السلام): وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، ثُمَّ يَأْخُذُ بَعْضُ أَتَى الْبَابِ وَ يَقُولُ: الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ، يَزْحَمُكُمُ اللَّهُ، «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَكُمُ تَطْهِيرًا»، فَلَمْ يَزَلْ يَفْعَلْ ذَلِكَ كُلَّ يَوْمٍ إِذَا شَهِدَ الْمَدِينَةَ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا، وَ قَالَ أَبُو الْحَمَرَاءِ، خَادِمُ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) أَنَا شَهِدْتُهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ. (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر آیه: «وَأُمِرُ أَهْلُكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»، (یعنی خانواده خود را به نماز امر کن و بر آن پایدار و صبور باش) نقل کرده که: وقتی که این آیه نازل شد، رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) هر روز هنگام صبح در خانه حضرات علی و فاطمه و حسن و حسین (عليهما السلام)، می آمدند و می گفتند: السلام علیکم و رحمه الله و برکاته، و ایشان جواب می دادند: و علیک السلام، یا رسول الله، و رحمه الله و برکاته، پس آنگاه دستگیره در را می گرفتند و می گفتند: نماز! نماز! رحمت خدا بر شما باد، «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَكُمُ تَطْهِيرًا»، و این کار را پیامبر خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) هر روز تا آخر عمرشان، در مدینه انجام می دادند، و این مطلب را ابو الحمراء، خادمیامبر شهادت داده است.

ص: ۵۵۹

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۰۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۹۱، ح ۷۰۸۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۶۷؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۷۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۰۹، ح ۱۸۸.

۳- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ»، كَانَ يَجِيءُ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِلَى بَابِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، صِلَامَةَ الْغَدَاةِ ثَمَانِيَةَ أَشْهُرٍ، ثُمَّ يَقُولُ: الصَّلَاةُ، رَحِمَكُمُ اللَّهُ، «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَكُمُ تَطْهِيرًا» (۱).

از ابو سعيد خدری نقل است که گفت: هنگامی که آیه شریفه: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ»، نازل شد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) مدت هشت ماه در سحرگاهان به در خانه حضرت علی (علیه السلام)، می آمدند و می فرمودند: «الصَّلَاةُ، رَحِمَكُمُ اللَّهُ» ای اهل بیت مصطفی! هنگام نماز است، خدایتان رحمت کند.

سپس آیه شریفه: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَكُمُ تَطْهِيرًا»، را با صدای بلند قرائت می کردند، تا همگان بشنوند.

ص: ۵۶۰

«قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى»

بگو: «همه در انتظاریم! حال که چنین است، انتظار بکشید! اما بزودی می دانید چه کسی از اصحاب صراط مستقیم، و چه کسی هدایت یافته است!

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى»، قَالَ: عَلِيٌّ (عليه السلام)، صَاحِبُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ، وَ «مَنِ اهْتَدَى»، أَيْ، إِلَى وَلَايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه شریفه: «فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى»، فرمودند: حضرت علی (علیه السلام)، صاحب صراط مستقیم است، و «مَنِ اهْتَدَى»، یعنی به سوی ولایت ما اهل بیت، هدایت می شود.

۲- عَنْ الْمُفَضَّلِ، عَنْ سِتَّانِ بْنِ طَرِيفٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَكْتُبُ بِهَذِهِ الْخُطْبَةِ إِلَى أَكَابِرِ أَصْحَابِهِ، وَ فِيهَا كَلَامٌ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)... سَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

قِيلَ: فَمَنِ الْوَلِيُّ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ: وَلِيكُمْ فِي هَذَا الزَّمَانِ أَنَا، وَ مِنْ بَعْدِي وَصِيِّي، وَ مِنْ بَعْدِ وَصِيِّي لِكُلِّ زَمَانٍ حُجَّجُ اللَّهِ، كَيْمَا تَقُولُوا كَمَا قَالَ الضُّلَّالُ قَبْلَكُمْ حَيْثُ

ص: ۵۶۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۰، ح ۳۳؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۸۱.

فَارَقَهُمْ نَبِيُّهُمْ: «رَبَّنَا لَوْ لَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى»، (۱) وَ إِنَّمَا كَانَ تَمَامٌ ضَلَالَتِهِمْ جَهَالَتَهُمْ بِالْآيَاتِ وَ هُمْ الْأَوْصِيَاءُ فَأَجَابَهُمُ اللَّهُ: «قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَيَتَّعَلَّمُونَ مِنْ أَصْحَابِ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَ مَنْ اهْتَدَى»، وَ إِنَّمَا كَانَ تَرَبُّصُهُمْ أَنْ قَالُوا: نَحْنُ فِي سَعَةِ عَنْ مَعْرِفَةِ الْأَوْصِيَاءِ، حَتَّى يَغْلَنَ إِمَامٌ عِلْمُهُ، فَالْأَوْصِيَاءُ قُورَاءٌ عَلَيْكُمْ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ، لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ عَرَفَهُمْ وَ عَرَفُوهُ، وَ لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا مَنْ أَنْكَرَهُمْ وَ أَنْكَرُوهُ. (الحديث) (۲)

از مفضل، از سنان بن طریف نقل است که گفت: حضرت امام جعفر الصادق (علیه السلام) فرمودند: حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام)، این خطبه را برای بعضی از بزرگان اصحاب خود، نوشتند، که در آن کلماتی از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است: ...

تا آنجا که یک نفر از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سؤال کرد: ای رسول خدا! ولی و امام کیست؟ حضرت فرمودند: ولی شما در این زمان من هستم، و بعد از من وصی من (علی (علیه السلام)) است، و بعد از او برای هر زمانی حجت‌های خدا هستند، تا اینکه شما نگوئید، آنچه را گمراهان قبل از جدا شدن از انبیایشان گفتند: «رَبَّنَا لَوْ لَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَ نَخْزَى»، (یعنی پروردگار ما، چرا نفرستادی به سوی ما رسولی پس پیروی کنیم آیت‌های ترا پیش از آنکه خوار شویم و رسوا گردیم؟) و جز این نیست که تمام ضلالت و گمراهی ایشان برای جهل به آیات الهی و نشناختن اوصیاء بوده، پس خداوند جواب آنان را داده و فرموده است: «قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَيَتَّعَلَّمُونَ مِنْ أَصْحَابِ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَ مَنْ اهْتَدَى»، (یعنی بگو: همه منتظرند پس

ص: ۵۶۲

۱- ۲۰/۱۳۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۳۷، ح ۲؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۸۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۱۱، ح ۱۹۶؛ کشف المحجبه لثمره المهجه، ص ۲۷۰.

انتظار کشید پس به زودی خواهید دانست که کیست اصحاب راه راست و کیست که هدایت یافته است؟) و جز این نیست که انتظار آنان این بود که گفتند: ما از معرفت اوصیاء در وسعت هستیم، و در عدم معرفت امام بر ما حرجی نیست تا امام علم خود را ظاهر نماید، پس اوصیاء میان بهشت و جهنم بر شما نگاه بانند، داخل بهشت نشود مگر کسی که ایشان را بشناسد و ایشان او را بشناسند، و داخل جهنم نشود مگر کسی که انکار ایشان نماید و ایشان انکار او نمایند.

۳- عَنْ زَرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِذَا أُدْخِلَ الرَّجُلُ حُفْرَتَهُ أَتَاهُ مَلَكَانِ اسْمُهُمَا مُنْكَرٌ وَ نَكِيرٌ، فَأَوَّلُ مَا يَسْأَلَانِهِ عَنْ رَبِّهِ، ثُمَّ عَنْ نَبِيِّهِ، ثُمَّ عَنْ وَلِيِّهِ، فَإِنْ أَجَابَ نَجَا، وَإِنْ تَحَيَّرَ عَذَّبَاهُ.

فَقَالَ رَجُلٌ: فَمَا حَالُ مَنْ عَرَفَ رَبَّهُ وَ نَبِيَّهُ، وَ لَمْ يَعْرِفْ وَلِيَّهُ؟ فَقَالَ: مُذْبَذَبٌ، «لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَ مَنْ يَضِلِّ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا» (۱)، فَذَلِكَ لَا سَبِيلَ لَهُ. وَ قَدْ قِيلَ لِلنَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) مَنْ وَلِيَ اللَّهَ، يَا نَبِيَّ اللَّهَ!؟ فَقَالَ: وَلِيكُمْ فِي هَذَا الزَّمَانِ عَلِيٌّ (عليه السلام)، وَ مِنْ بَعْدِهِ وَصِيَّيْهِ، وَ لِكُلِّ زَمَانٍ عَالِمٌ يَخْتِجُ اللَّهَ بِهِ، لِنَلَّا يَكُونُ كَمَا قَالَ الضُّلَّالُ فَبَلَّهْمُ حِينَ فَارَقْتَهُمْ أَنْبِيَائُهُمْ، «رَبَّنَا لَوْ لَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَ نَخْزَى» (۲)، بِمَا كَانَ مِنْ ضَلَالَتِهِمْ وَ هِيَ جَهَالَتُهُمْ بِالْآيَاتِ، وَ هُمْ الْأَوْصِيَاءُ فَأَخْبَاهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَعَلَّ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَيَتَغْلَمُونَ مِنْ أَصْحَابِ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَ مَنْ اهْتَدَى»، وَ إِنَّمَا كَانَ تَرَبُّصُهُمْ أَنْ قَالُوا: نَحْنُ فِي سَعَةِ مِنْ مَعْرِفَةِ الْأَوْصِيَاءِ حَتَّى نَعْرِفَ إِمَامًا، فَعَيَّرَهُمُ اللَّهُ بِذَلِكَ. (الحديث) (۳)

ص: ۵۶۳

۱- ۴/۱۴۳.

۲- ۲۰/۱۳۴.

۳- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۹۲، ح ۷۰۹۳؛ مختصر البصائر، ص ۱۷۵، ح ۱۵۳.

از زر بن حبیش نقل است که گفت: از حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: وقتی که انسان را در قبر می گذارند، دو فرشته به نام منکر و نکیر نزد او می آیند، و اولین سؤال که از او می پرسند دربارهٔ پروردگارش است، سپس از پیامبرش، و پس از آن از کسی که ولایت او را پذیرفته است. اگر درست جواب داد، نجات می یابد، و اگر در جواب دادن سرگردان شود، او را عذاب می کنند.

شخصی پرسید: حال کسی که پروردگار و پیامبرش را بشناسد ولی ولی اش را نشناسد چگونه است؟

حضرت فرمودند: چنین شخصی وضعیت پریشانی دارد، نه از این گروه است و نه از آن گروه، (هر که را خداوند در گمراهی اش وانهد، هرگز راهی برای هدایتش نخواهی یافت)، و این چنین هیچ راهی برای او وجود ندارد.

از پیامبر (صلی الله علیه و آله) سؤال شد: ای رسول خدا! ولی ما کیست؟ پس پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ولی شما در این زمان علی (علیه السلام) است، و پس از او وصی او می باشد، و در هر دوره ای عالمی وجود دارد که خداوند به وسیلهٔ او اتمام حجت می کند، تا دیگر کسی مانند افراد گمراه امتهای گذشته، هنگام رحلت پیامبرشان، این چنین نگوید: «رَبَّنَا لَوْ لَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى»، و علت گمراهی آنان، جهالتشان نسبت به آیات خداوند بود، که همان اوصای او می باشند.

سپس خداوند (عز وجل) اینچنین پاسخ آنان را داده، می فرماید: «قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَ مَنْ اهْتَدَى»، انتظار کشیدن آنان این بود که می گفتند: ما خودمان می توانیم اوصیا را بشناسیم و امام را تشخیص دهیم. پس خداوند با این جمله، آنان را ملامت می کند.

«وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ ۖ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»

ما پیش از تو، جز مردانی که به آنان وحی می کردیم، نفرستادیم! (همه انسان بودند، و از جنس بشر!) اگر نمی دانید، از آگاهان پرسید.

عَنِ ابْنِ نُبَاتَةَ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، قَالَ: نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ. (۱)

از اصبح بن نباته نقل است که گفت: حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) در باره آیه: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، فرمودند: «اهل ذکر»، ما هستیم.

تذکر: البته برای آگاهی بیشتر، می توانید به کد ۱۶/۴۳ مراجعه فرمایید.

ص: ۵۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص: ۱۸۶، ح ۵۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۲۷، ح ۶۰۴۴؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۳۱۸؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۷، ص ۲۶۹.

«لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ»

ما بر شما کتابی نازل کردیم که وسیله تذکر شما در آن است! آیا نمی فهمید؟!

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ»، قَالَ: الطَّاعَةُ لِلْإِمَامِ، بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله و سلم) (۱).

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت ابو الحسن موسی بن جعفر (علیهما السلام)، در مورد آیه: «لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ»، فرمودند: منظور از آن، اطاعت از امام، پس از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

توضیح: شاید منظور این است که ذکری که قرآن بر آن مشتمل است، وجوب اطاعت امام است، که نتیجه ی آن سعادت و عزّت دنیا و آخرت می شود.

ص: ۵۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۶، ح ۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۰۳، ح ۷۱۰۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۹۰.

«أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا ۚ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ ۚ هَذَا ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ ۚ فَهُمْ مُعْرِضُونَ»

آیا آنها معبودانی جز خدا برگزیدند؟! بگو: «دلیلتان را بیاورید! این سخن کسانی است که با من هستند، و سخن کسانی است که پیش از من بودند!» اما بیشتر آنها حق را نمی دانند و به همین دلیل روی گردانند.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «هَذَا ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ وَ ذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي»، قَالَ: ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ عَلَى (عليه السلام)، «وَ ذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي»، ذِكْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْأَوْصِيَاءِ. (۱)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)، در باره این سخن خداوند عز و جل: «هذا ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ وَ ذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي»، فرمودند: منظور از «ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ»، حضرت علی (علیه السلام) می باشند، و منظور از «ذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي»، انبیاء و اوصیای پیشین هستند.

ص: ۵۶۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۹۷، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۱۱ ح ۷۱۲۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۴۰۲.

«وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ»

و آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما، (مردم را) هدایت می کردند و انجام کارهای نیک و برپاداشتن نماز و ادای زکات را به آنها وحی کردیم و تنها ما را عبادت می کردند.

۱- عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: إِنَّ الْأَئِمَّةَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِمَامَانِ، قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، لَا بِأَمْرِ النَّاسِ، يَقْدُمُونَ أَمْرَ اللَّهِ قَبْلَ أَمْرِهِمْ، وَحُكْمُ اللَّهِ قَبْلَ حُكْمِهِمْ، قَالَ: «وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ» (۱)، يَقْدُمُونَ أَمْرَهُمْ قَبْلَ أَمْرِ اللَّهِ، وَحُكْمُهُمْ قَبْلَ حُكْمِ اللَّهِ، وَيَأْخُذُونَ بِأَهْوَائِهِمْ خِلَافَ مَا فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (۲)

از طلحه بن زید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، فرمودند: امامان در کتاب خدای (عز وجل) دو دسته اند: خدای تبارک و تعالی فرموده است: «وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، یعنی: هدایت کردن ایشان به امر ما است، نه به امر

ص: ۵۶۸

۱- ۲۸/۴۱.

۲- _ الإختصاص، ص ۲۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۶، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۲۹، ح ۷۱۷۰ و ج ۴، ص ۲۶۷، ح ۸۱۲۷ و ص ۴۰۲، ح ۸۵۰۷؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیهم، ج ۱، ص ۳۲، ح ۲؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۴۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۷۱؛ تفسیر کتزل الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۴۴۲ و ج ۱۰، ص ۷۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۴۱، ح ۱۰۸ و ج ۴، ص ۱۳۰، ح ۷۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۲؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۳، ح ۲.

مردم، و امر خدا را بر امر مردم، مقدم می دارند، و حکم خدا را پیش از حکم مردم، می دانند، و فرموده: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ»، یعنی: و آنها را امامانی قرار دادیم که مردم را به سوی آتش دوزخ بخوانند، و ایشان امر مردم را بر امر خدا، مقدم می دارند، و حکم مردم را پیش از حکم خدا می دانند، و بر خلاف آنچه در کتاب خدای عزّ و جلّ است، طبق هوی و هوس خویش رفتار می کنند.

۲_ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: كُنَّا فِي أَيَّامِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام) بِمَرْوَ، فَاجْتَمَعْنَا فِي الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَدْءِ مَقْدَمِنَا، فَأَدَارُوا أَمْرَ الْإِمَامَةِ، وَذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِيهَا، فَدَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي (عليه السلام)، فَأَعْلَمْتُهُ خَوْضَ انِّ النَّاسِ، فَتَبَسَّمَ (عليه السلام) ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ! جَهْلَ الْقَوْمِ وَخُدَعُوا عَنْ أَدْيَانِهِمْ، ...

... إِلَى أَنْ قَالَ: إِنَّ الْإِمَامَةَ خَصَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ (عليه السلام) بَعْدَ النَّبِيِّ وَ الْخُلَّةِ مَرْتَبَةً ثَالِثَةً وَ فَضِيْلَةً شَرَفَهُ بِهَا وَ أَشَادَ بِهَا ذِكْرَهُ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا»، (۱) فَقَالَ الْخَلِيلُ (عليه السلام): سُرُورًا بِهَا، «وَمِنْ ذُرِّيَّتِي»، (۲) قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ». (۳)

فَأَبْطَلَتْ هَذِهِ آيَةُ إِمَامَةِ كُلِّ ظَالِمٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَصَارَتْ فِي الصَّفْوَةِ ثُمَّ أَكْرَمَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِأَنْ جَعَلَهَا فِي ذُرِّيَّتِهِ أَهْلَ الصَّفْوَةِ وَ الطَّهَارَةِ.

فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ نَافِلَةً وَ كُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ»، «وَ

ص: ۵۶۹

۱- ۲/۱۲۴.

۲- ۲/۱۲۴.

۳- همان.

جَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ».

فَلَمْ يَزَلْ فِي ذُرِّيَّتِهِ يَرِثُهَا بَعْضٌ عَنْ بَعْضٍ، قَرْنًا فَقَرْنًا، حَتَّى وَرِثَهَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ أَوَّلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لِلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ».(۱)

فَكَانَتْ لَهُ خَاصَّةٌ فَقَلَّدَهَا (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَيْهِ السَّلَامُ بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، عَلَى رَسْمِ مَا فَرَضَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، فَصَارَتْ فِي ذُرِّيَّتِهِ الْأَصْفِيَاءُ الَّذِينَ آتَاهُمُ اللَّهُ الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ، لِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبُعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبُعْثِ وَ لَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، فَهِيَ فِي وُلْدِ عَلِيٍّ (عليه السلام) خَاصَّةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، إِذْ لَمَّا نَبِي بَعْدَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَمِنْ أَيْنَ يَخْتَارُ هَؤُلَاءِ الْجُهَّالُ؟(۲)

از عبد العزيز بن مسلم نقل است که گفت: ما، در روزگار امامت حضرت رضا (علیه السلام) در شهر مرو بودیم، و در نخستین روز ورودمان، در مسجد جامع گرد آمدیم، و حاضران مجلس از مسأله امامت و کثرت اختلاف مردم در این باب سخن می گفتند، من بر مولایم حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) وارد شدم، و ایشان را از گفتگوهای مردم با خبر ساختم، آن حضرت تبسمی کرده و فرمودند:

ص: ۵۷۰

۱- ۳/۶۸.

۲- _ الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسي)، ج ۲، ص ۴۳۳؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۶۷۴، مجلس ۹۷، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۱۲۰، ح ۴؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۲۸۲، ح ۸۱۸۲؛ عيون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۱، ص ۲۱۶، باب ۲۰، ح ۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۵، ح ۳۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۱؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۷۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۴۸۰، باب ۵۴، ح ۱.

ای عبد العزیز! این مردم آگاهی ندارند و فریب عقائد خود را خورده اند، ...

تا آنجا که فرمودند:

بی شک امامت منزلتی است که خداوند، ابراهیم خلیل (علیه السلام) را پس از نبوت و مقام خلیل الهی، در مرتبه سوم به آن مخصوص ساخته، و فضیلتی است که بدان مشرف فرموده، و نامش را بلند آوازه ساخته، پس خداوند فرمود: «و (بیاد آور) آنگاه که ابراهیم را پروردگارش به اموری چند بیازمود و او آنها را به انجام رسانید (خدای) گفت: تو را برای مردم، امام برگزیدم»، ابراهیم از روی شادمانی به این مقام گفت: «و از فرزندان من نیز؟ گفت: پیمان و عهد من به ستمکاران نرسد»، در نتیجه این آیه، امامت و پیشوایی هر ظالم و ستمکاری را تا روز قیامت باطل ساخته، و امامت در افراد برگزیده قرار گرفت و مختص ایشان شد.

سپس خداوند با قرار دادن امامت در نسل برگزیدگان و پاکان آن را گرامی داشته و فرمود: «و او را (پسری چون) اسحاق بخشیدیم و (فرزندزاده ای چون) یعقوب را به فرونی دادیم، و همه را نیکوکاران و شایستگان گردانیدیم. و ایشان را امامانی قرار دادیم که به فرمان و دستور ما راه نمایند، و به آنان کارهای نیک کردن و برپا داشتن نماز و دادن زکات را وحی کردیم، و آنان نیز به عبادت ما پرداختند»، پس پیوسته امامت به همین ترتیب در نسل و فرزندان او بود، و یکی پس از دیگری، قرن به قرن به ارث می بردند تا اینکه سرانجام پیامبر اسلام (علیهما السلام) آن را به ارث برد، و خداوند فرمود: «به راستی نزدیکترین مردم به ابراهیم آنانند که او را پیروی کردند و این پیامبر و آنان که (به این پیامبر) ایمان آورده اند و خداوند ولی و سرپرست اهل ایمان است».

پس امامت تنها اختصاص به او یافت و او آن را به فرمان خدا به روشی که خود واجب کرده است بر عهده علی (علیه السلام) نهاد، و از آن پس امامت در فرزندان برگزیده اش،

ص: ۵۷۱

آنان که خداوند علم و ایمانشان بخشید قرار گرفت، و این همان فرمایش الهی است که فرمود: «و کسانی که ایشان را دانش و ایمان داده اند به آنان گویند: هر آینه در نوشته خدای تا روز رستاخیز درنگ کرده اید»، به همان شیوه ای که خدا آن را در اولاد او تا روز قیامت جاری ساخته و مقرر داشت، زیرا هیچ پیامبری پس از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) نیست، پس از کجا این جماعت نادان با رأی و نظر خود، می خواهند امام را اختیار و انتخاب کنند؟!

۳- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ الدُّنْيَا لَا تَكُونُ إِلَّا وَفِيهَا إِمَامَانِ، بَرٌّ وَفَاجِرٌ، فَالْبُرُّ الَّذِي قَالَ اللَّهُ: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، وَ أَمَّا الْفَاجِرُ فَالَّذِي قَالَ اللَّهُ: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَنْصُرُونَ».(۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: همانا در دنیا پیوسته دو امام وجود دارد، نیکوکار و تبهکار. پس امام نیکوکار کسی است که خداوند در باره ی او فرموده: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، امّا پیشوای تبهکار کسی است که خداوند در باره ی او فرموده: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَنْصُرُونَ».

ص: ۵۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۷، ح ۱۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیهم، ج ۱، ص ۳۲، ح ۳.

«إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ»

کسانی که از قبل، از سوی ما وعده نیک به آنان داده اند، از آن (دوزخ)، دور نگه داشته می شوند.

۱- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ، جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَى مِنْبَرِهِ: يَا عَلِيُّ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهَبَ لَكَ حُبَّ الْمَسَاكِينِ وَالْمُسْتَضْعِفِينَ فِي الْأَرْضِ، فَرَضِيَتْ بِهِمْ إِخْوَانًا، وَرَضُوا بِكَ إِمَامًا، فَطُوبَى لِمَنْ أَحَبَّكَ وَصَدَّقَ عَلَيْكَ، وَوَيْلٌ لِمَنْ أَبْغَضَكَ وَكَذَّبَ عَلَيْكَ، ...

سَاقِ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

يَا عَلِيُّ! أَنْتَ وَشَيْعَتُكَ عَلَى الْحَوْضِ تُسَيِّقُونَ مَنْ أَحَبَبْتُمْ، وَتَمْنَعُونَ مَنْ كَرِهْتُمْ، وَأَنْتُمْ الْآمِنُونَ يَوْمَ الْفَرَجِ الْأَكْبَرِ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ، يَفْرَعُ النَّاسُ وَلَمَّا تَفَرَّغُوا، وَيَحْزَنُ النَّاسُ وَلَمَّا تَحْزَنُوا، فَيُكْمِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ». (الحديث) (۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از اجداد طیبین و طاهرینشان (عليهما السلام)، روایت فرموده اند که حضرت امیر المؤمنین علی (عليه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) بر فراز منبر به من فرمودند: ای علی! خدای عز و جل حبّ مساکین و مستضعفین زمین را به تو داده، و تو به برادری آنها خشنودی و آنها به امامت تو خشنودند، خوشا به حال کسی که تو را دوست دارد و در باره تو به راستی سخن گوید و تو را تصدیق کند، و وای به حال کسی

ص: ۵۷۳

۱- _ الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ)، مَجْلِس ۸۳، ص ۵۶۱، ح ۲؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ، ج ۳۹، ص ۳۰۶، ح ۱۲۴ و ج ۶۵، ص ۴۵، ح ۹۱؛ الْبِرْهَانُ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ، ج ۳، ص ۸۴۶ ح ۷۲۱۲؛ تَفْسِيرُ نَوْرِ الثَّقَلَيْنِ، ج ۳، ص ۴۶۰، ح ۱۷۵.

که تو را دشمن دارد و بر تو دروغ ببندد، ...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

ای علی! تو و شیعیانت بر سر حوض هستید، هر که را بخواهید آب دهید و هر که را نخواهید دریغ دارید، شمائید که در روز ترس بزرگ، در زیر سایه عرش خدای رحمان خواهید بود، و مردم در هراس و اندوهند و شما هیچ غم و اندوهی ندارید، این آیه، در باره شما نازل شده است: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ».

۲- عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: كُنَّا ذَاتَ لَيْلٍ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) سُمَارًا إِذْ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ»، فَقَالَ: أَنَا مِنْهُمْ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَوَثَبَ وَدَخَلَ الْمَسْجِدَ، وَهُوَ يَقُولُ: «لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ»، ثُمَّ كَبَّرَ لِلصَّلَاةِ. (۱)

از نعمان بن بشیر نقل است که گفت: شبی حضرت علی (علیه السلام) آیه: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ»، را تلاوت کردند، سپس آن حضرت فرمودند: من از آنها هستم، پس هنگامی که زمان اقامه نماز شد، برخاستند و داخل مسجد شدند در حالیکه می گفتند: «لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ»، و سپس به نماز ایستادند.

ص: ۵۷۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۷، ح ۶۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۴۱، ح ۷۲۰۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۴۷۴.

«لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ»

وحشت بزرگ، آنها را اندوهگین نمی کند و فرشتگان به استقبالشان می آیند، (و می گویند): این همان روزی است که به شما وعده داده می شد!

۱- عَنْ عُمَرَ بْنِ رُشَيْدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: فِي حَدِيثٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا وَشِيعَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلَى كَثِيرٍ مِنَ الْمَشْكِ الْأَذْفَرِ، يَفْزَعُ النَّاسُ وَلَا يَفْزَعُونَ، وَيَحْزَنُ النَّاسُ وَلَا يَحْزَنُونَ، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ». (۱)

از عمر بن رشید نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: در حدیثی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: همانا علی و شیعیانش، در روز قیامت، بر روی تپه هایی از مُشک ناب، قرار می گیرند، مردم همه اندوهگین و در وحشت اند، اما آنها دچار هیچ وحشت و اندوهی نمی شوند، و این معنای فرمایش خداوند (عز وجل) است که می فرماید: «لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ».

۲- عَنْ عَمْرِو بْنِ شَيْبَةَ، قَالَ: ... قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ! إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَيْنَ يَكُونُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَآلُهُ وَآمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَشِيعَتُهُ؟

ص: ۵۷۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۷۰، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۴۶، ح ۷۲۱۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۴۷۷.

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَ شَيْعَتُهُ، عَلَى كُتُبَانٍ مِنَ الْمِسْكِ الْأَذْفَرِ، عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُورٍ، يَخْزَنُ النَّاسُ وَ لَمَّا يَخْزَنُونَ، وَ يَفْزَعُ النَّاسُ وَ لَمَّا يَفْزَعُونَ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَ هُمْ مِنْ فَرْعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ» (١)، فَالْحَسَنَةُ، وَ اللَّهُ! وَلَا يَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: «لَا يَخْزَنُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَ تَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ» (٢).

از عمرو بن شیبہ نقل است که گفت: ... به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: خداوند مرا فدای شما گرداند! هنگامی که روز قیامت بر پا شود، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و امیرالمؤمنین (علیه السلام) و شیعیان ایشان، کجا هستند؟

پس ایشان فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام) و شیعیانشان، بر روی تپه هایی از مشک ناب، بر روی منبرهایی از نور، قرار دارند، و در این هنگام مردم اندوهگین و مضطرب می گردند، امّا آنان دچار هیچ اندوه و اضطرابی نمی شوند، و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَ هُمْ مِنْ فَرْعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ»، پس، به خدا قسم! منظور از حسنه در این آیه، ولایت حضرت علی (علیه السلام) می باشد، سپس گفتند: «لَمَّا يَخْزَنُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَ تَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ».

ص: ۵۷۶

۱- ۲۷/۸۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۱۷۵، ح ۶ و ج ۶۵، ص ۱۲، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۴۵ ح ۷۲۰۹ و ج ۴، ص ۲۳۵، ح ۸۰۷۵ و ج ۵، ص ۲۳۸، ح ۱۰۳۲۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۷۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۶۱، ح ۱۷۸.

شماره: ۱۹۱ — کد آیه: ۲۲/۱۵ — اسم آیه: خشم کفار از یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله)

«مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ ۖ مَا يَغِيطُ»

هر کس گمان می کند که خدا پیامبرش را در دنیا و آخرت یاری نخواهد کرد، ریسمانی به سقف خانه خود ببندد، و خود را حلق آویز کند و نفس خود را قطع کند، پس ببیند آیا این کار خشم او را فرو می نشاند؟!

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، قَالَ: قَالَ الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام): حَدَّثَنِي أَبِي (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ: ذَاتَ يَوْمٍ إِنَّ رَبِّي وَعَيْدَنِي نُصِيرَتُهُ، وَأَنْ يَمْدَنِي بِمَلَأَنِيهِ، وَأَنَّهُ نَاصِرُنِي بِهِمْ وَبِعَلَى أَخِي خَاصَّةً مِنْ بَيْنِ أَهْلِي، فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَى الْقَوْمِ أَنْ خَصَّ عَلِيًّا (عليه السلام) بِالنُّصِيرَةِ، وَأَغَاظَهُمْ ذَلِكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ — مُحَمَّدًا بِعَلَى — فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيطُ»، قَالَ: يَضَعُ حَبْلًا فِي عُنُقِهِ إِلَى سَمَاءِ بَيْتِهِ يَمْدُهُ، حَتَّى يَخْتَنِقَ فَيَمُوتُ، فَيَنْظُرُ هَلْ يَذْهَبُ كَيْدُهُ مَا يَغِيطُ. (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت امام موسی بن جعفر (علیهما السلام)

السلام)، روایت کردند از قول پدرشان، که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: روزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) فرمودند: خداوند به من وعده یاری داده، که مرا به وسیله ملائکه یاری کند،

ص: ۵۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۹، ح ۸۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۵۹، ح ۷۲۴۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۵۶.

پس به وسیله ملائکه، و از بین خاندانم، فقط به وسیله علی (علیه السلام)، مرا نصرت فرمود.

این سخن پیامبر، بر قریش گران آمد، و خشمگین شدند، که چرا نصرت را اختصاص به حضرت علی (علیه السلام) دادند، پس خداوند (عز وجل) این آیه را نازل فرمود: «مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ - مُحَمَّدًا بَعْلَى - فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يَذْهَبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ»، حضرت فرمودند: یعنی هر کس خیال می کند خداوند، پیامبر را به وسیله حضرت علی (علیه السلام) نصرت نداده، ریشمانی از سقف خانه خود بیاویزد، و خود را به آن ریشمان حلق آویز کند، آنگاه بنگرد که آیا حيله او موجب از بین رفتن خشمش می شود یا نه؟

ص: ۵۷۸

«هَذَانِ خَصِمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ»

اینان دو گروهند که درباره پروردگارشان به مخاصمه و جدال پرداختند کسانی که کافر شدند، لباسهایی از آتش برای آنها بریده شده، و مایع سوزان و جوشان بر سرشان ریخته می شود.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «هَذَانِ خَصِمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا»، بَوْلَايِهِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، «قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ». (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه: «هَذَانِ خَصِمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا»، فرمودند: یعنی کسانی که به ولایت حضرت علی (عليه السلام)، کافر شوند، «قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ»، جامه ای از آتش بر پیکر آنها پوشیده می شود.

۲- عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ عَبَّادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، يَقُولُ: أَنَا

ص: ۵۷۹

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۰، ح ۳۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۴ و ج ۳۹، ص ۲۵۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶۱، ح ۷۲۴۶؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۷۶، ح ۲۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۵۱؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۳۸.

أَوَّلُ مَنْ يَجْتُو بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِلْخُصُومَةِ. (۱)

از قیس بن سعد بن عبادہ نقل است کہ گفت: از حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) شنیدم کہ می فرمودند: من اولین کسی هستم کہ در روز قیامت، برای دادخواهی به پیشگاه خداوند (عز وجل)، حاضر می شوم.

ص: ۵۸۰

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۸۵، المجلس الثالث، ح ۳۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۳۴، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶۲، ح ۷۲۴۹؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۲۶۳.

«وَهْدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهْدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»

و آنها به سوی سخنان پاکیزه هدایت می شوند، و به راه پسندیده، هدایت می گردند.

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَهْدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهْدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»، قَالَ: ذَاكَ حَمْزُهُ وَجَعْفَرُ وَعُبَيْدُهُ وَسَلْمَانُ وَأَبُو ذَرٍّ وَالمِقْدَادُ بْنُ الْمُسَوْدِ وَعَمَّارٌ، هَدُّوا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «وَهْدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهْدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»، فرمودند: آنها حمزه و جعفر و عبیده و سلمان و ابو ذر و مقداد بن اسود و عمار هستند، که به سوی حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) هدایت یافتند.

۲- عَنْ ضُرَيْسِ الْكُنَاسِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «وَهْدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهْدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»، فَقَالَ: هُوَ، وَاللَّهِ! هَذَا الْأَمْرُ، الَّذِي أَنْتُمْ

ص: ۵۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۱۲۵، ح ۹۶ و ج ۲۳، ص ۳۸۰، ح ۶۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶۶ ح ۷۲۵۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۸۰، ح ۳۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۶، ح ۷۱؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۶.

از ضریس کناسی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «وَهْدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهْدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به خداوند سوگند! آن، همین عقیده ای است که شما دارید، و آن، ولایت آل محمد (علیهما السلام)، است.

ص: ۵۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۶۴، ص ۴۰ و ج ۶۵، ص ۹۲، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶۶، ح ۷۲۵۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۸۰، ح ۳۷؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۶۹، باب ۳۵، ح ۱۳۳.

«... وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نَذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ»

و هر کس بخواهد در این سرزمین از راه حق منحرف گردد و دست به ستم زند، ما از عذابی دردناک به او می چشانیم!

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِيهِمْ حَيْثُ دَخَلُوا الْكُعْبَةَ، فَتَعَاهَدُوا وَتَعَاهَدُوا عَلَى كُفْرِهِمْ وَجُحُودِهِمْ بِمَا نُزِّلَ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَأَلْحَدُوا فِي الْحَبِيتِ بِظُلْمِهِمُ الرَّسُولَ وَوَلِيَّهُ، «فَبَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ» (۱). (۲)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند (عز وجل): «وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ»، فرمودند: این آیه در باره کسانی نازل شده است، که وقتی وارد کعبه شدند، در آنجا پیمان بستند و قرار گذاشتند که، به آنچه که در باره حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) نازل شده، کافر شوند و انکار ورزند، پس در خانه خدا، به خاطر ظلمی که به پیامبر و جانشینش روا داشتند، دچار الحاد و کجروی شدند، «فَبَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ».

ص: ۵۸۳

۱- ۲۳/۴۱.

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۸، ح ۲۰؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۶، ح ۵۹ و ج ۳۰، ص ۲۶۵، ح ۱۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶۹، ح ۷۲۷۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۳۳۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۷۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۷۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۸۳، ح ۵۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۱، ح ۴۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۵، ح ۱۶۰۲.

«الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ...»

همان کسانی که از سرزمینشان به ناحق، بلکه از آن روی که می گفتند خداوند پروردگار ماست، بیرون رانده شدند.

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، مَوْلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَأَلْتُ مَوْلَى أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قُلْتُ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَحَمْزَةَ وَجَعْفَرٍ (عليهما السلام)، ثُمَّ جَرَتْ فِي الْحُسَيْنِ (عليه السلام). (۱)

از محمد بن زید، غلام امام محمد باقر (علیه السلام)، از قول پدرش نقل است که گفت: از مولایم، حضرت ابو جعفر محمد بن علی (علیهما السلام)، پرسیدم، که معنای این سخن خداوند (عز وجل): «الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ»، چیست؟ حضرت فرمودند: این آیه درباره حضرت علی و حمزه و جعفر (علیهما السلام)، نازل شده، و سپس درباره امام حسین (علیه السلام) نیز، محقق گشته است.

۲- عَنْ عِيْسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَوْلَانَا مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِيْنَا

ص: ۵۸۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲۷، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۸۸، ح ۷۳۵۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۰۳؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۲۱، ح ۵۵۲.

خَاصَّةً فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ ذُرِّيَّتِهِ، وَ مَا ارْتَكَبَ مِنْ أَمْرِ فَاطِمَةَ (سلام الله عليها). (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: مولای ما حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)، برای ما روایت فرمودند: که پدرشان حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خداوند (عز وجل): «الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ»، فرمودند: این آیه مخصوصاً در باره ما و در باره امیر المؤمنین (علیه السلام) و فرزندان آن حضرت، نازل شده، و نیز در مورد آنچه که در باره حضرت فاطمه (سلام الله عليها) مرتکب شده اند، نازل شده است.

ص: ۵۸۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲۶، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۸۸، ح ۷۳۵۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۰۴.

«الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»

کسانی که اگر در زمین به آنها قدرت دهیم، نماز را بر پا می دارند و زکات را می پردازند و به کار پسندیده فرمان می دهند و از کار ناپسند باز می دارند، و سرانجام همه کارها، از آن خدا است.

۱- عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِ (عليه السلام)، عَنْ أُمِّهِ (سلام الله عليها)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ»، قَالَ: هَيْدِهِ نَزَلَتْ فِيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

از عمرو بن ثابت نقل است که گفت: حضرت ابا عبد الله الحسین (علیه السلام)، از قول مادرشان (سلام الله عليها)، از حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، روایت کرده اند که آن حضرت در باره ی این سخن خداوند عز و جل: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ»، فرمودند: این آیه در باره ی ما اهل بیت، نازل شده است.

۲- عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي (عليه السلام)، يَوْمًا فِي الْمَسْجِدِ، إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ، فَوَقَفَ أَمَامَهُ، وَقَالَ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! أَعِيتَ عَلَى آيَةٍ فِي

ص: ۵۸۶

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۲، ح ۷۳۶۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۱۱؛ فضائل امیر المؤمنین (علیه السلام)، ص ۱۹۸، ح ۲۰۱.

كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، سَأَلْتُ عَنْهَا جَابِرَ بْنَ يَزِيدَ، فَأَرْشَدَنِي إِلَيْكَ.

فَقَالَ: وَمَا هِيَ؟ قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ، الْآيَةُ، فَقَالَ: نَعَمْ، فِينَا نَزَلَتْ، وَذَلِكَ أَنَّ فُلَانًا وَفُلَانًا وَطَائِفَةً م (عليهم السلام) وَسَيِّمَاهُمْ، اجْتَمَعُوا إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِلَى مَنْ يَصِيرُ هَذَا الْأَمْرُ بَعْدَكَ؟ فَوَاللَّهِ! لَئِنْ صَارَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ، إِنَّا لَنَخَافُهُمْ عَلَى أَنْفُسِنَا، وَلَوْ صَارَ إِلَى غَيْرِهِمْ لَعَلَّ غَيْرَهُمْ أَقْرَبُ وَ أَرْحَمُ بِنَا مِنْهُمْ.

فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) مِنْ ذَلِكَ غَضَبًا شَدِيدًا، ثُمَّ قَالَ: أَمَّا! وَاللَّهِ! لَوْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ مَا أَبْغَضْتُمُوهُمْ، لِأَنَّ بُغْضَهُمْ بُغْضَتِي، وَبُغْضَتِي هُوَ الْكُفْرُ بِاللَّهِ، ثُمَّ نَعَيْتُمْ إِلَى نَفْسَتِي، فَوَاللَّهِ! لَئِنْ مَكَّنَّاهُمْ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ، لَيَقِيمُوا الصَّلَاةَ لَوْ قِيَّتْهَا وَ لَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ لِمَحَلِّهَا، وَ لَيَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَيَنْهَيْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ، إِنَّمَا يَرْغِمُ اللَّهُ أَنْوَفَ رِجَالٍ يَبْغِضُونَنِي، وَ يَبْغِضُونَ أَهْلَ بَيْتِي وَ ذُرِّيَّتِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»، فَلَمْ يَقْبَلِ الْقَوْمُ ذَلِكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ: «وَ إِنْ يَكُذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَ عَادٌ وَ ثَمُودٌ»، «وَ قَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَ قَوْمُ لُوطٍ»، «وَ أَصْحَابُ مَدْيَنَ وَ كَذَّبَ مُوسَى فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ» (١). (٢)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: روزی در مسجد خدمت پدرم بودم، که مردی آمد و در مقابل ایشان ایستاد و گفت: ای فرزند رسول خدا! یک آیه در قرآن مرا عاجز نموده، تفسیر آن را از جابر بن یزید پرسیدم، او مرا خدمت شما فرستاده است.

پدرم فرمودند: کدام آیه؟ عرض کرد: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ

ص: ۵۸۷

۱- ۴۴-۲۲/۴۲.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۶۵، ح ۸ و ج ۳۱، ص ۶۵۱، ح ۱۹۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۲ ح ۳۷۶۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۱۱.

آتُوا الزَّكَاةَ وَ أَمُّوْا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ، پدرم فرمودند: آری، این آیه در بارهٔ ما نازل شده است، و جریان چنین است که فلانی و فلانی و گروهی که با آنها بودند _ و پدرم نام آنها را ذکر کردند _ خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمدند و پرسیدند: خلافت پس از شما به چه کسی خواهد رسید؟ به خدا سوگند! اگر به یکی از خویشاوندان شما برسد، ما بر جان خود بیمناکیم، و اگر به دیگری برسد، شاید او، از آنها به ما مهربان تر باشد.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از شنیدن این سخن بسیار ناراحت شدند و فرمودند: به خدا قسم! اگر به خدا و پیامبر، ایمان داشته باشید، هرگز با خویشاوندان من، دشمنی نمی کنید، زیرا دشمنی با آنها، دشمنی با من است، و دشمنی با من، کفر به خداوند است، آنگاه شما از مرگم، به من خبر می دهید!

به خدا سوگند! اگر خداوند به آنها در زمین قدرت دهد، نماز را در وقت آن به پای می دارند، و زکات می پردازند، و امر به معروف و نهی از منکر می نمایند.

خداوند، دماغ کسانی را که با من و خاندانم دشمنی کنند، به خاک می مالد، در این هنگام بود که خداوند این آیه را نازل نمود: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ»، تا آنجا که می فرماید: «وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»، ولی مردم آن را نپذیرفتند، پس خداوند این آیات را نازل نمود: «وَ إِنْ يَكْذِبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَ عَادٌ وَ ثَمُودٌ»، «وَ قَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَ قَوْمُ لُوطٍ»، «وَ أَصْحَابُ مَدْيَنَ وَ كَذَّبَ مُوسَى فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ».

۳_ عَنْ الْحُصَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْإِمَامِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ آتَوْا الزَّكَاةَ

وَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوُا عَنِ الْمُنْكَرِ، قَالَ: نَحْنُ هُمْ. (۱)

از حصین بن مخارق نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از پدرانشان (علیهما السلام)، روایت کرده اند که در باره ی این سخن خدای عز و جلّ: «الَّذِينَ إِن مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوُا عَنِ الْمُنْكَرِ»، فرمودند: آنها، ما هستیم.

ص: ۵۸۹

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۶۴، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۱، ح ۷۳۶۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۷؛ فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۱۹۸، ح ۲۰۲؛ مناقب آل أبی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۴۲۱.

«فَكَأَيُّ مَنْ قَزِيهِ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِبَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ»

چه بسیار شهرها و آبادیهایی که آنها را نابود و هلاک کردیم در حالی که (مردمش) ستمگر بودند، چگونه ای که بر سقفهای خود فروریخت! و چه بسیار چاه پر آب که متروک مانده و چه بسیار قصرهای محکم و مرتفع! که بی صاحب مانده اند.

۱- عَنْ الصَّادِقِ (عليه السلام)، فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ»، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) الْقَصْرُ الْمَشِيدُ، وَ الْبِئْرُ الْمُعَطَّلَةُ، عَلَى (عليه السلام). (۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره این سخن خدا متعال: «وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ»، فرمودند: قصر مشید، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) هستند، و بئر معطله، حضرت علی (عليه السلام) می باشند.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صِدْقَةَ، أَنَّهُ قَالَ: سَأَلَ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِي سَلْمَانَ الْفَارِسِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! مَا مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بِالْثَّوْرَانِيهِ؟

ص: ۵۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۰۳، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۵، ح ۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۳۴۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۱۵؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۹۳؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۸.

قَالَ: يَا جُنْدَبُ! فَاْمُضْ بِنَا حَتَّى نَسْأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ. قَالَ: فَأَتَيْنَاهُ فَلَمْ نَجِدْهُ، قَالَ: فَانْتَظَرْنَاهُ حَتَّى جَاءَ، قَالَ صَيِّمُوا تُاللهِ عَلَيْهِ: مَا جَاءَ بِكُمَا؟

قَالَا: جِئْنَاكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! نَسْأَلُكَ عَنْ مَعْرِفَتِكَ بِالنُّورَانِيهِ؟

قَالَ صَيِّمُوا تُاللهِ عَلَيْهِ: مَرْحَبًا بِكُمَا! مِنْ وَلِيِّينَ مُتَعَاهِدِينَ لِدِينِهِ، لَسْتُمَا بِمُقَصِّرِينَ لَعَمْرِي إِنَّ ذَلِكَ الْوَاجِبَ (وَاجِبٌ) عَلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ ...

سَاقِ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَقَالَ اللهُ تَعَالَى فِي مَوْضِعٍ آخَرَ، فِي كِتَابِهِ الْعَزِيزِ، فِي نُبُوِّهِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) وَ فِي وَلَايَتِي، فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَبِئْرٍ مُعْطَلَةٍ وَ قَصِيرٍ مَشِيدٍ»، فَالْقَصِيرُ، مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ الْبِئْرُ الْمُعْطَلَةُ، وَلَايَتِي، عَطَّلُوهَا وَ جَحَدُوهَا، وَ مَنْ لَمْ يَقِرَّ بِوَلَايَتِي لَمْ يَنْفَعَهُ الْإِقْرَارُ بِنُبُوِّهِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) إِلَّا أَنَّهُمَا مَقْرُونَانِ، وَ ذَلِكَ أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله) نَبِيٌّ مُرْسِلٌ وَ هُوَ إِمَامُ الْخَلْقِ، وَ عَلَى مَنْ بَعْدِهِ إِمَامُ الْخَلْقِ وَ وَصِي مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم) كَمَا قَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي. (الحديث) (١)

از محمّد بن صدقه نقل است كه گفت: ابو ذر غفارى از سلمان فارسى رضوان الله عليهما پرسيد: معرفت امام امير المؤمنين على (عليه السلام) به نورانيت، چگونه است؟

سلمان گفت: با هم برويم از خود مولا سؤال كنيم، آمديم خدمت امير المؤمنين (عليه السلام)، ولى ايشان را نيافتيم.

مدّتى منتظر شديم تا آن حضرت آمدند. تا ما راديدند سؤال فرمودند: براى چه آمده ايد؟

ص: ٥٩١

١- _ إلزام الناصب فى إثبات الحجة الغائب عجل الله تعالى فرجه الشريف، ج ١، ص ٣٧؛ بحار الأنوار، ج ٢٦، ص ١، ح ١؛ المناقب (للعلوى) / الكتاب العتيق، ص ٦٧، ح ١١.

گفتیم: آمده ایم پرسیم که معرفت شما به نورانیت چگونه است؟

حضرت فرمودند: مرحبا به شما دو دوست متعهد! که در راه دین کوتاهی ندارید. به جان خود سوگند یاد می کنم! که این مطلب بر هر مرد و زن مؤمنی واجب است آنگاه فرمودند: ...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

در جای دیگر قرآن، در باره ی نبوت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و ولایت من می فرماید: «وَ بَنِي مُعَظَّلٍ وَ قَصْرٍ مَشِيدٍ»، قصر، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) هستند، و «بَنِي مُعَظَّلٍ»، و چاهی که ترک شده، ولایت من است، که آن را رها کرده اند و منکر شده اند، هر که اقرار به ولایت من نداشته باشد، اقرار به نبوت پیامبر برای او سودی نخواهد داشت، و این دو با هم، قرین و همراه هستند، زیرا پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نبی مرسل و امام مردم است، علی، پس از آن حضرت، امام مردم و وصی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) است، چنان که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: «تو نسبت به من مانند هارون نسبت به موسی هستی، مگر اینکه پس از من دیگر پیامبری نخواهد بود».

۳_ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلٍ، أَنَّهُ قَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) هُوَ الْقَصِيرُ الْمَشِيدُ، وَ الْبَنِيُّ الْمُعَظَّلُ فَاطِمَةُ وَ وَلَدُهَا، مُعَظَّلِينَ مِنَ الْمُلْكِ.

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي خَالِدٍ الْأَشْعَرِيُّ الْمَلَقَبُ بِشَبْوَلَةَ:

بَنِي مُعَظَّلٍ وَ قَصْرٍ مُشْرِفٌ * مَثَلُ لَالٍ مُحَمَّدٍ مُسْتَطَرَفٌ

ص: ۵۹۲

فَالنَّاطِقُ الْقَصْرُ الْمَشِيدُ مِنْهُمْ* وَالصَّامِتُ الْبِئْرُ الَّتِي لَا تُتَرَفُّ (۱)

از صالح بن سهل نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: مقصود از کاخ استوار و سر به فلک کشیده، امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند، و منظور از چاه معطل مانده، حضرت فاطمه (سلام الله علیها) و فرزندان ایشان (علیهم السلام) هستند، که از رسیدن به زمامداری مسلمین به دور مانده اند.

و محمد بن حسن بن خالد اشعری، ملقب به شنبوله، در این باره، چنین سروده است:

چاهی فروگذارده شده، و کاخی استوار و آسمان خراش، مثل زینده ای است برای آل محمد (علیهم السلام).

قصر، عزّت و بزرگواری آنان است، که هیچ کس به آن دست نیابد، و چاه، دانش آنان می باشد، که هرگز پایان ندارد.

ص: ۵۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۰۲، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۴، ح ۷۳۷۴؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۸۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۹۳؛ معانی الأخبار، ص ۱۱۱، ح ۳.

«وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»

هیچ پیامبری را پیش از تو نفرستادیم مگر اینکه هر گاه آرزو می کرد، شیطان القائاتی در آن می کرد، اما خداوند القائات شیطان را از میان می برد، سپس آیات خود را استحکام می بخشید و خداوند علیم و حکیم است.

۱- عَنْ الْحَكَمِ بْنِ عُيَيْنَةَ، قَالَ: قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام): يَا حَكَمُ! هَلْ تَدْرِي مَا كَانَتْ الْآيَةُ الَّتِي كَانَ يَعْرِفُ بِهَا عَلِيٌّ (عليه السلام)، صَاحِبَ قَتْلِهِ، وَيَعْرِفُ بِهَا الْأُمُورَ الْعِظَامَ الَّتِي كَانَ يَحْدِثُ بِهَا النَّاسُ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا، وَاللَّهِ! فَأَخْبَرَنِي بِهَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ!

قَالَ: هِيَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ»، وَلَا مُحَدَّثٍ، قُلْتُ: فَكَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) مُحَدَّثًا؟ قَالَ: نَعَمْ، وَكُلُّ إِمَامٍ مِّنْ أَهْلِ الْبَيْتِ مُحَدَّثٌ. (۱)

از حکم بن عیینة نقل است که گفت: حضرت علی بن الحسین (علیهما السلام)، به من فرمودند: ای حکم! آیا می دانی آیه ای که علی بن ابی طالب (علیه السلام) به وسیله آن قاتل خود را شناخت و از کارهای بزرگی، که به مردم اطلاع می داد، شناخت کافی داشت، چه آیه ای است؟ حکم گفت: عرض کردم: نه، به خدا سوگند! ای فرزند رسول خدا! آن آیه را برایم بفرماید.

حضرت فرمودند: آن آیه، این سخن خداوند (عز وجل) است که می فرماید: «وَمَا أَرْسَلْنَا

ص: ۵۹۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۸۱، ح ۴۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۸، ح ۷۳۸۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۳۱۹، ح ۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۳۴۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۲۱.

مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ»، «و لا محدث».

گفتم: پس حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) محدث بود؟ حضرت فرمودند: آری، هر امامی از ما اهل بیت، محدث است.

۲_ عَنْ حُمْرَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ عِلْمَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فِي آيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ، قَالَ: وَ كَتَمْنَا الْآيَةَ، قَالَ: فَكُنَّا نَجْتَمِعُ فَتَتَدَارَسُ الْقُرْآنَ، فَلَا نَعْرِفُ الْآيَةَ، قَالَ: فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّ الْحَكَمَ بْنَ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، أَنَّهُ قَالَ: عِلْمُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فِي آيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ، وَ كَتَمْنَا الْآيَةَ، قَالَ: اقْرَأْ يَا حُمْرَانُ! فَقَرَأْتُ: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ»، قَالَ: فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ وَلَا مُحَدِّثٍ»، قُلْتُ: وَ كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) مُحَدِّثًا؟ قَالَ: نَعَمْ، فَجِئْتُ إِلَى أَصْحَابِنَا، فَقُلْتُ: قَدْ أَصَبْتُ الَّذِي كَانَ الْحَكَمُ يَكْتُمُنَا، قَالَ: قُلْتُ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام) كَانَ يَقُولُ عَلِيٌّ (عليه السلام) مُحَدِّثٌ، فَقَالُوا لِي: مَا صَنَعْتَ شَيْئًا أَلَّا سَأَلْتَهُ مَنْ يَحَدِّثُهُ؟ قَالَ: فَبَعْدَ ذَلِكَ إِنِّي أَتَيْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقُلْتُ: أَلَيْسَ حَدَّثَنِي أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ مُحَدِّثًا؟ قَالَ: بَلَى، قُلْتُ: مَنْ يَحَدِّثُهُ؟ قَالَ: مَلِكٌ يَحَدِّثُهُ، قَالَ: قُلْتُ: أَقُولُ إِنَّهُ نَبِيٌّ أَوْ رَسُولٌ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: بَلْ مِثْلُهُ مِثْلُ صَاحِبِ سُلَيْمَانَ، وَ مِثْلُ صَاحِبِ مُوسَى، وَ مِثْلُهُ مِثْلُ ذِي الْقُرْنَيْنِ. (۱)

از حمران بن اعین، نقل است که گفت: حکم بن عیینة از حضرت علی بن الحسین (علیهما السلام) روایت کرده است که حضرت فرمودند: همانا علم حضرت علی (علیه السلام) در یک آیه از قرآن است. حکم گفت: اما امام آن آیه را از ما مخفی نگه داشتند، حمران

ص: ۵۹۵

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۶۸، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۹، ح ۷۳۸۹؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۳۲۳، ح ۱۱۰ و ۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۲۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۱۴، ح ۲۰۱.

گوید: ما با هم نشستیم و در قرآن تحقیق کردیم، اما آن آیه را پیدا نکردیم.

تا اینکه خدمت امام باقر(علیه السلام) رسیدم، و عرض کردم: حکم بن عینه از حضرت علی بن الحسین(علیهما السلام) نقل می کرد که آن حضرت فرموده اند: علم حضرت علی(علیه السلام)، در یک آیه از قرآن است، ولی آن آیه را پنهان کرده اند، امام محمّد باقر(علیه السلام) فرمودند: ای حمران! بخوان، پس خواندم: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ»، حمران گفت: حضرت باقر(علیه السلام) فرمودند: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ وَلَا مُحَدَّثٌ».

عرض کردم: آیا حضرت علی(علیه السلام) محدث(یعنی کسی که ملائکه با او سخن می گویند) بوده اند؟ حضرت فرمودند: آری.

پس من نزد دوستان آمدم، و گفتم: آنچه را که حکم از ما پنهان می کرد پیدا کردم، امام باقر(علیه السلام) به من فرمودند: حضرت علی(علیه السلام)، کسی هستند که ملائکه با ایشان سخن می گفته اند، و ایشان محدث هستند.

یاران به من گفتند: کاری مهمی نکرده ای، چرا نپرسیدی که، چه کسی با او سخن می گفته است، پس من خدمت امام باقر(علیه السلام) برگشتم، و عرض کردم: آیا شما نفرمودید که حضرت علی(علیه السلام)، محدث هستند؟ حضرت فرمودند: آری، پس گفتم: چه کسی به ایشان مطالب را می گفت؟ حضرت فرمودند: فرشته ای. عرض کردم: پس من می گویم که ایشان نبی یا رسول بوده اند؟ حضرت فرمودند: نه بلکه بگو: مثل او مانند آصف بن برخیا، جانشین سلیمان، هارون، وزیر موسی، و مانند ذوالقرنین است.

۳_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَغْفُورٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): إِنَّا نَقُولُ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) لَيَنْكَتُ فِي قَلْبِهِ أَوْ يَنْقَرُ فِي صَدْرِهِ وَ أُذُنِهِ؟ قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ مُحَدَّثًا، قَالَ: فَلَمَّا أَكْثَرْتُ عَلَيْهِ، قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ يَوْمَ بَنَى قُرَيْظَةَ وَ بَنَى النَّضِيرِ، كَانَ جَبْرَائِيلُ عَنْ

از عبد الله بن يعفور نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) پرسیدم: آیا سخن ملائکه، در قلب حضرت علی (علیه السلام) فرو می رفت، و یا در سینه و گوش آن حضرت نقش می بست؟ حضرت فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) کسی بودند که ملائکه با ایشان سخن می گفتند، عبد الله گفت: وقتی که اصرار کردم، حضرت فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) کسی هستند، که در روز بنی قریظه و بنی نضیر، جبرئیل در سمت راستشان و میکائیل در سمت چپشان بودند، و با آن حضرت سخن می گفتند.

۴_ عَنْ زُرَّارَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ كَانَ رَسُولًا نَبِيًّا» (۲)، مِمَّا الرُّسُولُ وَمِمَّا النَّبِيُّ؟ قَالَ: النَّبِيُّ، الَّذِي يَرَى فِي مَنَامِهِ وَيَسْمَعُ الصَّوْتِ، وَلَمَّا يَعْيَايُنُ الْمَلَكُ، وَالرُّسُولُ، الَّذِي يَسْمَعُ الصَّوْتِ، وَيَرَى فِي الْمَنَامِ وَيَعْيَايُنُ الْمَلَكُ، قُلْتُ: الْإِمَامُ مِمَّا مَنَزَلَتْهُ؟ قَالَ: يَسْمَعُ الصَّوْتِ، وَلَمَّا يَرَى وَلَا يَعْيَايُنُ الْمَلَكُ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ - وَلَا مُحَدِّثٍ» (۳).

از زراره نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای (عز وجل): «وَ كَانَ رَسُولًا نَبِيًّا»، پرسیدم که رسول کیست و نبی کیست؟ حضرت

ص: ۵۹۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۷۱، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۹، ح ۷۳۸۸؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۳۲۱، ح ۲.

۲- ۱۹/۵۴.

۳- الإختصاص، ص ۳۲۸؛ بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۴۱، ح ۴۱ و ج ۲۶، ص ۷۴، ح ۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۲۱، ح ۶۹۰۴ و ص ۹۰۰، ح ۷۳۹۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۳۶۸، ح ۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۲۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۱۰، ح ۱۸۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۷۶، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۲۸۷، ح ۱.

فرمودند: نبی، کسی است که در خواب می بیند و صدا را می شنود، ولی فرشته را نمی بیند، و رسول، کسی است که صدا را می شنود و در خواب می بیند و ملک را هم مشاهده می کند.

پرسیدم: مقام امام چگونه است؟ حضرت فرمودند: امام، صدا را می شنود، ولی فرشته را نه در خواب می بیند و نه در بیداری، سپس این آیه را قرائت فرمودند: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ» و لا محدث.

ص: ۵۹۸

«وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ»

و کسانی که کافر شدند و آیات ما را تکذیب کردند، عذاب خوارکننده ای برای آنهاست!

فی تفسیر القمی: «فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ»، (۱) «وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا»، قَالَ: وَلَمْ يُؤْمِنُوا بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةِ (عليهما السلام)، «فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ». (۲)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر آیه: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا»، فرموده: آنها کسانی هستند که به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و امامان پس از او، ایمان نیاورده اند، «فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ».

ص: ۵۹۹

۱- ۲۲/۵۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۶، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۰۵، ح ۷۴۱۲؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۸۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۳۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۱۷، ذیل ح ۲۰۶.

«ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ»

مطلب چنین است، و هر کس به همان مقدار که به او ستم شده، مجازات کند، سپس مورد تعدی قرار گیرد، خداوند او را یاری خواهد کرد، مسلماً خداوند بسیار بخشنده و آمرزنده است.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، كَثِيرًا مَا يَرُدُّ هَذِهِ الْآيَةَ: «وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ»، فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ! جَعَلْتُ فِدَاكَ! أَحْسَبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) خَاصَّةً، قَالَ: نَعَمْ. (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: از پدرم، امام محمد باقر (علیه السلام) پیوسته می شنیدم، که این آیه را، زیاد تلاوت می کردند: «وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ»، عرض کردم: ای پدر جان! فدایتان شوم! گمان می کنم که این آیه مخصوصاً در باره امیر المؤمنین (علیه السلام) نازل شده است؟ پدرم فرمودند: آری.

ص: ۶۰۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۶۱؛ ح ۸۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۰۶؛ ح ۷۴۱۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۳۶.

«لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ ۖ فَلَا يُنَازِعُكَ فِي الْأَمْرِ ۖ وَأَدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ»

برای هر امتی عبادتی ویژه قرار داده ایم، که آن را انجام می دهند، پس نباید در این امر با تو ستیز و نزاع کنند! و به سوی پروردگارت دعوت کن، که همانا تو، بر راهی راست قرار داری.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ»، جَمَّ (عليهم السلام) رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ثُمَّ قَالَ: يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ! إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: «لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ»، وَالْمَنْسَكُ هُوَ الْإِمَامُ لِكُلِّ أُمَّةٍ بَعْدَ نَبِيِّهَا، حَتَّى يَدْرِكَهُ نَبِيٌّ، أَلَا وَإِنَّ لِرُؤُومِ الْإِمَامِ وَطَاعَتَهُ هُوَ الدِّينُ، وَهُوَ الْمَنْسَكُ، وَهُوَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) إِمَامُكُمْ بَعْدِي، فَإِنِّي أَدْعُوكُمْ إِلَىٰ هُدَاهُ، فَإِنَّهُ عَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ.

فَقَامَ الْقَوْمُ يَتَعَجَّبُونَ مِنْ ذَلِكَ، وَيَقُولُونَ: وَاللَّهِ! إِذَا لَنَازَعَنَّ الْأَمْرَ، وَ لَا نَرْضَىٰ طَاعَتَهُ أَبَدًا، وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) آتَاهُ الْمَفْتُونَ بِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «ادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ»، «وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ»، «اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَىٰ اللَّهِ يَسِيرٌ» (۱). (۲)

ص: ۶۰۱

۱- ۷۰-۲۲/۶۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۶۲، ح ۸۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۰۶، ح ۷۴۱۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۴۰.

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (صلی الله علیه و آله) از پدر بزرگوارشان نقل فرمودند: وقتی که این آیه نازل شد: «لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسِيًّا كَأَ هُمْ نَاسِيَّ كُوَّةٍ»، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) مردم را جمع نموده، و فرمودند: ای گروه مهاجرین و انصار! خداوند متعال می فرماید: «لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسِيًّا كَأَ هُمْ نَاسِيَّ كُوَّةٍ»، منسک، همان امام است، که برای هر امتی پس از پیامبرشان، تا آمدن پیامبر دیگر، هست، باید توجه داشته باشید که اطاعت از امام و پیروی از او، همان دین است، و منسک همان است، آن امام، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که رهبر و امام شما بعد از من است. من شما را به پیروی از او فرا می خوانم، که او رهبری درست و در راه مستقیم است.

مردم از شنیدن سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در شگفت شدند، و از جای خود حرکت کرده، می گفتند: به خدا قسم! به خاطر این امر، با او پیکار می کنیم، و هرگز به فرمانروائی او، تن در نمی دهیم، هر چند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شیفته او است.

در این هنگام خداوند متعال این آیات را نازل نمود: «ادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ»، «وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ»، «اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ».

«وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا...»

و هنگامی که آیات روشن ما بر آنان خوانده می شود، در چهره کافران آثار انکار مشاهده می کنی، آن چنان که نزدیک است برخیزند و با مشت به کسانی که آیات ما را بر آنها می خوانند، حمله کنند!

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا»، الْآيَةُ، قَالَ: كَانَ الْقَوْمُ إِذَا نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ (عليه السلام) آيَةٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ، فِيهَا فَرَضٌ طَاعَةٍ، أَوْ فَضِيلَةٌ فِيهِ، أَوْ فِي أَهْلِهِ، سَيَخْطُوا ذَلِكَ وَكَرَهُوا، حَتَّى هَمُّوا بِهِ وَارَادُوا بِهِ الْغَيْظَ، وَارَادُوا بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَيْضاً لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ غَيْضاً وَغَضَباً وَحَسِداً، حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ. (۱)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت امام کاظم (علیه السلام)، از پدر بزرگوارشان، امام جعفر صادق (علیه السلام) نقل فرمودند که آن حضرت در باره آیه: «وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا...»، فرمودند: هر وقت آیه ای از قرآن، در باره امیر المؤمنین علی (علیه السلام) نازل می شد، که در آن آیه، اطاعت آن حضرت را، واجب نموده بود، یا فضیلتی برای آن حضرت، یا

ص: ۶۰۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۶۲، ح ۸۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۰۷، ح ۷۴۱۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۴۱.

خانواده ی ایشان را بیان کرده بود، بعضی از مردم به شدّت خشمگین و ناراحت می شدند، به طوری که گاهی تصمیم های خطرناک می گرفتند. در باره خود رسول خدا(صلی الله علیه و آله)نیز، در شب عقبه، شدّت خشم و کینه و حسادت خود را به کار بردند، تا این که این آیه نازل شد.

ص: ۶۰۴

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۷۷ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ۷۸»

ای کسانی که ایمان آورده اید! رکوع کنید، و سجود بجا آورید، و پروردگارتان را عبادت کنید، و کار نیک انجام دهید، شاید رستگار شوید! (۷۷) و در راه خدا جهاد کنید، و حق جهادش را ادا نمایید! او شما را برگزید، و در دین کار سنگین و سختی بر شما قرار نداد، از آیین پدرتان ابراهیم پیروی کنید، خداوند شما را در کتابهای پیشین و در این کتاب آسمانی «مسلمان» نامید، تا پیامبر گواه بر شما باشد، و شما گواهان بر مردم! پس نماز را برپا دارید، و زکات را بدهید، و به خدا تمسک جوید، که او مولا و سرپرست شماست! چه مولای خوب، و چه یاور شایسته ای! (۷۸)

۱- عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا»، إِلَى آخِرِهَا، أَمَرَهُمْ بِالرُّكُوعِ وَ السُّجُودِ وَ عِبَادَةِ اللَّهِ، وَقَدْ افْتَرَضَهَا اللَّهُ عَلَيْهِمْ، وَ أَمَّا فِعْلُ الْخَيْرِ، فَهُوَ طَاعَةُ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) «وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ»، يَا شَيْعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، «وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ»، قَالَ: مِنْ ضَيْقٍ، «مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَ فِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ

شَهِيداً عَلَيْكُمْ»، يَا آلَ مُحَمَّدٍ! يَا مَنْ قَدْ اسْتَوْدَعَكُمْ الْمُسْلِمِينَ وَافْتَرَضَ طَاعَتَكُمْ عَلَيْهِمْ، «وَتَكُونُوا»، أَنْتُمْ «شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ»، بِمَا قَطَعُوا مِنْ رَحِمِكُمْ، وَضَيَعُوا مِنْ حَقِّكُمْ، وَمَزَقُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، وَعَدَلُوا حُكْمَ غَيْرِكُمْ بِكُمْ، فَالْزَمُوا الْأَرْضَ، «فَأَقِمْوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ»، يَا آلَ مُحَمَّدٍ وَاهْلَ بَيْتِهِ! «هُوَ مَوْلَاكُمْ»، أَنْتُمْ وَشِيعَتُكُمْ، «فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ».(۱)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت امام کاظم (علیه السلام) از پدر بزرگوارشان، امام جعفر صادق (علیه السلام) نقل فرمودند که آن حضرت در باره آیه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا»، فرمودند: در این آیه خداوند شما را به رکوع و سجود و عبادتش دستور داده، و آن را بر شما واجب نموده، اما مقصود از کار نیک، اطاعت از امام امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) بعد از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است.

«وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ»، ای شیعیان آل محمد (علیهما السلام)، «وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ»، یعنی برای شما تنگنایی و سختی، در دین قرار نداده، «مَلَّهَ أَيْبُكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيداً عَلَيْكُمْ»، ای خاندان محمد! ای کسانی که خداوند، مسلمانان را به شما سپرده، و اطاعت شما را بر آنها واجب نمود، «وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ»، و شما گواه بر مردم باشید، در مورد اینکه با شما قطع رابطه نمودند، و حقوق شما را نابود ساختند، و به کتاب خدا بی احترامی نمودند، و حکومت دیگران را با حکومت شما برابر قرار دادند، صبر کنید و پایدار باشید، «فَأَقِمْوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ»، ای خاندان محمد و اهل بیت او! «هُوَ مَوْلَاكُمْ»، خداوند مولای شما و شیعیان شما است، «فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ».

ص: ۶۰۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۶۲، ح ۸۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱۱، ح ۷۴۲۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۵۳.

۲- سَلِيمُ بْنُ قَيْسٍ فِي كِتَابِهِ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ، قَالَ: ... سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ! أَتَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ فِي سُورَةِ الْحَجِّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ»، إِلَى آخِرِ السُّورَةِ، فَقَامَ سَلَمَانٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَنْتَ عَلَيْهِمْ شَهِيدٌ، وَهُمْ شُهَدَاءُ عَلَى النَّاسِ، الَّذِينَ اجْتَبَاهُمُ اللَّهُ، وَ مَا جَعَلَ عَلَيْهِمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ، مَلَأَهُ أَيْبَهُمْ إِبْرَاهِيمَ؟ قَالَ: عَنَى بِذَلِكَ ثَلَاثَةٌ عَشَرَ إِنْسَانًا، أَنَا وَ أَخِي، عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ وَلَدِي، قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. (۱)

از سلیم بن قیس در کتابش نقل است که گفت: امیر المؤمنین علی (علیه السلام) در حدیثی طولانی فرمودند: ...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

حضرت فرمودند: شما را به خدا قسم می دهم، آیا می دانید که خداوند در سوره حج، این آیات را نازل فرموده: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»، «وَ جَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَ مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مَلَأَهُ أَيْبُكُمْ إِبْرَاهِيمَ هَيْوَ سَيِّمًاكُمْ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَ فِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَ تَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ، فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ آتُوا الزَّكَاةَ وَ اعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَ نِعْمَ النَّصِيرُ»، پس از نزول این آیات، سلمان برخاست و پرسید: ای رسول خدا! آنها چه کسانی هستند، که شما بر آنان شاهی، و آنان بر مردم شاهدند، و خداوند آنان را برگزیده، و در دین بر آنان سختی قرار نداده،

ص: ۶۰۷

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۴۶، ذیل ح ۸۵۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۱۵۰، ذیل ح ۴۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱۱، ح ۷۴۳۲؛ کتاب سلیم بن قیس الهمالی، ج ۲، ص ۷۶۲، ذیل ح ۲۵.

همان ها که بر آئین پدرشان ابراهیم (علیه السلام) هستند؟

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: اینها فقط سیزده نفر هستند، من و برادرم علی (علیه السلام)، و یازده نفر از فرزندان علی (علیه السلام). حاضرین در مجلس گفتند: آری! خداوندا! این مطلب را از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدیم.

۳- عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ طَهَّرَنَا، وَ عَصَمَنَا، وَ جَعَلَنَا شُهَدَاءَ عَلَى خَلْقِهِ، وَ حُجَّتَهُ فِي أَرْضِهِ، وَ جَعَلَنَا مَعَ الْقُرْآنِ، وَ جَعَلَ الْقُرْآنَ مَعَنَا، لَا نُفَارِقُهُ وَ لَا يَفَارِقُنَا. (۱)

از سلیم بن قیس هلالی نقل است که گفت: امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: به درستی که خدای تبارک و تعالی ما را پاک گردانده، و از پلیدی ها بازداشته، و ما را گواه بر بندگانش، و حجت خود در زمینش، قرار داده است، او ما را با قرآن قرار داده و قرآن را با ما، به طوری که ما از قرآن جدا نمی شویم، و قرآن هم، از ما جدا نخواهد شود.

ص: ۶۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۴۳، ح ۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱۱، ح ۷۴۲۸؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۸۳، ح ۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۵؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۴۰، ح ۶۳؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۷۸، ح ۳۳۵۳۵.

«قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ»

به تحقیق مؤمنان رستگار شدند.

عَنْ أَبِي عُبَيْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: كَانَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ يَزِيدُ بْنُ قَعْنَبٍ جَالِسَيْنِ مِا بَيْنَ فَرِيقِ بَنِي هَاشِمٍ إِلَى فَرِيقِ عَبْدِ الْعُزَّى بِإِزَاءِ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ، إِذْ أَتَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدِ بْنِ هَاشِمٍ أُمَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ كَانَتْ حَامِلَةً بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) لِتِسْعَةِ أَشْهُرٍ، وَ كَانَ يَوْمَ التَّمَامِ، قَالَ: فَوَقَفْتُ بِإِزَاءِ الْبَيْتِ الْحَرَامِ، وَ قَدْ أَخَذَهَا الطَّلُقُ، فَرَمْتُ بِطَرْفِهَا نَحْوَ السَّمَاءِ.

وَقَالَتْ: أَيْ رَبِّ، إِنِّي مُؤْمِنَةٌ بِكَ، وَ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِكَ الرَّسُولُ، وَ بِكُلِّ نَبِيٍّ مِنْ أَنْبِيَائِكَ، وَ بِكُلِّ كِتَابٍ أَنْزَلْتَهُ، وَ إِنِّي مُصَدِّقَةٌ بِكَلَامِ حَيْدَى إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ، وَ إِنَّهُ بَنَى بَيْتَكَ الْعَتِيقَ، فَأَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْبَيْتِ وَ مَنْ بَنَاهُ، وَ بِهَذَا الْمَوْلُودِ الَّذِي فِي أَحْشَائِي الَّذِي يَكَلِّمُنِي وَ يُؤَنِّسُنِي بِحَدِيثِهِ، وَ أَنَا مُوقِنَةٌ أَنَّهُ إِحْدَى آيَاتِكَ وَ دَلَالِكَ لِمَا يَسْرَتْ عَلَيَّ وَلَدَتِي.

قَالَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ يَزِيدُ بْنُ قَعْنَبٍ: لَمَّا تَكَلَّمَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدٍ وَ دَعَتْ بِهَذَا الدُّعَاءِ، رَأَيْنَا الْبَيْتَ قَدْ انْفَتَحَ مِنْ ظَهْرِهِ، وَ دَخَلَتْ فَاطِمَةُ فِيهِ، وَ غَابَتْ عَنْ أَبْصَارِنَا، ثُمَّ عَادَتْ الْفَتْحَةُ وَ التَّرَقَّتْ بِإِذْنِ اللَّهِ (تَعَالَى)، فَرَمْنَا أَنْ نَفْتَحَ الْبَابَ لِيَصِلَ إِلَيْهَا بَعْضُ نِسَائِنَا، فَلَمْ يَنْفَتَحِ الْبَابُ، فَعَلِمْنَا أَنَّ ذَلِكَ أَمْرٌ مِنَ أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى، وَ بَقِيَتْ فَاطِمَةُ فِي الْبَيْتِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ. قَالَ: وَ أَهْلُ مَكَّةَ يَتَحَدَّثُونَ بِذَلِكَ فِي أَفْوَاهِ السَّكَّكَ، وَ

تَتَحَدَّثُ الْمُخَدَّرَاتُ فِي خُدُورِهِنَّ.

قَالَ: فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ انْفَتَحَ الْبَيْتُ مِنَ الْمَوْضِعِ الَّذِي كَانَتْ دَخَلَتْ فِيهِ، فَخَرَجَتْ فَاطِمَةُ وَعَلَى (عليه السلام) عَلَى يَدَيْهَا، ثُمَّ قَالَتْ: مَعَاشِرَ النَّاسِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ اخْتَارَنِي مِنْ خَلْقِهِ، وَفَضَّلَنِي عَلَى الْمُخْتَارَاتِ مِمَّنْ مَضَى قَبْلِي، وَقَدْ اخْتَارَ اللَّهُ آسِيَةَ بِنْتَ مُزَاحِمٍ فَإِنَّهَا عَيَّدَتْ اللَّهَ سِرًّا فِي مَوْضِعٍ لَا يَحِبُّ أَنْ يَعْبُدَ اللَّهُ فِيهِ إِلَّا اضْطِرَّارًا، وَمَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ حَيْثُ اخْتَارَهَا اللَّهُ، وَيَسَرَ عَلَيْهَا وَلَدَهُ عِيسَى، فَهَزَّتِ الْجَذَعَ الْيَابِسَ مِنَ النَّخْلَةِ فِي فَلَاهِ مِنَ الْأَرْضِ حَتَّى تُسَاقِطَ عَلَيْهَا رُطْبًا جَنِيًّا، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اخْتَارَنِي وَفَضَّلَنِي عَلَيْهِمَا، وَعَلَى كُلِّ مَنْ مَضَى قَبْلِي مِنْ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، لِأَنِّي وَلَدْتُ فِي بَيْتِهِ الْعَتِيقِ، وَبَقِيتُ فِيهِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ أَكُلُ مِنْ ثَمَارِ الْجَنَّةِ وَأُورَاقِهَا، فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أَخْرُجَ وَلَدِي عَلَى يَدَيَّ هَتَفَ بِي هَاتِفٌ وَقَالَ: يَا فَاطِمَةُ! سَمِعِيهِ عَلِيًّا، فَأَنَا الْعَلِيُّ الْأَعْلَى، وَإِنِّي خَلَقْتُهُ مِنْ قُدْرَتِي، وَعَزَّ جَلَالِي، وَقِشَطَ عَدْلِي، وَاشْتَقَقْتُ اسْمَهُ مِنْ اسْمِي، وَأَدَّبْتُهُ بِأَدَبِي، وَفَوَّضْتُ إِلَيْهِ أَمْرِي، وَقَفَّعْتُهُ عَلَى غَامِضِ عِلْمِي، وَوُلِدَ فِي بَيْتِي، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ يُوَدُّنُ فَوْقَ بَيْتِي، وَيَكْسِرُ الْأَصْنَامَ وَيُزِمُّهَا عَلَى وَجْهِهَا، وَيَعْظُمُنِي وَيَمَجِّدُنِي وَيَهْلِلُنِي، وَهُوَ الْإِمَامُ بَعْدَ حَبِيبِي وَنَبِيِّ وَخَيْرَتِي مِنْ خَلْقِي، مُحَمَّدٌ رَسُولِي، وَوَصِيَّيْهِ، فَطُوبَى لِمَنْ أَحَبَّهُ وَنَصَرَهُ، وَالْوَيْلُ لِمَنْ عَصَاهُ وَخَذَلَهُ وَجَحَدَ حَقَّهُ.

قَالَ: فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو طَالِبٍ سَرَّهُ وَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَتِ، وَرَحِمَهُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ.

قَالَ: ثُمَّ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَلَمَّا دَخَلَ اهْتَزَّ لَهُ أُمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَضَجَّكَ فِي وَجْهِهِ، وَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَرَحِمَهُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ.

قَالَ: ثُمَّ تَنَحَّحَ بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى، وَقَالَ: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ، الَّذِينَ هُمْ فِي صِلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ»، إِلَى آخِرِ الْآيَاتِ.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَدْ أَفْلَحُوا بِكُمْ، وَقَرَأَ تَمَامَ الْآيَاتِ إِلَى قَوْلِهِ: «أُولَئِكَ هُمُ

الْوَارِثُونَ، الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَنْتَ وَاللَّهُ أَمِيرُهُمْ، تَمِيرُهُمْ مِنْ عُلُومِكَ فَيَمْنَارُونَ، وَأَنْتَ وَاللَّهُ ذَلِيلُهُمْ وَبِكَ يَهْتَدُونَ.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لِفَاطِمَةَ: اذْهَبِي إِلَى عَمِّهِ حَمْزَةَ فَبَشِّرِيهِ بِهِ.

فَقَالَتْ: فَإِذَا خَرَجْتُ أَنَا، فَمَنْ يَرَوِيهِ؟ قَالَ: أَنَا أُرَوِيهِ. فَقَالَتْ فَاطِمَةُ: أَنْتَ تُرَوِيهِ؟! قَالَ: نَعَمْ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لِسَانَهُ فِي فِيهِ، فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَا عَشْرَةَ عَيْنًا، قَالَ: فَسُمِّيَ ذَلِكَ الْيَوْمَ التَّزْوِيهِ، فَلَمَّا أَنْ رَجَعَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدٍ رَأَتْ نُورًا قَدْ ارْتَفَعَ مِنْ عَلَى (عليه السلام) إِلَى عَنَانِ السَّمَاءِ.

قَالَ: ثُمَّ شَدَّتْهُ وَقَمَطَتْهُ بِقِمَاطٍ فَبَتَرَ الْقِمَاطَ، قَالَ: فَأَخَذَتْ فَاطِمَةُ قِمَاطًا جِيدًا فَشَدَّتْهُ بِهِ فَبَتَرَ الْقِمَاطَ، ثُمَّ جَعَلَتْهُ فِي قِمَاطَيْنِ فَبَتَرَهُمَا، فَجَعَلَتْهُ ثَلَاثَةً فَبَتَرَهَا، فَجَعَلَتْهُ أَرْبَعَةً أَقْمَطَهُ مِنْ رَقٍّ مُصِيرٍ لَصِيْلًا يَتَبَتَّرُهَا، فَجَعَلَتْهُ خَمْسَةً أَقْمَطَهُ دِيْبَاجٍ لَصَلَاتِيهِ فَبَتَرَهَا كُلَّهَا، فَجَعَلَتْهُ سِتَّةً مِنْ دِيْبَاجٍ وَوَاحِدًا مِنَ الْمَادَمِ فَتَمَطَّى فِيهَا فَقَطَعَهَا كُلَّهَا بِإِذْنِ اللَّهِ، ثُمَّ قَالَ بَعِيدَ ذَلِكَ: يَا أُمَّهُ لَا تَشُدِّي يَدِي، فَإِنِّي أَحْتَاجُ إِلَى أَنْ أَبْضَبَّصَ لِرَبِّي بِأَبْضَبَعِي.

قَالَ: فَقَالَ أَبُو طَالِبٍ عِنْدَ ذَلِكَ: إِنَّهُ سَيَكُونُ لَهُ شَأْنٌ وَنَبَأٌ.

قَالَ: فَلَمَّا كَانَ مِنْ غَدٍ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَلَى فَاطِمَةَ، فَلَمَّا بَصُرَ عَلَى (عليه السلام) بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَآلِهِ سَلَّمَ عَلَيْهِ، وَضَحَكَ فِي وَجْهِهِ، وَأَشَارَ إِلَيْهِ أَنْ خُذْنِي إِلَيْكَ وَاسْتَقِنِي مِمَّا سَقَيْتَنِي بِالْأَمْسِ. قَالَ: فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَآلَهُ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ: عَرَفَهُ وَرَبَّ الْكَعْبَةِ. قَالَ: فَلِكَلَامِ فَاطِمَةَ، سُمِّيَ ذَلِكَ الْيَوْمَ يَوْمَ عَرَفَهُ، يَعْنِي أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَرَفَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَآلَهُ وَسَلَّمَ فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمَ الثَّلَاثُ، وَكَانَ الْعَاشِرَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، أَذَّنَ أَبُو طَالِبٍ فِي النَّاسِ أَذَانًا جَامِعًا، وَقَالَ: هَلُمُّوا إِلَيَّ وَلِيْمَهُ ابْنِي عَلَى. قَالَ: وَنَحَرَ ثَلَاثَ مَائَةٍ مِنَ الْإِبِلِ وَ أَلْفَ رَأْسٍ مِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ، وَاتَّخَذَ وَلِيْمَهُ عَظِيْمَةً، وَقَالَ: مَعَاشِرَ النَّاسِ، أَلَا مَنْ أَرَادَ مِنْ طَعَامٍ عَلَى وَلَدِي فَهَلُمُّوا وَطُوفُوا بِالْبَيْتِ سَبْعًا، وَادْخُلُوا وَسَلَّمُوا عَلَى وَلَدِي عَلَى فَإِنَّ

حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) از قول اجداد طاهرينشان (علیهم السلام) می فرمایند: عباس بن عبدالمطلب و یزید بن قعنب، در میان طایفه ای از بنی هاشم و طایفه ای از بنی عبدالعزی، در مقابل خانه خدا، کعبه معظمه، نشسته بودند، ناگاه فاطمه بنت اسد بن هاشم، مادر امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، در زمانی که حمل او به نه ماه تمام رسیده بود، و درد زایمان او را فرا گرفته بود، به کنار کعبه آمد و پرده خانه خدا را گرفت، و نظر کرد به سوی آسمان و گفت: ای پروردگار من! به درستی که من، به تو و به آنچه که از جانب تو، رسالت بیاورد، ایمان دارم، و به هر پیامبری از پیغمبران تو و، به هر کتابی که تو آن را نازل نموده ای، مؤمنه هستم، و به درستی که من تصدیق می کنم کلام جدّم ابراهیم خلیل را، و به درستی که او بنا کرد خانه قدیم تو را، پس سؤال می کنم از تو به حق این خانه، و به حق آن کسی که آن را بنا کرد، و به حق این فرزندی که در شکم دارم، که با من سخن می گوید و با گفتار خود انیس من است، و من یقین دارم که او یکی از آیات و نشانه های تو است، که زاییدن را بر من آسان نمایی.

عباس بن عبدالمطلب و یزید بن قعنب گفتند: وقتی فاطمه بنت اسد، اینگونه خداوند را خواند و دعا نمود، دیدیم که خانه کعبه از پشت شکافته شد، و فاطمه داخل شد، و از چشمان ما مخفی گشت، پس آن موضعی که شکافته شده بود، به حالت اوّل برگشت، و به اذن خداوند، دیوار کعبه به هم متصل شد.

پس هر چه خواستیم در خانه را بگشاییم، تا بعضی از زن ها نزد او بروند، نتوانستیم، پس دانستیم که این امری است از جانب خدای تعالی.

ص: ۶۱۲

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۷۰۶، مجلس ۴۲، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶، ح ۳۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲، ح ۷۴۴۵؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۲۰، ح ۲.

و فاطمه، سه روز درون کعبه باقی ماند، و اهل مکه در باره او در کوچه و بازار، با یکدیگر سخن می گفتند، و زن های مکه، در خانه هایشان، از این امر عجیب، با هم گفتگو می کردند.

عباس گفت: پس از سه روز، همان موضعی که، از پشت کعبه، گشوده شده بود، دوباره گشوده شد، پس فاطمه در حالی که، علی (علیه السلام) بر روی دو دست او بود، بیرون آمد، پس گفت: «ای گروه مردم! به درستی که خدای (عز وجل) مرا از بین خلق خود برگزید، و مرا بر همه برگزیدگان خود، از زن های گذشته، فضیلت داد، و به تحقیق که برگزید آسیه بنت مزاحم را، پس به درستی که او عبادت می کرد خدا را در پنهان در موضعی که عبادت کردن در آن محبوب نبود، مگر در حال اضطرار، و به درستی که مریم دختر عمران ترسید و خدا آسان کرد بر او تولد عیسی را، پس تنه نخل خشکیده را در بیابان تکان داد تا آنکه رطب تازه از آن ریخت، و به درستی که خدای تعالی مرا برگزید و مرا فضیلت داد بر ایشان و بر هر زنی که گذشته است از زن های عالمین، چرا که در میان بیت عتیق خداوند زایمان کردم، و تا سه روز در آنجا بودم، و خوردم از میوه ها و رزق های بهشتی. پس چون خواستم از خانه کعبه بیرون آیم و فرزندم بر روی دو دستم بود، هاتفی صدا زد مرا و گفت: ای فاطمه! فرزند خود را «علی» بنام، پس من علی اعلی هستم، و به درستی که من او را، از قدرت و عزت جلال و قسط عدل خود، خلق کرده ام، و اسم او را، از اسم خودم اشتقاق کرده ام، و او را به ادب خودم تأدیب کرده ام، و او است اول کسی که بر بام خانه من، اذان گوید، و بت ها را بشکند و سرنگون کند، و مرا تعظیم و تهلل کند، و او است امام بعد از حبیب من و نبی من و برگزیده من از میان خلق من، محمد رسول من و وصی او است. پس خوشا به حال کسی که او را دوست بدارد و یاور او باشد، و وای به حال کسی که او را عصیان کند و وا گذارد، و حق او را انکار کند.

پس چون ابو طالب او را دید، مسرور شد، و علی(علیه السلام) گفتند: سلام بر تو ای پدر، و رحمت و برکات خداوند، بر تو باد.

پس چون رسول خدا(صلی الله علیه و آله) داخل شدند، امیرالمؤمنین(علیه السلام) به حرکت در آمدند، و بر روی ایشان خندیدند، و گفتند: السلام علیک یا رسول الله و رحمه الله و برکاته. پس به اذن خدای تعالی، سینه را صاف نمودند، و گفتند: «بسم الله الرحمن الرحیم»، «قد افلح المومنون»، «الذین هم فی صلوتهم خاشعون»، الی آخر. پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: مؤمنان به وسیله تو رستگار می شوند.

و حضرت امیر(علیه السلام) تمام آیه را خواندند تا: «یرثون الفردوس هم فیها خالدون»، پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: به خدا قسم! تو امیر آنها هستی، از علوم خود به مؤمنان توشه می دهی، و آنان استفاده می برند، به خدا قسم! تو راهنمای مؤمنان هستی، که به وسیله تو هدایت می شوند.

پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به فاطمه بنت اسد فرمودند: به سوی عموی او حمزه برو، و او را به تولد فرزندی بشارت بده. پس فاطمه عرض کرد: اگر من بروم چه کسی او را شیر می دهد؟ حضرت فرمودند: من او را سیراب می کنم.

فاطمه عرض کرد: شما او را سیراب می کنید؟! حضرت فرمودند: بلی! پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) زبان مبارکشان را در دهان حضرت علی(علیه السلام) نهادند، و از آن دوازده چشمه جوشید، پس آن روز، روز ترویج (روز سیراب کردن) نامیده شد. پس چون فاطمه بنت اسد برگشت، نوری را مشاهده نمود، که از حضرت علی(علیه السلام)، به طرف آسمان بالا می رفت.

پس از آن فاطمه، علی(علیه السلام) را محکم بست، و در پارچه مخصوص قنذاق نمود، ولی امیرالمؤمنین(علیه السلام) آنرا پاره نمودند، دوباره فاطمه قنذاق بهتری مهیا نمود، و حضرت را بست، باز حضرت آنرا هم پاره نمودند، آنگاه فاطمه در دو قنذاق حضرت

را قرار داد، و حضرت هر دو را پاره کردند، به همین ترتیب سومی و چهارمی را که از پوست آهوی مصری بود، پاره نمودند، و پنجمی و ششمی را هم که از جنس دیباج و حریر و چرم بود، همه را به اذن خداوند پاره نمودند، پس از آن به مادرشان فرمودند: ای مادر! دو دست مرا (به وسیله قنناق) مبنده، زیرا که من نیازمندم به اینکه با انگشتم به سوی پروردگارم، اشاره داشته باشم.

پس ابو طالب وقتی این امور عجیبه را دید، گفت: به زودی شأن و مقام او ظاهر خواهد شد.

پس چون روز دوم رسید، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بر فاطمه وارد شدند، و چون حضرت امیر (علیه السلام)، آن حضرت را دیدند، بر آن حضرت سلام کردند و خندید و اشاره کردند که مرا در بغل بگیرید، و از آن آبی که در روز گذشته سیرابم کردید، بنوشانید، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) او را برداشتند، پس فاطمه گفت: سوگند به پروردگار کعبه! که علی (علیه السلام)، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را شناخت، «عرفه»، به همین دلیل آن روز، روز عرفه نامیده شد، یعنی امیرالمؤمنین (علیه السلام)، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را شناختند.

و زمانی که روز سوم فرا رسید، مصادف بود با دهم ذی حجه، ابو طالب در میان مردم رفت و آنها را با خبر نمود و گفت: بشتابید به سوی ولیمه فرزندانم علی، و سیصد شتر نحر کرد، و هزار رأس گاو و گوسفند، قربانی نمود، و ولیمه بزرگی تشکیل داد، و گفت: ای گروه مردم! آگاه باشید! هر کدامتان از غذای فرزندانم علی، میل دارید، پیش بیایید، و هر هفت مرتبه، که طواف خانه را بنمائید، داخل شوید، و بر فرزندانم علی، سلام کنید، پس همانا خداوند علی را شرافت بخشیده است، و آن روز، به خاطر کار ابو طالب، به یوم النحر، یعنی روز قربانی (عید قربان)، شرافت پیدا کرد.

«وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ»

و آنهایی که همه آنچه را که باید ادا کنند، ادا می کنند و با این حال، هنوز دلهایشان هراسناک است، از اینکه سرانجام بسوی پروردگارشان باز می گردند.

عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ إِنْ قَدَرْتُمْ أَنْ لَمَّا تُعْرِفُوا، فَافْعَلُوا، وَمَا عَلَيْكَ إِنْ لَمْ يَشِ النَّاسُ عَلَيْكَ، وَمَا عَلَيْكَ أَنْ تَكُونَ مَذْمُومًا عِنْدَ النَّاسِ، إِذَا كُنْتَ مَحْمُودًا عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى.

إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) كَانَ يَقُولُ: لَا خَيْرَ فِي الدُّنْيَا إِلَّا لِأَخِيهِ رَجُلَيْنِ، رَجُلٍ يَزِدَادُ فِيهَا كُلَّ يَوْمٍ إِحْسَانًا، وَرَجُلٍ يَتَذَكَّرُ مَنِيَّتَهُ بِالتَّوْبَةِ، وَأَنَّى لَهُ بِالتَّوْبَةِ؟ فَوَاللَّهِ! أَنْ لَوْ سَجَدَ حَتَّى يَنْقَطِعَ عُقْبُهُ، مَا قَبِلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْهُ عَمَلًا، إِلَّا بِوَلَايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ.

أَلَمَّا! وَمَنْ عَرَفَ حَقَّنَا، أَوْ رَجَا الثَّوَابَ بِنَا، وَرَضِيَ بِقُوَّتِهِ نِصْفَ مُدٍّ كُلَّ يَوْمٍ، وَمَا يَسْتُرُ بِهِ عَوْرَتَهُ، وَمَا أَكَنَ بِهِ رَأْسَهُ، وَهُمْ مَعَ ذَلِكَ وَاللَّهِ! خَائِفُونَ وَجُلُونَ وَدُّوا أَنَّهُ حَظُّهُمْ مِنَ الدُّنْيَا، وَكَذَلِكَ وَصَفَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَيْثُ يَقُولُ: «وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ»، مَا الَّذِي آتَوْا بِهِ آتَوْا، وَاللَّهِ! بِالطَّاعَةِ مَعَ الْمَحَبَّةِ وَالْوَلَايَةِ، وَهُمْ فِي ذَلِكَ خَائِفُونَ أَنْ لَا يَقْبَلَ مِنْهُمْ، وَلَيْسَ، وَاللَّهِ! خَوْفُهُمْ خَوْفَ شَكٍّ فِيمَا هُمْ فِيهِ مِنْ إِصَابَةِ الدِّينِ، وَلَكِنَّهُمْ خَافُوا أَنْ يَكُونُوا مُقْصِرِينَ فِي مَحَبَّتِنَا وَطَاعَتِنَا.

ثُمَّ قَالَ: إِنْ قَدَرْتَ أَنْ لَا تَخْرُجَ مِنْ بَيْتِكَ، فَافْعَلْ، فَإِنَّ عَلَيْكَ فِي خُرُوجِكَ أَنْ لَا

تَغْتَابَ، وَلَا تَكْذِبَ، وَلَا تَحْسُدَ، وَلَا تُرَائِي، وَلَا تَتَصَنَّعَ، وَلَا تُدَاهِنَ.

ثُمَّ قَالَ: نِعَمَ صَوْمَعَهُ الْمُسْلِمَ بَيْتُهُ، يَكْفُ فِيهِ بَصِيرَةٌ وَ لِسَانُهُ وَ نَفْسُهُ وَ فَرْجُهُ، إِنَّ مَنْ عَرَفَ نِعْمَةَ اللَّهِ بِقَلْبِهِ، اسْتَوْجَبَ الْمَزِيدَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، قَبْلَ أَنْ يَظْهَرَ شُكْرُهَا عَلَى لِسَانِهِ، وَ مَنْ ذَهَبَ يَرَى أَنَّ لَهُ عَلَى الْآخِرِ فَضْلًا، فَهُوَ مِنَ الْمُسْتَكْبِرِينَ.

فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّمَا يَرَى أَنَّ لَهُ عَلَيْهِ فَضْلًا بِالْعَافِيَةِ إِذَا رَأَاهُ مُزْتَكِبًا لِلْمَعَاصِي، فَقَالَ: هَيْهَاتَ! هَيْهَاتَ! فَلَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا أَتَى وَ أَنْتَ مَوْقُوفٌ مُحِاسِبٌ، أَمْ يَا تَلَوْتَ قِصَّةَ سَيِّحَرِهِ مُوسَى (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: كَمْ مِنْ مَغْزُورٍ بِمَا قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَ كَمْ مِنْ مُسْتَدْرِجٍ بِشَرِّ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَ كَمْ مِنْ مَفْتُونٍ بِثَنَاءِ النَّاسِ عَلَيْهِ.

ثُمَّ قَالَ: إِنِّي لَأَرْجُو النَّجَاهَ لِمَنْ عَرَفَ حَقَّنًا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ، إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةٍ، صَاحِبِ سُلْطَانٍ جَائِرٍ، وَ صَاحِبِ هَوًى، وَ الْفَاسِقِ الْمُغْلَبِ، ثُمَّ تَلَا: «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ» (١).

ثُمَّ قَالَ: يَا حَفْصُ! الْحُبُّ أَفْضَلُ مِنَ الْخَوْفِ، ثُمَّ قَالَ: وَاللَّهِ! مَا أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ الدُّنْيَا وَ وَالِيَ غَيْرَنَا، وَ مَنْ عَرَفَ حَقَّنًا وَ أَحَبَّنَا، فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى، فَبَكَى رَجُلٌ، فَقَالَ: أَ تَبْكِي؟ لَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ كُلَّهُمْ اجْتَمَعُوا يَتَضَرَّعُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يَنْجِيكَ مِنَ النَّارِ وَ يَدْخِلَكَ الْجَنَّةَ، لَمْ يَشْفَعُوا فِيكَ.

ثُمَّ قَالَ لَهُ: يَا حَفْصُ! كُنْ ذَنْبًا وَ لَا تَكُنْ رَأْسًا، يَا حَفْصُ! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَنْ خَافَ اللَّهَ كَلَّ لِسَانُهُ.

ثُمَّ قَالَ: بَيْنَا مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ (عليه السلام) يَعِظُ أَصْحَابَهُ، إِذْ قَامَ رَجُلٌ، فَشَقَّ قَمِيصَهُ، فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِ: يَا مُوسَى! قُلْ لَهُ: لَا تَشُقَّ قَمِيصَكَ، وَ لَكِنْ اشْرَحْ لِي عَنْ قَلْبِكَ.

ص: ٦١٧

ثُمَّ قَالَ: مَرَّ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ (عليه السلام) بِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَنْصَرَفَ مِنْ حَاجَتِهِ وَهُوَ سَاجِدٌ عَلَى حَالِهِ، فَقَالَ لَهُ مُوسَى (عليه السلام): لَوْ كَانَتْ حَاجَتُكَ بِيَدِي لَقَضَيْتُهَا لَكَ، فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ: يَا مُوسَى! لَوْ سَجَدَ حَتَّى يَنْقَطَعَ عُنُقُهُ، مَا قَبِلْتُهُ، حَتَّى يَتَحَوَّلَ عَمَّا أَكْرَهُ إِلَى مَا أُحِبُّ. (۱)

از حفص بن غياث نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: تا می توانید ناشناخته باقی بمانید، اگر مردم تو را ستایش نکنند، چه ضرری به تو می رسد، و حال آنکه تو در پیشگاه خداوند سرافراز و ستوده ای؟ و همچنین اگر مردم تو را نکوهش کنند، چه زیانی به حال تو دارد؟ همانا امیر المؤمنین علی (عليه السلام) فرمودند: از خیر دنیا بهرمند نشوند، مگر دو کس: اول، کسی است که، هر روز، یک کردار نیک، بر اعمالش بیافزاید، و دوم، کسی که عمل زشت خود را با توبه جبران نماید، و چه موقع توبه او پذیرفته می شود؟ به خدا سوگند! اگر آن قدر سجده کند، که گردنش قطع گردد، خداوند عَزَّ وَجَلَّ توبه او را نمی پذیرد، مگر اینکه به ولایت ما اهل بیت، قائل باشد.

آگاه باش! کسانی که حق ما را بشناسند، و امید پاداش به وسیله ما را دارند، و به اندک غذای روزانه، و به لباسی که عورت آنها را بپوشاند، و سقفی که سایانشان باشد، اکتفا کرده و خشنودند، با این حال، ترسان و هراسان هستند، و دوست دارند که بهره آنها از دنیا همین باشد، و خداوند (عز وجل) هم، ایشان را، در قرآن خود، چنین توصیف می کند: «وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ»، منظور از آنچه که آورده اند، در این آیه، چیست؟

اطاعت کردن از خداوند، همراه با ولایت و محبت اهل بیت (علیهما السلام)، با این حال آنها

ص: ۶۱۸

۱- بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۲۲۵، ح ۹۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۵، ح ۷۴۸۹؛ الکافی، ج ۸، ص ۱۲۸، ح ۹۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۵، ص ۳۰۶، ح ۹۸؛ الوافی، ج ۲۶، ص ۲۶۵، ح ۲۵۴۰۹.

از این که طاعاتشان پذیرفته نشود، می ترسند.

و به خدا سوگند! که ترس آنها، ناشی از شک و تردید در عقیده و مذهبی که دارند، نیست، بلکه از آن هراس دارند، که مبادا در دوستی و طاعت ما کوتاهی کرده باشند.

سپس فرمودند: اگر می توانی، از خانه ات برون نرو، و اگر از خانه بیرون رفتی، مراقب باش غیبت نکنی، دروغ نگویی، حسد نوری، خودنمایی و ریا نکنی، و در امر دین، به خود سستی راه ندهی.

سپس فرمودند: خانهٔ مسلمان، برای او، چه خوب عبادتگاهی است، که در آنجا می تواند چشم و زبان و روح و پاکدانی خود را حفظ نماید. همانا هر که نعمت خدا را، در دل احساس کرد، قبل از آنکه زبان به شکر گشاید، از سوی خداوند عزّ و جلّ سزاوار فزونی نعمت می گردد، و هر کس بیندارد که از دیگران برتر است، چنین شخصی دچار کبر و غرور شده است.

من به ایشان عرض کردم: چنین شخصی وقتی بیند کسی گناهکار است، احساس می کند که به خاطر بی گناهی، بر او برتری دارد؟

امام(علیه السلام) فرمودند: هیهات! هیهات! چه بسا خداوند گناهان او را ببخشد، و حساب تو را سخت گیرد. آیا داستان موسی(علیه السلام) و جادوگران را، نخوانده ای؟

سپس فرمودند: چه بسیارند کسانی که، به نعمتهای خداوند مغرور شده اند، و انسانهایی که خداوند با پرده پوشی، سنت استدراج را در مورد آنها پیاده می کند، و کسانی که به ستایش های دیگران در حق خودشان، فریفته می شوند.

سپس فرمودند: همانا من، برای آن کسی که، از این امت، حق ما را بشناسد و معرفت پیدا کند، امید نجات دارم، مگر برای سه نفر: حاکم ستمگر، پیرو هوی و

هوس، و آنکه آشکارا، به فسق می پردازد، و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ»، (بگو: اگر خدا را دوست می دارید، از من پیروی کنید، تا خدا هم شما را دوست بدارد)

بعد فرمودند: ای حفص! دوستی و محبت، از ترس، بهتر است، و سپس فرمودند: به خدا سوگند! هر کس دنیا را دوست بدارد، و به کسی غیر از ما، دوستی ورزد، (ولایت غیر از ما را بپذیرد) خداوند، او را دوست نمی دارد، و هر که حق ما را شناخت، و ما را دوست داشت، خداوند تبارک و تعالی را دوست داشته است.

در این هنگام مردی گریست، و امام (علیه السلام) فرمودند: آیا گریه می کنی؟ اگر اهل آسمانها و زمین، همگی جمع شوند، و ملتمسانه از خداوند بخواهند، تا تو را از آتش جهنم نجات دهد و به بهشت درآورد، شفاعتشان در حق تو، هیچ فایده ای نخواهد داشت، سپس فرمودند: ای حفص! دُم باش (یعنی پیرو باش) ولی سر نباش، ای حفص! رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هر کس که خداترس باشد، کم سخن می گوید، سپس فرمودند: روزی موسی بن عمران (علیه السلام)، در حال موعظه یارانش بود، که ناگاه مردی برخاست و پیراهن خود را پاره کرد، در این هنگام خداوند عزّ و جلّ به موسی وحی کرد که: ای موسی! به او بگو پیراهن خود را چاک مده، بلکه به جای آن، قلبت را برایم بگشای.

سپس فرمودند: موسی بن عمران (علیه السلام) از کنار یکی از یاران خود که در حال سجده بود گذشت، در راه بازگشت، دوباره او را در حال سجده دید، پس موسی (علیه السلام) به او گفت: اگر حاجت به دست من بود، آن را برمی آوردم.

پس خداوند متعال به او وحی کرد: ای موسی! اگر او، آن قدر سجده کند، که گردنش قطع شود، توبه اش را نمی پذیرم، مگر اینکه، از آنچه که من کراهت دارم، دست بکشد، و به سراغ آنچه که من دوست می دارم، برود.

«أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ»

(آری) چنین کسانی در خیرات سریع اند و از دیگران پیشی می گیرند.

۱- عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ»، يَقُولُ: عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) لَمْ يَشْبِقْهُ أَحَدٌ. (۱)

از ابو جارود نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه: «أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ»، فرمودند: ایشان علی بن ابی طالب (عليه السلام) هستند، که هیچ کس، بر ایشان، پیشی نگرفت.

۲- عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي مَحْمُودٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرُّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ، مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ، جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ، عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْمَظْلُومُ مِنْ بَعْدِي، فَوَيْلٌ لِمَنْ ظَلَمَكَ وَاعْتَدَى عَلَيْكَ، وَطُوبَى لِمَنْ تَبِعَكَ وَ لَمْ يَخْتَرْ عَلَيْكَ.

ص: ۶۲۱

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۲۵، ح ۱۱۳ و ج ۳۵، ص ۳۳۲، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۴، ح ۷۴۸۴؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۴۰۳؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۷۷، ح ۳۷۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۹۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۴۷، ح ۹۰.

يا عَلَى! أَنْتَ الْمُقَاتِلُ بَعْدِي، فَوَيْلٌ لِمَنْ قَاتَلَكَ، وَ طُوبَى لِمَنْ قَاتَلَ مَعَكَ.

يا عَلَى! أَنْتَ الَّذِي تَنْطِقُ بِكَلَامِي وَ تَتَكَلَّمُ بِلِسَانِي بَعْدِي، فَوَيْلٌ لِمَنْ رَدَّ عَلَيْكَ،

وَ طُوبَى لِمَنْ قَبَلَ كَلَامَكَ.

يا عَلَى! أَنْتَ سَيِّدُ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدِي، وَ أَنْتَ إِمَامُهَا، وَ خَلِيفَتِي عَلَيْهَا، مَنْ فَارَقَكَ فَارَقَنِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَ مَنْ كَانَ مَعَكَ كَانَ مَعِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

يا عَلَى! أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِي وَ صَدَّقَنِي، وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ أَعَانَنِي عَلَى أَمْرِي وَ جَاهِدَ مَعِيَ عِدُوِّي، وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ صِلَى مَعِيَ وَ النَّاسُ يَوْمَئِذٍ فِي غَفْلَةٍ الْجَهَالَةِ.

يا عَلَى! أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ تَنَشَّقُ عَنْهُ الْأَرْضُ مَعِيَ، وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ يُجِوزُ الصَّرَاطَ مَعِيَ، وَ إِنَّ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ أَقْسَمَ بِعِزَّتِهِ أَنَّهُ لَمَّا يُجِوزُ عَقَبَةَ الصَّرَاطِ، إِلَّا مَنْ مَعَهُ بَرَاءَةٌ بِوَلَايَتِكَ وَ وَلَايَةِ الْأَئِمَّةِ مِنْ وَلَدِكَ، وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ يَرِدُ حَوْضِي تَسْقِي مِنْهُ أَوْلِيَاءُكَ وَ تَذُودُ عَنْهُ أَعْدَاءُكَ، وَ أَنْتَ صَاحِبِي إِذَا قُمْتُ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ تُشَفِّعُ لِمُحِبِّيْنَا فَتُسَفِّعُ فِيهِمْ، وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، وَ بِيَدِكَ لَوَائِي وَ هُوَ لَوَاءُ الْحَمِيدِ وَ هُوَ سَيَبْعُونَ شَقَّةً الشَّقَّةُ مِنْهُ أَوْسَعُ مِنَ الشَّمْسِ وَ الْقَمَرِ، وَ أَنْتَ صَاحِبُ شَجَرَةِ طُوبَى فِي الْجَنَّةِ، أَصْلُهَا فِي دَارِكَ وَ أَغْصَانُهَا فِي دُورِ شِيعَتِكَ. (الحديث) (١)

از ابراهیم بن ابی محمود نقل است که گفت: حضرت امام رضا(علیه السلام)، از پدران بزرگوارشان(علیهما السلام)، از حضرت امام حسین(علیه السلام) روایت فرمودند که:

رسول خدا(صلی الله علیه و آله)فرمودند:

ای علی! تویی مظلوم بعد از من، وای بر کسی که به تو ظلم و تعدی کند، و خوشا

ص: ۶۲۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۳۹، ح ۱۰۱ و ج ۳۹، ص ۲۱۱، ح ۲؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۲۲۰؛ عيون أخبار الرضا(علیه السلام)، ج ۱، ص ۳۰۳، ح ۶۳.

به حال کسی که، از تو پیروی کند، و هیچ کس را، به تو ترجیح ندهد.

ای علی! تو کسی هستی که بعد از من، دیگران با او می جنگند، وای بر کسی که با تو بجنگد! و خوشا به حال کسی که، در رکاب تو جنگ کند.

ای علی! تو کسی هستی که، بعد از من با کلام من سخن می گویی، و با زبان من تکلم می کنی، وای بر کسی که سخنان تو را رد کند! و خوشا به حال کسی که گفتارت را بپذیرد.

ای علی! تو بعد از من سرور این امت هستی، تو امام آنان، و خلیفه من برای آنها هستی، هر کس از تو جدا شود، در قیامت از من جدا خواهد بود، و هر کس با تو همراه باشد، در قیامت با من همراه خواهد بود.

ای علی! تو اولین کسی هستی که به من ایمان آورد و مرا تصدیق کرد، و تو اولین کسی هستی که در کارم مرا یاری کرد، و به همراهم با دشمنانم جهاد نمود، و تو اولین کسی هستی که با من نماز خواند، در حالی که مردم در آن روزگار در غفلت و جهالت بودند.

یا علی! تو اولین کسی هستی که به همراه من در قیامت سر از خاک بر خواهی داشت، و تو اولین کسی هستی که به همراه من از صراط عبور خواهی نمود، پروردگارم به عزت خود قسم خورده است که هیچ کس از صراط نخواهد گذشت، جز کسی که با ولایت تو و ولایت امامان از نسل تو، برات نجات از آتش در دست داشته باشد.

و تو اولین کسی هستی که بر حوض من وارد خواهی شد، و دوستان را از آن سیراب کرده، دشمنان را از آن دور می کنی.

تو همراه من خواهی بود، زمانی که در مقام محمود قرار گیرم، و برای دوستان ما شفاعت می کنی، و شفاعت در مورد آنان مورد قبول واقع می شود.

و تو اولین کسی هستی که به بهشت وارد می شوی در حالی که پرچم به دست داری، که آن پرچم حمد است، و هفتاد تگه دارد، و هر تگه آن از ماه و خورشید وسیع تر است، تو صاحب درخت طوبی در بهشت هستی، که ریشه آن در خانه تو، و شاخه و برگهایش در خانه شیعیان و دوستان است.

ص: ۶۲۴

«وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»

اما کسانی که به آخرت ایمان ندارند از این راه منحرفند!

۱- عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، عَنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، قَالَ: عَنْ وَلَائِنَا. (۱)

از اصبح بن نباته نقل است که گفت: حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) در باره آیه: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، فرمودند: یعنی کسانی که از ولایت ما، روی گردان هستند.

۲- عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ مُقَرَّنٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: جَاءَ ابْنُ الْكَوَّاءِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَيْكَ أَنْ قَالَ:

قال (عليه السلام): إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَوْ شَاءَ لَعَرَّفَ الْعِبَادَ نَفْسَهُ، وَلَكِنْ جَعَلْنَا أَبْوَابَهُ وَصِرَاطَهُ وَسَبِيلَهُ وَالْوَجْهَ الَّذِي يُؤْتَى مِنْهُ، فَمَنْ عَدَلَ عَنْ وَلَائِنَا أَوْ فَضَّلَ عَلَيْنَا غَيْرَنَا، فَإِنَّهُمْ «عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، فَلَا سَوَاءَ مَنْ اعْتَصَمَ النَّاسُ بِهِ، وَلَا سَوَاءَ حَيْثُ ذَهَبَ

ص: ۶۲۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲، ح ۴۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۱، ح ۷۵۰۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۵۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۲۰۴؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۲۴، ح ۵۵۷.

النَّاسُ إِلَى عُيُونٍ كَدِرَهُ يَفْرُغُ بَعْضُهَا فِي بَعْضٍ، وَذَهَبَ مَنْ ذَهَبَ إِلَيْنَا إِلَى عُيُونٍ صَافِيَةٍ تَجْرِي بِأَمْرِ رَبِّهَا، لَا نَفَادَ لَهَا وَ لَا انْقِطَاعَ. (۱)

از هیثم بن واقد، از مقرون، نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که فرمودند: ابن کواء نزد حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) آمد و عرض کرد: ای امیر مؤمنان! ...

تا اینکه به این قسمت حدیث رسید:

حضرت فرمودند: به درستی که، اگر خدای تبارک و تعالی بخواهد، می تواند خود را به مردم معرفی کند، تا او را بشناسند، و به در خانه اش بیایند، ولی او، ما را ابواب و راه و گذرگاه، به در خانه خود قرار داده، که از آن درب و گذرگاه باید بیایند، هر که، از ولایت ما منحرف شود، و یا دیگران را بر ما ترجیح دهد، همانا او از صراط و راه راست، منحرف شده است، کسانی که مردم به آنان پناه بردند، یکسان نیستند، و نیز یکسان نیست این که مردم به سوی چشمه های گل آلود که همدیگر را خالی و تهی می کنند، بروند یا این که به سوی ما بیایند. کسی که به سوی ما بیاید به سوی چشمه های صاف و زلالی رفته است که به امر پروردگار جاری است، چشمه هایی که هیچ گاه پایان پذیر نیست و همواره جاری است.

۳_ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ رَحِمَهُ اللَّهُ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْفَضْلِ الْأَهْوَازِيُّ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ إِبْرَاهِيمَ غُلَامِ الْخَلِيلِ، قَالَ: حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ مُوسَى (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ

ص: ۶۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۵۳، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۷، ح ۳۸۹۴؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۹۷، ح ۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۴، ح ۹؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۱۶، ح ۹.

الْحُسَيْنِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، قَالَ: عَنْ وَلَائِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (١)

محمد بن عباس رحمت الله عليه از احمد بن فضيل اهوازی از بكر بن محمد بن ابراهيم نقل است كه گفت: زید بن موسی از پدرش حضرت موسی بن جعفر (عليهما السلام)، از پدرشان حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از پدرشان حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، از پدرشان حضرت امام علی بن حسین (عليهما السلام)، از پدرشان حضرت امام حسین (عليه السلام)، روایت کرده كه حضرت امام علی بن ابی طالب (عليه السلام)، در تفسیر فرمایش خدای عز و جل: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، فرمودند: یعنی از ولایت ما اهل بیت، روی گردان هستند.

٤- وَمِنْ طَرِيقِ الْمُخَالِفِينَ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، يَعْنِي، صِرَاطَ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ (عليهما السلام). (٢)

از طریق مخالفین (اهل سنت)، نیز روایت شده، كه مقصود از صراط، در آیه: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، یعنی راه و روش حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و خاندان ایشان (عليهما السلام).

ص: ٦٢٧

١- بحار الأنوار، ج ٢٤، ص ٢٢، ح ٤٣؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٤، ص ٣١، ح ٧٥٠٥؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ٣٥٢؛ تفسیر كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٩، ص ٢٠٣.

٢- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ٢، ص ٢٧٣، ذیل ح ٦٢؛ بحار الأنوار، ج ٣٦، ص ١١٦، ذیل ح ٦٤؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٤، ص ٣١، ح ٧٥٠٨؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ٣، ص ١٠٢، ح ٣؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ١، ص ٣١٣.

«قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيتُنِي مَا يُوعَدُونَ ۹۳ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۹۴ وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ۹۵»

بگو: «پروردگارا! اگر عذابهایی را که به آنان وعده داده می شود به من نشان دهی (۹۳) پروردگارا! مرا با گروه ستمگران قرار مده!» (۹۴) و به راستی که ما قادریم آنچه را که به آنها وعده داده ایم به تو نشان دهیم! (۹۵)

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)، قَالَ جَابِرٌ: إِنِّي كُنْتُ لَأَذْنَاهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) قَالَا: سَمِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) وَ هُوَ فِي حِجَّةِ الْوُدَاعِ بِمَنَى، يَقُولُ: لَأَعْرِفَنَّكُمْ بَعْدِي تَرْجِعُونَ كُفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، وَ لَمَّا يَمُ الْوُدَاعِ لَتَنَ فَعَلْتُمُوهُ، لَتَعْرِفَنِي فِي كَتِيبِهِ يَضَارِبُونَكُمْ، قَالَ: ثُمَّ التَّفَتَ خَلْفَهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ، وَ قَالَ: أَوْ عَلَىٰ أَوْ عَلَىٰ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَّ جَبْرِئِيلَ غَمَزَهُ، وَ قَالَ: مَرَّةً أُخْرَى، فَزَيْنَا أَنَّ جَبْرِئِيلَ قَالَ لَهُ، قَالَ: فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَاتُ: «قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيتُنِي مَا يُوعَدُونَ»، «رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ»، «وَ إِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ». (۱)

از عبد الله بن عباس و جابر بن عبد الله نقل است، که جابر گفت: من نزدیکترین صحابه به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بودم، زمانی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در حجه الوداع، در منا بودند، از ایشان شنیدم که می فرمودند: همانا می دانم که شما پس از من کافر خواهید شد، به طوری که، بعضی از شما، گردن یکدیگر را می زنید، و به خدا سوگند! کهاگر

ص: ۶۲۸

چنین کنید، مرا در لشکری خواهید دید، که با شما می جنگد، ناگهان حضرت به پشت سر خود نگاه کردند، و سپس صورتشان را به سمت ما نمودند و فرمودند: یا، علی را، یا، علی را.

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به ما فرمودند: که جبرئیل به ایشان اشاره کرده است، و بار دیگر این عبارت را بیان فرمودند، و دیدیم که جبرئیل به ایشان گفته است، و سپس این آیات نازل شد: «قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيْنِي مَا يُوْعَدُونَ»، «رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ»، «وَإِنَّا عَلَى أَنْ تُرِيَك مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ».

۲_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: إِنِّي لَأَذْنَاهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي حِجَّةِ الْوَدَاعِ بِمَنَى، فَقَالَ: لَمَّا عَرَفْتَكُمْ تَرْجِعُونَ بَعْدِي كُفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، وَ إِيْمُ اللَّهِ لَئِنْ فَعَلْتُمُوهُيَا، لَتَعْرِفَنِي فِي الْكِتَابِ الَّتِي تَضَارِبُكُمْ، ثُمَّ التَفَتَ إِلَى خَلْفِهِ، فَقَالَ: أَوْ عَلَى أَوْ عَلَى، ثَلَاثًا، فَرَأَيْنَا أَنَّ جَبْرِيْلَ (عليه السلام) عَمَرَهُ، وَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ» (۱)، بِعَلَى، «أَوْ تُرِيْنِكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ» (۲)، ثُمَّ نَزَلَتْ: «قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيْنِي مَا يُوْعَدُونَ»، «رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ»، «وَإِنَّا عَلَى أَنْ تُرِيَك مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ»، «اذْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ»، ثُمَّ نَزَلَتْ: «فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ» (۳)، مِنْ أَمْرِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، «إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» (۴)، وَ إِنَّ عَلِيًّا لَعَلِمٌ لِلْسَّاعَةِ وَ لَكَ وَ لِقَوْمِكَ وَ سَوْفَ

ص: ۶۲۹

۱- ۴۳/۴۱.

۲- ۴۳/۴۲.

۳- ۴۳/۴۳.

۴- همان.

از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، روایت است که فرمودند: جابر بن عبد الله انصاری گفت: در سرزمین منا، در آخرین حج رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) من از همه ی مردم به ایشان نزدیک تر بودم، که فرمودند: آن طور که من شما را می شناسم، گمان کنم که شما پس از من مرتد شده و کافر می شوید، و بعضی از شما گردن بعضی دیگر را می زنید. به خدا قسم! اگر چنین کنید مرا در لشکری خواهید دید که با شما می جنگد.

ناگهان آن حضرت به پشت سرشان برگشتند و سه مرتبه فرمودند: یا علی را خواهید دید. و ما شاهد بودیم که جبرئیل (عليه السلام) به ایشان اشاره کرد، و سپس خداوند عزّ وجلّ، این چنین آیات را نازل فرمود: «فَإِنَّمَا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ»، به وسیله ی حضرت علی (عليه السلام)، «أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُّقْتَدِرُونَ»، سپس این آیه نازل شد: «قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيْنِي مَا يَوعِدُونَ»، «رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ»، «وَإِنَّا عَلَى أَنْ نُرِيَنَّكَ مَا نَعِدُهُمْ لِقَادِرُونَ»، «ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ»، و بعد این آیه نازل شد: «فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ»، یعنی: آنچه در باره ی حضرت علی (عليه السلام) است، «إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، یعنی: حضرت علی (عليه السلام) نشانه ای برای قیامت هستند، «لَكَ وَ لِقَوْمِكَ وَ سَوْفَ تُسَلُّونَ»، یعنی: و از همه ی شما در باره ی محبت حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام)، سؤال خواهد شد.

ص: ۶۳۰

۱- ۴۳/۴۴.

۲- الأمالی (للطوسی)، ص ۳۶۳، مجلس ۱۳، ح ۱۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۲، ص ۲۹۱، ح ۲۴۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۴، ح ۹۶۱۳؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۱۶، ح ۸۵۱؛ الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص: ۱۴۳، ح ۲۱۷؛ نوادر الأخبار فیما يتعلق بأصول الدین (للفیض)، ص ۱۶۱، ح ۱۸.

۳- عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلْقَمَةَ، وَالْأَسْوَدِ، قَالَا: أَتَيْنَا أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ، فَقُلْنَا: يَا أَبَا أَيُّوبَ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَكْرَمَكَ بَنِيكَ حَيْثُ كَانَ ضَيْفًا لَكَ فَضِيلَهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَضَّلَكَ بِهَا فَأَخْبِرْنَا عَنْ مَخْرَجِكَ مَعَ عَلِيٍّ تُقَاتِلُ أَهْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؟

فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ: فَإِنِّي أَقْسِمُ لَكُمْ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) مَنِيَّ فِي الْبَيْتِ الَّذِي أَنْتُمْ مَعِي فِيهِ، وَ مَا فِي الْبَيْتِ غَيْرُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَمَعِي وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) جَالِسٌ عَنْ يَمِينِهِ، وَأَنَا جَالِسٌ عَنْ يَسَارِهِ، وَأَنْسُ بَنُ مَالِكٍ قَتَائِمَ بَيْنَ يَدَيْهِ، إِذْ حُرِّكَ الْبَابُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَا أَنْسُ! انْظُرْ مَنْ بِالْبَابِ؟ فَخَرَجَ أَنْسٌ فَنَظَرَ فَإِذَا هُوَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَا عَمَّارُ! انْظُرْ مَنْ بِالْبَابِ؟ فَخَرَجَ عَمَّارٌ فَسَلَّمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: يَا عَمَّارُ! سَيَكُونُ بَعْدِي فِي أُمَّتِي هَنَاتٌ، حَتَّى يَخْتَلِفَ السَّيْفُ فِيمَا بَيْنَهُمْ، وَ حَتَّى يَقْتُلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا، وَ حَتَّى يَتَبَرَّأَ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ، فَإِذَا رَأَيْتَ ذَلِكَ، فَعَلَيْكَ بِهَذَا الْأَصْلَعِ عَنْ يَمِينِي، يَعْنِي عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَإِنْ سَلَكَ النَّاسُ كُلُّهُمْ وَادِيًا وَ سَلَكَ عَلَى وَادِيًا، فَاسْلُكْ وَادِيَّ عَلَى وَ خَلِّ عَنْ النَّاسِ.

يَا عَمَّارُ! إِنَّ عَلِيًّا لَا يَرُدُّكَ عَنْ هُدًى، وَ لَا يَدُلُّكَ عَلَى رَدًى، يَا عَمَّارُ! طَاعَهُ عَلَى طَاعَتِي، وَ طَاعَتِي طَاعَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ. (۱)

از ابراهیم بن علقمه و اسود بن یزید، نقل است که این دو نفر گفتند: ما، نزد ابو ایوب انصاری آمدیم، و گفتیم: خداوند به وجود حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) تو را گرامی داشته، زیرا که به شتر او وحی کرد، تا بر در خانه تو فرود آید، و پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) میهمان تو شد، و اینفضیلتی است که خداوند افتخار آن را به تو داده، ولی بعد خارج شدی و در

ص: ۶۳۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۱۷ و ج ۳۸، ص ۳۷، ح ۱۳؛ بشاره المصطفى لشيعة المرتضى، ج ۲، ص ۱۴۶؛ الطوائف في معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۱۰۲، ح ۱۴۸؛ كشف الغمه في معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۲۶۱؛ كشف اليقين في فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۱۶۱.

ابو ایوب انصاری گفت: آفرین بر شما، خوش آمدید، من قسم می خورم! برای شما که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در همین خانه بودند، که الان شما دو نفر در آن نشسته اید، و در خانه، به غیر از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام)، کسی نبود، حضرت علی (علیه السلام) هم در سمت راست پیامبر (صلی الله علیه و آله) نشسته بودند، من سمت چپ، و انس هم پیش روی ایشان ایستاده بود، که ناگهان در کوبیده شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: انس! نگاه کن بین کیست که در می زند؟ انس نگاه کرد، و برگشت، و گفت: عمار است.

ابو ایوب گفت: شنیدم از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) که فرمودند: ای انس! در را به روی عمار، که طیب و طاهر است، بگشای تا داخل شود.

عمار داخل شد، و بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) سلام کرد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) جواب سلام او را دادند و به او خوش آمد گفتند، و فرمودند: ای عمار! به زودی بعد از من در میان امت من اختلاف و کشمکش به وجود می آید، تا جایی که، مردم به روی هم شمشیر می کشند، و حتی بعضی از آنها، بعضی دیگر را می کشند، و بعضی از بعضی دیگر، بیزاری می جویند، آنگاه که این وضع را دیدی، از این مردی که طرف راست من نشسته، دست بردار، یعنی حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، پس اگر تمام مردم به راهی رفتند، ولی علی (علیه السلام) تنها به راه دیگری رفت، تو همان راهی را برو، که علی (علیه السلام) در آن است، و مردم را ترک کن.

سپس فرمودند: ای عمار! علی (علیه السلام)، پیوسته در هدایت است، ای عمار! پیروی و اطاعت از علی (علیه السلام)، پیروی و اطاعت از من است، و اطاعت از من، اطاعت از خدا است.

«إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ»

ولی من امروز آنها را بخاطر صبر و استقامتشان پاداش دادم آنها پیروز و رستگارند!

۱- عَنْ ابْنِ مَسْرُودٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا»، يَعْنِي صَبَرَ عَلَى بَيْنِ أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ، وَ عَلَى الْجُوعِ، وَ عَلَى الْفَقْرِ، وَ صَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا، «أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ». (۱)

عبد الله بن مسعود درباره سخن خداوند متعال: «إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا»، گفت: یعنی امروز بهشت را به آنان پاداش دادم، به سبب صبر حضرت علی بن ابی طالب و حضرت فاطمه و حضرت حسن و حضرت حسین (علیهم السلام)، به خاطر صبر بر اطاعت خداوند در دنیا، و صبر بر گرسنگی و فقر، و صبرشان بر امتحانات الهی در دنیا، «أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ»، آنان، همان رستگاران هستند.

۲- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَقُولُ: إِنَّ عَلِيًّا وَ شِيعَتَهُ هُمُ الْفَائِزُونَ

ص: ۶۳۳

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۰، ح ۷۵۴۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۲۰.

از ام سلمه نقل است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم، که می فرمودند: همانا علی (علیه السلام) و شیعیانش، در روز قیامت، رستگارند.

ص: ۶۳۴

۱- _ الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۱، ص ۴۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۴۳، ح ۱۵۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۲۳۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۶۶، ح ۱۶۳؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۵۳.

«وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ □ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ»

و اگر فضل و رحمت خدا شامل حال شما نبود، و اینکه او توبه پذیر و حکیم است (بسیاری از شما گرفتار مجازات سخت الهی می شدید)!

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَلَوْلَا- فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَتُهُ»، قَالَ: الْفَضْلُ، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ رَحْمَتُهُ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام) در باره آیه: «وَلَوْلَا- فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَتُهُ»، فرمودند: فضل، رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) و رحمتش، امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند.

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): أَنَا سَيْفُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِ، وَ رَحْمَتُهُ عَلَى أَوْلِيَائِهِ. (۲)

حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: من شمشیر خداوند، بر دشمنانش، و رحمت او، برای دوستانش هستم.

ص: ۶۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۳، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۲، ح ۷۵۶۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۱، ح ۲۰۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۶۱؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمة، ص ۵۹، منقبت ۳۸؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۱۳.

۳- عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، وَحُمَرَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «لَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، قَالَ: فَضْلُ اللَّهِ، رَسُولُهُ، وَرَحْمَتُهُ، وَلَايَةُ الْأَئِمَّةِ (عليهما السلام). (۱)

زراره از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، و حمران از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) روایت کرده اند که آن حضرات در باره آیه: «لَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، فرمودند: فضل خدا، رسول اوست، و رحمتش، ولایت ائمه (عليهم السلام) می باشد.

تذکر: البته برای آگاهی بیشتر، می توانید به کدهای ۴/۸۳ و ۱۰/۵۸ نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۶۳۶

۱- _ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۰، ح ۴۰ و ص ۶۲، ح ۴۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۲، ح ۷۵۶۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۲۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۴۳۱.

«اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكُوهِ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۚ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجٍ ۚ الْزُّجَاجُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُورٌ عَلَى نُورٍ ۚ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

خداوند نور آسمانها و زمین است مثل نور خداوند همانند چراغدانی است که در آن چراغی (پرفروغ) باشد، آن چراغ در حبابی قرار گیرد، حبابی شفاف و درخشنده همچون یک ستاره فروزان، این چراغ با روغنی افروخته می شود که از درخت بربرکت زیتونی گرفته شده که نه شرقی است و نه غربی (روغنش آن چنان صاف و خالص است که) نزدیک است بدون تماس با آتش شعله ور شود، نوری است بر فراز نوری و خدا هر کس را بخواهد به نور خود هدایت می کند، و خداوند به هر چیزی داناست.

۱- روی عن جابر بن عبد الله الأنصاري، قال: دخلتُ إلى مسجدِ الكوفة، وَ أمير المؤمنين (عليه السلام) يكتب بإصبعه وَ يتبسم، فقلتُ له: يا أمير المؤمنين! مَا الذي يضحكك؟ فَقَالَ: «عَجِبْتُ لِمَنْ يقرأ هذه الآية وَ لَمْ يعرفها حقَّ مَعْرِفَتِهَا».

فقلتُ له: أي آیه، یا امیر المؤمنین؟!

فقال: قوله تعالى: «اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ»، المشكاة، مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه و آله و سلم) «فِيهَا مِصْبَاحٌ»، أنا المصباح، «فِي زُجَاجٍ» الزجاجه، الحسن و

الحسين (عليهما السلام)، «كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ»، وَهُوَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، «يُوقَدُ مِنْ شَجَرِهِ مُبَارَكِهِ»، مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، «زَيْتُونُهُ»، جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، «لَا شَرْقِيَّهِ»، مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، «وَلَا غَرْبِيَّهِ»، عَلِيُّ بْنُ مُوسَى (عليهما السلام)، «يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ»، مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، «وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ»، عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، «يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ»، الْقَائِمُ الْمَهْدِيُّ؟ عَج؟، «وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» (١).

جابر بن عبدالله انصاری گوید: وارد مسجد کوفه شدم، دیدم امیرالمؤمنین (علیه السلام) با انگشت مبارکش، چیزی بر روی زمین می نویسد و تبسم می کنند، عرض کردم: یا امیرالمؤمنین! چه چیزی موجبات تبسم شما را فراهم کرده است؟ حضرت فرمودند: تعجب می کنم از کسی که این آیه را می خواند ولی شناخت کامل به آن ندارد، گفتم: کدام آیه، ای امیرمؤمنان!؟

حضرت فرمودند: فرمایش خدای متعال: «اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوهٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ، الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ، الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرِهِ مُبَارَكِهِ زَيْتُونُهُ لَا شَرْقِيَّهِ وَلَا غَرْبِيَّهِ يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ، نُورٌ عَلَى نُورٍ، يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ، وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ، وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»، مشکات (چراغ دان) در این آیه شریفه، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) هستند، مصباح (چراغ) من هستم، دو زجاجه (شیشه) این آیه، حسن و حسین (علیهما السلام) هستند، کوكب

ص: ۶۳۸

۱- _ إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب؟ عَج؟، ج ۱، ص ۷۷، آیه ی ۶۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۲، ح ۷۶۴۳؛ عوالم العلوم و المعارف والأحوال، الإمام علی بن أبی طالب (علیه السلام)، ص ۲۱، ح ۱۳؛ غایه المرام، ج ۳، ص ۲۶۴، ح ۱۵؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۴۳۱، ح ۷۷۲؛ الهدایه القرآنیة الی الولاية الامامیه، ج ۱، ص ۴۶۳، ح ۶۶۰.

دری (ستاره روشن) علی بن الحسین (علیهما السلام) است، یوقد من شجره مبارکه، (آن فروزان از درخت مبارک) محمد بن علی (علیهما السلام) است، زیتونه، (آن درخت زیتون پرخیز و برکت) جعفر بن محمد (علیهما السلام) است، لاشرقیه، موسی بن جعفر (علیهما السلام)، و لا غربیه، علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، یکاد زیتها یضیی، محمد بن علی (علیهما السلام) است، و لو لم تمسسه نار، علی بن محمد (علیهما السلام) است، نور علی نور، حسن بن علی (علیهما السلام) است، یهدی الله لنوره من یشاء، (خدا رهنمون می شود هر کس را که بخواهد به نورش)، قیام کننده، یعنی حضرت مهدی؟ عج؟ هستند.

۲- عَنْ عِيسَى بْنِ رَاشِدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ»، قَالَ: الْمِشْكَاةُ، نُورُ الْعِلْمِ فِي صَدْرِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) «الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجِهِ»، الزُّجَاجَةُ، صَدْرُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، صَارَ عِلْمُ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِلَى صَدْرِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، «الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يوقد من شجره مبارکه»، قَالَ: نُورٌ، «لا- شَرْقِيَّةٍ وَ لا- غَرْبِيَّةٍ»، قَالَ: لَمَّا يَهُودِيَّةٍ وَ لَمَّا نَصِيرَانِيَّةٍ، «يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ ء وَ لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ»، قَالَ: يَكَادُ الْعَالَمُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، يَتَكَلَّمُ بِالْعِلْمِ قَبِيلٌ أَنْ يَسْأَلَ، «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، يَعْنِي إِمَاماً مُؤَيِّداً بِنُورِ الْعِلْمِ وَ الْحِكْمَةِ، فِي إِثْرِ إِمَامٍ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، وَ ذَلِكَ مِنْ لَدُنْ آدَمَ، إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ. (۱)

از عیسی بن راشد نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، درباره فرمایش خدای (عز وجل): «کَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ»، فرمودند: چراغدان، نور علم، در سینه نبی اکرم (صلی الله علیه وآله) است، «الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجِهِ»، شیشه، سینه حضرت علی (علیه السلام)

ص: ۶۳۹

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۸، ح ۷۶۳۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۵۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۰۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۶۰۴، ح ۱۷۴؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۵۸، ح ۴.

است، که علم نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) به سینه حضرت علی (علیه السلام) وارد شده، «الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيُّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ»، منظور نور علم است، «لَا شَرْقِيَّةَ وَلَا غَرْبِيَّةَ»، یعنی نه یهودی است و نه مسیحی، «يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ»، یعنی، نزدیک است، که عالم آل محمد (علیهما السلام)، قبل از اینکه از او سؤال شود، زبان به علم گشاید، «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، یعنی، امامی بعد از امام دیگر، از خاندان محمد (علیهما السلام)، که از نور علم و حکمت برخوردار است، و این از زمان حضرت آدم، تا قیامت استمرار دارد.

۳- عَنْ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ (عليه السلام): «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»، قَالَ: كَذَلِكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: قُلْتُ: «مَثَلُ نُورِهِ»، قَالَ لِي: مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم) قُلْتُ: «كَمْشَكَاهُ»، قَالَ: صَدْرُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَمٌ قُلْتُ: «فِيهَا مَضِيحٌ»، قَالَ: فِيهِ نُورُ الْعِلْمِ، يَعْنِي النَّبَوَّةَ، قُلْتُ: «الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجِهِ»، قَالَ: عِلْمُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَمٌ قُلْتُ: «كَأَنَّهَا»، قَالَ: لَأَيِّ شَيْءٍ تَقْرَأُ «كَأَنَّهَا»؟

قُلْتُ: وَ كَيْفَ أَقْرَأُ، جُعِلَتْ فِدَاكَ؟! قَالَ: كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ، قُلْتُ: «يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةَ وَلَا غَرْبِيَّةَ»، قَالَ: ذَلِكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، لَا يَهُودِيَّ وَلَا نَصْرَانِيَّ، قُلْتُ: «يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ»، قَالَ: يَكَادُ الْعِلْمُ يَخْرُجُ مِنْ فَمِ الْعَالِمِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، مِنْ قَبْلِ أَنْ يَنْطِقَ بِهِ، قُلْتُ: «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، قَالَ: الْإِمَامُ عَلَى أَثَرِ الْإِمَامِ. (۱) از فضیل بن یسار نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض

ص: ۶۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۴، ص ۱۵، ح ۴ و ج ۱۶، ص ۳۵۵، ح ۴۲ و ج ۲۳، ص ۳۰۶، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۸، ح ۷۶۳۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۴۳۵؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۵۷، ح ۳؛ معانی الأخبار، ص ۱۵، ح ۷.

کردم: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»، حضرت فرمودند: خداوند این چنین است، گفتم: «مَثَلُ نُورِهِ»، فرمودند: مقصود حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) هستند، که مثل نور خدا می باشند، پرسیدم: «کَمْشَکَاهِ»، فرمودند: سینه حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) است، گفتم: «فِيهَا مِصْبَاحٌ»، حضرت فرمودند: در آن نور علم است، یعنی همان نبوت، گفتم: «الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجِهِ»، فرمودند: علم رسول خدا(صلی الله علیه و آله) است، که به قلب حضرت علی(علیه السلام) جاری شد، گفتم: «كَأَنَّهُا»، حضرت فرمودند: چرا «كَأَنَّهُا»، می خوانی؟ پرسیدم: پس چگونه بخوانم، جانم فدایتان!؟

حضرت فرمودند: «كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ».

گفتم: «يَوْقَدُ مِنْ شَجَرِهِ مُبَارَكٌ زَيْتُونُهُ لَا شَرْقِيَّ وَلَا غَرْبِيَّ»، فرمودند: آن امیر المؤمنین علی بن ابی طالب(علیه السلام) است، که نه یهودی است و نه نصرانی، گفتم: «يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ»، فرمودند: نزدیک است که علم از دهان عالم آل محمد(علیهم السلام) خارج شود، قبل از آنکه در باره آن زبان بگشایید، گفتم: «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، فرمودند: امامی پس از امام دیگر.

«فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ»

(این چراغ پرفروغ) در خانه هایی قرار دارد که خداوند اذن فرموده دیوارهای آن را بالا برند، خانه هایی که نام خدا در آنها برده می شود، و صبح و شام در آنها تسبیح او می گویند.

۱- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ وَ عَنْ بُرَيْدَةَ، قَالَا: قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) هَذِهِ الْآيَةَ: «فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُرْفَعَ»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَالْأَبْصَارُ»، فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: أَى بُيُوتٍ هَذِهِ، يَا رَسُولَ اللَّهِ!؟ فَقَالَ: بُيُوتُ الْأَنْبِيَاءِ (عليهما السلام)، فَقَامَ إِلَيْهِ أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذَا الثَّبْتُ مِنْهَا لَيْتَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةُ (عليهما السلام) قَالَ: نَعَمْ مِنْ أَفْضَلِهَا. (۱)

انس بن مالک و بریده گفتند: رسول خدا (صلى الله عليه و آله) این آیه را قرائت کردند: «فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُرْفَعَ»، تا: «وَالْأَبْصَارُ»، در این هنگام مردی برخاست و عرض کرد: ای رسول خدا! اینجا کدام خانه ها هستند؟

حضرت فرمودند: خانه های پیامبران (عليهما السلام)، سپس ابو بکر برخاست و به سوی پیامبر (صلى الله عليه و آله) آمد و گفت: ای رسول خدا! آیا خانه علی و فاطمه (عليهما السلام) هم از آنها است؟ حضرت فرمودند: آری! از بهترین آنهاست.

ص: ۶۴۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۵، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۶، ح ۷۶۵۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۵۹؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۵۳۳، ح ۵۶۷.

۲- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُزَفَّعَ وَ يَذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ»، قَالَ: هِيَ بُيُوتُ الْأَنْبِيَاءِ، وَ بَيْتُ عَلِيٍّ (عليه السلام) مِنْهَا. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُزَفَّعَ وَ يَذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ»، فرمودند: این خانه ها، خانه های پیامبران است، که خانه حضرت علی (علیه السلام) نیز، یکی از آنها است.

ص: ۶۴۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۷، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۳، ح ۷۶۴۵؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۴۳۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۱۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۶۰۷، ح ۱۸۱.

«أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ۚ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ ۚ لَمْ يَكُنْ يَرِيهَا ۚ وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ»

یا همچون ظلماتی در یک دریای عمیق و پهناور که موج آن را پوشانده، و بر فراز آن موج دیگری، و بر فراز آن ابری تاریک است ظلمتهایی است یکی بر فراز دیگری، آن گونه که هر گاه دست خود را خارج کند ممکن نیست آن را ببیند! و کسی که خدا نوری برای او قرار نداده، نوری برای او نیست!

عَنِ الْحَكَمِ بْنِ حُمَرَانَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ»، قَالَ: فُلَانٌ وَ فُلَانٌ، «يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ»، قَالَ: أَصْحَابُ الْجَمَلِ وَ صِفِّينَ وَ النَّهْرَوَانَ، «مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ»، قَالَ: بَنُو أُمَيَّةٍ، «إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي ظُلُمَاتِهِمْ، «لَمْ يَكُنْ يَرَاهَا»، أَيْ إِذَا نَطَقَ بِالْحُكْمِ بَيْنَهُمْ، لَمْ يَقْبَلْهَا مِنْهُ أَحَدٌ، إِلَّا مَنْ أَقَرَّ بَوْلَايَتِهِ ثُمَّ بِإِمَامَتِهِ، «وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ»، أَيْ مَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ إِمَامًا فِي الدُّنْيَا، فَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نُورٍ إِمَامٍ، يَرْشِدُهُ وَ يَتَّبِعُهُ إِلَى الْجَنَّةِ. (۱)

از حکم بن حمران نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه شریفه: «أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از آن،

ص: ۶۴۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۴، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۹، ح ۷۶۶۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۲۲.

فلاّنی و فلاّنی هستند، و «يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ»، آنها اصحاب جنگ جمل و صفین و نهروان هستند، «مِنْ فَوْقِهِ سَيِّحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ»، حضرت فرمودند: مراد، بنی امیه هستند، «إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ»، یعنی امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، که در زمان ظلمت و تاریکی های بنی امیه، طوری مظلوم واقع شدند، «لَمْ يَكُنْ يَرَاهَا»، که وقتی سخنان حکمت آمیز می گفتند، هیچکس آنها را نمی پذیرفت، مگر کسانی که ولایت و امامت آن حضرت را پذیرفته باشند، «وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ»، یعنی، کسی که خداوند متعال، در دنیا برای او امامی، قرار نداده باشد، در آخرت نوری ندارد، یعنی در آخرت، امامی نیست که او را راهنمایی کند، تا به تبعیت از او به بهشت راه یابد.

«قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ ۚ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا ۚ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ»

بگو: خدا را اطاعت کنید و این پیامبر را نیز اطاعت کنید؛ پس اگر روی بگردانید، بر او فقط آن است که بر عهده اش نهاده شده، و بر شما هم آن

است که بر عهده ی شما نهاده شده است. و اگر او را اطاعت کنید هدایت می یابید، و بر عهده ی این پیامبر چیزی جز رساندن آشکار نیست.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، عَنِ الْإِمَامِ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ»، مِنَ السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَالْأَمَانَةِ وَالصَّبْرِ، «وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ»، مِنَ الْغُھُودِ الَّتِي أَخَذَهَا اللَّهُ عَلَيْكُمْ فِي عَلَيٍّ (عليه السلام)، وَمَا بَيْنَ لَكُمْ فِي الْقُرْآنِ مِنْ فَرْضِ طَاعَتِهِ، وَقَوْلُهُ: «وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا»، أَيْ وَإِنْ تُطِيعُوا عَلِيًّا (عليه السلام) تَهْتَدُوا، «وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ»، هَكَذَا نَزَلَتْ. (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت ابو الحسن موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از قول پدرشان روایت فرمودند: که آن حضرت در باره آیه: «قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ»، فرمودند: آن چه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آن

ص: ۶۴۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۰۳، ح ۶۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۸، ح ۷۶۹۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۳۵.

تکلیف شده، شنیدن، اطاعت، امانتداری و صبر است، و در باره: «وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ»، فرموده اند: آن چه بر عهده شما است، پیمانهای است که خداوند متعال در مورد حضرت علی (علیه السلام)، از شما گرفته است، و آنچه در قرآن، برای شما بیان نموده، لزوم فرمانبرداری از اوست، و مقصود از: «وَأِنْ تَطِيعُوا تَهْتَدُوا»، این است که، اگر از حضرت علی (علیه السلام) اطاعت و پیروی کنید، هدایت می یابید، «وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ»، و این چنین نازل شد.

ص: ۶۴۷

«وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۖ يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ۖ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ»

خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند وعده می دهد که قطعاً آنان را حکمران روی زمین خواهد کرد، همان گونه که به پیشینیان آنها خلافت روی زمین را بخشید و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، پابرجا و ریشه دار خواهد ساخت و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل می کند، آن چنان که تنها مرا می پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت. و کسانی که پس از آن کافر شوند، آنها فاسقانند.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةِ مِنْ وَ لَدِهِ (عليهما السلام)، «وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا»، قَالَ: عَنِّي بِهِ ظُهُورُ الْقَائِمِ (عليه السلام). (۱)

از عبد الله بن سنان نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آیه: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا

ص: ۶۴۸

۱- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۹۰، ح ۷۶۹۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۵؛ تفسیر کتَر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۳۹؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۶، ص ۲۷۵، باب ۲۶، ح ۱؛ غرر الأخبار، ص ۱۶۴، ح ۷۹.

اشيَ تَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: این آیه در باره حضرت امیر المؤمنین، علی (علیه السلام) و ائمه از فرزندان ایشان، نازل شده است، و مقصود از آیه : «وَلَيَمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا»، ظهور حضرت قائم (علیه السلام) است.

ص: ۶۴۹

«أَوْ يُلقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ ۖ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّشْهُورًا ۚ أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۙ»

یا گنجی برای او فرستاده شود، یا باغی داشته باشد که از (میوه) آن بخورد (و امرار معاش کند)؟! و ستمگران گفتند: «شما تنها از مردی مجنون پیروی می کنید!» (۸) ببین چگونه برای تو مثلها زدند و گمراه شدند، آن گونه که، قدرت پیدا کردن راه را ندارند! (۹)

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): نَزَلَ جِبْرِئِيلُ (عليه السلام) عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «وَقَالَ الظَّالِمُونَ ۖ لَأَلِ مُحَمَّدٍ حَقُّهُمْ ۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّشْهُورًا»، «أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا»، قَالَ: إِلَى وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُوَ السَّبِيلُ. (۱)

از جابر بن یزید جعفی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام)، این آیه را، بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) این چنین نازل کرد: آنان که در حق آل محمد (علیهم السلام) ستم کرده بودند، گفتند:

ص: ۶۵۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۰، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۴، ح ۷۷۴۸؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۹۱، ح ۳۹۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۷، ح ۲۲.

شما پیرو مرد دیوانه ای هستید (نعوذ بالله)، و در باره آیه: «انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا»، فرمودند: آنها دیگر نمی توانند راهی به ولایت حضرت علی (علیه السلام) بیابند، و حضرت علی (علیه السلام) همان سبیل است.

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، أَنَّهُ قَرَأَ: «وَقَالَ الظَّالِمُونَ - لِأَلِ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ - إِنَّ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا»، يَغْنُونَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ لِرَسُولِهِ: «انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ»، إِلَى وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) سَبِيلًا، وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُوَ السَّبِيلُ. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: همانا حضرت ابا جعفر، امام محمد باقر (علیه السلام)، این آیه را اینچنین قرائت کردند: «وَقَالَ الظَّالِمُونَ - لِأَلِ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ - إِنَّ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا»، که مقصود از «رَجُلًا مَسْحُورًا»، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) بوده است، و خداوند متعال به رسولش می فرماید: «انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ»، یعنی آنها نمی توانند راهی به ولایت حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) بیابند، چون حضرت علی (علیه السلام)، همان راه هستند.

تذکر: البته برای آگاهی بیشتر می توانید به کد ۱۷/۴۸ نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۶۵۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۴؛ ح ۷۷۴۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۰.

«بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا»

بلکه آنان قیامت را تکذیب کرده اند و ما برای کسی که قیامت را تکذیب کند، آتشی شعله ور و سوزان فراهم کرده ایم!

۱- عَنْ أَبِي الصَّامِتِ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): إِنَّ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ اثْنَتَا عَشْرَةَ سَاعَةً، وَإِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) أَشْرَفُ سَاعَةٍ مِنْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَاعَةً، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: «بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا». (۱)

از ابی صامت نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: شب دوازده ساعت است و روز دوازده ساعت است، و حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) بهترین ساعت از دوازده ساعت است، و همین است گفتار خدای تعالی که می فرماید: «بلکه ساعت را تکذیب کردند و ما عذابی سوزان را برای هر که ساعت را تکذیب کند آماده کردیم».

۲- عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): مَا مَعْنَى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا»؟ قَالَ لِي: إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّنَةَ اثْنَيْ عَشَرَ شَهْرًا، وَجَعَلَ اللَّيْلَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَاعَةً، وَجَعَلَ النَّهَارَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَاعَةً، وَ

ص: ۶۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۰، ح ۵۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۵، ح ۷۷۵۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۱۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۷، ح ۲۴.

مِنَا اثْنِي عَشَرَ مُحَدَّثًا، وَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مِنْ تِلْكَ السَّاعَاتِ. (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) عرض کردم: معنی این فرمایش خداوند عز و جل: «بلکه ساعت را تکذیب کردند و ما عذابی سوزان را برای هر که ساعت را تکذیب کند آماده کردیم»، چیست؟ آن حضرت به من فرمودند: همانا، خداوند سال را دوازده ماه قرار داد، و شب را دوازده ساعت، و روز را دوازده ساعت، و از ما است دوازده نفر محدث (که ملائکه با آنان حدیث می کنند) و حضرت امیر المؤمنین (عليه السلام) ساعتی از آن (دوازده) ساعات است.

۳_ عَنْ أَبِي السَّائِبِ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام): اللَّيْلُ اثْنَتَا عَشْرَةَ سَاعَةً، وَالنَّهَارُ اثْنَتَا عَشْرَةَ سَاعَةً، وَالشُّهُورُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا، وَالْأَيَّامُ اثْنَا عَشَرَ إِمَامًا، وَ النَّقَبَاءُ اثْنَا عَشَرَ نَقِيبًا، وَإِنَّ عَلِيًّا سَاعَةً مِنْ اثْنَتِي عَشْرَةَ سَاعَةً، وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ أَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا». (۲)

از ابی سائب نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: شب، دوازده ساعت است، و روز نیز، دوازده ساعت می باشد، و ماه ها نیز، دوازده ماه هستند، و ائمه نیز، دوازده امام هستند، و نقباء نیز، دوازده نقیب اند، و حضرت علی (عليه السلام) نیز، خود ساعتی از آن دوازده ساعت است، و منظور از «ساعه»، در این گفتار خداوند عز و جل که می فرماید: «وَ أَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا»، همان حضرت علی (عليه السلام)، می باشند.

ص: ۶۵۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۹۸، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۵، ح ۷۷۵۱؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۸۴، ح ۱۳؛ اللوامع النورانیه فی أسماء علی و أهل بیته القرآنیه، ص ۴۴۴، ح ۷۸۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۹۹، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۵، ح ۷۷۵۰؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۸۵، ح ۱۵.

«... وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ۖ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا»

... و بعضی از شما را وسیله امتحان بعضی دیگر قرار دادیم، آیا صبر و شکیبایی می کنید؟! و پروردگار تو همواره بصیر و بینا بوده است.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَوْلَايَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام) عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَالحَسَنَ وَالحُسَيْنَ (عليهما السلام)، وَأَغْلَقَ عَلَيْهِمْ الْبَابَ، وَقَالَ: يَا أَهْلِي وَأَهْلَ اللَّهِ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقْرَأُ عَلَيْكُمُ السَّلَامَ، وَهَذَا جِبْرَائِيلُ مَعَكُمْ فِي الْبَيْتِ، وَيَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: إِنِّي قَدْ جَعَلْتُ عِدْوَكُمْ لَكُمْ فِتْنَةً، فَمَا تَقُولُونَ؟

قَالُوا: نَصْبِرُ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! لِأَمْرِ اللَّهِ، وَمَا نَزَلَ مِنْ قَضَائِهِ، حَتَّى نُقَدِّمَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَنَسْتَكْمَلَ جَزِيلَ ثَوَابِهِ، فَقَدْ سَجَّعْنَا يَعْدُ الصَّابِرِينَ الْخَيْرَ كُلَّهُ، فَبَكَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) حَتَّى سَمِعَ نَحْيَهُ مِنْ خَارِجِ الْبَيْتِ، فَتَرَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا»، أَنَّهُمْ سَيَصْبِرُونَ، أَى سَيَصْبِرُونَ كَمَا قَالُوا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ. (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: مولایم حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)،

ص: ۶۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۱۹، ح ۱۶ و ج ۲۸، ص ۸۱، ح ۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۷، ح ۷۷۶۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۸.

از قول پدرشان، حدیثی برایم بیان فرمودند، از قول حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) که ایشان فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) امیر المؤمنین علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین (علیهما السلام)، را جمع کردند، و درب را بر آنان بستند، و فرمودند:

ای اهل من! و ای اهل خداوند! همانا خداوند (عز وجل) بر شما سلام می فرستد، و اکنون جبرئیل (علیه السلام)، با شما در خانه است، و از قول خداوند می گوید: من دشمنان شما را موجب آزمایش شما قرار داده ام، حال شما چه می گوئید؟

آنها گفتند: ای فرستاده خدا! ما در برابر فرمان خدا، و حکمی که نازل کرده، صبر می کنیم، تا زمانی که به پیشگاه مقدّسش برویم، و ثواب فراوانش را، کاملاً به دست آوریم، و شنیده ام که او به صابران وعده بسیار خوبی داده است.

در این هنگام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به گریه افتادند، به طوری که صدای گریه ایشان، از بیرون خانه، شنیده می شد، تا اینکه این آیه نازل گردید: «وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا»، یعنی پروردگارت بیناست بر اینکه آنان صبر می کنند، یعنی همانطور که خود اهل بیت (علیهما السلام)، فرمودند، صبر خواهند کرد.

«وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ۚ يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ۚ ۲۸ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۚ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ۚ ۲۹ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ۚ ۳۰»

و (به خاطر آور) روزی را که ستمکار دست خود را به دندان می گزد و می گوید: «ای کاش با رسول (خدا) راهی برگزیده بودم!» (۲۷) ای وای بر من، کاش فلانی را دوست خود انتخاب نکرده بودم! (۲۸) او مرا از یادآوری (حق) گمراه ساخت بعد از آنکه (یاد حق) به سراغ من آمده بود! و شیطان همیشه خوارکنند انسان بوده است! (۲۹) و پیامبر عرضه داشت: «پروردگارا! قوم من قرآن را رها کردند». (۳۰)

۱- عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، يَعْنِي عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از حریر نقل است که گفت: همانا حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، فرمودند: منظور، حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) هستند.

البته شبیه این روایت، از ابو حمزه ثمالی، از قول حضرت باقر العلوم (علیه السلام) نیز، نقل

ص: ۶۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۷، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۴، ح ۷۷۷۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۸۷.

۲- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: وَفَدَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَهْلُ الْيَمَنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) حَيَاءُكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ يَبْسُوتُ بَسِيْسًا، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) قَالَ: قَوْمٌ رَقِيقَةٌ قُلُوبُهُمْ، رَاسِخٌ إِيْمَانُهُمْ، وَ مِنْهُمْ الْمَنْصُورُ، يَخْرُجُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا، يُنْصَرُّ خَلْفِي وَ خَلْفَ وَصِيِّ، حَمَائِلُ سُيُوفِهِمُ الْمَشْكُ.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَنْ وَصِيكَ؟ ...

سَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَا جَنَّبُكَ اللَّهُ هَذَا؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي يَقُولُ اللَّهُ فِيهِ: «وَيَوْمَ يَعْصِي الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، هُوَ وَصِي وَ السَّبِيلُ إِلَى مِنْ بَعْدِي. (۲)

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: اهالی یمن نزد رسول خدا (صلى الله عليه و آله) شرفیاب شدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: اهالی یمن با شتاب بسیار و روی خوش، به سوی شما می آیند، هنگامی که آنها نزد آن حضرت آمدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: اینها، قومی نازک دل، و با ایمانی استوار هستند که فردی به نام منصور، جزو آنهاست،

ص: ۶۵۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۷، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۴، ح ۷۷۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۸۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷، ح ۶ و ص ۱۱۲، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۵، ح ۷۷۸۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۱، ح ۴۱؛ الغیبه (نعمانی)، ص ۳۹، باب ۲، ح ۱؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنیه، ص ۱۴۱، ح ۱۸۶؛ الهدایه القرآنیه الی الولایه الامامیه، ج ۲، ص ۱۶۳، ح ۹۶۲.

که با هفتاد هزار نفر خارج می شوند، و جانشین من و جانشین وصی مرا، یاری می رسانند، در حالی که بند شمشیرهای شان از چرم است.

سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! وصی شما کیست؟ ...

تا اینکه روایت به این قسمت رسید:

سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! مراد از جانب خداوند چیست؟

آن حضرت فرمودند: آن چه خداوند عز و جل، خود درباره اش می فرماید: «يَوْمَ يَعْزُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، منظور از این آیه وصی من است، که بعد از من راه رسیدن به من است.

۳_ عَنِ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقُلْتُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! قَدْ أَرَمَضَنِي اخْتِلَافُ الشَّيْعَةِ فِي مَذَاهِبِهَا، فَقَالَ: يَا جَابِرُ! أَلَمْ أَفُكْ عَلَى مَعْنَى اخْتِلَافِهِمْ مِنْ أَيْنَ اخْتَلَفُوا وَمِنْ أَى جِهَةٍ تَفَرَّقُوا؟

قُلْتُ: بَلَى، يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! قَالَ: فَلَا تَخْتَلِفْ إِذَا اخْتَلَفُوا، يَا جَابِرُ! إِنَّ الْجَا حِدَ لِصَاحِبِ الزَّمَانِ، كَالْجَا حِدِ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فِي أَيَّامِهِ، يَا جَابِرُ! اسْمِعْ وَعِ، قُلْتُ: إِذَا شِئْتُ؟ قَالَ: اسْمِعْ وَعِ وَبَلِّغْ حَيْثُ انْتَهَتْ بِكَ رَا حِلَّتْكَ، إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) خَطَبَ النَّاسَ بِالْمَدِينَةِ بَعْدَ سَبْعَةِ أَيَّامٍ مِنْ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ ذَلِكَ حِينَ فَرَّغَ مِنْ جَمْعِ الْقُرْآنِ وَ تَأْلِيفِهِ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَنَعَ الْأَوْهَامَ أَنْ تَنَالَ إِلَّا وَجُودَهُ وَ ...

سَاقَ الْخُطْبَةَ إِلَى أَنْ قَالَ:

و لَيْنُ تَقَمَّصَهَا دُونِي الْأَشْقِيَانِ، وَ نَا زَعَانِي فِيمَا لَيْسَ لَهُمَا بِحَقٌّ، وَ رَكِبَا هَا ضَلَالَةً، وَ اعْتَقَدَا هَا جَهَالََةً، فَلَبِئْسَ مَا عَلَيْهِ وَرَدَا، وَ لَبِئْسَ مَا لَأَنْفُسِهِمَا مَهْدَا، يَتَلَاَعَنَانِ فِي

دُورِهِمَا، وَ يَتَّبِرَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ صَاحِبِهِ، يَقُولُ لِقَرِينِهِ إِذَا التَّقَى: «يَا لَيْتَ بَيْنِي وَ بَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَيَنْسُ الْقَرِينَ» (۱)، فَيَجِيبُهُ الْأَشَقَى عَلَى رُثُوثِهِ: يَا لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْكَ خَلِيلًا لَقَدْ أَضَلَلْتَنِي، «عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَ كَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا»، فَأَتَا الذِّكْرَ الَّذِي عَنْهُ ضَلَّ، وَ السَّبِيلَ الَّذِي عَنْهُ مَالَ. (الحديث) (۲)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: من خدمت حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) شرفیاب شدم و به آن حضرت عرض کردم: ای پسر رسول خدا! به راستی که این اختلاف شیعه در مذهب شان درون مرا می سوزاند! حضرت فرمودند: ای جابر! آیا تو را آگاه نسازم بر حقیقت اختلاف آنها، که این اختلاف از کجا سرچشمه گرفته و چرا بین آنها تفرقه و جدائی پیدا شد؟

عرض کردم: بله، ای پسر رسول خدا! حضرت فرمودند: پس هر گاه آنان اختلاف کردند، تو راه اختلاف را پیش مگیر، همانا هر که منکر امام زمانش گردد، مانند کسی است که منکر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در زمان حیات آن حضرت شده است.

ای جابر! گوش کن و به خاطر بسپار، جابر گوید: گفتم: اگر بخواهید، بفرمائید، تا گوش کنم! حضرت فرمودند: گوش کن و به خاطر بسپار، و تا آنجا که مرکب می رود، این خبر را به دیگران برسان.

همانا، امیر مؤمنان (علیه السلام) پس از اینکه هفت روز از وفات رسول خدا (صلی الله علیه و آله) گذشت،

ص: ۶۵۹

۱- ۴۳/۳۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹، ح ۳۳ و ج ۳۱، ص ۶۰۹، ح ۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۶، ح ۷۷۸۱ و ص ۸۶۲، ح ۹۶۰۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۷۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۲، ح ۴۱؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۷، ح ۴؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۵، ص ۶۱، ح ۴؛ الوافی، ج ۲۶، ص ۲۶، ح ۱.

برای مردم مدینه خطبه ای ایراد فرمودند، و این خطبه زمانی بود که آن حضرت، از جمع آوری قرآن و گردآوردن آن، فراغت پیدا کرده بودند، و در آن خطبه چنین فرمودند:

ستایش خدائی را است که پندارها را جلوگیری کرد، از اینکه به کنه او برسند، جز به همین مقدار که او وجود دارد و هست، ...

تا اینکه به این قسمت خطبه رسیدند:

و اگر آن دو بدبخت، حق مرا از خلافت غصب کرده، و با من در باره ی آن چه حق آنها نبود، نزاع کردند، و از جهالت و گمراهی بر آن مسند سوار شدند، و به علت نادانی، آن را برای یکدیگر قرار دادند، پس همانا به بد جایگاهی در آمدند، و سرنوشت بدی را برای خود رقم زدند.

آنها در خانه هایشان (در عالم برزخ و قیامت) به یکدیگر نفرین و لعنت کنند، و هر کدام آنها، از دیگری بیزاری جوید، و چون به رفیق خود برخورد کند به او گوید: «ای کاش فاصله ی میان من و تو فاصله ی مشرق و مغرب بود، که تو چه بد همنشینی بودی»، و آن بدبخت دیگر با فلا-کت و رنجوری به او پاسخ دهد: «ای کاش من تو را دوست نمی گرفتم که به راستی از ذکرى که برايم آمده بود گمراهم ساختی، و شیطان خوارکننده ی انسانی است».

و مقصود از ذکرى که (آن بدبخت) از آن گمراه شد، و آن راهی که از آن منحرف گشت، من هستم.

ص: ۶۶۰

«وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»

ما این آیات را به صورتهای گوناگون در میان آنها قرار دادیم تا متذکر شوند، ولی بیشتر مردم جز انکار و کفر کاری نکردند.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِيلُ بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ - بَوْلَايِهِ عَلَيَّ - إِلَّا كُفُورًا» (۱).

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام) این آیه را اینچنین فرود آورد: «یعنی بیشتر مردم از امت تو، نسبت به ولایت علی (علیه السلام)، جز کفر و ناسپاسی نخواستند».

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِيلُ (عليه السلام) عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ - مِنْ أُمَّتِكَ بَوْلَايِهِ عَلَيَّ - إِلَّا كُفُورًا» (۲).

ص: ۶۶۱

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۱، ح ۳۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص: ۱۳۹، ح ۷۷۹۹؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۱۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۳۱۷، ح ۱۶۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۲۲۱، ح ۴۴۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۴، ح ۶۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۰، ح ۶۴؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۷، ح ۳۱.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۲، ح ۷۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۳۹، ح ۷۷۹۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص، ۳۷۲.

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام) این آیه را بر حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) اینچنین فرود آورد که: پس بیشترین مردم، از اُمت تو، از قبول ولایت حضرت علی (علیه السلام)، ابا کردند، و کافر شدند.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به کُد ۱۷/۸۹ نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۶۶۲

جدول فهرست سوره های قرآن کریم

شماره - نام سوره

۱ - فاتحه

۲ - بقره

۳ - آل عمران

۴ - نساء

۵ - مائده

۶ - انعام

۷ - اعراف

۸ - انفال

۹ - توبه

۱۰ - یونس

۱۱ - هود

۱۲ - یوسف

۱۳ - رعد

۱۴ - ابراهیم

۱۵ - حجر

۱۶ - نحل

۱۷ - اسراء

۱۸ - كهف

١٩ - مريم

٢٠ - طه

٢١ - انبياء

٢٢ - حج

٢٣ - مؤمنون

٢٤ - نور

٢٥ - فرقان

٢٦ - شعراء

٢٧ - نمل

٢٨ - قصص

٢٩ - عنكبوت

٣٠ - روم

٣١ - لقمان

٣٢ - سجده

٣٣ - احزاب

٣٤ - سبأ

٣٥ - فاطر

٣٦ - يس

٣٧ - صافات

٣٨ - ص

۳۹ - زمر

۴۰ - غافر

۴۱ - فصلت

۴۲ - شوری

۴۳ - زخرف

۴۴ - دخان

۴۵ - جائیه

۴۶ - احقاف

۴۷ - محمد

۴۸ - فتح

۴۹ - حجرات

۵۰ - ق

۵۱ - ذاریات

۵۲ - طور

۵۳ - نجم

۵۴ - قمر

۵۵ - الرحمن

۵۶ - واقعه

۵۷ - حدید

۵۸ - مجادلہ

۵۹ - حشر

۶۰ - ممتحنه

ص: ۶۶۳

٦١ - صف

٦٢ - جمعه

٦٣ - منافقون

٦٤ - تغابن

٦٥ - طلاق

٦٦ - تحریم

٦٧ - مُلك

٦٨ - قلم

٦٩ - حاقه

٧٠ - معارج

٧١ - نوح

٧٢ - جن

٧٣ - مزمل

٧٤ - مدثر

٧٥ - قیامه

٧٦ - انسان

٧٧ - مرسلات

٧٨ - نبأ

٧٩ - نازعات

٨٠ - عبس

۸۱ - تکویر

۸۲ - انفطار

۸۳ - مطفین

۸۴ - انشقاق

۸۵ - بروج

۸۶ - طارق

۸۷ - اعلی

۸۸ - غاشیه

۸۹ - فجر

۹۰ - بلد

۹۱ - شمس

۹۲ - لیل

۹۳ - ضحی

۹۴ - شرح

۹۵ - تین

۹۶ - علق

۹۷ - قدر

۹۸ - بینہ

۹۹ - زلزله

۱۰۰ - عادیات

١٠١ - قارعه

١٠٢ - تكاثر

١٠٣ - عصر

١٠٤ - همزه

١٠٥ - فيل

١٠٦ - قريش

١٠٧ - ماعون

١٠٨ - كوثر

١٠٩ - كفرون

١١٠ - نصر

١١١ - مسد

١١٢ - اخلاص

١١٣ - فلق

١١٤ - ناس

ص: ٦٦٤

سرشناسه: روضاتی، سید محمد جعفر، ۱۳۵۲ -

عنوان و نام پدیدآور: کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم / تالیف سید محمد جعفر روضاتی؛ تقریظ سید محمود بحر العلوم میردامادی؛ مقدمه علی اکبر مهدی پور.

مشخصات نشر: مشهد: اعتقادما، ۱۳۹۸ -

مشخصات ظاهری: ۲ ج.

شابک: ۱۹۰۰۰۰۰ ریال، دوره. ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۲-۹؛ ج. ۱.۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۳-۶؛ ج. ۲.۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۴-۳:

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیر نویس.

عنوان دیگر: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم.

موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- جنبه های قرآنی -- احادیث

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۰۰-۶۶۱ -- Qur'anic teaching -- Hadiths

موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- جنبه های قرآنی

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۰۰-۶۶۱ -- Qur'anic teaching

موضوع: قرآن. برگزیده ها -- ترجمه ها

موضوع: Qur'an. Selections -- Translations

موضوع: قرآن -- حفظ

موضوع: Qur'an -- Memorizing

شناسه افزوده: میردامادی، سید محمود، ۱۳۳۶ -

شناسه افزوده: مهدی پور، علی اکبر، ۱۳۲۴ -، مقدمه نویس

رده بندی کنگره: BP۸/۸۰

رده بندی دیویی: ۱۵۱/۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۱۳۰۵۶

ص: ۱

اشاره

کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم

روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم

تالیف سید محمد جعفر روضاتی

تقریظ سید محمود بحر العلوم میردامادی

مقدمه علی اکبر مهدی پور

ص: ۲

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: ٣

تقديم به محضر مقدسه اولين مدافع ولايت علوى،

حضرت فاطمه الزهراء (عليها السلام)

ص: ٤

سوره مبارکه فرقان.. ۱۷

۲۲۱_ کد آیه: ۲۵/۵۴ اسم آیه: برادر و داماد. ۱۷

۲۲۲_ کد آیه: ۲۵/۷۰ اسم آیه: بخشودگی محبین حضرت علی (علیه السلام) ۲۱

۲۲۳_ کد آیه: ۲۵/۷۴ اسم آیه: امام متقین.. ۲۳

۲۲۴_ کد آیه: ۲۵/۷۵ اسم آیه: بالاترین درجه بهشت.... ۲۵

سوره مبارکه شعراء. ۲۸

۲۲۵_ کد آیه: ۲۶/۴ اسم آیه: نشانهای از آسمان.. ۲۸

۲۲۶_ کد آیه: ۲۶/۸۴ اسم آیه: زبان صدق.. ۳۰

۲۲۷_ کد آیه: ۱۰۲_۲۶/۱۰۰ اسم آیه: حسرت دشمنان ولایت هنگام شفاعت.... ۳۱

۲۲۸_ کد آیه: ۱۹۴_۲۶/۱۹۲ اسم آیه: نزول ولایت، بر قلب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ۳۴

۲۲۹_ کد آیه: ۲۶/۲۱۴ اسم آیه: يوم الدار. ۳۷

۲۳۰_ کد آیه: ۲۶/۲۲۷ اسم آیه: جایگاه ستمکاران بولایت.... ۴۲

سوره مبارکه نمل.. ۴۵

۲۳۱_ کد آیه: ۲۷/۶۲ اسم آیه: خلیفه زمین.. ۴۵

۲۳۲_ کد آیه: ۲۷/۸۲ اسم آیه: جنبه زمین.. ۴۷

۲۳۳_ کد آیه: ۲۷/۸۹ اسم آیه: بهترین حسنه. ۵۰

سوره مبارکه قصص..... ۵۳

۲۳۴_ کد آیه: ۲۸/۵ اسم آیه: مستضعف.... ۵۳

۲۳۵_ کد آیه: ۲۸/۳۵ اسم آیه: پشتیبان و حامی.. ۵۵

۲۳۶_ کد آیه: ۲۸/۶۱ اسم آیه: وعده نیک..... ۵۸

۲۳۷_ کد آیه: ۲۸/۶۸ اسم آیه: برگزیده. ۶۰

۲۳۸_ کد آیه: ۲۸/۸۸ اسم آیه: وجه خدا ۷۶

سوره مبارکه عنکبوت ... ۷۹

۲۳۹_ کد آیه: ۲۹/۲ اسم آیه: آزمایش.... ۷۹

ص: ۵

۲۴۰_ کد آیه: ۲۹/۸ اسم آیه: بهتر از پدر. ۸۲

۲۴۱_ کد آیه: ۲۹/۴۹ اسم آیه: صاحب علم.. ۸۳

۲۴۲_ کد آیه: ۲۹/۶۹ اسم آیه: محسن.. ۸۵

سوره مبارکه روم. ۸۶

۲۴۳_ کد آیه: ۳۰/۲۲ اسم آیه: شناخت رنگ مردم. ۸۶

۲۴۴_ کد آیه: ۳۰/۳۰ اسم آیه: ولایت در فطرت... ۸۹

۲۴۵_ کد آیه: ۳۰/۵۶ اسم آیه: صاحب علم و ایمان.. ۹۱

سوره مبارکه لقمان.. ۹۵

۲۴۶_ کد آیه: ۳۱/۱۴ اسم آیه: والدین.. ۹۵

۲۴۷_ کد آیه: ۳۱/۲۰ اسم آیه: نعمت باطن.. ۹۸

۲۴۸_ کد آیه: ۳۱/۲۲ اسم آیه: دستگیره نجات... ۱۰۰

سوره مبارکه سجده. ۱۰۳

۲۴۹_ کد آیه: ۳۲/۱۶ اسم آیه: عابد در دل شب.... ۱۰۳

۲۵۰_ کد آیه: ۳۲/۱۸ اسم آیه: مؤمن.. ۱۰۶

۲۵۱_ کد آیه: ۳۲/۲۴ اسم آیه: پیشوایان هدایت.... ۱۰۸

سوره مبارکه احزاب... ۱۱۰

۲۵۲_ کد آیه: ۳۳/۴ اسم آیه: محبت قلبی.. ۱۱۰

۲۵۳_ کد آیه: ۳۳/۶ اسم آیه: سزاوارترین.. ۱۱۳

۲۵۴_ کد آیه: ۳۳/۷ اسم آیه: عهد و پیمان ولایت.... ۱۱۸

۲۵۵_ کد آیه: ۳۳/۲۳ اسم آیه: در انتظار شهادت... ۱۲۱

۲۵۶_ کد آیه: ۳۳/۲۵ اسم آیه: کفایت.... ۱۲۵

۲۵۷_ کد آیه: ۳۳/۳۳ اسم آیه: جنگ با حضرت علی (علیه السلام) ۱۳۲

۲۵۸_ کد آیه: ۳۳/۳۳ اسم آیه: پاکیزگان.. ۱۳۴

۲۵۹_ کد آیه: ۳۳/۵۶ اسم آیه: صلوات... ۱۴۸

۲۶۰_ کد آیه: ۳۳/۵۷ اسم آیه: آزار حضرت علی (علیه السلام). ۱۵۳

۲۶۱_ کد آیه: ۳۳/۷۱ اسم آیه: رستگاری بزرگ..... ۱۶۰

ص: ۶

۲۶۲_ کد آیه: ۳۳/۷۲ اسم آیه: امانت ولایت ۱۶۲

سوره مبارکه سبأ. ۱۶۵

۲۶۳_ کد آیه: ۳۴/۱۸ اسم آیه: ایمنی زیر چتر ولایت ۱۶۵

۲۶۴_ کد آیه: ۳۴/۲۰ اسم آیه: غاصبین ولایت، عاملین شیطان .. ۱۷۳

۲۶۵_ کد آیه: ۳۴/۴۶ اسم آیه: توصیه به ولایت ۱۷۶

سوره مبارکه فاطر. ۱۷۹

۲۶۶_ کد آیه: ۳۵/۱۰ اسم آیه: کلمه پاک ۱۷۹

۲۶۷_ کد آیه: ۳۵/۱۹_۲۲ اسم آیه: مقایسه. ۱۸۵

۲۶۸_ کد آیه: ۳۵/۲۸ اسم آیه: علماء. ۱۸۸

۲۶۹_ کد آیه: ۳۵/۳۲ اسم آیه: بخشش بزرگ ۱۹۰

سوره مبارکه یس ۱۹۸

۲۷۰_ کد آیه: ۳۶/۷و۸ اسم آیه: عاقبت انکار ولایت ۱۹۸

۲۷۱_ کد آیه: ۳۶/۱۲ اسم آیه: امام مبین .. ۲۰۱

سوره مبارکه صافات ... ۲۱۰

۲۷۲_ کد آیه: ۳۷/۲۴ اسم آیه: بازپرسی از ولایت ۲۱۰

۲۷۳_ کد آیه: ۳۷/۸۳ اسم آیه: شیعه. ۲۱۹

۲۷۴_ کد آیه: ۳۷/۱۳۰ اسم آیه: آل یاسین .. ۲۲۴

۲۷۵_ کد آیه: ۳۷/۱۴۲ اسم آیه: نمونه ای از انکار ولایت ۲۲۸

۲۷۶_ کد آیه: ۳۷/۱۶۴ اسم آیه: مقام معلوم. ۲۳۲

۲۷۷_ کد آیه: ۳۷/۱۶۵و۱۶۶ اسم آیه: اولین تسبیح گو. ۲۳۳

سورة مباركة ص..... ۲۳۸

۲۷۸_ کد آیه: ۲۸ / ۳۸ اسم آیه: مقایسه. ۲۳۸

۲۷۹_ کد آیه: ۳۸ / ۷۵ اسم آیه: عالین .. ۲۴۰

۲۸۰_ کد آیه: ۸۷ و ۸۶ / ۳۸ اسم آیه: یاد جهانی .. ۲۴۲

سورة مباركة زمر. ۲۴۴

۲۸۱_ کد آیه: ۹ / ۳۹ اسم آیه: مقایسه. ۲۴۴

ص: ۷

۲۸۲_ کد آیه: ۳۹/۲۹ اسم آیه: تسلیم رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ۲۴۸

۲۸۳_ کد آیه: ۳۲ و ۳۹/۳۱ اسم آیه: تکذیب حقیقت.... ۲۵۴

۲۸۴_ کد آیه: ۳۹/۳۳ اسم آیه: مصدّق.. ۲۵۶

۲۸۵_ کد آیه: ۳۹/۵۶ اسم آیه: جانب خدا ۲۵۸

۲۸۶_ کد آیه: ۳۹/۶۵ اسم آیه: حبط عمل.. ۲۶۴

سورة مبارکه غافر. ۲۶۷

۲۸۷_ کد آیه: ۴۰/۷ اسم آیه: استغفار ملائکه برای شیعیان.. ۲۶۷

۲۸۸_ کد آیه: ۴۰/۱۰ اسم آیه: ایمان.. ۲۷۲

۲۸۹_ کد آیه: ۴۰/۱۲ اسم آیه: مشرکین بولایت.... ۲۷۴

۲۹۰_ کد آیه: ۴۰/۶۵ اسم آیه: نشانه اخلاص در توحید.. ۲۷۷

سورة مبارکه فصلت.... ۲۷۹

۲۹۱_ کد آیه: ۴۱/۱-۴ اسم آیه: اعراض از ولایت.... ۲۷۹

۲۹۲_ کد آیه: ۲۸ و ۴۱/۲۷ اسم آیه: عذاب تارک ولایت.... ۲۸۱

۲۹۳_ کد آیه: ۴۱/۳۰ اسم آیه: استقامت.... ۲۸۴

۲۹۴_ کد آیه: ۴۱/۳۳ اسم آیه: صالحترین.. ۲۹۲

سورة مبارکه شوری... ۲۹۴

۲۹۵_ کد آیه: ۴۲/۸ اسم آیه: رحمت.... ۲۹۴

۲۹۶_ کد آیه: ۴۲/۹ اسم آیه: معجزه ولی خدا ۲۹۵

۲۹۷_ کد آیه: ۴۲/۱۳ اسم آیه: اقامه دین بر محور ولایت.... ۲۹۸

۲۹۸_ کد آیه: ۴۲/۱۷ اسم آیه: میزان.. ۳۰۳

۲۹۹_ کد آیه: ۲۰ و ۴۲/۱۹ اسم آیه: رزق ولایت ۳۰۵

۳۰۰_ کد آیه: ۴۲/۲۳ اسم آیه: مودّت ... ۳۰۷

۳۰۱_ کد آیه: ۵۳ و ۴۲/۵۲ اسم آیه: نور. ۳۱۴

سورۃ مبارکه زخرف ۳۱۸

۳۰۲_ کد آیه: ۴۳/۴ اسم آیه: علیّ حکیم.. ۳۱۸

۳۰۳_ کد آیه: ۴۳/۱۹ اسم آیه: بازخواست ۳۲۱

ص: ۸

۳۰۴_ کد آیه: ۴۳/۲۸ اسم آیه: کلمه باقیه. ۳۲۳

۳۰۵_ کد آیه: ۴۳/۴۱ اسم آیه: منتقم.. ۳۲۵

۳۰۶_ کد آیه: ۴۳/۴۳ اسم آیه: صراط مستقیم.. ۳۲۷

۳۰۷_ کد آیه: ۴۳/۴۴ اسم آیه: قوم پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ۳۲۹

۳۰۸_ کد آیه: ۴۳/۴۵ اسم آیه: سؤال از انبیاء (علیهم السلام) . ۳۳۲

۳۰۹_ کد آیه: ۴۳/۵۷ اسم آیه: مثل به عیسی (علیه السلام) ۳۳۷

۳۱۰_ کد آیه: ۴۳/۵۹ اسم آیه: نعمت.... ۳۴۴

۳۱۱_ کد آیه: ۴۳/۶۱ اسم آیه: علم.. ۳۴۷

۳۱۲_ کد آیه: ۴۳/۷۹ و ۸۰ اسم آیه: دسیسه. ۳۵۰

سوره مبارکه دخان.. ۳۵۴

۳۱۳_ کد آیه: ۴۴/۲ اسم آیه: کتاب... ۳۵۴

۳۱۴_ کد آیه: ۴۴/۳۲ اسم آیه: بهترین انتخاب... ۳۵۶

۳۱۵_ کد آیه: ۴۴/۴۱ و ۴۲ اسم آیه: اهل رحمت.... ۳۶۲

سوره مبارکه جاثیه. ۳۶۵

۳۱۶_ کد آیه: ۴۵/۲۱ اسم آیه: مقایسه. ۳۶۵

۳۱۷_ کد آیه: ۴۵/۲۹ اسم آیه: سخنگو. ۳۶۶

سوره مبارکه احقاف.... ۳۶۷

۳۱۸_ کد آیه: ۴۶/۱۳ اسم آیه: استقامت.... ۳۶۷

سوره مبارکه محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) ۳۶۸

۳۱۹_ کد آیه: ۴۷/۱ اسم آیه: راه خدا ۳۶۸

۳۲۰_ کد آیه: ۴۷/۹ اسم آیه: حبط عمل.. ۳۷۲

۳۲۱_ کد آیه: ۴۷/۲۵ و ۲۶ اسم آیه: کراحت از ولایت.... ۳۷۴

۳۲۲_ کد آیه: ۴۷/۲۸ اسم آیه: نتیجه بیزاری از ولایت.... ۳۷۸

۳۲۳_ کد آیه: ۴۷/۲۹ اسم آیه: بیمار دلان.. ۳۸۰

۳۲۴_ کد آیه: ۴۷/۳۰ اسم آیه: لحن کینه توزان.. ۳۸۱

۳۲۵_ کد آیه: ۴۷/۳۲ اسم آیه: مخالفین ولایت.... ۳۸۳

ص: ۹

سوره مبارکه فتح... ۳۸۵

۳۲۶_ کد آیه: ۴۸/۲ اسم آیه: گناهان شیعیان.. ۳۸۵

۳۲۷_ کد آیه: ۴۸/۱۰ اسم آیه: دست خدا ۳۹۰

۳۲۸_ کد آیه: ۴۸/۱۸ اسم آیه: بیعت رضوان.. ۳۹۲

۳۲۹_ کد آیه: ۴۸/۲۵ اسم آیه: غربال.. ۳۹۶

۳۳۰_ کد آیه: ۴۸/۲۶ اسم آیه: کلمه تقوا ۳۹۸

سوره مبارکه حجرات... ۴۰۱

۳۳۱_ کد آیه: ۴۹/۷ اسم آیه: ایمان.. ۴۰۱

۳۳۲_ کد آیه: ۴۹/۱۰ اسم آیه: برادر رسول خدا ۴۰۲

سوره مبارکه ق.. ۴۰۵

۳۳۳_ کد آیه: ۵۰/۲۱ اسم آیه: سائق.. ۴۰۵

۳۳۴_ کد آیه: ۵۰/۲۴ اسم آیه: کینه توزان ولایت در عذاب... ۴۰۶

سوره مبارکه ذاریات... ۴۱۶

۳۳۵_ کد آیه: ۵۱/۵ و ۵۱ اسم آیه: دین.. ۴۱۶

۳۳۶_ کد آیه: ۵۱/۸ و ۵۱

اسم آیه: انحراف از ولایت.... ۴۱۷

سوره مبارکه طور. ۴۱۹

۳۳۷_ کد آیه: ۵۲/۲۱ اسم آیه: پیروی از ایمان.. ۴۱۹

سوره مبارکه نجم.. ۴۲۲

۳۳۸_ کد آیه: ۵۳/۱_۴

اسم آیه: ستاره امامت ۴۲۲

سوره مبارکه قمر. ۴۲۸

۳۳۹_ کد آیه: ۵۴/۵۴و۵۵

اسم آیه: متّقین .. ۴۲۸

سوره مبارکه الرحمن .. ۴۳۱

۳۴۰_ کد آیه: ۵۵/۱_۴

اسم آیه: بیان .. ۴۳۱

۳۴۱_ کد آیه: ۵۵/۵_۹

اسم آیه: میزان .. ۴۳۲

۳۴۲_ کد آیه: ۵۵/۱۳ اسم آیه: نعمت ۴۳۵

۳۴۳_ کد آیه: ۵۵/۱۹و۲۰

اسم آیه: دریا ۴۳۷

ص: ۱۰

۳۴۴_ کد آیه: ۵۵/۲۷ اسم آیه: وجه خدا ۴۴۲

۳۴۵_ کد آیه: ۵۵/۳۱ اسم آیه: گرانمایه. ۴۴۶

سورة مباركة واقعه. ۴۴۸

۳۴۶_ کد آیه: ۱۱ و ۵۶/۱۰ اسم آیه: سابق.. ۴۴۸

۳۴۷_ کد آیه: ۱۴ و ۵۶/۱۳

اسم آیه: آخر. ۴۵۲

۳۴۸_ کد آیه: ۵۶/۷۹ اسم آیه: مطهرين.. ۴۵۳

۳۴۹_ کد آیه: ۸۹ و ۵۶/۸۸

اسم آیه: مقربين.. ۴۵۶

۳۵۰_ کد آیه: ۹۱ و ۵۶/۹۰

اسم آیه: اصحاب يمين.. ۴۵۷

سورة مباركة حديد.. ۴۶۰

۳۵۱_ کد آیه: ۵۷/۳ اسم آیه: اول و آخر. ۴۶۰

۳۵۲_ کد آیه: ۵۷/۹ اسم آیه: نور ولايت.... ۴۶۵

۳۵۳_ کد آیه: ۵۷/۱۲ اسم آیه: نور ولايت.... ۴۶۶

۳۵۴_ کد آیه: ۵۷/۱۳ اسم آیه: باب رحمت.... ۴۶۸

۳۵۵_ کد آیه: ۵۷/۱۹ اسم آیه: صديق.. ۴۷۲

۳۵۶_ کد آیه: ۵۷/۲۸ اسم آیه: نور ولايت.... ۴۷۵

سورة مباركة مجادله. ۴۷۸

۳۵۷_ کد آیه: ۵۸/۹ اسم آیه: نشانه نفاق.. ۴۷۸

۳۵۸_ کد آیه: ۵۸/۱۲ اسم آیه: نجوا ۴۸۰

۳۵۹_ کد آیه: ۵۸/۲۲ اسم آیه: رستگاران.. ۴۸۶

سورة مباركة حشر. ۴۸۷

۳۶۰_ کد آیه: ۵۹/۷ اسم آیه: خویشاوندان.. ۴۸۷

۳۶۱_ کد آیه: ۵۹/۹ اسم آیه: ايثار. ۴۸۹

۳۶۲_ کد آیه: ۵۹/۱۰ اسم آیه: سابق.. ۴۹۳

۳۶۳_ کد آیه: ۵۹/۲۰ اسم آیه: رستگاران.. ۴۹۷

سورة مباركة صف.... ۵۰۱

۳۶۴_ کد آیه: ۶۱/۸ اسم آیه: نور خدا ۵۰۱

ص: ۱۱

۳۶۵_ کد آیه: ۶۱/۹ اسم آیه: دین حق.. ۵۰۳

۳۶۶_ کد آیه: ۶۱/۱۰ اسم آیه: تجارت پر سود. ۵۰۵

سورة مباركة جمعه. ۵۰۶

۳۶۷_ کد آیه: ۶۲/۹ اسم آیه: ذکر خدا ۵۰۶

سورة مباركة منافقون.. ۵۱۰

۳۶۸_ کد آیه: ۶۳/۱ اسم آیه: منافق، منکر ولایت.... ۵۱۰

سورة مباركة تغابن.. ۵۱۳

۳۶۹_ کد آیه: ۶۴/۶ اسم آیه: بینات... ۵۱۳

۳۷۰_ کد آیه: ۶۴/۸ اسم آیه: نور. ۵۱۴

۳۷۱_ کد آیه: ۶۴/۱۲ اسم آیه: عاقبت ترک ولایت.... ۵۱۷

سورة مباركة طلاق.. ۵۱۹

۳۷۲_ کد آیه: ۶۵/۱۰ اسم آیه: اهل ذکر. ۵۱۹

سورة مباركة تحریم.. ۵۲۳

۳۷۳_ کد آیه: ۶۶/۴ اسم آیه: صالح المؤمنین.. ۵۲۳

سورة مباركة ملك..... ۵۲۷

۳۷۴_ کد آیه: ۶۷/۲۲ اسم آیه: راه راست.... ۵۲۷

۳۷۵_ کد آیه: ۶۷/۲۷ اسم آیه: وعده الهی.. ۵۲۹

۳۷۶_ کد آیه: ۶۷/۲۹ اسم آیه: روشن شدن حقیقت.... ۵۳۲

سورة مباركة قلم.. ۵۳۳

۳۷۷_ کد آیه: ۶۸/۵۶ اسم آیه: رسوا شدن دشمن علی (علیه السلام) ۵۳۳

۳۷۸_ کد آیه: ۵۲ و ۶۸/۵۱ اسم آیه: نسبت جنون به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در غدیر ۵۳۵

سوره مبارکه حاقه. ۵۳۷

۳۷۹_ کد آیه: ۶۹/۱۲ اسم آیه: گوش شنوا ۵۳۷

۳۸۰_ کد آیه: ۶۹/۱۹ اسم آیه: نامه عمل.. ۵۴۲

۳۸۱_ کد آیه: ۵۱_ ۶۹/۴۰ اسم آیه: حسرت کافرین و منکرین ولایت.... ۵۴۴

سوره مبارکه معارج.. ۵۴۷

ص: ۱۲

۳۸۲_ کد آیه: ۷۰/۱_۳

اسم آیه: عذاب کافر ولایت.... ۵۴۷

سوره مبارکه نوح.. ۵۵۱

۳۸۳_ کد آیه: ۷۱/۲۸ اسم آیه: خانه ولایت.... ۵۵۱

سوره مبارکه جن.. ۵۵۲

۳۸۴_ کد آیه: ۷۲/۱۳ اسم آیه: هدایت.... ۵۵۲

۳۸۵_ کد آیه: ۷۲/۱۶ اسم آیه: پاداش استقامت در ولایت.... ۵۵۴

۳۸۶_ کد آیه: ۷۲/۱۷ اسم آیه: نتیجه جدایی از حضرت علی (علیه السلام) ۵۵۷

۳۸۷_ کد آیه: ۷۲/۱۸ اسم آیه: مساجد.. ۵۵۹

۳۸۸_ کد آیه: ۷۲/۲۱_۲۳ اسم آیه: اهمیت ابلاغ ولایت.... ۵۶۰

سوره مبارکه مدثر.. ۵۶۲

۳۸۹_ کد آیه: ۷۴/۳۱ اسم آیه: ولایت، عامل زیاد شدن ایمان.. ۵۶۲

۳۹۰_ کد آیه: ۷۴/۳۸و۳۹

اسم آیه: اصحاب یمین.. ۵۶۴

۳۹۱_ کد آیه: ۷۴/۴۱ اسم آیه: مجرمین.. ۵۶۶

۳۹۲_ کد آیه: ۷۴/۴۲و۴۳

اسم آیه: شیعه و پیرو.. ۵۶۸

سوره مبارکه قیامه.. ۵۷۰

۳۹۳_ کد آیه: ۷۵/۳۱و۳۲ اسم آیه: تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در غدیر ۵۷۰

سوره مبارکه انسان.. ۵۷۶

۳۹۴_ کد آیه: ۷۶/۷ اسم آیه: وفای به نذر. ۵۷۶

۳۹۵_ کد آیه: ۷۶/۸ و ۹ اسم آیه: ایثار حضرت علی (علیه السلام) ۵۷۸

۳۹۶_ کد آیه: ۷۶/۲۳ اسم آیه: تنزیل .. ۵۸۲

۳۹۷_ کد آیه: ۷۶/۳۱ اسم آیه: رحمت ۵۸۳

سوره مبارکهٔ مرسلات ... ۵۸۴

۳۹۸_ کد آیه: ۷۷/۱۵ _ ۱۸

اسم آیه: تکذیب ولایت ۵۸۴

۳۹۹_ کد آیه: ۷۷/۲۹ _ ۳۱ اسم آیه: تشنگی منکران ولایت در قیامت ۵۸۶

۴۰۰_ کد آیه: ۷۷/۴۱ اسم آیه: متّقین .. ۵۸۸

سورهٔ مبارکهٔ نبأ. ۵۸۹

ص: ۱۳

۴۰۱_ کد آیه: ۷۸/۱_۳

اسم آیه: خبر بزرگ..... ۵۸۹

۴۰۲_ کد آیه: ۷۸/۳۸ اسم آیه: اقرار به توحید به برکت ولایت.... ۵۹۳

۴۰۳_ کد آیه: ۷۸/۴۰ اسم آیه: ابو تراب... ۵۹۶

سوره مبارکه نازعات... ۵۹۹

۴۰۴_ کد آیه: ۷۹/۶و۷ اسم آیه: رادفه. ۵۹۹

سوره مبارکه عبس.... ۶۰۰

۴۰۵_ کد آیه: ۸۰/۱۷_۲۲ اسم آیه: رجعت حضرت علی (علیه السلام). ۶۰۰

سوره مبارکه تکویر. ۶۰۲

۴۰۶_ کد آیه: ۸۱/۲۲_۲۷ اسم آیه: دفاع از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در راه ولایت ۶۰۲

سوره مبارکه انفطار. ۶۰۵

۴۰۷_ کد آیه: ۸۲/۱۳و۱۴

اسم آیه: نیکان.. ۶۰۵

سوره مبارکه مطففین.. ۶۰۶

۴۰۸_ کد آیه: ۸۳/۱۸ اسم آیه: دل‌های شیعیان.. ۶۰۶

۴۰۹_ کد آیه: ۸۳/۲۷و۲۸

اسم آیه: تسنیم.. ۶۰۸

۴۱۰_ کد آیه: ۸۳/۲۹ اسم آیه: جواب استهزاء.. ۶۱۰

سوره مبارکه انشقاق.. ۶۱۳

۴۱۱_ کد آیه: ۸۴/۷_۹ اسم آیه: حساب شیعیان علی (علیه السلام) ۶۱۳

سورة مباركة بروج.. ۶۱۴

۴۱۲_ کد آیه: ۸۵/۱ اسم آیه: بروج.. ۶۱۴

۴۱۳_ کد آیه: ۸۵/۳ اسم آیه: مشهود.. ۶۱۶

۴۱۴_ کد آیه: ۸۵/۱۱ اسم آیه: رستگاری بزرگ..... ۶۱۷

سورة مباركة طارق.. ۶۱۸

۴۱۵_ کد آیه: ۸۶/۱ اسم آیه: آسمان.. ۶۱۸

سورة مباركة اُعلى.. ۶۱۹

۴۱۶_ کد آیه: ۸۷/۱۶ و ۸۷/۱۷ اسم آیه: ارزش ولایت در آخرت... ۶۱۹

سورة مباركة فجر. ۶۲۱

ص: ۱۴

۴۱۷_ کد آیه: ۳_۸۹/۱ اسم آیه: شفع.. ۶۲۱

۴۱۸_ کد آیه: ۳۰_۸۹/۲۷

اسم آیه: نفس مطمئنّه. ۶۲۳

سوره مبارکه بلد.. ۶۲۶

۴۱۹_ کد آیه: ۳/۹۰ اسم آیه: پدر. ۶۲۶

۴۲۰_ کد آیه: ۹و۸/۹۰ اسم آیه: زبان.. ۶۲۸

۴۲۱_ کد آیه: ۱۳_۱۱/۹۰ اسم آیه: ولایت، آزاد کردن بنده. ۶۲۹

سوره مبارکه شمس.... ۶۳۲

۴۲۲_ کد آیه: ۲و۱/۹۱

اسم آیه: ماه. ۶۳۲

۴۲۳_ کد آیه: ۹/۹۱ اسم آیه: تزکیه. ۶۳۴

۴۲۴_ کد آیه: ۱۲/۹۱ اسم آیه: بدبختترین مردم. ۶۳۵

سوره مبارکه لیل.. ۶۳۹

۴۲۵_ کد آیه: ۱/۹۲ اسم آیه: شب.... ۶۳۹

۴۲۶_ کد آیه: ۱۳و۱۲/۹۲

اسم آیه: هدایت.... ۶۴۰

سوره مبارکه انشراح.. ۶۴۲

۴۲۷_ کد آیه: ۱/۹۴ اسم آیه: شرح صدر. ۶۴۲

۴۲۸_ کد آیه: ۷/۹۴ اسم آیه: انتصاب... ۶۴۴

سوره مبارکه تین.. ۶۴۷

۴۲۹_ کد آیه: ۹۵/۲ اسم آیه: طور سینا ۶۴۷

۴۳۰_ کد آیه: ۹۵/۷ اسم آیه: دین.. ۶۴۸

سورة مبارکه علق.. ۶۵۱

۴۳۱_ کد آیه: ۹۶/۴ و ۹۶/۵ اسم آیه: تعلیم.. ۶۵۱

سورة مبارکه قدر.. ۶۵۳

۴۳۲_ کد آیه: ۹۷/۴ اسم آیه: شب قدر.. ۶۵۳

سورة مبارکه بینه.. ۶۵۷

۴۳۳_ کد آیه: ۹۸/۷ اسم آیه: بهترین آفریدگان.. ۶۵۷

سورة مبارکه زلزال.. ۶۶۲

ص: ۱۵

۴۳۴_ کد آیه: ۳-۹۹/۱ اسم آیه: انسان.. ۶۶۲

سوره مبارکه قارعه. ۶۶۵

۴۳۵_ کد آیه: ۷و۶/۱۰۱ اسم آیه: راضی.. ۶۶۵

سوره مبارکه تکاثر. ۶۶۷

۴۳۶_ کد آیه: ۸/۱۰۲ اسم آیه: نعمت ولایت.... ۶۶۷

سوره مبارکه عصر. ۶۷۱

۴۳۷_ کد آیه: ۳/۱۰۳ اسم آیه: ولایت، عامل رفع خسارت... ۶۷۱

سوره مبارکه ماعون.. ۶۷۲

۴۳۸_ کد آیه: ۱/۱۰۷ اسم آیه: دین.. ۶۷۲

سوره مبارکه کوثر. ۶۷۳

۴۳۹_ کد آیه: ۱/۱۰۸ اسم آیه: کوثر. ۶۷۳

سوره مبارکه اخلاص..... ۶۷۵

۴۴۰_ کد آیه: ۱/۱۱۲ اسم آیه: تمثیل.. ۶۷۵

منابع و مآخذ.. ۶۷۹

جدول فهرست سوره های قرآن کریم.. ۶۸۹

ص: ۱۶

{وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۚ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا}

او کسی است که از آب، انسانی را آفرید سپس او را نسب و سبب قرار داد و پروردگار تو همواره توانا بوده است.

۱- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ذَاتَ يَوْمٍ بَعْلَتَهُ، فَانْطَلَقَ إِلَى جَبَلِ آلِ فُلَانٍ، وَقَالَ: يَا أَنَسُ! خُذِ الْبُعْلَةَ، وَانْطَلِقْ إِلَى مَوْضِعٍ كَذَا وَكَذَا، تَجِدُ عَلِيًّا (عليه السلام) جَالِسًا، يَسْبُحُ بِالْحَصَى، فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ، وَاحْمِلْهُ عَلَى الْبُعْلَةِ، وَآتِ بِهِ إِلَيَّ.

قَالَ أَنَسٌ: فَذَهَبْتُ، فَوَجَدْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَحَمَلْتُهُ عَلَى الْبُعْلَةِ، فَأَتَيْتُ بِهِ إِلَيْهِ.

فَلَمَّا أَنْ بَصُرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَال: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا أَبَا الْحَسَنِ! فَإِنَّ هَذَا مَوْضِعٌ قَدْ جَلَسَ فِيهِ سَبْعُونَ نَبِيًّا مُرْسَلًا، مَا جَلَسَ فِيهِ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ أَحَدٌ، إِلَّا وَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ، وَقَدْ جَلَسَ فِي مَوْضِعٍ كُلُّ نَبِيٍّ أَخٌ لَهُ مَا جَلَسَ مِنَ الْإِخْوَةِ أَحَدٌ، إِلَّا وَ أَنْتَ خَيْرٌ مِنْهُ.

قَالَ أَنَسٌ: فَنَظَرْتُ إِلَى سَحَابِهِ قَدْ أَظْلَتَهُمَا وَ دَنَتْ مِنْ رُءُوسِهِمَا، فَمَدَّ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَدَهُ إِلَى السَّحَابَةِ، فَتَنَاوَلَ عُقُودَ عَنَبٍ، فَجَعَلَهُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَقَالَ: كُلْ، يَا أَخِي! فَهَذِهِ هَدِيَّةٌ مِنَ اللَّهِ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيْكَ.

قَالَ أَنَسٌ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! عَلَى أَخُوكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، عَلَى أَخِي. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! صِفْ لِي كَيْفَ، عَلَيَّ أَخُوكَ؟

قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ مَاءً تَحْتَ الْعَرْشِ، قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِثَلَاثَةِ آلَافِ عَامٍ، وَأَسِيكَنَهُ فِي لَوْلُؤِهِ خَضِرَاءَ فِي غَامِضِ عِلْمِهِ، إِلَى أَنْ خَلَقَ آدَمَ، فَلَمَّا خَلَقَ آدَمَ نَقَلَ ذَلِكَ الْمَاءَ مِنَ اللَّوْلُؤِ فَأَجْرَاهُ فِي صَيْلِبِ آدَمَ، إِلَى أَنْ قَبِضَهُ اللَّهُ، ثُمَّ نَقَلَهُ إِلَى صَيْلِبِ شَيْثٍ، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ الْمَاءُ يَنْتَقِلُ مِنْ ظَهْرِ إِلَى ظَهْرٍ، حَتَّى صَارَ فِي عِنْدِ الْمُطَلَبِ، ثُمَّ شَقَّهَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نِصْفَيْنِ، فَصَارَ نِصْفُهُ فِي أَبِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَلَبِ، وَنِصْفُهُ فِي أَبِي طَالِبٍ، فَأَنَا مِنْ نِصْفِ الْمَاءِ، وَ عَلَى مِنَ النِّصْفِ الْآخَرِ، فَعَلِيَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَ كَانَ رُبُّكَ قَدِيرًا».(۱)

مرحوم شیخ طوسی در امالی با اسنادش، از انس بن مالک نقل کرده، که انس گفت: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بر مرکبشان سوار شدند و به سمت کوه آل فلان به راه افتادند، و به من فرمودند: ای انس! مرکب مرا بگیر و به سمت فلان مکان برو، در آنجا علی (علیه السلام) را می بینی که با ریگها تسبیح می گوید، پس سلام مرا به او برسان، و او را سوار بر مرکب کن و نزد من بیاور.

انس می گوید: من به آن مکان رفتم و همان طور که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرموده بودند، حضرت علی (علیه السلام) را یافتم و او را سوار بر مرکب نمودم و نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آوردم. حضرت علی (علیه السلام)، تا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) را دیدند خطاب به ایشان گفتند: سلام بر شما، ای رسول خدا!

ص: ۱۸

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۳۱۳، مجلس ۱۱، ح ۸۴؛ بحار الأنوار، ج ۱۵، ص ۱۳، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۴۱، ح ۷۸۰۶؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۴۱۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۲۳، ح ۷۷؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۱، ص ۳۶۳، ح ۲۳۲.

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: و سلام بر تو، ای ابو الحسن! بنشین، چرا که این جایگاهی است که هفتاد پیامبر در آن نشسته اند، و من از هر پیامبری که در اینجا نشسته، بهتر هستم و در کنار هر پیامبری یکی از برادرانش نشسته بودند، که تو از همه آنها برتر هستی.

انس می گوید: دیدم ابری بالای سر آن دو سایه انداخته بود، و به سرشان نزدیک شده بود، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) دستشان را به سوی ابر دراز کردند، و خوشه انگوری را گرفتند، و آن را بین خود و حضرت علی (علیه السلام) تقسیم کردند، و سپس فرمودند: بخور، ای برادر! این هدیه ای است از سوی خداوند برای من و سپس برای تو.

انس گفت: عرض کردم: ای رسول خدا! آیا علی بن ابی طالب (علیه السلام) برادر شماست؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: بله، او برادر من است.

انس گفت: عرض کردم: چگونه علی (علیه السلام) برادر شماست؟ رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: خداوند عزّ و جلّ سه هزار سال قبل از خلقت آدم (علیه السلام)، آبی را خلق کرد و آن را در ظرفی از لؤلؤ سبز، در زیر عرش خود قرار داد که علم آن مخصوص به ذات مقدّس او بود، و چون آدم (علیه السلام) را آفرید، آن آب را در صلب او جاری نمود، و چون آدم (علیه السلام) را قبض روح کرد، آن را به صلب وصی او، شیث منتقل کرد، پس در هر زمانی از صلبی به صلب دیگر منتقل شد، تا اینکه در صلب عبدالمطلب قرار گرفت، و بعد از عبدالمطلب آن را دو نصف کرد، نصف آن در صلب پدرم عبدالله قرار گرفت، و نصف دیگر آن در صلب ابوطالب، پس من، از نصف آن آفریده شدم، و علی (علیه السلام) از نصف دیگر آن، پس علی (علیه السلام) برادر من می باشد در دنیا و آخرت، سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) این آیه را تلاوت نمودند: «وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا».

۲_ عَنْ السُّدِّيِّ، فِي قَوْلِهِ: «وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا»، قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) وَ عَلِيٍّ، زَوْجِ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا، وَهُوَ ابْنُ عَمِّهِ، وَ زَوْجُ ابْنَتِهِ، كَانَ نَسَبًا وَ كَانَ صَهْرًا. (۱۱)

سَدِّي درباره سخن خداوند: «وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا»، گفت: این آیه در مورد پیامبر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) و حضرت علی (علیه السلام) نازل شده، که پیامبر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) دخترشان حضرت فاطمه (علیها السلام) را، به ازدواج حضرت علی (علیه السلام) در آوردند، و او، هم پسر عموی پیامبر بود، و هم شوهر دختر پیامبر بود، هم نسبت خویشاوندی داشت و هم داماد او بود.

ص: ۲۰

۱- شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۳۸، ح ۵۷۳.

{إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا}

مگر کسانی که توبه کنند و ایمان آورند و عمل صالح انجام دهند، که خداوند گناهان آنان را به حسنات مبدل می کند و خداوند همواره آمرزنده و مهربان بوده است!

عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: أَتَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) لِأَسْأَلَهُ عَلَيْهِ، فَجَلَسْتُ أَنْتَظِرُهُ، فَخَرَجَ إِلَيَّ، فَقُمْتُ إِلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَضَرَبَ عَلَيَّ كَفِّي، ثُمَّ شَبَّكَ أَصَابِعَهُ فِي أَصَابِعِي، ثُمَّ قَالَ: يَا أَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَةَ! قُلْتُ: لَبَّيْكَ وَ سَعْدِيكَ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ!

فَقَالَ: إِنَّ وَلِيَّنَا وَلِيَّ اللَّهِ، فَإِذَا مَاتَ وَلِيَّ اللَّهِ كَانَ مِنَ اللَّهِ بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى، وَ سِقَاهُ مِنَ النَّهْرِ، أَبْرَدَ مِنَ الثَّلَاجِ، وَ أَهْلَى مِنَ الشَّهِيدِ، وَ أَلَيْنَ مِنَ الزُّبَيْدِ.

فَقُلْتُ: يَا أَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي! وَ إِنَّ كَانَ مُذْنِبًا؟ فَقَالَ: نَعَمْ، وَ إِنَّ كَانَ مُذْنِبًا، أَمَا تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ «فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَ كَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا»، يَا أَصْبَغُ! إِنَّ وَلِيَّنَا لَوْ لَقِيَ اللَّهُ وَ عَلَيْهِ مِنَ الذُّنُوبِ مِثْلُ زَبَدِ الْبَحْرِ، وَ مِثْلُ عَدَدِ الرَّمْلِ، لَغَفَرَهَا اللَّهُ لَهُ، إِنَّ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى. (۱)

از اصبع بن نباته نقل است که گفت: نزد مولایم، حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام)، رفتم تا بر آن حضرت سلامی عرض کنم، اندکی در جلوی خانه حضرتش نشستم و در

ص: ۲۱

انتظار ماندم تا بیرون بیایند، تا چشمم به آن حضرت افتاد، برخاستم و پیش رفتم، و سلام عرض کردم، سپس آن حضرت، با دستشان به دست من زدند، و انگشتانشان را در انگشتانم قرار دادند، و فرمودند:

ای اصبع بن نباته! گفتم: لبیک و سعدیک! ای امیر مؤمنان! (بله، بفرمایید، در خدمتم) حضرت فرمودند: همانا دوست ما، دوست خداست، پس هر وقت او بمیرد، نزد خداوند می رود، تا او را از آب نهری، که از برف خنک تر، و از شهد شیرین تر، و از روغن نرم تر و لطیف تر است، بنوشاند.

عرض کردم: پدر و مادرم فدایتان شوند! حتی اگر گناهکار باشد؟

حضرت فرمودند: آری، حتی اگر گناهکار باشد، مگر قرآن نخوانده ای: «فَأُولَئِكَ يَدُلُّ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَ كَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا»، ای اصبع! همانا اگر دوستدار ما، خدا را ملاقات کند، در حالی که گناهی به اندازه کف روی دریا، و یا سنگریزه ها داشته باشد، خداوند بدیهایشان را به نیکیها تبدیل می کند، و او را می بخشد. (ان شاء الله)

{وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا}

و آنها کسانی هستند که می گویند: پروردگارا! از همسران و فرزندان ما، مایه روشنی چشم ما قرار ده، و ما را پیشوای پرهیزگاران بنما.

۱- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) لِجَبْرِئِيلَ: «مِنْ أَزْوَاجِنَا»، قَالَ: خَدِيجَةُ، قَالَ: «وَ ذُرِّيَّاتِنَا»، قَالَ: فَاطِمَةُ، قَالَ: «قُرَّةَ أَعْيُنٍ»، قَالَ: الْحُسَيْنُ وَ الْحُسَيْنُ، قَالَ: «وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا»، قَالَ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ. (۱)

از ابی سعید خدری نقل است که گفت: در باره فرمایش خدا ی عزوجل: «رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا»، رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) فرمودند: از جبرئیل پرسیدم: منظور از «أَزْوَاجِنَا» کیست؟ جبرئیل گفت: خدیجه کبری (علیها السلام)، پرسیدم: منظور از «ذُرِّيَّاتِنَا» چیست؟ جبرئیل گفت: فاطمه (علیها السلام) سؤال کردم: پس «قُرَّةَ أَعْيُنٍ» چه کسانی هستند؟ جبرئیل گفت: حسن و حسین (علیهما السلام) هستند، آن گاه سؤال کردم: «وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا» کیست؟ جبرئیل گفت: حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، که امام متقین است. ۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَهُ: قَوْلُهُ: «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا»، الْآيَةِ،

ص: ۲۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۳۵، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۵۶، ح ۷۸۵۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۸۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۹۴، ح ۳۹۹؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۳۹، ح ۵۷۶.

نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱۱)

از ابن عباس نقل است که در باره آیه: «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا» گفت: این آیه، در باره علی بن ابی طالب (علیه السلام)، نازل شده است.

ص: ۲۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۳۴، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۵۵، ح ۷۸۵۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۸۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۴۴۷.

﴿أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا﴾

آنها هستند که درجات عالی بهشت در برابر شکیباییشان به آنان پاداش داده می شود. و در آن، با تحیت و سلام روبرو می شوند.

۱- عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، وَأُمِّ سَلَمَةَ، زَوْجَةِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله و سلم) - فِي حَدِيثٍ - قَالَ لَهُ: يَا ابْنَ مَسْعُودٍ! إِنَّ أَهْلَ الْغُرْفِ الْعُلْيَا، لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ شِيعَتِهِ، الْمُتَوَلُّونَ لَهُ، الْمُتَبَرِّءُونَ مِنْ أَعْدَائِهِ، وَ هُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَ يُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَ سَلَامًا»، عَلَى أَذَى الدُّنْيَا. (۱)

در کتاب تحفه الاخوان، در حدیثی از ابن مسعود و ام سلمه، همسر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، نقل شده، که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به ابن مسعود فرمودند: ای ابن مسعود! همانا غرفه های بالایی بهشت برای حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام)، و شیعیان او است، که ولایت او را قبول دارند، و از دشمنان او، بیزاری می جویند، و این، معنی فرمایش خدای متعال است، که می فرماید: «أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَ يُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَ سَلَامًا»، به خاطر صبرشان، بر اذیتها و آزارهایی که در دنیا، به آنها شد. ۲- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَ

ص: ۲۵

ذُرِّيَاتِنَا»، الْمَايَه، قَالَ: هَـذِهِ الْمَايَه، وَ اللّٰهُ! خَاصَّهٖ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ (عليه السلام) كَانَ أَكْثَرُ دُعَائِهِ يَقُولُ: «رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا، يَعْنِي فَاطِمَه، وَ ذُرِّيَاتِنَا، الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ، «قُرَّهٖ أَعْيُنُ»، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): وَ اللّٰهُ! مَا سَأَلْتُ رَبِّي وَلَدًا نَضَّيِرَ وَجْهَهُ، وَ لَا وَلَدًا حَسَنَ الْقَامَةِ، وَ لَكِنْ سَأَلْتُ رَبِّي وَلَدًا مُطِيعِينَ لِلّٰهِ، خَائِفِينَ وَجِلِينَ مِنْهُ، حَتَّى إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ، وَ هُوَ مُطِيعٌ لِلّٰهِ قَرَّتْ بِهِ عَيْنِي، قَالَ: «وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا»، قَالَ: نَقْتَدِي بِمَنْ قَبْلَنَا مِنَ الْمُتَّقِينَ، فَيَقْتَدِي الْمُتَّقُونَ بِنَا مِنْ بَعْدِنَا، وَ قَالَ: «أُولَئِكَ يَجْزُونَ الْعُزْفَهٗ بِمَا صَبَرُوا»، يَعْنِي عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ فَاطِمَه (عليهم السلام)، «وَ يَلْقَوْنَ فِيهَا تَحِيَّهٖ وَ سِلَاسًا خَالِدِينَ فِيهَا حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَ مُقَامًا».(١)

از سعید بن جبیر نقل است که در بارهٔ فرمایش خدای متعال: «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَاتِنَا»، گفت: به خدا قسم! این آیه، اختصاص به حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) دارد، چون بیشتر دعاهاى آن حضرت اینگونه بود: «رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا»، که مقصودشان حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) بود، «وَ ذُرِّيَاتِنَا»، یعنی حسن و حسین (علیهما السلام) را، نور چشم ما قرار بده، «قُرَّهٖ أَعْيُنُ».

حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمودند: به خدا قسم! من هرگز از خداوند، فرزند زیبا و خوش قد و قامت، نخواستم، ولی تقاضا کردم، فرزندانى مطیع فرمان خدا، و بیمناک و پرهیزگار عنایت فرماید، تا هر وقت چشمم به او بیافتد، که مطیع و فرمانبردار خداوند است، باعث روشنی چشمم شود.

سپس فرمودند: «وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا»، ما اقتدا می کنیم به پرهیزگارانی که پیش از ما بوده اند، پس متّقین و پرهیزگاران بعد از ما هم، به ما اقتدا نمایند، «أُولَئِكَ

ص: ۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۳۲، ح ۱ و ج ۴۳، ص ۲۷۹، ذیل ح ۴۸؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۴، ح ۱۴۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۸۰.

يَجْزُونَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا»، پاداش آنها را، غرفه هایی در بهشت قرار دادیم، برای صبر و شکیبائی که پیشه کردند، یعنی، علی بن ابی طالب و حسن و حسین و فاطمه (علیهم السلام)، «يَلْقَوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَيِّئاً خَالِدِينَ فِيهَا حَسِبْتَ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا»، به آنها تحیت و سلام گفته می شود، سپس در بهترین جایگاه و منزل، برای همیشه، زندگی می کنند.

{إِنْ نَشَأْ نُنْزِلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ}

اگر ما اراده کنیم، از آسمان بر آنها آیه ای نازل می کنیم که گردنهایشان در برابر آن خاضع گردد!

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنْ نَشَأْ نُنْزِلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ»، قَالَ: تَخَضُّعٌ لَهَا رِقَابُ بَنِي أُمِيَّةَ، قَالَ: ذَلِكَ بَارِزٌ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ، قَالَ: وَ ذَاكَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، يَبْرُزُ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ عَلَى رُءُوسِ النَّاسِ سَاعَةً، حَتَّى يَبْرُزَ وَجْهُهُ، وَيَعْرِفُ النَّاسُ حَسْبَهُ وَ نَسَبَهُ.

ثُمَّ قَالَ: أَمَّا إِنْ بَنِي أُمِيَّةَ لِيَخْتَبِينَ الرَّجُلَ مِنْهُمْ إِلَى جَنْبِ شَجَرَةٍ، فَتَقُولُ: هَذَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي أُمِيَّةَ، فَاقْتُلُوهُ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنْ نَشَأْ نُنْزِلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: این نشانه، حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) هستند، که گردنهای بنی امیه برای

ص: ۲۸

۱- الإيقاظ من الهجعه بالبرهان على الرجعه، ص ۳۸۲، ح ۱۵۱؛ بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۱۰۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۱۶۸، ح ۷۸۸۰ و ص ۱۶۹، ح ۷۸۸۳؛ تأويل الآيات الظاهره في فضائل العتره الطاهره، ص ۳۸۴؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۴۵۸؛ حليه الأبرار في أحوال محمد و آله الأطهار (عليهم السلام)، ج ۶، ص ۲۹۴، ح ۹؛ مختصر البصائر، ص ۴۸۲، ح ۵۳۳.

او ذلیل و خاضع می گردد، چون حضرت علی (علیه السلام) در هنگام غروب خورشید ظاهر می گردد، تا مردم او را به حسب و نسبش بشناسند، پس بنی امیه را بکشد، تا جایی که اگر از بنی امیه مردی خود را در پشت درختی پنهان کند، آن درخت به سخن آید، و فریاد کند: این مردی از بنی امیه است که اینجا پنهان شده است، او را بکشید.

{وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ}

و برای من در میان اتمتهای آینده، زبان صدق و راستی قرار ده!

ابْنُ مَرْدَوَيْهِ فِي قَوْلِهِ: «وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ»، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، قَالَ: هُوَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، عُرِضَتْ وَلَايَتُهُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام) فَقَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْ ذُرِّيَّتِي، فَفَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ. (۱)

ابن مردویه در باره آیه: «وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ»، که حضرت ابراهیم (علیه السلام) گفت: «برای من زبان صدق و راستی قرار ده، تا در اتمتهای واپسین، دین ات را زنده کند»، از حضرت ابی عبد الله جعفر بن محمد (علیهما السلام) روایت است که فرمودند: او، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که تا ولایت آن حضرت، بر حضرت ابراهیم (علیه السلام) عرضه شد، عرض کرد: بار خدایا! او را از نسل من قرار ده، خداوند نیز دعای او را، اجابت نمود.

ص: ۳۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۷، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۷۵، ح ۷۸۹۳؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۲۴۳؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۲۰؛ کشف الیقین فی فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۳۷۸؛ نهج الحق و کشف الصدق، ص ۱۹۹.

{فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ۱۰۰ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ۱۰۱ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۱۰۲}

(افسوس که امروز) برای ما نه شفاعت کننده ای وجود دارد. (۱۰۰) و نه دوستی که از ما حمایت کند! (۱۰۱) پس اگر بار دیگر (به دنیا) بازگردیم از مؤمنان خواهیم بود. (۱۰۲)

۱- عَنْ أَبِي أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، وَ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَا: وَاللَّهِ! لَنَشْفَعَنَّ فِي الْمُؤْمِنِينَ مِنْ شَيْعَتِنَا، حَتَّى يَقُولُوا أَعِيدُوا إِذَا رَأَوْا ذَلِكَ: «فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ»، «وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ»، «فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»، قَالَ: مِنَ الْمُهْتَدِينَ، قَالَ: لِأَنَّ الْإِيمَانَ قَدْ لَزِمَهُمْ بِالْإِقْرَارِ. (۱)

از ابی اسامه نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، و حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، فرمودند: به خدا سوگند! ما در حق شیعیان گنهکارمان آن قدر شفاعت می کنیم، تا اینکه دشمنان ما، با دیدن آن، می گویند: «ما را نه شفاعت کننده ای است»، «و نه دوستی که حامی ما باشد»، «پس اگر بار دیگر بازگردیم از مؤمنان خواهیم بود»، و فرمودند: یعنی از هدایت شدگان خواهیم بود، چون همانا لازمه ایمان، اقرار است.

ص: ۳۱

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۷، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۷۹، ح ۷۹۱۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۲۳؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیهة القرآنیه، ص ۴۶۴، ح ۸۳۰.

۲- عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ»، «وَلَا صِدِّيقٍ حَمِيمٍ»، فَقَالَ: لَمَّا يَرَانَا هَؤُلَاءِ، وَشَيْعَتَنَا نَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَقُولُونَ: «فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ»، «وَلَا صِدِّيقٍ حَمِيمٍ»، يَغْنَى بِالصَّدِيقِ الْمَعْرِفَةِ، وَبِالْحَمِيمِ الْقَرَابَةَ. (۱)

از سلیمان بن خالد نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، در باره این سخن خداوند عز و جل: «فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ»، «وَلَا صِدِّيقٍ حَمِيمٍ»، پرسیدم، پس ایشان فرمودند: هنگامی که آنها، ما را می بینند، که در روز قیامت، چگونه شیعیان مان را، شفاعت می کنیم، می گویند: «فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ»، «وَلَا صِدِّيقٍ حَمِيمٍ»، و منظور از «صدیق»، آشنایان است، و منظور از «حمیم»، خویشاوندان است.

۳- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِيْنَا وَ فِي شَيْعَتِنَا، قَوْلُهُ تَعَالَى: «فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ»، «وَلَا صِدِّيقٍ حَمِيمٍ»، وَ ذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَفْضُلُنَا وَ يَفْضُلُ شَيْعَتَنَا، حَتَّى إِنَّا لَنَشْفَعُ وَ يَشْفَعُونَ، فَإِذَا رَأَى ذَلِكَ مَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ، قَالُوا: «فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ»، «وَلَا صِدِّيقٍ حَمِيمٍ». (۲)

حضرت جعفر بن محمد (علیهما السلام) از قول پدر بزرگوارشان فرمودند: آیه: «فَمَا لَنَا مِنْ

ص: ۳۲

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۷۹، ح ۷۹۰۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۴۹۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۵۶، ح ۶۹ و ج ۲۴، ص ۲۵۸، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۷۸، ح ۷۹۰۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۸۶؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۹۷، ح ۴۰۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۴۹۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۴۱، ح ۵۷۸.

شَافِعِیْنَ»، «وَلَا صَدِیقَ حَمِیمٍ»، در بارهٔ ما و شیعیان ما نازل شده است، چون خدای سبحان به ما و شیعیانمان، فضیلت شفاعت را عنایت نماید، تا ما شفاعت کنیم، و آنان نیز شفاعت می کنند، پس چون مخالفین ما، این فضیلت را می بینند، با حسرت می گویند: «امروز برای ما نه شفیع هست»، «و نه دوستی که از ما حمایت نماید»!

{وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۱۹۲ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ۱۹۳ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ۱۹۴}

مسلماً این (قرآن) از سوی پروردگار جهانیان نازل شده است! (۱۹۲) روح الامین آن را نازل کرده است (۱۹۳) بر قلب تو، تا از انداز کنندگان باشی! (۱۹۴)

۱- عَنْ سَالِمِ الْحَنَاطِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ»، «عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ»، «بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ»، قَالَ: هِيَ الْوَلَايَةُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از سالم حنّاط نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: مرا خبر دهید از فرمایش خدای تبارک و تعالی: «نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ»، «عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ»، «بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ»، حضرت فرمودند: آن، ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) است.

ص: ۳۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۶، ح ۱۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۱، ح ۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۸۳، ح ۷۹۳۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۳، ح ۵؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۵، ح ۸۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۲، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۲، ح ۱.

۲_ عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): أَخْبِرْنِي عَنِ الْوَلَايَةِ أُنَزِّلَ بِهَا جِبْرِئِيلُ مِنْ عِنْدِ رَبِّ الْعَالَمِينَ يَوْمَ الْغَدِيرِ، فَقَالَ: «نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ»، «عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ»، «بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ»، «وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ»، قَالَ: هِيَ الْوَلَايَةُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از سالم، از ابی محمد نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: مرا از ولایتی که جبرئیل از جانب پروردگار جهانیان، در روز غدیر فرود آورده است، آگاه سازید، پس امام باقر (علیه السلام) این آیات را تلاوت فرمودند: «نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ»، «عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ»، «بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ»، «وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ»، سپس فرمودند: آن، ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام) است.

۳_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، قَالَ: وَلَايَةُ عَلِيٍّ (عليه السلام) مَكْتُوبَةٌ فِي جَمِيعِ صُحُفِ الْأَنْبِيَاءِ، وَلَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ رَسُولًا، إِلَّا بِبُيُوتِهِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَوَصِيهِ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۲)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام) فرمودند:

ص: ۳۵

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۵، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۸۳، ح ۷۹۳۱؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۳، ح ۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۵۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۴، ح ۸۱.
 - ۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۱۲، ح ۴۵۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۲۸۰، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۸۴، ح ۷۹۳۵ و ج ۴، ص ۸۷۱، ح ۹۶۴۰ و ج ۵، ص ۶۳۸، ح ۱۱۵۵۲؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۸۴ و ص ۱۶۱ و ص ۳۸۸ و ص ۵۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۱۶۶ و ج ۹، ص ۵۰۸ و ج ۱۲، ص ۷۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۷، ح ۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۶۵، ح ۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۴۹۵، ح ۱۰۰۰.

ولایت حضرت علی (علیه السلام) ، در همه صحیفه های پیامبران، نوشته شده است، و خداوند هیچ پیامبری را مبعوث نکرده، مگر با نبوت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) ، و ولایت وصی او، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) .

ص: ۳۶

{وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ}

و خویشاوندان نزدیک را انداز کن!

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نُوفَلٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ»، أَيْ رَهْطَكَ الْمُخْلِصِينَ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَهُمْ إِذْ ذَاكَ أَرْبَعُونَ رَجُلًا، يَزِيدُونَ رَجُلًا، أَوْ يَنْقُصُونَ رَجُلًا، فَقَالَ: أَيْكُمْ يَكُونُ أَخِي وَوَارِثِي وَوَزِيرِي وَوَصِيِّي وَخَلِيفَتِي فِيكُمْ بَعْدِي؟ فَعَرَضَ عَلَيْهِمْ ذَلِكَ رَجُلًا رَجُلًا كُلَّهُمْ، يَأْتِي ذَلِكَ، حَتَّى أَتَى عَلَى، فَقُلْتُ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ: يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ! هَذَا أَخِي وَوَارِثِي وَوَصِيِّي وَوَزِيرِي وَخَلِيفَتِي فِيكُمْ بَعْدِي، فَقَامَ الْقَوْمُ يَضْحَكُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، وَيَقُولُونَ لِأَبِي طَالِبٍ: قَدْ أَمَرَكَ أَنْ تَسْمَعَ وَتُطِيعَ لِهَذَا الْغُلَامِ. (۱)

از عبدالله ابن حارث ابن نوفل نقل است که، امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: وقتی که این آیه فرود آمد: «وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ»، پیامبر خدا (علیهما السلام)، فرزندان عبد المطلب را که تعداد آنان چهل مرد، یکی کمتر یا یکی بیشتر بود فراخواندند و فرمودند: کدام یک از شما می خواهد برادر و وارث و وصی و وزیر و جانشین من پس از من باشد؟ و این درخواست را به یکی یکی آنان عرضه کردند و همه سر باز زدند، تا اینکه به من

ص: ۳۷

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۸۶، ح ۳۳۸؛ بحار الأنوار، ج ۱۸، ص ۱۷۸، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۸۶، ح ۷۹۴۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۵۱۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۶، ح ۸۹؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۷۰، ح ۱.

رسیدند، گفتیم: من، ای رسول خدا! پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای پسران عبد المطلب! این، برادر و وارث و وصی و وزیر و جانشین من در میان شما پس از من خواهد بود، پس همه برخاستند و بعضی به بعضی دیگر می خندیدند و به ابو طالب می گفتند: به تو فرمان داد که به سخن این بچه گوش فرادهی و از او فرمان بری.

۲_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ»، دَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ لِي: يَا عَلِيُّ! إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَنِي أَنْ أَنْذِرَ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ، قَالَ: فَضِيقْتُ بِذَلِكَ ذُرْعًا وَعَرَفْتُ أَنِّي مَتَى أَبَادِيهِمْ بِهَذَا الْأَمْرِ أَرَى مِنْهُمْ مَا أَكْرَهُ، فَضِيقْتُ عَلَى ذَلِكَ، وَجَاءَنِي جَبْرِئِيلُ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! إِنَّكَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا أُمِرْتَ بِهِ عَذَّبَكَ رَبُّكَ.

فَاضْبَعْ لَنَا يَا عَلِيُّ! صَاعًا مِنْ طَعَامٍ وَاجْعَلْ عَلَيْهِ رَجُلَ شَاهٍ وَامْلَأْ لَنَا عَسًا مِنْ لَبَنٍ، ثُمَّ اجْمَعْ لِي بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ حَتَّى أَكَلِمَهُمْ وَابْلَغَهُمْ مَا أُمِرْتُ بِهِ، فَفَعَلْتُ مَا أَمَرَنِي بِهِ، ثُمَّ دَعَوْتُهُمْ أَجْمَعٍ وَهُمْ يَوْمَئِذٍ أَرْبَعُونَ رَجُلًا يَزِيدُونَ رَجُلًا أَوْ يَنْقُصُونَ رَجُلًا، فِيهِمْ أَعْمَامُهُ: أَبُو طَالِبٍ وَحَمْزَةُ وَالْعَبَّاسُ وَأَبُو لَهَبٍ، فَلَمَّا اجْتَمَعُوا لَهُ، دَعَانِي بِالطَّعَامِ الَّذِي صَبَعْتُ لَهُمْ، فَجِئْتُ بِهِ فَلَمَّا وَضَعْتُهُ تَنَاوَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) جِذْمَةً مِنَ اللَّحْمِ، فَتَنَفَّهَ بِأَشْيَانِهِ، ثُمَّ أَلْقَاهَا فِي نَوَاحِي الصَّفْحَةِ، ثُمَّ قَالَ: خُذُوا بِسْمِ اللَّهِ، فَأَكَلِ الْقَوْمُ حَتَّى صَبَدُوا مَا لَهُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الطَّعَامِ حَاجَةً، وَ مَا أَرَى إِلَّا مَوَاضِعَ أَيْدِيهِمْ، وَ أَيْمُ اللَّهِ الَّذِي نَفْسُ عَلِيٍّ بِيَدِهِ، إِنْ كَانَ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ مِنْهُمْ لَيَأْكُلُ مَا قَدَّمْتُ لِجَمِيعِهِمْ، ثُمَّ جِئْتُهُمْ بِذَلِكَ الْعُسِّ فَشَرِبُوا حَتَّى رَوُّوا جَمِيعًا، وَ أَيْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ مِنْهُمْ لَيَشْرَبُ مِثْلَهُ، فَلَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَنْ يَكَلِّمَهُمْ بَيِّنَةً أَبُو لَهَبٍ إِلَى الْكَلَامِ، فَقَالَ: لَشَدَّ مَا سَيَحْرَكُكُمْ صَاحِبُكُمْ، فَتَفَرَّقَ الْقَوْمُ وَ لَمْ يَكَلِّمَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَقَالَ لِي: مِنَ الْغَدِ يَا

عَلَى! إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ سَبَقَنِي إِلَى مَا سَمِعْتَ مِنَ الْقَوْلِ، فَتَفَرَّقَ الْقَوْمُ قَبْلَ أَنْ أَكَلَمَهُمْ، فَعِيدَ لَنَا مِنَ الطَّعَامِ بِمِثْلِ مَا صَنَعْتَ ثُمَّ أَجْمَعُهُمْ لِي.

قَالَ: فَفَعَلْتُ ثُمَّ جَمَعْتُهُمْ فَدَعَانِي بِالطَّعَامِ فَقَرَّبْتُهُ لَهُمْ فَفَعَلَ كَمَا فَعَلَ بِالْأَمْسِ، وَ أَكَلُوا حَتَّى مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ حَاجَةٍ، ثُمَّ قَالَ: اسْقِيهِمْ فَجِئْتُهُمْ بِذَلِكَ الْعُسِّ فَشَرِبُوا حَتَّى رَوُّوا مِنْهُ جَمِيعًا، ثُمَّ تَكَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ: يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ! إِنِّي وَاللَّهِ! مَا أَعْلَمُ شَابًا فِي الْعَرَبِ جَاءَ قَوْمَهُ بِأَفْضَلٍ مِمَّا جِئْتَكُمْ بِهِ، إِنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِخَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَقَدْ أَمَرَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ أَدْعُوَكُمْ إِلَيْهِ، فَأَيْكُمْ يُؤْمِنُ بِي وَ يُؤَازِرُنِي عَلَى أَمْرِي فَيَكُونَ أَخِي وَ وَصِي وَ وَزِيرِي وَ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي مِنْ بَعْدِي؟

قَالَ: فَأَمْسَكَ الْقَوْمُ وَ أَحْجَمُوا عَنْهَا جَمِيعًا، قَالَ: فَقُمْتُ وَ إِنِّي لَأَخِيدُهُمْ سِتْنًا، وَ أَرْمِضُهُمْ عَيْنًا، وَ أَغْظُمُهُمْ بَطْنًا، وَ أَحْمَشُهُمْ سَاقًا، فَقُلْتُ: أَنَا يَا نَبِيَّ اللَّهِ! أَكُونُ وَزِيرَكَ عَلَى مَا بَعَثَكَ اللَّهُ بِهِ، قَالَ: فَأَخَذَ بِيَدِي، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ هَذَا أَخِي وَ وَصِي وَ وَزِيرِي وَ خَلِيفَتِي فَيْكُمْ، فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِيعُوا.

قَالَ: فَقَامَ الْقَوْمُ يَضْحَكُونَ وَ يَقُولُونَ لِأَبِي طَالِبٍ: قَدْ أَمَرَكَ أَنْ تَسْمَعَ لِأَخِيكَ وَ تُطِيعَ. (١)

از عبدالله ابن عباس نقل است که حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: چون این آیه بر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شد: «وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ»، حضرت مرا خواندند و فرمودند: ای علی! خداوند به من دستور داده است که به خویشان نزدیکم هشدار دهم، و این کار بر من گران است، و می دانم که هر گاه این مهم را مطرح نمایم، آن بینم که ناخوش می دارم، لذا در بیان آن خاموشی گزیدم تا آن که جبرئیل نزد من آمد

ص: ۳۹

۱- الأُمَالِی (للطوسی)، ص ۵۸۲، مجلس ۲۴، ح ۱۱؛ بحار الأنوار، ج ۱۸، ص ۱۹۱، ح ۲۷ و ج ۳۸، ص ۲۲۳، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۸۶، ح ۷۹۴۴؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۳۰۱، ح ۴۰۶؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۸۶، ح ۵۱۴.

و گفت: ای محمد! اگر آن چه را که مأمور آن هستی به جای نیاوری خدایت تو را به عذاب خواهد کشید.

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: برای ما یک صاع طعام فراهم آور و در آن پاچه ای از گوسفند قرار ده و قدحی شیر بیاور، و سپس فرزندان عبد المطلب را گرد آور تا با ایشان سخن گویم و آن چه را مأمورم به ایشان برسانم.

من نیز آن چه را پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به من دستور دادند را به جای آوردم، و آن ها را نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فراخواندم، آنان در این هنگام، چهل مرد بودند، یکی بیش یا کم، در میان ایشان بودند عموهای او: ابو طالب، حمزه، عباس و ابو لهب، پس چون نزد او گرد آمدند، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به من فرمودند: خوراکی را که برای ایشان آماده کرده ام بیاورم، من نیز آن را حاضر کردم، چون خوراک را بنهادم، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) قطعه ای از گوشت را برگرفتند و با دندان هایشان آن را تکه کردند و آن را در گوشه بشقاب نهادند و سپس فرمودند: با نام خدا بخورید، و حاضران آن قدر خوردند که گرسنگی شان برطرف شد و من تنها نشان دست آن ها را بر ظرف خوراک می دیدم، سوگند به خدایی که جان علی در دست اوست! همه آن ها خوراکی را خوردند که برای یک مرد بود.

سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: جماعت را سیراب کن، و من قدح شیر را آوردم تا همگی از آن نوشیدند و سیراب شدند، و به خدا سوگند هر یک از آن ها به قدر دیگری از آن شیر بنوشید.

پس هنگامی که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) خواستند با آن ها سخن بگویند، ابو لهب پیشدستی کرد و گفت: رفیقان شما را جادو کرده! پس جماعت پراکنده شدند و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) با آن ها سخنی نگفتند و فرمودند: ای علی! فردا را دریاب که این مرد با آن چه از او شنیدی بر من پیشدستی کرد، و جماعت پیش از آن که با ایشان سخنی بگویم

پراکنده شدند، برای فردا نیز همان طعامی را برای ما آماده کن که امروز آماده کردی و سپس آن ها را نزد من گرد آور.

علی (علیه السلام) می فرمایند: چنین کردم و آن ها را گرد آوردم، سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) از من خواست طعام آورم و من هم طعام، نزد ایشان بردم، و حضرت (صلی الله علیه و آله و سلم) چنان کرد که در روز قبل، پس آنقدر خوردند که دیگر میلی به طعام نداشتند، حضرت (صلی الله علیه و آله و سلم) سپس فرمودند: سیرایشان کن، من نیز آن ظرف را آوردم و آن ها به قدری از آن نوشیدند که همگی سیراب شدند، سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سخن گفتند و فرمودند:

ای فرزندان عبد المطلب! به خدا سوگند! من در میان عرب جوانی را نمی شناسم که برای قومش ارمغانی بهتر از آن چه من برای شما آوردم، آورده باشد، من خیر دنیا و آخرت را برای شما به ارمغان آورده ام، و خداوند سبحان به من دستور داده است شما را به سوی آن فراخوانم، کدام یک از شما مرا در این امر یاری می رساند تا هم برادر من باشد و هم وصی و جانشین من؟

علی (علیه السلام) می فرمایند: همه جماعت از دادن پاسخ خودداری کردند، و من زبان به سخن گشودم، در حالی که جوان ترین آنان بودم، و چشمم آشفته تر، و شکمم بزرگ تر، و ساق پایم باریک تر از آنان بود، گفتم: ای پیامبر خدا! من یار شما در این مهم خواهم بود.

پس حضرت (صلی الله علیه و آله و سلم) گردن مرا گرفتند و فرمودند: این برادر، وصی و جانشین من در میان شماست، پس سخنش را بشنوید و از او فرمان برید. علی (علیه السلام) می گویند: جماعت در حالی برخاستند که می خندیدند و به ابو طالب می گفتند: به تو دستور می دهد که سخن پسر را بشنوی و از او فرمانبری.

{... وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ }

و کسانی که ستم کردند به زودی خواهند دانست که بازگشتشان به کجاست!

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَمَسَّكَ بِدِينِي وَيَرْكَبَ سَفِينَةَ النَّجَاهِ بَعْدِي فَلْيَقْتَدِ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، وَ لِيَعَادِ عَدُوَّهُ، وَ لِيُوَالِ وَلِيَّهُ، فَإِنَّهُ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي عَلَى أُمَّتِي فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ وَفَاتِي، وَ هُوَ إِمَامُ كُلِّ مُسْلِمٍ وَ أَمِيرُ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي، قَوْلُهُ قَوْلِي، وَ أَمْرُهُ أَمْرِي، وَ نَهْيُهُ نَهْيِي، وَ تَابِعُهُ تَابِعِي، وَ نَاصِرُهُ نَاصِرِي، وَ خَاذِلُهُ خَاذِلِي.

ثُمَّ قَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَنْ فَارَقَ عَلِيًّا بَعْدِي لَمْ يَرْنِي، وَ لَمْ أَرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَ مَنْ خَالَفَ عَلِيًّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ، وَ جَعَلَ مَأْوَاهُ النَّارَ وَ بَشَسَ الْمَصِيرَ، وَ مَنْ خَذَلَ عَلِيًّا خَذَلَهُ اللَّهُ يَوْمَ يَعْرَضُ عَلَيْهِ، وَ مَنْ نَصَرَ عَلِيًّا نَصَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَ لَقْنَهُ حُجَّتَهُ عِنْدَ الْمُسَاءَلَةِ.

ثُمَّ قَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ إِمَامَا أُمَّتِي بَعْدَ أَبِيهِمَا، وَ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَ أُمُّهُمَا سَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، وَ أَبُوهُمَا سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ، وَ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ تَشَعُّهُ أَئِمَّةٌ، تَاسِعُهُمُ الْقَائِمُ مِنْ وَلَدِي، طَاعَتُهُمْ طَاعَتِي، وَ مَعْصِيَتُهُمْ مَعْصِيَتِي، إِلَى اللَّهِ أَشْكُو الْمُتَكْرِينَ لِفَضْلِهِمْ وَ الْمُضِيعِينَ لِحُرْمَتِهِمْ بَعْدِي، وَ كَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَ نَاصِرًا لِعِزَّتِي وَ أَيْمَنَهُ

أُمَّتِي، وَ مُنْتَقِمًا مِنَ الْجَاحِدِينَ لِحَقِّهِمْ: «وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ» (۱).

از حسین بن خالد نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام)، از پدران بزرگوارشان (علیهم السلام)، روایت کرده اند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: هر که دوست دارد به دین من چنگ زند، و پس از من بر کشتی نجات سوار گردد، از علی بن ابی طالب پیروی کند، و دشمنش را دشمن، و دوستش را دوست بدارد، زیرا او در زندگی و پس از مرگم وصی و جانشین من است، و او امام هر مسلمان، و فرمانروای هر مؤمنی پس از من می باشد. گفتار او گفتار من و فرمان او فرمان من، و نهی او نهی من، پیرو او پیرو من، و یاور او یاور من است، هر که یاری اش را واگذارد دست از یاری من برداشته است.

سپس فرمودند: کسی که پس از من از علی مفارقت و جدایی کند، روز قیامت مرا نخواهد دید و من نیز او را نخواهم دید، هر که با علی مخالفت کند خداوند بهشت را بر او حرام کرده و جایگاهش را آتش قرار دهد، کسی که دست از یاری علی بردارد خداوند در روزی که (حسابش را) بر او عرضه کنند یاری اش نکند، و هر که علی را یاری کند در آن روز که خدا را ملاقات کند خدایش یاری کند و حجتش را هنگام بازجویی به وی تلقین کند.

سپس فرمودند: حسن و حسین بعد از پدرشان دو پیشوای امت هستند، و دو آقای جوانان اهل بهشتند، و مادرشان بانوی زنان عالمیان، و پدرشان آقای اوصیاء (پیمران) است، و از فرزندان حسین نه امامند که نهمی آنان قائم فرزندان من است، اطاعت آنها اطاعت من، و نافرمانی آنها نافرمانی من است، به خدا شکایت می برم از آنها که منکر

ص: ۴۳

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۷۸، ح ۲۱۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۵۴، ۷۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۹۵، ح ۷۹۷۱؛ التحصین لأسرار ما زاد من کتاب یقین، ص ۵۵۳، ح ۱۴؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۶.

فضل ایشان، و پس از من نابودکننده حقّ آنهایند، و خداوند متعال برای دوستی و یاری عترت من و امامان امّتم، و برای انتقام گرفتن از منکرین حقّشان کافی است، «و به زودی آنها که ستم کردند خواهند دانست که به چه جایی بازگشت می کنند».

ص: ۴۴

{أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ}

یا کسی که دعای مضطر را اجابت می کند و گرفتاری را برطرف می سازد، و شما را خلفای زمین قرار می دهد آیا معبودی با خداست؟! کمتر متذکر می شوید!

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ جَالِسَيْنِ عِنْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) جَالِسٌ إِلَى جَنْبِهِ، إِذْ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ»، قَالَ: فَانْتَفَضَ عَلِيٌّ (عليه السلام) انْتِفَاضَهُ الْغَضِيفُورِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَا شَأْنُكَ تَجْزَعُ؟ فَقَالَ: مَا لِي لَا أَجْزَعُ وَاللَّهِ يَقُولُ إِنَّهُ يَجْعَلُنَا خُلَفَاءَ الْأَرْضِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): لَا تَجْزَعْ، فَوَاللَّهِ! لَا يَجُوبُكَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَلَا يَبْغِضُكَ إِلَّا مُنَافِقٌ. (۱)

از عمران بن حصین نقل است که گفت: من و عمر بن خطاب در حضور رسول

ص: ۴۵

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۷۷، مجلس ۳، ح ۲۱؛ الأمالی (للمفید)، ص ۳۰۷، مجلس ۳۶، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۶۶، ح ۴۱ و ج ۲۷، ص ۸۱ ح ۲۱ و ج ۴۱، ص ۱۳، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۲۴، ح ۸۰۳۲؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۱۸۷، باب ۲۲، ح ۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۹۵، ح ۹۵.

خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نشسته بودیم، و حضرت علی (علیه السلام) نیز کنار آن حضرت نشسته بودند، که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) این آیه را خواندند: «أَمَّنْ يَجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَ يَكْشِفُ السُّوءَ وَ يَجْعَلُكُم خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَيْ إِلَهَ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ»، ناگهان حضرت علی (علیه السلام) مانند گنجشک بخود لرزیدند، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به ایشان فرمودند: چه شد، نگران شدی؟ حضرت عرض کردند: چرا نگران نباشم و حال آنکه خداوند می فرماید که ما را خلیفه های در زمین قرار خواهد داد! پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ناراحت و نگران مباش! که به خدا سوگند! تو را دوست ندارد جز مؤمن، و دشمن ندارد مگر منافق.

{وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِـ[]يَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ}

و هنگامی که فرمان عذاب آنها رسد، جنبده ای را از زمین برای آنها خارج می کنیم که با آنان تکلم می کند، که مردم به آیات ما ایمان نمی آوردند.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: انْتَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَهُوَ نَائِمٌ فِي الْمَسْجِدِ، قَدْ جَمَعَ رَمْلًا وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَيْهِ، فَحَرَّكَهُ بِرِجْلِهِ، ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا دَابَّةَ اللَّهِ! فَقَالَ رَجُلٌ مِّنْ أَصْحَابِهِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أُنْسِي بَعْضَنَا بَعْضًا بِهَذَا الْاسْمِ؟ فَقَالَ: لَا، وَاللَّهِ! مَا هُوَ إِلَّا لَهُ خَاصَّةٌ، وَهُوَ الدَّابَّةُ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ: «وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ»، ثُمَّ قَالَ: يَا عَلِيُّ! إِذَا كَانَ آخِرُ الزَّمَانِ أَخْرَجَكَ اللَّهُ فِي أَحْسَنِ صُورِهِ وَمَعَكَ مِيسَمٌ تَسِمُ بِهِ أَعْدَاءَكَ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: امیر المؤمنین (عليه السلام) در مسجد خوابیده بودند، که پیامبر خدا (عليهما السلام) آمدند و پاهایش را حرکت دادند و فرمودند: ای «جنبده زمین» برخیز، مردی گفت: یا رسول الله! ما هم می توانیم

ص: ۴۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۴۳، ح ۳۱ و ج ۵۳، ص ۵۲، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۲۸، ح ۸۰۴۳؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۷۴؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۳۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۹۸، ح ۱۰۴؛ مختصر البصائر، ص ۱۵۲، ح ۱۸؛ الوافی، ج ۲، ص ۴۶۱.

حضرت فرمودند: نه، به خدا قسم! این لقب اختصاصی علی (علیه السلام) است، او جنبده ای است که خدا می فرماید: «وَ إِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ»، سپس فرمودند: ای علی! در آخر الزمان خدا تو را به بهترین صورتی بیرون می آورد، در حالی که آهنی در دست داری و دشمنانت را با آن داغ نشان می زنی.

۲_ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام): قَالَ رَجُلٌ لِّعَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ: يَا أَبَا الْيَقْظَانِ! آيَةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَدْ أَفْسَدَتْ قَلْبِي وَ شَكَّيْتَنِي، قَالَ عَمَّارٌ: وَ أَيُّ آيَةٍ هِيَ؟ قَالَ: قَوْلُ اللَّهِ: «وَ إِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ»، الْآيَةُ، فَأَيُّ دَابَّةٍ هِيَ؟

قَالَ عَمَّارٌ: وَ اللَّهُ! مَا أَجْلِسُ وَ لَا أَكُلُ وَ لَا أَشْرَبُ حَتَّى أُرِيكَهَا، فَجَاءَ عَمَّارٌ مَعَ الرَّجُلِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) وَ هُوَ يَأْكُلُ تَمْرًا وَ زَبَدًا، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا الْيَقْظَانِ! هَلُمَّ فَجَلَسَ عَمَّارٌ وَ أَقْبَلَ يَأْكُلُ مَعَهُ، فَتَعَجَّبَ الرَّجُلُ مِنْهُ، فَلَمَّا قَامَ عَمَّارٌ، قَالَ لَهُ الرَّجُلُ: سُبْحَانَ اللَّهِ! يَا أَبَا الْيَقْظَانِ! حَلَفْتَ أَنَّكَ لَا تَأْكُلُ وَ لَا تَشْرَبُ وَ لَا تَجْلِسُ حَتَّى تُرِيْنِيهَا، قَالَ عَمَّارٌ: قَدْ أَرَيْتُكَهَا إِنْ كُنْتَ تَعْقِلُ. (۱)

حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: مردی به عمار یاسر گفت: آیه ای در قرآن است که فکر مرا پریشان ساخته و مرا در شک انداخته است، عمار گفت: کدام آیه؟ گفت: آیه: «وَ إِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا

ص: ۴۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۴۲، ح ۳۰ و ج ۵۳، ص ۵۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۲۸، ح ۸۰۴۵؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۷۴؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۳۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۹۸، ح ۱۰۵؛ مختصر البصائر، ص ۱۵۳، ح ۱۹؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۱۷.

بَايَاتِنَا لَا يَوْقُنُونَ» این کدام جنبنده است؟

عمار گفت: به خدا سوگند! من روی زمین نمی نشینم، و غذایی نمی خورم و آبی نمی نوشم، تا دابه الارض را به تو نشان دهم! سپس همراه آن مرد به خدمت حضرت علی (علیه السلام) آمد، در حالی که آن حضرت، مشغول خوردن غذا بودند، هنگامی که چشم امام (علیه السلام) به عمار افتاد، فرمودند: بیا، عمار آمد و نشست و با امام (علیه السلام) غذا خورد.

آن مرد سخت در تعجب فرو رفت و با ناباوری به این صحنه می نگریست، هنگامی که عمار برخاست و با حضرت علی (علیه السلام) خدا حافظی کرد، آن مرد رو به او کرده گفت: عجیب است، تو سوگند یاد کردی که غذا نخوری و آب ننوشی و بر زمین ننشینی مگر اینکه «دابه الارض» را به من نشان دهی؟ عمار در جواب گفت: من او را به تو نشان دادم اگر می فهمیدی.

ص: ۴۹

{مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعِ يَوْمِئِذٍ آمِنُونَ}

کسانی که کار نیکی انجام دهند پاداشی بهتر از آن خواهند داشت و آنان از وحشت آن روز در امانند!

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): دَخَلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْجَدَلِيَّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ (عليه السلام): يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! أَلَا أُخْبِرُكَ بِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعِ يَوْمِئِذٍ آمِنُونَ»، «وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكَبَتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»؟ قَالَ: بَلَى، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! جُعِلْتُ فِدَاكَ! فَقَالَ (عليه السلام): الْحَسَنَةُ مَعْرِفَةُ الْوَلَايَةِ وَحُبُّ أَهْلِ الْبَيْتِ، وَالسَّيِّئَةُ انْكَارُ الْوَلَايَةِ وَبُغْضُ أَهْلِ الْبَيْتِ، ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: امام باقر (علیه السلام) فرمودند: ابو عبد الله جدلی بر امیر المؤمنین (علیه السلام) وارد شد، حضرت فرمودند: ای ابو عبد الله! آیا نمی خواهی ترا خبر دهم از فرمایش خدای عز و جل: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعِ يَوْمِئِذٍ آمِنُونَ»، «وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكَبَتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»؟ عرض کرد: بله، ای امیر

ص: ۵۰

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۰۴، ح ۷۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۳۲، ح ۸۰۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۰۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۰۴، ح ۱۲۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۵، ح ۱۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۲۲، ح ۱۴؛ الوافی، ج ۲، ص ۸۹، ح ۱۳.

مؤمنان! قربانت گردم، حضرت فرمودند: «حسنه» شناختن ولایت و دوستی ما اهل بیت است، و «سیئه»، انکار ولایت و دشمنی ما اهل بیت است، و باز هم آن آیه را تلاوت فرمودند.

۲- عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ»، «وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ»، قَالَ: «الْحَسَنَةُ» وَلَمَّا يَهُ عَلَيَّ (عليه السلام)، وَ «السَّيِّئَةُ» عِدَاوَتُهُ وَ بُغْضُهُ. (۱)

از جابر جعفی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) تفسیر این آیه را پرسیدم: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ»، «وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ»، حضرت فرمودند: «حسنه» ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، و «سیئه» بغض و دشمنی با آن حضرت.

۳- عَنْ عَمَّارِ السَّابَّاطِيِّ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، وَ سَأَلَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَغْفُورٍ، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ»، فَقَالَ: وَ هَلْ تَدْرِي مَا الْحَسَنَةُ؟ إِنَّمَا الْحَسَنَةُ، مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ وَ طَاعَتُهُ، وَ طَاعَتُهُ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ. (۲)

از عمار ساباطی نقل است که گفت: نزد حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) بودم که

ص: ۵۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۴۲، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۳۴، ح ۸۰۷۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۰۵.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۴۲، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۳۴، ح ۸۰۶۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۰۵.

عبد الله بن ابي يعفور، درباره آیه: «مَنْ حَيَّاءٌ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِّنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ»، از آن حضرت سؤال کرد، حضرت فرمودند: آیا می دانی «حسنة» چیست؟ «حسنة» شناخت امام و اطاعت از اوست، و اطاعت از او، اطاعت از خدا می باشد.

ص: ۵۲

{وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ}

ما می خواهیم بر مستضعفان زمین ممت نهیم و آنان را پیشوایان و وارثان روی زمین قرار دهیم!

۱- عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) نَظَرَ إِلَى عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ (عليهم السلام) فَبَكَى، وَقَالَ: أَنْتُمْ الْمُسْتَضْعَفُونَ بَعْدِي، قَالَ الْمُفَضَّلُ: فَقُلْتُ لَهُ: مَا مَعْنَى ذَلِكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ؟! قَالَ: مَعْنَاهُ أَنَّكُمْ الْأَئِمَّةُ بَعْدِي إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: «وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ»، فَهَذِهِ الْآيَةُ جَارِيَةٌ فِينَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) شنیدیم که فرمودند: پیامبر خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) به حضرت علی و حسن و حسین (عليهم السلام) نگاه کردند پس گریه کردند و فرمودند: شما مستضعفین بعد از من هستید. مفضل گفت: به ایشان عرض کردم: ای پسر پیامبر خدا! معنای این سخن

ص: ۵۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۶۸، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۴۹، ح ۸۰۸۸؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۸۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۱۰، ح ۱۴؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۵۵، ح ۵۸۹؛ معانی الأخبار، ص ۷۹، ح ۱.

چیست؟ حضرت فرمودند: معنایش این است که شما امامان پس از من هستید، چون خداوند می فرماید: «وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ»، پس این آیه تا روز قیامت درباره ما ائمه جریان دارد.

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : لَتَعْطِفَنَّ الدُّنْيَا عَلَيْنَا بَعْدَ شِمَاسِهَا، عَطْفَ الصَّرُوسِ عَلَى وَلَدِهَا، وَ تَلَّا عَقِيبَ ذَلِكَ: «وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ».(۱)

حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: دنیا به ما رو خواهد آورد بعد از این پشت نمودنش، همانند ماده شتری که به بچه خود خیلی علاقه دارد و از او حمایت می کند، پس از آن، حضرت این آیه را خواندند: «وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ».

ص: ۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۵۱، ص ۶۴، ح ۶۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۵۱، ح ۸۰۹۲؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۸۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۳۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۰۹، ح ۱۰؛ نهج البلاغه (للصبحی صالح)، ص ۵۰۶.

{قَالَ سَتَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكَ سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا...}

خداوند فرمود: «به زودی بازویت را به (وسیله) برادرت نیرومند خواهیم کرد و برای شما هر دو، تسلطی قرار خواهیم داد.

۱_ البرسی، قال: روی أنَّ فرعون لعنه الله، لما لحق هارون بأخيه موسى، دخلا عليه يوماً، فأوجسا خيفة منه، فإذا فارس يقدمهما ولباسه من ذهب، وفي يده سيف من ذهب، وكان فرعون يحب الذهب فقال لفرعون: أجب هذين الرجلين و إنما قتلتك، فانزعج فرعون لذاك وقال: عوداً إلى غداً.

فلما خرجا دعا البوابين وعاقبهم، وقال: كيف دخل على هذا الفارس بغير إذن؟ فحلفا بعزّه فرعون ما دخل إلا هذان الرجلان، وكان الفارس مثلاً على (عليه السلام) الذي أيد الله به النبي سراً، وأيد به محمداً جهرًا، لأنه كلمه الله الكبرى التي أظهرها الله لأوليائه فيما شاء من الصور فنصّرهم بها، وتلك الكلمة يدعون الله فيجيبهم وينجيهم، وإليه الإشارة في قوله: «و نَجْعَلُ لَكَ سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا».

قال ابن عباس: وكانت الآية الكبرى لهما هذا الفارس والسلطان. (۱)

از برسی رحمه الله نقل است که روایت شده: وقتی هارون به برادرش موسی (علیه السلام) ملحق شد، روزی بر فرعون وارد شدند و از او در دل آنها ترسی پیدا شد، ناگهان

ص: ۵۵

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۶۵، ح ۸۱۲۱؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۱، ص ۱۴۳، ح ۸۴؛ مشارق أنوار الیقین فی أسرار أمير المؤمنين (علیه السلام)، ص ۱۲۷.

اسب سواری را پیشاپیش خود مشاهده کردند، که لباسی از طلا پوشیده و در دست شمشیری از طلا داشت، و فرعون طلا را خیلی دوست می داشت، اسب سوار رو به فرعون کرد و فرمود: جواب این دو نفر را بده و گرنه تو را خواهم کشت.

فرعون از مشاهده این صحنه ناراحت و پریشان شد و گفت: این کار را فردا انجام خواهم داد، و هنگامی که آنها خارج شدند، دربان ها را صدا زد و آنها را بازخواست کرد، از کیفر عمل ترسانید و به ایشان گفت: چگونه این اسب سوار بدون اجازه بر من وارد شد؟ آنها به عزّت فرعون قسم یاد کردند که جز آن دو نفر کسی داخل نشد.

اسب سوار مثال حضرت علی (علیه السلام) بود (وجود آن حضرت در قالبی مثالی بودند) که خداوند پیامبرانش را در پنهانی به سبب او تأیید و یاری کرد، و خاتم الانبیاء (صلی الله علیه و آله و سلم) را، آشکارا یاری نمود.

او کلمه بزرگ پروردگار است که خداوند او را به هر صورتی که خواست برای اولیای خود ظاهر کرد و آنها را یاری نمود، و به آن کلمه خدا را خواندند، آنها را اجابت کرد و نجاتشان داد، و این آیه به آن قصه اشاره دارد که فرمود: «وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا»، با آیات و معجزاتی که به شما عطا کردیم برای شما دو نفر قدرتی قرار می دهیم که هرگز دشمنان به شما دست نیابند.

ابن عبّاس می گوید: آیت کبری و نشانه بزرگ الهی که خدا برای آن دو بزرگوار قرار داد، همان اسب سوار بود. ۲_ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) مُصَدِّقًا إِلَى قَوْمٍ، فَعَدَوْا عَلَى الْمُصَدِّقِ فَقَتَلُوهُ، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ عَلِيًّا (عليه السلام)، فَقَتَلَ الْمُقَاتِلَةَ وَ سَبَى الذُّرِّيَّةَ، فَلَمَّا بَلَغَ عَلِيٌّ (عليه السلام) أَذْنَى الْمَدِينَةِ تَلَقَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ التَّرَمَّهُ وَ قَبَلَ بَيْنَ

عَيْنِهِ وَقَالَ: يَا أَبَى وَأُمِّ مَنْ شَدَّ اللَّهُ بِهِ عَضْدِي! كَمَا شَدَّ عَضْدَ مُوسَى (عليه السلام) بِهَارُونَ. (۱)

از انس بن مالک نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرستاده خود را به سوی گروهی فرستادند، آنها بر او دشمنی کردند و او را کشتند، تا این خبر به آن حضرت رسید، این بار حضرت علی (علیه السلام) را به سوی آنها فرستادند، آن حضرت جنگجویان آنها را کشتند و بقیه آنها را اسیر کردند، و وقتی که در برگشتن به نزدیک مدینه رسیدند، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آن حضرت را ملاقات کردند و در آغوش گرفتند و صورتش را بوسیدند و فرمودند: پدر و مادرم فدای کسی باد، که خداوند بازوی مرا به سبب او قوی نمود! همان طور که بازوی موسی (علیه السلام) را به سبب هارون تقویت نمود.

ص: ۵۷

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۶۵، ح ۸۱۲۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۰۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۶۹؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۶۱، ح ۵۹۸.

{أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ}

آیا کسی که به او وعده نیکو داده ایم و به آن خواهد رسید، همانند کسی است که متاع زندگی دنیا به او داده ایم سپس روز قیامت از احضارشدگان خواهد بود؟!

۱- عَنْ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ الدَّيْلَمِيِّ بِإِسْنَادِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ»، قَالَ: الْمُؤَعَّدُ، عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَعَدَهُ اللَّهُ أَنْ يَنْتَقِمَ لَهُ مِنْ أَعْدَائِهِ فِي الدُّنْيَا، وَوَعَدَهُ الْجَنَّةَ لَهُ وَلِأَوْلِيَائِهِ فِي الْآخِرَةِ. (۱)

از حسن بن ابو الحسن دیلمی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ»، فرمودند: آن کسی که به او وعده نیک داده اند، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که خداوند وعده داده در دنیا از دشمنانش انتقام بگیرد، و او و دوستانش را در آخرت وارد بهشت نماید.

۲- عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا

ص: ۵۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۶۳، ح ۲ و ج ۵۳، ص ۷۶، ح ۷۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۸۰، ح ۸۱۷۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۱۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۸۸.

فَهُوَ لَاقِيهِ»، نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ حَمَزَةَ (عليهما السلام). (١).

ابان بن تغلب از مجاهد نقل کرده که گفت: آیه: «أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْداً حَسِيّاً فَهُوَ لَاقِيهِ»، در باره حضرت علی و حمزه (علیهما السلام) نازل شده.

ص: ۵۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۶۳، ح ۱ و ج ۳۶، ص ۱۵۰، ح ۱۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۸۰، ح ۸۱۷۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۱۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۸۸؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۶۴، ح ۶۰۰.

{وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۚ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ}

و پروردگار تو هر چه بخواهد می آفریند، و هر چه بخواهد برمی گزیند آنان (در برابر او) اختیاری ندارند، منزّه است خداوند، و برتر است از همتایانی که برای او قائل می شوند!

۱- عَنْ حَمَادِ بْنِ مَسْلَمَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ مِنْ طِينٍ كَيْفَ يَشَاءُ، ثُمَّ قَالَ: «وَيَخْتَارُ»، إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَنِي وَ أَهْلَ بَيْتِي عَلَى جَمِيعِ الْخَلْقِ، فَانْتَجَبْنَا فَجَعَلَنِي الرَّسُولَ وَ جَعَلَ عَلَيَّ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) الْوَصِيَّ، ثُمَّ قَالَ: «مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ»، يَعْنِي مَا جَعَلْتُ لِلْعِبَادِ أَنْ يَخْتَارُوا، وَلَكِنِّي اخْتَارُ مَنْ أَشَاءُ فَأَنَا وَ أَهْلُ بَيْتِي صِفْوَةُ اللَّهِ وَ خَيْرَتُهُ مِنْ خَلْقِهِ، ثُمَّ قَالَ: «سُبْحَانَ اللَّهِ»، يَعْنِي تَنْزِيهًا لِلَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ بِه كَقَارِ مَكَّةَ، ثُمَّ قَالَ: «وَرَبُّكَ»، يَا مُحَمَّدُ «يَعْلَمُ مَا تُكْنُ صِدُورُهُمْ»، مِنْ بَعْضِ الْمُنَافِقِينَ لَكَ وَ لِأَهْلِ بَيْتِكَ، «وَ مَا يَعْلَنُونَ»، بِالْإِسْنَتِهِمْ مِنَ الْحُبِّ لَكَ وَ لِأَهْلِ بَيْتِكَ. (۱)

از حماد بن مسلمه، و او از انس نقل کرده که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: همانا خداوند آدم را از گلی، هر طور که خواست، آفرید، سپس فرمود: «و یختار» خداوند من و اهل بیتم را بر جمیع مردم انتخاب کرد، پس ما را برگزید، به من رتبه نبوت را داد و علی

ص: ۶۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۷۴، ح ۲۲ و ج ۳۶، ص ۱۶۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۸۶، ح ۸۱۸۳ و ۸۱۸۴؛ الطوائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۹۷، ح ۱۳۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۱، ص ۲۵۶.

بن ابی طالب (علیه السلام) را وصی نمود، آنگاه فرمود: «ما كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ»، یعنی اختیار انتخاب را به مردم نداده اند، ولی من بر می گزینم کسی را که می خواهم، پس من و اهل بیتم برگزیده و امتیازدار از میان مردم هستیم بعد فرمود: «سُبْحَانَ اللَّهِ»، یعنی منزّه است خداوند از آنچه مشرکین مکه بر او شریک می گیرند، بعد فرمود: ای محمد! پروردگارت می داند چه چیز در دلهای خود پنهان کرده اند از کینه ی تو و خانواده ات، و چه در زبان آشکار می کنند از علاقه به شما.

۲_ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: كُنَّا فِي أَيَّامِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا (عليه السلام) بِمَرْوَ، فَاجْتَمَعْنَا فِي الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَدْءِ مَقْدَمِنَا، فَأَذَارُوا أَمْرَ الْإِمَامَةِ، وَذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِيهَا، فَدَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي (عليه السلام)، فَأَعْلَمْتُهُ خَوْصَانَ النَّاسِ، فَتَبَسَّمَ (عليه السلام) ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ مُسْلِمٍ! جَهْلَ الْقَوْمِ وَخُدَعُوا عَنْ أَذْيَانِهِمْ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَقْبِضْ نَبِيَّهُ (صلى الله عليه وآله وسلم) حَتَّى أَكْمَلَ لَهُ الدِّينَ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، فِيهِ تَفْصِيلُ كُلِّ شَيْءٍ، بَيْنَ فِيهِ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَالْحُدُودَ وَالْأَحْكَامَ، وَجَمِيعَ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ النَّاسُ كَمَلًا، فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ» (۱)، وَأَنْزَلَ فِي حِجَّهِ الْوَدَاعِ وَهِيَ آخِرُ عُمْرِهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاتَّمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» (۲)، فَأَمَرُ الْإِمَامَةَ مِنْ تَمَامِ الدِّينِ وَلَمْ يَمْضِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ، حَتَّى بَيْنَ لِأُمَّتِهِ مَعَالِمَ دِينِهِمْ، وَأَوْضَحَ لَهُمْ سَبِيلَهُمْ، وَتَرَكُهُمْ عَلَى قَصْدِ الْحَقِّ، وَأَقَامَ لَهُمْ عَلِيًّا (عليه السلام) عَلَمًا وَإِمَامًا، وَمَا تَرَكَ شَيْئًا تَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَّا بَيْنَهُ، فَمَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَكْمِلْ دِينَهُ، فَقَدْ رَدَّ كِتَابَ اللَّهِ الْعَزِيزِ، وَمَنْ رَدَّ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَهُوَ كَافِرٌ، هَلْ تَعْرِفُونَ قَدْرَ الْإِمَامَةِ وَ

ص: ۶۱

مَحَلَّهَا مِنَ الْأَمَّةِ، فَيَجُوزُ فِيهَا اخْتِيَارُهُمْ.

إِنَّ الْإِمَامَةَ أَجَلٌ قَدَرًا وَاعْظَمُ شَأْنًا وَاعْلَى مَكَانًا وَامْنَعُ جَانِبًا وَابْعِدْ غَوْرًا مِنْ أَنْ يَبْلُغَهَا النَّاسُ بِعُقُولِهِمْ، أَوْ يَنَالُوهَا بِأَرَائِهِمْ، أَوْ يَقِيمُوا إِمَامًا بِاخْتِيَارِهِمْ.

إِنَّ الْإِمَامَةَ خَصَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ (عليه السلام) بَعْدَ النَّبِيِّ وَ الْخَلْفَةَ مَرْتَبَةً ثَالِثَةً وَ فَضِيلَةً شَرَفَةً بِهَا وَ أَشَادَ بِهَا ذِكْرَهُ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا» (١)، فَقَالَ الْخَلِيلُ (عليه السلام): «سُرُورًا بِهَا، «وَمِنْ ذُرِّيَّتِي» (٢)، قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ» (٣)، فَأَبْطَلَتْ هَذِهِ آيَةُ إِمَامَةِ كُلِّ ظَالِمٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ صَارَتْ فِي الصَّفْوَةِ ثُمَّ أَكْرَمَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِأَنْ جَعَلَهَا فِي ذُرِّيَّتِهِ أَهْلَ الصَّفْوَةِ وَ الطَّهَارَةِ، فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ نَافِلَةً وَ كَلَّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ»، وَ جَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَ أَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَ إِقَامَ الصَّلَاةِ وَ إِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَ كَانُوا لَنَا عَابِدِينَ» (٤)، فَلَمْ يَزَلْ فِي ذُرِّيَّتِهِ يَرِثُهَا بَعْضٌ عَنْ بَعْضٍ، قَرْنَا فَقَرْنَا، حَتَّى وَرِثَهَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لِلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَ هَذَا النَّبِيُّ وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ اللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ» (٥)، فَكَانَتْ لَهُ خَاصَّةٌ فَقَلَّدَهَا (صلى الله عليه و آله و سلم) عَلِيًّا (عليه السلام) بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، عَلَى رَسْمِ مَا فَرَضَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، فَصَارَتْ فِي ذُرِّيَّتِهِ الْأَصْفِيَاءُ الَّذِينَ آتَاهُمُ اللَّهُ الْعِلْمَ وَ الْإِيمَانَ، لِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَ الْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَ لَكُنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (٦)، فَهِيَ فِي وُلْدِ عَلِيٍّ (عليه السلام) خَاصَّةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ،

ص: ٦٢

١- ٢٢٤/٢.

٢- همان.

٣- همان.

٤- ٧٣ و ٧٢/٢١.

٥- ٣/٦٨.

٦- ٥٦/٣٠.

إِذْ لَا نَبِيَّ بَعْدَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) ، فَمِنْ أَيْنَ يَخْتَارُ هَؤُلَاءِ الْجُهَّالُ؟

إِنَّ الْإِمَامَةَ هِيَ مَنْزِلَةُ الْأَنْبِيَاءِ، وَإِرْثُ الْأَوْصِيَاءِ، إِنَّ الْإِمَامَةَ خِلَافَةُ اللَّهِ تَعَالَى وَخِلَافَةُ الرَّسُولِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَمَقَامُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَمِيرَاثُ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ (عليهما السلام) .

إِنَّ الْإِمَامَةَ زِمَامُ الدِّينِ، وَنِظَامُ الْمُسْلِمِينَ، وَصَلَاحُ الدُّنْيَا، وَعِزُّ الْمُؤْمِنِينَ.

إِنَّ الْإِمَامَةَ أَسُّ الْإِسْلَامِ النَّامِي، وَفَرْعُهُ السَّامِي، بِالْإِمَامِ تَمَامُ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّيَامِ وَالْحَجِّ وَالْجِهَادِ وَتَوْفِيرُ الْفَقْرِ وَالصَّدَقَاتِ وَإِمْضَاءُ الْحُدُودِ وَالْأَحْكَامِ وَمَنْعُ الثُّغُورِ، وَالْأَطْرَافِ الْإِمَامُ يَحِلُّ حَلَالَ اللَّهِ، وَيَحْرُمُ حَرَامَ اللَّهِ، وَيَقِيمُ حُدُودَ اللَّهِ، وَيَذُبُّ عَنْ دِينِ اللَّهِ، وَيَدْعُو إِلَى سَبِيلِ رَبِّهِ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَالْحُجَّةِ الْبَالِغَةِ.

الْإِمَامُ، كَالشَّمْسِ الطَّالِعَةِ لِلْعَالَمِ، وَهِيَ فِي الْأُفُقِ بِحَيْثُ لَا تَنَالُهَا الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارُ.

الْإِمَامُ، الْيَدُّ الْمُنِيرُ، وَالسَّرَاجُ الزَّاهِرُ، وَالتُّورُ السَّاطِعُ، وَالنَّجْمُ الْهَادِي فِي غِيَابِ الدُّجَى، وَالْبَلَدُ الْقِفَارِ، وَلُحُجِ الْبَحَارِ. الْإِمَامُ، الْمَاءُ الْعَذْبُ عَلَى الظَّمَا، وَالذَّلَالُ عَلَى الْهُدَى، وَالْمُنْجَى مِنَ الرَّدَى.

الْإِمَامُ، النَّارُ عَلَى الْيَفَاعِ الْحَارِّ لِمَنْ اضْطَلَى بِهِ، وَالذَّلِيلُ فِي الْمَهَالِكِ مَنْ فَارَقَهُ فَهَالِكٌ.

الْإِمَامُ، السَّحَابُ الْمِاطِرُ، وَالْغَيْثُ الْهَاطِلُ، وَالشَّمْسُ الْمُضِيئَةُ، وَالسَّمَاءُ الظَّلِيلَةُ، وَالْأَرْضُ الْبَسِيطَةُ، وَالْعَيْنُ الْغَزِيرَةُ وَالْعَدِيرُ وَالرَّوْضَةُ.

الْإِمَامُ، الْأَمِينُ الرَّفِيقُ، وَالْوَالِدُ الشَّفِيقُ، وَالْأَخُ الشَّقِيقُ، وَمَفْزَعُ الْعِبَادِ فِي الدَّاهِيَةِ.

الْإِمَامُ، أَمِينُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي خَلْقِهِ، وَحُجَّتُهُ عَلَى عِبَادِهِ، وَخَلِيفَتُهُ فِي بِلَادِهِ، وَالِدَاعِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَالذَّابُّ عَنْ حَرَمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

الْإِمَامُ، الْمُطَهَّرُ مِنَ الذَّنُوبِ، الْمُبَرِّأُ مِنَ الْعُيُوبِ، مَخْصُوصٌ بِالْعِلْمِ، مَوْسُومٌ بِالْحِلْمِ، نِظَامُ الدِّينِ، وَ عِزُّ الْمُسْلِمِينَ، وَ غِيْظُ الْمُنَافِقِينَ، وَ بَوَارُ الْكَافِرِينَ.

الْإِمَامُ، وَاحِدٌ دَهْرِهِ، لَا يَدَانِيهِ أَحَدٌ، وَ لَا يَعَادِلُهُ عَالِمٌ، وَ لَا يُوْجِدُ مِنْهُ يَدَلٌ، وَ لَا لَهُ مِثْلٌ وَ لَا نَظِيرٌ، مَخْصُوصٌ بِالْفَضْلِ كُلِّهِ مِنْ غَيْرِ طَلَبٍ مِنْهُ لَهُ، وَ لَا اكْتِسَابٍ بَلِ اخْتِصَاصٌ مِنَ الْمُفْضِلِ الْوَهَّابِ.

فَمَنْ ذَا الَّذِي يُبْلَغُ مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ أَوْ يُمْكِنُهُ اخْتِيَارُهُ؟

هَيْهَاتَ! هَيْهَاتَ! ضَلَّتِ الْعُقُولُ، وَ تَاهَتِ الْحُلُومُ، وَ حَارَتِ الْأَلْبَابُ، وَ حَسِرَتِ الْعُيُونُ، وَ تَصَاغَرَتِ الْعُظَمَاءُ، وَ تَحِيرَتِ الْحُكَمَاءُ، وَ حَصَرَتِ الْخُطَبَاءُ، وَ تَقَاصَرَتِ الْحُلَمَاءُ، وَ جَهِلَتِ الْمَالِبَاءُ، وَ كَلَّتِ الشُّعْرَاءُ، وَ عَجَزَتِ الْأَدْيَاءُ، وَ عَيِيتِ الْبُلَغَاءُ عَنْ وَصْفِ شَأْنٍ مِنْ شَأْنِهِ، أَوْ فَضْإِلِهِ مِنْ فَضَائِلِهِ، فَاقْفَرْتُ بِالْعَجْزِ وَ التَّقْصِيرِ، وَ كَيْفَ يَوْصَفُ أَوْ يَنْعَتُ بِكُنْهِهِ، أَوْ يَفْهَمُ شَيْءٌ مِنْ أَمْرِهِ، أَوْ يَقُومُ أَحَدٌ مَقَامَهُ، أَوْ يُغْنِي غَنَاءَهُ لَأ، كَيْفَ وَ أَيْنَ وَ هُوَ بِحَيْثُ النُّجْمِ مِنْ أَيْدِي الْمُتَنَاولِينَ، وَ وَصَفِ الْوَاصِحِينَ، فَأَيْنَ الْإِخْتِيَارُ مِنْ هَذَا وَ أَيْنَ الْعُقُولُ عَنْ هَذَا، وَ أَيْنَ يَوْجِدُ مِثْلُ هَذَا؟

أَظُنُّوْا أَنَّ ذَلِكَ يَوْجِدُ فِي غَيْرِ آلِ الرَّسُولِ (عليهم السلام) ؟ كَذَبَتْهُمْ وَ اللَّهُ أَنْفُسُهُمْ وَ مَنَّتُهُمُ الْبَاطِلَ، فَارْتَقُوا مُرْتَقَى صِغْبًا دَخَضًا تَزَلُّ عَنْهُ إِلَى الْحَضَةِ يَضِ أَقْدَامُهُمْ، وَ رَامُوا إِقَامَةَ الْإِمَامِ بِعُقُولٍ حَائِرَةٍ نَاقِصَةٍ، وَ آرَاءٍ مُضْتَلِّةٍ، فَلَمْ يَزِدَادُوا مِنْهُ إِلَّا بُعْدًا، «قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ» (١).

لَقَدْ رَامُوا صِغْبًا وَ قَالُوا إِفْكًا، «وَ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا» (٢)، وَ وَقَعُوا فِي الْخَيْرَةِ إِذْ تَرَكَوا الْإِمَامَ

ص: ٦٤

عَنْ بَصِيرَةٍ، «وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُصْتَبِرِينَ»^(١)، رَغَبُوا عَنْ اخْتِيَارِ اللَّهِ وَ اخْتِيَارِ رَسُولِهِ إِلَى اخْتِيَارِهِمْ، وَ الْقُرْآنُ يَنَادِيهِمْ: «وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَ يَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ».

وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ مَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَ لَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ»^(٢).

وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: «مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ»، «إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ»، «أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْعَهَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ»، «سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ»^(٣).

وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا»^(٤)، أَمْ «طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ»^(٥)، أَمْ «قَالُوا سَمِعْنَا وَ هُمْ لَا يَشْعُرُونَ»، «إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ»، «وَ لَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَ لَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَ»^(٦)، أَمْ «قَالُوا سَمِعْنَا وَ عَصَيْنَا»^(٧)، بَلْ هُوَ «بِفَضْلِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَ اللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ»^(٨).

فَكَيْفَ لَهُمْ بِاخْتِيَارِ الْإِمَامِ، وَ الْإِمَامُ عَالِمٌ لَا يَجْهَلُ، وَ رَاعٍ لَا يَنْكُلُ، مَعْدِنُ الْقُدْسِ وَ

ص: ٦٥

١- ٢٩/٣٨.

٢- ٣٣/٣٦.

٣- ٤١ _ ٤٨/٣٦.

٤- ٤٧/٢٤.

٥- ٩/٩٣.

٦- ٢٣ _ ٨/٢١.

٧- ٢/٩٣.

٨- ٤٢/٤.

الطَّهَارَةِ، وَ النُّسَيْكِ وَ الزَّهَادَةِ، وَ الْعِلْمِ وَ الْعِبَادَةِ، مَخْصُوصٌ بِدَعْوَةِ الرَّسُولِ، وَ هُوَ نَسْلُ الْمُطَهَّرَةِ الْبَتُولِ، لَا مَغْمَزَ فِيهِ فِي نَسَبٍ، وَ لَا يَدَانِيهِ دَنْسٌ، لَهُ الْمَنْزِلَةُ الْأَعْلَى، لَا يَبْلُغُهَا ذُو حَسَبٍ فِي الْبَيْتِ مِنْ قُرَيْشٍ، وَ الذَّرْوَةُ مِنْ هَاشِمٍ، وَ الْعِتْرَةُ مِنْ آلِ الرَّسُولِ، وَ الرِّضَا مِنْ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ شَرَفُ الْأَشْرَافِ، وَ الْفَرْعُ مِنْ آلِ عَبِيدِ مَنَافٍ نَامِي الْعِلْمِ، كَامِلُ الْحِلْمِ، مُضْطَلِّعٌ بِالْإِمَامَةِ، عَالِمٌ بِالسِّيَاسَةِ، مَفْرُوضُ الطَّاعَةِ، قَائِمٌ بِأَمْرِ اللَّهِ، نَاصِحٌ لِعِبَادِ اللَّهِ، حَافِظٌ لِلدِّينِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ.

إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ وَ الْأَئِمَّةَ (عليهم السلام) يَوْفِقُهُمُ اللَّهُ وَ يُؤْتِيهِمْ مِنْ مَخْزُونِ عِلْمِهِ وَ حِكْمَتِهِ، مَا لَا يُؤْتِيهِ غَيْرُهُمْ، فَيَكُونُ عِلْمُهُمْ فَوْقَ عِلْمِ أَهْلِ زَمَانِهِمْ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يَتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدَى فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ» (١).

وَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَ مَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ» (٢).

وَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي طَالُوتَ: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَ زَادَهُ بَسِيطَةً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ وَ اللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَ اللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» (٣).

وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ لِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم): «وَ كَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا» (٤)، وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الْأَئِمَّةِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ عِتْرَتِهِ وَ ذُرِّيَّتِهِ (صلى الله عليه و آله و سلم): «أُمُّ يَحْسِبُ دُونَ النَّاسِ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ آتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا»، «فَمِنْهُمْ مَنْ

ص: ٤٤

١- ١٠/٣٥.

٢- ٢/٢٦٩.

٣- ٢/٢٤٧.

٤- ٤/١١٣.

آمَنَ بِهِ وَ مِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَ كَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا»(١).

وَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اخْتَارَهُ اللَّهُ تَعَالَىٰ لِأُمُورِ عِبَادِهِ يَشْرَحُ لِدَلِكِ صَدْرَهُ، وَ أَوْدَعَ قَلْبَهُ يَنَابِيعَ الْحِكْمَةِ، وَ أَلْهَمَهُ الْعِلْمَ الْإِلَهَامًا، فَلَمْ يَغَيِّ بِعَدَهُ بِجَوَابٍ، وَ لَمَّا يَحِيرُ فِيهِ عَنِ الصَّوَابِ، فَهُوَ مَعْصُومٌ، مُؤَيَّدٌ، مُوَفَّقٌ، مُسَيِّدٌ، قَدْ آمَنَ الْخَطَأَ وَ الزَّلَلَ وَ الْعِتَارَ، يُخْصُّهُ اللَّهُ تَعَالَىٰ بِذَلِكَ لِتَكُونَ حُجَّتُهُ الْبَالِغَةُ عَلَىٰ عِبَادِهِ، وَ شَاهِدُهُ عَلَىٰ خَلْقِهِ، وَ «ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَ اللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ»(٢).

فَهَلْ يَقْدِرُونَ عَلَىٰ مِثْلِ هَذَا فَيَخْتَارُوهُ؟ أَوْ يَكُونُ خِيَارُهُمْ بِهِذِهِ الصِّفَةِ فَيَقْدُمُوهُ؟ تَعَدُّوْا، وَ بَيِّتِ اللَّهُ! الْحَقُّ وَ نَبِّدُوا، «كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ طُحُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ»(٣)، وَ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْهُدَىٰ وَ الشِّفَاءُ فَتَبَدُّوهُ، «وَ اتَّبِعُوا أَهْوَاءَهُمْ»(٤)، فَذَمُّهُمُ اللَّهُ وَ مَقْتَتُهُمْ وَ اتَّعَسَ بِهِمْ، فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ»(٥)، وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَتَعَسَىٰ لَهُمْ وَ أَضَلُّ أَعْمَالُهُمْ»(٦)، وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: «كَبِيرٌ مَقْتًا

ص: ٦٧

١- ٥٥ و ٤/٥٤.

٢- ٥٧/٢١.

٣- ٢/١٠١.

٤- ٤٧/١٤.

٥- ٢٨/٥٠.

٦- ٤٧/٨.

عِنْدَ اللَّهِ وَ عِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُّتَكَبِّرٍ جَبَّارٌ (۱). (۲).

از عبد العزیز بن مسلم نقل است که گفت: ما، در روزگار امامت حضرت امام رضا (علیه السلام) در شهر مرو بودیم، و در نخستین روز ورودمان، در مسجد جامع گرد آمدیم، و حاضران مجلس از مسأله امامت و کثرت اختلاف مردم در این باب سخن می گفتند، من بر مولایم حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) وارد شدم و ایشان را از گفتگوهای مردم با خبر ساختم، آن حضرت تبسمی کرده و فرمودند: ای عبد العزیز! این مردم آگاهی ندارند و فریب عقائد خود را خورده اند، به راستی خداوند جلیل و عزیز، پیامبرش را قبض روح نکرد، تا اینکه دین اسلام را برایش به کمال رسانید و کامل ساخت، و قرآن را که حاوی تفصیل هر چیزی هست، بر او نازل ساخته، و در آن حلال و حرام، حدود و احکام، و جمیع نیازمندیهای مردم به طور کلی بیان شده است، و فرمود: «در کتاب هیچ گونه کوتاهی نکرده ایم»، در آخرین سفر حج، که اواخر عمر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بود نیز این آیه را نازل فرمود: «امروز دین شما را به کمال رساندم و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را دین شما پسندیدم»، و مسأله امامت از تمامیت دین است.

و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از دنیا نرفتند تا اینکه برای امتشان، دانستیهای دین را بیان فرمودند، و راهشان را آشکار ساخته، و آنها را در مسیر حق قرار دادند، و حضرت

ص: ۶۸

۱- ۴۰/۳۵.

۲- الإحتجاج علی أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۲، ص ۴۳۳؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۶۷۴، مجلس ۹۷، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۱۲۰، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۸۲، ح ۸۱۸۲؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۱۶، باب ۲۰، ح ۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۵، ح ۳۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۱؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۷۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۴۸۰، باب ۵۴، ح ۱.

علی (علیه السلام) را برای ایشان نشانه، پرچم راهنما، و امام، تعیین کردند، و هیچ چیزی را که امت بدان نیازمند شوند، فرو گذار نکردند، جز اینکه آن را روشن ساختند، پس هر که گمان کند که خداوند دینش را کامل نکرده، در حقیقت او کتاب خدا را انکار نموده، و منکر کتاب خدا، کافر است.

آیا مردم به قدر امامت و جایگاه آن، در امت پی برده اند و شناخت دارند، تا اختیار ایشان در آن جایز باشد؟! بی تردید، امامت، قدری جلیل تر و شأنی عظیم تر و مکانی بلندتر و جانبی منیع تر و باطنی عمیق تر از آن دارد، تا مردم با عقل و خرد خود، بدان رسند، یا آنکه به اختیار خود امامی را منصوب کنند. بی شک امامت منزلتی است که خداوند، حضرت ابراهیم خلیل (علیه السلام) را، پس از نبوت و مقام خلیل الهی، در مرتبه سوم بدان مخصوص ساخته، و فضیلتی است که بدان مشرف فرموده، و نامش را بلند آوازه ساخته، پس خداوند فرمود: «و (بیاد آر) آنگاه که ابراهیم را پروردگارش به اموری چند بیازمود و او آنها را به انجام رسانید (خدا) فرمود: تو را برای مردم، امام برگزیدم»، ابراهیم از روی شادمانی به این مقام گفت: «و از فرزندان من نیز؟ گفت: پیمان و عهد من به ستمکاران نرسد»، در نتیجه این آیه، امامت و پیشوایی هر ظالم و ستمکاری را، تا روز قیامت، باطل ساخته، و امامت در افراد برگزیده قرار گرفت، و مخصوص ایشان شد.

سپس خداوند با قرار دادن امامت در نسل برگزیدگان و پاکان، آن را گرامی داشته، و فرمود: «و او را (پسری چون) اسحاق بخشیدیم و (فرزند زاده ای چون) یعقوب را به فزونی دادیم، و همه را نیکوکاران و شایستگان گردانیدیم»، «و ایشان را امامانی قرار دادیم که به فرمان و دستور ما راه نمایند، و به آنان کارهای نیک کردن و برپا داشتن نماز و دادن زکات را وحی کردیم، و آنان نیز به عبادت ما پرداختند».

پس پیوسته امامت به همین ترتیب در نسل و فرزندان او بود، و یکی پس از دیگری، قرن به قرن، آن را به ارث می بردند، تا اینکه سرانجام پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) آن را به ارث بردند، و خداوند فرمود: «به راستی نزدیکترین مردم به ابراهیم آنانند که او را پیروی کردند و این پیامبر و آنان که (به این پیامبر) ایمان آورده اند و خداوند ولی و سرپرست اهل ایمان است».

پس امامت تنها اختصاص به آن حضرت، یافت، و ایشان آن را به فرمان خداوند، به روشی که خود واجب کرده است، بر عهده حضرت علی (علیه السلام) نهادند، و از آن پس امامت در فرزندان برگزیده اش، آنان که خداوند علم و ایمانشان بخشید، قرار گرفت، و این همان فرمایش الهی است که فرمود: «و کسانی که ایشان را دانش و ایمان داده اند به آنان گویند: هر آینه در نوشته خدای تا روز رستاخیز درنگ کرده اید»، به همان شیوه ای که خدا آن را در اولاد او، تا روز قیامت، جاری ساخته و مقرر داشت، زیرا هیچ پیامبری، پس از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، نیست، پس از کجا این جماعت نادان، با رأی و نظر خود، می خواهند امام را اختیار و انتخاب کنند؟!

به راستی امامت، جایگاه و مرتبه انبیاء، و میراث اوصیاء است.

امامت، خلافت خدا و رسول او، و مقام امیر المؤمنین (علیه السلام) و میراث حسن و حسین (علیهما السلام) است.

به راستی امام، سر رشته امور دین، و نظام کار مسلمین، و مایه صلاح دنیا و عزت اهل ایمان است.

امام، پایه و ریشه اسلام بالنده و رو به رشد، و شاخه بلند و والای آن است، در پرتو امام است که: نماز و زکات و روزه و حج و جهاد به تمامیت رسد و کامل گردد، و غنائم و صدقات وفور یابد، و حدود و احکام اجرا شوند، و مرزها و اطراف (کشور اسلامی)

حفظ و حراست گردد. امام است که حلال خدا را حلال، و حرام خدا را حرام می کند، و حدود الهی را جاری نموده و از دین خدا دفاع می نماید، و با حکمت و پند نیکو و دلیل قاطع، به راه خدا دعوت می کند.

امام، همچون خورشید درخشانی است که نورش جهان را فرا می گیرد، و جایگاهش در افقی است، که دستها و چشمها بدان نرسند.

امام، ماه تابان است و چراغ فروزان و نور درخشان، و ستارهٔ راهنما در شبهای تاریک و بیابانهای بی آب و علف و گرداب دریاها است. (یعنی جهل و فتنه و سرگردانی مردم)

امام، آب گوارایی است برای تشنگان، راهنمایی است به سوی هدایت، و نجات بخشی است از هلاکت.

امام، آتشی است بر بلندی، (رهنمای گمشدگان)، و گرمابخشی است برای سرمازدگان، و در حوادث هولناک، راهنما است، و هر که از او جدا شود نابود و هلاک گردد.

امام، ابری است پر باران، و بارانی است پر برکت، و خورشیدی است فروزنده، و آسمانی سایه افکننده، و زمینی است گسترده، و چشمه ای است جوشان، و برکه و گلستان است.

امام، همدمی است امانتدار، و پدری است خیرخواه، و برادری است مهربان و پناهگاهی است برای بندگان.

امام، امین خدا است در میان خلقتش، و حجت او بر بندگانش، و خلیفه او در سرزمینهایش، و دعوت کننده به سوی او، و نگهدارنده و مدافع حریم او است.

امام، از گناهان پاک است و از هر عیبی برکنار، و به دانش مخصوص است، و به

حلم و بردباری معروف، او موجب نظام دین، و عزت مسلمین، و خشم منافقین، و هلاکت کافرین است.

امام، یگانه دوران خویش است، کسی به همطرازی او نرسد، و دانشمندی با او برابر نباشد، و جایگزینی ندارد، و مانند و نظیر ندارد، و بدون هیچ سعی و درخواستی، تمام فضائل مخصوص او است، بلکه خداوند، این ویژگی را با فضل و بخشش خود، به او عنایت فرموده.

پس دیگر با این اوصاف، چه کسی می تواند به معرفت امام برسد، یا کنه و صفش را دریابد؟! هرگز! هرگز! عقل و علم در او گم و خردها حیران، و چشمها بی فروغ، و بزرگان کوچک شده، و حکیمان متحیر، و خطیبان درمانده، و خردمندان قاصر، و دانایان جاهل، و شاعران وامانده، و ادیبان ناتوان، و سخن دانان عاجزند، که شأنی از شئون، و فضیلتی از فضائل امام را توصیف کنند، و همگی به عجز و ناتوانی خود معترف اند.

چگونه ممکن است حقیقت تمام اوصاف امام را بیان کرد، و یا چیزی از اسرار او را فهمید، و یا جایگزینی که تمام کارهای او را انجام دهد، برایش پیدا کرد؟

نه، ممکن نیست، چگونه و از کجا چنین چیزی ممکن است؟ در حالی که او مثل ستاره، از دسترسی دست یازان، و شرح واصفان به دور و برتر است.

او کجا و انتخاب بشر؟! او کجا و عقل و خرد بشر؟! او کجا و مثل و ماندی برای او؟! آیا پنداشته اند که امام، در غیر آل پیامبر (علیهم السلام) پیدا می شود؟ به خدا سوگند! خودشان خود را دروغگو شمردند، و آرزوهای باطل، سست و ضعیفشان ساخته، زیرا به پرتگاهی بلند و سخت و به منزلی لغزنده پا نهاده اند که سرانجام قدمهایشان لرزیده و به گودال درافتند، و به عقول سرگردان و ناقص و آرای گمراه کننده خود امامی را

برگزینند که جز دوری و گمراهی بر آنان نیافزاید، «قَاتِلَهُمُ اللَّهُ أَنْتَى يُؤَفَّكَونَ».

حال آنکه سختی را طلب کردند، و سخن دروغ بر زبان راندند و به ضلالت و گمراهی عمیقی درافتادند، و در سرگردانی و حیرتی واقع شدند، زیرا که از روی بصیرت، امام را ترک کردند، و شیطان اعمالشان را آراست، و آنان را از راه خدا بازداشت، در حالی که مستبصر بودند.

از انتخاب خدا و انتخاب رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، روی گردان شده، و به سوی انتخاب خود روی آوردند، در حالی که قرآن این گونه ندایشان می دهد: «وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَ يَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ».

و خدای عزّ و جلّ فرمود: «وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ».

و خدای عزّ و جلّ فرمود: «مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ»، «إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ»، «أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْعَقَّةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ»، «سَلُّهُمْ أَيُّهُمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ».

و خدای عزّ و جلّ فرمود: «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا»، «أَمْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ»، «أَمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ»، «إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الضُّمُّ الَّذِينَ لَا يَعْقلُونَ»، «وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَ لَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ»، «أَمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَ عَصَيْنَا»، بَلْ هُوَ «بِفَضْلِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَ اللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ».

آری، مقام امامت از فضل خداوند است، و آن را به هر کس که بخواهد عطا فرماید،

پس چگونه آنان را رسد که امام انتخاب کنند؟! حال اینکه امام دانایی است عاری از جهل، و سرپرستی است که طفره نمی رود، امام معدن قدس و طهارت و طریقت و زهد و علم و عبادت است، دعوت رسول خدا به او اختصاص دارد، و از نسل پاک حضرت فاطمه بتول (علیها السلام) است، و در نژاد او سیاهی نیست و رجس و پلیدی راه ندارد، و برایش منزلتی است که هیچ دودمان شریفی به پای او نرسد، از خاندان قریش، و نسب عالی هاشم، و عترت آل رسول، و مورد پسند و رضایت خدا است، برای اشراف شرف است، و زاده عبد مناف است، شکافنده حقایق علم، و دارای حلمی کامل است.

مملو از معنویات امامت، و عالم به سیاست، و واجب الاطاعه است، او قائم به امر خدا، و ناصح بندگان خدا، و حافظ دین او است.

بی تردید خداوند، پیامبران و ائمه (علیهم السلام)، را توفیق بخشیده، و از خزانه علمو حکمتش، آنچه را که به دیگران نداده، به ایشان عطا نموده، از این جهت علم آنها برتر از علم مردم روزگارشان است، چنان که خدای تعالی می فرماید: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ».

و باز می فرماید: «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ».

و نیز در باره طالوت فرموده: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَ زَادَهُ بَشَاطَةً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ وَ اللَّهُ يُؤْتِي مُلْكُهُ مَنْ يَشَاءُ وَ اللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» و به پیامبرش (صلی الله علیه و آله و سلم) فرموده: «وَ كَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا».

و در باره امامان از اهل بیت و عترت و ذریه پیامبر (علیهم السلام) فرموده: «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ آتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا»، «فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَ مِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَ كَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا».

و بی تردید هر بنده ای را که خداوند، برای اصلاح امور بندگانش انتخاب فرماید، برای این امر مهم، سینه اش را وسعت بخشد، و به او شرح صدر دهد، و چشمه های حکمت را بر دلش روان ساخته، و دانشی به او الهام فرماید، که دیگر پس از آن، در پاسخ هیچ پرسشی در نماند، و از راه درست، منحرف نشود، پس او همواره معصوم، تقویّت شده، موفق، و استوار گشته، از هر گونه خطا و لغزشی در امان است، و این خصوصیت را خداوند به او ارزانی داشته تا وی حجت بر خلق، و گواه بر بندگانش باشد، «و ذَلِكْ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ». پس آیا مردم چنین قدرتی دارند که بتوانند چنین کسی انتخاب کنند؟ و آیا ممکن است منتخب آنها چنین اوصافی را داشته باشد، تا او را پیشوا سازند؟!

به خانه خدا سوگند! که این مردم از حقّ تجاوز کردند، «كَتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ»، در صورتی که در کتاب خدا، هدایت و شفاست، پس آن را به کناری انداختند، و از هوی و هوس تبعیت نمودند، «وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ»، پس خداوند هم، ایشان را سرزنش نمود و دشمن داشت و بدبخت کرد، سپس خداوند متعال می فرماید: «وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ»، و نیز فرموده: «فَتَعَسَىٰ لَهُمْ وَ أَضَلُّ أَعْمَالُهُمْ»، و فرمود: «كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَ عِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبٍ مُّتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ».

{... كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ ۖ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ }

همه چیز جز ذات او فانی می شود، حاکمیت تنها از آن اوست و همه بسوی او بازگردانده می شوید!

۱- عَنْ سَلَامِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) ، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، قَالَ: نَحْنُ، وَاللَّهُ! وَجْهَهُ الَّذِي قَالَ، وَلَنْ يَهْلِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، مَنْ أَتَى اللَّهَ بِمَا أَمَرَ بِهِ مِنْ طَاعَتِنَا وَتُؤَاتِنَا، ذَاكَ الْوَجْهَ الَّذِي قَالَ اللَّهُ: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، لَيْسَ مِنَّا مَيِّتٌ يَمُوتُ إِلَّا خَلَفَ مِنْهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (۱)

از سلام بن مستنیر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) این آیه را پرسیدم: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، حضرت فرمودند: به خدا قسم! ما «وجه خدا» هستیم که تا روز قیامت پایدار است، امری که خداوند در مورد ولایت و فرمانبرداری از ما نموده است، معنی وجه الهی که فرمود: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، هر کدام از ما بمیرد یک نفر از فرزندان او جانشینش می شود تا روز قیامت.

۲- عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «كُلُّ شَيْءٍ

ص: ۷۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۳، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۹۶، ح ۸۲۱۹؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۶۵، ح ۲؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۱۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۱۱۳.

هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، قَالَ: مَنْ أَتَى اللَّهَ بِمَا أَمَرَ بِهِ مِنْ طَاعَةِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَهُوَ الْوَجْهُ الَّذِي لَا يَهْلِكُ، وَكَذَلِكَ قَالَ: «مَنْ يَطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ». (١)

از صفوان جمال نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، فرمودند: هر که از راه اطاعت حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) با انجام آنچه مأمور شده است، به سوی خدا برود، پس او وجهی است که نابود نشود، چنان که می فرماید: «هر که از رسول خدا اطاعت کند پس از خدا اطاعت کرده است».

٣- عَنْ خَيْثَمَةَ قَالَتْ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، قَالَ: دِينُهُ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) دِينَ اللَّهِ، وَ وَجْهَهُ وَ عَيْنُهُ فِي عِبَادِهِ، وَ لِسَانُهُ الَّذِي يَنْطِقُ بِهِ، وَ يَدُهُ عَلَى خَلْقِهِ، وَ نَحْنُ وَجْهُ اللَّهِ الَّذِي يُؤْتَى مِنْهُ، لَنْ نَزَالَ فِي عِبَادِهِ مَا دَامَتْ لِلَّهِ فِيهِمْ رَوِيَّةٌ قُلْتُ وَ مَا الرَوِيَّةُ قَالَ الْحَاجَةُ فَإِذَا لَمْ يَكُنْ لِلَّهِ فِيهِمْ حَاجَةٌ رَفَعْنَا إِلَيْهِ، وَ صَنَعَ مَا أَحَبَّ. (٢)

از خثیمه نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: منظور از وجه خدا، دیناوست و

ص: ٧٧

-
- ١- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ٢، ص ١١٤، ح ٣٣٦؛ بحار الأنوار، ج ٤، ص ٥، ح ١١ و ج ٢٤، ص ٢٠١، ح ٣٢؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٤، ص ٢٩٣، ح ٨٢٠٥؛ تفسير نور الثقلين، ج ٤، ص ١٤٦، ح ١٣٣؛ التوحيد (للصدوق)، ص ١٤٩، باب ١٢، ح ٣؛ الكافي، ج ١، ص ١٤٣، ح ٢؛ الوافي، ج ١، ص ٤١٨، ح ١١.
 - ٢- بحار الأنوار، ج ٤، ص ٧، ح ١٤ و ج ٢٤، ص ١٩٧، ح ٢٣؛ تفسير الصافي، ج ٤، ص ١٠٨؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ١٠، ص ١١٣؛ تفسير نور الثقلين، ج ٤، ص ١٤٦، ح ١٣٦؛ التوحيد (للصدوق)، ص ١٥١، ح ٧.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیرالمؤمنین (علیه السلام) دین خدا هستند، و وجه او و چشم او در میان بندگان، و زبان خداوند که با آن سخن می گوید، و دست او بر مخلوقاتش، و ما اهل بیت، وجه خدا هستیم، که باید از جانب ما به خدا نزدیک شد، ما پیوسته در میان بندگان او هستیم، ما دمی که برای خداوند در میان آنان رویه ای هست، گفته شد: رویه چیست؟ فرمودند: یعنی حاجت و نیاز، آن هنگام که در میان مردم نیازی به ما وجود نداشته باشد، ما را از میان آنان می برد، و آنچه خواست انجام می دهد.

{أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ}

آیا مردم گمان کردند همین که بگویند: «ایمان آوردیم»، به حال خود رها می شوند و آزمایش نخواهند شد؟!

۱- عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) ، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام) ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «الْم، أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ»، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا هَذِهِ الْفِتْنَةُ؟ قَالَ: يَا عَلِيُّ! إِنَّكَ مُبْتَلَى بِكَ، وَإِنَّكَ مُخَاصَمٌ، فَأَعِدَّ لِلْخُصُومَةِ. (۱)

از حضرت حسین بن علی (علیهما السلام) روایت است که پدرشان حضرت امام علی (علیه السلام) فرمودند: وقتی آیه: «الْم، أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ»، نازل شد، از آن حضرت پرسیدم: ای رسول خدا! این فتنه چیست؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای علی! این فتنه و آزمایش به تو اختصاص دارد، چرا که مردم باید به وسیله تو آزمایش شوند، و تو نیز در مورد آنها، آزمایش خواهی شد (و به تعبیر دیگر) مردم با تو دشمنی خواهند نمود، و تو نیز باید آماده دشمنی آنها باشی.

ص: ۷۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲۸، ح ۲۶ و ج ۲۸، ص ۶۹، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۰۴، ح ۸۲۳۰ و ص ۳۰۵، ح ۸۲۳۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۱۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۱۲۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۶۵، ح ۶۰۲؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۰۳.

۲- قَدْ جَاءَتِ الرِّوَايَةُ: أَنَّهُ لَمَّا تَمَّ لِأَبِي بَكْرٍ مَا تَمَّ، وَبَيَّاعُهُ مَنْ بَايَعَ، جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَهُوَ يَسْوِي قَبْرَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِمَسِيحِهِ فِي يَدِهِ، وَقَالَ لَهُ: إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ بَايَعُوا أَبَا بَكْرٍ، وَقَعَتِ الْخِذْلَةُ فِي الْأَنْصَارِ لِاخْتِلَافِهِمْ، وَبَدَرَ الطُّلُقَاءُ لِلْعَقْدِ لِلرَّجُلِ خَوْفًا مِنْ إِذْرَاكَكُمْ الْأَمْرَ.

فَوَضَعَ طَرَفَ الْمَسِيحِ فِي الْأَرْضِ، وَيَدُهُ عَلَيْهَا، ثُمَّ قَالَ: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، «الْم»، «أَحْسِبِ النَّاسُ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ»، «وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ»، «أَمْ حَسِبِ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ» (۱).

در روایت آمده: وقتی که کار خلافت ابو بکر به پایان رسید و مردم با او بیعت کردند، مردی خدمت امیر المؤمنین (علیه السلام) آمد، موقعی که آن حضرت مشغول آماده کردن قبر رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) بودند و در دست بیل داشتند، و گفت: مردم با ابا بکر بیعت کردند، خواری و ذلت در انصار آشکار شد، و طلقاء (کسانی که پیامبر در فتح مکه آنها را آزاد کردند) با عجله به سوی بیعت با ابا بکر شتافتند، که مبادا این مقام به شما برسد.

حضرت علی (علیه السلام) بیل را به زمین فرو بردند و دست خود را بر آن قرار دادند و آنگاه این آیات را خواندند: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، «الْم»، «أَحْسِبِ النَّاسُ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ»، «وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ»، «أَمْ حَسِبِ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ».

۳- عَنْ عَلْقَمَةَ، وَ أَبِي أَيُّوبَ، أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَ: «الْم أَحْسِبِ النَّاسُ»، الْآيَاتِ، قَالَ

ص: ۸۰

۱- الإرشاد فی معرفه حجج الله على العباد، ج ۱، ص ۱۸۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۵۱۹، ذیل ح ۲۷ و ج ۲۴، ص ۲۳۰، ح ۳۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۱۲۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۴۹، ح ۱۱.

النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَمَّارٍ: إِنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدِي هَنَاتٌ، حَتَّى يَخْتَلِفَ السَّيْفُ فِيمَا بَيْنَهُمْ، وَحَتَّى يَقْتُلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا، وَحَتَّى يَتَّبِرَ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ، فَإِذَا رَأَيْتَ ذَلِكَ فَعَلَيْكَ بِهَذَا الْأَصِيلِ، عَنْ يَمِينِي عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَإِنْ سَلَكَ النَّاسُ كُلُّهُمْ وَاذِيًا وَسَلَكَ عَلَى وَاذِيًا، فَاسْلُكْ وَاذِي عَلَى، وَخَلْ عَنِ النَّاسِ، يَا عَمَّارُ! إِنَّ عَلِيًّا لَا يَرُدُّكَ عَنْ هُدًى، وَلَا يَرُدُّكَ إِلَى رَدًى، يَا عَمَّارُ! طَاعَهُ عَلَى طَاعَتِي، وَطَاعَتِي طَاعَهُ اللَّهُ. (١)

از علقمه و ابو ایوب نقل است که گفت: چون آیه: «الْم أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا» نازل گردید، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) به عمار فرمودند: بعد از من، شر و فساد خواهد بود، تا این که جنگ میان ایشان واقع خواهد شد، و همدیگر را خواهند کشت، و از یکدیگر بیزارى خواهند جست، پس چون اوضاع را چنین دیدی، با علی بن ابی طالب (عليه السلام) باش، زیرا اگر همه مردم به یک راه رفتند و او به تنهایی به راه دیگر، راه او بر حق است. ای عمار! علی تو را از راه هدایت منحرف نمی کند، و به بدی نمی افکند.

ای عمار! اطاعت از علی (عليه السلام)، اطاعت از من است، و اطاعت از من، اطاعت از خداست.

ص: ۸۱

-
- ۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۲۶، ح ۵۰۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۶۸، ح ۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۰۵، ح ۸۲۳۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۱۹۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۱۸؛ مناقب آل ابی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۰۳.

{وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ...}

ما به انسان توصیه کردیم که به پدر و مادرش نیکی کند.

قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، يَقُولُ: أَنَا وَ عَلِيٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَ لَحَقْنَا عَلَيْهِمْ أَعْظَمُ مِنْ حَقِّ أَبِي بَوَى وَلَدَتِهِمْ، فَإِنَّا نُنْفِذُهُمْ إِنْ أَطَاعُونَا مِنَ النَّارِ إِلَى دَارِ الْقَرَارِ، وَ نُلْحَقُهُمْ مِنَ الْعُبُودِيَةِ بِخِيَارِ الْأَحْرَارِ. (۱)

حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: شنیدم که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرمایند: من و علی دو پدر این امت هستیم، و حق ما بر آنان بزرگتر است از حق پدر و مادر نسبی آنان است، چون اگر از ما اطاعت کنند، ما آنها را از آتش جهنم به سوی بهشت رهنمون می سازیم، و آنها را به وسیله بندگی خدا به بهترین آزادگان ملحق می نماییم.

تذکر: البته برای آگاهی بیشتر، می توانید به کد ۲/۸۳ و کد ۶/۱۵۱ مراجعه فرمایید.

ص: ۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۹، ذیل ح ۸ و ج ۳۶، ص ۱۱ و ج ۶۶، ص ۳۴۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۶۴، ذیل ح ۵۳۴ و ج ۴، ص ۳۰۷، ح ۸۲۴۳؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۹۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۵۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۶۵.

{بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ}

ولی این آیات روشنی است که در سینه دانشوران جای دارد و آیات ما را جز ستمگران انکار نمی کنند!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: «بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ»، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ! وَاللَّهِ! مَا قَالَ بَيْنَ دَفْتَيِ الْمُصْحَفِ، قُلْتُ: مَنْ هُمْ؟ جُعِلْتُ فِدَاكَ! قَالَ: مَنْ عَسَى أَنْ يَكُونُوا غَيْرَنَا؟ (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) این آیه را قرائت نمودند: «بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ»، سپس فرمودند: ای ابا محمد! به خدا قسم! خداوند نفرموده که این آیات، در میان دو جلد قرآن است، (بلکه فرموده در سینه حاملین علم است)، من عرض کردم: فدایتان شوم! آنها کیستند؟ حضرت فرمودند: به غیر از ما، چه کسی می تواند باشد؟

۲- عَنْ هَارُونَ بْنِ حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «بَلْ هُوَ آيَاتٌ

ص: ۸۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۱، ح ۳۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۲۶، ح ۸۲۹۱؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۰۵، ح ۳؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۱۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۱۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۶۶، ح ۷۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۴، ح ۳؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۸۰، ح ۱۱.

بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ»، قَالَ: هُمُ الْأَئِمَّةُ (عليهم السلام) خَاصَّةً. (۱)

از هارون بن حمزه نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که در باره آیه: «بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ»، می فرمودند: آنها اختصاصاً، ائمه (علیهم السلام) هستند.

۳- عَنْ حُمْرَانَ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ»، قَالَ: نَحْنُ الْأَئِمَّةُ خَاصَّةً، «وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ» (۲)، فَزَعَمَ أَنَّ مَنْ عَرَفَ الْإِمَامَ وَالْآيَاتِ مِمَّنْ يَعْقِلُ ذَلِكَ. (۳)

از حمران و عبد الله بن عجلان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در تفسیر آیه: «بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ»، فرمودند: این آیه اختصاص به ما ائمه (علیهم السلام) دارد، و این را جز عالمان در نمی یابند، و فقط کسی که امام و آیات را بشناسد، این مطلب را در می یابد.

ص: ۸۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۱، ح ۴۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۲۷، ح ۸۲۹۶؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۰۵، ح ۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۶۵، ح ۷۳؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۸۰، باب ۱۳، ح ۱۲.

۲- ۲۹/۴۳.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۲، ح ۴۶؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۰۶، ح ۱۱.

{وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ}

و کسانی که در راه ما تلاش کنند، قطعاً به راه های خود، رهنمونشان خواهیم کرد، و مسلماً خدا با نیکوکاران است.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنْفِيهِ، عَنْ أَبِيهِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ»، فَأَنَا ذَلِكَ الْمُحْسِنُ. (۱)

محمد بن حنفیه از پدرش، حضرت امام علی (علیه السلام) نقل کرده که آن حضرت در مورد آیه: «وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ»، فرمودند: پس من، آن محسن هستم.

ص: ۸۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۰، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۳۰، ح ۸۳۰۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۱۶۶.

{وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَالْوَانِكُمْ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعٰلَمِيْنَ }

و از آیات او آفرینش آسمانها و زمین، و تفاوت زبانها و رنگهای شماست در این نشانه هایی است برای عالمان!

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْإِمَامِ، فَوَضَّ اللَّهُ إِلَيْهِ كَمَا فَوَضَّ إِلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، وَ ذَلِكُ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ فَأَجَابَهُ فِيهَا، وَ سَأَلَهُ آخَرُ عَنْ تِلْكَ الْمَسْأَلَةِ فَأَجَابَهُ بِغَيْرِ جَوَابِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَأَلَهُ آخَرُ فَأَجَابَهُ بِغَيْرِ جَوَابِ الْأَوَّلِينَ، ثُمَّ قَالَ: «هَذَا عَطَاؤُنَا فَاْمُنُّ أَوْ أُعْطِ بِغَيْرِ حِسَابٍ»، (۱) وَ هَكَذَا هِيَ فِي قِرَاءَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، قَالَ: قُلْتُ: أَضِلَّحَكَ اللَّهُ! فَحِينَ أَجَابَهُمْ بِهَذَا الْجَوَابِ يَعْرِفُهُمُ الْإِمَامُ؟ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ! أَمْ يَا تَسْمَعُ اللَّهُ يَقُولُ: «إِنَّ فِي ذَلِكِ لآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، (۲) وَ هُمُ الْمَأْتَمَةُ (عليهم السلام) ، «وَ إِنَّهَا لَبَسِيلٌ مُّقِيمٌ»، (۳) لَا يَخْرُجُ مِنْهَا أَبَدًا، ثُمَّ قَالَ لِي: نَعَمْ، إِنَّ الْإِمَامَ إِذَا أَبْصَرَ إِلَى الرَّجُلِ عَرَفَهُ، وَ عَرَفَ لَوْنَهُ، وَ إِنْ سَمِعَ كَلَامَهُ مِنْ خَلْفِ حَائِطٍ عَرَفَهُ وَ عَرَفَ مَا هُوَ، إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: «وَ مِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَ اَلْوَانِكُمْ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعٰلَمِيْنَ }

ص: ۸۶

۱- شبهه آیه ی: «هَذَا عَطَاؤُنَا فَاْمُنُّ أَوْ أُعْطِ بِغَيْرِ حِسَابٍ»، ۳۸/۳۹.

۲- ۱۵/۷۵.

۳- ۱۵/۷۶.

فِي ذَلِكْ لآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ»، وَهُمْ الْعُلَمَاءُ، فَلَيْسَ يَشْمَعُ شَيْئاً مِنَ الْأَمْرِ يَنْطِقُ بِهِ إِلَّا عَرَفَهُ نَاجٍ أَوْ هَالِكٌ، فَلَذَلِكَ يَجِيبُهُم بِالَّذِي يَجِيبُهُمْ. (۱)

از عبد الله بن سلیمان نقل است که گفت: از امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره امام (حضرت علی (علیه السلام))، پرسیدم که آیا خداوند آنچه را به سلیمان بن داود (علیهما السلام) تفویض نموده، به امام نیز تفویض نموده است؟

حضرت فرمودند: آری، و دلیلش این است که: مردی از امام مسئله ای پرسید، و امام جوابش را داد، سپس دیگری همان مسئله را پرسید، و امام جوابی بر خلاف جواب اول فرمود، باز دیگری همان مسئله را پرسید، و او جوابی متفاوت با آن دو پاسخ قبلی به وی داد، سپس فرمودند: «این است بخشش ما، منت گذار یا ببخش بدون حساب»، این آیه، در قرائت حضرت علی (علیه السلام) این گونه است (و در قرآن های موجود بجای «اعط»، «أمسك» است).

راوی گفت: من عرض کردم: خداوند به شما خیر دهد! آیا امامی که این گونه جوابها را می فرماید، آنها را می شناسد؟ (که هر یک را مطابق فهم و استعدادشان پاسخ می گوید)

حضرت فرمودند: سبحان الله!! مگر نمی شنوی که خدا می فرماید: «در اینها نشانه هائی است برای باریک بینان»، و آنها ائمه (علیهم السلام) هستند، «و آن در راهی پا برجاست»، که هرگز از آن خارج نمی شوند.

ص: ۸۷

۱- الإختصاص، ص ۳۰۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲۴، ح ۲ و ج ۲۵، ص ۳۲۹، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۷۸، ح ۵۹۰۶ و ج ۳، ص ۳۸۲، ح ۵۹۱۷ و ج ۴، ص ۳۴۰، ح ۸۳۲۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۶۱، ح ۱ و ص ۳۸۷، ح ۱۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۲۳، ح ۸۵ و ج ۴، ص ۱۷۴، ح ۲۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۸، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۴۲، ح ۴.

سپس به من فرمودند: آری، امام، زمانی که مردی را ببیند، او را می شناسد و رنگش را (ایمان یا نفاقش را) می شناسد، و اگر سخن او را از پشت دیوار هم بشنود، او را و شخصیتش را می شناسد، همانا خدا می فرماید «از جمله آیات خدا آفرینش آسمانها و زمین و اختلاف زبانها و رنگهای شماست، همانا در این اختلاف برای جهانیان نشانه هائی است»، و آنها دانشمندان (ائمّه علیهم السلام) هستند، پس امام، هر امری را که بشنود و به زبان آید، می فهمد، چه آنکه گوینده بهشتی باشد یا جهنمی، از این جهت است که به مردم آن گونه پاسخ می دهد.

(یعنی: چون امام، از طرز گفتار مردم، مقدار فهم و استعداد و ایمان و کفرشان را می فهمد، و درجه آمادگی و پذیرش آنها را تشخیص می دهد، از این جهت هر کس را به نوعی خاص پاسخ می گوید).

{فَهَاقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ}

پس روی خود را متوجه آیین خالص پروردگار کن! این فطرتی است که خداوند، انسانها را بر آن آفریده دگرگونی در آفرینش الهی نیست این است آیین استوار ولی اکثر مردم نمی دانند!

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا»، قَالَ: التَّوْحِيدُ، وَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا»، فرمودند: توحید است، و اقرار به اینکه حضرت محمد (صلى الله عليه و آله و سلم) رسول خدا هستند، و حضرت علی (عليه السلام) مولا و امیر مؤمنان می باشند.

ص: ۸۹

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۱، ص ۷۰، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۴۳، ح ۸۳۳۸؛ بحار الأنوار، ج ۳، ص ۲۷۸، ح ۹ و ج ۲۶، ص ۲۷۷، ح ۱۸ و ج ۶۴، ص ۱۳۲، ح ۴؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۸، ح ۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۱۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۸۳، ح ۶۰ و ص ۱۸۴؛ ح ۶۳؛ التوحید (للصدوق)، ص ۳۲۹، ح ۷.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا»، قَالَ: هِيَ الْوَلَايَةُ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود، ولایت است.

۳- عَنْ الْهَيْثَمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّمَانِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ، مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهم السلام)، فِي قَوْلِهِ: «فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا»، قَالَ: هِيَ لَمَّا إِلَهُ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَلِيِّ اللَّهِ، إِلَى هَاهُنَا التَّوْحِيدُ. (۲)

از هیشم بن عبد الله رمانی نقل است که گفت: حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) از قول پدرشان (علیه السلام)، از قول جدشان، حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایش پروردگار: «فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا»، فرمودند: آن فطرت، عبارت است از، لا اله الا الله، و محمد رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم)، و علی امیر المؤمنین ولی الله (علیه السلام)، و توحید تا همین جا است.

ص: ۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۵، ح ۲۷ و ص ۳۷۵، ح ۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۴۵، ح ۸۳۴۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۲۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۱۹۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۸۲، ح ۵۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۳، ص ۲۷۷، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۴۴، ح ۸۳۴۴؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۱۳۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۸۳، ح ۵۹.

{وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ ۖ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ}

ولی کسانی که علم و ایمان به آنان داده شده می گویند: «شما بفرمان خدا تا روز قیامت (در عالم برزخ) درنگ کردید، و اکنون روز رستاخیز است، اما شما نمی دانستید!»

عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: كُنَّا فِي أَيَّامِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام) بِمَرْوَ، فَاجْتَمَعْنَا فِي الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ يَدِيٍّ مَقْدَمِنَا، فَأَذَارُوا أَمْرَ الْإِمَامَةِ، وَذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِيهَا، فَدَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي (عليه السلام)، فَأَعْلَمْتُهُ خَوْضَانَ النَّاسِ، فَتَبَسَّمَ (عليه السلام) ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ! جَهْلَ الْقَوْمِ وَخُدَعُوا عَنْ أَذْيَانِهِمْ، ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

إِنَّ الْإِمَامَةَ خَصَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ (عليه السلام) بَعْدَ النَّبِيِّ وَ الْخُلَئِ مَرَّتَهُ ثَلَاثَةً وَ فَضِيلَهُ شَرَفَهُ بِهَا وَ أَشَادَ بِهَا ذِكْرَهُ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا» (۱)، فَقَالَ الْخَلِيلُ (عليه السلام): سُرُورًا بِهَا، «وَمِنْ ذُرِّيَّتِي» (۲)، قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ» (۳).

ص: ۹۱

۱- ۲/۱۲۴.

۲- ۲/۱۲۴.

۳- همان.

فَأَبْطَلَتْ هَذِهِ أَمَامَهُ كُلَّ ظَالِمٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَصَارَتْ فِي الصَّفْوَةِ ثُمَّ أَكْرَمَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِأَنْ جَعَلَهَا فِي ذُرِّيَّتِهِ أَهْلَ الصَّفْوَةِ وَالطَّهَارَةِ.

فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ»، «وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ» (١).

فَلَمْ يَزَلْ فِي ذُرِّيَّتِهِ يَرِثُهَا بَعْضٌ عَنْ بَعْضٍ، قَرَنًا فَقَرَنًا، حَتَّى وَرِثَهَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلَى الْمُؤْمِنِينَ» (٢).

فَكَانَتْ لَهُ خَاصَّةٌ فَقَلَّدَهَا (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلِيًّا (عليه السلام) بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، عَلَى رَسْمِ مَا فَرَضَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، فَصَارَتْ فِي ذُرِّيَّتِهِ الْأَصْفِيَاءُ الَّذِينَ آتَاهُمُ اللَّهُ الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ، لِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، فَهِيَ فِي وَلَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام) خَاصَّةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، إِذْ لَا نَبِيَّ بَعْدَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَمِنْ أَيْنَ يَخْتَارُ هَؤُلَاءِ الْجُهَالُ؟ (٣)

از عبد العزيز بن مسلم نقل است که گفت: ما، در روزگار امامت حضرت رضا (عليه السلام) در شهر مرو بودیم، و در نخستین روز ورودمان، در مسجد جامع گرد آمديم، و حاضران

ص: ۹۲

۱- ۷۳ و ۷۲/۲۱.

۲- ۳/۶۸.

۳- الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسي)، ج ۲، ص ۴۳۳؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۶۷۴، مجلس ۹۷، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۱۲۰، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۸۲، ح ۸۱۸۲؛ عیون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۱، ص ۲۱۶، باب ۲۰، ح ۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۵، ح ۳۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۷۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۴۸۰، باب ۵۴، ح ۱.

مجلس از مسأله امامت و کثرت اختلاف مردم در این باب سخن می گفتند، من بر مولایم حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) وارد شدم، و ایشان را از گفتگوهای مردم با خبر ساختم، آن حضرت تبسمی کرده و فرمودند:

ای عبد العزیز! این مردم آگاهی ندارند و از عقاید خود غافل شده اند...

تا آنجا که فرمودند:

بی شک امامت منزلتی است که خداوند، ابراهیم خلیل (علیه السلام) را پس از نبوت و مقام خلیل اللهی، در مرتبه سوم به آن مخصوص ساخته، و فضیلتی است که بدان مشرف فرموده، و نامش را بلند آوازه ساخته، پس خداوند فرمود: «و (بیاد آور) آنگاه که ابراهیم را پروردگارش به اموری چند بیازمود و او آنها را به انجام رسانید (خدای) گفت: تو را برای مردم، امام برگزیدم»، ابراهیم از روی شادمانی به این مقام گفت: «و از فرزندان من نیز؟ گفت: پیمان و عهد من به ستمکاران نرسد»، در نتیجه این آیه، امامت و پیشوایی هر ظالم و ستمکاری را تا روز قیامت باطل ساخته، و امامت در افراد برگزیده قرار گرفت و مختص ایشان شد.

سپس خداوند با قرار دادن امامت در نسل برگزیدگان و پاکان آن را گرامی داشته و فرمود: «و او را (پسری چون) اسحاق بخشیدیم و (فرزندزاده ای چون) یعقوب را به فزونی دادیم، و همه را نیکوکاران و شایستگان گردانیدیم. و ایشان را امامانی قرار دادیم که به فرمان و دستور ما راه نمایند، و به آنان کارهای نیک کردن و برپا داشتن نماز و دادن زکات را وحی کردیم، و آنان نیز به عبادت ما پرداختند»، پس پیوسته امامت به همین ترتیب در نسل و فرزندان او بود، و یکی پس از دیگری، قرن به قرن به ارث می بردند تا اینکه سرانجام پیامبر اسلام (علیهما السلام) آن را به ارث برد، و خداوند فرمود: «به راستی نزدیکترین مردم به ابراهیم آنانند که او را پیروی کردند و این پیامبر و آنان که (به

این پیامبر) ایمان آورده اند و خداوند ولیّ و سرپرست اهل ایمان است».

پس امامت تنها اختصاص به او یافت و او آن را به فرمان خدا به روشی که خود واجب کرده است بر عهده حضرت علیّ (علیه السلام) نهاد، و از آن پس امامت در فرزندان برگزیده اش، آنان که خداوند علم و ایمانشان بخشید قرار گرفت، و این همان فرمایش الهی است که فرمود: «و کسانی که ایشان را دانش و ایمان داده اند به آنان گویند: هر آینه در نوشته خدای تا روز رستاخیز درنگ کرده اید»، به همان شیوه ای که خدا آن را در اولاد او تا روز قیامت جاری ساخته و مقّرر داشت، زیرا هیچ پیامبری پس از حضرت محمّد (صلی الله علیه و آله و سلم) نیست، پس از کجا این جماعت نادان با رأی و نظر خود، می خواهند امام را اختیار و انتخاب کنند؟! تذکر: البته برای آگاهی بیشتر، می توانید به کُذ: ۲۸/۶۸ مراجعه فرمایید.

ص: ۹۴

{... أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ }

(آری به او توصیه کردم) که برای من و برای پدر و مادرت شکر بجا آور که بازگشت (همه شما) به سوی من است!

۱- عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ مُخْتَارٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) أَحَدُ الْوَالِدَيْنِ، اللَّذَيْنِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ»؟ قَالَ زُرَّارَةُ: فَكُنْتُ لَا أَذْرِي أَيُّهُ آيُهُ، هِيَ الَّتِي فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ أَوِ الَّتِي فِي لُقْمَانَ؟ قَالَ: فَقُضِيَ أَنْ حَجَجْتُ، فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَخَلَوْتُ بِهِ، فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! حَدِيثٌ جَاءَ بِهِ عَبْدُ الْوَاحِدِ، قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: أَيُّهُ آيُهُ، هِيَ الَّتِي فِي لُقْمَانَ أَوِ الَّتِي فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ فَقَالَ: الَّتِي فِي لُقْمَانَ. (۱)

از زراره، از عبد الواحد بن مختار روایت کرده که گفت: بر حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) وارد شدم، پس حضرت فرمودند: آیا نمی دانستی که حضرت علی (علیه السلام) یکی از والدینی هستند که خدای عز و جل می فرماید: «أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ»؟ زراره گوید: من نمی دانستم منظور، کدام آیه است، آن که در حق بنی اسرائیل نازل شده یا آن که در حق لقمان وارد گشته است. تا این که سفر حج خانه خدا قسمتم شد، پس

ص: ۹۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲، ح ۱۵ و ج ۷۱، ص ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۷۱، ح ۸۴۰۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۳۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۲۵۰.

از آن، بر امام باقر (علیه السلام) وارد شدم و با آن حضرت تنها گشتم، پس عرض کردم: فدای شما گردم! عبد الواحد حدیثی برایم روایت کرده است! فرمودند: آری، عرض کردم: کدام آیه است، آن که درباره لقمان است، یا آن که در حق بنی اسرائیل است؟ فرمودند: آن که در حق لقمان نازل شده است.

۲_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: شَهِدْتُ جَابِرَ الْجَعْفِيِّ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَهُوَ يَحْدُثُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ وَ عَلِيًّا (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) الْوَالِدَانِ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ: وَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ: مِمَّنَّ الَّذِي أَحَلَّ اللَّهُ لَهُ الْخُمْسَ، وَ الَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ، وَ مِمَّنَّ الَّذِي صَدَّقَ بِهِ، وَ لَنَا الْمَوَدَّةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ، وَ عَلِيٌّ وَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) الْوَالِدَانِ، وَ أَمَرَ اللَّهُ ذُرِّيَّتَهُمَا بِالشُّكْرِ لَهُمَا. (۱)

از عبد الله بن سلیمان نقل است که گفت: جابر بن جعفری را نزد حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) دیدم، در حالی که آن حضرت می فرمودند: حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) و حضرت علی (علیه السلام) دو پدر هستند. همچنین عبد الله بن سلیمان گفت: شنیدم که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: آن کسی خداوند، خمس را برایش حلال کرد، از ماست، و آن که سخن راست آورد، از ماست و آن که آن سخن را تأکید کرد، از ماست، و در کتاب خدای عز و جل، مودت از آن ماست، و حضرت علی (علیه السلام) و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) دو پدری هستند، که خداوند به ذریه ایشان امر کرده که سپاسگزار آن دو باشند.

۳_ عَنْ بَشِيرِ الدَّهَّانِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) أَحَدُ الْوَالِدَيْنِ،

ص: ۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲، ح ۱۴ و ج ۷۱، ص ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۷۰، ح ۸۴۰۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۲۵۰.

قَالَ: قُلْتُ: وَالْآخِرُ؟ قَالَ: هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). [\(۱\)](#)

از بشیر دهان نقل است که گفت: شنیدم که امام صادق (علیه السلام) می فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) یکی از والدین هستند، راوی گفت: عرض کردم: و آن دیگری؟ فرمودند: او، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۹۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۳، ذیل ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۷۱، ح ۸۴۰۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۳۰.

{أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً} وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ{

آیا ندیدید خداوند آنچه را در آسمانها و زمین است مسخر شما کرده، و نعمتهای آشکار و پنهان خود را به طور فراوان بر شما ارزانی داشته است؟! ولی بعضی از مردم بدون هیچ دانش و هدایت و کتاب روشنگری درباره خدا مجادله می کنند!

عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: -قَرَأَ رَجُلٌ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): «وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً»، قَالَ: أَمَّا «النَّعْمَةُ الظَّاهِرَةُ»، فَهُوَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَمَا جَاءَ بِهِ مِنْ مَعْرِفَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَتَوْحِيدِهِ، وَأَمَّا «النَّعْمَةُ الْبَاطِنَةُ»، فَوَلَايَتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَعَقْدُ مَوَدَّتِنَا، فَاعْتَقَدَ وَاللَّهِ قَوْمٌ هَذِهِ النَّعْمَةَ الظَّاهِرَةَ وَالْبَاطِنَةَ، وَاعْتَقَدَهَا قَوْمٌ ظَاهِرَةً، وَلَمْ يَعْتَقِدُوا بِبَاطِنَتِهَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يَسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ»، (۱) فَفَرَحَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِذْ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِيْمَانَهُمْ، إِلَّا بِعَقْدِ وَلَايَتِنَا وَمَحَبَّتِنَا. (۲)

از جابر نقل است که گفت: مردی خدمت حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) این آیه را

ص: ۹۸

۱- ۵/۴۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۵۲، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۷۶، ح ۸۴۲۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۲۶۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۲۱۲، ح ۸۳.

خوانند: «وَأَشِيغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً»، حضرت فرمودند: اَمَّا «نعمت ظاهری»، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند و آنچه برای مردم از معرفت خدا و توحید آورده اند، اَمَّا «نعمت باطنی»، ولایت ما خانواده و پیوند محبت با ما است، و گروهی اعتقاد به نعمت ظاهر و باطن هر دو داشتند، و گروهی نعمت ظاهری را معتقد بودند (به حسب ظاهر)، اَمَّا به نعمت باطنی اعتقادی نداشتند، و خداوند این آیه را نازل کرد: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يَسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ»، ای پیامبر ما! مبادا اندوهگین شوی از کسانی که به سرعت جانب کفر را پیش می گیرند، از کسانی که به زبان ایمان دارند، ولی در دل ایمانی ندارند.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) از نزول این آیه شادمان شدند، زیرا خداوند بزرگ ایمان آنها را نپذیرفت، مگر با پیمان ولایت و محبت اهل البيت (علیهم السلام).

{وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ۖ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ}

و هر کس همه وجود خود را به سوی خدا کند در حالی که نیکوکار باشد بی تردید به محکم ترین دستگیره چنگ زده است و سرانجام همه کارها فقط به سوی خداست.

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم): مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَمَسَّكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى، الَّتِي لَا انْفِصَامَ لَهَا، فَلْيَتَمَسَّكَ بِوَلَمَائِهِ أَخِي وَ وَصِيِّ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَإِنَّهُ لَمَّا يَهْلِك مَنْ أَحَبَّهُ وَ تَوَلَّاهُ، وَ لَا يَنْجُو مَنْ أَبْغَضَهُ وَ عَادَاهُ. (۱)

از عبد الله بن عباس نقل است که گفت: پیامبر خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) فرمودند: هر که دوست دارد به دست آویزی گرانبها و مطمئنی چنگ زند، که هرگز گسسته نخواهد شد، پس باید به ولایت برادر و جانشینم، علی بن ابی طالب (علیه السلام) چنگ بزند، زیرا هر که او را دوست بدارد و ولایتش را بپذیرد، هلاک نمی شود، و هر که از او نفرت داشته باشد و با او به دشمنی برخیزد، نجات نمی یابد.

ص: ۱۰۰

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۴۲، ح ۱۵۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۲۱، ح ۶۸ و ج ۶۴، ص ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۷۹، ح ۸۴۴۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۶۴، ح ۱۰۶۳؛ معانی الأخبار، ص ۳۶۸.

۲- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): سَيَكُونُ بَعْدِي فِتْنَةٌ مُظْلِمَةٌ، النَّاجِي فِيهَا مَنْ تَمَسَّكَ بِعُرْوَةِ الْوُثْقَى.

فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى؟

قَالَ: وَلَمَّا يَهْ سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ؟ قَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، قِيلَ: وَمَنْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: مَوْلَى الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامُهُمْ بَعْدِي، قِيلَ: وَمَنْ مَوْلَى الْمُسْلِمِينَ؟ قَالَ: أَخِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، از اجداد طیبین و طاهرینشان (علیهم السلام)، روایت است که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: بعد از من، فتنه ای تاریک و ظلمانی خواهد بود، فقط کسانی از آن نجات می یابند، که به «عروه الوثقی» چنگ زنند.

عرض شد: ای رسول خدا! عروه الوثقی چیست؟ حضرت فرمودند: ولایت سید و سرور اوصیا است، عرض شد: یا رسول الله! سید اوصیا کیست؟ فرمودند: امیرمؤمنان، عرض شد: امیرمؤمنان کیست؟ فرمودند: مولا و صاحب اختیار مسلمانان، و پیشوای آنان بعد از من، عرض شد: سرور آنان و امام آنها بعد از شما کیست؟ فرمودند: برادرم، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است. ۳- عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَمَنْ يَشْلُمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ»،

ص: ۱۰۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۰، ح ۱۷ و ج ۳۷، ص ۳۰۷، ح ۴۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۸۰، ح ۸۴۴۲؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمة (عليهم السلام)، ص ۱۴۹، منقبت ۸۱؛ اليقين باختصاص مولانا علی (عليه السلام) بإمره المؤمنين، ص ۲۵۰، باب ۸۵.

قَالَ: نَزَلَ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، كَانَ أَوَّلَ مَنْ أَخْلَصَ وَجْهَهُ لِلَّهِ، «وَهُوَ مُحْسِنٌ»، أَيْ مُؤْمِنٌ مُطِيعٌ، «فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى»، قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، «وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»، وَاللَّهُ! مَا قُتِلَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) إِلَّا عَلَيْهَا. (۱)

از انس بن مالک نقل است که راجع به سخن خداوند: «وَمَنْ يَسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ»، گفت: این آیه درباره علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل شده است، او نخستین کسی بود که ایمان را برای خدا خالص گردانید، و خود و علم خود را در راه خدا قرار داد، «وَهُوَ مُحْسِنٌ»، یعنی او مؤمن فرمانبردار پروردگار بود، «فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى»، آن کلمه توحید و گفتن لا اله الا الله است، «وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»، و علی بن ابی طالب (علیه السلام) به شهادت رسیدند، مگر به خاطر همین.

ص: ۱۰۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۶، ذیل ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۸۰، ح ۸۴۴۳؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۷۱، ح ۶۰۹؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۶.

{تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ}

پهلوهایشان از خوابگاهها جدا می گردد، و پروردگارشان را از روی بیم و امید، می خوانند، و از آنچه به آنان روزی داده ایم، انفاق می کنند.

عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَدَّاءِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: «تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا»، لَعَلَّكَ تَرَى أَنَّ الْقَوْمَ لَمْ يَكُونُوا يَنَامُونَ؟ قَالَ: قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَابْنُ رَسُولِهِ أَغْلَمَ، قَالَ: فَقَالَ (عليه السلام): لَا بُدَّ لِهَذَا الْبَدَنِ مِنْ أَنْ تُرِيحَهُ، حَتَّى يَخْرُجَ نَفْسُهُ، فَإِذَا خَرَجَ النَّفْسُ اسْتَرَاحَ الْبَدَنُ، وَرَجَعَ الرُّوحُ فِيهِ قُوَّةً عَلَى الْعَمَلِ، فَإِنَّمَا ذَكَرَهُمْ: «تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا»، أُنْزِلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَاتِّبَاعِهِ مِنْ شَيْعَتِنَا، يَنَامُونَ فِي أَوَّلِ اللَّيْلِ، فَإِذَا ذَهَبَ ثُلُثَا اللَّيْلِ أَوْ مِثْلُ شَاءَ اللَّهُ، فَرَعُوا إِلَى رَبِّهِمْ رَاغِبِينَ طَامِعِينَ فِيمَا عِنْدَهُ، فَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ، فَأَخْبَرَكَ اللَّهُ بِمَا أَعْطَاهُمْ، أَنَّهُ أَسْكَنَهُمْ فِي جَوَارِهِ، وَأَذْخَلَهُمْ فِي جَنَّتِهِ، وَآمَنَ خَوْفَهُمْ، وَأَذْهَبَ رُغْبَهُمْ.

قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! إِنْ أَنَا قُمْتُ فِي آخِرِ اللَّيْلِ، أَى شَيْءٍ أَقُولُ إِذَا قُمْتُ؟ قَالَ: قُلِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَإِلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يُحْيِي الْمَوْتَى، وَ

يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ، فَإِنَّكَ إِذَا قُلْتَهَا ذَهَبَ عَنْكَ رَجْزُ الشَّيْطَانِ وَوَسْوَاسُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. (۱)

از جابر نقل است که، ابو عبیده حذاء از امام محمد باقر (علیه السلام) روایت کرده در مورد تفسیر این آیه که خداوند عز و جل می فرماید: «تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا»، یعنی: پهلوهایشان از خوابگاه و بستر جدا و تهی می شود، آن حضرت فرمودند: شاید تو می پنداری، این جماعتی که خداوند آنان را در قرآن ستوده، اصلاً شبها نمی خوابند؟

عرض کردم: خدا و رسول و فرزند رسولش داناتر هستند، حضرت فرمودند: برای این بدن لازم است که استراحت کرده و مقداری بخوابد، تا روح از آن بیرون شود و وقتی روح خارج شد، بدن استراحت می کند، و پس از آنکه روح به بدن برگشت، بدن با قوه و نیروی بیشتری به کار می پردازد، آری، حق تعالی در آیه مذکور آن جماعت را ستوده و می فرماید: «شبها پهلوی از بستر خواب حرکت دهند و با بیم و امید در نماز شب خدای خود را بخوانند»، این آیه در شأن امیر المؤمنین علی (علیه السلام) و اتباعش از شیعیان ما، نازل شده، چه آنکه ایشان در اول شب می خوابند، و وقتی دو ثلث از شب گذشت یا مقداری که خدا می خواهد، از خواب برخاسته و به درگاه الهی پناه برده در حالی که به عبادتش راغب و از عذابش بیمناک و در رحمت و آنچه نزد او است طمع و امید دارند، خداوند رحمان آنها را در کتابش یاد کرده، پس از آنچه به ایشان داده تو را اطلاع داده، و خاطرنشان کرده که ایشان را در جوار رحمتش اسکان داده، و در بهشت برینش داخل نموده، و از هر خوف و هراسی ایمنشان نموده است.

ص: ۱۰۴

۱- بحار الأنوار، ج ۸۴، ص ۱۵۱، ذیل ح ۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۹۳، ح ۸۴۷۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۲۹۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۲۲۸، ح ۲۹؛ علل الشرائع، ج ۲، ص ۳۶۵، ح ۴؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۴۸۱، ح ۱۳۹۱.

ابو عبيده می گوید: محضر مبارکش عرض کردم: فدایت شوم! اگر در آخر شب از خواب برخاستم چه بگویم؟

حضرت فرمودند: هر گاه از خواب برخاستی بگو: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَإِلَهُ الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يُحْيِي الْمَوْتَى، وَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ.

یعنی (حمد و سپاس مخصوص پروردگار عالمیان و خدای پیامبران است، و نیز حمد و ستایش سزاوار خداوندی است که مردگان را زنده می سازد و خفتگان در گورها را برای حساب خواهی زنده می کند و برمی انگیزد).

پس هر گاه این دعا را بخوانی، خداوند پلیدی و وسوسه های شیطان را، از تو دور خواهد ساخت، إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

ص: ۱۰۵

{أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ۚ لَا يَسْتَوُونَ}

آیا کسی که به خداوند ایمان آورده، همانند کسی است که، فاسق و بدکردار است؟ هرگز آنان با هم برابر نمی شوند.

۱- فی روایه ابی الجارود، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) فِي قَوْلِهِ: «أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ»، قَالَ: فَذَلِكَ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) وَالْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ تَشَاجَرَا، فَقَالَ الْفَاسِقُ، الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ: أَنَا وَاللَّهِ أَبْسَطُ مِنْكَ لِسَانًا وَ أَحَدُ مِنْكُمْ سِنَانًا، وَ أَمَثَلُ مِنْكَ جُنُودًا فِي الْكُتَيْبَةِ.

قَالَ عَلِيٌّ (علیه السلام): اسِيكَتْ! فَإِنَّمَا أَنْتَ فَاسِقٌ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ»، «أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»، فَهُوَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام). (۱)

در روایت ابی جارود است که امام باقر (علیه السلام) در باره آیه شریفه: «أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ»، فرمودند: روزی ولید بن عقبه با حضرت علی (علیه السلام) مشاجره کرد، ولید فاسق به علی (علیه السلام) گفت: به خدا سوگند! من زبان ساده تر و گویاتری از زبان تو دارم، و بزرگوارتر و تیزتر است، و قوت من از تو بیشتر است.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ساکت باش! و سخن گزاف مگو، تو فقط یک فاسق

ص: ۱۰۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۳۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۹۷، ح ۸۴۹۱؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۷۰؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۳۰۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۲۳۱، ح ۴۳.

هستی، و سخنان هرزه می گویی، این گونه بود که خداوند این آیه را بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل کرد: «أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ»، «أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»، و منظور از آن، حضرت علی (علیه السلام) هستند.

۲- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا»، قَالَ: هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، «كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا»، الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ، وَقَوْلُهُ تَعَالَى: «فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى»، نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام)، وَقَوْلُهُ: «فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ»، نَزَلَتْ فِي الْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ. (۱)

از ابی صالح نقل است که، عبد الله بن عباس، در باره آیه شریفه: «أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا»، گفت: او، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، و «كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا»، مقصود ولید بن عقبه بن ابی معیط است، که هرگز با هم مساوی و برابر نیستند، و «فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى»، علی (علیه السلام) است، که مسکنش در بهشت است، و «فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ»، در باره ولید نازل شده، که مسکنش در جهنم است.

ص: ۱۰۷

{وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا} وَكَانُوا بِ- {يَاتِنَا يُوقِنُونَ}

و از آنان امامان (و پیشوایانی) قرار دادیم که به فرمان ما (مردم را) هدایت می کردند چون شکیبایی نمودند، و به آیات ما یقین داشتند.

عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: الْأَئِمَّةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِمَامَانِ، إِمَامٌ عَدْلٌ وَ إِمَامٌ جَوْرٌ، قَالَ اللَّهُ: «وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، لَا بِأَمْرِ النَّاسِ، يَقْدُمُونَ أَمْرَ اللَّهِ قَبْلَ أَمْرِهِمْ، وَ حُكْمَ اللَّهِ قَبْلَ حُكْمِهِمْ، قَالَ: «وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ»، يَقْدُمُونَ أَمْرَهُمْ قَبْلَ أَمْرِ اللَّهِ، وَ حُكْمَهُمْ قَبْلَ حُكْمِ اللَّهِ، وَ يَأْخُذُونَ بِأَهْوَائِهِمْ خِلَافًا لِمَا فِي كِتَابِ اللَّهِ. (۱)

از طلحه بن زید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، روایت کردند که آن حضرت فرمودند: امامان در کتاب خدای عزوجل دو دسته اند: امام عادل و امام ظالم، خداوند فرموده است: «وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، یعنی: امامان عادل، مردم را به امر خدا هدایت می کنند، نه به امر مردم، و امر خدا را بر امر مردم، مقدم می دارند، و حکم خدا را پیش از حکم مردم، می دانند، و فرموده: «وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ»، یعنی: امامان ظالم، مردم را به سوی آتش دوزخ بخوانند، و آنها امر مردم را بر امر خدا، مقدم می دارند، و حکم مردم را پیش از

ص: ۱۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۶، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۰۲، ح ۸۵۰۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۷۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۳۰۵.

حکم خدا می دانند، و بر خلاف آنچه در کتاب خدا آمده، به خواسته ها و امیال خود عمل می کنند.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به کُد: ۲۱/۷۳ مراجعه فرمایید.

ص: ۱۰۹

{ما جعلَ اللهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ} ...

خدا برای هیچ مردی دو قلب درون سینه اش قرار نداده است.

عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي عَبِيدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ»، قَالَ: قَالَ عَلَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): لَيْسَ عَبْدٌ مِنْ عِبِيدِ اللَّهِ مِمَّنْ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ إِلَّا وَهُوَ يَجِدُ مَوَدَّتَنَا عَلَى قَلْبِهِ، فَهُوَ يَوَدُّنَا، وَ مَا مِنْ عَبْدٍ مِنْ عِبِيدِ اللَّهِ مِمَّنْ سَخَطَ اللَّهُ عَلَيْهِ، إِلَّا وَهُوَ يَجِدُ بُغْضَنَا عَلَى قَلْبِهِ، فَهُوَ يَبْغِضُنَا، فَأَصْبَحْنَا نَفْرَحُ بِحُبِّ الْمُحِبِّ لَنَا وَ نَعْتَفِرُ لَهُ، وَ نُبْغِضُ الْمُبْغِضَ، وَ أَصْبَحَ مُحِبُّنَا يَنْتَظِرُ رَحْمَةَ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ، فَكَانَ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ قَدْ فُتِحَتْ لَهُ، وَ أَصْبَحَ مُبْغِضُنَا عَلَى شَفَا جُرْفٍ هَارٍ مِنَ النَّارِ، فَكَانَ ذَلِكَ الشَّفَا قَدْ انْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، فَهَنِيئًا لِأَهْلِ الرَّحْمَةِ رَحْمَتُهُمْ، وَ تَعْسًا لِأَهْلِ النَّارِ مَثْوَاهُمْ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: «فَلْيَسْ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ»، وَ إِنَّهُ لَيْسَ عَبْدٌ مِنْ عِبِيدِ اللَّهِ يَقْصُرُ فِي حُبِّنَا لِخَيْرٍ جَعَلَهُ اللَّهُ عِنْدَهُ، إِذْ لَا يَشِيتَوِي مَنْ يَحِبُّنَا وَ مَنْ يَبْغِضُنَا وَ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ رَجُلٍ أَبَدًا.

إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ يَحِبُّ بِهِذَا وَ يَبْغِضُ بِهِذَا، أَمَّا مُحِبُّنَا فَيَخْلُصُ الْحُبُّ لَنَا، كَمَا يَخْلُصُ الذَّهَبُ بِالنَّارِ لَا كَدَرَ فِيهِ، وَ مُبْغِضُنَا عَلَى تَلْعَكِ الْمَنَزِلَةِ، نَحْنُ النُّجَبَاءُ وَ أَفْرَاطُنَا أَفْرَاطُ الْأَنْبِيَاءِ، وَ أَنَا وَصِي الْأَوْصِيَاءِ، وَ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَةُ مِنْ حِزْبِ الشَّيْطَانِ، وَ الشَّيْطَانُ مِنْهُمْ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَغْلِبَ حُبَّنَا، فَلْيَمْتَحِنْ قَلْبَهُ، فَإِنْ شَارَكَ

فِي حُبِّنَا عَدُوَّنَا، فَلَيْسَ مِنَّا وَ لَسْنَا مِنْهُ، وَ اللَّهُ عَدُوُّهُ وَ جَبْرَيْلُ وَ مِيكَائِيلُ، وَ اللَّهُ عَدُوُّ لِّلْكَافِرِينَ. (۱)

از ابو جارود نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «وَمَا جَعَلَ اللَّهُ لِرِجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ»، فرمودند: حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: هر بنده ای که خداوند قلبش را برای ایمان آزمایش کند، محبت ما را در قلب خود می یابد، و ما را دوست می دارد، و هر بنده ای که مورد خشم خدا باشد، دشمنی با ما را در قلب خود می یابد، و با ما دشمنی می ورزد، ما به دوستی دوستان شادیم، و دشمنی دشمنان را متوجه هستیم، دوست ما به رحمت خدا می نگرد، درهای رحمت خدا به روی او باز است، و دشمن ما در پرتگاهی از آتش قرار گرفته، که در حال سقوط در آتش جهنم است.

گوارا باد اهل رحمت را، رحمت پروردگار، و مرگ بر جهنمیان، که جایگاه آنان جهنم است، خداوند می فرماید: «فَلْيُسِّسْ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ»، و هرگز کسی کوتاهی در راه محبت ما ندارد، به واسطه خیر و خوبی که خدا در او قرار داده باشد، زیرا دوست و دشمن ما، با یک دیگر مساوی نیستند، و هیچگاه محبت ما و دشمنی ما در قلب یک نفر جای نمی گیرد، زیرا برای یک فرد خدا دو قلب قرار نداده، که با یکی دوست بدارد و با دیگری دشمن.

دوست ما محبتش خالص است، همان طور که طلا را آتش پاک و خالص می کند، و دشمن ما نیز همان طور است، مائیم نجباء و فرزندان ما، فرزندان پیامبران هستند، و من وصی اوصیاء هستیم، و گروه ستم پیشه از طرفداران شیطانند، و

ص: ۱۱۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۱۷، ح ۲۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۰۹، ح ۸۵۱۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۳۹.

شیطان از آنها است، هر که می خواهد بداند ما را دوست دارد یا نه، به قلب خود نگاه کند، اگر در محبت ما، دشمن ما را شریک قرار می دهد، از ما نیست، و ما نیز با او ارتباطی نداریم، و خداوند، جبرئیل و میکائیل با او دشمن هستند، و خداوند دشمن کافران است.

ص: ۱۱۲

{الَّذِينَ أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنۢ بَنَاتِهِمْ وَلِأُولَآئِهِ أَفْئَتُهُمْ وَأُولَآئِ الْأَرْحَامُ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِی كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَن تَفْعَلُوا إِلَىٰ أُولَآئِكُم مَّعْرُوفًا كَانَ ذَٰلِكَ فِی الْكِتَابِ مَسْطُورًا}

پیامبر نسبت به مؤمنان از خودشان سزاوارتر است و همسرانش مادران ایشانند و خویشاوندان در کتاب خدا، برخی آنان نسبت به برخی (دیگر) از مؤمنان و مهاجران، سزاوارترند، مگر آنکه (بخواهید) نسبت به دوستان کار پسندیده ای انجام دهید، این (حکم) در کتاب (خدا) نوشته شده است.

۱- عَنْ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ الطَّيَّارِ، یَقُولُ: كُنَّا عِنْدَ مُعَاوِیَهِ، أَنَا، وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (علیهما السلام)، وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ، وَ عُمَرُ بْنُ أُمِّ سَلَمَةَ، وَ أَسَامَةُ بْنُ زَیْدٍ، فَجَرَى بَیْنِی وَ بَیْنَ مُعَاوِیَهِ كَلَامًا، فَقُلْتُ لِمُعَاوِیَهِ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) یَقُولُ: أَنَا أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ أَخَى عَلِیُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَإِذَا اسْتُشْهِدَ عَلِیٌّ (علیه السلام)، فَالْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ ابْنِی الْحُسَیْنُ مِنْ بَعْدِهِ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَإِذَا اسْتُشْهِدَ فَابْنُهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، وَ سَتُدْرِكُهُ، یَا عَلِیُّ! ثُمَّ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ بْنُ عَلِیٍّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، وَ سَتُدْرِكُهُ، یَا حُسَیْنُ! ثُمَّ یَكْمُلُهُ اثْنِی عَشَرَ إِمَامًا، تَسْبِیْحُهُ مِنْ وَلَدِ الْحُسَیْنِ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ: وَ اسْتُشْهِدْتُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنِ وَ عَبْدَ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ وَ عُمَرَ

ابْنُ أُمِّ سَلَمَةَ وَ أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، فَشَهِدُوا لِي عِنْدَ مُعَاوِيَةَ.

قَالَ سُلَيْمٌ: وَقَدْ سَجَعْتُ ذَلِكَ مِنْ سَلَمَانَ وَ أَبِي ذَرٍّ وَ الْمُقَدَّادِ وَ ذَكَرُوا أَنَّهُمْ سَجَعُوا ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم). (۱)

از سلیم بن قیس هلالی روایت شده است که گفت: از عبد الله پسر جعفر طیار شنیدم که می گفت: من، و امام حسن و امام حسین (علیهما السلام)، و عبد الله بن عباس، و عمر بن ابی سلمه، و اسامه بن زید، نزد معاویه بودیم، میان من و معاویه سخنانی رد و بدل شد، و من (عبد الله بن جعفر) به معاویه گفتم: از پیامبر خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) شنیدم که می فرمودند:

«ولایت من بر مؤمنین از ولایت آنها بر خودشان بیشتر است، سپس فرمودند: بعد از من برادرم علی بن ابی طالب (علیه السلام) نسبت به مؤمنین ولایت دارد، و ولایت او بر مؤمنین از ولایت آنها بر خودشان بیشتر است، و وقتی حضرت علی (علیه السلام) به شهادت رسید، فرزندان حسن (علیه السلام)، بر مؤمنین اولی است، سپس فرزندان حسین (علیه السلام) نسبت به مؤمنین اولی است، وقتی حسین (علیه السلام) شهید شد، فرزندش علی بن الحسین (علیهما السلام) نسبت به مؤمنین اولی است، و ای عبد الله! تو او را خواهی دید، سپس فرزندان محمد بن علی الباقر (علیه السلام) از مؤمنین نسبت به خودشان اولی است، و تو ای حسین! او را خواهی دید، و سپس یکی پس از دیگری، تا دوازده امام کامل نمودند، که نه امام، از اولاد حسین (علیه السلام)، خواهند بود.

ص: ۱۱۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۸، ح ۷۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۳۱، ح ۱۳؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۴، ص ۳۲۹، ح ۲؛ الخصال، ج ۲، ص ۴۷۷، ح ۴۱؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۱۶۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۲۳۹، ح ۲۱؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۴۷، ح ۸؛ الکافی، ج ۱، ص: ۵۲۹، ح ۴.

عبد الله بن جعفر گفت: آنگاه امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) و عبد الله بن عباس و عمر بن ابی سلمه و اسامه بن زید را گواه گرفتم، که همگی نزد معاویه به نفع من گواهی دادند.

سلیم بن قیس گفت: من نیز این مطلب را، از سلمان و ابو ذر و مقداد شنیده بودم، و آنها گفتند که آن را از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیده اند.

۲_ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، قَالَ: أَنَا أُولَىٰ بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ، وَ عَلَيَّ (عليه السلام) أُولَىٰ بِهِ مِنْ بَعْدِي.

فَقِيلَ لَهُ: مَا مَعْنَىٰ ذَٰلِكَ؟ فَقَالَ: قَوْلُ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضَيَاعًا فَعَلَىٰ وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ، فَالزَّجِيلُ لَيْسَتْ لَهُ عَلَىٰ نَفْسِهِ وَلِمَايَةٍ، إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ، وَ لَيْسَ لَهُ عَلَىٰ عِيَالِهِ أَمْرٌ وَ لَا نَهْيٌ، إِذَا لَمْ يَجِرْ عَلَيْهِمُ النَّفَقَةَ، وَ النَّبِيُّ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليهما السلام) وَ مَنْ بَعْدَهُمَا أَلَزَمَهُمْ هَٰذَا، فَمِنْ هُنَاكَ صَارُوا أُولَىٰ بِهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، وَ مَا كَانَ سَبَبُ إِسْلَامِ عَامَّةِ الْيَهُودِ إِلَّا مِنْ بَعْدِ هَٰذَا الْقَوْلِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ إِنَّهُمْ آمَنُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَ عَلَىٰ عِيَالِهِمْ. (۱)

از سفیان بن عیینة نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: من از هر مؤمنی به خود او سزاوارترم و اولویت دارم، و پس از من این سزاواری را علی (علیه السلام) دارد، پس به حضرت صادق (علیه السلام) عرض شد: معنی این

ص: ۱۱۵

۱- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۲۶۰، ح ۴۹ و ج ۲۷، ص ۲۴۸، ح ۸؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۱۶۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۳۲۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۲۴۰، ح ۲۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۰۶، ح ۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۶۵۴، ح ۱۲۵۱.

حضرت فرمودند: فرمایش پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) است که فرمودند: (هر که بمیرد، و از خود بدهی یا باز ماندگانی بی سرپرست، به جای گذارد، بر عهده من است که آن قرض را ادا کنم و به بازماندگانش نفقه دهم، و هر که بمیرد و از خود مالی به جای گذارد، از برای ورثه اوست)، پس هر گاه مردی مالی نداشته باشد، بر خود ولایت ندارد، و چون مخارج عیال خود را نپردازد، بر آنها حق امر و نهی ندارد، و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیر المؤمنین (علیه السلام) و امامان بعد از ایشان (علیهم السلام) بدان ملزم هستند (که مخارج آنها را بپردازند)، از این رو ایشان نسبت به خود مردم اولویت دارند.

و آن چیزی که موجب شد بیشتر یهودیان، اسلام آورند، همین سخن رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بود، زیرا ایشان نسبت به خود و عیالات خود آسوده خاطر شدند. (زیرا دانستند که نگهداری و کفالت خود آنها، اگر بی سرپرست باشند، و نیز خانواده آنها پس از مرگشان، اگر مخارج و سرپرستی نداشته باشند، به عهده شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، و پس از آن حضرت به عهده جانشین اوست).

۳- عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، صَارَتْ فِرْقَةٌ مُرَجَّةً، وَ صَارَتْ فِرْقَةٌ حَزُورِيَّةً، وَ صَارَتْ فِرْقَةٌ قَدَرِيَّةً، وَ سَمِعْتُمُ التَّرَائِيَةَ وَ شَيْعَةَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، أَمَّا وَ اللَّهِ! مَا هُوَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَ رَسُولُهُ وَ آلُ رَسُولِ اللَّهِ (عليهم السلام) وَ شَيْعَةُ آلِ رَسُولِ اللَّهِ (عليهم السلام)، وَ مَا النَّاسُ إِلَّا هُمْ، كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) أَفْضَلَ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ

أُولَى النَّاسِ بِالنَّاسِ، حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا. (۱)

سعید بن یسار گوید: شنیدم از امام صادق (علیه السلام) که می فرمودند: ستایش خاص خداوند است، دسته ای مرجئه شدند، و دسته ای حروریه (خوارج) گشتند، و دسته ای قدریه شدند، و شما را نیز ترابیه (منسوب به ابو تراب، کنیه حضرت علی (علیه السلام)) و شیعه علی (علیه السلام) نامیدند.

به خدا سوگند! که آن (یعنی حق و حقیقت) نیست، جز خدای یگانه که شریک ندارد، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و خاندان رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و شیعیان رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، و نیستند سایر مردم جز همان (که هستند).

حضرت علی (علیه السلام) برترین مردم بودند، پس از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، و سزاوارترین مردم بودند نسبت به آنها، و سه بار در این جمله را تکرار فرمودند.

توضیح: «مرجئه» به کسانی گویند که حضرت علی (علیه السلام) را، چهارمین خلیفه دانند، و برخی گفته اند: کسانی هستند که معتقدند، با وجود ایمان در شخص هیچ گناهی زیان نرساند، و با وجود کفر، هیچ طاعتی سود ندهد.

«حروریه» به یک دسته از خوارج اطلاق شود.

«قدریه» به کسانی می گویند که قائل به تفویض هستند، و گاهی به «جبریه» نیز قدریه گفته شده.

ص: ۱۱۷

۱- الکافی، ج ۸، ص ۸۰؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۵، ص ۱۸۲؛ ح ۳۶؛ الوافی، ج ۵، ص ۸۲۳
باب ۱۳۲، ح ۱.

{وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۚ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا}

و هنگامی را که از پیامبران پیمان گرفتیم، و (همچنین) از تو و از نوح و ابراهیم و موسی و عیسی بن مریم، و ما از همه آنان پیمان محکمی گرفتیم.

عَنِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): «أَوَّلُ مَنْ سَبَقَ مِنَ الرُّسُلِ إِلَى «بَلَى»، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ ذَلِكَ أَنَّهُ كَانَ أَقْرَبَ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى، وَ كَانَ بِالْمَكَانِ الَّذِي قَالَ لَهُ جَبْرَائِيلُ، لَمَّا أُسِيرَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ: تَقَدَّمَ يَا مُحَمَّدُ! فَقَدْ وَطِئَتْ مَوْطِئًا لَمْ تَطَأْهُ مَلَكَ مُقَرَّبٌ وَ لَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، وَ لَوْ لَا أَنَّ رُوحَهُ وَ نَفْسَهُ كَانَتْ مِنْ ذَلِكَ الْمَكَانِ لَمَا قَدَرَ أَنْ يَبْلُغَهُ، فَكَانَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، كَمَا قَالَ اللَّهُ: «قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى» (۱)، أَيْ بَيْلٌ أَدْنَى، فَلَمَّا خَرَجَ الْأَمْرُ مِنَ اللَّهِ وَقَعَ إِلَى أَوْلِيَائِهِ (عليهم السلام) فَقَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام): كَانَ الْمِيثَاقُ مَأْخُوذًا عَلَيْهِمُ لِلَّهِ بِالرُّبُوبِيَّةِ، وَ لِرَسُولِهِ بِالرُّبُوبَةِ، وَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةِ بِالْإِمَامَةِ.

فَقَالَ: «أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ» (۲)، وَ مُحَمَّدٌ نَبِيُّكُمْ، وَ عَلَى إِمَامَتِكُمْ، وَ الْأَئِمَّةُ الْهَادُونَ أَيْمَتُكُمْ؟ فَ «قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا» (۳)، فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (۴)، أَيْ لِنَا

ص: ۱۱۸

۱- ۵۳/۹.

۲- ۷/۱۷۲.

۳- همان.

۴- همان.

تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، «إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ» (۱)، فَأَوَّلُ مَا أَخَذَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، الْمِيثَاقَ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ لَهُ بِالرُّبُوبِيَّةِ، وَهُوَ قَوْلُهُ: «وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ»، فَذَكَرَ جُمْلَةَ الْأَنْبِيَاءِ، ثُمَّ أَبْرَزَ أَفْضَلَهُمْ بِالْأَسَامِي، فَقَالَ: «وَمِنْكَ» يَا مُحَمَّدُ، فَقَدَّمَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، لِأَنَّهُ أَفْضَلُهُمْ، «وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ»، فَهَؤُلَاءِ الْخَمْسَةُ أَفْضَلُ الْأَنْبِيَاءِ، وَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَفْضَلُهُمْ، ثُمَّ أَخَذَ بَعْدَ ذَلِكَ مِيثَاقَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِالْإِيمَانِ بِهِ، وَ عَلَى أَنْ يَنْصُرُوا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ، يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، «لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَتَنْصُرُنَّهُ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ أَخْبَرُوا أَمَمَكُمْ بِخَبْرِهِ، وَ خَبَرَ وَلِيَّهُ مِنَ الْأَئِمَّةِ (عليهم السلام). (۲)

از ابن سنان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: اولین کسی که قبل از همه انبیاء، آن پیمان را بست، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) بودند، چون آن حضرت نزدیکترین خلائق به خداوند تبارک و تعالی بودند، و در مکانی قرار داشتند که چون در شب معراج به آسمان عروج کردند، جبرئیل (عليه السلام) به ایشان عرض کرد: ای محمد! جلو بیا، در جایی قدم گذاشته ای که هیچ فرشته مقرب و هیچ پیامبر مرسل در آنجا قدم نگذاشته است، پس اگر روح و جان ایشان متعلق به آن مکان نبود، نمی توانستند به آنجا برسند، و فاصله ایشان تا خداوند، چنانکه خود خداوند می فرماید، اینگونه بود: «قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى» یعنی به اندازه طول دو سر کمان، بلکه نزدیکتر، بود، پس آنگاه که فرمان از جانب خداوند صادر شد، از سوی او بر عهده

ص: ۱۱۹

۱- همان.

۲- بحار الأنوار، ج ۵، ص ۲۳۶، ح ۱۲ و ج ۲۶، ص ۲۶۸، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۰۸، ح ۴۰۵۷ و ج ۴، ص ۴۱۷، ح ۸۵۴۳؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۴۶؛ مختصر البصائر، ص ۴۱۰، ح ۴۷۶؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۱، ص ۵۹، ح ۶.

امام صادق (علیه السلام) فرمودند: از آنها، پیمان ربوبیت خداوند، نبوت رسول او و امامت امیر المؤمنین و ائمه (علیهم السلام) گرفته شده بود، و خداوند به آنان فرمود: آیا من پروردگار شما نیستم، و محمد، پیامبرتان نیست، و آیا علی امام شما نیست، و ائمه هدایت، امامان شما نیستند؟

آنان پاسخ دادند: آری، گواهی می دهیم، پس خداوند متعال فرمود: این که بگویید در روز قیامت، یعنی تا در روز قیامت نگوئید، ما از این پیمان، غافل و بی خبر بودیم، پس اولین چیزی که خداوند از پیامبران خود، بر سر آن پیمان گرفت، ربوبیت بود، و آیه: «وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ»، به همین معنا است، پس تمام پیامبران را ذکر نمود، سپس برترین آنان را با بردن نامشان جلوه داد. پس فرمود: «وَمِنْكَ» یعنی ای محمد! خداوند، نام رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) را قبل از بقیه انبیا ذکر نمود، چون او برترین آنها است، «وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ»، پس این پنج تن، برترین انبیا هستند، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) برترین این پنج تن است، سپس خداوند از انبیا پیمان گرفت که به رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ایمان بیاورند و امیر المؤمنین (علیه السلام) را یاری نمایند، خداوند فرمود: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ»، منظور، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) است، «لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ»، که منظور، امیر المؤمنین (علیه السلام) است، یعنی شما (ای پیامبران)، ائت هایتان را از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و ولی او که از ائمه (علیهم السلام) است، آگاه سازید.

{مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ ۖ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا}

در میان مؤمنان مردانی هستند که بر سر عهدي که با خدا بستند، صادقانه ايستاده اند، بعضی پيمان خود را به آخر بردند (و در راه او به شهادت رسيدند)، و بعضی ديگر در انتظارند (تا شهيد شوند)، و هرگز تغيير و تبديلی در عهد و پيمان خود ندادند.

۱- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، قَالَ: فِينَا نَزَلَتْ: «رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ»، الْآيَةُ، فَأَنَا، وَاللَّهُ! الْمُنْتَظَرُ، وَمَا بَدَّلْتُ تَبْدِيلًا. (۱)

از ابی اسحاق نقل است که گفت: حضرت امام علی (عليه السلام) فرمودند: آیه کریمه: «رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ»، در شأن و منزلت ما نازل شد، به خدا سوگند! من، منتظر شهادت هستم، و هیچ وقت، تبديل و تغييری در آن ندادم.

۲- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): كُنْتُ عَاهَدْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولَهُ (صلى الله عليه و آله و سلم)، أَنَا وَ

ص: ۱۲۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۸ و ص ۴۱۸؛ تفسير الصافي، ج ۴، ص ۱۸۱؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۳۵۴؛ شواهد التنزيل، ج ۲، ص ۵، ح ۶۲۷؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۲.

عَمَى حَمْزَهُ وَ أَخِي جَعْفَرُ وَ ابْنُ عَمَى عُبَيْدَهُ بَنُ الْحَارِثِ، عَلَى أَمْرٍ وَفِينَا بِهِ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ، فَتَقَدَّمَنِي أَصِيحَابِي وَ خَلَفْتُ بَعْدَهُمْ، لَمَّا أَرَادَ اللَّهُ سُيُبْحَانَهُ عَزَّ وَ جَلَّ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُيُبْحَانَهُ فِينَا: «مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ»، حَمْزَهُ وَ جَعْفَرُ وَ عُبَيْدَهُ، «وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَ مَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا»، فَأَنَا الْمُتَنَظِّرُ، وَ مَا بَدَّلْتُ تَبْدِيلًا. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، از محمد بن حنفیه ۲، روایت کرده اند که حضرت امام علی (علیه السلام) فرمودند: همانا من، و عمویم حمزه، و برادرم جعفر، و پسر عمویم عبیده بن حارث، با خداوند عزّ و جلّ و حضرت رسول (صلی الله علیه و آله و سلم)، عهد و پیمانی بستیم که به آن وفادار بوده ایم، و یاران من بر من پیشی گرفتند، و من پس از آنها، با اراده و مشیت خداوند عزّ و جلّ، زنده مانده ام، پس خداوند سبحان، در باره ما، این آیه شریفه، را نازل فرمود: «مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ»، که حمزه و جعفر و عبیده (با شهادتشان، به پیمان خود وفا نمودند)، «وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَ مَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا»، پس من هم در انتظار شهادت هستم، و هرگز در این پیمان تغییر ندادم.

۳- عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ»، يَغْنِي عَلِيًّا وَ حَمْزَهُ وَ جَعْفَرًا، «فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ»، يَغْنِي حَمْزَهُ وَ جَعْفَرًا، «وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ»، يَغْنِي عَلِيًّا (علیه السلام)، كَانَ يَنْتَظِرُ أَجَلَهُ، وَ الْوَفَاءَ لِلَّهِ بِالْعَهْدِ، وَ

ص: ۱۲۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۱۰، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۲۹، ح ۸۵۵۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۴۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص: ۳۵۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص: ۲۵۸، ح ۵۰؛ الخصال، ج ۲، ص ۳۷۶، ح ۵۸؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۵۱۷، ح ۹۲۸.

عبد الله بن عباس درباره سخن خداوند: «مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ»، گفت: یعنی حضرت امام علی (علیه السلام) و حمزه و جعفر، که از مؤمنان صادق در پیمان با خدا بودند، «فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ»، از میان آن سه تن، حمزه و جعفر طیار، در راه پیمان با خدا، استقامت و ایثار کردند، تا به شهادت رسیدند، «وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ»، یعنی حضرت امام علی (علیه السلام) که منتظر شهادت در راه خدا و وفای به عهد بود، به خدا سوگند! که در پایان عمرش، خدای سبحان، شهادت را نصیب آن حضرت نمود.

۴_ قَالَ الْحَافِظُ الذَّهَبِيُّ: سُئِلَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، وَهُوَ عَلَى مِثَرِ الْكُوفَةِ، عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ»؟

فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ، هَذِهِ الْآيَةُ نَزَلَتْ فِي، وَفِي عَمَى حَمْرَةٍ، وَفِي ابْنِ عَمَى عُبَيْدَةَ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَأَمَّا عُبَيْدَةُ، فَقَضَىٰ نَحْبَهُ شَهِيداً يَوْمَ بَدْرٍ، وَأَمَّا حَمْرَةٌ، فَقَضَىٰ نَحْبَهُ شَهِيداً يَوْمَ أُحُدٍ، وَأَمَّا أَنَا، فَانْتَظِرُ أَشَقَّاهَا يَخْضِبُ هَذِهِ مِنْ هَذَا، وَأَشَارَ إِلَى لِحْيَتِهِو رَأْسِهِ، عَهْدٌ عَهْدُهُ إِلَى حَبِيبِي أَبُو الْقَاسِمِ (صلى الله عليه وآله وسلم). (٢)

ابن حجر هیثمی در کتاب صواعق محرقه می نویسد: روزی حضرت امیر المؤمنین

ص: ۱۲۳

۱- شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۶، ح ۶۲۸.

۲- الحقائق من الصواعق، ج ۱، ص ۷۵؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۲۰۴؛ الصواعق المحرقة، ج ۲، ص ۳۹۱؛ فضائل الخمسة من الصحاح الستة، ج ۳، ص ۶۸؛ كشف الغمة فی معرفة الأئمة، ج ۱، ص ۱۹۰.

علی (علیه السلام) بر فراز منبر مسجد کوفه سخن می گفتند، که شخصی، در باره آیه شریفه: «رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ»، و شأن نزولش، از آن حضرت پرسید؟

حضرت فرمودند: خدایا! پیامرز، این آیه درباره من، و عمویم حمزه، و پسر عمویم عبیده بن حارث بن عبد المطلب، نازل شده است. پس عبیده، در جنگ بدر به درجه شهادت رسید، و حمزه، در جنگ احد شهید شد، و اما من، پس منتظرم که شقی ترین امت، این را، از این خضاب کند، و با دست، خود اشاره به محاسن خود و به سر خود نمودند، و این پیمانی است که حبیبم، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، با من بسته اند.

ص: ۱۲۴

{وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا}

و خداوند کافران را با دلی مملو از خشم باز گرداند، بی آنکه نتیجه ای از کار خود گرفته باشند، و خداوند، مؤمنان را در این جنگ حمایت و کفایت نمود، و خداوند قوی و شکست ناپذیر است.

۱- عَنْ فَيْضِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): أَنَّهُ قَرَأَ: «إِنَّ عَلِيًّا لِّلْهُدَىٰ وَإِنَّ لَهُ الْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ»، (۱) وَ ذَلِكَ حَيْثُ سُئِلَ عَنِ الْقُرْآنِ، قَالَ: فِيهِ الْأَعَاجِبُ، فِيهِ: «وَ كَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ بِعَلِيٍّ (عليه السلام)»، وَ فِيهِ: «أَنَّ عَلِيًّا لِّلْهُدَىٰ وَ أَنَّ لَهُ الْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ». (۲)

از فیض بن مختار نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، آیه را چنین قرائت فرمودند: «إِنَّ عَلِيًّا لِّلْهُدَىٰ وَ إِنَّ لَهُ الْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ»، چون از آن حضرت در باره قرآن سؤال شد، فرمودند: در آن عجایی است، در قرآن است: «وَ كَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ بِعَلِيٍّ»، یعنی خداوند به وسیله امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، مؤمنین را از جنگ با کفار بی نیاز کرد.

ص: ۱۲۵

۱- شبهه آیات: ۱۳ و ۹۲/۱۲.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۹۸، ح ۱۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۸۰، ح ۱۶۹۲؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۸۱.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ»، قَالَ: كَفَاهُمُ اللَّهُ الْقِتَالَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، حِينَ قُتِلَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ وَدٍّ. (۱)

عبد الله بن عباس، در تفسیر و توضیح آیه کریمه: «وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ»، گفت: خداوند متعال، در جنگ خندق، مؤمنان را، به وسیله حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، آنگاه که عمرو بن عبد ود را کشت، از جنگ بی نیاز کرد.

۳- عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْخَنْدَقِ، عَبَرَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ وَدٍّ، حَتَّى جَاءَ فَوْقَ عَلَى عَشْكَرِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَنادى البراز.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَيَكُمُ يَقُومُ إِلَى عَمْرٍو؟ فَلَمْ يَقُمْ أَحَدٌ إِلَّا عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَإِنَّهُ قَامَ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): اجْلِسْ، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَيَكُمُ يَقُومُ إِلَى عَمْرٍو؟ فَلَمْ يَقُمْ أَحَدٌ، فَقَامَ إِلَيْهِ عَلِيُّ (عليه السلام)، فَقَالَ: أَنَا لَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): اجْلِسْ، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَيَكُمُ يَقُومُ إِلَى عَمْرٍو؟ فَلَمْ يَقُمْ أَحَدٌ، فَقَامَ عَلِيُّ (عليه السلام) فَقَالَ: أَنَا لَهُ، فَدَعَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَيْهِ وَآلَهُ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّهُ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ وَدٍّ، قَالَ: وَأَنَا عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ، فَأَلْبَسَهُ دِرْعَهُ ذَاتَ الْفُضُولِ، وَأَعْطَاهُ سَيْفَهُ ذَا الْفَقَارِ، وَعَمَّمَهُ بِعِمَامَتِهِ السَّحَابِ عَلَى رَأْسِهِ تَشْيَعَهُ أَكْوَارٍ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: تَقَدَّمْ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) لَمَّا وَلَّى: اللَّهُمَّ احْفَظْهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَمِنْ فَوْقِ رَأْسِهِ وَمِنْ تَحْتِ قَدَمَيْهِ.

فَجَاءَ حَتَّى وَقَفَ عَلَى عَمْرٍو، فَقَالَ: مَنْ أَنْتَ؟ فَقَالَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ وَدٍّ، فَمَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ: الْغُلَامُ الَّذِي كُنْتُ أَرَاكَ فِي حَجْرِ أَبِي طَالِبٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: إِنَّ أَبَاكَ كَانَ لِي صَدِيقًا، وَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ أَقْتُلَكَ.

ص: ۱۲۶

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) : لَكُنِّي لَا أَكْرَهُ أَنْ أَقْتَلَكَ، بَلْغَنِي أَنْتَكَ تَعَلَّقْتُ بِأَسِيَّتَارِ الْكُفْبِهِ، وَ عَاهَدْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ، أَنْ لَا يَخِيرَكَ رَجُلٌ بَيْنَ ثَلَاثٍ خِلَعَالٍ، إِلَّا اخْتَرْتُ مِنْهُمَا خَلَةً، قَالَ: صِدْقُوا، قَالَ: إِمَّا أَنْ تَرْجِعَ مِنْ حَيْثُ جِئْتَ، قَالَ: لَا تَحِيدُ بِهَا قُرَيْشٌ، قَالَ: أَوْ تَدْخُلَ فِي دِينِنَا، فَيَكُونَ لَكَ مَا لَنَا وَ عَلَيْكَ مَا عَلَيْنَا، قَالَ: وَ لَا هَذِهِ.

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) : فَأَنْتَ فَارِسٌ وَ أَنَا رَاجِلٌ، فَتَزَلْ عَنْ فَرَسِهِ، وَ قَالَ: مَا لَقِيتُ مِنْ أَحَدٍ مَا لَقِيتُ مِنْ هَذَا الْغُلَامِ!!! ثُمَّ ضَرَبَ وَجْهَ فَرَسِهِ فَأَذْبَرَتْ، ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) ، وَ كَانَ رَجُلًا طَوِيلًا، يَدَاوِي دَبْرَ الْبُعِيرِ وَ هُوَ قَائِمٌ، وَ كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) فِي تَرَابٍ دَقٍّ، لَا يَثْبُتُ قَدَمَاهُ عَلَيْهِ، فَجَعَلَ عَلِيٌّ (عليه السلام) يَنْكُصُ إِلَى وَرَائِهِ يَطْلُبُ جَلْدًا مِنَ الْأَرْضِ، يَثْبُتُ قَدَمَيْهِ وَ يَغْلُوهُ عَمْرُو بِالسَّيْفِ، وَ كَانَ فِي دِرْعٍ عَمْرُو قَصِيرٍ، فَلَمَّا تَشَاكَ بِالضَّرْبِ، تَلَقَّاهَا عَلِيٌّ (عليه السلام) بِالثُّرْسِ، فَلَحِقَ ذُبَابُ السَّيْفِ فِي رَأْسِ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، حَتَّى قَطَعَتْ تِسْعَةَ أَكْوَارٍ، حَتَّى خَطَّ السَّيْفُ فِي رَأْسِ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، وَ تَسَيَّفَ عَلِيٌّ (عليه السلام) رِجْلَيْهِ بِالسَّيْفِ مِنْ أَسْفَلٍ، فَوَقَعَ عَلَى قَفَاهُ فَتَارَتْ بَيْنَهُمَا عَجَاجُهُ فَسَمِعَ عَلِيٌّ (عليه السلام) يَكْبُرُ.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) : قَتَلَهُ وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، فَكَانَ أَوَّلَ مَنْ ابْتَدَرَ الْعَجَاجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَإِذَا عَلِيٌّ (عليه السلام)

يَمْسِيحُ سَيْفَهُ بِدِرْعِ عَمْرُو، فَكَبَّرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَتَلَهُ، فَحَزَّ عَلِيٌّ (عليه السلام) رَأْسَهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ يَخْطُرُ فِي مَشِيَّتِهِ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) : يَا عَلِيُّ! إِنَّ هَذِهِ مَشِيَّةٌ يَكْرَهُهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ، إِلَّا فِي هَذَا الْمَوْضِعِ.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) لِعَلِيٍّ (عليه السلام) : مَا مَنَعَكَ مِنْ سَلْبِهِ فَقَدْ كَانَ ذَا سَلْبٍ؟

فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّهُ تَلَقَّانِي بِعَوْرَتِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله و سلم) : أَبْشِرْ يَا عَلِيُّ! فَلَوْ وَزَنَ الْيَوْمَ عَمَلُكَ، بِعَمَلِ أُمِّهِ مُحَمَّدٍ لَرَجَحَ عَمَلُكَ بِعَمَلِهِمْ، وَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يَبْقَ بَيْتٌ مِنْ بُيُوتِ الْمُشْرِكِينَ، إِلَّا وَ قَدْ دَخَلَهُ وَ هُنَّ بِقَتْلِ عَمْرُو، وَ لَمْ يَبْقَ بَيْتٌ مِنْ بُيُوتِ الْمُسْلِمِينَ، إِلَّا وَ قَدْ دَخَلَهُ عِزُّ بِقَتْلِ عَمْرُو.

وَلَمَّا قُتِلَ عَمْرُو وَ خُذِلَ الْأَخْزَابُ، وَ أُرْسِلَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ رِيحًا وَ جُنُودًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ، فَوَلَّوْا مُدْبِرِينَ بَغِيرِ قِتَالٍ، وَ سَبَّيْهُ قَتْلَ عَمْرُو، فَمِنْ ذَلِكَ قَالَ سُبْحَانَهُ: «وَ كَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ»، بِعَلَى (عليه السلام). (۱)

حذیفه گفت: چون جنگ خندق پیش آمد، عمرو بن عبدود از خندق گذشت تا اینکه نزدیک سپاه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آمد و مبارز طلبید.

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: کدام یک از شما پاسخ عمرو را می دهد؟ هیچ کس بلند نشد، جز حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) که به پا خاستند، ولی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به او فرمودند: بنشین، بار دیگر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: کدام یک از شما پاسخ عمرو را می دهد؟ کسی بلند نشد، جز حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) که بلند شدند و گفتند: من پاسخ او را می دهم، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: بنشین، باز پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به اصحاب خود فرمودند: کدام یک از شما پاسخ عمرو را می دهد؟ هیچ کس بلند نشد و باز حضرت علی (علیه السلام) بلند شدند و گفتند: من پاسخ او را می دهم، پس پیامبر او را دعا کردند و گفتند: همانا او، عمرو بن عبدود است، حضرت علی (علیه السلام) گفتند: من هم علی بن ابی طالب هستم!

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) زره خود را به حضرت علی (علیه السلام) پوشانند و شمشیرشان ذوالفقار را به او دادند و عمامه مخصوص خود را به روی سر او پیچاندند، آنگاه گفتند: پیش برو! و چون حضرت علی (علیه السلام) رفتند، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) گفتند: خدایا! او را از سمت جلو و سمت عقب و از راست و چپ، و از بالای سر و زیر قدم ها، حفظ کن.

حضرت علی (علیه السلام) آمدند و مقابل عمرو ایستادند، او گفت: تو کیستی؟ حضرت فرمودند: من علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستم، عمرو گفت: تو همان کودکی هستی که در

ص: ۱۲۸

آغوش ابوطالب می دیدم؟ گفتند: آری، گفت: پدر تو دوست من بود و من نمی خواهم تو را بکشم، حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ولی من می خواهم تو را بکشم، به من خبر رسیده که تو دست در پرده کعبه انداخته ای و عهد کرده ای که هر کس سه خواسته از تو داشته باشد، حتماً یکی از آنها را برآورده کنی، گفت: راست گفته اند.

پس حضرت فرمودند: یا از آنجا که آمدی برگرد، گفت: هرگز، چون قریش همواره از آن سخن می گویند، فرمودند: یا در دین ما داخل شو، تا آنچه به نفع ماست به نفع تو و آنچه به ضرر ماست به ضرر تو باشد، گفت: این درخواست را نیز نمی پذیرم، حضرت فرمودند: تو سواره ای و من پیاده، در این هنگام از اسب خود پیاده شد و گفت: آنچه از این کودک دیدم از هیچ کس ندیدم، پس بر اسب خود تازیانه ای زد و او را از میدان دور کرد، آنگاه به سوی حضرت علی (علیه السلام) آمد.

او مردی بلند قد بود، به طوری که پشت شتر را، ایستاده مداوا می کرد، و حضرت علی (علیه السلام) بر روی خاک نرمی ایستاده بودند، و قدم های او بر زمین ثابت نبود، و شمشیر عمرو بالای سر حضرت علی (علیه السلام) بود و زره عمرو کوتاه بود، وقتی عمرو ضربه خود را فرود آورد، حضرت علی (علیه السلام) سپر خود را مقابل آن قرار دادند، ولی انتهای شمشیر به سر حضرت علی (علیه السلام) اصابت کرد، به گونه ای که آن، نه دور عمامه را برید و به سر آن حضرت رسید، پس آن حضرت هم دوپای عمرو را از پایین با شمشیر زدند و عمرو به پشت خود بر زمین افتاد، و میان آنان گرد و غباری برخاست، و شنیدند که حضرت علی (علیه السلام) تکبیر می گویند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: سوگند به کسی که جانم در دست اوست! او را کشت. نخستین کسی که به طرف آن گرد و غبار رفت، عمر بن خطاب بود، در آن هنگام حضرت علی (علیه السلام) را دید، که شمشیرشان را به زره عمرو می کشند، پس عمر بن

خطاب تکبیر سرداد، و گفت: ای رسول خدا! او را کشته است، پس حضرت علی (علیه السلام) سر او را از بدن جدا کردند، سپس به راه افتادند، در حالی که در راه رفتن حالت مخصوصی به خود گرفته بودند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به او گفتند: ای علی! این نوع راه رفتن را خداوند دوست ندارد مگر در این موضع. آنگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به حضرت علی (علیه السلام) گفتند: چه باعث شد که چیزهای قیمتی او را برنداشتی؟

حضرت گفتند: ای رسول خدا! او با عورت خود مانع از این کار شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: مژده باد بر تو، ای علی! اگر عمل امروز تو را با عمل اُمت محمّد مقایسه کنند، عمل تو به عمل آنان ترجیح داده می شود، و این بدان جهت است که خانه ای از خانه های مشرکان نیست، مگر اینکه با کشته شدن عمرو، سستی بر آن وارد شد، و خانه ای از خانه های مسلمانان نیست، مگر اینکه با کشته شدن عمرو، عزّت بر آن وارد شد.

و هنگامی که عمرو کشته شد و احزاب خوار گردیدند، خداوند بادی را به همراه لشکری از فرشتگان، به سوی آنان فرستاد و آنان بدون جنگ و خونریزی به سوی مکه بازگشتند، و این به خاطر کشته شدن عمرو بود.

از این رو بود که خداوند فرمود: «وَ كَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ»، یعنی به وسیله امیر المؤمنین علی (علیه السلام).

۴_ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا قُتِلَ عَلِيٌّ (علیه السلام) عَمْرًا، دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ سَيِّفُهُ يَقْطُرُ دَمًا، فَلَمَّا رَأَاهُ كَبَّرَ، وَ كَبَّرَ الْمُسْلِمُونَ، وَ قَالَ النَّبِيُّ (صلی الله علیه و آله و سلم): اللَّهُمَّ أَعْطِ عَلِيًّا فَضِيلَةً لَمْ تُعْطِهَا أَحَدًا قَبْلَهُ، وَ لَمْ تُعْطِهَا أَحَدًا بَعْدَهُ.

قَالَ: فَهَبَطَ جِبْرَائِيلُ (عليه السلام) وَمَعَهُ مِنَ الْجَنَّةِ أَتْرَجَةٌ، فَقَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ لَكَ: حَيَّ بِهَذِهِ عَلَيَّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ.

قَالَ: فَدَفَعَهَا إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَانْفَلَقَتْ فِي يَدِهِ فَلَقَّتَيْنِ، فَإِذَا مِنْهُ حَرِيرَةٌ خَضِرَاءُ فِيهَا مَكْتُوبٌ سِطْرَانِ بِخُضْرِهِ: تُخَفِّهُ مِنَ الطَّالِبِ الْغَالِبِ، إِلَى عَلِيٍّ بَنِ أَبِي طَالِبٍ. (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: پس از آن که علی بن ابی طالب (علیه السلام)، عمرو بن عبدود را به هلاکت رساندند، در حالیکه از شمشیرشان خون می چکید، بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) وارد شدند.

وقتی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، علی (علیه السلام) را دیدند، بانگ تکبیر بر آوردند، بقیه مسلمانان نیز تکبیر گفتند، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: خداوند! به علی فضیلتی عطا کن، که به کسی قبل از او نداده ای، و بعد از او هم نمی دهی.

در این هنگام جبرئیل (علیه السلام)، در حالی که ترنج بهشتی همراه داشت، فرود آمد، و به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) عرض کرد: همانا خداوند عزیز و جلیل بر تو سلام می فرستد، و می گوید: با این هدیه، به علی بن ابی طالب تبریک و تهنیت بگو. پس وقتی ترنج را به حضرت علی (علیه السلام) دادند، آن را نصف کردند، ناگهان دیدند درونش حریر سبزی است، که با خط سبز در دو سطر نوشته شده بود: هدیه ای است از طرف خداوند غالب طالب (چیره جوینده)، برای علی فرزند ابو طالب.

ص: ۱۳۱

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۳۴، ح ۸۵۶۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۴۵؛ غایه المرام و حجه الخصام فی تعیین الامام، ج ۴، ص ۲۷۲، باب ۱۶۹؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۴۴۱، ح ۶۶۶؛ المناقب (الخوارزمی)، ص ۱۷۱، ح ۲۰۴.

{وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى ۚ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا}

و در خانه هایتان بمانید، و به شیوه جاهلیت پیشین (با زینتهای خود) ظاهر نشوید، و نماز را بر پا دارید، و زکات بدهید، و خدا و رسولش را اطاعت کنید، خداوند می خواهد پلیدی را از شما اهل بیت دور کند، و چنان که باید و شاید، شما را پاک سازد.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قُلْتُ لِلنَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ يَغْسِلُكَ إِذَا مِتَّ؟ قَالَ: يَغْسِلُ كُلَّ نَبِيٍّ وَصِيَّهُ، قُلْتُ: فَمَنْ وَصِيكَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ!؟

قَالَ: عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ، قُلْتُ: كَمْ يَعْيشُ بَعْدَكَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ!؟ قَالَ: ثَلَاثِينَ سَنَةً، فَإِنَّ يُوْشَعَ بْنَ نُونٍ، وَصِيَّ مُوسَى، عَاشَ بَعْدَ مُوسَى ثَلَاثِينَ سَنَةً، وَخَرَجَتْ عَلَيْهِ صَفْرَاءُ، بِنْتُ شُعَيْبٍ، زَوْجَةُ مُوسَى (عليه السلام)، فَقَالَتْ: أَنَا أَحَقُّ مِنْكَ بِالْأَمْرِ فَقَاتَلَهَا، فَقَتَلَ مُقَاتِلَهَا، وَأَسْرَهَا، فَأَحْسَنَ أَسْرَهَا.

وَإِنَّ ابْنَةَ أَبِي بَكْرٍ، سَيَخْرُجُ عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) فِي كَذَا وَكَذَا، أَلْفًا مِنْ أُمَّتِي فَتَقَاتِلُهُ فَيَقْتُلُ مُقَاتِلَهَا وَيَأْسِرُهَا، فَيَحْسِنُ أَسْرَهَا، وَفِيهَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَ

لَا تَبْرَجَنَّ تَبْرُجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى»، يَعْنِي صَفْرَاءَ بِنْتِ شُعَيْبٍ. (۱)

عبد الله بن مسعود می گوید: به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) عرض کردم: یا رسول الله! وقتی که از دنیا بروید، چه کسی شما را غسل می دهد؟

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: هر پیامبری را وصیش غسل می دهد، گفتم: ای رسول خدا! وصی شما کیست؟

حضرت فرمودند: علی بن ابی طالب است. گفتم: ای رسول خدا! او پس از شما، چند سال زندگی خواهد کرد؟

حضرت فرمودند: سی سال، زیرا یوشع بن نون، که وصی موسی (علیه السلام) بود، پس از او سی سال زندگی کرد، و صفورا (صفرا) دختر شعیب و همسر موسی، بر او خروج کرد، و گفت: من به خلافت از تو شایسته ترم، یوشع با وی جنگید و همزمانش را کشت، و خودش را هم اسیر کرد، ولی با او خوشرفتاری نمود.

دختر ابو بکر نیز، به زودی بر علی (علیه السلام) خروج نماید، و در میان چند هزار نفر از امت، به جنگ او آید، و علی (علیه السلام) نیز با او بجنگد، و همزمانش را بکشد، و او را اسیر کند، و با وی خوشرفتاری نماید، که در باره عایشه، خدای تعالی فرموده است: «در خانه های خود بمانید و مثل دوران جاهلیت اولی، خودنمایی نکنید» که مقصود از آن، صفورا دختر شعیب است.

ص: ۱۳۳

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۱، ص ۲۸۹، ح ۱۱۹؛ بحار الأنوار، ج ۱۳، ص ۳۶۷، ح ۱۰ و ج ۲۲، ص ۵۱۲، ح ۱۲ و ج ۳۲، ص ۲۸۰، ح ۲۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۴۲، ح ۸۵۸۲؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۷.

{... إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا}

خداوند می خواهد پلیدی را از شما اهل بیت دور کند، و چنان که باید و شاید، شما را پاک سازد.

۱- عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ (عليه السلام) قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ، وَقَدْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَا عَلِيُّ! هَذِهِ الْآيَةُ نَزَلَتْ فِيكَ، وَفِي سِبْطِي وَالْأَيْمَةِ مِنْ وَلَدِكَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَكَمْ الْأَيْمَةُ بَعْدَكَ؟ قَالَ: أَنْتَ يَا عَلِيُّ! ثُمَّ ابْنَاكَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ، وَبَعْدَ الْحُسَيْنِ عَلِيُّ ابْنُهُ، وَبَعْدَ عَلِيِّ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ، وَبَعْدَ مُحَمَّدٍ جَعْفَرُ ابْنُهُ، وَبَعْدَ جَعْفَرٍ مُوسَى ابْنُهُ، وَبَعْدَ مُوسَى عَلِيُّ ابْنُهُ، وَبَعْدَ عَلِيِّ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ، وَبَعْدَ مُحَمَّدٍ عَلِيُّ ابْنُهُ، وَبَعْدَ عَلِيِّ الْحَسَنُ ابْنُهُ، وَبَعْدَ الْحَسَنِ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ، وَبَعْدَ مُحَمَّدٍ عَلِيُّ ابْنُهُ، فَسَأَلْتُ اللَّهَ تَعَالَى عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! هُمْ الْأَيْمَةُ بَعْدَكَ، مُطَهَّرُونَ مَعْصُومُونَ، وَاعْدَاؤُهُمْ مَلْعُونُونَ. (۱)

حضرت امام امیر المومنین علی (علیه السلام) فرمودند: روزی بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، در خانه ام سلمه داخل شدم، آن زمانی که آیه مبارکه: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، بر آن حضرت، نازل شده بود.

ص: ۱۳۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۶۹، ح ۵۴۱؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۳۶، ح ۱۹۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۴۴، ح ۸۵۸۷؛ کفایه الأثر فی النص علی الأئمة الإثنی عشر، ص ۱۵۶.

پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: یا علی! این آیه در حق تو، و دو نوه من و امامان از فرزندان تو می باشد.

عرض کردم: یا رسول الله! امامان بعد از شما چند نفرند؟ حضرت فرمودند: یا علی! تو هستی، و بعد از تو دو پسر حسن و حسین هستند، بعد از حسین پسرش علی، و بعد از او پسرش محمد، و بعد از او پسرش جعفر، و بعد از او پسرش موسی، بعد از او پسرش علی، و بعد از او پسرش محمد، و بعد از او پسرش علی، و بعد از او پسرش حسن، و بعد از او فرزندش حجه بن الحسن است، وقتی که من دیدم، این نامها بر ساق عرش الهی، این چنین نوشته شده اند، از خداوند در این مورد سؤال کردم؟

خداوند متعال فرمود: ای محمد! اینها امامان بعد از تو هستند، که خود پاکیزه شده و معصوم اند، و دشمنانشان از رحمت من مهجور و محروم هستند.

۲_ عَنْ عَامِرِ بْنِ وَائِلَةَ، قَالَ: كُنْتُ فِي الْبَيْتِ يَوْمَ الشُّورَى، فَسَجَعْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) وَهُوَ يَقُولُ: اسْتَخْلَفَ النَّاسُ أَبَا بَكْرٍ، وَأَنَا وَاللَّهِ أَحَقُّ بِالْأَمْرِ وَأَوْلَى بِهِ مِنْهُ، وَاسْتَخْلَفَ أَبُو بَكْرٍ عُمَرَ، وَأَنَا وَاللَّهِ أَحَقُّ بِالْأَمْرِ وَأَوْلَى بِهِ مِنْهُ، إِلَّا أَنَّ عُمَرَ جَعَلَنِي مَعَ خَمْسَةِ نَفَرٍ أَنَا سَادِسُهُمْ، لَمَّا يَعْرِفُ لَهُمْ عَلَى فَضْلٍ، وَلَوْ أَشَاءَ لَأَخْتَجَجْتُ عَلَيْهِمْ بِمَا لَا يَسْتَطِيعُ عَرَبِيَّهُمْ وَلَا عَجَمِيَّهُمْ، الْمُعَاهِدُ مِنْهُمْ، وَالْمُشْرِكُ تَغْيِيرَ ذَلِكَ، ثُمَّ قَالَ: نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ! أَيُّهَا النَّفَرُ هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ وَحَدَّ اللَّهُ قَبْلِي؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ لَا.

قَالَ: نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ! هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، غَيْرِي؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ لَا ...

وَسَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

قَالَ: نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ! هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ آيَةَ التَّطْهِيرِ عَلَى رَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً»، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) كِسَاءً خَيْرِيًّا، فَضَمَّنِي فِيهِ وَفَاطِمَةَ (عليها السلام) وَالحُسَيْنَ، ثُمَّ قَالَ: يَا رَبِّ! هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي، فَأَذْهِبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ، وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيراً؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ لَا.

قَالَ: نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ! هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَنَا سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ، وَأَنْتَ يَا عَلِيُّ! سَيِّدُ الْعَرَبِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ لَا... (۱)

از عامر بن واثله نقل است که گفت: من در روز شورا در آن خانه ای که شورای خلافت تشکیل شده بود، حضور داشتم، شنیدم که حضرت علی (علیه السلام) می فرمودند: مردم در حالی ابو بکر را به عنوان خلیفه انتخاب کردند، که سوگند به خدا! من از او شایسته تر و سزاوارتر بودم، ابو بکر نیز عمر را خلیفه کرد، که سوگند به خدا! من از او شایسته تر و سزاوارتر بودم. اینک عمر طبق وصیتش مرا همسان با پنج نفری قرار داده، که مرا ششمین نفر آنها شمرده، و به من نسبت به آنها، هیچبرتری قائل نشده است.

اگر بخواهم برای برتری خودم بر علیه آنان آنچنان استدلال می کنم که هیچ عرب و عجمی، و هیچ فرد معاهده بسته و شرک ورزی، نتواند آن را دگرگون ساخته و انکار نماید.

آنگاه فرمودند: شما را به خدا! ای اعضای شورا! آیا در میان شما کسی هست که پیش از من خدا را به یگانگی بشناسد؟ گفتند: به خدا سوگند! نه. سپس فرمودند: شما را به خدا! آیا در میان شما جز من کسی هست که پیامبر خدا (علیهما السلام) به او فرموده باشد که

ص: ۱۳۶

تو نسبت به من مانند هارون نسبت به موسی هستی؟ گفتند: به خدا قسم! نه...

تا آنجا که فرمودند:

شما را به خدا! آیا در میان شما جز من کسی هست که خداوند در باره او آیه تطهیر را نازل کرده باشد که: «خداوند فقط می خواهد پلیدی را از شما خاندان زدوده و شما را تمام و کمال پاکیزه گرداند.» در این هنگام، پیامبر خدا (علیهما السلام) کسای خیری را گرفته و من، فاطمه، حسن و حسین را در آن جای دادند، و آنگاه فرمودند: «پروردگارا! اینان خاندان من هستند، پس پلیدی را از آنان بزدای، و آنها را کاملاً پاکیزه گردان» گفتند: نه، به خدا سوگند! سپس فرمودند: شما را به خدا! آیا در میان شما جز من کسی هست که پیامبر خدا (علیهما السلام) در مورد او فرموده باشد: «من سرور فرزندان آدم، و تو ای علی! سرور عرب هستی؟» گفتند: نه، به خدا سوگند! ۳_ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَضَّلَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، وَ كَيْفَ لَا يَكُونُ كَذَلِكَ، وَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَ كُمْ تَطْهِيراً»، فَقَدْ طَهَّرَنَا اللَّهُ مِنَ الْفَوَاحِشِ، مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ مَا بَطَنَ، فَخُنْ عَلَى مِنْهَاجِ الْحَقِّ. (۱)

حضرت امام جعفر بن محمد (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، روایت کرده اند، که حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: خداوند عز و جل، ما اهل بیت را برتری بخشیده است، و چرا چنین نباشد، در حالی که خداوند در کتابش می فرماید: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَ كُمْ تَطْهِيراً»، به راستی که خداوند ما را از فواحش و

ص: ۱۳۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۵ ص ۲۱۳، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۴۹، ح ۸۵۹۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۵۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۳۸۴.

زشتی های آشکار و پنهان، پاک و پاکیزه نموده است، پس ما بر راه حق هستیم.

۴_ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ، قَالَ: خَطَبَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام) النَّاسَ حِينَ قُتِلَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، فَقَالَ: قُبِضَ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ رَجُلٌ، لَمْ يَشَيْقُهُ الْأَوَّلُونَ بِعِلْمٍ وَ لَا يَذْكُرُهُ الْآخِرُونَ، مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ صِفْرَاءَ وَ لَا بَيْضَاءَ، إِلَّا سَبْعِمِائَةَ دِرْهَمٍ، فَضَلَّتْ مِنْ عَطَائِهِ أَرَادَ أَنْ يَتَنَاعَ بِهَا خَادِمًا لِأَهْلِهِ.

ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي، وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفَنِي فَأَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، وَ أَنَا ابْنُ الْبَشِيرِ النَّذِيرِ، الدَّاعِي إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ، وَ السَّرَاجُ الْمُنِيرِ، أَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ الَّذِي كَانَ يَنْزِلُ فِيهِ جَبْرَائِيلُ وَ يَضِيْعُدُ، وَ أَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ، الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرُّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيرًا. (۱)

حسین بن زید از عمر بن علی نقل کرده که پس از شهادت حضرت امام علی (علیه السلام)، امام حسن (علیه السلام) در خطبه خود فرمودند: امشب مردی از دنیا رفته، که از نظر علم از پیشینیان و آیندگان، هیچ کس بر او سبقت نگرفته، و از طلا و نقره، چیزی از خود به ارث نگذاشته، مگر هفتصد درهم، که از عطایش اضافه آمده بود، و می خواست با آن پول برای خانواده خود خدمتکاری بخرد.

سپس فرمودند: ای مردم! هر که مرا می شناسد که می شناسد، و هر که نمی شناسد من حسن بن علی هستم، پسر بشارت دهنده و نذیر و دعوت کننده ی به سوی خدا و چراغ روشنگر، من از خانواده ای هستم که جبرئیل در آنجا نازل می شد و به آسمان صعود می کرد، من از خانواده ای هستم که خداوند از آنها پلیدی را برطرف نموده، و

ص: ۱۳۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۱۴، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۴۹، ح ۸۵۹۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۵۰.

۵۔ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ مُعَاوِيَةَ وَ قَدْ نَزَلَ بِذِي طُوًى، فَجَاءَهُ سَعِيدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: يَا أَهْلَ الشَّامِ! هَذَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَ هُوَ صَدِيقٌ لِعَلِيٍّ. قَالَ: فَطَاطَأَ الْقَوْمُ رُءُوسَهُمْ، وَ سَبُّوا عَلِيًّا (عليه السلام)، فَبَكَى سَعِيدٌ، فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ: مَا الَّذِي أَبْكََاكَ؟ قَالَ: وَ لِمَ لَا أَبْكَى لِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) يَسُبُّ عِنْدَكَ وَ لَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أُغَيِّرَ.

وَ قَدْ كَانَ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) خِصَالٌ، لَأَنْ تَكُونَ فِي وَاحِدَةٍ مِنْهُمْ، أَحَبُّ مِنَ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا، أَخْبَدَهَا: أَنَّ رَجُلًا كَانَ بِالْيَمَنِ، فَجَاءَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَقَالَ:

لَأَشْكُوَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَقَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَقَالَ (عليه السلام) فَتَنَى عَلَيْهِ، فَقَالَ: أَنْشُدْكَ بِاللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى الْكِتَابِ، وَ اخْتَصَّنِي بِالرَّسَالَةِ، عَنْ سَخِطِ تَقُولُ مَا تَقُولُ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ!

قَالَ: أَلَا تَعْلَمُ أَنِّي أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: فَمَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ.

وَ الثَّانِيَةُ: أَنَّهُ (صلى الله عليه و آله و سلم) بَعَثَ يَوْمَ خَيْبَرَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، إِلَى الْقِتَالِ، فَهَزِمَ وَ أَصْحَابُهُ، فَقَالَ (صلى الله عليه و آله و سلم): لَأُعْطِينَ الرَّايَةَ غَدًا إِنْسَانًا يَحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ، وَ يَحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ، فَقَعِدَ الْمُسْلِمُونَ وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) أَرْمَدُ، فَدَعَاهُ فَقَالَ: خُذِ الرَّايَةَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ عَيْنِي كَمَا تَرَى، فَتَقَلَّ فِيهَا، فَقَامَ فَأَخَذَ الرَّايَةَ، ثُمَّ مَضَى بِهَا حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ.

وَ الثَّالِثَةُ: خَلَفَهُ (صلى الله عليه و آله و سلم) فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): يَا رَسُولَ اللَّهِ! خَلَفْتَنِي مَعَ النَّسَاءِ وَ الصَّبِيَّانِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم): أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ

مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي؟

وَالرَّابِعَةُ: سَدَّ الْأَبْوَابَ فِي الْمَسْجِدِ إِلَّا بَابَ عَلِيٍّ.

وَالْخَامِسَةُ: نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، فَدَعَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) عَلِيًّا وَحَسَنًا وَحُسَيْنًا وَفَاطِمَةَ (عليهم السلام)، فَقَالَ: اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِي، فَأَذْهِبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ، وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا. (۱)

سعید بن جبیر روایت کرده، که ابن عباس گفت: معاویه در ذی طوی بود و من نزد او بودم، که سعد وقاص آمد و بر او سلام کرد.

معاویه گفت: ای اهل شام! این سعد بن ابی وقاص است، و او دوست علی است. مردم شام، سر خود را تکان داده، و شروع کردند به سبِّ امیر المؤمنین علی (علیه السلام).

پس سعد گریه کرد، معاویه گفت: چرا گریه می کنی؟ سعد گفت: چرا گریه نکنم، برای مردی از اصحاب رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) که مردم او را در نزد تو سبِّ می کنند و من قدرت بر تغییر این سنت غلط ندارم.

همانا در علی (علیه السلام) ویژگی هایی بود، که اگر یکی از آنها در من بود، از دنیا و آنچه در آن است، برایم بهتر بود.

اوّل اینکه: یک مرد از اهالی یمن، که مدّعی بود علی (علیه السلام) به او جفا کرده است، به علی (علیه السلام) گفت: شکایت تو را نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) خواهم برد. آن مرد بر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) وارد شد و نزد آن حضرت راجع به امیر المؤمنین (علیه السلام) صحبت کرد، حضرت فرمودند: تو را به خدائی که کتاب را به حق بر من فرستاد، و مرا به رسالت مخصوص گرداند، آیا

ص: ۱۴۰

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۵۹۸، مجلس ۲۶، ح ۱۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۲۱۸، ح ۵۰۷ و ج ۳۸، ص ۱۳۰، ح ۸۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۶۰، ح ۸۶۰۹.

از روی غضب این مطالب را درباره علی می گوئی؟ آن مرد عرض کرد: بلی، حضرت فرمودند: آیا نمی دانی که من نسبت به مؤمنین صاحب اختیار هستم، و بر آنها نسبت به خود آنها اولویت دارم؟ عرض کرد: بلی، حضرت فرمودند: کسی که من مولا و صاحب اختیار او هستم، علی مولا و صاحب اختیار اوست.

دوم آنکه: در روز خیبر، عمر بن خطاب را برای جنگ فرمان داد، او و تمام لشگریانش فرار کردند، حضرت رسول (علیهما السلام) فرمودند: هر آینه پرچم جنگ را به انسانی خواهم سپرد، که خدا و رسول را دوست داشته باشد، و خدا و رسول نیز او را دوست داشته باشند، مسلمانان همه دست از جنگ برداشته، و منتظر فرمان آن حضرت بودند، و حضرت علی (علیه السلام) مبتلا به درد چشم بودند، حضرت رسول (صلی الله علیه و آله و سلم) او را طلبیدند و گفتند: پرچم را بگیر. امیر المؤمنین (علیه السلام) عرض کردند: ای رسول خدا! می بینید که چشمان من، چگونه درد می کند، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آب دهان خود را به چشمهای او کشیدند. حضرت علی (علیه السلام) برخاستند و علم جنگ را به دست گرفتند و رفتند، و خداوند فتح را به دست او قرار داد.

سوم اینکه: در بعضی از جنگها پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، حضرت علی (علیه السلام) را به جای خود گذاشتند، پس آن حضرت عرض کردند: ای رسول خدا! مرا با زنان و طفلان می گذاری؟ حضرت رسول (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: آیا راضی نیستی که نسبت تو با من، به منزله نسبت هارون با موسی، باشد، با این تفاوت که بعد از من دیگر پیامبری نیست؟

چهارم آنکه: پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) همه درهای خانه های اصحاب را به سمت مسجد بستند، مگر در خانه علی (علیه السلام) را.

و پنجم اینکه: وقتی که این آیه: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً»، نازل شد، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، علی و حسن و حسین و

فاطمه (علیهم السلام) ، را طلبیدند، پس گفتند: خداوند! اینان اهل من هستند، پس رجس و پلیدی را از ایشان دور نما، و ایشان را پاکیزه نما پاکیزه کردنی.

۶- رَوَى أَحْمَدُ فِي مُسْنَدِهِ، وَ الثَّعْلَبِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ، بِإِسْنَادِهِمَا إِلَى شَدَّادِ بْنِ عَمَّارٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى وَائِلَةَ بْنِ الْأَسَدِ، وَ عِنْدَهُ قَوْمٌ فَذَكَّرُوا عَلِيًّا (عليه السلام) فَشَتَّمُوهُ، فَشَتَّمْتُهُ مَعَهُمْ، فَلَمَّا قَالُوا، قَالَ لِي: لِمَ شَتَّمْتَ هَذَا الرَّجُلَ؟ قُلْتُ: رَأَيْتُ الْقَوْمَ يَشْتَمُونَهُ، فَشَتَّمْتُهُ مَعَهُمْ.

فَقَالَ: أَلَا أَخْبَرُكَ بِمَا رَأَيْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)؟ قُلْتُ: بَلَى.

قَالَ: أَتَيْتُ فَاطِمَةَ أَسْأَلُهَا عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، فَقَالَتْ: تَوَجَّهَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) ، فَجَلَسْتُ أُنْتَظِرُ، حَتَّى جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) ، فَجَلَسَ وَمَعَهُ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (عليهم السلام) ، أَخَذَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِيَدِهِ، حَتَّى دَخَلَ، فَأَذِنَى عَلِيًّا وَ فَاطِمَةَ (عليهما السلام) ، فَأَجْلَسَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَأَجْلَسَ حَسَنًا وَ حُسَيْنًا (عليهما السلام) ، كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى فَحْدِهِ، ثُمَّ لَفَّ عَلَيْهِمْ ثَوْبَهُ، أَوْ قَالَ كِسَاءً، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَ كُمْ تَطْهِيرًا»، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي وَ أَهْلُ بَيْتِي أَحَقُّ. (۱)

احمد بن حنبل در مسند خود، و ثعلبی در تفسیرش، به سندهای خودشان، از شداد بن عمار روایت کرده اند که گفت: روزی بر وائله بن اسقع وارد شدم، عده ای را نزد او دیدم، که چون از علی (علیه السلام) یاد می کردند، به او دشنام می دادند، من هم با آنها هم آواز شده، به آن حضرت جسارت کردم، چون آنها رفتند، وائله به من گفت: چرا به این مرد

ص: ۱۴۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۱۷، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۶۱، ح ۸۶۱۴؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۶۷، ح ۶۸۹؛ الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۱۲۳، ح ۱۸۸.

دشنام دادی؟ گفتیم: دیدم آن جمعیت به او دشنام می دهند، من نیز چنین کردم.

واثله گفت: آیا به تو خبر ندهم، آنچه را که از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) دیده ام؟ گفتیم: بلی، گفت: روزی خدمت فاطمه (علیها السلام) رفتم، و سراغ علی (علیه السلام) را گرفتم، فرمودند: ایشان نزد پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) رفته اند، پس به انتظار نشستیم، تا اینکه پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به همراه علی و حسن و حسین، آمدند، و هر کدام از حسن و حسین را به دستیگرفته بودند، تا این که وارد شدند.

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، علی و فاطمه (علیهما السلام) را روبروی خود قرار دادند، و حسن و حسین (علیهما السلام) را روی زانوهای خود نشاندند، سپس با لباس خود، یا گفت با عبا، آنها را پوشاندند. آنگاه این آیه را تلاوت فرمودند: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، و بعد از آن فرمود: خدایا! اینان اهل بیت من هستند، و اهل بیت من شایسته ترند.

۷_ عَنْ عَمْرَةَ الْهَمْدَانِيَّةِ، قَالَتْ: قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: أَنْتِ عَمْرَةُ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَتْ عَمْرَةُ: أَلَا تُخْبِرِينِي عَنْ هَذَا الرَّجُلِ، الَّذِي أُصِيبَ بَيْنَ ظَهْرَانِيكُمْ فَمُحِبٌّ وَ مُبْغِضٌ؟ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: فَتُحِبِّينَهُ؟ قَالَتْ: لَا أُحِبُّهُ وَلَا أُبْغِضُهُ، تُرِيدُ عَلِيًّا، قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، وَمَا فِي الْبَيْتِ إِلَّا جَبْرِئِيلُ وَمِيكَائِيلُ وَمُحَمَّدٌ وَعَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ (عليهم السلام) وَأَنَا، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ؟ فَقَالَ: مِنْ صَالِحِ نِسَائِي.

ص: ۱۴۳

يا عَمْرُو! فَلَوْ كَانَ قَالَ نَعَمْ، كَانَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ. (۱)

از عمره همدانیه، نقل است که ام سلمه از او پرسید: آیا تو عمره هستی؟ گفت: آری، پس از آن عمره از او پرسید: آیا مرا از حال این مردی، که در میان شما دوست و دشمن، ضربت خورد و کشته شد، آگاه نمی کنی؟ ام سلمه گفت: آیا تو دوستداری؟ عمره گفت: نه دوستش دارم، و نه دشمنش شمارم! و مقصودش علی (علیه السلام) بود، ام سلمه گفت: خدای متعال هنگامی که این آیه را فرستاد: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، هیچ کس جز، جبرئیل و میکائیل و محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام) و من، در آن خانه نبود. من گفتم: ای رسول خدا! آیا من از اهل بیت هستم؟ پیامبر فرمودند: تو از زنان شایسته من هستی.

ای عمره! اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، به من فرموده بودند آری، از هر چه که خورشید بر آن می تابد، نزد من محبوبتر بود.

۸- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، (۲) فَقَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ (عليهم السلام)، فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ: فَمَا لَهُ لَمْ يَسِمَ عَلِيًّا وَ أَهْلَ بَيْتِهِ (عليهم السلام) فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؟

قَالَ: فَقَالَ: قُولُوا لَهُمْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) نَزَلَتْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ، وَ لَمْ يَسِمِ اللَّهُ لَهُمْ

ص: ۱۴۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۱۶، ح ۲۲؛ تفسیر فرائد الکوفی، ص ۳۳۶، ح ۴۵۸؛ شرح الأخبار فی فضائل الأئمة الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۴۹۴، ح ۸۷۹؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۱۳۳، ح ۷۶۴.

ثَلَاثًا، وَلَا أَرْبَعًا، حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ، وَنَزَلَتْ عَلَيْهِ الزَّكَاةُ، وَلَمْ يَسْمَ لَهُمْ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا، دِرْهَمًا، حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ، وَنَزَلَ الْحَجُّ، فَلَمْ يَقُلْ لَهُمْ طُوفُوا أُسْبُوعًا، حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ، وَنَزَلَتْ: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، وَنَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَالحَسَنِ وَالحُسَيْنِ (عليهم السلام)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فِي عَلِيٍّ (عليه السلام): «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ، فَعَلَى مَوْلَاهُ» وَقَالَ (عليهما السلام): أَوْصَيْتُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَأَهْلِ بَيْتِي، فَإِنِّي سَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ لَمَّا يَفَرِّقَ بَيْنَهُمَا، حَتَّى يورِدَهُمَا عَلَى الْحَوْضِ، فَأَعْطَانِي ذَلِكَ، وَقَالَ: لَا تَعْلَمُوهُمْ، فَهُمْ أَعْلَمُ مِنْكُمْ، وَقَالَ: إِنَّهُمْ لَنْ يَخْرُجُوكُمْ مِنْ بَابٍ هَدَى، وَلَنْ يَدْخُلُوكُمْ فِي بَابٍ ضَلَّاهُ.

فَلَوْ سَيَّكَتَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَلَمْ يَبَيِّنْ مَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ، لَادَّعَاهَا آلُ فُلَانٍ وَ آلُ فُلَانٍ، وَلَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَهُ فِي كِتَابِهِ تَصْدِيقًا لِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، فَكَانَ عَلِيٌّ وَالحَسَنُ وَالحُسَيْنُ وَفَاطِمَةُ (عليهم السلام) فَأَدْخَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) تَحْتَ الْكِسَاءِ، فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَهْلًا وَثَقَلًا، وَهَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي وَثَقَلِي.

فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: أَلَسْتُ مِنْ أَهْلِكَ؟ فَقَالَ: إِنَّكَ إِلَيَّ خَيْرٌ، وَلَكِنَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِي وَثَقَلِي... (١)

از ابو بصير نقل است که گفت: از امام صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: این آیه در باره علی بن ابی طالب و حسن و حسین (عليهم السلام) نازل شده است، (چون در آن زمان، فقط

ص: ۱۴۵

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۱، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۰۵، ح ۲۴۸۱ و ج ۴، ص ۴۴۳، ح ۸۵۸۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۴۴۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۰۲، ح ۳۴۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۸۶، ح ۱.

همان سه نفر از ائمه (علیهم السلام)، حاضر بودند)، به حضرت عرض کردم: مردم می گویند: چرا نام علی (علیه السلام) و خانواده اش در کتاب خدای عزّ و جلّ برده نشده است؟

فرمودند: به آنها بگو: آیه نماز، بر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شد، ولی سه رکعتی و چهار رکعتی آن، نامی برده نشد، تا اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، خود برای مردم بیان کردند، پس آیه زکات، بر آن حضرت نازل شد، ولی بیان نشد که زکات هر چهل درهم، یک درهم است، تا اینکه این را، خود پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، برای مردم شرح دادند، و امر به حج، نازل شد، ولی برای کسی مشخص نشد که هفت دور طواف کند، تا اینکه خود پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، برای آنها توضیح دادند. و آیه: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، نازل شد، و در باره علی و حسن و حسین (علیهم السلام) هم نازل شد، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره علی (علیه السلام) فرمودند: «هر که را من مولا و آقای اویم، علی مولا و آقای اوست»، و باز فرمودند: در باره کتاب خدا و اهل بیت به شما سفارش می کنم، من از خدای عزّ و جلّ خواسته ام که میان آنها جدائی نیاندازد، تا آنها را، در کنار حوض کوثر به من رساند، خدا خواسته مرا اجابت کرد، و نیز فرمودند: شما چیزی به آنها نیاموزید، که آنها از شما داناترند، و باز فرمودند: آنها شما را از در هدایت بیرون نکنند، و به در گمراهی وارد نسازند.

اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سکوت می کردند و در باره اهل بیت شان چیزی بیان نمی کردند، آل فلان و آل فلان، آن را برای خود ادعا می کردند، ولی خدای عزّ و جلّ برای تصدیق پیامبرش، بیان آن حضرت را (که مقصود آل پیامبر (علیهم السلام) است نه آل فلان و فلان)، در کتابش نازل فرمود: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَ كُمْ تَطْهِيراً»، و در خانه ام سلمه، علی و حسن و حسین و فاطمه (علیهم السلام) بودند، که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آنها را زیر عبا جمع نمودند، و سپس فرمودند: خدایا! هر پیامبری، اهل و عترتی دارند، و اهل و

عترت من اینها هستند، ام سلمه گفت: آیا من از اهل شما نیستم؟ حضرت فرمودند: تو به سوی خیر و خوبی حرکت می کنی، ولی اینها اهل و عترت من هستند.

دو نکته:

الف) عده ای از جاهلان، می پندارند که خداوند در این آیه، همسران پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را، اراده فرموده است، ولی اینها به خطا رفته اند و گمراه شده اند.

زیرا اگر در این آیه، همسران آن حضرت مراد بود، باید می فرمود: «لیذهب عنک» و «یطهرک»، یعنی ضمیرها، مؤنث می آمد. همانطور که در آیات: «واذکرن ما یثلی فی بیوتکن»، و «لا تبرجن»، و «لستنّ كأحدٍ من النساء»، به صورت مؤنث آمده است.

ب) مرحوم علامه امینی (قدس سره)، با یکی از دانشمندان اهل سنت دیدار کرده بود. آن عالم سنی درباره «آیه تطهیر» از وی پرسید: که این آیه درباره چه کسانی نازل شده است؟ و آیا درباره زنان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شده، و یا درباره کسانی دیگر؟ علامه امینی (قدس سره) پاسخ او را، با پرسشی بیان فرمودند، که خلاصه آن، چنین است:

به نظر شما، اگر آیه تطهیر، درباره زنان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شده بود، و آنان را اندک نصیبی از آن بود، آیا عایشه این امر را رها می کرد، و آن را بر پیشانی شترش، که در جنگ جمل بر آن سوار شده بود، و مردم را برای جنگ با حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) تشویق می کرد، نمی نوشت؟!

آن دانشمند پاسخ داد: بله، حتماً این کار را انجام می داد.

خداوند مرحوم علامه امینی (قدس سره) را، مشمول غفران و رضوان و رحمت خودش نماید.

آنچه در این جا جلب توجه می کند این است که، این آیه، فقط درباره اصحاب کساء نازل شده، و هیچ یک از زنان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، ادعا نکرده اند که در مفاد این آیه، و

ص: ۱۴۷

شماره: ۲۵۹- کد آیه: ۳۳/۵۶ اسم آیه: صلوات

{إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا}

خداوند و فرشتگانش بر پیامبر درود می فرستند، ای مؤمنان بر او درود بفرستید و سلام کنید (و تسلیم او باشید).

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، ذَاتَ يَوْمٍ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): أَلَا أُبَشِّرُكَ؟ فَقَالَ: بَلَى، يَا أَبَى أَنْتَ وَأُمِّي! فَإِنَّكَ لَمْ تَزَلْ مُبَشَّرًا بِكُلِّ خَيْرٍ.

فَقَالَ: أَخْبَرَنِي جَبْرِئِيلُ آنِفًا بِالْعَجَبِ، فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ (عليه السلام): وَمَا الَّذِي أَخْبَرَكَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ!؟

فَقَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَّ الرَّجُلَ مِنْ أُمَّتِي، إِذَا صَلَّى عَلَى وَ اتَّبَعَ بِالصَّلَاةِ عَلَى أَهْلِ بَيْتِي، فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَ صَلَّيْتُ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ سَبْعِينَ صَلَاةً، وَ إِنَّ كَانَ مُذْنِبًا خَطَّاءً، ثُمَّ تَتَحَاتُّ عَنْهُ الذُّنُوبُ، كَمَا يَتَحَاتُّ الْوَرَقُ مِنَ الشَّجَرِ، وَ يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: لَبَّيْكَ يَا عَبْدِي وَ سَيِّدِيكَ، وَ يَقُولُ اللَّهُ لِمَلَائِكَتِهِ: يَا مَلَائِكَتِي! أَنْتُمْ تُصَلُّونَ عَلَيْهِ سَبْعِينَ صَلَاةً، وَ أَنَا أُصَلِّي عَلَيْهِ سَبْعِمِائَةَ صَلَاةٍ، وَ إِذَا صَلَّى عَلَى وَ لَمْ يَتَّبِعْ بِالصَّلَاةِ عَلَى أَهْلِ بَيْتِي، كَانَ بَيْنَهَا وَ بَيْنَ السَّمَاءِ سَبْعُونَ حِجَابًا، وَ يَقُولُ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ: لَا لَبَّيْكَ وَ لَا سَيِّدِيكَ، يَا مَلَائِكَتِي! لَا تُصْعِدُوا دُعَاءَهُ، إِلَّا أَنْ يُلْحَقَ بِنَبِيِّهِ

عِثْرَتُهُ، فَلَا زَالَ مَحْجُوبًا، حَتَّى يَلْحَقَ بِى أَهْلَ بَيْتِى. (۱)

از عبد الله بن سنان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: آیا مژده ای به تو ندهم؟ حضرت علی (علیه السلام) عرض کردند: بله، پدر و مادرم قربانت! وجود مبارک شما، همیشه منشأ خیر است. پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: جبرئیل مرا به چیز شگفت آوری خبر داد، حضرت علی (علیه السلام) عرض کردند: ای رسول خدا! به چه چیزی شما را خبر داد؟

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: جبرئیل به من خبر داد، که اگر کسی از امتم به من درود فرستد، و آن را با صلوات بر اهل بیتم، خاتمه دهد، درهای آسمان، به روی او گشوده شود، و فرشتگان، هفتاد بار برای او طلب آمرزش کنند، و از آن پس اگر از گنهکاران باشد، گناهان او همانند برگ درختان در فصل خزان، می ریزد، و خداوند تبارک و تعالی می فرماید: اجابت می کنم تو را، و یاریت می کنم، یاری دادنی.

و خداوند به فرشتگانش می فرماید: ای فرشتگان من! شما بر او هفتاد مرتبه درود بفرستید و آمرزش طلب کنید، ولی من هفتصد بار، او را مورد رحمت خود قرار می دهم.

اَمَّا اِذَا كُنْتُمْ تَدْعُوهُ فَاَجِبْهُمْ هُوَ. و درود فرستد، و دنبالش بر اهل بیت من، درود نفرستد، هفتاد حجاب بین صلوات او و آسمان حایل می گردد، و خداوند بلند مرتبه می فرماید: نه تو را اجابت می کنم، و نه یاریت می نمایم، ای فرشتگان من! دعا و صلوات او را، بالا نبرید، مگر آنکه (در صلوات) عترت پیامبر را به او ملحق نماید. و این دعا، همچنان در حجاب خواهد ماند، تا اینکه اهل بیت من را، در صلوات، به من ملحق نماید.

ص: ۱۴۹

۱- الأُمَالِی (للصَدُوق)، ص ۵۸۰، مجلس ۸۵، ح ۱۸؛ بحار الأنوار، ج ۹۱، ص ۵۶، ح ۳۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۵۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۴۳۶؛ ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ص ۱۵۷؛ جامع الأخبار (للشعیری)، ص ۶۳؛ وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۲۰۴، ح ۹۱۲۰.

۲- حِجَاءُ بَعْضِ الزَّنادِقَةِ، إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَقَالَ لَهُ: لَوْ لَمَّا مَا فَيَا الْقُرْآنِ مِنَ الْاِخْتِلَافِ وَالتَّنَاقُضِ، لَمَدَخَلْتُ فِي دِينِكُمْ، فَقَالَ لَهُ (عليه السلام): وَمَا هُوَ؟ ...

وَسَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَقَوْلُهُ: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يَصِطُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»، وَلِهَذِهِ آيَةُ ظَاهِرٌ وَبَاطِنٌ، فَالظَّاهِرُ قَوْلُهُ: «صَلُّوا عَلَيْهِ»، وَالبَّاطِنُ قَوْلُهُ: «وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»، أَيْ سَلُّمُوا لِمَنْ وَصَّاهُ وَاسْتَخْلَفَهُ، وَفَضَّلَهُ عَلَيْكُمْ، وَمَا عَهْدَ بِهِ إِلَيْهِ تَسْلِيمًا، وَهَذَا مِمَّا أَخْبَرْتُكَ أَنَّهُ لَا يَغْلُمُ تَأْوِيلَهُ، إِلَّا مَنْ لَطَفَ حِسُّهُ وَصَفَا ذَهْنُهُ وَصَحَّ تَمَيُّزُهُ. (الحديث) (۱)

حضرت مولی الموحدين أمير المؤمنين علی (عليه السلام)، در پاسخ ایرادهایی که یکی از کفار به قرآن کریم، گرفته بود، در روایتی طولانی، فرمودند:

... وَاِمَّا آيَةُ: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يَصِطُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»، دَارِی ظَاهِرِی اسْتِ وَبَاطِنِی، ظَاهِرِشْ هِمَانِ فِرَاز: «صَلُّوا عَلَيْهِ»، وَبَاطِنِ آن، فِرَاز: «وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا» مِی بَاشَد، یَعْنِی دَر بَرَابَرِ کَسِی کِه پِیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، او را به عنوان وصی و جانشین خویش، قرار دادند، و او را بر شما ترجیح دادند، و عهد و پیمانی از او، بر عهده شما نهادند، تسلیم و فرمان بردار باشید.

سپس فرمودند: به تو خبر می دهم، که تأویل اینها که برایت گفتم را، جز افرادی با

ص: ۱۵۰

۱- الإحتجاج علی أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۱، ص ۲۵۳؛ بحار الأنوار، ج ۸۹، ص ۴۶، ح ۳ و ج ۹۰، ص ۱۲۰، باب ۱۲۹، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۹۱، ح ۸۷۱۰؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۴۳۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۰۵، ح ۲۳۴.

حسّ لطیف و ذهنی پاک، که دارای قدرت تمیز می باشند، کسی درک نمی کند.

۳- عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ سَيِّدِ الْعَابِدِينَ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَنْ صَلَّى عَلَى وَلَمْ يَصِلْ عَلَى آلِي، لَمْ يَجِدْ رِيحَ الْجَنَّةِ، وَإِنْ رِيحَهَا لَتُوجِدُ مِنْ مَسِيرِهِ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ. (۱)

ابان بن تغلب نقل نموده که، حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، از پدرشان امام سجاد (عليه السلام)، آقای عبادت کنندگان، از پدرشان امام حسین (عليه السلام)، سرور شهیدان، از پدرشان علی بن ابی طالب (عليه السلام)، سرور اوصیاء، روایت نمودند که پیامبر خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: هر کس بر من درود فرستد، و بر آل من درود نفرستد، بوی بهشت را استشمام نخواهد کرد، و همانا بوی خوش بهشت، از فاصله پانصد سال راه، استشمام می شود.

۴- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ: صَلَّيْتُ الْمَلَائِكَةَ عَلَى، وَعَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، سَبْعَ سِنِينَ، وَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يَصَلِّ فِيهَا أَحَدٌ غَيْرِي وَغَيْرُهُ. (۲)

از او ایوب نقل است که گفت: رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: فرشتگان، بر من و علی

ص: ۱۵۱

۱- الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ)، ص ۲۰۰، مجلس ۳۶، ح ۹؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۸۶، ح ۱۵۰ و ج ۹۱، ص ۵۶، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۹۰، ح ۸۷۰۸؛ وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۲۰۳، ح ۹۱۱۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۳۰۲ و ج ۳۸، ص ۲۵۱ و ج ۶۵، ص ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۹۲، ح ۸۷۱۵؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۱۹۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۵۲۵ و ج ۱۰، ص ۴۰۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۵۶، ح ۲۸۹ و ج ۲، ص ۲۵۶، ح ۱۵۹ و ج ۴، ص ۳۰۲، ح ۲۲۳؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۹۸.

بن ابی طالب (علیه السلام) ، هفت سال، درود می فرستادند، زیرا (در این هفت سال) غیر از من و علی ابن ابی طالب (علیه السلام) ، از مردان، هیچ کس نماز نمی خواند.

۵- عَنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَقُولُ: صِلَّتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَيَّ وَعَلَى عَلِيٍّ (علیه السلام) سَبْعًا، وَذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يَرْفَعْ إِلَى السَّمَاءِ، شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، إِلَّا مِنِّي وَمِنْهُ. (۱)

از انس بن مالک نقل است که گفت: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیدم که می فرمودند: ملائکه بر من و علی (علیه السلام) ، هفت سال، صلوات فرستادند، و این به خاطر آن بود، که در این مدت، شهادت به «لا اله الا الله و محمد رسول الله»، به آسمان بالا نرفت، مگر از من و علی (علیه السلام).

ص: ۱۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۲۶، ح ۳۱ و ص ۲۵۱ و ص ۲۷۳، ذیل ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۹۲، ح ۸۷۱۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۰۲، ح ۲۲۲؛ الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۱۹، ح ۸؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۶۵، ح ۷۹؛ کنز الفوائد، ج ۱، ص ۲۷۱.

{إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا}

بی گمان، کسانی که خدا و پیامبر او را آزار می رسانند، خدا آنان را در دنیا و آخرت لعنت کرده، و برایشان عذابی خفّ آور آماده ساخته است.

۱- عَنْ أَرْطَاهِ بْنِ حَبِيبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو خَالِدٍ الْوَاسِطِيُّ، وَهُوَ أَخِيذُ بِشَعْرِهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ، وَهُوَ أَخِيذُ بِشَعْرِهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، وَهُوَ أَخِيذُ بِشَعْرِهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو طَالِبٍ (عليه السلام)، وَهُوَ أَخِيذُ بِشَعْرِهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَهُوَ أَخِيذُ بِشَعْرِهِ، فَقَالَ: يَا عَلِيُّ! مَنْ آذَى شَعْرَةَ مِنْكَ، فَقَدْ آذَانِي، وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ، وَمَنْ آذَى اللَّهَ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ. (۱)

ارطاه بن حبيب گفت: حدیث کرد ما را ابو خالد واسطی، در حالی که موی خود را گرفته بود، و حدیث کرد مرا زید بن علی، در حالی که موی خود را گرفته بود، و حدیث کرد مرا علی بن حسین (علیهما السلام)، در حالی که او نیز موی خودش را گرفته بود، و حدیث کرد مرا حسین بن علی (علیهما السلام)، و حال آنکه ایشان هم موی خود را گرفته بودند، و حدیث کرد

ص: ۱۵۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۳۳۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۹۳، ح ۸۷۱۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۵۶؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۰۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۴۴۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۰۵، ح ۲۳۸؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۱۴۷، ح ۷۷۶؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ۳۹۸؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۸، ص ۵۸۰.

مرا علی بن ابی طالب (علیه السلام)، در حالی که ایشان نیز موی خود را گرفته بودند، گفتند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در حالی که موی خودشان را در دست گرفته بودند، فرمودند: ای علی! هر کس، به یک تار موی تو، آزار رساند، البته مرا اذیت کرده، و هر کس مرا برنجاند، قطعاً خدا را رنجانیده، و کسی که خدا را برنجاند، پس لعنت خداوند، بر او است.

۲_ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ، وَ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَ بُرَيْدَةَ، أَنَّهُ رَغِبَ عَلِيٌّ (عليه السلام) مِنَ الْغَنَائِمِ فِي جَارِيَةٍ، فَزَايَدَهُ حِرَاطُ بْنُ أَبِي بَلْتَعَةَ، وَ بُرَيْدَةُ الْأَشْلَمِي، فَلَمَّا بَلَغَ قِيَمَتَهَا قِيَمَهُ عَدْلٌ فِي يَوْمِهَا، أَخَذَهَا بِذَلِكَ، فَلَمَّا رَجَعُوا، وَقَفَ بُرَيْدَةُ قُدَّامَ الرَّسُولِ (صلی الله علیه و آله و سلم)، وَ شَكََا مِنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَأَعْرَضَ عَنْهُ النَّبِيُّ (صلی الله علیه و آله و سلم)، ثُمَّ جَاءَ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ يَشْكُو، فَأَعْرَضَ عَنْهُ النَّبِيُّ (صلی الله علیه و آله و سلم)، ثُمَّ جَاءَ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ يَشْكُو، فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ قَامَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَهَا، فَغَضِبَ النَّبِيُّ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ وَ تَرَبَّدَ وَجْهُهُ، وَ انْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُ، فَقَالَ: مَا لَكَ يَا بُرَيْدَةُ؟ مَا أَذَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ مُنْذُ الْيَوْمِ، أَمْ مَا سَجِمْتَ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: «إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا»؟

أَمْ مَا عَلِمْتَ أَنَّ عَلِيًّا مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ؟ وَ أَنَّ مَنْ آذَى عَلِيًّا فَقَدْ آذَانِي، وَ مَنْ آذَى الْقَدَّادِي اللَّهَ، وَ مَنْ آذَى اللَّهَ فَحَقَّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُؤْذِيَهُ بِأَلِيمٍ عَذَابِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ؟

يَا بُرَيْدَةُ! أَنْتَ أَعْلَمُ أَمْ اللَّهُ أَعْلَمُ؟ أَمْ قُرْأَةُ اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ أَعْلَمُ؟ أَنْتَ أَعْلَمُ أَمْ مَلِكُ الْأَرْحَامِ أَعْلَمُ؟ أَنْتَ أَعْلَمُ يَا بُرَيْدَةُ! أَمْ حَفَظَهُ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ؟

قَالَ: بَلْ حَفَظْتُهُ، قَالَ: وَ هَذَا جَبْرِئِيلُ، أَخْبَرَنِي عَنْ حَفَظِهِ عَلِيٌّ (عليه السلام) أَنَّهُمْ مَا كَتَبُوا قَطُّ عَلَيْهِ خَطِيئَةً، مُنْذُ وُلِدَ، ثُمَّ حَكَى عَنْ مَلِكِ الْأَرْحَامِ، وَ قُرْأَةِ اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ وَ فِيهَا مَا تُرِيدُونَ

مِنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)؟ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ قَالَ: عَلِيٌّ مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ، وَ هُوَ وَلِيُّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي. (۱)

از عمران بن حصین و ابن عباس و بریده نقل است که روزی حضرت امام علی (علیه السلام) در میان غنایم کنیزی را پسندیدند، اما حاطب بن ابی بلتعہ و بریده اسلمی بر قیمت آن کنیز افزودند، همین که بهای کنیز به مبلغی عادلانه در آن روز رسید، امام کنیزک را با همان قیمت خریدند، وقتی که بازگشتند، بریده در برابر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ایستاد، و از علی (علیه السلام) زبان به شکوه و شکایت گشود.

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) از او روی برگرداندند، سپس بریده از راست و چپ و پشت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) راه افتاد، و باز هم به شکایت خود ادامه داد، باز پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به او اعتنایی نکردند، تا آنکه او در برابر حضرت ایستاد، و سخنان خود را تکرار کرد، در این هنگام پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ناراحت شدند، و رنگشان دگرگون شد و چهره درهم کشیدند و رگهای گردنشان برآمد، و فرمودند: ای بریده! تو را چه می شود؟ تو تا امروز، اینقدر رسول خدا را نیاز زده بودی؟ آیا مگر سخن خداوند را نشنیده ای که می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا»؟

آیا نمی دانی که علی (علیه السلام) از من است، و من از اویم، و هر که علی را بیازارد مرا آزرده، و هر که مرا بیازارد خدا را آزار داده است، و هر که خداوند را بیازارد، بر خداوند است که او را به دردناک ترین عذابش در آتش جهنم آزار دهد؟

ای بریده! آیا تو داناتری یا خداوند عزّ و جلّ؟ تو داناتری یا خوانندگان لوح محفوظ؟ آیا تو داناتری یا فرشته رحیم ها؟ آیا تو داناتری، ای بریده! یا نگاهبانان و حافظان علی

ص: ۱۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۵۴ و ج ۳۹، ص ۳۳۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۹۵، ح ۸۷۲۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۱۱.

بریده پاسخ داد: حافظان علی بن ابی طالب (علیه السلام) آگاه ترند.

پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: این جبرئیل است که به من، از حافظان علی بن ابی طالب (علیه السلام)، خبر می دهد، که گفته اند: آنان از زمان ولادت حضرت علی (علیه السلام) تا کنون، هرگز یک کار خطا هم برای او رقم نزده اند. آنگاه از فرشته رَحِمَها و خوانندگان لوح محفوظ، حکایت کردند.

پس در ادامه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سه مرتبه فرمودند: از علی (علیه السلام) چه می خواهید؟! سپس فرمودند: همانا علی از من است و من از علی هستم، و او پس از من صاحب اختیار هر مؤمن است.

۳_ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى، عَنْ زُرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: كَانَتْ عِصَابَةُ مِنْ قُرَيْشٍ فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله و سلم)، فَذَكَّرُوا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) وَ انْتَهَكُوا مِنْهُ، وَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) قَائِلٌ فِي بَيْتٍ بَعْضِ نِسَائِهِ، فَأَتَى بِقَوْلِهِمْ، فَتَارَ مَنْ نَوْمِهِ فِي إِزَارٍ، لَيْسَ عَلَيْهِ غَيْرُهُ، فَقَصَّيْدَ نَحْوَهُمْ، وَ رَأَوْا الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ، فَقَالُوا: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ وَ غَضَبِ رَسُولِهِ!

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم): مَا لَكُمْ وَ عَلِيًّا! أَمْ يَا تَدْعُونَ عَلِيًّا؟ أَلَا! إِنَّ عَلِيًّا مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ، مَنْ آذَى عَلِيًّا فَقَدْ آذَانِي، مَنْ آذَى عَلِيًّا فَقَدْ آذَانِي. (۱)

علی بن عبد الاعلی، از زر بن حبیش نقل کرده، که گفت: گروهی از قریش، در مسجد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) صحبت می کردند،

ص: ۱۵۶

تا این که در صحبت‌هایشان به آن حضرت اهانت کردند.

و در آن وقت، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در خانه یکی از همسرانشان استراحت می کردند، که با سر و صدای آنان از خواب برخاستند، و با رو اندازی به طرف آنان آمدند، آنها تا نشانه های خشم را، در چهره پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) دیدند، گفتند: از غضب خدا و رسولش، به خدا پناه می بریم.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: شما با علی (علیه السلام) چه کار دارید؟ آیا علی (علیه السلام) را رها نمی کنید؟ بدانید! همانا علی (علیه السلام) از من است، و من از علی (علیه السلام) هستم، هر کس علی (علیه السلام) را اذیت کند، مرا اذیت کرده است، هر کس علی (علیه السلام) را اذیت کند، مرا اذیت کرده است.

۴_ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ)، إِذْ أَقْبَلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) غَضَبًا، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): مَا أَغْضَبَكَ؟ فَقَالَ: آذَوْنِي فِيكَ، بَنُو عَمِّكَ.

فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) مُغْضَبًا، فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! مَنْ آذَى عَلِيًّا فَقَدْ آذَانِي، إِنَّ عَلِيًّا أَوْلُكُمْ إِيمَانًا، وَ أَوْفَاكُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ، يَا أَيُّهَا النَّاسُ! مَنْ آذَى عَلِيًّا، بُعِثَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا.

فَقَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَإِنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّكَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ؟

فَقَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): يَا جَابِرُ! كَلِمَةُ يَحْتَجِرُونَ بِهَا أَنْ لَا تُشْفَكَ دِمَاؤُهُمْ، وَأَنْ لَا تُسْتَبَاحَ

أَمْوَالُهُمْ، وَ أَنْ لَا يَعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ. (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: در محضر پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بودم، که علی بن ابی طالب (علیه السلام) در حالی که خشمگین بودند، از راه رسیدند.

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) تا او را دیدند، فرمودند: ای علی! چه چیز تو را خشمگین کرده است؟ علی (علیه السلام) پاسخ دادند: ای رسول خدا! عموزادگان مرا با آزار شما اذیت کردند.

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در حالی که خشمناک شدند، برخاستند، و فرمودند: ای مردم! هر که علی را اذیت کند، همان علی که، اولین نفری است که ایمان آورده، و از همه شما به عهد و پیمان الهی، باوفا تر است، روز قیامت او، یهودی یا مسیحی برانگیخته می شود.

در این هنگام جابر بن عبدالله انصاری عرض کرد: ای رسول خدا! اگر چه به وحدانیت خداوند، و رسالت شما شهادت داده باشد؟

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: آری، این کلمه ای است، که تنها فایده اش این است که، شما از ریختن خون آنها خودداری می کنید، و نمی گذارید اموالشان مباح شمرده شود، و جزیه نمی دهند، در حالی که تحقیر می شوند. (اما ایمان واقعی همانا در گرو خوشنودی خدا، و حضرت رسول (صلی الله علیه و آله و سلم)، و حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) می باشد). ۵- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ)، قَالَتْ: قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ)، يَقُولُ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): أَنْتَ أَخِي وَ حَبِيبِي، مَنْ آذَاكَ فَقَدْ آذَانِي. (۲)

ص: ۱۵۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۵۵ و ج ۳۹، ص ۳۳۳، ح ۳؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۲۸۲، ح ۴۵۹؛ كشف اليقين فی فضائل أمير المؤمنين (علیه السلام)، ص ۲۹۵.

۲- شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۱۵۰، ح ۷۷۸.

از ام سلمه، همسر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نقل است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیدم که به حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) می فرمودند: ای علی! تو برادر من، و دوست من هستی، هر کس تو را بیازارد، مرا آزرده است.

ص: ۱۵۹

{يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ} وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا {

تا خداوند اعمالتان را برای شما اصلاح کند، و گناهانتان را بر شما بیامرزد، و هر کس خدا و پیامبرش را اطاعت کند، بی تردید رستگاری بزرگی یافته است.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ»، فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ وَلَايَةِ الْأَئِمَّةِ (عليهم السلام) مِنْ بَعْدِهِ، «فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا»، هَكَذَا نَزَلَتْ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ»، فرمودند: کسی که اطاعت خدا و پیامبر را نماید در مورد ولایت حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام) و امامان بعد از آن حضرت، «فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا»، به رستگاری بزرگی رسیده است. این گونه نازل شده است. (گویا مراد این است که مقصود از اطاعت خدا و رسول، ولایت حضرت علی و

ص: ۱۶۰

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۷، ح ۳۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۰۳، ح ۶۲ و ج ۳۵، ص ۵۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۹۸، ح ۸۷۳۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۴۵۹؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۰۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۹۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۴۴۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۰۹، ح ۲۵۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۴، ح ۸؛ مناقب آل ابی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۶.

ائمه (عليهم السلام) است).

۲- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِيَدِ الْحَسَنِ وَالحُسَيْنِ، فَقَالَ: مَنْ أَحَبَّنِي، وَ أَحَبَّ هَذَيْنِ، وَ أَبَاهُمَا، وَ أُمَّهُمَا، كَانَ مَعِيَ فِي دَرَجَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (۱)

حضرت امام امير المؤمنين علي (عليه السلام) فرمودند: روزی پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) دست حسن و حسين را گرفتند، و فرمودند: هر کس مرا دوست بدارد، و اين دو، و پدر و مادرشان را نیز دوست بدارد، روز قیامت با من، در یک درجه خواهد بود.

ص: ۱۶۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۷۲، ح ۳۹؛ الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۱۱۱، ح ۱۶۴؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۲۷۴، ح ۴۳۶؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه (عليهم السلام)، ج ۱، ص ۹۰؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۸۲.

{إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا}

ما امانت را بر آسمانها و زمین و کوه ها عرضه کردیم، پس، از برداشتن آن سر باز زدند و از آن هراسناک شدند، ولی انسان آن را برداشت، به راستی او ستمگری نادان بود.

۱- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا»، قَالَ: هِيَ وَلَايَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: همانا خداوند می فرماید: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا»، سپس فرمودند: این امانت، ولایت حضرت امیر المؤمنین علی (عليه السلام) است.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّا عَرَضْنَا

ص: ۱۶۲

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۷، ح ۱۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۸۰، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۹۹، ح ۸۷۳۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۶، ح ۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۱۲، ح ۲۶۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۳، ح ۲.

الْأَمَانَةَ»، عَرَضَ اللَّهُ أَمِيَانَتِي عَلَى السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ، بِالثَّوَابِ وَالْعِقَابِ، فَقُلْنَا: رَبَّنَا لَا تَحْمِلْنَا بِالثَّوَابِ وَالْعِقَابِ، لَكِنَّا نَحْمِلُهَا بِمَا ثَوَابٌ وَلَمَّا عِقَابٌ، وَإِنَّ اللَّهَ عَرَضَ أَمِيَانَتِي وَلَمِيَانَتِي عَلَى الطُّيُورِ، فَأَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِهَا الْبُرَّاءُ الْبَيْضُ، وَالْقَنَابِرُ، وَأَوَّلُ مَنْ جَحَدَهَا الْبُومُ، وَالْعَنْقَاءُ، فَلَعَنَهُمَا اللَّهُ تَعَالَى مِنْ بَيْنِ الطُّيُورِ، فَأَمَّا الْبُومُ، فَلَا تَقْدِرُ أَنْ تَظْهَرَ بِالنَّهَارِ، لِبُغْضِ الطَّيْرِ لَهَا، وَأَمَّا الْعَنْقَاءُ، فَغَابَتْ فِي الْبَحَارِ لَا تُرَى، وَإِنَّ اللَّهَ عَرَضَ أَمَانَتِي عَلَى الْأَرْضِ بَيْنَ فَكْلٍ بُقْعَةٍ آمَنْتَ بِوَلَايَتِي، جَعَلَهَا طَيْبَةً زَكِيَّةً، وَجَعَلَ نَبَاتَهَا وَثَمَرَهَا حُلُوءًا عَذْبًا، وَجَعَلَ مَاءَهَا زُلَالًا، وَكُلُّ بُقْعَةٍ جَحَدَتْ إِمَامَتِي وَانْكُرَتْ وَلَايَتِي، جَعَلَهَا سَبِيخًا، وَجَعَلَ نَبَاتَهَا مُرًّا عَلَقَمًا، وَجَعَلَ ثَمَرَهَا الْعُوسَجَ وَالْحَنْظَلَ، وَجَعَلَ مَاءَهَا مِلْحًا أُجَاجًا.

ثُمَّ قَالَ: «وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ»، يَعْنِي أُمَّتِكَ يَا مُحَمَّدُ! وَلَايَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَإِمَامَتَهُ، بِمَا فِيهَا مِنَ الثَّوَابِ وَالْعِقَابِ، إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا لِنَفْسِهِ جَهُولًا، لِأَمْرِ رَبِّهِ مَنْ لَمْ يُوَدِّدَهَا بِحَقِّهَا فَهُوَ ظَلُومٌ غَشُومٌ. (۱)

از محمد بن حنفیه نقل است که گفت: حضرت امام امیر المؤمنین علی (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ»، فرمودند: خداوند امانت مرا بر آسمان های هفتگانه از نظر ثواب و عقاب عرضه داشت، آنها گفتند: خدایا! ما آن را از نظر ثواب و عقاب حمل نمی کنیم، ولی بدون ثواب و عقاب حمل می کنیم.

خداوند امانت و ولایت مرا بر پرندگان عرضه داشت، اولین پرنده ای که ایمان آورد، باز سفید و چکاوک بود، و اولین پرنده ای که انکار کرد، جغد و عنقا بودند، که از میان پرندگان، آنها لعنت شده اند، جغد که نمی تواند روز آشکار کند، چون پرندگان با او

ص: ۱۶۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۸۱، ح ۲۷ و ج ۴۱، ص ۲۴۵ و ج ۶۱، ص ۴۷، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۰۱، ح ۸۷۳۹؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۱۸۶، باب ۱۵، ح ۱؛ مناقب آل أبی طالب (علیه السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۳۱۴.

دشمن اند، اما عنقا، در دریاها است که دیده نمی شود، پس خداوند امانت مرا بر زمینها عرضه داشت، هر جا که ولایت مرا قبول کرد، آن را پاک و پاکیزه قرار داد، و میوه ها و روئیدنیهای آن را شیرین و گوارا نمود، و آبش را صاف و زلال قرار داد، و هر جا که انکار نمود، آنجا را شوره زار نمود، و میوه ها و روئیدنیهایش را خاردار و تلخ، قرار داد، و آبش را تند و شور نمود.

بعد فرمودند: «وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ»، یعنی امت تو، ای محمد! ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و امامتش را به ناحق ادعا کردند، با آن عقاب و کیفر و پاداشی که داشت، «إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا»، او ستمگر به نفس خود بود، «وَجَهُولًا»، و جاهل به امر پروردگار، هر کس حق آن را ادا نکند، ستمگر و بیدادگر است.

۳- عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا»، فَقَالَ (عليه السلام): الْأَمَانَةُ الْوَلَايَةُ، مَنِ ادَّعَاهَا بِغَيْرِ حَقٍّ فَقَدْ كَفَرَ. (۱)

از حسین بن خالد نقل است که گفت: از حضرت امام رضا (علیه السلام) در باره آیه شریفه: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: امانت، ولایت است، که هر کس به ناحق، مدعی آن شود، کافر شده است.

ص: ۱۶۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۱، ص ۱۲۷، ح ۱۰۳ و ص ۱۳۰، ح ۱۰۸؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۷۹، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۰۰، ح ۸۷۳۵؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۰۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۰۹، ح ۲۵۸؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۳۰۶، ح ۶۶؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۱۸۹، ح ۴؛ معانی الأخبار، ص ۱۱۰، ح ۳.

{وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُورَىٰ ظَاهِرَةً وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ} سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ {

و میان آنها و شهرهایی که برکت داده بودیم، آبادیهای آشکاری قرار دادیم و سفر در میان آنها را بطور متناسب مقرر داشتیم (و به آنان گفتیم:) شبها و روزها در این آبادیها با ایمنی (کامل) سفر کنید!

۱- عَنْ زَيْدِ الشَّحَامِ، قَالَ: دَخَلَ قَتَادَةُ بْنُ دِعَامَةَ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقَالَ: يَا قَتَادَةُ! أَنْتَ فَقِيهِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ؟ فَقَالَ: هَكَذَا يَزْعُمُونَ، فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): بَلَّغْنِي أَنَّكَ تُفَسِّرُ الْقُرْآنَ! فَقَالَ لَهُ قَتَادَةُ: نَعَمْ، فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): بِعِلْمٍ تُفَسِّرُهُ أَمْ بِجَهْلٍ؟ قَالَ: لَا، بِعِلْمٍ، فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): فَإِنْ كُنْتَ تُفَسِّرُهُ بِعِلْمٍ فَأَنْتَ أَنتَ، وَ أَنَا أَسْأَلُكَ، قَالَ قَتَادَةُ: سَلْ.

قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي سَبِّئًا: «وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَ أَيَّامًا آمِنِينَ»، فَقَالَ قَتَادَةُ: ذَلِكَ مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ بِزَادٍ حَلَالٍ، وَ رَاحِلِهِ وَ كِرَاءٍ حَلَالٍ يَرِيدُ هَذَا الْبَيْتَ كَانَ آمِنًا، حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهِ، فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): نَشَدْتُكَ اللَّهُ! يَا قَتَادَةُ! هَلْ تَعْلَمُ أَنَّهُ قَدْ يُخْرِجُ الرَّجُلُ مِنْ بَيْتِهِ بِزَادٍ حَلَالٍ وَ رَاحِلِهِ وَ كِرَاءٍ حَلَالٍ يَرِيدُ هَذَا الْبَيْتَ، فَيَقْطَعُ عَلَيْهِ الطَّرِيقَ، فَيُثَذِّبُ نَفَقَتَهُ وَ يَضْرِبُ مَعَ ذَلِكَ ضَرْبَةً فِيهَا اجْتِنَاحُ؟

قَالَ قَتَادَةُ: اللَّهُمَّ نَعَمْ، فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): وَيَحْكُ! يَا قَتَادَةُ! إِنْ كُنْتَ إِنَّمَا فَسَّرْتَ

الْقُرْآنَ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِكَ، فَقَدْ هَلَكْتَ وَ أَهْلَكَتَ، وَ إِنْ كُنْتَ قَدْ أَخَذْتَهُ مِنَ الرِّجَالِ، فَقَدْ هَلَكْتَ وَ أَهْلَكَتَ، وَيَحْكُ! يَا قَتَادَةُ! ذَلِكَ مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ بِرَادٍ وَ رَاحِلِهِ وَ كَرَاءٍ حَلَمَالٍ يَرُومُ هَذَا الْبَيْتَ، عَارِفًا بِحَقِّنَا يَهُونَا قَلْبُهُ، كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ» (١)، وَ لَمْ يَغْنِ الْبَيْتَ، فَيَقُولُ إِلَيْهِ: فَنَحْنُ، وَ اللَّهُ! دَعْوَةُ إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام)، الَّتِي مَنْ هَوَانَا قَلْبُهُ قُبِلَتْ حَاجَتُهُ، وَ إِلَّا فَلَا.

يَا قَتَادَةُ! فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ كَانَ آمِنًا مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَ قَتَادَةُ: لَا جَرَمَ، وَ اللَّهُ! لَا فَسْرُتُهَا إِلَّا هَكَذَا، فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): وَيَحْكُ! يَا قَتَادَةُ! إِنَّمَا يَعْرِفُ الْقُرْآنَ مَنْ خُوطِبَ بِهِ. (٢)

از زید شحام نقل است که گفت: قتاده بن دعامه نزد حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) آمد، و آن حضرت به او فرمودند: ای قتاده! آیا تو فقیه مردم بصره هستی؟ قتاده پاسخ داد: این گونه می گویند، امام باقر (علیه السلام) فرمودند: به من خبر رسیده که تو قرآن را تفسیر می کنی! آیا این حقیقت دارد؟ قتاده پاسخ داد: آری، امام باقر (علیه السلام) فرمودند: تفسیر تو از روی دانش است، یا از روی جهل؟

قتاده پاسخ داد: خیر، بلکه از روی دانش است، امام باقر (علیه السلام) فرمودند: پس اگر از

ص: ۱۶۶

۱- ۱۴/۳۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۳۷، ح ۶ و ج ۴۶، ص ۳۴۹، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۰، ح ۱۲۳ و ج ۴، ص ۵۱۳، ح ۸۷۶۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۵۱؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۴۹۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۳۱، ح ۵۰؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آلہ الأطهار (علیهم السلام)، ج ۴، ص ۳۸۸، ح ۶؛ الکافی، ج ۸، ص ۳۱۱، ح ۴۸۵؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۴۰۷، ح ۴۸۵؛ الوافی، ج ۲۶، ص ۴۴۲، ح ۲۵۵۳۶.

روی دانش قرآن را تفسیر می کنی، پس تو خودت (یعنی مفسر قرآن) هستی، و من از تو می پرسم، قتاده عرض کرد: پرسید.

حضرت فرمودند: تفسیر این آیه از سوره سبأ را به من بگو، که خداوند در آن می فرماید: «وَقَدْزَنَّا فِيهَا السَّيْرَ سَيْرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ»، قتاده پاسخ داد: منظور از این آیه، کسی است که به همراه توشه، شتر و کرایه حلال، از خانه خود به قصد این خانه (بیت الله الحرام) خارج می شود، و از هرگونه دزدی و غارتی در امان می ماند، تا آن که به سوی خانواده اش باز گردد.

امام باقر (علیه السلام) فرمودند: ای قتاده! تو را به خداوند سوگند می دهم! آیا می دانی که چه بسا آن مرد به همراه توشه حلال، شتر و کرایه حلال از خانه خود به قصد این خانه (بیت الله الحرام) خارج می شود، اما دستخوش راهزنها قرار می گیرد و توشه راه او از بین می رود، و با این حال ممکن است ضربه ای بخورد، که از آن ضربه بمیرد.

قتاده پاسخ داد: بله، چنین است، پس امام باقر (علیه السلام) فرمودند: وای بر تو! ای قتاده! اگر قرآن را تفسیر به رأی کنی، نابود می شوی و دیگران را نیز به همراه خود نابود می کنی، و اگر تفسیر قرآن را از آن مردان گرفته ای، باز هم نابود می شوی و دیگران را نیز به همراه خود نابود می کنی.

وای بر تو! ای قتاده! منظور از این آیه، کسی است که به همراه توشه، شتر و کرایه حلال به قصد این خانه (بیت الله الحرام) خارج می شود، در حالی که به حق ما (اهل بیت) آگاه است، و دل او لبریز از عشق ما است، چنان که خداوند عز و جل می فرماید: «فَاجْعَلْ أَفْتِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ»، (پس دلهای برخی از مردم را به سوی آنان گرایش ده)، و منظور خداوند از این آیه، بیت الحرام نبوده است، و اگر قصد او بیت الحرام بود، کلمه إلیه را می آورد، پس به خداوند سوگند! منظور از دعای ابراهیم (علیه السلام) ما

بوده ایم، و هرکس که عشق ما در دلش باشد، حبّش قبول است، و گر نه پذیرفته نمی شود.

ای قتاده! پس اگر کسی این گونه باشد (یعنی عشق ما اهل بیت در قلب او باشد) در روز قیامت، از عذاب جهنم در امان خواهد بود.

قتاده گفت: حتماً تفسیر آیه همین گونه است، به خداوند سوگند! من این آیه را جز به این شکل تفسیر نکنم، امام باقر (علیه السلام) فرمودند: وای بر تو! ای قتاده! فقط، کسی که مخاطب قرآن است، قرآن را می شناسد.

۲_ عَنْ الْهَيْثَمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرُّمَانِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُوسَى (عليهما السلام)، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، مُوسَى (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ، جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ أَبِي بَعْضُ مَنْ يَفْسِّرُ الْقُرْآنَ، فَقَالَ لَهُ: أَنْتَ فُلَانٌ؟ وَ سَمَاءُ بِاسْمِهِ، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: أَنْتَ الَّذِي تُفَسِّرُ الْقُرْآنَ؟!

قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَكَيْفَ تُفَسِّرُ هَذِهِ الْآيَةَ: «وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرى ظَاهِرَةً وَ قَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سَيَرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَ أَيَّامًا آمِنِينَ»؟

قَالَ: هَذِهِ بَيْنَ مَكَّةَ وَ مِنًى، فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): أَيْ يَكُونُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ خَوْفٌ وَ قَطِيعٌ؟

قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَمَوْضِعٌ يَقُولُ اللَّهُ أَمْنٌ، يَكُونُ فِيهِ خَوْفٌ وَ قَطِيعٌ؟! قَالَ: فَمَا هُوَ؟ قَالَ: ذَاكَ نَحْنُ أَهْلَ الْبَيْتِ، قَدْ سَمَّاكُمْ اللَّهُ نَاسًا، وَ سَمَانَا قُرى.

قَالَ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! أَوْ جَدْتَ هَذَا فِي كِتَابِ اللَّهِ، أَنَّ الْقُرى رِجَالٌ؟

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): أَلَيْسَ اللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ: «وَ سَأَلَ الْقُرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَ الْعِيرَ

الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا» (۱)، فَلَلْجُذْرَانِ وَالْحِيطَانِ السُّؤَالُ، أَمْ لِلنَّاسِ؟ وَقَالَ تَعَالَى: «وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا» (۲)، فَمَنْ الْمُعَذِّبُ الرَّجَالُ، أَمْ الْجُذْرَانُ وَالْحِيطَانُ؟! (۳)

از هيثم بن عبد الله رمانی نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام)، از قول پدرشان، امام موسی کاظم (علیه السلام)، و آن حضرت از قول پدرشان، امام صادق (علیه السلام) روایت کردند که فرمودند: یکی از کسانی که قرآن را تفسیر می کرد، نزد پدرم آمد، و پدرم به او فرمودند: تو فلانی هستی؟ و نامش را بردند، آن مرد پاسخ داد: آری، پدرم فرمودند: تو همان کسی هستی که قرآن را تفسیر می کنی؟ آن مرد پاسخ داد: آری، حضرت فرمودند: آیه: «وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرَى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ»، چگونه را تفسیر می کنی؟

آن مرد پاسخ داد: منظور از آیه، مکانی میان مکه و منا است.

امام صادق (علیه السلام) فرمودند: آیا در آنجا، ترس و دزدی هست؟ آن مرد پاسخ داد: آری، امام صادق (علیه السلام) فرمودند: پس چگونه، در مکانی که خداوند عزّ و جلّ می فرماید: امن است، ترس و دزدی یافت می شود؟

آن مرد عرض کرد: پس منظور آیه چیست؟ حضرت فرمودند: منظور از آن، ما اهل بیت هستیم، و خداوند شما را ناس (مردم) تعبیر نموده و ما را قُری (آبادی ها) نامیده است.

ص: ۱۶۹

۱- ۱۲/۸۲.

۲- ۱۷/۵۸.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۳۴، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۱۵، ح ۸۷۶۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۶۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۴۸۷.

آن مرد عرض کرد: فدایتان شوم! آیا در کتاب خدا، آیه ای یافته اید که در آن، قری (آبادی ها) به معنای مردان آمده باشد؟ امام صادق (علیه السلام) فرمودند: مگر خداوند متعال نمی فرماید: «وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا»، (و از (مردم) شهری که در آن بودیم و کاروانی که در میان آن آمدیم، جویا شو) پس آیا سئوال ها خطاب به دیوارها و حصارها است، یا خطاب به مردم است؟ همچنین خداوند متعال می فرماید: «وَإِنْ مِّنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا»، (و هیچ شهری نیست، مگر این که ما، آن را پیش از روز رستاخیز، به هلاکت می رسانیم، یا آن را سخت عذاب می کنیم) پس آیا این عذاب، برای مردان است، یا برای دیوارها و حصارها؟

۳_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: دَخَلَ الْحَسَنُ الْبَصْرِيَّ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، فَقَالَ لَهُ: يَا أَخَا أَهْلِ الْبَصْرَةِ! بَلَّغْنِي أَنَّكَ فَسَّرْتَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَلَى غَيْرِ مَا أُنْزِلَتْ، فَإِنْ كُنْتَ فَعَلْتَ فَقَدْ هَلَكْتَ وَاسْتَهْلَكْتَ!

قَالَ: وَمَا هِيَ، جُعِلْتُ فِدَاكَ!؟ قَالَ: قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَ الْقَرْيَ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَ قَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَ أَيَّامًا آمِنِينَ»، وَيَحْكُ! كَيْفَ يَجْعَلُ اللَّهُ لِقَوْمٍ أَمَانًا وَ مَتَاعُهُمْ يَسْرِقُ بِمَكَّةَ وَ الْمَدِينَةَ وَ مَا بَيْنَهُمَا؟ وَ رَبُّمَا أَخَذَ عَبْدٌ أَوْ قَتَلَ وَ فَاتَتْ نَفْسُهُ، ثُمَّ مَكَثَ مَلِيًّا، ثُمَّ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ، وَ قَالَ: نَحْنُ الْقَرْيَ الَّتِي بَارَكَ اللَّهُ فِيهَا.

قَالَ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! أَوْحَيْدَتْ هَذَا فِي كِتَابِ اللَّهِ، إِنَّ الْقَرْيَ رِجَالٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ كَأَيُّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَ رُسُلِهِ فَحَاسِبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَ

عَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُّكَرًا» (۱)، فَمِنْ الْعَيَاتِي عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الْحِطَّانُ وَ الثُّبُوتُ، أُمُّ الرَّجَالِ؟ فَقَالَ: الرَّجَالُ، ثُمَّ قَالَ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! زِدْنِي، قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي سُورَةِ هُودٍ (عليه السلام): «وَسُئِلَ الْقُرْيَةُ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا» (۲)، لِمَنْ أَمْرُوهُ أَنْ يَسْأَلَ الْقُرْيَةَ وَالْعِيرَ، أُمُّ الرَّجَالِ؟ فَقَالَ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْقُرَى الظَّاهِرَةِ، قَالَ: هُمْ شِيعَتُنَا، يَغْنِي الْعُلَمَاءُ مِنْهُمْ. (۳)

از عبد الله سنان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: حسن بصری نزد حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) آمد، و آن حضرت به او فرمودند: ای برادر اهل بصره! به من خبر رسیده که تو آیه ای از کتاب خدا را، بر خلاف شأن نزول آن، تفسیر نموده ای! پس اگر این گونه انجام داده باشی، نابود شده ای، و دیگران را نیز به نابودی کشانده ای.

حسن بصری عرض کرد: جانم به فدای شما باد! کدام آیه را؟ حضرت فرمودند: آیه: «وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرًا يُرَوَّاءُ فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ» را، وای بر تو! چگونه خداوند، قومی را در امنیت و پناه قرار می دهد، در حالی که کالای آنان در مکه و مدینه و میان این دو شهر، به سرقت می رود، و چه بسا فردی به بردگی گرفته، یا به قتل می رسد، و جانش را از دست می دهد! سپس آن حضرت مکث طولانی نمودند و سپس با دست به سینه خود اشاره نمودند و

ص: ۱۷۱

۱- ۶۵/۸

۲- ۱۲/۸۲

۳- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۳۵، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۱۵، ح ۷۸۷۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۴۸۸؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۴، ص ۳۸۹، ح ۷.

فرمودند: منظور از آبادی‌هایی که خداوند به آن‌ها برکت داد، ما هستیم. حسن بصری عرض کرد: آیا در کتاب خداوند آیه‌ای را پیدا کرده‌اید که در آن، قُری (آبادی‌ها) به معنای مردان آمده باشد؟ حضرت فرمودند: آری، یکی از این آیه‌ها، آیه: «وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسِبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكْرًا»، است، (و چه بسیار شهرها که از فرمان پروردگار خود و پیامبرانش سرپیچیدند و از آنها حسابی سخت کشیدیم و آنان را به عذابی (بس) زشت عذاب کردیم)، پس چه کسانی از خداوند عزّ و جلّ سرکشی نمودند: دیوارها، خانه‌ها یا مردان؟

حسن بصری پاسخ داد: مردان، سپس عرض کرد: جانم به فدای شما باد! بیشتر برایم بفرمایید، حضرت فرمودند: نمونه دیگر آن، در سوره یوسف (علیه السلام) است، آیه: «وَأَسْأَلُ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِثْرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا»، (و از (مردم) شهری که در آن بودیم و کاروانی که در میان آن آمدیم جویا شو)، به او دستور دادند تا از چه کسی پرسد؟ از آبادی و قافله، یا از مردان؟

حسن بصری پاسخ داد: جانم به فدای شما باد! به من بگویید که معنای قُری ظاهره (آبادی‌های آشکار) چیست؟ حضرت فرمودند: منظور از آن‌ها شیعیان ما (یعنی علمای شیعه) هستند.

{وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ}

و به یقین، ابلیس گمان خود را درباره آنها محقق یافت، که همگی از او پیروی کردند، جز گروه اندکی از مؤمنان!

عَنْ حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: لَمَّا أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِيَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، يَوْمَ الْغَدِيرِ، صَرَخَ إِبْلِيسُ فِي جُنُودِهِ صِرَخَةً، فَلَمْ يَتَّقَ مِنْهُمْ أَحَدٌ فِي بَرٍّ وَلَا بَحْرٍ، إِلَّا أَنَّهُ، فَقَالُوا: يَا سَيِّدَهُمْ وَمَوْلَاهُمْ! مَاذَا دَهَاكَ، فَمَا سَمِعْنَا لَكَ صِرَخَةً أَوْ حَشَ مِنْ صَرَخَتِكَ هَذِهِ؟

فَقَالَ لَهُمْ: فَعَلَ هَذَا النَّبِيُّ فِعْلاً، إِنْ تَمَّ لَمْ يَغْصَ اللَّهُ أَبَدًا، فَقَالُوا: يَا سَيِّدَهُمْ! أَنْتَ كُنْتَ لِأَدَمَ.

فَلَمَّا قَالَ الْمُنَافِقُونَ: إِنَّهُ يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى، وَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَمَا تَرَى عَيْنِي تَدُورَانِ فِي رَأْسِهِ، كَأَنَّهُ مَجْنُونٌ، يَغْنُونَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، صَرَخَ إِبْلِيسُ صِرَخَةً بَطَرَبَ، فَجَمَعَ أَوْلِيَاءُهُ، فَقَالَ: أَمَا عَلِمْتُمْ أَنِّي كُنْتُ لِأَدَمَ مِنْ قَبْلُ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ آدَمُ نَقَضَ الْعَهْدَ وَلَمْ يَكْفُرْ بِالرَّبِّ، وَهُؤُلَاءِ نَقَضُوا الْعَهْدَ وَكَفَرُوا بِالرَّسُولِ، فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَآلُهُ وَ سَلَمَ، وَ أَقَامَ النَّاسُ غَيْرَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، لَبَسَ إِبْلِيسُ تَاجَ الْمُلْكِ وَ نَصَبَ مِثْبَرًا وَقَعَدَ فِي الْوُثْبَةِ، وَ جَمَعَ خَيْلَهُ وَ رَجُلَهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُمْ: اطْرُبُوا، لَمَّا يَطَاعَ اللَّهُ، حَتَّى يَقُومَ الْإِمَامُ، وَ تَلَا أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): «وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): كَانَ تَأْوِيلُ هَذِهِ الْآيَةِ لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ آلُهُ وَ سَلَمَ وَ الظَّنُّ مِنْ إِبْلِيسَ

حِينَ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّهُ يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى، فَظَنُّ بِهَمَّ إِبْلِيسَ ظَنًّا، فَصَدَّقُوا ظَنَّهُ. (۱)

از جابر نقل است که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: هنگامیکه پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله وسلم) در روز غدیر خم، دست حضرت علی (علیه السلام) را در دست گرفتند، ابلیس در میان سپاهیان فریادی برآورد، و همه ی شیاطینی که در خشکی و دریا بودند، به سوی او دویدند و نزد او جمع شدند، و گفتند: ای آقای ما، و ای مولای ما، چه نگرانی برایت پیش آمده است؟ ما تا کنون از تو، فریادی وحشتناک تر از این، نشنیده بودیم!

ابلیس گفت: این پیامبر کاری کرد که اگر به راستی این کار به نتیجه برسد، دیگر کسی، هرگز، خدا را نافرمانی نکند.

شیاطین در پاسخ گفتند: ای آقای ما! و ای مولای ما! تو بودی گمراه کننده ی آدم ابو البشر!

هنگامی که منافقین در بین خود گفتند: این مرد (پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم)) از روی هوای نفس سخن می گوید، و یکی از آن دو نفر (ابوبکر و عمر) به دیگری گفت: مگر نمی بینی چگونه چشمانش در کاسه سرش، مانند دیوانگان می چرخد! در این هنگام ابلیس از خوشحالی فریادی کشید، و دوستانش را دوباره جمع کرد و به آنها گفت: شما می دانید که من قبلاً گمراه کننده ی آدم بوده ام؟! گفتند: آری، ابلیس گفت: آدم عهد و پیمان خود را شکست، ولی به خداوند کافر نشد، ولی اینان هم عهد و پیمانشان را شکستند، و هم به پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) کافر شدند!

پس هنگامی که پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) از دنیا رفتند، و مردم به جای حضرت علی (علیه السلام) دیگری را به خلافت نشاندند، ابلیس تاج پادشاهی بر سر گذاشت، و منبری نصب کرد، و بر

ص: ۱۷۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۲۵۶، ح ۴۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۱۸، ح ۸۷۷۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۶۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۴۹۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۳۳، ح ۵۵؛ الکافی، ج ۸، ص ۳۴۴، ح ۵۴۲؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۸۴، ح ۶۴۴.

روی بالش نشست، و از شیاطین، پیادگان و سوارگان خود را جمع کرد، و به آنان گفت: شادی کنید، چرا که تا امام قیام نکند، خداوند اطاعت نمی شود.

امام باقر (علیه السلام) این آیه را تلاوت فرمودند: «وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»، سپس فرمودند: تأویل این آیه هنگامی بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) رحلت فرمودند، و گمان ابلیس، همان هنگامی بود که در باره پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) گفتند: او از سر هوای نفس سخن می گوید، و شیطان در این هنگام گمانی در باره ایشان برد، و آنها گمان شیطان را تصدیق کردند و تحقیق بخشیدند.

ص: ۱۷۵

{قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بِوَاحِدِهِ ۖ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خِزْفَةٍ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۖ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ}

بگو: شما را فقط به یک (چیز) پند می دهم، اینکه: دو تا دو تا، و یکی یکی برای خدا بپاخیزید، سپس تفکر کنید، که همنشین شما (پیامبر) هیچ جنونی ندارد، او برای شما جز هشدارگری پیش از (فرارسیدن) عذاب شدید نیست!

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقُضَيْلِ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بِوَاحِدِهِ»، فَقَالَ: «إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، هِيَ الْوَاحِدَةُ الَّتِي قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بِوَاحِدِهِ» (۱).

از محمد بن فضیل نقل است که ابو حمزه گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بِوَاحِدِهِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: یعنی تنها شما را به ولایت علی (علیه السلام) اندرز می دهم، ولایت حضرت علی (علیه السلام) همان یک اندرزی است که خدای تبارک و تعالی می فرماید: «فقط یک اندرز به شما می دهم».

ص: ۱۷۶

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۸، ح ۱۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۹۲، ح ۴ و ج ۳۶، ص ۱۴۳، ح ۱۰۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۲۶، ح ۸۷۹۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۶۷؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۲۵؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۳۴۵، ح ۴۶۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۰۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۴۱، ح ۸۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۰، ح ۴۱.

۲_ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بِوَاحِدِهِ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَى وَفَرَادَى»، قَالَ: بِالْوَلَايَةِ، قُلْتُ: وَكَيْفَ ذَاكَ؟ قَالَ: إِنَّهُ لَمَّا نَصَبَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) لِلنَّاسِ، فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَى مَوْلَاهُ، اِعْتَابَهُ رَجُلٌ، وَقَالَ: إِنَّ مُحَمَّدًا لَيَدْعُو كُلَّ يَوْمٍ إِلَى أَمْرٍ جَدِيدٍ، وَقَدْ يَدَّ بِأَهْلِ بَيْتِهِ يَمْلِكُهُمْ رِقَابَنَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِعَذْلِكَ قُرْآنًا، فَقَالَ لَهُ: «قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بِوَاحِدِهِ»، فَقَدْ أَذِيتُ إِلَيْكُمْ مَا افْتَرَضَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ.

قُلْتُ: فَمَا مَعْنَى قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَى وَفَرَادَى»، فَقَالَ: أَمَّا مِثْلَى يَعْْنِي طَاعَةَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَطَاعَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ أَمَّا فَرَادَى فَيَعْْنِي طَاعَةَ الْمَائِمَةِ (عليهم السلام) مِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مِنْ بَعْدِهِمَا، وَلَمَّا وَاللَّهِ! يَا يَعْقُوبُ! مَا عَنَى غَيْرَ ذَلِكَ. (۱)

از یعقوب بن یزید نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بِوَاحِدِهِ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَى وَفَرَادَى»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: مربوط به ولایت است.

گفتم: چگونه؟ فرمودند: هنگامیکه پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله وسلم)، امیر المؤمنین (عليه السلام) را، جانشین خود برای مردم قرار دادند، فرمودند: «هر که من مولا و صاحب اختیارش هستم، این علی مولا و صاحب اختیارش هست» مردی شروع به سخن گفتن پشت سر رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) کرد، و گفت: محمد (صلى الله عليه وآله وسلم)، هر روز ما را به چیز تازه ای امر می کند، و از اهل بیت خود شروع کرده، که ما را زیردست آنها قرار دهد.

ص: ۱۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۹۱، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۲۶، ح ۸۷۹۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۶۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۵۱۸.

این گونه بود که خداوند در این مورد آیه ای نازل نمود: «قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُ بِوَاحِدَةٍ»، یعنی، من وظیفه خود را انجام دادم، و آنچه که خداوند، بر شما واجب کرده بود را به شما رساندم.

راوی می گوید: عرض کردم: پس معنای فرمایش خداوند که می فرماید: «أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خَمْسٍ»، چیست؟

حضرت فرمودند: منظور از «مِثْلَ» اطاعت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیر المؤمنین (علیه السلام) است، و منظور از «فَرَادَى»، یعنی اطاعت از امام، که از نسل آن دو، پس از آن دو می آیند، است.

ای یعقوب! به خداوند سوگند! مقصودی غیر از این را، اراده نکرده است.

ص: ۱۷۸

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ۖ إِلَيْهِ يَصِيرُ الْعَدُّ الْكَلِيمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ۚ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۚ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ﴾

کسی که خواهان عزّت است (باید آنرا از خدا بخواهد، چون) تمام عزّت برای خداست، سخنان پاکیزه به سوی او بالا می رود، و عمل صالح را بالا می برد، و آنها که نقشه های بد می کشند، عذاب سختی برای آنهاست و مکر آنان نابود می شود (و به جایی نمی رسد)!

۱- عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام) ، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام) ، قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) الْوُفَاةُ، دَعَا الْأَنْصَارَ، وَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ! قَدْ حَانَ الْفِرَاقُ، وَقَدْ دُعِيتُ وَأَنَا مُجِيبُ الدَّاعِي ... وَ سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لَهُمْ: كِتَابُ اللَّهِ وَأَهْلُ بَيْتِي، فَإِنَّ الْكِتَابَ هُوَ الْقُرْآنُ، وَ فِيهِ الْحُجَّةُ وَ النُّورُ وَ الْبُرْهَانُ، كَلَامُ اللَّهِ جَدِيدٌ، غَضُّ طَرِي شَاهِدٌ، وَ مُحْكَمٌ عَزِيزٌ، وَ لَنَا قَائِدٌ بِحِلْمِهِ وَ حَرَامِهِ وَ أَحْكَامِهِ يَقُومُ غَدًا، فَيَحَاجُّ أَقْوَامًا فَيَزِلُّ اللَّهُ بِهِ أَقْدَامَهُمْ عَنِ الصِّرَاطِ، وَ أَحْفَظُونِي، مَعَاشِرَ الْأَنْصَارِ! فِي أَهْلِ بَيْتِي، فَإِنَّ اللَّطِيفَ الْخَبِيرَ أَخْبَرَنِي أَنََّّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ.

أَلَا! وَ إِنَّ الْإِسْلَامَ سَقْفٌ تَحْتَهُ دَعَامَةٌ لَا يَقُومُ السَّقْفُ، إِلَّا بِهَا، فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَتَى

بَذَلِكِ السَّقْفِ مَمْدُوداً، لَا دِعَامَةَ تَحْتَهُ، فَأَوْشَكَ أَنْ يَخِرَّ عَلَيْهِ سَقْفُهُ، فَيَهْوَى فِي النَّارِ.

أَيُّهَا النَّاسُ! الدِّعَامَةُ، دِعَامَةُ الْإِسْلَامِ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «إِلَيْهِ يَصِيرُ عِدُّ الْكَلِمِ الطَّيِّبِ وَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ»، فَالْعَمَلُ الصَّالِحُ طَاعَةُ الْإِمَامِ، وَلِي الْأَمْرِ، وَ التَّمَسُّكُ بِحَبْلِهِ.

أَيُّهَا النَّاسُ! أَفَهَمْتُمْ؟

اللَّهُ! اللَّهُ! فِي أَهْلِ بَيْتِي، مَصَابِيحِ الظُّلَمِ، وَ مَعَادِنِ الْعِلْمِ، وَ يَنَابِيعِ الْحِكْمِ، وَ مُسْتَقَرِّ الْمَلَائِكَةِ، مِنْهُمْ وَصِيِّي وَ أَمِينِي وَ وَارِثِي، وَ هُوَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ؟ (الحديث) (1)

حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان امام صادق (علیه السلام) روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: وقتی که وفات رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نزدیک شد، آن حضرت، یارانشان را فرا خواندند، و به آنها فرمودند:

ای گروه انصار! زمان فراق و جدائی، فرا رسیده است، و مرا از عالم غیب خوانده اند، و من در جواب، لیبیک گفته ام! ...

تا آنجا که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند:

آن دو که از هم جدا نمی شوند، کتاب خدا و اهل بیت من هستند، کتاب خدا همان قرآن است، که در آن حجت و نور و برهان است، و کلام خدا جدید و همیشه، نو و تازه و با طراوت است، و قرآن حاضر و شاهد بر اعمال است، و حاکم عادل است، و قائد و پیشوایی است که جلودار حلال و حرام و احکام است، فردای قیامت، در

ص: ۱۸۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۴۷۶، ح ۲۷؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ۱۴۳، طرفه ۱۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۲، ص ۱۱۹، ح ۵۸ و ص ۳۴۹، ح ۴۰.

موقفی می ایستد، و با طوایف و اقوامی احتجاج می نماید، و آن اقوام گامهایشان بر صراط می لغزد.

ای جماعت انصار! مرا در رعایت حال اهل بیتم، حفظ کنید، چون خداوند لطیف و خبیر فرموده است: قرآن و اهل بیت من، از هم جدا نمی شوند، تا کنار حوض کوثر، بر من وارد شوند.

آگاه باشید! که اسلام همچون سقفی است، که روی ستون و پایه ای قرار دارد، که همانا سقف، بدون پایه و ستون، قیام ندارد، و هر آینه یکی از شما اگر بخواهد آن سقف را بدون ستون و پایه برافراشته بدارد، به زودی آن سقف بر سر او فرو می ریزد، و او را در آتش فرو می برد.

ای مردم! آن ستون! ستون اسلام است، به جهت گفتار خداوند که فرموده: «إِلَيْهِ يَصِيَّعُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ»، پس عمل صالح، عبارت است از اطاعت امام، و ولی امر، و چنگ زدن به ریسمان خدا.

ای مردم! آیا فهمیدید؟!

شما را به خدا! شما را به خدا! در اهل بیت من! زیرا آنها چراغهای درخشان، در تاریکی ها هستند، و معدنهای دانش و علم اند، و چشمه های حکمت و حقایق اند، و محل استقرار و تمکن فرشتگان هستند.

و از بین ایشان است وصی من، و امین من، و وارث من، که نسبت او با من، نسبتهارون است، با موسی! آیا من تبلیغ کردم و حقیقت امر را رساندم؟!

۲_ عَنْ عَمَّارِ الْأَسَدِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِلَيْهِ يَصْعَدُ

الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ»، وَلَا يَتَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، وَ أَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ، فَمَنْ لَمْ يَتَوَلَّنَا لَمْ يَرْفَعْ اللَّهُ لَهُ عَمَلًا. (۱)

از عمار بن يقظان اسدی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ»، فرمودند: ولایت ما اهل بیت مقصود است، و با دست به سینۀ خود اشاره نمودند، پس هر که ولایت ما را نداشته باشد، خداوند هیچ عملی را از او بالا نمی برد.

۳_ قَالَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام): فِي هَذِهِ الْآيَةِ: «إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ»، قَوْلُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، عَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ، وَ خَلِيفَتُهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ حَقًّا، وَ خُلَفَاؤُهُ خُلَفَاءُ اللَّهِ، وَ «الْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ»، عَلِمُهُ فِي قَلْبِهِ بِأَنَّ هَذَا الْكَلَامَ صَحِيحٌ، كَمَا قُلْتُهُ بِلِسَانِي. (۲) حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، در باره آیه: «إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ»، فرمودند: کلمۀ پاکیزه، گفتن: لا- إله إلا الله، محمد رسول الله، علی ولی الله است، و علی (علیه السلام) جانشین بر حق او است، و جانشینان او، جانشینان خداوند هستند، پس عمل صالح، همان اعتقاد قلبی اوست، به صحیح بودن این کلمات، همچنان که

ص: ۱۸۲

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۲، ح ۱۷ و ص ۳۵۷، ح ۷۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۳۹، ح ۸۸۲۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۶۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۵۴۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۵۳، ح ۴۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۰، ح ۸۵؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۳.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۱۹۸ و ص ۲۱۱؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۳۲۸، ح ۱۸۴.

به زبانم آن را گفتم.

۴_ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ، عَنْ خَالِهِ، أَبِي الصَّلْتِ الْهَرَوِيِّ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ الرِّضَا (عليه السلام)، لَمَّا دَخَلَ نَيْسَابُورَ، وَهُوَ رَاكِبٌ بَعْلَهُ شَهْبَاءَ، وَقَدْ خَرَجَ عَلِمَاءُ نَيْسَابُورَ فِي اسْتِقْبَالِهِ، فَلَمَّا صَارَ إِلَى الْمُرَبَّعَةِ، تَعَلَّقُوا بِلِجَامِ بَعْلَتِهِ، وَقَالُوا: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! حَدِّثْنَا، بِحَقِّ آبَائِكَ الطَّاهِرِينَ، حَدِيثًا عَنْ آبَائِكَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

فَأَخْرَجَ رَأْسَهُ مِنَ الْهُودَجِ، وَ عَلَيْهِ مِطْرَفُ خَزٍّ، فَقَالَ (عليه السلام): حَدَّثَنِي أَبِي مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ، (عليهما السلام) عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام)، سَيِّدِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَبْرِئِيلُ، الرُّوحُ الْأَمِينُ، عَنِ اللَّهِ، تَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُهُ، وَ جَلَّ وَجْهُهُ، قَالَ: إِنِّي أَنَا اللَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي، عِبَادِي فَاعْبُدُونِي، وَ لِيَعْلَمَنَّ مَنْ لَقِنِي مِنْكُمْ بِشَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا بِهَا، أَنَّهُ قَدْ دَخَلَ حِصْنِي، وَ مَنْ دَخَلَ حِصْنِي أَمِنَ عَذَابِي. قَالُوا: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! وَ مَا إِخْلَاصُ الشَّهَادَةِ لِلَّهِ؟ قَالَ: طَاعَةُ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ وَلَايَةُ أَهْلِ بَيْتِهِ (عليهم السلام). (۱)

از احمد بن عبد الصمد، از دایي اش ابو صلت عبد السلام بن صالح هروی نقل است که گفت: زمانی که حضرت امام رضا (عليه السلام) سوار بر قاطر خاکستری رنگی، وارد

ص: ۱۸۳

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۵۸۹، مجلس ۲۵، ح ۹؛ بحار الأنوار، ج ۳، ص ۱۴، ح ۳۹ و ج ۲۷، ص ۱۳۴، ح ۱۳۰ و ج ۴۹، ص ۱۲۰، باب ۱۱، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۴۰، ح ۸۸۳۱ و ص ۷۶۸، ح ۹۳۸۴؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آلہ الأطهار (عليهم السلام)، ج ۴، ص ۳۵۱، باب ۴، ح ۱.

نیشابور شدند، من همراه ایشان بودم، علمای آن شهر به استقبال ایشان، از شهر خارج شدند. وقتی که به دشت سرسبزی رسیدند، افسار قاطر ایشان را گرفته و عرض کردند: ای پسر رسول خدا! به حق پدران پاکتان! (صلوات الله علیهم أجمعین)، از آنها، برای ما حدیثی بیان بفرمایید.

آن حضرت در حالی که ردای ابریشمی نقش داری، بر تن داشتند، سر مبارکشان را از کجاوه بیرون آوردند و فرمودند: پدرم امام موسی کاظم (علیه السلام)، از پدرشان امام صادق (علیه السلام)، از پدرشان امام سجاد (علیه السلام)، از پدرشان امام حسین (علیه السلام)، سرور جوانان اهل بهشت، از پدرشان امیرالمؤمنین (علیه السلام)، از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) روایت می کنند که آن حضرت فرمودند: جبرئیل، روح الامین، به من اطلاع داد که خداوندی که نامهایش مقدس و ذاتش ارجمند است، می فرماید: من، الله هستم، و جز من، که یگانه هستم، خدایی نیست. پس ای بند گانم! مرا بپرستید، هر کدام از شما که با شهادت «لا اله الا الله» و با داشتن اخلاص در آن به دیدار من بشتابد، وارد دژ من شده است، و هر کس وارد دژ من شود، از عذابم در امان خواهد بود.

آنان عرض کردند: ای پسر رسول خدا! اخلاص در شهادت «لا اله الا الله» به چه معناست؟ حضرت فرمودند: منظور، پیروی از خداوند و رسول او، و ولایت اهل بیتش (علیهم السلام)، است.

{وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۙ ۱۹ وَلَمَّا الظُّلُمَاتُ ۙ وَلَا النُّورُ ۙ ۲۰ وَلَمَّا الظُّلُّ ۙ وَلَا الْحَرُورُ ۙ ۲۱ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ ۙ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۙ ۲۲ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۙ ۲۳ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ۙ ۲۴}

و نابینا و بینا هرگز برابر نیستند (۱۹) و نه ظلمتها و روشنایی (۲۰) و نه سایه (آرامبخش) و باد داغ و سوزان! (۲۱) و هرگز مردگان و زندگان یکسان نیستند! خداوند پیام خود را به گوش هر کس بخواهد می رساند، و تو نمی توانی سخن خود را به گوش آنان که در گور خفته اند برسانی (۲۲)

۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ»، قَالَ: الْأَعْمَى، أَبُو جَهْلٍ، وَالْبَصِيرُ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ»، فَالظُّلُمَاتُ أَبُو جَهْلٍ، وَالنُّورُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «وَلَا الظُّلُّ وَلَا الْحَرُورُ»، فَالظُّلُّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي الْجَنَّةِ، وَالْحَرُورُ يَعْنِي جَهَنَّمَ لِأَبِي جَهْلٍ، ثُمَّ جَمَعَهُمْ جَمِيعًا.

فَقَالَ: «وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ»، فَالْأَحْيَاءُ عَلِيُّ وَحَمْرَةُ وَجَعْفَرُ وَالحَسَنُ وَالحُسَيْنُ وَفَاطِمَةُ وَخَدِيجَةُ (عليهم السلام)، وَالْأَمْوَاتُ كَفَّارُ مَكَّةَ. (۱) از ابن عباس نقل است که در باره آیه: «وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ»، گفت: کور،

ص: ۱۸۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۷۲، ح ۹۸ و ج ۳۵، ص ۳۹۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۴۴، ح ۸۸۴۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۴۶۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۵۵۶؛ مناقب آل أبی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۱.

ابو جهل است، و بینا، امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند، «وَلَمَّا الظُّلُمَاتُ وَ لَا النُّورُ»، ظلمات، ابو جهل است، و نور، امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند، «وَلَا الظُّلُّ وَ لَا الْحُرُورُ»، منظور از سایه، سایه امیر المؤمنین (علیه السلام) در بهشت است، و حرور، یعنی جهنم که برای ابو جهل است، بعد به صورت جمع فرموده: «وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَ لَا الْأَمْوَاتُ»، احیاء، حضرت علی، و حمزه، و جعفر، و حسن، و حسین، و فاطمه، و خدیجه (علیهم السلام) هستند، و اموات، کفار مکه هستند.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى»، قَالَ: أَبُو جَهْلٍ بْنُ هِشَامٍ، «وَالْبَصِيرُ»، قَالَ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، ثُمَّ قَالَ: «وَلَا الظُّلُمَاتُ»، يَعْنِي أَبُو جَهْلٍ، الْمُظْلَمَ قَلْبُهُ بِالشُّرْكِ، «وَلَا النُّورُ»، يَعْنِي قَلْبَ عَلِيٍّ (علیه السلام)، الْمَمْلُوءَ مِنَ النُّورِ، ثُمَّ قَالَ: «وَلَا الظُّلُّ»، يَعْنِي بِذَلِكَ مُسْتَقَرَّ عَلِيٍّ (علیه السلام) فِي الْجَنَّةِ، «وَلَا الْحُرُورُ»، يَعْنِي بِهِ مُسْتَقَرَّ أَبِي جَهْلٍ فِي جَهَنَّمَ، ثُمَّ جَمَعَهُمْ فَقَالَ: «وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ»، عَلِيٌّ وَ حَمْزُهُ وَ جَعْفَرٌ وَ حَسَنٌ وَ حُسَيْنٌ وَ فَاطِمَةُ وَ خَدِيجَةُ (علیهم السلام)، «وَلَا الْأَمْوَاتُ»، كَفَّارُ مَكَّةَ. (۱)

ابن عباس در تفسیر و توضیح آیه کریمه: «وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَ الْبَصِيرُ»، گفت: منظور از اعمی، ابو جهل است، و منظور از بصیر، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، «وَلَا الظُّلُمَاتُ»، یعنی ابو جهل، که به سبب شرک و کفر، قلبش تاریک شده بود، «وَلَمَّا النُّورُ»، یعنی قلب علی (علیه السلام)، که نور ایمان دلش را منور کرده بود، «وَلَا الظُّلُّ»، یعنی سایه های درختان بهشتی، که زیر آن جایگاه علی (علیه السلام) است، که هرگز با «الْحُرُورُ»، یعنی حرارت آتش جهنم، که منزل و مأوای ابو جهل است، برابر نیستند، «وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ»، و زندگان یعنی: علی، حمزه، جعفر، حسن، حسین، فاطمه و خدیجه (علیهم السلام)،

ص: ۱۸۶

هم با «الْأَمْوَاتُ»، یعنی کفار مکّه، برابر نیستند.

ص: ۱۸۷

{وَمِنَ النَّاسِ وَالْدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ ۚ كَذَلِكَ ۚ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ}

و نیز از انسان ها و جنبندگان و چهارپایان رنگ های گوناگون وجود دارد. از بندگان خدا فقط دانشمندان از او می ترسند یقیناً خدا توانای شکست ناپذیر و بسیار آمرزنده است.

۱- عَنْ جَمِيلٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: يَغْدُو النَّاسُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَضْيَافٍ، عَالِمٍ وَ مُتَعَلِّمٍ وَ غُثَاءٍ، فَنَحْنُ الْعُلَمَاءُ، وَ شِيعَتُنَا الْمُتَعَلِّمُونَ، وَ سَائِرُ النَّاسِ غُثَاءٌ. (۱)

از جمیل نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: مردم سه دسته اند: دانشمند، و دانشجو، و خاشاک روی آب (که هر لحظه موج دریا، آنها را به سویی ببرد، مانند مردمی که چون علم و تحقیق دینی ندارند، هر روز به سوی گروهی می روند)، پس ما (اهل بیت (علیهم السلام)) دانشمندان هستیم، و شیعیان ما دانشجویانند، و بقیه مردم خاشاک روی آب هستند.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ»، قَالَ: يَعْنِي بِهِ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ عَالِمًا بِاللَّهِ، وَ يَخْشَى اللَّهَ، وَ يَر_اقِبُهُ، وَ يَعْمَلُ بِفَرَائِضِهِ، وَ يَجَاهِدُ فِي

ص: ۱۸۸

۱- بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۸، ح ۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۴، ح ۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱، ص ۱۱۱، ح ۴؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۸، ح ۳۳۰۹۴.

سَبِيلِهِ، وَ يَتَّبِعُ جَمِيعَ أَمْرِهِ بِرِضَا وَ مَرْضَاهِ رَسُولِهِ (عليهما السلام). (۱)

عبد الله بن عباس در باره فرمایش خدای متعال: «إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ»، گفت: منظور از علماء در آیه شریفه، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که عالم به خدای سبحان بودند، و از او می ترسیدند، و مراقب کردار و گفتار خویش، در همه حالات بودند، و به واجبات عمل می نمودند، و در راه خداوند جهاد می کردند، و پیرو تمام دستورات بودند، تا خشنودی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را فراهم نمایند.

ص: ۱۸۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲۲، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۴۵، ح ۸۸۴۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۵۶۰؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۱۵۲، ذیل ح ۷۷۹.

{ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بإِذْنِ اللَّهِ فَمِنْهُمْ ذَلِكُمْ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ}

سپس این کتاب را به گروهی از بندگان برگزیده خود به میراث دادیم، از میان آنها عده ای بر خود ستم کردند، و عده ای میانه رو بودند، و گروهی به اذن خداوند در نیکیها پیشی گرفتند، و این، همان فضیلت بزرگ است!

۱- عَنْ أَبِي هَاشِمٍ الْجَعْفَرِيِّ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْعَشِيْكَرِيِّ (عليه السلام)، قَدْ سَأَلَهُ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بإِذْنِ اللَّهِ»، قَالَ (عليه السلام): كُلُّهُمْ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، الظَّالِمُ لِنَفْسِهِ، الَّذِي لَا يَقْرُءُ بِإِلَاءِ إِمَامٍ، وَ الْمُقْتَصِدُ، الْعَارِفُ بِإِلَاءِ إِمَامٍ، وَ السَّابِقُ بِالْخَيْرَاتِ، الْإِمَامُ.

فَجَعَلْتُ أَفْكَرَ فِي نَفْسِي عِظَمَ مَا أَعْطَى اللَّهُ آلَ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) وَ بَكَيْتُ، فَنَظَرْتُ إِلَى وَ قَالَ: الْأَمْرُ أَعْظَمُ مِمَّا حَدَّثْتُ بِهِ نَفْسَكَ مِنْ عِظَمِ شَأْنِ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، فَاحْمَدِ اللَّهَ أَنْ جَعَلَكَ مُتَمَسِّكًا بِحَبْلِهِمْ، تُدْعَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِهِمْ، إِذَا دُعِيَ كُلُّ أَنْاسٍ بِإِمَامِهِمْ إِنَّكَ عَلَى خَيْرٍ. (۱)

از ابو هاشم جعفری نقل است که گفت: من از حضرت ابا محمد، امام حسن عسکری (عليه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ

ص: ۱۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۵۰، ص ۲۵۸، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۵۶، ح ۶۴۷۱؛ الدر النظیم فی مناقب الأئمه اللهامیه، ص ۷۴۵؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۴۱، ح ۱۸؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۷، ص ۶۳۴، ح ۲۶۱۹.

عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يُؤْذِنُ اللّٰهَ»، سؤال کردم: حضرت فرمودند: همه آنها آل محمد (علیهم السلام) هستند، ستمگر به نفس خود، کسی است که به امام زمان خود معترف نباشد، و به ولایت او اقرار نکند، و عادل و میانه رو، کسی است که معترف به امامت امام زمان خود باشد، و او را بشناسد، و پیشی گیرنده به خیرات، به اذن خدا، خود امام است.

ابو هاشم گوید: با بیانات امام، راجع به درجات آل محمد (علیهم السلام)، اشک از چشمانم سرازیر شد، و من با خود در فکر فرو رفتم، که چه اندازه خداوند به آل محمد (علیهم السلام) از عنایات خود، عطا فرموده است!

در این حال حضرت به من نظری کردند و فرمودند: مطلب از این اندازه ای که تو فکر می کنی، بالاتر و بزرگتر است، و شأن آل محمد (علیهم السلام)، از اینها بیشتر است، شکر و سپاس خدا را به جا آور، که تو را متمسک به ریسمان ولایت آنها قرار داده است، و زمانی که در روز رستاخیز، هر امتی را به امامشان بخوانند، تو را با ائمه اهل بیت (علیهم السلام) می خوانند، ای ابوهاشم! بشارت باد تو را به این موهبت الهی که تو در مسیر خیر هستی.

۲_ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يُؤْذِنُ اللّٰهَ»، فَقَالَ: الظَّالِمُ مِمَّنْ لَا يَعْرِفُ حَقَّ الْإِمَامِ، وَ الْمُقْتَصِدُ، الْعَارِفُ بِحَقِّ الْإِمَامِ، وَ السَّابِقُ بِالْخَيْرَاتِ يُؤْذِنُ اللّٰهَ هُوَ الْإِمَامُ، جَنَّتْ

از جابر بن یزید جعفی نقل است که گفت: از حضرت ابا جعفر، امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اضْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بإِذْنِ اللَّهِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: ظالم از ما خانواده، آن کسی است که حق امام را شناسد، و میانه رو، آن کسی است که حق امام را شناخته، و به آن معتقد است، و شتابنده به سوی نیکی ها به اذن خدا، خود امام است، و «جَنَاتٌ عِدْنٍ يَدْخُلُونَهَا»، یعنی باغهای خرم و جاودانی بهشت، که پاداش پیش تازندگان، و میانه روان است، یعنی همان سابق و مقتصد.

۳- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّ أَوَّلَ وَصِيٍّ كَانَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ، هَبَّةُ اللَّهِ بَنُ آدَمَ، وَمَا مِنْ نَبِيٍّ مَضَى، إِلَّا وَلَهُ وَصِيٌّ، وَ كَانَ جَمِيعُ الْأَنْبِيَاءِ، مِائَةَ أَلْفٍ نَبِيٍّ وَعِشْرِينَ أَلْفَ نَبِيٍّ، مِنْهُمْ خَمْسَةٌ أُولُو الْعِزِّ، نُوحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَمُوسَى وَعِيسَى وَمُحَمَّدٌ (عليهم السلام)، وَإِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) كَانَ هَبَّةَ اللَّهِ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ وَرَثَ عِلْمِ الْأَوْصِيَاءِ، وَ عِلْمِ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ، أَمَّا إِنَّ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ وَرَثَ عِلْمِ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ.

عَلَى قَائِمِهِ الْعَرْشِ مَكْتُوبٌ: حَمْرُهُ أَسَدُ اللَّهِ، وَ أَسَدُ رَسُولِهِ، وَ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ، وَ فِي ذُؤَابَةِ الْعَرْشِ، عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَهَذِهِ حُجَّتُنَا عَلَى مَنْ أَنْكَرَ حَقَّنَا، وَ جَحَدَ مِيرَاثَنَا، وَ

ص: ۱۹۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۱۴، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۴۸، ح ۸۸۵۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۵۶۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۶۳، ح ۸۳؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۳۸، ح ۸؛ معانی الأخبار، ص ۱۰۴، ح ۲.

مَا مَنَعَنَا مِنَ الْكَلَامِ، وَ أَمَامَنَا الْيَقِينُ، فَأَيُّ حُجَّةٍ تَكُونُ أُبْلَغُ مِنْ هَذَا. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: نخستین وصی که در روی زمین بود، هبه الله، پسر آدم (علیه السلام) بود، و هیچ پیامبری از دنیا نرفت، جز اینکه او را وصی بود، و همه پیامبران، یکصد و بیست هزار تن بودند، که پنج نفر از آنها اولو العزم هستند، یعنی: نوح (علیه السلام)، و ابراهیم (علیه السلام)، و موسی (علیه السلام)، و عیسی (علیه السلام)، و محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، به راستی علی بن ابی طالب (علیه السلام)، هبه الله محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، بود، که علم همه اوصیاء و پیشینیان خود را، به ارث برد، و همانا حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، علم همه پیامبران و مرسلین پیش از خود را به ارث برد.

بر ستون عرش نوشته است: حمزه (بن عبد المطلب) شیر خدا، و شیر رسولش و سرور شهیدان است، و در کنگره عرش نوشته است: علی (علیه السلام) امیر مؤمنان است، پس این است حجت ما، بر هر که منکر حق ما شود، و میراث ما را نپذیرد، و چه مانعی از اظهار این حقائق جلوی ما است، با اینکه همه ما، مرگ را در پیش داریم، پس چه حجت و دلیلی رساتر از این است.

۴_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ الْهَجَرِي، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام)، قَالَ: إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) كَانَ هَبَهُ اللَّهُ لِمُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله و سلم)، وَرِثَ عِلْمَ الْأَوْصِيَاءِ، وَ عِلْمَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ، مِنْ

ص: ۱۹۳

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۶، ح ۱۳ و ج ۳۸، ص ۶، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۰، ح ۹۷۹۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۲۴، ح ۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۲۱، ح ۱؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۲۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۱۲، ح ۱۹۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۱۷، ح ۲.

از عبد الله بن بكير هجرى نقل است كه گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: حضرت على بن ابى طالب (عليه السلام) هبه الله محمد (صلى الله عليه و آله و سلم) بودند، يعنى حضرت امير المؤمنين (عليه السلام) تمام علوم اوصياء و علوم پیامبران سابق را ارث بردند، چون وارث پیامبر (صلى الله عليه و آله و سلم) بودند، و پیامبر (صلى الله عليه و آله و سلم)، وارث همه پیامبران و رسولان بودند.

٥- عَنْ طَارِقِ بْنِ شَهَابٍ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَنَّهُ قَالَ: يَا طَارِقُ! الْإِمَامُ، كَلِمَةُ اللَّهِ وَ حُجَّةُ اللَّهِ وَ وَجْهُ اللَّهِ وَ نُورُ اللَّهِ وَ حِجَابُ اللَّهِ وَ آيَةُ اللَّهِ، يَخْتَارُهُ اللَّهُ، وَ يَجْعَلُ فِيهِ مَا يَشَاءُ، وَ يُوَجِّبُ لَهُ بِذَلِكَ الطَّاعَةَ وَ الْوَلَايَةَ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِهِ، فَهُوَ وَلِيُّهُ فَيَسِيَرُ مَوَاتِهِ وَ أَرْضِهِ.

أَخَذَ لَهُ بِذَلِكَ الْعَهْدَ عَلَى جَمِيعِ عِبَادِهِ، فَمَنْ تَقَدَّمَ عَلَيْهِ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ فَوْقِ عَرْشِهِ، فَهُوَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ، وَ إِذَا شَاءَ اللَّهُ شَاءَ، وَ يَكْتُبُ عَلَى عَظْمِهِ: «و تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَ عَدْلًا»، (٢) فَهُوَ الصِّدْقُ وَ الْعَدْلُ، وَ يُنْصَبُ لَهُ عَمُودٌ مِنْ نُورٍ مِنَ الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ، يَرَى فِيهِ أَعْمَالَ الْعِبَادِ، وَ يَلْبَسُ الْهَيْبَةَ، وَ عِلْمَ الضَّمِيرِ، وَ يَطْلُعُ عَلَى الْغَيْبِ، وَ يَرَى مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ، فَلَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ عَالَمِ الْمُلْكِ وَ الْمَلَكُوتِ، وَ يَعْطَى مَنْطِقَ الطَّيْرِ عِنْدَ وَلَايَتِهِ، فَهَذَا الَّذِي يَخْتَارُهُ اللَّهُ لَوْحِيهِ، وَ يَرْضَاهُ لِغَيْبِهِ، وَ يُؤَيِّدُهُ بِكَلِمَتِهِ، وَ يَلْقَنَهُ حِكْمَتَهُ، وَ يَجْعَلُ قَلْبَهُ مَكَانَ مَشِيَّتِهِ، وَ يَنَادِي لَهُ بِالسُّلْطَانَةِ، وَ يَدْعُو لَهُ بِالْإِمَامَةِ، وَ يَحْكُمُ لَهُ بِالطَّاعَةِ، وَ ذَلِكَ لِأَنَّ الْإِمَامَةَ مِيرَاثُ الْأَنْبِيَاءِ، وَ مَنْزِلُهُ الْأَصْفِيَاءِ، وَ خِلَافُهُ اللَّهِ، وَ خِلَافُهُ رُسُلِ اللَّهِ، فَهِيَ عِصْمَةٌ وَ وَلَايَةٌ وَ سُلْطَانَةٌ وَ هِدَايَةٌ، وَ إِنَّهُ تَمَامُ الدِّينِ

ص: ١٩٤

١- الإختصاص، ص ٢٧٩؛ بحار الأنوار، ج ١٧، ص ١٤٦، ح ٣٦ و ج ٤٠، ص ٢١١، ح ١٠؛ بصائر الدرجات، ج ١، ص ٢٩٤، ح ١٠.

از طارق بن شهاب نقل است که گفت: حضرت امام امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: ای طارق! امام کلمه خدا، و حجت خدا، و وجه خدا، و نور خدا، و حجاب خدا، و نشانه او است، خداوند امام را انتخاب می کند، و هر چه خواست در او قرار می دهد، به واسطه همین مقام، اطاعتش و ولایتش بر تمام جهان واجب است، او، ولی خدا (صاحب اختیار) در آسمانها و زمین است.

خداوند از تمام بندگانش بر این ولایت، عهد و پیمان گرفته است، پس هر کس خود را بر او مقدم بدارد، به خداوند در عرش اعلی، کافر شده است، پس امام آنچه بخواهد، انجام می دهد، و هر چه خدا بخواهد، می خواهد.

بر بازوی او می نویسد: «وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا»، پس او راستی و عدالت است، خداوند برای امام استوانه ای از نور، به فاصله زمین تا آسمان، قرار می دهد، تا اعمال بندگان را به وسیله آن ببیند، و بر قامتش لباس هیبت و عظمت می پوشاند، و او از دل ها آگاه، و بر اسرار مطلع است، آنچه بین مشرق و مغرب واقع می شود را می بیند، چیزی از عالم ملک و ملکوت، بر او پوشیده نیست، و در زمان ولایتش، آشنایی با زبان پرندگان، به او عطا می گردد.

پس او همان کسی است که خداوند برای وحی خود برگزیده، برای غیب خود می پسندد، به کلمه خود تأییدش می کند، حکمت خود را به او تلقین می نماید، قلب او را مکان مشیت خود قرار می دهد، آوای سلطنت او را سر می دهد، برای حکومت او اذعان و اعتراف می گیرد، و به اطاعت و فرمانبرداری از او حکم می فرماید.

ص: ۱۹۵

زیرا امامت میراث انبیاء، منزلت اصفیاء، خلافت خدا، و خلافت رسولان الهی است. پس امامت، عصمت است، و ولایت، و سلطنت است و هدایت، زیرا امامت، متمم دین، و رجحان موازین است.

۶- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ النُّعْمَانِ، رَفَعَهُ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): يَمْضُونَ الشَّمَادَ، وَيَدْعُونَ النَّهْرَ الْعَظِيمَ، قِيلَ لَهُ: وَمَا النَّهْرُ الْعَظِيمُ؟ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَالْعِلْمُ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) سُنَنَ النَّبِيِّينَ مِنْ آدَمَ، وَهَلَمَّ جَرًّا إِلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم).

قِيلَ لَهُ: وَمَا تِلْكَ السُّنَنُ؟ قَالَ: عِلْمُ النَّبِيِّينَ بِأَشْيَرِهِ، وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) صَيَّرَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَعْلَمُ، أَمْ بَعْضُ النَّبِيِّينَ؟

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): اسْمَعُوا مَا يَقُولُ! إِنَّ اللَّهَ يَفْتَحُ مَسَامِعَ مَنْ يَشَاءُ، إِنِّي حَدَّثْتُه أَنَّ اللَّهَ جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) آله و سلم عِلْمَ النَّبِيِّينَ وَأَنَّهُ جَمَعَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَهُوَ يَسْأَلُنِي أَ هُوَ أَعْلَمُ أَمْ بَعْضُ النَّبِيِّينَ. (۱)

از علی بن نعمان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: مردم، آب کمی را که هیچ ماده ای ندارد می مکند، و جوی بزرگ را وا می گذارند، به آن حضرت عرض شد: جوی بزرگ چیست؟

ص: ۱۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۶۶، ح ۲۱؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۱۷، ح ۱۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۳۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۷۱، ح ۱۹۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۲۲، ح ۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۱۳، ح ۶.

حضرت فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و علمی که خداوند به ایشان عطا فرموده است. همانا خدای عزوجل همه سنت های پیامبران را، از آدم تا خاتم، برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، جمع نموده است.

به آن حضرت عرض شد: این سنت ها چیست؟ حضرت فرمودند: همه علوم پیامبران، و به درستی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، همه آنها را، بهامیر المؤمنین علی (علیه السلام) تحویل دادند.

مردی به آن حضرت عرض کرد: ای پسر پیامبر! پس آیا امیر المؤمنین (علیه السلام)، اعلم و افضل است، یا بعضی از پیامبران؟

حضرت باقر (علیه السلام) فرمودند: گوش کنید این مرد چه می گوید!!! همانا خدا، گوش های هر که را بخواهد باز می کند، من به او خبر می دهم که خدا، علم همه پیامبران را، از برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) جمع فرموده، و آن حضرت، همه آن علوم را نزد امیر المؤمنین (علیه السلام) قرار داده اند، و این مرد، از من می پرسد که آیا آن حضرت داناتر است یا بعضی از پیامبران؟!

(یعنی: نمی فهمد که معنی سخن من اینست که: آنچه همه پیامبران می دانستند را، حضرت علی (علیه السلام) به تنهایی می دانند).

{لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۖ إِنَّا جَعَلْنَا فِيهِمْ آغْلَالًا فَهِىَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ۝ ۸}

یقیناً فرمان (الهی) در باره اکثر آنها تحقق یافته، به همین جهت ایمان نمی آورند. (۷) مسلماً ما در گردنهای آنها غل هائی قرار دادیم که تا چانه ها ادامه دارد، به طوری که سرهایشان بالا مانده است. (۸)

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، ... وَ سَأَقِ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَقَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «لَتُنْذِرَ قَوْمًا مَّا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ»، قَالَ: لَتُنْذِرَ الْقَوْمَ الَّذِي أَنْتَ فِيهِمْ كَمَا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ عَنِ اللَّهِ وَ عَنْ رَسُولِهِ وَ عَنْ وَعِيدِهِ، «لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ»، مِمَّنْ لَمَّا يَقْرَءُونَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ، «فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ»، بِإِمَامَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِهِ.

فَلَمَّا لَمْ يَقْرَءُوا كَانَتْ عُقُوبَتُهُمْ مِمَّا ذَكَرَ اللَّهُ، «إِنَّا جَعَلْنَا فِيهِمْ آغْلَالًا فَهِىَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ»، فِي نَارِ جَهَنَّمَ، ثُمَّ قَالَ: «وَ جَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سِدًّا وَ مِنْ خَلْفِهِمْ سِدًّا فَأَعْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ»، عُقُوبَةً مِنْهُ لَهُمْ حَيْثُ أَنْكَرُوا وَلَايَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ، هَذَا فِي الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ مُقْمَحُونَ. ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ! «وَ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ»، بِاللَّهِ وَ بِوَلَايَةِ عَلِيِّ (عليه السلام) وَ مِنْ بَعْدِهِ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّمَا تُنْذِرُ مَنْ اتَّبَعَ الذِّكْرَ»، يَعْنِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، وَ

خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ فَبَشَّرَهُ، يَا مُحَمَّدُ! بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ» (۱).

ابو بصیر، در روایتی طولانی، از امام صادق (علیه السلام)، در باره تفسیر آیاتی از قرآن کریم، پرسشهایی نموده، تا آنجا که گفت:

از آن حضرت در باره فرمایش خدا متعال: «لَتُنذِرَ قَوْمًا مَا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: یعنی تا قومی را که در بین آنها هستی، پند داده و انذار نمایی، همانگونه که قبلاً پدران و پیشینیان آنها مورد انذار قرار گرفتند، امام آنها، از خدا و رسولش، و تهدیدش غافل بودند، «لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ»، وعده عذاب در باره بیشتر کسانی که به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و امامان بعد از او اقرار نکردند، محقق شده است، «فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ»، اینها هرگز ایمان نمی آورند، چون به ولایت و امامت امیر المؤمنین (علیه السلام) و اوصیای بعد از او، اقرار نمی کنند، پس عقوبتی که خداوند مقرر فرموده، در حقشان ثابت است، و کیفرشان همان است که خدا می فرماید: «إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ»، یعنی در آتش جهنم، سپس حضرت فرمودند: «وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ»، یعنی: و ما در پیش رو و پشت سرایشان، بند و پرده ای را قرار دادیم، پس چشم های ایشان را پوشانیدیم، پس ایشان چیزی را نمی بینند، و قادر نیستند که به راست و چپ خود، نگاه کنند، و در پیش و پس خویش نظر اندازند.

این عقوبتی است از جانب خدا، برای کسانی که ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و امامان بعد از او را، انکار کردند. و این عقوبت، در دنیا است، و در آخرت، در آتش

ص: ۱۹۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۲؛ ح ۵۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۶۴؛ ح ۸۸۹۴؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۴۵؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۵۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۷۵؛ ح ۱۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۱؛ ح ۹۰؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۳۰، ح ۹۰.

دوزخ، سر در هوا ماندگان، خواهند بود.

بعد از آن، خداوند می فرماید: ای محمد! «وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ»، حضرت فرمودند: آنها به خدا و به ولایت علی (علیه السلام) و جانشینان او، ایمان نمی آورند. و بعد می فرماید: «إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ»، یعنی: فقط تو کسی را بیم دهی، که از امیر المؤمنین علی (علیه السلام) پیروی کند، «وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ فَبَشَّرَهُ»، یعنی: پس، ای محمد! او را مژده بده، «بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ»، یعنی: به آمرزش و پاداشی ارجمند.

ص: ۲۰۰

{إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ ۚ وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ}

همانا ما خود، مردگان را زنده می کنیم، و آنچه را از پیش فرستاده اند و آثارشان را می نویسیم، و همه چیز را در پیشوای روشنگر، بر شمرده ایم.

۱- عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ حَيْدَةَ (عليه السلام) قَالَ: لَمَّا أُنْزِلَتْ هَذِهِ آيَةُ، عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ»، قَامَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ مِنْ مَجْلِسِهِمَا، فَقَالَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هُوَ التَّوْرَةُ؟ قَالَ: لَا، قَالَا: فَهُوَ الْإِنْجِيلُ؟ قَالَ: لَا، قَالَا: فَهُوَ الْقُرْآنُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَأَقْبَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): هُوَ هَذَا، إِنَّهُ الْإِمَامُ الَّذِي أَحْصَى اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِيهِ عِلْمَ كُلِّ شَيْءٍ. (۱)

از ابو جارود نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، از پدر بزرگوارشان، از جد گرامیشان امام حسین (عليه السلام) روایت نمودند که فرمودند: وقتی این آیه بر پیامبر

ص: ۲۰۱

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۳۹، ح ۱۵۰؛ الأملی (للصدوق)، ص ۱۷۰، مجلس ۳۲، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۶۸، ح ۸۹۰۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۷۷؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۶۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۷۹، ح ۲۷؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۵، ص ۲۱۳، ح ۱۸؛ معانی الأخبار، ص ۹۵؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۶۴.

خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شد: «وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ»، ابو بکر و عمر از جایگاه خود برخاستند، و گفتند: ای پیامبر خدا! آیا امام مبین، که همه چیز در آن آورده شده، تورات است؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: نه، آنها گفتند: پس انجیل است؟ حضرت فرمودند: نه، گفتند: پس آن قرآن است؟ حضرت فرمود: نه، امام حسین (علیه السلام) فرمودند: در این هنگام، حضرت علی (علیه السلام) وارد شدند، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در حالی که با دستشان او را نشان می دادند، فرمودند: این امام مبین است، بی تردید او امامی است که خداوند، علم همه چیز را، در اختیار او قرار داده است.

۲- عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) فِي بَعْضِ غَزَوَاتِهِ، فَمَرَرْنَا بِوَادٍ مَمْلُوءٍ نَمْلًا، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! تَرَى يَكُونُ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ تَعَالَى، يَعْلَمُ عَدَدَ هَذَا النَّمْلِ؟ قَالَ: نَعَمْ، يَا عَمَّارُ! أَنَا أَعْرِفُ رَجُلًا يَعْلَمُ عَدَدَهُ، وَ كَمْ فِيهِ ذَكَرٌ وَ كَمْ فِيهِ أُنْثَى، فَقُلْتُ: مَنْ ذَلِكَ الرَّجُلُ يَا مَوْلَايَ؟! فَقَالَ: يَا عَمَّارُ! مَا قَرَأْتَ فِي سُورَةِ يَس: «وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ»؟ فَقُلْتُ: بَلَى، يَا مَوْلَايَ! فَقَالَ: أَنَا ذَلِكَ الْإِمَامُ الْمُبِينُ. (۱)

از عمار یاسر (رحمه الله) نقل است که گفت: من با حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) در بعضی از جنگ های آن حضرت بودم، تا اینکه از یک وادی عبور کردیم که آن بیابان مملو از مورچه بود.

من عرض کردم: ای امیر مؤمنان! آیا کسی از مخلوقات خدا هست، که تعداد این

ص: ۲۰۲

۱- بحار الأنوار، ج ۴۰، ص ۱۷۶، ح ۵۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۶۹، ح ۸۹۰۹؛ الفضائل (لابن شاذان القمی)، ص ۹۴؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۵، ص ۲۱۴، ح ۲۲؛ مدینه معجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۱۳۳، ح ۴۵۳.

حضرت فرمودند: آری، ای عَمَّار! من مردی را می شناسم که عدد آنها را می داند، و نیز می داند در میان آنها چقدر نر، و چقدر ماده هست!

عرض کردم: ای امیر مؤمنان! آن مرد کیست؟ حضرت فرمودند: ای عَمَّار! مگر در سوره یس آیه: «وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ»، را نخوانده ای؟ عرض کردم: آری، ای مولای من! حضرت فرمودند: من آن امام مبین هستم.

۳_ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: أَنَا وَاللَّهِ! الْإِمَامُ الْمُبِينُ، أُبَيِّنُ الْحَقَّ مِنَ الْبَاطِلِ، وَرِثَتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم). (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: حضرت امام امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: به خدا سوگند! امام مبین من هستم، که حق را از باطل جدا می کنم، و این علم را از رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) به ارث برده ام. ۴_ فی الاحتجاج عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فِي خُطْبَةِ الْغَدِيرِ: ...

مَعَاشِرَ النَّاسِ! مَا مِنْ عِلْمٍ إِلَّا وَقَدْ أَحْصَاهُ اللَّهُ فِي، وَ كُلُّ عِلْمٍ عَلِمْتُ، فَقَدْ أَحْصَيْتُهُ

ص: ۲۰۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۷، ذیل ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۶۶، ذیل ح ۸۸۹۹؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۴۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۱۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۶۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۳۷۹، ح ۲۸؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ۳۷۳.

فِي إِمَامِ الْمُتَّقِينَ، وَمَا مِنْ عِلْمٍ إِلَّا عَلَّمْتُهُ عَلَيْهِ، وَهُوَ الْإِمَامُ الْمُبِينُ. (الحديث) (١)

در کتاب احتجاج مرحوم طبرسی، پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در بخشی از خطبه غدیر، فرمودند: ای گروه مردم! خداوند متعال تمام علوم را به من عطاء فرمود، و من هم، تمام آنها را به علی بن ابی طالب (علیه السلام)، پیشوای پرهیزگاران، تعلیم نمودم، که او همان امام مبین است.

۵- عَنْ عِيسَى بْنِ الْمُسَيْفَةِ أَبِي مُوسَى الضَّرِيرِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام) قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): أَلَيْسَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) كَاتِبَ الْوَصِيهِ وَرَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) الْمُمْلَى عَلَيْهِ، وَجَبْرَائِيلُ وَالْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ (عليهم السلام) شُهُودٌ؟

قَالَ: فَأُطْرَقَ طَوِيلًا، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! قَدْ كَانَ مَا قُلْتَ، وَلَكِنْ حِينَ نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) الْأَمْرُ، نَزَلَتِ الْوَصِيَّةُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، كِتَابًا مُسَجَّلًا، نَزَلَ بِهِ جَبْرَائِيلُ مَعَ أَمْنَاءِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مِنَ الْمَلَائِكَةِ، فَقَالَ جَبْرَائِيلُ: يَا مُحَمَّدُ! مَرُّ بِإِخْرَاجِ مَنْ عِنْدَكَ إِلَّا وَصِيكَ لِيَقْبُضَهَا مِنَّا، وَتُشْهِدَنَا بِدَفْعِكَ إِيَّاهَا إِلَيْهِ ضَامِنًا لَهَا، يَغْنَى عَلَيْهَا (عليه السلام).

فَأَمَرَ النَّبِيُّ (صلی الله علیه و آله و سلم) بِإِخْرَاجِ مَنْ كَانَ فِي الْبَيْتِ، مَا خَلَا عَلِيًّا (عليه السلام)، وَفَاطِمَةَ (عليها السلام) فِيمَا بَيْنَ السُّتْرِ وَالْبَابِ، فَقَالَ جَبْرَائِيلُ: يَا مُحَمَّدُ! رَبُّكَ يَقْرُئُكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ: هَذَا كِتَابُ مَا كُنْتَ عَاهِدْتُ إِلَيْكَ، وَشَرَطْتُ عَلَيْكَ، وَشَهِدْتُ بِهِ عَلَيْكَ، وَأَشْهَدُ بِهَ عَلَيْكَ مَلَائِكَتِي، وَكَفَى بِي يَا مُحَمَّدُ! شَهِيدًا، قَالَ: فَارْتَعَدْتُ مَفَاصِلُ النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله و سلم)، فَقَالَ: يَا

ص: ۲۰۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۱۹، ح ۴۷۵؛ الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۱، ص ۶۰؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۸، ح ۳ و ج ۳۷، ص ۲۰۸، ح ۸۶؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۲۳۱، ح ۲۹۱۰؛ تفسير الصافي، ج ۴، ص ۲۴۷؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۶۲؛ تفسير نور الثقلين، ج ۴، ص ۳۷۹، ح ۲۹.

جَبْرِئِيلُ! رَبِّي هُوَ السَّلَامُ، وَ مِنْهُ السَّلَامُ، وَإِلَيْهِ يُعُودُ السَّلَامُ، صَدَقَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَرَّ هَاتِ الْكِتَابَ، فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ، وَ أَمَرَهُ بِدَفْعِهِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ لَهُ: اقْرَأْهُ، فَقَرَأَهُ حَرْفًا حَرْفًا.

فَقَالَ: يَا عَلِيُّ! هَذَا عَهْدُ رَبِّي تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِلَيَّ، وَ شَرُطُهُ عَلَيَّ، وَ أَمَانَتُهُ، وَ قَدْ بَلَغْتُ وَ نَصَحْتُ وَ أَدَيْتُ، فَقَالَ عَلِيُّ (عليه السلام): وَ أَنَا أَشْهَدُ لَكَ بِأَبِي وَ أُمِّي! أَنْتَ بِالْبَلَاغِ وَ النَّصِيحَةِ وَ التَّصَدِيقِ عَلَيَّ مَا قُلْتَ، وَ يَشْهَدُ لَكَ بِه سَمْعِي وَ بَصَرِي وَ لَحْمِي وَ دَمِي، فَقَالَ جَبْرِئِيلُ (عليه السلام): وَ أَنَا لَكُمْ عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم): يَا عَلِيُّ! أَخَذْتُ وَصِيَّتِي وَ عَرَفْتُهَا وَ ضَمِنْتُ لِلَّهِ وَ لِي الْوَفَاءَ بِمَا فِيهَا، فَقَالَ عَلِيُّ (عليه السلام): نَعَمْ، بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي! عَلَى ضَمَانِهَا وَ عَلَى اللَّهِ عَوْنِي وَ تَوْفِيقِي عَلَى أَدَائِهَا.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم): يَا عَلِيُّ! إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَشْهَدَ عَلَيْكَ بِمُؤَافَاتِي بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقَالَ عَلِيُّ (عليه السلام) نَعَمْ، أَشْهَدُ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله و سلم): إِنَّ جَبْرِئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ فِيمَا بَيْنِي وَ بَيْنَكَ الْآنَ، وَ هُمَا حَاضِرَانِ مَعَهُمَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ، لِأَشْهَدَهُمْ عَلَيْكَ، فَقَالَ: نَعَمْ، لِيَشْهَدُوا، وَ أَنَا بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي! أَشْهَدُهُمْ فَأَشْهَدَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ كَانَ فِيمَا اشْتَرَطَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ بِأَمْرِ جَبْرِئِيلَ (عليه السلام) فِيمَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ قَالَ لَهُ: يَا عَلِيُّ! تَفِي بِمَا فِيهَا مِنْ مَوَالِهِ مَنْ وَالِيَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ، وَ الْبَرَاءَةِ وَ الْعِدَاوَةِ لِمَنْ عَادَى اللَّهُ وَ رَسُولُهُ، وَ الْبَرَاءَةِ مِنْهُمْ، عَلَى الصَّبْرِ مِنْكَ، وَ عَلَى كَظْمِ الْغَيْظِ، وَ عَلَى ذَهَابِ حَقِّي، وَ غَضَبِ خُمُسِكَ، وَ انْتِهَاكِ حُرْمَتِكَ.

فَقَالَ: نَعَمْ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): وَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ، وَ بَرَأَ النَّسِيمَةَ! لَقَدْ سَمِعْتُ جَبْرِئِيلَ (عليه السلام) يَقُولُ لِلنَّبِيِّ: يَا مُحَمَّدُ! عَرَفْتَهُ أَنَّهُ يَنْتَهِكُ الْحُرْمَةَ وَ هِيَ حُرْمَةُ اللَّهِ وَ حُرْمَةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ عَلَى أَنْ تُخَضَّبَ لِحْيَتُهُ مِنْ رَأْسِهِ بِدَمٍ غَبِيطٍ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): فَصَيَّعْتُ حِينَ فَهِمْتُ الْكَلِمَةَ مِنَ الْمَأْمِينِ جَبْرِئِيلَ، حَتَّى سَقَطْتُ عَلَى

وَجْهِي، وَقُلْتُ: نَعَمْ، قِيلَتْ وَرَضِيَتْ، وَإِنْ انْتَهَكَتِ الْحُرْمَةَ، وَعُطِّلَتِ الشُّنُّ، وَمُزَّقَ الْكِتَابُ، وَهَيِّدَمَتِ الْكُعْبَةُ، وَخُضِبَتْ لِحْيَتِي مِنْ رَأْسِي بِدَمٍ عَبِيْطٍ، صَابِرًا مُحْتَسِبًا أَبَدًا، حَتَّى أَقْدَمَ عَلَيْكَ، ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ (عليهما السلام) وَ أَعْلَمَهُمْ مِثْلَ مَا أَعْلَمَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام).

فَقَالُوا مِثْلَ قَوْلِهِ فَخَيَّمَتِ الْوَصِيَّةُ بِخَوَاتِيمٍ مِنْ ذَهَبٍ لَمْ تَمْسَهُ النَّارُ، وَ دُفِعَتْ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). فَقُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام): يَا أَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي! أَلَا تَذْكُرُ مَا كَانَ فِي الْوَصِيَّةِ؟ فَقَالَ: سُنُّنُ اللَّهِ وَ سُنُّنُ رَسُولِهِ، فَقُلْتُ: أَلَا كَانَ فِي الْوَصِيَّةِ تَوْثِيْقُهُمْ، وَ خِلَافُهُمْ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)؟ فَقَالَ: نَعَمْ، وَ اللَّهُ! شَيْئًا شَيْئًا، وَ حَرْفًا حَرْفًا، أَمَّا سَيَمَعْتُ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَ نَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَ آثَرَهُمْ وَ كُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ»، وَ اللَّهُ! لَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) مَا سَاءَ مَا سَاءَنَا وَ غَاظَنَا. (١)

از ابو موسى ضرير نقل است كه گفت: حضرت موسى بن جعفر (عليهما السلام) به من فرمودند: من به پدرم، امام صادق (عليه السلام) گفتم: مگر امير المؤمنين على (عليه السلام) كاتب وصيت، و پيامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) ديكته گو، و جبرئيل و ملائكه مقرب، شهود آن نبودند؟! پس آن حضرت (عليه السلام)، مدتی سر به زیر انداختند و سپس فرمودند:

ای ابو الحسن! همانطور است كه گفتم، ولی زمانی كه وفات رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) نزديك شد، امر وصيت، از جانب خداوند متعال در مكتوبی مَهر شده، فرود آمد، آن مكتوب را جبرئيل، همراه ملائكه امين خدای تبارك و تعالی، فرود آورد.

جبرئيل گفت: ای محمد! دستور بده، هر كه نزد شما هست، بیرون رود، به جز

ص: ۲۰۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۴۷۹، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۶۶، ح ۸۹۰۰؛ الكافی، ج ۱، ص ۲۸۱، ح ۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۱۹۳، ح ۴؛ الوافی، ج ۲، ص ۲۶۴، ح ۴.

علی بن ابی طالب (علیه السلام)، تا او مکتوب وصیت را از ما بگیرد، و ما را گواه گیرد، که تو آن را به او دادی، و خودش ضامن و متعهد آن شود.

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، فرمان دادند تا به جز حضرت علی (علیه السلام)، همه از خانه خارج شدند، در حالی که، حضرت فاطمه (علیها السلام) در میان در و پرده، ایستاده بودند.

آنگاه جبرئیل (علیه السلام) عرض کرد: ای محمد! پروردگارت سلام می رساند و می فرماید: این همان مکتوبی است که (در شب معراج) با تو پیمان بستم، و بر تو شرط نمودم، و خودم نسبت به آن، بر تو شاهد بودم، و فرشتگان خود را هم گواه گرفتم، در صورتی که شهادت خودم تنها کافی است، ای محمد!

بندهای استخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به لرزه افتاد، و فرمودند: ای جبرئیل! پروردگار من خودش سلام است، و سلام از جانب اوست، و سلام به سوی او باز می گردد. خدای عزّ و جلّ راست فرموده و احسان کرده است، مکتوب را بده.

جبرئیل (علیه السلام)، آن را به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) تحویل داد، و عرض کرد: آن را به علی بن ابی طالب (علیه السلام) تحویل دهید، سپس به آن حضرت عرض کرد: آن را بخوانید، حضرت آن را کلمه به کلمه قرائت کردند.

سپس پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای علی! این پیمانی است که پروردگار تبارک و تعالی، با من بسته است، و امانت او، و شرط او بر من است، و من رساندم، و خیر خواهی کردم، و ادا نمودم.

حضرت علی (علیه السلام) گفتند: پدر و مادرم فدایتان! من در این رساندن، و خیر خواهی، و تصدیق آنچه گفتید، گواه شما هستم، و گوش و چشم و گوشت و خونم، برای شما گواهی می دهد، جبرئیل (علیه السلام) عرض کرد: من هم، در این موضوع گواه شما هستم.

پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای علی! وصیت مرا گرفتی و آن را فهمیدی، پس آیا وفاء به مضامینش را، برای خدا و من، ضمانت می کنی؟

حضرت علی (علیه السلام) گفتند: آری! پدر و مادرم به فدایت! ضمانت آن بر من، و یاری من و توفیق دادن مرا بر انجام آن بر خداست.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای علی! من می خواهم بر تو گواه گیرم، که عمل کردن به این وصیت را روز قیامت به من خبر دهی!

حضرت علی (علیه السلام) گفتند: آری، گواه بگیرد، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: الان جبرئیل و میکائیل میان من و تو حاضرند، و ملائکه مقرب، همراه ایشان هستند، آنها را بر تو گواه می گیرم.

حضرت علی (علیه السلام) گفتند: آری! گواه باشند، پدر و مادرم به قربانت! من هم ایشان را گواه می گیرم، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ایشان را گواه گرفتند.

و آنچه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، بر علی (علیه السلام)، به گفته جبرئیل (علیه السلام)، و در اصل به فرمان خدای عزّ و جلّ، شرط کردند، این بود که به او گفتند: ای علی! آیا وفا می کنی به آنچه در این وصیت است، از دوست داشتن کسانی که خدا و رسولش را دوست دارند، و بیزاری و دشمنی نسبت به کسانی که با خدا و رسولش دشمنی کنند، با شکیبائی و فرو خوردن خشم، در صورت از میان رفتن حقّ، و غصب کردن خمست، و دریدن پرده احترام؟

گفتند: آری! حاضریم، ای رسول خدا! سپس امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: سوگند به آن که دانه را شکافت، و انسان را آفرید! که من از جبرئیل (علیه السلام) شنیدم که به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می گفت: ای محمد! به علی بفهمان که پرده احترام او، که همان احترام خدا و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) است، دریده می شود، و این وصیت با این شرط است، که

ریشش از خون تازه سرش، رنگین شود، امیر المؤمنین علی (علیه السلام) گفتند: چون این جمله را از جبرئیل امین فهمیدم، فریادی زدم، و با صورت بر زمین افتادم، و گفتم: آری! قبول دارم و راضی هستم، اگر چه پرده احترام دریده شود! و سنتها تعطیل شود، و قرآن پاره شود، و خانه کعبه خراب گردد، و ریشم از خون تازه سرم رنگین شود، همواره شکیبائی کنم و به حساب خدا گذارم، تا بر شما وارد شوم.

سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام)، را خواندند، و آنچه به امیر المؤمنین علی (علیه السلام) اعلام فرمودند را، به آنها نیز اعلام کردند، ایشان هم مانند او جواب دادند، سپس آن وصیت، با چند مهر طلا، که آتش به آن نرسیده بود (یعنی ساخته دست بشر نبود) مهر شد، و به امیر المؤمنین علی (علیه السلام) تحویل داده شد.

ابو موسی گوید: من به حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام) عرض کردم: پدر و مادرم بقربانت! آیا نمی فرمائید که در آن وصیت نامه چه نوشته بود؟ حضرت فرمودند: سنت های خدا، و سنتهای رسولش بود.

عرض کردم: آیا طغیان کردن و غصب خلافت امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، هم در آن وصیت نامه نوشته شده بود؟

حضرت فرمودند: آری! به خدا سوگند! یک به یک، و حرف به حرف، مگر فرمایش خدای عزّ و جلّ را نشنیده ای: «إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَ نَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَ آثَارَهُمْ وَ كُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ»، به خدا سوگند! که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، به امیر المؤمنین و فاطمه (علیهما السلام)، فرمودند: آیا آنچه را که به شما وصیت کردم، و دستور دادم، فهمیدید و پذیرفتید؟ آنها گفتند: آری! و بر هر بدی که به ما برسد و ما را ناراحت کند و به خشم آورد، صبر می کنیم.

{وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْـُٔولُونَ}

و آنها را نگه دارید، که باید بازپرسی شوند!

۱- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ»، قَالَ: عَنْ وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) مَا صَنَعُوا فِي أَمْرِهِ، وَقَدْ أَعْلَمَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ الْخَلِيفَةُ بَعْدَ رَسُولِهِ. (۱)

از ابو سعید خدری نقل است که گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره فرموده خدای عز و جل: «وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ»، فرمودند: از آنان در مورد ولایت علی (علیه السلام) پرسیده می شود، که نسبت به امر ولایت آن حضرت چه کرده اند؟ همانا خداوند، آنان را، از خلافت بلا فصل حضرت علی (علیه السلام)، پس از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آگاه نمود.

۲- عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَيِّدِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ الرِّضَا (عليهم السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام)، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّ أَبَا بَكْرٍ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ السَّمْعِ، وَإِنَّ

ص: ۲۱۰

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۳۸، ح ۱۴۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۷۶، ح ۱؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۵۹۴، ح ۸۹۶۹؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۸۹، ح ۲؛ معانی الأخبار، ص ۶۷، ح ۷.

عُمَرَ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ الْبَصْرِ، وَإِنَّ عُثْمَانَ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ الْفُؤَادِ.

قَالَ: فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَدَدِ، دَخَلْتُ إِلَيْهِ، وَعِنْدَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَتِ! سَجِعتُكَ تَقُولُ فِي أَصْحَابِكَ هَؤُلَاءِ قَوْلًا، فَمَا هُوَ؟ فَقَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): نَعَمْ، ثُمَّ أَشَارَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: هُمُ السَّمْعُ وَ الْبَصِيرُ وَ الْفُؤَادُ، وَ سَيَسْأَلُونَ عَنْ وَصِيِّ هَذَا، وَ أَشَارَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: «إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئَلًا»، (١) ثُمَّ قَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): وَ عَزَّ رَبِّي! إِنَّ جَمِيعَ أُمَّتِي لَمَوْقُوفُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَ مَسْئُولُونَ عَنْ وَلَايَتِهِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَقِفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ»، (٢)

از عبد العظيم بن عبد الله حسنی نقل است که گفت: آقاایم امام هادی (عليه السلام)، از پدرشان (عليه السلام)، از اجدادش (عليهم السلام)، از امام حسین (عليه السلام) روایت کردند که پیامبر خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: همانا ابو بکر به منزله گوش من، و عمر به منزله چشم من، و عثمان به منزله قلب من است.

امام حسین (عليه السلام) فرمودند: بامداد فردا خدمت پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) رسیدم، در حالی که امیر المؤمنین (عليه السلام)، ابو بکر، عمر و عثمان، در محضر آن حضرت بودند، به آن بزرگوار گفتم: ای پدر جان! دیروز در مورد این اصحابتان، مطلبی فرمودید، مقصودتان چه بود؟

پس پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: آری! آنگاه با دست مبارکش، بهسوی آنها اشاره کردند و فرمودند: آنان گوش و چشم و دل هستند، به زودی از آنان، در باره ولایت این وصی

ص: ۲۱۱

۱- ۱۷/۳۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۱۸۰، ح ۴۱ و ج ۳۱، ص ۶۱۷، ح ۹۴ و ج ۳۶، ص ۷۷، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۹۳، ح ۸۹۶۸؛ عیون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۱، ص ۳۱۳، ح ۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۰۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۶۴، ح ۲۰۸؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۸۹، ح ۱.

من، سؤال خواهد شد، و بعد به سوی علی بن ابی طالب (علیه السلام) اشاره کردند، و آنگاه فرمودند: به راستی خدای عزّ و جلّ می فرماید: «إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصِيرَ وَ الْفؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا»، سپس فرمودند: به عزّت پروردگارم سوگند! تمامی امت من، در روز رستاخیز نگهداشته می شوند، تا از ولایت و دوستی علی (علیه السلام)، از ایشان پرسیده شود، و این همان فرموده خدای عزّ و جلّ است که می فرماید: «وَقِفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ».

۳- عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، وَ نُصِبَ الصِّرَاطُ عَلَى جَهَنَّمَ، لَمْ يَجْزْ عَلَيْهِ إِلَّا مَنْ مَعَهُ حِوَاظُ فِيهِ وَلَمَّا يَهُ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَقِفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ»، يَعْنِي عَنْ وَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از انس بن مالک نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: هنگامی که روز قیامت فرا می رسد، و صراط بر روی جهنم، نصب می شود، هیچ کس نمی تواند از روی آن عبور کند، مگر اینکه جوازی در دست داشته باشد، که در آن ولایت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) باشد، و این همان است که خداوند متعال می فرماید: «وَقِفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ»، یعنی از ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام).

۴- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِذَا كَانَ يَوْمُ

ص: ۲۱۲

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۲۹۰، مجلس ۱۱، ح ۱۱؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۶۸، ح ۱۱ و ج ۳۹، ص ۱۹۶، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۹۴، ح ۸۹۷۱؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۱۴۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۱۲۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۰۱، ح ۱۴؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۹۷؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۸۹، ح ۳.

الْقِيَامَةِ أَوْ قَفُّ أُنَا وَ عَلِي عَلَى الصَّرَاطِ، فَمَا يُمُرُّ بِنَا أَحَدٌ إِلَّا سَأَلْنَاهُ عَنْ وَلَايَةِ عَلِي، فَمَنْ كَانَتْ مَعَهُ وَإِلَّا أَلْقَيْنَاهُ فِي النَّارِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ: «وَقِفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ».(۱)

از سعید بن جبیر نقل است، که عبد الله بن عباس گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: وقتی که روز قیامت فرا می رسد، من و علی (علیه السلام) بر صراط می ایستیم، و هیچ کس از مقابل ما عبور نمی کند، جز اینکه از او، در مورد ولایت علی (علیه السلام) سؤال می کنیم، پس هر که با او باشد، و با ولایت علی (علیه السلام) آمده باشد، (نجات می یابد و به بهشت می رود)، و گرنه او را در آتش جهنم می اندازیم، و این است فرمایش خداوند متعال: «وَقِفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ».

۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ): إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، أَمَرَ اللَّهُ مَالِكًا أَنْ يَسْعَرَ النَّيرانَ السَّبْعَ، وَ أَمَرَ رِضْوَانَ أَنْ يَزْخِرَ الْجَنَانَ الثَّمَانِ، وَ يَقُولُ: يَا مِيكَائِيلُ! مِيدَ الصَّرَاطِ عَلَى مَتْنِ جَهَنَّمَ، وَ يَقُولُ: يَا جِبْرِئِيلُ! انْصِبْ مِيزَانًا لِعَدْلِ تَحْتَ الْعَرْشِ، وَ يَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ! قَرِّبْ أُمَّتَكَ لِلْحِسَابِ.

ثُمَّ يَأْمُرُ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَعْقَدَ عَلَى الصَّرَاطِ سَبْعَ قَنَاطِرٍ، طُولُ كُلِّ قَنْطَرَةٍ سَبْعَةَ عَشَرَ أَلْفَ فَرْسَخٍ، وَ عَلَى كُلِّ قَنْطَرَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ، يَسْأَلُونَ هَذِهِ الْأُمَّةَ، نِسَاءَهُمْ وَ رِجَالَهُمْ، عَلَى الْقَنْطَرَةِ الْأُولَى عَنْ وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَ حُبِّ أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ)، فَمَنْ أَتَى بِهِ جَازَ الْقَنْطَرَةِ الْأُولَى كَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ، وَ مَنْ لَا يَحِبُّ أَهْلَ بَيْتِهِ، سَقَطَ عَلَى أُمِّ

ص: ۲۱۳

رَأْسِهِ فِي قَعْرِ جَهَنَّمَ، وَلَوْ كَانَ مَعَهُ مِنْ أَعْمَالٍ الْبِرِّ عَمَلٌ سَبْعِينَ صَدِيقًا. (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: روز قیامت خداوند به مالک دستور می دهد که جهنم هفت گانه را شعله ور سازد، و به رضوان امر می کند که بهشت هشت گانه را زینت دهد، و می فرماید: ای میکائیل! صراط را بر روی جهنم قرار پهن کن، و می فرماید: ای جبرئیل! ترازوی عدل را در زیر عرش برقرار نما، و می فرماید: ای محمد! امت را برای حسابرسی، بیاور.

سپس خداوند، دستور می دهد که بر صراط هفت پل قرار دهند، که طول هر پل، هفده هزار فرسخ است، و بر روی هر پل هفتاد هزار ملک، هستند، که از زن و مرد این امت، سؤالاتی می پرسند. بر پل اول که می رسند، از ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) و حبّ اهل بیت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) می پرسند، پس هر کس ولایت و محبت ایشان را داشته باشد، از پل اول، مثل برق جهنده می گذرد، و کسی که محبت اهل بیت (علیهم السلام) را ندارد، از سر در قعر آتش جهنم، سقوط می کند، اگر چه اعمال نیکوی او برابر با هفتاد صدیق باشد.

۶- عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، نُصِبَ الصِّرَاطُ عَلَى شَفِيرِ جَهَنَّمَ، فَلَا يَجَاوِزُ

ص: ۲۱۴

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۳۱، ح ۱۲ و ج ۲۷، ص ۱۱۱، ح ۸۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۹۵، ح ۸۹۷۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۸۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۱۲۳؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۸۷، ح ۷؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۵۲؛ نوادر الأخبار فیما یتعلق بأصول الدین (للفیض)، ص ۳۴۸، ح ۹.

إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَهُ بَرَاءَةٌ بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (١)

از مالک بن انس نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از پدرشان (عليه السلام)، از اجدادشان (عليهم السلام)، روایت کرده اند که، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: هنگامی که روز قیامت فرا رسد، پل صراط را بر روی جهنم قرار می دهند، و کسی از آن نمی گذرد، مگر اینکه به سبب ولایت علی بن ابی طالب (عليه السلام)، برائتی از دوزخ (ایمنی از آتش) به همراه داشته باشد. ۷- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قُلْتُ لِلنَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله و سلم): أَوْصِنِي، قَالَ: عَلَيْكَ بِمَوَدَّةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْ عَبْدٍ حَسَنَةً، حَتَّى يَسْأَلَهُ عَنْ حُبِّ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ هُوَ تَعَالَى أَعْلَمُ فَإِنْ جَاءَهُ بِوَلَايَتِهِ قَبْلَ عَمَلِهِ عَلَى مَا كَانَ مِنْهُ، وَ إِنْ لَمْ يَأْتِ بِوَلَايَتِهِ، لَمْ يَسْأَلْهُ عَنْ شَيْءٍ، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ إِلَى النَّارِ.

يا ابْنَ عَبَّاسٍ! وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا! إِنَّ النَّارَ لَأَشَدُّ غَضَبًا عَلَى مُبْغِضٍ عَلَيَّ (عليه السلام) مِنْهَا عَلَى مَنْ زَعَمَ أَنَّ لِلَّهِ وَلَدًا.

يا ابْنَ عَبَّاسٍ! لَوْ أَنَّ الْمَلَائِكَةَ الْمُقَرَّبِينَ وَ الْأَنْبِيَاءَ الْمُرْسَلِينَ اجْتَمَعُوا عَلَى بُغْضِهِ، وَ لَنْ يَفْعَلُوا، لَعَذَّبَهُمُ اللَّهُ بِالنَّارِ.

قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ هَلْ يَبْغِضُهُ أَحَدٌ؟ قَالَ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ! نَعَمْ، يَبْغِضُهُ قَوْمٌ يَذْكُرُونَ أَنَّهُمْ مِنْ أُمَّتِي لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُمْ فِي الْإِسْلَامِ نَصِيْبًا.

يا ابْنَ عَبَّاسٍ! إِنَّ مِنْ عِلَامَةِ بُغْضِهِمْ لَهُ، تَفْضِيلُهُمْ مَنْ هُوَ دُونَهُ عَلَيْهِ، وَ الَّذِي بَعَثَنِي

ص: ۲۱۵

بِالْحَقِّ! مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنِّي، وَلَا أَوْصِيَاءَ أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنْ وَصِيِّ عَلِيٍّ (عليه السلام).

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَلَمْ أَزَلْ لَهُ كَمَا أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَأَوْصِيَانِي بِمَوَدَّتِهِ وَإِنَّهُ لَمَّا كَبُرَ عَمَلِي عِنْدِي. (الحديث). (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: (در حدیث طولانی)، ...

تا آنجا که ابن عباس گفت: به پیامبر خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) عرض کردم: ای رسول خدا! مرا سفارشی بفرمایید، پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: بر تو لازم است که دست از مودت علی بن ابی طالب (عليه السلام) برنداری، قسم به آنکه مرا به حق، پیامبر برانگیخت! خداوند از هیچ بنده ای، کار نیکی را نمی پذیرد، مگر اینکه از او در باره محبت علی بن ابی طالب (عليه السلام) سؤال کند، و این در حالی است که، خداوند متعال خود بهتر می داند.

پس اگر در قیامت، با محبت علی (عليه السلام) بیاید، اعمالش را می پذیرد، به هر طور که باشد. و اگر با دوستی و محبت علی (عليه السلام) نیامده باشد، دیگر از او چیزی نمی پرسند، سپس خداوند دستور می دهد که او را به سوی آتش جهنم ببرند.

ای پسر عباس! قسم به آنکه مرا به نبوت مبعوث کرد! خشم آتش جهنم، نسبت به دشمن علی (عليه السلام)، از کسی که برای خداوند، فرزند قائل است، بیشتر است.

ای پسر عباس! اگر ملائکه مقرب، و پیامبران مرسل، بر دشمنی علی (عليه السلام)، اجتماع

ص: ۲۱۶

۱- الأمالی (للطوسي)، ص ۱۰۵، مجلس ۴، ح ۱۵؛ بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۱۷، ح ۷ و ج ۲۷، ص ۲۱۹، ح ۴ و ج ۳۸، ص ۱۵۷، ح ۱۳۳؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۴۲؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۷۰؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۳۴۹؛ كشف الغممة في معرفة الأئمة، ج ۱، ص ۳۸۰؛ كشف اليقين في فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۴۶۳؛ مدینه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ۲، ص ۶، ح ۳۵۳.

نمایند، در حالیکه آنها چنین نمی کنند، خداوند، همه را به آتش جهنم عذاب می کند.

عرض کردم: ای رسول خدا! آیا کسی هست که با او دشمنی کند؟ حضرت فرمودند: آری، ای پسر عباس! گروهی از امت من، که خود را مسلمان می نامند، با او دشمنی می کنند، در حالیکه هیچ بهره ای از اسلام، ندارند.

ای پسر عباس! علامت دشمنی آنها با علی (علیه السلام) این است که، کسی را بر او برتری می دهند، که از علی (علیه السلام) کمتر است.

قسم به خدائی که مرا به حق مبعوث نمود! خداوند هیچ پیامبری را نفرستاده، که از من گرامی تر باشد، و هیچ وصیی را قرار نداده، که از علی (علیه السلام)، که وصی من است، گرامی تر باشد.

ابن عباس گفت: پیوسته دستور پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) را، در مورد محبت علی (علیه السلام)، به جا می آوردم، که این کار نزد من، بزرگترین عمل است.

۸_ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، يَقُولُ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى مَلَكَينِ، يَقْعِدَانِ عَلَى الصُّرَاطِ، فَلَمَّا يَجُوزُ بِهِمَا أَحَدٌ، إِلَّا بَرَاءَةٌ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ مَنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ بَرَاءَةٌ، أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى الْمَلَكَينِ الْمُؤَكَّلَيْنِ عَلَى الْجَوَازِ أَنْ يَوْفِقَاهُ وَيَسْأَلَاهُ، فَلَمَّا عَجَزَ عَنْ جَوَابِهِمَا، فَيَكْبَاهُ عَلَى مَنْخَرِيهِ فِي النَّارِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَقَفُّوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ».

قُلْتُ: فِذَاكَ أَبِي وَ أُمِّي! يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَا مَعْنَى الْبَرَاءَةِ الَّتِي أُعْطَاهَا عَلِيٌّ (عليه السلام) ؟

فَقَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَكْتُوبٌ بِالنُّورِ السَّاطِعِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، عَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ. (۱)

از ابو سعید خدری نقل است که گفت: روزی از رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) شنیدم که می فرمودند: روز قیامت دو فرشته بر صراط می نشینند، و به هیچ کس، جز با برات (گواهی عبور) امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، اجازه عبور از صراط را نمی دهند، هر کس فاقد این برات باشد، فرشتگان به فرمان خداوند، او را با صورت در آتش می افکنند، و خداوند نیز، به همین مطلب، در این آیه اشاره می فرماید: «وَقَفُوا هُمْ بِمَنْزِلِهِمْ».

ابو سعید خدری گفت: عرض کردم: ای رسول خدا! پدر و مادرم به فدای شما! منظورتان از برات امیرالمؤمنین (علیه السلام) چیست؟

رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: برات امیرالمؤمنین (علیه السلام)، نوشته ای از نور درخشان است که: لا اله الا الله، محمد رسول الله، علی امیرالمؤمنین وصی رسول الله، یعنی: جز خدا معبودی نیست، محمد فرستاده خداست، و علی امیر مؤمنان و وصی رسول خداست.

ص: ۲۱۸

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۹۴، ح ۸۹۷۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۲، ص ۱۷۸، ح ۵۰ و ج ۳، ص ۹۷، ح ۷؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه، ص ۳۶، منقبه ۱۶.

{وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ}

و قطعاً ابراهیم از پیروان او بود.

۱- قَالَ رَجُلٌ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام) : يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! أَنَا مِنْ شِيعَتِكُمُ الْخُلَصِّ، فَقَالَ لَهُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ! فَإِذَا أَنْتَ كِإِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ (عليه السلام) ، الَّذِي قَالَ اللَّهُ: «وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ»، «إِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ»، فَإِنْ كَانَ قَلْبُكَ كَقَلْبِهِ، فَأَنْتَ مِنْ شِيعَتِنَا، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ قَلْبُكَ كَقَلْبِهِ، وَهُوَ طَاهِرٌ مِنَ الْغِشِّ وَالْغُلِّ، فَأَنْتَ مِنْ مُحِبِّينَا، وَإِلَّا فَإِنَّكَ إِنْ عَرَفْتَ أَنَّكَ بِقَوْلِكَ كَاذِبٌ فِيهِ، إِنَّكَ لَمُبْتَلًى بِفَالِحٍ لَا يَفَارِقُكَ إِلَى الْمَوْتِ، أَوْ جُذَامٍ، لِيَكُونَ كَفَّارَةً لِكَذِبِكَ هَذَا. (۱)

مردی به حضرت علی بن حسین (علیهما السلام) عرض کرد: ای پسر رسول خدا! من از شیعیان خالص شما هستم، حضرت به او فرمودند: ای بنده خدا! پس طبق این ادعا، تو باید همانند حضرت ابراهیم (علیه السلام)، از قلب سلیم برخوردار باشی، که خداوند او را شیعه خوانده و فرموده: «وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ»، «إِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ»، پس اگر قلب تو مانند قلب حضرت ابراهیم (علیه السلام) است، بدان که از شیعیان ما هستی، ولی اگر قلب تو مانند قلب او نیست، و حال آنکه قلب او از هر گونه نیرنگ و خیانت، پاک و مطهر است، تو از محبان ما هستی، نه از شیعیان ما. و گر نه، اگر با دانستن این

ص: ۲۱۹

۱- بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۱۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۰۳؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۳۰۹، ح ۱۵۵.

موضوع، به دروغ، ادعای شیعه بودن نمایی، به مکافات جدام یا فلج شدن تا آخر عمر مبتلا می شوی، تا این دردها کفاره دروغگویی تو باشند.

۲_ عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، أَنَّهُ سَأَلَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَإِنَّ مِنْ شَيْعَتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ»، فَقَالَ (عليه السلام): إِنَّ اللَّهَ سَيَبْحَاثُهُ لَمَّا خَلَقَ إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام) كَشَفَ لَهُ بَصِيرَهُ، فَنَظَرَ فَرَأَى نُورًا إِلَى جَنْبِ الْعَرْشِ، فَقَالَ: إِلَهِي! مَا هَذَا النُّورُ؟ فَقَالَ: هَذَا نُورُ مُحَمَّدٍ صَفْوَتِي مِنْ خَلْقِي.

وَرَأَى نُورًا مِنْ جَنْبِهِ، فَقَالَ: إِلَهِي! مَا هَذَا النُّورُ؟ فَقَالَ: نُورُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) نَاصِرٍ دِينِي.

وَرَأَى إِلَى جَنْبِهِمَا ثَلَاثَةَ أَنْوَارٍ، فَقَالَ: إِلَهِي! مَا هَذِهِ الْأَنْوَارُ؟ فَقِيلَ لَهُ: هَذَا نُورُ فَاطِمَةَ، فَطَمْتُ مُحِبِّيَهَا مِنَ النَّارِ، وَنُورُ وَلَدَيْهَا الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ.

قَالَ: إِلَهِي! وَ أَرَى تِسْعَةَ أَنْوَارٍ قَدْ أَحْدَقُوا بِهِمْ؟ قِيلَ: يَا إِبْرَاهِيمُ! هَؤُلَاءِ الْأَئِمَّةُ مِنْ وُلْدِ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ.

فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ (عليه السلام): إِلَهِي! بِحَقِّ هَؤُلَاءِ الْخَمْسَةِ، إِلَّا عَرَفْتَنِي مِنَ الشَّيْعَةِ؟ قِيلَ: يَا إِبْرَاهِيمُ! أَوَلَهُمْ عَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ، وَ ابْنِهِ مُحَمَّدٍ، وَ ابْنَهُ جَعْفَرٍ، وَ ابْنَهُ مُوسَى، وَ ابْنَهُ عَلِيٍّ، وَ ابْنَهُ مُحَمَّدٍ، وَ ابْنَهُ عَلِيٍّ، وَ ابْنَهُ الْحَسَنِ، وَ الْحُجَّةُ الْقَائِمُ ابْنُهُ.

فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ (عليه السلام): إِلَهِي وَ سَيِّدِي! أَرَى أَنْوَارًا قَدْ أَحْدَقُوا بِهِمْ، لِمَا يَخْصِي عِيَدَهُمْ إِلَّا أَنْتَ؟ فَقِيلَ: يَا إِبْرَاهِيمُ! هَؤُلَاءِ شَيْعَتُهُمْ، شَيْعَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ (عليه السلام): وَ بِمَا تُعْرِفُ شَيْعَتَهُ؟ قَالَ: بِصِلَاءِ إِحْدَى وَ خَمْسِينَ، وَ الْجَهْرِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، وَ الْقُنُوتِ قَبْلَ الرُّكُوعِ، وَ التَّخَنُّمِ فِي الْيَمِينِ، فَعِنْدَ ذَلِكَ، قَالَ

إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام): اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ شِيعَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ.

قَالَ: فَأَخْبَرَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ فَقَالَ: «وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ».(۱)

از جابر جعفی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره تفسیر آیه: «وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: بدرستی که خداوند سبحان، زمانی که حضرت ابراهیم (علیه السلام) را خلق نمود، پرده را از چشمانش کنار زد، پس ابراهیم (علیه السلام) نگاه کرد، و نوری را در کنار عرش دید، و گفت: خدایا! این نور چیست؟ خداوند فرمود: این، نور محمد برگزیده مخلوقاتم است.

سپس نوری را در کنار آن دید، پس گفت: خدایا! این نور چیست؟ خداوند فرمود: نور علی بن ابی طالب، یاری کننده دین من است. سپس در کنار آن دو، سه نور دیگر دید، و پرسید: خدایا! این نورها چه هستند؟ خداوند فرمود: این، نور فاطمه است، که دوستدارانش از آتش به دورند، و نور دو پسرش حسن و حسین، است.

ابراهیم (علیه السلام) گفت: خدایا! نه نور را می بینم، که آنها را احاطه کرده اند. خداوند فرمود: ای ابراهیم! اینها امامان از فرزندان علی و فاطمه اند. پس ابراهیم گفت: خدایا! به حق این پنج تن! مرا به این نه نور آشنا گردان. خداوند فرمود: ای ابراهیم! اولینشان علی بن حسین است، و پسر او محمد، و پسر او جعفر، و پسر او موسی، و پسر او علی، و پسر او محمد، و پسر او علی، و پسر او حسن، و حجت قائم پسر اوست.

سپس ابراهیم (علیه السلام) عرض کرد: ای خدای من، و ای سرور من! انواری را می بینم که

ص: ۲۲۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵۱، ح ۱۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۰۰، ح ۸۹۹۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۸۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۱۳۶؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۱، ص ۴۴، ح ۹.

آنها را احاطه نموده اند، و تعداد آنها را کسی جز تو نمی داند.

خداوند فرمود: ای ابراهیم! اینان شیعیان ایشان، شیعیان امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند.

پس حضرت ابراهیم (علیه السلام) سؤال کرد: شیعیان او به چه چیز شناخته می شوند؟ فرمود: با پنجاه و یک رکعت نماز، و بلند گفتن: بسم الله الرحمن الرحيم، و قنوت قبل از رکوع، و انگشتر به دست راست کردن.

در آن هنگام ابراهیم (علیه السلام) عرض کرد: خداوندا! مرا از شیعیان امیرالمؤمنین قرار بده.

سپس امام صادق (علیه السلام) فرمودند: پس خداوند متعال در کتابش خبر داده و فرمود: «وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ».

۳- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: لِيَهْنُئَكُمْ الْإِسْمُ، قُلْتُ: وَمَا هُوَ؟ جُعِلْتُ فِدَاكَ! قَالَ: الشَّيْعَةُ، قِيلَ: إِنَّ النَّاسَ يَعْزِرُونَنَا بِحَدِّكَ، قَالَ: أَمَّا تَسْمَعُ قَوْلَ اللَّهِ: «وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِبَرَاهِيمَ»، وَقَوْلُهُ: «فَاسْتِغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ»، (۱) لِيَهْنُئَكُمْ الْإِسْمُ. (۲)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: این اسم، مبارکتان باد، عرض کردم: فدایتان شوم! کدام اسم؟

حضرت فرمودند: شیعه، عرض شد: مردم به خاطر این اسم، ما را سرزنش

ص: ۲۲۲

۱- ۲۸/۱۵.

۲- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۰۰، ح ۸۹۹۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۸۴؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۲۷۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۲۳؛ تفسیر کتیر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۱۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۰۵، ح ۴۰.

می کنند، حضرت فرمودند: آیا نشنیده ای که خداوند متعال می فرماید: «وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ»، و نیز می فرماید: «فَاسْتَعَاثُهُ
الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ»، پس این اسم، مبارکتان باشد.

ص: ۲۲۳

{سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ}

سلام بر آل یاسین.

۱- عَنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ»، قَالَ: يَاسِينَ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَنَحْنُ آلُ يَاسِينَ. (۱)

حضرت علی (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ»، فرمودند: یاسین، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) هستید، و ما، آل یاسین هستیم.

۲- عَنِ الزَّيَّانِ بْنِ الصَّلْتِ، قَالَ: حَضَرَ الرِّضَا (عليه السلام) مَجْلِسَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَرْوٍ، وَقَدْ اجْتَمَعَ فِي مَجْلِسِهِ، جَمَاعَةٌ مِنْ عُلَمَاءِ أَهْلِ الْعِرَاقِ وَخُرَّاسَانَ، اخْتَجَّ الرِّضَا (عليه السلام) عَلَى عُلَمَاءِ الْعَامَّةِ فِي فَضْلِ الْغُتْرَةِ الطَّاهِرَةِ، ... وَ سَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَأَمَّا أَلَمَاءُ السَّابِغَةِ، فَقَوْلُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»، (۲) وَقَدْ عَلِمَ الْمُعَانِدُونَ مِنْهُمْ أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَدْ عَرَفْنَا التَّسْلِيمَ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟

ص: ۲۲۴

۱- الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ)، ص ۴۷۲، مجلس ۷۲، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۶۹، ح ۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۱۷۷؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۱۶۸، ح ۷۹۳؛ معانی الأخبار، ص ۱۲۲، ح ۲.

فَقَالَ: تَقُولُونَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

فَهَلْ بَيْنَكُمْ، مَعَاشِرَ النَّاسِ! فِي هَذَا خِلَافٌ؟ قَالُوا: لَآ، قَالَ الْمَأْمُونُ: هَذَا مِمَّا لَا خِلَافَ فِيهِ أَصِلًا، وَ عَلَيْهِ الْإِجْمَاعُ، فَهَلْ عِنْدَكَ فِي الْأَلِ شَيْءٌ أَوْضَحُ مِنْ هَذَا فِي الْقُرْآنِ؟

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عليه السلام): نَعَمْ، أَخْبِرُونِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَس»، «وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ»، «إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ»، «عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، (١) فَمَنْ عَنِ يَقُولِهِ «يَس»؟

قَالَتِ الْعُلَمَاءُ: «يَس»، مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم)، لَمْ يَشْكُ فِيهِ أَحَدٌ.

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عليه السلام): فَإِنَّ اللَّهَ أَعْطَى مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم) وَآلَ مُحَمَّدٍ مِنْ ذَلِكَ فَضْلًا لَا يَبْلُغُ أَحَدٌ كُنْهَ وَصْفِهِ، إِلَّا مَنْ عَقَلَهُ، وَ ذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ لَمْ يَسْلَمْ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا عَلَى الْأَنْبِيَاءِ، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ»، (٢) وَ قَالَ: «سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ»، (٣) وَ قَالَ: «سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَ هَارُونَ»، (٤) وَ لَمْ يَقُلْ سَلَامٌ عَلَى آلِ نُوحٍ، وَ لَمْ يَقُلْ سَلَامٌ عَلَى آلِ مُوسَى، وَ لَمَّا آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَ قَالَ: «سَلَامٌ عَلَى آلِ يَس»، يَعْنِي آلَ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، فَقَالَ الْمَأْمُونُ: قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ فِي مَعْرِدِنِ النَّبَوَّةِ شَرْحُ هَذَا. (٥)

ص: ٢٢٥

١- ٣- ٣٦/١

٢- ٣٧/٧٩

٣- ٣٧/١٠٩

٤- ٣٧/١٢٠

٥- الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ)، ص ٥٣٠، مَجْلِسُ ٧٩، ح ١؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ، ج ١٦، ص ٨٧، ح ٩ وَ ج ٢٥، ص ٢٢٨، ح ٢٠؛ بَشَارَةُ الْمُصْطَفَى لِشَيْعَةِ الْمُرْتَضَى، ج ٢، ص ٢٣٢؛ تَأْوِيلُ الْآيَاتِ الظَّاهِرَةِ فِي فَضَائِلِ الْعَتَرَةِ الطَّاهِرَةِ، ص ٤٩٠؛ تَفْسِيرُ الصَّافِي، ج ٤، ص ٢٠١؛ تَفْسِيرُ نُورِ الثَّقَلَيْنِ، ج ٤، ص ٤٣١، ح ١٠١؛ عَيُونُ أَخْبَارِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، ج ١، ص ٢٣٦، بَابُ ٢٣، ح ١.

در روایتی طولانی از ریان بن صلت نقل است که گفت: روزی حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) ، در شهر مرو، به مجلس مأمون وارد شدند، در حالی که گروهی از علمای عراق و خراسان حضور داشتند. حضرت رضا (علیه السلام) در باره برتری و فضائل اهل بیت (علیهم السلام) ، با علمای عامه بحث و احتجاج فرمودند.

تا آنجا که حضرت فرمودند:

و اما آیه هفتم اینست: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»، و همانا دشمنان، می دانستند که از چه جهت این آیه شریفه نازل شده، پس گفتند: ای رسول خدا! ما می دانیم چگونه به شما سلام دهیم، اما کیفیت صلوات را بیان کنید.

پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: بگوئید: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

پس ای مردم! آیا در میان شما در این مطلب خلافی هست؟ عرض کردند: خلافی نیست، مأمون گفت: در این مطلب، اصلاً خلافی نیست، و اجماع امت بر آن استقرار یافته است، اما آیا نزد شما در باره «آل»، در قرآن کریم، چیزی هست، که واضح تر از این باشد؟

حضرت رضا (علیه السلام) فرمودند: بلی، مرا خبر دهید از قول خدای تعالی: «یس»، «وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ»، «إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ»، «عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، که مقصود از «یس» کیست؟

علماء عرض کردند: مقصود از «یس»، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و هیچ کس در آن شک و شبهه ای ندارد.

حضرت فرمودند: پس خداوند عزّ و جلّ، به محمّد و آل محمّد (علیهم السلام) ، فضیلتی عطا نموده، که هیچ کس به کنه وصف آن فضیلت نرسد، مگر کسی که خوب در آن

بیانده شد، و در آن تعقل نماید، چون خداوند متعال، بر هیچ کس سلام نگفته است، مگر بر انبیاء (علیهم السلام)، که در قرآن کریم فرموده: «سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ»، و فرموده است: «سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ»، و فرموده است: «سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَ هَارُونَ»، و فرموده است سلام علی آل نوح، و فرموده است سلام علی آل ابراهیم، و فرموده است سلام علی آل موسی و هرون، بلکه فرموده است: سلام علی آل یاسین، یعنی آل محمد (علیهم السلام).

در این موقع مأمون گفت: فهمیدم که شرح و بیان این مطلب، در گنجینه نبوت است.

۳- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «سَلَامٌ عَلَى آلِ يَسَّ»، قَالَ: السَّلَامُ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ، وَ السَّلَامَةُ لِمَنْ تَوَلَّاهُمْ فِي الْقِيَامَةِ. (۱)

از ابو صالح نقل است که گفت: ابن عباس در باره فرمایش خدای عز و جل: «سَلَامٌ عَلَى آلِ يَسَّ»، گفت: تحیتی (درودی) است از جانب پروردگار جهانیان، بر محمد و خاندانش، که رحمت خدا بر او و آل ایشان باد، و سلامت و ایمنی در قیامت، برای محبتان و دوستان ایشان است.

ص: ۲۲۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۶۹، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۲۴، ح ۹۰۲۹؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۱۳۶، ح ۲؛ معانی الأخبار، ص ۱۲۲، ح ۱.

{فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ}

پس ماهی بزرگی او را بلعید، در حالی که سزاوار سرزنش بود.

۱- عَنْ حَبَّه الْعُرْنِي، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): إِنَّ اللَّهَ عَرَضَ وَلَائِي عَلَى أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَعَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ، أَقَرَّ بِهَا مَنْ أَقَرَّ، وَأَنْكَرَهَا مَنْ أَنْكَرَ، أَنْكَرَهَا يُونُسُ، فَحَبَسَهُ اللَّهُ فِي بَطْنِ الْحُوتِ، حَتَّى أَقَرَّ بِهَا. (۱)

از حَبَّه عُرْنِي نقل است که گفت: حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: همانا خداوند متعال، ولایت مرا بر اهل آسمانها و اهل زمین عرضه کرد، بعضی ولایت مرا پذیرفتند، و بدان اقرار کردند، و بعضی انکار نمودند، و گرفتار شدند، یونس منکر ولایت من شد، پس خداوند او را در شکم ماهی زندانی نمود، تا زمانی که به آن اقرار کرد.

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِي، أَنَّهُ دَخَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَلَى زَيْنِ الْعَابِدِينَ (عليه السلام)، وَقَالَ: يَا ابْنَ الْحُسَيْنِ (عليه السلام)! أَنْتَ الَّذِي تَقُولُ: إِنَّ يُونُسَ بْنُ مَتَّى إِنَّمَا لَقِيَ مِنَ الْحُوتِ مَا لَقِيَ، لِأَنَّهُ عَرِضَتْ عَلَيْهِ وَلَايَةُ جَدِّي فَتَوَقَّفَ عِنْدَهَا؟

قَالَ: بَلَى، تَكَلَّمْتُكَ أُمُّكَ! قَالَ: فَأَرِنِي آيَةَ ذَلِكَ، إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ.

ص: ۲۲۸

۱- بحار الأنوار، ج ۱۴، ص ۳۹۱، ح ۱۰ و ج ۲۶، ص ۲۸۲، ح ۳۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۳۱، ح ۹۰۵۰؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۵، ح ۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۱۸۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۳۳، ح ۱۰۶؛ مدینه معجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۳۴، ح ۳۷۴ و ج ۴، ص ۳۰۱، ح ۱۳۲۸.

فَأَمَرَ بِشَدِّ عَيْنَيْهِ بِعَصَابِهِ، وَ عَيْنَيْ بِعَصَابِهِ، ثُمَّ أَمَرَ بَعْدَ سَاعَةٍ بِفَتْحِ أَعْيُنِنَا، فَإِذَا نَحْنُ عَلَى شَاطِئِ الْبَحْرِ، تَضَرَّبُ أَمْوَاجُهُ، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: يَا سَيِّدِي! دَمِي فِي رَقَبَتِكَ، اللَّهُ اللَّهُ فِي نَفْسِي! فَقَالَ: هِيَهْ وَ أَرِيهِ إِنْ كُنْتُ مِنَ الصَّادِقِينَ.

ثُمَّ قَالَ: يَا أَيَّتُهَا الْحُوتُ! قَالَ: فَأُطْلَعُ الْحُوتُ رَأْسُهُ مِنَ الْبَحْرِ، مِثْلَ الْجَبَلِ الْعَظِيمِ، وَ هُوَ يَقُولُ: لَبَّيْكَ! لَبَّيْكَ! يَا وَلِيَّ اللَّهِ! فَقَالَ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا حُوتُ يُونُسَ، يَا سَيِّدِي! قَالَ: أَنْبِئْنَا بِالْخَبْرِ.

قَالَ: يَا سَيِّدِي! إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا مِنْ آدَمَ إِلَى أَنْ صَارَ جَدُّكَ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم)، إِلَّا وَ قَدْ عَرَضَ عَلَيْهِ وَلَايَتُكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ (عليهم السلام)، فَمَنْ قَبَلَهَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ، سَلِمَ وَ تَخَلَّصَ، وَ مَنْ تَوَقَّفَ عَنْهَا وَ تَتَعَتَعَ فِي حَمْلِهَا لَقِيَ، مَا لَقِيَ آدَمُ مِنَ الْمَعْصِيَةِ، وَ مَا لَقِيَ نُوحٌ مِنَ الْغَرَقِ، وَ مَا لَقِيَ إِبْرَاهِيمُ مِنَ النَّارِ، وَ مَا لَقِيَ يُونُسُ مِنَ الْجُبِّ، وَ مَا لَقِيَ أَيُّوبُ مِنَ الْبَلَاءِ، وَ مَا لَقِيَ دَاوُدُ مِنَ الْخَطِيئَةِ، إِلَى أَنْ بَعَثَ اللَّهُ يُونُسَ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ يَا يُونُسُ! تَوَلَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيًّا (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةَ الرَّاشِدِينَ مِنْ صُلْبِهِ فِي كَلَامٍ لَهُ، قَالَ: فَكَيْفَ أَتَوَلَّى مَنْ لَمْ أَرَهُ وَ لَمْ أَعْرِفْهُ؟ وَ ذَهَبَ مُغْتَاظًا. فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى أَنْ التَّقِيمَ يُونُسَ، وَ لَا تُوهِنَ لَهُ عَظْمًا، فَمَكَثَ فِي بَطْنِي أَرْبَعِينَ صَبَاحًا، يَطُوفُ مَعِيَ الْبَحَارُ فِي ظُلُمَاتٍ مِثَاتٍ، يَنَادِي أَنَّهُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ» (١) فَدُفِنْتُ وَ لَايَةُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةِ الرَّاشِدِينَ مِنْ وَلَدِهِ، فَلَمَّا آمَنَ بِوَلَايَتِكُمْ، أَمَرَنِي رَبِّي فَقَدَفْتُهُ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ، فَقَالَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ (عليه السلام): ارْجِعْ أَيُّهَا الْحُوتُ! إِلَى وَ كَرِكَ، وَ اسْتَوَى الْمَاءُ. (٢)

ص: ٢٢٩

١- ٢١/٨٧.

٢- بحار الأنوار، ج ١٤، ص ٤٠١، ح ١٥ و ج ٤٦، ص ٣٩ و ج ٦١، ص ٥٢، ح ٣١؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٤، ص ٦٣١، ح ٩٠٥١؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٨، ص ٤٦٣ و ج ١١، ص ١٧٨؛ تفسير نور الثقلين، ج ٣، ص ٤٥٤، ح ١٤٩ و ج ٤، ص ٤٣٢، ح ١٠٥؛ مدينته معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ٢، ص ٢٨، ح ٣٧١ و ج ٤، ص ٣٠٠، ح ١٣٢٧؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ٤، ص ١٣٨.

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: عبد الله بن عمر بر امام زین العابدین (علیه السلام) وارد شد، و گفت: ای پسر حسین (علیه السلام)! شما می گوئید: یونس بن متی، به این دلیل در شکم ماهی زندانی شد، که ولایت جدم علی (علیه السلام)، را به او ارائه کردند، و او از پذیرفتن آن خودداری کرد.

حضرت فرمودند: بلی، مادرت به عزایت بنشیند! عبد الله بن عمر گفت: اگر راست می گوئید، ثابت کنید.

حضرت دستور دادند با پارچه ای، چشم او و چشم مرا بستند، پس از لحظاتی دستور دادند که چشمانتان را باز کنید، ناگهان دیدیم در ساحل دریایی هستیم، که موجهای بلندی دارد.

ابن عمر گفت: ای مولای من! خون من بگردن شما است، قسم به خدا! که جان مرا حفظ کنید، حضرت فرمودند: آرام باش، خودت گفتی دلیل نشان بده، اگر راست می گویی، حالا بیا و ببین، سپس صدا زدند: ای ماهی! ناگهان یک ماهی بزرگ، مانند کوه بزرگی، سر خود را از دریا بیرون آورد، و می گفت: لیک! لیک! ای ولی خدا!

حضرت فرمودند: تو کیستی؟ گفت: مولای من! من ماهی یونس بن متی هستم، حضرت فرمودند: جریان او را، به ما خبر بده.

ماهی گفت: مولای من! خداوند هیچ پیامبری را، از آدم (علیه السلام) تا جدّتان حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، مبعوث نکرده، مگر آنکه ولایت شما اهل بیت (علیهم السلام) را بر او عرضه نموده، هر کدام از انبیاء که پذیرفتند، سالم شده، و نجات یافتند، و هر کدام درنگ کردند، گرفتار بلایی شدند، مانند گرفتاری آدم به گناه، نوح به طوفان غرق، ابراهیم به آتش، یوسف به چاه، ایوب به بلا، داود به خطاکاری، تا اینکه بالاخره نوبت به یونس (علیه السلام) رسید.

خداوند به یونس خطاب نمود که: ای یونس! پیرو علی (علیه السلام) و ائمه از ذریه او

باش، او گفت: خدایا! چگونه کسی را که ندیده و نشناخته‌ام، پیروی کنم؟ و با خشم رفت.

خداوند متعال به من امر فرمود: او را ببلع، ولی استخوانهایش را نشکن.

او چهل روز در شکم من بود، و با من دریا را می‌گشت، و در تاریکی‌های سه گانه فریاد می‌زد: «لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ»، یعنی خدای یکتا، تو پاک و منزهی، من اشتباه کردم، ولایت علی (علیه السلام) و ائمه بعد از او را پذیرفتم، وقتی که به ولایت شما، ایمان آورد و اقرار نمود، خداوند به من دستور داد، که او را در ساحل دریا، بیرون بیاورم.

امام زین العابدین (علیه السلام) فرمودند: ای ماهی! به جای خودت برگرد، او رفت و آب دریا آرام شد.

ص: ۲۳۱

{وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ}

و هیچ یک از ما نیست جز آنکه مقام معلومی دارد.

عَنْ يَحْيَى بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي الْمَائِمَةِ وَ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ. (۱)

از یحیی بن مسلم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که در باره آیه: «وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ»، فرمودند: این آیه در باره ائمه و اوصیاء از خاندان حضرت محمد، صلوات الله علیهم، نازل شده است.

ص: ۲۳۲

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۱۵، ح ۷۳۵؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸۷، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۳۳، ح ۹۰۵۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۲۷؛ غرر الأخبار، ص ۱۷۸.

{وَأَنَا لَنَحْنُ الصَّافُونَ ۱۶۵ وَأَنَا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ۱۶۶}

و در حقیقت، ماییم که (برای انجام فرمان خدا) صف بسته ایم (۱۶۵) و ماییم که خود، تسبیح گویانیم (۱۶۶)

۱- قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) فِي بَعْضِ خُطْبَتِهِ: إِنَّا آلَ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) كُنَّا أَنْوَاراً حَوْلَ الْعَرْشِ، فَأَمَرَنَا اللَّهُ بِالتَّسْبِيحِ، فَسَبَّحْنَا، فَسَبَّحَتِ الْمَلَائِكَةُ بِتَسْبِيحِنَا، ثُمَّ أَهْبَطْنَا إِلَى الْأَرْضِ، فَأَمَرَنَا اللَّهُ بِالتَّسْبِيحِ، فَسَبَّحْنَا فَسَبَّحَتْ أَهْلُ الْأَرْضِ بِتَسْبِيحِنَا، فَ «إِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ»، «وَأَنَا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ».(۱)

حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) در یکی از خطبه هایشان فرمودند: ما آل محمد (علیهم السلام)، انواری در اطراف عرش خدا بودیم، پس خداوند، ما را فرمان به تسبیح داد، پس ما تسبیح کردیم، و ملائکه از تسبیح ما به تسبیح پرودگار مشغول شدند.

سپس ما به زمین آمدیم، باز خداوند، به ما، دستور تسبیح داد، ما شروع به تسبیح کردیم، و اهل زمین از تسبیح نمودن ما، به تسبیح مشغول شدند، پس ما صف زندگان و تسبیح گویندگان هستیم.

ص: ۲۳۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸۸، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۳۴، ح ۹۰۵۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۱۹۲؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۱، ص ۴۷، ح ۱۲.

۲_ عَنْ شَهَابِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ الصَّادِقَ (عليه السلام) يَقُولُ: يَا شَهَابُ! نَحْنُ شَجَرَةُ النَّبُوَّةِ، وَ مَعْدِنُ الرِّسَالَةِ، وَ مُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَةِ، وَ نَحْنُ عَهْدُ اللَّهِ وَ ذِمَّتُهُ، وَ نَحْنُ وَدُّ اللَّهِ وَ حُجَّتُهُ، كُنَّا أَنْوَارَ صُفُوفِ حَوْلِ الْعَرْشِ، نُسَبِّحُ، فَيَسَبِّحُ أَهْلُ السَّمَاءِ بِتَسْبِيحِنَا، إِلَى أَنْ هَبَطْنَا إِلَى الْأَرْضِ، فَسَبَّحَ أَهْلُ الْأَرْضِ بِتَسْبِيحِنَا، «وَ إِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ»، «وَ إِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ»، فَمَنْ وَفَى بِذِمَّتِنَا، فَقَدْ وَفَى بِعَهْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ ذِمَّتِهِ، وَ مَنْ خَفَرَ ذِمَّتِنَا، فَقَدْ خَفَرَ ذِمَّةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ عَهْدَهُ. (۱)

از شهاب بن عبد ربّه نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: ای شهاب! ما درخت نبوت، و گنجینه رسالت و محل رفت و آمد ملائکه، و پیمان و تعهد خدا هستیم، ما ودیعه های خدا و حجت او هستیم، ما صفوف درخشانی از نور اطراف عرش بودیم، ما خداوند را تسبیح می کردیم، و اهل آسمانها از تسبیح ما تسبیح می نمودند، تا به سوی زمین آمدیم.

در اینجا ما نیز تسبیح خداوند را نمودیم، اهل زمین از تسبیح ما به تسبیح مشغول شدند ما صافون و مسبحون هستیم.

پس هر که وفا کند به عهد ما، پس به تحقیق که به عهد خداوند وفا نموده است، و هر که بشکند عهد ما را، عهد خداوند را شکسته است.

۳_ إِرْشَادُ الْقُلُوبِ، بِإِسْنَادِهِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، قَالَ: سَأَلَ ابْنُ مِهْرَانَ، عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ، عَنْ تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ»، «وَ إِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ»، قَالَ:

ص: ۲۳۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۳۴، ح ۹۰۵۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۲۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۱۹۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۳۹، ح ۱۲۶.

كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَأَقْبَلَ عَلَيَّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَلَمَّا رَأَاهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) تَبَسَّمَ فِي وَجْهِهِ، وَقَالَ: مَرْحَبًا بِمَنْ خَلَقَهُ اللَّهُ قَبْلَ أَبِيهِ آدَمَ بِأَرْبَعِينَ أَلْفَ عَامٍ.

فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَمْ كَانَ الْإِنْسُ قَبْلَ الْآبِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَنِي وَخَلَقَ عَلِيًّا قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِهَذِهِ الْمِئَةِ، خَلَقَ نُورًا قَسَمَهُ نِصْفَيْنِ، فَخَلَقَنِي مِنْ نِصْفِهِ، وَخَلَقَ عَلِيًّا مِنَ النِّصْفِ الْآخَرِ قَبْلَ الْأَشْيَاءِ، فَنُورُهَا مِنْ نُورِي وَنُورِ عَلِيٍّ.

ثُمَّ جَعَلَنِي عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ، ثُمَّ خَلَقَ الْمَلَائِكَةَ، فَسَبَّحُنَا، وَسَبَّحَتِ الْمَلَائِكَةُ، فَهَلَّلَنَا، فَهَلَّلَتِ الْمَلَائِكَةُ، وَكَبَّرَنَا، فَكَبَّرَتِ الْمَلَائِكَةُ، وَكَانَ ذَلِكَ مِنْ تَعْلِيمِي وَتَعْلِيمِ عَلِيٍّ، وَكَانَ ذَلِكَ فِي عِلْمِ اللَّهِ السَّابِقِ، أَنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَعَلَّمُ مِنَ التَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ، وَكُلُّ شَيْءٍ يَسْبُحُ لِلَّهِ وَيَكْبِّرُهُ وَيَهْلَلُهُ بِتَعْلِيمِي وَتَعْلِيمِ عَلِيٍّ، وَكَانَ فِي عِلْمِ اللَّهِ السَّابِقِ أَنْ لَا يَدْخُلَ النَّارَ مُحِبٌّ لِي وَلِعَلِّي، وَكَذَا كَانَ فِي عِلْمِهِ أَنْ لَا يَدْخُلَ الْجَنَّةَ مُبْغِضٌ لِي وَلِعَلِّي.

أَلَا! وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ مَلَائِكَهَ بِأَيْدِيهِمْ أَبَارِيقُ اللَّجَيْنِ، مَمْلُوءَةٌ مِنْ مَاءِ الْجَنَّةِ مِنَ الْفِرْدَوْسِ، فَمَا أَحَدٌ مِنْ شَيْعَتِهِ عَلِيٍّ، إِلَّا وَهُوَ طَاهِرٌ الْوَالِدِينَ تَقَى نَقْيَ أَمِنْ مُؤْمِنٍ بِاللَّهِ، فَإِذَا أَرَادَ بِوَاحِدِهِمْ، أَنْ يَوَاقِعَ أَهْلَهُ، جَاءَ مَلَكٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ الَّذِينَ بِأَيْدِيهِمْ أَبَارِيقُ الْجَنَّةِ فَفَطَرَ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ فِي إِنْاءِهِ الَّذِي يَشْرَبُ بِهِ، فَيَشْرَبُ هُوَ ذَلِكَ الْمَاءَ وَيَنْبُتُ الْإِيمَانُ فِي قَلْبِهِ، كَمَا يَنْبُتُ الزَّرْعُ، فَهُمْ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِمْ وَمِنْ نَبِيهِمْ وَمِنْ وَصِيِّ عَلِيٍّ وَمِنْ ابْنَتِي فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، ثُمَّ الْحَسَنِ، ثُمَّ الْحُسَيْنِ، وَالْأَئِمَّةِ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ.

قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ هُمْ؟ قَالَ: أَحَدَ عَشَرَ مِنِّي، أَبُوهُمْ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)،

ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ مَحَبَّةَ عَلِيٍّ وَ الْإِيمَانَ سَبِيلَيْنِ. (۱)

ارشاد القلوب با اسنادش از محمد بن زیاد نقل نموده که گفت: ابن مهران از ابن عباس در باره تفسیر آیه: «إِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ»، «وَ إِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ»، سؤال کرد؟ ابن عباس گفت: ما روزی نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نشسته بودیم، در این موقع حضرت علی (علیه السلام) وارد شدند، وقتی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) او را دیدند، به رویش تبسم نمودند و فرمودند: آفرین بر کسی که خداوند او را پیش از هر چیز آفرید (و در ادامه فرمودند: خداوند چهل هزار سال پیش از خلقت آدم، من و علی را خلق کرده بود.

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) پرسیدم: ای رسول خدا! آیا پسر پیش از پدر خلق شد؟ حضرت فرمودند: آری، خداوند من و علی را پیش از آدم به همین مقدار (چهل هزار سال) آفرید، و نوری را خلق کرد و آن را به دو نصف تقسیم نمود، مرا از نصفی و علی را از نصفی دیگر پیش از اشیاء، آفرید، پس نور اشیاء از نور من و علی است، سپس ما را در سمت راست عرش قرار داد، آنگاه فرشتگان را آفرید، پس ما خدا را تسبیح گفتیم و فرشتگان نیز خدا را تسبیح گفتند، و ما تهلیلگفتیم و آنها نیز تهلیل گفتند، ما تکبیر گفتیم و آنها نیز تکبیر گفتند، و فرشتگان این کارها را از ما آموختند.

و در علم پیشین الهی گذشته که دوست من و علی وارد دوزخ نمی شود و نیز در علم خدا گذشته که دشمن من و علی وارد بهشت نشوند.

آگاه باشید! که خدای عزّ و جلّ فرشتگان را آفرید که در دست های آنان تنگ هائی

ص: ۲۳۶

۱- إرشاد القلوب إلى الصواب (للدیلمی)، ج ۲، ص ۴۰۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸۸ ح ۴ و ج ۲۶، ص ۳۴۵، ح ۱۸ و ج ۳۵، ص ۲۹، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۳۴، ح ۹۰۵۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۱۹۳؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آلہ الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۱۱، ح ۳.

پر از آب بهشت فردوس بود، پس هیچ کس از شیعیان علی نیست، مگر اینکه پدر و مادرش پاکدامن و پرهیزکار و مؤمن به خدا بوده، هر گاه یکی از شیعیان اراده ی نزدیکی با همسرش را کند، یکی از آن فرشتگان که تنگ آب بهشتی در دست دارد، می آید و از آن آب بهشتی در ظرف آبی که آن شیعه می نوشد، می ریزد، وقتی او، آن آب را می آشامد، نور ایمان در دلش می روید، آنچنان که زراعت می روید.

پس شیعیان، از پروردگار، و از پیامبر، و از وصی پیامبر علی بن ابی طالب، و از دخترم فاطمه، و از حسن و حسین، و از ائمه ای که از فرزندان حسین هستند، دلیل و حجتی دارند.

ابن عباس گفت: عرض کردم: ای رسول خدا! تعداد، آنان چند نفر است؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: یازده نفر هستند که پدرشان علی بن ابی طالب است. سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: سپاس خداوندی را که دوستی و محبت علی، و ایمان را، دو سبب (برای رسیدن به سعادت) قرار داده است.

{أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ}

آیا کسانی را که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند همچون فسادگران در زمین قرار می دهیم، یا پرهیزگاران و پارسایان را همچون بدکاران قرار می دهیم؟!

۱_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَأَلْتُ الصَّادِقَ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِهِ: «أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ»، قَالَ: أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ أَصْحَابَهُ، «كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ»، حَبْتَرٍ وَ زُرَيْقٍ وَ أَصْحَابِهِمَا، «أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ»، أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ أَصْحَابَهُ، «كَالْفُجَّارِ»، حَبْتَرٍ وَ دُلَامٍ وَ أَصْحَابِهِمَا، «كَتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ»، هُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَنْمَةُ (عليهم السلام)، «وَ لِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ»، فَهُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ، قَالَ: وَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَفْتَحِرُ بِهَا، وَ يَقُولُ: مَا أُعْطِيَ أَحَدٌ قَبْلِي وَ لَا بَعْدِي مِثْلَ مَا أُعْطِيَ. (۱)

از عبد الرحمن نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آیه: «أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: یعنی امیر

ص: ۲۳۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۰۲، ح ۴۵ و ج ۳۵، ص ۳۳۶، ذیل ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۵۲، ح ۹۰۸۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۳۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۲۲۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۵۳، ح ۳۷.

المؤمنين (عليه السلام) و يارانشان، و «كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ»، يعنى حبتر و زريق و يارانشان، و «أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ»، امير المؤمنين (عليه السلام) و يارانشان، «كَالْفُجَّارِ»، يعنى حبتر و دلام و يارانشان، «كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ»، يعنى امير مؤمنان على (عليه السلام) و امامان (عليهم السلام)، «وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ»، آنان، دارندگان خردهاى غالب و برتر مى باشند، كه امير مؤمنان على (عليه السلام) از داشتن چنين خردى به خود مى باليدند، و مى فرمودند: همانند آنچه كه به من عطا شده، نه پيش از من و نه پس از من، به هيچ كس عطا نشده است.

۲- عَيْنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ»، عَلَى (عليه السلام) وَ حَمْزَهُ وَ عُبَيْدَهُ، «كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ»، عُتْبِيَهُ وَ شَيْبَةَ وَ الْوَلِيدُ، «أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ»، عَلَى (عليه السلام) وَ أَصْحَابَهُ، «كَالْفُجَّارِ»، فَلَمَّا وَ أَصْحَابَهُ. (۱)

از ابن عباس نقل است كه در باره آيه: «أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ»، گفت: منظور حضرت على (عليه السلام) و حمزه و عبيده است، «كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ»، در باره عتبه و شيبه و وليد است، «أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ»، يعنى حضرت على (عليه السلام) و يارانشان، «كَالْفُجَّارِ»، منظور فلانى و ياران او است.

ص: ۲۳۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۷، ح ۲۰ و ج ۳۱، ص ۶۴۳، ح ۱۶۵؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۴، ص ۶۵۲، ح ۹۰۸۸؛ تأويل الآيات الظاهره فى فضائل العتره الطاهره، ص ۴۹۲؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۲۲۸.

{قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِي ۖ أَتَكْبُرُ ۚ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ }

گفت: «ای ابلیس! چه چیز مانع تو شد که بر مخلوقی که با قدرت خود او را آفریدم سجده کنی؟! آیا تکبر کردی یا از برترینها بودی؟!»

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِذْ أَقْبَلَ إِلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِإِبْلِيسَ: «أَسَيْتَكَبَّرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ»، مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ! الَّذِينَ هُمْ أَعْلَى مِنَ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ؟

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَنَا وَعَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ وَالحَسَنُ وَالحُسَيْنُ (عليهم السلام) كُنَّا فِي سُرَادِقِ الْعَرْشِ نَسِيحُ اللَّهِ، فَسَبَّحَتِ الْمَلَائِكَةُ بِتَسْبِيحِنَا، فَقِيلَ أَنْ يَخْلُقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ آدَمَ بِأَلْفَى عَامٍ، فَلَمَّا خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ آدَمَ، أَمَرَ الْمَلَائِكَةَ أَنْ يَسْجُدُوا لَهُ، وَلَمْ يُؤْمَرُوا بِالسُّجُودِ، إِلَّا لِأَجْلِنَا، فَسَبَّحَتِ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُنَّ أَجْمَعُونَ إِلَّا إِبْلِيسَ، أَبَى أَنْ يَسْجُدَ، فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَهُ: «يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِي ۖ أَتَكْبُرُ ۚ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ»، أَيْ مِنْ هَؤُلَاءِ الْخَمْسَةِ الْمَكْتُوبَةِ أَسْمَاؤُهُمْ فِي سُرَادِقِ الْعَرْشِ، فَخُنَّ بَابُ اللَّهِ الَّذِي يُؤْتَى مِنْهُ، وَبُنِيَ يَهْتَدِي الْمُهْتَدُونَ، فَمَنْ أَحَبَّنَا أَحَبَّهُ اللَّهُ وَاسْكَنَهُ جَنَّتُهُ، وَمَنْ أَبْغَضَنَا أَبْغَضَهُ اللَّهُ وَاسْكَنَهُ نَارُهُ، وَلَا يَحِبُّنَا إِلَّا مَنْ طَابَ مَوْلَدُهُ. (۱)

ص: ۲۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲، ح ۳ و ج ۲۶، ص ۳۴۶، ح ۱۹ و ج ۳۹، ص ۳۰۶، ح ۱۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۸۳، ح ۹۱۴۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۴۹۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۲۶۶؛ فضائل الشيعه، ص ۸، ح ۷.

از ابو سعید خُدَری نقل است که گفت: نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نشسته بودیم که مردی خدمت ایشان رسید و عرض کرد: ای رسول خدا! مرا از کلام خداوند عزّ و جلّ، خطاب به شیطان: «أَسَيِّتُكِبْرَتَ أَمْ كُنْتُ مِنَ الْعَالِينَ»، آگاه سازید. ای رسول خدا! چه کسانی برتر از فرشتگان مقرب درگاه خدا هستند؟

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: من و علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام)، ما دو هزار سال، قبل از آن که خداوند آدم (علیه السلام) را خلق کند، در سراپرده عرش، خدا را تسبیح می گفتیم، و فرشتگان با تسبیح ما، او را تسبیح می گفتند.

چون خداوند عزّ و جلّ آدم (علیه السلام) را آفرید، به فرشتگان فرمان داد تا به او سجده کنند، و تنها به خاطر ما بود که به آنها فرمان داد سجده کنند، آن گاه همه فرشتگان سجده کردند، به جز شیطان، که از سجده سرباز زد.

پس خداوند تبارک و تعالی فرمود: «يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِي أَسَيِّتُكِبْرَتَ أَمْ كُنْتُ مِنَ الْعَالِينَ»، یعنی از جمله آن پنج تن که نام هایشان بر سراپرده عرش نوشته شده است، ما در ب (رحمت) خداوندیم، که از آن در ب، نعمت می دهد، و ره یافتگان به وسیله ما، ره می یابند، پس هر که ما را دوست بدارد، خداوند او را دوست می دارد و در بهشت خود جایش می دهد، و هر که ما را دشمن دارد، خداوند او را دشمن می دارد و در دوزخ جایش می دهد، و تنها حلال زادگان ما را دوست می دارند.

{قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ۸۶ إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ۸۷}

(ای پیامبر!) بگو: «من برای دعوت نبوت هیچ پاداشی از شما نمی طلبم، و من از متکلفین نیستم! (سخنانم روشن و همراه با دلیل است!)» (۸۶) این (قرآن) تذکری برای همه جهانیان است. (۸۷)

۱- عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ»، «إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «وَلَتَعْلَمَنَّ نَبَأُهُ بَعْدَ حِينٍ» (۱)، قَالَ: عِنْدَ خُرُوجِ الْقَائِمِ (عليه السلام). (۲)

حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، درباره فرمایش خداوند عز و جل: «قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ»، «إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ»، فرمودند: ایشان، امیر مؤمنان، علی (عليه السلام) هستند، «وَلَتَعْلَمَنَّ نَبَأُهُ بَعْدَ حِينٍ»، و این، در زمان قیام حضرت قائم (عليه السلام) است.

ص: ۲۴۲

۱- ۳۸/۸۸.

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۲۲، ح ۷۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۱۳، ح ۱۸ و ج ۵۱، ص ۶۲، ح ۶۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۸۷، ح ۹۱۴۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۴۹۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۲۷۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۷۴، ح ۱۰۲؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۸۷، ح ۴۳۲؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۳۰۸، ح ۴۳۲.

۲- ابن شهر آشوب عن کتاب ابنِ رُمیح، قالَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام): «قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَ مَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ»، «إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ»، قالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام). (۱)

ابن شهر آشوب، از کتاب ابن رُمیح نقل کرده است که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَ مَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ»، «إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ»، فرمودند: ایشان، حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند.

ص: ۲۴۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۳، ذیل ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۸۸، ح ۹۱۵۰؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۷.

{أَمِنْ هُوَ قَانِتٌ ءَانَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ }

(آیا چنین کسی با ارزش است) یا کسی که در ساعات شب به عبادت مشغول است و در حال سجده و قیام، از عذاب آخرت می ترسد و به رحمت پروردگارش امیدوار است؟! بگو: «آیا کسانی که می دانند با کسانی که نمی دانند یکسانند؟! تنها خردمندان متذکر می شوند!»

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ»، فَقَالَ: نَحْنُ الَّذِينَ نَعْلَمُ، وَ عَدُوُّنَا الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ، وَ شِيعَتُنَا أُولُوا الْأَلْبَابِ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ»، فرمودند: کسانی که می دانند، ما هستیم، و کسانی که نمی دانند و نادانند، دشمنان ما هستند، و خردمندان، شیعیان ما هستند.

ص: ۲۴۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۱۹، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۹۸، ح ۹۱۷۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۵۴، ح ۱.

٢_ عَنْ عَمَّارِ السَّابَّاطِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي أَبِي الْفَضِيلِ، أَنَّهُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ عِنْدَهُ سَاحِرًا، فَكَانَ إِذَا مَسَّهُ الضُّرُّ، يَغْنِي السُّقَمَ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ، يَغْنِي تَائِبًا إِلَيْهِ مِنْ قَوْلِهِ فِي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) مَا يَقُولُ: «ثُمَّ إِذَا حَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ»، يَغْنِي الْعَافِيَةَ، «نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوا إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ»، يَغْنِي نَسِيَ التَّوْبَةَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِمَّا كَانَ يَقُولُ فِي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِنَّهُ سَاحِرٌ وَلِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ»، يَغْنِي إِمْرَتَكَ عَلَى النَّاسِ بِغَيْرِ حَقٍّ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولِهِ.

قَالَ: ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): ثُمَّ عَطَفَ الْقَوْلَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) يَخْبِرُ بِحَالِهِ وَفَضْلِهِ عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، فَقَالَ: «أَمَّنْ هُوَ قَانَتْ آثَاءُ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ، أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ، أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَّهُ سَاحِرٌ كَذَّابٌ، إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولَئِكَ الْأَلْبَابِ»، قَالَ: ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): هَذَا تَأْوِيلُهُ يَا عَمَّارُ. (١)

از عمار ساباطی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره فرمایش خداوند عز و جل: «وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ»، پرسیدم، ایشان فرمودند: این آیه، درباره ابو الفصیل (ابوبکر) نازل شده، او رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) را جادوگر می دانست، پس هنگامی که به او آسیبی می رسید، یعنی بیمار می شد، «دَعَا رَبَّهُ

ص: ٢٤٥

١- بحار الأنوار، ج ٢٤، ص ١٢١، ح ٨ و ج ٣٠، ص ٢٦٨، ح ١٣٦ و ج ٣٥، ص ٣٧٥، ح ٢؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٤، ص ٦٩٦، ح ٩١٦٥؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ٥٠٠؛ تفسیر الصافی، ج ٤، ص ٣١٦؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ١١، ص ٢٨٥؛ تفسیر نور الثقلین، ج ٤، ص ٤٧٨، ح ١٦؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آلہ الأطهار (علیهم السلام)، ج ٢، ص ١٧٥، ح ٥؛ الکافی، ج ٨، ص ٢٠٤، ح ٢٤٦؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ٢٦، ص ١١٧، ح ٢٤٦.

مُنِيًّا إِلَيْهِ»، یعنی از سخنی که درباره رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) گفته بود، به سوی پروردگارش توبه می کرد، «ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ»، ولی وقتی خوب می شد، «نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ»، یعنی توبه خود را به درگاه خداوند عز و جل، به خاطر آن که گفته بود رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) جادوگر هستند، فراموش کرد، از این رو خداوند عز و جل فرمود: «قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ»، یعنی مدت کمی، از امیر بودند بر مردم، بدون این که از جانب خداوند عز و جل و رسولش شایستگی این امر را داشته باشی، بهرمند شو.

سپس امام صادق (علیه السلام) فرمودند: خداوند عز و جل ادامه کلام خود را به سمت حضرت علی (علیه السلام) بر می گرداند، و از مقام و برتری او نزد خود، خبر می هد و می فرماید: «أَمَّنْ هُوَ قَانَتْ آثَاءُ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ»، بگو آیا آنها که می دانند حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، رسول خدا هستند، «وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ»، با کسانی که نمی دانند آن حضرت، رسول خدا هستند، و ایشان را ساحر و کذاب می خوانند، برابرند، «إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ»، راوی گفت: سپس امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: ای عمار! تأویل این آیه، چنین بود.

۳- عَنْ أَبِي عَلِيٍّ حَسَّانِ الْعَجَلِيِّ، قَالَ: سَيَأَلَّ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، وَ أَنَا جَالِسٌ، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ»، قَالَ: نَحْنُ الَّذِينَ يَعْلَمُونَ، وَ عِدُّوْنَا الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ، وَ شَيْعَتُنَا أُولُوا الْأَلْبَابِ. (۱)

از ابن علی حسان عجللی نقل است که گفت: در نزد حضرت امام جعفر

ص: ۲۴۶

۱- بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۲۹، ذیل ح ۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۹۸، ح ۹۱۷۶؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۶۹، باب ۳۶، ح ۱۳۴.

صادق (علیه السلام) نشسته بودم، که مردی از ایشان درباره فرمایش خداوند عز و جلّ: «هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ»، پرسید، حضرت فرمودند: ما، کسانی هستیم که می دانند، و دشمنان ما، کسانی هستند که نمی دانند، و شیعیان ما، خردمندان می باشند.

ص: ۲۴۷

{ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ نِ الْاَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ}

خداوند مثالی زده است: مردی را که مملوک شریکانی است که درباره او پیوسته با هم به مشاجره مشغولند، و مردی که تنها تسلیم یک نفر است آیا این دو یکسانند؟! حمد، مخصوص خداست، ولی بیشتر آنان نمی دانند.

۱- عَنِ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) قَالَ: خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) بِالْكُوفَةِ، بَعْدَ مُنْصَرَفِهِ مِنَ النَّهْرَوَانِ، وَبَلَغَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ يَسْبِيهِ وَيَلْعَنُهُ وَيَقْتُلُ أَصْحَابَهُ، فَقَامَ خَطِيبًا فَحَمِدَ اللَّهَ وَاتْنَى عَلَيْهِ وَصَلَّى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ ذَكَرَ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ وَ عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

إِنِّي مَخْصُوصٌ فِي الْقُرْآنِ بِأَسْمَاءٍ، اخْذَرُوا أَنْ تَغْلِبُوا عَلَيْهَا، فَتَضِلُّوا فِي دِينِكُمْ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّادِقِينَ أَنَا ذَلِكَ الصَّادِقُ، وَأَنَا الْمُؤَذَّنُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ» (۱)، أَنَا ذَلِكَ الْمُؤَذِّنُ، وَقَالَ: «وَأَذَانُ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ» (۲)، فَأَنَا ذَلِكَ الْأَذَانُ، وَأَنَا الْمُحْسِنُ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ اللَّهَ

ص: ۲۴۸

لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ» (۱)، وَأَنَا ذُو الْقَلْبِ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ» (۲)، وَأَنَا الذَّاكِرُ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ» (۳)، وَنَحْنُ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ، أَنَا وَعَمِّي وَأَخِي وَابْنُ عَمِّي وَاللَّهُ فَالِقَ الْخَبَبِ وَالنَّوَى لَمَّا يُلْجِجُ النَّارَ لَنَا مُحِبِّ، وَلَمَّا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَنَا مُبْغِضُ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ» (۴)، وَأَنَا الصُّهْرُ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا» (۵)، وَأَنَا الْأُذُنُ الْوَاعِيَةُ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَتَعِيهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ» (۶)، وَأَنَا السَّلَامُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ»، الحديث. (۷)

از جابر جعفری نقل است که گفت: حضرت ابو جعفر محمد بن علی (علیهما السلام)، فرمودند: وقتی که حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) از جنگنهروان به کوفه بازگشتند، در این هنگام به آن حضرت خبر دادند که معاویه با گستاخی تمام به ایشان سب و دشنام داده و یاران آن حضرت را به قتل می رساند، حضرت به سخنانی پرداخته و

ص: ۲۴۹

۱- ۲۹/۶۹.

۲- ۵۰/۳۷.

۳- ۳/۱۹۱.

۴- ۷/۴۶.

۵- ۲۵/۵۴.

۶- ۶۹/۱۲.

۷- بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۲۸۳، ح ۵۴۷ و ج ۳۵، ص ۴۵، باب ۲، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۲۹، ح ۸۳۰۷ و ص ۷۰۸، ح ۹۲۰۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۲۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۹۸، ح ۳۴؛ معانی الأخبار، ص ۵۸، ح ۹.

پس از حمد و ثنای الهی و نثار درود بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و بیان شمه ای از نعمتهایی که خداوند بر پیامبر و ایشان (علیهما السلام) ارزانی داشته، چنین فرمودند: ...

تا این که سخن به این جا رسید:

بدانید که برای من اختصاصاً در قرآن نام هایی است، بر حذر باشید از این که شما را از آنها دور نسازند، که اگر چنین شود در دینتان گمراه می شوید، خداوند متعال می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّادِقِينَ»، آن «صادق» من هستم، «مؤذّن» در دنیا و آخرت منم، که خدای عزّ و جلّ می فرماید: «فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»، آن مؤذّن من هستم، و در جای دیگر می فرماید: «وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ»، «اذان» من هستم، و منم «محسن» در فرمایش خدای عزّ و جلّ: «إِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ»، و «صاحب دل» که خدای عزّ و جلّ در آیه: «إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَمَذَكْرٍ لِّمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ»، به آن اشاره می فرماید، من هستم، و آن «ذاکر»ی که خدای تبارک تعالی در آیه: «الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ»، می فرماید، من هستم.

ما صاحبان اعراف هستیم، من و عمویم (حمزه) و برادرم (جعفر طیار) و پسرعمویم (حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم))، به خدایی که شکافنده دانهو هسته است، دوستدار ما وارد جهنم نمی شود و دشمن ما به بهشت نمی رود، خدای عزّ و جلّ می فرماید: «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ»، و آن «صیهر» که خدای عزّ و جلّ در آیه: «وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا»، من هستم.

من آن «گوش شنوا» هستم، که خدای متعال می فرماید: «وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَأَعْيَةٌ»، و من آن مردی هستم که تسلیم دستورات رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بودم که خدای عزّ و جلّ می فرماید: «وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ».

۲_ عَنْ مُنْذِرِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيهِ، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ»، قَالَ: أَنَا ذَلِكِ الرَّجُلُ السَّلَامُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم). (۱)

از منذر ثوری، از محمد بن حنفیه نقل است که گفت: پدرش امیر المؤمنین علی (علیه السلام) درباره کلام خداوند عز و جل: «وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ»، فرمودند: من آن مردی هستم که تسلیم و فرمانبر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ، هستم.

۳_ عَنْ أَبِي بُكَيْرٍ، عَنْ حُمْرَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَ رَجُلًا سَلَمًا»، هُوَ عَلِيٌّ (عليه السلام) «لِرَجُلٍ»، هُوَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) ، «وَشُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ»، أَيْ مُخْتَلِفُونَ، وَ أَصْحَابُ عَلِيٍّ (عليه السلام) مُجْتَمِعُونَ عَلَى وَلَايَتِهِ. (۲)

از ابن بُکَیر، از حُمران، نقل است که گفت: شنیدم که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَ رَجُلًا سَلَمًا»، فرمودند: ایشان حضرت علی (علیه السلام) هستند، «لِرَجُلٍ»، ایشان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و «شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ»، یعنی کسانی که اختلاف دارند، حال آن که یاران حضرت علی (علیه السلام) بر ولایت او هم رأی می باشند.

ص: ۲۵۱

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۰۸، ح ۹۲۰۹ و ص ۷۰۹، ح ۹۲۱۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۰۱.

۲- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۰۸، ح ۹۲۱۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۰۲.

۴_ عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَاثِلِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَ رَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا»، قَالَ: أَمَّا الَّذِي فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ فَلَانُ الْأَوَّلُ، يَجْمَعُ الْمُتَفَرِّقُونَ وَلَايَتَهُ، وَ هُمْ فِي ذَلِكَ يَلْعَنُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا، وَ يَبْرَأُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ، فَأَمَّا رَجُلٌ سَلَمٌ لِرَجُلٍ، فَإِنَّهُ الْأَوَّلُ حَقًّا وَ شَيْعَتُهُ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ الْيَهُودَ تَفَرَّقُوا مِنْ بَعِيدِ مُوسَى (عليه السلام) عَلَى إِحْدَى وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، مِنْهَا فِرْقَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ، وَ تَفَرَّقَتِ النَّصَارَى بَعِيدَ عِيسَى (عليه السلام) عَلَى اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، فِرْقَةٌ مِنْهَا فِي الْجَنَّةِ، وَ إِحْدَى وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَ تَفَرَّقَتْ هَذِهِ الْأُمَّةُ بَعْدَ نَبِيِّهَا (صلى الله عليه و آله و سلم) عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ، وَ فِرْقَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ مِنَ الثَّلَاثِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً ثَلَاثَ عَشْرَةَ فِرْقَةً تَنْتَحِلُ وَلَايَتَنَا وَ مَوَدَّتَنَا، اثْنَتَا عَشْرَةَ فِرْقَةً مِنْهَا فِي النَّارِ، وَ فِرْقَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ سِتُونَ فِرْقَةً مِنْ سَائِرِ النَّاسِ فِي النَّارِ. (۱)

از ابو خالد کابلی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَ رَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا»، فرمودند: و اما کسی که چند تن در او شریکند و بر سر او اختلاف کردند، همان اولی بود، که گروه های گوناگون بر ولایت او هم رأی شدند، حال آن که در این کار یکدیگر را لعن و نفرین می کردند و از هم بیزاری می جستند، و اما آن مردی که تنها فرمانبر یک مرد شد، همان پیشوای بر حق نخستین و شیعیان او بودند. سپس حضرت فرمودند: همانا یهودیان پس از حضرت موسی (عليه السلام) به هفتاد و یک فرقه تقسیم شدند، که از آنها یک فرقه در بهشت، و هفتاد فرقه دیگر در دوزخ جای دارند، و نیز نصرانی ها پس

ص: ۲۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۱۴، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۰۸، ح ۹۲۰۷؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۲۴، ح ۲۸۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۱۵۳، ح ۲۸۳؛ الوافی، ج ۲، ص ۲۰۳، ح ۲۷.

از حضرت عیسی (علیه السلام) به هفتاد و دو فرقه تقسیم شدند، که از آنها یک فرقه در بهشت، و هفتاد و یک فرقه در دوزخ جای دارند، و نیز این امت پس از پیامبرشان (صلی الله علیه و آله و سلم)، به هفتاد و سه فرقه تقسیم شدند، که از آنها هفتاد و دو فرقه در دوزخ و یک فرقه در بهشت جای دارند. از این هفتاد و سه فرقه، سیزده فرقه ولایت و دوستی ما را با خود دارند، حال آن که از آنها دوازده فرقه در دوزخ، و یک فرقه در بهشت جای دارند، و شصت فرقه از مردمان دیگر نیز در دوزخ جای دارند.

ص: ۲۵۳

{ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ۚ ۳۱ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالْصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ۚ ۳۲}

سپس همه در روز قیامت نزد پروردگارتان با یکدیگر به خصومت خواهید پرداخت. (۳۱) پس کیست ستمکارتر از آن که بر خدا دروغ می بندد و سخن راستی را که بر او آمده است تکذیب می کند. آیا کافران را در جهنم جایگاهی نیست؟ (۳۲)

۱- قال علی بن ابراهیم رحمه الله: ثُمَّ عَزَى نَبِيَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَقَالَ جَلَّ ذِكْرُهُ: «إِنَّكَ مَيِّتٌ وَ إِنَّهُمْ مَيِّتُونَ» (۱)، «ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ»، یعنی امیر المؤمنین (علیه السلام) و مَنْ غَضَبَهُ حَقُّهُ، ثُمَّ ذُكِرَ أَيْضاً أَعْدَاءُ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مَنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَ عَلَى رَسُولِهِ وَ ادْعَى مَا لَمْ يَكُنْ لَهُ، فَقَالَ: «فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَ كَذَبَ بِالْصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ»، یعنی بما جاء به رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) مِنَ الْحَقِّ وَ وَلا يَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام). (۲)

علی بن ابراهیم گفت: سپس خداوند پیامبرش (صلى الله عليه و آله و سلم) را دلدارى داد و فرمود: «إِنَّكَ مَيِّتٌ وَ إِنَّهُمْ مَيِّتُونَ»، «ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ»، یعنی امیر مؤمنان، حضرت علی (علیه السلام) و کسانی که حق آنحضرت را غصب کردند، سپس خداوند متعال از دشمنان خاندان محمد (علیهم السلام) یاد نموده و نیز از کسانی که بر خدا و بر رسولش

ص: ۲۵۴

۱- ۳۹/۳۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۱۵، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۰، ح ۹۲۱۸؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۲۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۴۹.

دروغ بستند و چیزی را ادعا کردند که لایق آن نبودند و فرمود: «فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصُّدُقِ إِذْ جَاءَهُ»، یعنی به حقیقتی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) درباره ولایت امیر مؤمنان، حضرت علی (علیه السلام) آوردند.

۲_ فی الأمالی للشیخ الطوسی بِإِسْنَادِهِ، عَنْ عَلِيٍّ (علیه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصُّدُقِ إِذْ جَاءَهُ»، قَالَ: الصُّدُقُ وَلَايَتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

مرحوم شیخ طوسی در امالی با سندهایش، روایت کرده، که حضرت امام علی (علیه السلام) درباره فرمایش خداوند متعال: «فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصُّدُقِ إِذْ جَاءَهُ»، فرمودند: «سخن راست»، ولایت ما اهل بیت است.

۳_ مِنْ طَرِيقِ الْمُخَالَفِينَ: عَنْ ابْنِ مَرْذَوِيهِ عَنِ الْجُمْهُورِ، بِإِسْنَادٍ مَرْفُوعٍ إِلَى الْإِمَامِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، أَنَّهُ قَالَ: الَّذِي كَذَّبَ بِالصُّدُقِ، هُوَ الَّذِي رَدَّ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) فِي عَلِيٍّ (علیه السلام). (۲) از طریق مخالفین، از ابن مردویه، به اسنادی مرفوع به حضرت امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) روایت شده است که ایشان فرمودند: کسی که سخن راست را دروغ پنداشت، همان کسی است که سخن رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) را درباره حضرت علی (علیه السلام) تکذیب کرد.

ص: ۲۵۵

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۳۶۴، المجلس ۱۳، ح ۱۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۷، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۰، ح ۹۲۲۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۰۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۰۴؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۹۹.

۲- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۰، ح ۹۲۱۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۰۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۰۴؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۱۷؛ نهج الحق و کشف الصدق، ص ۱۹۸.

{وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ}

اما کسی که سخن راست بیاورد و کسی که آن را تصدیق کند، آنان پرهیزگاراند!

۱- عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ هَمَّامٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ وَصَدَّقَ بِهِ»، قَالَ: «الَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ»، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ «صَدَّقَ بِهِ»، عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از اسماعیل بن همّام نقل است که گفت: حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام) فرمودند: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره کلام خداوند متعال: «وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ وَصَدَّقَ بِهِ»، فرمودند: کسی که سخن راست را آورد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و آنکه تصدیق نمود، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که آن را باور نمودند.

۲- المناقب لابن شهر آشوب: عُلَمَاءُ أَهْلِ الْبَيْتِ: الْبَاقِرُ، وَ الصَّادِقُ، وَ الْكَاضِمُ، وَ الرِّضَا (عليهم السلام)، وَ زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ»، قَالُوا: هُوَ عَلِيُّ (عليه السلام). (۲)

ابن شهر آشوب، از عالمان اهل بیت (علیهم السلام)، از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، و

ص: ۲۵۶

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۰، ح ۹۲۲۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۰۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۰۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۷، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۱، ح ۹۲۲۳؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۲.

حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، و حضرت امام رضا (علیه السلام)، و زید بن علی (علیهما السلام) روایت نموده که ایشان درباره کلام خداوند متعال: «وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ»، فرمودند: او، حضرت علی (علیه السلام) هستند.

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ وَصَدَّقَ بِهِ»، قَالَ: هُوَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) جَاءَ بِالصَّدَقِ، وَ «الَّذِي صَدَّقَ بِهِ»، عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام). (۱۱)

از ابن عباس نقل است که در باره کلام خدای متعال: «وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ وَصَدَّقَ بِهِ»، گفت: کسی که سخن راست را آورد، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) آن را تصدیق نمودند.

ص: ۲۵۷

{أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّخِرِينَ}

تا مبادا کسی بگوید: ای افسوس بر من، که در باره جانب خدا (امر خدا) کوتاهی کردم، و وعده های خدا را مسخره و استهزا نمودم.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي خُطْبَتِهِ: أَنَا الْهَادِي، أَنَا الْمُهْتَدِي، وَأَنَا أَبُو الْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَزَوْجُ الْأَرَامِلِ، وَأَنَا مَلْجَأُ كُلِّ ضَعِيفٍ، وَمَأْمَنُ كُلِّ خَائِفٍ، وَأَنَا قَائِدُ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى الْجَنَّةِ، وَأَنَا حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينِ، وَأَنَا عُزْوَةُ اللَّهِ الْوُثْقَى، وَكَلِمَةُ التَّقْوَى، وَأَنَا عَيْنُ اللَّهِ، وَلِسَانُهُ الصَّادِقُ، وَيَدُهُ، وَأَنَا جَنْبُ اللَّهِ، الَّذِي يَقُولُ: «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، وَأَنَا يَدُ اللَّهِ الْمَبْسُوطَةُ عَلَى عِبَادِهِ بِالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ، وَأَنَا بَابُ حِطَّةٍ، مَنْ عَرَفَنِي وَعَرَفَ حَقِّي فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ، لِأَنِّي وَصِي نَبِيِّهِ فِي أَرْضِهِ، وَحُجَّتُهُ عَلَى خَلْقِهِ، لَا يَنْكُرُ هَذَا إِلَّا رَاذٍ عَلَى اللَّهِ وَعَلَى رَسُولِهِ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: حضرت امیر المؤمنین (عليه السلام) در خطبه خود فرمودند: من رهنمایم، و من ره یافته ام، و من پدر

ص: ۲۵۸

۱- الإختصاص، ص ۲۴۸؛ بحار الأنوار، ج ۴، ص ۹، ح ۱۸ و ج ۲۴، ص ۱۹۹، ح ۲۷ و ج ۳۹، ص ۳۳۹، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۷، ح ۹۲۴۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۹۴، ح ۸۲؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۶۴، باب ۲۲، ح ۲؛ معانی الأخبار، ص ۱۷، ح ۱۴.

یتیمان و بیچارگان و شوی بیوه زنانم، و من پناهگاه هر ناتوانم، و من سرای امن هر بیمناکم، و من راهبر مؤمنان به سوی بهشت، و من ریسمان استوار خدایم، و من حلقه محکم خدا و کلمه پرهیزکاریم، و من چشم خدا و زبان راستگوی او و دست اویم، و من همان جنب خدایم که فرمود: «أَنْ تَقُولَ نَفْسُ يَا حَسِيرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، و من دست خدایم که به مهربانی و آمرزش بر بندگانش گسترده، و من دروازه ریزش گناهانم. هر که مرا شناخت و حق مرا شناخت، پروردگارش را شناخته است، چرا که من وصی پیامبر او در زمینش، و حجت او بر آفریدگانش، هستم، هیچ کس این را انکار نمی کند، جز آن کس که خداوند و رسولش را رد می کند.

۲- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ سُؤَيْدٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَا حَسِيرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، قَالَ: جَنْبُ اللَّهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ كَذَلِكَ مَا كَانَ بَعْدَهُ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ بِالْمَكَانِ الرَّفِيعِ، إِلَى أَنْ يَنْتَهِيَ الْأَمْرُ إِلَى آخِرِهِمْ. (۱)

از علی بن سُؤید نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن، امام موسی بن جعفر (علیهما السلام)، درباره خداوند عز و جل: «أَنْ تَقُولَ نَفْسُ يَا حَسِيرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، فرمودند: جنب خدا، امیر مؤمنان (علیه السلام) هستند، و نیز اوصیای پس از ایشان در جایگاه و مقام بلندی هستند، تا این که کار امامت به آخرین نفر آنها برسد.

ص: ۲۵۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۳، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۷، ح ۹۲۴۶؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۶۴، ح ۱۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۰۹؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۲۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۹۵، ح ۸۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۴۵، ح ۹؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۱۲۱، ح ۹.

۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْبَرتي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، قَالَ: عَلَيَّ (عليه السلام) جَنْبُ اللَّهِ. (۱)

از عبد الله بن سلیمان نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره کلام خداوند عز و جل: «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) جنب الله هستند.

۴- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قَالَ: أَنَا عِلْمُ اللَّهِ، وَأَنَا قَلْبُ اللَّهِ الْوَاعِي، وَلِسَانُ اللَّهِ النَّاطِقُ، وَعَيْنُ اللَّهِ، وَجَنْبُ اللَّهِ، وَأَنَا يَدُ اللَّهِ. (۲)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، فرمودند: همانا حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام)، فرمودند: من، علم خدا هستم، و من، قلب واعی خدا هستم، (یعنی قلبی که خدا آن را حافظ و نگاهدارنده است) و من، زبان گویای خدا هستم، و من، چشم خدا، و پهلوی خدا، و دست خدا هستم.

۵- عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، قَالَ: خُلِقْنَا، وَاللَّهُ! مِنْ نُورِ جَنْبِ اللَّهِ، خَلَقَنَا اللَّهُ جُزْءًا مِنْ جَنْبِ اللَّهِ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا

ص: ۲۶۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۵، ح ۱۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۶۲، ح ۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۸، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۸، ح ۹۲۴۹؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله عليهم، ج ۱، ص ۶۴، ح ۱۳؛ التوحيد (للصدوق)، ص ۱۶۴، باب ۲۲، ح ۱.

فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ، يَغْنِي فِي وَلَايِهِ عَلَيَّ (عليه السلام). (١)

از ابان بن تغلب نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از پدر بزرگوارشان (عليه السلام)، از پدران بزرگوارشان (عليهم السلام)، روایت کرده اند که ایشان درباره کلام خداوند عزّ و جلّ: «يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، فرمودند: به خدا سوگند! ما از نور جنب خدا آفریده شده ایم، و خداوند ما را جزئی از جنب خود آفرید، و این کلام خداوند عزّ و جلّ است که فرمود: «يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، یعنی در ولایت حضرت علی (عليه السلام).

٦- عَنْ عَطَاءِ الْهَمْدَانِي، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): «أَنَا جَنْبُ اللَّهِ، وَأَنَا حَسْرَةُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». (٢)

از عطاء همدانی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، درباره کلام خداوند عزّ و جلّ: «أَنْ تَقُولَ نَفْسُ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، فرمودند: حضرت امام علی (عليه السلام) فرمودند: من جنب خدايم، و من مآيۀ افسوس و حسرت مردم، در روز قیامت هستم.

٧- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: وَقَفَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَهْلُ الْيَمَنِ فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): «جَاءَكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ يُبْشِرُونَ بِسَيِّئٍ، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)»

ص: ٢٦١

١- بحار الأنوار، ج ٢٤، ص ١٩٢، ح ٨؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٤، ص ٧١٩، ح ٩٢٥١؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ٥٠٨؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ١١، ص ٣٢٣.

٢- بحار الأنوار، ج ٣٦، ص ١٥٠، ح ١٢٨؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٤، ص ٧١٩، ح ٩٢٥٢؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ٥٠٩؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ١١، ص ٣٢٣.

قَالَ: قَوْمٌ رَقِيقَةٌ قُلُوبُهُمْ، رَاسِخٌ إِيْمَانُهُمْ، وَ مِنْهُمْ الْمَنْصُورُ، يُخْرُجُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا يُنْصِرُ خَلْفِي وَ خَلْفَ وَصِيِّي، حَمَائِلُ سَيُوفِهِمُ الْمَشْكُ.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ وَصِيكَ؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي أَمَرَكَمُ اللَّهُ بِالْاِعْتِصَامِ بِهِ، فَقَالَ جَلٌّ وَ عَزٌّ: «وَ اِعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا» (١)، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بَيْنَ لَنَا مَا هَذَا الْحَبْلُ؟ فَقَالَ: هُوَ قَوْلُ اللَّهِ: «إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَ حَبْلٌ مِنَ النَّاسِ» (٢)، فَالْحَبْلُ مِنَ اللَّهِ كِتَابُهُ، وَ الْحَبْلُ مِنَ النَّاسِ وَصِي، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ وَصِيكَ؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ: «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَا جَنْبُ اللَّهِ هَذَا؟ (الحديث) (٣)

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: جمعی از بزرگان اهل یمن خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) رسیدند، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: اهل یمن، شتابان نزد شما آمده اند، چون آنان بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) وارد شدند، حضرت فرمودند: گروهی که دلهایشان نرم، و ایمانشان استوار است، و منصور، از آنان می باشد، با هفتاد هزار تن قیام می کنند و جانشین مرا و جانشین وصی مرا یاری می کنند، و بند شمشیرهایشان از پوست است.

آنان عرض کردند: ای رسول خدا! وصی شما کیست؟ حضرت فرمودند: او کسی است که خداوند به شما فرمان داد، تا به او متوسل شوید و به ولایتش چنگ زنید، و

ص: ۲۶۲

۱- ۳/۱۰۳.

۲- ۳/۱۱۲.

۳- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷، ح ۶ و ص ۱۱۲، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۶۹، ح ۱۸۶۲ و ج ۴، ص ۱۲۵، ح ۷۷۸۰ و ص ۷۱۸، ح ۹۲۵۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۱، ح ۴۱؛ الغیبه (نعمانی)، ص ۳۹، باب ۲، ح ۱؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیه، ص ۱۴۱، ح ۱۸۶؛ الهدایه القرآنیه الی الولایه الامامیه، ج ۲، ص ۱۶۳، ح ۹۶۲.

فرمود: «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»، عرض کردند: ای رسول خدا! برای ما روشن فرمائید که این ریسمان چیست؟ حضرت فرمودند: آن کلام خداوند متعال است که فرمود: «إِلَّا بِحَبْلِ مِّنَ اللَّهِ وَخِطْلٍ مِّنَ النَّاسِ»، که ریسمان خدا کتاب اوست، و ریسمان مردم وصی من است.

عرض کردند: ای رسول خدا! وصی شما کیست؟ فرمودند: او کسی است که خداوند درباره او فرمود: «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، عرض کردند: ای رسول خدا! مراد از این جنب خدا چیست؟

تذکر: البته برای مطالعه متن کامل این حدیث شریف، به جلد اول، کد: ۱۴/۳۷ مراجعه فرمایید.

۸- أَبُو ذَرٍّ، فِي خَبَرٍ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله و سلم): يَا أَبَا ذَرٍّ! يَأْتِي بِجَاحِدٍ عَلَيَّ (عليه السلام) يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى أَبْكُمْ، يَتَكَبَّرُ فِي ظُلُمَاتِ الْقِيَامَةِ، يَنَادِي: «يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، وَ فِي عَنْقِهِ طَوْقٌ مِنَ النَّارِ. (۱)

از ابوذر نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله و سلم) فرمودند: ای ابوذر! منکر علی (عليه السلام) را در روز قیامت کور و گنگ می آورند، او در تاریکی های قیامت واژگون می شود، و ندا می دهد: «يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، در حالی که در گردنش حلقه ای از آتش است.

ص: ۲۶۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۸۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۲۰، ح ۹۲۵۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۹۵، ح ۸۹؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۷۳.

{وَلَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَيْكَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ}

به تو و همه پیامبران پیشین وحی شده که اگر مشرک شوی، تمام اعمالت تباه می شود و از زیانکاران خواهی بود!

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ لِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ»، قَالَ: تَفْسِيرُهَا لَئِنْ أَمَرْتَ بِوَلَايَةِ أَحَدٍ مَعَ وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) مِنْ بَعْدِكَ، «لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ».(۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) درباره کلام خداوند عز و جل، که به پیامبرش (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمود: «لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: تفسیرش این است که اگر پس از خود، به ولایت شخص دیگری، به همراه ولایت حضرت علی (عليه السلام) فرمان دهی، بی گمان تمام کردارت تباه خواهد شد، و از زیانکاران خواهی بود.

نکته: با توجه به اینکه ما عقیده داریم که پیامبران و بخصوص حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم)، معصوم بوده و از هر رجس، اشتباه و خطائی دور هستند، خطاب این

ص: ۲۶۴

۱- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۸۴، ذیل ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۲۵، ح ۹۲۷۸؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۲۸؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۵۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۲۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۹۸، ح ۱۰۵.

آیه به رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، طبق فرمایش امام رضا (علیه السلام)، از باب (به در می گویم که دیوار بشنود)، و یا ضرب المثل (إِيَّاكَ أَغْنَىٰ وَ اِشْمَعَىٰ يَا جَارَهُ، یعنی: به تو می گویم ولی ای زن همسایه تو گوش بده) (۱)، می باشد، پس خداوند متعال در این آیه، در اصل، اُمت را اراده فرموده، و می فرماید: اگر کسی را در ولایت حضرت علی (علیه السلام)، شریک قرار دادید، بدانید که تمام اعمالتان حبط و نابود می شود.

۲- عَنْ أَبِي مُوسَى الْمَشْرِقَانِي، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَهُ، وَ حَضَرَهُ قَوْمٌ مِنَ الْكُوفِيِّينَ، فَسَأَلُوهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ»، فَقَالَ: لَيْسَ حَيْثُ يَذْهَبُونَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حَيْثُ أَوْحَىٰ إِلَى نَبِيِّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)، أَنْ يَقِيمَ عَلِيًّا لِلنَّاسِ عِلْمًا، اُنْدَسَّ إِلَيْهِ مُعَاذُ بَنِي جَبَلٍ، فَقَالَ: أَشْرَكَتَ فِي وَلَايَتِهِ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي، حَتَّى يَسْكُنَ النَّاسُ، إِلَى قَوْلِكَ وَ يَصَدِّقُوكَ. فَلَمَّا أُنْزِلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ» (۲)، شَكَارَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) إِلَى جَبْرِئِيلَ، فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ يَكْذِبُونَنِي، وَ لَا يَقْبَلُونَ مِنِّي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ» (۳).

از ابو موسی مشرقانی نقل است که گفت: نزد حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) بودم

ص: ۲۶۵

۱- عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْجَهْمِ، قَالَ: حَضَرْتُ مَجْلِسَ الْمَأْمُونِ، وَ عِنْدَهُ الرِّضَا عَلِيُّ بْنُ مُوسَى (عليهما السلام)، فَقَالَ لَهُ الْمَأْمُونُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! أَلَيْسَ مِنْ قَوْلِكَ أَنَّ الْأَنْبِيَاءَ مَعْصُومُونَ؟ قَالَ: بَلَى، ... قَالَ الرِّضَا (عليه السلام): هَذَا مِمَّا نَزَلَ بِإِيَّاكَ أَغْنَىٰ وَ اِشْمَعَىٰ يَا جَارَهُ، خَاطَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِمَذَلِكِ نَبِيَّهُ وَ أَرَادَ بِهِ أُمَّتَهُ، وَ كَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ». عيون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۱، ص ۲۰۲، باب ۱۵، ح ۱.

۲- ۵/۶۷.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۲، ح ۲۲ و ج ۳۶، ص ۱۵۲، ح ۱۳۲؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۷۲۵، ح ۹۲۷۹؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۵۱۱؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۲۹.

که گروهی از اهالی کوفه خدمت ایشان رسیدند، و درباره کلام خداوند عزّ و جلّ: «لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ» پرسیدند، آن حضرت فرمودند: چنین که می پندارید نیست، هنگامی که خداوند عزّ و جلّ به پیامبرش (صلی الله علیه و آله و سلم) وحی فرمود، تا ایشان، حضرت علی (علیه السلام) را به پیشوایی مردم منصوب کنند، معاذ بن جبل مخفیانه نزد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) رفت، و به آن حضرت عرض کرد: در ولایت او (حضرت علی (علیه السلام))، اولی و دومی را، شریک قرار دهید، تا مردم به سختن آرام گیرند و آن را بپذیرند.

پس وقتی که خداوند عزّ و جلّ نازل فرمود: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ»، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به جبرئیل شکایت کردند و فرمودند: مردم مرا دروغگو می شمارند، و این سخن از من نمی پذیرند، آنگاه خداوند عزّ و جلّ نازل فرمود: «لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ»^{۳۰} عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ»، أَلَمْ يَهْ، وَ ذَلِكَ لَمَّا أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ (صلی الله علیه و آله و سلم) أَنْ يَقِيمَ عَلِيًّا (علیه السلام)، أَنْ لَا يَشْرِكَ مَعَ عَلِيٍّ (علیه السلام) شَرِيكًا.^(۱)

از حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) و حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت است که ایشان در باره فرمایش خداوند متعال: «وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ»، فرمودند: و این هنگامی بود، که خداوند متعال به رسول خود فرمان داد تا حضرت علی (علیه السلام) را منصوب کند، و هیچ کسی را با حضرت علی (علیه السلام) شریک نکند.

ص: ۲۶۶

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۲۰۱، ح ۹۳۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۲۶، ح ۹۲۸۰؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۱، ص ۲۵۲.

{الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا} رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ {

فرشتگانی که حاملان عرشند و آنها که گرداگرد آن (طواف می کنند) تسبیح و حمد پروردگارشان را می گویند و به او ایمان دارند و برای مؤمنان استغفار می کنند (و می گویند): پروردگارا! رحمت و علم تو همه چیز را فرا گرفته است پس کسانی را که توبه کرده و راه تو را پیروی می کنند بیامرز، و آنان را از عذاب دوزخ نگاه دار!

۱- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَا خَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا أَفْضَلَ مِنِّي، وَلَا أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنِّي، قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَنْتَ أَفْضَلُ أَمْ جِبْرِيلُ؟

فَقَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَا عَلِيُّ! إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَضَّلَ أَنْبِيَاءَهُ الْمُرْسَلِينَ عَلَى مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ، وَفَضَّلَنِي عَلَى جَمِيعِ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ، وَالْفَضْلُ لِبُعْدِي لَكَ، يَا عَلِيُّ! وَلِلْأَيِّمَةِ مِنْ بَعْدِكَ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَخُدَّائِمُنَا وَخُدَّامُ مُحِيطِنَا، يَا عَلِيُّ! «الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا»،

يَا عَلِيُّ! لَوْ لَمْ نَخُنْ، مَا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ (عليه السلام) وَلَمْ الْخَوَاءَ، وَلَمْ الْجَنَّةَ وَلَمْ النَّارَ، وَلَمْ السَّمَاءَ وَلَمْ الْأَرْضَ، فَكَيْفَ لَمْ نَكُونَ أَفْضَلَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ؟! وَ قَدْ سَبَقْنَاهُمْ إِلَى مَعْرِفَةِ رَبِّنَا، وَ تَسْبِيحِهِ وَ تَهْلِيلِهِ وَ تَقْدِيسِهِ، لِأَنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْوَاحَنَا، فَأَنْطَقَهَا بِتَوْحِيدِهِ وَ تَمْجِيدِهِ. (الحديث) (١)

از حضرت امام رضا (عليه السلام)، از پدران بزرگوار خود (عليهم السلام)، از حضرت امير المؤمنين علي (عليه السلام)، روايت فرموده اند كه حضرت رسول (صلى الله عليه و آله و سلم) فرمودند:

خداوند خلقى برتر از من و گرامى تر از من، خلق نفرموده است، حضرت علي (عليه السلام) فرمودند: من عرض كردم: شما برتر هستيد يا جبرئيل؟

حضرت فرمودند: اى علي! خداوند تبارك و تعالى پيامبران مرسل خود را بر ملائكه مقرب خود برترى داده است، و مرا بر تمام انبياء و مرسلين برترى داده است، و اين فضيلت، بعد از من براى تو و امامان بعد از تو مى باشد، و ملائكه خدمتگزار و كمك كار ما و دوستان ما هستند. اى علي! همان ملائكه اى كه حامل عرش الهى و اطراف آن هستند، و همراه حمد خدا، به تسبيح او نيز مشغولند، براى كسانى كه به ولايت ما ايمان آورده اند، استغفار مى كنند.

اى علي! اگر ما نبوديم خداوند، نه آدم (عليه السلام) و نه حواء را، و نه بهشت و جهنم، و نه آسمان و زمين را، خلق نمى كرد، پس چگونه ما از ملائكه افضل نباشيم؟ و حال آنكه ما پيش از آنان پروردگارمان را شناختيم، و او را تسبيح و تقديس نموده، و به يگانگى

ص: ٢٦٨

١- بحار الأنوار، ج ١٨، ص ٣٤٥، ح ٥٦ و ج ٢٦، ص ٣٣٥، ح ١ و ج ٥٧، ص ٣٠٣، ح ١٦؛ تأويل الآيات الظاهره فى فضائل العتره الطاهره، ص ٨٣٥؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ١٤، ص ٥٢٩؛ حليه الأبرار فى أحوال محمد و آله الأطهار (عليهم السلام)، ج ١، ص ١٠، ح ١؛ علل الشرائع، ج ١، ص ٥، ح ١؛ عيون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ١، ص ٢٦٢، ح ٢٢؛ كمال الدين و تمام النعمه، ج ١، ص ٢٥٤، ح ٤.

او شهادت دادیم، زیرا اولین چیزی که خداوند خلق نمود، ارواح ما بود، که آنها را به توحید و تمجید خویش به نطق آورد.
(حدیث ادامه دارد)

۲_ عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام)، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أُنْزِلَ عَلَيْهِ فَضْلِي مِنَ السَّمَاءِ، وَ هِيَ هَذِهِ الْآيَةُ: «الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا»، وَ مَا فِي الْأَرْضِ يُؤْمِنُ بِمُؤْمِنٍ غَيْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ أَنَا، وَ هُوَ قَوْلُهُ: لَقَدْ اسْتَغْفَرْتُ لِي الْمَلَائِكَةُ قَبْلَ جَمِيعِ النَّاسِ مِنْ أُمِّهِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) سَبْعَ سِنِينَ وَ ثَمَانِيَةَ أَشْهُرٍ. (۱)

از اصبع بن نباته نقل است که گفت: حضرت امام علی (علیه السلام) فرمودند: همانا فضائل من از آسمان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شد، و منظور از این آیه نیز، همین است: «الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا»، و در آن زمان، بر روی زمین، جز من و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هیچ مؤمنی وجود نداشت، این فرموده، مشابه حدیث دیگری از آن امام بزرگوار است که فرمودند: پیش از آن که امت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) استغفار کنند، فرشتگان به مدت هفت سال و هشت ماه، برای من طلب آمرزش می کردند.

۳_ عَنْ حَمَادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) أَنَّهُ سُئِلَ: هَلِ الْمَلَائِكَةُ أَكْثَرُ أَمْ بَنُو آدَمَ؟ فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَعَدَدُ مَلَائِكَةِ اللَّهِ فِي السَّمَاوَاتِ، أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ التُّرَابِ فِي الْأَرْضِ، وَ مَا فِي السَّمَاءِ مَوْضِعٌ قَدَمٍ إِلَّا وَ فِيهَا مَلَكٌ يَسْبِّحُهُ وَ يَقْدِّسُهُ، وَ لَا فِي

ص: ۲۶۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۰۸، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۴۶، ح ۹۳۱۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۱۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۶۰.

الْأَرْضِ شَجَرَهُ وَلَا مِدرٍ إِلَّا وَفِيهَا مَلَكٌ مُوَكَّلٌ بِهَا يَأْتِي اللَّهَ كُلَّ يَوْمٍ بِعِلْمِهَا، وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِهَا، وَمَا مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا وَتَقَرَّبُ كُلُّ يَوْمٍ إِلَى اللَّهِ بِوَلَايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، وَيَسْتَغْفِرُ لِمُحِبِّينَا، وَيَلْعَنُ أَعْدَاءَنَا، وَيَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَرْسِلَ عَلَيْهِمُ الْعَذَابَ إِرْسَالًا. (۱)

از حماد بن عیسی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) سؤال شد: آیا تعداد ملائکه بیشتر است، یا تعداد انسان ها؟ آن حضرت فرمودند: قسم به کسی که جانم در دست اوست! تعداد ملائکه در آسمان، از تعداد ذرات خاک زمین، بیشتر است، و در آسمان هیچ جای پایی نیست که در آن فرشته ای وجود نداشته باشد، و به تسبیح و تقدیس پروردگار پردازد. همچنین در زمین، در هر درخت، فرشته ای وجود دارد که مأمور آن قرار داده شده است و هر روز، گزارش خود را به خداوند برساند، با این که خداوند از او دانا تر است، و همه آنها هر روز به وسیله اظهار ولایت ما، به خداوند تقرب می جویند، و برای محبت ما طلب آمرزش می کنند، و دشمنان ما را لعنت می کنند، و از خداوند می خواهند که عذاب خویش را به شدت بر آنان نازل کند.

۴- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا»، مِنْ وَلَايَةِ جَمَاعَةٍ وَبَيِّنِ أُمِّيَّةَ، «وَاتَّبِعُوا سَبِيلَكَ»، آمَنُوا بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُوَ السَّبِيلُ. (۲)

ص: ۲۷۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۱۰، ح ۷ و ج ۲۶، ص ۳۳۹، ح ۵ و ج ۵۶، ص ۱۷۶، ح ۷ و ج ۶۵، ص ۷۸، ح ۱۳۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۴۷، ح ۹۳۲۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۱۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۵۵؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۵۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۱۱، ح ۱۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۴۸، ح ۹۳۲۴؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۲.

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا»، فرمودند: مقصود، کسانی هستند که از قبول ولایت جماعت و بنی امیه توبه کردند، «وَاتَّبِعُوا سَبِيلَكَ»، و مقصود از پیروی از راه خداوند، ایمان آوردن به ولایت حضرت امام علی (علیه السلام) است، که راه آن حضرت، همان راه خداست.

ص: ۲۷۱

{إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادُونَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ}

کسانی را که کافر شدند روز قیامت صدا می زند که عداوت و خشم خداوند نسبت به شما از عداوت و خشم خودتان نسبت به خودتان بیشتر است، چرا که بسوی ایمان دعوت می شدید، ولی انکار می کردید!

عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ» (۱)، قَالَ: يَعْنِي الْمَلَائِكَةُ، «يَسْبُحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ ... يَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا» (۲)، يَعْنِي شِيعَةَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، «رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَ عِلْمًا فَاعْفُ لِلَّذِينَ تَابُوا» (۳)، مِنْ وَلَايَةِ الطَّوَاعِيتِ الثَّلَاثَةِ، وَ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ، «وَ اتَّبِعُوا سَبِيلَكَ» (۴)، يَعْنِي وَلَايَةَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ هُوَ السَّبِيلُ، وَ هُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ» (۵)، يَعْنِي الثَّلَاثَةَ، «وَ مَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ» (۶)، وَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «إِنَّ الَّذِينَ

ص: ۲۷۲

۱- ۴۰/۷.

۲- همان.

۳- همان.

۴- همان.

۵- ۴۰/۹.

۶- همان.

كَفَرُوا»، يَغْنِي بَيْنِي أُمِّيهِ، «يَنَادُونَ لَمَقْتُ اللَّهَ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ»، يَغْنِي إِلَيَّ وَلَا يَه عَلَيَّ (عليه السلام)، وَ هِيَ الْإِيمَانُ، «فَتَكْفُرُونَ».(۱)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره کلام خدای عز و جل: «الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: منظور از حمل کنندگان عرش و کسانی که پیرامون آن هستند، فرشتگان هستند، «يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا»، آنها شیعیان آل محمد (علیهم السلام)، هستند، «رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا»، و منظور از توبه کنندگان، کسانی هستند که از پذیرش ولایت طاغوت های سه گانه و بنی امیه، توبه کرده اند، «وَ اتَّبِعُوا سَبِيلَكَ»، و پیرو راه امیر المؤمنین علی (علیه السلام) شده اند، و مقصود از راه خداوند، ولایت حضرت مولا علی (علیه السلام) است، که راه آن حضرت، راه خداوند است، «وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ»، سیئات و بدی ها، همان طاغوت های سه گانه هستند، که بر اساس این آیه، هر کس از آنها دوری کند، خداوند او را مورد رحمت خویش قرار خواهد داد، «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا»، مقصود از کسانی که کفر ورزیدند، بنی امیه هستند، و منظور از ایمان، ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، «فَتَكْفُرُونَ».

ص: ۲۷۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۴، ح ۲۶ و ج ۲۴، ص ۲۰۸، باب ۵۵، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۴۹، ح ۹۳۲۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۱۸.

{ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَخْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۖ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ}

این بخاطر آن است که وقتی خداوند به یگانگی خوانده می شد انکار می کردید، و اگر برای او همتایی می پنداشتند ایمان می آوردید، اکنون دآوری مخصوص خداوند بلندمرتبه و بزرگ است.

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): ... ثُمَّ قَالَ: «ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ»، بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، «وَوَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ»، يَعْنِي بِعَلِيٍّ (عليه السلام)، «تُؤْمِنُوا»، أَيْ إِذَا ذُكِرَ إِمَامٌ غَيْرُهُ تُؤْمِنُوا بِهِ، «فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ». (۱)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: ... سپس خداوند علت کفر آنها را بیان می فرماید: «ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ»، همراه با ولایت حضرت علی (علیه السلام)، «وَوَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ»، یعنی به حضرت علی (علیه السلام)، «تُؤْمِنُوا»، یعنی اگر امامی غیر از امام علی (علیه السلام) ذکر شود، به او ایمان می آورید، «فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ».

(یعنی ولایت حضرت علی (علیه السلام) را به تنهایی نمی پذیرند و به آن ایمان نمی آورند،

ص: ۲۷۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۳، ح ۲۳ و ج ۳۱، ص ۶۴۴، ح ۱۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۴۹، ح ۹۳۲۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۱۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۶۵.

بلکه زمانی به آن ایمان می آورند که افراد دیگری را شریک ولایت آن حضرت قرار داده باشند).

۲- عَنْ زَيْدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا اِثْنَيْنِ وَ اٰخِثَيْنَا اِثْنَيْنِ» (۱)، فَقَالَ: فَاجَابَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى: «ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَخِدَهُ»، وَ أَهْلُ الْوَلَايَةِ «كَفَرْتُمْ»، بِأَنَّهُ كَانَتْ لَهُمْ وَلَايَةٌ، «وَ إِنْ يَشْرَكَ بِهِ»، مَنْ لَيْسَتْ لَهُمْ وَلَايَةٌ، «تُؤْمِنُوا»، بِأَنَّ لَهُمْ وَلَايَةً، «فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ» (۲).

از زید بن حسن نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا اِثْنَيْنِ وَ اٰخِثَيْنَا اِثْنَيْنِ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: خداوند متعال در پاسخ آنان فرموده است: «ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَخِدَهُ»، شما به ولایت آن ولی خدا، کفر می ورزید، اما چنان چه در ولایت او شخصی که فاقد ولایت الهی است، به عنوان شریک قرار داده شود، به ولایت او ایمان می آورید، «فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ».

۳- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْدَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَخِدَهُ كَفَرْتُمْ وَ إِنْ يَشْرَكَ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ»، يَقُولُ: «إِذَا ذَكَرَ اللَّهُ»، وَ وَحَّدَ بَوْلَايَةِ

ص: ۲۷۵

۱- ۴۰/۱۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۴، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۵۰، ح ۹۳۳۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۱۸.

مَنْ أَمَرَ اللَّهُ بِوَلَايَتِهِ كَفَرْتُمْ، وَإِنْ يُشْرِكْ بِهِ مَنْ لَيْسَتْ لَهُ وَلَايَةٌ، تُؤْمِنُوا بِأَنَّ لَهُ وَلَايَةً. (۱)

از محمد بن حمدان نقل است که گفت: امام صادق (علیه السلام) در باره آیه: «إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَخِيَدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرِكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ»، فرمودند: هر گاه خداوند به وسیله ولایت کسی که خداوند شما را به ولایت او فرا خوانده است، یاد شود، نسبت به او کفر می ورزید، اما اگر در آن ولایت، شریکی برای او قرار داده شود، که فاقد ولایت است، به او ایمان می آورید و اعتقاد پیدا می کنید که او ولایت دارد.

ص: ۲۷۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۵۷، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۵۰، ح ۹۳۳۰؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۳۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۵۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۱۳، ح ۲۰.

{هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَحَمِيدٌ لِلرَّبِّ الْعَالَمِينَ}

زننده (واقعی) اوست معبودی جز او نیست پس او را بخوانید در حالی که دین خود را برای او خالص کرده اید! ستایش مخصوص خداوندی است که پروردگار جهانیان است!

عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الصَّمِيدِ، عَنْ خَالِهِ، أَبِي الصَّلْتِ الْهَرَوِيِّ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ الرُّضَا (عليه السلام)، لَمَّا دَخَلَ نَيْسَابُورَ، وَهُوَ رَاكِبٌ بَعْلَةً شَهْبَاءَ، وَقَدْ خَرَجَ عَلِمَاءُ نَيْسَابُورَ فِي اسْتِغْبَالِهِ، فَلَمَّا صَارَ إِلَى الْمَرْبَعَةِ، تَعَلَّقُوا بِلِجَامِ بَعْلَتِهِ، وَقَالُوا: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! حَدِّثْنَا، بِحَقِّ آبَائِكَ الطَّاهِرِينَ، حَدِيثًا عَنْ آبَائِكَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، فَأَخْرَجَ رَأْسَهُ مِنَ الْهُودَجِ، وَ عَلَيْهِ مِطْرَفُ خَزٍّ، فَقَالَ (عليه السلام): حَدَّثَنِي أَبِي مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام)، سَيِّدِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَبْرِئِيلُ، الرُّوحُ الْأَمِينُ، عَنْ اللَّهِ، تَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُهُ، وَ جَلَّ وَجْهُهُ، قَالَ: إِنِّي أَنَا اللَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي، عِبَادِي فَاعْبُدُونِي، وَ لِيَعْلَمَنَّ مَنْ لَقِينِي مِنْكُمْ بِشَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا بِهَا، أَنَّهُ قَدْ دَخَلَ حِصْنِي، وَ مَنْ دَخَلَ حِصْنِي أَمِنَ عَذَابِي.

قَالُوا: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! وَمَا إِخْلَاصُ الشَّهَادَةِ لِلَّهِ؟ قَالَ: طَاعَةُ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ وَلَايَتُهُمْ

از احمد بن عبد الصمد، از دایی اش ابو صلت عبد السلام بن صالح هروی نقل است که گفت: زمانی که امام رضا (علیه السلام) سوار بر قاطر خاکستری رنگی، وارد نیشابور شدند، من همراه ایشان بودم، علمای آن شهر به استقبال ایشان، از شهر خارج شدند. وقتی که به دشت سرسبزی رسیدند، افسار قاطر ایشان را گرفته و عرض کردند: ای پسر رسول خدا! به حق پدران پاکتان! (صلوات الله علیهم أجمعین)، از آنها، برای ما حدیثی بیان بفرمایید.

آن حضرت در حالی که ردای ابریشمی نقش داری، بر تن داشتند، سر مبارکشان را از کجاوه بیرون آوردند و فرمودند: پدرم امام موسی کاظم (علیه السلام)، از پدرشان امام صادق (علیه السلام)، از پدرشان امام سجاد (علیه السلام)، از پدرشان امام حسین (علیه السلام)، سرور جوانان اهل بهشت، از پدرشان امیرالمؤمنین (علیه السلام)، از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) روایت می کنند که آن حضرت فرمودند: جبرئیل، روح الامین، به من اطلاع داد که خداوند عزّ و جل، که نامهایش مقدّس و ذاتش ارجمند است، می فرماید: من الله هستم، و جز من، که یگانه هستم، خدایی نیست. پس ای بندگانم! مرا بپرستید، هر کدام از شما که با شهادت «لا اله الا الله» و با داشتن اخلاص در آن به دیدار من بشتابد، وارد دژ من شده است، و هر کس وارد دژ من شود، از عذابم در امان خواهد بود.

آنان عرض کردند: ای پسر رسول خدا! اخلاص در شهادت «لا اله الا الله» به چه معناست؟ حضرت فرمودند: منظور، پیروی از خداوند و رسول او، و ولایت اهل بیتش (علیهم السلام)، است.

ص: ۲۷۸

۱- الأُمّالی (للطوسی)، ص ۵۸۹، مجلس ۲۵، ح ۹؛ بحار الأنوار، ج ۳، ص ۱۴، ح ۳۹ و ج ۲۷، ص ۱۳۴، ح ۱۳۰ و ج ۴۹، ص ۱۲۰، باب ۱۱، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۴۰، ح ۸۸۳۱ و ص ۷۶۸، ح ۹۳۸۴؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۴، ص ۳۵۱، باب ۴، ح ۱.

{حم ۱ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۲ كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۚ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۳ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ فَاعْرِضْ أَكْثَرَهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ۴}

حم (۱) این کتابی است که از سوی خداوند رحمان و رحیم نازل شده است (۲) کتابی که آیاتش هر مطلبی را در جای خود بازگو کرده، در حالی که فصیح و گویاست برای جمعیتی که آگاهند! (۳) قرآنی که بشارت دهنده و بیم دهنده است ولی بیشتر آنان روی گردان شدند از این رو چیزی نمی شنوند! (۴)

عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَحْمَدَ الْعَلَوِيِّ، قَالَ: بَلَغَنِي عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ لِذَاوُدَ الرَّقِّي: أَيَكُمُ يَنَالُ السَّمَاءَ؟ قَوْلَ اللَّهِ! إِنَّ أَرْوَاحَنَا وَ أَرْوَاحَ النَّبِيِّينَ لَتَنَازِلُ الْعَرْشَ، كُلَّ لَيْلَةٍ جُمُعَةٍ.

یا داوود! قرأ ابي محمد بن علي (عليهما السلام) حم السجده، حتى بلغ «فهم لا يسمعون»، ثم قال: نزل جبرائيل على رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم)، بأن الإمام بعده علي (عليه السلام)، ثم قرأ (عليه السلام): «حم»، «تنزيل من الرحمن الرحيم»، «كتاب فصلت آياته قرآنًا عربيًا لقوم يعلمون»، حتى بلغ «فاعرض أكثرهم»، عن ولّايه علي (عليه السلام)، «فهم لا يسمعون»، «وقالوا قلوبنا في أكنه مما تدعونا إليه في آذاننا وقرّ و من بيننا و بينك حجاب فاعمل إننا عاملون». (۱)

ص: ۲۷۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۹۷، ح ۳۶؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۷۷۸، ح ۹۴۰۲؛ تأويل الآيات الظاهره في فضائل العتره الطاهره، ص ۵۲۰؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۲۷.

از حسن بن علی بن احمد علوی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که به داود رقی می فرمودند: کدام یک از شما به آسمان می رود؟ به خدا قسم! در هر شب جمعه، ارواح ما و ارواح پیامبران، به عرش می روند.

ای داود! پدرم، امام باقر (علیه السلام)، حم، سجده را تا آیه: «فَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ»، خواندند، سپس فرمودند: جبرئیل بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شد و به ایشان اطلاع داد که امام پس از آن حضرت، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) هستند. سپس پدرم این آیه را خواندند: «حم»، «تَنْزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، «كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ»، تا این که به این آیه رسیدند که می فرماید: «فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ»، پدرم فرمودند: یعنی بیشتر آنها از ولایت حضرت علی (علیه السلام) روی برگرداندند، آن گاه ادامه آیات را تا: «إِنَّا عَامِلُونَ»، خواندند.

{فَلَنَذِقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَشْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ} ۲۷ ذَلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۖ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا بِ- يَاتِنَا يَجْحَدُونَ} ۲۸

به یقین به کافران عذاب شدیدی می چشانیم، و آنها را به بدترین اعمالی که انجام می دادند کیفر می دهیم! (۲۷) این آتش کیفر دشمنان خدا است، سرای جاویدشان در آن خواهد بود، کیفری است بخاطر اینکه آیات ما را انکار می کردند. (۲۸)

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَلَنَذِقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا»، بِتَرْكِهِمْ وَلَايَةِ عَلِيِّ (عليه السلام)، «عَذَابًا شَدِيدًا»، فِي الدُّنْيَا، «وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَشْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ»، فِي الْآخِرَةِ، «ذَلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ»، وَ الْآيَاتُ الْأَنَّمَةُ (عليهم السلام). (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: خداوند عز و جل می فرماید: «فَلَنَذِقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا»، یعنی ما به کسانی که در دنیا به دلیل ترک ولایت حضرت علی (علیه السلام)، کافر شدند، عذاب و شکنجه شدیدی را می چشانیم، «وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَشْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ»، یعنی و در آخرت نیز به آنها بر اساس بدترین اعمالشان پاداش می دهیم، و منظور از آیات در آیه: «ذَلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ

ص: ۲۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۵، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۸۵، ح ۹۴۲۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۲۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۴۴.

فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ»، ائمه (عليهم السلام) هستند.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسْتَغْلَمُونَ مِنْهُ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ» (۱)، يَا مَعْشَرَ الْمُكْذِبِينَ! حَيْثُ أَنْبَأْتُكُمْ رَسُولَهُ رَبِّي فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةِ (عليهم السلام) مِنْ بَعْدِهِ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ، كَذَا أَنْزَلَتْ وَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنْ تَلُوتُوا أَوْ تَعْرِضُوا» (۲)، فَقَالَ: إِنْ تَلُوتُوا الْمَأْمَرُ وَ تَعْرِضُوا عَمَّا أُمِرْتُمْ بِهِ، «فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا» (۳)، وَ فِي قَوْلِهِ: «فَلْيُذَيِّقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا» بِتَرْكِهِمْ وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) «عَذَابًا شَدِيدًا»، فِي الدُّنْيَا، «وَلَنُجْزِيَنَّهُمْ أَشْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ» (۴).

از ابو بصير نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره این سخن خداوند (عزوجل): «فَسْتَغْلَمُونَ مِنْهُ» فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ، فرمودند: ای گروه مکذبان! در خبری که از طرف پروردگارم به شما دادم در باره ولایت و امامت علی (عليه السلام) و امامان پس از او، به زودی می فهمید کیست که در گمراهی آشکار قرار دارد، اینچنین نازل شده است، و در باره این سخن خدای متعال: «إِنْ تَلُوتُوا أَوْ تَعْرِضُوا»، فرمودند: مقصود این است که اگر امر امامت را (از صاحبش) کج کنید و از آنچه بدان امر شده اید، رو گردانید، «فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا»، یعنی خداوند به آنچه می کنید آگاه است، و در باره این سخن

ص: ۲۸۲

۱- ۶۷/۲۹.

۲- ۴/۱۳۵.

۳- همان.

۴- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۸، ح ۶۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۱، ح ۴۵؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۵۷، ح ۴۵.

خدای متعال: «فَلَنَذِقَنَ الَّذِينَ كَفَرُوا»، یعنی به خاطر ترک ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) عذاب سختی در دنیا، «وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ»، و هر آینه به بدترین کرداری که انجام داده اند، مجازاتشان می کنیم.

ص: ۲۸۳

{إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ}

به یقین کسانی که گفتند: «پروردگار ما خداوند یگانه است!» سپس استقامت کردند، فرشتگان بر آنان نازل می شوند که: ترسید و غمگین مباشید، و بشارت باد بر شما به آن بهشتی که به شما وعده داده شده است!

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا»، فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): اسْتَقَامُوا عَلَى الْأَيْمَةِ (عليهم السلام)، وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ، «تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ».(۱)

از محمد بن مسلم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آیه: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا»، سؤال کردم، آن حضرت فرمودند: یعنی کسانی که در راه ائمه (عليهم السلام)، یکی پس از دیگری، استقامت کردند، همان کسانی که

ص: ۲۸۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۱۹، ح ۴۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۱، ح ۴۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۸۷، ح ۹۴۳۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۴۷ و ص ۴۴۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۴۶، ح ۳۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۰، ح ۴۰؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۴۴، ح ۴۰؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۳۳۰؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۲، ح ۱۵۴۱.

ملائکه در روز قیامت نزد آنها می آیند و به ایشان می گویند: نترسید و محزون نباشید، در دنیا ما با شما بودیم، و اینک هم به همراه شما هستیم، تا وارد بهشت شوید، مژده باد شما را به آن بهشتی که به شما وعده داده شده است.

۲- فی تفسیر علی بن ابراهیم رحمه الله: ثُمَّ ذَكَرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ شِيعَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) فَقَالَ: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا»، أَيْ: عَلَى وَلَعَايِهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، «تَنْزَلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ»، قَالَ: عِنْدَ الْمَوْتِ، «أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا»، قَالَ: كُنَّا نَحْرُسُكُمْ مِنَ الشَّيَاطِينِ، «وَفِي الْآخِرَةِ»، أَيْ: عِنْدَ الْمَوْتِ، «وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ»، يَغْنَى فِي الْجَنَّةِ، «نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ». (۱)

در تفسیر علی بن ابراهیم قمی آمده: سپس خداوند، مؤمنین از شیعیان امیرالمؤمنین (علیه السلام) را ذکر نموده و می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا»، منظور، افرادی هستند که در ایمان به ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام)، استقامت کردند، که در زمان مرگشان، فرشتگان بر آنها فرود می آیند، و به آنها می گویند: «أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا»، یعنی: ما در دنیا شما را در مقابل شیاطین حفظ می کردیم، «وَفِي الْآخِرَةِ»، در هنگام مرگ نیز حافظ شما هستیم، آن گاه می فرماید: «وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ»، یعنی در بهشت، «نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ».

ص: ۲۸۵

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۶۶، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۸۷، ح ۹۴۲۸؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۵۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۴۷، ح ۴۵.

۳- عَنْ ابْنِ سَنَانٍ، عَنْ أَبِي عَیْدٍ اللَّهِ (علیه السلام)، قَالَ: مَا يَمُوتُ مَوَالٍ لَنَا، مُبْغِضٌ لَأَعْدَائِنَا، إِلَّا وَ يَخْضُرُهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (علیهم السلام)، فَيَرَوْنَهُ وَ يَبْشُرُونَهُ، وَ إِنْ كَانَ غَيْرَ مَوَالٍ لَنَا، يَرَاهُمْ بِحَيْثُ يَسُوءُهُ، وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) لِحَارِثِ الْهَمْدَانِيِّ:

يا حَارِ هَمْدَانَ مَنْ يَمُتْ يَرِنِي مِنْ مُؤْمِنٍ أَوْ مُنَافِقٍ قَبْلًا (۱)

از ابن سنان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: هر گز یکی از دوستان ما را در دنیا نمی رود، مگر اینکه رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیرالمؤمنین، امام حسن و امام حسین (علیهم السلام) بر بالین او حاضر شده و او را ملاقات نموده و به بهشت بشارت می دهند، و چنان چه آن فرد دوستدار ما نباشد، در هنگام مرگ، آن بزرگواران را به گونه ای مشاهده می کند، که باعث ناراحتی او می شوند، و دلیل بر این مطلب، فرمایش امیرالمؤمنین (علیه السلام) به حارث همدانی است که فرمودند: ای حارث همدانی! هر بنده ای، خواه مؤمن باشد یا منافق، قبل از مرگش مرا خواهد دید.

۴- فی تفسیر القمی: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»، قَالَ: اسْتَثَقَامُوا عَلَى وَلَآئِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام). (۲)

ص: ۲۸۶

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۸۰، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۸۷، ح ۹۴۲۹؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۵۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۵۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۴۸، ذیل ح ۴۵؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۳، ص ۱۲۸، ح ۷۸۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۸۵، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۸، ح ۹۷۶۶؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۹۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۷۹.

در تفسیر علی بن ابراهیم قمی آمده: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»، منظور، استقامت و پایداری در ایمان به ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام) است.

۵- عَنْ أَبِي بصيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا»، قَالَ: هُمْ الْأَتَمَّةُ (عليهم السلام)، وَ يَجْرِي فِيهِمْ اسْتِقَامٌ مِنْ شِيعَتِنَا وَ سَلَّمَ لِأَمْرِنَا، وَ كَتَمَ حَدِيثَنَا عَنْ عَدُوِّنَا، تَسْتَقْبِلُهُ الْمَلَائِكَةُ بِالْبُشْرَى مِنَ اللَّهِ تَعَالَى بِالْجَنَّةِ، وَ قَدْ وَ اللَّهُ مَضَى أَقْوَامٌ كَانُوا عَلَى مِثْلِ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ مِنَ الدِّينِ، اسْتَقَامُوا وَ سَلَّمُوا لِأَمْرِنَا، وَ كَتَمُوا لِحَدِيثِنَا، وَ لَمْ يَذِيعُوهُ عِنْدَ عَدُوِّنَا، وَ لَمْ يَشْكُوا فِيهِ كَمَا شَكَكْتُمْ، فَاسْتَقْبَلَتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ بِالْبُشْرَى مِنَ اللَّهِ بِالْجَنَّةِ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا»، فرمودند: مصداق این آیه، ائمه (علیهم السلام) هستند و گروهی از شیعیان ما که استقامت ورزیدند و خود را تسلیم فرمان ما کردند و اسرار ما را از دشمنان مخفی کردند، که فرشتگان در بهشت با مژده از سوی خداوند، از چنینندگان استقبال می کنند.

به خدا قسم! در میان پیشینیان، گروه هایی وجود داشتند که مانند شما استقامت ورزیدند، مطیع اوامر ما بودند، اسرار ما را حفظ و از افشای آن نزد دشمنانمان خودداری می کردند، و مانند شما، در باره آن دچار شک و تردید نبودند، پس فرشتگان در بهشت، با مژده ای از سوی خداوند به استقبال آنها می آیند.

ص: ۲۸۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۳۶۵، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۸۸، ح ۹۴۳۲؛ مختصر البصائر، ص ۲۷۴، ح ۲۷۲.

٦- عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا»، يَقُولُ: اسْتَكَمَلُوا طَاعَةَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَلَمَّا يَهْ أَلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، ثُمَّ اسْتَقَامُوا عَلَيْهَا، «تَنْزَلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ»، يَوْمَ الْقِيَامَةِ، «أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَابْتَشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ»، فَأُولَئِكَ هُمُ الَّذِينَ إِذَا فَرَعُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِينَ يَبْعَثُونَ تَلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَيَقُولُونَ لَهُمْ: لَمَا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا، نَحْنُ الَّذِينَ كُنَّا مَعَكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا، لَا نُفَارِقُكُمْ حَتَّى تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ، «وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ».(١)

از ابو جارود نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا»، فرمودند: یعنی کسانی که پیروی و اطاعت از خداوند و پیامبرش را با پذیرش ولایت اهل بیت (عليهم السلام) کامل کردند، و سپس در این راه پایداری و استقامت نمودند، «تَنْزَلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ»، در روز قیامت ملائکه بر آنها نازل می شوند، «أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَابْتَشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ»، آنها کسانی هستند که وقتی در هنگام رستخیز، در روز قیامت، دچار هول و هراس می شوند، ملائکه به دیدار آنها می آیند و به ایشان می گویند: نرسید و اندوهگین نباشید، ما در دنیا همراه شما بودیم، و اینک از شما دور نخواهیم شد، تا وارد بهشت شوید، پس مژده باد بر شما، بهشتی که به شما وعده داده شده بود.

٧- فِي تَفْسِيرِ الْإِمَامِ الْعَسْكَرِيِّ (عليه السلام)، قَالَ الْإِمَامُ (عليه السلام): قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): لَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ خَائِفًا مِنْ سُوءِ الْعِاقِبَةِ، لَمَا يَتَّقِنُ الْوُصُولَ إِلَى رِضْوَانِ اللَّهِ، حَتَّى يَكُونَ وَقْتُ نَزْعِ رُوحِهِ وَظُهُورِ مَلَكِ الْمَوْتِ لَهُ، وَذَلِكَ أَنَّ مَلَكَ الْمَوْتِ يَرُدُّ عَلَى الْمُؤْمِنِ، وَهُوَ فِي شِدَّةِ

ص: ٢٨٨

١- بحار الأنوار، ج ٢٤، ص ٢٥، باب ٢٥، ح ١؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٤، ص ٧٨٨، ح ٩٤٣٣؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ٥٢٤؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ١١، ص ٤٤٨.

عَلَّتِهِ وَ عَظِيمِ ضَبِيقِ صَدْرِهِ بِمَا يَخْلُفُهُ مِنْ أَمْوَالِهِ، وَلِمَا هُوَ عَلَيْهِ مِنْ شِدَّةِ اضْطِرَابِ أَحْوَالِهِ، فِي مُعَامَلِيهِ وَ عِيَالِهِ، وَ قَدْ بَقِيَتْ فِي نَفْسِهِ حَسْرَاتُهَا، وَ اقْتَطَعَ دُونَ أَمَانِيهِ فَلَمْ يَنْلُهَا، فَيَقُولُ لَهُ مَلِكُ الْمَوْتِ: مَا لَكَ تَجَرُّعُ غُصَصِكَ؟

فَيَقُولُ: لِاضْطِرَابِ أَحْوَالِي وَ اقْتِطَاعِكَ لِي دُونَ أَمْوَالِي وَ آمَالِي، فَيَقُولُ لَهُ مَلِكُ الْمَوْتِ: وَ هَلْ يَحْزَنُ عَاقِلٌ مِنْ فَقْدِ دِرْهِمٍ زَائِفٍ، وَ اعْتِيَاضِ أَلْفِ أَلْفِ ضِعْفِ الدُّنْيَا؟

فَيَقُولُ: لِمَا، فَيَقُولُ لَهُ مَلِكُ الْمَوْتِ: فَانْظُرْ فَوْقَكَ! فَيَنْظُرُ، فَيَرَى دَرَجَاتِ الْجَنَانِ وَ قُصُورَهَا الَّتِي تَقْصُرُ دُونَهَا الْأَمَانِي، فَيَقُولُ لَهُ مَلِكُ الْمَوْتِ: تِلْكَ مَنَازِلُكَ وَ نِعْمُكَ وَ أَمْوَالُكَ وَ أَهْلُكَ وَ عِيَالُكَ، وَ مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِكَ هَاهُنَا وَ ذُرِّيَّتِكَ صَالِحًا، فَهُمْ هُنَاكَ مَعَكَ، أَفَتَرْضَى بِهِ يَدَلًا مِمَّا هَاهُنَا؟ فَيَقُولُ: بَلَى، وَ اللَّهُ! ثُمَّ يَقُولُ لَهُ: انْظُرْ، فَيَنْظُرُ، فَيَرَى مُحَمَّدًا (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ عَلِيًّا (عليه السلام) وَ الطَّيِّبِينَ مِنْ آلِهِمَا (عليهم السلام) فِي أَعْلَى عِلِّيِّينَ، فَيَقُولُ لَهُ: أَوْ تَرَاهُمْ؟ هَؤُلَاءِ سَادَاتُكَ وَ أَيْمَتُكَ، هُمْ هُنَاكَ جُلَّاسُكَ وَ آنَاسِيكَ، أَفَمَا تَرْضَى بِهِمْ يَدَلًا مِمَّا تُفَارِقُ هَاهُنَا؟ فَيَقُولُ: بَلَى، وَ رَبِّي! فَذَلِكَ مَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا»، فَمَا أَمَامَكُمْ مِنَ الْأَهْوَالِ فَصَدَّ كِفَيْتُمُوهَا، «وَلَا تَحْزَنُوا»، عَلَى مَا تُخَلِّفُونَهُ مِنَ الدَّرَارِي وَ الْعِيَالِ وَ الْأَمْوَالِ، فَهَذَا الَّذِي شَاهِدْتُمُوهُ فِي الْجَنَانِ يَدَلًا مِنْهُمْ، «وَأُبَشِّرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ»، هَذِهِ مَنَازِلُكُمْ وَ هَؤُلَاءِ سَادَاتُكُمْ آنَاسُكُمْ وَ جُلَّاسُكُمْ. (١)

حضرت امام حسن عسکری (عليه السلام) می فرمایند: رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) فرمودند: انسان مؤمن همیشه از عاقبت بد خویش نگران است و اطمینان و یقین به رسیدن رضوان

ص: ۲۸۹

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۷۶، ح ۲ و ج ۲۴، ص ۲۶، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۸۸، ح ۹۴۳۶؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (عليه السلام)، ص ۲۳۹، ح ۱۱۷؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۵۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۵۱؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۳، ص ۱۲۶، ح ۷۸۵.

پروردگار را ندارد، تا اینکه زمان مرگش فرا می‌رسد، و ملک الموت در برابر او حاضر می‌گردد، و این زمانی است که بیماری فرد مؤمن شدّت می‌یابد، و به علت برجای گذاشتن اموال و نزدیکان و افکاری که به خاطر اطرافیان و خانواده اش به او هجوم می‌آورد، در سینه اش به شدّت احساس تنگی می‌کند، و در حالی که هنوز زخم زندگی را بر دل دارد و امیدش قطع شده و به آرزوهایش نرسیده است.

فرشته مرگ به او می‌گوید: تو را چه شده است که چنین غصه می‌خوری؟ او پاسخ می‌دهد: علت آن، اضطراب احوال و دست نیافتن به آرزوهاست.

فرشته مرگ خطاب به او می‌گوید: آیا انسان عاقل به خاطر از دست دادن یک درهم جعلی، اندوهگین می‌شود و بی‌تابی می‌کند، در صورتی که عوض آن، هزاران هزار برابر اموال دنیا به او داده شده باشد؟ او در پاسخ می‌گوید: نه!

ملک الموت به او می‌گوید: به بالای سرت نگاه کن. پس مؤمن به بالای سرش می‌نگرد، و در آنجا درجات بهشتی و قصرهای باشکوهی را مشاهده می‌کند، که تمام آرزوها در مقابل آنها ناچیز است.

ملک الموت به او می‌گوید: اینها منازل و جایگاه های تو، و نعمت ها و اموالی است که برای تو و اهل و عیالت و هر یک از خانواده و ذریّه ات، که صالح باشند، در نظر گرفته شده است، و آنها همگی همراه تو هستند. پس آیا در مقابل به دست آوردن آنها، حاضری آنچه که در این دنیا داری را از دست بدهی؟ او پاسخ می‌دهد: آری! به خدا قسم! راضی شدم.

سپس ملک الموت می‌گوید: نگاه کن. پس چون آن مؤمن بنگرد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، حضرت علی (علیه السلام) و اهل بیت طیبین (علیهم السلام) را در بالاترین درجه علّیین، مشاهده می‌کند. ملک الموت به او می‌گوید: آیا آنها را می‌بینی؟ اینان سروران و ائمه

تو هستند، که در بهشت هم نشین و مونس تو خواهند بود. آیا راضی نیستی در مقابل از دست دادن نزدیکانت در دنیا، هم نشینی آنها را به دست آوری؟ فرد مؤمن پاسخ خواهد داد: آری، به خدا قسم! پس این مصداق فرمایش پروردگار است که می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا»، یعنی پس هر دشواری و مشکلی از احوال مرگ پیش روی دارید، ما آنها را از سر راهتان برداشتیم. پس در مقابل برجای گذاشتن فرزندان، همسران و اموالتان، محزون و اندوهگین نباشید. آن چه که در بهشت مشاهده کردید، در مقابل چیزهایی که در دنیا از دست می دهید، به شما داده می شود، «وَأَبَشِّرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ»، یعنی بشارت باد بر شما آن بهشتی که به شما وعده داده شده است، پس اینجا منازل شماست و این افراد بزرگوار، سروران و نزدیکان و هم نشینان شما در بهشت هستند.

{وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ}

چه کسی خوش گفتارتر است از آن کس که دعوت به سوی خدا می کند و عمل صالح انجام می دهد و می گوید: «من از مسلمانانم»؟!

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَعَاشِرَ النَّاسِ! مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا وَ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا؟

مَعَاشِرَ النَّاسِ! إِنَّ رَبَّكُمْ جَلَّ جَلَالُهُ أَمَرَنِي أَنْ أَقِيمَ لَكُمْ عَلِيًّا عُلَمَاءَ وَ إِمَامًا وَ خَلِيفَةً وَ وَصِيًّا، وَ أَنْ أَتَّخِذَهُ أَخًا وَ وَزِيرًا.

مَعَاشِرَ النَّاسِ! إِنَّ عَلِيًّا بَابُ الْهُدَى بَعْدِي، وَ الدَّاعِي إِلَى رَبِّي، وَ هُوَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ، «وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ».

مَعَاشِرَ النَّاسِ! إِنَّ عَلِيًّا مِنِّي، وَ لَدُهُ وَ لَدِي، وَ هُوَ زَوْجُ حَبِيبَتِي، أَمْرُهُ أَمْرِي وَ نَهْيُهُ نَهْيِي.

مَعَاشِرَ النَّاسِ! عَلَيْكُمْ بِطَاعَتِهِ وَ اجْتِنَابِ مَعْصِيَتِهِ، فَإِنَّ طَاعَتَهُ طَاعَتِي وَ مَعْصِيَتَهُ مَعْصِيَتِي. (الحديث) (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای مردم! سخن چه کسی از خداوند خوشتر است، و کیست که از خداوند راست گفتار تر باشد؟

ای مردم! خداوند جلّ جلاله به من امر فرموده است که علی (علیه السلام) را علّمو امام

ص: ۲۹۲

۱- الأمالی (للصدوق)، ص ۳۱، مجلس ۸، ح ۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۹۳، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۲۱، ح ۱۰۸۶۸؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۱۵۳؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (عليهم السلام)، ج ۲، ص ۴۳۸، ح ۲.

شما، و خلیفه و جانشین خود گردانم، و او را به عنوان برادر و وزیر خود برگزینم.

ای مردم! علی (علیه السلام) بعد از من درب هدایت است، و دعوت کننده به سوی پروردگارم، و او همان صالح ترین مؤمنین است، و مصداق این آیه پروردگار است که می فرماید: «وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ».

ای مردم! علی (علیه السلام) از من است، فرزندان وی، فرزندان من هستند، و او همسر کسی است که محبوب من است. امر وی همان امر و دستور من است و نهی وی همان نهی کردن من است.

ای مردم! پیروی از وی و پرهیز از عصیان وی بر شما واجب است. پیروی کردن از وی، پیروی کردن از من است، و عصیان کردنش، عصیان کردن من است.

ص: ۲۹۳

{وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ}

و اگر خدا می خواست همه آنها را امت واحدی قرار می داد، اما خداوند هر کس را بخواهد در رحمتش وارد می کند، و برای ظالمان ولی و یابوری نیست.

عَنْ عُمَرَ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ»، قَالَ: الرَّحْمَةُ، وَلَايَةُ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ» (۱).

از عمر بن جبیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ»، فرمودند: رحمت، همان ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام) است، «وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ».

ص: ۲۹۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۶، ح ۵۳ و ج ۳۵، ص ۴۲۵، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۰۸، ح ۹۴۷۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۲۹.

{أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۖ قَالَ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ}

آیا آنها غیر از خدا را ولی خود برگزیدند؟! در حالی که «ولی» فقط خداوند است و اوست که مردگان را زنده می کند، و اوست که بر هر چیزی تواناست!

ابن شهر آشوب: کِتَابُ الْعُلُوِّ الْبَصِيرِ: أَنَّ جَمَاعَةً مِنَ الْيَمَنِ، أَتَوْا النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَقَالُوا: نَحْنُ مِنَ الْمِلَلِ الْمَتَّقَدِّمَةِ مِنْ آلِ نُوحٍ، وَ كَانَ لِنَبِينَا وَصِي، اسْمُهُ سَامٌ، وَ أَخْبَرَ فِي كِتَابِهِ أَنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ مُعْجَزًا، وَ لَهُ وَصِي يَقُومُ مَقَامَهُ، فَمَنْ وَصِيكَ؟ فَأَشَارَ بِيَدِهِ نَحْوَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالُوا: يَا مُحَمَّدُ! إِنْ سَأَلْنَاهُ أَنْ يَرِيَنَا سَامَ بْنِ نُوحٍ، فَيَفْعَلُ؟

فَقَالَ (صلى الله عليه و آله و سلم): نَعَمْ، بِإِذْنِ اللَّهِ. وَقَالَ: يَا عَلِيُّ! قُمْ مَعَهُمْ إِلَى دَاخِلِ الْمَسْجِدِ، وَ اضْرِبْ بِرِجْلِكَ الْأَرْضَ عِنْدَ الْمِحْرَابِ، فَذَهَبَ عَلِيُّ (عليه السلام)، وَ بِأَيْدِيهِمْ صُحُفٌ إِلَى أَنْ دَخَلَ مِحْرَابَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) دَاخِلَ الْمَسْجِدِ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ قَامَ وَ ضَرَبَ بِرِجْلِهِ الْأَرْضَ، فَانْشَقَّتِ الْأَرْضُ وَ ظَهَرَ لَحْدٌ وَ تَابُوتٌ، فَقَامَ مِنَ التَّابُوتِ شَيْخٌ يَتَلَأُلُ وَجْهُهُ مِثْلَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، وَ يَنْفُضُ التُّرَابَ مِنْ رَأْسِهِ، وَ لَهُ لَحْيَةٌ إِلَى سِرَّتِهِ، وَ صَلَّى عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ سَيِّدُ الْمُرْسَلِينَ وَ أَنَّكَ عَلِيُّ وَصِي مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، وَ أَنَا سَامُ بْنُ نُوحٍ. فَنَشَرُوا أُولَئِكَ صُحُفَهُمْ، فَوَجَدُوهُ كَمَا وَصَفُوهُ فِي الصُّحُفِ، ثُمَّ قَالُوا: نُرِيدُ أَنْ يَفْرَأَ مِنْ صُحُفِهِ سُورَةً، فَأَخَذَ فِي قِرَاءَتِهِ حَتَّى تَمَّ السُّورَةَ، ثُمَّ سَلَّمَ عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ نَامَ كَمَا

كَانَ، فَانْضَمَّتِ الْأَرْضُ، وَقَالُوا بِأَسْرِهِمْ: «إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ»^(۱)، وَآمَنُوا، وَأَنْزَلَ اللَّهُ: «أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى»، إِلَى قَوْلِهِ: «يَنْبِ»^(۲).^(۳)

مرحوم ابن شهر آشوب، در کتاب مناقبش، از کتاب علوی بصری نقل می کند که: گروهی از یمن خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آمدند و گفتند: ما، از بقایای امتهای گذشته، از نوادگان حضرت نوح (علیه السلام) هستیم. پیامبر ما، وصی و جانشینی به نام سام داشت، در کتابش آمده بود که هر پیامبری معجزه و جانشینی دارد که جای او را خواهد گرفت. وصی و جانشین شما، چه کسی است؟

پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) با دستش به سوی حضرت علی (علیه السلام) اشاره کردند، آنها گفتند: ای محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)! اگر از او بخواهیم که سام بن نوح را به ما نشان بدهد، آیا می تواند این کار را انجام دهد؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: آری، به اذن خدا! سپس فرمودند: ای علی! همراه با آنان به داخل مسجد برو، و در کنار محراب با پایت به زمین بزن. حضرت علی (علیه السلام) و مردمی که از یمین آمده بودند، در حالی که با خود کتاب هایی در دست داشتند، وارد مسجد شدند، تا این که به محراب رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)

در داخل مسجد رسیدند.

حضرت علی (علیه السلام) دو رکعت نماز خواندند، سپس برخاستند و با پایشان به زمین زدند، ناگهان زمین شکافته شد و لحد و تابوتی ظاهر گشت و از داخل آن پیرمردی که چهره اش مثل ماه شب چهارده می درخشید، خارج شد، در حالی که گرد و خاک از

ص: ۲۹۶

۱- ۳/۱۹.

۲- ۴۲/۱۳.

۳- إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب (عجل الله تعالى فرجه الشريف)، ج ۲، ص ۲۶۱، آیه ۱۶؛ بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۲۱۲، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۰۹، ح ۹۴۷۵؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۱، ص ۲۳۳، ح ۱۴۷؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۳۴۰.

روی سرش می ریخت، و ریش او تا نافش رسیده بود. او بر حضرت علی (علیه السلام) درود فرستاد، و سپس گفت: شهادت می دهم که جز الله خدای دیگری نیست و حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) رسول او، و سرور فرستادگان الهی است و به یقین حضرت علی (علیه السلام)، سرور اوصیاء، وصی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) می باشد. من سام، پسر حضرت نوح (علیه السلام) هستم.

اهالی یمن، آن کتب را گشودند، و او را چنان یافتند که در آن کتاب ها توصیف شده بود. سپس گفتند: می خواهیم که سام از کتبش سوره ای بخواند، و سام شروع به خواندن سوره کرد، تا این که آن را به پایان رساند. سپس بر حضرت علی (علیه السلام) درود فرستاد و مثل اول به داخل قبرش بازگشت و به خواب رفت و حفره باز شده زمین بسته شد.

آنها، همگی گفتند: قطعاً دین نزد خداوند، فقط اسلام است، و همه با هم ایمان آوردند. پس خداوند این آیه را نازل فرمود: «أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَإِنَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ هُوَ يَحْيِي الْمَوْتَى»، تا آنجا که فرمود: «بینب».

{شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ} كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ} اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ {

آیینی را برای شما تشریع کرد که به نوح توصیه کرده بود و آنچه را بر تو وحی فرستادیم و به ابراهیم و موسی و عیسی سفارش کردیم این بود که: دین را برپا دارید و در آن تفرقه ایجاد نکنید! و بر مشرکان گران است آنچه شما آنان را به سویش دعوت می کنید! خداوند هر کس را بخواهد برمی گزیند، و کسی را که به سوی او بازگردد هدایت می کند.

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ، أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ الرِّضَا (عليه السلام) : أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم) كَانَ أَمِينِ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ، فَلَمَّا قُبِضَ (صلى الله عليه وآله وسلم) كُنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ وَرَثَتُهُ، فَنَحْنُ أُمَمَاءُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، عِنْدَنَا عِلْمُ الْبَلَايَا وَالْمَنَایَا وَ أَنْسَابُ الْعَرَبِ وَ مَوْلِدُ الْإِسْلَامِ، وَ إِنَّا لَنَعْرِفُ الرَّجُلَ إِذَا رَأَيْنَاهُ بِحَقِيقَةِ الْإِيمَانِ وَ حَقِيقَةِ النِّفَاقِ، وَ إِنَّا شَرِيعَتَنَا لَمَكْتُوبُونَ بِأَسْمَائِهِمْ وَ أَسْمَاءِ آبَائِهِمْ، أَخَذَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَ عَلَيْهِمُ الْمِيثَاقَ، يَرُدُّونَ مَوْرِدَنَا، وَ يَدْخُلُونَ مَدْخَلَنَا، لَيْسَ عَلَى مِلَّةِ الْإِسْلَامِ غَيْرُنَا وَ غَيْرُهُمْ.

نَحْنُ النُّجَبَاءُ النَّجَاءُ، وَ نَحْنُ أَفْرَاطُ الْأَنْبِيَاءِ، وَ نَحْنُ أَبْنَاءُ الْأَوْصِيَاءِ، وَ نَحْنُ الْمَخْصُوصُونَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، وَ نَحْنُ أَوْلَى النَّاسِ بِكِتَابِ اللَّهِ، وَ نَحْنُ أَوْلَى النَّاسِ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ، وَ نَحْنُ الَّذِينَ شَرَعَ اللَّهُ لَنَا دِينَهُ، فَقَالَ فِي كِتَابِهِ: «شَرَعَ لَكُمْ»، يَا آلَ مُحَمَّدٍ! «مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا»، قَدْ وَصَّانَا بِمَا وَصَّى بِهِ نُوحًا، «وَالَّذِي

أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ، يَا مُحَمَّدُ! «وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى»، فَقَدْ عَلَّمْنَا وَبَلَّغْنَا عِلْمَ مَا عَلَّمْنَا، وَاسْتَوْدَعْنَا عِلْمَهُمْ، نَحْنُ وَرَثَةُ أُولَى الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ، «أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ»، يَا آلَ مُحَمَّدٍ! «وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ»، وَكُونُوا عَلَى جَمَاعَةٍ، «كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ»، مَنْ أَشْرَكَ بَوْلَايِهِ عَلَى، «مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ»، مَنْ وَلَايَهُ عَلَى، إِنَّ اللَّهَ، يَا مُحَمَّدُ! «يَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يَنْبِ»، مَنْ يَجِئُكَ إِلَى وَلَايِهِ عَلَى (عليه السلام). (۱).

از عبدالله بن جندب نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام) خطاب به او چنین نوشتند: اما بعد، به راستی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، امین خداوند در میان بندگانش بودند، پس زمانی که ایشان از دنیا رفتند، ما اهل بیت، وارثان ایشان و افراد مورد تأیید و اعتماد خداوند، بر روی زمین بودیم.

علم به حوادث روزگار و مرگ و میرها، علم به انساب عرب و پیدایش اسلام، نزد ما می باشد. به راستی ما هر مردی را بینیم، می شناسیم که او در حقیقت مؤمن است یا اینکه منافق می باشد.

همانا نام شیعیان ما، همراه با نام پدرانشان نزد ما ثبت است، و خداوند از ما و آنها پیمان گرفته است (که ما رهبر آنها باشیم و آنها پیرو ما)، آنها از سرچشمه معرفت ما بهره مند می شوند و از راه ما پیروی می کنند و جز ما و آنها، کسی داخل در اسلام نیست.

ما نجیب، و رهایی بخش هستیم، و بازماندگان پیامبران و فرزندان اوصیاء هستیم، و از ما در کتاب خداوند عزّ و جلّ به طور ویژه ای، یاد شده است، و ما از همه مردم به کتاب خداوند، شایسته تریم، و از همه مردم به رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نزدیک تر

ص: ۲۹۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۲۴۲، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۰۹، ح ۹۴۷۷؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۱۹، باب ۳، ح ۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۰۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۲۳، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۱۴، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۵۲، ح ۱۰۹۹.

هستیم، و خداوند دینش را برای ما پایه گذاری کرده، که در کتابش می فرماید: «شَرَعَ لَكُم»، یعنی ای خاندان محمد! «مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا»، خداوند برایتان دینی را پایه گذاری کرد، که «تبلیغ» آن را به حضرت نوح (علیه السلام) توصیه کرده بود. (به ما سفارش کرد، آنچه را که به حضرت نوح (علیه السلام) سفارش کرده بود)، «وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ»، همچنین، آنچه بر تو، ای محمد! نازل شده، «وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى»، و آنچه که ابلاغش را بر ابراهیم، موسی و عیسی (علیهم السلام) واجب نمودیم، برای شما اهل بیت، پایه گذاری شده است، یعنی: خداوند به ما آموخت و رسانید آنچه را باید بدانیم، و علوم این پیامبران را به ما سپرد، پس ما، وارثان پیامبران اولوالعزم هستیم، «أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ»، و آن سفارش این بود که: ای خاندان محمد! دین را بپا دارید، و در آن دچار تفرقه نشوید و همواره وحدت داشته باشید، «كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ»، و سخت و ناگوار است بر کسانی که در ولایت حضرت علی (علیه السلام)، شریک قرار می دهند، آنچه که به آن دعوتشان می کنید، یعنی به ولایت حضرت علی (علیه السلام)، «يَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يَنِيبُ»، یعنی: ای محمد! همانا خداوند، کسی که ولایت حضرت علی (علیه السلام) را از تو بپذیرد، به سوی خودش هدایت می کند. ۲- عَنْ أَبِي حَبِيبٍ التَّبَّاجِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (علیه السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (علیهما السلام)، قَالَ فِي تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَةِ: نَحْنُ الَّذِينَ شَرَعَ اللَّهُ لَنَا دِينَهُ فِي كِتَابِهِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «شَرَعَ لَكُم»، يَا آلَ مُحَمَّدٍ! «مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَ مَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى وَ عِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ»، يَا آلَ مُحَمَّدٍ! «وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ»، مِنْ وَلَّايِهِ عَلَيَّ (علیه السلام)، «اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ

مَنْ يَشَاءُ وَ يَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يَنْبِئُ»، أَيْ مَنْ يَجِيئُكَ إِلَى وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

از ابو حبيب نباجی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از پدرشان (عليه السلام)، از حضرت امام زين العابدين، علي بن الحسين (عليهما السلام)، روايت نمودند که آن حضرت در تفسير آيه فوق فرمودند: ما همان کسانی هستیم که خداوند دینش را برای ما در کتابش پایه گذاری نموده، و منظور همین است که خداوند متعال فرموده است: «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى»، یعنی: ای خاندان محمد! خداوند شریعتی را که تبلیغ آن را به حضرت نوح توصیه کرده بود و همچنین آن چه که بر تو، ای محمد! نازل شده، و آن چه تبلیغش را بر ابراهیم، موسی و عیسی (عليهم السلام) واجب کرده بود، برای شما اهل بیت (عليهم السلام)، پایه گذاری کرده است، «أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ»، یعنی: ای خاندان حضرت محمد! دین را بپای دارید، و متفرق نشوید، بر مشرکین سخت و دشوار است، دعوتی که شما در باره ولایت حضرت علی (عليه السلام) می نمائید، «اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ يَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يَنْبِئُ»، یعنی: یعنی خداوند برمی گزیند و هدایت می کند، کسی را که ولایت حضرت علی (عليه السلام) را بپذیرد.

۳- عَنْ زَيْدِ الشَّحَّامِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَعْرِفُ الْأَنْبِيَاءَ (عليهم السلام)؟ قَالَ: قَدْ كَانَ نُوحٌ (عليه السلام)، يَعْرِفُهُمْ، الشَّاهِدُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَ

ص: ۳۰۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۵، ح ۲۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۸۱۱، ح ۹۴۸۲؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۵۲۹؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۸۶.

عِيسَى»، قَالَ: شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ، يَا مَعْشَرَ الشَّيْعَةِ! مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا. (۱)

از زید شحام نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) سؤال کردم: آیا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، ائمه (علیهم السلام) را می شناختند؟ آن حضرت فرمودند: حضرت نوح (علیه السلام) آنها را می شناخت، و شاهد این امر، فرمایش پروردگار عز و جل است که فرموده: «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى»، سپس آن حضرت فرمودند: یعنی ای شیعیان! خداوند برای شما دینی را پایه گذاری نموده، که تبلیغ آن را به حضرت نوح (علیه السلام)، دستور داده بود.

ص: ۳۰۲

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۲۰۵، ح ۶۸۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۲۹۱، ح ۵۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۱۱، ح ۹۴۸۱؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۱۱۳، ح ۶.

{إِنَّ اللَّهَ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۖ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ}

خداوند کسی است که کتاب را به حق نازل کرد و میزان را نیز، و تو چه می دانی شاید ساعت (برپایی قیامت) نزدیک باشد!

فی تفسیر القمی: «اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ»، قَالَ: الْمِيزَانُ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُهُ فِي سُورَةِ الرَّحْمَنِ: «وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ» (۱)، قَالَ: يَعْنِي الْإِمَامَ. (۲)

مرحوم علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش می فرماید: «اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ»، منظور از میزان، امیرالمؤمنین (علیه السلام) هستند، و دلیل آن، فرمایش خداوند متعال در سوره «الرَّحْمَن»، است، می فرماید: «وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ»، یعنی امام (علیه السلام)، میزان هستند.

تذکر: البته در بعضی از زیارات معصومین (علیهم السلام) نیز، عبارت میزان آمده است، به عنوان مثال:

در زیارت حضرت مولا امیر المؤمنین علی (علیه السلام) آمده:

ص: ۳۰۳

۱- ۵۵/۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۷۳، ح ۲۲ و ج ۳۶، ص ۸۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۱۳، ذیل ح ۹۴۸۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۷۴؛ تفسیر کتَر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۹۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۶۸، ح ۵۰.

... السَّلَامُ عَلَى مِيزَانِ الْأَعْمَالِ، وَ مُقَلَّبِ الْأَحْوَالِ، وَ سَيْفِ ذِي الْجَلَالِ، وَ سَاقِي السَّلْسِيلِ الزُّلَالِ،... (۱)

پس میزان در روز قیامت و شاخص بین حق و باطل، حضرت علی (علیه السلام) هستند، که اعمال همه مردم را با ولایت و محبت آن حضرت، می سنجند، بنا بر این هر کس حضرت علی (علیه السلام) را قبول داشته باشد، و از ایشان پیروی نماید، حق است، و هر کس که آن حضرت را قبول نداشته باشد و دشمنی کند، باطل است.

ص: ۳۰۴

۱- بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۲۸۷.

{اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ} وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ۱۹ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۖ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ۲۰}

خداوند نسبت به بندگانش لطف (و آگاهی) دارد هر کس را بخواهد روزی می دهد و او قوی و شکست ناپذیر است! (۱۹) کسی که زراعت آخرت را بخواهد، به کشت او برکت و افزایش می دهیم و بر محصولش می افزاییم و کسی که فقط کشت دنیا را بطلبد، کمی از آن به او می دهیم اما در آخرت هیچ بهره ای ندارد! (۲۰)

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا» (۱)، قَالَ: يَغْنَى بِهِ وَلَا يَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

قُلْتُ: «اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ»، قَالَ: وَلَا يَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، قُلْتُ: «مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ»، قَالَ: مَعْرِفَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةِ (عليهم السلام) ، «نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ»، قَالَ: نَزِيدُهُ مِنْهَا، قَالَ: يَسْتَوْفِي نَصِيبَهُ مِنْ دَوْلَتِهِمْ، «وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ»، قَالَ: لَيْسَ لَهُ فَيَدُولُهُ الْحَقُّ مَعَ الْقَائِمِ (عليه السلام)

ص: ۳۰۵

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای عزوجل: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا»، فرمودند: مقصود از ذکر، ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) است ...

تا اینکه روایت به این قسمت رسید:

سپس گفتیم: «اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ»، حضرت فرمودند: یعنی خداوند به هر کس که بخواهد، ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام) را روزی می دهد، گفتیم: «مَنْ كَانَ يَرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ»، فرمودند: یعنی: هر کس در طلب شناخت و معرفت امیرالمؤمنین (علیه السلام) و ائمه (علیهم السلام) باشد، «نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ»، بر معرفت و شناخت او می افزاییم، و سهم خودش را از دولت ائمه (علیهم السلام)، دریافت می کند، «وَمَنْ كَانَ يَرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ»، سپس حضرت فرمودند: یعنی: کسی که در طلب امور دنیوی باشد، در حکومت حق حضرت قائم (علیه السلام) نصیب و بهره ای نخواهد داشت.

ص: ۳۰۶

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۲۲، ح ۶۷؛ إلزام الناصب في إثبات الحجة الغائب (عجل الله تعالى فرجه الشريف)، ج ۱، ص ۸۷، آیه ی ۸۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۴۸، ح ۶۰؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۸۱۴، ح ۹۴۸۹؛ تفسير الصافي، ج ۴، ص ۳۷۱؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۹۶؛ تفسير نور الثقلين، ج ۴، ص ۵۶۸، ح ۵۱؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۳۵، ح ۹۲؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۵۷، ح ۹۲؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۱۹، ح ۱۵۹۱.

{... قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ}

بگو: «من هیچ پاداشی از شما بر رسالتم درخواست نمی کنم جز دوست داشتن نزدیکانم (اهل بیت) و هر کس کار نیکی انجام دهد، بر نیکی اش می افزایم چرا که خداوند آمرزنده و سپاسگزار است.

۱- عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الْخَالِقِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، يَقُولُ لِأَبِي جَعْفَرٍ الْأَخْوَلِ وَ أَنَا أَسْمَعُ: أَتَيْتَ الْبَصِيرَةَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، قَالَ: كَيْفَ رَأَيْتَ مُسَارَعَةَ النَّاسِ إِلَى هَذَا الْأَمْرِ وَ دُخُولَهُمْ فِيهِ؟ قَالَ: وَاللَّهِ! إِنَّهُمْ لَقَلِيلٌ، وَ لَقَدْ فَعَلُوا، وَ إِنَّ ذَلِكَ لَقَلِيلٌ، فَقَالَ: عَلَيْكَ بِالْأَخْدَاطِ، فَإِنَّهُمْ أَسْرِعُ إِلَى كُلِّ خَيْرٍ، ثُمَّ قَالَ: مَا يَقُولُ أَهْلُ الْبَصِيرَةِ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! إِنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّهَا لِأَقَارِبِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَقَالَ: كَذَبُوا، إِنَّمَا نَزَلَتْ فِيْنَا خَاصَّةً، فِي أَهْلِ الْبَيْتِ (عليهم السلام)، فِي عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، أَصْحَابِ الْكِسَاءِ (عليهم السلام). (۱)

از اسماعیل بن عبد الخالق نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که خطاب به ابو جعفر اخول می فرمودند: آیا تو بصره بوده ای؟ ابو جعفر عرض کرد: بله، حضرت فرمودند: شتاب مردم را به این مذهب (شیعه) و اعتقادشان را به آن،

ص: ۳۰۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۳۶، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۱۵، ح ۹۴۹۴؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۷۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۵، ص ۲۲۱، ح ۶۶؛ الکافی، ج ۸، ص ۹۳، ح ۶۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۰۳، ح ۱۵۷۲.

چگونه یافتی؟ ابو جعفر پاسخ داد: به خدا قسم! آنها افراد کمی هستند، با اینکه برای آن فعالیت هم می کنند، اما آن هم کم است، حضرت فرمودند: تو باید بیشتر به جوانان توجه داشته باشی، زیرا آنها به سوی هر کار خیری، شتابان تر از دیگران هستند.

سپس حضرت فرمودند: اهل بصره در باره آیه: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، چه می گویند؟ ابو جعفر پاسخ داد: فدایتان شوم! آنها می گویند این آیه در باره همه خویشاوندان رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شده است، حضرت فرمودند: دروغ می گویند، همانا این آیه فقط در باره اهل بیت (علیهم السلام)، یعنی اصحاب کساء، که شامل: حضرت علی (علیه السلام)، حضرت فاطمه (علیها السلام)، امام حسن (علیه السلام) و امام حسین (علیه السلام) نازل شده است.

۲_ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمِّي عَلِيُّ بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدَ (عليهما السلام)، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ زَيْدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ حَيْدِهِ (عليه السلام)، قَالَ: خَطَبَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهم السلام) حِينَ قُتِلَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: وَأَنَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ، افْتَرَضَ اللَّهُ مَوَدَّتَهُمْ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ، حَيْثُ يَقُولُ: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى وَ مَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا»، فَاقْتَرَفُ الْحَسَنُ مَوَدَّتَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱) از ابو محمد اسماعیل بن محمد بن اسحاق بن جعفر بن محمد (علیهم السلام)، نقل است که گفت: عمویم علی بن جعفر (علیهم السلام)، از حسین بن زید (علیهم السلام)، از حسن بن زید (علیهم السلام)، از پدرش،

ص: ۳۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۱، ح ۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۲۰، ح ۹۵۰۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۳۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۲۳۹، ح ۱۱؛ مسائل علی بن جعفر و مستدرکاتها، ص ۳۲۸، ح ۸۱۷.

از جدّش امام سجّاد (علیه السلام) روایت نمود که آن حضرت فرمودند: پس از شهادت حضرت علی (علیه السلام)، امام حسن (علیه السلام) خطبه ای ایراد کردند و در قسمتی آن فرمودند: و من از اهل بیتی هستیم که خداوند مودّت آنها را بر هر مسلمانی واجب گردانده، و این چنین می فرماید: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا»، پس مقصود خداوند از اکتساب حسنه در این آیه، مودّت ما اهل بیت (علیهم السلام) است.

۳- عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ»، قَالَ: إِنَّ الْقُرَابَةَ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِصَلَتِهَا وَ عَظَّمَ حَقَّهَا وَ جَعَلَ الْخَيْرَ فِيهَا، قَرَابَتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، الَّذِينَ أَوْجَبَ حَقُّنَا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ (۱).

از عبد الملک بن عمیر نقل است که گفت: حضرت امام حسین (علیه السلام) در باره آیه: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ»، فرمودند: همانا آن خویشاوندانی که خداوند صله به آنها را امر فرموده، و حق آنان را بزرگ شمرده، و خیر و نیکی را در آنها قرار داده است، خویشاوندی و قرابت ما اهل بیت (علیهم السلام) است، که خداوند حق ما را، بر هر مسلمانی واجب نموده است.

۴- عَنْ سَيِّدِ عَيْدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتِ الْآيَةُ: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ قَرَابَتُكَ الَّذِينَ افْتَرَضَ

ص: ۳۰۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۱، ح ۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۲۰، ح ۹۵۰۲؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۳۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۵۰۸؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۲۳۹، ح ۱۲.

اللَّهُ عَلَيْنَا مَوَدَّةٌ تَهُم؟ قَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): عَلَى وَفَاطِمَةَ وَوُلْدَهُمَا (عليهم السلام)، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ يَقُولُهَا. (١)

از سعید بن جبیر نقل است که گفت: ابن عباس (رحمه الله) گفت: وقتی این آیه نازل شد: «قُلْ لَا أَشِئُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى: گفتیم: ای رسول خدا! خویشاوندان شما، که خداوند مودت آنان را بر ما واجب نموده، چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: علی و فاطمه و دو فرزندشان (عليهم السلام)، و این سخن را سه مرتبه تکرار نمودند.

٥- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَ: «قُلْ لَا أَشِئُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ قَرَابَتُكَ الَّذِينَ وَجِبَتْ عَلَيْنَا مَوَدَّتُهُمْ؟ قَالَ: عَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ وَابْنَاهُمَا (عليهم السلام). (٢)

از ابن عباس (رحمه الله) نقل است که گفت: وقتی این آیه نازل شد: «قُلْ لَا أَشِئُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، اصحاب گفتند: ای رسول خدا! خویشاوندان شما، که خداوند مودت آنان را بر ما واجب نموده، چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: علی و فاطمه و دو پسرشان (عليهم السلام).

٦- عَنْ مَسِيْعِدِ بْنِ صَيْدَقَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام): أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «قُلْ لَا أَشِئُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، قَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَنَاقَلَ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ فَرَضَ لِي عَلَيْكُمْ فَرَضًا، فَهَلْ أَنْتُمْ مُؤَدُّوهُ؟

ص: ٣١٠

١- بحار الأنوار، ج ٢٣، ص ٢٤١، ح ١٢؛ تفسير فرائد الكوفی، ص ٣٨٩، ح ٥١٦ و ح ٥١٧؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ١١، ص ٥٠٩؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ٢٥٩.

٢- بحار الأنوار، ج ٢٣، ص ٢٣٢ و ص ٢٥٢، ح ٢٩؛ شواهد التنزيل، ج ٢، ص ١٩٤، ح ٨٢٧؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ٤٧، ح ٣٤؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ٣، ص ٢٣٠، ح ١ و ٤؛ ینایع الموده، ج ٢، ص ١٢٠، ح ٣٥٠.

قَالَ: فَلَمْ يَجِبْهُ أَحَدٌ مِنْهُمْ، فَانْصَرَفَ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ قَامَ فِيهِمْ، فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ قَامَ فِيهِمْ، فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ، فَلَمْ يَتَكَلَّمْ أَحَدٌ.

فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ وَلَا مَطْعَمٍ وَلَا مَشْرَبٍ، قَالُوا: فَأَلْقِهِ إِذَا، قَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْزَلَ عَلَيَّ: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، فَقَالُوا: أَمَّا هَذِهِ فَنَعَمْ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): قَوَّ اللَّهُ! مَا وَفَى بِهَا إِلَّا سَبْعَةُ نَفَرٍ: سَلْمَانُ، وَ أَبُو ذَرٍّ، وَ عَمَّارٌ، وَ الْمُقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ الْكِنْدِيُّ، وَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ، وَ مَوْلَى لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يُقَالُ لَهُ الثُّبَيْتُ، وَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمٍ. (١)

از مسعده بن صدقه نقل است كه گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) برای من روایتی از پدران شان نقل فرمودند كه: زمانی كه آیه: «قُلْ لَا- أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا- الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، بر رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) نازل شد، آن حضرت در بین مردم برخاستند و فرمودند: ای مردم! خداوند به نفع من، كاری را بر شما واجب نموده، آیا بدان عمل می كنید؟ هیچ كس به ایشان پاسخی نداد، پس آن حضرت از بین آنها رفتند.

فردای همان روز آن حضرت دوباره در میان آنها برخاستند و سؤال خویش را تكرر كردند، و كسی جوابی نداد، روز سَوِّم نیز سخن خویش را تكرر نمودند، اما باز هم هیچ كس به ایشان پاسخی نداد.

پس آن حضرت فرمودند: ای مردم! آنچه به نفع من بر شما واجب شده از جنس طلا،

ص: ۳۱۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۳۲۱، ح ۱۱ و ج ۲۳، ص ۲۳۷، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۲۰، ح ۹۵۰۴؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۷۲؛ تفسیر كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۵۰۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۷۰، ح ۵۹؛ قرب الإسناد، ص ۷۸، ح ۲۵۴.

نقره، غذا یا نوشیدنی نیست. آنها گفتند: پس حال که چنین است بگویید چیست؟ رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: خداوند آیه: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، را بر من نازل فرموده است. آنها گفتند: بله! این را قبول داریم و به آن عمل می کنیم.

امام صادق (علیه السلام) فرمودند: به خدا قسم! از میان آنها، جز هفت نفر کسی به آن عمل نکرد، و آن هفت نفر عبارت بودند از: سلمان فارسی، ابوذر، عمار، مقداد بن اسودکندی، جابر بن عبدالله انصاری، یکی از غلامان رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به نام ثبیت و زید بن ارقم.

۷_ عَنْ زَادَانَ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، قَالَ: فِينَا فِي آلِ حَمِ آيَةُ لَا يَحْفَظُ مَوَدَّتَنَا، إِلَّا كُلُّ مُؤْمِنٍ، ثُمَّ قَرَأَ: «لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى». (۱)

از زاذان نقل است که گفت: حضرت امام علی (علیه السلام) فرمودند: در سوره های حم، آیه ای در باره ما، نازل شده است، که مودت ما را بر تمام مؤمنین واجب می گرداند. سپس آیه مودت را خواند.

۸_ عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، قَالَ: هُمُ الْأَيْمَةُ (عليهم السلام). (۲)

ص: ۳۱۲

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۲۳ ح ۹۵۱۴؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۷۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۵۰۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۷۲ ح ۷۰؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۰۵ ح ۸۳۸.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۱ ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۱۵ ح ۹۴۹۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۵۰۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۷۳ ح ۷۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۳ ح ۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۲ ح ۷؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۴ ح ۱۵۱۸.

از عبد الله بن عجلان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «قُلْ لَا أَشْئِيْكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»، فرمودند: آنها ائمه (علیهم السلام) هستند. ۹- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْأَنْبِيَاءَ مِنْ أَشْجَارٍ شَتَّى، وَخَلَقْتُ أَنَا وَ عَلَى مِنْ شَجَرَةٍ وَاحِدَةٍ، فَأَنَا أَصْلُهَا وَ عَلَى فَرْعُهَا، وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ ثِمَارُهَا، وَ أَشْيَاعُنَا أَوْرَاقُهَا، فَمَنْ تَعَلَّقَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا نَجَا، وَ مَنْ زَاغَ هَوَى، وَ لَوْ أَنَّ عَبْدًا عَبْدَ اللَّهِ بَيْنَ الصِّفَا وَ الْمَرْوَةِ أَلْفَ عَامٍ ثُمَّ أَلْفَ عَامٍ ثُمَّ أَلْفَ عَامٍ، حَتَّى يَصِيرَ كَالشَّنِّ الْبَالِي، ثُمَّ لَمْ يَدْرِكْ مَحَبَّتَنَا، أَكَبَهُ اللَّهُ عَلَى مَنْحَرِهِ فِي النَّارِ، ثُمَّ تَلَا: «قُلْ لَا أَشْئِيْكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» (۱).

از ابو امامه باهلی نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: خداوند متعال پیامبران را از درختان مختلفی آفرید، ولی من و علی را از یک درخت خلق نمود، پس من ریشه آن درخت هستم و علی شاخه آن، (و فاطمه پیوند آن) و حسن و حسین، میوه های آن، و شیعیان و پیروان ما برگ های آن هستند، هر کس به یکی از شاخه های آن چنگ بزند، نجات می یابد، و هر کس از آن منحرف شود، سقوط کرده و هلاک می شود، و اگر کسی سه هزار سال در میان صفا و مروه عبادت کند، به طوری که مثل یک مشک خشک و کهنه ای گردد، ولی محبت ما را درک نکرده باشد، خداوند او را با صورت به آتش خواهد انداخت، سپس این آیه را خواندند: «قُلْ لَا أَشْئِيْكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى».

ص: ۳۱۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۲۳، ح ۹۵۱۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۳۳؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۷۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۷۲، ح ۶۹؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۰۳، ح ۸۳۷؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۹، ص ۴۳.

{... وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝۵۲ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۝ إِلَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ۝۵۳}

ولی ما آن را نوری قرار دادیم که بوسیله آن هر کس از بندگان خویش را بخواهیم هدایت می کنیم و تو مسلماً به سوی راه راست هدایت می کنی (۵۲) راه خداوندی که تمامی آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است از آن اوست، آگاه باشید که همه کارها تنها به سوی خدا باز می گردد! (۵۳)

۱- عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا»، قَالَ: ذَلِكَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از جابر جعفی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا»، فرمودند: مقصود، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) هستند.

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «وَمَنْ

ص: ۳۱۴

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۳۷، ح ۹۵۵۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۳۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۵۴۵؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۶۰۷، ح ۱۰۹۸.

يَكْفُرُ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ» (۱)، قَالَ تَفْسِيرُهَا فِي بَطْنِ الْقُرْآنِ، يَعْنِي: مَنْ يَكْفُرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ، وَ عَلِيٌّ هُوَ الْإِيمَانُ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ...

سَأَلَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَ إِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، إِنَّكَ لَتَأْمُرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ تَدْعُو إِلَيْهَا، وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) هُوَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ. (الحديث) (۲)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه: «وَ مَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: تفسیرش در باطن قرآن این است که، یعنی هر کس به ولایت علی (عليه السلام) کافر شود، چون حضرت علی (عليه السلام) همان ایمان هستند، اعمالش از بین رفته و از خاسرین و زیانکاران است.

تا اینکه روایت به این قسمت رسید:

وَأَمَّا فِي بَارَةِ آيَةٍ: «وَ إِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، فرمودند: یعنی تو به مردم در باره پذیرفتن ولایت امیرالمؤمنین (عليه السلام) دستور می دهی، و آنها را بدان فرا می خوانی، زیرا او، راه راست است.

۳- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ): «مَا كُنْتُ

ص: ۳۱۵

تَدْرِى مَا الْكِتَابُ وَ لَا الْإِيْمَانُ وَ لَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا»، يَعْنِي عَلِيًّا (عليه السلام) ، وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) هُوَ النُّورُ، فَقَالَ: «نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا»، يَعْنِي عَلِيًّا (عليه السلام) بِهِ هَدَى مَنْ هَدَى مِنْ خَلْقِهِ، وَ قَالَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم): «وَ إِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، يَعْنِي أَنَّكَ لَتَأْمُرُ بِوَلَمَايِهِ عَلِيٌّ (عليه السلام) ، وَ تَدْعُو إِلَيْهَا، وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) هُوَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ، «صِرَاطِ اللَّهِ»، يَعْنِي عَلِيًّا (عليه السلام) ، «الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ»، يَعْنِي عَلِيًّا (عليه السلام) أَنَّهُ جَعَلَهُ خَازِنَهُ عَلَى مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ وَ ائْتَمَنَهُ عَلَيْهِ، «أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ».(۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره فرمایش خدای متعال به پیامبرش (صلى الله عليه و آله و سلم): «مَا كُنْتُ تَدْرِى مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيْمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا»، فرمودند: یعنی: حضرت امیرالمؤمنین علی (عليه السلام) ، که ایشان همان نور هستند، «نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا»، یعنی: حضرت علی (عليه السلام) ، که مردم به وسیله آن حضرت هدایت شدند، و خداوند به پیامبرش (صلى الله عليه و آله و سلم) گفت: «وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، یعنی تو به مردم دستور می دهی که ولایت علی (عليه السلام) را بپذیرند، و مردم را به سوی آن دعوت می کنی، چون حضرت علی (عليه السلام) ، همان راه راست هستند، و مصداق «صِرَاطِ اللَّهِ»، امیر المؤمنین علی (عليه السلام) هستند، و منظور از: «الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ»، یعنی: حضرت علی (عليه السلام) ، که خداوند آن حضرت را به عنوان خزانه دار و امانتدار آن چه در آسمان ها و زمین است، قرار داده است، «أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ».

۴_ عَنْ صَلَاتِ بْنِ الْحُرَّهِ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) ، فَقَرَأَ: «وَإِنَّكَ

ص: ۳۱۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۷، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۳۸، ح ۹۵۵۸؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۸۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۸۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۵، ص ۲۱۰، ح ۱۲؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیهة القرآنیه، ص ۶۰۸، ح ۱۱۰؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۱۳۰، ح ۴۴۹.

لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» قَالَ: هَدَى النَّاسَ، وَ رَبُّ الْكَعْبَةِ! إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) ضَلَّ عَنْهُ مَنْ ضَلَّ، وَ اهْتَدَى مَنْ اهْتَدَى. (۱)

از صلت بن حر نقل است که گفت: در محضر جناب زید بن علی (علیهما السلام) نشسته بودم، که ناگهان او آیه: «وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، را خواند و فرمود: به خدای کعبه قسم! او (پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)) مردم را به سوی حضرت علی (علیه السلام) دعوت می کرد، عده ای از آن راه، منحرف و گمراه شدند، و عده ای به وسیله آن، هدایت یافتند.

ص: ۳۱۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۹، ذیل ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۳۸، ح ۹۵۶۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۴۰۰، ح ۵۳۴؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۸۰؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۶۰۸، ح ۱۱۰۲.

{وَإِنَّهُ لَفِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ}

و همانا آن در «أم الكتاب» نزد ما بلندپایه و استوار است.

۱- عَنْ حَمَادِ السُّنْدِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، وَقَدْ سَأَلَهُ سَائِلٌ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از حماد سندی نقل است که گفت: شخصی از امام صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خداوند عز وجل: «وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ»، سؤال کرد، آن حضرت فرمودند: منظور از این آیه، امیرالمؤمنین (عليه السلام) هستند.

۲- فِي دُعَاءِ يَوْمِ الْغَدِيرِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ (عليه السلام)، يَقُولُ: ...

فَاشْهَدْ يَا إِلَهِي! أَنَّهُ الْإِمَامُ الْهَادِي الْمُرْشِدُ الرَّشِيدُ، عَلِيٌّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، الَّذِي ذَكَرْتَهُ

ص: ۳۱۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۱۰، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۴۷، ح ۹۵۷۱؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۳۷؛ تفسیر کتَر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۵؛ الغارات، ج ۲، ص ۸۹۴؛ غرر الأخبار، ص ۱۴۸، ح ۳۰؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۶۱، ح ۱۱۱۰.

فِي كِتَابِكَ، فَقُلْتُ: «وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَى حَكِيمٍ».(۱)

مرحوم شیخ طوسی در کتاب تهذیب در اعمال روز غدیر، روایتی نقل فرموده که حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) پس از آن که فضائل روز غدیر را بیان فرمودند، به ذکر دعائی در آن روز پرداخته اند، که در بخشی از آن، به خداوند متعال، این چنین عرضه داشتند: خدایا! پس تو شاهد باش که همانا او امام هدایت کننده و ارشاد دهنده و ره یافته، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می باشد، که در کتاب خودت از او، این چنین یاد کرده ای و فرموده ای: «وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَى حَكِيمٍ».

۳- عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ»(۲)، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) وَ مَعْرِفَتُهُ، وَ الدَّلِيلُ عَلَى أَنَّهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، قَوْلُهُ: «وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَى حَكِيمٍ»، وَ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)

فِي أُمِّ الْكِتَابِ.(۳)

از حماد نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره سخن

ص: ۳۱۹

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۲۸، ح ۱۰۰؛ الإقبال بالأعمال الحسنة، ج ۲، ص ۲۸۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۵۸ و ج ۹۵، ص ۳۰۴، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۴۶ ح ۹۵۷۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۵۹۲، ح ۵؛ تهذیب الأحکام، ج ۳، ص ۱۴۵، باب ۷، ح ۱؛ الغارات، ج ۲، ص ۸۹۴؛ مصباح المتعبد، ج ۲، ص ۷۴۸؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۷.

۲- ۱/۶.

۳- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۴۵، ح ۶۰۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲، ح ۴ و ج ۳۵، ص ۳۷۳، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۰۷، ح ۲۷۱ و ج ۴، ص ۸۴۵ ح ۹۵۶۵؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۱، ح ۹۰ و ج ۴، ص ۵۹۲، ح ۶؛ معانی الأخبار، ص ۳۲، ح ۳.

خداوند: «الصَّراطُ الْمُسْتَقِيمَ»، فرمودند: منظور از راه راست، امیرالمؤمنین (علیه السلام) و شناختن آن حضرت است، و دلیل بر درستی این گفتار، فرمایش پروردگار است که می فرماید: «وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَى حَكِيمٍ»، و منظور از آن، امیرالمؤمنین (علیه السلام) هستند، که در ام الكتاب یعنی سوره حمد آیه: «اهْدِنَا الصَّراطَ الْمُسْتَقِيمَ»، به آن حضرت اشاره شده است.

۴- عَنْ ابْنِ سَنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: لَمَّا صُرِعَ زَيْدُ بْنُ صُوحَانَ يَوْمَ الْجَمَلِ، جَاءَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، حَتَّى جَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ، فَقَالَ: رَحِمَكَ اللَّهُ، يَا زَيْدُ! قَدْ كُنْتَ خَفِيفَ الْمُتُونِ، عَظِيمَ الْمَعُونَةِ، فَرَفَعَ زَيْدُ رَأْسَهُ إِلَيْهِ، فَقَالَ: وَ أَنْتَ جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! فَوَاللَّهِ! مَا عَلِمْتُكَ إِلَّا بِاللَّهِ عَليماً، وَ فِي أُمِّ الْكِتَابِ عَلِيًّا حَكِيماً، وَ اللَّهُ فِي صَدْرِكَ عَظِيماً. (۱)

از عبدالله بن سنان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: زمانی که در جنگ جمل، زید بن صوحان بر روی زمین افتاد، حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) نزد او آمدند و بر بالینش نشستند، و فرمودند: ای زید! خداوند تو را رحمت کند! تو کسی بودی کم خرج و کم زحمت، ولی بسیار کمک کار و زحمت کش.

زید سرش را به سوی امیرالمؤمنین (علیه السلام) بلند کرد و گفت: ای امیرالمؤمنین! خدا به شما جزای خیر دهد، به خدا قسم! شما را به عنوان کسی شناختم که در خداشناسی بسیار عالم و دانا هستید، و شما در کتاب خداوند به عنوان شخصیت بزرگ و حکیم یاد شده اید، و در نظر شما خداوند، بسیار عظیم و بزرگ است.

ص: ۳۲۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۱۱، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۴۶، ح ۹۵۶۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۶؛ الغارات، ج ۲، ص ۸۹۴.

{... سَتَكْتُبُ شَهَادَتَهُمْ وَيُسْأَلُونَ}

گواهی آنان نوشته می شود و (از آن) بازخواست خواهند شد!

عَنْ عَمْرِو بْنِ شَمْرٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعَلِيًّا (عليه السلام) أَنْ يَمْضُوا إِلَى الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ، فَيَسْبِغَ أَبُو بَكْرٍ الْوُضُوءَ وَيُصَفِّ قَدَمَيْهِ وَيَصَلِّي رَكَعَتَيْنِ وَيَنَادِي ثَلَاثًا، فَإِنْ أَجَابُوهُ وَإِلَّا، فَلْيَقُلْ مِثْلَ ذَلِكَ عُمَرُ فَإِنْ أَجَابُوهُ وَإِلَّا، فَلْيَقُلْ مِثْلَ ذَلِكَ عَلِيٌّ (عليه السلام) فَمَضَوْا وَفَعَلُوا مَا أَمَرَهُمْ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَلَمْ يَجِئُوا أَبَا بَكْرٍ وَلَا عُمَرَ، فَقَامَ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَفَعَلَ ذَلِكَ، فَأَجَابُوهُ، وَقَالُوا: لَيْتِكَ! لَيْتِكَ! ثَلَاثًا، فَقَالَ لَهُمْ: مَا لَكُمْ لَمْ تُجِئُوا الصَّوْتِ الْأَوَّلَ وَالثَّانِي وَالثَّلَاثُ؟ فَقَالُوا: إِنَّا أُمِرْنَا أَنْ لَا نُجِيبَ إِلَّا نَبِيًّا أَوْ وَصِيًّا.

ثُمَّ انْصَرَفُوا إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَسَأَلَهُمْ مَا فَعَلُوا، فَأَخْبَرُوهُ، فَأَخْرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) صَحِيفَةً حَمْرَاءَ، فَقَالَ لَهُمْ: اكْتُبُوا شَهَادَتَكُمْ بِخُطُوطِكُمْ فِيهَا بِمَاءٍ رَأَيْتُمْ وَسَجِعْتُمْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «سَيَكْتُبُ شَهَادَتَهُمْ وَيُسْأَلُونَ»، يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (۱)

از عمرو بن شمر نقل است که گفت: امام صادق (عليه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) به ابوبکر، عمر و حضرت علی (عليه السلام) دستور دادند تا به سوی غار اصحاب کهف و رقیم بروند.

ص: ۳۲۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۱۹، ح ۲۶ و ج ۳۱، ص ۶۱۰، ح ۷۲ و ج ۳۶، ص ۱۵۳، ح ۱۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۵۱، ح ۹۵۸۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۳۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۴۶؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۱، ص ۱۸۲، ح ۱۰۸.

ابتدا ابوبکر وضو بگیرد و صاف بایستد و دو رکعت نماز بخواند و سه بار اصحاب کهف را صدا بزند. در صورتی که پاسخی ندادند، عمر این کار را انجام دهد، اگر به او هم پاسخی ندادند، حضرت علی (علیه السلام) چنین کاری را انجام دهد.

آنها به آن جا رفتند و آن چه را که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به ایشان دستور داده بودند، انجام دادند، ولی اصحاب کهف، به ابوبکر و عمر پاسخی ندادند، پس وقتی امیر المؤمنین علی (علیه السلام) برخاستند و این اعمال را انجام دادند، اصحاب کهف به ایشان پاسخ داده و سه بار گفتند: لَبَّيْكَ! لَبَّيْكَ!

امیرالمؤمنین (علیه السلام) از آنها سؤال کردند: چرا به اوّلی و دوّمی پاسخی ندادید؟ اما به سوّمین ندا جواب دادید؟ آنها گفتند: به ما دستور داده شده است که جز به پیامبران و یا اوصیای آنها جواب ندهیم.

سپس آنها نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بازگشتند، آن حضرت از آنها پرسیدند: چه کار کردید؟ آنها نیز آنچه اتفاق افتاده بود را برای ایشان تعریف کردند.

پس آنگاه رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) صحیفه قرمز رنگی را درآوردند و فرمودند: در این صحیفه، با دست خط خودتان آن چه که دیدید و شنیدید را شهادت دهید و بنویسید. پس خداوند آیه: «سُكَّتَبْ شَهَادَتُهُمْ وَ يَسْأَلُونَ»، را نازل فرمود، یعنی برای روز قیامت.

{وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ}

و آن را (توحید را) در نسلهای بعد از خود سخنی ماندگار قرار داد، باشد که آنان (به سوی خدا) باز گردند.

عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا عَلَى ابْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ فَاحْتَوَشْنَاهُ، فَقَالَ: سَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِي، سَلُونِي عَنِ الْقُرْآنِ، فَإِنَّ فِي الْقُرْآنِ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ، لَمْ يَدْعُ لِقَائِلٍ مَقَالًا، وَ لَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ، وَ لَيْسُوا بِوَاحِدٍ وَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) كَانَ وَاحِدًا مِنْهُمْ، عَلَّمَهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ إِيَّاهُ، وَ عَلَّمَنِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، ثُمَّ لَا يَزَالُ فِي عَقِبِهِ إِلَى يَوْمِ تَقُومُ السَّاعَةُ، ثُمَّ قَرَأَ: «وَ بَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى وَ آلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ» (۱)، فَأَنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا التَّبَوُّةَ، وَ الْعِلْمَ فِي عَقِبِنَا إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ، ثُمَّ قَرَأَ: «وَ جَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ»، ثُمَّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) عَقِبَ إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام)، وَ نَحْنُ أَهْلُ الْبَيْتِ عَقِبُ إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام) وَ عَقِبُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم). (۲)

از سلیم بن قیس نقل است که گفت: روزی حضرت امیرالمؤمنین علی (علیهالسلام) بیرون

ص: ۳۲۳

۱- ۲/۲۴۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۷۹، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۵۴، ح ۹۵۸۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۰؛ کتاب سلیم بن قیس الهمدانی، ج ۲، ص ۹۴۲، ح ۷۸؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بیه القرآنیه، ص ۶۱۲، ح ۱۱.

آمدند در حالی که ما در مسجد نشسته بودیم، آن حضرت نزد ما آمدند، و ما دور ایشان حلقه زدیم، سپس فرمودند: قبل از این که مرا از دست بدهید، از من سؤال کنید، از من در باره قرآن پرسید، زیرا علم پیشینیان و پسینیان در قرآن است، و خدا در آن از بیان هیچ سخنی فروگذار نکرده، و تأویل آن را کسی جز خداوند و راسخان در علم نمی داند.

راسخان در علم فقط به یک نفر محدود نمی شود، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) یکی از آنها بودند، که خداوند سبحان، علم را به ایشان آموخت، ایشان نیز آن را به من یاد دادند. این علم همواره در نسل ایشان تا روز قیامت باقی خواهد ماند. سپس آیه: «وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ»، را خواندند، و فرمودند: نسبت من به رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، همانند نسبت هارون (علیه السلام) به موسی (علیه السلام) است، با این تفاوت که من پیامبر نیستم، و تا روز قیامت، علم در میان فرزندان ما خواهد بود، سپس آیه: «وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ»، را خواندند و فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از نوادگان حضرت ابراهیم (علیه السلام) بودند، پس ما اهل بیت نیز، از نوادگان حضرت ابراهیم (علیه السلام) و حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) هستیم.

{فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ}

پس هر گاه تو را از میان آنها ببریم، حتماً از آنان انتقام خواهیم گرفت.

۱- عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ»، يَا مُحَمَّدُ! مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَإِنَّا رَادُّوكَ إِلَيْهَا، وَ مُنْتَقِمُونَ مِنْهُمْ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از یحیی بن سعید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ»، فرمودند: یعنی: ای محمد! ما تو را از مکه به مدینه می ببریم، و سپس تو را به آنجا باز می گردانیم، و از آنها به وسیله علی بن ابی طالب (علیه السلام)، انتقام می گیریم.

۲- عَنْ يَحْيَى بْنِ حَسَنِ بْنِ فُرَاتٍ، بِإِسْنَادِهِ، إِلَى حَرْبِ بْنِ أَبِي الْمَأْسُودِ الدَّيْلَمِيِّ (الدُّوْلِيِّ)، عَنْ عَمِّهِ، أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله و سلم) لَمَّا نَزَلَتْ: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ»، أَى: بِعَلِيِّ، كَذَلِكَ حَدَّثَنِي جَبْرِئِيلُ (عليه السلام). (۲)

از یحیی بن حسن بن فرات، با سندهایش از ابو حرب بن ابو اسود دوئلی، از عمویش نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: زمانی که آیه: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ

ص: ۳۲۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۹، ص ۴۵۵ و ج ۳۶، ص ۲۱، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۳ ح ۹۶۰۷؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۹۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۸۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۶۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۰۳، ح ۵۰؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۱۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۲، ص ۳۱۲، ح ۲۷۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۳ ح ۹۶۰۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۶۳.

بِعَكِّ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ»، نازل شد، جبرئیل (علیه السلام) به من گفت: یعنی ما به وسیله علی (علیه السلام)، از آنها انتقام خواهیم گرفت.

۳- عَنْ عَدِي بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: مَا حَسَدْتُ قُرَيْشٌ عَلِيًّا (علیه السلام) بِشَيْءٍ مِّمَّا سَبَقَ لَهُ أَشَدَّ مِمَّا وَجَدْتُ عَلَيْهِ يَوْمًا وَ نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)، فَقَالَ: كَيْفَ أَنْتُمْ، مَعْشَرَ قُرَيْشٍ! لَوْ قَدْ كَفَرْتُمْ مِنْ بَعْدِي فَرَأَيْتُمُونِي فِي كِتَابِهِ أَضْرِبُ وَجُوهَكُمْ بِالسَّيْفِ؟ فَهَبَطَ عَلَيْهِ جَبْرَائِيلُ (علیه السلام)، فَقَالَ: قُلْ: إِنَّ شَاءَ اللَّهِ أَوْ عَلِيٌّ، فَقَالَ: إِنَّ شَاءَ اللَّهِ أَوْ عَلِيٌّ (علیه السلام). (۱)

از عدی بن ثابت نقل است که گفت: از ابن عباس شنیدم که می گفت: هرگز قریشی ها به چیزی، بیشتر از آن چه که روزی از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره حضرت علی (علیه السلام) شنیدند، حسادت نکردند، و ما در آن روز در خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بودیم، که آن حضرت فرمودند: ای قریش! اگر پس از من کافر شوید، و مرا به همراه گروهی ببینید، که با شمشیر علیه شما می جنگم، چگونه خواهید بود؟ پس ناگهان جبرئیل (علیه السلام) فرود آمد و عرض کرد: بگو: اگر خداوند بخواهد، یا علی (علیه السلام). پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز فرمودند: اگر خداوند بخواهد، یا علی (علیه السلام). (یعنی: اگر خدا بخواهد، یا من با شما می جنگم، و یا این کار را حضرت علی (علیه السلام) انجام خواهند داد).

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به روایات ذیل کد آیه: ۹۵-۲۳/۹۳ مراجعه فرمایید.

ص: ۳۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۲، ص ۳۱۳، ح ۲۷۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۴، ح ۹۶۱۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۶۴.

{فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ} إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

پس به آنچه که به تو وحی شده است تمسک بجوی، که همانا تو بر راهی راست هستی.

۱- عَنْ الثُّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، قَالَ: إِنَّكَ عَلَى وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) هُوَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: خداوند به پیامبرش وحی کرد: «فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، پس حضرت فرمودند: یعنی: تو بر ولایت علی (عليه السلام) هستی، و علی (عليه السلام)، همان راه راست است.

۲- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي

ص: ۳۲۷

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۸، ح ۲۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۳، ح ۴۸ و ج ۳۰، ص ۱۵۷، ذیل ح ۱۴ و ج ۳۵، ص ۳۶۷، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۵، ح ۱۶؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۸، ذیل ح ۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۵۴۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۶۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۲، ح ۹۹ و ج ۴، ص ۶۰۴، ح ۵۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۸۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۷، ح ۲۴؛ مناقب آل أبی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۴.

أَوْحَى إِلَيْكَ»، قَالَ: فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (١)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «فَأَسْمِعْكَ بِالَّذِي أَوْحَى إِلَيْكَ»، فرمودند: یعنی: به آن چه در باره علی بن ابی طالب (علیه السلام) به تو وحی شده است، چنگ بزن.

ص: ۳۲۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۵، ح ۵۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۶ ح ۹۶۱۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۶۵.

{وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ ۖ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ}

و مسلماً این (قرآن) برای تو و قوم تو مایه تذکر است، و به زودی (درباره آن) بازخواست خواهید شد.

۱- عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»، فَحُجِّنْ قَوْمُهُ، وَ نَحْنُ الْمُسْأَلُونَ. (۱)

از سلیم بن قیس نقل است که گفت: حضرت امام علی (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»، فرمودند: ما قوم پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) هستیم، و در باره ما سؤال می شود.

۲- عَنْ ابْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»، قَالَ: قَوْلُهُ: «وَلِقَوْمِكَ»، يَعْنِي عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»، عَنْ وَلَايَتِهِ. (۲)

از دو پسران قاسم نقل است که گفتند: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره

ص: ۳۲۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۷، ح ۵۷ و ج ۳۶، ص ۱۵۴، ذیل ح ۱۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۸، ح ۶۹۲۹؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۶۸؛ کتاب سلیم بن قیس الهمدانی، ج ۲، ص ۹۴۷، ح ۸۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۷، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۹، ح ۹۶۳۳؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۶۹.

فرمایش خداوند عز و جل: «وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»، فرمودند: منظور از «لِقَوْمِكَ» امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند، «وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»، یعنی از شما در باره ولایت آن حضرت، سؤال خواهد شد.

۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (۱)، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): الذِّكْرُ أَنَا، وَالْأَتَمُّ أَهْلُ الذِّكْرِ، وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): نَحْنُ قَوْمُهُ، وَنَحْنُ الْمَسْئُولُونَ. (۲)

از عبدالله بن عجلان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره سخن خداوند عز و جل: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ذکر، من هستم و ائمه (علیهم السلام)، اهل ذکر هستند. و در باره آیه: «وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»، امام باقر (علیه السلام) فرمودند: ما قوم آن حضرت هستیم، و از ما سؤال خواهد شد.

۴- عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، قَالَ: الذِّكْرُ، مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَنَحْنُ أَهْلُهُ الْمَسْئُولُونَ، قَالَ: قُلْتُ: قَوْلُهُ: «وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»، قَالَ:

ص: ۳۳۰

۱- ۱۶/۴۳؛ ۲۱/۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۵۹، ح ۵۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۲۳، ح ۶۰۲۹ و ج ۴، ص ۸۶۷، ح ۹۶۲۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۰، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۲۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۲۶، باب ۶۵، ح ۱۰۴۷؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۶۳، ح ۳۳۲۰۶.

از علی بن حسان، از عمویش عبدالرحمن بن کثیر نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)

عرض کردم: «فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، حضرت فرمودند: ذکر، حضرت محمّد (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و ما اهل آن حضرت هستیم، که از ما سؤال خواهد شد. راوی گفت: عرض کردم: منظور از آیه: «وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَ لِقَوْمِكَ وَ سَوْفَ تُسْأَلُونَ»، چیست؟ فرمودند: منظور از آن ما هستیم، و ما اهل ذکر هستیم، که مورد سؤال قرار می گیریم.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر، می توانید به کدهای ۱۶/۴۳ و ۲۱/۷ در جلد اول مراجعه فرمایید.

ص: ۳۳۱

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۲۳، ح ۶۰۳۰ و ج ۴، ص ۸۶۷ ح ۹۶۲۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۰، ح ۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۲۸، ح ۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۲۷، ح ۱۰۴۸؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۶۴، ح ۳۳۲۰۸.

{وَسُئِلَ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ}

از رسولانی که پیش از تو فرستادیم بپرس: آیا غیر از خداوند رحمان معبودهایی برای پرستش قرار دادیم؟!

۱- عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَا قَبَضَ اللَّهُ نَبِيًّا، حَتَّى أَمَرَهُ أَنْ يُوصِيَ إِلَى أَفْضَلِ عَشِيرَتِهِ مِنْ عَصِيْبَتِهِ، وَأَمَرَنِي أَنْ أُوصِيَ. فَقُلْتُ: إِلَى مَنْ يَا رَبِّ؟ فَقَالَ: أُوصِ يَا مُحَمَّدُ! إِلَى ابْنِ عَمِّكَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، فَإِنِّي قَدْ أَثْبَتُهُ فِي الْكِتَابِ السَّالِفِ، وَكَتَبْتُ فِيهَا أَنَّهُ وَصِيكَ، وَعَلَى ذَٰلِكَ أَخَذْتُ مِيثَاقَ الْخَلَائِقِ وَمَوَاقِيقَ أَنْبِيَائِي وَرُسُلِي، أَخَذْتُ مَوَاقِيقَهُمْ لِي بِالرُّبُوبِيَّةِ، وَلَكَ يَا مُحَمَّدُ! بِالتُّبُوءِ، وَلِعَلِّي بِالْوَلَايَةِ. (۱)

از طلحه بن زید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام)، روایت می کنند که فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: خداوند روح هیچ پیامبری را قبض نکرده است، مگر آن که به او دستور داده باشد تا به بهترین فرد از میان قومش وصیت کند، و به من نیز دستور داد تا وصیت کنم. گفتم: خدایا! برای چه کسی وصیت کنم؟

ص: ۳۳۲

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۹۷، ح ۳۷۹؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۱۰۴، مجلس ۴، ح ۱۴؛ بحار الأنوار، ج ۱۵، ص ۱۸، ح ۲۷ و ج ۲۶، ص ۲۷۲، ح ۱۱ و ج ۳۸، ص ۱۱۱، ح ۴۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۷۱، ح ۹۶۴۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۷۱؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۷۹.

خداوند فرمود: ای محمد! به پسر عمویت، علی بن ابی طالب (علیه السلام) وصیت کن، چرا که من وصایت او را در کتاب های پیشین، ثبت نموده، و در آن جا آورده ام که او وصی تو است، و در این باره از تمام مخلوقات و پیامبران و رسولانم، عهد و پیمان گرفته ام. از آنها برای پروردگاری خودم، نبوت و پیامبری تو، ای محمد! و ولایت علی بن ابی طالب، عهد و پیمان گرفته ام.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، قَالَ: وَلَايَةُ عَلِيٍّ (عليه السلام) مَكْتُوبَةٌ فِي جَمِيعِ صُحُفِ الْأَنْبِيَاءِ، وَلَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ رَسُولًا، إِلَّا بِنُبُوَّةِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَوَصِيهِ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱۲)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن الرضا (علیه السلام) فرمودند: ولایت حضرت علی (علیه السلام) در تمام کتب پیامبران نوشته شده است، و خداوند هیچ پیامبری را مبعوث نکرده، مگر اینکه به نبوت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) و وصایت حضرت علی (علیه السلام)، اقرار کرده باشد.

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): لَمَّا عُرِجَ بِيَّ إِلَى السَّمَاءِ، انْتَهَى بِي الْمَسِيرُ مَعَ جِبْرِئِيلَ إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ، فَرَأَيْتُ بَيْتًا مِنْ يَاقُوتٍ أَحْمَرَ، فَقَالَ لِي جِبْرِئِيلُ:

ص: ۳۳۳

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۱۲، ح ۴۵۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۲۸۰، ح ۲۴؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۱۸۴، ح ۷۹۳۵ و ص ۸۷۱؛ ح ۹۶۴۰؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۸۴ و ص ۱۶۱ و ص ۳۸۸ و ص ۵۴۷؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۱۶۶ و ج ۹، ص ۵۰۸ و ج ۱۲، ص ۷۰؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۳۷، ح ۶؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۶۵، ح ۶؛ الوافي، ج ۳، ص ۴۹۵، ح ۱۰۰۰.

يَا مُحَمَّدُ! هَذَا الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ، خَلَقَهُ اللَّهُ قَبْلَ خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بِخَمْسِينَ أَلْفَ عَامٍ، فَصَلِّ فِيهِ، فَقُمْتُ لِلصَّلَاةِ، وَجَمَعَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ، فَصَفَّهُمْ جِبْرِيلُ صَفًّا، فَصَلَّيْتُ بِهِمْ، فَلَمَّا سَلَّمْتُ أَتَانِي آتٍ مِنْ عِنْدِ رَبِّي، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! رَبُّكَ يَقْرَأُكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ لَكَ: سَلِّ الرَّسُلَ: عَلَى مَا ذَا أُرْسِلْتُمْ مِنْ قَبْلِي؟ فَقُلْتُ: مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ! عَلَى مَا ذَا بَعَثَكُمْ رَبِّي قَبْلِي؟

قَالُوا: عَلَى وَلَايَتِكَ، وَوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَسَتَّلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا».(۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: وقتی که مرا به معراج بردند، به همراه جبرئیل، به آسمان چهارم رسیدیم، ناگهان خانه ای را دیدم که از یاقوت قرمز درست شده بود، جبرئیل به من گفت: ای محمّد! این بیت معمور است، خداوند پنجاه هزار سال قبل از آفرینش آسمان ها و زمین، آن را آفریده است، اینک بایست و در آن نماز بخوان. پس من به نماز ایستادم، در حالی که خداوند، پیامبران و رسولان را در آنجا جمع نمود، و جبرئیل آنها را پشت سر من به صف قرار داد. پس آنها به امامت من نماز را خواندند.

پس وقتی سلام نماز را دادم، فرستاده ای از سوی پروردگارم آمد و گفت: ای محمد! پروردگارت به تو سلام می رساند و می فرماید: از پیامبران بپرس: شما قبل از من، بر اساس چه چیزی مبعوث شده اید؟ پس من گفتم: ای پیامبران و ای رسولان! پروردگار

ص: ۳۳۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۳۰۷، ح ۶۹ و ج ۳۶، ص ۱۵۵، ذیل ح ۱۳۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۷۱، ح ۹۶۳۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۶۹؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۴۱؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه، ص ۱۵۰، المنقبه ۸۲.

من، شما را بر چه اساسی مبعوث کرده است؟ آنها گفتند: بر اساس ولایت تو و ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، و این همان فرمایش خدای متعال است که می فرماید: «وَسُئِلَ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا».

۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَسُئِلَ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا»، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): لَمَّا جَمَعَ اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ لَيْلَةَ الْإِسْرَاءِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: سَلُّهُمْ، يَا مُحَمَّدُ! عَلَى مَا بُعِثْتُمْ؟ قَالُوا: بَعَثَنَا اللَّهُ عَلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ الْإِقْرَارِ بِبُيُوتِكَ وَ عَلَى الْوَلَايَةِ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

ابن عباس در تفسیر فرمایش خدای متعال: «وَسُئِلَ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا»، گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: خداوند در شب معراج، من و بقیه پیامبران را، در یک جا جمع نمود، آنگاه خدای متعال فرمود: ای محمد! از آنها بپرس که برای چه چیزی مبعوث شده اید؟ آنها پاسخ دادند: برای بیان شهادت «لا اله الا الله»، و اقرار به نبوت شما و ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام).

۵- عَنْ ابْنِ مَسْجُودٍ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): لَمَّا أُسْرِي إِلَى السَّمَاءِ، إِذَا مَلَكٌ قَدْ أَتَانِي، فَقَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ! سَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا، عَلَى مَا بُعِثُوا؟

قُلْتُ: مَعَاشِرَ الرُّسُلِ وَ النَّبِيِّينَ! عَلَى مَا بَعَثَكُمْ اللَّهُ؟ قَالُوا: عَلَى وَلَايَتِكَ، يَا مُحَمَّدُ! وَ

ص: ۳۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵۵، ذیل ح ۱۳۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۷۱، ح ۹۶۴۲؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۷۰؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۳۵۳، ح ۶۸۰.

از عبد الله بن مسعود نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به من فرمودند: وقتی که مرا در شب معراج به آسمان بردند، ناگهان فرشته ای نزد من آمد و به من گفت: ای محمد! از پیامبرانی که پیش از تو فرستاده ایم سؤال کن که: بر چه اساسی مبعوث شده اید؟ من نیز به آنها گفتم: ای رسولان و ای پیامبران! شما قبل از من بر اساس چه چیزی فرستاده شده اید؟ آنها پاسخ دادند: ای محمد! بر اساس ولایت تو و ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام).

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): يَا عَبْدَ اللَّهِ! أَتَأْنِي الْمَلَكُ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا، عَلَى مَا بُعِثُوا؟ قُلْتُ: عَلَى مَا بُعِثُوا؟ قَالَ: عَلَى وَلَايَتِكَ، وَوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۲).

از عبد الله (عبد الله بن مسعود) نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای عبد الله! فرشته ای نزد من آمد، و گفت: ای محمد! از رسولانی که قبل از تو فرستادیم، سؤال کن که بر چه چیزی مبعوث شدند؟ من هم گفتم: بر چه چیزی مبعوث شدند؟ گفت: بر ولایت شما، و ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام).

ص: ۳۳۶

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۳۰۷، ح ۷۰ و ص ۳۱۸، ح ۸۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۷۰، ح ۹۶۳۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۴۶؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۸۵۷؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ۲۳۴.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۴۴؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۲۳، ح ۸۵۵؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ۲۳۴.

{وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ}

و هنگامی که درباره فرزند مریم مثلی زده شد، ناگهان قوم تو بخاطر آن داد و فریاد راه انداختند.

۱- أَبُو السَّعَادَاتِ فِي فَضَائِلِ الْعَشْرَةِ: أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ: يَا عَلِيُّ! مَثَلُكَ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ، كَمَثَلِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، أَحَبَّهُ قَوْمٌ فَأَفْرَطُوا فِيهِ، وَ أَبْغَضَهُ قَوْمٌ فَأَفْرَطُوا فِيهِ، قَالَ: فَنَزَلَ الْوَحْيُ: «وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ». (۱)

ابو السعادات در فضائل العشره نقل کرده است که: همانا پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: ای علی! مثل تو در این امت، مثل حضرت عیسی بن مریم است، گروهی او را دوست داشتند و زیاده روی کردند، و گروهی با او دشمنی کردند و افراط کردند، حضرت فرمودند: پس ناگهان از طرف پروردگار این آیه نازل شد: «وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ».

۲- عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) أَنَّهُ قَالَ: جِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَوْمًا، فَوَجَدْتُهُ فِي مَلَأٍ مِنْ قُرَيْشٍ، فَنَظَرَ إِلَيَّ، ثُمَّ قَالَ: يَا عَلِيُّ! إِنَّمَا مَثَلُكَ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ، كَمَثَلِ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ، أَحَبَّهُ قَوْمٌ فَأَفْرَطُوا فِي حُبِّهِ فَهَلَكُوا، وَ أَبْغَضَهُ قَوْمٌ وَ أَفْرَطُوا فِي بُغْضِهِ فَهَلَكُوا، وَ اقْتَصَدَ

ص: ۳۳۷

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۵، ص ۴۰۳، ح ۱۰۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۸۴، ح ۳۴؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۱، ص ۲۶۴.

فِيهِ قَوْمٌ فَتَجَوَّأُوا، فَعَظُمَ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ، وَضَحِكُوا، وَقَالُوا: يَشَبُّهُ بِالْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ، فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ. (۱)

از حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) روایت است که فرمودند: روزی خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) رفتم، و آن حضرت را در حالی که در میان گروهی از قریش نشسته بودند، دیدم، آن حضرت به من نگاهی کردند و سپس فرمودند: ای علی! همانا مثل تو در میان این امت، همانند حضرت عیسی (علیه السلام) است، که گروهی آنقدر او را دوست می داشتند که در این کار غلو و زیاده روی کردند و در نتیجه هلاک شدند. و عده ای نیز آنقدر با او دشمنی کردند که از فرط دشمنی با او هلاک شدند. اما گروه دیگری در این زمینه راه میانه روی را پیش گرفتند، و در نتیجه نجات یافته و رستگار شدند.

این سخن بر قریش سخت و گران آمد، به همین دلیل خندیدند و با تمسخر گفتند: محمد، علی را به پیامبران و رسولان الهی تشبیه می کند، در این هنگام این آیه نازل شد.

۳- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: جِئْتُ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ)، وَهُوَ فِي مَلَأٍ مِنْ قُرَيْشٍ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: يَا عَلِيُّ! إِنَّمَا مَثَلُكَ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ، كَمَثَلِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، أَحَبَّهُ قَوْمٌ فَأَفْرَطُوا، وَ أَبْغَضَهُ قَوْمٌ فَأَفْرَطُوا، فَضَحِكَ الْمَلَأُ الَّذِينَ عِنْدَهُ، وَقَالُوا: انْظُرُوا كَيْفَ يَشَبُّهُ ابْنُ عَمِّهِ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ؟! قَالَ: فَتَزَلَّتِ الْوَحْيُ: «وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ

ص: ۳۳۸

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۱۵۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۷۹، ح ۹۶۵۷؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۹۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۱۰، ح ۷۳؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۲۹۴، ح ۵؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیة، ص ۶۲۷، ح ۱۱۴۳؛ الوافی، ج ۹، ص ۱۴۰۷.

از حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) روایت است که فرمودند: روزی نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آمدم، و آن حضرت را در بین گروهی از قریش دیدم، پس به من نگاهی کردند و سپس فرمودند: ای علی! مثل تو در این امت، مثل عیسی بن مریم (علیهما السلام) است، گروهی او را دوست داشتند و افراط کردند، و گروهی با او دشمنی کردند و افراط کردند، جمعیتی که نزد آن حضرت بودند، خندیدند و گفتند: بنگرید که چگونه پسر عموی خودش را، به عیسی بن مریم (علیهما السلام) تشبیه می کند؟ حضرت فرمودند: پس ناگهان وحی نازل شد: «وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ».

۴_ عَنْ عَلِيٍّ (علیه السلام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم): يَا عَلِيُّ! مَثَلُكَ فِي أُمَّتِي مَثَلُ الْمَسِيحِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، افْتَرَقَ قَوْمُهُ ثَلَاثَ فِرَقٍ، فِرْقَةٌ مُؤْمِنُونَ وَ هُمْ الْحَوَارِيُّونَ، وَ فِرْقَةٌ عَادُوهُ وَ هُمْ الْيَهُودُ، وَ فِرْقَةٌ غَلَوْا فِيهِ فَخَرَجُوا عَنِ الْإِيمَانِ، وَ إِنَّ أُمَّتِي سَتَفْتَرِقُ فِيكَ ثَلَاثَ فِرَقٍ، فِفِرْقَةٌ شِيعَتُكَ وَ هُمْ الْمُؤْمِنُونَ، وَ فِرْقَةٌ عَدُوُّكَ وَ هُمْ الشَّاكُونَ، وَ فِرْقَةٌ تَغْلُو فِيكَ وَ هُمْ الْجَاهِلُونَ، وَ أَنْتَ فِي الْجَنَّةِ، يَا عَلِيُّ! وَ شِيعَتُكَ وَ مُحِبُّ شِيعَتِكَ، وَ عَدُوُّكَ وَ الْعَالِي فِي النَّارِ. (۲)

حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای علی! مثل تو در امت من، مثل حضرت مسیح، عیسی ابن مریم (علیهما السلام) است.

قوم عیسی (علیه السلام) به سه دسته تقسیم شدند، یک دسته به او ایمان آوردند و آنها

ص: ۳۳۹

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۲۲، ح ۱۹؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۴۰۴، ح ۵۳۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۸۰؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۲۷، ح ۸۶۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۶۴، ح ۴؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۶، ص ۴۳، ح ۲؛ مائه منقبه من مناقب امیر المؤمنین و الأئمه، ص ۸۰، المنقبه ۴۸؛ ینابیع الموده، ج ۱، ص ۳۲۷، ح ۲.

حواریون بودند، و یک دسته با او دشمنی ورزیدند و آنها یهود بودند، و یک دسته درباره او غلو و زیاده روی کردند و آنها از ایمان خارج شدند.

و امت من درباره تو نیز به سه دسته تقسیم می شوند، یک فرقه شیعیان تو هستند و آنها مؤمنین اند، و یک دسته دشمنان تو هستند و آنها عهدشکنان اند، و یک فرقه درباره تو غلو می کنند و آنها منکران و گمراهانند.

ای علی! تو و شیعیانت و دوستان شیعیانت، در بهشت خواهید بود، و دشمنانت و غلوکنندگان، در آتش جهنم خواهند بود.

۵- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسًا، إِذْ أَقْبَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّ فِيكَ شَبَهًا مِنْ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام)، وَلَوْ لَا أَنْ تَقُولَ فِيكَ طَوَائِفُ مِنْ أُمَّتِي مَا قَالَتِ النَّصَارَى فِي عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام)، لَقُلْتُ فِيكَ قَوْلًا لَا تَمُرُّ بِمَلَأٍ مِنَ النَّاسِ، إِلَّا أَخَذُوا التُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْكَ يَلْتَمِسُونَ بِذَلِكَ الْبَرَكَةَ.

قَالَ: فَغَضِبَ الْأَعْرَابِيَانِ وَالْمُعِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ وَعِدَّةٌ مِنْ قُرَيْشٍ مَعَهُمْ، فَقَالُوا: مَا رَضِيَ أَنْ يَضْرِبَ لِابْنِ عَمِّهِ مَثَلًا، إِلَّا عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ: «وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ»، «وَقَالُوا أَلِهْتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جِدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصَصَ مَوْنٌ»، «إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ»، «وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ» يَعْنِي: مِنْ بَنِي هَاشِمٍ، «مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ» (۱).

قَالَ: فَغَضِبَ الْحَارِثُ بْنُ عَمْرِو الْفَهْرِيُّ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ» (۲)، أَنَّ بَنِي هَاشِمٍ يَتَوَارَثُونَ هِرْقُلًا بَعْدَ هِرْقُلٍ، «فَأَمْطَرُ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ

ص: ۳۴۰

اِئْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ» (١)، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَقَالَهُ الْحَارِثِ، وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ» (٢).

ثُمَّ قَالَ لَهُ: يَا ابْنَ عَمْرٍو! إِمَّا تُبِتْ، وَإِمَّا رَحَلْتَ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! بَلْ تَجْعَلُ لِسَائِرِ قُرَيْشٍ شَيْئاً مِمَّا فِي يَدَيْكَ، فَقَدْ ذَهَبَتْ بَنُو هَاشِمٍ بِمَكْرَمَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): لَيْسَ ذَلِكَ إِلَيَّ، ذَلِكَ إِلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! قَلْبِي مِثْلُ يَتِيَابِعُنِي عَلَى التَّوْبَةِ، وَلَكِنْ أَرْحِلُ عَنْكَ، فَدَعَا بِرَاحِلَتِهِ، فَرَكَبَهَا، فَلَمَّا صَارَ بِظَهْرِ الْمَدِينَةِ، أَتَتْهُ جُنْدَلَةٌ، فَرَضَخَتْ هَامَتَهُ، ثُمَّ أَتَى الْوَحْيُ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَقَالَ: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِلْكَافِرِينَ»، بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ، «لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ»، «مِنَ اللَّهِذِي الْمَعَارِجِ» (٣).

قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! إِنَّا لَا نَقْرُؤُهَا هَكَذَا، فَقَالَ: هَكَذَا، وَاللَّهِ! نَزَلَ بِهَا جَبْرِئُلٌ عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ هَكَذَا هُوَ، وَاللَّهِ! مُثَبَّتٌ فِي مُصْحَفِ فَاطِمَةَ (عليها السلام).

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِمَنْ حَوْلَهُ مِنَ الْمُنَافِقِينَ: انْطَلِقُوا إِلَى صَاحِبِكُمْ، فَقَدْ أَتَاهُ مَا اسْتَفْتَحَ بِهِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ» (٤). (٥)

ص: ٣٤١

١- همان.

٢- ٨/٣٣.

٣- ٧٠/١_٣.

٤- ١٤/١٥.

٥- بحار الأنوار، ج ٣٥، ص ٣٢٣، ج ٢٢؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ٦٨٠، ج ٤٢٥٨ و ج ٣، ص ٢٩٢، ج ٥٦٩٦ و ج ٤، ص ٨٧٦، ج ٩٦٤٩ و ج ٥، ص ٤٨٣، ج ١١٠٦١؛ تفسير الصافي، ج ٢، ص ٢٩٩؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٥، ص ٣٣٦، ج ٧، ص ٤٠؛ تفسير نور الثقلين، ج ٢، ص ٥٣١، ج ٣٦؛ الكافي، ج ٨، ص ٥٧، ج ١٨؛ مدینه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ٢، ص ٢٦٥، ج ٥٤٤؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ٢٥، ص ١٢٥، ج ١٨؛ الوافي، ج ٣، ص ٩٣٢، ج ١٦٢١.

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نشسته بودند، که ناگهان امیرالمؤمنین (علیه السلام) بر ایشان وارد شدند. پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) خطاب به آن حضرت فرمودند: تو به عیسی بن مریم (علیهما السلام)، شباهتی داری، و اگر ترس این نبود، که عده ای از امت من، در باره تو بگویند آنچه را که نصاری در باره عیسی بن مریم (علیهما السلام) می گفتند، همانا سخنی در فضیلت تو می گفتم، که از بین هیچ گروهی گذر نکنی، جز آنکه خاک زیر پایت را برای برکت بردارند. امام صادق (علیه السلام) فرمودند: (از این سخن رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)) آن دو اعرابی و مغیره بن شعبه و گروهی از قریش که با آنها بودند، خشمگین شدند و گفتند: برای پسرعمویش ماندی پیدا نکرد که به آن مثل بزند، جز به عیسی بن مریم!

در این هنگام خداوند این آیه را به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل فرمود: «وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ»، «وَقَالُوا آلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ»، «إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ»، «وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ» یعنی: از میان بنی هاشم، «مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلَفُونَ».

امام صادق (علیه السلام) فرمودند: در این هنگام حارث بن عمرو فهری خشمگین شد و گفت: خدایا! اگر این سخن حق است و نازل شده از سوی توست، که افراد بنی هاشم یکی از پس از دیگری به رهبری و حکومت برسند، پس سنگی از آسمان بر سر ما فرو بریز، و یا این که عذاب دردناکی را بر ما نازل کن.

پس خداوند سخن حارث را به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) اطلاع داد، و آنگاه این آیه بر آن حضرت نازل شد: «وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ»، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به او فرمودند: ای پسر عمرو! یا باید توبه کنی، و یا از این جا بروی.

حارث گفت: ای محمد! آخر، از آن چه در اختیار توست، برای سایر قریش نیز، سهمی تعیین نما. چون بنی هاشم، تمام عزت عرب و عجم را به خود اختصاص داده اند. پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به او فرمودند: این کاری نیست که در اختیار من باشد، بلکه به دست خدای تبارک و تعالی است. حارث گفت: ای محمد! دلم به توبه کردن، راضی نمی شود، ولی من کوچ می کنم و از پیش تو می روم، آنگاه، درخواست کرد مرکبش را برایش بیاورند و بر آن سوار شد. زمانی که به خارج از شهر رسید، سنگی بر سرش سقوط کرده و سرش را له کرد. در این هنگام وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شد: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ بَعْدَ الْوَاقِعِ»، «لِلْكَافِرِينَ»، یعنی: کافران به ولایت حضرت علی (علیه السلام)، «لَيْسَ لَهُ دَفْعٌ»، «مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ».

ابو بصیر می گوید: به امام صادق (علیه السلام) عرض کردم: فدایتان شوم! ما این آیه را این گونه نمی خوانیم. حضرت فرمودند: به خدا قسم! جبرئیل، آن را به این صورت بر حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل فرمود، و به خدا قسم! در مصحف حضرت فاطمه (علیها السلام) نیز، این گونه ثبت شده است.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به منافقانی که در اطراف ایشان بودند، فرمودند: به سوی رفیقان بروید، که آن چه را درخواست کرده بود، بر سرش آمد، خداوند عز و جل فرمود: «وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ».

{إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ}

او نبود جز بنده ای که به او نعمت عطا کردیم و وی را برای بنی اسرائیل نشانه ای بزرگ قرار دادیم.

۱- فی تهذیب الأحکام: عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، فِي الدُّعَاءِ بَعْدَ صَلَاةِ الْغَدِيرِ: رَبَّنَا أَجَبْنَا دَاعِيكَ النَّذِيرَ الْمُنْذِرَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم) عَبْدَكَ وَرَسُولَكَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، الَّذِي أَنْعَمْتَ عَلَيْهِ وَجَعَلْتَهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ، أَنَّهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَوَلَاهُمُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ يَوْمَ الدِّينِ، فَإِنَّكَ قُلْتَ: «إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ».(۱)

مرحوم شیخ طوسی، در کتاب تهذیب، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) نقل فرموده، که آن حضرت در دعای پس از نماز روز غدیر، به خداوند متعال این چنین عرضه داشتند: پروردگارا! ما دعوت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) دعوت کننده به سوی تو، که نذیر و منذر و بنده خاص و فرستاده تو می باشد، را در مورد علی بن ابی طالب (علیه السلام)، که به او نعمت بخشیدی، و او را نمونه و مثال برای بنی اسرائیل قرار دادی، اجابت کردیم، و به اینکه او امیرالمؤمنین و مولا و ولی آنها، تا روز قیامت است، ایمان آوردیم. زیرا خودت

ص: ۳۴۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۲۷، ح ۱۰۰؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۱۸، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۷۷، ح ۹۶۵۰؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۹۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۱۰، ح ۷۴؛ الوافی، ج ۹، ص ۱۴۰۳، ح ۸۴۴۸.

فرموده ای: «إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ».

۲- عَنْ سَيْلَمَانَ الْفَارِسِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) جَالِسٌ فِي أَصْحَابِهِ، إِذْ قَالَ: إِنَّهُ يَدْخُلُ عَلَيْكُمُ السَّاعَةُ شِبْهُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام).

فَخَرَجَ بَعْضُ مَنْ كَانَ جَالِسًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، لِيَكُونَ هُوَ الدَّاحِلُ، فَمَدَّخَلَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَقَالَ الرَّجُلُ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ: أَمَا يَرَى مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَنْ فَضَّلَ عَلَيْنَا، حَتَّى يَشَبِّهَهُ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام)، وَاللَّهِ! لَأَلْهَتُنَا الَّتِي كُنَّا نَعْبُدُهَا فِي الْحَيَاةِ أَوْفَضَلُ مِنْهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِي ذَلِكَ الْمَجْلِسِ: «وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ»، فَحَرَفُوهَا يَصِدُّونَ، «وَقَالُوا أَلْهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصَصَ مُونَ»، إِنْ عَلِيَ (عليه السلام) إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ، وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ، فَمَحَى اسْمُهُ عَنْ هَذَا الْمَوْضِعِ. (۱)

از سلمان فارسی نقل است که گفت: روزی رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) در میان تعدادی از اصحابشان نشسته بودند، که ناگهان فرمودند: هم اکنون کسی بر شما وارد می شود، که شبیه حضرت عیسی بن مریم (عليهما السلام) است.

پس بعضی از حاضران برخاستند و از آن مجلس خارج شدند، تا دو باره وارد شوند، و این فضیلت شامل آنها شود. در این هنگام حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) وارد شدند.

یکی از منافقان گفت: محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) راضی نشد به برتری دادن علی (علیه السلام) بر ما، تا

ص: ۳۴۵

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۳۶، ح ۱۳۱ و ج ۳۵، ص ۳۱۹، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۷۷، ح ۹۶۵۱؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۹۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۸۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۰۹، ح ۶۹.

جایی که او را به عیسی بن مریم (علیهما السلام) ، تشبیه کرد! به خدا قسم! بت هایی که در جاهلیت می پرستیدم، از او بهتر است. پس خداوند در همان مجلس این آیه را نازل فرمود: «وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِطُّونَ»، اما بعضی آن را تحریف کرده و آخرین کلمه آن را به «يَصِطُّونَ» تبدیل نمودند، خداوند در ادامه می فرماید: «وَقَالُوا أَلَّهِتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصَصُوا لَكَ»، و اینکه حضرت علی (علیه السلام) نیستند، مگر بنده ای که به او نعمت دادیم، و او را برای بنی اسرائیل مثل و نمونه قرار دادیم، اما بعداً، نام آن حضرت، از این آیه حذف گردید.

{وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلْإِسَاءَةِ فَلَا تَمْتَرَنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۖ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ}

و همانا او نشانه ای برای قیامت است، پس در آن شک نکنید، و از من متابعت کنید، این است راه راست.

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: إِنِّي لَأَذْنَاهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فِي حَجِّهِ الْوَدَاعِ بِمَنَى، فَقَالَ: ... سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَإِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) لَعِلْمٌ لِلْإِسَاءَةِ، وَ «لَكَ وَ لِقَوْمِكَ وَ سَوْفَ تُسْأَلُونَ» (۱)، عَنْ مَحَبَّةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۲).

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: در سرزمین منا، در آخرین حج رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، من از همه مردم به ایشان نزدیک تر بودم که فرمودند: .. آن طور که من شما را می شناسم، گمان کنم که شما پس از من مرتد شده و کافر می شوید، و بعضی از شما گردن بعضی دیگر را می زنید. به خدا قسم! اگر چنین کنید مرا در

ص: ۳۴۷

۱- ۴۳/۴۴.

۲- الأمالی (للطوسي)، ص ۳۶۳، مجلس ۱۳، ح ۱۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۲، ص ۲۹۱، ح ۲۴۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۴، ح ۹۶۱۳؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۱۶، ح ۸۵۱؛ الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص: ۱۴۳، ح ۲۱۷؛ نوادر الأخبار فیما يتعلق بأصول الدین (للفیض)، ص ۱۶۱، ح ۱۸.

لشکری خواهید دید که با شما می جنگد.

تا اینکه حدیث به اینجا رسید:

همانا در وجود حضرت علی (علیه السلام)، علم به قیامت است، «لَكَ وَ لِقَوْمِكَ وَ سَوْفَ تُسْأَلُونَ»، یعنی: و از همه شما در باره محبت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، سؤال خواهد شد.

۲_ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعِينٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ إِنَّهُ لَعَلَّمَ لِّلشَّاعَةِ»، قَالَ: عَنِّي بِذَلِكَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، وَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم): يَا عَلِيُّ! أَنْتَ عَلِمَ هَذِهِ الْأُمَّةُ، فَمَنْ اتَّبَعَكَ نَجَا، وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْكَ هَلَكَ وَ هَوَى. (۱)

از زراره بن اعین نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره سخن خدای عز و جل: «وَ إِنَّهُ لَعَلَّمَ لِّلشَّاعَةِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: منظور از آن، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) هستند، و سپس فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای علی! تو علم این امت هستی، هر کس از تو پیروی کند، رهایی می یابد، و هر کس با تو مخالفت کند، هلاک و گمراه خواهد شد.

تذکر: شاید این مطلب، از باب زید عدل، باشد، یعنی از بس زید عادل است، که او را خود عدل می نامند.

حضرت علی (علیه السلام) هم، چون تمام علوم نزدشان است، و خداوند علم اولین و آخرین را به آن حضرت عطاء نموده است، پس به جای اینکه بگویند: علی عالم

ص: ۳۴۸

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۷۹، ح ۹۶۶۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۵۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۹۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۱، ص ۶۲۸، ح ۴۴.

می گوئیم: علی علم.

۳- عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَيَّنَّمَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) جَالِسٌ فِي أَصْحَابِهِ، إِذْ قَالَ: إِنَّهُ يَدْخُلُ عَلَيْكُمُ السَّاعَةُ شَبِيهُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام) ...

سَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

ثُمَّ ذَكَرَ اللَّهُ خَطَرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ عَظَّمَ شَأْنَهُ عِنْدَهُ تَعَالَى، فَقَالَ: «وَ إِنَّهُ لَعَلَّمُ لِلَّسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرَنَّ بِهَا وَ اتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ»، يَعْنِي: أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از سلمان فارسی نقل است که گفت: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در میان تعدادی از اصحابشان نشسته بودند، که ناگهان فرمودند: هم اکنون کسی بر شما وارد می شود، که شبیه حضرت عیسی بن مریم (علیهما السلام) است. تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

سپس خداوند، عظمت و جایگاه والای امیر المؤمنین (علیه السلام)، نزد خودش را، ذکر نموده و می فرماید: «وَ إِنَّهُ لَعَلَّمُ لِلَّسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرَنَّ بِهَا وَ اتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ»، که منظور از آن، حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند.

ص: ۳۴۹

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۳۶، ح ۱۳۱ و ج ۳۵، ص ۳۱۹، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۷۹، ح ۹۶۶۱؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۳۹۸؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۸۶.

{أَمْ أُبْرِمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ۷۹ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ ۖ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ۸۰}

بلکه آنها تصمیم محکمی بر توطئه گرفتند، ما نیز اراده محکمی (درباره آنها) داریم! (۷۹) آیا آنان می پندارند که ما اسرار نهانی و سخنان درگوشی آنان را نمی شنویم؟ آری، رسولان (و فرشتگان) ما نزد آنها هستند و می نویسند! (۸۰)

۱- عَنْ بُرَيْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله و سلم) قَالَ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ: سَلُّمُوا عَلَى عَلِيٍّ بِإِمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: لَأَ، وَاللَّهِ! لَا يَجْتَمِعُ الثُّبُوهُ وَ الْخِلَافَةُ فِي أَهْلِ بَيْتٍ أَبَدًا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «أَمْ أُبْرِمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ»، «أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَ نَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَ رُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ». (۱)

از بریده اسلمی نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) به بعضی از اصحاب فرمودند: به علی بن ابی طالب (علیه السلام)، به عنوان امیر المؤمنین، سلام کنید. یکی از آنان گفت: نه، به خدا قسم! هرگز نبوت و خلافت، در یک خاندان، جمع نمی شود، در این هنگام خداوند عز و جل این آیه را نازل فرمود: «أَمْ أُبْرِمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ»، «أَمْ

ص: ۳۵۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵۷، ح ۱۳۶ و ج ۳۷، ص ۳۰۵، ح ۳۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۸۴ ح ۹۶۷۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص: ۵۵۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۰۳.

يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ».

۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ، عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَخَذَ عَلَيْهِمُ الْمِيثَاقَ مَرَّتَيْنِ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام).

الْأُولَى: حِينَ قَالَ: أَتَذَرُونَ مَنْ وَلِيَكُمْ مِنْ بَعْدِي؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: صَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَقَالَ: هَذَا وَلِيكُمْ مِنْ بَعْدِي.

وَالثَّانِيَةُ: يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ، يَقُولُ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلَى مَوْلَاهُ، وَكَانُوا قَدْ أَسِيرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ، وَتَعَاقَدُوا أَنْ لَا تَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهِ هَذَا الْأَمْرُ، وَلَا نُعْطِيهِمُ الْخُمْسَ، فَأَطَاعَ اللَّهُ نَبِيَّهُ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَى أَمْرِهِمْ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ: «أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ»، «أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ».(۱)

از عبدالله بن عباس نقل است که گفت: همانا رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) دو مرتبه، برای حضرت علی (عليه السلام)، از آنان تعهد و پیمان گرفتند.

اولین بار: زمانی بود که فرمودند: آیا می دانید پس از من، ولیّ شما چه کسی است؟ آنها پاسخ دادند: خداوند و پیامبرش می دانند، حضرت فرمودند: شایسته ترین مؤمنان، و با دستشان به حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام)، اشاره کردند و فرمودند: پس از من، این شخص، ولیّ و سرپرست شماست.

و مرتبه دوم: در روز غدیر خم بود که فرمودند: هر کسی من مولای اویم، پساین علی هم مولای اوست، پس به تحقیق آنها در بین خودشان نقشه کشیدند و با

ص: ۳۵۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵۷، ذیل ح ۱۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۸۴، ح ۹۶۷۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۵۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۰۳.

یکدیگر پیمان بستند که اجازه ندهند این امر به اهلش برسد، همچنین و آنها را از خمس محروم کنند، پس خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را از دسیسه آنها با خبر نمود، و سپس این آیه را بر آن حضرت، نازل فرمود: «أَمْ أُبْرِمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ»، «أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ».

۳- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ...

سَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَقَوْلُهُ: «كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ» (۱)، وَالَّذِي نَزَّلَ اللَّهُ مَا افْتَرَضَ عَلَى خَلْقِهِ مِنْ وَلَمَايِهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَكَانَ مَعَهُمْ أَبُو عُبَيْدَةَ، وَكَانَ كَاتِبُهُمْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «أَمْ أُبْرِمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ»، «أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ»، الْآيَةَ (۲).

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره سخن خدای متعال: ... تا آنجا که فرمودند:

و فرمایش خداوند در این آیه: «كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ»، یعنی: از آن چه که خداوند نازل

ص: ۳۵۲

۱- ۴۷/۲۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۶، ح ۵۸ و ج ۳۰، ص ۲۶۴، ح ۱۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۸۴ ح ۹۶۷۴ و ج ۵، ص ۶۸، ح ۹۸۵۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۷۲؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۹؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۰۲ و ص ۲۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۱۵، ح ۹۲ و ج ۵، ص ۴۲، ح ۶۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۱، ح ۴۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۵۰، ح ۴۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۴، ح ۱۶۰۱.

کرده بود، ناراحت بودند، و منظور از آن، ولایت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است، که خداوند آن را بر مردم واجب کرده است، و کاتب آن گروه منافق، ابو عبیده بود که با آنها همراهی می کرد، پس خداوند این چنین نازل فرمود: «أَمْ أَمْرُكُمْ أَمْ أَنْتُمْ مُبْرَمُونَ»، «أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ».

ص: ۳۵۳

{حَم ۱ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۲}

حم (۱) سوگند به این کتاب روشنگر (۲)

عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ إِبرَاهِيمَ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عليه السلام)، إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ نَصِيرَانِي، وَنَحْنُ مَعَهُ بِالْعَرِضِ

...

سَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَقَالَ النَّصْرَانِي: إِنِّي أَسْأَلُكَ، أَصْلَحَكَ اللَّهُ! قَالَ: سَلْ، قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنْ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى، الَّذِي أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ نَطَقَ بِهِ، ثُمَّ وَصَفَهُ بِمَا وَصَفَهُ بِهِ، فَقَالَ: «حَم»، «وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ»، «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ»، «فِيهَا يَفْرُقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ»، مَا تَفْسِيرُهَا فِي الْبَاطِنِ؟

فَقَالَ: أَمَّا «حَم»، فَهُوَ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ هُوَ فِي كِتَابِ هُودٍ، الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْهِ، وَ هُوَ

مَنْقُوصُ الْحُرُوفِ، وَ أَمَّا «الْكِتَابُ الْمُبِينُ»، فَهُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ (عليه السلام). (الحديث) (۱)

از یعقوب بن جعفر بن ابراهیم نقل است که گفت: در خدمت حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام)، در عریض (نزدیک مدینه) بودیم، مردی مسیحی بر ایشان وارد شد...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

شخص مسیحی عرض کرد: من از شما چند سؤال دارم، خداوند کار شما را اصلاح فرماید! حضرت فرمودند: بپرس! مسیحی عرض کرد: مرا از کتاب خدای متعال، که آن را بر حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، نازل کرده و به آن سخن گفته، و آن را آنگونه که باید وصف نموده و معرفی کرده، پس فرموده: «حَمْدُ»، «وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ»، «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكٍ» إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ»، «فِيهَا يَفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ»، با خبر سازید، تفسیر باطنی این آیات چیست؟

حضرت فرمودند: اما منظور از «حَمْدُ»، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، که نام ایشان در کتابی که بر حضرت هود (علیه السلام) نازل شده، اینچنین آمده است، و البته در آنجا از تعداد حروفش کاسته شده است، اما «کتاب مبین»، پس ایشان حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) هستند.

ص: ۳۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۸۷ ح ۱۲ و ج ۲۴، ص ۳۱۹، ح ۲۸ و ج ۴۸، ص ۸۵ ح ۱۰۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۸ ح ۹۶۹۱؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۴۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۱۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۲۳، ح ۱۴؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۴، ص ۲۱۷، ح ۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۷۸، ح ۴؛ مدینه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ۶، ص ۲۹۸، ح ۹۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۶، ص ۴۳، ح ۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۷۹۹، ح ۱۴۱۴.

{وَلَقَدْ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ}

ما آنها را با علم (خویش) بر جهانیان برگزیدیم و برتری دادیم.

۱- عَنْ الْفَضِيلِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَقَدْ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ»، قَالَ: الْأَئِمَّةُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ. (۱)

از فضیل نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «وَلَقَدْ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ»، فرمودند: منظور این است که، ائمه (علیهم السلام)، و پیشوایان از مؤمنان را، بر سایر مردم فضیلت و برتری دادیم.

۲- عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كَانَ رَجُلٌ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، وَ لَهُ فُلَمَاءٌ بِنَاحِيَةِ آذَرَبَيْجَانٍ، قَدْ اسْتَضِيَّ عِبْتُ عَلَيْهِ، فَمَنَعَتْ جَانِبَهَا فَشَكَاَ إِلَيْهِ مَا قَدْ نَالَهُ، وَ أَنَّهُ كَانَ مَعَاشُهُ مِنْهَا، فَقَالَ لَهُ: اذْهَبْ فَاسْتَعِثْ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَقَالَ الرَّجُلُ: مَا أَرَأَى أَذْغُو وَ أَبْتَهِلُ إِلَيْهِ، وَ كَلِمًا قَرُبْتُ مِنْهَا حَمَلْتُ عَلَى، قَالَ: فَكَتَبَ لَهُ رُقْعَةً فِيهَا: مِنْ عُمَرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى مَرَدَةِ الْجَنِّ وَ الشَّيَاطِينِ، أَنْ يَذْلُلُوا هَذِهِ الْمَوَاشِيَ لَهُ،

ص: ۳۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۲۸، ح ۵۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۷، ح ۹۷۱۲؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۵۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۳۲؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنیه، ص ۶۳۰، ح ۱.

قَالَ: فَأَخَذَ الرَّجُلُ الرَّقْعَةَ، وَ مَضَى.

فَاغْتَمَمْتُ لِتَدْلِكَ غَمًّا شَدِيدًا، فَلَقِيتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيًّا (عليه السلام)، فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا كَانَ، فَقَالَ: وَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ، وَ بَرَأَ النَّسِيمَةَ! لِيُعَوِّدَنَّ بِالْخَبِيثَةِ.

فَهَدَأَ مَا بِي وَ طَالَتْ عَلَى سَيِّئِي، وَ جَعَلْتُ أَرْقُبُ كُلَّ مَنْ جَاءَ مِنْ أَهْلِ الْجِبَالِ، فَإِذَا أَنَا بِالرَّجُلِ قَدْ وَافَى، وَ فِي جَبْهَتِهِ شَجَّةٌ تَكَادُ الْيَدُ تَدْخُلُ فِيهَا، فَلَمَّا رَأَيْتُهُ بَادَرْتُ إِلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا وَرَاءَكَ؟ فَقَالَ: إِنِّي صَدَرْتُ إِلَى الْمَوْضِعِ، وَ رَمَيْتُ بِالرَّقْعَةِ، فَحَمَلَ عَلَى عِدَادٍ مِنْهَا، فَهَوَّالَنِي أَمْرُهَا، فَلَمْ تَكُنْ لِي قُوَّةٌ بِهَا، فَجَلَسْتُ فَرَمَحْتَنِي أَحَدُهَا فِي وَجْهِ، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اكْفِنِيهَا، فَكُلُّهَا يَشْتَدُّ عَلَيَّ، وَ يَرِيدُ قَتْلِي، فَاَنْصَرَفَتْ عَنِّي، فَسَقَطْتُ، فَجَاءَ أَخٌ لِي فَحَمَلَنِي، وَ لَسْتُ أَعْقِلُ، فَلَمْ أَزَلْ أَتَعَالَجُ حَتَّى صَلَحْتُ، وَ هَذَا الْأَثَرُ فِي وَجْهِ، فَجِئْتُ لِأَعْلِمَهُ يَغْنِي عُمَرُ.

فَقُلْتُ لَهُ: صَدَرَ إِلَيْهِ، فَأَعْلَمَهُ، فَلَمَّا صَارَ إِلَيْهِ وَ عِنْدَهُ نَفَرٌ، فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ، فَزَبَرَهُ وَ قَالَ لَهُ: كَذَبْتَ، لَمْ تَذْهَبْ بِكِتَابِي، قَالَ: فَحَلَفَ الرَّجُلُ بِاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَ حَقِّ صَاحِبِ هَذَا الْقَبْرِ، لَقَدْ فَعَلَ مَا أَمَرَهُ بِهِ مِنْ حَمْلِ الْكِتَابِ وَ أَعْلَمَهُ أَنَّهُ قَدْ نَالَ مِنْهَا مَا يَرَى، قَالَ: فَزَبَرَهُ، وَ أَخْرَجَهُ عَنْهُ.

فَمَضَيْتُ مَعَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَتَبَسَّسَ، ثُمَّ قَالَ: أَلَمْ أَقُلْ لَكَ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الرَّجُلِ؟ فَقَالَ لَهُ: إِذَا انْصَرَفْتَ فَصِرْ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي هِيَ فِيهِ وَ قُلْ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، وَ أَهْلِ بَيْتِهِ الَّذِينَ اخْتَرْتَهُمْ عَلَى عِلْمِ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ فَذَلِّلْ لِي صُعُوبَتَهَا وَ حَزَانَتَهَا، وَ اكْفِنِي شَرَّهَا، فَإِنَّكَ الْكَافِي الْمُعَافِي وَ الْغَالِبُ الْقَاهِرُ».

فَانْصَرَفَ الرَّجُلُ رَاجِعًا، فَلَمَّا كَانَ مِنْ قَابِلِ قَعْدِمِ الرَّجُلِ، وَ مَعَهُ جُمْلَةُ قَدْ حَمَلَهَا مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَصَارَ إِلَيْهِ وَ أَنَا مَعَهُ، فَقَالَ: تُخْبِرُنِي أَوْ أَخْبِرْكَ؟ فَقَالَ الرَّجُلُ: بَلْ تُخْبِرُنِي، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ!

قَالَ: كَأَنَّكَ صِرْتَ إِلَيْهَا، فَجَاءَتْكَ وَ لَأَذْتُ بِكَ خَاضِعَةً ذَلِيلَةً، فَأَخَذَتْ بِنَوَاصِيهَا وَاحِدًا بَعْدَ آخَرٍ.

فَقَالَ الرَّجُلُ: صَدَقْتَ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! كَأَنَّكَ كُنْتَ مَعِيَ، فَهَذَا كَانَ فَتَفَضَّلَ بِقَبُولِ مَا جِئْتُكَ بِهِ، فَقَالَ: امْضِ رَاشِدًا بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهِ، وَ بَلَغَ الْخَبْرَ عُمَرَ، فَغَمَّهُ ذَلِكَ حَتَّى تَبَيَّنَ الْغَمُّ فِي وَجْهِهِ، وَ انْصَرَفَ الرَّجُلُ، وَ كَانَ يُحِجُّ كُلَّ سَنَةٍ، وَ قَدْ أَنْمَى اللَّهُ مَالَهُ، قَالَ: وَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، كُلُّ مَنْ اسْتَضَعَبَ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ مَالِهِ أَوْ أَهْلٍ أَوْ وَلَدٍ أَوْ أَمْرٍ فِرْعَوْنٍ مِنَ الْفِرَاعِنَةِ، فَلْيَبْتَهِلْ بِهَذَا الدُّعَاءِ، فَإِنَّهُ يَكْفِي مِمَّا يَخَافُ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى وَ بِهِ الْقُوَّةُ. (١)

از اصبع بن نباته، از عبدالله بن عباس نقل است که گفت: در زمان خلافت عمر بن خطاب، مردی در منطقه آذربایجان گله ای شتر داشت که رم کرده بودند، و اجازه نمی دادند کسی به آنها نزدیک شود، به همین دلیل آن مرد نزد عمر رفت، و درخواست چاره جویی نمود.

عمر گفت: برو از خداوند کمک بخواه، آن شخص گفت: بسیار دعا کرده و طلب حل مشکل کرده ام، اما اثری نداشته و هرگاه به آنها نزدیک می شوم به من حمله می کنند، عمر در رقعه ای برای او چنین نوشت: از عمر، امیرالمؤمنین به جیناسرکش و شیاطین! شترهای این مرد را برایش رام و مسخر کنید!

آن مرد رقعه را برداشت و رفت، من به خاطر این مسئله، بسیار اندوهگین بودم، و به همین دلیل به دیدار حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) رفتم و جریان را برای ایشان

ص: ۳۵۸

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۲۳۹، ح ۱۰ و ج ۹۲، ص ۱۹۱، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۷، ح ۹۷۱۳؛ الخرائج و الجرائح، ج ۲، ص ۵۵۶، ح ۱۵؛ خصائص الأئمة (عليهم السلام) (خصائص أمير المؤمنين (عليه السلام))، ص ۴۸؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بيته القرآنية، ص ۶۳۰، ح ۲؛ مدینه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ۱، ص ۳۰۶، ح ۱۹۲.

تعریف کردم.

حضرت فرمودند: قسم به خدایی که دانه را شکافت و انسان را آفرید! بدون دست یافتن به نتیجه باز خواهد گشت، پس مقداری از اندوهم کاسته شد.

زمان در حال سپری شدن بود و من به همه کسانی که از طرف مناطق کوهستانی می آمدند، دقت می کردم، که ناگهان مردی را دیدم که چهره اش برایم آشنا بود، ولی در پیشانی اش شکافی دیدم که دست در آن داخل می شد.

زمانی که او را دیدم به سرعت به سویش رفتم و از او پرسیدم: چه اتفاقی برایت افتاده است؟ آن مرد پاسخ داد: من به آنجا رفتم و رقعۀ را انداختم. ناگهان تعدادی از شترهایم به من حمله کردند و من توان مقابله و دفاع از خودم در برابر حملة آنها را نداشتم. به همین دلیل یکی از آنها به صورت من لگدی زد. در این هنگام دعا کردم: خدایا! مرا از شر این چهارپایان نجات بده. همه شترها به طرف من آمدند، و می خواستند مرا بکشند. اما ناگهان از اطرافم دور شدند، من نیز بیهوش افتادم، که یکی از برادرانم به طرفم آمده و مرا با خود به خانه آورده بود.

از آن زمان تاکنون تحت معالجه بودم تا این که کم کم حالم بهتر شد، اما اثر آنضربه بر پیشانی ام مانده است. برای همین آمده ام تا جریان را به عمر خبر بدهم، به او گفتم: نزد او برو و ماجرایت را برایش تعریف کن.

پس وقتی که آن مرد نزد عمر رفت، دید شخصی نزد او است، و جریان را برایش تعریف کرد، این امر بر عمر بسیار گران آمد و گفت: دروغ می گویی! نوشته مرا نبرده ای، آن شخص به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) قسم خورد که با آن نوشته، آن گونه که دستور داده بود، عمل کرده است، و چنان که همه می بینند، این بلا و مصیبت بر سرش آمده است. عمر خشمگین شد و او را از آنجا اخراج کرد.

ص: ۳۵۹

من به همراه آن شخص، به نزد حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) رفتم، پس حضرت (علیه السلام) لبخندی زدند، و سپس فرمودند: آیا به تو نگفتم که آن شخص بر می گردد؟ سپس رو به آن شخص نمودند و فرمودند: وقتی که از این جا رفتی، به همان جایی که گله در آن جاست، برو و بگو: «اللهم انی اتوجه الیک بنبیّ الرّحمه، و اهل بیته الذین اخترتهم علی علم علی العالمین، اللهم فذلّل لی صعوبتها، و حزانها، و اکفنی شرّها، فانک الکافی المعافی الغالب القاهر».

یعنی: (خدایا! من با توسّل به پیامبرت که پیامبر رحمت است، و اهل بیتش که آنها را بر جهانیان برتری دادی، به درگاہت روی آورده ام، خدایا! خشونت و سنگدلی آنها را برطرف نما و آنها را برایم رام بفرما، و شرّ آنها را از سر من کوتاه کن، تو بی نیاز کننده، سلامت دهنده و غالب و چیره هستی).

آن مرد به سوی شترهایش برگشت، و پس از مدّتی دوباره نزد امیرالمؤمنین (علیه السلام) بازگشت در حالی که با خودش کیسه ای همراه داشت، و من نیز همراه او رفتم.

حضرت از او پرسیدند: به من می گویی چه شد، یا من به تو بگویم؟ آن شخص گفت: بله! شما بفرمایید!

امام (علیه السلام) فرمودند: تو به سوی شترهایت رفتی، و آنها رام و فرمانبردار به سوی تو آمدند، و تو تک تک آنها را تحت کنترل خودت درآوردی؟

آن شخص گفت: بله، ای امیرالمؤمنین! گویی شما همراه من بوده اید، و این چنین شد. بر من منت بگذارید و هدیه ای که برایتان آورده ام را از من بپذیرید!

حضرت فرمودند: خداوند به کارهایت برکت بدهد، برو به سایر امورت رسیدگی نما.

این فضیلت مولا، به اطلاع عمر رسید، و باعث ایجاد اندوه شدیدی در قلبش

شد. به طوری که این غم در چهره اش آشکار بود، آن شخص مدینه را ترک نمود و هر سال فریضه حج را انجام می داد. پس خداوند به دارایی اش برکت داده بود.

ابن عباس گفت: امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: هر کس در امور مادی، خانوادگی یا برخورد با حاکمان زمانه خویش، دچار مشکل شده است، این دعا را بخواند، که به امید خدا، از شرّ آن چه از آن بیم دارد، رهایی خواهد یافت.

ص: ۳۶۱

{يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۚ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۚ ۴۲}

روزی که هیچ دوستی کمترین کمکی به دوستش نمی کند، و از هیچ سو یاری نمی شوند (۴۱) مگر کسی که خدا او را مورد رحمت قرار داده، چرا که او عزیز و رحیم است! (۴۲)

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ أَبُو بَصِيرٍ، وَقَدْ خَفَرَهُ النَّفْسُ ...

سَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! زِدْنِي، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ! وَاللَّهِ! مَا اسْتَشْنَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِأَحَدٍ مِنْ أَوْصِيَاءِ الْأَنْبِيَاءِ وَلَا أَتْبَاعِهِمْ، مَا خَلَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَشَيْعَتَهُ، فَقَالَ فِي كِتَابِهِ وَقَوْلُهُ الْحَقُّ: «يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ»، «إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ»، يَعْنِي بِذَلِكَ عَلِيًّا (عليه السلام) وَشَيْعَتَهُ. (الحديث) (۱)

از محمد بن سلیمان، از پدرش نقل است که گفت: در خدمت حضرت امام

ص: ۳۶۲

۱- الإختصاص، ص ۱۰۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۰۷، ح ۹ و ج ۴۷، ص ۳۹۳، ح ۱۱۴ و ج ۶۵، ص ۵۰، ح ۹۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۹، ح ۹۷۱۴؛ تفسیر الصافی، ج ۴، ص ۴۰۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۲۹، ح ۴۰؛ فضائل الشیعه، ص ۲۳، ح ۱۸؛ الکافی، ج ۸، ص ۳۵، ح ۶؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۵، ص ۸۰، ح ۶؛ الوافی، ج ۵، ص ۷۹۷، ح ۳۰۶۱.

جعفر صادق (علیه السلام) بودم که ابو بصیر نفس زنان وارد شد ...

تا اینکه حدیث به اینجا رسید:

ابو بصیر عرض کرد: فدایتان شوم! برایم بیشتر بفرمایید.

حضرت فرمودند: ای ابا محمد! به خدا سوگند! خداوند عزّ و جل هیچ یک از اوصیای پیامبران و پیروانشان را جدا نکرده، جز امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) و شیعیان آن حضرت را، پس خداوند در کتابش فرموده، و البته که سخنش حق است: «يَوْمَ لَا يَغْنَى مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئاً وَلَا هُمْ يَنْصِرُونَ»، «إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ»، و مقصود خداوند از آن، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) و شیعیان آن حضرت، است.

۲- عَنْ زَيْدِ الشَّحَامِ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): وَ نَحْنُ فِي الطَّرِيقِ فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ، أَقْرَأُ، فَإِنَّهَا لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ قُرْآنًا، فَقَرَأْتُ: «إِنَّ يَوْمَ الْفَضْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ» (۱)، «يَوْمَ لَا يَغْنَى مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئاً وَلَا هُمْ يَنْصِرُونَ»، «إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ»، فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): نَحْنُ، وَاللَّهِ! الَّذِي رَحِمَ اللَّهُ، وَ نَحْنُ، وَاللَّهِ! الَّذِي اسْتَشْنَى اللَّهُ، لَكُنَّا نُغْنِي عَنْهُمْ. (۲)

از زید شحام نقل است که گفت: در شب جمعه ای در حالی که در خدمت حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در راه بودیم، آن حضرت به من فرمودند: قرآن بخوان، زیرا شب جمعه، شب قرآن است، من نیز این آیات را خواندم: «إِنَّ يَوْمَ الْفَضْلِ مِيقَاتُهُمْ

ص: ۳۶۳

۱- ۴۴/۴۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۴۷، ص ۵۵، ح ۹۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۹، ح ۹۷۱۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۲۹، ح ۳۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۳، ح ۵۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۷۱، ح ۵۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۴، ح ۱۵۴۹.

أَجْمَعِينَ»، «يَوْمَ لَا يَغْنَى مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئاً وَلَا هُمْ يَنْصُرُونَ»، إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ»، پس امام صادق (علیه السلام) فرمودند: به خدا قسم! ما همان کسانی هستیم که خداوند به آنها رحم می کند، و به خدا قسم! خداوند ما را استثنا نموده است، ولی ما برای دوستانمان فایده داریم و آنها را بی نیاز می کنیم.

۳- عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) : فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَوْمَ لَا يَغْنَى مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئاً وَلَا هُمْ يَنْصُرُونَ»، «إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ»، قَالَ: نَحْنُ أَهْلُ الرَّحْمَةِ. (۱)

از یعقوب بن شعیب نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره سخن خدای متعال: «يَوْمَ لَا يَغْنَى مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئاً وَلَا هُمْ يَنْصُرُونَ»، «إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ»، فرمودند: ما اهل رحمت هستیم.

ص: ۳۶۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۰۶، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۹، ح ۹۷۱۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۵۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۳۶.

{أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ}

آیا کسانی که مرتکب بدیها و گناهان شدند گمان کردند که ما آنها را همچون کسانی قرار می دهیم که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده اند که حیات و مرگشان یکسان باشد؟! چه بد داوری می کنند!

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ»، الْآيَةَ قَالَ: إِنَّهَا نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، وَ حَمْزَةَ وَ عُبَيْدَةَ بْنِ الْحَارِثِ، هُمُ الَّذِينَ آمَنُوا، وَ فِي ثَلَاثَةٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، عُتْبَةَ وَ شَيْبَةَ ابْنَيْ رَبِيعَةَ وَ الْوَلِيدَ بْنَ عُتْبَةَ، وَ هُمُ، «الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ». (۱)

از ابن عباس نقل است که، در باره فرمایش خدای عز و جل: «أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ»، گفت: این آیه در باره حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) ، حمزه بن عبد المطلب و عبیده بن حارث نازل شده که ایمان آورده بودند، و همچنین در باره سه تن از مشرکان به نامهای عتبه بن ربیع، شیبه بن ربیع و ولید بن عقبه، همانا نازل شده است، که اینها همان کسانی بودند که مرتکب اعمال بدی شدند.

ص: ۳۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۴، ح ۸۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۹، ح ۹۷۴۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۵۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۵۶؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۳۷، ح ۸۷۲.

{هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ۖ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ}

این کتاب ما است که به حق با شما سخن می گوید، ما آنچه را انجام می دادید می نوشتیم!

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): قَوْلُهُ تَعَالَى: «هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ»، قَالَ: إِنَّ الْكِتَابَ لَا يَنْطِقُ، وَ لَكِنْ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ أَهْلُ بَيْتِهِ (عليهم السلام)، هُمُ النَّاطِقُونَ بِالْكِتَابِ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) عرض کردم: در باره آیه: «هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ»، چه می فرماید؟ حضرت فرمودند: همانا کتاب که سخن نمی گوید، ولی حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) و اهل بیتشان (عليهم السلام)، همان کسانی هستند که بر اساس قرآن سخن می گویند.

ص: ۳۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۹۷، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۱، ح ۹۷۵۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۶۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۶۱؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بیه القرآنیه، ص ۶۳۷، ح ۱۱۶۲.

{إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ}

کسانی که گفتند: «پروردگار ما الله است»، سپس استقامت کردند، نه ترسی برای آنان است و نه اندوهگین می شوند.

فی تفسیر القمی: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»، قَالَ: اسْتَقَامُوا عَلَى وِلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام). (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش در باره آیه: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»، گفت: منظور، استقامت و پایداری در ایمان به ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام) است.

ص: ۳۶۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۸۵، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۸، ح ۹۷۶۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۹۷.

{الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالُهُمْ}

کسانی که کافر شدند و (مردم را) از راه خدا بازداشتند، (خداوند) اعمالشان را نابود می کند!

۱- عَنْ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ الْحَرِيشِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) ، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) ، فِي الْمَسْجِدِ وَالنَّاسِ مُجْتَمِعُونَ، بِصَوْتٍ عَالٍ: «الَّذِينَ كَفَرُوا وَ صَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالُهُمْ».

فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! لِمَ قُلْتَ مَا قُلْتَ؟ قَالَ: قَرَأْتُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ.

قَالَ: لَقَدْ قُلْتُهُ لَأَمْرٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا» (۱)، أَفَتَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) أَنَّهُ اسْتَخْلَفَ أَبَا بَكْرٍ؟ قَالَ: مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) أَوْصَى إِلَّا إِلَيْكَ، قَالَ: فَهَلَّا بَايَعْتَنِي؟!

قَالَ: اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ، فَكُنْتُ مِنْهُمْ، فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : كَيْمَا اجْتَمَعَ أَهْلُ الْعِجْلِ عَلَى الْعِجْلِ، هَاهُنَا فُتِنْتُمْ، وَ مَثَلُكُمْ: «كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَ تَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يَبْصُرُونَ»، «صِيغَةُ كَمَعْنَى

از حسن بن عباس حریشی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: پس از وفات رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، در حالی که مردم در مسجد جمع شده بودند، امیرالمؤمنین (علیه السلام) با صدای بلند این آیه را تلاوت فرمودند: «الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ».

ابن عباس به آن حضرت عرض کرد: ای ابا الحسن! چرا این آیه را خواندید؟! امیرالمؤمنین (علیه السلام)

فرمودند: فقط آیه ای از قرآن را خواندم.

ابن عباس گفت: حتماً منظور خاصی داشتید که این آیه را خواندید. حضرت فرمودند: آری! خداوند در کتابش فرموده است: «وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا»، آیا تو شهادت می دهی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، ابوبکر را به خلافت پس از خودشان، برگزیده باشند؟

ابن عباس پاسخ داد: من نشنیدم که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) کسی جز شما را وصی خود قرار داده باشند.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: پس چرا با من بیعت نکردی؟ ابن عباس پاسخ داد: مردم ابوبکر را انتخاب کردند و من فقط یک تن از آنها بودم. حضرت فرمودند: همان گونه که بنی اسرائیل بر پرستش گوساله سامری جمع

ص: ۳۶۹

۱- ۱۸ و ۱۷/۲.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۹، ص ۱۹، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۴، ح ۹۸۱۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۰؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۰۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۱۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۶، ح ۷.

شدند، پس این بلا و امتحان شما است، و مثل شما: «كَمَثَلِ الذِّى اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ»، «صُمُّ بُكْمٌ عُُمَىٰ فُهُمْ لَا يَرْجِعُونَ».

۲- عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ وَ أَبِي حَفْزَةَ، عَنِ الْأَصْبَغِ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) أَنَّهُ قَالَ: سُورَةُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) آيَةٌ فِينَا وَ آيَةٌ فِي بَنِي أُمَيَّة. (۱)

از اصبغ نقل است که گفت: حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: در سوره محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، یک آیه در باره ما نازل شده و یک آیه در باره بنی امیه.

۳- فی تفسیر القمی: «الَّذِينَ كَفَرُوا وَ صَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالُهُمْ»، نَزَلَتْ فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، الَّذِينَ ارْتَدُّوا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ غَصِبُوا أَهْلَ بَيْتِهِ حَقَّهُمْ، وَ صَدُّوا عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ وَلَايَةِ الْأَيْمَةِ (عليهم السلام)، «أَضَلَّ أَعْمَالُهُمْ»، أَيْ أَبْطَلَ مَا كَانَ تَقَدَّمَ مِنْهُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) مِنَ الْجِهَادِ وَ النَّصْرِ. (۲)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر آیه: «الَّذِينَ كَفَرُوا وَ صَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ

ص: ۳۷۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۴، ح ۸۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۵، ح ۹۸۱۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۶۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۱۲؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۴۰، ح ۸۷۶؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیه، ص ۶۴۲، ح ۱۱۶۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۱۵۸، ح ۱۶ و ج ۳۶، ص ۸۶، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۴، ح ۹۸۰۹؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۰؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۰۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۱۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۶، ح ۶.

أَعْمَالُهُمْ»، می گوید: این آیه در باره اصحاب رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شده است، که پس از آن حضرت، مرتد شدند و حق اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را غصب نمودند و در مقابل امیر المؤمنین (علیه السلام) ایستادند، و راه ولایت آن حضرت و ائمه (علیهم السلام) را بستند، «أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ»، یعنی خداوند، تمام اعمالشان، از قبیل جهاد و یاری رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، که قبل از آن، در رکاب آن حضرت، انجام داده بودند را، باطل نمود.

۴- جَعْفَرُ وَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیهما السلام)، فِي قَوْلِهِ: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا»، يَعْنِي بَنِي أُمَيَّةَ، «وَصِيدُوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، عَنْ وَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام). (۱)

ابن شهر آشوب، از حضرت امام محمد باقر و حضرت امام جعفر صادق (علیهما السلام) روایت کرده است که در باره آیه: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا»، فرمودند: یعنی بنی امیه، و مقصود از «وَصِيدُوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، یعنی از ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۳۷۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۴، ذیل ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۵، ح ۹۸۱۴؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۲.

{ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ فَاحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ}

این به خاطر آن است که از آنچه خداوند نازل فرموده کراهت داشتند، از این رو خدا اعمالشان را حبط و نابود کرد!

۱- عَنْ أَبِي حَفْصَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ فِي عِلِّي»، إِلَّا أَنَّهُ كَشَطَ الْإِسْمَ، «فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ».(۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام) برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) این آیه را اینگونه نازل نمود: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ _ فِي عِلِّي _ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ»، مگر اینکه روی اسم آن حضرت را خط کشیدند و از آیه حذف نمودند، پس خداوند، همه اعمالشان را نابود نمود.

۲- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ»، فِي عِلِّي (عليه السلام)، «فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ».(۲)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایشهای

ص: ۳۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۸۷؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۱، ح ۲۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۵، ح ۸۷ و ج ۳۶، ص ۱۵۸، ح ۱۳۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۸، ح ۹۸۲۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۶۸.

متعال: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ»، فرمودند: یعنی آنها از آنچه که در باره حضرت علی (علیه السلام) نازل می شد، بدشان می آمد، پس خداوند هم، تمام اعمالشان را نابود نمود.

۳_ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): «كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ»، فِي حَقِّ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ»، فرمودند: مقصود این است که، آنها از آنچه که در حق حضرت علی (علیه السلام) نازل شده بود، کراهت داشتند.

ص: ۳۷۳

۱- تفسیر شریف لاهیجی، ج ۴، ص ۱۶۷؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۱، ح ۲۲؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۹، ص ۱۴۹.

{إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ۚ ۲۶}

کسانی که بعد از روشن شدن هدایت برای آنها، پشت به حق کردند، شیطان اعمال زشتشان را در نظرشان زینت داده و آنان را با آرزوهای طولانی فریفته است! (۲۵) این بخاطر آن است که آنان به کسانی که نزول وحی الهی را کراهِت داشتند گفتند: «ما در بعضی از امور از شما پیروی می کنیم؟» در حالی که خداوند پنهانکاری آنان را می داند. (۲۶)

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ»، فَلَانٌ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ، ارْتَدُّوا عَنِ الْإِيمَانِ فِي تَرْكِ وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام).

قُلْتُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ»، قَالَ: نَزَلَتْ، وَاللَّهُ فِيهِمَا وَفِي أَتْبَاعِهِمَا، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّذِي نَزَلَ بِهِ جِبْرِئِيلُ (عليه السلام) عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم): «ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ - فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) - سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ»، قَالَ: دَعَا بَنِي أُمَيَّةَ إِلَىٰ مِيثَاقِهِمْ، أَلَّا يَصِيرُوا الْأَمْرَ فِينَا بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ لَا يَعْطُونَا مِنَ الْخُمْسِ شَيْئًا، وَقَالُوا: إِنَّ أُعْطِينَاهُمْ إِيَّاهُ لَمْ يَحْتَاجُوا إِلَىٰ شَيْءٍ وَلَمْ يَبَالُوا أَنْ يَكُونَا لِمَا مَرُّ فِيهِمْ، فَقَالُوا: سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ الَّذِي دَعَوْتُمُونَا إِلَيْهِ، وَهُوَ الْخُمْسُ أَلَّا نُعْطِيَهُمْ مِنْهُ شَيْئًا، وَقَوْلُهُ: «كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ»، وَ الَّذِي نَزَلَ اللَّهُ مَا

افْتَرَضَ عَلَى خَلْقِهِ مِنْ وَلَمَايِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَكَانَ مَعَهُمْ أَبُو عُبَيْدَةَ، وَكَانَ كَاتِبُهُمْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «أَمْ أُبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرَمُونَ»، «أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ» (۱)، الْآيَةُ (۲).

از عبد الرحمن بن كثير نقل است كه گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره سخن خداى متعال: «إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَى أَذْيَارِهِمْ مِنْ بَعِيدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى» فرمودند: منظور از آن اولى، دومى و سومى هستند كه از ايمان آوردن به ولايت اميرالمؤمنين (عليه السلام) روى گردان شده و مرتد شدند.

راوى گويد: من عرض كردم: در باره آيه: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَيُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ»، بفرماييد. حضرت فرمودند: به خدا قسم! اين آيه در باره اولى و دومى و پيروانشان نازل شده است. و جبرئيل (عليه السلام) اين چنين فرمايش خداوند عزّ و جلّ را بر حضرت محمد (صلى الله عليه و آله و سلم) نازل كرد: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ _ فِي عِلَى (عليه السلام) _ سَيُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ». سپس حضرت فرمودند: آنها بنى اميه را به پيمان خود دعوت كردند كه بعد از پيامبر (صلى الله عليه و آله و سلم)، امامت را در خاندان ما نگذارند، و از خمس چيزى به ما ندهند، و گفتند: اگر به آنها خمس را بدهيم، به چيزى احتياج نخواهند داشت، و از نبودن امر امامت در ميان آنها باكى ندارند.

ص: ۳۷۵

۱- ۴۳/۷۹۸۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۶، ح ۵۸ و ج ۳۰، ص ۲۶۴، ح ۱۲۸؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۵، ص ۶۸، ح ۹۸۵۹؛ تأويل الآيات الظاهره فى فضائل العتره الطاهره، ص ۵۷۲؛ تفسير الصافى، ج ۵، ص ۲۸؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۰۱ و ص ۲۴۳؛ تفسير نور الثقلين، ج ۴، ص ۶۱۵، ح ۹۲ و ج ۵، ص ۴۲، ح ۶۷؛ الكافى، ج ۱، ص ۴۲۰، ح ۴۳؛ مرآه العقول فى شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۴۸، ح ۴۳؛ الوافى، ج ۳، ص ۹۲۴، ح ۱۶۰۱.

بنی امیه به آنها گفتند: ما از شما در بعضی از آنچه دعوتمان می کنید، پیروی می کنیم، و آن موضوع خمس است که به آنها چیزی ندهیم.

و فرمایش خداوند در این آیه: «كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ»، یعنی: از آن چه که خداوند نازل کرده بود، ناراحت بودند، و منظور از آن، ولایت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است، که خداوند آن را بر مردم واجب کرده است، و کاتب آن گروه منافق، ابو عبیده بود که با آنها همراهی می کرد، پس خداوند این چنین نازل فرمود: «أَمْ أُبْرِمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ»، «أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ».

۲_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَلَبِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ»، قَالَ: الْهُدَىٰ هُوَ سَبِيلُ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱) از محمد بن علی حلبی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ»، فرمودند: منظور از هدی، راه امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است.

۳_ الْمَرْوِيُّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) وَ أَبِي عَدِيٍّ (عليه السلام): أَنَّهُمْ بَنُو أُمَيَّةَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۲)

ص: ۳۷۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۶، ح ۹۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۹، ح ۹۸۶۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۶۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۱۶۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۹، ح ۹۸۶۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۲، ح ۶۹؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۹، ص ۱۶۰.

از حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) و حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت است که فرمودند: همانا منظور از آنها بنی امّیه هستند، که از ولایت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، که از سوی خداوند نازل شده بود، ناراحت و بیزار بودند.

ص: ۳۷۷

{ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَصْحَبَ اللَّهُ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ ۖ فَاقْبَضَ أَعْمَالَهُمْ}

این به خاطر آن است که آنها از آنچه خداوند را به خشم می آورد پیروی کردند، و آنچه را موجب خشنودی اوست کراهت داشتند از این رو (خداوند) اعمالشان را نابود کرد!

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَصْحَبَ اللَّهُ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاقْبَضَ أَعْمَالَهُمْ»، قَالَ: كَرِهُوا عَلِيًّا (عليه السلام) وَكَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) رِضَا اللَّهِ وَرِضَا رَسُولِهِ، أَمَرَ اللَّهُ بِوَلَايَتِهِ يَوْمَ بَيْدَرٍ وَ يَوْمَ حُنَيْنٍ وَ بَطْنِ نَخْلَةٍ وَ يَوْمَ التَّوْبَةِ، نَزَلَتْ فِيهِ اثْنَتَانِ وَ عِشْرُونَ آيَةً فِي الْحِجَّةِ الَّتِي صَدَّ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) عَنْ الْمَشْجِدِ الْحَرَامِ وَ بِالْجُحْفَةِ وَ بِحُجْمٍ. (۱)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره سخن خداوند عز و جل: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَصْحَبَ اللَّهُ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاقْبَضَ أَعْمَالَهُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: آنها از امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) بیزار بودند، در حالی که حضرت علی (علیه السلام) مورد رضایت خداوند و پیامبرش بودند، خداوند در روز بدر، روز حنین و پای درخت خرما (بیعت رضوان)، یوم الترویه و روز عرفه به مؤمنان

ص: ۳۷۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۲، ح ۲ و ج ۳۶، ص ۱۵۹، ح ۱۳۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۹، ح ۹۸۶۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۶۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۴۷؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۳۷۱، ح ۸؛ اللوامع النورانیه فی أسماء علی و أهل بیته القرآنیه، ص ۶۵۰، ح ۱۱۸۴.

دستور داد تا ولایت آن حضرت را بپذیرند. و همچنین در باره آن حضرت، بیست و دو آیه، در حجّی که (مشرکان) مانع ورود رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به مسجد الحرام شدند، و در جحفه (از میقات های حج)، و در غدیر خم نازل شد.

۲- ابن شهر آشوب: التّیاقُر (علیه السلام) فی قَوْلِهِ تَعَالَى: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَ كَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ»، قَالَ: كَرِهُوا عَلِيًّا (علیه السلام)، وَ كَانَ أَمَرَ اللَّهُ بِوَلَايَتِهِ يَوْمَ بَدْرٍ وَ حُنَيْنٍ وَ يَوْمَ بَطْنِ نَخْلَةٍ وَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ وَ يَوْمَ عَرَفَةَ، نَزَلَتْ فِيهِ خَمْسَ عَشْرَةَ آيَةً فِي الْحَجَّةِ الَّتِي صَدَّ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، بِالْجُحْفَةِ وَ خُمٍّ، وَ عَنَى بِقَوْلِهِ تَعَالَى: «اتَّبَعُوهُمْ يَإِخْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ» (۱)، عَلِيًّا (علیه السلام). (۲)

حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) در باره سخن خدای متعال: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَ كَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ»، فرمودند: آنها از امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) بیزار بودند، و حال آنکه خداوند در روز جنگ بدر، حنین، بطن نخله، یوم التروییه و روز عرفه، دستور داده بود تا ولایت حضرت علی (علیه السلام) را بپذیرند، و خداوند پانزده آیه در فضیلت آن حضرت، در حجّی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) را از ورود به مسجد الحرام بازداشتند، در جحفه و غدیرخم، نازل فرموده است، و مقصود از این سخن خدای متعال: «اتَّبَعُوهُمْ يَإِخْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ»، حضرت علی (علیه السلام) هستند.

ص: ۳۷۹

۱- ۹/۱۰۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۰، ح ۹۸۶۵؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۴۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۳، ح ۷۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۳۷۲، ح ۱۱؛ اللوامع النورانیة فی أسماء علی و أهل بيته القرآنیة، ص ۶۵۰، ح ۱۱۸۵؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۰.

{أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ}

آیا کسانی که در دلهایشان بیماری است گمان کردند خدا کینه هایشان را آشکار نمی کند؟!

عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا نَصَبَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلِيًّا (عليه السلام) يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ، قَالَ قَوْمٌ: مَا بَأَلُو يَرْفَعُ ضَبْعَ ابْنِ عَمِّهِ؟! فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ».(۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت ابا جعفر، امام محمد باقر (علیه السلام)، فرمودند: جابر بن عبدالله انصاری، که خدا از او خشنود باشد، گفت: زمانی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در روز غدیر خم، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) را به ولایت منصوب نمودند، گروهی گفتند: او را چه شده است که دست پسر عمویش را بالا می برد؟ پس در این هنگام خدای متعال این آیه را نازل فرمود: «أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ».

ص: ۳۸۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۶، ح ۹۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۰، ح ۹۸۶۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۴۸.

{وَلَوْ نَشَاءُ لَارَيْنَاكُمُ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ} وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ}

و اگر ما بخواهیم آنها را به تو نشان می دهیم تا آنان را با قیافه هایشان بشناسی، هر چند می توانی آنها را از طرز سخنانشان بشناسی و خداوند اعمال شما را می داند!

۱- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ»، قَالَ: بُغِضَهُمْ لِعَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

از ابو سعید خدری نقل است که گفت: در باره سخن خداوند عز و جل: «وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ»، مقصود، کینه آنها نسبت به امیر المؤمنین علی (علیه السلام) است.

۲- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، فِي قَوْلِهِ جَلَّ وَ عَزَّ: «وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ»، قَالَ: يَبْغِضُهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۲)

ص: ۳۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۶، ح ۹۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۰، ح ۹۸۶۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۴۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷۷، ذیل ح ۱۷۰ و ج ۳۹، ص ۲۶۰، ح ۳۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۱، ح ۹۸۷۲؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۰؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۴۸، ح ۸۸۳؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۰۵.

از ابو سعید خدری نقل است که در باره سخن خدای عزّ و جلّ: «وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ»، گفت: مقصود از شناخت آنان از لحن گفتارشان، کینه و دشمنی آنان نسبت به حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۳۸۲

{إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالُهُمْ}

آنان که کافر شدند و (مردم را) از راه خدا بازداشتند و بعد از روشن شدن هدایت برای آنان (باز) به مخالفت با رسول (خدا) برخاستند، هرگز زیانی به خدا نمی رسانند و (خداوند) بزودی اعمالشان را نابود می کند!

۱- عَنْ أَبِي الْوَرْدِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): «وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ»، قَالَ: فِي أَمْرِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از ابو الورد نقل است که گفت: حضرت ابا جعفر، امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه: «وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ»، فرمودند: یعنی در امر ولایت حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام)، با فرستاده خدا، مخالفت کردند.

۲- قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ فِي قَوْلِهِ: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، قَالَ: عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «وَشَاقُّوا الرَّسُولَ»، أَيْ قَطَعُوهُ فِي أَهْلِ بَيْتِهِ بَعْدَ أَخْذِهَا لِمِثَاقٍ

ص: ۳۸۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۷ و ج ۳۶، ص ۱۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۲، ح ۹۸۷۶؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۱۷؛ کشف الیقین فی فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۳۷۳؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۳.

علی بن ابراهیم قمی در بارهٔ این سخن خدای متعال: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، گفت: منظور از «سبیل الله»، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) هستند، یعنی: دیگران را از ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام) باز داشتند، «وَشَاقُّوا الرَّسُولَ»، یعنی مخالفت کردند با رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، در بارهٔ اهل بیتش، پس از آن که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) از آنها در بارهٔ اهل بیتش پیمان گرفته بود، آنها پیمانشان را نقض کرده و صلهٔ رحم را نسبت به آن حضرت به جا نیاوردند.

ص: ۳۸۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۱۶۴، ذیل ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۲، ح ۹۸۷۵؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۰؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۰۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۵۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۵، ح ۸۳.

{لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا}

تا خداوند گناهان گذشته و آینده ای را که به تو نسبت می دادند، ببخشد و نعمتش را بر تو تمام کند و به راه راست هدایت فرماید.

۱- عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ بْنِ كَثِيرٍ التَّمِيمِيِّ الْيَمَنِيِّ قَالَ: سَجَعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ حَزْبِ الْهَلَالِي، أَمِيرَ الْمَدِينَةِ، يَقُولُ: سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فِي نَفْسِي مَسْأَلَةٌ أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْهَا.

فَقَالَ: إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُكَ بِمَسْأَلَتِكَ قَبْلَ أَنْ تَسْأَلَنِي، وَإِنْ شِئْتَ فَسَلْ.

قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! وَبِأَيِّ شَيْءٍ تَعْرِفُ مَا فِي نَفْسِي قَبْلَ سُؤَالِي عَنْهُ؟ قَالَ: بِالتَّوَسُّمِ وَالتَّفَرُّسِ، أَمَا مَا سَجَعْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ» (۱)، وَقَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

قَالَ: قُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَأَخْبِرْنِي بِمَسْأَلَتِي، قَالَ: أَرَدْتُ أَنْ تَسْأَلَنِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِمَ لَمْ يَطِقْ حَمْلُهُ عَلَى (عليه السلام)، عِنْدَ حَطِّهِ الْأَضْيَانَامَ مِنْ سَيْطَحِ الْكُغْبَةِ، مَعَ قُوَّتِهِ وَشِدَّتِهِ، وَمَا ظَهَرَ مِنْهُ فِي قَلْعِ يَابِ الْقُمُوصِ بِخَيْرٍ، وَالرَّمْيِ بِهَا وَرَاءَهُ أَرْبَعِينَ ذِرَاعًا، وَكَانَ لَا يَطِيقُ حَمْلُهُ أَرْبَعُونَ رَجُلًا، وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَرْكَبُ النَّاقَةَ وَالْفَرَسَ وَالبُغْلَةَ وَ

الْحِمَارَ، وَرَكَبَ الْبَرَقَ لَيْلَهُ الْمِعْرَاجِ، وَكُلَّ ذَلِكَ دُونَ عَلِيٍّ (عليه السلام) فِي الْقُوَّةِ وَالشَّدَّةِ؟

قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: عَنْ هَذَا، وَاللَّهِ! أَرَدْتُ أَنْ أَسْأَلَكَ، ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَيْ أَنْ قَالَ:

وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى حَمَلَنِي ذُنُوبَ شَيْعَتِكَ ثُمَّ غَفَرَهَا لِي، وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ مَا تَأَخَّرَ» [\(۱\)](#).

از عبد الجبار بن كثير تمیمی یمانی نقل است که گفت: از محمّد بن حرب هلامی، حاکم مدینه شنیدم که می گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) پرسیدم: ای پسر رسول خدا! سئوالی دارم می خواهم آن را از شما پرسم.

حضرت فرمودند: اگر می خواهی قبل از این که سئوال خودت را مطرح کنی، من آن را بگویم، و اگر هم مایل هستی خودت بپرس.

محمد بن حرب گفت: عرض کردم: چگونه قبل از این که سئوال را مطرح کنم، از آن اطلاع دارید؟

حضرت فرمودند: از طریق فراست و دقت در علامتهایی که در ظاهر افراد وجود دارد، مگر سخن خداوند عزّ و جلّ را نشنیده ای که می فرماید: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، و همچنین فرمایش رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) که فرمودند: از فراست مؤمن بترسید، چون که او با نور خدای عزّ و جلّ می بیند؟

راوی گفت: عرض کردم: ای پسر رسول خدا! پس سئوال مرا بیان فرمایید و پاسخ دهید.

ص: ۳۸۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۷۹، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۸۵، ح ۹۸۹۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۸۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۹۳؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۷۳، ح ۱۳۹؛ معانی الأخبار، ص ۳۵۰، ح ۱.

حضرت فرمودند: می خواهی از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) پرسی، که چرا در هنگام به زیر انداختن بت ها از بام کعبه، حضرت علی (علیه السلام)، طاقت نیاوردند که آن حضرت را روی دوش خود حمل کنند، با این که قوت و استقامت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) بیش از این مقدار بود، و نمونه آن، قدرت و قوتی بود که از آن حضرت، در کندن درب قلعه خیبر نمایان شد، این درب را حضرت از جا کنده و سپس به مقدار چهل ذراع آن را به پشت سر پرتاب کردند، در حالی که چهل مرد توان حمل آن را نداشتند.

و همچنین رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بر شتر، اسب و دراز گوش سوار می شدند، و در شب معراج بر بُراق سوار شدند، در حالی که واضح و روشن است که قدرت و استقامت این حیوانات از حضرت علی (علیه السلام) خیلی کمتر بوده.

محمد بن حرب می گوید: عرض کردم: به خدا قسم! که می خواستم همین سؤال را از شما پرسم.

تا اینکه روایت به این قسمت رسید: حضرت فرمودند: همانا پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) خطاب به امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! خداوند متعال گناهان شیعیان را بر دوش من قرار داده، و سپس آنها را به خاطر من آمرزید، و این همان سخن خدای عزّ و جل است که فرموده است: «لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ».

۲_ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ (علیه السلام): أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ»، فَقَالَ (علیه السلام): وَ أَى ذَنْبٍ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) مُتَقَدِّمًا أَوْ مُتَأَخِّرًا؟! وَ

إِنَّمَا حَمَلَهُ اللَّهُ ذُنُوبَ شَيْعِهِ عَلَيْهِ (عليه السلام) مِمَّنْ مَضَى مِنْهُمْ وَبَقِيَ، ثُمَّ غَفَرَهَا اللَّهُ لَهُ. (١)

از شرف الدین نجفی به صورت مرفوع نقل است که گفت: از حضرت امام هادی (علیه السلام) در باره سخن خداوند عز و جل: «لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ مَا تَأَخَّرَ»، سؤال شد، پس آن حضرت فرمودند: مگر می شود رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، در گذشته یا آینده گناهی مرتکب شده باشند؟ بلکه خداوند، گناهان شیعیان امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، از گذشته و آینده را، به عهده آن حضرت گذاشته، و سپس همه را برایش آمرزیده است.

۳- عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَأَلْتُ سَيِّدِي الصَّادِقَ (عليه السلام): هَلْ لِلْمَأْمُورِ الْمُتَنَتِّظِ الْمَهْدِيِّ (عليه السلام) مِنْ وَقْتٍ مُوقَّتٍ يَعْلَمُهُ النَّاسُ؟ فَقَالَ: حَاشَ لِلَّهِ أَنْ يُوَقَّتَ ظُهُورُهُ بِوَقْتٍ يَعْلَمُهُ شَيْعَتُنَا...

سَأَقِ الْحَدِيثَ الطَّوِيلَ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَقَالَ الْمُفَضَّلُ: يَا مَوْلَايَ! أَيُّ ذَنْبٍ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)؟ فَقَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام): يَا مُفَضَّلُ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) قَالَ: «اللَّهُمَّ حَمِّلْنِي ذُنُوبَ شَيْعِهِ أَخِي وَ أَوْلَادِي الْأَوْصِيَاءِ مَا تَقَدَّمَ مِنْهَا وَ مَا تَأَخَّرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ لَا تَفْضَحْنِي بَيْنَ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ مِنْ شَيْعَتِنَا»، فَحَمَلَهُ اللَّهُ إِيَّاهَا وَ غَفَرَ جَمِيعَهَا. (الحديث) (٢)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: از آقای خودم حضرت امام جعفر

ص: ۳۸۸

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۷۳، ح ۵۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۸۶، ح ۹۸۹۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۷۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۶۹.
 - ۲- إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب (عجل الله تعالى فرجه الشريف)، ج ۲: از ص ۲۰۸ تا ۲۲۹، الريحان الرابع؛ بحار الأنوار، ج ۵۳: از ص ۱ تا ۳۳، باب ۲۸؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمّد و آله الأطهار (عليهم السلام)، ج ۶: از ص ۳۷۱ تا ۴۰۰، باب ۴۶، ح ۱؛ الهدایه الکبری، از ص ۳۹۲ تا ۴۲۸.

صادق (علیه السلام) سؤال کردم که: آیا ظهور حضرت مهدی (علیه السلام)، وقت معینی دارد که مردم آن را بدانند؟ حضرت فرمودند: این چنین نیست که خداوند برای آن زمانی تعیین کرده باشد که شیعیان ما آن را بدانند.

تا اینکه این حدیث طولانی به اینجا رسید:

مفضل عرض کرد: ای مولای من! رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) چه گناهی مرتکب شده بودند؟ حضرت صادق (علیه السلام) فرمودند: ای مفضل! همانا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به درگاه خداوند اینچنین دعا کردند: «خدایا! گناهان شیعیان برادر علی و اوصیای از فرزندان من، از گذشته و آینده تا روز قیامت را، بر دوش من قرار ده، و مرا در بین پیامبران و رسولان، به خاطر گناه شیعیانم، رسوا و مفتضح نکن»، پس خداوند دعای آن حضرت را اجابت نمود و همه آنها را آمرزید.

۴_ عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ الصَّادِقِ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ هَيْدِهِ الْمَآيَةِ؟ فَقَالَ: وَاللَّهِ! مَا كَانَ لَهُ ذَنْبٌ، وَ لَكِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ ضَمِنَ لَهُ أَنْ يَغْفِرَ ذُنُوبَ شِيعَةِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِمْ وَمَا تَأَخَّرَ. (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: شخصی از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «يَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ» سؤال کرد؟ حضرت فرمودند: به خدا قسم! آن حضرت هیچ گناهی مرتکب نشده بودند، بلکه خداوند سبحان، بخشیدن گناهان شیعیان امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) را، که به عهده آن حضرت گذاشته شده بود، برای آن حضرت ضمانت کرده است.

ص: ۳۸۹

۱- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۷۶ و ج ۶۸، ص ۲۴، ذیل ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۸۶ ح ۹۸۹۸؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۵ ح ۱۵؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۹، ص ۱۶۸.

{إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ ...}

کسانی که با تو بیعت می کنند (در حقیقت) تنها با خدا بیعت می نمایند، و دست خدا بالای دست آنهاست.

۱- عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي نَصِيرٍ، عَنْ حَسَّانِ الْجَمَّالِ، قَالَ: حَدَّثَنِي هَاشِمُ بْنُ أَبِي عُمَارَةَ الْجَنْبِي، قَالَ: سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، يَقُولُ: أَنَا عَيْنُ اللَّهِ، وَأَنَا يَدُ اللَّهِ، وَأَنَا جَنْبُ اللَّهِ، وَأَنَا بَابُ اللَّهِ. (۱)

از احمد بن محمد بن ابی نصر، از حسان جمال نقل است که گفت: هاشم بن ابی عمار جنبی روایتی را برای من نقل کرد و گفت: از حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام)، شنیدم که می فرمودند: من چشم خدا هستم، و من دست خدا هستم، و من جنب و پهلوی خدا هستم، و من باب خدا هستم.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي خُطْبَتِهِ: أَنَا الْهَادِي، أَنَا الْمُهْتَدِي، ... سَاقَ الْخُطْبَةِ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَأَنَا يَدُ اللَّهِ الْمَبْشُوطَةُ عَلَى عِبَادِهِ بِالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ، وَأَنَا بَابُ حِطَّةٍ، مَنْ عَرَفَنِي وَعَرَفَ حَقِّي فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ، لِأَنِّي وَصِي نَبِيِّهِ فِي أَرْضِهِ، وَحُجَّتُهُ عَلَى خَلْقِهِ، لَا يَنْكُرُ

ص: ۳۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۴، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۷، ح ۹۲۴۷؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیهم، ج ۱، ص ۶۱، ح ۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۲۲ و ج ۱۲، ص ۲۷۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۹۴، ح ۸۴ و ج ۵، ص ۶۱، ح ۳۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۴۵، ح ۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۱۲۰، ح ۸؛ الوافی، ج ۱، ص ۴۲۳، ح ۳۴۹.

هَذَا إِلَّا رَاؤُ عَلَى اللَّهِ وَ عَلَى رَسُولِهِ (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) در خطبه خود فرمودند: من رهنمایم، و من رهیافته ام، و ...

تا اینکه خطبه به اینجا رسید که فرمودند:

و من دست خدایم که به مهربانی و آمرزش بر بندگانش گسترده، و من دروازه ریزش گناهانم. هر که مرا شناخت و حق مرا شناخت، پروردگارش را شناخته است، چرا که من وصی پیامبر او در زمینش، و حجت او بر آفریدگانش، هستم، هیچ کس این را انکار نمی کند، جز آن کس که خداوند و رسولش را رد می کند.

۳- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قَالَ: أَنَا عِلْمُ اللَّهِ، وَأَنَا قَلْبُ اللَّهِ الْوَاعِي، وَلِسَانُ اللَّهِ النَّاطِقُ، وَعَيْنُ اللَّهِ، وَجَنْبُ اللَّهِ، وَأَنَا يَدُ اللَّهِ. (۲)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، فرمودند: همانا حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام)، فرمودند: من علم خدا هستم، و من قلب واعی خدا هستم، (یعنی قلبی که خدا آن را حافظ و نگاهدارنده است) و من زبان گویای خدا هستم، و من چشم خدا، و پهلوی خدا، و دست خدا هستم.

ص: ۳۹۱

-
- ۱- الإختصاص، ص ۲۴۸؛ بحار الأنوار، ج ۴، ص ۹، ح ۱۸ و ج ۲۴، ص ۱۹۹، ح ۲۷ و ج ۳۹، ص ۳۳۹، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۷، ح ۹۲۴۸؛ تفسیر کتیر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۳۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۹۴، ح ۸۲؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۶۴، باب ۲۲، ح ۲؛ معانی الأخبار، ص ۱۷، ح ۱۴.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۸، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۸، ح ۹۲۴۹؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیهم، ج ۱، ص ۶۴، ح ۱۳؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۶۴، باب ۲۲، ح ۱.

{لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا}

خداوند از مؤمنان، هنگامی که در زیر آن درخت با تو بیعت کردند، راضی و خشنود شد، خدا آنچه را در درون دلهایشان نهفته بود می دانست، از این رو آرامش را بر دلهایشان نازل کرد، و پیروزی نزدیکی به عنوان پاداش نصیب آنها فرمود.

۱_ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ هَارُونَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام) قَالَ: لَمَّا بَلَغَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَمْرُ مُعَاوِيَةَ، وَ أَنَّهُ فِي مَائَةِ أَلْفٍ، قَالَ: مِنْ أَى الْقَوْمِ؟ قَالُوا: مِنْ أَهْلِ الشَّامِ، قَالَ (عليه السلام): لَا تَقُولُوا مِنْ أَهْلِ الشَّامِ، وَ لَكِنْ قُولُوا مِنْ أَهْلِ الشُّومِ، هُمْ مِنْ أَتْنَاءِ مُضَرَ، لُعِنُوا عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ فَجَعَلَ اللَّهُ مِنْهُمْ الْقِرَدَةَ وَ الْخَنَازِيرَ، ثُمَّ كَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ: ...

سَأَقِ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَ أَنَا الَّذِى ذَكَرَ اللَّهُ اسْمَهُ فِي التَّوْرَةِ وَ الْإِنْجِيلِ بِمُؤَاوَرَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ أَنَا أَوَّلُ مَنْ بَايَعَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) تَحْتَ الشَّجَرَةِ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ

از عبد الملک بن هارون نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) ، از قول پدرانشان (علیهم السلام) ، فرمودند: وقتی که به امیر المومنین (علیه السلام) خبر رسید، که معاویه به همراه صد هزار نفر برای جنگ آمده است، حضرت فرمودند: آنها از کدام طایفه اند؟ گفتند: از اهالی شام، حضرت فرمودند: نگوئید اهالی شام، بلکه بگوئید از اهل شوم. آنها فرزندان و نوادگان مضر هستند که از زبان حضرت داود (علیه السلام) لعن و نفرین شده اند، و خداوند بعضی از آنها را به شکل میمون و خوک تبدیل نمود.

سپس به معاویه نامه نوشتند: ...

تا اینکه به این قسمت رسیدند:

و من همان کسی هستم که خداوند در تورات و انجیل نام مرا به عنوان حامی و پشتیبان رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ذکر نموده است، و همچنین من اولین کسی هستم که زیر درخت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بیعت کردم، و خداوند در این باره فرموده است: «لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يَبَايَعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ».

۲_ عَنْ حِابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) ، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يَبَايَعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ»، كَمْ كَانُوا؟ قَالَ: أَلْفًا وَ مِائَتَيْنِ، قُلْتُ: هَلْ

ص: ۳۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۲۳۳؛ ح ۵۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۰۵؛ ح ۹۴۷۲ و ج ۵، ص ۸۸؛ ح ۹۹۰۵؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۴۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۶۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۸۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۴؛ ح ۵۰؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام) ، ج ۴، ص ۲۷، باب ۵، ح ۱.

كَانَ فِيهِمْ عَلِيٌّ (عليه السلام)؟ قَالَ: نَعَمْ، عَلِيٌّ (عليه السلام) سَيَدُهُمْ وَ شَرِيفُهُمْ. (١)

از جابر نقل است که گفت: برای حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) این سخن خداوند عز و جل: «لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ»، را خواندم و عرض کردم: آنها چند نفر بودند؟ حضرت فرمودند: هزار و دویست نفر، عرض کردم: آیا حضرت علی (عليه السلام) هم در میان آنان بودند؟ فرمودند: آری! حضرت علی (عليه السلام) سرور و بزرگ آنها بود.

۳- مِنْ طَرِيقِ الْمُخَالِفِينَ: مَا رَوَاهُ مُوَفَّقُ بْنُ أَحْمَدَ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ»، نَزَلَتْ فِي أَهْلِ الْحُدَيْبِيَّةِ، قَالَ جَابِرٌ: كُنَّا يَوْمَئِذٍ أَلْفًا وَ أَرْبَعِمِائَةٍ، قَالَ لَنَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله و سلم): أَنْتُمْ الْيَوْمَ خِيَارُ أَهْلِ الْأَرْضِ، فَبَايَعْنَا تَحْتَ الشَّجَرَةِ عَلَى الْمَوْتِ، فَمَا نَكُتْ، إِلَّا ابْنُ قَيْسٍ، وَ كَانَ مُنَافِقًا، وَ أَوْلَى النَّاسِ بِهَذِهِ الْمَايَةِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، لِأَنَّهُ تَعَالَى قَالَ: «وَ أَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا»، يَعْنِي فَتْحَ خَيْبَرَ، وَ كَانَ ذَلِكَ عَلَى يَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (٢)

از طریق مخالفین: از موفق بن احمد نقل است که گفت: آیه: «لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ»، در باره حاضران در صلح حدیبیه نازل شد، جابر گفت: در روز صلح حدیبیه، ما هزار و چهارصد نفر بودیم، پیامبر (صلى الله عليه و آله و سلم) به ما

ص: ۳۹۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۳، ح ۴ و ج ۳۶، ص ۵۵، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۸۸، ح ۹۹۰۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۷۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۸۸.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۸۸، ح ۹۹۰۷؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۲۸۸، باب ۱۷۹؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۰۵؛ اللوامع النورانيه فی أسماء علی و أهل بيته القرآنيه، ص ۶۵۳، ح ۱۱۹۱؛ المناقب (الخوارزمی)، ص ۲۷۶، ح ۲۵۸.

فرمودند: شما امروز بهترین افراد روی زمین هستید.

ما زیر آن درخت با پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) تا سر حد مرگ بیعت کردیم، پس به جز ابن قیس که منافق بود، هیچ کدام از ما عهد و پیمان خود را نقص نکردیم، و اما سزاوارترین مردم به این آیه، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، زیرا خداوند فرموده است: «وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا»، که منظور از آن، فتح خیبر توسط امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است.

ص: ۳۹۵

{... لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا}

و اگر مؤمنان و کفار از هم جدا می شدند، کافران را عذاب دردناکی می کردیم!

عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْكُرْخِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، أَوْ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَصْلَحَكَ اللَّهُ! أَلَمْ يَكُنْ عَلَيَّ (عليه السلام) قَوِيًّا فِي دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: فَكَيْفَ ظَهَرَ عَلَيْهِ الْقَوْمُ؟ وَ كَيْفَ لَمْ يَدْفَعَهُمْ وَ مَا يَمْنَعُهُ مِنْ ذَلِكَ؟

قَالَ: آيَةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَنَعَتْهُ، قَالَ: قُلْتُ: وَ آيَةُ آيَةٍ هِيَ؟ قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا»، إِنَّهُ كَانَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَدَائِعُ مُؤْمِنُونَ فِي أَصْلَابِ قَوْمِ كَافِرِينَ وَ مُنَافِقِينَ، فَلَمْ يَكُنْ عَلَيَّ (عليه السلام) لِيَقْتُلَ الْآبَاءَ حَتَّى يَخْرُجَ الْوَدَائِعُ، فَلَمَّا خَرَجَتِ الْوَدَائِعُ ظَهَرَ عَلَى مَنْ ظَهَرَ، فَقَاتَلَهُ، وَ كَذَلِكَ قَائِمُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، لَنْ يَظْهَرَ أَبَدًا حَتَّى تَظْهَرَ وَدَائِعُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَإِذَا ظَهَرَتْ ظَهَرَ عَلَى مَنْ يَظْهَرُ فَقَاتَلَهُ. (۱)

از ابراهیم کرخی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) پرسیدم، یا مردی از آن حضرت پرسید: خداوند خیرتان دهد! آیا حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در دین خداوند عز و جل، قوی و نیرومند نبودند؟

ص: ۳۹۶

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۵، ص ۱۰۶، ح ۲۲۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۹، ص ۴۳۶، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۹۰، ح ۹۹۱۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۲۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۷۰، ح ۵۹؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۶، ص ۲۶۱، باب ۲۳، ح ۲؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۴۷، ح ۳؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۴۲، باب ۵۴.

حضرت فرمودند: بلی، عرض کرد: پس چرا آن قوم بر آن حضرت غلبه کردند؟ و چرا آنها را دفع نکردند و مانع کارهایشان نشدند؟

حضرت فرمودند: یک آیه در کتاب خدای متعال، مانع آن حضرت شد، گوید: عرض کردم: کدام آیه؟ فرمودند: این سخن خداوند متعال: «لَوْ تَزِيلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا»، زیرا خداوند در میان فرزندان کفار و منافقان، مؤمنانی را قرار داده است، آن حضرت پدران را نمی کشتند تا آنکه آن فرزندان خارج شوند (متولد شوند) ولی زمانی که آنها به دنیا آمدند، آن حضرت با آنها که دشمنی خود را ابراز کردند، جنگیدند.

حضرت قائم (علیه السلام) نیز چنین هستند، آن حضرت نیز زمانی ظهور خواهند کرد که مؤمنانی که قرار است از نسل کفار به دنیا بیایند، متولد شده باشند، آن گاه آن حضرت بر آنان غلبه می کنند و آنان را نابود می سازند.

ص: ۳۹۷

{... وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۖ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا }

و آنها را به حقیقت تقوا ملزم ساخت، و آنان از هر کس شایسته تر و اهل آن بودند و خداوند به همه چیز دانا است.

۱- عَنْ مَالِكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قُلْتُ لِمَوْلَايَ الرِّضَا (عليه السلام): قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا»، قَالَ: هِيَ وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از مالک بن عبدالله نقل است که گفت: برای مولایم، حضرت امام رضا (علیه السلام) این سخن خدای متعال: «وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا»، را خواندم؟ حضرت فرمودند: این آیه در باره ولایت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است.

۲- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! أَنْتَ إِمَامُ الْمُسْلِمِينَ، وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، وَ حُجَّةُ اللَّهِ بَعْدِي عَلَى الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ، وَ سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ، وَ وَصِي سَيِّدِ النَّبِيِّينَ.

يَا عَلِيُّ! إِنَّهُ لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعِ، وَ مِنْهَا إِلَى سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى، وَ مِنْهَا إِلَى حُجُبِ النُّورِ، وَ أَكْرَمَنِي رَبِّي حِلَّ جَلَالِهِ بِمُنَاجَاتِهِ، قَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ! قُلْتُ: لَتَيْكَ رَبِّي!

ص: ۳۹۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۰، ح ۱۳ و ج ۳۶، ص ۵۵، ذیل ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۹۲، ح ۹۹۱۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۷۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۰۴؛ غرر الأخبار، ص ۱۶۱، ح ۶۷.

وَسَيُعَذِّبُكَ، تَبَارَكَتْ وَتَعَالَيْتَ، قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا إِمَامٌ أَوْلِيَّائِي، وَنُورٌ لِمَنْ أَطَاعَنِي، وَهُوَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِينَ، مَنْ أَطَاعَهُ أَطَاعَنِي، وَ مَنْ عَصَاهُ عَصَانِي، فَبَشِّرْهُ بِذَلِكَ.

فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): يَا رَسُولَ اللَّهِ! بَلَغَ مِنْ قَدْرِي حَتَّى إِنِّي أَذْكُرُ هُنَاكَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، يَا عَلِيُّ! فَاشْكُرْ رَبَّكَ، فَخَرَّ عَلِيٌّ (عليه السلام) سَاجِدًا، شُكْرًا لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): ارْزُقْ رَأْسَكَ، يَا عَلِيُّ! فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ بَاهَى بِكَ مَلَائِكَتَهُ. (١)

از ابن عباس نقل است که گفت: رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) به حضرت علی (عليه السلام) فرمودند: ای علی! تو امام مسلمانان و امیر مؤمنان و پیشوای روسفیدان و حجت خداوند، پس از من، بر همه آفریدگان هستی، تو آقای اوصیاء و وصی سید پیامبرانی.

ای علی! وقتی که مرا در معراج به آسمان هفتم بردند و از آنجا به سدره المنتهی و از آنجا به حجابهای نور عروج دادند، و پروردگارم جلّ جلاله مرا گرمی داشت به مناجات خود، که به من فرمود: ای محمّد! گفتم: لیبیک، ای پروردگارم! همانا تو مبارک و متعال هستی! خداوند متعال فرمود: همانا علی (عليه السلام) امام اولیاء و دوستان من است، و نور است برای هر که مرا اطاعت کرده است، و او همان کلمه ای است که من اطاعتش را برای متّقین و پرهیزکاران لازم دانسته ام، هر کس او را اطاعت کند مرا اطاعت کرده، و هر کس از او نافرمانی کند مرا نافرمانی کرده است. پس او را به این پیام بشارت ده.

حضرت علی (عليه السلام) به رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) عرض کردند: ای رسول خدا! آیا قدر من به آنجا رسیده که در آن مقام نیز یاد شوم؟ حضرت فرمودند: آری، ای علی! پس

ص: ۳۹۹

۱- الأُمَالِی (للصّدوق)، ص ۳۰۰، المجلد ۴۹، ح ۱۶؛ بحار الأنوار، ج ۱۸، ص ۳۳۷، ح ۳۹ و ج ۳۸، ص ۱۰۰، ح ۱۹؛ بشاره المصطفی لشیعته المرتضی، ج ۲، ص ۳۵؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۱، ص ۱۷۵، ح ۲۰.

پروردگارت را شکر کن، پس حضرت علی (علیه السلام) به سجده افتادند، و برای این نعمت بزرگ که خداوند به ایشان داده بود، شکر خدای را بجای آوردند، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای علی! سرت را از سجده بردار، که خداوند به وجود تو، به ملائکه خود فخر و مباهات کرد.

۳- عَنْ أَبِي بَرْزَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَهْدَ إِلَى فِي عَلَى عَهْدًا، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ بَيْنَ لِي، فَقَالَ لِي: اسْمَعْ! فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ قَدْ سَمِعْتُ، فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: أَخْبِرْ عَلِيًّا بِأَنَّهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ أَوْلَى النَّاسِ بِالنَّاسِ وَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِينَ. (۱) از ابو برزه نقل است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیدم که می فرمودند: همانا خداوند در باره علی (علیه السلام) از من پیمان گرفت. پس عرض کردم: پروردگارا! این پیمان را برایم بیان نما. خداوند فرمود: گوش کن! عرض کردم: خداوندا! به تحقیق می شنوم (سراپا گوشم)، خداوند عز و جل فرمود: به علی خبر بده که او امیر مؤمنان، و آقا و سرور مسلمانان، و سزاوارترین مردم نسبت به آنهاست، و کلمه ای است که آن را بر پرهیزکاران، لازم و واجب کرده ام.

ص: ۴۰۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۳۰۶، ح ۳۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۹۳، ح ۹۹۲۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۷۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۰۶؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۴۲۹، ح ۶۵۵؛ الیقین باختصاص مولانا علی (علیه السلام) بامر المؤمنین، ص ۲۲۱، باب ۶۴ و ص ۲۹۷، باب ۱۰۷.

{... وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ }

ولی خداوند ایمان را محبوب شما قرار داده و آن را در دلهايتان زینت بخشیده، و کفر و فسق و گناه را منفورتان قرار داده است کسانی که دارای این صفاتند هدایت یافتگانند.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ»، الْأَوَّلَ وَالثَّانِي وَالثَّلَاثَ. (۱)

از عبدالرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: منظور از ایمان در این فرمایش خدای متعال: «حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ»، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) هستند، «وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ»، و منظور

از کفر و فسوق و عصیان، اولی و دومی و سومی هستند.

ص: ۴۰۱

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۱، ح ۳۸؛ بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۱۲۵، ح ۹۶ و ج ۲۳، ص ۳۸۰، ح ۶۷ و ج ۳۰، ص ۱۷۱، ح ۲۸ و ج ۳۱، ص ۶۰۲، ح ۴۴ و ج ۳۵، ص ۳۳۶، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۰۵، ح ۹۹۵۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۸۶؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۵۰؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۱۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۲۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۸۳، ح ۱۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۶، ح ۷۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۸، ح ۷۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۸، ح ۱۵۵۸.

{إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ} وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {

همانا مؤمنان برادر یکدیگرند، پس دو برادر خود را صلح و آشتی دهید و تقوای الهی پیشه کنید، باشد که مشمول رحمت او شوید!

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ»، أَخَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ، فَأَخَى بَيْنَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ، وَبَيْنَ عُثْمَانَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَبَيْنَ فُلَانٍ وَفُلَانٍ، حَتَّى أَخَى بَيْنَ أَصْيَحَابِهِ أَجْمَعِهِمْ، عَلَى قَدَرٍ مَنَازِلِهِمْ، ثُمَّ قَالَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): أَنْتَ أَخِي وَأَنَا أَخُوكَ. (۱)

از عبد الله بن عباس نقل است که گفت: وقتی که آیه: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ»، نازل شد، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) میان مسلمانان با یکدیگر پیمان برادری به وجود آوردند، و به ترتیب ابوبکر و عمر، عثمان و عبدالرحمن و ... را برادر دینی یکدیگر قرار دادند، و در این امر، منزلت و جایگاه اصحاب را مد نظر داشت، سپس خطاب به علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: من و تو نیز با هم برادر هستیم.

۲- عَنْ سَعْدِ بْنِ حَذِيفَةَ بْنِ الِیَمَانِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أَخَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) بَيْنَ الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرِينَ أُخُوَّةَ الدِّينِ، وَكَانَ يُوَاحِى بَيْنَ الرَّجُلِ وَنَظِيرِهِ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي

ص: ۴۰۲

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۵۸۷، المجلس ۲۵، ح ۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۳۳، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۰۸، ح ۹۹۶۳؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۶۶۵، ح ۱۲۰۸.

طَالِبٍ (عليه السلام) فَقَالَ: هَذَا أَخِي.

قَالَ حُذَيْفَةُ: فَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) سَيِّدُ الْمُرْسَلِينَ، وَإِمَامُ الْمُتَّقِينَ، وَرَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ، الَّذِي لَيْسَ لَهُ فِي الْأَنَامِ شَبَّهٌ وَلَا نَظِيرٌ، وَعَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) أَخُوهُ. (١)

از سعد بن حذیفه بن یمان نقل است که از پدرش روایت کرده است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) میان مهاجرین و انصار پیمان برادری دینی برقرار ساختند، آن حضرت، افرادی را که با یکدیگر تناسب داشتند، به برادری یکدیگر در می آوردند، سپس دست حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را گرفتند و فرمودند: این برادر من است.

حذیفه گفت: پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) که سرور فرستادگان، پیشوای پرهیزگاران، و فرستاده خداوند جهانیان هستند، و در میان انسان ها مثل و مانندی ندارند، و علی بن ابی طالب (علیه السلام) برادر آن حضرت هستند.

۳- عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَقُولُ: يَا مَعْشَرَ الْمُهِاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ! أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِي أَبَدًا؟

قَالُوا: بَلَى، يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: هَذَا عَلِيٌّ أَخِي وَوَزِيرِي وَوَارِثِي وَخَلِيفَتِي إِمَامُكُمْ،

ص: ۴۰۳

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۹۳، ح ۳۶۳؛ الأمالی (للطوسي)، ص ۵۸۷، المجلس ۲۵، ح ۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۳۳، ح ۵ و ص ۳۴۶، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۰۹، ح ۹۹۶۴؛ الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۱۰۷، ح ۱۵۹؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۲۹؛ كشف اليقين فی فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۲۰۸.

فَأَحْبُوهُ لِحُبِّي، وَ أَكْرِمُوهُ لِكِرَامَتِي، فَإِنَّ جِبْرِئِيلَ أَمَرَنِي أَنْ أَقُولَ لَكُمْ مَا قُلْتُ. (۱)

از سلمان فارسی رضوان الله عليه نقل است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیدم که می فرمودند: ای گروه مهاجرین و انصار! آیا شما را به چیزی راهنمایی نکنم که اگر بدان چنگ زنید، هرگز بعد از من گمراه نشوید؟

عرض کردند: آری، ای رسول خدا!

حضرت فرمودند: این علی برادر، وزیر، وارث و جانشین من، و امام شما است، پس برای دوستی من، او را دوست بدانید، و برای بزرگداشت من، او را بزرگ بدانید، همانا جبرئیل به من فرمان داد، که آنچه را گفتم، به شما بگویم.

ص: ۴۰۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۰۱، ح ۳۹۵؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۲۲۳، المجلس ۸، ح ۳۶؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۱۵، ح ۵۴؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۱۰۹؛ غرر الأخبار، ص ۳۱۷؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ۱، ص ۱۸۸، ح ۴۸.

{وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ}

هر انسانی وارد محشر می گردد در حالی که همراه او حرکت دهنده و گواهی هست!

عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَ شَهِيدٌ»، قَالَ: السَّائِقُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ الشَّهِيدُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم). (۱)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره سخن خداوند عز و جل: «وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَ شَهِيدٌ»، فرمودند: «سائق» یعنی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) و «شاهد» یعنی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم).

ص: ۴۰۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۵۲، ح ۷۲ و ج ۳۶، ص ۷۲، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۳۹، ح ۱۰۰۶۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۹۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۸۲؛ غرر الأخبار، ص ۱۶۱، ح ۶۹.

{الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ}

(به آن دو مأمور گفته می شود: شما دو نفر، هر کافر لجوج و کینه توزی را در جهنم بیاندازید!

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ»، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِذَا جَمَعَ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، كُنْتُ أَنَا وَأَنْتَ يَوْمَئِذٍ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ، ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِي وَلَكَ: قُومًا، فَأَلْقِيَا مِنْ أْبْعَضَكُمَا وَكَذَّبَكُمَا فِي النَّارِ. (۱)

از محمد بن حسین بن علی بن حسین (علیهما السلام)، از پدرش (علیه السلام)، از جدش (علیه السلام)، روایت کرده که حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) در باره آیه: «الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ»، فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: همانا هنگامی که خداوند روز قیامت، مردم را یک جا جمع می کند، آن روز، من و تو در سمت راست عرش هستیم، سپس خداوند تبارک و تعالی به من و تو می فرماید: هر دو برخیزید، و هر کس با شما دشمنی داشته و

ص: ۴۰۶

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۳۸، ح ۲۸ و ج ۳۶، ص ۷۴، ح ۲۶ و ج ۳۹، ص ۱۹۹، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۳۹، ح ۱۰۰۶۹؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۶۲؛ تفسیر فرائد الکوفی، ص ۴۳۷، ح ۵۷۵ و ۵۷۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۲۴؛ تفسیر کتزل الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۱۲، ح ۳۳؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۶۵، ح ۸۹۷؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه، ص ۴۷، المنقبه ۲۳.

به شما کینه ورزیده و شما را تکذیب نموده را، در آتش جهنم بیاندازید.

۲_ عَنْ الرِّضَا (عليه السلام) ، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام) ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي وَفِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، وَ ذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ شَفَّعَنِي رَبِّي وَ شَفَّعَكَ، يَا عَلِيُّ! وَ كَسَانِي وَ كَسَاكَ، يَا عَلِيُّ! ثُمَّ قَالَ لِي وَ لَكَ يَا عَلِيُّ: أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ مَنْ أَبْغَضَكُمَا، وَ أَدْخَلَا الْجَنَّةَ كُلَّ مَنْ أَحَبَّكُمَا، فَإِنَّ ذَلِكَ هُوَ الْمُؤْمِنُ. (۱)

حضرت امام رضا (عليه السلام) ، از پدران بزرگوارشان (عليهم السلام) ، روایت کرده اند که حضرت امیر المؤمنین علی (عليه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) در باره سخن خداوند عزّ و جلّ: «أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ»، فرمودند: این آیه در باره من و علی بن ابی طالب (عليه السلام) نازل شده است، و این برای آن است که، چون روز قیامت شود، پروردگار من و تو را، ای علی! در مقام شفاعت قرار می دهد، و بر من و تو، ای علی! جامه برتری می پوشاند، سپس به من و تو، ای علی! می فرماید: هر کس که با شما دشمنی ورزیده، در جهنم بیاندازید، و هر که شما را دوست داشته، او را به بهشت ببرید، که همانا او مؤمن است.

ص: ۴۰۷

۱- الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۳۶۸، المجلس ۱۳، ح ۳۳؛ بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۳۸، ۲۶ و ج ۳۹، ص ۲۵۳، ح ۲۵ و ج ۶۵، ص ۱۱۸، ح ۴۳؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۵۹۰؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۱۴۱، ح ۱۰۰۷۱ و ص ۱۴۶، ح ۱۰۰۸۳؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۸۵؛ تفسير نور الثقلين، ج ۵، ص ۱۱۳، ح ۳۷؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۱۶۵، ح ۲ و ص ۱۶۷، ح ۶ و ج ۷، ص ۶۰، ح ۳ و ص ۶۷، ح ۱۵؛ اللوامع النورانية في اسماء علي و اهل بيته القرآنية، ص ۶۷۰، ح ۱۲۱۵ و ص ۶۷۴، ح ۱۲۲۰.

۳- عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) كَثِيرًا مَا يَقُولُ: أَنَا قَسِيمٌ اللَّهُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَأَنَا الْفَارُوقُ الْأَكْبَرُ، وَأَنَا صَاحِبُ الْعَصَا وَالْمِيسَمِ. (الحديث). (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: حضرت امیرالمؤمنین علی (عليه السلام) این مطلب را زیاد می فرمودند: من از طرف خداوند، تقسیم کننده بهشت و جهنم هستم، و من بزرگترین جدا کننده امور (حق و باطل) از یکدیگر هستم، و من صاحب عصا و میسم (وسیله ای برای داغ گذاشتن) هستم.

۴- عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ، جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ (عليه السلام): لِمَ صَارَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) قَسِيمَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ؟

قَالَ: لِأَنَّ حُبَّهُ إِيْمَانٌ وَبُغْضُهُ كُفْرٌ، وَإِنَّمَا خُلِقَتِ الْجَنَّةُ لِأَهْلِ الْإِيْمَانِ، وَخُلِقَتِ النَّارُ لِأَهْلِ الْكُفْرِ، فَهُوَ (عليه السلام) قَسِيمُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ لِهَذِهِ الْعِلَّةِ، فَالْجَنَّةُ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا أَهْلُ مَحَبَّتِهِ، وَالنَّارُ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا أَهْلُ بُغْضِهِ.

قَالَ الْمُفَضَّلُ: فَقُلْتُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَالْأَنْبِيَاءُ وَالْأَوْصِيَاءُ (عليهم السلام) كَانُوا يُحِبُّونَهُ وَاعْدَاؤُهُمْ كَانُوا يَبْغِضُونَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: فَكَيْفَ ذَلِكَ؟

قَالَ: أَمَّا عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ يَوْمَ خَيْبَرٍ: لَأُعْطِينَ الرَّايَةَ غَدًا رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، مَا يَرْجِعُ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ، فَدَفَعَ الرَّايَةَ إِلَيَّ

ص: ۴۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۳۴۴، ح ۱۶ و ج ۵۳، ص ۱۰۱، ح ۱۲۴؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۱۴۱، ح ۱۰۰۷۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۰۱، ح ۳؛ الكافي، ج ۱، ص ۱۹۶، ح ۱؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۶۷، ح ۱؛ الوافي، ج ۳، ص ۵۱۳، ح ۱۰۲۷.

عَلَيَّ (عليه السلام)، فَفَتَحَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى يَدَيْهِ؟ قُلْتُ: بَلَى.

قَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)

لَمَّا أَتَى بِالطَّائِرِ الْمَشْهُورِ، قَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): اللَّهُمَّ ائْتِنِي بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ وَإِلَى يَأْكُلُ مَعِيَ مِنْ هَذَا الطَّائِرِ، وَ عَنِّي بِهِ عَلِيًّا (عليه السلام)؟ قُلْتُ: بَلَى.

قَالَ: فَهَلْ يَجُوزُ أَنْ لَا يَحِبَّ أَنْبِيَاءُ اللَّهِ وَ رُسُلُهُ وَ أَوْصِيَائُهُمْ (عليهم السلام)، رَجُلًا يَحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ يَحِبُّ اللَّهُ وَ رَسُولَهُ؟! فَقُلْتُ لَهُ: لَا.

قَالَ: فَهَلْ يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ الْمُؤْمِنُونَ مِنْ أُمَّهِمْ لَا يَحِبُّونَ حَبِيبَ اللَّهِ وَ حَبِيبَ رَسُولِهِ وَ أَنْبِيَائِهِ (عليهم السلام)؟ قُلْتُ: لَا.

قَالَ: فَقَدْ ثَبَتَ أَنَّ جَمِيعَ أَنْبِيَائِ اللَّهِ وَ رُسُلِهِ وَ جَمِيعَ الْمُؤْمِنِينَ، كَانُوا لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) مُحِبِّينَ، وَ ثَبَتَ أَنَّ أَعْدَاءَهُمْ وَ الْمُخَالَفِينَ لَهُمْ، كَانُوا لَهُمْ وَ لِجَمِيعِ أَهْلِ مَحَبَّتِهِمْ مُبْغِضِينَ، قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَحَبَّهُ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ، وَ لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا مَنْ أَبْغَضَهُ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ، فَهُوَ إِذَنْ قَسِيمُ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ. (الحديث). (١)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) پرسیدم: چرا حضرت امیر المؤمنین علی (عليه السلام) تقسیم کننده بهشت و جهنم گردیده اند؟

حضرت فرمودند: چون محبت و دوستی آن حضرت، ایمان، و دشمنی با ایشان، کفر است، و همانا بهشت، فقط برای اهل ایمان، و جهنم، فقط برای کافران آفریده شده است، پس به همین علت، آن حضرت (عليه السلام)، تقسیم کننده بهشت و جهنم

ص: ۴۰۹

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۱۹۴، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۴۱، ح ۱۰۰۷۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۶۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۶۲؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۶۲، باب ۱۳۰، ح ۱؛ مختصر البصائر، ص ۵۰۳، ح ۵۶۸.

می باشند. پس فقط محبت آن حضرت، وارد بهشت می شوند، و فقط دشمنان ایشان، وارد جهنم می شوند.

مفضل گفت: عرض کردم: ای فرزند رسول خدا! پس آیا همه پیامبران و اوصیاء (علیهم السلام)، امیر المؤمنین (علیه السلام) را دوست می داشتند، و دشمنان آن حضرت را مبعوض می داشتند؟ حضرت فرمودند: آری، عرض کردم: چگونه چنین چیزی ممکن است؟

حضرت فرمودند: آیا نمی دانی پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در جنگ خیبر فرمودند: فردا پرچم را به دست مردی خواهم داد که خدا و رسولش را دوست دارد، و خدا و رسولش نیز، او را دوست می دارند، او از جنگ بر نمی گردد، مگر اینکه خداوند به دست او فتح و پیروزی را حاصل نماید، سپس پرچم را به دست حضرت علی (علیه السلام) دادند، و خداوند متعال هم، به دست آن حضرت، پیروزی و ظفر را نصیب آنها فرمود؟ عرض کردم: آری، می دانم.

حضرت فرمودند: آیا نمی دانی وقتی پرندۀ بریان شده ای را برای رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آوردند، آن حضرت فرمودند: خدایا! محبوب ترین مخلوق نزد خود و من را برسان، تا با من از این گوشت بریان شده، بخورد، و مقصود ایشان، حضرت علی (علیه السلام) بودند؟ عرض کردم: آری، می دانم.

حضرت فرمودند: آیا جایز است که انبیای خدا و فرستادگان او و اوصیای آنها (علیهم السلام)، مردی را که خدا و رسولش او را دوست می دارند، و او نیز خدا و رسولش را دوست می دارد، دوست نداشته باشند؟ عرض کردم: نه.

حضرت فرمودند: آیا ممکن است مؤمنین از امت های پیامبران پیشین، محبوب خدا و محبوب رسولش و انبیای او (علیهم السلام) را، دوست نداشته باشند؟ عرض کردم: نه.

حضرت فرمودند: پس ثابت شد که همه پیامبران خدا و فرستادگانش و همه مؤمنین، محب و دوستدار حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، و همچنین ثابت شد که دشمنان انبیاء و مخالفین آنها، دشمن ایشان و تمام دوستداران ایشان هستند. عرض کردم: آری.

حضرت فرمودند: پس، از خلق اولین و آخرین، هیچکس داخل بهشت نمی شود، مگر آن که حضرت علی (علیه السلام) را دوست داشته باشد، و همچنین احدی از خلق اولین و آخرین، داخل آتش نمی گردد، مگر آن که بغض و دشمنی با آن حضرت داشته باشد، پس ایشان (حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام)) تقسیم کننده بهشت و دوزخ هستند.

۵- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِي وَلِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: أَذْخِلَا الْجَنَّةَ مَنْ أَحَبَّكُمَا، وَأَذْخِلَا النَّارَ مَنْ أَبْغَضَكُمَا، وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ» (۱).

از ابو سعید خدری نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: خداوند متعال در روز قیامت، به من و علی بن ابی طالب (علیه السلام) می فرماید: هر کسی را که شما را دوست می دارد، به بهشت داخل کنید، و هر کسی را که با شما دشمنی نموده، به جهنم بیاندازید، و این همان کلام خدای متعال است که می فرماید: «الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ».

ص: ۴۱۱

۱- الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۲۹۰، المجلس ۱۱، ح ۱۰؛ بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۳۸، ح ۲۷ و ج ۳۹، ص ۱۹۶، ذیل ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۴۳، ح ۱۰۰۷۷؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۱۴۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۳۸۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۱۳، ح ۳۶.

٦- رَوَاهُ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: دَخَلْتُ يَوْمًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَرِنِي الْحَقَّ لِاتِّصَلَ بِهِ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ! لِحِ الْمُخَدَّعِ، قَالَ: فَوَلَجْتُ الْمُخَدَّعَ وَعَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) يَصِلُّنِي، وَهُوَ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ وَرُكُوعِهِ: اللَّهُمَّ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ، اغْفِرْ لِلخَاطِئِينَ مِنْ شِيعَتِي.

فَخَرَجْتُ حَتَّى أَخْبَرَ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَرَأَيْتُهُ وَهُوَ يَصَلِّي وَيَقُولُ:

اللَّهُمَّ بِحَقِّ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَبْدِكَ، اغْفِرْ لِلخَاطِئِينَ مِنْ أُمَّتِي.

قَالَ: فَأَخَذَنِي هَلْعٌ، حَتَّى غَشِيَ عَلَيَّ، فَرَفَعَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) رَأْسَهُ، وَقَالَ: يَا ابْنَ مَسْعُودٍ! أَكْفَرًا بَعْدَ إِيْمَانٍ؟

فَقُلْتُ: حَاشَا وَكَلَّا! يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ لَكِنِّي رَأَيْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) يَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى بِكَ، وَ رَأَيْتُكَ تَسْأَلُ اللَّهَ بِهِ، فَلَمْ أَعْلَمْ أَيَكُم أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ؟

فَقَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِي: اجْلِسْ، فَجَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ لِي: اْعْلَمْ، أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَنِي وَ خَلَقَ عَلِيًّا مِنْ نُورِ عَظْمَتِهِ، قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ بِأَلْفَى عَامٍ، إِذْ لَمَّا تَقَدَّيَسَ وَ لَمَّا تَسَيَّحَ، فَفَتَقَ نُورِي، فَخَلَقَ مِنْهُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ، وَ أَنَا وَ اللَّهُ! أُخْبِلُ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ.

وَ فَتَقَ نُورَ عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَخَلَقَ مِنْهُ الْعَرْشَ وَ الْكَرْسِيَّ، وَ عَلَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ اللَّهُ! أَفْضَلُ مِنَ الْعَرْشِ وَ الْكَرْسِيِّ.

وَ فَتَقَ نُورَ الْحَسَنِ (عليه السلام)، فَخَلَقَ مِنْهُ اللَّوْحَ وَ الْقَلَمَ، وَ الْحَسَنُ (عليه السلام) أَفْضَلُ مِنَ اللَّوْحِ وَ الْقَلَمِ.

وَ فَتَقَ نُورَ الْحُسَيْنِ (عليه السلام)، فَخَلَقَ مِنْهُ الْجَنَانَ وَ الْحُورَ الْعَيْنَ، وَ الْحُسَيْنُ (عليه السلام) وَ اللَّهُ! أَجَلُّ مِنَ الْجَنَانِ وَ الْحُورِ الْعَيْنِ.

ثُمَّ أَظْلَمَتِ الْمَشَارِقُ وَ الْمَغَارِبُ، فَشَكَتِ الْمَلَائِكَةُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَنْ يَكْشِفَ عَنْهُمْ

تِلْمَكَ الظَّلْمَةَ، فَتَكَلَّمَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ بِكَلِمَةٍ، فَخَلَقَ مِنْهَا رُوحًا، ثُمَّ تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ، فَخَلَقَ مِنْ تِلْكَ الرُّوحِ نُورًا، فَأَضَافَ النُّورَ إِلَى تِلْكَ الرُّوحِ، وَأَقَامَهَا أَمِيَامَ الْعَرْشِ، فَزَهَرَتِ الْمَشَارِقُ وَالْمَغَارِبُ، فَهِيَ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءَ (عليها السلام)، وَإِذَلِكَ سُمِّيَتْ الزَّهْرَاءَ (عليها السلام)، لِأَنَّ نُورَهَا زَهَرَتْ بِهِ السَّمَاوَاتُ.

يَا ابْنَ مَسِيحٍ عُدِّ! إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، يَقُولُ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَلِي: أَدْخِلَا الْجَنَّةَ مَنْ شِئْتُمَا، وَادْخِلَا النَّارَ مَنْ شِئْتُمَا، وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ»، فَالْكَافِرُ مَنْ جَحَدَ بُيُوتِي، وَالْعَنِيدُ مَنْ جَحَدَ وَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، فَالنَّارُ أَمَدُهُ، وَالْجَنَّةُ لِشِيعَتِهِ وَمُحِبِّيهِ. (١)

از عبدالله ابن مسعود روایت است که گفت: روزی بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) وارد شدم و عرض کردم: ای رسول خدا! حق را به من نشان دهید، تا به آن برسم.

حضرت فرمودند: ای عبد الله! به این پستو داخل شو. او گفت: پس داخل شدم، دیدم حضرت علی ابن ابی طالب (علیه السلام) را که نماز می خواندند و در رکوع و سجودشان می گفتند: خدایا! به حق حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، بنده و رسول خودت، گنه کاران از شیعیان مرا بیامرز.

پس بیرون آمدم تا آنچه دیده بودم را، به رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) خبر دهم، که ناگاه دیدم آن حضرت هم نماز می خوانند و به خداوند عرضه می دارند: خدایا! به حق علی بن

ص: ۴۱۳

۱- بحار الأنوار، ج ۴۰، ص ۴۳، ح ۸۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۴۶، ح ۱۰۰۸۲؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۴، ص ۷، باب ۱، ح ۱؛ الدر النظیم فی مناقب الأئمة اللهمیم، ص ۷۶۵؛ الروضة فی فضائل أمير المؤمنين علی بن أبی طالب (علیهما السلام) (لابن شاذان القمی)، ص ۱۱۲، ح ۱۰۰؛ الفضائل (لابن شاذان القمی)، ص ۱۲۸؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۱۶۳، باب ۱۰۱، ح ۱؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۳، ص ۲۲۰، ح ۸۳۹ و ص ۴۱۷، ح ۹۴۸.

ابی طالب، بنده خودت، گنه کاران از امت مرا بیامرز.

ابن مسعود گفت: پس مرا وحشتی بزرگ فراگرفت، تا اینکه بیهوش شدم، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سر از سجده برداشتند و فرمودند: ای ابن مسعود! آیا بعد از ایمان، کافر شدی؟ عرض کردم: حاشا و کلا! ولی دیدم حضرت علی (علیه السلام) را که از خدای متعال، به حق شما مسئلت می نمایند، و شما هم از خداوند به حق علی (علیه السلام) مسئلت می نمایید، پس نمی دانم که کدام یک از شما، نزد خداوند افضل هستید؟

پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به من فرمودند: بنشین، و من در مقابل آن حضرت نشستم، سپس به من فرمودند: بدان! به درستی که خداوند متعال، دو هزار سال قبل از آنکه کسی را خلق کند، من و علی را از نور عظمت خودش آفرید، زمانی که هیچ تسبیح و تقدیسی نبود، پس نور مرا شکافت، و از آن، آسمانها و زمین را آفرید، پس به خدا قسم! من از آسمانها و زمین، برترم.

و نور علی بن ابی طالب (علیه السلام) را شکافت، و از آن، عرش و کرسی را آفرید، پس به خدا قسم! علی بن ابی طالب (علیه السلام) از عرش و کرسی برتر است.

و نور حسن (علیه السلام) را شکافت، و از آن، لوح و قلم را آفرید، و حسن (علیه السلام) از لوح و قلم برتر است. و نور حسین (علیه السلام) را شکافت، و از آن، بهشت ها و حورالعین را آفرید، پس به خدا قسم! حسین (علیه السلام) از بهشت ها و حورالعین برتر می باشد.

آنگاه شرق و غرب عالم را تاریک گردانید، پس ملائکه نزد خدای متعال شکایت کردند که خدایا! این ظلمت و تاریکی را از ما برطرف نما.

پس خداوند عزّ و جلّ به کلمه ای تکلم فرمود، و از آن کلمه روحی را آفرید، پس به

کلمه دیگری تکلم فرمود، و از آن کلمه، نوری را خلق فرمود، سپس آن نور را به آن روح اضافه نمود، و آن را جلوی عرش قرار داد. پس شرق و غرب عالم روشن شد و می درخشید، و آن نور، فاطمه زهرا (علیها السلام) بودند، و برای همین، آن حضرت را «زهراء» نام گذاشتند، که همانا نور آن حضرت، آسمانها را روشن می کند.

ای پسر مسعود! وقتی روز قیامت بر پا شود، خداوند عزّ و جلّ به علی بن ابی طالب (علیه السلام) و من می فرماید: هر کسی را که شما می خواهید، داخل بهشت نمائید، و هر که را می خواهید داخل جهنم نمائید، و این همان سخن خداوند متعال است که می فرماید: «أَلْقِیَا فِی جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِیدٍ»، پس «کافر»، کسی است که، رسالت و پیامبری مرا انکار نماید، و «عنید» کسی است که، ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را، منکر شود، پس جایگاهش آتش است، و جایگاه شیعیان و محبّین آن حضرت، بهشت است.

{إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ۖ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ۚ}

آنچه به شما وعده شده قطعاً راست است (۵) و بی شک (روز رستاخیز) و جزای اعمال واقع شدنی است! (۶)

عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ»، يَغْنِي فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، «وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ»، يَغْنِي عَلِيًّا (عليه السلام)، وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُوَ الدِّينُ. (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) شنیدم که در باره سخن خداوند عز و جلّ: «إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ»، فرمودند: یعنی در باره حضرت علی (عليه السلام)، و «وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ» یعنی حضرت علی (عليه السلام)، که حضرت علی (عليه السلام)، همان دین هستند.

ص: ۴۱۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۵۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۵۷، ح ۱۰۱۱۱؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۲۹؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۴۰۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۲۱، ح ۶.

{إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ۖ يُؤْفِكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ۙ (۹)}

قطعاً شما در گفتاری مختلف و متفاوتید! (۸) کسی که (از ایمان) روی گردانیده شده، از (حق) روی گردانده می شود! (۹)

۱- عَنْ أَبِي حمزَه، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

وَقَوْلُهُ: «إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ»، يَعْنِي مُّخْتَلِفٍ فِي عِلِّيِّ (عليه السلام)، يَعْنِي اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأُمَّةُ فِي وَلَائِيَّتِهِ، فَمَنْ اسْتَقَامَ عَلَى وَلَائِيهِ عِلِّيِّ (عليه السلام) دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ خَالَفَ وَلَائِيَهُ عِلِّيِّ (عليه السلام) دَخَلَ النَّارَ، وَقَوْلُهُ: «يُؤْفِكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي عَلِيًّا (عليه السلام) مَنْ أُفِكَ عَنْ وَلَائِيَّتِهِ أُفِكَ عَنِ الْجَنَّةِ. (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) شنیدم که می فرمودند: ...

و منظور از آیه: «إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ»، یعنی در باره حضرت علی (عليه السلام) اختلاف کردند، یعنی این امت، در ولایت آن حضرت اختلاف ورزیدند، پس هر کس بر ولایت حضرت علی (عليه السلام) پایدار بماند، وارد بهشت می شود، و هر کس با ولایت حضرت

ص: ۴۱۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۴۹، ح ۱۸۵ و ج ۳۶، ص ۱۶۹، ح ۱۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۵۸، ح ۱۰۱۱۵؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۴۴۱، ح ۵۸۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۲۹.

مخالفت نماید، وارد جهنم خواهد شد. و اما آیه: «يُؤْفِكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ»، در باره ولایت حضرت علی (علیه السلام) می باشد، پس هر کس از ولایت آن حضرت منصرف شود، از مسیر بهشت، منحرف شده است.

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ»، فِي أَمْرِ الْوَلَايَةِ، «يُؤْفِكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ»، قَالَ: مَنْ أُفِكَ عَنِ الْوَلَايَةِ، أُفِكَ عَنِ الْجَنَّةِ. (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خدای متعال: «إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ»، فرمودند: این آیه در باره ولایت است، و در باره آیه: «يُؤْفِكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ»، فرمودند: هر کس از مسیر ولایت منحرف شود، از بهشت محروم خواهد شد.

ص: ۴۱۸

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۲۰، ح ۵۵؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۸، ح ۳۸ و ص ۳۷۸، ح ۶۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۵۸، ح ۱۰۱۱۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۵۹۵؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۲۲، ح ۱۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۴۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۲، ح ۴۸؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۶.

{وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ ...}

و کسانی که ایمان آوردند و نسل آنان در ایمان از آنان پیروی کردند، فرزندانشان را به آنان ملحق می سازیم.

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «الَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَ مَا أَلْتَنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ»، قَالَ: «الَّذِينَ آمَنُوا»، النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ ذُرِّيَّتُهُ الْأَتَمَّةُ وَ الْأَوْصِيَاءُ (عليهم السلام)، أَلْحَقْنَا بِهِمْ، وَ لَمْ نَنْقُصْ ذُرِّيَّتَهُمُ الْحُجَّةَ، الَّتِي جَاءَ بِهَا مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم) فِي عِلْيَ (عليه السلام)، وَ حُجَّتُهُمْ وَاحِدَةٌ وَ طَاعَتُهُمْ وَاحِدَةٌ. (۱)

از عبدالرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَ مَا أَلْتَنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ»، فرمودند: منظور از «الَّذِينَ آمَنُوا»، پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) و امیرالمؤمنین علی (عليه السلام) هستند، و مقصود از نسل آن حضرت، امامان و جانشینانشان

ص: ۴۱۹

۱- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۶۰، ح ۵۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۷۸، ح ۱۰۱۶۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۹۸؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۷۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۴۵۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۳۹، ح ۲۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۷۵، ح ۱؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۱۷۶، ح ۱.

هستند، که ما آنها را به این دو بزرگوار، ملحق می سازیم، و حجت و برهانی را که حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره حضرت علی (علیه السلام) آوردند، نسبت به اولادشان کاهش ندهیم، زیرا حجت و برهان آنها یکی است، و طاعت و عبادتشان هم، یکی است.

۲- عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدٍ بْنِ جِدْعَانَ، عَنْ عَمِّهِ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: كُنَّا نَتَفَاضَلُ، فنَقُولُ: أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ، وَ يَقُولُ قَائِلُهُمْ: فُلَانٌ وَ فُلَانٌ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ! فَعَلَيْ (عليه السلام) ؟ قَالَ: عَلِيٌّ (عليه السلام) مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ، لَا يَقَاسُ بِهِمْ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ، عَلِيٌّ (عليه السلام) مَعَ النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله و سلم) فِي دَرَجَتِهِ، أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ»، فَضَاطِمُهُ (عليها السلام) ذُرِّيَّةُ النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله و سلم)، وَ هِيَ مَعَهُ فِي دَرَجَتِهِ، وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) مَعَ فَاطِمَةَ (عليها السلام). (۱)

از ولید بن محمد بن زید بن جدعان، از عمویش علی بن زید، نقل است که گفت: عبدالله بن عمر می گفت: در باره فضائل و برتری افراد، فخر فروشی می کردیم و می گفتیم: ابوبکر و عمر و عثمان از همه برترند، و یکی از آنها می گفت: فلاّنی و فلاّنی، پس مردی به او گفت: ای ابو عبدالرحمن! پس در باره علی (علیه السلام) چه می گوید؟ او جواب داد: علی (علیه السلام) از اهل بیتی است، که هیچ یک از مردم، با ایشان قابل مقایسه نیستند، حضرت علی (علیه السلام) هم رتبه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می باشد، همانا خداوند عزّ و جلّ می فرماید: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ»، حضرت فاطمه (علیها السلام) ذریّه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) است، و با آن حضرت، هم رتبه است، و حضرت

ص: ۴۲۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۷۴، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۷۸، ح ۱۰۱۶۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۹۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۴۵۴؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیه، ص ۶۸۲، ح ۱۲۳۴.

هم، با حضرت فاطمه (علیها السلام) است.

۳- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ»، الْمَآيَةِ، قَالَ: نَزَلَتْ فِي النَّبِيِّ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ (عليهم السلام). (۱)

از ابن عباس نقل است که در باره این سخن خدای متعال: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ»، گفت: این آیه در باره حضرت پیامبر و حضرت علی و حضرت فاطمه و امام حسن و امام حسین (علیهم السلام)، نازل شده است.

ص: ۴۲۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۴۱، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۷۹، ح ۱۰۱۶۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۹۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۴۵۵؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۷۰، ح ۹۰۳.

{وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝۱ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝۲ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۝۳ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۝۴}

سوگند به ستاره هنگامی که افول می کند، (۱) که هرگز دوست شما (حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)) منحرف نشده و مقصد را گم نکرده است، (۲) و هرگز از روی هوای نفس سخن نمی گوید! (۳) آنچه می گوید چیزی جز وحی که بر او نازل شده، نیست! (۴)

۱_ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) ، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام) ، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام) ، قَالَ: لَمَّا مَرَضَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله و سلم) ، مَرَضَهُ الَّذِي قَبَضَهُ اللَّهُ فِيهِ، اجْتَمَعَ إِلَيْهِ أَهْلُ بَيْتِهِ وَ أَصْحَابُهُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنْ حَدَّثَ بِكَ حَدَّثٌ، فَمَنْ لَنَا بَعْدَكَ وَ مَنْ الْقَائِمُ فِينَا بِأَمْرِكَ؟ فَلَمْ يَجِبْهُمْ جَوَابًا، وَ سَكَتَ عَنْهُمْ، فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الثَّانِي أَعَادُوا عَلَيْهِ الْقَوْلَ، فَلَمْ يَجِبْهُمْ عَنْ شَيْءٍ مِمَّا سَأَلُوهُ، فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الثَّالِثُ قَالُوا لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنْ حَدَّثَ بِكَ حَدَّثٌ، فَمَنْ لَنَا مِنْ بَعْدِكَ وَ مَنْ الْقَائِمُ فِينَا بِأَمْرِكَ؟

فَقَالَ لَهُمْ: إِذَا كَانَ غَدًا، هَبَطَ نَجْمٌ مِنَ السَّمَاءِ فِي دَارِ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِي، فَانْظُرُوا مَنْ هُوَ، فَهُوَ خَلِيفَتِي عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي، وَ الْقَائِمُ فِيكُمْ بِأَمْرِي. وَ لَمْ يَكُنْ فِيهِمْ أَحَدٌ، إِلَّا وَ هُوَ يَطْمَعُ أَنْ يَقُولَ لَهُ: أَنْتَ الْقَائِمُ مِنْ بَعْدِي.

فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الرَّابِعُ، جَلَسَ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فِي حُجْرَتِهِ، يَنْتَظِرُ هُبُوطَ النَّجْمِ، إِذَا انْقَضَ نَجْمٌ مِنَ السَّمَاءِ، قَدْ غَلَبَ ضَوْؤُهُ عَلَى ضَوْءِ الدُّنْيَا، حَتَّى وَقَعَ فِي حُجْرِهِ

عَلَيْ (عليه السلام)، فَهَيَّاجَ الْقَوْمُ، وَقَالُوا: وَاللَّهِ! لَقَدْ ضَلَّ هَذَا الرَّجُلُ، وَغَوَى، وَمَا يَنْطِقُ فِي ابْنِ عَمِّهِ إِلَّا بِالْهَوَى، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي ذَٰلِكَ: «وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى»، «مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى»، «وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى»، «إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى»، إِلَى آخِرِ السُّورَةِ. (۱)

از منصور بن ابی الاسود نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از اجدادشان (علیهم السلام) روایت کردند که فرمودند: وقتی که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بیمار شدند، همان بیماری که باعث وفاتشان گردید، خانواده و بعضی از یارانشان، دور آن حضرت جمع شدند و عرض کردند: ای رسول خدا! اگر اتفاقی برای شما افتاد، پس از شما چه کسی سرپرست ما خواهد شد، و چه کسی در میان ما، امر شما را بر پا خواهد کرد؟ ولی آن حضرت به آنها جوابی ندادند و سکوت پیشه کردند.

وقتی روز دوم فرا رسید، همان سئوالها را تکرار کردند، ولی باز آن حضرت جوابی ندادند. وقتی روز سوم فرا رسید، باز همان سئوالها را از آن حضرت پرسیدند و عرض کردند: ای رسول خدا! اگر اتفاقی برای شما رخ دهد، چه کسی پس از شما سرپرست ما خواهد شد، و چه کسی امر شما را در بین ما بر پا خواهد کرد؟

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به آنها فرمودند: فردا ستاره ای از آسماندر خانه مردی از یارانم فرود آید، نگاه کنید ببینید او چه کسی است، او پس از من جانشین من در میان شما است، و او همان کسی است که امر مرا در میان شما بر پا خواهد نمود. در میان آن جمع کسی نبود که تمایل نداشته باشد که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به او بفرمایند: تو

ص: ۴۲۳

۱- الأُمَالِی (للصَّدُوق)، ص ۵۸۴، المجلس ۸۶، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۷۳، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۸۷، ح ۱۰۱۸۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۴۷۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۴۵، ح ۵؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ۴۴۲؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۴۳۰، ح ۶۵۶؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰.

وقتی روز چهارم فرا رسید، هر یک از آن مردان در خانه هایشان نشسته بودند و منتظر فرود آن ستاره بودند. که اگر ستاره ای از آسمان فرود می آمد، نور آن از نور دنیا بیشتر بود.

تا این که ستاره در خانه حضرت علی (علیه السلام) فرود آمد. آن گروه، هیجان زده و مضطرب گفتند: این مرد به بیراهه رفته است و گمراه شده است، و در باره پسر عمویش، از روی هوی و هوس سخن می گوید، پس خداوند تبارک و تعالی در این باره، این آیات را نازل فرمود: «وَ النَّجْمِ إِذَا هَوَى»، «مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى»، «وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى»، «إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيُ يُوحَى»، تا آخر سوره.

۲_ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: صَلَّيْنَا الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ ذَاتَ لَيْلِهِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَلَمَّا سَلَّمَ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ، ثُمَّ قَالَ: أَمَّا إِنَّهُ سَيَنْقُضُ كَوْكَبٌ مِنَ السَّمَاءِ مَعَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَيَسْقُطُ فِي دَارِ أَحَدِكُمْ، فَمَنْ سَقَطَ ذَلِكَ الْكَوْكَبُ فِي دَارِهِ، فَهُوَ وَصِيٌّ وَ خَلِيفَتِي وَ الْإِمَامُ بَعْدِي. فَلَمَّا كَانَ قُرْبُ الْفَجْرِ، جَلَسَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا فِي دَارِهِ، يَنْتَظِرُ سِقُوطَ الْكَوْكَبِ فِي دَارِهِ، وَ كَانَ أَطْمَعَ الْقَوْمِ فِي ذَلِكَ أَبِي، الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ انْقَضَ الْكَوْكَبُ مِنَ الْهَوَاءِ فَسَقَطَ فِي دَارِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام).

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) لِعَلِيِّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْبُيُوتَةِ! لَقَدْ وَجَبَتْ لَكَ الْوَصِيَّةُ وَ الْخِلَافَةُ وَ الْإِمَامَةُ بَعْدِي.

فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي وَ أَصْحَابُهُ: لَقَدْ ضَلَّ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه و آله و سلم) فِي مَحَبَّةِ ابْنِ

عَمَّهِ وَغَوَى، وَ مَا يَنْطِقُ فِي شَأْنِهِ إِلَّا بِالْهَوَى، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «وَ النَّجْمِ إِذَا هَوَى»، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ، وَ خَالِقِ النَّجْمِ إِذَا هَوَى، «مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ»، يَغْنَى فِي مَحَبَّتِهِ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «وَ مَا غَوَى»، «وَ مَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى»، يَغْنَى فِي شَأْنِهِ، «إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى».(۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: در یکی از شبها که نماز عشاء آخر را با رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) خواندیم، وقتی سلام نماز را دادند، به طرف ما رو کردند و فرمودند: آگاه باشید! به زودی ستاره ای از آسمان جدا می شود، و هنگام طلوع صبح در خانه یکی از شما خواهد افتاد. پس این ستاره در خانه هر کس بیفتد، پس او وصی و خلیفه و امام پس از من خواهد بود. هنگامی که سپیده صبح نزدیک شد، هر کدام از ما در خانه خود نشسته و منتظر سقوط آن ستاره در داخل خانه خود بودیم، و در میان آن جمع، کسی که بیشتر از همه طمع داشت، پدرم، عباس بن عبد المطلب بود.

هنگامی که سپیده صبح طلوع کرد، ستاره ای از آسمان جدا شد و در خانه حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)

فرود آمد. آن گاه رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! قسم به آن کسی که مرا به پیامبری مبعوث نموده! جانشینی و خلافت و امامت پس از من بر تو واجب گردید.

منافقان، که عبدالله بن ابی و یارانش بودند گفتند: محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) در محبت و دوستی

ص: ۴۲۵

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۷۲، ح ۲۹۵؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۵۶۵، المجلس ۸۳، ح ۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۷۲، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۸۷، ح ۱۰۱۸۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۰۲؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۸۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۴۶۹؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۴۳۱، ح ۶۵۷.

پسر عمویش به بیراهه رفته و گمراه شده است، و در باره او، از روی هوی و هوس سخن می گوید. پس خداوند تبارک و تعالی آیه: «وَ النَّجْمِ إِذَا هَوَى» را نازل نمود، و خداوند عزّ و جلّ و خالق آن ستاره می گوید: وقتی آن ستاره فرود آمد، «ما ضَلَّ صَاحِبُكُمْ»، یعنی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، در باره محبّت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، به بیراهه نرفته است، «وَ ما غَوَى»، «وَ ما يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى»، در باره آن حضرت، «إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى».

۳- عَنْ رَبِيعَةَ السَّعْدِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ النَّجْمِ إِذَا هَوَى»، قَالَ: هُوَ النَّجْمُ الَّذِي هَوَى مَعَ طُلُوعِ الْفَجْرِ، فَسَقَطَ فِي حُجْرِهِ عَلَى بَيْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، وَ كَانَ أَبِي، الْعَبَّاسُ يَحِبُّ أَنْ يَشِيقُطَ ذَلِكَ النَّجْمُ فِي دَارِهِ، فَيَحْوِزَ الْوَصِيَّةَ وَ الْخِلَافَةَ وَ الْإِمَامَةَ، وَ لَكِنْ أَبِي اللَّهِ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ غَيْرَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، «وَ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ» (۱). (۲)

از ربیعہ سعدی نقل است که گفت: از ابن عباس در باره سخن خداوند عزّ و جلّ: «وَ النَّجْمِ إِذَا هَوَى»، پرسیدم، او گفت: آن همان ستاره ای است که به هنگام طلوع صبح سقوط کرد و در خانه حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرود آمد، و پدرم، عباس خیلی دوست داشت که آن ستاره در خانه خودش فرود آید، تا جانشینی و خلافت و امامت از آن او باشد. اما خداوند نخواست که آن شخص کسی غیر از علی بن ابی طالب (علیه السلام) باشد، و این از فضل خداوند است که به هر کس بخواهد، آن را می بخشد.

ص: ۴۲۶

۱- ۵/۵۴.

۲- الأمالی (للصدوق)، ص ۵۶۶، المجلس ۸۳، ذیل ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۷۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۸۸، ح ۱۸۷؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۴۳۳، ذیل ح ۶۵۷.

۴_ عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ وَلَا فَخْرَ، وَعَلَى سَيِّدِ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ، وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ».

فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ: وَاللَّهِ! مَا يَأْلُو يَطْرِي ابْنِ عَمِّهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ: «وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى»، «مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى»، «وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى»، وَمَا هَذَا الْقَوْلُ الَّذِي يَقُولُهُ بِهِوَاهُ فِي ابْنِ عَمِّهِ، «إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيُ يُوحَى».(۱)

از غیاث بن ابراهیم نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: من سرور مردم هستم، و هیچ افتخاری بالاتر از این نیست، و علی (علیه السلام) سرور مؤمنان است، خداوند! هر کس که او را دوست می دارد، دوست بدار، و با کسی که با او دشمنی می ورزد، دشمن باش.

پس مردی از قریش گفت: به خدا قسم! که او، دست از حمایت پسر عمویش برنمی دارد، پس خداوند سبحان، این آیات را نازل فرمود: «وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى»، «مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى»، «وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى»، یعنی این کلامی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره پسر عمویشان می فرمایند، از روی هوی و هوس نیست، بلکه چیزی جز وحی الهی، نیست، «إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيُ يُوحَى».

ص: ۴۲۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۲۲، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۸۸، ح ۱۰۱۸۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۰۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۴۷۳؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۲۳۴، ح ۶.

{إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ۖ ۵۴ فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ ۵۵}

یقیناً پرهیزگاران در باغها و نه‌های بهشتی جای دارند، (۵۴) در جایگاه صدق نزد خداوند مالک مقتدر! (۵۵)

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! مَنْ أَحَبَّكَ وَتَوَلَّاكَ، أَشَیْكَهُ اللَّهُ مَعَنَا فِي الْجَنَّةِ، ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ»، «فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ». (۱)

از جابر بن عبدالله نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! هر کس تو را دوست بدارد، و ولایت تو را بپذیرد، خداوند او را، با ما در بهشت، ساکن می گرداند، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) تلاوت فرمودند: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ»، «فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ». ۲- عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، قَالَ: إِنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فِي

ص: ۴۲۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۶۵، ذیل ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۲۴، ح ۱۰۲۸۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۰۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۵۲؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۲۳۹، ح ۳؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۰۵؛ ینابیع الموده، ج ۱، ص ۳۹۵، ح ۱۲.

الْمَسْجِدِ، فَذَكَرَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ الْجَنَّةَ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّ أَوَّلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا إِلَيْهَا عَلَى بَنِّ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام).

فَقَالَ أَبُو دُجَانَةَ الْأَنْصَارِيُّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَخْبَرْتَنَا أَنَّ الْجَنَّةَ مُحَرَّمَةٌ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ، حَتَّى تَدْخُلَهَا، وَ عَلَى الْأُمَمِ، حَتَّى تَدْخُلَهَا أُمَّتُكَ؟
فَقَالَ: بَلَى، يَا أَيُّهَا دُجَانَةُ! أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ لِلَّهِ لُؤَاءَ مِنْ نُورٍ، وَ عَمُودًا مِنْ نُورٍ، خَلَقَهُمَا اللَّهُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ بِالْفَى
عَامٍ، مَكْتُوبٌ عَلَى ذَلِكَ اللَّوَاءِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، خَيْرُ الْبَرِيَّةِ آلُ مُحَمَّدٍ، صَاحِبُ اللَّوَاءِ عَلَى، وَ هُوَ إِمَامُ الْقَوْمِ؟
فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا بِكَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ شَرَّفَنَا.

فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَبَشِّرْ يَا عَلِيُّ! مَا مِنْ عَبْدٍ يَتَّحِلُ مَوَدَّتَكَ، إِلَّا بَعَثَهُ اللَّهُ مَعَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.
وَ جَاءَ فِي رِوَايِهِ أُخْرَى: يَا عَلِيُّ! أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ مَنْ أَحَبَّنَا وَ انْتَحَلَ مَحَبَّتَنَا، أَسْكَنَهُ اللَّهُ مَعَنَا، وَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ
نَهَرٍ»، «فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكَ مُقْتَدِرٍ». (١)

از عاصم بن ضمره نقل است که گفت: همانا جابر بن عبدالله گفت: در مسجد در محضر رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) بودیم که یکی از اصحاب، از بهشت صحبت نمود، پس پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: همانا اولین نفری که وارد بهشت می شود، علی بن ابی طالب (عليه السلام) است.

پس ابو دجانة انصاری عرض کرد: ای رسول خدا! مگر شما به ما خبر ندادید که بر

ص: ۴۲۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۳۱۸، ح ۸۷ و ج ۲۷، ص ۱۳۰، ح ۱۲۰ و ج ۳۶، ص ۶۴، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۲۳، ح ۱۰۲۸۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۰۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۵۲؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۷۰، ح ۱۱۴۱؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بيته القرآنیه، ص ۶۸۷، ح ۱۲۴۴.

پیامبران حرام است که پیش از شما وارد بهشت بشوند، و بر همهٔ اُمّت ها نیز، حرام است که پیش از اُمّت شما، وارد بهشت شوند؟

پس حضرت فرمودند: بلی، ای ابودجانه! اما آیا نمی دانی که خداوند، پرچمی از نور، و ستونی از نور دارد، و خداوند آن دو را، دو هزار سال قبل از آفرینش آسمانها و زمین، خلق نموده است، بر روی آن پرچم نوشته شده است: «خدایی جز خدای یکتا نیست، و محمّد رسول خدا است، بهترین انسان ها خاندان محمّد می باشند»، صاحب آن پرچم، علی (علیه السلام) است، و او امام این اُمّت است؟

آن گاه حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: سپاس خداوندی را که ما را به وسیلهٔ شما، ای رسول خدا! هدایت نمود و به ما شرافت عطا کرد.

سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: بشارت باد بر تو، ای علی! هیچ بنده ای نیست که دوستی و محبت تو را با خود داشته باشد، مگر اینکه خداوند متعال در روز قیامت، او را با ما مبعوث می فرماید.

و در روایت دیگری آمده است: ای علی! آیا نمی دانی که هر کس ما را دوست بدارد و خود را به دوستی و محبت ما منسوب دارد، خداوند او را با ما (در بهشت) یک جا، ساکن می کند؟ و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ نَهَرٍ»، «فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ».

{الرَّحْمَنُ ۱ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۲ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۳ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ۴}

خداوند رحمان، (۱) قرآن را تعلیم فرمود، (۲) انسان را آفرید، (۳) و به او «بیان» را آموخت. (۴)

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ فَقُلْتُ: قَوْلُهُ: «الرَّحْمَنُ»، «عَلَّمَ الْقُرْآنَ»، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَلَّمَ الْقُرْآنَ، قَالَ: قُلْتُ: «خَلَقَ الْإِنْسَانَ»، «عَلَّمَهُ الْبَيَانَ»، قَالَ: ذَاكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «عَلَّمَهُ بَيَانَ كُلِّ شَيْءٍ مِمَّا يَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَيْهِ. (۱)

از حسین بن خالد نقل است که گفت: از حضرت امام رضا (علیه السلام) در باره این آیات: «الرَّحْمَنُ»، «عَلَّمَ الْقُرْآنَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: همانا خداوند متعال، قرآن را (به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)) آموخت، راوی گفت: عرض کردم: منظور از «خَلَقَ الْإِنْسَانَ»، «عَلَّمَهُ الْبَيَانَ»، چیست؟ حضرت فرمودند: ایشان، امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که خداوند، بیان هر چیزی را که مردم به آن نیاز دارند را، به آن حضرت، آموخته است.

ص: ۴۳۱

۱- بحار الأنوار، ج ۴۰، ص ۱۴۲، ح ۴۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۲۹، ح ۱۰۲۹۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۵۰۵، ح ۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۱۱؛ مختصر البصائر، ص ۱۸۵، ح ۱۶۴.

{الْشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ۵ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۶ وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۷ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۸ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ۹}

خورشید و ماه با حساب منظمی می گردند، (۵) و گیاه و درخت برای او سجده می کنند! (۶) و آسمان را برافراشت، و میزان و قانون (در آن) گذاشت، (۷) تا در میزان طغیان نکنید (۸) و وزن را بر اساس عدل برپا دارید و میزان را کم نگذارید! (۹)

۱_ عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّي، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ»، قَالَ: يَا دَاوُدُ! سَأَلْتُ عَنْ أَمْرٍ، فَاكْتَفَيْتُ بِمَا يَرِدُ عَلَيْكَ، أَنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، يَجْرِيَانِ بِأَمْرِهِ، ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ ضَرَبَ ذَلِكَ مَثَلًا لِمَنْ وَثَبَ عَلَيْنَا، وَ هَتَكَ حُرْمَتَنَا، وَ ظَلَمَنَا حَقًّا، فَقَالَ: هُمَا بِحُسْبَانٍ، قَالَ: هُمَا فِي عَذَابِي.

قَالَ: قُلْتُ: «وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ»، قَالَ: «النَّجْمُ»، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ «الشَّجَرُ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةُ (عليهم السلام)، لَمْ يَعْصُوا اللَّهَ طَرْفَةَ عَيْنٍ.

قَالَ: قُلْتُ: «وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَ وَضَعَ الْمِيزَانَ»، قَالَ: «السَّمَاءُ»، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، قَبَضَهُ اللَّهُ، ثُمَّ رَفَعَهُ إِلَيْهِ، وَ وَضَعَ الْمِيزَانَ، وَ «الْمِيزَانُ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ نَصَبَهُ لَهُمْ مِنْ بَعْدِهِ.

قُلْتُ: «أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ»، قَالَ: لَا تَطْغَوْا فِي الْإِمَامِ بِالْعِصْيَانِ وَ الْخِلَافِ.

قُلْتُ: «وَأَقِمْوَا الْوِزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ»، قَالَ: أَطِيعُوا الْإِمَامَ بِالْعَدْلِ، وَلَا تَبْخَسُوهُ مِنْ حَقِّهِ. (۱)

از داود رقی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره سخن خدا ی عزّ و جلّ: «الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: ای داود! از مطلب خاصی سؤال نمودی، پس به جوابی که به تو داده می شود، قناعت کن. همانا خورشید و ماه، دو نشانه از نشانه های خداوند هستند، که به دستور او در حرکت اند، سپس خداوند به آن دو مثال زده، از برای کسی که بر علیه ما دسیسه کرده، و حرمت ما را شکسته است، و به حق ما ظلم و ستم نموده است. پس خداوند فرمود: آن دو در محاسبه هستند، حضرت فرمودند: یعنی آن دو در عذاب من هستند.

داود گفت: عرض کردم: «وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ»، یعنی چه؟

حضرت فرمودند: «نجم»، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و «شجر»، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) و دیگر ائمه (علیهم السلام) می باشند، که حتی به اندازه چشم به هم زدنی، خداوند را، نافرمانی نکرده اند.

داود گفت: عرض کردم: «وَالسَّمَاءُ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ»، چه معنایی دارد؟ حضرت فرمودند: «سماء»، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) می باشند، که خداوند ایشان را گرفت، و سپس به نزد خود بالا برد، «وَوَضَعَ الْمِيزَانَ»، منظور از «میزان»، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) هستند، که ایشان را منصوب ساخت، تا خلیفه بعد از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) باشند.

عرض کردم: «أَلَا تَطْعَمُونَ فِي الْمِيزَانِ»، چه معنایی دارد؟ حضرت فرمودند: یعنی

ص: ۴۳۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۰۹، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۱، ح ۱۰۲۹۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۱۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۶۴.

علیه امام، با نافرمانی و مخالفت، طغیان نکنید.

عرض کردم: «وَأَقِمْوَا الْوُزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ»، چه تفسیری دارد؟ فرمودند: از امام عادل اطاعت کنید، و چیزی از حق او را نادیده نگیرید.

۲_ فَإِذَا أَرَدْتَ الْخُرُوجَ مِنَ الْكُوفَةِ، وَ التَّوَجُّهَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، فَأَخْرِزْ رَحْلَكَ، وَ تَوَجَّهْ وَ أَنْتَ عَلَى طَهْرِكَ وَ غُسْلِكَ، وَ عَلَيْكَ السَّكِينَةُ وَ الْوَقَارُ، وَ تَقُولُ: ...

سَاقَ الزِّيَارَةِ إِلَى أَنْ قَالَ:

السَّلَامُ عَلَى يَعْشُوبِ الدِّينِ وَ الْإِيْمَانِ وَ كَلِمَةِ الرَّحْمَنِ السَّلَامُ عَلَى مِيزَانِ الْأَعْمَالِ وَ مُقَلَّبِ الْأَحْوَالِ وَ سَيِّفِ ذِي الْجَلَالِ وَ سَاقِي السَّلْسِيلِ الزُّلَالِ. (الزيارة) (۱)

هنگامی که از کوفه برای زیارت حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) خارج شدی، پس آگاه باش که کجا می روی، و بر طهارت و پاکی خودت مواظبت نما، و بر تو باد که با وقار و سکینه وارد شوی سپس بگو: ...

تا آنجا که زیارت به این قسمت رسید:

السَّلَامُ عَلَى يَعْشُوبِ الدِّينِ وَ الْإِيْمَانِ وَ كَلِمَةِ الرَّحْمَنِ السَّلَامُ عَلَى مِيزَانِ الْأَعْمَالِ وَ مُقَلَّبِ الْأَحْوَالِ وَ سَيِّفِ ذِي الْجَلَالِ وَ سَاقِي السَّلْسِيلِ الزُّلَالِ.

ص: ۴۳۴

۱- بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۲۸۷ و ص ۳۳۰، ح ۲۹؛ زاد المعاد - مفتاح الجنان، ص ۴۵۹؛ المزار الكبير (لابن المشهدی)، ص ۱۸۴، باب ۱۲.

{فَبَأَىٰ آءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبَانِ}

پس کدامین نعمتهای پروردگارتان را تکذیب می کنید.

۱- عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّي، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «فَبَأَىٰ آءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبَانِ»، أَيْ بِأَيِ نِعْمَتِي تُكَذِّبَانِ بِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَمْ بِعَلِيِّ (عليه السلام)؟ فَبِهِمَا أَنْعَمْتَ عَلَى الْعِبَادِ. (۱)

از داود رقی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره سخن خدای متعال: «فَبَأَىٰ آءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبَانِ»، فرمودند: یعنی کدامیک از دو نعمت مرا تکذیب می کنید، حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) را، یا حضرت علی (علیه السلام) را؟ پس به خاطر آن دو نفر، به بندگان نعمت دادی.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «فَبَأَىٰ آءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبَانِ»، قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَتَقَدَّسَ: فَبَأَى النَّعْمَتَيْنِ تَكْفُرَانِ، بِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَمْ بِعَلِيِّ (عليه السلام). (۲)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «فَبَأَىٰ آءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبَانِ»

ص: ۴۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۵۹، ح ۳۵ و ج ۳۱، ص ۶۲۳، ح ۱۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۱، ح ۱۰۳۰۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۱۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷۳، ح ۱۶۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۱، ح ۱۰۳۰۱؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۰۸؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۴۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۶۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۸۹، ح ۱۲.

رَبِّكَمَا تُكَذِّبَانِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: خداوند تبارک و تعالی فرموده است: به کدامیک از دو نعمت کفر می ورزید، به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) یا به حضرت علی (علیه السلام) .

نکته: عبارت «نعمت» در بسیاری از آیات قرآن کریم آمده است، هنگامی که تفسیر آنها را در کلام معصومین (علیهم السلام) بررسی می کنیم، به این نتیجه می رسیم که این نعمت همان نعمتی است که خداوند در روز غدیر به پیامبرش (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: «الْأَيُّومَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي» و همان نعمتی است که فردای قیامت از آن سؤال خواهد شد: «ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»، و این نعمت، نعمت ولایت و محبت حضرت مولا امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) می باشد.

{مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ۱۹ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ۲۰}

دو دریای مختلف را در کنار هم قرار داد، در حالی که با هم تماس دارند (۱۹) در میان آن دو حدی است، که بر یکدیگر غلبه پیدا نمی کنند (۲۰)

۱- عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ (الْعَطَّارِ) قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ»، «بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ»، قَالَ: عَلَيَّ (عليه السلام) وَ فَاطِمَةُ (عليها السلام) بَحْرَانِ عَمِيقَانِ، لَا يَبْغِي أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ، «يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللَّوْؤُ وَ الْمَرْجَانُ»، قَالَ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (عليهما السلام). (۱)

از یحیی بن سعید قطّان (عطّار) نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که در باره این سخن خدای تبارک و تعالی: «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ»، «بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ» می فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) و حضرت فاطمه (علیها السلام) ، دو دریای عمیقی هستند، که هیچ کدام بر دیگری طغیان و تجاوز نمی کنند، و در باره: «يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللَّوْؤُ وَ الْمَرْجَانُ»، فرمودند: و از این دو دریا، دو گوهر گرانبها، یعنی امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) ، خارج می شوند.

۲- عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمَنْقَرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، قَالَ:

ص: ۴۳۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۹۶، ح ۶۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۳، ح ۱۰۳۰۷؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۰۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۴۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۹۱، ح ۱۷.

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، يَقُولُ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ»، «بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ»، قَالَ: عَلِيُّ (عليه السلام) وَ فَاطِمَةُ (عليها السلام) بَحْرَانِ مِنَ الْعِلْمِ عَمِيقَانِ، لَا يَبْغِي أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ، «يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللَّوْثُ وَ الْمَرْجَانُ»، الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (عليهما السلام). (١).

از سلیمان بن

داود منقری نقل است که گفت: یحیی بن سعید قطّان برای ما حدیث کرد و گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که در باره این سخن خداوند عزّ و جلّ: «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ»، «بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ» می فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) و حضرت فاطمه (علیها السلام) ، دو دریای عمیق علم هستند، و هیچ کدام بر دیگری تجاوز نمی کنند، «يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللَّوْثُ وَ الْمَرْجَانُ»، که از آن دو دریای علم، امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) بیرون آمده اند.

۳- عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ»، قَالَ: عَلِيُّ (عليه السلام) وَ فَاطِمَةُ (عليها السلام) ، «بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ»، قَالَ: لَا يَبْغِي عَلِيُّ (عليه السلام) عَلَى فَاطِمَةَ (عليها السلام) ، وَ لَا تَبْغِي فَاطِمَةُ (عليها السلام) عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) ، «يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللَّوْثُ وَ الْمَرْجَانُ»، قَالَ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (عليهما السلام). (٢) از جابر جعفی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدای عزّ و جلّ: «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ»، فرمودند: منظور، حضرت علی (علیه السلام) و حضرت فاطمه (علیها السلام) می باشد، و در باره: «بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ»، فرمودند: نه

ص: ۴۳۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۸، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۳، ح ۱۰۳۰۸؛ الخصال، ج ۱، ص ۶۵، ح ۹۶؛ روضه الواعظین و بصیره المتعظین، ج ۱، ص ۱۴۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۷، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۳، ح ۱۰۳۰۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۱۴؛ تفسیر کتّر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۷۰.

حضرت علی (علیه السلام) به حد حضرت فاطمه (علیها السلام)، تجاوز می کنند، و نه حضرت فاطمه (علیها السلام) به حد حضرت علی (علیه السلام)، و منظور از: «يُخْرِجُ مِنْهُمَا اللَّؤْلُؤَ وَ الْمَرْجَانُ»، امام حسن و امام حسین (علیهما السلام)، هستند.

۴- عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «مَرْجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ»، قَالَ: عَلِيُّ (علیه السلام) وَ فَاطِمَةُ (علیها السلام)، «يُخْرِجُ مِنْهُمَا اللَّؤْلُؤَ وَ الْمَرْجَانُ»، قَالَ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (علیهما السلام)، فَمَنْ رَأَى مِثْلَ هَؤُلَاءِ الْأَرْبَعَةِ: عَلِي وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ (علیهم السلام)؟ لَا يَحِبُّهُمْ إِلَّا مُؤْمِنٌ، وَ لَا يَنْغَضُهُمْ إِلَّا كَافِرٌ، فَكُونُوا مُؤْمِنِينَ بِحُبِّ أَهْلِ الْبَيْتِ (علیهم السلام)، وَ لَا تَكُونُوا كَفَّارًا بِبَغْضِ أَهْلِ الْبَيْتِ (علیهم السلام)، فَتَلْقَوْا فِي النَّارِ. (۱)

از جناب ابوذر غفاری نقل است که در باره سخن خدای عز و جل: «مَرْجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ»، گفت: منظور حضرت علی (علیه السلام) و حضرت فاطمه (علیها السلام) هستند، و منظور از آیه: «يُخْرِجُ مِنْهُمَا اللَّؤْلُؤَ وَ الْمَرْجَانُ»، امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) می باشند، پس چه کسی مانند این چهار نفر را دیده است: حضرت علی و حضرت فاطمه و حضرت حسن و حضرت حسین (علیهم السلام)؟

فقط انسان مؤمن آنها را دوست می دارد، و فقط انسان کافر با آنها دشمن است. پس با دوست داشتن اهل بیت (علیهم السلام)، جزو مؤمنین باشید، و با کینه ورزی و دشمنی با آنها، جزو کافران نباشید، که در آتش افکنده خواهید شد.

ص: ۴۳۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۸، ح ۴ و ج ۳۷، ص ۶۴، ح ۳۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۴، ح ۱۰۳۱۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۱۵؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۴۶۱، ح ۶۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۷۰.

۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ فَاطِمَةَ (عليها السلام) بَكَتْ لِلْجُوعِ وَالْعُزَى، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): اقْنَعِي يَا فَاطِمَةُ! بِزَوْجِكَ، فَوَاللَّهِ! إِنَّهُ سَيَدٌ فِي الدُّنْيَا وَ سَيَدٌ فِي الْآخِرَةِ، وَأَصْلَحَ بَيْنَهُمَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «مَرْجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ»، يَقُولُ: أَنَا اللَّهُ أَرَسَيْتُ الْبَحْرَيْنِ، عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بَحْرَ الْعِلْمِ، وَ فَاطِمَةَ (عليها السلام) بَحْرَ النَّبَوَّةِ، «يَلْتَقِيَانِ»، يَتَصَلَّانِ أَنَا اللَّهُ أَوْفَعْتُ الْوُضْلَةَ بَيْنَهُمَا، ثُمَّ قَالَ: «بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ»، مَانِعٌ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، يَمْنَعُ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) أَنْ يَحْزَنَ لِأَجْلِ الدُّنْيَا، وَيَمْنَعُ فَاطِمَةَ (عليها السلام) أَنْ تُخَاصِمَ بَعْضَهَا لِأَجْلِ الدُّنْيَا، «فَبَأَى آلاءَ رَبِّكُمَا»، يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ، «تُكَذِّبَانِ»، بَوْلَايَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَوْ حُبَّ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ (عليها السلام)، فَالْلُّؤْلُؤُ الْحَسَنُ (عليه السلام)، وَ الْمَرْجَانُ الْحُسَيْنُ (عليه السلام)، لِأَنَّ اللَّؤْلُؤَ الْكِبَارُ، وَ الْمَرْجَانُ الصَّغَارُ. (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: روزی حضرت فاطمه (عليها السلام) به خاطر گرسنگی و پوشاکشان گریه کردند، پس پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) به آنحضرت فرمودند:

فاطمه جان! قدر شوهر خویش را بدان، به خدا قسم! او سرور و آقای دنیا و آخرت است، آن گاه بین آن دو را اصلاح نمود، پس خداوند این آیه را نازل فرمود: «مَرْجَ الْبَحْرَيْنِ»، یعنی می فرماید: من خدایی هستم که دو دریا را فرستادم، علی بن ابی طالب (عليه السلام) را دریای علم، و فاطمه (عليها السلام) را دریای نبوت، «يَلْتَقِيَانِ»، یعنی به هم متصل می شوند، من خدایی هستم که این وصلت را بین آن دو ایجاد کرده ام، سپس فرمود: «بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ»، یعنی بین آن دو مانعی وجود دارد، که همان رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) هستند، آن حضرت مانع می شوند از اینکه حضرت علی (عليه السلام) به خاطر دنیا غصه بخورند و غمگین بشوند، و همچنین آن حضرت، جلوگیری می کنند از اینکه حضرت فاطمه (عليها السلام)، به خاطر دنیا، با شوهرشان اختلاف پیدا کنند، «فَبَأَى آلاءَ رَبِّكُمَا»، یعنی:

ص: ۴۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۹، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۵، ح ۱۰۳۱۶، غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۲۴۹، ح ۵؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۱۹.

ای دو گروه جن و انس! پس کدام یک از نعمتهای پروردگارتان را تکذیب می کنید، «تُكَذِّبَانِ»، یعنی: نعمت ولایت حضرت علی (علیه السلام) را، تکذیب می کنید، یا نعمت محبت نسبت به حضرت فاطمه زهراء (علیها السلام) را، پس «لَوْلُو»، امام حسن (علیه السلام) هستند، و «مرجان» امام حسین (علیه السلام)، زیرا لَوْلُو، بزرگ است، و مرجان کوچک.

{وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ}

و تنها ذات پروردگارت، که شکوهمند و ارجمند است، باقی می ماند.

۱_ قَوْلُهُ: «وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ»، قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام): نَحْنُ وَجْهُ اللَّهِ. (۱)

در باره سخن خدای متعال: «وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ»، حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: ما وجه خدا هستیم.

۲_ عَنْ سَوْرَةِ بْنِ كَلِيبٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: نَحْنُ الْمَثَانِي، الَّتِي أَعْطَاهَا اللَّهُ تَعَالَى نَبِيَّنَا، وَ نَحْنُ وَجْهُ اللَّهِ، الَّذِي نَتَقَلَّبُ فِي الْأَرْضِ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ، مَنْ عَرَفَنَا فِيمَا مِثْلُ الْيَقِينِ، وَ مَنْ جَهِلَنَا فِيمَا مِثْلُ السَّعِيرِ. (۲)

از سوره بن کلب نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: ما

ص: ۴۴۲

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۲، ح ۶ و ج ۳۹، ص ۸۸؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۱۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۷۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۹۲، ح ۲۵؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۷۲.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۱۴، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۸۶، ح ۵۹۳۰؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۷۷؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۳۳۳، ح ۵۶۵.

همان «مثنائی» (۱) هستیم، که خداوند آن را به پیامبرمان، عطا نمود، و مائیم وجه خدا، که در زمین، در بین شما، رفت و آمد می کنیم، هر که ما را شناخت، یقین در پیش روی او است، (۲) و هر که جاهل به حق ما باشد، آتش سوزان در انتظار اوست.

۳- عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ الْهَرَوِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرُّضَا (عليه السلام): يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! مَا تَقُولُ فِي الْحَدِيثِ الَّذِي يَرْوِيهِ أَهْلُ الْحَدِيثِ: أَنَّ الْمُؤْمِنِينَ يُزُورُونَ رَبَّهُمْ مِنْ مَنَازِلِهِمْ فِي الْجَنَّةِ؟

فَقَالَ (عليه السلام): يَا أَبَا الصَّلْتِ! إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَضَّلَ نَبِيَّهُ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم)، عَلَى جَمِيعِ خَلْقِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالْمَلَائِكَةِ، وَجَعَلَ طَاعَتَهُ طَاعَتَهُ، وَتَتَابَعَتَهُ مُتَابَعَتَهُ، وَزِيَارَتَهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ زِيَارَتَهُ، فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «مَنْ يَطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ»، (۳) وَقَالَ: «إِنَّ الَّذِينَ يَبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يَبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ»، (۴) وَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَنْ زَارَنِي فِي حَيَاتِي أَوْ بَعْدَ مَوْتِي، فَقَدْ زَارَ اللَّهَ حَيْلَ جَلَالِهِ، وَدَرَجَةُ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) فِي الْجَنَّةِ أَرْفَعُ الدَّرَجَاتِ، فَمَنْ زَارَهُ إِلَى دَرَجَتِهِ فِي الْجَنَّةِ مِنْ مَنَزِلِهِ، فَقَدْ زَارَ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى.

قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَمَا مَعْنَى الْخَبَرِ الَّذِي رَوَوْهُ: أَنَّ ثَوَابَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يُنْظَرُ إِلَى وَجْهِ اللَّهِ؟

ص: ۴۴۳

۱- ۱۵/۸۷.

۲- یعنی: مرگ پیش روی اوست، که در آن زمان، از این شناخت و معرفت، بهرمند خواهد شد، و اسراری را مشاهده خواهد کرد که به عین یقین می رسد.

۳- ۴/۸۰.

۴- ۴۸/۱۰.

فَقَالَ (عليه السلام) : يَا أَبَا الصَّلْتِ! مَنْ وَصَفَ اللَّهَ بِوَجْهِ كَالْوُجُوهِ، فَقَدْ كَفَرَ، وَلَكِنَّ وَجْهَ اللَّهِ أَنْبِأُوهُ وَرُسُلُهُ وَحُجَجُهُ (عليهم السلام)، هُمُ الَّذِينَ بِهِمْ يَتَوَجَّهُ إِلَى اللَّهِ، وَإِلَى دِينِهِ وَمَعْرِفَتِهِ، وَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ»، «وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ»، وَ قَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، (١) فَالْتَّظُرْ إِلَى أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَحُجَجِهِ (عليهم السلام) فِي دَرَجَاتِهِمْ، ثَوَابُ عَظِيمٍ لِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَنْ أَبْغَضَ أَهْلَ بَيْتِي وَعَثَرَتِي لَمْ يَزِنِي وَلَمْ أَرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (الْحَدِيثُ) (٢)

از عبد السلام بن صالح هروی نقل است که گفت: به حضرت امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، عرض کردم: ای پسر رسول خدا! در باره این حدیثی که اهل حدیث آن را روایت کرده اند که: مؤمنین در بهشت، از منازل خود، پروردگارشان را می بینند، چه می فرمائید؟

حضرت فرمودند: ای ابا صلت! همانا خداوند تبارک و تعالی، پیامبر خود، حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) را، بر همه خلقتش، از انبیاء و ملائکه، برتری داد، و طاعت آن حضرت را، طاعت خود قرار داد، و پیروی از آن حضرت را پیروی خود قرار داد، و زیارت آن حضرت در دنیا و آخرت را، زیارت خود قرار داد، پس خدای عزَّ و جلَّ فرمود: «مَنْ يَطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ»، و فرمود: «إِنَّ الدِّينَ يَأْتِيكَ بِأَيُّهَا يَأْتِيكَ اللَّهُ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ».

و پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) هم فرمودند: هر که مرا در زندگی یا پس از مرگم زیارت کند، خدای

ص: ۴۴۴

۱- ۲۸/۸۸.

۲- الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۲، ص ۴۰۸؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۴۶۰، المجلس ۷۰، ح ۷؛ بحار الأنوار، ج ۴، ص ۳، ح ۴ و ص ۳۱، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۳۸، ح ۱۱۲۴۱؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۱۷، ح ۲۱؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۱۱۵، ح ۳.

جلّ جلاله را زیارت کرده، و درجهٔ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در بهشت، بالاترین درجه است، پس هر کسی که از منزلش در بهشت، آن حضرت را در درجهٔ بهشتی اش زیارت کند، به تحقیق خداوند تبارک و تعالی را زیارت نموده است.

ابا صلت گفت: عرض کردم: ای پسر رسول خدا! معنی آن خبری که روایت کرده اند: ثواب گفتن «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»، نظر کردن به روی خداوند است، چیست؟

حضرت فرمودند: ای ابا صلت! هر که خدا را به روئی، مثل چهره ها وصف کند، پس به تحقیق کافر است، ولی مقصود از وجه خدا، پیامبران و رسولان و حجّت های او هستند، که مردم بوسیلهٔ آنها، روی به خداوند و دین خدا و معرفت او، می نمایند، و خداوند عزّ و جلّ فرمود: «كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ»، «وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ»، و همچنین فرمود: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، پس نظر به پیامبران خدا و رسولان و حجّت های او، در درجاتشان، برای مؤمنین در روز قیامت، ثواب بزرگی دارد، و به تحقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: هر کسی که با اهل بیت من و خاندانم دشمنی ورزد، در روز قیامت مرا نخواهد دید، و من هم او را نخواهم دید.

{سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيَّهَ الثَّقَلَانِ}

ای دو گرانیمایگان (انسان ها و جنیان) بزودی به (حساب) شما می پردازیم.

۱- عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيَّهَ الثَّقَلَانِ»، قَالَ: الثَّقَلَانِ، نَحْنُ وَ الْقُرْآنُ. (۱)

از یعقوب بن شعیب نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره سخن خدای عزَّ وَجَلَّ: «سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيَّهَ الثَّقَلَانِ»، فرمودند: ثقلان، ما و قرآن هستیم.

۲- عَنْ زُرَّارَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيَّهَ الثَّقَلَانِ»، قَالَ: كِتَابُ اللَّهِ وَ نَحْنُ. (۲)

از زراره نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) از تفسیر آیه: «سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيَّهَ الثَّقَلَانِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: کتاب خدا و ما هستیم.

ص: ۴۴۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۲۴، ۳۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۷، ح ۱۰۳۲۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۱۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۷۵.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۲۴، ۳۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۷، ح ۱۰۳۲۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۱۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۷۶.

۳- فِی تَفْسِیرِ عَلِیِّ بْنِ اِبْرَاهِیمَ: قَوْلُهُ: «سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَیَّ الثَّقَلَانِ»، قَالَ: نَحْنُ وَ کِتَابُ اللّٰهِ، وَ الدَّلِیلُ عَلٰی ذَلِکَ قَوْلُهُ: قَوْلُ رَسُوْلِ اللّٰهِ (صَلٰی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَم): اِنِّیْ تَارِکٌ فِیْکُمْ الثَّقَلِیْنِ، کِتَابُ اللّٰهِ وَ عِثْرَتِیْ اَهْلَ بَیْتِی. (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش، در باره آیه: «سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَیَّ الثَّقَلَانِ»، گفته است: ثقلان، ما و کتاب خدا هستیم، و دلیل آن، کلام رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) می باشد که فرمودند: همانا من شما را ترک می کنم و در میان شما دو چیز با ارزش، به جای می گذارم، یکی کتاب خدا و دیگری عترت من که همان اهل بیت من هستند.

ص: ۴۴۷

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۳۸، ح ۱۰۳۲۸؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۱۰؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۵۷۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۹۳، ح ۳۲.

{وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ۱۰ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ۱۱}

و پیشگامان پیشگامند (۱۰) آنها مقربانند! (۱۱)

۱- عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، قَالَ: أَبِي أَسْبَقُ السَّابِقِينَ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ، وَأَقْرَبُ الْآفَرِيِّنَ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ. (۱)

از سلیم بن قیس نقل است که گفت: حضرت امام حسن (علیه السلام) در باره این سخن خدای عز و جل: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، فرمودند: پدر من، با سابقه ترین سابقه داران به سوی خداوند و پیامبرش، و نزدیکترین مقربان به درگاه خدا و رسولش است.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، فَقَالَ: قَالَ لِي جَبْرَائِيلُ: ذَاكَ عَلَيَّ (عليه السلام) وَشِيعَتُهُ هُمْ

ص: ۴۴۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۵۶، ح ۱۰۳۸۲؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۴؛ فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۲۱۷، ح ۲۳۰؛ کتاب سلیم بن قیس الهملائی، ج ۲، ص ۹۳۶، ح ۷۴.

از ابن عباس نقل است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره این سخن خدای عز و جلّ: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: جبرئیل به من گفت: آنان، علی (علیه السلام) و شیعیان او هستند، آنها کسانی هستند که به سوی بهشت پیشی گیرند، و به خاطر کرامتی که خداوند به آنان نموده، مقربان درگاه خدای متعال می باشند.

۳- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: السَّابِقُونَ أَرْبَعَةٌ: ابْنُ آدَمَ الْمَقْتُولُ، وَالسَّابِقُ فِي أُمِّهِ مُوسَى، وَهُوَ مُؤْمِنٌ آلِ فِرْعَوْنَ، وَالسَّابِقُ فِي أُمِّهِ عِيسَى، وَهُوَ حَبِيبُ النَّجَّارِ، وَالسَّابِقُ فِي أُمِّهِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ)، وَهُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) (۲).

حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) می فرمایند: سابقون، چهار نفر هستند: فرزند حضرت آدم (علیه السلام)، یعنی جناب هابیل، که کشته شد، و سابق امت موسی (علیه السلام)، که همان مؤمن آل فرعون است، و سابق امت عیسی (علیه السلام)، که همان حبیب نجار است، و سابق امت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، که همان حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند.

ص: ۴۴۹

-
- ۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۷۲، المجلس ۳، ح ۱۳؛ الأمالی (للمفید)، ص ۲۹۸، المجلس ۳۵، ح ۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۴، ح ۱۳ و ج ۳۵، ص ۳۳۲، ح ۱ و ج ۶۵، ص ۲۰، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۵۳، ح ۱۰۳۷۴؛ بشاره المصطفی لشیهه المرتضی، ج ۲، ص ۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۲۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۰۹، ح ۲۰؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۰۶.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۶۶، ص ۱۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۵۶، ح ۱۰۳۸۳؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۰۹، ح ۱۸؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۹، ص ۳۲۵.

٤_ قَالَ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): السَّبَاقُ خَمْسَةٌ: فَأَنَا سَابِقُ الْعَرَبِ، وَ سَلَمَانُ سَابِقُ فَارِسَ، وَ صُهَيْبُ سَابِقُ الرُّومِ، وَ بِلَالُ سَابِقُ الْحَبَشِ، وَ خُبَابُ سَابِقُ النَّبِطِ. (١)

حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: پیشگامان در اسلام پنج تن هستند: پس من پیشگام عرب هستم، و سلمان پیشگام ایرانیان، و صهیب پیشگام رومیان، و بلال پیشگام حبشیان، و خباب پیشگام نبطی ها می باشند.

٥_ عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَمَالِيِّ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فِي خِلَافِهِ عُثْمَانُ، وَ جَمَاعَةٌ يَتَحَدَّثُونَ وَ يَتَذَكَّرُونَ الْعِلْمَ وَ الْفِقْهَ ...

سَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

ثُمَّ قَالَ (عليه السلام): أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ! أَ تَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَ فِي كِتَابِهِ السَّابِقَ عَلَى الْمُسْبِقِ فِي غَيْرِ آيَةٍ، وَ أَنِّي لَمْ يَسْبِقْنِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِلَى رَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ! نَعَمْ.

قَالَ: فَأَنْشُدْكُمْ اللَّهَ! أَ تَعْلَمُونَ حَيْثُ نَزَلَتْ: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»؟ «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، سُبَّحَ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ: أَنْزَلَهَا اللَّهُ تَعَالَى فِي الْأَنْبِيَاءِ وَ أَوْصِيَائِهِمْ، فَأَنَا أَفْضَلُ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَ رُسُلِهِ، وَ عَلَى بَنِ

ص: ٤٥٠

١- بحار الأنوار، ج ٢٢، ص ٣٢٥، ح ٢٣؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ١٣، ص ١٩؛ تفسير نور الثقلين، ج ٥، ص ٢١٠، ح ٢٤؛ الخصال، ج ١، ص ٣١٢، ح ٨٩؛ روضه الواعظین و بصيره المتعظین، ج ٢، ص ٢٨٠.

٢- ٩/١٠٠.

أَبِي طَالِبٍ وَصِيٍّ، أَفْضَلُ الْأَوْصِيَاءِ، قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. (الْحَدِيثُ) (۱)

از سلیم بن قیس هلالی نقل است که گفت: در زمان خلافت عثمان، حضرت علی (علیه السلام) را دیدم که با عده ای از مهاجرین و انصار، در مسجد رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، نشسته اند و حدیث می گویند و مذاکره علمی و فقهی می نمایند.

تا آنجا که حدیث به این قسمت رسید:

سپس حضرت (علیه السلام) فرمودند: شما را به خدا! آیا می دانید که خداوند در کتاب خود، در چند آیه سابق را بر مسبوق تفصیل داده است، و هیچکس در این امت، از من، نسبت به خدا و رسولش سبقت نگرفته است؟ گفتند: آری، به خدا! همین طور است.

حضرت فرمودند: شما را به خدا قسم می دهم! آیا می دانید که وقتی آیه: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ»، و آیه: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، نازل شد، در این باره از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) سؤال شد، حضرت فرمودند: خداوند متعال، این آیات را در باره پیامبران و جانشینان آنها نازل فرموده است، پس من افضل انبیاء و رسولان خدا هستم، و علی بن ابی طالب جانشین من، افضل اوصیاء است؟ گفتند: بار خدایا! آری.

ص: ۴۵۱

-
- ۱- الإحتجاج علی أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۱، ص ۱۴۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۴۰۷، ح ۱؛ کتاب سلیم بن قیس الهلالی، ج ۲، ص ۶۳۶، ح ۱۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۷۴، ح ۲۵.

{ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ۱۳ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ۱۴}

گروه زیادی (از آنها) از اَمتهای نخستین هستند، (۱۳) و اندکی از اَمّت آخرین! (۱۴)

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُرَاتِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ»، «وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ»، قَالَ: «ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ»، ابْنُ آدَمَ، الَّذِي قَتَلَهُ أَخُوهُ، وَمُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ، وَحَبِيبُ النَّجَارِ، صَاحِبُ يَاسِينَ، «وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ»، عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از محمد بن فرات نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره این سخن خدای عزّ و جلّ: «ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ»، «وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ»، فرمودند: «ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ»، فرزند حضرت آدم (عليه السلام) است، که برادرش او را کشت، و مؤمن آل فرعون، و حبیب نجار دوست و صاحب یاسین می باشند، «وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ»، حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام) هستند.

ص: ۴۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۳۳، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۵۸، ح ۱۰۳۸۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۲۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۴۶۵، ح ۶۰۹؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۹۸، ح ۹۳۲.

{لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ}

و جز پاکان نمی توانند به آن دست یابند.

فِي كِتَابِ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ الْهَلَالِي: عَنْ أَبَانَ، عَنْ سُلَيْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ مُعَاوِيَةَ، وَ مَعَنَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ عِنْدَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ، فَاسْتَفْتَيْتُ إِلَى مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ! مَا أَشَدَّ تَعْظِيمَكَ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، وَ مَا هُمَا بِخَيْرٍ مِنْكَ، وَ لَا أَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْ أَبِيكَ، وَ لَوْ لَا أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ، لَقُلْتُ مَا أُؤْمِكُ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ دُونَهَا.

فَقُلْتُ: وَ اللَّهُ! إِنَّكَ لَقَلِيلُ الْمَعْرِفَةِ بِهِمَا وَ بِأَبِيهِمَا وَ بِأُمِّهِمَا، بَلْ، وَ اللَّهُ! لَهُمَا خَيْرٌ مِنِّي، وَ لِأَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْ أَبِي، وَ لِأُمُّهُمَا خَيْرٌ مِنْ أُمِّي

...

سَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

يَا مُعَاوِيَةُ! إِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَرْسَلَنِي فِي إِمْرَتِهِ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، أَنِّي أُرِيدُ أَنْ أَكْتُبَ الْقُرْآنَ فِي مُصْحَفٍ، فَابْعَثْ إِلَيْنَا مَا كُتِبَ مِنَ الْقُرْآنِ.

فَقَالَ: تَضْرِبُ، وَ اللَّهُ! عُنْقِي قَبِيلَ أَنْ تَصِلَ إِلَيْهِ. قُلْتُ: وَلِمَ؟ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: «لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ»، يَغْنِي لِمَا يَنَالُهُ كُلُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ، إِيَّانَا نَحْنُ عَنِ الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنَّا الرَّجْسَ، وَ طَهَّرَنَا تَطْهِيراً. (الحديث) (۱)

ص: ۴۵۳

در کتاب سلیم بن قیس هلالی: از ابان نقل است که سلیم گفت: عبد الله بن جعفر بن ابی طالب برایم نقل نمود و گفت: نزد معاویه بودم و امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) نیز، همراه ما بودند، و عبد الله بن عباس نیز، نزد او بودند.

معاویه متوجه من شد و گفت: ای عبد الله بن جعفر! چقدر احترام تو نسبت به حسن و حسین شدید است! آن دو از تو بهتر نیستند و پدرشان هم از پدر تو بهتر نیست!! و اگر فاطمه دختر پیامبر، مادرشان نبود، می گفتم که مادرت اسماء بنت عمیس هم، از مادرشان کمتر نیست!

پس من گفتم: به خدا قسم! تو نسبت به آن دو و پدر و مادرشان، کم معرفت هستی. به خدا قسم! آن دو از من بهترند، و پدرشان از پدر من بهتر، و مادرشان از مادر من بهتر است ...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

ای معاویه! عمر بن خطاب در زمان حکومتش، مرا نزد علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرستاد که: من می خواهم قرآن را در یک جلد بنویسم، آنچه از قرآن نوشته ای نزد ما بفرست.

پس حضرت فرمودند: به خدا قسم! قبل از آنکه تو به آن برسی، باید گردن من زده شود. من عرض کردم: چرا؟ فرمودند: زیرا خداوند می فرماید: «لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ»، یعنی: جز پاکان به همه قرآن دست نمی یابند، و خداوند ما را قصد نموده است، ما هستیم که خداوند بدی ها را از ما دور نموده، و ما را پاک گردانیده است.

نکته: اگرچه روش تفسیر قرآن به قرآن کلیت ندارد، ولی اگر آیه فوق را در کنار آیه ۳۳/۳۳، یعنی آیه تطهیر قرار دهیم، به روشنی معلوم می شود که مقصود از مطهرون، چه کسانی هستند.

خداوند متعال در آیه تطهیر، فقط اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را پاک و مطهر قرار داده است، و در آیه فوق هم، فقط پاکیزگان می توانند به حقیقت قرآن دست یابند، پس فقط اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند که به حقیقت قرآن دست یافته اند، و حضرت مولا امیر المؤمنین علی (علیه السلام) نیز، یکی از آن بزرگواران می باشند.

ص: ۴۵۵

{فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ۸۸ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ ۸۹}

پس اگر او از مقربان باشد، (۸۸) پس در رُوح و ریحان و بهشت پر نعمت است! (۸۹)

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ»، «فَرَوْحٌ وَ رَيْحَانٌ وَ جَنَّتْ نَعِيمٌ»، فَقَالَ: هَذَا فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ الْأَنْثَمَةِ مِنْ بَعْدِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ. (۱)

محمد بن زید از پدرش نقل کرده است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خدای عزّ و جلّ: «فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ»، «فَرَوْحٌ وَ رَيْحَانٌ وَ جَنَّتْ نَعِيمٌ»، پرسیدم، پس حضرت فرمودند: این در باره امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است و امامان پس از آن حضرت، که درود خداوند بر همه آنها باد.

ص: ۴۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۴، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۷۶، ح ۱۰۴۵۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۶۵؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۷۰۴، ح ۱۲۸۱.

{وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ۙ ۹۰ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ۙ ۹۱}

اما اگر از اصحاب یمین باشد، (۹۰) پس سلام بر تو از سوی دوستانت که از اصحاب یمینند! (۹۱)

۱- عَنْ عُبَيْسَةَ بْنِ بَجَادٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، «فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ (عليه السلام): هُمْ شِيعَتُكَ، فَسَلِّمْ وَلَدُكَ مِنْهُمْ أَنْ يَقْتُلُوهُمْ. (۱)

از عبسه بن بجاد نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره این سخن خدای عز و جل: «وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، «فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) به حضرت علی (عليه السلام) فرمودند: آنان پیروان و شیعیان تو هستند، پس فرزندان تو، از سوی آنان در امان و سلامت هستند، از اینکه آنان را به قتل برسانند.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، «فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): هُمْ شِيعَتُنَا

ص: ۴۵۷

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۷۵، ح ۱۰۴۵۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۳۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۶۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۲۹، ح ۱۰۹؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۶۰، ح ۳۷۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۲۴۹، ح ۳۷۳.

از محمد بن مسلم نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خدای عزّ و جلّ: «وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، «فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، حضرت فرمودند: آنان شیعیان و دوستان ما هستند.

۳- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، قَالَ: هُمُ الشَّيْعَةُ، قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لِنَبِيِّهِ: «فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، يَعْنِي أَنَّكَ تَسَلَّمُ مِنْهُمْ لَا يَقْتُلُونَ وَلَدَكَ. (۲)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خدای عزّ و جلّ: «فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، فرمودند: اصحاب یمین، شیعیان هستند، خداوند سبحان، به پیامبرش (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: «فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ»، یعنی تو از آنها در سلامت و آسایش هستی، و فرزندان را نیز نمی کشند.

۴- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): «أَتُنَالِدِي اخْتِجَّ اللَّهُ بِكَ فِي ابْتِدَائِهِ الْخَلْقَ حَيْثُ أَقَامَهُمْ أَشْبَاحًا، فَقَالَ لَهُمْ: أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ؟ قَالُوا: بَلَى، قَالَ: وَ مُحَمَّدٌ رَسُولِي؟ قَالُوا: بَلَى، قَالَ: وَ عَلِيٌّ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ وَصِيِّي؟ فَأَبَى الْخَلْقُ جَمِيعًا إِلَّا أَشْيَ تَكْبَارًا وَ عَتَوْا مِنْ وَلَايَتِكَ، إِلَّا نَفَرًا قَلِيلًا، وَ هُمْ

ص: ۴۵۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱، ح ۲ و ج ۶۵، ص ۵۳، ذیل ح ۹۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۷۶، ح ۱۰۴۵۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۲۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۶۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱، ح ۱ و ج ۶۵، ص ۵۳، ح ۹۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۷۶، ح ۱۰۴۵۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۲۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۶۴.

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، از قول پدرشان (علیه السلام)، از قول جدشان (علیه السلام)، فرمودند: همانا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: تو کسی هستی که خداوند در ابتدای آفرینش آفریدگان، در آن موقعی که آنها به صورت اشباح بودند، به وسیله تو احتجاج نمود، پس خداوند به آنها فرمود: آیا من پروردگار شما نیستم؟ گفتند: بله، هستی، فرمود: و آیا محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) فرستاده من نیست؟ گفتند: بله، هست، سپس فرمود: و آیا علی بن ابی طالب (علیه السلام) جانشین من نیست؟ اما همه مردم، از روی تکبر و نافرمانی از ولایت تو سرباز زدند، به جز افراد کمی که از کم هم کمترند، و آنها همان اصحاب یمن هستند.

ص: ۴۵۹

۱- الأُمالی (للطوسی)، ص ۲۳۳، المجلس ۹، ح ۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲، ح ۴ و ج ۲۶، ص ۲۸۵، ح ۴۳ و ج ۳۷، ص ۳۱۰، ح ۴۴ و ج ۶۴، ص ۱۲۷، ح ۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۷۴، ح ۱۰۴۴۷؛ بشاره المصطفی لشیهه المرتضی، ج ۲، ص ۱۱۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۳۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۹۷، ح ۳۵۶.

{هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ}

اول و آخر و پيدا و پنهان اوست و او به هر چيز داناست.

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: لَقِيتُ عَمَّارًا فِي بَعْضِ سَكَكِ الْمَدِينَةِ، فَسَأَلْتُهُ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَأُخْبِرَ أَنَّهُ فِي مَسْجِدِهِ فِي مَلَأٍ مِنْ قَوْمِهِ، وَ أَنَّهُ لَمَّا صَلَّى الْغَدَاةَ أَقْبَلَ عَلَيْنَا، فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ وَقَدْ بَرَعَتِ الشَّمْسُ، إِذْ أَقْبَلَ عَلَيَّ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَقَامَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَقَبَّلَ مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَأَجْلَسَهُ إِلَى جَنْبِهِ، حَتَّى مُسَّتْ رُكْبَتَاهُ رُكْبَتَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: يَا عَلِيُّ! قُمْ لِلشَّمْسِ فَكَلِّمَهَا، فَإِنَّهَا تُكَلِّمُكَ، فَقَامَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ وَقَالُوا: أَتَرَى عَيْنَ الشَّمْسِ تُكَلِّمُ عَلِيًّا؟! وَقَالَ بَعْضُ: لَا يَزَالُ يَرْفَعُ خَسِيسَةَ ابْنِ عَمِّهِ وَيَنْوُوهُ بِاسْمِهِ.

إِذْ خَرَجَ عَلَيَّ (عليه السلام)، فَقَالَ لِلشَّمْسِ: كَيْفَ أَصِيبُحْتَ؟ يَا خَلْقَ اللَّهِ! فَقَالَتْ: بِخَيْرٍ، يَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ! يَا أَوَّلُ يَا آخِرُ يَا ظَاهِرُ يَا بَاطِنُ يَا مَنْ هُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ.

فَرَجَعَ عَلَيَّ (عليه السلام) إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَقَالَ: يَا عَلِيُّ! تُخْبِرُنِي أَوْ أُخْبِرُكَ؟ فَقَالَ: مِنْكَ أَحْسَنُ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَمَّا قَوْلُهَا لَكَ يَا أَوَّلُ، فَأَنْتَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ، وَقَوْلُهَا يَا آخِرُ، فَأَنْتَ آخِرُ مَنْ يَعَايِنُنِي عَلَى مَغْسِلِي، وَقَوْلُهَا يَا ظَاهِرُ، فَأَنْتَ آخِرُ مَنْ يَظْهَرُ عَلَى مَحْزُونٍ سَرَّي، وَقَوْلُهَا يَا بَاطِنُ، فَأَنْتَ الْمُسْتَبْطِنُ بَعْلَمِي، وَأَمَّا الْعَلِيمُ بِكُلِّ شَيْءٍ، فَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى عِلْمًا مِنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَالْفَرَائِضِ وَالْأَحْكَامِ وَالتَّنْزِيلِ وَالتَّوِيلِ وَالنَّاسِخِ وَالْمَنْسُوخِ وَالْمُحْكَمِ وَالْمُتَشَابِهِ وَ

الْمُشْكِلِ إِلَّا وَأَنْتَ بِهِ عَلِيمٌ، وَلَوْ لَمَا أَنْ تَقُولَ فِيكَ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي مَا قَالَتِ النَّصَارَى فِي عِيسَى، لَقُلْتُ فِيكَ مَقَالًا لَا تَمُرُّ بِمَلَأٍ، إِلَّا أَخَذُوا التُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْكَ يَسْتَشْفُونَ بِهِ.

قَالَ جَابِرٌ فَلَمَّا فَرَغَ عَمَّارٌ مِنْ حَدِيثِهِ أَقْبَلَ سَلْمَانَ، فَقَالَ عَمَّارٌ: وَهَذَا سَلْمَانُ كَانَ مَعَنَا، فَحَدَّثَنِي بِهِ سَلْمَانُ أَيْضًا، كَمَا حَدَّثَنِي عَمَّارٌ. (۱)

از جابر بن عبد الله نقل است که گفت: روزی عمار را در یکی از کوچه های مدینه دیدم، پس از او در باره پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، سؤال کردم، پس او به من خبر داد که روزی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در مسجد، در میان عده ای از مردم نشسته بودند.

هنگامی که نماز صبح را خواندند، روی مبارکشان را به سوی ما نمودند و ما محضر آن حضرت بودیم تا خورشید طلوع نمود، در این لحظه حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) وارد شدند، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در برخاستند و به استقبال آن حضرت رفتند و بین دو چشم آن حضرت را بوسیدند، و آن حضرت را به گونه ای نزد خود نشانند، که زانوهایشان به یکدیگر چسبیده بود.

سپس فرمودند: ای علی! برخیز و با خورشید سخن بگو، زیرا او با تو سخن می گوید.

مردم مسجد برخاستند و می گفتند: آیا معتقدی که خورشید با علی (علیه السلام) سخن می گوید؟ برخی می گفتند: او همیشه مقام پسر عمویش را بالا می برد و او را می ستاید.

ص: ۴۶۱

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۱۸۱، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۸۰، ح ۱۰۴۶۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۳۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۷۷؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۱، ص ۲۱۵، ح ۱۳۴؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۶، ص ۲۱۴، ح ۱؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیه، ص ۷۰۵، ح ۱۲۸۵.

وقتی که حضرت علی (علیه السلام) خارج شدند، پس به خورشید فرمودند: ای مخلوق خداوند! چگونه ای؟ پس خورشید عرض کرد: نیکویم، ای برادر رسول خدا! ای اوّل و ای آخر! ای ظاهر و ای باطن! ای کسی که به همه چیز آگاهی داری.

سپس حضرت علی (علیه السلام) نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بازگشتند، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) لبخند زدند و فرمودند: ای علی! تو ما را با خبر می کنی یا من بگویم؟ پس حضرت علی (علیه السلام) عرضه داشتند: از زبان شما بهتر است، ای رسول خدا!

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: اما اینکه خورشید به تو گفت: ای اوّل، زیرا تو اوّلین کسی هستی که به خدا ایمان آورد، و اینکه گفت: ای آخر، زیرا تو آخرین کسی هستی که در هنگام غسل، مرا به چشم خود خواهی دید، و اینکه گفت: ای ظاهر! زیرا تو تنها کسی هستی که از اسرار و رازهای من آگاه می شوی، و اینکه گفت: ای باطن! زیرا تنها تویی که باطن علم مرا می شناسی، و اینکه گفت: تو عالم به هر چیزی هستی، زیرا خداوند نازل نکرد علمی از حلال و حرام و واجبات و احکام و تنزیل و تفسیر و ناسخ و منسوخ و محکم و متشابه و مشکل را، مگر اینکه تو عالم به آن باشی.

و اگر گروهی از ائمتّم، آن چه را که نصاری در باره حضرت عیسی (علیه السلام) گفتند، در مورد تو نمی گفتند، در فضیلت تو سخنی می گفتم، که بر هر گروهی می گذشتی، خاک زیر پایت را، برای شفاء، بر می داشتند.

جابر گفت: هنگامی که عمّار سخنش را به پایان رساند، سلمان وارد شد. عمّار گفت: و آن روز، این سلمان هم با ما بود، پس سلمان نیز این حدیث شریف را، مثل عمّار، بیان نمود.

۲_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَسَنٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، قَالَ: بَيْنَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) ذَاتَ يَوْمٍ، وَرَأْسُهُ فِي حَجَرٍ عَلِيٍّ (عليه السلام)، إِذْ نَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَلَمْ يَكُنْ عَلِيٌّ (عليه السلام) صَلَى الْعَصْرَ، فَقَامَتِ الشَّمْسُ تَغْرُبُ، فَانْتَبَهَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَذَكَرَ لَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) شَأْنَ صَلَاتِهِ، فَدَعَا اللَّهَ فَرَدَّ عَلَيْهِ الشَّمْسُ كَهَيْئَتِهَا فِي وَقْتِ الْعَصْرِ، وَذَكَرَ حَدِيثَ رَدِّ الشَّمْسِ، فَقَالَ لَهُ: يَا عَلِيُّ! قُمْ فَسَلِّمْ عَلَى الشَّمْسِ، فَكَلَّمَهَا، فَإِنَّهَا سَيَتَكَلَّمُكَ، فَقَالَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ أُسَلِّمُ عَلَيْهَا؟ قَالَ: قُلْ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلْقَ اللَّهِ!

فَقَامَ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلْقَ اللَّهِ! فَقَالَتْ: وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ، يَا أَوَّلُ يَا آخِرُ يَا ظَاهِرُ يَا بَاطِنُ يَا مَنْ يَنْجِي مُجِيبُهُ وَيُوبِقُ مُبْغِضِيهِ! فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَا رَدَّتْ عَلَيْكَ الشَّمْسُ؟ فَكَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) كَاتِمَ عَنْهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): قُلْ: مَا قَالَتْ لَكَ الشَّمْسُ؟ فَقَالَ لَهُ: مَا قَالَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّ الشَّمْسَ قَدْ صَدَقَتْ، وَ عَنْ أَمْرِ اللَّهِ نَطَقَتْ، أَنْتَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا، وَأَنْتَ آخِرُ الْوَصِيِّينَ، لَيْسَ بَعْدِي نَبِيٌّ وَلَمَّا بَعْدَكَ وَصِيٌّ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ عَلَى أَعْيَادِكَ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فِي الْعِلْمِ الظَّاهِرِ عَلَيْهِ، وَلَمَّا فَوْقَكَ فِيهِ أَحَدٌ، أَنْتَ عَيْنُهُ عِلْمِي، وَ خِزَانَتُهُ وَحْيِي رَبِّي، وَأَوَّلُ ذَاكَ خَيْرُ الْأَوْلَادِ، وَ شِيعَتُكَ هُمُ النَّجَبَاءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (۱)

از عبد الله بن حسن نقل است که گفت: حضرت ابا جعفر محمد بن علی (علیهما السلام) فرمودند: روزی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سر مبارکشان را بر دامن حضرت علی (علیه السلام) گذاشته بودند تا اینکه خوابشان برد، و این در حالی بود که حضرت علی (علیه السلام) نماز عصرشان را نخوانده بودند، پس خورشید در حال غروب بود، که ناگهان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بیدار شدند،

ص: ۴۶۳

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۱۸۲، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۸۰، ح ۱۰۴۶۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۳۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۷۸؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۶، ص ۲۱۴، ح ۲؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۱، ص ۲۱۷، ح ۱۳۵.

پس حضرت علی (علیه السلام) در باره نمازشان با آن حضرت صحبت نمودند، سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به درگاه خداوند دعا نمودند، و خداوند خورشید را برگرداند، همانطور که در وقت عصر در آسمان قرار می گیرد، آنگاه حدیث بازگشتن خورشید را اینگونه بیان کردند، که به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! برخیز و به خورشید سلام کن، و با او سخن بگو، زیرا خورشید باتو سخن خواهد گفت. حضرت علی عرضه داشتند: ای رسول خدا! چگونه به خورشید سلام کنم؟ حضرت فرمودند: بگو: سلام بر تو، ای مخلوق خدا!

حضرت علی (علیه السلام) برخاستند و گفتند: سلام بر تو ای مخلوق خدا! خورشید عرض کرد: و بر شما سلام باد، ای اول و ای آخر! ای ظاهر و ای باطن! ای آن که دوستدارانش را نجات می دهد، و دشمنانش را هلاک می کند.

سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به آن حضرت فرمودند: پاسخ خورشید به تو، چه بود؟ پس حضرت علی (علیه السلام) آن امر را پنهان می کردند، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به آن حضرت فرمودند: بگو خورشید به تو، چه گفت؟ پس حضرت علی (علیه السلام) آنچه خورشید گفته بود را برای پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، بیان نمودند. آنگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: به تحقیق، خورشید راست گفت، و به امر خداوند سخن گفت، تو اولین مؤمن هستی از نظر ایمان آوردن، و تو آخرین اوصیاء هستی، چون پس از من پیامبری نیست و پس از تو نیز، وصی دیگری نخواهد بود، تو تنها کسی هستی که بر دشمنانت پیروز می شوی، تو تنها کسی هستی که حقیقت علوم آشکار شده در نزد توست، و در این امر هیچ کس بالاتر از تو نیست، تو مخزن علم من هستی، و گنجینه وحی پروردگار منی، فرزندان بهترین فرزندان هستند، و پیروان همان برگزیدگان و نجیبان در روز قیامت هستند.

{... لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۖ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ}

تا شما را از تاریکیها به سوی نور برد و خداوند نسبت به شما مهربان و رحیم است.

قال ابن شهر آشوب في المناقب: أبو جعفر و جعفر (عليهما السلام): في قوله: «لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ»، يقول: مِنَ الْكُفْرِ إِلَى الْإِيمَانِ، يَعْنِي إِلَى الْوَلَايَةِ لِعَلِّي (عليه السلام). (۱)

ابن شهر آشوب در کتاب مناقبش نقل نموده است که: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) و حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، در باره کلام خداوند متعال: «لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ»، می فرمایند: از تاریکی کفر به سوی نور ایمان خارج می شوند، یعنی ولایت حضرت علی (علیه السلام) را می پذیرند.

ص: ۴۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۶، ذیل ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۸۲، ح ۱۰۴۷۲؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۰.

{يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ} بُشْرِيكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا { ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ }

روزی که مردان و زنان با ایمان را می نگری که نورشان پیش رو و در سمت راستشان به سرعت حرکت می کند، بشارت باد بر شما! امروز به باغهایی از بهشت که نهرها زیر (درختان) آن جاری است جاودانه در آن خواهید ماند! و این همان رستگاری بزرگ است!

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: كُنْتُ ذَاتَ يَوْمٍ عِنْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، إِذْ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَقَالَ: أَلَا أُبَشِّرُكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ! قَالَ: بَلَى، يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: هَذَا جَبْرَائِيلُ، يُخْبِرُنِي عَنْ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ أَنَّهُ قَدْ أَعْطَى شَيْعَتَكَ وَمُحِبِّيكَ سَبْعَ خِصَالٍ: الرَّفَقَ عِنْدَ الْمَوْتِ، وَالْأُنْسَ عِنْدَ الْوَحْشَةِ، وَالتَّوَرَّعَ عِنْدَ الظُّلْمَةِ، وَالْأَمْنَ عِنْدَ الْفَزَعِ، وَالْقِسْطَ عِنْدَ الْمِيزَانِ، وَالْجَوَّازَ عَلَى الصَّرَاطِ، وَدُخُولَ الْجَنَّةِ قَبْلَ النَّاسِ، نُورُهُمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ. (۱)

از جابر بن عبدالله انصاری نقل است که گفت: روزی نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بودم، ایشان رو به سوی حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) نمودند و فرمودند: ای ابا الحسن! آیا به تو بشارت ندهم؟ حضرت علی (علیه السلام) عرضکردند: بله، ای رسول خدا! پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)

ص: ۴۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۸۵، ح ۱۰۴۸۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۴۰، ح ۵۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۸۶؛ الخصال، ج ۲، ص ۴۰۲، ح ۱۱۲.

فرمودند: این جبرئیل است که از جانب خداوند جل جلاله برای من خبر آورده که همانا او، به پیروان و دوستداران، هفت خصلت داده است: آسانی به هنگام مرگ، انس به هنگام تنهایی، نور به هنگام تاریکی، امنیت به هنگام ترس، عدالت به هنگام سنجش اعمال و جواز عبور از پل صراط و ورود به بهشت پیش از مردم، در حالی که نورشان در مقابل و سمت راستشان می تابد.

ص: ۴۶۷

{يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا} فَضَرَبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ {

روزی که مردان و زنان منافق به مؤمنان می گویند: «نظری به ما بیفکنید تا از نور شما پرتوی بگیریم!» به آنها گفته می شود: «به پشت سر خود بازگردید و کسب نور کنید!» در این هنگام دیواری میان آنها زده می شود که دری دارد، درونش رحمت است و برونش عذاب!

۱_ عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): لَقَدْ عَلِمَ الْمُسْلِمُ تَحْفَظُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم)، أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِمْ رَجُلٌ لَهُ مَنَقَبَةٌ إِلَّا وَقَدْ شَرِكْتُهُ فِيهَا وَفَضَّلْتُهُ، وَلِي سَبْعُونَ مَنَقَبَةً لَمْ يَشْرِكْنِي فِيهَا أَحَدٌ مِنْهُمْ.

قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! فَأَخْبِرْنِي بِهِنَّ.

فَقَالَ (عليه السلام): إِنَّ أَوَّلَ مَنَقَبَةٍ لِي أَنِّي لَمْ أَشْرِكْ بِاللَّهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَلَمْ أَعْبُدِ اللَّاتَ وَالْعُزَّى ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَأَمَّا الثَّلَاثُونَ: فَإِنِّي سَمِعْتُهُ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَقُولُ: يَحْشُرُ أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى خَمْسِ رَايَاتٍ، فَأَوَّلُ رَايَةٍ تَرِدُ عَلَى رَأْيِهِ فِرْعَوْنُ هَيْدِهِ الْأُمَمُ، وَهُوَ مُعَاوِيَةُ. وَالثَّانِيَةُ: مَعَ سَيِّامِرِ هَيْدِهِ الْأُمَمُ، وَهُوَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ، وَالثَّالِثَةُ: مَعَ جَاثِلِيقِ هَيْدِهِ الْأُمَمُ، وَهُوَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ، وَالرَّابِعَةُ: مَعَ أَبِي الْأَعْوَرِ السُّلَمِيِّ.

وَأَمَّا الْخَامِسَةُ: فَمَعِيكَ، يَا عَلِيُّ! تَحْتَهَا الْمُؤْمِنُونَ وَأَنْتَ إِمَامُهُمْ، ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِلْأَرْبَعَةِ: «ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضَرَبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ»، وَهُمْ شَيْعَتِي وَمَنْ وَالانِي وَقَاتَلَ مَعِيَ، الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ وَالنَّكْبَةُ عَنِ الصِّرَاطِ، وَبَابُ الرَّحْمَةِ هُمْ شَيْعَتِي، فَيُنَادِي هَؤُلَاءِ: أَلَمْ نَكُنْ فِيهِ «مَعَكُمْ قَالُوا بَلَى وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ»، «فَالْيَوْمَ لَا يُوْخِذُ مِنْكُمْ قَدِيَّةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَوَآكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبُشِّرُوا الْمَصِيرَ» (١) ثُمَّ تَرَدُّ أُمَّتِي وَشَيْعَتِي فَيَرْوُونَ مِنْ حَوْضِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم)، بِيَدِي عَصَى عَوْسَجٍ أَطْرُدُ بِهَا أَعْدَائِي طَرْدَ غَرِيْبِهِ الْإِبِلِ. (الحديث) (٢)

از مکحول نقل است که گفت: حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: به تحقیق، از میان اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، آنان که به خوبی مطالب را حفظ می کردند، می دانند که در میان آن ها کسی نیست که فضیلتی داشته باشد، جز آنکه من با او شریکم و بر او برتری دارم، ولی من هفتاد فضیلت و منقبت دارم که هیچ کس با من در این خصال و مناقب، شریک نیست.

عرض کردم: ای امیر مؤمنان! مرا از آن ها آگاه نمایید.

پس حضرت فرمودند: همانا اولین منقبت من این است که یک چشم به هم زدنبه خداوند مشرک نشدم، و هرگز لات و عزی را نپرستیدم.

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

ص: ۴۶۹

۱- ۵۷/۱۴

۲- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۴۳۲، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۸۶، ح ۱۰۴۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۸۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۴۱، ح ۶۲؛ الخصال، ج ۲، ص ۵۷۲، ح ۱.

اما منقبت سی ام این است که از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیدم که می فرمودند: امت من در روز قیامت، با پنج پرچم محشور می شوند:

اولین پرچمی که بر من وارد می شود، پرچم فرعون این امت است، که معاویه می باشد.

دومی به دست سامری این امت است، که عمرو عاص باشد.

سومی به دست جاثلیق این امت است، که ابو موسی اشعری باشد.

چهارمی به دست ابو الاعور سلمی است.

و اما پنجمی، با تو است، ای علی! که مؤمنان همه در زیر آن پرچم اند و تو پیشوای آنها می باشی، سپس خدای تبارک و تعالی به آن چهار گروه می فرماید: «ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ»، و آنان پیروان و شیعیان من هستند، و هر که مرا دوست بدارد و به همراه من با گروه ستمگر و با همان افرادی که از صراط سرنگون می گردند، بجنگد، و باب رحمت، همان پیروان من هستند.

سپس آنان فریاد می زنند آیا در دنیا ما با هم نبودیم: «أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَ لَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَ تَرَبَّصْتُمْ وَ ارْتَبْتُمْ وَ غَرَّكُمْ الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَ غَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ»، «فَالْيَوْمَ لَا يُوْخَذُ مِنْكُمْ فِتْنَةٌ وَ لَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ بِئْسَ الْمَصِيرُ»، سپس امت من و پیروان من وارد می شوند و از حوض حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) سیراب می گردند، و در دست من عصائی است از چوب عوسج که دشمنان خود را با آن از کنار حوض می رانم، همان طور که شتر ناشناس و بیگانه رانده می شود.

۲_ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَضْرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَ ظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ»، فَقَالَ رَسُولُ

اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) : أَنَا السُّورُ، وَ عَلَى الْبَابِ. (١)

از ابن عباس نقل است که گفت: از رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) در باره این سخن خداوند عزّ و جلّ: «فَضْرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ»، پرسیدم، پس رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: من همان دیوار هستم، و علی (علیه السلام) باب آن است.

٣- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَضْرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ»، فَقَالَ: أَنَا السُّورُ، وَ عَلَى الْبَابِ، وَ لَيْسَ يُؤْتَى السُّورُ إِلَّا مِنْ قِبَلِ الْبَابِ. (٢)

از سعید بن جبیر نقل است که گفت: از رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) در باره این کلام خداوند عزّ و جلّ: «فَضْرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ»، سؤال شد، حضرت فرمودند: من آن دیوار هستم، و علی (علیه السلام) باب آن است، و تنها از طریق در، می توان از دیوار گذشت.

ص: ۴۷۱

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۲۲۷، ح ۱۴۸ و ج ۲۴، ص ۲۷۷، ح ۶۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۸۷، ح ۱۰۴۸۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۳۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۹۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۷۷، ح ۶۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۸۷، ح ۱۰۴۸۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۳۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۹۰.

{وَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ...}

کسانی که به خدا و رسولانش ایمان آوردند، آنها صدیقین و شهدا نزد پروردگارشانند برای آنان است پاداششان و نورشان.

۱- عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْمُقَرِّي، رَفَعَهُ إِلَى أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم): الصَّادِقُونَ ثَلَاثَةٌ: حَزَقِيلُ بْنُ مُؤْمِنٍ آلِ فِرْعَوْنَ، وَ حَبِيبُ صَاحِبِ يَاسِينَ، وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ هُوَ أَفْضَلُ الثَّلَاثَةِ. (۱)

از حسن بن علی مقری با سند خود، به صورت مرفوع، از ابو ایوب انصاری نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: راستگویان سه نفرند: حزقیل، مؤمن آل فرعون، و حبیب، صاحب آل یاسین، و علی بن ابی طالب (علیه السلام)، و او برترین آن سه نفر است.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم): الصَّادِقُونَ ثَلَاثَةٌ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ حَبِيبُ النَّجَّارِ، وَ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ. (۲)

ص: ۴۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۸، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۹۱، ح ۱۰۵۰۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۳۹؛ تفسیر فرائد الکوفی، ص ۳۵۴، ح ۴۸۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۹۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۱۴، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۷۳، ح ۸۹۱۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۴۶۴؛ الخصال، ج ۱، ص ۱۸۴، ح ۲۵۴.

از محمد بن ابی لیلی نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: صدیقان سه نفرند: علی بن ابی طالب (علیه السلام)، و حبیب نجار، و مؤمن آل فرعون.

۳- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): :الْصَّدِيقُونَ ثَلَاثَةٌ: حَبِيبُ النَّجَّارِ مُؤْمِنُ آلِ يَاسِينَ، وَحَزْبِيلُ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ، وَعَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، الثَّلَاثُ وَهُوَ أَفْضَلُهُمْ. (۱)

عبد الرحمان بن ابی لیلی از پدرش نقل می کند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: صدیقان سه نفرند: حبیب نجار مؤمن آل یاسین، و حزبیل مؤمن آل فرعون، و علی بن ابی طالب (علیه السلام)، که سومین آنها است و برتر از آنها.

۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): :مَعَاشِرَ النَّاسِ! مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا وَ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا؟ ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

مَعَاشِرَ النَّاسِ! إِنَّ عَلِيًّا صَدِيقُ هَيْدِهِ الْأَمَّةِ وَ فَارُوقُهَا وَ مُحَدِّثُهَا. (الحديث) (۲) از ابن عباس نقل نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای گروه مردم! سخن چه کسی از خداوند خوشتر است، و کیست که از جهت گفتار از خداوند

ص: ۴۷۳

-
- ۱- شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۰۴، ح ۹۳۸؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۲۲۰، ح ۳۴۷.
 - ۲- الأمالی (للصدوق)، ص ۳۱، المجلس ۸، ح ۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۹۳، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۳۹، ح ۲۹۱۲ و ج ۵، ص ۴۲۱، ح ۱۰۸۶۸؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۱۵۳؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۴۳۸، ح ۲.

راستگوتر باشد؟

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

ای گروه مردم! همانا علی (علیه السلام) صدیق این امت است، و فاروق و محدث شان است.

۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ»، قَالَ: صَدِّيقُ هَذِهِ الْأُمَّةِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، هُوَ الصَّادِقُ الْأَكْبَرُ وَالْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ. (الحديث) (۱)

از ابن عباس روایت است که در باره کلام خداوند متعال: «وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ»، گفت: صدیق این امت، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که او همان صدیق اکبر و فاروق اعظم است.

ص: ۴۷۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۱۳، ح ۱۶ و ص ۲۱۵، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۹۳، ح ۱۰۵۱۶؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۹؛ یقین باختصاص مولانا علی (علیه السلام) بامر المؤمنین، ص ۴۱۳، باب ۱۵۳.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَءَامِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ}

ای کسانی که ایمان آورده اید! تقوای الهی پیشه کنید و به رسولش ایمان بیاورید تا دو سهم از رحمتش به شما ببخشد و برای شما نوری قرار دهد که با آن راه بروید و گناهان شما را ببخشد و خداوند غفور و رحیم است.

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله و سلم) ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يُؤْتِكُمْ كَفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ»، قَالَ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (عليهما السلام) ، «وَيَجْعَلُ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ»، قَالَ: عَلِيٌّ (عليه السلام). (۱)

از جابر بن عبدالله نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره سخن خدای متعال: «يُؤْتِكُمْ كَفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ»، فرمودند: مقصود، حسن و حسین (علیهما السلام) هستند، و در باره «وَيَجْعَلُ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ»، فرمودند: مقصود، حضرت علی (علیه السلام) هستند.

۲- عَنِ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يُؤْتِكُمْ كَفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ»، قَالَ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (عليهما السلام) ، «وَيَجْعَلُ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ»، قَالَ: إِمَامٌ عَدْلٍ

ص: ۴۷۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۱۹، ح ۳۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۰۷، ح ۱۰۵۴۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۴۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۱۴؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۰۹، ح ۹۴۴.

تَأْتُمُونَ بِهِ، وَ هُوَ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از جابر جعفری نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره این سخن خداوند عز و جل: «يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِي»، فرمودند: منظور از «كِفْلَيْنِ»، امام حسن (عليه السلام) و امام حسین (عليه السلام) هستند، «وَيَجْعَلُ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ»، فرمودند: امام عادل که او را پیشوای خود قرار دهید، و او همان حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام) هستند.

۳- عَنْ كَعْبِ بْنِ عِيَاضٍ، قَالَ: طَعَنْتُ عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَوَكَزَنِي فِي صَدْرِي، ثُمَّ قَالَ: يَا كَعْبُ! إِنَّ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) نُورَيْنِ، نُورًا فِي السَّمَاءِ وَ نُورًا فِي الْأَرْضِ، فَمَنْ تَمَسَّكَ بِنُورِهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ، وَ مَنْ أَخْطَأَهُ أَدْخَلَهُ النَّارَ، فَبَشِّرِ النَّاسَ عَنِّي بِذَلِكَ. (۲)

از کعب بن عیاض نقل است که گفت: من به حضرت علی (عليه السلام) در مقابل رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) کنایه زدم، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) با مشت به سینه ام زدند و سپس فرمودند: ای کعب! به درستی که علی (عليه السلام) دارای دو نور است، یک نور در آسمان و نور دیگر در زمین، پس هر که به نور او تمسک بجوید، خدای متعال او را وارد بهشت می کند، و هر کس از نور او روی برگرداند، خداوند او را در آتش جهنم می افکند، پس از طرف من،

ص: ۴۷۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۱۹، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۰۷، ح ۱۰۵۴۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۴۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۱۴؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۰۹، ح ۹۴۵؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بیهة القرآنیه، ص ۷۱۷، ح ۱۲۹۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۱۹، ح ۳۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۰۷، ح ۱۰۵۴۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۴۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۱۵؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بیهة القرآنیه، ص ۷۱۷، ح ۱۳۰۰.

مردم را به این خبر بشارت بده.

۴_ عَنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): خَلَقَ اللَّهُ مِنْ نُورِ وَجْهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ، يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَ لِمُحِبِّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (۱)

از انس بن مالک نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: خداوند از نور چهره علی بن ابی طالب (علیه السلام)، هفتاد هزار فرشته خلق نمود، که آنها تا روز قیامت، برای او و دوستدارانش، طلب آمرزش می کنند.

ص: ۴۷۷

۱- إرشاد القلوب إلى الصواب (للديلمي)، ج ۲، ص ۲۹۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۰، ح ۳۵ و ج ۳۹، ص ۲۷۵ و ج ۶۵، ص ۱۴۲، ح ۸۷؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۳۰۷، ح ۱۰۵۴۴؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۴۴؛ كشف الغممة في معرفة الأئمة، ج ۱، ص ۱۰۳؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمة، ص ۴۲، المنقبه ۱۹.

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبَيِّنَاتِ وَالتَّقْوَىٰ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ }

ای کسانی که ایمان آورده اید! هنگامی که نجوا می کنید، و به گناه و تعدی و نافرمانی رسول (خدا) نجوا نکنید، و به کار نیک و تقوا نجوا کنید، و از خدایی که همگی نزد او جمع می شوید بپرهیزید!

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: كَانَتْ أَمَارَةُ الْمُنَافِقِينَ بُغْضَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَبَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فِي الْمَسْجِدِ ذَاتَ يَوْمٍ، فِي نَفَرٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ، وَكُنْتُ فِيهِمْ، إِذْ أَقْبَلَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، فَتَخَطَّى الْقَوْمَ حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَكَانَ هُنَاكَ مَجْلِسُهُ الَّذِي يَعْرِفُ بِهِ، فَسَارَ رَجُلًا وَكَانَا يَزِمَانِ بِالنِّفَاقِ، فَعَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) مَا أَرَادَا، فَغَضِبَ غَضَبًا شَدِيدًا حَتَّى التَّمَعَّ وَجْهُهُ. ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَا يَدْخُلُ عَبْدُ الْجَنَّةِ حَتَّى يَجِبَنِي، أَلَا وَكَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يَجِبُنِي وَهُوَ يَبْغِضُ هَذَا، وَأَخَذَ بِكَفِّ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَذِهِ الْآيَةَ فِي شَأْنِهِمَا: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ»، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. (۱) از ابو سعيد خدری نقل است که گفت: نشانه منافقان، کینه ورزی نسبت به

ص: ۴۷۸

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۶۰۵، المجلس ۲۷، ح ۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۷۰، ح ۴۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۱۵، ح ۱۰۵۶۱.

حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) بود، پس روزی در مسجد با گروهی از مهاجرین و انصار، در محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بودیم، و من هم در میانشان بودم، که حضرت علی (علیه السلام) وارد شدند و از آن گروه گذشتند تا این که کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نشستند، و آنجا، جای همیشگی آن حضرت بود به نام ایشان شناخته می شد.

در این هنگام دو مردی که متهم به نفاق بودند، در گوشی با هم سخن گفتند (با هم پیچ کردند)، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فهمیدند که منظور آنان چیست، پس آن چنان خشمگین شدند که رنگ چهره آن حضرت تغییر کرد، سپس فرمودند: قسم به کسی که جانم در دست اوست! هیچ کس وارد بهشت نمی شود مگر این که مرا دوست داشته باشد، و بدانید! دروغ می گوید کسی که می پندارد مرا دوست می دارد ولی با این مرد دشمن است، و در این هنگام دست حضرت علی (علیه السلام) را گرفتند، و آنگاه خداوند عزّ و جلّ این آیه را در باره آن دو نازل فرمود: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ»، تا آخر آیه.

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ صِدْقَهُ ۖ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ ۚ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ }

ای کسانی که ایمان آورده اید! هنگامی که می خواهید با رسول خدا نجوا کنید (و سخنان درگوشی بگویید)، قبل از آن صدقه ای (در راه خدا) بدهید این برای شما بهتر و پاکیزه تر است و اگر توانایی نداشته باشید، خداوند غفور و رحیم است!

۱- عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): لَقَدْ عَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مَنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم)، أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِمْ رَجُلٌ لَهُ مَنَقَبَةٌ إِلَّا وَقَدْ شَرِكْتُهُ فِيهَا وَفَضَلْتُهُ، وَلِي سَبْعُونَ مَنَقَبَةً لَمْ يَشْرِكْنِي فِيهَا أَحَدٌ مِنْهُمْ.

قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! فَأَخْبِرْنِي بِهِنَّ.

فَقَالَ (عليه السلام): إِنَّ أَوَّلَ مَنَقَبَةٍ لِي أَنِّي لَمْ أُشْرِكْ بِاللَّهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَلَمْ أَعْبُدِ اللَّاتَ وَالْعُزَّى ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَأَمَّا الرَّابِعَةُ وَالْعِشْرُونَ: فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ عَلَى رَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صِدْقَهُ»، فَكَانَ لِي دِينَارٌ فَبِعْتُهُ بِعَشْرَةِ دَرَاهِمٍ، فَكُنْتُ إِذَا نَاجَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَصْدَقُ قَبْلَ ذَلِكَ بِدَرَاهِمٍ، وَاللَّهِ! مَا فَعَلَ هَذَا أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِي قَبْلِي وَلَا بَعْدِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ

يَدَى نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ»، (۱) الْآيَةَ، فَهَلْ تَكُونُ التَّوْبَةُ إِلَّا مِنْ ذَنْبٍ كَانَ؟ (الحديث) (۲)

از مکحول نقل است که گفت: امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: به تحقیق، حافظان حدیث و دانایان از میان اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، می دانند که در میان آن ها کسی نیست که فضیلتی داشته باشد، جز آنکه من با او شریکم و بر او برتری دارم، ولی من هفتاد فضیلت و منقبت دارم که هیچ کس با من در این خصال و مناقب، شریک نیست.

عرض کردم: ای امیر مؤمنان! مرا از آن ها آگاه نمایید.

پس حضرت فرمودند: همانا اولین منقبت من این است که یک چشم به هم زدن به خداوند مشرک نشدم، و هرگز لات و عزی را نپرستیدم.

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

بیست و چهارمین منقبت این است که هنگامی که خداوند عزّ و جلّ این آیه را بر پیامبرش نازل فرمود: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صِدَقَةً»، من دیناری داشتم که آن را به ده درهم فروختم، و من این گونه بودم که قبل از آن که بخواهم با رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) محرمانه حرف بزنم، یک درهم صدقه می دادم.

به خدا سوگند! هیچ کس غیر از من، از اصحاب پیامبر، پیش از من و پس از من،

ص: ۴۸۱

۱- ۵۸/۱۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۴۳۲، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۲۴، ح ۱۰۵۷۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۴۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۶۵، ح ۴۴؛ الخصال، ج ۲، ص ۵۷۲، ح ۱؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۳۳، ح ۲؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۷۲۲، ح ۱۳۰۷.

این کار را انجام نداده است، پس آنجا بود که خداوند عز و جل این آیه را نازل فرمود: «أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَاكُمْ صِدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ»، آیا توبه به خاطر چیزی غیر از گناه است؟ (یعنی کسانی که نجوا کردند و صدقه ندادند، مرتکب گناه شده اند).

۲- عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): إِنَّ فِي كِتَابِ اللَّهِ لَأَيَّةَ مَا عَمِلَ بِهَا أَحَدٌ قَبْلِي، وَ لَا يَعْمَلُ بِهَا أَحَدٌ بَعْدِي، وَ هِيَ آيَةُ النَّجْوَى، كَانَ عِنْدِي دِينَارٌ، فَبِعْتُهُ بِعَشْرَةِ دَرَاهِمٍ، فَجَعَلْتُ أُقَدِّمُ بَيْنَ يَدَيِ كُلِّ نَجْوَى أُنَاجِيهَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله و سلم) دَرَاهِمًا، قَالَ: فَنَسَخَهَا قَوْلُهُ: «أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَاكُمْ صِدَقَاتٍ»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَ اللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ» (۱). (۲)

از مجاهد نقل است که گفت: حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: آیه ای در کتاب خداوند است، که هیچ کس قبل از من به آن عمل نکرده، و هیچ کس پس از من نیز، آن را انجام نخواهد داد، و آن آیه، آیه نجوی است. من یک دینار داشتم که آن را به ده درهم فروختم، پس قبل از هر نجوایی که با پیامبر (صلى الله عليه و آله و سلم) داشتم، درهمی صدقه می دادم، فرمودند: پس آن آیه، به این آیه منسوخ شد: «أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَاكُمْ صِدَقَاتٍ»، تا آن جا که می فرماید: «وَ اللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ».

ص: ۴۸۲

۱- ۵۸/۱۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۲۹، ح ۶ و ج ۳۵، ص ۳۷۹، ذیل ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۲۵، ح ۱۰۵۷۹؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۴۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۵۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۴۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۶۵، ح ۴۸؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۲۰، ح ۹۶۲ (با کمی تغییر).

۳- عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ (عليه السلام)، قَالَ: إِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ لَمَّا خَصَرَتْهُ الْوَفَاءُ، وَاجْتَمَعَ عَلَى الشُّوْرَى، بَعَثَ إِلَى سِتِّهِ نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ، إِلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَإِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، وَإِلَى الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، وَإِلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، وَسَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ، وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوا إِلَى الْبَيْتِ، وَلَا يَخْرُجُوا مِنْهُ حَتَّى يَبَايَعُوا لِأَحَدِهِمْ.

فَإِنْ اجْتَمَعَ أَرْبَعَةٌ عَلَى وَاحِدٍ وَابْنٍ وَاحِدٍ أَنْ يَبَايَعَهُمْ قُتِلَ، وَإِنْ امْتَنَعَ اثْنَانِ وَبَايَعَ ثَلَاثَةً قُتِلَا، فَاجْتَمَعَ رَأْيُهُمْ عَلَى عُثْمَانَ، فَلَمَّا رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مَا هَمَّ الْقَوْمُ بِهِ مِنَ الْبَيْعَةِ لِعُثْمَانَ، قَامَ فِيهِمْ لِيَتَّخِذَ عَلَيْهِمُ الْحُجَّةَ، فَقَالَ لَهُمْ: اسْمِعُوا مِنِّي كَلَامِي، فَإِنْ يَكُ مَا أَقُولُ حَقًّا فَاقْبَلُوا، وَإِنْ يَكُ بَاطِلًا فَانْكُرُوا، ثُمَّ قَالَ: أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ! الَّذِي يَعْلَمُ صِدْقَكُمْ إِنْ صِدَقْتُمْ، وَيَعْلَمُ كَذِبَكُمْ إِنْ كَذَبْتُمْ، هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ صَلَّى الْقِبْلَتَيْنِ كَلْتَيْهِمَا غَيْرِي؟ قَالُوا: لَا.

سَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

قَالَ: نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ! هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ نَزَلَتْ فِيهِ هَذِهِ الْآيَةُ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ»، فَكُنْتُ أَنَا الَّذِي قَدَّمَ الصَّدَقَةَ غَيْرِي؟ قَالُوا: لَا. (الحديث) (۱)

از جابر بن یزید جعفی نقل است که گفت: حضرت ابا جعفر، امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: هنگامی که زمان مرگ عمر بن خطاب فرا رسید، و امر خلافت را به شوری مقرر نمود، به دنبال شش نفر از قریش که حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، و عثمان بن عفان و زبیر بن عوام و طلحه بن عبید الله و عبد الرحمن بن عوف و سعد بن ابی

ص: ۴۸۳

۱- الإحتجاج علی أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۱، ص ۱۳۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۳۳۱، ح ۲؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۲، ص ۱۲۸، ح ۶۳ و ج ۶، ص ۱۷۸، ح ۵.

وَقَصَصَ بَدَنَهُ، فرستاد، و دستور داد که آنان در خانه ای داخل شوند و از آن جا خارج نشوند، تا اینکه با یک نفر از بین خودشان بیعت کنند.

پس اگر چهار نفر به خلافت یک نفر اتفاق نمودند و یکی از آن جماعت مخالفت نمود او را بکشند، و اگر سه نفر بر خلافت یک نفر رأی دادند و دو نفر دیگر امتناع نمودند، آن دو نفر را بکشند، پس بر خلافت عثمان اجتماع نمودند.

پس چون أمير المؤمنين (عليه السلام) تلاش آن جمع را در بیعت با عثمان دیدند، برای اتمام حجت و روشن شدن حقیقت برخاسته و به آنها فرمودند:

سخنان مرا بشنوید، و اگر آنچه گفتم حق و درست بود بپذیرید، و اگر باطل و نادرست بود آن را انکار کنید، سپس فرمودند: شما را به خدا سوگند! همان خدایی که اگر راست بگوئید راستی شما را می داند، و اگر دروغ بگوئید بر کذب شما نیز مطلع است، آیا در میان شما جز من کسی هست که بر دو قبله نماز گزارده باشد؟ گفتند: نه.

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

حضرت فرمودند: شما را به خدا قسم می دهم! آیا غیر از من کسی در بین شما هست که این آیه در باره او نازل شده باشد: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ»، و آیا غیر از من کسی این صدقه را داده است؟ گفتند: نه.

۴_ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ»، قَالَ: قَدَّمَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بَيْنَ يَدَيْ

نَجَوَاهُ صَدَقَهُ، ثُمَّ نَسَخَتْهَا قَوْلُهُ: «أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ» (۱۱).

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خدای متعال: «إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) پیش از گفتگوی محرمانه خود، صدقه دادند، سپس آن آیه به این آیه منسوخ شد: «أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ».

ص: ۴۸۵

۱- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۲۹، ح ۵ و ج ۳۵، ص ۳۷۸، ذیل ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۲۴، ح ۱۰۵۷۸؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۴۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۵۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۴۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۶۵، ح ۴۷.

{... أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ}

آنها حزب خدا هستند، بدانید حزب خدا پیروزان و رستگارانند.

عَنْ عِيسَى بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! مَا طَلَعْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ، إِلَّا وَضَرَبَ بَيْنَ كَتِفَيَّ وَقَالَ: يَا سَلْمَانُ! هَذَا وَحِزْبُهُ هُمُ الْمُفْلِحُونَ. (۱)

از عیسی بن عبدالله بن عبیدالله بن عمر بن علی بن ابی طالب (علیه السلام) نقل است که گفت: پدرش، از قول جدش، از حضرت علی (علیه السلام) روایت کرده که آن حضرت فرمودند: سلمان فارسی عرض کرد: ای ابا الحسن! هر وقت خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) می رسیدم، دست بر شانه من می زدند و فرمودند: ای سلمان! این شخص (یعنی حضرت علی (علیه السلام)) و پیروانش، همان رستگاران هستند.

ص: ۴۸۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۱۳، ح ۶ و ج ۶۵، ص ۱۴۲، ذیل ح ۸۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۳۰، ح ۱۰۵۹۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۵۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۵۴؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۸۹، ح ۱۰۷.

{ مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ... }

آنچه را خداوند از اهل این آبادیها به رسولش بازگرداند، از آن خدا و رسول و خویشاوندان او، و یتیمان و مستمندان و در راه ماندگان است.

۱- عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَقُولُ: نَحْنُ وَاللَّهُ الَّذِينَ عَنِ اللَّهِ بِذِي الْقُرْبَى، الَّذِينَ قَرَنَهُمُ اللَّهُ بِنَفْسِهِ وَنَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَقَالَ: «مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ»، مِمَّا خَاصَّهُ، وَلَمْ يَجْعَلْ لَنَا سَهْمًا فِي الصَّدَقَةِ، أَكْرَمَ اللَّهُ نَبِيَّهِ وَأَكْرَمَنَا أَنْ يَطْعَمَنَا أَوْ سَاخَ مَا فِي أَيْدِي النَّاسِ. (۱)

از سلیم بن قیس نقل است که گفت: از حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: به خدا سوگند! ما کسانی هستیم که خداوند آنان را ذی القربی خطاب فرموده، همان کسانی که خداوند، آنان را در کنار خود و پیامبرش (صلی الله علیه و آله و سلم) قرار داده است، پس فرمود: «ما أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي

ص: ۴۸۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۴، ص ۱۶۹، ذیل ح ۹۷۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۳۴، ح ۱۰۶۰۴؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۰۴ و ج ۵، ص ۱۵۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۴۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۵۵، ح ۹۷؛ عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیہ، ج ۳، ص ۱۲۵، ح ۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۵۳۹، ح ۱؛ کتاب سلیم بن قیس الہلالی، ج ۲، ص ۷۲۲، ح ۱۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۶، ص ۲۵۴، ح ۱؛ وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۵۱۱، ح ۱۲۶۰۳.

الْقُرْبَى وَ الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينِ»، این آیه مخصوص ما است، و خداوند برای ما سهم و نصیبی از صدقه قرار نداد، خداوند، پیامبرش و ما را گرامی داشت از اینکه ما را با چرک کف دست مردم (یعنی صدقه)، اطعام نماید.

۲- عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِدَى الْقُرْبَى وَ الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ»، فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): هَذِهِ الْآيَةُ فِينَا خَاصَّةً، فَمَا كَانَ لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ، فَهُوَ لَنَا، وَ نَحْنُ ذُو الْقُرْبَى، وَ نَحْنُ الْمَسَاكِينُ لَا تَذْهَبُ مَسْكِنَتُنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ أَبَدًا، وَ نَحْنُ أَبْنَاءُ السَّبِيلِ، فَلَا يَعْرِفُ سَبِيلُ اللَّهِ إِلَّا بِنَا، وَ الْأَمْرُ كُلُّهُ لَنَا. (۱)

از عمرو بن ابی مقدم، از پدرش نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خداوند عز و جل: «ما أفاء الله على رسوله من أهل القرى لله وللرسول ولذي القربى واليتامى والمساكين وابن السبيل»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: این آیه مخصوص ما نازل شده است، هر چه متعلق به خدا و رسولش باشد، پس برای ما نیز هست، و ما ذو القربى هستیم، و ما مساکین هستیم، و هرگز احتیاج و نیاز ما به رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) قطع نمی شود، ما ابن السبیل هستیم، چون راه خداوند شناخته نمی شود، مگر به وسیله ما، و تمام این امور از آن ماست.

ص: ۴۸۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۸، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۳۵، ح ۱۰۶۰۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۵۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۶۵.

{... وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ}

و در دل خود نیازی به آنچه به مهاجرین داده شده احساس نمی کنند و آنها را بر خود مقدم می دارند، هر چند خودشان بسیار نیازمند باشند، کسانی که از بخل و حرص نفس خویش باز داشته شده اند، رستگارانند!

۱- عَنْ كَلِيبِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْأَسَدِيِّ، عَنْ أَبِي عَبِيدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، قَالَ: بَيْنَا عَلِيٌّ (عليه السلام) عِنْدَ فَاطِمَةَ (عليها السلام) إِذْ قَالَتْ لَهُ: يَا عَلِيُّ! اذْهَبْ إِلَى أَبِي، فَاِنْبِغْنَا مِنْهُ شَيْئًا، فَقَالَ: نَعَمْ، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَأَعْطَاهُ دِينَارًا، وَقَالَ لَهُ: يَا عَلِيُّ! اذْهَبْ فَاتَّبِعْ بِهِ لِأَهْلِكَ طَعَامًا، فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ، فَلَقِيَهُ الْمُقَدَّادُ بْنُ الْأَسْوَدِ رَحِمَهُ اللَّهُ، وَقَامَا مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُومَا، وَذَكَرَ لَهُ حَاجَتَهُ، فَأَعْطَاهُ الدِّينَارَ، وَانْطَلَقَ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَوَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ.

فَانتَظَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَلَمْ يَأْتِ ثُمَّ انتَظَرَهُ فَلَمْ يَأْتِ، فَخَرَجَ يَدُورُ فِي الْمَسْجِدِ، فَإِذَا هُوَ بِعَلِيِّ (عليه السلام) نَائِمٍ فِي الْمَسْجِدِ، فَحَرَّكَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَعَدَ، فَقَالَ لَهُ: يَا عَلِيُّ! مَا صَنَعْتَ؟ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِكَ فَلَقِيَنِي الْمُقَدَّادُ بْنُ الْأَسْوَدِ، فَذَكَرَ لِي مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَذْكُرَ، فَأَعْطَيْتُهُ الدِّينَارَ.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَمَّا إِنَّ جَبْرَائِيلَ قَدْ أَنْبَأَنِي بِذَلِكَ، وَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيكَ كِتَابًا: «وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»

از کلب بن معاویه اسدی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدای متعال: «وَيُؤْتِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يوقْ شَحْخَ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) نزد حضرت فاطمه (علیها السلام) بودند که حضرت فاطمه (علیها السلام) عرض کردند: ای علی! نزد پدرم بروید و از ایشان چیزی برای ما بخواهید، پس حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: باشد، و سپس نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) رفتند، و آن حضرت دیناری به ایشان عطا کردند و به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! برو و برای خانواده ات غذایی خریداری نما.

حضرت علی (علیه السلام) از نزد آن حضرت بیرون رفتند و در راه مقداد بن اسود، که رحمت خدا بر او باد، را دیدند و مدتی با هم به صحبت ایستادند، و او نیازش را برای آن حضرت بیان نمود، پس حضرت علی (علیه السلام) دینار را به او دادند و سپس به مسجد رفتند و سرشان را گذاشتند و خوابید.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) منتظر آن حضرت ماندند ولی نیامدند، باز انتظار کشیدند اما از آن حضرت خبری نشد، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به مسجد رفتند و دنبال حضرت علی (علیه السلام) می گشتند که ناگهان دیدند که ایشان در مسجد خوابیده اند.

پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ایشان را تکانی دادند، و آن حضرت بیدار شدند و نشستند، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به ایشان فرمودند: ای علی! چه کردی؟

عرض کردند: ای رسول خدا! از نزد شما که رفتم، مقداد بن اسود را دیدم، و او برای

ص: ۴۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۹، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۴۱، ح ۱۰۶۲۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۵۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۸۳؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۲۶۵، ح ۳؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۷۲۸، ح ۱۳۱۷.

من چیزهایی را گفت که خدا خواسته بود، پس من آن دینار را به او دادم.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: همانا جبرئیل، این خبر را به من رساند، و خداوند در باره تو این آیه را نازل فرمود: «وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يوقْ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ».

۲_ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) جَالِسٌ ذَاتَ يَوْمٍ، وَأَصْحَابُهُ جُلُوسٌ حَوْلَهُ، فَجَاءَ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَعَلَيْهِ سَيْمَلٌ ثَوْبٌ مُنْخَرِقٌ عَنْ بَعْضِ جَسَدِهِ، فَجَلَسَ قَرِيباً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَآلِهِ وَسَلَمَ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ سَاعَةً، ثُمَّ قَرَأَ: «وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يوقْ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ».

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ (عليه السلام): أَمَّا إِنَّكَ رَأْسُ الَّذِينَ نَزَلَتْ فِيهِمْ هَذِهِ الْمَايَةُ وَسَيِّدُهُمْ وَإِمَامُهُمْ.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ (عليه السلام): أَيْنَ حُلَّتُكَ الَّتِي كَسَوْتُكَهَا، يَا عَلِيُّ؟

فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ بَعْضَ أَصْحَابِكَ أَتَانِي يَشْكُو عُرَاهُ وَعُرَى أَهْلِ بَيْتِهِ، فَرَحِمْتُهُ وَآثَرْتُهُ بِهَا عَلَى نَفْسِي، وَعَرَفْتُ أَنَّ اللَّهَ سَيَكْسُونِي خَيْراً مِنْهَا.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): صِدَقْتَ، أَمَّا إِنَّ جِبْرَائِيلَ فَقَدْ أَتَانِي حَدَّثَنِي أَنَّ اللَّهَ قَدْ اتَّخَذَ لَكَ مَكَانَهَا فِي الْجَنَّةِ حُلَّةً خَضِرَاءَ مِنْ إِسْتَبْرَقٍ، وَصِبْغَتُهَا مِنْ ياقوتٍ وَزَبَرْجَدٍ، فَنِعْمَ الْجَوَازُ جَوَازُ رَبِّكَ بِسَخَاوَةِ نَفْسِكَ، وَصَبْرِكَ عَلَى سَلَمَتِكَ هَذِهِ الْمُنْخَرِقَةِ، فَأَبَشِّرْ يَا عَلِيُّ! فَانْصَرَفَ عَلِيُّ (عليه السلام) فَرِحاً مُسْتَبَشِراً بِمَا أَخْبَرَهُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم). (۱)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: روزی

ص: ۴۹۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۶۰، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۴۲، ح ۱۰۶۳۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۵۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۸۴؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۲۶۶، ح ۵؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیة، ص ۷۲۹، ح ۱۳۱۹.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در میان اصحابشان نشسته بودند که حضرت علی (علیه السلام) با لباس کهنه ای که برخی قسمت‌هایش پاره بود، آمدند و نزدیک رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نشستند، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) مدتی به آن حضرت نگریستند و سپس این آیه را خواندند: «وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ».

سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: بدان که تو سرور و آقا و امام کسانی هستی که این آیه، در حق آنان نازل شده است.

آنگاه رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! آن جامه ای که من به تو پوشاندم، کجاست؟

آن حضرت گفتند: ای رسول خدا! یکی از یارانتان نزد من آمد و از بی لباسی خود و خانواده اش شکایت کرد، پس من دلم به رحم آمد و او را در پوشیدن آن جامه بر خود مقدم داشتم، و دانستم که خداوند به زودی بهتر از آن را بر منمی پوشاند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: راست گفתי، همانا جبرئیل نزد من آمد و برایم گفت، خداوند به جای آن جامه، برای تو در بهشت، یک جامه سبز از پارچه ای که با زر و ابریشم بافته شده و حاشیه آن از یاقوت و زبرجد است، قرار داد، و بهترین پاداش، پاداشی است که پروردگارت در مقابل سخاوت تو و ترجیح دیگران بر خویش، و صبر تو بر پوشیدن این لباس کهنه، به تو عطا می کند. پس بر تو بشارت باد، ای علی!

سپس حضرت علی (علیه السلام) خوشحال و شادمان، از این خبری که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به ایشان دادند، از نزد آن حضرت برگشتند.

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾

کسانی که بعد از آنها (بعد از مهاجرین و انصار) آمدند و می گویند: «پروردگارا! ما و برادرانمان را که در ایمان بر ما پیشی گرفتند بیامرز، و در دلهایمان حسد و کینه ای نسبت به مؤمنان قرار مده! پروردگارا، تو مهربان و رحیمی!»

۱_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهم السلام)، قَالَ: لَمَّا أَجْمَعَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام) عَلَى صَيْلِحِ مُعَاوِيَةَ خَرَجَ حَتَّى لَقِيَهُ، فَلَمَّا اجْتَمَعَا قَامَ مُعَاوِيَةُ خَطِيبًا، فَصَدَّ الْمُبْتَرِ وَأَمَرَ الْحَسَنَ (عليه السلام) أَنْ يَقُومَ أَشْفَلَ مِنْهُ بِحَدَرَجِهِ، ثُمَّ تَكَلَّمَ مُعَاوِيَةُ، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! هَذَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَابْنُ فَاطِمَةَ، رَأَيْنَا لِلْخِلَافَةِ أَهْلًا، وَلَمْ يَرِ نَفْسُهُ لَهَا أَهْلًا، وَقَدْ أَتَانَا لِبَيَاقِ طَوْعًا.

ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا حَسَنُ! فَقَامَ الْحَسَنُ (عليه السلام) فَخَطَبَ فَقَالَ: ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَأَبَى كَانَ أَوَّلُهُمْ إِسْلَامًا وَإِيمَانًا، وَأَوَّلُهُمْ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ هِجْرَةً وَلُحُوقًا وَأَوَّلُهُمْ عَلَى وَجْهِهِ وَوُسْعِهِ نَفَقَةً، قَالَ سُبْحَانَهُ: «وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ»، فَالنَّاسُ مِنْ جَمِيعِ الْأُمَمِ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ بِسَبْقِهِ إِيَّاهُمْ بِالْإِيمَانِ بِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ

ذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يَسْبِقْهُ إِلَى الْإِيمَانِ أَحَدٌ. (الحديث) (۱)

از عبد الرحمان بن کثیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، از پدرشان، از جدشان علی بن حسین (علیهما السلام)، روایت است که حضرت فرمودند: هنگامی که حضرت امام حسن بن علی (علیهما السلام) تصمیم گرفتند با معاویه صلح کنند، از خانه بیرون آمدند و او را دیدند، وقتی که با یکدیگر اجتماع کردند، معاویه بالای منبر رفت، و به امام حسن (علیه السلام) گفت: شما یک پله پایین تر از من بایستید، سپس معاویه شروع به سخن نمود و چنین گفت: ای مردم! همانا حسن پسر علی و فاطمه (علیهما السلام)، مرا برای خلافت شایسته دانسته، و خویش را برای آن سزاوار نمی داند، و اکنون آمده تا با من بیعت کند، سپس گفت: ای حسن! برخیز، امام حسن (علیه السلام) برخاستند، و چنین فرمودند: ...

تا آنجا که فرمودند:

پدرم، اولین نفر هستند در اسلام و ایمان آوردن، و اولین نفر هستند در هجرت و پیوستن به خدا و رسولش، و اولین نفر هستند از نظر بخشش و وسعت انفاق. خداوند سبحان در باره ایشان فرمود: «وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ»، و مردم تمامی ملت ها، به خاطر پیشی گرفتن ایشان در ایمان به پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، برای او طلب آمرزش می کنند، و به همین دلیل است که هیچ کس در ایمان، از ایشان پیشی نگرفته است.

ص: ۴۹۴

۱- الأُمَالِي (شیخ طوسی)، ص ۵۶۱، مجلس ۲۱، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۳۸، ح ۵ و ج ۶۹، ص ۱۵۱، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۲۸، ح ۴۶۶۵ و ج ۴، ص ۴۵۴، ح ۸۶۰۶ و ج ۵، ص ۲۸۲، ح ۱۰۴۷۳ و ص ۳۴۳، ح ۱۰۶۳۱؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهما السلام)، ج ۲، ص ۷۱، باب ۹، ح ۱؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۱۵۰، ح ۱ و ج ۳، ص ۲۰۴، ح ۲۶ و ج ۶، ص ۲۶۵، ح ۱۲؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیه، ص ۲۶۸، ح ۴۲۹ و ص ۷۰۸، ح ۱۲۸۴.

۲_ عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: فَرَضَ اللَّهُ الْإِسْمَ تَغْفَارَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) فِي الْقُرْآنِ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ، قَالَ: وَهُوَ قَوْلُهُ: «يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ»، وَهُوَ السَّابِقُ. (۱)

از عكرمه نقل است كه گفت: ابن عباس گفت: خداوند در قرآن، استغفار كردن برای حضرت علی (عليه السلام) را بر هر مسلمانی واجب کرده است، و این همان كلام خداوند متعال است كه فرمود: «يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ»، و آن حضرت سابق و پشتاز امت هستند.

۳_ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِبَيْتِ الْعَرْقَدِ وَعَلِيٌّ (عليه السلام) مَعَهُ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَمَرَّ بِهِ جَعْفَرٌ (عليه السلام)، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَا جَعْفَرُ! صَلِّ جَنَاحَ أَخِيكَ.

فَصَلَّى النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِعَلِيٍّ وَجَعْفَرٍ (عليهما السلام)، فَلَمَّا انْقَضَتْ مِنْ صَلَاتِهِ قَالَ: يَا جَعْفَرُ! هَذَا جَبْرِئِيلُ يَخْبِرُنِي عَنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَنَّهُ صَيَّرَ لَكَ جَنَاحَيْنِ أَخْضَرَيْنِ مُفَصَّصَيْنِ بِالزَّبَرَجَدِ وَالْيَاقُوتِ، تَغْدُو وَتَرُوحُ حَيْثُ تَشَاءُ، قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذَا لِجَعْفَرٍ، فَمَا لِي؟

قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَا عَلِيُّ! أَوْ مَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقًا مِنْ أُمَّتِي، يَسْتَغْفِرُونَ لَكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): وَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! قَالَ: قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ الْمُنزَّلِ عَلَيَّ: «وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ»،

ص: ۴۹۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۳۴، ح ۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۳۴۴، ح ۱۰۶۳۲؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۶۵۶؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۸۵؛ شواهد التنزيل، ج ۲، ص ۳۳۵، ح ۹۷۵.

فَهَلْ سَبَقَكَ إِلَى الْإِيمَانِ أَحَدٌ، يَا عَلِيٌّ! (۱)

از سلمه بن اکوع نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در کنار قبرستان بقیع بودند در حالی که حضرت علی (علیه السلام) آن حضرت را همراهی می کردند که وقت نماز فرا رسید، در این هنگام جناب جعفر بن ابی طالب (علیه السلام) نیز از آنجا عبور می کرد، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای جعفر! در کنار برادرت نماز بخوان، سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) با حضرت علی و جناب جعفر (علیهما السلام)، نماز خواندند، پس وقتی نمازشان تمام شد، فرمودند: ای جعفر! این جبرئیل است که از سوی پروردگار جهانیان خبر می دهد که برای تو دو بال سبز با نگین های زبرجد و یاقوت، قرار داده شده، که صبح و شام به هر کجا که بخواهی پرواز کنی.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: پس من عرض کردم: ای رسول خدا! این برای جعفر است، پس برای من چیست؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای علی! آیا نمی دانی که خداوند عزّ و جلّ گروهی از امت مرا آفریده، که تا روز قیامت برای تو استغفار می کنند؟ حضرت علی (علیه السلام)

عرض کردند: ای رسول خدا! آنان چه کسانی هستند؟

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: سخن خداوند در کتابش که بر من نازل شده: «وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ»، ای علی! آیا کسی در ایمان بر تو، سبقت و پیشی گرفته است؟

ص: ۴۹۶

{لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ}

هرگز دوزخیان و بهشتیان یکسان نیستند، بلکه فقط بهشتیان رستگار و پیروزند!

۱- عَنْ ابْنِ أَخِي دَعْبِلِ بْنِ عَلِيٍّ الْخُزَاعِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْإِمَامُ أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ»، فَقَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَصْحَابُ الْجَنَّةِ مَنْ أَطَاعَنِي وَسَلَّمَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بَعْدِي، وَأَقَرَّ بَوْلَايَتِهِ، وَأَصْحَابُ النَّارِ مَنْ سَخِطَ الْوَلَايَةَ، وَنَقَضَ الْعَهْدَ، وَقَاتَلَهُ بَعْدِي. (۱)

از پسر برادر دعبل بن علی خزاعی، از قول پدرش نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، از قول پدرانشان (علیهم السلام)، از حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) روایت کردند که آن حضرت فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) این آیه را تلاوت فرمودند: «لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ»، و سپس فرمودند: اهل بهشت کسانی هستند که مرا اطاعت کنند، و پس از من، در

ص: ۴۹۷

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۲۸، ح ۱۰۳؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۳۶۳، المجلس ۱۳، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۵۸، ح ۲۱ و ج ۲۷، ص ۲۰۳، ح ۲۰ و ج ۳۸، ص ۱۱۰، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۴۵، ح ۱۰۶۳۴ و ح ۱۰۶۳۵؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۱۲۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۵۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۱۹۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۹۲، ح ۷۲؛ عیون أخبار الرضا (علیهم السلام)، ج ۱، ص ۲۸۰، ح ۲۲.

مقابل علی بن ابی طالب (علیه السلام)، سر تسلیم فرود آورند، و به ولایتش اقرار نمایند، و اهل جهنم کسانی هستند که نسبت به ولایت او، بغض و کینه داشته باشند، و پیمان شکنی کنند، و پس از من با او جنگ نمایند.

۲- عَنْ عَطِيَّةِ بْنِ سَعْدٍ الْعَوْفِيِّ، عَنْ مَحْدُوجِ بْنِ زَيْدٍ الذُّهَلِيِّ، وَكَانَ فِي وَفْدِ قَوْمِهِ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ»، قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: مَنْ أَطَاعَنِي وَسَلَّمَ لِهَيْدَا مِنْ بَعْدِي، قَالَ: وَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِكَفِّ عِلِّيَّ (عليه السلام)، وَهُوَ يَوْمِئِذٍ إِلَى جَنْبِهِ، فَرَفَعَهَا، وَقَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَلَا! إِنَّ عَلِيًّا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ، فَمَنْ حَادَّه فَقَدْ حَادَّنِي، وَمَنْ حَادَّنِي فَقَدْ أَشْخَطَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، ثُمَّ قَالَ: يَا عَلِيُّ! حَزْبُكَ حَزْبِي، وَسَلْمُكَ سَلْمِي، وَأَنْتَ الْعَلَمُ بَيْنِي وَبَيْنَ أُمَّتِي. (۱)

از عطیه بن سعد عوفی نقل است که گفت: محدوج بن زید ذهلی به اتفاق گروهی از قومش، محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آمده بودند، و آن حضرت این آیه را تلاوت فرمودند: «لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ»، او گفت: پس من عرض کردم: ای رسول خدا! بهشتیانچه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: هر که از من اطاعت کند و پس از من تسلیم این فرد باشد، و دست حضرت علی (علیه السلام) را، که در کنارشان بودند، گرفتند و بلند کردند و فرمودند: آگاه باشید! همانا علی از من است و من از او هستم، هر که با او دشمنی کند، با من دشمنی کرده است، و هر

ص: ۴۹۸

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۴۸۵، المجلس ۱۷، ح ۳۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۶۱، ح ۱۵ و ج ۳۸، ص ۱۱۹، ح ۶۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۴۵، ح ۱۰۶۳۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۵۷؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۰۴، ح ۳ و ج ۵، ص ۳۸، ح ۶.

که با من دشمنی کند، خداوند عز و جل را، خشمگین نموده است.

سپس فرمودند: ای علی! جنگ با تو، جنگ با من، و صلح با تو، صلح با من است، و تو علامت و نشانه میان من و امت من هستی.

۳- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَأَقْبَلَ عَلَيَّ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): قَدْ أَتَاكُمْ أَخِي، ثُمَّ التَّفَتَ إِلَى الْكُعْبَةِ، فَضَرَبَهَا بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! إِنَّ هَذَا وَشِيعَتَهُ لَهُمُ الْفَائِزُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

ثُمَّ قَالَ: إِنَّهُ أَوْلَكُمْ إِيْمَانًا مَعِيَ، وَأَوْفَاكُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ، وَأَقْوَمُكُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ، وَأَعْدَلُكُمْ فِي الرِّعْيَةِ، وَأَقْسَى مُكْمًا بِالسَّوِيَةِ، وَأَعْظَمُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَرِيَّةً، قَالَ: فَتَزَلْتُ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ»، (۱) قَالَ: وَكَانَ أَضْيَحَ حَابٍ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِذَا أَقْبَلَ عَلَيَّ (عليه السلام) قَالُوا: قَدْ جَاءَ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ. (۲)

از جابر بن عبد الله نقل است که گفت: در محضر پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله وسلم) بودیم، که حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام) وارد شدند، پس پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) به من سلام داد.

فرمودند: برادر من، نزد شما آمده است، سپس رو به کعبه کردند، و دستشان را به دیوار آن گذاشتند سپس فرمودند: سوگند به کسی که جانم در دست اوست! همانا این شخص و شیعیانش،

ص: ۴۹۹

۱- ۹۸/۷.

۲- الأمالی (للطوسی)، ص ۲۵۱، المجس ۹، ح ۴۰؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۵، ح ۵ و ج ۶۵، ص ۱۳۳، ح ۶۵؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۱۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۴۶، ح ۱۰۶۳۸ و ص ۷۲۱، ح ۱۱۸۰۶؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۵۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۷۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۴۴، ح ۱۱؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آلہ الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۴۰۷، ح ۱؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۱۵۲، ص ۳۹۷.

در روز قیامت، رستگارانند.

سپس فرمودند: او اولین کسی است که با من ایمان آورد، و وفادارترین شما به عهد و پیمان با خداوند، و پایدارترین شما در امر خداوند، و عادل ترین شما در مورد مردم، و منصف ترین شما در تقسیم درست، است، و پاداش او نزد خداوند از همه شما، بیشتر است، راوی گفت: پس این آیه نازل شد: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْجَرِيَةِ»، و یاران حضرت محمد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، هر وقت که حضرت علی (علیه السلام) وارد می شدند، می گفتند: بهترین آفریدگان آمد.

ص: ۵۰۰

{يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ}

آنان می خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش سازند، ولی خدا نور خود را کامل می کند، هر چند کافران خوش نداشته باشند!

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ»، قَالَ: يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا وَلَا يَهْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بِأَفْوَهِهِمْ، قُلْتُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ»، قَالَ: يَقُولُ: وَاللَّهُ مُتِمُّ الْإِمَامَةِ، وَالْإِمَامَةُ هِيَ النُّورُ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا»، (۱) قَالَ: النُّورُ هُوَ الْإِمَامُ. (۲)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام) در باره این کلام خداوند تبارک و تعالی: «يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ»، پرسیدم، آن حضرت فرمودند: آنها می خواهند ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) را با دهان های خود

ص: ۵۰۱

۱- ۶۴/۸.

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۶، ح ۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۶، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۶۵، ح ۱۰۶۹۳ و ص ۳۹۷، ح ۱۰۷۸۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۶۱؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۷۰؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۳۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۱۶، ح ۲۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۶، ح ۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۶۵، ح ۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۱۲، ح ۱۰۲۶.

خاموش سازند، عرض کردم: «وَاللَّهُ مُتِّمُّ نُورِهِ»، یعنی چه؟ حضرت فرمودند: یعنی خداوند، امامت را تمام می کند و امامت، همان نور است، و این کلام خداوند عزّ و جلّ است که می فرماید: «فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا»، فرمودند: نور، همان امام است.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به جلد اوّل، کد: ۹/۳۲ مراجعه فرمایید.

ص: ۵۰۲

{هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ}

او کسی است که رسول خود را با هدایت و دین حق فرستاد، تا او را بر همه ادیان غالب سازد، هر چند مشرکان کراهت داشته باشند!

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام)، قَالَ: ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

قُلْتُ: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ»، قَالَ: هُوَ الَّذِي أَمَرَ رَسُولَهُ بِالْوَلَايَةِ لَوْصِيهِ، وَ الْوَلَايَةُ هِيَ دِينُ الْحَقِّ.

قُلْتُ: «لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ»، قَالَ: يَظْهَرُهُ عَلَى جَمِيعِ الْأَدْيَانِ عِنْدَ قِيَامِ الْقَائِمِ (عليه السلام)، قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ: «وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ»، وَ لَوَايَةِ الْقَائِمِ (عليه السلام)، «وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»، بِوَلَايَةِ عَلِيِّ (عليه السلام). قُلْتُ: هَذَا تَنْزِيلٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، أَمَّا هَذَا الْحَرْفُ فَتَنْزِيلٌ، وَ أَمَّا غَيْرُهُ

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام) پرسیدم:

تا آنجا که راوی گفت:

عرض کردم: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ»، یعنی چه؟

حضرت فرمودند: او کسی است که رسولش را، به ولایت وصی و جانشین خود، دستور داد، و ولایت، همان دین حق است.

عرض کردم: «لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ»، به چه معناست؟ فرمودند: یعنی این دین را، در زمان قیام قائم (علیه السلام)، بر تمامی ادیان، غالب می سازد.

خداوند می فرماید: «وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ»، یعنی ولایت قائم (علیه السلام)، «وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»، یعنی اگر چه کافران از ولایت حضرت علی (علیه السلام)، بدشان بیاید، عرض کردم: این تنزیل است؟ فرمودند: آری این حرف تنزیل است و اما غیر آن تأویل است.

ص: ۵۰۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۳، ح ۴۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۱۸، ح ۲۹ و ج ۲۴، ص ۳۳۶، ح ۵۹ و ج ۳۵، ص ۳۹۷ و ج ۵۱، ص ۶۰، ذیل ح ۵۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۹۵، ح ۹۹۲۶ و ج ۵، ص ۳۶۷، ح ۱۰۶۹۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۶۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۳۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۱۲، ح ۱۲۵ و ج ۵، ص ۳۱۷، ح ۳۰؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۶، ص ۳۶۴، ح ۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۲، ح ۹۱؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۳۴، ح ۹۱؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۲.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا هَلْ أَدْلُكُم عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ}

ای کسانی که ایمان آورده اید! آیا شما را به تجارتی راهنمایی کنم که شما را از عذاب دردناک رهایی می بخشد؟!

عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): «أَنَا التِّجَارَةُ الْمُزْبِحَةُ الْمُنْجِيَةُ مِنَ الْعَذَابِ الْأَلِيمِ، الَّتِي دَلَّ اللَّهُ عَلَيْهَا فِي كِتَابِهِ، فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا هَلْ أَدْلُكُم عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ»» (۱).

از نوفلی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: امیر المؤمنین (عليه السلام)

فرمودند: من همان تجارت پرسودی هستم، که از عذاب دردناک نجات می دهد، همان که خداوند در قرآن، به آن اشاره فرموده و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا هَلْ أَدْلُكُم عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ».

ص: ۵۰۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۰، ح ۵۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۶۸، ح ۱۰۷۰۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۶۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۳۶؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۷۴۰، ح ۱۳۳۵.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ}

ای کسانی که ایمان آورده اید! هنگامی که برای نماز روز جمعه خوانده شدید، به سوی ذکر خدا بشتابید و خرید و فروش را رها کنید که این برای شما بهتر است اگر می دانستید!

۱- عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: كُنْتُ لَيْلَةً مِنْ بَعْضِ اللَّيَالِي عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقَرَأْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ»، قَالَ: فَقَالَ (عليه السلام): مَهْ، يَا جَابِرُ! كَيْفَ قَرَأْتَ؟ قَالَ: قُلْتُ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ»، قَالَ: هَذَا تَخْرِيفٌ، يَا جَابِرُ! قَالَ: قُلْتُ: فَكَيْفَ أَفْرَأُ؟ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ! قَالَ: فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَامْضُوا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ»، هَكَذَا نَزَلَتْ، يَا جَابِرُ! لَوْ كَانَ سَعْيًا لَكَانَ عَدُوًّا لِمَا كَرِهَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، لَقَدْ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَغْدُوَ الرَّجُلُ إِلَى الصَّلَاةِ.

یا جابر! لِمَ سَعَيْتَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، جُمُعَةً؟ قَالَ: قُلْتُ: تُخْبِرُنِي، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ! قَالَ: أَفَلَا أَخْبَرُكَ بِتَأْوِيلِهِ الْأَعْظَمِ؟ قَالَ: قُلْتُ: بَلَى، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ!

قَالَ: فَقَالَ: يَا جَابِرُ! سَمِيَ اللَّهُ الْجُمُعَةَ، جُمُعَةً، لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَمَعَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، وَجَمَعَ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ، وَكُلَّ شَيْءٍ خَلَقَ رَبُّنَا،

وَالسَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَيْنِ وَالْبَحَارِ وَالْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَكُلُّ شَيْءٍ خَلَقَ اللَّهُ فِي الْمِيثَاقِ، فَأَخَذَ الْمِيثَاقَ مِنْهُمْ لَهُ بِالرُّبُوبِيَّةِ، وَلِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِالنُّبُوَّةِ، وَلِعَلِّي (عليه السلام) بِالْوَلَايَةِ، وَفِي ذَلِكَ الْيَوْمَ قَالَ اللَّهُ لِلسَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: «أَتَيْنَا طَوْعاً أَوْ كَرْهاً قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ» (١) فَسَمَّى اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ الْجُمُعَةَ، لِجَمْعِهِ فِيهِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، ثُمَّ قَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ»، مِنْ يَوْمِكُمْ هَذَا الَّذِي جَمَعَكُمْ فِيهِ، وَالصَّلَاةُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، يَعْنِي بِالصَّلَاةِ الْوَلَايَةَ، وَهِيَ الْوَلَايَةُ الْكُبْرَى، فَفِي ذَلِكَ الْيَوْمِ أَتَتْ الرُّسُلُ وَالْأَنْبِيَاءُ وَالْمَلَائِكَةُ وَكُلُّ شَيْءٍ خَلَقَ اللَّهُ وَالثَّقَلَانِ الْجَنُّ وَالنَّاسُ وَالسَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُونَ وَالْمُؤْمِنُونَ، بِالتَّلْبِيَةِ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَاْمُضُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ، وَذَكَرَ اللَّهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (الحديث) (٢)

از جابر جعفی نقل است که گفت: شبی در محضر حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) بودم، پس این آیه را خواندم: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ»، جابر گفت: حضرت فرمودند: ای جابر! صبر کن، چگونه خواندی؟! عرض کردم: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ»، فرمودند: ای جابر! این تحریف است، جابر گفت: من عرض کردم: فدایتان شوم! پس چگونه بخوانم؟ گفت: پس حضرت فرمودند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَامْضُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ»، ای جابر! اینچنین نازل شده است، اگر سعی (شتاب) بود، به معنای دویدن می شد، و این همان چیزی است که

ص: ۵۰۷

۱- ۴۱/۱۱.

۲- الاختصاص، ص ۱۲۸؛ بحار الأنوار، ج ۸۶، ص ۲۷۷، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۷۹، ح ۱۰۷۳۸؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۲۴۱، باب ۱۴۸، ح ۱؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بيته القرآنية، ص ۷۴۳، ح ۱۳۴۰.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از آن بیزار بودند، ایشان، دویدن مرد برای نماز را، مکروه می دانستند.

ای جابر! چرا روز جمعه را، جمعه نامیدند؟ گفت: عرض کردم: فدایتان شوم! شما مرا آگاه سازید، حضرت فرمودند: پس آیا نمی خواهی تو را از تأویل بزرگ آن، آگاه کنم؟ عرض کردم: بله، فدایتان شوم! گفت: پس حضرت فرمودند: ای جابر! خداوند، جمعه را، جمعه نامید، چون که خداوند عزّ و جلّ در آن روز، اولین و آخرین، و آنچه را خداوند از جنّ و انس، آفریده بود، و آنچه را که پدید آورده بود، از آسمانها و زمینها و دریاها گرفته، تا بهشت و جهنم، و نیز هر چه را که در روز میثاق آفریده بود، همه را در این روز جمع می نماید، سپس از آنها برای خود پیمان ربوبیت، و برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) پیمان نبوت، و برای حضرت علی (علیه السلام) عهد و پیمان ولایت می گیرد، و در آن روز است که خداوند به آسمانها و زمین می فرماید: «اَتَيْنَا طَوْعاً أَوْ كَرْهاً قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ»، پس خداوند برای اینکه در این روز، تمامی پیشینیان و پسینیان را جمع آوری نمود، این روز را جمعه نام نهاد. سپس خداوند عزّ و جلّ فرمود: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ»، یعنی همین روزی که شما را در آن، گرد آورد، و نماز، امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند، و مقصود از نماز، ولایت است، که همان ولایت کبری می باشد، پس در آن روز است که فرستادگان و پیامبران و فرشتگان، و تمامی آفریدگان خداوند، و ثقلین، از جنّ و انس، و نیز آسمانها و زمینها و مؤمنان، همگی آمدند تا دعوت خداوند را اجابت کنند، پس به سوی ذکر خداوند، راهی شوید، که ذکر خدا، همان امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند.

۲_ عَنْ أَبِي حَظْرَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام)، قَالَ: قَالَ لَهُ رَجُلٌ: كَيْفَ سُمِّيَتِ الْجُمُعَةُ؟ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَمَعَ فِيهَا خَلْقَهُ لَوْلَايِهِ مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله و سلم)، وَ وَصِيهِ (علیه السلام)، فِي الْمِيثَاقِ،

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: مردی از ایشان پرسید: چرا روز جمعه، جمعه نامیده شد؟ حضرت فرمودند: خداوند عزّ و جلّ، خلق خویش را برای پیمان گرفتن برای ولایت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) و وصیّ او حضرت علی (علیه السلام)، برای عهد و پیمان، جمع نمود، پس خدای متعال، از این رو که آفرید گانش را در این روز جمع آورد، این روز را جمعه نامید.

ص: ۵۰۹

۱- بحار الأنوار، ج ۵۵، ص ۳۷۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۷۹، ح ۱۰۷۳۶؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۷۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۳۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۹۷، ح ۳۵۵ الکافی، ج ۳، ص ۴۱۵، ح ۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۵، ص ۳۴۲، ح ۷؛ وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۳۷۷، ح ۹۶۲۴.

{إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ}

هنگامی که منافقین نزد تو آیند می گویند: «ما شهادت می دهیم که یقیناً تو رسول خدایی!» خداوند می داند که تو رسول او هستی، ولی خداوند شهادت می دهد که منافقان دروغگو هستند.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام) ، قَالَ: ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

قُلْتُ: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا»، (۱) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى سَمِيَ مَنْ لَمْ يَتَّبِعْ رَسُولَهُ فِي وَلَايِهِ وَصِيهِ مُنَافِقِينَ، وَجَعَلَ مَنْ جَحَدَ وَصِيَهُ إِمَامَتَهُ، كَمَنْ جَحَدَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم) ، وَ أَنْزَلَ بِذَلِكَ قُرْآنًا، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! «إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ بِوَلَايَةِ وَصِيِّكَ _ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ _ بِوَلَايَةِ عَلِي _ لَكَاذِبُونَ»، «اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، وَ السَّبِيلُ هُوَ الْوَصِيُّ، «إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»، (۲) «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا بِرِسَالَتِكَ _ وَ كَفَرُوا _ بِوَلَايَةِ

ص: ۵۱۰

وَصِيكَ - فَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ» (۱).

قُلْتُ: مَا مَعْنَى لَا يَفْقَهُونَ؟ قَالَ: يَقُولُ: لَا يَعْقِلُونَ بُبُوتَكَ، قُلْتُ: «وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ»، قَالَ: «وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ارْجِعُوا إِلَىٰ وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) مِنْ ذُنُوبِكُمْ، «لَوْوَا رُؤُسَهُمْ»، قَالَ اللَّهُ: «وَرَأَيْتُهُمْ يَصِيدُونَ - عَيْنَ وَلَايَةِ عَلِيٍّ - وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ» (۲) عَلَيْهِ ثَمَّ عَطَفَ الْقَوْلَ مِنَ اللَّهِ بِمَعْرِفَتِهِ بِهِمْ، فَقَالَ: «سِوَاءَ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ» (۳) يَقُولُ الظَّالِمِينَ لَوْصِيكَ. (الحديث) (۴)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام) پرسیدم:

تا آنجا که راوی گفت:

عرض کردم: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا»، حضرت فرمودند: خداوند تبارک و تعالی هر کسی را که از رسولش، در امر ولایت وصی اش، پیروی نکند، منافق نامیده، و هر که جانشینی و امامتش را انکار کند، مانند منکر حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم)، قرار داده است، و در این باره، آیه ای نازل کرده و فرموده است: ای محمد! «إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ»، یعنی: هنگامی که منافقین به ولایت وصی ات، نزد تو آیند، «قَالُوا نَشْهَدُ

ص: ۵۱۱

۱- ۶۳/۳.

۲- ۶۳/۵.

۳- ۶۳/۶.

۴- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۳، ح ۴۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۶، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۸۴، ح ۱۰۷۵۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۸۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۶۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۳۴، ح ۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۲، ح ۹۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۳۴، ح ۹۱.

إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَ اللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَ اللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ»، یعنی همانا منافقین به ولایت حضرت علی (علیه السلام)، دروغ می گویند، «لَكَادِبُونَ»، «اتَّخِذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصِيدُوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، و مقصود از راه خدا، همان وصی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می باشد، «إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»، «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا»، یعنی به رسالت تو ایمان آورده، «وَ كَفَرُوا»، ولی به ولایت وصی تو، کافر شدند، فَطَعَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ».

عرض کردم: معنی «لَا يَفْقَهُونَ»، چیست؟ حضرت فرمودند: خدا می فرماید: نسبت به نبوت و پیامبری تو تعقل نمی کنند، عرض کردم: «وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ»، حضرت فرمودند: یعنی: و هنگامی که به آنها گفته شود: به ولایت حضرت علی (علیه السلام) باز گردید، تا پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) برای گناهان شما، آمرزش بخواهد، «لَوْوَا رُؤُسَهُمْ»، سرهای خود را بر می گردانند، خداوند می فرماید: «وَ رَأَيْتَهُمْ يُصْطَفُونَ»، آنها را می بینی، که از ولایت حضرت علی (علیه السلام)

بر می گردند، «وَ هُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»، در حالی که متکبرند.

سپس گفتار خدا متوجه معرفی آنها شده، می فرماید: «سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ»، یعنی: برای آنان یکسان است، چه برایشان آمرزش بخواهی یا برایشان آمرزش نخواهی، خدا آنها را هرگز نخواهد بخشید، که خدا فاسقان را هدایت نمی کند، می فرماید: کسانی را که به وصی تو، ظلم کنند.

{ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ...}

این به خاطر آن است که رسولان آنها، دلایل روشن برایشان می آوردند.

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ سُوَيْدٍ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ الْعَبِيدَ الصَّالِحَ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ»، قَالَ: الْبَيِّنَاتُ، هُمُ الْأَثَمَةُ (عليهم السلام). (۱)

از علی بن سَویِد شیبانی نقل است که گفت: از عبد صالح خدا، حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام)، در باره این سخن خداوند عز و جلّ: «ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: «الْبَيِّنَاتُ»، همان ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۵۱۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۹، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۹۵، ح ۱۰۷۷۸؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۷۲؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۷۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۴۱، ح ۱۳.

{ف-مِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا ۖ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ}

پس به خدا و رسول او و نوری که نازل کرده ایم ایمان بیاورید و بدانید خدا به آنچه انجام می دهید آگاه است.

۱- عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَاثِلِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا»، فَقَالَ: يَا أَبَا خَالِدٍ! النُّورُ، وَاللَّهُ! الْأَنْيَمَةُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَهُمْ، وَاللَّهُ! نُورُ اللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ، وَهُمْ، وَاللَّهُ! نُورُ اللَّهِ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ.

وَاللَّهُ! يَا أَبَا خَالِدٍ! لِنُورِ الْإِيمَانِ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ، أَنْوَرُ مِنَ الشَّمْسِ الْمُضِيئَةِ بِالنَّهَارِ، وَهُمْ، وَاللَّهُ! يَنُورُونَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ، وَ يَحْجُبُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نُورَهُمْ، عَمَّنْ يَشَاءُ، فَتُظْلِمُ قُلُوبُهُمْ.

وَاللَّهُ! يَا أَبَا خَالِدٍ! لَا يَحْبُنَا عَبْدٌ وَ يَتَوَلَّانَا، حَتَّى يَطْهَرَ اللَّهُ قَلْبَهُ، وَ لَا يَطْهَرُ اللَّهُ قَلْبَ عَبْدٍ، حَتَّى يَسْلِمَ لَنَا وَ يَكُونَ سَلَمًا لَنَا، فَإِذَا كَانَ سَلَمًا لَنَا، سَلَّمَ اللَّهُ مِنْ شَدِيدِ الْحِسَابِ، وَ آمَنَهُ مِنْ فَرَعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْأَكْبَرِ. (۱)

از ابو خالد کابلی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن

ص: ۵۱۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۰۸، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۹۶، ح ۱۰۷۸۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۷۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۷۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۸۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۴۱، ح ۱۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۴، ح ۱؛ مختصر البصائر، ص ۲۷۴، ح ۲۷۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۵۲، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۰۹، ح ۱۰۲۰.

خداوند عزّ و جلّ: «فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا»، پرسیدم، پس آن حضرت فرمودند: ای ابا خالد! به خدا سوگند! نور، تا روز قیامت، همان ائمه از آل محمّد (علیهم السلام)، هستند، به خدا سوگند! آنها، همان نور خداوند هستند، که فرو فرستاده است.

به خدا سوگند! آنها، نور خداوند در آسمانها و زمین هستند، به خدا سوگند! ای ابا خالد! نور امام در دلهای مؤمنین، از نور خورشید تابان در روز، روشن تر است، به خدا سوگند! آنها، دلهای مؤمنین را نورانی می کنند، و خداوند عزّ و جلّ، نور آنها را، از هر کسی که بخواهد، پنهان می کند، پس دلهای آنها تاریک می شود.

به خدا سوگند! ای ابا خالد! هیچ بنده ای ما را دوست ندارد و از ما پیروی نمی کند، مگر اینکه خداوند قلب او را پاکیزه گرداند، و خداوند قلب هیچ بنده ای را پاکیزه نمی کند، مگر این که تسلیم ما باشد، و با ما از در آشتی درآید، پس چون تسلیم ما شد، خداوند او را از سختی حساب، سلامت می دارد، و او را از هول و وحشت بزرگ روز قیامت، در امان دارد.

۲_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ»، (۱) قَالَ: يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا وَلِمَا يَهْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بِأَفْوَاهِهِمْ، قُلْتُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ»، (۲) قَالَ: يَقُولُ: وَاللَّهُ مُتِمُّ الْإِمَامَةِ، وَالْإِمَامَةُ هِيَ

ص: ۵۱۵

۱- ۶۱/۸.

۲- همان.

النُّورُ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا»، قَالَ: النُّورُ هُوَ الْإِمَامُ. (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام) در باره این کلام خداوند تبارک و تعالی: «يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ»، پرسیدم، آن حضرت فرمودند: آنها می خواهند ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) را با دهان های خود خاموش سازند، عرض کردم: «وَاللَّهِ مُتِمُّ نُورِهِ»، یعنی چه؟ حضرت فرمودند: یعنی خداوند، امامت را تمام می کند و امامت، همان نور است، و این کلام خداوند عز و جل است که می فرماید: «فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا»، فرمودند: نور، همان امام است.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به جلد اول، کد: ۹/۳۲ و همین جلد کد: ۶۱/۸، مراجعه فرمایید.

ص: ۵۱۶

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۶، ح ۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۶، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۶۵، ح ۱۰۶۹۳ و ص ۳۹۷، ح ۱۰۷۸۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۶۱؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۳۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۱۶، ح ۲۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۶، ح ۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۶۵، ح ۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۱۲، ح ۱۰۲۶.

{وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ}

و اطاعت کنید خدا را، و اطاعت کنید پیامبر را و اگر روی گردان شوید، رسول ما جز ابلاغ آشکار وظیفه ای ندارد!

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ نَعِيمٍ الصَّخَّافِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، عَنْ قَوْلِهِ: ...

وَسَيَأْتِيهِ عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ»، فَقَالَ: أَمَّا! وَاللَّهِ! مَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وَمَا هَلَكَ مَنْ هَلَكَ حَتَّى يَقُومَ قَائِمُنَا (عليه السلام) ، إِلَّا فِي تَرْكِ وَلَايَتِنَا وَجُحُودِ حَقِّنَا، وَمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) مِنَ الدُّنْيَا، حَتَّى أَلْزَمَ رِقَابَ هَذِهِ الْأُمَّةِ حَقَّنَا، «وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» (۱). (۲)

از حسین بن نعیم صحاف نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) ، در باره این سخن خداوند عز و جل: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ»، پرسیدم، پس آن حضرت فرمودند: آگاه باشید! به خدا سوگند! هیچ کس قبل از شما به هلاکت نرسید، و هیچ کس تا زمان قیام قائم

ص: ۵۱۷

۱- ۲/۲۱۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۰، ح ۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۹۳، ح ۱۰۷۷۴ و ص ۳۹۸، ح ۱۰۷۸۷؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۸۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۲۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۷۰، ح ۳۵۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۶، ح ۷۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۹۱، ح ۷۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۰۸، ح ۱۵۸۲.

ما (علیه السلام) ، هلاک نشود، جز به سبب ترک نمودن ولایت ما، و انکار حق ما، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از این دنیا نرفتند، تا اینکه حق ما را به گردن این امت، ثابت و لازم ساختند، و خداوند هر که را بخواهد به راه راست هدایت می کند.

ص: ۵۱۸

{أَعِدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ الَّذِينَ ءَامَنُوا ۖ قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا}

خداوند عذاب سختی برای آنها فراهم ساخته، پس از (مخالفت فرمان) خدا بپرهیزید، ای خردمندانی که ایمان آورده اید! به تحقیق خداوند برای شما ذکر را، فرو فرستاد.

۱_ عَنْ الْكَلْبِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ لِي: كَمْ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) اسْمٌ فِي الْقُرْآنِ؟ قَالَ: قُلْتُ: اسْمَانِ أَوْ ثَلَاثٍ، فَقَالَ: يَا كَلْبِيُّ! لَهُ عَشْرَةُ أَشْيَاءَ: «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ»، (۱) وَ «مُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ»، (۲) وَ «لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا»، (۳) وَ «طه»، «مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى»، (۴) وَ «يَس»، «وَ الْقُرْآنِ الْحَكِيمِ»، «إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ»، «عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، (۵) وَ «ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ»، «وَ مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ»، (۶) وَ «يَا أَيُّهَا

ص: ۵۱۹

۱- ۳/۱۴۴

۲- ۶۱/۶

۳- ۷۲/۱۹

۴- ۲۰/۱ و ۲

۵- ۳۶/۱ و ۴

۶- ۶۸/۱ و ۲

الْمُرَّمَّلُ»، (۱) و «يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ»، (۲) و «قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا»، «رَسُولًا»، (۳) فَالذِّكْرُ، اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ، فَاسْأَلْ، يَا كَلْبِي! عَمَّا بَدَا لَكَ. قَالَ: فَأُنْسِيتُ، وَ اللَّهُ! الْقُرْآنَ كُلَّهُ، فَمَا حَفِظْتُ مِنْهُ حَرْفًا أَسْأَلُهُ عَنْهُ. (۴)

از کلبی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) به من فرمودند: ای کلبی! حضرت محمد (صلى الله عليه و آله و سلم)، در قرآن چند اسم دارند؟ عرض کردم: دو یا سه اسم، حضرت فرمودند: ای کلبی! برای ایشان ده اسم است: «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ»، و «مُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ»، و «لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا»، و «طه»، «مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى»، و «يس»، «وَ الْقُرْآنِ الْحَكِيمِ»، «إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ»، «عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، و «ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ»، «وَمَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ»، و «يَا أَيُّهَا الْمُرَّمَّلُ»، و «يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ»، و «قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا»، «رَسُولًا»، سپس فرمودند: پس ذکر، یکی از اسامی حضرت محمد (صلى الله عليه و آله و سلم) است، و ما، اهل ذکر هستیم. پس ای کلبی! هرآن چه را که به نظرت می آید، بپرس.

کلبی گفت: به خدا سوگند! تمام قرآن را فراموش کردم، و حتی یک حرف آن به یادم نیامد، تا از آن حضرت بپرسم.

۲- عَنِ الزَّيَّانِ بْنِ الصَّلْتِ، قَالَ: حَضَرَ الرِّضَا (عليه السلام) مَجْلِسَ الْمَأْمُونِ، بِمَرْوَ، وَقَدْ

ص: ۵۲۰

۱- ۷۳/۱.

۲- ۷۴/۱.

۳- ۶۵/۱۱.

۴- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۱۰۱، ح ۳۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۴۷، ح ۶۹۶۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۵۱۲، ح ۲۶؛ مختصر البصائر، ص ۲۱۱، ح ۲۰۲.

اجْتَمَعَ فِي مَجْلِسِهِ، جَمَاعَهُ مِنْ عُلَمَاءِ أَهْلِ الْعِرَاقِ وَ خُرَاسَانَ، اخْتَجَّ الرِّضَا (عليه السلام) عَلَى عُلَمَاءِ الْعَامَّةِ فِي فَضْلِ الْغُتْرَةِ الطَّاهِرَةِ،

...

و سَأَقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَقَالَ الْمَأْمُونُ: فَهَلْ عِنْدَكَ فِي ذَلِكَ شَرْحٌ، بِخِلَافِ مَا قَالُوا، يَا أَبَا الْحَسَنِ! فَقَالَ (عليه السلام): نَعَمْ، الذِّكْرُ، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ نَحْنُ أَهْلُهُ، وَ ذَلِكَ بَيْنَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَيْثُ يَقُولُ فِي سُورَةِ الطَّلَاقِ: «فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا»، «رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ»، فَالذِّكْرُ، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ نَحْنُ أَهْلُهُ. (الحديث) (١)

در روایتی طولانی از ریان بن صلت نقل است که گفت: روزی حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، در شهر مرو، به مجلس مأمون وارد شدند، در حالی که گروهی از علمای عراق و خراسان حضور داشتند. حضرت رضا (علیه السلام) در باره برتری و فضائل اهل بیت (علیهم السلام)، با علمای عامه بحث و احتجاج فرمودند.

تا آنجا که به این قسمت حدیث رسید:

سپس مأمون پرسید: ای ابا الحسن! آیا شما برای اثبات این مطلب، شرحی به غیر از آن چه علما گفتند، می دانید؟ پس حضرت (علیه السلام) فرمودند: آری، ذکر، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) هستند، و ما، اهل ایشان هستیم، و این مطلب در کتاب خداوند عز و جل، بیان شده، آنگاه که در سوره طلاق، می فرماید: «فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ الَّذِينَ

ص: ۵۲۱

۱- الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ)، ص ۵۳۲، مجلس ۷۹، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۶۳، ح ۶۴ و ج ۲۳، ص ۱۷۳، ح ۲ و ج ۲۵، ص ۲۳۲، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۲۶، ح ۶۰۴۱ و ج ۵، ص ۴۲۳، ح ۱۰۸۴۸؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۲۳۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۱۵ و ج ۱۳، ص ۳۱۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۷، ح ۹۸ و ج ۵، ص ۳۶۳، ح ۸۷؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۳۶، باب ۲۳، ح ۱؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۷۲، ح ۳۳۲۳۳.

آمَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا»، «رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ»، پس ذکر، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و ما، اهل آن حضرت هستیم.

۳- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ: «ذِكْرًا»، «رَسُولًا»، النَّبِيُّ (صلی الله علیه و آله و سلم) ذِكْرٌ مِنَ اللَّهِ، وَ عَلِيٌّ (علیه السلام) ذِكْرٌ مِنْ مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله و سلم)، كَمَا قَالَ: «وَ إِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَ لِقَوْمِكَ» (۱). (۲).

از ابن عباس نقل است که در باره این سخن خداوند متعال: «ذِكْرًا»، «رَسُولًا»، گفت: پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ذکرى هستند از جانب خدا، و حضرت علی (علیه السلام) ذکرى هستند از جانب حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، همان طور که خداوند می فرماید: «وَ إِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَ لِقَوْمِكَ».

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به جلد اول، کد: ۱۶/۴۳ و کد: ۲۱/۷ و همین جلد، کد: ۴۳/۴۴، مراجعه فرمایید.

ص: ۵۲۲

۱- ۴۳/۴۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۳، ذیل ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۱۴، ح ۱۰۸۴۹؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۷.

{إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ}

اگر شما دو زن، توبه کنید (به نفع شما است) زیرا دلهایتان از حق منحرف گشته، و اگر بر ضد او دست به دست هم دهید، پس همانا خداوند یاور او است، و همچنین جبرئیل و شایسته ترین مؤمنان، و فرشتگان بعد از آنها پشتیبان او هستند.

۱- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَعَاشِرَ النَّاسِ! مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا وَ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا؟

مَعَاشِرَ النَّاسِ! إِنَّ رَبَّكُمْ جَلَّ جَلَالُهُ أَمَرَنِي أَنْ أَقِيمَ لَكُمْ عَلِيًّا عِلْمًا وَ إِمَامًا وَ خَلِيفَةً وَ وَصِيًّا، وَ أَنْ أَتَّخِذَهُ أَخًا وَ وَزِيرًا.

مَعَاشِرَ النَّاسِ! إِنَّ عَلِيًّا بَابُ الْهُدَى بَعْدِي، وَ الدَّاعِي إِلَى رَبِّي، وَ هُوَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ. (الحديث) (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ای مردم! سخن چه

ص: ۵۲۳

۱- الأمالی (للمصدق)، ص ۳۱، المجلس ۸، ح ۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۸، ح ۳ و ج ۳۸، ص ۹۳، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۳۹، ح ۲۹۱۲ و ج ۴، ص ۷۹۰، ح ۹۴۴۰ و ج ۵، ص ۴۲۱، ح ۱۰۸۶۸؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۱۵۳؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۴۳۸، ح ۲.

کسی از خداوند خوشتر است، و کیست که از خداوند راست گفتار تر باشد؟

ای مردم! خداوند جلّ جلاله به من امر فرموده است که علی (علیه السلام) را علم و امام شما، و خلیفه و جانشین خود گردانم، و او را به عنوان برادر و وزیر خود برگزینم.

ای مردم! علی (علیه السلام) بعد از من درب هدایت است، و دعوت کننده به سوی پروردگارم، و او همان صالح ترین مؤمنین است.

۲- عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آيَائِهِ (عليهم السلام)، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَقُولُ: صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از اجدادشان (علیهم السلام)، روایت است که اسماء بنت عمیس گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیدم که می فرمودند: صالح المؤمنین، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) می باشد. ۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ، عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَخَذَ عَلَيْهِمُ الْمِيثَاقَ مَرَّتَيْنِ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام).

الْمَأُولَى: حِينَ قَالَ: أَتَذَرُونَ مَنْ وَلِيَكُمْ مِنْ بَعْدِي؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَشَارَ يَدِهِ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَقَالَ: هَذَا وَلِيكُمْ مِنْ بَعْدِي.

ص: ۵۲۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۲۳۲ و ج ۳۶، ص ۳۱؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۹۵؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۴۹۱، ح ۶۴۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۳۰؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۴۳، ح ۹۸۴؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۱۶؛ کشف الیقین فی فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۳۶۷.

از عبدالله بن عباس نقل است که گفت: همانا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) دو مرتبه، برای حضرت علی (علیه السلام)، از آنان تعهد و پیمان گرفتند.

اولین بار: زمانی بود که فرمودند: آیا می دانید پس از من، ولیّ شما چه کسی است؟ آنها پاسخ دادند: خداوند و پیامبرش می دانند، حضرت فرمودند: شایسته ترین مؤمنان، و با دستشان به حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، اشاره کردند و فرمودند: پس از من، این شخص، ولیّ و سرپرست شماست.

و مرتبه دوم: در روز غدیر خم بود.

۴_ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، يَقُولُ: دَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)، فَقَالَ: أَلَا أُبَشِّرُكَ؟ قُلْتُ: بَلَى، يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَا زِلْتُ مُبَشِّرًا بِالْخَيْرِ.

قَالَ: لَقَدْ أُنْزِلَ اللَّهُ فِيكَ قُرْآنًا، قَالَ: قُلْتُ: وَ مَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! قَالَ: قُرْنَتْ بِجِبْرِيلَ وَ صَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ»، فَأَنْتَ وَ الْمُؤْمِنُونَ مِنْ بَيْنِكَ، الصَّالِحُونَ. (٢)

از عمار بن یاسر نقل است که گفت: از حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) مرا صدا زدند و سپس فرمودند: آیا به تو بشارت

ص: ۵۲۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵۷، ذیل ح ۱۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۸۴، ح ۹۶۷۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۵۵۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۲، ص ۱۰۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۹، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۲۱، ح ۱۰۸۶۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۷۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۳۱؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۴۷، ح ۹۸۹.

بدهم؟ عرض کردم: آری، ای رسول خدا! که شما همیشه به خیر و نیکی بشارت می دهید.

حضرت فرمودند: همانا خداوند در باره تو، آیه ای نازل نموده است. حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: عرض کردم: ای رسول خدا! آن چیست؟ حضرت فرمودند: با جبرئیل هم ردیف شده ای، سپس این آیه را خواندند: «وَجِبْرِيلُ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ»، پس تو و مؤمنین از فرزندان، همان صالحان هستید.

۵- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، يَقُولُ: «إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا إِلَى قَوْلِهِ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ»، قَالَ: صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى بْنِ أَبِيطَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: «إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا، تا آنجا می فرماید: وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ»، سپس فرمودند: مقصود از صالح المؤمنین، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) می باشند.

ص: ۵۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۷، ذیل ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۲۰، ح ۱۰۸۶۳؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۹۵؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۷۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۲۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۷۰، ح ۱۰.

{أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ}

آیا کسی که به رو افتاده حرکت می کند به هدایت نزدیکتر است یا کسی که راست قامت در صراط مستقیم گام برمی دارد.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: ...

الی ان قال:

قُلْتُ: «أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ ضَرَبَ مَثَلًا مَنْ حَادَّ عَنْ وَلَايِهِ عَلَى (عليه السلام)، كَمَنْ يَمْشِي عَلَى وَجْهِهِ لَمَّا يَهْتَدِي لِأَمْرِهِ، وَ جَعَلَ مَنْ تَبِعَهُ سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ، وَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابو الحسن ماضی، امام موسی

ص: ۵۲۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۷، ح ۵۹ و ج ۶۴، ص ۵۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۴۳، ح ۱۰۹۲۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱، ص ۷۲ و ج ۱۳، ص ۳۶۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۳، ح ۱۰۰ و ج ۵، ص ۳۸۳، ح ۲۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۳، ح ۹۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۴۰، ح ۹۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۶، ح ۱۵۹۰.

بن جعفر (علیهما السلام)، در باره آیاتی از قرآن کریم، سؤالاتی نمودم، ...

تا اینکه عرض کردم: منظور از آیه: «أَفَمَنْ يَمْشِي مُكَبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، چیست؟ حضرت فرمودند: همانا خداوند کسی را که از ولایت حضرت علی (علیه السلام) منحرف شده را، مثال زده، به مانند کسی که بر روی صورتش راه می رود و به مقصدش نمی رسد، و کسی را که از او پیروی کند، استوار و بر راه راست قرار داده است، و راه راست، امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند.

۲_ عَنْ فَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ، وَهُوَ يُنْظَرُ إِلَى النَّاسِ: «أَفَمَنْ يَمْشِي مُكَبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، يَغْنَى وَ اللّٰهُ! عَلِيًّا (عليه السلام) وَ الْأَوْصِيَاءَ (عليهم السلام). (۱)

از فضیل بن یسار نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در حالی که به مردم نگاه می کردند، این آیه را تلاوت نمودند: «أَفَمَنْ يَمْشِي مُكَبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، یعنی: به خدا سوگند! منظور از راه راست، حضرت علی (علیه السلام) و ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۵۲۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲، ح ۴۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۴۳، ح ۱۰۹۲۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۷۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۶۱.

{فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ}

هنگامی که آن (وعده الهی) را از نزدیک می بینند، صورت کافران زشت و سیاه می گردد، و به آنها گفته می شود: «این همان چیزی است که تقاضای آن را داشتید»!

۱- عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ»، قَالَ: هَذِهِ نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَأَصْحَابِهِ الَّذِينَ عَمِلُوا مَا عَمِلُوا، يَرَوْنَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي أَعْبَاطِ الْأَمَاكِنِ لَهُمْ، فَيَسِيءُ وُجُوهُهُمْ، وَيَقَالُ لَهُمْ: هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ، الَّذِي انْتَحَلْتُمْ اسْمَهُ. (۱)

از زراره نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره این سخن خدای متعال: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ»، فرمودند: این آیه در باره حضرت امیر المؤمنین (عليه السلام) و اصحابشان، آنهایی که کردند آنچه کردند، نازل شده است، آنها حضرت امیر المؤمنین (عليه السلام)

را، در قیامت در

ص: ۵۲۹

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۱، ح ۳۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۶۸، ح ۳۶ و ج ۳۹، ص ۲۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۴۵، ح ۱۰۹۲۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۸۱؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۰۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۶۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۸۵، ح ۳۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۵، ح ۶۸؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۴، ح ۶۸؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۳۷؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۰۷، ح ۱۵۸۰.

جایگاهی می بیند که به این مقام غبطه می خورند، پس صورتشان زشت و سیاه شود، و به آنها گفته می شود: این است آنچه تقاضا می کردید، این همان کسی است که لقب وی را به خودتان می بستید. (یعنی: خودتان را با نام امیر المؤمنین لقب می دادید).

۲_ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ، قَالَ: سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ»، قَالَ: ذَلِكَ عَلَيَّ (عليه السلام)، إِذَا رَأَوْا مَنَزِلَتَهُ وَ مَكَانَهُ مِنَ اللَّهِ، أَكَلُوا أَكْفَهُمْ عَلَى مَا فَرَّطُوا فِي وَلَائَتِهِ. (۱)

از داود بن سرحان نقل نقل است که گفت: از حضرت جعفر بن محمد (علیهما السلام)، در باره این سخن خداوند عز و جل: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ»، پرسیدم، فرمودند: ایشان، حضرت علی (علیه السلام) هستند، وقتی که مقام و منزلت آن حضرت را نزد خداوند می بینند، به خاطر غفلت و کوتاهی که در ولایت و دوستی اش کرده اند، دستان خود را می خورند.

۳_ عَنْ فَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ»، ثُمَّ قَالَ: أَ تَدْرِي مَا رَأَوْا؟ رَأَوْا، وَاللَّهِ! عَلِيًّا (عليه السلام) مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) قُرْبَهُ مِنْهُ، «وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ»، أَيْ تَتَسَمَّوْنَ بِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، يَا فَضِيلُ! لَمْ يَتَسَمَّ بِهَا أَحَدٌ غَيْرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، إِلَّا مُفْتَرٍ

ص: ۵۳۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۶۵، ح ۱۴۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۴۶، ح ۱۰۹۲۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۸۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۶۴؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۴۹۴، ح ۶۴۴؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۵۵، ح ۱۰۰۰؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیهة القرآنیه، ص ۷۵۹، ح ۱۳۶۲.

از فضیل بن یسار نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) این آیه را تلاوت نمودند: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ»، سپس فرمودند: آیا می دانی آنها چه چیزی دیدند؟ به خدا سوگند! حضرت علی (علیه السلام) را، همراه با رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، در جایگاه و مقامی نزدیک به آن حضرت، دیدند، «وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ»، یعنی آنها خودشان را به لقب امیر المؤمنین، نامیدند، ای فضیل! تا به امروز مردم، هیچ کس به جز حضرت علی (علیه السلام)، به این نام، نامیده نشده، مگر کسی که افتراء زن و بسیار دروغگو، باشد.

ص: ۵۳۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۶۸، ح ۱۴ و ج ۳۷، ص ۳۱۸، ح ۵۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۴۶، ح ۱۰۹۳۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۸۱؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۱، ص ۹۷، ح ۲۹ و ج ۴، ص ۳۳۱، ح ۸؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بیه القرآنیه، ص ۷۵۹، ح ۱۳۶۵؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۱، ص ۷۳، ح ۲۴؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۰، ص ۴۰۱، ح ۱۲۲۵۷؛ الیقین باختصاص مولانا (علیه السلام) بامر المؤمنین، ص ۳۰۳.

{... فَسْتَغْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ}

پس به زودی می فهمید که چه کسی در گمراهی آشکار است!

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَسْتَغْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ»، يَا مَعْشَرَ الْمُكْذِبِينَ! حَيْثُ أَنْبَأْتُكُمْ رَسُولَهُ رَبِّي فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةِ (عليهم السلام) مِنْ بَعْدِهِ، مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ. (الحديث) (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره این سخن خداوند عز و جل: «فَسْتَغْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ»، فرمودند: یعنی: ای گروه دروغگویان! وقتی که امر پروردگارم را، در باره ولایت علی (عليه السلام) و ائمه بعد از او (عليهم السلام)، به شما ابلاغ کردم، آن گاه خواهید دانست که چه کسی در گمراهی آشکار است.

ص: ۵۳۲

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۱۹، ح ۴۸؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۸، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۴۷، ح ۱۰۹۳۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۸۳؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۰۵؛ تفسیر کتیر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۶۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۱، ح ۴۵؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۵۷، ح ۴۵؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۵، ح ۱۶۰۳.

{فَسْتَبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ۵ بِأَيْكُمْ الْمَفْتُونُ ۶}

و به زودی تو می بینی و آنان نیز می بینند، (۵) که کدام یک از شما مجنونند! (۶)

۱- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: لَمَّا أَخَذَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِيَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَرَفَعَهَا، وَقَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، قَالَ أَنَسٌ: إِنَّمَا افْتَتَنَ بِابْنِ عَمِّهِ، وَنَزَلَتِ الْآيَةُ: «فَسْتَبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ»، «بِأَيْكُمْ الْمَفْتُونُ». (۱)

از ابو ایوب انصاری نقل است که گفت: هنگامی که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) دست حضرت علی (علیه السلام) را گرفتند و بالا بردند و فرمودند: هر کس من مولای او هستم، پس علی مولای اوست، برخی از مردم گفتند: این تنها به خاطر شیفتگی ایشان به پسرعمویش است، و آنگاه این آیه نازل شد: «فَسْتَبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ»، «بِأَيْكُمْ الْمَفْتُونُ».

۲- عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَقَدْ خَلَصَ وَدَّى إِلَى قَلْبِهِ، وَ مَا خَلَصَ وَدَّى إِلَى قَلْبِ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ خَلَصَ وَدُّ عَلَى (عليه السلام) إِلَى

ص: ۵۳۳

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۷۰، ح ۷۲۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۶۵، ح ۱۵۰؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۴۵۷، ح ۱۰۹۶۷؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۶۸۶؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۸۰؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۳۵۳، ح ۴؛ اللوامع النورانيه في اسماء على و اهل بيته القرآنيه، ص ۷۶۳، ح ۱۳۷۲.

قَلْبِهِ، كَذَبَ يَا عَلِي! مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يَحْيِيَنِي وَ يَمِيتُنِي.

قَالَ: فَقَالَ رَجُلَانِ مِنَ الْمُنَافِقِينَ: لَقَدْ فُتِنَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) بِهَذَا الْغُلَامِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «فَسْتَبْصِرُ وَ يُبْصِرُونَ»، «بِأَيْكُمُ الْمَفْتُونُ»، «وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ»، «وَ لَا تُطِيعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ»، (۱) قَالَ: نَزَلَتْ فِيهِمَا، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. (۲)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: هیچ مؤمنی وجود ندارد، مگر اینکه محبت خالصی از من، در دل او باشد، و محبت خالص من، در قلب هیچ کس داخل نمی شود، مگر اینکه محبت علی (علیه السلام)، در قلب او خالص باشد. ای علی! هر کس گمان کند که مرا دوست می دارد، ولی با تو دشمنی می کند، دروغ گفته است.

فرمودند: پس دو نفر از منافقین گفتند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شیفته این جوان (حضرت علی (علیه السلام)) شده است، پس خداوند تبارک و تعالی این آیات را نازل نمود: «فَسْتَبْصِرُ وَ يُبْصِرُونَ»، «بِأَيْكُمُ الْمَفْتُونُ»، «وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ»، «وَ لَا تُطِيعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ»، حضرت فرمودند: این آیات تا آخر، درباره آن دو، نازل شده است.

ص: ۵۳۴

۱- ۱۰ و ۹/۶۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۲۴، ح ۱۱۷ و ج ۳۹، ص ۲۵۴، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۵۸، ح ۱۰۹۷۳؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۰۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۷۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۹۲، ح ۳۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۳۵۴، ح ۸؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۷۱.

{وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ۚ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ۝۵۲}

نزدیک است کافران هنگامی که آیات قرآن را می شنوند با چشمانشان تو را از برزند و از بین ببرند، و می گویند: «او دیوانه است!» (۵۱) در حالی که این (قرآن) جز مایه بیداری برای جهانیان نیست! (۵۲)

عَنْ حَسَّانِ الْجَمَّالِ، قَالَ: حَمَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ، فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَى مَسْجِدِ الْغَدِيرِ، نَظَرُ إِلَى مَيْسِرَةَ الْمَشِيدِ، فَقَالَ: ذَلِكَ مَوْضِعُ قَدَمِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) حَيْثُ قَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، ثُمَّ نَظَرَ إِلَى الْخِزَابِ الْآخَرِ، فَقَالَ: ذَلِكَ مَوْضِعُ فَشِطَاطِ أَبِي فُلَّانٍ وَفُلَانٍ وَسَالِمِ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ وَ أَبِي عُبَيْدَةَ الْجَرَّاحِ، فَلَمَّا أَنْ رَأَوْهُ رَافِعاً يَدَيْهِ، قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: انْظُرُوا إِلَى عَيْنَيْهِ تَدُورُ كَأَنَّهُمَا عَيْنَا مَجْنُونٍ، فَنَزَلَ جَبْرِئِيلُ (عليه السلام) بِهَذِهِ الْآيَةِ: «وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ»، «وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ» (۱).

از حسان جمال نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) را، از مدینه تا مکه بردم، پس چون به مسجد غدیر رسیدیم، به سمت چپ مسجد نگاهی کردند،

ص: ۵۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۷۲، ح ۵۵ و ج ۹۷، ص ۲۲۵، ح ۲۱؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۱۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۹۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۹۹، ح ۶۲؛ الکافی، ج ۴، ص ۵۶۶، ح ۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۸، ص ۲۸۳، ح ۲؛ من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص: ۵۵۹، ح ۳۱۴۴؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۹۱، ح ۶۵۵.

و سپس فرمودند: این قسمت، جای قدم رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) است، هنگامی که فرمودند: «هر که من مولی و سرپرست اویم، پس علی مولی و سرپرست او است». سپس به طرف دیگر نگاه نمودند، و فرمودند: این جا، محل خیمه آن دو منافق، ابو فلان و فلان، و سالم غلام ابو حذیفه، و ابو عبیده جراح است.

پس هنگامی که دیدند آن حضرت دست امیر المؤمنین (علیه السلام) را بلند کردند، یکی از آنها به بقیه گفت: به چشمانش نگاه کنید، که چگونه بگردش درآمده اند، مثل چشمان دیوانه می ماند! پس جبرئیل (علیه السلام) با خود این آیه را فرود آورد: «وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ»، «وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ».

تذکر: شبیه این روایت، با کمی تغییر، در کتب زیر آمده است. (۱)

ص: ۵۳۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۲۵۹، ح ۱۲۲ و ج ۳۷، ص ۲۲۱، ح ۸۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۶۴، ح ۱۰۹۹۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۳۹۹؛ تهذیب الأحکام (تحقیق خراسان)، ج ۳، ص ۲۶۳، ح ۷۴۶.

{لَنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ}

تا آن را وسیله تذکری برای شما قرار دهیم و گوشهای شنوا آن را دریابند و بفهمند.

۱- عَنْ يَحْيَى بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): هِيَ أُذُنُكَ، يَا عَلِيُّ! (۱)

از یحیی بن سالم نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: هنگامی که این نازل شد: «وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ»، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: ای علی! آن، گوش تو است.

۲- عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ عَلِيٌّ (عليه السلام) الْكُوفَةَ، صَلَّى بِهِمْ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا، فَقَرَأَ بِهِمْ: «سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى»، (۲) فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ: وَاللَّهِ! مَا يَحْسِنُ أَنْ يَقْرَأَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ الْقُرْآنَ، وَلَوْ أَحْسَنَ أَنْ يَقْرَأَ لَقَرَأَ بِنَا غَيْرَ هَذِهِ السُّورَةِ.

ص: ۵۳۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۲۶، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۷۱، ح ۱۱۰۰۷؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۰۳، ح ۱۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۳، ح ۵۷؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۷۲، ح ۵۷؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۵، ح ۱۵۵۰.

۲- ۸۷/۱

قَالَ: فَبَلَّغَهُ ذَلِكَ، فَقَالَ: وَيْلَهُمْ! إِنِّي لَأَعْرِفُ نَاسِخَهُ وَنَسْوَخَهُ وَ مُحْكَمَهُ وَ مُتَشَابِهَهُ وَ فَضْلَهُ مِنْ وَضْلِهِ وَ حُرُوفَهُ مِنْ مَعَانِيهِ.

وَ اللَّهُ! مَا حَرْفٌ نَزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم)، إِلَّا وَ أَنَا أَعْرِفُ فِيمَنْ أُنْزِلَ، وَ فِي أَيِّ يَوْمٍ نَزَلَ، وَ فِي أَيِّ مَوْضِعٍ نَزَلَ.

وَيْلَهُمْ! أَمَا يَقْرَأُونَ: «إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى»، «صِيْحْفِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى»، (١) وَ اللَّهُ! عِنْدِي وَرِثَتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ وَرِثَتُهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) مِنْ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى، وَيْلَهُمْ! وَ اللَّهُ! إِنِّي أَنَا الَّذِي أُنْزَلَ اللَّهُ فِي: «وَ تَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ»، فَإِنَّا كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَيُخْبِرُنَا بِمَا لَوْحِي، فَأَعِيَهُ وَ يَفُوتُهُمْ، فَإِذَا خَرَجْنَا قَالُوا: «مَاذَا قَالَ آتِنَا» (٢). (٣)

از اصبع بن نباته نقل است که گفت: هنگامی که حضرت امام علی (علیه السلام) وارد کوفه شدند، چهل صبح در نماز جماعت، سوره مبارکه «اعلی» را می خواندند. پس منافقین گفتند: به خدا سوگند! پسر ابو طالب نمی تواند به خوبی قرآن را بخواند، اگر می توانست، برای ما غیر از این سوره، سوره ی دیگری را می خواند!

اصبع گفت: پس وقتی این مطلب، به گوش آن حضرت رسید، فرمودند: وای بر آنها! همانا من ناسخ قرآن و منسوخش، محکم قرآن و متشابه اش، فصل و وصل و حروف و معانی قرآن را می دانم.

ص: ۵۳۸

۱- ۱۹ و ۸۷/۱۸.

۲- ۴۷/۱۶.

۳- بحار الأنوار، ج ۴۰، ص ۱۳۸، ح ۳۱ و ج ۸۹، ص ۸۷، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، مقدمه ج ۱، ص ۱۹ و ج ۱، ص ۳۵، ح ۱۰۷ و ج ۵، ص ۴۷۲، ح ۱۱۰۱۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۳۵، ح ۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۴، ح ۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۰۳، ح ۱۶؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۹۰، ح ۸.

به خدا سوگند! هیچ حرفی بر حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل نشد، مگر این که من آن را می دانم که در باره چه کسی نازل شده، و در چه روزی، و در چه مکانی فرود آمده است.

وای بر آنها! آیا این آیات را نخوانده اند: «إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى»، «صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى»، به خدا سوگند! آن در نزد من است، که از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، به ارث گرفتم، همانطور که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آن را، از ابراهیم و موسی (علیهما السلام)، به ارث گرفتند.

وای بر آنها! به خدا سوگند! من همان کسی هستم که خداوند این آیه را درباره من نازل نموده: «وَتَعِيهَا أُذُنٌ وَاَعِيَّةٌ»، پس همانا ما، نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بودیم و ایشان از آنچه که وحی می شد به ما خبر می دادند، پس من آن را حفظ می شدم، ولی دیگران فراموش می کردند، پس هنگامی که خارج شدیم، آنها گفتند: همین حالا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) چه می فرمودند؟

۳- عَنِ حِزَابِ الْجُعْفَى، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) قَالَ: خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) بِالْكُوفَةِ، بَعْدَ مُنْصَرَفِهِ مِنَ النَّهْرَوَانِ، وَ بَلَغَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ يَسُبُّهُ وَيَلْعَنُهُ وَيَقْتُلُ أَصْحَابَهُ، فَقَامَ خَطِيبًا فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ صَلَّى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ ذَكَرَ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ وَ عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: ...

سَاقَ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَ أَنَا الْأَذُنُّ الْوَاعِيَةُ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ».(الحديث)(۱)

از جابر جعفی نقل است که گفت: حضرت ابو جعفر محمد بن علی (علیهما السلام)، فرمودند: وقتی که حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) از جنگ نهروان به کوفه بازگشتند، در این هنگام به آن حضرت خبر دادند که معاویه با گستاخی تمام به ایشان سب و دشنام داده و یاران آن حضرت را به قتل می رساند، حضرت به سخnrانی پرداخته و خطبه ای ایراد فرمودند:

پس از حمد و ثنای الهی و نثار درود بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و بیان شمه ای از نعمتهایی که خداوند بر پیامبر و ایشان (علیهما السلام) ارزانی داشته، چنین فرمودند: ...

تا این که سخن به این جا رسید:

و من آن «گوش شنوا» هستم، که خدای متعال می فرماید: «وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ».

۴_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ»، قَالَ: وَعَتُّ أُذُنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، مَا كَانَ وَ مَا يَكُونُ.(۲)

از عبد الله بن كثير نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره این

ص: ۵۴۰

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۲۸۳، ح ۵۴۷ و ج ۳۵، ص ۴۵، باب ۲، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۲۹، ح ۸۳۰۷ و ج ۵، ص ۴۷۱، ح ۱۱۰۰۸؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۱۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۰۶ و ج ۱۴، ص ۳۲۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۰۲، ح ۹ و ص ۵۹۸، ح ۳۴؛ معانی الأخبار، ص ۵۸، ح ۹.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۲۶، ح ۳ و ج ۴۰، ص ۱۴۳، ح ۴۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۷۰، ح ۱۱۰۰۶؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۵۱۷، ح ۴۸.

سخن خداوند متعال: «وَتَعِيهَا أُذُنٌ وَاَعِيَّةٌ»، فرمودند: گوش امیر المؤمنین (علیه السلام) آن چه که از جانب خداوند است را درک نمود، اعم از آن چه که هست و آن چه که خواهد بود.

۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، لَمَّا نَزَلَتْ: «وَتَعِيهَا أُذُنٌ وَاَعِيَّةٌ»، قُلْتُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا أُذُنَ عَلِيٍّ، فَمَا سَمِعَ شَيْئاً بَعْدَهُ إِلَّا حَفِظَهُ. (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: هنگامی که این آیه نازل شد: «وَتَعِيهَا أُذُنٌ وَاَعِيَّةٌ»، گفتم: خداوند! این گوش را، گوش علی (علیه السلام) قرار بده. بعد از این دعا، او چیزی را نمی شنید، مگر اینکه آن را حفظ می کرد.

ص: ۵۴۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۷۲، ح ۱۱۰۱۸؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۸.

{فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَقْرَبُوا كِتَابِيهِ}

پس کسی که نامه اعمالش را به دست راستش دهند، پس می گوید: (ای اهل محشر!) نامه اعمال مرا بگیرید و بخوانید!

۱- عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ»، إِلَى آخِرِ الْكَلَامِ، نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ جَرَتْ لِأَهْلِ الْإِيمَانِ مَثَلًا. (۱)

از ابو جارود نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره این سخن خداوند عز و جل: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ»، تا پایان این کلام، فرمودند: این آیه، در شأن حضرت علی (عليه السلام) نازل شده، و این کار حضرت، مثالی است که برای مؤمنین هم، جریان دارد.

۲- عَنْ حَمَّانِ بْنِ سَازِغٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَقْرَبُوا كِتَابِيهِ»، قَالَ: هَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۲)

ص: ۵۴۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۳۰، ذیل ح ۷۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۷۵، ح ۱۱۰۲۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۹۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۱۸؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۲۳۷، ح ۲؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۷۷۰، ح ۱۳۹۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۶۵، ح ۶ و ص ۱۳۰، ذیل ح ۷۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۷۵، ح ۱۱۰۳۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۶۹۲؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۲۳۷، ح ۳؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۷۷۱، ح ۱۳۹۱.

از حنان بن سدير نقل است كه گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، در باره اين سخن خداوند عزّ و جلّ: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَقْرَبُوا كِتَابِيَهٗ»، فرمودند: اين شخص، حضرت امير المؤمنين (عليه السلام) هستند.

ص: ۵۴۳

{إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۴۰ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ۴۱ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ۴۲ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۴۳ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ ۴۴ ... إِلَى قَوْلِهِ: وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ۵۱}

که این قرآن گفتار رسول بزرگواری است، (۴۰) و گفته شاعری نیست، اما کمتر ایمان می آورید! (۴۱) و نه گفته کاهنی، هر چند کمتر متذکر می شوید! (۴۲) کلامی است که از سوی پروردگار عالمیان نازل شده است! (۴۳) اگر او سخنی دروغ بر ما می بست، (۴۴) ... تا آیه: و آن یقین خالص است! (۵۱)

۱_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام)، قَالَ: ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

قُلْتُ: قَوْلُهُ: «إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ»، قَالَ: يَعْنِي جَبْرِئِيلَ عَنِ اللَّهِ فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، قَالَ: قُلْتُ: «وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ»، قَالَ: قَالُوا: إِنَّ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم) كَذَّابٌ عَلَى رَبِّهِ، وَ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِذَا فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَأَنْزَلَ اللَّهُ بِحَدِّكَ قُرْآنًا، فَقَالَ: إِنَّ وَلَمَّا يَهُ عَلِيٍّ (عليه السلام) «تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ»، «وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا _ مُحَمَّدٌ _ بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ»، «لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ»، «ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ»، ثُمَّ عَطَفَ الْقَوْلَ، فَقَالَ: إِنَّ وَلَمَّا يَهُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، «لَتَذَكَّرَهُ لِلْمُتَّقِينَ»، «لِلْعَالَمِينَ»، «وَأَنَا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُّكَذِّبِينَ»، «وَأَنَا عَلِيًّا»، «لَحَسْبِرَهُ عَلَى الْكَافِرِينَ»، «وَأَنَا وَلَمَّا يَهُ»، «لَحَقُّ الْيَقِينِ»، «فَسَبِّحْ _ يَا مُحَمَّدٌ _ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ»،

يَقُولُ: اشْكُرْ رَبَّكَ الْعَظِيمَ الَّذِي أَعْطَاكَ هَذَا الْفَضْلَ. (الحديث) (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام) پرسیدم:

تا آنجا که راوی گفت:

عرض کردم: معنی این آیه: «إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ»، چیست؟ حضرت فرمودند: یعنی: آنچه که جبرئیل (علیه السلام)، از جانب خداوند، در باره ولایت حضرت علی (علیه السلام) نازل نمود، راوی گفت: عرض کردم: «وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ»، حضرت فرمود: گفتند: همانا محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، به پروردگارش دروغ بسته، و خداوند به او در باره علی (علیه السلام)، چنین دستوری نداده است، پس خداوند در این باره، آیاتی را فرو فرستاد، و فرمود: همانا ولایت علی (علیه السلام)، از جانب پروردگار جهانیان نازل شده است، و اگر محمد، بعضی از گفته ها را به دروغ، به ما نسبت دهد، دست راستش را می گیریم و رگ گردنش را قطع می کنیم.

سپس دوباره سخن را به موضوع ولایت برگردانده و فرموده است: همانا ولایت علی (علیه السلام)، برای پرهیزگاران (جهانیان)، تذکری است، و همانا ما می دانیم که بعضی از شما، آن را نمی پذیرید و تکذیب می کنید، و همانا علی (علیه السلام)، باعث حسرت و اندوه کافران است، همانا ولایت او، یک حقیقت واقعی است، پس ای محمد! خدای بزرگ را تسبیح کن، و یعنی پروردگارت را به خاطر این نعمت بزرگ، که به تو بخشید، شکرگذار باش.

ص: ۵۴۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۶، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۸۰، ح ۱۱۰۴۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۹۵؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۲۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۲۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۱۰، ح ۵۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۲، ح ۹۱؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۴۱، ح ۹۱؛ الوافی، ج ۳، ص: ۹۱۶، ح ۱۵۹۰.

۲_ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام) فِي خَبَرٍ، لَمَّا قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، قَالَ الْعِدَوِيُّ: وَلَمَّا، وَاللَّهِ! مَا أَمَرَهُ بِهَذَا، وَمَا هُوَ إِلَّا شَيْءٌ يُتَقَوَّلُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ»، إِلَى قَوْلِهِ: «عَلَى الْكَافِرِينَ»، يَعْنِي مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم)، «وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ»، يَعْنِي بِهِ عَلِيًّا (عليه السلام). (۱)

از معاویه بن عمار نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در خبری فرمودند: هنگامی که پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله وسلم) فرمودند: هر کس من مولای اویم، پس علی مولای اوست، عدوی گفت: نه، به خداوند سوگند! خداوند، وی را به چنین کاری دستور نداده است، و این سخنی است که او از خودش ساخته، و به خدا نسبت می دهد، پس خداوند متعال این آیات را نازل فرمود: «وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ»، تا آن جا که فرمود: «عَلَى الْكَافِرِينَ»، یعنی حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم)، حسرت برای کافرین هستند، «وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ»، یعنی حضرت علی (عليه السلام)، حق الیقین هستند.

ص: ۵۴۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۸۰، ح ۱۱۰۵۰؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۷۷۳، ح ۱۳۹۹؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۷.

{سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ۱ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ ۲ دَافِعٌ ۳ مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ ۳}

تقاضاکننده ای تقاضای عذابی کرد که واقع شد! (۱) این عذاب مخصوص کافران است، و هیچ کس نمی تواند آن را دفع کند، (۲) که آن، از جانب خداوند صاحب درجات و مراتب است. (۳)

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِلْكَافِرِينَ - بَوْلَايِهِ عَلَيَّ - لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ»، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا، وَ اللَّهِ! نَزَلَ بِهَا جِبْرِئِيلُ (عليه السلام) عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم). (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره این سخن خدای متعال: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِلْكَافِرِينَ - بَوْلَايِهِ عَلَيَّ - لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ»، یعنی: پرسنده ای از عذاب واقع شونده ای پرسید، که اختصاص به کسانی دارد که نسبت به ولایت حضرت علی (عليه السلام) کافرند، و آن را هیچ بازدارنده ای نیست، حضرت فرمودند: به خدا سوگند! جبرئیل این آیات را، این گونه بر حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) نازل نمود.

ص: ۵۴۷

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۰، ح ۲۸؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۸، ح ۶۲ و ج ۳۵، ص ۵۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۸۳، ح ۱۱۰۶۰؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۲۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۱۱، ح ۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۴۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۰، ح ۴۷؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۵، ح ۱۶۰۵.

۲_ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، قَالَ: لَمَّا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ (عليه السلام): مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا مَوْلَاهُ، قَامَ النُّعْمَانُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْفَهْرِيُّ، فَقَالَ: هَذَا شَيْءٌ قُلْتُهِ مِنْ عِنْدِكَ أَوْ شَيْءٌ أَمَرَكَ بِهِ رَبُّكَ؟! قَالَ: لَا، بَلْ أَمَرَنِي بِهِ رَبِّي، فَقَالَ: اللَّهُمَّ أَنْزِلْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ، فَمَا بَلَغَ رَحْلَهُ حَتَّى جَاءَهُ حَجَرٌ فَأَذْمَاهُ فَخَرَّ مَيِّتًا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ» (۱).

از حذیفه پسر یمان نقل است که گفت: هنگامی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) درباره حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: هر کس من مولای او هستم پس این شخص مولای اوست، نعمان بن منذر فهری برخاسته و گفت: این چیزی که گفتم، از جانب خودت بود، یا چیزی بود که پروردگارت به تو دستور داده بود؟

حضرت فرمودند: نه، از جانب من نبود، بلکه پروردگارم به من چنین امر فرمود، نعمان گفت: خداوند! بر من سنگی از آسمان نازل کن.

پس هنوز به مرکبش نرسیده بود، که ناگهان سنگی به او برخورد کرد پس افتاد و از دنیا رفت، سپس خداوند متعال، این آیات را نازل فرمود: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ».

۳_ فِي تَفْسِيرِ التَّغْلَبِيِّ بِإِسْنَادِهِ، قَالَ: وَ سُئِلَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، فِي مَنْ نَزَلَتْ؟ فَقَالَ: لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ مَسْأَلِهِ، مَا سَأَلَنِي عَنْهَا أَحَدٌ قَبْلَكَ، حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام)، قَالَ: لَمَّا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِغَدِيرِ خُمٍّ نَادَى النَّاسَ، فَاجْتَمَعُوا، فَأَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ

ص: ۵۴۸

۱- الإقبال بالأعمال الحسنة، ج ۲، ص ۲۵۱؛ بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۳۶؛ شواهد التنزيل، ج ۲، ص ۳۸۴، ح ۱۰۳۳؛ الغدير في الكتاب و السنه و الأدب، ج ۱، ص ۴۶۲.

مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، فَشَاعَ ذَلِكَ وَ طَارَ فِي الْبِلَادِ، فَبَلَغَ ذَلِكَ الْحَارِثُ بْنُ نُعْمَانَ الْفَهْرِي، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَى نَاقِهِ لَهُ، حَتَّى أَتَى الْأَبْطَحَ، فَنَزَلَ عَنْ نَاقَتِهِ فَأَنَاخَهَا وَ عَقَلَهَا، ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ هُوَ فِي مَلَأٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! أَمَرْتَنِيَا عَنِ اللَّهِ أَنْ نَشْهَدَ أَنْ لَمَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ، فَقِيلَنَاهُ مِنْكَ، وَ أَمَرْتَنَا أَنْ نَصِيَّ لِمَى خَمْسًا، فَقِيلَنَاهُ مِنْكَ، وَ أَمَرْتَنَا أَنْ نَصُومَ شَهْرًا، فَقِيلَنَاهُ مِنْكَ، وَ أَمَرْتَنَا أَنْ نَحِجَّ الْبَيْتَ، فَقِيلَنَاهُ، ثُمَّ لَمْ تَرْضَ بِهِذَا، حَتَّى رَفَعْتَ بِضَعِي ابْنِ عَمِّكَ، فَفَضَّلْتُهُ عَلَيْنَا، فَقُلْتَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، وَ هَذَا شَيْءٌ مِنْكَ أَمْ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى؟

فَقَالَ: وَ الَّذِي لَمَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ! إِنَّهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ، فَوَلَّى الْحَارِثُ بْنُ نُعْمَانَ يَرِيدُ رَاحِلَتَهُ وَ هُوَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مَا يَقُولُهُ مُحَمَّدٌ حَقًّا، فَمَا مَطَرٌ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ، أَوْ اثْنَانَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ. فَمَا وَصَلَ إِلَيْهَا، حَتَّى رَمَاهُ اللَّهُ بِحَجَرٍ، فَسَقَطَ عَلَى هَامَتِهِ وَ خَرَجَ مِنْ دُبُرِهِ، فَقَتَلَهُ، وَ أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ». (١)

ابو اسحاق ثعلبی در تفسیر خود با اسنادش نقل کرده که: شخصی از سفیان بن عیینہ دربارهٔ این سخن خدای عزّ و جلّ: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، پرسید، که این آیه دربارهٔ چه کسی نازل شده است؟ او گفت: سؤالی از من پرسیدی که تا کنون کسی آن را، از من نپرسیده بود، حضرت جعفر بن محمد (علیهما السلام)، از پدرانشان (علیهم السلام)، برای من نقل فرمودند: هنگامی که رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) به غدیر خم رسیدند، مردم را فرا خواندند و آنان جمع شدند، سپس دست حضرت علی (علیه السلام) را گرفتند و فرمودند: هر کس من مولای اویم، علی مولای اوست.

ص: ۵۴۹

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۴۸۶، ح ۱۱۰۶۸؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۴، ص ۳۳۸؛ الطوائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۱۵۲، ح ۲۳۵؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ۳۲۳؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۱۰۱، ح ۱۳۵؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۱، ص ۲۷۳، ح ۲۳، ج ۴، ص ۱۹۱، ح ۱؛ ینایع الموده، ج ۲، ص ۳۶۹، ح ۵۵.

این خبر در شهرها شایع و منتشر شد، و به گوش حارث بن نعمان فهری رسید. او سوار بر ناقه ای دنبال رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) رفت، تا اینکه به ابطح رسید، پس در آنجا از ناقه اش فرود آمد و آن را خوابانید و بست، سپس نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آمد، در حالی که آن حضرت در بین گروهی از یارانشان بودند، پس گفت: ای محمد! از طرف خداوند، به ما امر کردی که به یکتایی خدا و رسالت تو شهادت دهیم، پس ما آن را از تو پذیرفتیم، و به ما دستور دادی که نمازهای پنج گانه را بجای آوریم، پس ما آن را از تو پذیرفتیم، و دستور دادی که یک ماه روزه بگیریم، پس ما آن را از تو پذیرفتیم، و ما را به حج امر کردی، پس ما آن را از تو پذیرفتیم، به اینها اکتفا نکردی و راضی نشدی، تا اینکه دستهای پسر عمویت را بالا بردی، و او را بر همه ما برتری دادی، و گفتی: هر کس من مولای اویم، علی مولای اوست! آیا این امر از جانب خود تو است، و یا از سوی خداوند متعال است؟

حضرت فرمودند: سوگند به کسی که جز او خدایی نیست، همانا این امر از جانب خداوند است. پس حارث بن نعمان برگشت و به سوی مرکبش رفت در حالی که می گفت: خدایا! اگر آنچه محمد می گوید حق است و صحت دارد، پس بر ما سنگی از آسمان ببار، یا عذابی دردناک بر ما نازل کن.

پس او هنوز به مرکبش نرسیده بود، که خداوند سنگی بر سر او فرود آورد، کهاز پشتش خارج شد و او را کشت، و خداوند متعال نازل فرمود: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِّلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ».

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به جلد اول، کد: ۳۳ و ۸/۳۲ نیز مراجعه فرمایید.

{رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ...}

پروردگارا! مرا، و پدر و مادرم و تمام کسانی را که با ایمان وارد خانه من شدند، و جمیع مردان و زنان باایمان را بیامرز.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَلَبِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا»، يَعْنِي الْوَلَايَةَ، مَنْ دَخَلَ فِي الْوَلَايَةِ دَخَلَ فِي بَيْتِ الْأَنْبِيَاءِ (عليهم السلام)، وَقَوْلُهُ: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»^(۱)، يَعْنِي الْمَائِمَةَ (عليهم السلام) وَلَمَّا يَتَّهِمُ، مَنْ دَخَلَ فِيهَا دَخَلَ فِي بَيْتِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) (۲).

از محمد بن علی حلبی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این سخن خداوند عز و جل: «رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا»، فرمودند: مقصود، ولایت است، یعنی هر کس در ولایت داخل شود و آن را بپذیرد، به خانه پیامبران (علیهم السلام)، وارد شده است، و در این آیه: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، مقصود، امامان (علیهم السلام) و ولایتشان است، که هر کس در آن داخل شود، به خانه پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) و آله و سلم داخل شده است.

ص: ۵۵۱

۱- ۳۳/۳۳.

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۲۱، ح ۵۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۳۰، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۰۲، ح ۱۱۱۱۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۳، ح ۵۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۸، ح ۵۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۴، ح ۱۵۴۷.

{وَأَنَا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ ؕ ؕ ؕ فَمَنْ يُؤْمِنُ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا}

و ما چون هدایت را شنیدیم بدان گرویدیم، پس هر کس به پروردگارش ایمان بیاورد، نه از نقصان می ترسد و نه از ظلم.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام) ، قَالَ: ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

قُلْتُ: قَوْلُهُ: «لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ»، قَالَ: الْهُدَى، الْوَلَايَةُ، آمَنَّا بِمَوْلَانَا، فَمَنْ آمَنَ بِوَلَايَةِ مَوْلَاهُ، «فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا»، قُلْتُ: تَنْزِيلٌ؟ قَالَ: لَأَ، تَأْوِيلٌ. (الحديث) (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام)

ص: ۵۵۲

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۲۲، ح ۶۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۸، ح ۵۹ و ج ۳۵، ص ۳۹۷ و ج ۶۴، ص ۵۸؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۵۰۸، ح ۱۱۳۰؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۷۰۵؛ تفسير الصافي، ج ۵، ص ۲۳۶؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۸۰؛ تفسير نور الثقلين، ج ۵، ص ۴۳۸، ح ۲۹؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۳۲، ح ۹۱؛ اللوامع النورانية في اسماء على و اهل بيته القرآنية، ص ۷۷۸، ح ۱۴۰۴؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۳۴، ح ۹۱؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۳.

پرسیدم:

تا آنجا که راوی گفت:

عرض کردم: معنی این آیه: «أَنَا لَمَّا سَجَعْنَا الْهُدَى آمَنَّا بِهِ»، چیست؟ حضرت فرمودند: هدایت، همان ولایت است، یعنی به مولایمان ایمان آوردیم، پس هر کس به ولایت مولایش ایمان آورد، از کمبود و نقصان و ستم، نمی ترسد. من عرض کردم: این تنزیل است؟ فرمودند: نه، بلکه تأویل است.

ص: ۵۵۳

{وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا} □

و اگر (جن و انس) در راه راست، پایداری کنند، همانا به آنها آب گوارایی بنوشانیم.

۱- عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا»، قَالَ: يَغْنَى لَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى وَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَالْأَوْصِيَاءِ مِنْ وَلَدِهِ (عليهم السلام)، وَقَبِلُوا طَاعَتَهُمْ فِي أَمْرِهِمْ وَنَهْيِهِمْ، «لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا»، يَقُولُ: لَأَشْرَبُنَا قُلُوبَهُمُ الْإِيمَانَ، وَ الطَّرِيقَةَ، هِيَ الْإِيمَانُ بِوَلَايَةِ عَلِيِّ وَالْأَوْصِيَاءِ (عليهم السلام). (۱)

از یونس بن یعقوب، از کسی که او را ذکر کرده نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره این سخن خدای متعال: «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا»، فرمودند: مقصود این است که اگر در ولایت علی بن ابی طالب امیر المؤمنین (علیه السلام) و اوصیای از فرزندان ایشان (علیهم السلام)، پایداری کرده، و در امر و نهی از آنان اطاعت کنند، «لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا»، می فرماید: همانا دل هایشان را از ایمان سیراب می کنیم، و طریقت، همان ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) و جانشینان آن حضرت (علیهم السلام) می باشد.

ص: ۵۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۱۰، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۰۸، ح ۱۱۱۳۲؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۳۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۸۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۳۸، ح ۳۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۲۰، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۱، ح ۱۵۴۰.

۲_ عَنْ سَمَاعَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقِ» لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَاءً غَدَقًا، «لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ»، قَالَ: يَغْنَى اسْتَقَامُوا عَلَى الْوَلَايَةِ فِي الْأَصْلِ عِنْدَ الظَّهِلِّ، حِينَ أَخَذَ اللَّهُ الْمِيثَاقَ عَلَى ذُرِّيَةِ آدَمَ، «لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَاءً غَدَقًا»، يَغْنَى لَكُنَّا أَسْقِيَنَّهُمْ مِنَ الْمَاءِ الْفَرَاتِ الْعَذْبِ. (۱)

از سماعه نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) شنیدم که درباره این سخن خداوند عز و جل: «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقِ» لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَاءً غَدَقًا، «لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ»، می فرمودند: یعنی اگر فرزندان آدم، بر آن عهد و پیمانی که خداوند در عالم ذر از آنها گرفت، بر ولایت استقامت می کردند، «لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَاءً غَدَقًا»، یعنی ما حتماً آنها را از آب صاف و گوارایی سیراب می کردیم.

۳_ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا»، (۲) قَالَ: هُوَ، وَ اللَّهِ! مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ، «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقِ» لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَاءً غَدَقًا. (الحديث) (۳)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) درباره این سخن خداوند عز و جل: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به

ص: ۵۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۸، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۰۹، ح ۱۱۱۳۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۷۰۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۸۲.

۲- ۴۱/۳۰.

۳- بحار الأنوار، ج ۲، ص ۱۵۱، ح ۳۲ و ج ۲۴، ص ۲۶، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۸۸، ح ۹۴۳۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۵۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۱، ص ۴۴۹؛ تفسیر نور الثقلين، ج ۵، ص ۴۳۸، ح ۳۳.

خدا سوگند! این، همان راهی است که شما در آن هستید، (یعنی ولایت) «وَ أَنْ لَوْ اِسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا»،
یعنی: و اگر آنها در مسیر ولایت، استقامت داشتند، آنها را از آب گوارایی سیراب می کردیم.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به کد: ۴۱/۳۰ نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۵۵۶

{... وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا}

و هر کس از یاد پروردگارش روی گرداند، او را به عذاب شدید و فزاینده ای گرفتار می سازد!

۱- عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (علیه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا»، قَالَ: مَنْ أَعْرَضَ عَنْ عَلِيٍّ (علیه السلام)، يَسْلُكْهُ الْعَذَابَ الصَّعَدَ، وَ هُوَ أَشَدُّ الْعَذَابِ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره این سخن خداوند عز و جل: «وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: هر کس از حضرت علی (علیه السلام) روی بگرداند، او را به عذابی روز افزون فرو می برد، که این عذاب، شدیدترین عذاب است.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ: «وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ»، قَالَ: ذِكْرُ رَبِّهِ، وَلَا يَهُ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام). (۲)

ص: ۵۵۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۵، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۱۱، ح ۱۱۱۴۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۸۳؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنیه، ص ۷۸۰، ح ۱۴۰۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۵، ح ۳ و ج ۳۶، ص ۹۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۱۱، ح ۱۱۱۴۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۳۶؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۱۲، ح ۶۶۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۹۰؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۸۶، ح ۱۰۳۵.

از ابن عباس نقل کرده است که، در باره این آیه: «وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ»، گفت: مقصود از «ذِكْرُ رَبِّهِ»، ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): أَنَا سَيِّدُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ ...

الی ان قال:

ثُمَّ قَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَنْ أَحَبَّ عَلِيًّا وَأَطَاعَهُ فِي دَارِ الدُّنْيَا وَرَدَّ عَلَى حَوْضِي غَدًا، وَكَانَ مَعِيَ فِي دَرَجَتِي فِي الْجَنَّةِ، وَ مَنْ أَبْغَضَ عَلِيًّا فِي دَارِ الدُّنْيَا وَ عَصَاهُ، لَمْ أَرَهُ وَلَمْ يَرْنِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَ اخْتَلَجَ دُونِي وَ أَخَذَ بِهِ ذَاتَ الشَّمَالِ إِلَى النَّارِ. (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: من سید پیامبران و فرستادگان هستم.

تا اینکه فرمودند:

هر کس در دنیا علی را دوست بدارد و از او اطاعت کند، فردای قیامت در کنار حوض من وارد خواهد شد، و در بهشت با من و در درجه من خواهد بود، و هر کس در دنیا علی را دشمن بدارد و او را نافرمانی کند، روز قیامت من او را نخواهم دید و او هم مرا نبیند، و بدون من سرگردان خواهد ماند و بالاخره از طرف چپ او را گرفته و به سوی آتش جهنم می برند.

ص: ۵۵۸

۱- الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ)، ص ۲۹۸، المجلس ۴۹، ح ۱۲؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۲۲، ح ۱۵؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۳۴.

{وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا}

و همانا مساجد از آن خداست، پس هیچ کس را با خدا نخوانید!

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»، قَالَ: هُمْ الْأَوْصِيَاءُ. (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن، امام کاظم (علیه السلام) درباره این آیه: «وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»، فرمودند: آنها اوصیاء هستند.

۲- عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ الرِّضَا (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»، قَالَ: الْمَسَاجِدُ، الْأَئِمَّةُ (عليهم السلام). (۲)

از حسین بن خالد نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام) درباره این آیه: «وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»، فرمودند: مساجد، ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۵۵۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۳۰، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۱۲، ح ۱۱۱۴۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۰۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۸۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۳۹، ح ۳۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۵، ح ۶۵؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۱، ح ۶۵؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۳۷۸؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۵، ح ۱۵۵۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۳۱، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۱۲، ح ۱۱۱۴۴؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۹۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۸۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۴۰، ح ۴۱.

{قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ۚ قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ۚ إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ ۚ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا ۚ}

بگو: «من مالک زیان و هدایتی برای شما نیستم!» (۲۱) بگو: (اگر من بر خلاف فرمانش رفتار کنم) هیچ کس مرا در برابر او حمایت نمی کند و پناهگاهی جز او نمی یابم (۲۲) تنها وظیفه من ابلاغ از سوی خدا و رساندن رسالات اوست و هر کس نافرمانی خدا و رسولش کند، آتش دوزخ از آن اوست و جاودانه در آن می ماند! (۲۳)

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام)، قَالَ: ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

قُلْتُ: قَوْلُهُ: «لَا- أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا- رَشَدًا»، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) دَعَا النَّاسَ إِلَى وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَاجْتَمَعَتْ إِلَيْهِ قُرَيْشٌ، فَقَالُوا: يَا مُحَمَّدُ! أَعَفْنَا مِنْ هَذَا، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): هَذَا إِلَى اللَّهِ، لَيْسَ إِلَيَّ، فَاتَّهَمُوهُ وَخَرَجُوا مِنْ عِنْدِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «قُلْ إِنِّي لَا- أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا»، «قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ - إِنْ عَصَيْتُهُ - أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا»، «إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ»، فِي عَلِيٍّ، قُلْتُ: هَذَا تَنْزِيلٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، ثُمَّ قَالَ تَوْكِيدًا، «وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ - فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ - فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام) پرسیدم:

تا آنجا که راوی گفت:

عرض کردم: معنی این آیه: «لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا»، چیست؟ حضرت فرمودند: همانا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) مردم را به ولایت حضرت علی (علیه السلام) دعوت نمودند، قریش نزد آن حضرت جمع شدند و گفتند: ای محمد! ما را از این امر معاف نما. پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به آنها فرمودند: این امر از جانب خداوند است، با من نیست، پس آنها به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) تهمت زدند و از نزد ایشان بیرون آمدند. پس خداوند این آیات را نازل فرمود: «قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا»، «قُلْ إِنِّي لَنْ يَجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ — اِذَا نَفَرْتُمْ — أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا»، «إِلَّا بِلَاغٍ مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ»، یعنی اینکه از جانب خدا ابلاغ کنم، و پیامهای او را، در باره علی (علیه السلام) برسانم.

عرض کردم: این تنزیل است؟ فرمودند: آری، سپس خداوند برای تأکید این مطلب، در ادامه می فرماید: «وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ — فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ — فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا»، یعنی: و هر کس در باره ولایت حضرت علی (علیه السلام)، از خدا و رسولش نافرمانی کند، پس آتش دوزخ همیشه و جاودان برای او است.

ص: ۵۶۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۸، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۰۸، ح ۱۱۱۳۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۰۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۴۸۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۴۱، ح ۴۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۲، ح ۹۱؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیهة القرآنیه، ص ۷۷۸، ح ۱۴۰۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۳۴، ح ۹۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۶، ح ۱۵۹۰.

{... لَيْسَتِيقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزِدَادَ الَّذِينَ ءَامَنُوا اِيْمَانًا وَلَا- يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلَيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا ۖ كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ}

تا اهل کتاب یقین پیدا کنند و بر ایمان مؤمنان بیافزاید، و اهل کتاب و مؤمنان تردید به خود راه ندهند، و بیمار دلان و کافران بگویند: «خدا از این توصیف چه منظوری دارد؟!» (آری) این گونه خداوند هر کس را بخواهد گمراه می سازد و هر کس را بخواهد هدایت می کند! و لشکریان پروردگارت را جز او کسی نمی داند، و این جز هشدار و تذکری برای انسانها نیست!

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام)، قَالَ: ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

قُلْتُ: «لَيْسَتِيقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ»، قَالَ: يَسْتَيْقِنُونَ أَنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَصِيَّهُ حَقٌّ، قُلْتُ: «وَيَزِدَادَ الَّذِينَ ءَامَنُوا اِيْمَانًا»، قَالَ: وَ يَزِدَادُونَ بِوَلَايَةِ الْوَصِيِّ اِيْمَانًا، قُلْتُ: «وَلَا- يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ»، قَالَ: بِوَلَايَةِ عَلِيِّ (عليه السلام)، قُلْتُ: مَا هَذَا الْاِرْتِيَابُ؟ قَالَ: يَعْنِي بِذَلِكَ أَهْلَ الْكِتَابِ وَالْمُؤْمِنِينَ، الَّذِينَ ذَكَرَ اللَّهُ، فَقَالَ: وَلَا يَرْتَابُونَ فِي الْوَلَايَةِ،

قُلْتُ: «وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ»، قَالَ: نَعَمْ، وَلَا يَهْدِيهِ عَلَيَّ (عليه السلام). (الحديث) (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام) پرسیدم:

تا آنجا که راوی گفت:

عرض کردم: منظور از: «لَيْسَتَيْنِ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ»، چیست؟ فرمودند: یقین کنند که خداوند و رسولش و وصی او، بر حق هستند، عرض کردم: منظور از: «وَيَزِدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا»، چیست؟ فرمودند: با ولایت وصی، بر ایمانشان بیافزاید، عرض کردم: منظور از: «وَلَمَّا يَزُتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ»، چیست؟ فرمودند: یعنی نسبت به ولایت حضرت علی (علیه السلام) تردید نکنند، من عرض کردم: منظور از این شک و تردید چیست؟ فرمودند: منظور، اهل کتاب و مؤمنانی هستند که خداوند یاد کرده و فرموده است: در ولایت، شک و تردید نمی کنند، عرض کردم: منظور از: «وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ»، چیست؟ فرمودند: آری، منظور، ولایت حضرت علی (علیه السلام) است.

ص: ۵۶۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۸، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۲۷، ح ۱۱۲۰۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۱۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۴، ح ۹۱؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنیه، ص ۷۸۶، ح ۱۴۱۷؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۴۶، ح ۹۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۷، ح ۱۵۹۰.

{كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ۖ إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ۚ ۳۹}

(آری) هر کس در گرو اعمال خویش است. (۳۸) مگر «اصحاب یمین» (که نامه اعمالشان را به نشانه ایمان و تقوایشان به دست راستشان می دهند)!(۳۹)

۱- عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ»، «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ»، قَالَ: هُمْ شِيعَتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

از جابر جعفی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خدای عز و جل: «كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ»، «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ»، فرمودند: آنها، شیعیان ما اهل بیت، هستند.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام) ، قَالَ: ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

مَنْ تَقَدَّمَ إِلَيْنَا أَخَّرَ عَنْ سَقَرٍ، وَمَنْ تَأَخَّرَ عَنَّا تَقَدَّمَ إِلَى سَقَرٍ، «إِلَّا أَصْحَابَ

ص: ۵۶۴

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۱۹۲، ح ۵۶ و ج ۲۴، ص ۸، ح ۲۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۳۰، ح ۱۱۲۱۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۱۴؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۸۹، ح ۱۰۳۹.

الْيَمِينِ»، قَالَ: هُمْ، وَاللَّهِ! شِيعَتُنَا. (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام) پرسیدم:

تا آنجا که راوی گفت:

حضرت فرمودند: هر کس به سوی ولایت ما گام نهد، از دوزخ دور می شود، و هر کس از ما کناره گیری کند، به سوی دوزخ پیش می رود، سپس در باره این آیه: «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ»، فرمودند: به خدا سوگند! آنها، شیعیان ما هستند.

۳- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ»، قَالَ: نَحْنُ وَشِيعَتُنَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ. (۲)

از جابر نقل است که گفت: حضرت ابو جعفر، امام باقر (علیه السلام)، درباره این سخن خدای متعال: «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ»، فرمودند: ما و شیعیان ما، اصحاب یمین هستیم.

ص: ۵۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۸، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۲۸، ح ۱۱۲۰۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۱۴؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۵۸، ذیل ح ۲۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۴، ح ۹۱؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۷۸۷، ح ۱۴۱۷؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۵۰، ح ۹۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۷، ح ۱۵۹۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۳۰، ح ۱۱۲۱۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۱۵؛ شواهد التنزيل، ج ۲، ص ۳۸۸، ح ۱۰۳۸؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۷۸۸، ح ۱۴۲۰؛ مجمع البيان فی تفسیر القرآن، ج ۱۰، ص ۵۹۱.

{عَنِ الْمُجْرِمِينَ}

از مجرمان.

۱- عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله و سلم) قَالَ لِعَلِيِّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! «كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ»، «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ»، «فِي جَنَّتٍ يَتَسَاءَلُونَ»، «عَنِ الْمُجْرِمِينَ»، «مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ»، وَ الْمُجْرِمُونَ هُمُ الْمُنْكَرُونَ لِوَلَايَتِكَ، «قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ»، «وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمِسْكِينَ»، وَ كُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ، «فَيَقُولُ لَهُمْ أَصْحَابُ الْيَمِينِ: لَيْسَ مِنْ هَذَا أَتَيْتُمْ، فَمَا الَّذِي سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ، يَا أَشْقِيَاءُ! قَالُوا: «وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ»، «حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ»، فَقَالُوا لَهُمْ: هَذَا الَّذِي سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ، يَا أَشْقِيَاءُ!

وَ يَوْمَ الدِّينِ يَوْمَ الْمِثَاقِ، حَيْثُ جَحَدُوا وَ كَذَّبُوا بِوَلَايَتِكَ، وَ عَتَوْا عَلَيْكَ وَ اسْتَكْبَرُوا. (۱)

از جابر جعفی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام)، روایت کردند که: پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله و سلم) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! در این آیات: «كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ»، «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ»، «فِي جَنَّتٍ يَتَسَاءَلُونَ»، «عَنِ الْمُجْرِمِينَ»، «مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ»، منظور از مجرمان، همان کسانی

ص: ۵۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۱۹۳، ح ۵۷ و ج ۲۴، ص ۸، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۳۰، ح ۱۱۲۱۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۱۵.

هستند که ولایت تو را انکار کردند، «قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ»، «وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمَسْكِينِ»، وَ كُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ»، پس اصحاب یمین به آنها می گویند: نه، اینها دلیل سکونت شما در جهنم نیست، پس چه چیزی شما را، راهی دوزخ نموده، ای بدبخت ها؟!

آنها می گویند: «وَكُنَّا نُكَذِّبُ يَوْمَ الدِّينِ»، «حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ»، یعنی: ما همچنان روز جزا را انکار می کردیم، تا این که مرگ به سراغ ما آمد، پس اصحاب یمین به آنها می گویند: ای بدبخت ها! این همان چیزی است که شما را به دوزخ کشانده است. و روز جزا، همان روز عهد و میثاق است، همان روزی که ولایت تو را (ای علی!) منکر شدند و تکذیب کردند و نافرمانی و طغیان نمودند و تکبر ورزیدند.

۲_ عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِهِ: «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ»، «فِي جَنَاتٍ يَتَسَاءَلُونَ»، «عَنِ الْمُجْرِمِينَ»، «مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ»، قَالَ لِعَلِيِّ (عليه السلام) : الْمُجْرِمُونَ، يَا عَلِيُّ! الْمُكَذِّبُونَ بِوَلَايَتِكَ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این آیات: «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ»، «فِي جَنَاتٍ يَتَسَاءَلُونَ»، «عَنِ الْمُجْرِمِينَ»، «مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ»، فرمودند: (رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)) به حضرت علی (علیه السلام) : ای علی! مجرمین، همان کسانی هستند که ولایت تو را تکذیب نمودند.

ص: ۵۶۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۹؛ شرح الأخبار فی فضائل الأئمة الأطهار (عليهم السلام) ، ج ۱، ص ۲۳۵، ح ۲۳۴؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۱۴.

{مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ۚ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ۚ ۴۳}

چه چیز شما را به دوزخ وارد ساخت؟! (۴۲) می گویند: «ما از نماز گزاران نبودیم. (۴۳)

۱_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام)، قَالَ: ...

إِلَى أَنْ قَالَ:

قُلْتُ: «لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ»، قَالَ: إِنَّا لَمْ نَتَوَلَّ وَصِيَّ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَالْأَوْصِيَاءَ مِنْ بَعْدِهِ (عليهم السلام)، وَ لَا يَصَلُّونَ عَلَيْهِمْ. (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت ابا الحسن امام کاظم (علیه السلام) پرسیدم:

تا آنجا که راوی گفت:

عرض کردم: منظور از: «لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ»، چیست؟ فرمودند: یعنی چون ما ولایت وصی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) و اوصیای پس از او را نپذیرفتیم، و بر آنها درود و صلوات نفرستادند.

ص: ۵۶۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۸، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۲۸، ح ۱۱۲۰۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۵۸، ح ۲۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۴، ح ۹۱؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیهة القرآنیة، ص ۷۸۷، ح ۱۴۱۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۵۰، ح ۹۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۷، ح ۱۵۹۰.

۲- عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ تَفْسِيرِ هَذِهِ آيَةِ: «مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ»، «قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ»، قَالَ: عَنَى بِهَا لَمْ نَكُ مِنْ أَتْبَاعِ الْمَأْتَمَةِ (عليهم السلام)، الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِيهِمْ: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ» (۱) أَمَا تَرَى النَّاسَ يَسْمُونُ الَّذِي يَلِي السَّابِقَ فِي الْحَلْبَةِ، مُصَلَّى؟ فَذَلِكَ الَّذِي عَنَى حَيْثُ قَالَ: «لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ»، لَمْ نَكُ مِنْ أَتْبَاعِ السَّابِقِينَ (۲).

از ادريس بن عبد الله نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره تفسیر این آیات: «مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ»، «قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: منظورشان این است که ما از پیروان امامانی نبودیم که خداوند تبارک و تعالی درباره آنها فرموده: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، مگر نمی دانی که مسابقه اسب دوانی، مردم به کسی که پشت سر نفر اول می رسد، مصلی می گویند، و در این آیه نیز منظور همین است، که فرمود: «لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ»، یعنی از پیروان پیشگامان و امامان نبودیم.

ص: ۵۶۹

۱- ۱۱ و ۱۰/۵۶.

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۲۰، ح ۵۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۷، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۳۱، ح ۱۱۲۱۷؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۵۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۰۸، ح ۱۵ و ص ۴۵۸، ح ۲۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۹، ح ۳۸؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۷۸۷، ح ۱۴۱۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۴۰، ح ۳۸؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۳۳۰؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۳، ح ۱۵۹۹.

شماره: ۳۹۳- کد آیه: ۳۲ و ۳۱/۷۵ اسم آیه: تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در غدیر

{فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى ۳۱ وَلَكِنْ كَذَبَ وَتَوَلَّى ۳۲}

پس او هرگز ایمان نیاورد و نماز نخواند. (۳۱) بلکه تکذیب کرد و روی گردان شد. (۳۲)

۱- فی تفسیر القمی: «فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى»، فَإِنَّهُ كَانَ سَبَبَ نُزُولِهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) دَعَا إِلَى بَيْعِهِ عَلَى (علیه السلام) يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ، فَلَمَّا بَلَغَ النَّاسَ وَ أَخْبَرَهُمْ فِي عِلِّي (علیه السلام) مَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَخْبِرَهُمْ بِهِ، رَجَعُوا النَّاسُ، فَأَتَكَ مُعَاوِيَةُ عَلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ وَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِي، ثُمَّ أَقْبَلَ يَتَمَطَّى نَحْوَ أَهْلِهِ، وَ يَقُولُ: وَاللَّهِ! مَا نَقَرُ لِعَلِي بِالْوَلَايَةِ أَبَدًا، وَلَا نَصِيْدُ مُحَمَّدًا مَقَالَتَهُ فِيهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ حَيْلَ ذِكْرِهِ: «فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى»، «وَلَكِنْ كَذَبَ وَتَوَلَّى»، «ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى»، «أُولَى لِمَكَ فَأُولَى»، وَعِيدًا لِلْفَاسِقِ، فَصَيَّ عَدَّ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) الْمُتَبَرِّ، وَ هُوَ يَرِيدُ الْبَرَاءَةَ مِنْهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُغَيِّرَ بِهِ»، (۱) فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)، وَ لَمْ يَسْمَعْهُ. (۲)

از علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش نقل است که گفت: سبب نزول آیه این است

ص: ۵۷۰

۱- ۷۵/۱۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۱۶۳، ح ۴۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۴۰، ح ۱۱۲۴۸؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۵۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۹۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۶۴، ح ۱۶.

که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در روز غدیر خم، مردم را برای بیعت کردن با حضرت علی (علیه السلام) فرا خواندند، وقتی آنها را از آن چه خداوند به وی دستور داده بود، آگاه نمودند، مردم برگشتند، معاویه به مغیره پسر شعبه و ابو موسی اشعری، تکیه داده بود، و سپس با تکبر و غرور به طرف خانواده اش به راه افتاد، در حالی که می گفت: به خداوند سوگند! ما هرگز به ولایت علی اقرار نخواهیم کرد، و سخنان محمد را در باره او، تصدیق نمی کنیم.

پس خداوند عز و جل این آیات را نازل فرمود: «فَلَا صِدْقَ وَلَا صِلَى»، «وَلَكِنْ كَذِبٌ وَتَوَلَّى»، «ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى»، «أُولَى لَكَ فَأُولَى»، معاویه فاسق دور شد، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بالای منبر رفتند، و می خواستند از آن فاسق، اظهار براءت و بیزاری نمایند، پس خداوند متعال این آیه را نازل فرمود: «لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ»، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ساکت شدند و چیزی نگفتند، و نام آن فاسق ملعون را نبردند.

۲_ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي ذَرٍّ الْعِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فِي مَجْلِسِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَ عَلَيْهِ فُشْطَاطٌ، وَ هُوَ يَحِدُّ النَّاسَ إِذْ قَامَ أَبُو ذَرٍّ، حَتَّى ضَرَبَ بِيَدِهِ إِلَى عُمُودِ الْفُشِطَاطِ، ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي، وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفَنِي فَقَدْ أَنْبَأْتُهُ بِاسْمِي، أَنَا جُنْدُبُ بْنُ جُنَادَةَ أَبُو ذَرٍّ الْعِفَارِيِّ، سَأَلْتُكُمْ بِحَقِّ اللَّهِ وَ حَقِّ رَسُولِهِ أَتَسْمِعُونِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ هُوَ يَقُولُ: مَا أَقَلَّتِ الْغَبْرَاءُ، وَ لَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ، ذَا لَهْجَةٍ أَصْدَقَ مِنْ أَبِي ذَرٍّ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ، قَالَ: أَفَتَعْلَمُونَ، أَيُّهَا النَّاسُ! أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) جَمَعَنَا يَوْمَ غَدِيرِ خُمِّ أَلْفَ وَ ثَلَاثِمِائَةِ رَجُلٍ، وَ جَمَعَنَا يَوْمَ سِمْرَاتٍ، خَمْسَ مِائَةِ رَجُلٍ، كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَى مَوْلَاهُ، وَ قَالَ: اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ، وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ، وَ انْصِرْ مَنْ نَصَرَهُ، وَ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ.

فَقَامَ رَجُلٌ وَقَالَ: بَيْخُ بَيْخٍ، يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ! أَضَيَّحْتَ مَوْلَايَ وَ مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ، فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، اتَّكَأَ عَلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، وَقَامَ وَهُوَ يَقُولُ: لَمَّا نَقَرُّ لِعَلَى بَوْلَايِهِ، وَ لَا نُصَيِّدُ مُحَمَّدًا فِي مَقَالِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم): «فَلَا صَدَقَ وَ لَا صِلَى»، «وَ لَكُنْ كَذَبَ وَ تَوَلَّى»، «ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى»، «أَوَّلَى لَكَ فَأَوَّلَى»، تَهَدُّدًا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَ انْتِهَارًا، فَقَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. (۱)

از عمار پسر یاسر نقل است که گفت: من، در نزد ابوذر غفاری ۲، در مجلس ابن عباس ۲، درون خیمه ای، بودم، در حالی که او با مردم سخن می گفت، آن زمانی که ابوذر برخاست و دست خود را به ستون خیمه زد و گفت: ای مردم! هر کس مرا می شناسد که می شناسد، و هر کس نمی شناسد پس نام خودم را به او می گویم، من جندب پسر جناده، ابوذر غفاری هستم، از شما می پرسم، به حق خدا و رسولش، آیا از رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) شنیدید که آن حضرت می فرمودند: زمین بر پشت خود حمل نکرده، و آسمان سایه نیانداخته بر سخنگویی که راستگوتر از ابوذر باشد؟ گفتند: آری، به خدا چنین است.

ابو ذر گفت: ای مردم! آیا می دانید که رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) در روز غدیر خُم، ما را که هزار و سیصد مرد بودیم، جمع نمودند، و نیز در روز سمرات (یعنی روز بیعت با پیامبر (صلى الله عليه و آله و سلم) در کنار درختی که، آن حضرت در زیر آن، نشسته بودند، که معروف است به بیعت رضوان یا بیعه تحت الشجره)، ما را که پانصد مرد بودیم، جمع نمودند، و در هر دو جا می فرمودند: خدایا! هر کس که من مولای او هستم، پس علی مولای اوست، سپس فرمودند: خدایا! کسی که او را دوست دارد، دوست بدار، و کسی

ص: ۵۷۲

که با او دشمن است، دشمن بدار، و یاور او را یاری نما، و هر که مقام او را پایین می آورد، خوار و ذلیل نما.

پس مردی برخاست، و گفت: به به! ای پسر ابو طالب! امروز، مولای من و مولای هر مرد و زن مؤمنی شدی، پس وقتی معاویه پسر ابو سفیان، در حالی که به مغیره پسر شعبه تکیه داده بود، این سخن را شنید، برخاست، در حالی که می گفت: من به ولایت علی اقرار نمی کنیم، و سخن محمد را تصدیق نمی کنیم، پس خداوند متعال بر پیامبرش حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، این آیه را نازل فرمود: «فَلَا صِدْقَ وَلَا صِلَى»، «وَلَكِنْ كَذِبٌ وَ تَوَلَّى»، «ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى»، «أُولَى لَكَ فَأُولَى»، و این تهدید و نهیبی از سوی خداوند بود.

مردم گفتند: آری، به خدا چنین است. ۳_ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنْتُ، وَاللَّهِ! جَالِسًا بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)، وَقَدْ نَزَلَ بِنَا غَدِيرِ حُجْمٍ، وَقَدْ غَصَّ الْمَجْلِسُ بِالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) عَلَى قَدَمَيْهِ، وَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِأَمْرٍ، فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ»، (۱) فَقُلْتُ لِصَاحِبِي جَبْرِئِلَ (عليه السلام): يَا خَلِيلِي! إِنَّ قَرِيشًا قَالُوا لِي: كَذَا وَ كَذَا، فَأَتَى الْخَبَرَ مِنْ رَبِّي، فَقَالَ: «وَاللَّهِ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ»، (۲) ثُمَّ نَادَى عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَأَقَامَهُ عَنْ يَمِينِهِ، ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنِّي أُولَى بِكُمْ مِنْكُمْ بِأَنْفُسِكُمْ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ بَلَى، قَالَ: مَنْ

ص: ۵۷۳

كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ عَرَضِ الْمَسْجِدِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا تَأْوِيلُ هَذَا؟ فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ نَبِيَهُ فَهَذَا عَلَى أَمِيرِهِ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ، وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ، وَانْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ، وَاخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ.

فَقَالَ خُذَيْفَةُ: فَوَ اللَّهِ! لَقَدْ رَأَيْتُ مُعَاوِيَةَ، حَتَّى قَامَ يَتَمَطَّى، وَخَرَجَ مُغْضَبًا، وَاضِعًا يَمِينَهُ عَلَى عُنْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسِ الْأَشْعَرِيِّ، وَيسَارَهُ عَلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، ثُمَّ قَامَ يَمْشِي مُتَمَطِّيًا، وَهُوَ يَقُولُ: لَا نَصِيْدُكَ مُحَمَّدًا عَلَى مَقَالَتِهِ، وَلَا نَقِرُّ لِعَلَى بَوْلَانِيَّتِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى أَثَرِ كَلَامِهِ: «فَلَا صِيْدُكَ وَلَا صِيْلِي»، «وَلَكِنْ كَذَبَ وَتَوَلَّى»، «ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى»، «أَوَّلَى لَكَ فَأَوَّلَى»، «ثُمَّ أَوَّلَى لَكَ فَأَوَّلَى»، فَهَمَّ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) أَنْ يُرَدَّهُ فَيَقْتُلَهُ، فَقَالَ جَبْرِئِيلُ: «لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُغْعَلَ بِهِ»، فَسَكَتَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله و سلم). (١)

از حذیفه پسر یمان نقل است که گفت: به خدا سوگند! زمانی که ما، در غدیر خم، پیاده شدیم، من، در مقابل رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) نشسته بودم، و مجلس از مهاجرین و انصار پر بود، پس رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) به روی پاهای خود ایستادند و فرمودند: ای مردم! همانا خداوند به من فرمانی داده و فرموده: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ»، پس من به رفیقم، جبرئیل (علیه السلام) گفتم: ای دوست من! همانا قریش چنین و چنان به من گفته اند، پس از جانب پروردگارم برایم این خبر را آورد که: «وَاللَّهُ يَعْصِيكَ مِنَ النَّاسِ»، سپس حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را صدا زدند و آن حضرت را در طرف راست خود قرار دادند، سپس فرمودند: ای مردم! آیا شما نمی دانید که من به شما از خودتان اولی و سزاوارتر هستم؟ گفتند: آری، خدایا این چنین است، پس آن حضرت فرمودند: هر کس که من مولای

ص: ۵۷۴

پس مردی از میان مسجد عرض کرد: ای رسول خدا! معنی این سخن شما چیست؟ حضرت فرمودند: هر کس من پیامبر او هستم، این علی، امیر اوست، خدایا! هر کس که او را دوست دارد، دوست بدار، و هر که با او دشمن است، دشمن بدار، و یاور او را یاری نما، و هر که مقام او را پایین می آورد، خوار و ذلیل کن.

پس حذیفه گفت: به خدا سوگند! معاویه را دیدم که با غرور و تکبر برخاست، و خشمگین از آن مجلس خارج شد، و در حالی که دست راستش را بر عبد الله پسر قیس اشعری، و دست چپش را بر مغیره پسر شعبه گذاشته بود، و با تکبر قدم برمی داشت، می گفت: ما سخن محمد را تصدیق نمی کنیم، و به ولایت علی اقرار نمی کنیم، پس به خاطر این سخن معاویه، خداوند این آیه را نازل فرمود: «فَلَا صَدَقَ وَلَا صِلَى»، «وَلَكِنْ كَذَبَ وَتَوَلَّى»، «ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى»، «أُولَى لَكَ فَأُولَى»، «ثُمَّ أُولَى لَكَ فَأُولَى»، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) تصمیم گرفتند که او را برگردانند و بکشند، ولی جبرئیل (علیه السلام) به آن حضرت گفت: «لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُغَيِّرَ بِهِ»، یعنی زبان خود را به آن حرکت مده، تا به وسیله آن شتاب کنی، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) چیزی فرمودند و ساکت شدند.

شماره: ۳۹۴ - کد آیه: ۷/۷۶ اسم آیه: وفای به نذر

{يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا}

آنها به نذر خود وفا می کنند، و از روزی که شرّ و عذابش گسترده است می ترسند.

۱_ فی احتجاج امیر المؤمنین (علیه السلام) علی ابی بکر: عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) ، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام) ، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام) ، قَالَ:

الى ان قال:

فَأَنْشُدُكَ بِاللَّهِ! أَنَا صَاحِبُ الْآيَةِ: «يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا»، أَمْ أَنْتَ؟ قَالَ: بَلْ أَنْتَ. (الحديث) (۱)

در احتجاج امیر المؤمنین (علیه السلام) با ابو بکر، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) ، از پدرشان (علیه السلام) ، از جدّشان (علیه السلام) ، روایت فرمودند:

تا آنجا که حضرت علی (علیه السلام) به ابوبکر فرمودند:

پس تو را به خدا سوگند می دهم! آیا من صاحب این آیه: «يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا»، هستم، یا تو؟ ابو بکر گفت: بلکه در باره شما نازل شده است.

ص: ۵۷۶

۱- الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۱، ص ۱۱۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۹، ص ۹، باب ۵، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۲۲، ح ۱۰۵۷۶؛ تفسیر کتّر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۵۷؛ الخصال، ج ۲، ص ۵۵۰، ح ۳۰؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۳، ص ۲۶، ح ۶۹۴.

۲- عَيْنُ مُحَمَّدٍ بَيْنَ الْفَضِيلِ، عَيْنُ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يُوفُونَ بِالنَّذْرِ»، الَّذِي أَخَذَ عَلَيْهِمْ مِنْ وَلايَتِنَا. (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن کاظم (علیه السلام)، در باره این سخن خداوند عز و جل: «يُوفُونَ بِالنَّذْرِ»، فرمودند: به آن عهد و پیمانی که در باره ولایت ما، از آنها گرفته شد، وفا می کنند.

ص: ۵۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۱، ح ۵۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۵۳، ح ۱۱۲۷۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۵۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۷۷، ح ۲۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۳، ح ۵؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۰، ح ۵؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۴، ح ۱۵۱۶.

{وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ۖ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ۙ}

و غذای (خود) را با اینکه به آن علاقه (و نیاز) دارند، به «مسکین» و «یتیم» و «اسیر» می دهند! (۸) (و می گویند: ما شما را به خاطر خدا اطعام می کنیم، و از شما هیچ پاداش و سپاسی نمی خواهیم!) (۹)

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونٍ الْقَدَّاحِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: كَانَ عِنْدَ فَاطِمَةَ (عليها السلام) شَعِيرٌ، فَجَعَلُوهُ عَصِيدَةً، فَلَمَّا أَنْصَحَ جُوهَا وَضَعُوهَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ خِزَاءَ مَسْكِينٍ، فَقَالَ الْمَسْكِينُ: رَحِمَكُمُ اللَّهُ! أَطْعَمُونَا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ، فَقَامَ عَلَيَّ (عليه السلام) فَأَعْطَاهُ ثُلُثَهَا، فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ يَتِيمٌ، فَقَالَ الْيَتِيمُ: رَحِمَكُمُ اللَّهُ! أَطْعَمُونَا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ، فَقَامَ عَلَيَّ (عليه السلام) فَأَعْطَاهُ ثُلُثَهَا الثَّانِي، فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ أَسِيرٌ، فَقَالَ الْأَسِيرُ: رَحِمَكُمُ اللَّهُ! أَطْعَمُونَا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ، فَقَامَ عَلَيَّ (عليه السلام) فَأَعْطَاهُ الثُّلُثَ الْبَاقِي، وَمَا ذَاقُوهَا، فَانْزَلَ اللَّهُ فِيهِمْ هَذِهِ الْآيَةَ: «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا»، (۱) فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۲)

ص: ۵۷۸

۱- ۷۶/۲۲.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۴۳، ح ۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۵۴۶، ح ۱۱۲۶۹؛ تفسير الصافي، ج ۵، ص ۲۶۱؛ تفسير القمي، ج ۲، ص ۳۹۸؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۶۹؛ تفسير نور الثقلين، ج ۵، ص ۴۷۰، ح ۲۰؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۷، ص ۲۶۹، ح ۸۲۰۸.

از عبد الله بن میمون قدّاح نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: حضرت فاطمه (علیها السلام) مقداری جو در خانه داشتند، که با آن، نوعی حریره درست کردند، هنگامی که پخته شد، آن را آوردند و مقابل اهل خانه قرار دادند، تا استفاده کنند، پس فقیری آمد و گفت: خداوند شما را رحمت کند! از آن چه که خداوند به شما روزی داده، به من هم بدهید، پس حضرت علی (علیه السلام) برخاستند و یک سوّم از آن غذا را به آن فقیر دادند.

طولی نکشید که یتیمی آمد و گفت: خداوند شما را رحمت کند! از آن چه که خداوند به شما روزی داده، به من هم بدهید. پس حضرت علی (علیه السلام) برخاستند و یک سوّم دیگر از آن حریره را به او دادند.

سپس اسیری آمد و گفت: خداوند شما را رحمت کند! از آن چه که خداوند به شما روزی داده، به من هم بدهید. پس حضرت علی (علیه السلام) برخاستند و آن یک سوّم باقی مانده را نیز به آن اسیر دادند، و آن حضرت و اهل بیتشان چیزی از آن غذا را نچشیدند، پس خداوند این آیه را در باره آنها نازل فرمود: «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا»، تا آن جا که فرمود: «وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا»، که درباره امیر المؤمنین (علیه السلام) است.

۲_ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ حَمَّادٍ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: جَمَعَنَا يَحْيَى بْنُ أَكْثَمَ الْقَاضِي، قَالَ: أَمَرَنِي الْمَأْمُونُ بِإِخْضَارِ جَمَاعِهِ مِنْ أَهْلِ الْحَدِيثِ، وَ جَمَاعِهِ مِنْ أَهْلِ الْكَلَامِ وَالنَّظَرِ، فَجَمَعْتُ لَهُ مِنَ الصَّنَفَيْنِ زُهَاءَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا، ثُمَّ مَضَيْتُ بِهِمْ، فَأَمَرْتُهُمْ بِالْكِينُونَةِ فِي مَجْلِسِ الْحَاجِبِ لِأَعْلَمَهُ بِمَكَانِهِمْ، فَفَعَلُوا فَأَعْلَمْتُهُ، فَأَمَرَنِي بِإِدْخَالِهِمْ، فَدَخَلُوا، فَسَلَّمُوا، فَحَدَّثْتُهُمْ سَاعَةً، وَ آتَسَّهُمْ، ثُمَّ قَالَ:

الی ان قال:

قَالَ إِسْحَاقُ بْنُ حَمَّادٍ بْنِ زَيْدٍ: ثُمَّ قَالَ لِي: اقْرَأْ: «هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ»، فَقَرَأْتُ، حَتَّى بَلَغْتُ: «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَكَانَ سَيِّئِكُمْ مَشْكُورًا»، فَقَالَ: فِيمَنْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَاتُ؟ فَقُلْتُ: فِيَّ عَلَى (عليه السلام)، قَالَ: فَهَلْ بَلَغَكَ أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) قَالَ حِينَ أَطْعَمَ الْمَسْكِينِ وَالْيَتِيمَ وَالْأَسِيرَ: «إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا»، عَلَى مَا وَصَفَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ؟ فَقُلْتُ: لَا، قَالَ: فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَرَفَ سِرِّيْرَةَ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَنِيَّتَهُ، فَأَظْهَرَ ذَلِكَ فِي كِتَابِهِ تَعْرِيفًا لِخَلْقِهِ أَمْرُهُ. (الحديث) (١)

از اسحاق بن حمّاد بن زید گفت: یحیی بن اکثم قاضی ما را در جمع کرد و گفت: مأمون به من دستور داده است که عدّه ای از اهل حدیث و گروهی از علمای علم کلام و معارف را، برای مناظره در مجلسی دعوت کنم، من نیز فرمانش را عملی کرده، و از این دو گروه به تعداد چهل نفر جمع کردم و آنان را با خود بردم، و گفتم: در سرای دربان و اطاق انتظار او بمانند تا به مأمون خبر آمدن ایشان را بدهم، پس آنان در آنجا ماندند، تا اینکه مأمون به من دستور داد که آنها را وارد کنم، پس آنان بر مأمون وارد شدند و سلام کردند، و مأمون ساعتی با ایشان صحبت کرد و انس گرفت، آنگاه گفت: تا آنجا که گفت:

اسحاق بن حمّاد بن زید گفت: سپس مأمون به من گفت: بخوان «هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ»، را، پس من شروع به خواندن سوره «هل أتى»، کردم تا رسیدم به آیه: «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا»، تا آیه: «وَكَانَ سَيِّئِكُمْ مَشْكُورًا».

ص: ۵۸۰

۱- بحار الأنوار، ج ۴۹، ص ۱۹۷، باب ۱۵، ح ۲ و ج ۶۹، ص ۱۴۲، ح ۲۷؛ عیون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۲، ص ۱۹۱، باب ۴۵، ح ۲.

مأمون گفت: این آیات در باره چه کسی نازل شده؟ من گفتم: در باره علی (علیه السلام)، او گفت: آیا به تو خبری رسیده که علی (علیه السلام)، هنگام اطعام مسکین و یتیم و اسیر، گفته باشد: «إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا»، آنچنان که خدای عز و جل در قرآن گفته است؟ گفتم: نه، مأمون گفت: پس خداوند متعال آنچه در نیت او بوده را، می دانست، و آن را در کتاب خود، ذکر فرمود، تا برای مردم، امر آن حضرت را، آشکار کند.

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا»، «إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا»، «إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبَّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا»، الْآيَاتِ قَال: نَزَلَتْ فِي عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، أَطْعَمَ عَشَاءَهُ وَ أَفْطَرَ عَلَى الْقَرَّاحِ. (۱)

از ابن عباس نقل است که در باره این آیات: «وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا»، «إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا»، «إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبَّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا»، گفت: این آیات درباره حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، نازل شده، هنگامی که شام خود را بخشیدند، و با آب افطار نمودند.

ص: ۵۸۱

{إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا}

مسلماً ما قرآن را بر تو نازل کردیم!

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام)، قَالَ:

ساق الحديث الى ان قال:

قُلْتُ: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا»، قَالَ: بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) تَنْزِيلًا. (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن ماضی، امام موسی بن جعفر (علیهما السلام)، فرمودند:

تا اینکه به این قسمت حدیث رسید:

به ایشان عرض کردم: معنی این آیه: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا»، چیست؟ حضرت فرمودند: یعنی ما قرآن را همراه با ولایت حضرت علی (علیه السلام)، بر تو نازل کردیم.

ص: ۵۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۹، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۵۵، ح ۱۱۲۸۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۲۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۸۶، ح ۶۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۲، ح ۹۱؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۵۱، ح ۹۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۸، ح ۱۵۹۰.

{يَدْخُلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا}

و هر کس را بخواهد (و شایسته بداند) در رحمت خود وارد می کند، و برای ظالمان عذاب دردناکی آماده ساخته است!

۱- قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام): «يَدْخُلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ»، الرَّحْمَةُ، عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره این آیه: «يَدْخُلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ»، فرمودند: رحمت، حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام) هستند.

۲- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَدْخُلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): وَلَا يَهُ عَلِيٌّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۲)

حضرت جعفر بن محمد (عليهما السلام)، در باره این سخن خدای متعال: «يَدْخُلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ»، از قول پدرشان، حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: منظور، ولایت حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام) است. تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به کد: ۴۲/۸ نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۵۸۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۵۶، ح ۱۱۲۸۹؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۲۹، ح ۶۸۲؛ مناقب آل ابی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۵۴، ح ۱۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۲۹، ح ۶۸۳.

{وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۝۱۵ أَلَمْ نُهَبِكِ الْوَلَيْنَ ۝۱۶ ثُمَّ تَتَّبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ۝۱۷ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ۝۱۸}

وای در آن روز بر تکذیب کنندگان! (۱۵) آیا ما اقوام (مجرم) نخستین را هلاک نکردیم؟! (۱۶) سپس دیگر (مجرمان) را به دنبال آنها می فرستیم! (۱۷) (آری) این گونه با مجرمان رفتار می کنیم! (۱۸)

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام)، قَالَ:

ساق الحديث الى ان قال:

قُلْتُ: «وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ»، قَالَ: يَقُولُ: وَيْلٌ لِلْمُكَذِّبِينَ، يَا مُحَمَّدُ! بِمَا أُوحِيَتْ إِلَيْكَ مِنْ وَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «أَلَمْ نُهَبِكِ الْوَلَيْنَ»، «ثُمَّ تَتَّبِعُهُمُ الْآخِرِينَ»، قَالَ: الْوَلَيْنَ، الَّذِينَ كَذَبُوا الرُّسُلَ فِي طَاعَةِ الْأَوْصِيَاءِ، «كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ»، قَالَ: مَنْ أَجْرَمَ إِلَى آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، وَ رَكَبَ مِنْ وَصِيهِ مَا رَكَبَ. (۱)

ص: ۵۸۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۹، ح ۵۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۵۶۰، ح ۱۱۳۰۳؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۷۳۰؛ تفسير الصافي، ج ۵، ص ۲۶۹؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۸۵؛ تفسير نور الثقلين، ج ۵، ص ۴۸۸، ح ۱۱؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۳۵، ح ۹۱؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۵۴، ح ۹۱؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۹؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۱۸، ح ۱۵۹۰.

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن ماضی، امام موسی بن جعفر (علیهما السلام)، فرمودند:

تا اینکه به این قسمت حدیث رسید:

به ایشان عرض کردم: منظور از: «وَيْلٌ لِلْمُكَذِّبِينَ» چیست؟ فرمودند: خداوند می فرماید: ای محمد! وای بر تکذیب کنندگان، آنها که آنچه در باره ولایت علی (علیه السلام)، به تو وحی کردم را تکذیب کردند، «أَلَمْ نُهَبِكِ الْوَلِيَّ»، «ثُمَّ تَتَّبِعُهُمُ الْآخِرِينَ»، فرمودند: منظور از اولین، کسانی هستند که رسولان خدا را، در پیروی و اطاعت از اوصیا تکذیب کردند، «كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ»، فرمودند: یعنی کسی که نسبت به آل محمد (علیهم السلام)، ظمی مرتکب شود، و نسبت به جانشین آن حضرت، مرتکب شود، آنچه را مرتکب شد.

ص: ۵۸۵

{انْطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ۲۹ انْطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ ۳۰ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ۳۱}

(در آن روز به آنها گفته می شود:) بی درنگ، به سوی همان چیزی که پیوسته آن را تکذیب می کردید بروید! (۲۹) بروید به سوی سایه سه شاخه! (۳۰) سایه ای که نه آرامبخش است و نه از شعله های آتش جلوگیری می کند! (۳۱)

۱- عَنِ أَحْمَدَ بْنِ سَيَّارٍ، عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: إِذَا لَمَّازَ النَّاسُ مِنَ الْعَطَشِ قِيلَ لَهُمْ: «انْطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ»، يَعْنِي إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قَالَ: فَإِذَا أَتَوْهُ، قَالَ لَهُمْ: «انْطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ»، «لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ»، يَعْنِي مِنَ لَهَبِ الْعَطَشِ. (۱)

از احمد بن سیار نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: وقتی که مردم از شدت تشنگی و عطش، پناه بیاورند، به آنها گفته می شود: «انْطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ»، یعنی به سوی امیر المؤمنین (علیه السلام)، بروید که همواره او را تکذیب می کردید، فرمودند: پس هنگامی که نزد آن حضرت آمدند، به آنها می فرماید: «انْطَلِقُوا إِلَى

ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ»، «لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ»، یعنی از شعله تشنگی و عطش.

ص: ۵۸۶

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۶۰، ح ۱۱۳۰۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۳۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۸۸.

۲_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَيَّارٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا، مَرْفُوعاً إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: إِذَا لَازَ النَّاسُ مِنَ الْعَطَشِ، قِيلَ لَهُمْ: «انْطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَيَقُولُ لَهُمْ: «انْطَلِقُوا إِلَى ظِلِّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ»، قَالَ: يَعْنِي الثَّلَاثَةَ، فَلَانٌ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ. (۱)

از محمد بن سیار نقل است که گفت: یکی از یاران ما در حدیثی مرفوع، گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: وقتی که مردم از شدت تشنگی و عطش پناه بیاورند، به آنها گفته می شود: «انطلقوا إلى ما كنتم به تكذبون»، یعنی امیر المؤمنین (علیه السلام)، پس به آنها می فرماید: «انطلقوا إلى ظل ذي ثلاث شعب»، فرمودند: یعنی بروید نزد آن سه نفر، که منظور فلانی و فلانی و فلانی، هستند.

ص: ۵۸۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۲۶۲، ح ۱۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۶۰، ح ۱۱۳۰۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۳۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۸۹.

{إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ}

همانا پرهیزگاران در سایه های (درختان بهشتی) و در میان چشمه ها قرار دارند.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي (عليه السلام)، قَالَ:

ساق الحديث الى ان قال:

قُلْتُ: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ»، قَالَ: نَحْنُ، وَاللَّهِ! وَشِيعَتُنَا، لَيْسَ عَلَى مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ غَيْرُنَا، وَسَائِرُ النَّاسِ مِنْهَا بُرَاءٌ. (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن ماضی، امام موسی بن جعفر (علیهما السلام)، فرمودند:

تا اینکه به این قسمت حدیث رسید:

عرض کردم: منظور از: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ»، چیست؟ فرمودند: به خدا سوگند! ما و شیعیان ما هستیم، به جز ما، هیچ کس بر دین حضرت ابراهیم (علیه السلام) نبود، و بقیه مردم از آن، بیزار بودند.

ص: ۵۸۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۹، ح ۵۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۲۳، ح ۱۰۲۸۳ و ص ۵۶۰، ح ۱۱۳۰۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۳۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۹۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۹۰، ح ۲۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۵، ح ۹۱؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۵۴، ح ۹۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۸، ح ۱۵۹۰.

{عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ۱ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ ۲ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ۳}

آنها از چه چیز از یکدیگر سؤال می کنند؟! (۱) از خبر بزرگ و پراهمیت (رستاخیز)! (۲) همان خبری که پیوسته در آن اختلاف دارند! (۳)

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: جُعِلَتْ فِدَاكَ! إِنَّ الشَّيْعَةَ يَسْأَلُونَكَ عَنْ تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَةِ: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ»، «عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ»، قَالَ: ذَلِكَ إِلَى إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُهُمْ، وَإِنْ شِئْتَ لَمْ أَخْبِرْهُمْ، ثُمَّ قَالَ: لَكِنِّي أَخْبَرُكَ بِتَفْسِيرِهَا.

قُلْتُ: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ»، قَالَ: فَقَالَ: هِيَ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَقُولُ: مَا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ آيَةٌ هِيَ أَكْبَرُ مِنِّي، وَلَا لِلَّهِ مِنْ نَبَاٍ أَعْظَمُ مِنِّي. (۱) از ابو حمزه نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) عرض کردم: فدایتان شوم! شیعیان تفسیر این آیه را از شما می پرسند: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ»، «عَنِ النَّبَاِ

ص: ۵۸۹

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۵، ح ۴۷۴۸ و ج ۴، ص ۲۳۷، ح ۸۰۸۰ و ص ۶۸۱، ح ۹۱۳۲ و ج ۵، ص ۵۶۴، ح ۱۱۳۱۴؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیهم، ج ۱، ص ۷۶، ح ۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۹۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۹۱، ح ۵؛ غایه المرام و حجه الخصام فی تعیین الإمام من طریق الخاص و العام، ج ۴، ص ۱۴، ح ۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۰۷، ح ۳؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و أهل بيته القرآنیة، ص ۴۷۶، ح ۸۴۶ و ص ۵۵۸، ح ۹۸۷ و ص ۸۰۰، ح ۱۴۳۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۱۵، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۲۳، ح ۱۰۴۱.

الْعَظِيمِ»، حضرت فرمودند: اختیار این امر، با من است، اگر بخواهم آنها را از تفسیر آن مطلع می سازم، و اگر نخواهم این کار را نمی کنم، سپس فرمودند: ولی من، تو را از تفسیر آن، آگاه می سازم.

عرض کردم: منظور از: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ» چیست؟ فرمودند: این، دربارهٔ امیر المؤمنین (علیه السلام) است، امیر المؤمنین (علیه السلام) می فرمودند: برای خداوند عزّ و جلّ، آیه و نشانه ای بزرگتر از من، نیست، و برای خداوند، خبری عظیم تر از من، نیست.

۲_ عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام)، قَالَ: وَاللَّهِ! أَنَا النَّبِيُّ الْعَظِيمُ، «الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ»، «كَلَّا سَيَعْلَمُونَ»، «ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ»، حِينَ أَقْفُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَأَقُولُ: هَذَا لِي وَهَذَا لَكَ. (۱)

از اصبح بن نباته نقل است که گفت: حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: به خدا سوگند! من همان خبر بزرگی هستم، که در آن اختلاف دارند، اما به زودی خواهند دانست، هنگامی که من بین بهشت و جهنم می ایستم و (به آتش جهنم) می گویم: این شخص برای من، و این شخص برای تو.

۳_ عَنْ يَاسِرِ الْخَدَمِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ

ص: ۵۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۶۶، ح ۱۱۳۲۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۳۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۹۷؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و أهل بيته القرآنيه، ص ۸۰۳، ح ۱۴۴۵؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۰.

آيَائِهِ (عليهم السلام)، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! أَنْتَ حُجَّةُ اللَّهِ، وَأَنْتَ يَا بَابُ اللَّهِ، وَأَنْتَ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ، وَأَنْتَ النَّبِيُّ الْعَظِيمُ، وَأَنْتَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ، وَأَنْتَ الْمَثَلُ الْأَعْلَى. (الحديث) (١)

از یاسر خادم نقل است که گفت: حضرت علی بن موسی امام رضا (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از اجدادشان (علیهم السلام)، از امام حسین (علیه السلام) روایت فرمودند که: رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! تو حجت خدا هستی، تو دری برای رسیدن به خداوند هستی، تو راه رسیدن به خداوند هستی، تو خبر بزرگ هستی، تو صراط مستقیم هستی، تو مثال والای پروردگار هستی.

٤- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ»، «عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ»، «الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ»، فَقَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ: أَنَا، وَاللَّهِ! النَّبِيُّ الْعَظِيمُ، الَّذِي اخْتَلَفَ فِي جَمِيعِ الْأُمَمِ بِالسَّنَةِ، وَاللَّهِ! مَا لِلَّهِ نَبَأٌ أَعْظَمُ مِنِّي، وَلَا لِلَّهِ آيَةٌ أَعْظَمُ مِنِّي. (٢)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره این سخن خدای متعال: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ»، «عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ»، «الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ»، پرسیدم، پس آن حضرت فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) به یارانشان می فرمودند: به خدا

ص: ۵۹۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۴، ح ۱۱ و ج ۳۸، ص ۱۱۱، ح ۴۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۶۵، ح ۱۱۳۲۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۷۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۱۹۴ و ج ۱۴، ص ۹۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۸۰، ح ۴۵ و ج ۵، ص ۴۹۱، ح ۸؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۶، ح ۱۳؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیة، ص ۸۰۲، ح ۱۴۴۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳، ح ۸؛ تفسیر فرائد الکوفی، ص ۵۳۳، ح ۶۸۵؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۱۷، ح ۱۰۷۲.

سوگند! من همان خبر بزرگ هستم، که همهٔ ملّت ها با زبان های خود دربارهٔ من اختلاف کرده اند، به خدا سوگند! خداوند را خبری بزرگ تر از من نیست، و برای خدا نشانه ای بزرگ تر از من نیست.

ص: ۵۹۲

{يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا}

روزی که «روح» و «ملائکه» در یک صف می ایستند و هیچ یک، جز به اذن خداوند رحمان، سخن نمی گویند، و (آن گاه که می گویند) درست می گویند!

۱- عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْقَمَاطِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، وَجَمَعَ اللَّهُ الْخَلَائِقَ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، خُلِعَ قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِنْ جَمِيعِ الْخَلَائِقِ، إِلَّا مَنْ أَقَرَّ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا». (۱)

از ابو خالد قَمَاط نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از قول پدرشان روایت فرمودند که آن حضرت فرمودند: هنگامی که روز قیامت فرا رسد، و خداوند تمامی مخلوقات، از اولین و آخرین را، در یک زمینی جمع می کند، توفیق گفتن: لا-إله إلا-الله، از تمامی مخلوقات گرفته می شود، مگر از کسانی که به ولایت حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام)، اقرار کرده باشند، و این همان سخن خدای متعال است که فرمود: «يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا».

ص: ۵۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۶۲، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۷۰، ح ۱۱۳۴۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۳۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۰۸.

۲- عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): فِي عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا»، قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، خُطِفَ قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مِنْ قُلُوبِ الْعِبَادِ فِي الْمَوْقِفِ، إِلَّا مَنْ أَقَرَّ بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَهُوَ قَوْلُهُ: «إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ»، مِنْ أَهْلِ وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَهُمْ الَّذِينَ يُؤْذَنُ لَهُمْ بِقَوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. (۱)

از ابو جارود نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) درباره این سخن خدای متعال: «يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا»، فرمودند: هنگامی که روز قیامت فرا رسد، گفتن لا اله الا الله، از دل های بندگان در موقف، ربوده می شود، جز از کسانی که به ولایت حضرت علی (عليه السلام)، اقرار کرده باشند، و این است معنای سخن خداوند: «إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ»، یعنی از اهل ولایت علی (عليه السلام)، پس آنها کسانی هستند که به آنها اجازه گفتن: لا اله الا الله، داده می شود.

۳- عَنِ مَعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا»، قَالَ: نَحْنُ، وَاللَّهِ! الْمَيَّادُونَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَالْقَائِلُونَ صَوَابًا، قَالَ: قُلْتُ: مَا تَقُولُونَ إِذْ تَكَلَّمْتُمْ؟ قَالَ: نَحْمَدُ رَبَّنَا، وَنُصَلِّي عَلَى نَبِيِّنَا، وَنَشْفَعُ لَشَيْعَتِنَا، فَلَا يُرَدُّنَا رَبُّنَا. (۲)

ص: ۵۹۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۲۰۶، ح ۹۴؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۳۴، ح ۶۸۷؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۲۱، ح ۱۰۷۸.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۶۲، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۷۰، ح ۱۱۳۳۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۳۵؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیه، ص ۸۰۵، ح ۱۴۴۹؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۸۳، ح ۱۸۳.

از معاویه بن وهب نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این سخن خداوند عزّ و جلّ: «إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به خدا سوگند! ما هستیم که در روز قیامت اجازه سخن گفتن داریم، و ما راست گفتار هستیم، راوی گفت: من عرض کردم: چه می گویید، وقتی که سخن بگویید؟ حضرت فرمودند: پروردگارمان را حمد و سپاس می گوییم، و بر پیامبران، درود و صلوات می فرستیم، و برای شیعیان مان شفاعت می کنیم، پس پروردگارمان خواهش ما را رد نمی کند، و شفاعت ما را می پذیرد.

ص: ۵۹۵

{... وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا}

و کافر می گوید: «ای کاش خاک بودم (و گرفتار عذاب نمی شدم)!»

۱- عَنْ سَعِيدِ السَّمَانِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا»، يَعْنِي عَلَوِيًّا يُوَالِي أَبَا تُرَابٍ. (۱)

از سعید سمان (روغن فروش) نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این سخن خدای متعال: «يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا»، فرمودند: یعنی ای کاش علوی (شیعه حضرت علی (علیه السلام)) بودم، و ابو تراب را دوست داشتم و پیروی می کردم.

۲- عَنْ عَبَّاسِ بْنِ رَبِيعٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ: لِمَ كُنِيَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلِيًّا (عليه السلام)، أَبَا تُرَابٍ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ صَاحِبُ الْأَرْضِ، وَ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَى أَهْلِهَا بَعْدَهُ، وَ بِهِ بَقَاؤُهَا، وَ إِلَيْهِ سَيُكُونُهَا، وَ لَقَدْ سَجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَيْهِ وَ آلَهُ وَ سَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ وَ رَأَى الْكَافِرُ مَا أَعَدَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِشَيْعِهِ عَلَى (عليه السلام) مِنَ الثَّوَابِ، وَ الزُّلْفَى، وَ الْكِرَامَةِ، قَالَ: «يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا»، أَيْ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مِنْ شَيْعِهِ عَلَى (عليه السلام)، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ:

ص: ۵۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۶۲، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۷۲، ح ۱۱۳۴۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۳۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۰۹؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و أهل بيته القرآنيه، ص ۸۰۶، ح ۱۴۵۱.

از عبایه پسر ربیع نقل است که گفت: به عبد الله بن عباس گفتم: چرا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) کنیه حضرت علی (علیه السلام) را، ابو تراب قرار دادند؟ گفت: چون ایشان مالک و صاحب زمین هستند، و پس از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، حجت خدا بر ساکنان زمین هستند، و بقای زمین به خاطر ایشان است، و آرامش زمین از برکت وجود آن حضرت است، همانا از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیدم که می فرمودند: هنگامی که روز قیامت فرا رسد و کافر، ثواب و قرب و کرامتی را که خداوند تبارک و تعالی، برای شیعیان حضرت علی (علیه السلام) آماده نموده است را بنگرد، گوید: «یا لَیْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا»، یعنی: ای کاش من هم شیعه علی (علیه السلام) بودم، و این همان سخن خداوند عز و جل است که فرمود: «وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا».

۳_ قَالَ عَلِي بْنُ إِبْرَاهِيمَ: وَقَوْلُهُ: «إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا»، قَالَ: فِي النَّارِ، وَ قَالَ: «يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَ يَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا»، قَالَ: تُرَابِيًّا أَيْ عَلَوِيًّا، وَ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ) قَالَ: الْمُكَنَّى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَبُو تُرَابٍ (۲)

علی بن ابراهیم قمی: درباره این آیه: «إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا»، گفت: یعنی در

ص: ۵۹۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۵۱، ح ۴ و ج ۶۵، ص ۱۲۳، ح ۵۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۷۲، ح ۱۱۳۴۶؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۹؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۷۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۰۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۹۶، ح ۳۶؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۵۶، ذیل ح ۲؛ معانی الأخبار، ص ۱۲۰، ح ۱؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۱۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۷۱، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۷۱، ح ۱۱۳۴۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۰۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۹۶، ح ۳۵.

آتش جهنم، و در باره این آیه: «يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَ يَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا»، گفت: ای کاش تُرابی بودم، یعنی ای کاش علوی بودم، سپس گفت: همانا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: کنیه امیر المؤمنین (علیه السلام) «ابو تُراب» است.

۴- قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَقُولُ: أَنَا وَ عَلِيٌّ، أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ. (الحديث) (۱)

حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیدم که می فرمودند: من و علی، دو پدر برای این امت هستیم.

ص: ۵۹۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۹، ذیل ح ۸ و ج ۶۶، ص ۳۴۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۶۴، ذیل ح ۵۳۴ و ج ۴، ص ۳۰۷، ح ۸۲۴۳؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۹۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۵۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۶۵.

{يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۚ تَتَّبِعُهَا الرّٰادِفَةُ ۚ}

آن روز که زلزله های وحشتناک همه چیز را به لرزه درمی آورد. (۶) و به دنبال آن، حادثه دومین، رخ می دهد (۷)

عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتَّبِعُهَا الرّٰادِفَةُ»، قَالَ: الرَّاجِفَةُ، الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، وَ الرّٰادِفَةُ، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (الحديث) (۱)

از سلیمان بن خالد نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدای متعال: «يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ»، «تَتَّبِعُهَا الرّٰادِفَةُ»، فرمودند: منظور از راجفه (لرزه)، حضرت حسین بن علی (علیهما السلام)، هستند، و منظور از رادفه، حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) هستند.

ص: ۵۹۹

۱- بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۱۰۶، ح ۱۳۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۶۴، ح ۹۳۷۳ و ج ۵، ص ۵۷۵، ح ۱۱۳۶۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۳۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۱۵؛ مختصر البصائر، ص ۴۹۲، ح ۵۵۴.

{قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ۚ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۚ ۱۸ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ ۚ فَقَدَرَهُ ۙ ۱۹ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ۙ ۲۰ ثُمَّ أَمَاتَهُ ۚ فَأَقْبَرَهُ ۙ ۲۱ ثُمَّ إِذَا شَاءَ ۙ أَنْشَرَهُ ۙ ۲۲}

کشته باد انسان چقدر او کافر است! (۱۷) او را از چه چیزی آفریده است؟! (۱۸) او را از آب اندک سیال آفرید و (اندازه) او را معین کرد. (۱۹) سپس راه (خروج) او را آسان کرد، (۲۰) سپس او را میراند و وی را در قبر نهاد، (۲۱) سپس هر گاه بخواهد او را زنده می کند. (۲۲)

عَنْ أَبِي أُسَيَامَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «مَا أَكْفَرَهُ»، يَعْنِي بِقَتْلِكُمْ إِيَّاهُ، ثُمَّ نَسَبَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَنَسَبَ خَلْقَهُ، وَ مَا أَكْرَمَهُ اللَّهُ بِهِ، فَقَالَ: «مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ»، يَقُولُ: مِنْ طِينَةِ الْأَنْبِيَاءِ خَلَقَهُ، «فَقَدَرَهُ»، لِلْخَيْرِ، «ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ»، يَعْنِي سَبِيلَ الْهُدَى، «ثُمَّ أَمَاتَهُ»، مَيِّتَةَ الْأَنْبِيَاءِ، «ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ»، قُلْتُ: مَا قَوْلُهُ: «ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ»، قَالَ: يُمْكُثُ بَعْدَ قَتْلِهِ فِي الرَّجْعَةِ، فَيَقْضَى مَا أَمَرَهُ. (۱)

ص: ۶۰۰

۱- بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۹۹، ذیل ح ۱۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۸۴، ح ۱۱۳۸۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۰۶؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۷۴۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۳۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۱۰، ح ۱۱؛ ریاض الأبرار فی مناقب الأئمة الأطهار، ج ۳، ص ۲۶۰، ح ۳۴۷؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیة، ص ۸۱۲، ح ۱۴۶۰؛ مختصر البصائر، ص ۱۶۲، ح ۱۳۶.

از ابو اسامه نقل است که گفت: از حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) درباره این سخن خدا: «قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: بله، در باره امیر المؤمنین (علیه السلام)، نازل شده، و منظور از: «مَا أَكْفَرَهُ»، یعنی: چه قدر ناسپاس اند انسان هایی که آن حضرت را به قتل رساندند، سپس به اصل و نسب و چگونگی آفرینش آن حضرت پرداخته، و به آن چه که خداوند با آن، به آن حضرت کرامت داده، اشاره کرده، پس فرمود: «مِنْ أَىِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ»، می فرماید: او را از گل و سرشت پیامبران آفرید، و او را برای خیر و نیکی مقدر نمود، «ثُمَّ السَّبِيلَ يَسْرُهُ»، یعنی راه هدایت او را هموار نمود، سپس مردن آن حضرت را، مانند مردن پیامبران قرار داد، «ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرُهُ». عرض کردم: منظور از: «إِذَا شَاءَ أَنْشَرُهُ» چیست؟ فرمودند: بعد از به قتل رسیدنش، مدتی درنگ خواهد کرد، و سپس در دوره رجعت باز خواهد گشت، تا آن چه را خداوند به آن حضرت امر کرده بود، به انجام رساند.

شماره: ۴۰۶ - کد آیه: ۲۷_۲۲/۸۱ اسم آیه: دفاع از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در راه ولایت

{وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ۚ وَلَقَدْ رَءَاهُ بِالْأَفْقِ الْمُبِينِ ۚ ۲۳ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ۚ ۲۴ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ۚ ۲۵ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ۚ ۲۶ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ۚ ۲۷}

و همنشین شما (پیامبر) دیوانه نیست. (۲۲) و یقین او را در افق روشن دیده است. (۲۳) و او نسبت به (بازگویی اخبار) نهان بخیل نیست. (۲۴) و آن (قرآن) سخن شیطان رانده شده نیست. (۲۵) پس به کجا می روید؟! (۲۶) آن (قرآن) جز یادآوری برای جهانیان نیست. (۲۷)

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِهِ: «ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ»، قَالَ: يَعْنِي جَبْرِئِيلَ (عليه السلام) ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «مُطَاعٌ ثَمَّ أَمِينٍ»، قَالَ: يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) ، هُوَ الْمُطَاعُ عِنْدَ رَبِّهِ الْآمِنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ»، قَالَ: يَعْنِي النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله و سلم) ، مَا هُوَ بِمَجْنُونٍ فِي نَصَبِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، عَلَمًا لِلنَّاسِ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ»، قَالَ: وَمَا هُوَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى نَبِيِّهِ بِغَيْبِهِ بِضَنِينٍ عَلَيْهِ، قُلْتُ: «وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ»، قَالَ: يَعْنِي الْكُهَنَةَ الَّذِينَ كَانُوا فِي قُرَيْشٍ، فَنَسَبَ كَلَامَهُمْ إِلَى كَلَامِ الشَّيَاطِينِ، الَّذِينَ كَانُوا مَعَهُمْ يَتَكَلَّمُونَ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ، فَقَالَ: «وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ»، مِثْلَ أَوْلَئِكَ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ»، «إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ»، قَالَ: أَيْنَ تَذْهَبُونَ فِي عِلَى (عليه السلام) ، يَعْنِي وَلَايَتَهُ أَيْنَ تَفِرُّونَ مِنْهَا، «إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ»، لِمَنْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَهُ عَلَى وَلَايَتِهِ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ»،

قَالَ: أَنْ يَشِيتَقِيمَ فِي طَاعَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ الْإِئْمَةِ (عليهم السلام) مِنْ بَعِيدِهِ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ»، قَالَ: لِأَنَّ الْمَشِيَةَ إِلَيْهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى، لَا إِلَى النَّاسِ. (۱)

از ابو بصير نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره این آیه: «ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ»، فرمودند: مقصود، جبرئیل (عليه السلام) است، عرض کردم: منظور از این آیه: «مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ»، چیست؟

فرمودند: منظور، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، که آن حضرت، در نزد پروردگارشان، اطاعت شده و امین روز قیامت هستند، عرض کردم: منظور از این آیه: «وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ»، چیست؟

فرمودند: منظور این است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، (نعوذ بالله) دیوانه نیستند، که امیر المؤمنین (عليه السلام) را، حجت و نشانه برای مردم قرار دادند، عرض کردم: منظور از این آیه: «وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ»، فرمودند: یعنی خداوند تبارک و تعالی نسبت به پیامبرش (صلی الله علیه و آله و سلم) در امر غیب (رساندن وحی) بخیل نیست، عرض کردم: «وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ»، فرمودند: یعنی در بین قریش کاهنانی بودند، که خداوند سخنان آنها را، به شیاطینی نسبت داده که این شیاطین، با زبان آنها سخن می گفتند، پس عرض کردم: «وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ»، مانند آنها، عرض کردم: منظور از این آیات: «فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ»، «إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ»، چیست؟

فرمودند: در باره حضرت علی (عليه السلام) به کجا می روید، یعنی از ولایت آن حضرت، به کجا فرار می کنید؟ «إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ»، برای کسانی که خداوند از آنها، برای

ص: ۶۰۳

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۴۸، ذیل ح ۱۵۳ و ج ۳۶، ص ۱۷۵، ذیل ح ۱۶۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۹۶، ح ۱۱۴۲۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۰۸؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و أهل بيته القرآنیة، ص ۸۱۴، ح ۱۴۶۳.

ولایت آن حضرت عهد و پیمان گرفته، عرض کردم: و منظور از: «لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ»، فرمودند: در پیروی و اطاعت از حضرت علی (علیه السلام) و امامان بعد از آن حضرت، استقامت کند، عرض کردم: منظور از این آیه: «وَمَا تَشَاؤُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ»، چیست؟ فرمودند: زیرا مشیت و اراده در اختیار خداوند تبارک و تعالی است، نه در اختیار مردم.

ص: ۶۰۴

شماره: ۴۰۷ - کد آیه: ۱۴ و ۸۲/۱۳ اسم آیه: نیکان

{إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ۱۳ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ۱۴}

به یقین نیکان در نعمتی فراوانند. (۱۳) و بدکاران در دوزخند. (۱۴)

عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ»، «وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ»، قَالَ: الْأَبْرَارُ، نَحْنُ هُمْ، وَالْفُجَّارُ، هُمْ عَدُوُّنَا. (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر در باره این سخن خداوند عز و جل: «إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ»، «وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ»، فرمودند: ابرار و نیکان، ما هستیم، و فجار و بدکاران، دشمنان ما هستند.

ص: ۶۰۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۰۲، ح ۱۱۴۴۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۴۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۷۲.

{كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيْنِ}

چنین نیست که آنها می پندارند، بلکه نامه اعمال نیکان در علین است!

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ خَلَقَنَا مِنْ أَعْلَى عِلِّيْنِ، وَخَلَقَ قُلُوبَ شَيْعَتِنَا مِمَّا خَلَقْنَا، وَخَلَقَ أَبْدَانَهُمْ مِنْ دُونِ ذَلِكَ، فَقُلُوبُهُمْ تَهْوِي إِلَيْنَا، لِأَنَّهَا خُلِقَتْ مِمَّا خُلِقْنَا، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيْنِ»، «وَمَا أَذْرَاكَ مَا عِلِّيُونَ»، «كِتَابٌ مَرْقُومٌ»، «يَشْهَدُهُ الْمَقْرَبُونَ».(۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: همانا خداوند عز و جل، ما را از اعلی علین (بالا ترین درجه) آفرید، و دل های شیعیان ما را، از همان چیزی که ما را آفرید، خلق نمود، و بدن های آنها را، از چیز دیگری آفرید، پس دل های شیعیان ما، به سوی ما گرایش و تمایل دارند، چون از

ص: ۶۰۶

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۵، ص ۲۳۵، ح ۱۰ و ج ۲۴، ص ۵، ح ۱۷ و ج ۲۵، ص ۱۰، ح ۱۴ و ج ۵۸، ص ۴۳، ح ۲۰ و ج ۶۴، ص ۱۲۷، ح ۳۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۰۶، ح ۱۱۴۶۲؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد (علیهم السلام)، ج ۱، ص ۱۵، ح ۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۴۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۱۱؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۳۳، ح ۳۱؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۱۶، ح ۱۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۹۰، ح ۴؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۳۲، ح ۵؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۲۷۷، ح ۴.

همان چیزی که ما آفریده شده ایم، آفریده شده اند، سپس این آیات را، تلاوت فرمودند: «كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عَلِّيْنِ»، «وَمَا أَدْرَاكَ مَا عَلِّيُونِ»، «كِتَابٌ مَرْقُومٌ»، «يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ».

۲_ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُثْمَانَ الْخَزَّازِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْمَدَائِنِيَّ، يَقُولُ: «كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عَلِّيْنِ»، «وَمَا أَدْرَاكَ مَا عَلِّيُونِ»، «كِتَابٌ مَرْقُومٌ»، بِالْخَيْرِ مَرْقُومٌ بِحُبِّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، ثُمَّ قَالَ: «كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ»، «وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ»، «كِتَابٌ مَرْقُومٌ»^(۱)، بِالشَّرِّ مَرْقُومٌ بِبُغْضِ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام).^(۲)

از سعید بن عثمان خزّاز نقل است که گفت: از ابا سعید مدائنی شنیدم که می گوید: «كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عَلِّيْنِ»، «وَمَا أَدْرَاكَ مَا عَلِّيُونِ»، «كِتَابٌ مَرْقُومٌ»، یعنی نامه ابرار بخاطر محبت و دوستی محمد و آل محمد (عليهم السلام)، به خیر و نیکی نوشته شده، سپس گفت: «كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ»، «وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ»، «كِتَابٌ مَرْقُومٌ»، و نامه فجّار بخاطر بغض و دشمنی با محمد و آل محمد (عليهم السلام)، به شرّ و بدبختی نوشته شده است.

ص: ۶۰۷

۱- ۹-۸۳/۷

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۰۷، ح ۱۱۴۶۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۵۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۸۶.

{وَمِزَاجُهُ مِّنْ تَسْنِيمٍ ۚ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ۚ ۲۸}

این شراب (طهور) آمیخته با چشمه «تسنیم» است. (۲۷) همان چشمه ای که مقربان از آن می نوشند. (۲۸)

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، قَالَ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ»، قَالَ: هُوَ أَشْرَفُ شَرَابٍ فِي الْجَنَّةِ، يَشْرَبُهُ مُحَمَّدٌ وَآلُ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، وَهُمْ الْمُقَرَّبُونَ السَّابِقُونَ، رَسُولُ اللَّهِ وَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ الْأَئِمَّةُ وَ فَاطِمَةُ وَ خَدِيجَةُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ، وَ عَلَى ذُرِّيَّتِهِمْ، الَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِيمَانٍ، تُسَنَّمُ عَلَيْهِمْ مِنْ أَعَالِي دُورِهِمْ. (۱)

از جابر بن عبد الله نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) درباره این آیه: «وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ»، فرمودند: آن، بهترین و عالی ترین نوشیدنی در بهشت است، که محمد و آل محمد (علیهم السلام) از آن می نوشند، و آنها مقربان و سابقان هستند، یعنی رسول خدا، و علی بن ابی طالب، و ائمه هدی، و حضرت فاطمه، و حضرت خدیجه و صلوات الله علیهم اجمعین، و فرزندان آنها، کسانی که از روی ایمان و اعتقاد، از آنها پیروی کردند، و از بالای قصرهای بهشتیان، بر آنها فرو می ریزد.

ص: ۶۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۵۰، ح ۸۵ و ج ۲۴، ص ۳، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۰۹، ح ۱۱۴۷۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۵۳؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۹۱؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۲۵، ح ۱۰۸۲.

«وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ»، قَالَ: أَشْرَفُ شَرَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، يَأْتِيهِمْ فِي عَالِي تَسْنِيمٍ فِي مَنَازِلِهِمْ، وَهِيَ عَيْنٌ «يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ»، وَ الْمُقَرَّبُونَ، آلُ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، يَقُولُ اللَّهُ: «السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، (۱) رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله و سلم) وَ خَدِيجَةُ وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهم السلام)، وَ ذُرِّيَّتُهُمْ تَلْحَقُ بِهِمْ، يَقُولُ اللَّهُ: «أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ»، (۲) وَ الْمُقَرَّبُونَ يَشْرَبُونَ مِنْ تَسْنِيمٍ، بَحْتًا صِرْفًا، وَ سَائِرُ الْمُؤْمِنِينَ مَمْزُوجًا. (۳)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در حدیثی، فرمودند: عالی ترین نوشیدنی اهل بهشت است، که از بالای تسنیم برای آنها در قصرهایشان، آورده می شود، و این چشمه ای است که مقربین از آن می نوشند، و مقربین، همان آل محمد (عليهم السلام)، هستند، که خداوند می فرماید: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، که ایشان، رسول خدا، و حضرت خدیجه، و حضرت علی بن ابی طالب (عليهم السلام)، و فرزندان آنها هستند، که به ایشان ملحق می شوند، چنانچه خداوند می فرماید: «أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ»، و مقربین، از ناب و خالص آن می نوشند، و سایر مؤمنین، از مخلوط آن.

ص: ۶۰۹

۱- ۵۶/۱۰ و ۱۱.

۲- ۵۲/۲۱.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۰۹، ح ۱۱۴۷۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۰۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۹۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۳۵، ح ۴۳.

{إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ}

بدکاران (در دنیا) پیوسته به مؤمنان می خندیدند.

۱- عَنْ عَبَّاسِ بْنِ رَبِيعٍ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، أَنَّهُ كَانَ يَمُرُّ بِالنَّفَرِ مِنْ قُرَيْشٍ، فَيَقُولُونَ: انْظُرُوا إِلَى هَذَا الَّذِي أَصِيفَافَهُ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَاخْتَارَهُ مِنْ بَيْنِ أَهْلِهِ وَيَتَغَامَزُونَ، فَتَزَلُ: «إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ»، «وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ»، الْآيَاتِ. (۱)

از عبّاسه پسر ربّعی نقل است که گفت: حضرت امام علی (علیه السلام) فرمودند: همانا ایشان بر گروهی از قریش عبور می کردند، پس آنها گفتند: ببینید، این کسی است که محمّد (صلی الله علیه و آله و سلم) او را برگزید، و از میان تمامی خویشاوندانش، او را انتخاب کرد، و آنان با چشم و ابرو، به هم اشاره می کردند، پس این آیات نازل شد: «إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ»، «وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ»، تا پایان آیات.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ»، قَالَ: ذَاكَ هُوَ الْحَارِثُ بْنُ قَيْسٍ، وَأَنَاسٌ مَعَهُ، كَانُوا إِذَا مَرَّ بِهِمْ عَلِيٌّ (عليه السلام)، قَالُوا: انْظُرُوا إِلَى هَذَا الَّذِي أَصِيفَافَهُ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَاخْتَارَهُ مِنْ بَيْنِ أَهْلِ بَيْتِهِ، فَكَانُوا يَسْخَرُونَ وَ يَضْحَكُونَ، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ فَتُخَبَّرُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ بَابٌ، فَعَلِيَ (عليه السلام)

ص: ۶۱۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۶۶، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۱۰، ح ۱۱۴۷۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۵۵؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۹۳.

يَوْمَئِذٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِعِينَ، وَيَقُولُ لَهُمْ: هَلُمَّ لَكُمْ، فَإِذَا جَاءُوا يَسُدُّ بَيْنَهُمُ الْبَابُ، فَهُوَ كَذَلِكَ يَسْخَرُ مِنْهُمْ وَيَضْحَكُ، وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ»، «عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ»، «هَلْ تُؤْتِبُ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ» (١). (٢)

از ابن عباس نقل است که درباره این آیه: «إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ»، گفت: آن شخص، حارث بن قیس بود و گروهی از مردم که همراه او بودند، که هرگاه حضرت علی (علیه السلام) از کنار آنها عبور می کردند، آنها می گفتند: ببینید، این همان کسی است که محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، او را برگزیده، و از میان خویشاوندان خود، او را انتخاب نموده، آن گاه مسخره می کردند و می خندیدند، پس هنگامی که روز قیامت فرا رسد، بین بهشت و جهنم، دری باز می شود، و در این وقت، حضرت علی (علیه السلام) که بر تخت خود تکیه داده اند، به آنها می فرمایند: بشتابید، که این برای شماست، پس چون آنها می آیند، آن درب، به روی آنها بسته می شود، پس آن حضرت نیز آنها را به سخره می گیرند و به آنها می خندند، و این همان سخن خدای متعال است که فرمود: «فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ»، «عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ»، «هَلْ تُؤْتِبُ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ».

ص: ۶۱۱

۱- ۳۶-۳۴/۸۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۵۵، ح ۲۰۲ و ص ۶۵۶، ح ۲۰۴ و ج ۳۵، ص ۳۳۹، ح ۹ و ج ۳۶، ص ۶۹، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۱۰، ح ۱۱۴۷۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۵۵؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۴۶، ح ۷۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۹۳؛ غایه المرام و حجه الخصام فی تعیین الإمام من طریق الخاص و العام، ج ۴، ص ۲۸۱، ح ۳؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیه، ص ۸۲۲، ح ۱۴۷۸.

۳- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ أُجْرِمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ»، إِلَى آخِرِ السُّورَةِ، نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ (عليه السلام) وَفِي الَّذِينَ اسْتَهْزَؤُوا بِهِ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ، وَذَلِكَ أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) مَرَّ عَلَى قَوْمٍ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ وَالمُنَافِقِينَ، فَسَخَرُوا مِنْهُ. (۱)

از عبد الرحمن سالم نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، درباره این سخن خدای عز و جل: «إِنَّ الَّذِينَ أُجْرِمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ»، تا پایان سوره، فرمودند: این آیات، درباره حضرت علی (عليه السلام) و آن گروه از بنی امیه، که آن حضرت را به مسخره می کردند، نازل شده، و این زمانی بود که حضرت علی (عليه السلام)، از کنار گروهی از بنی امیه و منافقین، عبور کردند، پس آنها، ایشان را مسخره کردند.

ص: ۶۱۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۰، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۱۱، ح ۱۱۴۷۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۵۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۱۹۴؛ غایه المرام و حجه الخصام فی تعیین الإمام من طریق الخاص و العام، ج ۴، ص ۲۸۲، ح ۳؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و أهل بيته القرآنیة، ص ۸۲۲، ح ۱۴۸۰.

شماره: ۴۱۱- کد آیه: ۹_۷/۸۴ اسم آیه: حساب شیعیان علی (علیه السلام)

{فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۖ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ۖ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۙ}

پس کسی که نامه اعمالش به دست راستش داده شود، (۷) بزودی حساب آسانی برای او می شود، (۸) و خوشحال به اهل و خانواده اش بازمی گردد. (۹)

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ»، «فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا»، «وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا»، هُوَ عَلِيُّ (عليه السلام) وَ شِيعَتُهُ، يُؤْتَوْنَ كُتُبَهُمْ بِأَيْمَانِهِمْ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: منظور این سخن خدای متعال: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ»، «فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا»، «وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا»، حضرت علی (علیه السلام) و شیعیان آن حضرت هستند، که نامه های اعمالشان، به دست راست آنها داده می شود.

ص: ۶۱۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۶۷، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۱۷، ح ۱۱۴۹۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۵۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۰۱.

{وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ}

سوگند به آسمان که دارای برج هایی است.

عَنِ الْأَظْيَعِ بْنِ نُبَيْتَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): ذِكْرُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عِبَادَةٌ، وَ ذِكْرِي عِبَادَةٌ، وَ ذِكْرُ عَلَى عِبَادَةٌ، وَ ذِكْرُ الْمَائِمَةِ مِنْ وَلَدِهِ عِبَادَةٌ، وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالنَّبُوَّةِ! وَ جَعَلَنِي خَيْرَ الْعَبْرِيَّةِ! إِنَّ وَصِيَّي لَأَفْضَلُ الْأَوْصِيَاءِ، وَ إِنَّهُ لَحُجَّةُ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ، وَ خَلِيفَتُهُ عَلَى خَلْقِهِ، وَ مِنْ وَلَدِهِ الْمَائِمَةُ الْهَدَاةُ بَعْدِي، بِهِمْ يَحْبِسُ اللَّهُ الْعَذَابَ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، وَ بِهِمْ يُمْسِكُ السَّمَاءُ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ، وَ بِهِمْ يُمْسِكُ الْجِبَالُ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ، وَ بِهِمْ يَشِيقِي خَلْقَهُ الْغَيْثَ، وَ بِهِمْ يَخْرِجُ النَّبَاتَ، أُولَئِكَ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ حَقًّا، وَ خُلَفَائِي صِدْقًا، عِدَّتُهُمْ عِدَّةُ الشُّهُورِ، وَ هِيَ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا، وَ عِدَّتُهُمْ عِدَّةُ نُبَاءِ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ، ثُمَّ تَلَمَّا هَذِهِ الْمَايَةَ: «وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ»، ثُمَّ قَالَ: أَ تَقْدِرُونَ، يَا ابْنَ عَبَّاسٍ! إِنَّ اللَّهَ يَقْسِمُ بِالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ، وَ يَغْنِي بِهِ السَّمَاءُ وَ بُرُوجُهَا؟

قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: أَمَّا السَّمَاءُ، فَأَنَا، وَ أَمَّا الْبُرُوجُ، فَالْمَائِمَةُ بَعْدِي، أُولَئِهِمْ عَلَيَّ (عليه السلام)، وَ آخِرُهُمْ الْمَهْدِيُّ، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ. (۱)

ص: ۶۱۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۱۷، ح ۷۴۷؛ الإختصاص، ص ۲۲۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۷۰، ح ۲۳۴؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۶۲۲، ح ۱۱۵۰۷؛ غايه المرام و حجه الخصام في تعيين الإمام من طريق الخاص و العام، ج ۱، ص ۲۱۲، ح ۷۳ و ج ۶، ص ۱۹۸، ح ۸؛ اللوامع النورانيه في اسماء على و أهل بيته القرآنيه، ص ۸۲۶، ح ۱۴۸۵.

از اصبع بن نباته نقل است که گفت: از ابن عباس شنیدم که می گوید: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ذکر خداوند عزّ و جلّ عبادت است، و یاد من عبادت است، و یاد علی (علیه السلام)، نیز عبادت است، و یاد امامان از فرزندان او هم، عبادت است.

سوگند به آن که مرا به پیامبری برانگیخت! و مرا بهترین مخلوقش قرار داد! وصی من، برترین اوصیاست، همانا او، حجت خداوند بر بندگانش، و خلیفه و جانشین او، بر خلقش است، و ائمه هدایت کننده بعد از من، از نسل او هستند.

به خاطر آنها خداوند، عذاب را از زمینیان بر می دارد، و به خاطر آنها خداوند، آسمان را، از افتادن بر زمین، نگاه می دارد، مگر به اذن او، و به خاطر آنها کوه ها را نگاه داشته، تا به حرکت در نیایند، و به خاطر آنها باران را بر خلقش نازل می کند، و به خاطر آنها گیاهان و نباتات را می رویاند.

آنها اولیای بر حق خداوند، و جانشینان راستین من هستند، تعداد آنها، همان تعداد ماه ها است، که دوازده ماه است، و یا تعداد آنها، به تعداد نقیان موسی بن عمران (علیه السلام) است، سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «وَالسَّمَاءَ ذَاتِ الْبُرُوجِ»، و سپس فرمودند: ای ابن عباس! آیا چنین تصوّر می کنی که وقتی خداوند به آسمان دارای بُرج ها، سوگند یاد می کند، منظورش همان آسمان و بُرجهای آن است؟ عرض کردم: ای رسول خدا! پس معنی آن چیست؟ حضرت فرمودند: منظور از آسمان، من هستم، و بُرج ها، امامان بعد از من هستند، که اولین آنها علی (علیه السلام)، و آخرین آنها حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) هستند.

{وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ}

سوگند به گواهی دهنده و گواهی داده شده!

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ»، قَالَ: النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدای متعال: «وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ»، فرمودند: منظور، پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله وسلم)، و امیر المؤمنین (عليه السلام) هستند.

ص: ۶۱۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۵۲، ح ۷۱ و ج ۳۵، ص ۳۸۶، ح ۳۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۲۳، ح ۱۱۵۰۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۵۸؛ تفسیر کتار الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۰۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۴۱، ح ۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۵، ح ۶۹؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۶، ح ۶۹؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۷، ح ۱۵۵۶.

{إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ}

و برای کسانی که ایمان آوردند و اعمال شایسته انجام دادند، باغهایی از بهشت است که نهرها زیر درختانش جاری است و این نجات و پیروزی بزرگ است!

عَنْ صَبَّاحِ الْأَزْرَقِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ»، هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ شَيْعَتُهُ. (۱)

از صَبَّاحِ ازرق نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) شنیدم که در باره این سخن خدای عزَّ و جلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ»، می فرمودند: منظور، امیر المؤمنین (عليه السلام) و شیعیان آن حضرت، هستند.

ص: ۶۱۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۹، ح ۹۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۲۶، ح ۱۱۵۲۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۵۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۱۹.

{وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ}

سوگند به آسمان و به آنچه در شب پدیدار می شود.

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ»، قَالَ: السَّمَاءُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَالطَّارِقُ، الَّذِي يَطْرُقُ اللَّائِمَةَ (عليهم السلام) مِنْ عِنْدِ رَبِّهِمْ، مِمَّا يَحْدُثُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَهُوَ الرُّوحُ الَّذِي مَعَ اللَّائِمَةِ (عليهم السلام) يَسُدُّهُمْ، قُلْتُ: «وَالنَّجْمُ الثَّاقِبُ»، قَالَ: ذَاكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم). (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره این آیه: «وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ»، فرمودند: منظور از آسمان در اینجا، امیر المؤمنین (عليه السلام) هستند، و منظور از طارق، کسی است که از نزد پروردگار، از آن چه در شب و روز اتفاق می افتد، برای ائمه (عليهم السلام) خبر می آورد، و او همان روحی است که همراه ائمه (عليهم السلام) می باشد، و آنها را راهنمایی می کند، عرض کردم: «النَّجْمُ الثَّاقِبُ»، حضرت فرمودند: آن، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) هستند.

ص: ۶۱۸

- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۷۰، ح ۳ و ج ۲۵، ص ۴۸، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۳۱، ح ۱۱۵۳۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۱۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۲۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۴۹، ح ۳.

شماره: ۴۱۶- کد آیه: ۱۷ و ۱۶/۸۷ اسم آیه: ارزش ولایت در آخرت

{بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۱۶ وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَى ۱۷}

بلکه شما زندگی پست دنیا را بر می گزینید، (۱۶) در حالی که آخرت بهتر و پایدارتر است. (۱۷)

۱- عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): قَوْلُهُ حَيْلٌ وَعَزَّ: «بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا»، قَالَ: وَلَا يَتَّهِمُ، «وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى»، قَالَ: وَلَا يَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى»، «صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى». (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: معنی این سخن خداوند عز و جل: «بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا»، چیست؟ حضرت فرمودند: یعنی ولایتشان را (پیشوایان باطل)، و در باره آیه: «وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى»، فرمودند: یعنی ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام)، بهتر و پایدارتر است، «إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى»، «صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى»، یعنی البته این مطلب، در کتابهای نخستین، و کتابهای ابراهیم و موسی (علیهما السلام)، آمده است.

ص: ۶۱۹

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۷، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۴، ح ۵۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۳۸، ح ۱۱۵۵۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۷۶۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۳۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۵۶، ح ۲۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۸، ح ۳۰؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۳۱، ح ۳۰؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۱، ح ۱۵۹۵.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، قَالَ: وَلَايُهُ عَلَيَّ (عليه السلام)، مَكْتُوبُهُ فِي جَمِيعِ صُحُفِ الْأَنْبِيَاءِ، وَلَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ رَسُولًا، إِلَّا يَنْبُؤُهُ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَوَصِيهِ عَلِيٌّ (عليه السلام). (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام)، فرمودند: ولایت حضرت علی (علیه السلام)، در همه کتاب های پیامبران، نوشته شده، و خداوند هیچ فرستاده ای را، به پیامبری مبعوث نکرد، جز با اقرار به نبوت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، و وصی آن حضرت، یعنی حضرت علی (علیه السلام).

ص: ۶۲۰

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۱۲، ح ۴۵۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۲۸۰، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۸۴، ح ۷۹۳۵ و ج ۴، ص ۸۷۱، ح ۹۶۴۰ و ج ۵، ص ۶۳۸، ح ۱۱۵۵۲؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۸۴ و ص ۱۶۱ و ص ۳۸۸ و ص ۵۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۱۶۶ و ج ۹، ص ۵۰۸ و، ج ۱۲، ص ۷۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۷، ح ۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۶۵، ح ۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۴۹۵، ح ۱۰۰۰.

{وَالْفَجْرِ ۱ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۲ وَالشَّفْعِ ۳ وَالْوَتْرِ ۴}

سوگند به سپیده دم! (۱) سوگند به شب های دهگانه! (۲) سوگند به زوج و فرد! (۳)

۱- عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: «الشَّفْعُ»، هُوَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَعَلَى (عليه السلام)، «وَالْوَتْرُ»، هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ عَزَّ وَجَلَّ. (۱)

از یونس بن یعقوب نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: شفع (دو تایی)، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) و علی (عليه السلام) هستند، و وتر (تک)، همان خداوند یگانه عز و جل است.

۲- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَالْفَجْرِ»، هُوَ الْقَائِمُ (عليه السلام)، وَ اللَّيَالِي الْعَشْرُ، الْأَنَمَةُ (عليهم السلام)، مِنَ الْحَسَنِ (عليه السلام) إِلَى الْحَسَنِ (عليه السلام)، «وَالشَّفْعُ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ فَاطِمَةُ (عليهما السلام)، «وَالْوَتْرُ»، هُوَ اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، «وَاللَّيْلِ

ص: ۶۲۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۰، ح ۶۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۵۰، ح ۱۱۵۸۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۶۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۶۷.

إِذَا يَسِرُّ، هِيَ دَوْلَةُ حَبْتَرٍ، فَهِيَ تَسْرِي إِلَى قِيَامِ الْقَائِمِ (عليه السلام). (١)

از جابر یزید جعفی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدای عزّ و جلّ: «وَالْفَجْرُ»، فرمودند: فجر، همان قائم (علیه السلام) است، «وَلَيَالٍ عَشْرٍ»، امان (علیهم السلام) هستند، از امام حسن (مجتبی) (علیه السلام)، تا امام حسن (عسکری) (علیه السلام)، «وَالشَّفْعِ»، حضرت امیر المؤمنین، و حضرت فاطمه (علیهما السلام)، هستند، «وَالْوَتْرِ»، خداوند یگانه است، که هیچ شریکی ندارد، «وَاللَّيْلِ إِذَا يَسِرُّ»، دولت حَبْتَر است، که تا قیام حضرت قائم (علیه السلام)، ادامه می یابد.

ص: ۶۲۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۷۸، ح ۱۹ و ج ۳۱، ص ۵۹۱، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۵۰، ح ۱۱۵۸۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۶۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۶۷؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیه، ص ۸۳۷، ح ۱۵۰۲.

{يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۚ رَاجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ۚ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ۚ وَأَدْخُلِي جَنَّتِي ۚ}

ای جان آرام گرفته و اطمینان یافته! (۲۷) به سوی پروردگارت در حالی که از او خشنودی و او هم از تو خشنود است، باز گرد. (۲۸) پس در میان بندگانم در آی (۲۹) و در بهشتم وارد شو. (۳۰)

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ»، إِلَىٰ آخِرِ السُّورَةِ، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از عبد الرحمن بن سالم نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این کلام خدای متعال: «يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ»، تا آخر سوره، فرمودند: درباره حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، نازل شده است.

۲- عَنْ سَيِّدِ الصِّيرَفِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): جُعِلْتُ فِدَاكَ! يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! هَلْ يَكْرَهُ الْمُؤْمِنُ عَلَى قَبْضِ رُوحِهِ؟ قَالَ: لَا، وَاللَّهِ! إِنَّهُ إِذَا أَتَاهُ مَلَكُ الْمَوْتِ لِقَبْضِ

ص: ۶۲۳

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۳، ح ۵ و ج ۳۶، ص ۱۳۱، ح ۸۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۵۷، ح ۱۱۶۱۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۷۶۹؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۵۵، ح ۷۱۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۷۹؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۲۹، ح ۱۰۸۹.

رُوحِهِ، جَزَعَ عِنْدَ ذَلِكَ، فَيَقُولُ لَهُ مَلَكُ الْمَوْتِ: يَا وَلِيَّ اللَّهِ! لَا تَجْزَعْ، فَوَ الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم)! لَأَنَا أَبْرُّ بِكَ وَأَشْفَقُ عَلَيْكَ مِنْ وَالِدٍ رَحِيمٍ، لَوْ حَضَرَكَ، افْتَحَ عَيْنَكَ، فَانْظُرْ، قَالَ: وَ يَمَثُلُ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ الْأَئِمَّةُ مِنْ ذُرِّيَّتِهِمْ (عليهم السلام)، فَيَقَالُ لَهُ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ الْأَئِمَّةُ (عليهم السلام) رُفَعَاؤُكَ.

قَالَ: فَيَفْتَحُ عَيْنَهُ، فَيَنْظُرُ، فَيَنَادِي رُوحَهُ مُنَادٍ مِنْ قَبْلِ رَبِّ الْعِزَّةِ، فَيَقُولُ: «يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ»، إِلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ، «ارْجِعِي إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً»، بِالْوَلَايَةِ، «مَرْضِيَةً»، بِالتَّوَابِ، «فَادْخُلِي فِي عِبَادِي»، يَعْنِي مُحَمَّدًا وَ أَهْلَ بَيْتِهِ (عليهم السلام)، «وَ ادْخُلِي جَنَّتِي»، فَمَا شِئْتُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ اسْتِلَالِ رُوحِهِ وَ اللَّحُوقِ بِالْمُنَادِي. (١)

از سیدیر صیرفی نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: فدایتان شوم! ای پسر رسول خدا! آیا مؤمن از جان دادنش ناراحت می شود و از مرگ کراهت دارد؟ حضرت فرمودند: نه، به خدا سوگند! هنگامی که فرشته مرگ برای قبض روح او حاضر می شود، مؤمن، در آن لحظه، جزع و بی تابی می کند، فرشته مرگ به او می گوید: ای دوست خدا! بی تابی نکن، سوگند به آنخدایی که محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) را برانگیخت، من نسبت به تو، از یک پدر مهربان، مهربان تر و دلسوزترم، اگر پدرت در این حال نزد تو بود، پس چشمت را باز کن و نگاه کن!

ص: ۶۲۴

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۹۶، ح ۴۹ و ج ۲۴، ص ۹۴، ح ۷ و ج ۵۸، ص ۴۸، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۵۷، ح ۱۱۶۱۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۷۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۲۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۷۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۷۷، ح ۲۸؛ الکافی، ج ۳، ص ۱۲۷، ح ۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۳، ص ۲۸۵، ح ۲؛ الوافی، ج ۲۴، ص ۲۴۳، ح ۲۳۹۷۳.

حضرت فرمودند: در آن حال، برای او متمثل می شوند رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیر المؤمنین (علیه السلام) و حضرت فاطمه (علیها السلام) و امام حسن (علیه السلام) و امام حسین (علیه السلام) و دیگر امامان از فرزندان ایشان (علیهم السلام)، پس از آن به مؤمن گفته می شود: ایشان، رسول خدا و امیرالمؤمنین و فاطمه و حسن و حسین و ائمه طاهرین (علیهم السلام)، هستند، و اینها، رفیقان تو می باشند.

حضرت فرمودند: مؤمن در این حال، چشمان خود را باز می کند و به آنها نگاه می کند. سپس یک منادی، از سوی پروردگار با شکوه و عزّت، روح او را مورد خطاب قرار می دهد، و می گوید: «يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ»، یعنی: ای نفسی که به مقام اطمینان به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) و اهل بیت او (علیهم السلام)، رسیدی، «ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً»، به سوی پروردگارت باز گرد، در حالی که مقام به ولایتشان، راضی هستی، «مَرْضِيَّةً»، و مرضی هستی به درجات و پاداش آن، «فَادْخُلِي فِي عِبَادِي»، پس داخل شو در زمره بندگان من، یعنی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) و اهل بیت او (علیهم السلام)، «وَادْخُلِي جَنَّتِي»، و داخل شو در بهشت من، پس در این هنگام، هیچ چیز برای او، محبوب تر از آن نیست که روحش آزاد شود، و به آن ندا کننده، پیوندد.

{وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ}

سوگند به پدر و فرزندان که پدید آورد.

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ»، قَالَ: يَغْنَى عَلِيًّا (عليه السلام)، وَمَا وَلَدَ مِنَ الْأَيْمَةِ (عليهم السلام). (۱)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره این سخن خداوند عز و جل: «وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: یعنی حضرت علی (علیه السلام)، و فرزندان آن حضرت از امامان (علیهم السلام).

۲- عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْخَضْرَمِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ! قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ»، هُوَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «وَمَا وَلَدَ»، الْحَسَنُ وَالحُسَيْنُ (عليهما السلام). (۲)

ص: ۶۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۶۸، ح ۱۶ و ج ۳۶، ص ۱۳، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۶۱، ح ۱۱۶۲۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۷۷۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۸۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۶۹، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۶۱، ح ۱۱۶۲۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۷۷۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۸۴؛ شواهد التنزيل، ج ۲، ص ۴۳۰، ح ۱۰۹۰.

از ابو بکر حضرمی نقل است که گفت: حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) فرمودند: ای ابو بکر! منظور از این سخن خداوند عزّ و جلّ: «وَالِدٍ وَمَا وَلَدَ»، همان، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، و «وَمَا وَلَدَ»، حضرت امام حسن، و حضرت امام حسین (علیهما السلام)، می باشند.

۳- عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، رَفَعَهُ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ»، «وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ»، «وَالِدٍ وَمَا وَلَدَ»، قَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَمَا وَلَدَ مِنَ الْأَيْمَةِ (عليهم السلام). (۱)

در حدیثی مرفوع، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کرده است که ایشان درباره کلام خدای متعال: «لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ»، «وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ»، «وَالِدٍ وَمَا وَلَدَ»، فرمودند: پدر، امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، هستید، و فرزندان، فرزندان آن حضرت، که ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۶۲۷

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۷، ح ۳۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۸۵، ح ۱۳ و ج ۳۶، ص ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۶۱، ح ۱۱۶۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۷۸، ح ۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۴، ح ۱۱؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۵؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۵، ح ۱۵۲۲.

{أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ۚ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ۚ ۹} آیا برای او دو چشم قرار ندادیم، (۸) و یک زبان و دو لب؟! (۹)

حَدِيثًا مُسْنَدًا يَرْفَعُ إِلَى أَبِي يَعْقُوبَ الْأَسَدِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ»، «وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ»، قَالَ: الْعَيْنَانِ، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، وَاللِّسَانِ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَالشَّفَتَيْنِ، الْحَسَنُ وَالحُسَيْنُ (عليهما السلام). (۱)

در حدیثی مسند و مرفوع به ابی یعقوب اسدی، حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره این سخن خداوند عز و جل: «أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ»، «وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ»، فرمودند: منظور از دو چشم، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) هستند، و منظور از زبان، امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند، و منظور از دو لب، امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) هستند.

ص: ۶۲۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۸۰، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۶۴، ح ۱۱۶۳۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۷۲؛ غرر الأخبار، ص ۱۵۷، ح ۵۷.

{فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ۱۱ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ۱۲ فَكُّ رَقَبَةٍ ۱۳}

ولی او از آن گردنه مهمّ نگذشت! (۱۱) و تو نمی دانی آن گردنه چیست! (۱۲) آزاد کردن برده ای (۱۳)

۱_ عَنْ يُونُسَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ»، «وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ»، «فَكُّ رَقَبَةٍ»، يَعْنِي بِقَوْلِهِ: «فَكُّ رَقَبَةٍ»، وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَإِنَّ ذَلِكَ فَكُّ رَقَبَةٍ. (۱)

از یونس نقل است که گفت: کسی که سند حدیث را، مرفوعاً، به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) رسانده است، به من خبر داد، که آن حضرت درباره این سخن خداوند عزّ و جلّ: «فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ»، «وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ»، «فَكُّ رَقَبَةٍ»، فرمودند: مقصود خداوند از: «فَكُّ رَقَبَةٍ»، ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، است، پس همانا ولایت آن حضرت، آزاد کردن بنده است.

۲_ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: جُعِلَتْ فِدَاكَ! قَوْلُهُ: «فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ»، فَقَالَ: مَنْ أَكْرَمَهُ اللَّهُ بَوْلَايَتِنَا، فَقَدْ جَاَزَ الْعَقَبَةَ، وَنَحْنُ تِلْكَ الْعَقَبَةُ،

ص: ۶۲۹

-
- ۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۰، ح ۲۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۸۴، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۶۴، ح ۱۱۶۳۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۸۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۸۱، ح ۱۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۴۹؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۳، ح ۴۹؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۲، ح ۱۵۴۳.

الَّتِي مَنِ افْتَحَمَهَا نَجَا، قَالَ: فَسَيَكْتُ، فَقَالَ لِي: فَهَلَّا أُفِيدُكَ حَرْفًا، خَيْرٌ لَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا؟ قُلْتُ: بَلَى، جُعِلْتُ فِدَاكَ! قَالَ: قَوْلُهُ: «فَكَ رَقَبَهُ»، ثُمَّ قَالَ: النَّاسُ كُلُّهُمْ عِبِيدُ النَّارِ، غَيْرَكَ وَ أَصْحَابِكَ، فَإِنَّ اللَّهَ فَكَ رِقَابِكُمْ مِنَ النَّارِ بَوْلَايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

از ابان بن تغلب نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: فدایتان شوم! مقصود آیه: «فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ»، چیست؟ پس آن حضرت فرمودند: هر که را، خداوند به برکت ولایت ما، گرامی بدارد، از عقبه (گردنه) گذشته است، و ما آن گردنه و گذرگاهی هستیم که هر کس داخل آن شود، نجات می یابد، پس اندکی سکوت کردند و سپس فرمودند: پس آیا برای تو سخنی بگویم، که از دنیا و آنچه در آن است، بهتر باشد؟ عرض کردم: بله، بفرمایید، فدایتان شوم! فرمودند: این سخن خدای متعال: «فَكَ رَقَبَهُ»، را، سپس فرمودند: همه مردم، اسیر آتش اند، جز تو و یارانت، پس همانا، خداوند به برکت ولایت ما اهل بیت، شما را از آتش جهنم، رهایی بخشیده است.

۳- عَنْ أَبِي بَكْرِ الْخَضْرَمِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَكَ رَقَبَهُ»، قَالَ: النَّاسُ كُلُّهُمْ عِبِيدُ النَّارِ، إِلَّا مَنْ دَخَلَ فِي طَاعَتِنَا وَ وَلَايَتِنَا، فَقَدْ فَكَ رَقَبَتَهُ مِنَ النَّارِ، وَ الْعَقَبَةُ، وَلَايَتُنَا. (۲)

ص: ۶۳۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۸۵، ح ۱۲ و ج ۶۵، ص ۱۴۳، ح ۹۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۶۴، ح ۱۱۶۴۲؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۳۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۸۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۸۲، ح ۱۸؛ فضائل الشیعه، ص ۲۶، ح ۱۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۰، ح ۸۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۲۳، ح ۸۸؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۳، ح ۱۵۴۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۸۱، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۶۵، ح ۱۱۶۴۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۷۳.

از ابو بکر حضرمی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این کلام خدای متعال: «فَكَ رَقَبَةٍ»، فرمودند: مردم، همگی بنده آتش اند، مگر کسی که به فرمان برداری از ما و ولایت ما، در آید، پس در این صورت، گردنش از دوزخ، رهایی می یابد، و گردنه، ولایت ما می باشد.

ص: ۶۳۱

{وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ۱ وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاهَا ۲}

به خورشید و گسترش نور آن سوگند. (۱) و به ماه هنگامی که بعد از آن درآید. (۲)

۱- عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي عَبِيدٍ اللَّهِ (عليه السلام) ، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا»، قَالَ: الشَّمْسُ، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ، بِهِ أَوْضَحَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلنَّاسِ دِينَهُمْ، قَالَ: قُلْتُ: «الْقَمَرُ إِذَا تَلَاهَا»، قَالَ: ذَاكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، تَلَا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ، وَ نَفَثَهُ بِالْعِلْمِ نَفْثًا. (الحديث) (۱)

از ابو محمد نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره این سخن خداوند عز و جل: «وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا»، پرسیدم، فرمودند: مقصود از خورشید، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) هستند، که خداوند عز و جل به وسیله آن حضرت، دین

را برای مردم روشن نمود، راوی گفت: عرض کردم: مقصود از: «الْقَمَرُ إِذَا تَلَاهَا»، چیست؟ حضرت فرمودند: مقصود، امیر المؤمنین (عليه السلام) هستند، که از پی رسول

ص: ۶۳۲

۱- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۸۹، ح ۱۸ و ج ۲۴، ص ۷۳، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۷۰، ح ۱۱۶۵۹؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۳۳؛ تفسیر فرائد الکوفی، ص ۵۶۳، ح ۷۲۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۹۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۸۵، ح ۴؛ الکافی، ج ۸، ص ۵۰، ح ۱۲؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۵، ص ۱۰۸، ح ۱۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۳۸، ح ۱۶۳۵.

خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، آمدند، و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، علم را، بطور کامل، در آن حضرت، دمیدند. (همانطور که ماه از خورشید کسب نور می کند، حضرت علی (علیه السلام) نیز از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، کسب دانش نمودند)

۲_ المناقب لابن شهر آشوب: الباقِر وَ الصَّادِق (علیهما السلام)، فِی قَوْلِهِ: «وَ الشَّمْسِ وَ ضُحَاهَا»، قَالَ: هُوَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)، «وَ الْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا»، عَلَى بَنِّ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام). (الحديث) (۱)

مرحوم ابن شهر آشوب در کتاب مناقبش نقل نموده که امام باقر و امام صادق، در باره آیه: «وَ الشَّمْسِ وَ ضُحَاهَا»، فرمودند: او، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، «وَ الْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا»، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند.

۳_ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم): مَثَلِي فِيكُمْ مَثَلُ الشَّمْسِ، وَ مَثَلُ عَلِيٍّ مَثَلُ الْقَمَرِ، فَإِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ، فَاهْتَدَوْا بِالْقَمَرِ. (۲)

از ابن عباس نقل است که گفت: حضرت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: مَثَل من در میان شما، مَثَل خورشید است، و مَثَل علی (علیه السلام)، مَثَل ماه است، پس هنگامی که خورشید ناپدید شد، به وسیله ماه، هدایت یابید.

ص: ۶۳۳

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۷۴، ح ۸؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۱، ص ۲۸۳.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۷۶، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۷۱، ح ۱۱۶۶۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۷۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۰۱؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیه، ص ۸۴۸، ح ۱۵۲۵.

{قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا}

که به یقین، هر کس نفس خود را پاک و تزکیه کرد، رستگار شده است.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِهِ: «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا»، قَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، زَكَاةُ رَبُّهُ. (الحديث) (۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) ، درباره این آیه: «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا»، فرمودند: مقصود، حضرت امیر المؤمنین (عليه السلام) هستند، که پروردگارشان آن حضرت را، پاک و تزکیه نمود.

ص: ۶۳۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷۵، ح ۱۶۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۷۳، ح ۱۱۶۶۸؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۳۴؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۹۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۸۶، ح ۹؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیة، ص ۸۵۱، ح ۱۵۲۸.

{إِذِ انْتَبَعَتْ أَشْقَاهَا}

آنگاه که بدبخت ترین شان برانگیخته شد.

۱- قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ: كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) يَقْرَأُ: «إِذِ انْتَبَعَتْ أَشْقَاهَا»، قَالَ: فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَتُخَضَّبَنَّ هَذِهِ مِنْ هَذَا، وَ أَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى لِحْيَتِهِ وَ رَأْسِهِ. (۱)

از سعید بن مسیب نقل است که گفت: حضرت علی (علیه السلام)، آیه: «إِذِ انْتَبَعَتْ أَشْقَاهَا»، را قرائت می کردند و سپس فرمودند: سوگند به آن خدایی که جانم در دست اوست! این، از این، خضاب خواهد شد، و با دستشان از محاسنشان به فرق سرشان اشاره کردند. (یعنی همانا این محاسنم، به خون سرم، رنگین خواهد شد.)

۲- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ فَضَّالٍ، عَنِ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الْبَاقِرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)

خَطَبَنَا ذَاتَ يَوْمٍ، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ قَدْ

ص: ۶۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۴۲، ص ۲۳۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۷۳، ح ۱۱۶۷۱؛ تسلیه المجالس و زینه المجالس (مقتل الحسین (علیه السلام))، ج ۱، ص ۴۷۹؛ تفسیر کتَر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۸۷، ح ۱۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۰۹.

أَقْبَلَ إِلَيْكُمْ شَهْرُ اللَّهِ بِالْبَرَكَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ ...

ساق الحديث الى ان قال:

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): فَقُمْتُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِي هَذَا الشَّهْرِ؟ فَقَالَ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِي هَذَا الشَّهْرِ، الْوَرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، ثُمَّ بَكَى، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا يَبْكِيكَ؟!

فَقَالَ: يَا عَلِيُّ! أَبْكِي لِمَا يَشْتَحِلُّ مِنْكَ فِي هَذَا الشَّهْرِ، كَأَنِّي بِكَ وَأَنْتَ تُصَلِّي لِرَبِّكَ، وَقَدْ انْبَعَثَ أَشَقَى الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، شَقِيقُ عَاقِرِ نَاقِهِ ثُمُودَ، فَضَرَبَكَ ضَرْبَةً عَلَى قَوْزِكَ، فَخَضَبَ مِنْهَا لِحْيَتَكَ.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَذَلِكَ فِي سَلَامَةٍ مِنْ دِينِي؟ فَقَالَ: فِي سَلَامَةٍ مِنْ دِينِكَ، ثُمَّ قَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَا عَلِيُّ! مَنْ قَتَلَكَ، فَقَدْ قَتَلَنِي، وَمَنْ أَبْغَضَكَ، فَقَدْ أَبْغَضَنِي، وَمَنْ سَبَّكَ فَقَدْ سَبَّنِي. (الحديث) (١)

حضرت ابا الحسن على بن موسى الرضا (عليه السلام)، از پدران بزرگوارشان (عليهم السلام)، از امير المؤمنين على بن ابي طالب (عليهما السلام)، نقل فرمودند: همانا روزی رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) خطبه ای خواندند و در آن فرمودند: ای مردم، ماه خدا، با برکت و رحمت و مغفرت، به شما روی آورده ... تا آنجا که فرمودند:

حضرت امير المؤمنين (عليه السلام) فرمودند: پس من برخاستم و عرض کردم: ای رسول

ص: ٦٣٦

١- الأمالی (للصدوق)، ص ٩٥، المجلس ٢٠، ح ٤؛ بحار الأنوار، ج ٤٢، ص ١٩٠، ح ١ و ج ٩٣، ص ٣٥٨، ح ٢٥؛ فضائل الأشهر الثلاثة، ص ٧٧، ح ٦١؛ فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ١٣٥، ح ١٢٩؛ عيون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ١، ص ٢٩٧، ح ٥٣.

خدا! برترین کارها در این ماه چیست؟ حضرت فرمودند: ای ابا الحسن! برترین اعمال در این ماه، خودداری و پرهیز از محرّمات الهی است، و سپس گریستند، عرض کردم: ای رسول خدا! چه چیز باعث گریه شما شد؟!

حضرت فرمودند: ای علی! برای آن چه که در این ماه، به سر تو می آید و ریختن خون تو را حلال می شمردند، گریه می کنم، گویا تو را می بینم که در حال نماز برای خدای خود هستی، که بدبخت ترین گذشتگان و آیندگان، همتای آن کسی که ناقه ثمود را از پا در آورد، برخاسته، و ضربه ای بر فرق سرت می زند، که از خون آن، محاسنت خضاب می شود.

حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمودند: عرض کردم: ای رسول خدا! آیا در آن حال، دین من سالم است؟ حضرت فرمودند: بله، دینت سالم است، سپس فرمودند: ای علی! هر کس تو را بکشد، مرا کشته است، و هر کس با تو دشمن باشد، با من دشمن است، و هر کس به تو ناسزا بگوید، به من ناسزا گفته است.

۳- عَنْ عُثْمَانَ بْنِ صُهِيبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): مَنْ أَشَقَى الْأَوَّلِينَ؟ قَالَ: عَاقِرُ النَّاقَةِ، قَالَ: صَدَقْتَ، فَمَنْ أَشَقَى الْآخِرِينَ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا أَعْلَمُ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: الَّذِي يَضْرِبُكَ عَلَى هَذِهِ، وَ أَشَارَ إِلَى يَافُوخِهِ. (۱)

از عثمان بن صهیب، از قول پدرش نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به

ص: ۶۳۷

۱- بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۳۷۶؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۳۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۲۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۸۷، ح ۱۰؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۳۵، ح ۱۰۹۸؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ۴۷۵.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: بدبخت ترین افراد نخستین کیست؟ حضرت علی (علیه السلام) عرض کردند: کسی است که شتر صالح را پی کرد و کشت.

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: درست گفתי، اما بدبخت ترین افراد آخرین کیست؟ حضرت علی (علیه السلام) عرض کردند: نمی دانم، ای رسول خدا! حضرت فرمودند: آن کسی است که به این جای تو می زند، و به بالای پیشانی حضرت علی (علیه السلام) اشاره نمودند.

نکته: به قسمتی از جلوی سر، که هنگام تولد نرم است و به تدریج حالت استخوانی پیدا می کند و محکم می شود، و از حساس ترین نقاط سر محسوب می شود، یافوخ می گویند.

ص: ۶۳۸

{وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ}

سوگند به شب هنگامی که فرا گیرد!

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ»، قَالَ: اللَّيْلُ، فِي هَذَا الْمَوْضِعِ، الثَّانِي، غَشَّى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي دَوْلَتِهِ الَّتِي جَرَتْ لَهُ عَلَيْهِ، وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَصْبِرُ فِي دَوْلَتِهِمْ، حَتَّى تَنْقُضِي. (الحديث) (۱)

از محمد بن مسلم نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره این سخن خداوند عز و جل: «وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: منظور از شب، در این جا، دومی است، که در دولت خود، امیر المؤمنین (علیه السلام) را فرو پوشاند، و سدّ راه آن حضرت شد، و امیر المؤمنین (علیه السلام) در دولت آنها صبر پیشه می کردند، تا اینکه دولتشان سپری شود.

ص: ۶۳۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۷۱، ح ۵ و ج ۳۱، ص ۵۹۰، ح ۱۳ و ج ۵۱، ص ۴۹، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۷۶، ح ۱۱۶۸۲؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۳۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۰۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۵۸۸، ح ۵.

{إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ۚ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ۚ}

به یقین هدایت کردن بر ماست (۱۲) و آخرت و دنیا از آن ماست. (۱۳)

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ»، قَالَ: دَوْلَةُ إِبْلِيسَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ...

الی ان قال:

وَأَمَّا قَوْلُهُ: «إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ»، يَعْنِي أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) ، هُوَ الْهُدَىٰ. (الحديث) (۱)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خداوند عز و جل: «وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ»، فرمودند: مقصود، دولت شیطان است، که تا روز قیامت ادامه دارد ...

تا آنجا که فرمودند:

وَأَمَّا كَلَامُ خَدَاوَنَدِ مُتَعَالٍ: «إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ»، يَعْنِي، هَمَانَا حَضْرَتِ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، هَمَانِ هِدَايَتِ هَسْتَنْدِ.

ص: ۶۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۹۸، ح ۱۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۷۹، ح ۱۶۹۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۸۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۱۱؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (عليهم السلام)، ج ۶، ص ۴۰۷، ح ۱.

۲_ عَنْ فَيْضِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَرَأَ: «إِنَّ عَلِيًّا لِلْهُدَى»، «وَإِنَّ لَهُ الْآخِرَةَ وَالْأُولَى»، وَذَلِكَ حَيْثُ سُئِلَ عَنِ الْقُرْآنِ، قَال: فِيهِ الْأَعْيَاجِبُ، فِيهِ، «وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ»، بِعَلِيٍّ (عليه السلام)، وَفِيهِ إِنَّ عَلِيًّا لِلْهُدَى، وَإِنَّ لَهُ الْآخِرَةَ وَالْأُولَى. (۱)

از فیض بن مختار نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) آیه را چنین قرائت فرمودند: «إِنَّ عَلِيًّا لِلْهُدَى»، «وَإِنَّ لَهُ الْآخِرَةَ وَالْأُولَى»، (یعنی: همانا حضرت علی (علیه السلام) از برای هدایت است، و همانا آخرت و دنیا از آن اوست)، و این زمانی بود که از آن حضرت، درباره قرآن پرسیده بودند و ایشان فرمودند: در آن عجایی است، در آن است: «وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ بِعَلِيٍّ»، (یعنی: و خداوند بوسیله حضرت علی (علیه السلام) مؤمنان را در جنگها کفایت نمود)، و نیز در آن است: «إِنَّ عَلِيًّا لِلْهُدَى»، «وَإِنَّ لَهُ الْآخِرَةَ وَالْأُولَى».

ص: ۶۴۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۹۸، ح ۱۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۸۰، ح ۱۱۶۹۲؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۸۱.

{أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ}

آیا ما سینه تو را گشاده نساختم؟

۱- عَنْ جَمِيلٍ، وَالْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ»، قَالَ: فَقَالَ: بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از جمیل، و حسن بن راشد نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این سخن خدای تبارک و تعالی: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ»، فرمودند: با ولایت امیر المؤمنین، حضرت علی (علیه السلام).

۲- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ»، بِعَلِيٍّ، «وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ»، «الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ»، ... «فَإِذَا فَرَعْتَ»، «مَنْ تَبَوَّكَ»، «فَأَنْصَبْ»، عَلِيًّا (عليه السلام) وَصِيًّا، «وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ»، فِي ذَلِكَ. (۲)

ص: ۶۴۲

- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۵، ح ۲۷؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۶۸۸، ح ۱۱۷۱۸؛ بصائر الدرجات في فضائل آل محمد (عليهم السلام)، ج ۱، ص ۷۳، ح ۳؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۳۳.
- ۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۷۰، ح ۷۳۰؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۳۵، ح ۹۱؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۶۸۸، ح ۱۱۷۱۹؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۷۸۵؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۳۷.

از عبد الرحمن نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: خداوند سبحانه و تعالی فرمود: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ»، با حضرت علی (علیه السلام)، «وَوَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ»، «الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ»، ...، «فَإِذَا فَرَغْتَ»، از پیامبری ات، «فَانْصَبْ»، حضرت علی (علیه السلام) را به عنوان وصی خود، «وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ»، در این امر.

ص: ۶۴۳

{فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ}

پس هنگامی که از کار مهمی فارغ می شوی به مهم دیگری پرداز.

۱- عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، قَالَ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ»، عَلِيًّا، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) حَاجًّا، فَتَزَلَّتْ: فَإِذَا فَرَغْتَ مِنْ حِجَّتِكَ فَانصَبْ عَلِيًّا لِلنَّاسِ. (۱)

از ابو جميله نقل است كه گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره اين سخن خداى متعال: «فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ»، فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) در حج بودند، آن گاه نازل شد: «فَإِذَا فَرَغْتَ»، يعنى هنگامى كه از حج خود فارغ شدى، «فَانصَبْ»، پس حضرت على (عليه السلام) را براى مردم نصب كن.

۲- عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ أَبِي الدَّيْلَمِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، قَالَ: ...

الى ان قال:

فَقَالَ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: «فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ»، «وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ»، يَقُولُ: إِذَا فَرَغْتَ

ص: ۶۴۴

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۷۱، ح ۷۳۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۳۵، ذیل ح ۹۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۸۹، ح ۱۱۷۲۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۳۸.

فَانْصَبَ عَلَمَكَ، وَ أَغْلِنِ وَصِيكَ، فَأَعْلَمَهُمْ فَضْلَهُ عَلَانِيَةً، فَقَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم) : مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. (الحديث) (۱)

از عبد الحمید بن ابی دینار نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، در حدیثی طولانی، فرمودند: ...

تا آنجا که فرمودند:

پس خداوند جَلَّ ذِکْرُهُ فرمود: «فَإِذَا فَرَعْتَ فَمَا نَصَبَ»، «وَإِلَى رَبِّكَ فَمَا رَغَبَ»، یعنی می فرماید: پس چون فراغت یافتی، علم و نشانه ات (یعنی حضرت علی (علیه السلام)) را نصب نما، و جانشین خودت را اعلان کن.

پس آن حضرت هم، (در روز غدیر) برتری و فضیلت حضرت علی (علیه السلام) را برای مردم آشکارا اعلام فرمودند، و سپس فرمودند: هر کس من مولای او هستم، پس علی مولای اوست، خداوند! دوست او را دوست بدار، و دشمن او را دشمن بدار، و این جمله را سه مرتبه تکرار نمودند.

۳- عَنْ سُلَيْمَانَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): قَوْلُهُ تَعَالَى: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ»، قَالَ: بَعَلِّي (عليه السلام)، فَاجْعَلْهُ وَصِيًّا، قُلْتُ: وَقَوْلُهُ: «فَإِذَا فَرَعْتَ فَمَا نَصَبَ»، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَهُ بِالصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ الصَّوْمِ وَ الْحَجِّ، ثُمَّ أَمَرَهُ إِذَا فَعَلَ ذَلِكَ، أَنْ يَنْصَبَ

ص: ۶۴۵

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۵، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۸۹، ح ۱۱۷۲۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۳۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۰۵، ح ۱۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۹۴، ح ۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۲۷۵، ح ۳؛ الوافی، ج ۲، ص ۳۱۵، ح ۷۷۷.

از سلیمان نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: مقصود سخن خدای متعال: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ»، را بفرمایید، حضرت فرمودند: با حضرت علی (علیه السلام)، پس او را وصی خود قرار داده است، عرض کردم: و آیه: «فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ»، حضرت فرمودند: همانا خداوند عزّ و جلّ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) را به نماز و زکات و روزه و حجّ امر کرد، سپس به آن حضرت فرمان داد که هنگامی که این کارها را به انجام رساند، حضرت علی (علیه السلام) را، به عنوان وصی خود، منصوب نماید.

ص: ۶۴۶

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۷۱، ح ۷۳۱؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۳۵، ذیل ح ۹۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۸۸، ح ۱۱۷۲۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۳۸.

{وُطُورِ سِنِينَ}

و سو گند به طور سینین.

عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالْتَيْنِ وَالزَّيْتُونِ»، «وَوُطُورِ سِنِينَ»، قَالَ: التَّيْنُ وَالزَّيْتُونُ، الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ (عليهما السلام)، «وَوُطُورِ سِنِينَ»، عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، قَالَ: قَوْلُهُ: «فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ»، قَالَ: الدِّينُ، وَلَايَةُ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱).

از ابو ربیع شاهی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این سخن خدای متعال: «وَالْتَيْنِ وَالزَّيْتُونِ»، «وَوُطُورِ سِنِينَ»، فرمودند: انجیر و زیتون، امام حسن و امام حسین (علیهما السلام)، هستند، «وَوُطُورِ سِنِينَ»، حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، سپس فرمودند: مقصود خدا از آیه: «فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ»، این است که: دین، ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۶۴۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۰۵، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۹۳، ح ۱۱۷۳۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۸۷.

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: به حضرت امام رضا (علیه السلام) عرض کردم: مرا از این سخن خداوند عزّ و جلّ: «وَالَّذِينَ وَالزَّيْتُونَ»، تا به پایان سوره، آگاه نمایید، پس حضرت فرمودند: انجیر و زیتون، امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) هستند، عرض کردم: «وَأَطُورِ سَيْنِينَ»، فرمودند: آن، طور سینین نیست، بلکه طور سیناء است. عرض کردم: طور سیناء! حضرت فرمودند: بله، و آن، امیر المؤمنین (علیه السلام) است. عرض کردم: «وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ»، فرمودند: آن، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) است، که وقتی مردم از آن حضرت اطاعت کنند، در امان هستند.

عرض کردم: «لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ»، فرمودند: آن، ابو فضیل (ابوبکر) است، هنگامی که خداوند برای پروردگاری خود، و پیامبری حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، و ولایت اوصیای پیامبر (علیهم السلام)، از او پیمان گرفت، پس او اقرار کرد و عرض کرد: بله، آیا نمی بینی که خداوند متعال فرمود: «ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ»، یعنی سپس او را به پست ترین جاها، انداختیم، زمانی که پیمان شکست و نسبت به خاندان محمد (علیهم السلام)، آن اعمال را انجامداد.

عرض کردم: «إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ»، فرمودند: به خدا سوگند، منظور، امیر المؤمنین (علیه السلام) و شیعیان آن حضرت هستند، «فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ». عرض کردم: «فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ»، فرمودند: آرام، آرام! این گونه مگو، این کفر به خدا است، نه، به خدا سوگند! رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) حتی به اندازه چشم به هم زدنی، خدا را تکذیب نکرده اند، عرض کردم: پس آن چگونه است؟ حضرت فرمودند: پس

ص: ۶۴۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۰۵، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۹۳، ح ۱۱۷۴۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۸۸.

چه کسی بعد از این، تو را در دین تکذیب می کند، و منظور از دین، امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند، «أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ».

۲- عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدُ بِالْدِّينِ»، قَالَ: يَغْنَى وَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

حضرت موسی بن جعفر در باره این سخن خدای متعال: «فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدُ بِالْدِّينِ»، فرمودند: یعنی، ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام).

ص: ۶۵۰

۱- تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۷۸، ح ۷۴۴؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۵۶، ح ۱۱۲۴.

{الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۚ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝}

همان کسی که بوسیله قلم تعلیم نمود، (۴) و به انسان آنچه را نمی دانست یاد داد! (۵)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: نَزَلَ جِبْرِئِيلُ (عليه السلام) عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! اقْرَأْ، فَقَالَ: وَمَا أَقْرَأُ؟ قَالَ: «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ»، يَعْنِي خَلَقَ نُورَكَ الْأَقْدَمَ قَبْلَ الْأَشْيَاءِ، «خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ»، يَعْنِي خَلَقَكَ مِنْ نُطْفَةٍ، وَشَقَّ مِنْكَ عَلِيًّا، «اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ»، «الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ»، يَعْنِي عَلَّمَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ»، يَعْنِي عَلَّمَ عَلِيًّا (عليه السلام) مِنَ الْكِتَابَةِ لَكَ، مَا لَمْ يَعْلَمْ قَبْلَ ذَلِكَ. (۱)

از عبد الله بن کیسان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: جبرئیل (عليه السلام) بر حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) نازل شد و عرض کرد: ای محمد! بخوان، حضرت فرمودند: چه بخوانم؟ عرض کرد: «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ»، یعنی بخوان به نام پروردگارت، که نور قدیم تو را، پیش از همه اشیاء آفرید، «خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ»، یعنی تو را از نطفه آفرید، و حضرت علی (عليه السلام) را از تو جدا نمود، «اقْرَأْ وَرَبُّكَ

ص: ۶۵۱

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۵۲، ح ۱۵۸ و ج ۳۶، ص ۱۷۶، ح ۱۶۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۶۹۶، ح ۱۱۷۵۱؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۴۷.

الْمَأْكُورُ»، «الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ»، یعنی به حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) تعلیم نمود، «عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ»، برای تو، حضرت علی (علیه السلام) را به وسیله نوشتن، تعلیم داد، آنچه را که پیش از این نمی دانست.

ص: ۶۵۲

{تَنْزِلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ}

فرشتگان و «روح» در آن شب به اذن پروردگارشان برای (تقدیر) هر کاری نازل می شوند.

۱- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، قَالَ: كَانَ عَلَيَّ (عليه السلام) كَثِيرًا مِمَّا يَقُولُ: مِمَّا اجْتَمَعَ التَّيْمِيُّ وَالْعِدَوِيُّ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ، وَهُوَ يَقْرَأُ: «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ»، بِتَخَشُّعٍ وَبُكَاءٍ. فَيَقُولَانِ: مَا أَشَدَّ رِقَّتَكَ لِهَذِهِ السُّورَةِ؟

فَيَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): لِمَا رَأَتْ عَيْنِي وَوَعَى قَلْبِي وَلِمَا يَرَى قَلْبُ هَذَا مِنْ بَعْدِي. فَيَقُولَانِ: وَمَا الَّذِي رَأَيْتَ وَمَا الَّذِي يَرَى؟

قَالَ: فَيَكْتُبُ لَهُمَا فِي الثُّرَابِ «تَنْزِلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ»، قَالَ: ثُمَّ يَقُولُ: هَلْ بَقِيَ شَيْءٌ بَعْدَ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «كُلُّ أَمْرٍ»؟

فَيَقُولَانِ: لَا، فَيَقُولُ: هَلْ تَعْلَمَانِ مِنَ الْمُتَنَزِّلِ إِلَيْهِ بِذَلِكَ؟ فَيَقُولَانِ: أَنْتَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَيَقُولُ: نَعَمْ، فَيَقُولُ: هَلْ تَكُونُ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مِنْ بَعْدِي؟

فَيَقُولَانِ: نَعَمْ، قَالَ: فَيَقُولُ: فَهَلْ يَنْزِلُ ذَلِكَ الْمَأْمُرُ فِيهَا؟ فَيَقُولَانِ: نَعَمْ، قَالَ: فَيَقُولُ: إِلَى مَنْ؟ فَيَقُولَانِ: لَا نَدْرِي، فَيَأْخُذُ بِرَأْسِي وَ يَقُولُ: إِنْ لَمْ تَدْرِيَا فَادْرِيَا، هُوَ هَذَا مِنْ بَعْدِي.

قَالَ: فَإِنْ كَانَا لَيَعْرِفَانِ تِلْكَ اللَّيْلَةَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) مِنْشِدَهُ مَا يَدْخُلُهُمَا مِنْ

حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: حضرت امام علی (علیه السلام) در بسیاری از اوقات می فرمودند: هر وقت، تیمی و عدوی (ابوبکر و عمر) خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)

بودند، و آن حضرت سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» را، با خشوع و گریه، می خواندند. آن دو می گفتند: چه قدر نسبت به این سوره، رقیق القلب هستید و دلتان می سوزد؟! پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرمودند: گریه من برای آن چیزی است که چشم من آن را دیده، و قلبم با تمام وجود آن را دریافت نموده، و نیز به خاطر آن چیزی است که قلب این شخص (یعنی حضرت علی (علیه السلام))، پس از من، می بیند.

آنها گفتند: مگر شما چه دیده اید، و او چه می بیند؟ حضرت فرمودند: پس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، برای آن دو، این آیه را: «تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَ الرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ»، بر روی خاک می نوشتند، سپس می فرمودند: آیا پس از کلام خدای عزّ و جلّ، که فرمود: «هر امری»، دیگر چیزی باقی می ماند؟ می گفتند: نه، پس می فرمودند: آیا می دانید آن کسی که هر امری بر او نازل می شود کیست؟ می گفتند: شما هستید، ای رسول خدا! می فرمودند: آری، آیا شب قدر، پس از منم می باشد؟ می گفتند: بله، می فرمودند: آیا در شبهای قدر پس از من هم، آن امر نازل می شود؟ می گفتند: آری، می فرمودند: به چه کسی نازل می شود؟ می گفتند: نمی دانیم.

آنگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) دستشان را بر سر من می گذاشتند، و می فرمودند: اگر نمی دانید،

ص: ۶۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۷۱، ح ۶۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۰۵، ح ۱۱۷۶۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۷۹۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۶۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۳۳، ح ۹۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۴۹، ح ۵؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۴۴۷، ح ۶۷۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۸۶، ح ۵؛ الوافی، ج ۲، ص ۴۹، ح ۴۸۷.

اکنون بدانید، آن شخص، پس از من، این مرد است. سپس آن دو پس از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، آن شب (شب قدر) را، به خاطر ترس و هراس سختی که در دلشان می افتاد، می شناختند.

۲- عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَا عَلِيُّ! أَ تَدْرِي مَا مَعْنَى لَيْلَةِ الْقَدْرِ؟ فَقُلْتُ: لَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ (صلى الله عليه وآله وسلم): إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدَّرَ فِيهَا مَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَكَانَ فِيهَا قَدَرٌ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا يُتَكَّ وَ وَلَا يَهُ الْأَنَمَةُ مِنْ وَلَدِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (۱)

از اصبع بن نباته نقل است که گفت: حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، به من فرمودند: ای علی! آیا می دانی معنی شب قدر چیست؟ عرض کردم: نه، ای رسول خدا! پس آن حضرت فرمودند: خداوند متعال در آن شب، هر چیزی که تا روز قیامت انجام خواهد گرفت را، مقدر فرموده، و یکی از مقدرات خداوند عز و جل در آن شب، ولایت تو و ولایت امامان از فرزندان تو، تا روز قیامت، می باشد.

۳- عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ أَبِي عَبِيدٍ اللَّهِ (عليه السلام): «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ»، قَالَ: مَا أَبَيَنَ فَضْلَهَا عَلَى السُّورِ! قَالَ: قُلْتُ: وَ أَى شَيْءٍ فَضْلُهَا؟ قَالَ: نَزَلَتْ وَلَمَّا يَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِيهَا، قُلْتُ: فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ الَّتِي نَزَّجِيهَا فِي شَهْرِ رَمَضَانَ؟ قَالَ:

ص: ۶۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۹۴، ص ۱۸، ح ۳۸؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۵۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۲۹، ح ۸۰؛ معانی الأخبار، ص ۳۱۵، ح ۱.

نَعَمْ، هِيَ لَيْلَةُ قُدْرَتِ فِيهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَقُدْرَتِ وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) [\(۱\)](#).

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: در محضر امام صادق (عليه السلام) آیه: «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ»، مطرح شد، حضرت فرمودند: چه قدر فضیلت و برتری آن، بر سوره های دیگر آشکار است! راوی گفت: عرض کردم: فضیلت و برتری آن، در چیست؟ فرمودند: در آن، ولایت امیر المؤمنین (عليه السلام) نازل شده است، عرض کردم: در همان شب قدری که ما امید درکش را، در ماه رمضان داریم؟ فرمودند: آری، در آن شب، مقدرات آسمانها و زمین انجام گرفته، و در آن، ولایت امیر المؤمنین (عليه السلام)، تقدیر و معین شده است.

ص: ۶۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۹۴، ص ۱۸، ح ۳۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۲۹، ح ۸۱؛ فضائل الأشهر الثلاثة، ص ۱۱۹، ح ۱۱۶؛ معانی الأخبار، ص ۳۱۶، ح ۲.

{إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ}

همانا کسانی که ایمان آوردند و کارهای نیک و شایسته انجام دادند، بهترین آفریدگانند!

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم)، فَأَقْبَلَ عَلَيَّ أَبُو طَالِبٍ (عليه السلام)، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم): قَدْ أَتَاكُمْ أَخِي، ثُمَّ التَّفَتَ إِلَى الْكُعْبَةِ، فَضَرَبَهَا بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! إِنَّ هَذَا وَشِيعَتَهُ لَهُمْ الْفَاسِئُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّهُ أَوْلَكُمْ إِيمَانًا مَعِيَ، وَأَوْفَاكُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ، وَأَقْوَمُكُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ، وَأَعِيدْ لَكُمْ فِي الرَّعِيَةِ، وَأَقْسِمُكُمْ بِالسَّوِيَةِ، وَأَعْظُمُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَزِيَّةً، قَالَ: فَتَزَلْتُ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ»، قَالَ: وَكَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم)، إِذَا أَقْبَلَ عَلَيَّ (عليه السلام) قَالُوا: قَدْ جَاءَ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ. (۱)

از جابر بن عبد الله نقل است که گفت: خدمت پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله وسلم) بودیم که

ص: ۶۵۷

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۲۵۱، المجلس ۹، ح ۴۰؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۵، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۲۱، ح ۱۱۸۰۶؛ بشاره المصطفی لشیهه المرتضی، ج ۲، ص ۱۲۲ و ص ۱۹۳؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۴۰۷، ح ۱ و ص ۴۱۲، ح ۷؛ غایه المرام و حجه الخصام فی تعیین الامام من طریق الخاص و العام، ج ۳، ص ۲۹۹، ح ۱۰ و ج ۵، ص ۱۰۷، ح ۱۴ و ص ۱۸۶، ح ۱۴؛ فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۲۱۹، ح ۲۳۴؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۱۵۲ و ص ۳۹۷.

حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) وارد شدند، پس پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: برادرم نزد شما آمده است، سپس رو سوی کعبه نمودند و با دستشان به دیوار آن زدند و فرمودند: سوگند به کسی که جانم در دست اوست! او و شیعیانش در روز قیامت از رستگاران هستند، سپس فرمود: او اولین کسی است که با من ایمان آورد، و با وفاترین شما به پیمان خداوند، و پایدارترین شما در فرمان خداوند، و عادل ترین شما در حقّ زیردستان، و دقیق ترین شما در تقسیم به مساوات، و بزرگ مرتبه ترین شما نزد خداوند است. راوی گفت: سپس این آیه نازل شد: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ».

پس از آن، هر وقت، حضرت علی (علیه السلام) وارد می شدند، یاران حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) می گفتند: بهترین آفریدگان آمده است.

۲_ عَنْ الشَّعْبِيِّ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! عَلَّمَنِي شَيْئًا يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهِ، قَالَ: عَلَيْكَ بِالْمَعْرُوفِ، فَإِنَّهُ يَنْفَعُكَ فِي عَاجِلِ دُنْيَاكَ وَ آخِرَتِكَ، إِذْ أَقْبَلَ عَلَيَّ (علیه السلام)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَاطِمَةُ (علیها السلام) تَدْعُوكَ، قَالَ: نَعَمْ، فَقَالَ الرَّجُلُ: مَنْ هَذَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ!؟ قَالَ: هَذَا مِنَ الَّذِينَ يَقُولُ اللَّهُ فِيهِمْ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ».(۱) از شعبی نقل است که گفت: مردی محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آمد و عرض کرد: ای رسول خدا! مرا چیزی بیاموزید که خداوند به وسیله آن، مرا سود رساند. حضرت

ص: ۶۵۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۲۲، ح ۱۱۸۰۹؛ غایه المرام و حجه الخصام فی تعیین الامام من طریق الخاص و العام، ج ۳، ص ۲۹۷، ح ۱؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیة، ص ۸۶۹، ح ۱۵۵۶؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۶۸.

فرمودند: بر تو باد کردار نیک، که آن در آینده دنیا و آخرت، تو را سود می رساند، در این هنگام حضرت علی (علیه السلام) وارد شدند و عرض کردند: ای رسول خدا! حضرت فاطمه (علیها السلام) شما را فرا می خواند. حضرت فرمودند: بله. آن مرد عرض کرد: این شخص کیست، ای رسول خدا؟! حضرت فرمودند: او همان کسی است که خداوند درباره او می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِّهِ».

۳- عَنْ يَحْيَى بْنِ الْعَلَاءِ الرَّازِي، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: دَخَلَ عَلِيٌّ (عليه السلام) عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَهُوَ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ، فَلَمَّا رَأَاهُ قَالَ: كَيْفَ أَنْتَ يَا عَلِيُّ! إِذَا جُمِعَتِ الْأُمَمُ، وَوُضِعَتِ الْمَوَازِينُ، وَبُرَزَ لِعَرْصِ خَلْقِهِ، وَدُعِيَ النَّاسُ إِلَى مَا لَا بُدَّ مِنْهُ.

قَالَ: فَدَمَعَتْ عَيْنُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَا يَبْكِيكَ يَا عَلِيُّ!؟ تُدْعَى، وَاللَّهِ! أَنْتَ وَشَيْعَتُكَ غُرًّا مُحَجَّلِينَ، رِوَاءَ مَرْوِيِّينَ مُبَيَّضَةً وَجُوهُكُمْ، وَيَدْعَى بِعَدُوِّكَ مُسَوَّدَةً وَجُوهُهُمْ أَشَقِيَاءَ مُعَذِّبِينَ، أَمَا سَمِعْتَ إِلَى قَوْلِ اللَّهِ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِّهِ»، أَنْتَوُ شَيْعَتُكَ، «وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِّهِ»، عَدُوُّكَ يَا عَلِيُّ! (۱)

از یحیی بن علاء رازی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، در خانه ام سلمه بودند، که حضرت علی (علیه السلام) بر آن

ص: ۶۵۹

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۶۷۱، المجلس ۳۶، ح ۲۱؛ بحار الأنوار، ج ۷، ص ۱۸۲، ح ۲۸ و ج ۶۵، ص ۷۱، ح ۱۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۲۱، ح ۱۱۸۰۷؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیهم السلام)، ج ۲، ص ۱۸۱، ح ۱؛ طرف من الأنباء و المناقب، ص ۵۸۸؛ غایه المرام و حجه الخصام فی تعیین الامام من طریق الخاص و العام، ج ۳، ص ۳۰۲، ح ۷ و ج ۵، ص ۱۶، ح ۸؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیة، ص ۸۶۸، ح ۱۵۵۳.

حضرت، وارد شدند، هنگامی که ایشان، حضرت علی (علیه السلام) را دیدند، فرمودند: ای علی! هنگامی که امتها گرد هم آیند، و ترازوی سنجش اعمال، بر قرار شود، و محلی برای عرضه اعمال آفرید گانش فراهم شود، و مردم به سوی چیزی که از آن ناگزیرند، فراخوانده شوند، حال تو چگونه است؟

امام صادق (علیه السلام) فرمودند: در این هنگام، اشک از چشمان امیر المؤمنین (علیه السلام) جاری شد، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: چه چیز تو را به گریه انداخت، ای علی؟! به خدا سوگند! که تو و پیروانت، در حالی که روسفید و تابناک و سیراب، با چهره های نورانی و درخشان، فرا خوانده می شوید، و دشمنان با رخسارهای تیره و بدبختانه و در حال شکنجه، فرا خوانده می شوند، آیا نشنیده ای که خداوند متعال می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِّهِ»، مقصود، تو و شیعیانت هستید، «وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِّهِ»، مقصود، دشمنان تو هستند، ای علی! ۴_ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ مِيثَمِ التَّمَارِ، مَوْلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام) قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فَقُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! إِنِّي وَجَدْتُ فِي كُتُبِ أَبِي أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) قَالَ لِأَبِي مِيثَمَ: أَحِبَّ حَبِيبَ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، وَ إِنْ كَانَ فَاسِقًا زَانِيًا، وَ أَبْغَضْ مُبْغَضَ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام)، وَ إِنْ كَانَ صَوَّامًا قَوَّامًا، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ هُوَ يَقُولُ: «الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِّهِ»، ثُمَّ التَفَتَ إِلَيَّ وَقَالَ: هُمْ، وَ اللَّهُ! أَنْتَ وَ شِيعَتُكَ، يَا عَلِيُّ! وَ مِعَادُكَ وَ مِعَادُهُمُ الْحَوْضُ غَدًا، غُرًّا مُحَجَّلِينَ، مُكْتَحِلِينَ مُتَوَجِّينَ.

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): هَكَذَا هُوَ عَيْنًا فِي كِتَابِ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱۱)

از یعقوب بن میثم تمّار، خادم حضرت امام سجّاد (عليه السلام)، نقل است که گفت: خدمت حضرت امام محمّد باقر (عليه السلام) رسیدم و به ایشان عرض کردم: فدایتان شوم! ای پسر رسول خدا! من در میان نوشته های پدرم، چنین یافتم که حضرت علی (عليه السلام) به پدرم میثم، فرموده اند: دوست دار خاندان محمّد (عليهم السلام) را دوست بدار، گرچه فاسق و زناکار باشد، و کینه توزِ خاندان محمّد (عليهم السلام) را دشمن بدار، گرچه بسیار روزه دار و شب زنده دار باشد، زیرا من شنیدم که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) این آیه را خواندند: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ»، و سپس رو به سوی من کردند و فرمودند: به خدا سوگند! آنها، تو و شیعیانت هستید، ای علی! و محل دیدار تو و آنان، در فردای قیامت، در کنار حوض کوثر خواهد بود، در حالی که همگی روسفید و سر مه کشیده و تاج بر سر نهاده اید.

پس حضرت امام محمّد باقر (عليه السلام) فرمودند: آنچه در نوشته حضرت علی (عليه السلام) است، همین است.

ص: ۶۶۱

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۴۰۵، المجلس ۱۴، ح ۵۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۲۲۰، ح ۵ و، ج ۶۵، ص ۲۵، ح ۴۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۲۰، ح ۱۱۸۰۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۸۰۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۷۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۴۴، ح ۱۳؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (عليهم السلام)، ج ۲، ص ۴۰۸، ح ۳؛ وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۸۲، ح ۲۱۲۹۹.

{إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۱ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۲ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ۳}

هنگامی که زمین شدیداً به لرزه درآید، (۱) و زمین بارهای سنگینش را خارج سازد! (۲) و انسان می گوید: «زمین را چه می شود؟!» (۳)

۱_ عَنْ فَاطِمَةَ (علیها السلام)، قَالَتْ: أَصَابَ النَّاسَ زَلْزَلَةٌ عَلَى عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ، فَفَزِعَ النَّاسُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَ عُمَرُ، فَوَحِدُوهُمَا قَدْ خَرَجَا فَرَعَيْنِ إِلَى عَلِيٍّ (علیه السلام)، فَتَبِعَهُمَا النَّاسُ إِلَى أَنْ انْتَهَوْا إِلَى بَابِ عَلِيٍّ (علیه السلام)، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ عَلِيٌّ (علیه السلام) غَيْرَ مُكْتَرِثٍ لِمَا هُمْ فِيهِ، فَمَضَى وَ اتَّبَعَهُ النَّاسُ، حَتَّى انْتَهَى إِلَى تَلْعَةٍ، فَقَعَدَ عَلَيْهَا، وَ قَعَدُوا حَوْلَهُ، وَ هُمْ يَنْظُرُونَ إِلَى حَيْطَانِ الْمَدِينَةِ تَزْتَجُّ جَانِبَهُ وَ ذَاهِبَةً، فَقَالَ لَهُمْ عَلِيٌّ (علیه السلام): كَأَنَّكُمْ قَدْ هَالَكُم مَّا تَرَوْنَ؟ قَالُوا: وَ كَيْفَ لَا يَهُولُنَا وَ لَمْ نَرِ مِثْلَهَا قَطُّ!

قَالَتْ (علیها السلام): فَحَرَّكَ شَفَتَيْهِ، ثُمَّ ضَرَبَ الْمَارِضَ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ: مَا لَكُمْ؟ اسْكُنِي، فَسَكَنْتِ، فَعَجِبُوا مِنْ ذَلِكَ أَكْثَرَ مِنْ تَعَجُّبِهِمْ أَوَّلًا حَيْثُ خَرَجَ إِلَيْهِمْ.

قَالَ لَهُمْ: فَإِنَّكُمْ قَدْ عَجِبْتُمْ مِنْ صَنِيعَتِي؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: أَنَا الرَّجُلُ الَّذِي قَالَ اللَّهُ: «إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا»، وَ أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا»، «وَ قَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا»، فَأَنَا

الْإِنْسَانُ الَّذِي يَقُولُ لَهَا: مَا لَكَ؟ «يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا»، إِيَّاي تُحَدِّثُ. (۱)

از حضرت فاطمه (علیها السلام) نقل است که ایشان فرمودند: در زمان ابو بکر، مردم به زلزله ای دچار شدند، پس ترسان و نالان، نزد ابو بکر و عمر آمده، دیدند که آن دو نیز با ترس و وحشت، بیرون دویدند و به سوی حضرت علی (علیه السلام) می روند، پس مردم نیز به دنبال آن دو رفتند، تا این که بر در خانه آن حضرت رسیدند. پس آن حضرت از خانه بیرون آمدند، و بی اعتنا به حادثه ای که رخ داده، به راه افتادند، و مردم نیز به دنبال ایشان به راه افتادند تا این که به تپه ای رسیدند.

سپس آن حضرت بر بالای آن نشستند، و مردم نیز اطراف آن نشستند، و به دیوارهای شهر نگاه می کردند، که چطور می لرزد و به این طرف و آن طرف حرکت می کند.

حضرت علی (علیه السلام) به آنها فرمودند: گویا از آن چه که می بینید، به ترس و وحشت افتاده اید؟ عرض کردند: چگونه هول و وحشت نداشته باشیم، در حالی که تاکنون چنین حادثه ای را ندیده بودیم!

حضرت فاطمه (علیها السلام) فرمودند: امیر المؤمنین (علیه السلام) لب های خود را حرکت دادند و سپس با دستشان بر زمین زدند و فرمودند: تو را چه شده است؟ آرام باش! پس زمین، آرام گرفت.

پس مردم از این کار حضرت، بیش از آن وقتی که از خانه خارج شدند و به طرفشان آمدند، شگفت زده شدند. حضرت به آنها فرمودند: آیا از این کار من، شگفت زده شدید؟ عرض کردند: بله، فرمودند: من همان مردی هستم که خداوند متعال در باره

ص: ۶۶۳

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۴۵۸، ح ۸۰؛ بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۲۵۴، ح ۱۴ و ج ۸۸، ص ۱۵۱، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۲۷، ح ۱۱۸۲۸؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۴۸، ح ۷؛ دلائل الإمامه، ص ۶۶، ح ۲؛ علل الشرائع، ج ۲، ص ۵۵۶، ح ۸؛ مدینه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ۲، ص ۹۹، ح ۴۲۳ و ص ۲۵۶، ح ۵۳۶.

او فرموده: «إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا»، «وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا»، «وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا»، من همان انسانی هستم که به زمین می گوید: تو را چه شده است؟ «يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا»، و زمین، خبرهایش را برای من بازگو می کند.

۲- عَنْ فَضِيلِ بْنِ زُبَيْرٍ، قَالَ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، كَانَ جَالِسًا فِي الرَّحْبَةِ، فَتَزَلْزَلَتِ الْأَرْضُ، فَضَرَبَهَا عَلَيَّ (عليه السلام) بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ لَهَا: قَرِّي، إِنَّهُ مَا هُوَ قِيَامٌ، وَلَوْ كَانَ ذَلِكَ لَأَخْبَرْتَنِي، وَإِنِّي أَنَا الَّذِي تُحَدِّثُهُ الْأَرْضُ أَخْبَارَهَا، ثُمَّ قَرَأَ: «إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا»، «وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا»، «وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا»، «يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا»، «بَأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا»، أَمَا تَرَوْنَ أَنَّهَا تُحَدِّثُ عَنْ رَبِّهَا. (۱)

از فضیل بن زبیر نقل است که گفت: همانا، امیر المؤمنین، حضرت علی (علیه السلام) در رحبه نشسته بودند که زمین به لرزه درآمد، پس حضرت علی (علیه السلام) با دستشان بر آن زدند و فرمودند: آرام باش! اگر این لرزه، لرزه قیامت بود، زمین مرا با خبر می ساخت، من همان کسی هستم که زمین خبرهایش را با او باز می گوید، سپس این آیات را، قرائت فرمودند: «إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا»، «وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا»، «وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا»، «يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا»، «بَأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا»، آیا نمی بینید که او از طرف پروردگارش خبر می دهد؟

ص: ۶۶۴

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۲۷۱، ذیل ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۲۸، ح ۱۱۸۳۱، تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۸۰۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۳۹۱؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و أهل بیته القرآنیه، ص ۸۷۶، ح ۱۵۷۰؛ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۱۰۲، ح ۴۲۶.

{فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ۖ فَهُوَ فِي عِيشِهِ رَاضٍ ۖ}

اما کسی که (در آن روز) ترازوهای اعمالش سنگین است. (۶) در یک زندگی خشنودکننده خواهد بود! (۷)

۱- عَنْ الْهَيْثَمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ الرَّضَا (عليه السلام)، عَنْ آيَاتِهِ (عليهم السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ»، «فَهُوَ فِي عِيشِهِ رَاضٍ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ»، «فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي الثَّلَاثَةِ. (۱)

از هیثم بن عبد الرحمن نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام)، از پدران بزرگوارشان (علیهم السلام)، روایت کرده اند که ایشان درباره این سخن خدای متعال: «فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ»، «فَهُوَ فِي عِيشِهِ رَاضٍ»، فرمودند: درباره حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، نازل شده، «وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ»، «فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ»، درباره آن سه نفر نازل شده است.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَوَّلُ مَنْ تَزَجَّجَ كَفَّهُ حَسَنَاتِهِ فِي الْمِيزَانِ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ ذَلِكَ أَنَّ مِيزَانَهُ لَا يَكُونُ فِيهِ إِلَّا الْحَسَنَاتُ، وَ تَبْقَى كَفَّهُ السَّيِّئَاتِ

ص: ۶۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۱۱، ح ۷۶ و ج ۳۶، ص ۶۷، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۴۱، ح ۱۱۸۵۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۸۱۴.

فَارَغَهُ لَمَّا سَيَّئَهُ فِيهَا، لِأَنَّهُ لَمْ يَعْصِ اللَّهَ طَرْفَةَ عَيْنٍ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: «فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ»، «فَهُوَ فِي عِيشِهِ رَاغِبٌ»، أَيْ فِي عَيْشٍ فِي جَنَّةٍ قَدْ رَضِيَ عِيشُهُ فِيهَا. (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: اولین کسی که کفّه حسناتش در ترازوی روز قیامت، برتری دارد، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، و دلیل آن، این است که در ترازوی آن حضرت، چیزی جز حسنات وجود ندارد، و کفّه بدی ها، خالی است، و چیزی در آن نیست، چون آن حضرت، حتی به اندازه یک چشم به هم زدن هم، خدای سبحان را عصیان و نافرمانی نکرده اند، پس این است معنی سخن خدای متعال که می فرماید: «فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ»، «فَهُوَ فِي عِيشِهِ رَاغِبٌ»، یعنی زندگی در بهشت، که از آن زندگی و حیات اخروی، راضی و خشنود است.

ص: ۶۶۶

{ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ}

سپس در آن روز از نعمت، بازپرسی خواهید شد!

۱- عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، أَنَّهُ قَالَ: «ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»، نَحْنُ النَّعِيمُ. (۱)

از اصبع بن نباته نقل است که گفت: حضرت امام علی (علیه السلام) ، در باره آیه: «ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»، فرمودند: آن نعمت، ما هستیم.

۲- التَّنْوِيرُ فِي مَعَانِي التَّفْسِيرِ، الْبَاقِرُ وَ الصَّادِقُ (عليهما السلام) : النَّعِيمُ، وَلَإِيهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۲)

ص: ۶۶۷

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۵۷، ح ۲۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۷۴۸، ح ۱۱۸۷۵؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۸۱۶؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۴۲۵؛ غايه المرام و حجه الخصام في تعيين الامام من طريق الخاص و العام، ج ۳، ص ۸۴، ح ۹؛ فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام) ، ص ۲۲۰، ح ۲۳۵.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۵۴، ح ۱۵؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۷۴۹، ح ۱۱۸۸۱؛ مناقب آل أبي طالب عليهم السلام (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۵۳.

از (التنوير في معاني التفسير) نقل شده كه حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، و حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: آن نعمت، ولايت امير المؤمنين (عليه السلام) است.

۳- عَنْ أَبِي حَفْصِ الصَّائِغِ، عَنِ الْإِمَامِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، أَنَّهُ قَالَ: «ثُمَّ لَتَشِيئَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»، وَاللَّهُ! مَا هُوَ الطَّعَامُ وَالشَّرَابُ، وَلَكِنْ وَلَايَتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

از ابو حفص صائغ نقل است كه گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آيه: «ثُمَّ لَتَشِيئَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»، فرمودند: به خدا سو گند! آن نعمت، غذا و نوشيدني نيست، بلكه ولايت ما اهل بيت است.

۴- عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبَّاسٍ الصَّوَلِيِّ الْكَاتِبِ بِالْأَهْوَا، سَيِّئَهُ سَدِّعَ وَ عَشْرِينَ وَ مَائَتِينَ، قَالَ: كُنَّا يَوْمًا بَيْنَ يَدَيِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى (عليهما السلام)، فَقَالَ لِي: لَيْسَ فِي الدُّنْيَا نَعِيمٌ حَقِيقِي، فَقَالَ لَهُ بَعْضُ الْفُقَهَاءِ مِمَّنْ يَحْضُرُهُ: فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «ثُمَّ لَتَشِيئَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»، أَمَا هَذَا النَّعِيمُ فِي الدُّنْيَا وَ هُوَ الْمَاءُ الْبَارِدُ.

فَقَالَ لَهُ الرِّضَا (عليه السلام)، وَ عَلَمَا صَوْنُهُ: كَذَا فَسَرْتُمُوهُ أَنْتُمْ، وَ جَعَلْتُمُوهُ عَلَى ضَرْوبٍ، فَصَالَتْ طَائِفَةٌ: هُوَ الْمَاءُ الْبَارِدُ، وَ قَالَ غَيْرُهُمْ: هُوَ الطَّعَامُ الطَّيِّبُ، وَ قَالَ آخَرُونَ: هُوَ النَّوْمُ الطَّيِّبُ.

قَالَ الرِّضَا (عليه السلام): وَ لَقَدْ حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَبِيهِ، أَبِي عَزِيدٍ اللَّهِ الصَّادِقِ (عليه السلام)، أَنَّ أَقْوَالَكُمْ هَذِهِ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «ثُمَّ لَتَشِيئَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»، فَغَضِبَ (عليه السلام) وَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَا يَسْأَلُ عِبَادَهُ عَمَّا تَفْضَلُ عَلَيْهِمْ، وَ لَا يُمْنُ بِذَلِكَ عَلَيْهِمْ، وَ

ص: ۶۶۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۵۶، ح ۲۵؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۵، ص ۷۴۸، ح ۱۱۸۷۲؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۸۱۵؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۴۲۴.

الْإِمْتِنَانُ بِالْإِنْعَامِ مُسْتَقْبَحٌ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ، فَكَيْفَ يَصَافُ إِلَى الْخَالِقِ عَزَّ وَجَلَّ، مَا لَا يَرْضَى الْمَخْلُوقُ بِهِ! وَلَكِنَّ النَّعِيمَ حُبَّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ مَوَالِئَنَا، يَسْأَلُ اللَّهُ عِبَادَهُ عَنْهُ، بَعْدَ التَّوْحِيدِ وَ التَّوْبَةِ، لِأَنَّ الْعَبْدَ إِذَا وَفَى بِذَلِكَ أَذَاهُ إِلَى نَعِيمِ الْجَنَّةِ، الَّذِي لَا يَزُولُ.

وَلَقَدْ حَدَّثَنِي بِذَلِكَ أَبِي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ آبَائِهِ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَا عَلِيُّ! إِنَّ أَوَّلَ مَا يَسْأَلُ عَنْهُ الْعَبْدُ بَعْدَ مَوْتِهِ، شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَأَنَّكَ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا جَعَلَهُ اللَّهُ وَ جَعَلْتَهُ لَكَ، فَمَنْ أَقَرَّ بِذَلِكَ وَ كَانَ يَعْتَقِدُهُ، صَارَ إِلَى النَّعِيمِ، الَّذِي لَا زَوَالَ لَهُ. (الحديث) (۱)

از ابراهیم بن عباس صولی، کاتب در اهواز، در سال ۲۲۷، نقل است که گفت: ما روزی در محضر حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) بودیم، پس حضرت به من فرمودند: نعمت حقیقی، در دنیا نیست. آن گاه بعضی از فقهای که در حضور آن حضرت بودند، عرض کردند: پس خداوند عز و جل می فرماید: «ثُمَّ لَتَسْئَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»، آیا این نعمت، همین آب سرد گوارا، در دنیا نیست؟

حضرت، با صدای بلند، به آنها فرمودند: شما آن را، این گونه تفسیر کرده اید، و آن را به چند چیز، تفسیر نموده اید، گروهی گفتند: آن، آب خنک است، و گروهی دیگر گفتند: آن غذای لذیذ است، و دیگران گفتند: خواب خوش است. حضرت امام رضا (علیه السلام) فرمودند: پدرم، از پدرشان، حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، برای من نقل فرمودند، که چون در محضر ایشان، این سخنان شما، در باره کلام خدای متعال: «ثُمَّ لَتَسْئَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»، ذکر شد، آن حضرت ناراحت و

ص: ۶۶۹

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۲۷۲، ح ۴۱ و ج ۲۴، ص ۵۰، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۴۷، ح ۱۱۸۷۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۴۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۶۴، ح ۱۸؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۲۹، ح ۸.

خشمگین گشته، و فرمودند: خداوند عزّ و جلّ از آن چه که به بندگانش تفضّل نموده، سؤال نمی کند، و به خاطر آن، بر ایشان مَنّت نمی گذارد، و مَنّت گذاشتن به خاطر نعمت، برای آفریدگان، زشت و ناپسند است، پس چگونه می توان چیزی را به خداوند عزّ و جلّ نسبت داد، که برای آفریدگان ناپسند است؟!

و اما مقصود از نعیم، محبّت و دوستی و ولایت ما اهل البیت است، که خداوند متعال، پس از توحید و نبوّت، از آن سؤال می کند. زیرا وقتی بنده، به آن وفا کرده باشد، (و از عهده پاسخ این سؤال برآید)، این امر، او را به نعمت های جاودانه بهشت می رساند.

و به راستی که این مطلب را پدرم، از پدرشان، از اجداد گرامیشان، از حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) ، برای من نقل کردند که همانا آن حضرت فرمودند:

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به من فرمودند: ای علی! همانا اولین چیزی که از بنده، پس از مرگ سؤال می شود، شهادت به اینکه معبودی جز الله نیست، و اینکه حضرت محمّد (صلی الله علیه و آله و سلم) رسول خداست، و اینکه تو ولیّ و همه کاره مؤمنین هستی، به واسطه آن مقامی که خداوند برای تو قرار داده، و من هم برای تو قرار داده ام، پس هر کس به آن اقرار نماید، و به آن اعتقاد داشته باشد، به سوی آن نعمتی که جاودانه است، رهسپار می شود.

{إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ}

مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده اند، و یکدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکیبایی و استقامت توصیه نموده اند!

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ»، قَالَ: اسْتَشْنَى اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَهْلَ صَفْوَتِهِ مِنْ خَلْقِهِ حَيْثُ قَالَ: «إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ»، «إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا»، بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، «وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ»، أَيْ أَدَّوْا الْفَرَائِضَ، «وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ»، أَيْ بِالْوَلَايَةِ، «وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ»، أَيْ وَصَّوْا ذُرَارِيَهُمْ وَمَنْ خَلَّفُوا مِنْ بَعْدِهِمْ، بِهَا وَبِالصَّبْرِ عَلَيْهَا. (۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره این کلام خداوند عز و جل: «إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ»، فرمودند: خداوند سبحان، برگزیدگان خود را، از آفریدگانش، استثناء نموده، آن جا که می فرماید: «إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ»، «إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا»، یعنی مگر کسانی که به ولایت امیر المؤمنین (عليه السلام) ، ایمان آورده اند، «وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ»، یعنی واجبات را، به جا آوردند، «وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ»، یعنی به ولایت، «وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ»، یعنی فرزندان خود، و کسانی که پس از خود به جای گذاشتند، را به ولایت، و صبر و شکیبایی در این راه، سفارش کرده اند.

ص: ۶۷۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۱۵، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۵۲، ح ۱۱۸۹۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۸۱۸؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۶۰۷، ح ۷۶۵؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۴۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۴۲۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۶۶، ح ۷.

{أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ}

آیا کسی که روز جزا را پیوسته انکار می کند دیدی؟

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الرَّمَادِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهم السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ»، قَالَ: بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ (عليه السلام). (۱)

از عبد الله رمادی نقل است که گفت: حضرت امام علی بن موسی بن جعفر (علیهم السلام)، از پدر بزرگوارشان (علیه السلام)، از جد بزرگوارشان (علیه السلام)، برای ما روایت فرمودند که درباره این کلام خداوند عز و جل: «أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ»، فرمودند: یعنی ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام)، را تکذیب کرد.

۲- عَنْ أَبِي أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ»، قَالَ: بِوَلَايَةِ. (۲)

از ابو اسامه نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، درباره این کلام خداوند عز و جل: «أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ»، فرمودند: به ولایت.

ص: ۶۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۷، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۶۸، ح ۱۱۹۲۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۸۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۴۵۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۷، ح ۳۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۶۸، ح ۱۱۹۲۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۸۲۰.

{إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ}

ما به تو کوثر عطا کردیم.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): «إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ»، قَالَ لَهُ عَلَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): مَا هُوَ الْكَوْثَرُ، يَا رَسُولَ اللَّهِ؟

قَالَ: نَهْرٌ أَكْرَمَنِي اللَّهُ بِهِ، قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): إِنَّ هَذَا النَّهْرَ شَرِيفٌ، فَانْعَثُهُ لَنَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ!

قَالَ: نَعَمْ، يَا عَلِيُّ! الْكَوْثَرُ نَهْرٌ يَجْرِي تَحْتَ عَرْشِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، مَأْوُهُ أَشَدُّ بَيَاضاً مِنَ اللَّبَنِ، وَأَخْلَى مِنَ الْعَسَلِ، وَأَلْيَنُ مِنَ الزُّبَيْدِ، حَصِيْءُهُ الزَّبَرَجِدُ وَالْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ، حَشِيْشُهُ الزَّعْفَرَانُ، ثَرَابُهُ الْمِسْكُ الْأَذْفَرُ، قَوَاعِدُهُ تَحْتَ عَرْشِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، ثُمَّ ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَدَهُ عَلَى جَنْبِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَقَالَ: يَا عَلِيُّ! إِنَّ هَذَا النَّهْرَ لِيَّ وَلَكَ وَلِمُحِبِّكَ مِنْ بَعْدِي. (۱)

از عبد الله بن عباس نقل است که گفت: وقتی که آیه: «إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ»، بر رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) نازل شد، حضرت امام علی (عليه السلام) به ایشان عرض کردند: ای رسول

ص: ۶۷۳

۱- الأمالی (للطوسی)، ص ۶۹، المجلس ۳، ح ۱۱؛ الأمالی (للمفيد)، ص ۲۹۴، المجلس ۳۵، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۸، ح ۲ و ج ۳۹، ص ۲۹۹، ح ۱۰۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۷۲، ح ۱۱۹۳۶؛ بشاره المصطفی لشيعه المرتضى، ج ۲، ص ۵؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۳۸۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۴۶۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۸۲، ح ۱۳.

خدا! این کوثر چیست؟

ایشان فرمودند: نهري است که خداوند، آن را به من کرامت فرموده است.

حضرت علی (علیه السلام) عرض کردند: به راستی که نهري شریف و گرانقدر است، پس آن را برای ما توصیف کنید، ای رسول خدا!

حضرت فرمودند: بله، ای علی! کوثر، نهري است که از زیر عرش خداوند عزّ و جلّ، جاری است، آب آن از شیر سفیدتر، و از عسل شیرین تر، و از کره نرم تر است. سنگریزه هایش از زبرجد و یاقوت و مرجان، و گیاهش زعفران، و خاکش از مشک خوش بو تر است، و پایه هایش به زیر عرش خداوند عزّ و جلّ استوار است.

سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) دست به پهلوی امیر المؤمنین (علیه السلام) زدند، و فرمودند: ای علی! این نهري، از برای من و تو، و دوستان تو، پس از من، خواهد بود.

ص: ۶۷۴

{قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ}

بگو: خداوند، یکتا و یگانه است.

۱- عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): مَثَلُكَ مَثَلُ قُلٍّ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، فَإِنَّهُ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّةً، فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ، وَمَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ، فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَيِ الْقُرْآنِ، وَمَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَكَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ، وَكَذَلِكَ مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ، كَانَ لَهُ مِثْلُ ثُلُثِ ثَوَابِ أَعْمَالِ الْعِبَادِ، وَمَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَنَصَرَكَ بِلِسَانِهِ، كَانَ لَهُ مِثْلُ ثُلُثَيِ ثَوَابِ أَعْمَالِ الْعِبَادِ. (۱)

از عمرو بن ابو مقدم نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) به امير المؤمنين (عليه السلام) فرمودند: مثل تو مانند قُلُّ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ است، که هر کس آن را یک بار بخواند، مثل این است که یک سوّم قرآن را خوانده، و هر کس آن را دو بار بخواند، مثل این است که دو سوّم قرآن را خوانده، و هر کس آن را سه مرتبه بخواند، مثل این است که تمام قرآن را خوانده است.

و این چنین است برای تو، که هر کس تو را با قلبش دوست داشته باشد، معادلثواب یک سوّم از اعمال بندگان را به او می دهند، و هر کس تو را با قلبش دوست

ص: ۶۷۵

داشته باشد و با زبانش هم یاری ات کند، معادل ثواب دو سَوم از اعمال بندگان را به او می دهند، و هر کس تو را با قلبش دوست داشته باشد و با زبان و دستش یاری ات کند، معادل ثواب تمام بندگان را به او می دهند.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): إِنَّمَا مَثْلُكَ مَثْلُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، فَإِنَّهُ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّةً، فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلْثَ الْقُرْآنِ، وَمَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ، فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلْثَيِ الْقُرْآنِ، وَمَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَكَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ، وَكَذَلِكَ أَنْتَ، مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ، كَانَ لَهُ ثُلْثُ ثَوَابِ الْعِبَادِ، وَمَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ، كَانَ لَهُ ثُلَاثُ ثَوَابِ الْعِبَادِ، وَمَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ يَدِهِ، كَانَ لَهُ ثَوَابُ الْعِبَادِ أَجْمَعُ. (۱)

از ابن عباس نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به حضرت امام علی (علیه السلام) فرمودند: مثل تو، مثل «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» است. هر که آن را یک بار بخواند، مثل این که یک سَوم از قرآن را خوانده است، و هر که آن را دو بار بخواند، مثل این که دو سَوم از قرآن را خوانده است، و هر که آن را سه بار بخواند، مثل این که تمام قرآن را خوانده است.

تو نیز این چنین هستی، هر که تو را با قلبش دوست بدارد، یک سَوم از ثوابندگان از برای اوست، و هر که تو را با قلب و زبانش دوست بدارد، دو سَوم از ثواب بندگان از برای اوست، و هر که تو را با قلب و زبان و دستش (یعنی با کردارش) دوست بدارد، تمامی ثواب بندگان از برای اوست.

ص: ۶۷۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۸۸، ح ۸۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۹۷، ح ۱۲۰۰۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۸۲۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۵۱۷؛ غایه المرام و حجه الخصام فی تعیین الامام من طریق الخاص و العام، ج ۶، ص ۱۴۳، ح ۱.

۳_ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): مَنْ قَرَأَ «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ»، مَرَّةً، فَكَانَتْ لَهُ قِرَاءَةُ ثُلُثِ الْقُرْآنِ، وَمَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ، فَكَانَتْ لَهُ قِرَاءَةُ ثُلُثَيْ الْقُرْآنِ، وَمَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثًا، فَكَانَتْ لَهُ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ كُلِّهِ، وَكَذَلِكَ مَنْ أَحَبَّ عَلِيًّا بِقَلْبِهِ، أَعْطَاهُ اللَّهُ ثُلُثَ ثَوَابِ هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَمَنْ أَحَبَّهُ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ وَيَدِهِ، أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ هَذِهِ الْأُمَّةِ كُلِّهَا. (۱)

از نعمان بن بشیر نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: هر کس، «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ»، را یک مرتبه بخواند، گویی یک سوّم قرآن را خوانده، و هر کس آن را دو مرتبه بخواند، گویی دو سوّم از قرآن را خوانده، و هر کس آن را سه مرتبه بخواند، گویی تمام قرآن را خوانده است.

همچنین هر که علی (علیه السلام) را با قلبش دوست بدارد، خداوند ثواب یک سوّم از این امت را به او عطا می کند، و هر که او را با قلب و زبانش دوست بدارد، خداوند ثواب دو سوّم از این امت را به او عطا می کند، و هر که او را با قلب و زبان و دستش دوست بدارد، خداوند ثواب تمامی این امت را به او عطا می کند.

ص: ۶۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۸۸، ح ۸۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۹۷، ح ۱۲۰۱۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۸۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۴، ص ۵۱۷.

- ۱_ قرآن کریم.
- ۲_ مفاتیح الجنان.
- ۳_ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات / ۵جلدی / شیخ حر عاملی، محمد بن حسن / اعلمی / بیروت / سال چاپ: ۱۴۲۵ ق.
- ۴_ الإحتجاج علی أهل اللجاج (للطبرسی) / ۲جلدی / طبرسی، احمد بن علی / تحقیق: خراسان، محمد باقر / نشر مرتضی / مشهد / سال چاپ: ۱۴۰۳ ق.
- ۵_ احقاق الحق و ازهاق الباطل / ۲۳جلدی / قاضی نور الله مرعشی / مکتبه آیه الله المرعشی النجفی / قم / سال چاپ: ۱۴۰۹ ق.
- ۶_ الإختصاص / ۱جلدی / مفید، محمد بن محمد / تحقیق: غفاری، علی اکبر و محرمی زرنندی، محمود / عربی / المؤتمر العالمی لالفيه الشيخ المفید / قم / سال چاپ: ۱۴۱۳ ق.
- ۷_ الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد / ۲جلدی / مفید، محمد بن محمد / کنگره شیخ مفید / قم / سال چاپ: ۱۴۱۳ ق.
- ۸_ إرشاد القلوب إلی الصواب (للديلمي) / ۲جلدی / ديلمی، حسن بن محمد / عربی / ناشر الشريف الرضی / قم / سال چاپ: ۱۴۱۲ ق.
- ۹_ اعتقادات الإمامیه (للسدوق) / ۱جلدی / ابن بابويه، محمد بن علی / کنگره شیخ مفید / قم / سال چاپ: ۱۴۱۴ ق.
- ۱۰_ إعلام الوری بأعلام الهدی / ۲جلدی / طبرسی، فضل بن حسن / مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) / قم / سال چاپ: ۱۴۱۷ ق.
- ۱۱_ الإقبال بالأعمال الحسنة / ۳جلدی / ابن طاووس، علی بن موسی / تحقیق: قیومی

اصفهانى، جواد/ دفتر تبليغات اسلامى / قم / سال چاپ: ۱۳۷۶ ش.

۱۲_ إلزام الناصب فى إثبات الحجة الغائب (عجل الله تعالى فرجه الشريف) / ۲جلدى / يزدى حائرى، على / مؤسسه الأعلمى / بيروت / سال چاپ: ۱۴۲۲ ق.

۱۳_ الأمالى (للصدوق) / ۱جلدى / ابن بابويه، محمد بن على / عربى / كتابچى / تهران / سال چاپ: ۱۳۷۶ ش.

۱۴_ الأمالى (للطوسى) / ۱جلدى / طوسى، محمد بن الحسن / عربى / دار الثقافه / قم / سال چاپ: ۱۴۱۴ ق.

۱۵_ الأمالى (للمفيد) / ۱جلدى / مفيد، محمد بن محمد / تحقيق: استاد ولى، حسين _ غفارى، على اكبر / عربى / كنكره شيخ مفيد / قم / سال چاپ: ۱۴۱۳ ق.

۱۶_ الإيقاظ من الهجعه بالبرهان على الرجعه / ۱جلدى / شيخ حر عاملى، محمد بن حسن / نويد / تهران / سال چاپ: ۱۳۶۲ ش.

۱۷_ بحار الأنوار / ۱۱۰جلدى / مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى / إحياء التراث العربى / بيروت / سال چاپ: ۱۴۰۳ ق.

۱۸_ البرهان فى تفسير القرآن / ۵جلدى / بحراني، سيد هاشم / بنياد بعثت / تهران / سال چاپ: ۱۴۱۶ ق.

۱۹_ بشاره المصطفى لشيعة المرتضى (ط - القديمة) / ۱جلدى / طبرى آملى، عماد الدين أبى جعفر محمد بن أبى القاسم / عربى / المكتبه الحيدريه / نجف / سال چاپ: ۱۳۸۳ ق.

۲۰_ بصائر الدرجات فى فضائل آل محمد (عليهم السلام) / ۱جلدى / صفار، محمد بن حسن / تحقيق: كوچه باغى، محسن بن عباسعلى / عربى / مكتبه آيه الله المرعشى النجفى / قم / سال چاپ: ۱۴۰۴ ق.

۲۱_ تأويل الآيات الظاهره فى فضائل العتره الطاهره / ۱جلدى / استرآبادى، على / مؤسسه النشر الإسلامى / قم / سال چاپ: ۱۴۰۹ ق.

۲۲_ التحصين لأسرار ما زاد من كتاب اليقين / ۱جلدى / ابن طاووس، على بن موسى / تحقيق:

انصاری زنجانی خوئینی، اسماعیل / عربی / مؤسسه دار الکتاب / قم / سال چاپ: ۱۴۱۳ ق.

۲۳_ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام) / ۱جلدی / حسن بن علی (علیهما السلام)، امام یازدهم / تحقیق: مدرسه امام مهدی (علیه السلام) / عربی / مدرسه الإمام المهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) / قم / سال چاپ: ۱۴۰۹ ق.

۲۴_ تفسیر شریف لاهیجی / ۴جلدی / شریف لاهیجی محمد بن علی / دفتر نشر داد / تهران / سال چاپ: ۱۳۷۳ ش.

۲۵_ تفسیر الصافی / ۵جلدی / فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی / مکتبه الصدر / تهران / سال چاپ: ۱۴۱۵ ق.

۲۶_ تفسیر العیاشی / ۲جلدی / عیاشی، محمد بن مسعود / المطبعه العلمیه / تهران / سال چاپ: ۱۳۸۰ ق.

۲۷_ تفسیر فرات الکوفی / ۱جلدی / کوفی، فرات بن ابراهیم / مؤسسه الطبع و النشر فی وزاره الإرشاد الإسلامی / تهران / سال چاپ: ۱۴۱۰ ق.

۲۸_ تفسیر القمی / ۲جلدی / قمی، علی بن ابراهیم / دار الکتاب / قم / سال چاپ: ۱۳۶۷ ش.

۲۹_ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب / ۱۴جلدی / قمی مشهدی، محمد بن محمد رضا / وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی / تهران / سال چاپ: ۱۳۶۸ ش.

۳۰_ تفسیر نور الثقلین / ۵جلدی / عروسی حویزی عبد علی بن جمعه / انتشارات اسماعیلیان / قم / سال چاپ: ۱۴۱۵ ق.

۳۱_ التوحید (للمصدق) / ۱جلدی / ابن بابویه، محمد بن علی / تحقیق: حسینی، هاشم / عربی / جامعه مدرّسین / قم / سال چاپ: ۱۳۹۸ ق.

۳۲_ تهذیب الأحکام / ۱۰جلدی / طوسی، محمد بن الحسن / تحقیق: خراسان، حسن الموسوی / دار الکتب الإسلامیه / تهران /

۱۴۰۷ ق. ۳۳_ ثواب الأعمال و عقاب الأعمال / ۱جلدی / ابن بابویه، محمد بن علی / عربی / دار الشریف الرضی للنشر /

قم / سال چاپ: ۱۴۰۶ ق.

۳۴_ جامع الأخبار (لشعیری) / ۱جلدی / شعیری، محمد بن محمد / عربی / مطبعه حیدریه / نجف / بی تا.

۳۵_ الحقائق من الصواعق / ۱جلدی / محمدی، عبد الله _ رحیمیان، محمد حسین / عربی / دلیل ما / قم / سال چاپ: ۱۴۲۴ ق.

۳۶_ حلیه الأبرار فی أحوال محمّد و آله الأطهار (علیهم السلام) / ۵جلدی / علامه بحرانی، سید هاشم بن سلیمان / مؤسسه المعارف الإسلامیه / قم / سال چاپ: ۱۴۱۱ ق.

۳۷_ الخرائج و الجرائح / ۳جلدی / قطب الدین راوندی، سعید بن هبه الله / مؤسسه امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) / قم / سال چاپ: ۱۴۰۹ ق.

۳۸_ الخصال / ۲جلدی / ابن بابویه، محمد بن علی / جامعه مدرّسین / قم / سال چاپ: ۱۳۶۲ ش.

۳۹_ خصائص الأئمه (علیهم السلام) (یا خصائص أمير المؤمنين (علیه السلام) / ۱جلدی / شریف الرضی، محمد بن حسین / تحقیق: امینی، محمد هادی / آستانه الرضویه المقدسه، مجمع البحوث الإسلامیه / مشهد مقدس / ۱۴۰۶ ق.

۴۰_ الدر النظیم فی مناقب الأئمه اللہامیم / ۱جلدی / شامی، یوسف بن حاتم / جامعه مدرّسین / قم / سال چاپ: ۱۴۲۰ ق.

۴۱_ دلائل الإمامه / ۱جلدی / طبری آملی صغیر، محمد بن جریر بن رستم / بعثت / قم / سال چاپ: ۱۴۱۳ ق.

۴۲_ دلائل الصدق لنهج الحق / ۶جلدی / مظفر نجفی، محمد حسن / تحقیق: مؤسسه آل البيت (علیهم السلام) / عربی / مؤسسه آل البيت / قم / سال چاپ: ۱۴۲۲ ق. ۴۳_ الروضه فی فضائل أمير المؤمنين علی بن أبی طالب (علیہما السلام) (لابن شاذان القمی) / ۱جلدی / ابن شاذان قمی، أبو الفضل شاذان بن جبرئیل / تحقیق: شکرچی، علی / مکتبه الأئمین / قم / سال چاپ: ۱۴۲۳ ق.

۴۴_ روضه الواعظین و بصیره المتعظین / ۲جلدی / فتال نیشابوری، محمد بن احمد /

۴۵_ زاد المعاد- مفتاح الجنان / جلدی / مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی / تحقیق: اعلمی، علاءالدین / مؤسسه الأعلمی للمطبوعات / بیروت / ۱۴۲۳ ق.

۴۶_ سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار مع تطبیق النصوص الوارده فیها علی البحار الانوار / ۸ جلدی / قمی، حاج شیخ عباس / اسوه / قم / ۱۴۱۴ ق.

۴۷_ شرح الأخبار فی فضائل الأئمه الأطهار (علیهم السلام) / ۳ جلدی / ابن حیون، نعمان بن محمد / تحقیق: حسینی جلالی، محمد حسین / عربی / جامعه مدرّسین / قم / سال چاپ: ۱۴۰۹ ق.

۴۸_ شواهد التنزیل لقواعد التفضیل / ۲ جلدی / حسکانی، عبید الله بن عبدالله / تحقیق: محمودی، محمد باقر / عربی / التابعه لوزاره الثقافه و الإرشاد الإسلامی، مجمع إحياء الثقافه الإسلامیه / تهران / ۱۴۱۱ ق.

۴۹_ الصوارم المهرقه فی نقد الصواعق المهرقه / جلدی / شوشتری (تستری)، قاضی نور الله / عربی / نهضت / تهران / سال چاپ: ۱۳۲۶ ش.

۵۰_ الصواعق المهرقه فی الرد علی البدع و الزندقه / جلدی / الهیثمی المکی، احمد بن حجر / عربی / مکتبه الحقیقه / ترکیه / سال چاپ: ۱۴۲۴ ق.

۵۱_ الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائف / ۲ جلدی / ابن طاووس، علی بن موسی / تحقیق: عاشور، علی / عربی / خیام / قم / سال چاپ: ۱۴۰۰ ق.

۵۲_ طرف من الأنباء و المناقب / جلدی / ابن طاووس، علی بن موسی / تحقیق: عطار، قیس / عربی / ناشر: تاسوعا / مشهد / سال چاپ: ۱۴۲۰ ق.

۵۳_ علل الشرائع / ۲ جلدی / ابن بابویه، محمد بن علی / کتاب فروشی داوری / قم / سال چاپ: ۱۳۸۵ ش.

۵۴_ عمدہ عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار / جلدی / ابن بطریق، یحیی بن حسن / عربی / جماعه المدرّسین بقم، مؤسسه النشر الاسلامی / قم / سال چاپ: ۱۴۰۷ ق.

۵۵_ عوالم العلوم و المعارف و الأحوال، الإمام علی بن أبی طالب (علیهما السلام) / ۲ جلدی / بحرانی

اصفهانى، عبد الله بن نور الله / تحقيق: موحد ابطحي اصفهانى، محمد باقر/ عربى / مؤسسه الإمام المهدى (عجل الله تعالى فرجه الشريف) / قم / سال چاپ: ۱۳۸۲ ش.

۵۶_ عوالى اللثالى العزيزيه فى الأحاديث الدينيه / ۴جلدى / ابن أبى جمهور، محمد بن زين الدين / تحقيق: عراقى، مجتبى / عربى / دار سيد الشهداء للنشر / قم / سال چاپ: ۱۴۰۵ ق.

۵۷_ عيون أخبار الرضا (عليه السلام) / ۲جلدى / ابن بابويه، محمد بن على / تحقيق: لاجوردى، مهدى / نشر جهان / تهران / ۱۳۷۸ ق.

۵۸_ الغارات (ط-الحديثه) / ۲جلدى / ثقفى، ابراهيم بن محمد بن سعيد بن هلال / تحقيق: محدث، جلال الدين / عربى / انجمن آثار ملي / تهران / سال چاپ: ۱۳۹۵ ق.

۵۹_ غايه المرام و حجه الخصام فى تعيين الإمام من طريق الخاص و العام / ۷جلدى / بحراني، سيد هاشم بن سليمان / تحقيق: عاشور، السيد على / عربى / مؤسسه التاريخ العربى / بيروت / ۱۴۲۲ ق.

۶۰_ الغدير فى الكتاب و السنه و الأدب / ۱۱جلدى / امينى، عبدالحسين / مركز الغدير للدراسات الإسلاميه / قم - ايران / ۱۴۱۶ ق.

۶۱_ غرر الأخبار / ۱جلدى / ديلمى، حسن بن محمد / تحقيق: ضيغم، اسماعيل / عربى / دليل ما / قم / سال چاپ: ۱۴۲۷ ق. ۶۲_ الغيبه (للعنمانى) / ۱جلدى / ابن أبى زينب، محمد بن ابراهيم / تحقيق: غفارى، على اكبر / عربى / نشر صدوق / تهران / سال چاپ: ۱۳۹۷ ق.

۶۳_ الفصول المختاره / ۱جلدى / مفيد، محمد بن محمد / تحقيق: مير شريفى، على / كنز كره شيخ مفيد / قم / سال چاپ: ۱۴۱۳ ق.

۶۴_ فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام) / ۱جلدى / ابن عقده كوفى، احمد بن محمد / تحقيق: حرز الدين، عبد الرزاق محمد حسين / عربى / دليل ما / قم / سال چاپ: ۱۴۲۴ ق.

۶۵_ الفضائل (لابن شاذان القمى) / ۱جلدى / ابن شاذان قمى، أبو الفضل شاذان بن جبرئيل / رضى / قم / سال چاپ: ۱۳۶۳ ش.

۶۶_ فضائل الخمسه من الصحاح الستة / ۳جلدی / حسینی فیروزآبادی، سید مرتضی / منشورات فیروزآبادی / عربی / قم / ۱۴۲۴ق.

۶۷_ فضائل الشیعه / ۱جلدی / ابن بابویه، محمد بن علی / عربی / اعلمی / تهران / سال چاپ: بی تا.

۶۸_ قرب الإسناد / ۱جلدی / حمیری، عبد الله بن جعفر / تحقیق: مؤسسه آل البيت (علیهم السلام) / عربی / مؤسسه آل البيت (علیهم السلام) / قم / سال چاپ: ۱۴۱۳ق.

۶۹_ الکافی / ۸جلدی / کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق / دار الکتب الإسلامیه / تهران / سال چاپ: ۱۴۰۷ق.

۷۰_ کامل الزیارات / ۱جلدی / ابن قولویه، جعفر بن محمد / دار المرتضویه / نجف اشرف / سال چاپ: ۱۳۵۶ش.

۷۱_ کتاب سلیم بن قیس الہلالی / ۲جلدی / ہلالی، سلیم بن قیس / تحقیق: انصاری زنجانی خوئینی، محمد / عربی / الہادی / قم / سال چاپ: ۱۴۰۵ق. ۷۲_ کتاب الغیبه (للطوسی) / طوسی، محمد بن الحسن / ۱جلدی / تحقیق: تهرانی، عباد الله و ناصح، علی احمد / دار المعارف الإسلامیه / قم / سال چاپ: ۱۴۱۱ق.

۷۳_ کشف الغمہ فی معرفہ الأئمہ (علیہم السلام) / ۲جلدی / اربلی، علی بن عیسی / بنی ہاشمی / تبریز / سال چاپ: ۱۳۸۱ق.

۷۴_ کشف الیقین فی فضائل امیر المؤمنین (علیہ السلام) / ۱جلدی / علامہ حلّی، حسن بن یوسف بن مطهر / تحقیق: در گاہی، حسین / عربی / وزارت ارشاد / عربی / تهران / سال چاپ: ۱۴۱۱ق.

۷۵_ کفایہ الأثر فی النصّ علی الأئمہ الإثنی عشر / ۱جلدی / خزاز رازی، علی بن محمد / تحقیق: حسینی کوهکمری، عبد اللطیف / عربی / بیدار / قم / سال چاپ: ۱۴۰۱ق.

۷۶_ کمال الدین و تمام النعمه / ۲جلدی / ابن بابویه، محمد بن علی / تحقیق: غفاری، علی اکبر / اسلامیه / عربی / تهران / سال چاپ: ۱۳۹۵ق.

۷۷_ کنز الفوائد / ۲جلدی / کراجکی، محمد بن علی / تحقیق: نعمه، عبد الله / عربی / دار

الذخائر/ قم/ سال چاپ: ۱۴۱۰ ق.

۷۸_ اللوامع النورانيه فى اسماء على و اهل بيته القرآنیه/ بحرانی، هاشم بن سلیمان/ تحقیق: فدوی اردستانی، حامد/ مکتبه المرتضویه/ قم/ سال چاپ: ۱۴۲۹ ق.

۷۹_ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه / ۱جلدی/ ابن شاذان، محمد بن احمد/ تحقیق: مدرسه امام مهدی (علیه السلام) / ناشر: مدرسه الإمام المهدی (علیه السلام) / عربی/ قم/ سال چاپ: ۱۴۰۷ ق.

۸۰_ مجمع البيان فى تفسير القرآن / ۱۰جلدی/ طبرسی فضل بن حسن/ انتشارات ناصر خسرو/ عربی/ تهران/ سال چاپ: ۱۳۷۲ش.

۸۱_ المحاسن / ۲جلدی/ برقی، احمد بن محمد بن محمد بن خالد/ تحقیق: محدث، جلال الدین/ عربی/ دار الکتب الإسلامیه/ قم/ سال چاپ: ۱۳۷۱ ق. ۸۲_ مختصر البصائر / ۱جلدی/ حلّی، حسن بن سلیمان بن محمد/ مؤسسه النشر الإسلامی/ قم/ سال چاپ: ۱۴۲۱ ق.

۸۳_ مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر / ۸جلدی/ بحرانی، سید هاشم بن سلیمان/ عربی / مؤسسه المعارف الإسلامیه/ قم/ سال چاپ: ۱۴۱۳ ق.

۸۴_ مرآه العقول فى شرح أخبار آل الرسول (عليهم السلام) / ۲۶جلدی/ مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی / دار الکتب الإسلامیه/ تهران/ سال چاپ: ۱۴۰۴ ق.

۸۵_ المزار الكبير (لابن المشهدی) / ۱جلدی/ ابن مشهدی، محمد بن جعفر/ تحقیق: قیومی اصفهانی، جواد/ عربی/ دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم/ قم/ سال چاپ: ۱۴۱۹ ق.

۸۶_ مسائل علی بن جعفر و مستدرکاتها/ ۱جلدی/ عریضی، علی بن جعفر/ تاریخ وفات: ۲۲۰ قمری/ تحقیق: مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) / لإحياء التراث/ مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) / قم/ سال چاپ: ۱۴۰۹ ق.

۸۷_ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل / ۲۸جلدی/ نوری، حسین بن محمد تقی / تحقیق:

مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) / عربی / مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) / قم / سال چاپ: ۱۴۰۸ ق.

۸۸_ مشارق أنوار اليقين في أسرار أمير المؤمنين (عليه السلام) / جلدی / حافظ برسی، رجب بن محمد / تحقیق: عاشور، علی / عربی / أعلمی / بیروت / سال چاپ: ۱۴۲۲ ق.

۸۹_ المصباح للكفعمی (جنه الأمان الواقیه) / جلدی / کفعمی، ابراهیم بن علی عاملی / دار الرضی (زاهدی) / قم / ۱۴۰۵ ق.

۹۰_ مصباح المتهجد و سلاح المتعبد / جلدی / طوسی، محمد بن الحسن / مؤسسه فقه الشيعه / بیروت / ۱۴۱۱ ق.

۹۱_ معانی الأخبار / جلدی / ابن بابویه، محمد بن علی / تحقیق: غفاری، علی اکبر / دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم / قم / سال چاپ: ۱۴۰۳ ق.

۹۲_ مقتضب الأثر فی النصّ علی الأئمة الإثني عشر / جلدی / جوهری بصری، احمد بن عبد العزيز / انتشارات طباطبائی / قم / سال چاپ: بی تا.

۹۳_ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب) / ۴ جلدی / ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی / نشر علامه / قم / سال چاپ: ۱۳۷۹ ق.

۹۴_ المناقب (خوارزمی) / جلدی / الموفق بن أحمد البکری المکی الحنفی الخوارزمی / تحقیق: الشيخ مالک المحمودی / مؤسسه النشر الإسلامی، التابعه لجماعه المدرسين بقم المشرفه / چاپ الثانيه / قم / سال چاپ: ۱۴۱۴ ق.

۹۵_ من لا يحضره الفقيه / ۴ جلدی / ابن بابویه، محمد بن علی / تحقیق: غفاری، علی اکبر / دفتر انتشارات اسلامی، وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم / ۱۴۱۳ ق.

۹۶_ نواذر الأخبار فيما يتعلق بأصول الدين / جلدی / فیض کاشانی، محمد محسن بن شاه مرتضی / مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی / تهران / سال چاپ: ۱۳۷۱ ش.

۹۷_ نهج البلاغه (للصبحی صالح) / جلدی / شریف الرضی، محمد بن حسین / تحقیق: فیض الإسلام / عربی / هجرت / قم / سال چاپ: ۱۴۱۴ ق.

۹۸_ نهج الحقّ و كشف الصدق / جلدی / علامه حلی، حسن بن یوسف / عربی / دار

٩٩_ الوافي / ٢٦ جلد ي / فيض كاشاني، محمد محسن بن شاه مرتضى / كتابخانه امام أمير المؤمنين علي (عليه السلام) / اصفهان / سال چاپ: ١٤٠٦ ق.

١٠٠_ وسائل الشيعة / ٣٠ جلد ي / شيخ حر عاملي، محمد بن حسن / مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) / قم / سال چاپ: ١٤٠٩ ق.

١٠١_ الهدايه القرآنیه إلى الولاية الإمامیه / ٢ جلد ي / بحراني، هاشم بن سليمان / عربي / ذوی القربى / قم / سال چاپ: ١٣٨٦ هـ.ش.

١٠٢_ الهدايه الكبرى / ١ جلد ي / خصبي، حسين بن حمدان / عربي / البلاغ / بيروت / سال چاپ: ١٤١٩ ق.

١٠٣_ اليقين باختصاص مولانا علي (عليه السلام) بإمره المؤمنين / ١ جلد ي / ابن طاووس، علي بن موسى / تحقيق: انصاري زنجاني خويني، اسماعيل / عربي / دار الكتاب / قم / سال چاپ: ١٤١٣ ق.

١٠٤_ ينابيع الموده لذوی القربى / قندوزي، سليمان بن ابراهيم / تحقيق: حسيني، علي بن جمال اشرف / منظمه الاوقاف و الشؤون الخيريه، دار الأسوه للطباعة و النشر / قم / سال چاپ: ١٤٢٢ ق.

جدول فهرست سوره های قرآن کریم

شماره - نام سوره

۱ - فاتحه

۲ - بقره

۳ - آل عمران

۴ - نساء

۵ - مائده

۶ - انعام

۷ - اعراف

۸ - انفال

۹ - توبه

۱۰ - یونس

۱۱ - هود

۱۲ - یوسف

۱۳ - رعد

۱۴ - ابراهیم

۱۵ - حجر

۱۶ - نحل

۱۷ - اسراء

۱۸ - كهف

١٩ - مريم

٢٠ - طه

٢١ - انبياء

٢٢ - حج

٢٣ - مؤمنون

٢٤ - نور

٢٥ - فرقان

٢٦ - شعراء

٢٧ - نمل

٢٨ - قصص

٢٩ - عنكبوت

٣٠ - روم

٣١ - لقمان

٣٢ - سجده

٣٣ - احزاب

٣٤ - سبأ

٣٥ - فاطر

٣٦ - يس

٣٧ - صافات

٣٨ - ص

۳۹ - زمر

۴۰ - غافر

۴۱ - فصلت

۴۲ - شوری

۴۳ - زخرف

۴۴ - دخان

۴۵ - جائیه

۴۶ - احقاف

۴۷ - محمد

۴۸ - فتح

۴۹ - حجرات

۵۰ - ق

۵۱ - ذاریات

۵۲ - طور

۵۳ - نجم

۵۴ - قمر

۵۵ - الرحمن

۵۶ - واقعه

۵۷ - حدید

۵۸ - مجادلہ

۵۹ - حشر

۶۰ - ممتحنه

ص: ۶۸۹

٦١ - صف

٦٢ - جمعه

٦٣ - منافقون

٦٤ - تغابن

٦٥ - طلاق

٦٦ - تحریم

٦٧ - مُلك

٦٨ - قلم

٦٩ - حاقه

٧٠ - معارج

٧١ - نوح

٧٢ - جن

٧٣ - مزمل

٧٤ - مدثر

٧٥ - قیامه

٧٦ - انسان

٧٧ - مرسلات

٧٨ - نبأ

٧٩ - نازعات

٨٠ - عبس

۸۱ - تکویر

۸۲ - انقطاع

۸۳ - مطفین

۸۴ - انشقاق

۸۵ - بروج

۸۶ - طارق

۸۷ - اعلی

۸۸ - غاشیه

۸۹ - فجر

۹۰ - بلد

۹۱ - شمس

۹۲ - لیل

۹۳ - ضحی

۹۴ - شرح

۹۵ - تین

۹۶ - علق

۹۷ - قدر

۹۸ - بینہ

۹۹ - زلزله

۱۰۰ - عادیات

۱۰۱ - قارعه

۱۰۲ - تکاثر

۱۰۳ - عصر

۱۰۴ - همزه

۱۰۵ - فیل

۱۰۶ - قریش

۱۰۷ - ماعون

۱۰۸ - کوثر

۱۰۹ - کافرون

۱۱۰ - نصر

۱۱۱ - مسد

۱۱۲ - اخلاص

۱۱۳ - فلق

۱۱۴ - ناس

ص: ۶۹۰

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

